Nawuri

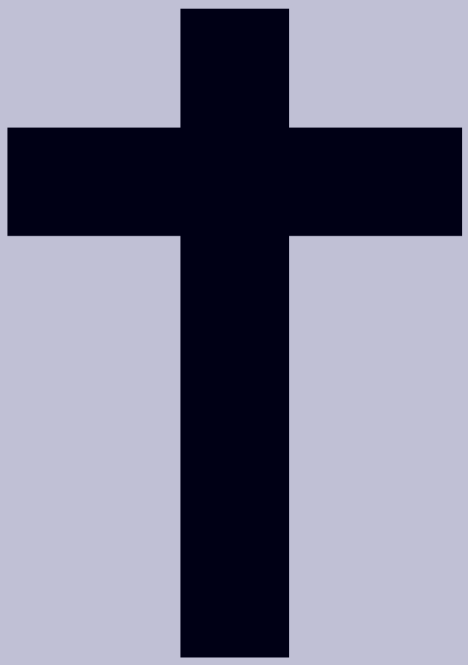

Nawuri: Ɩbwaarɛ Katɔwɛ Kyula Pʋpwɛ New Testament

Nawuri

Nawuri: Ɩbwaarɛ Katɔwɛ Kyula Pʋpwɛ New Testament

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nawuri

Contributor: Ghana Institute of Linguistics, Literacy and Bible Translation

All rights reserved.

2025-05-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
213815b7-495e-5855-bcae-f5f647c6161e

Contents

Matiwu 1
Maki 48
Luka 76
Gyɔn 125
Krisito Asunpu mʊ kusun . . 162
Roma abi 207
1 Korinto abi 228
2 Korinto abi 249
Galati abi 262
Efeso abi 270
Filipi abi 277
Kolose abi 282
1 Tesalonika abi 287
2 Tesalonika abi 292
1 Timoti 295
2 Timoti 301
Titusi 305
Filemon 308
Hibriwu abi 309
Gyemisi 325
1 Pita 330
2 Pita 336
1 Gyɔn 340
2 Gyɔn 345
3 Gyɔn 346
Gyudi 347
Asɪnlɛɛ kaapʊsa 349

Yesu Krisito Asɩn Danbɩrasa fɛɛ kanan mʊ nɩɩ Matiwu
kyʊrɔɔ mʊ

Yesu Krisito
Mʊ Naana Ana
Kakʊʊgɛ Tɔ Nkyaga Sʊ
(Luka 3:23-38)

1 Kanan mʊ nɩɩ Yesu Krisito kakʊʊgɛ
tɔ kɩnaana ki du ndee. Yesu Krisito lɩɩ
Owura Dawidi kanaan tɔ, nɩɩ Dawidi mɔɔ
lɩɩ Abraham kanaan tɔ.
2 Abraham mu-bii ɩ gyɛ Isaki,
nɩɩ Isaki mu-bii ɩ gyɛ Gyekobu,
nɩɩ Gyekobu mɔɔ mu-bii ana ɩ gyɛ Gyuda
maa mu-supu ana.
3 Gyuda mu-bii ana ɩ gyɛ Peresi maa Sera,
nɩɩ bamʊ-nyi ɩ gyɛ Tama.
Peresi mu-bii ɩ gyɛ Hesiron,
nɩɩ Hesiron mɔɔ mu-bii ɩ gyɛ Ram.
4 Nɩɩ Ram mu-bii ɩ gyɛ Aminada,
nɩɩ Aminada mu-bii ɩ gyɛ Naason,
nɩɩ Naason mu-bii ɩ gyɛ Salimon.
5 Nɩɩ Salimon mu-bii ɩ gyɛ Bowasi, nɩɩ
mu-nyi ɩ gyɛ Rahabu,
nɩɩ Bowasi mu-bii ɩ gyɛ Obedi, nɩɩ mu-nyi
ɩ gyɛ Rufu,
nɩɩ Obedi mu-bii ɩ gyɛ Gyeese.
6 Nɩɩ Gyeese mu-bii ɩ gyɛ Owura Dawidi.
Nɩɩ Owura Dawidi taa ɔkyɩɩ mʊ nɩɩ ɔ
daa ɔ gyɛ Yuriya mʊ-ka kʊʊgɛ Solomon.
7 Solomon mu-bii ɩ gyɛ Rehobowam,
nɩɩ Rehobowam mu-bii ɩ gyɛ Abigya,
nɩɩ Abigya mu-bii ɩ gyɛ Asa.
8 Nɩɩ Asa mu-bii ɩ gyɛ Gyehosafati,
nɩɩ Gyehosafati mu-bii ɩ gyɛ Gyehoram,
nɩɩ Gyehoram mu-bii ɩ gyɛ Yusiya.
9 Nɩɩ Yusiya mu-bii ɩ gyɛ Gyotam,
nɩɩ Gyotam mu-bii ɩ gyɛ Ahasi,
nɩɩ Ahasi mu-bii ɩ gyɛ Hesekiya.
10 Nɩɩ Hesekiya mu-bii ɩ gyɛ Manase,
nɩɩ Manase mu-bii ɩ gyɛ Amon,
nɩɩ Amon mu-bii ɩ gyɛ Gyosiya.
11 Nɩɩ Gyosiya mu-bii ɩ gyɛ Gyekoniya
maa mu-supu ana.* Kanan saŋa
maŋa nɩɩ Babilon abi ba kɔ kɩtaa
Ɩsɩrayɩ abi waa bamʊ anyɛ mʊ.
12 Nɩɩ lɩɩ saŋa mʊ nɩɩ ba yɛgɛ Ɩsɩrayɩ abi
mʊ nɩɩ ba kɩtaa kpee Babilon naa fʊʊ saŋa
mʊ nɩɩ ba kʊʊgɛ Yesu mʊ, ɩmʊ kakʊʊgɛ tɔ
nkyaga sʊ ndee.
Gyekoniya mu-bii ɩ gyɛ Selatiye,
nɩɩ Selatiye mu-bii ɩ gyɛ Serubabeli.
13 Nɩɩ Serubabeli mu-bii ɩ gyɛ Abiyudi,
nɩɩ Abiyudi, mu-bii ɩ gyɛ Eliyakim,
nɩɩ Eliyakim mu-bii ɩ gyɛ Aso.
14 Aso mu-bii ɩ gyɛ Sadoki,
nɩɩ Sadoki mu-bii ɩ gyɛ Akim,
nɩɩ Akim mu-bii ɩ gyɛ Eliyudi.
15 Nɩɩ Eliyudi mu-bii ɩ gyɛ Eleyasa,
nɩɩ Eleyasa mu-bii ɩ gyɛ Matan,
nɩɩ Matan mu-bii ɩ gyɛ Gyekobu.
16 Nɩɩ Gyekobu mu-bii ɩ gyɛ Gyosefu,
Mɛɛrɩ mu-kuli mʊ. Nɩɩ Mɛɛrɩ maŋa
ɩ kʊʊgɛ Yesu mʊ nɩɩ bɛɛ tɩɩ yɛ
Krisito mʊ.†
17 Ɩmʊ sʊ lɩɩ Abraham saŋa naa
fʊʊ Owura Dawidi kanaana tɔ kakʊʊgɛ
nkyaga sʊ mʊ ɩ gyɛ kudu ana. Nɩɩ lɩɩ
Dawidi naa fʊʊ saŋa mʊ nɩɩ ba kɩtaa
bamʊ waa anyɛ mʊ kanaana tɔ kakʊʊgɛ
nkyaga sʊ ɩ gyɛ kudu ana. Nɩɩ lɩɩ saŋa
mʊ nɩɩ ba yɛgɛ Ɩsɩrayɩ abi lɩɩ Babilon naa
fʊʊ Krisito kakʊʊgɛ saŋa mʊ gbaa gyɛ
kanaana tɔ kakʊʊgɛ nkyaga sʊ kudu ana.

Yesu Krisito Kakʊʊgɛ
(Luka 2:1-7)

18 Yesu Krisito kakʊʊgɛ asɩn ndee. Ba
taa mu-nyi Mɛɛrɩ sa Gyosefu kekili, amaa
pɔyɩ kɛ ba bɩɩ abaa mʊ, ɩ ba fɛɛ ɔkyɩɩ mʊ
sʊ ɔtɔ, nɩɩ Kayaayu Kyɩrɛkyɩrɛ mʊ ɩ yɛgɛ
nɩɩ ɩ ba kanɩn.
19 Gyosefu mʊ nɩɩ ɔ gyɛ mu-kuli mʊ gyɛ
ɔsa mʊ nɩɩ mʊ ɩkpa i kyiigi, nɩɩ maa mee
biti fɛɛ ɔ ŋaabaa Mɛɛrɩ asa nsana tɔ sʊ
mʊ, ɔ waa mʊ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ baala
kina mʊ.
20 Amaa Gyosefu, maa fɛ falɛ nfɛɛrɛ mʊ,
nɩɩ Ɔnyɩrɩpɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʊ n-yɩɩ
kaapʊ mʊ idee tɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Gyosefu,
Dawidi kanaana-bii, man waa kufuu fɛɛ
fʊ mɛɛ yɛ fʊ taa Mɛɛrɩ kili, lɩɩ fɛɛ Kayaayu
Kyɩrɛkyɩrɛ mʊ ɩ yɛgɛ nɩɩ ɔ nyɛ ɔtɔ.

* **1:11 1:11** Gyekoniya maŋa nɩɩ ba bɩla bɛɛ tɩɩ yɛ Gyehowakyin mʊ. † **1:16 1:16** Krisito kasɛ ɩ gyɛ yɛ *"Ɔmʊ nɩɩ Ɩbwaarɛ lɛɛ (yɛ ɔ ba mɔlɩgɛ asa) mʊ."*

21 Ee biti ɔ kʊʊgɛ obii-nyɪnsa, kɛ fʊ yɪla
mʊ kɪtɪɪ yɛ Yesu, kpalɪ fɛɛ mʊ ii biti ɔ ba
mɔlɪgɛ mʊ asa lɪɪ bamʊ alibi tɔ."
22 Ɪnɪmʊ kpini ɪ ba waa, kɛ ɪ ba tɔ fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ
sʊ tɔwɛ yɛ,
23 "Kibite mʊ nɪɪ ɔ man nyi ɔnyɪn ii
biti ɔ nyɛ ɔtɔ kʊʊgɛ obii-nyɪnsa, kɛ ba tɪɪ
mʊ yɛ Emanuweli," kɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ,
"Ɪbwaarɛ bʊ anɛ asɛ."
24 Ɪmʊ sʊ Gyosefu maa kyiŋi mʊ, o kili
Mɛɛrɪ taa mʊ kpee mʊ kɪkpaara sʊ fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ sa kɔnɔ yɛ
ɔ waa mʊ.
25 Amaa Gyosefu man dɛ yɛ Mɛɛrɪ halɪɪ
naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɔ kʊʊgɛ obii-nyɪnsa
mʊ. Nɪɪ Gyosefu yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ Yesu.

2

Anyaasɪnpʊ Asa Ba Ba Muŋa Bʊnyaa Yesu

1 Saŋa mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ Yesu Krisito
Betilehem kadɛ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Gyudeya
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, kanɪn saŋa maa mʊ
Herodi ɪ gyɛ owura. Nɪɪ ɪ ba fɛɛ,
anyaasɪnpʊ akʊ ba lɪɪ kyɔwɛ ɪlɪɪ ba
Gyerusalem kadɛ tɔ,
2 nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Nkɪɪ kebii mʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ mʊ yɛ o be gyii Gyiwu abi kuwura
mʊ? An wu mu kikyikpebi * maa paatɛ
lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ, nɪɪ an ba yɛ an be muŋa
bʊnyaa mʊ."
3 Owura Herodi maa nu falɛ asɪn mʊ ɪɪ
tɔɔrɔɔ mʊ gaa yɛ Gyerusalem abi kpini.
4 Nɪɪ ɔ tɪɪ Ɪbwaarɛ aseepu abɪlɪsa yɛ
nbara akaapʊpʊ ba gyaŋɛ, nɪɪ ɔ taasɛ
bamʊ yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ bee biti ba kʊʊgɛ
Krisito abɛɛ Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ
mʊ?"
5 Nɪɪ ba lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Bee biti ba
kʊʊgɛ mʊ Betilehem kadɛ tɔ Gyudeya
Ɔsʊwʊlɛ sʊ." Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kʊ
wʊla kyʊrɔɔ yɪla yɛ,
6 "Fʊ Betilehem mʊ nɪɪ fʊ bʊ Gyudeya
ɔsʊwʊlɛ sʊ,
halɪɪ fʊ maa gyɛ pɪɪ gbaa mʊ, fʊ gyɛ
ɔkparɛ
lɪɪ fɛɛ fʊ tɔ nɪɪ owura lala mʊ ii biti ɔ lɪɪ,
nɪɪ mʊ ee biti ɔ baa ɔ gyɛ fɛɛ nbʊlʊpʊ
ɔkpapʊ sa mɛ asa Ɪsɪrayɪ abi."
7 Tʊtɔ nɪɪ Owura Herodi tɪɪ anyaasɪnpʊ
mʊ lɪɪ ɪkaa sʊ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ kɛ ɔ bɪɪ
saŋa mʊ nɪɪ ba wu kikyikpebi maa lɪɪ mʊ.
8 Nɪɪ o sun bamʊ Betilehem tɔwɛ yɛ,
"Fan kpee naa kɪɪ danbɪrasa biti kebii mʊ.
Nɪɪ fan kan wu mʊ mʊ fan ba tɔwɛ mɛ, kɛ
ngbaa mɛ n kpee naa muŋa bʊnyaa mʊ."
9 Ba maa nu Owura mʊ asɛ lʊwɛ nɪɪ ba
maa sʊ bee kpee mʊ, opula tɔ nɪɪ ba bwii
wu kikyikpebi mʊ nɪɪ ba daa wu kyɔwɛ
kɪlɪɪ mʊ, nɪɪ kɪ gyankpaa bamʊ kpee naa
yɪlɛ opula mʊ nɪɪ kebii mʊ bʊ mʊ sʊsʊ
kyɛɛkyɛɛ.
10 Saŋa mʊ nɪɪ ba wu kikyikpebi mʊ,
bamʊ ansi i gyii naa kyʊn sʊ.
11 Ba maa loo kɪkpaara mʊ sʊ mʊ, ba
wu kebii mʊ maa mu-nyi Mɛɛrɪ, nɪɪ ba
kyʊn muŋa sun mʊ. Nɪɪ ba saŋɛ bamʊ
ɪsʊla nɪɪ ba lɛɛ suwa yɛ tulale mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ yɛ firanki-ɪnsɛnsɪ yɛ tulale mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ yɛ mɪɪrɛ kɛɛ mʊ.
12 Kamaa tɔ mʊ Ɪbwaarɛ da bamʊ amu
tɔ idee tɔ yɛ ba man bɪla bwii kpee Owura
Herodi asɛ, ɪmʊ sʊ ba bɔla ɔkpa pʊpwɛ sʊ
bwii kpee bamʊ ɔsʊwʊlɛ sʊ.

Ba taa Yesu Sɪlɛ Kpe Egyipiti

13 Ba maa kyʊn kamaa mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ
Gyosefu idee tɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊsʊ taa
kebii mʊ maa mu-nyi sɪlɛ kpee Egyipiti
naa kyɪna tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti
n tɔwɛ fanɛ yɛ fan lɪɪ tʊtɔ. Lɪɪ fɛɛ Herodi
ɪɪ kɪɪ ee biti kebii mʊ ɔ mɔɔ."
14 Ɪmʊ sʊ ɔ kʊsʊ taa kebii mʊ maa
mu-nyi kagyanbwɛ nɪɪ ba sɪlɛ kpee Egyip-
iti.
15 Tʊtɔ nɪɪ ba kyɪna naa fʊʊ saŋa mʊ
nɪɪ Herodi wu. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ
nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ sʊ
tɔwɛ mʊ ba tɔ. Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ, "Lɪɪ Egyipiti
tɔ nɪɪ n tɪɪ Mi-bii."
16 Owura Herodi maa bɪɪ fɛɛ
anyaasɪnpʊ mʊ ba pɪna mʊ mʊ, ɔ nyɛ
agbʊ gaa. Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ ba mɔɔ
nbii-nyɪnsa-bii mʊ nɪɪ ba man pɪɪta kyʊn
nsu nnyɔ sʊ, nɪɪ ba bʊ Betilehem yɛ ndɛ
mʊ nɪɪ ɪ kyaabɔɔ kɪmʊ mʊ kpini. Ɔ yɛgɛ
nɪɪ ba waa kanɪn nɪn lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ

* **2:2 2:2** Kikyikpebi maa paatɛ lɪɪ falɛ mʊ, ɪɪ kaapʊ yɛ ba kʊʊgɛ owura kparɛ kʊ.

anyaasɪnpʋ mʋ ba tɔwɛ mʋ yɛ ba wu
kikyikpebi mʋ, ii biti ɪ waa fɛɛ nsu nnyɔ.
17 Ɪmʋ sʋ asɪn mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ
bɔla mʋ ɔtɔwɛpʋ Gyeremiya sʋ tɔwɛ mʋ
ba tɔ. Ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ,
18 "Ba nu kusu ɪlʋn kʋ lɪɪ Rama kadɛ tɔ,
ɪɪ saawʋ yɛgɛ ɪ sʋ kʋwɛɛ,
Raheli ɛɛ sawʋ ee su mu-bii ana sʋ.
Asa ba tɔwɛ yuula mʋ kɔkɔlɔ kpɪnɛ,
lɪɪ fɛɛ mu-bii ana ba wu."

Ba Taa Yesu Bwii
Kpe Nasareti

19 Owura Herodi kelewu kamaa mʋ,
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ
kaapʋ Gyosefu idee tɔ Egyipiti ɔsʋwʋlɛ sʋ,
20 nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Kʋsʋ taa kebii mʋ
maa mu-nyi bwii kpee Ɪsɪrayɪ ɔsʋwʋlɛ sʋ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba daa bee biti ba mɔɔ
kebii mʋ ba wu."
21 Ɪmʋ sʋ ɔ kʋsʋ taa kebii mʋ maa
mu-nyi kpee Ɪsɪrayɪ ɔsʋwʋlɛ sʋ.
22 Amaa maa nu yɛ Akelasi i yii mʋ-sɛ
Herodi ayaa tɔ ee gyii kuwura Gyudeya
mʋ, kufuu kɪ kɪtaa mʋ yɛ tʋtɔ kikpe.
Ɪbwaarɛ maa da mu kumu tɔ idee tɔ sʋ
mʋ, o kpeli kpee Galile kɪbaafʋn.
23 Nɪɪ ɔ naa kyɪna Nasareti kadɛ mʋ
tɔ. Ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ tɔwɛ lɪɪ kebii mʋ sʋ mʋ ba tɔ.
Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ, "Bee biti ba tɪɪ mʋ yɛ
Kanasareti-nyɪn."

3

Gyɔn Lɔŋɔ Ɔkpa
Sa Yesu Kɪba
(Maki 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyɔn 1:19-28)

1 Kanɪn saŋa maa mʋ, Gyɔn mʋ nɪɪ
ee gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee mʋ, ba
Gyudeya ofuli sʋ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn ɛɛ
sa asa
2 yɛ, "Fan yɛgɛ alibi kɪwaa, lɪɪ fɛɛ
Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʋ ki tiri tɔ."
3 Gyɔn nɪmʋ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Isaya wʋla kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʋ tɔ mʋ yɛ,

"Ɔsa kʋ bʋ ofuli sʋ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
'Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ ɔkpa mʋ,
kɛ fan waa ɔkpa mʋ ntintin sa mʋ.' "
4 Nyɔɔma ifuu nɪɪ ba taa waa Gyɔn
atɔ bunsa, nɪɪ kʋtɔbwaaya ɔwʋlɛ kɪrɪsʋ i
ŋmina mʋ kasɪyɛ tɔ. Mʋ agyitɔ-gyisa mɔɔ
ɪ gyɛ ntuntunbi yɛ ŋmasan.
5 Asa ba lɪɪ Gyerusalem kadɛ tɔ yɛ
Gyudeya ɪsʋwʋlɛ sʋ yɛ Gyɔdan kabaafʋn
kpini ba mʋ asɛ.
6 Ba lɛɛ bamʋ alibi tɔwɛ, nɪɪ o gyee
bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee Gyɔdan ɔbʋn
mʋ tɔ.
7 Gyɔn maa wu Farasii yɛ Sadusi abi
gaalaagaa ba maa ba mʋ asɛ, kɛ o gyee
bamʋ kekyugyee mʋ, ɔ taasɛ bamʋ yɛ,
"Fanɛ anansɛ banɪmʋ, anɪmʋ ɪ tɔwɛ waa
fanɛ yɛ fan sɪlɛ lɪɪ Ɪbwaarɛ agbʋ mʋ nɪɪ
ɪɪ ba asa sʋ mʋ tɔ?
8 Fan waa atɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa kɛ ɪɪ kaapʋ
fɛɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa.
9 Fan man da fanɛ nkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɛ,
'Anɛ naana ɪ gyɛ Abraham ɪmʋ sʋ an
sʋ kamɔlɪgɛ.' N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ
Ɪbwaarɛ ɪ taalɛ taa abuu nɪmʋ biliŋi
anaana-bii sa Abraham.
10 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ wʋla taa
kpanfa yɪla iyu mʋ ilin tɔ o gyoo. Nɪɪ oyu
kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi mʋ, bee biti
ba ŋɛ kɪmʋ tʋʋ kɛ ba taa waa fʋlɔn tɔ.
11 "Nkyu nɪɪ mɛɛ mɛ n sʋ n gyee fanɛ
Ɪbwaarɛ kekyugyee kɛ ɪɪ kaapʋ fɛɛ fan
yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa ɔmʋ nɪɪ ɔ bʋ mɛ
kamaa ɛɛ ba mʋ kyɔ mɛ gaa, nɪɪ n man
dagaa gbaa fɛɛ n sʋla mʋ asɪbɪta. Mɛɛ mʋ
bɪrɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ fʋlɔn nɪɪ ee
biti ɔ taa gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
12 Ɔ sʋ mʋ kʋtɔ kyaalɛsa mʋ kɪbaa
tɔ, kɛ ɔ kyaalɛ ayubi mʋ lɛɛ afʋnfʋntɛɛ
mʋ tɔ waa kikyunkun tɔ. Ee biti ɔ taa
afʋnfʋntɛɛ mʋ waa fʋlɔn mʋ nɪɪ i mee
dun mʋ tɔ."

Yesu Kekyugyee
(Maki 1:9-11; Luka 1:21-22; Gyɔn 1:31-34)

13 Tʋtɔ nɪɪ Yesu lɪɪ Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ ba
Gyɔdan ɔbʋn mʋ tɔ Gyɔn asɛ, kɛ o gyee
mʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
14 Amaa Gyɔn kpan mʋ n-yɪɪ kɛ ɔ
kyɛɛgɛ Yesu nfɛɛrɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Fɛɛ
fʋ ɪ dagaa fɛɛ fu gyee mɛ kekyugyee, nɪɪ
fʋ ɪ ba mɛ asɛ yɛ n gyee fʋ?"
15 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Yɛgɛ ɪ waa
kanɪn nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ, lɪɪ fɛɛ ɔkpa nɪmʋ sʋ
nɪɪ ɪ dagaa a maa waa ɪmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ

biti mʊ kpini.” Nɪɪ Gyɔn kyula gyee Yesu
Ɩbwaarɛ kekyugyee.
16 Gyɔn maa dan gyee Yesu Ɩbwaarɛ
kekyugyee lʊwɛ mʊ, Yesu lɪɪ ɔbʊn mʊ tɔ.
Opula maŋa tɔ nɪɪ sʊsʊ bugi tɔ, nɪɪ o wu
Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ maa kpɪlɪgɛ
fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ mʊ sʊ.
17 Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ yɛ, “Ɔnɪmʊ
ɪ gyɛ mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii-bitisa, nɪɪ mʊ ɪ
bɔla mi ansi.”

4

Sɪtaanɛ Tʊʊ Yesu Tɔ Kɪɪ
(Maki 11:12-13; Luka 4:1-13)

1 Tʊtɔ nɪɪ Kayaayu mʊ sʊla Yesu kpee
ofuli sʊ, kɛ Sɪtaanɛ ɔ naa tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ.
2 Maa waa noŋmina nkɛ adɪna
kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ mʊ, akʊn ɪɪ
mɔɔ mʊ.
3 Nɪɪ Sɪtaanɛ ba mʊ asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
“Nɪɪ fʊ kan fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ,
tɔwɛ abuu nɪmʊ kɛ i biliŋi agyitɔ.”
4 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlɛsa mʊ tɔ yɛ, ‘Man gyɛ agyitɔ
wʊlɛ nkʊn ɪɪ sa nyɪmɪsa nkpa, amɔɔ asɪn
mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ kɔnɔ tɔ.’ ”
5 Tʊtɔ nɪɪ Sɪtaanɛ taa mʊ kpee
Gyerusalem, kadɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ naa
yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ ketin tɔ
sʊsʊ.
6 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ fʊ kan fʊ gyɛ
Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ, fugi tɪyɛ kasɛ. Lɪɪ fɛɛ
ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
‘Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa mʊ nbɔɔ kɔnɔ lɪɪ fʊ
sʊ,
nɪɪ bee biti ba taa bamʊ abaa sɔgɪta
fʊ,
kɛ fʊ kɪyaa kɪ man nyɛ watɛ abuu.’ ”
7 Yesu bwii lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ba bɪla kyʊrɔɔ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, ‘Man tʊʊ
fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ tɔ kɪɪ.’ ”
8 Sɪtaanɛ bɪla taa mʊ kpee kɪbɪɪ lala kʊ
sʊ, nɪɪ ɔ kaapʊ mu kuwura-gyii kʊmaa
mʊ nɪɪ kɪ bʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ yɛ ɪmʊ
bʊnyaa mʊ.
9 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ fʊ kan muŋa sun
mɛ mʊ, n biti n taa ɪnɪmʊ kpini sa fʊ.”
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Sɪtaanɛ, natɛ
lɪɪ mɛ asɛ. Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, ‘Muŋa sun
fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ, nɪɪ mʊ nkʊn nɪɪ fu
sun.’ ”
11 Tʊtɔ nɪɪ Sɪtaanɛ yɛgɛ mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ
nbɔɔ ba ba kyɛ Yesu tɔ.

Yesu Piili Mʊ Kusun
Mʊ Kasɛ
(Maki 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Yesu maa nu yɛ ba kɪtaa Gyɔn tii obu
mʊ, o bwii kpee Galile.
13 Nɪɪ ɔ lɪɪ Nasareti kpee Kapanum kadɛ
tɔ naa kyɪna. Kadɛ maŋa bʊ Galile ɔbʊn
lala ɔkaa, Sebulun maa Nafitali kabaafʊn
mʊ.
14 Ɩ waa kanan nɪn kɛ asɪn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya tɔwɛ lɪɪ ndɛ maŋa
sʊ mʊ ɪ ba tɔ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ,
15 “Sebulun ɔsʊwʊlɛ yɛ Nafitali ɔsʊwʊlɛ,
ndɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ ɔkpa mʊ nɪɪ kii kpee ɔpʊ
asɛ,
ndɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ Gyɔdan benbe mʊ,
bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi nɪɪ
ba bʊ Galile,
16 asa mʊ nɪɪ ba tɛ kitentenbiri tɔ mʊ,
ba wu kɪŋmaŋɛsa kparɛ mʊ.
Asa mʊ nɪɪ ba tɪyɛ lewu kitentenbiri
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ,
kɪŋmaŋɛsa kɪ lɪɪ bamʊ sʊ.”
17 Lɪɪ kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Yesu piili
ɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ yɛ, “Fan yɛgɛ
alibi kɪwaa, lɪɪ fɛɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ
ki tiri tɔ.”

Yesu Tɪɪ Mʊ Abɪɪlapʊ Gyankpaasa
(Maki 1:16-20; Luka 5:1-11)

18 Yesu maa kyɪna ɔ naa Galile ɔpʊ sʊ
mʊ, o wu ɪkɪn akɪtapʊ anyɔ, Simon mʊ
nɪɪ ba bɪla bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Pita yɛ mu-supu
Andiruwu yɛgɛ bɛɛ tʊʊ kɪsawu ɔpʊ mʊ tɔ
bɛɛ kɪtaa ɪkɪn.
19 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan ba buu
mɛ, kɛ n waa fanɛ asa akɪtapʊ.”
20 Nɪɪ opula maŋa tɔ ba yɛgɛ bamʊ
asawu mʊ, nɪɪ ba buu mʊ.
21 Maa kyaga sʊ ee kpee mʊ, nɪɪ ɔ
naa wu ɔkʊ maa mu-supu, bamʊ ɪ gyɛ
Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi mu-bii ana. Ba
maa bamʊ-sɛ Sebedi ba bʊ ɔkʊlɪ tɔ bɛɛ
lɔŋɔ bamʊ asawu. Nɪɪ Yesu tɪɪ bamʊ.
22 Opula maŋa tɔ ba yɛgɛ ɔkʊlɪ mʊ yɛ
bamʊ-sɛ nɪɪ ba buu mʊ.

Yesu Kyɛ Alɔpʊ
(Luka 6:17-19)

23 Nɪɪ Yesu natɛ kyaabɔɔ Galile ɔsʊwʊlɛ
sʊ ɛɛ kaapʊ asa asɪn danbɪrasa mʊ

lıı Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ sʊ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa kʊmaa nımʊ tɔ
yɛgɛ ɛɛ kyɛ alɔ kʊmaa nımʊ.
24 Mʊ kıtıı ı yaasɛ loo Siriya ɔsʊwʊlɛ sʊ
kpini, nıı asa ba taa alɔpʊ mʊ nıı ba sʊ
alɔ yiri-yiri bıya mʊ. Akʊ bamʊ n-yıı tɔ
ıı kɔ bamʊ gaa, nıı akʊ mɔɔ nbwıı libi
bɛɛ tɔɔrɔɔ bamʊ, akʊ bɛɛ lɔ kigbingbin,
nıı akʊ mɔɔ ba gyɛ amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ, nıı
Yesu kyɛ bamʊ kpini.
25 Asa damantɛ ba lıı Galile yɛ Dekapoli
yɛ Gyerusalem yɛ Gyʊdeya yɛ Gyɔdan
benbe kpini ba buu mʊ.

5

Yesu Tɔwɛ Abwaarɛsın Kıbıı Sʊ (Luka 6:20-23)

1 Yesu maa wu sakyɔ mʊ, o dii kpee
kıbıı-bi kʊ sʊ naa kyına kımʊ sʊ, nıı mʊ
abıılapʊ ba ba mʊ asɛ tʊtɔ.
2 Nıı o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ ɛɛ tɔwɛ yɛ,
3 "Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı ba taa bamʊ
n-yıı tʊʊ Ɩbwaarɛ nkʊn sʊ,
lıı fɛɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ kı gyɛ
bamʊ lɛɛ.
4 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı bɛɛ bɔɔta tɔ,
lıı fɛɛ bamʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti o
yuula bamʊ nkɔlɔ.
5 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı bɛɛ bıya bamʊ
n-yıı kasɛ,
lıı fɛɛ bamʊ ii biti ba gyii kasɛ mʊ fɛɛ
bamʊ kapatıyɛ.
6 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı bamʊ ansi ıı
payı ıkpa kikyiigi sʊ,
lıı fɛɛ bamʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ
ba ŋmɛ lıı bamʊ atɔ bitisa tɔ.
7 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı bee wu bamʊ
bırısa ana kʊwɛɛ,
lıı fɛɛ bamʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti o wu
kʊwɛɛ.
8 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı ineesi kʊ man
bʊ bamʊ kɔkɔlɔ tɔ,
lıı fɛɛ bamʊ ii biti ba wu Ɩbwaarɛ.
9 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı bɛɛ bıya
keyuula asa nsana,
lıı fɛɛ bamʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ tıı
yɛ Mu-bii ana.
10 Kusee ı gyɛ sa bamʊ nıı ba nyanla
bamʊ fɛɛ bamʊ ıkpa maa kyiigi
Ɩbwaarɛ asɛ sʊ mʊ,
lıı fɛɛ bamʊ nıı sʊsʊ kuwura-gyii mʊ
kı gyɛ bamʊ lɛɛ.
11 "Kusee ı gyɛ sa fanɛ mʊ nıı asa bɛɛ
saalɛ, nıı bɛɛ nyanla fanɛ nıı bɛɛ tın
antıŋɛsa bɛɛ tɔwɛ asın libi bɛɛ gyaga fanɛ
sʊ, fɛɛ fan maa gyɛ mɛ abıılapʊ sʊ.
12 Fan yɛgɛ ı waa fanɛ ɔkɔn kɛ fanɛ ansi
i gyii, lıı fɛɛ fanɛ kʊkɔka lala kı dɛ ki gyoo
fanɛ Ɩbwaarɛ ayɛ. Kpalı fɛɛ kanın maŋa
nıı ba daa nyanla Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ
nıı ba wʊla gyankpaa fanɛ ba mʊ.

Fan Du Nın Fɛɛ Nfɔlɛ Yɛ Ɩŋmaŋɛsa (Maki 9:50; Luka 14:34-35)

13 "Fan du nın fɛɛ nfɔlɛ sa asa dulinyaa
tɔ. Amaa nıı nfɔlɛ kan pan ımʊ ɔkɔn mʊ,
mınɛ nıı fıı bıla taalɛ taa waa ımʊ kɛ ı
waa ɔkɔn? Ɩ man bıla ı sʊ kyaarɛ, amɔɔ
ba taa kyɛɛgɛ fɔyı kɛ asa ba natɛ sʊ.
14 "Fan du nın fɛɛ ıŋmaŋɛsa sa asa
dulinyaa tɔ. Kadɛ lala mʊ nıı kı gyan
kıbıı sʊ mʊ mɛɛ taalɛ baala.
15 Nıı ɔkʊ mee tuwa fıtıla, kɛ ɔ taa
waa kolobi tɔ. Amɔɔ ɔ taa gyaga fıtıla
ɔgyagakpa kɛ kı baa kı kıı ɔkʊmaa nımʊ
tɔ kıkpaara mʊ sʊ.
16 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ fan yɛgɛ fanɛ
ıŋmaŋɛsa ı baa ı kıı tɔ sa asa, kɛ ba wu
fanɛ asun danbırasa mʊ nıı fɛn waa mʊ,
kɛ ba yın fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ
sʊsʊ mʊ.

Yesu Man Ba Yɛ O Be Nyita Ɩbwaarɛ Asınkyan Yılasa Mʊ

17 "Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n ba nın kɛ
n ba lɛɛ Mosesi nbara mʊ yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ kıkaapʊ mʊ lıı tɔ. N man ba nın
kɛ n ba lɛɛ ımʊ lıı tɔ, amaa n ba nın kɛ
bamʊ kıkaapʊ mʊ ı ba tɔ.
18 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, naa fʊʊ saŋa
mʊ nıı sʊsʊ yɛ kasɛ ii biti i muuri mʊ,
halıı nbara mʊ tɔ kʊkyʊrɔɔ-bi pii gbaa,
abɛɛ ımʊ kitobi mɛɛ yɛ ı kɔɔgɛ sʊ, amɔɔ
kʊtɔ kʊmaa ii biti ı ba tɔ.
19 Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nıı o kina kibuu
nbara mʊ tɔ kipii, nıı ɛɛ kaapʊ asansa
yɛ ba waa kanın mʊ, ee biti ɔ baa ɔ gyɛ
ɔsa pii Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Amaa
ɔkʊmaa mʊ nıı o buu nbara mʊ, nıı ɛɛ
kaapʊ asansa gbaa yɛ ba buu ımʊ mʊ, ee

biti ɔ baa ɔ gyɛ nyımısa kparɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.
20 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ fɛɛ, nıı fanɛ ıkpa ı man kyiigi ı kyɔ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi mʊ, fan mɛɛ yɛ fan nyɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ kakaakʊ."

Yesu Asın Kaapʊsa Lıı Agbʊ Sʊ

21 Yesu bıla tɔwɛ yɛ, "Fan nu Mosesi nbara mʊ maa tɔwɛ adıdaapʊ mʊ yɛ, 'Man kan mɔɔ nyımısa. Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ mɔɔ nyımısa mʊ, bee biti ba bun mʊ kʊpwɛ.'
22 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ nyɛ agbʊ waa mʊ tɔmaa mʊ, bee biti ba bun mʊ kʊpwɛ. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ saalɛ mʊ tɔɔmaa yɛ ɔ man bʊ sɛhn tɔ mʊ, ee biti ɔ nyɛ asın Gyiwu kʊbʊ-kʊbʊ abılısa mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Sanhediri mu ansi. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ saalɛ mʊ tɔɔmaa yɛ, 'Fʊ omelensipu nımʊ' mʊ, ii biti o loo awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.
23 "Ɩmʊ sʊ, nıı fʊ kan bıya fʊ saraga kɛ fʊ ba lɛɛ Ɩbwaarɛ kaswıı sʊ, nıı fu nyiŋi fɛɛ fʊ waa fʊ bırısa alibi kʊ mʊ,
24 yɛgɛ fʊ saraga yıla tʊtɔ kɛ fu bwii kpee, kɛ faa fʊ bırısa mʊ fan lɔŋɔ abaa nsana, pɔyı kɛ fʊ bwii ba lɛɛ fʊ saraga mʊ sa Ɩbwaarɛ.
25 "Nıı ɔkʊ kan samaa fʊ asın ogyikpa mʊ, sun mata mʊ pɔyı asın kigyii kakɛ mʊ kı fʊʊ. Amaa nıı ı man kan ba kanın mʊ, ee biti ɔ taa fʊ sa asın ogyipu mʊ, kɛ mɔɔ mʊ ɔ taa fʊ waa abu tiipu ɔkıısʊpʊ abaa tɔ kɛ o tii fʊ obu.
26 N tɔwɛ fʊ kesintin fɛɛ, fii biti fʊ baa fʊ bʊ tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı fii biti fʊ-ka fʊ kʊkɔ mʊ lʊwɛ.

Kanyın Yɛ Kakyıı Biti Kıgyagaa Asın

(Matiwu 19:9; Maki 10:11-12; Luka 16:18)

27 "Fan nu Mosesi nbara mʊ maa tɔwɛ yɛ, 'Man waa kanyın biti abɛɛ kıkyıı biti kıgyagaa.'
28 Amaa mɛ ı tɔwɛ fanɛ nın fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kıı ɔkyıı waa mʊ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ dın nyɛ maa mʊ ba bʊga nın, ɔ tıyɛ waa kıkyıı biti alibi mʊ kɔkɔlɔ tɔ.
29 Ɩmʊ sʊ nıı fu gyisa kinsi kii biti kı yɛgɛ kɛ fʊ waa alibi mʊ, kyɔlɛ kımʊ fɔyı. Ɩ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa pan fʊ katın kʊ, ı kyɔ fɛɛ ba maa taa fʊ n-yıı kpini naa tʊʊ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.
30 Nıı fu gyisa kıbaa kii biti kı yɛgɛ kɛ fʊ waa alibi mʊ, tın kımʊ fɔyı. Ɩ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa pan fʊ katın kʊ, ı kyɔ fɛɛ ba maa taa fʊ n-yıı kpini naa tʊʊ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.

Ɔkyıı Kekina Asın Kaapʊsa

31 "Nıı Mosesi nbara mʊ ba bıla tɔwɛ yɛ, 'Ɔkʊmaa mʊ nıı o kina mʊ-ka mʊ, dagaa maa kyʊrɔɔ kekina ɔwʊlɛ sa mʊ.'
32 Amaa mɛ ı tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı o kina mʊ-ka nıı ı man gyɛ yɛ ɔkyıı mʊ lıı mʊ kamaa mʊ, ɔ yɛgɛ ɔkyıı mʊ waa alibi kekili tɔ. Nıı ɔnyın kʊmaa mʊ nıı o kili ɔkyıı maŋa gbaa mʊ waa alibi kekili tɔ.

Ntan Kıbɔ

33 "Fan bıla nu Mosesi nbara mʊ maa tɔwɛ adıdaapʊ mʊ yɛ, 'Man bɔ ntan kɛ fʊ laaŋɛ, amaa ı dagaa fʊ maa waa kanan mʊ nıı fʊ bɔ ntan sa Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ mʊ.'
34 Amaa nbıınbıı mɛ ı tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man bɔ ntan kpini-kpini. Fan man taa sʊsʊ bɔ ntan, lıı fɛɛ tʊtɔ ı gyɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gya.
35 Fan man taa kasɛ bɔ ntan, lıı fɛɛ tʊtɔ ı gyɛ Ɩbwaarɛ ayaa ɔgyagakpa. Fan man taa Gyerusalem kadɛ bɔ ntan, lıı fɛɛ kımʊ ı gyɛ Owura kparɛ mʊ kadɛ lala.
36 Man taa fu kumu bɔ ntan, lıı fɛɛ fʊ mɛɛ taalɛ waa kinyinibi kʊlʊn kifufuli abɛɛ kilenbiri.
37 Amaa fan yɛgɛ fanɛ katɔwɛ kı baa kı gyɛ Ɛɛhn abɛɛ ayee. Nıı fʊ kan bɔ ntan kʊ tii sʊ mʊ, ı lıı Sıtaanɛ asɛ nın.

Fan Man Taa Alibi Ka Alibi Kʊkɔ (Luka 6:29-30)

38 "Nıı fan bıla nu Mosesi nbara maa tɔwɛ yɛ, 'Nıı ɔkʊ kan boyi ɔkʊ kinsi mʊ, ı dagaa be boyi ngbaa mʊ lɛɛ. Nıı ɔkʊ kyiigi ɔkʊ kinyi mʊ, ı dagaa be kyiigi ngbaa mʊ lɛɛ.'
39 Amaa mɛ ı tɔwɛ fanɛ yɛ, nıı ɔkʊ kan waa fʊ alibi mʊ, man taa alibi ka mʊ kʊkɔ. Nıı ɔkʊ kan kpa fʊ ɔtan gyisa sʊ mʊ, biliŋaa bına sʊ sa mʊ kɛ ɔ kpa tii sʊ.

40 Nıı ɔkʋ kan taa fʋ kpee asın ogyikpa
kɛ ɔ kɔɔlɛ fʋ kaalɛ mʋ, taa fʋ balımaasʋ
tii mʋ sʋ.
41 Nıı ɔkʋ kan nyan fʋ, fɛɛ fʋ sʋla mʋ
ısʋla kpiya mʋ mayılı kʋlʋn mʋ, sʋla ımʋ
kpiya mʋ ımayılı anyɔ.
42 Nıı ɔkʋ kan ba kʋlɛ fʋ kʋtɔ kʋ mʋ, sa
mʋ. Abɛɛ nıı ɔkʋ kan ba yɛ fʋ paala mʋ
kʋtɔ kʋ mʋ, sa mʋ.

Nyɛ Kebiti Sa Fʋ-dʋn Ana (Luka 6:27-28,32-36)

43 "Fan nu Mosesi nbara mʋ maa bıla
tɔwɛ yɛ, 'Fan nyɛ kebiti sa fanɛ tɔɔmaa
ana, kɛ fan kisi fanɛ-dʋn ana.'
44 Amaa mɛ ı tɔwɛ fan yɛ, fan nyɛ kebiti
sa fanɛ-dʋn ana, kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ
kʋlɛ sa fanɛ anyanlapʋ,
45 kɛ fan baa fan du fɛɛ fanɛ-Sɛ mʋ nıı ɔ
bʋ sʋsʋ mʋ. Mʋ ı yɛgɛ nıı mʋ kyɔwɛ ıı lıı
ɛɛ sa alibi awaapʋ yɛ adanbırasa awaapʋ,
nıı ɛɛ yɛgɛ bʋlayı ıı da ɛɛ sa bamʋ nıı
bamʋ ıkpa ii kyiigi, yɛ bamʋ nıı bamʋ
ıkpa ı man kyiigi.
46 Nıı fan kan fan sʋ kebiti sa bamʋ nıı
bee biti fanɛ nkʋn mʋ, mınɛ kʋkɔka nıı
fen biti fan nyɛ? Man gyɛ kanın maŋa nıı
alibi awaapʋ gbaa bɛɛ waa nın abɛɛ?
47 Nıı fan kan fɛn fwaala fanɛ tɔmaa
ana nkʋn mʋ, mınɛ kʋtɔ nıı fan waa fan
kyɔ kʋtɔ mʋ nıı ɔkʋmaa nımʋ ıı waa?
Man gyɛ kanın nıı ıdakpa asunpu gbaa
bɛɛ waa nın?
48 Imʋ sʋ ı dagaa fanɛ kıbaabʋtɔ maa
du kyɛɛkyɛɛ, fɛɛ kanan mʋ nıı fanɛ-Sɛ mʋ
nıı ɔ bʋ sʋsʋ mʋ du kyɛɛkyɛɛ mʋ.

6

Kıkaapʋ Lıı Atɔ Kɛkɛɛ Sʋ

1 "Fan baa fan da sʋ kɛ fan man waa
fanɛ adanbırasa asa ansi sʋ, kɛ ba nyɛ wu
fanɛ. Nıı fan kan waa kanın mʋ, fan mɛɛ
yɛ fan nyɛ kʋkɔka lıı fanɛ-Sɛ mʋ nıı ɔ bʋ
sʋsʋ mʋ asɛ.
2 "Imʋ sʋ nıı fʋ kan kɛɛ otiripu atɔ mʋ,
man taa da kibonbon fɛɛ kanan mʋ nıı
nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʋ bɛɛ waa
kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa yɛ agbenbi sʋ
kɛ asa ba nyɛ yın bamʋ mʋ. N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ ba tɛɛ wʋla nyɛ bamʋ kʋkɔka
lʋwɛ.
3 Amaa nıı fʋ kan kɛɛ atiripu afulee mʋ,
man yɛgɛ fʋ-bına kıbaa ɔ bıı kʋtɔ mʋ nıı
fu gyisa kıbaa mʋ waa mʋ,
4 kɛ fʋ kakɛɛ ı waa asiiri tɔ. Saamʋ
fʋ-Sɛ mʋ nıı ee wu kʋtɔ mʋ nıı fıı waa
asiiri tɔ mʋ, ii biti ɔ ka fʋ kʋkɔ.

Kabwaarɛ Kʋlɛ (Luka 11:2-4)

5 "Nıı fɛn kan fɛn kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
mʋ, fan man waa fɛɛ nnɔ nnyɔ-nnyɔ
wuya ana mʋ, lıı fɛɛ bee biti kıyılɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa yɛ agbenbi
nkpankyɛɛrɛ bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, kɛ
asa ba nyɛ wu bamʋ. N tɔwɛ fanɛ kesintin
fɛɛ, ba wʋla nyɛ bamʋ kʋkɔka lʋwɛ.
6 Amaa nıı fʋ kan fıı kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ mʋ, loo fu obu to kɛ fu tii, kɛ
fʋ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa fʋ-Sɛ mʋ nıı ɔkʋ
mee wu mʋ mʋ. Saamʋ fʋ-Sɛ mʋ nıı ee
wu kʋtɔ mʋ nıı fıı waa asiiri tɔ mʋ, ii biti
ɔ ka fʋ kʋkɔ.
7 Nıı fan kan fen kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
mʋ, fan man tɔwɛ ntɔwɛ bʋnswıısa mʋ
nıı ı man sʋ kasɛ fɛɛ ıdakpa asunpu lɛɛ
mʋ. Lıı fɛɛ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nın fɛɛ bamʋ
kʋkʋlɛ bʋnswıısa mʋ, ii biti ı yɛgɛ kɛ ı ba
tɔ sa bamʋ.
8 Imʋ sʋ fan man waa fɛɛ bamʋ, lıı fɛɛ
fanɛ-Sɛ nyi kʋtɔ mʋ nıı kii tiri fanɛ pɔyı
nıı fɛn kʋlɛ mʋ mʋ.
9 "Nıı fen biti fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
mʋ, falɛ nıı ı dagaa fan maa tɔwɛ.
'Anɛ-Sɛ Ibwaarɛ mʋ nıı fʋ bʋ sʋsʋ,
yɛgɛ asa ba bʋnyaa fʋ kıtıı.
10 Yɛgɛ fu kuwura-gyii mʋ kı ba,
kɛ fʋ yɛgɛ fu kebiti kı waa kasɛ sʋ nfıı,
fɛɛ kanan mʋ nıı ki du sʋsʋ mʋ.
11 Sa anɛ kakɛ kʋmaa agyitɔ.
12 Taa anɛ alibi kɛɛ anɛ,
fɛɛ kanan mʋ nıı anɛ gbaa anɛ
an taa bamʋ nıı bɛɛ waa anɛ alibi kɛɛ
bamʋ mʋ.
13 Man yɛgɛ a loo kʋtʋʋ tɔ kıı tɔ,
amaa lɛɛ anɛ lıı olibilibi mʋ abaa tɔ.
Lıı fɛɛ kuwura-gyii yɛ ɔlʋn,
yɛ bʋnyaa ı gyɛ fʋ lɛɛ kakpaa.'*
14 Lıı fɛɛ nıı asa ba waa fanɛ alibi nıı fan
taa kɛɛ bamʋ mʋ, fanɛ-Sɛ mʋ nıı ɔ bʋ
sʋsʋ mʋ gbaa ii biti ɔ taa kɛɛ fanɛ.
15 Amaa nıı fan kan fan man taa asa alibi
kɛɛ bamʋ bırɛ, fanɛ-Sɛ mɛɛ yɛ ɔ taa fanɛ
alibi kɛɛ fanɛ.

* **6:13 6:13** Ba kyʋrɔɔ gyaga sʋ waa dıdaa ıwʋlɛ ıkʋ tɔ yɛ, *Lıı fɛɛ kuwura-gyii yɛ ɔlʋn, yɛ bʋnyaa ı gyɛ fʋ lɛɛ kakpaa.*

Noŋmina

16 “Nıı fan kan waa noŋmina mʊ, fan
man waa fanɛ ansi tɔ kʊwɛɛ kuwu fɛɛ
kanan mʊ nıı nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana
bɛɛ waa mʊ. Bɛɛ nyaaŋɛ bamʊ ansi tɔ
kɛ asa ba nyɛ wu yɛ ba ŋmina kɔnɔ. N
tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ba wʊla nyɛ bamʊ
kʊkɔka lʊwɛ.
17 Amaa nıı fʊ kan ŋmina kɔnɔ mʊ, fwıı
fu ansi tɔ, sʊswa nfɔ kɛ fʊ sɛyı fu kumu
tɔ.
18 Saamʊ, asa ba mɛɛ yɛ ba wu fɛɛ fu
ŋmina kɔnɔ, amɔɔ fʊ-Sɛ mʊ nıı ɔkʊ mee
wu mʊ mʊ nkʊn. Fʊ-Sɛ mʊ nıı ee wu kʊtɔ
mʊ nıı fıı waa asiri tɔ, ii biti ɔ ka fʊ kʊkɔ.

Fan Taa Fanɛ Ansi
Gyaga Sʊsʊ Atɔ Sʊ
(Luka 12:33-34)

19 “Fan man kʊʊla kapatıyɛ yıla kasɛ sʊ
nfıı sa fanɛ n-yıı, nfıı nımʊ nıı ıtabırıta
yɛ nkandıra ii nyita ımʊ, nıı ayu bee loo
bee yuuri ımʊ.
20 Amaa fan kʊʊla kapatıyɛ yıla sʊsʊ
sa fanɛ n-yıı, katın mʊ nıı ıtabırıta yɛ
nkadʊrɔ ı mɛɛ taalɛ nyita ımʊ, nıı ayu ba
mɛɛ taalɛ loo naa yuuri ımʊ.
21 Lıı fɛɛ katın mʊ nıı fʊ kapatıyɛ bʊ
mʊ, tʊtɔ nıı fʊ nfɛɛrɛ gbaa ı bʊ.
22 “Nyımısa ansi ı gyɛ mʊ kayıı-wʊlɛ
mʊ fıtıla. Nıı fu ansi ı kan ı bʊrɔn bırɛ,
fʊ kayıı-wʊlɛ mʊ kpini gyɛ ıŋmaŋɛsa nın.
23 Amaa nıı fu ansi ı kan ı man bʊrɔn
bırɛ, fʊ kayıı-wʊlɛ mʊ kpini bʊ kitenten-
biri tɔ nın. Ɪmʊ sʊ nıı fıtıla mʊ nıı kı bʊ
fʊ tɔ mʊ gyɛ kitentenbiri mʊ, ii biti ı waa
kitentenbiri tumm.
24 “Ɔkʊ ı gyɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ sun anyırıpɛ
anyɔ. Ee biti o kisi ɔkʊ kɛ ɔ nyɛ kebiti sa
ɔkʊ, abɛɛ ee biti ɔ nyɛ saŋa sa ɔkʊ kɛ ɔ
yɛgɛ ɔkʊ. Fan mɛɛ taalɛ sun Ɪbwaarɛ maa
afulee.

Fan Man Yɛgɛ Asın
Ɪ Tɔɔrɔɔ Fanɛ
(Luka 16:13)

25 “Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man
yɛgɛ fanɛ nkpa yɛ agyitɔ mʊ nıı fen biti
fan gyii, abɛɛ ımʊ nıı fen nuu, abɛɛ fanɛ
kayıı-wʊlɛ yɛ atɔ bunsa asın ı tɔɔrɔɔ
fanɛ. Nkpa ı man kyɔ agyitɔ abɛɛ? Nıı
kayıı-wʊlɛ mɔɔ man kyɔ atɔ bunsa?
26 Fan kıı nbwiibi mʊ nıı ba bʊ afuu
tɔ mʊ, be mee duu nıı ba mɛɛ tıŋɛ, nıı
ba mɛɛ kʊʊla agyitɔ bɛɛ gyaga agyan sʊ,
amaa fanɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ ıı sa
bamʊ agyitɔ. Fanɛ asın ı man tiri ı kyɔ
bamʊ nın abɛɛ?
27 Fanɛ tɔ ɔmɔɔ nıı asın ı maa tɔɔrɔɔ
mʊ sʊ mʊ, nıı ɛɛ taalɛ taa kerefi kʊlʊn tii
mʊ nkpa sʊ?
28 “Nıı mınɛ ı waa nıı atɔ bunsa asın
ı tɔɔrɔɔ fanɛ? Fan kıı kanan mʊ nıı iyu
ntʊtʊlɛ ı dan mʊ. I mee sun kusun nıı ı
mɛɛ lʊʊ atɔ bunsa ı sa ımʊ n-yıı.
29 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, halıı Owura
Solomon maa mʊ atɔ bunsa danbırasa
kpini mʊ, ı man bʊrɔn fʊʊ ntʊtʊlɛ mʊ.
30 Nıı falɛ nıı Ɪbwaarɛ ıı lɔŋɔ afitiri mʊ
nıı ndaga ı bʊ tɔ, nıı ɔkɛ bɛɛ taa ımʊ
funti waa fʊlɔn tɔ mʊ, mınɛ waa nıı ɔ
mɛɛ yɛ ɔ sa fanɛ atɔ bunsa kʊkyɔ? O, fanɛ
kıkɔɔlɛ-gyii kı man kyɔ?
31 Ɪmʊ sʊ fan man tɔɔrɔɔ fanɛ n-yıı fɛn
taasɛ yɛ, ‘Mınɛ nıı an biti a gyii?’ abɛɛ
‘Mınɛ nıı an biti a nuu?’ abɛɛ ‘Mınɛ nıı
an biti a bun?’
32 Bamʊ nıı be mee nyi Ɪbwaarɛ mʊ falɛ
atɔ kpini sʊ nıı bamʊ ansi ı payı. Nıı
fanɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ nyi fɛɛ falɛ
atɔ nımʊ maa tiri fanɛ.
33 “Amaa fan gyankpaa kıı biti Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ ıkpa yɛ mʊ ıkpa kikyi-
igisa mʊ, kɛ ɔ taa atɔ nımʊ kpini tii sʊ
sa fanɛ.
34 Kanın sʊ fan man tɔɔrɔɔ fanɛ n-yıı lıı
atɔ mʊ nıı ii biti ı ba ɔkɛ. Fan yɛgɛ ɔkɛ
atɔ ı kıı ımʊ gbaa-gbaa ımʊ asın tirisa sʊ.

7

Fan Man Bun Kʊpwɛ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 “Fan man bun kʊpwɛ, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ
man bun fanɛ gbaa kʊpwɛ.
2 Lıı fɛɛ ɔkpa mʊ nıı fɛn bɔla sʊ fen bun
fanɛ bırısa ana kʊpwɛ mʊ, nıı Ɪbwaarɛ
gbaa ii biti ɔ bɔla sʊ bun ngbaa fanɛ
kʊpwɛ. Nıı kʊtɔ kaalasa mʊ nıı fan taa
kaala sa fanɛ bırısa ana mʊ, kanın nıı
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ kaala sa fanɛ.
3 “Mınɛ ı waa nıı fii wu keyuubi mʊ
nıı kı bʊ fʊ bırısa kinsi tɔ, nıı fu mee wu
kagyakpoti mʊ nıı kı dɛ fu kinsi tɔ?
4 Nɛnɛ sʊ nıı fıı taalɛ tɔwɛ fʊ bırısa
yɛ yɛgɛ n lɛɛ keyuubi fu kinsi tɔ, yɛgɛ
kagyakpoti dɛ ngbaa-gbaa fu kinsi tɔ?

5 Fʊ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya, gyankpaa lɛɛ
kagyakpoti mʊ nɪɪ kɪ bʊ fu kinsi tɔ mʊ,
pɔyɪ kɛ fʊ lan wu danbɪrasa, kɛ fʊ lɛɛ
keyuubi mʊ nɪɪ kɪ bʊ fʊ bɪrɪsa kinsi tɔ
mʊ.
6 "Fan man taa kʊtɔ mʊ nɪɪ ki du
kyɪrɛkyɪrɛ mʊ sa igyoonɔ, lɪɪ fɛɛ bee
biti ba biliŋi yɪlɛ fanɛ sʊ duŋi fanɛ waa
kyabɪlɛ-kyabɪlɛ. Nɪɪ fan man taa fanɛ atɔ
kparɛ tʊʊ sa akuuri, kɛ be kyigya ɪmʊ sʊ
nyita.

Fan Kʊlɛ Lɪɪ Ɩbwaarɛ Asɛ
(Luka 11:9-11)

7 "Fan kʊlɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, ee biti ɔ sa
fanɛ. Fan kɪɪ biti Ɩbwaarɛ asɛ, fen biti fan
wu. Fan da mʊ kebunɔ, ee biti o tigi sa
fanɛ.
8 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ mʊ, ɛɛ nyɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɛɛ kɪɪ ee biti mʊ, ee wu, nɪɪ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɛɛ da kebunɔ mʊ, ee tigi ɛɛ sa mʊ.
9 "Fanɛ anɪmʊ nɪɪ mu-bii ɪɪ kʊlɛ mʊ
bodobodo kɛ ɔ taa kubuu sa mʊ?
10 Abɛɛ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ mʊ ɔkɪn nɪɪ ɛɛ taa
kɪnansɛ ɛɛ sa mʊ?
11 Nɪɪ fanɛ mʊ nɪɪ fan gyɛ alibi awaapʊ
mʊ gbaa fen nyi atɔ danbɪrasa kɪtaa sa
fanɛ-bii ana mʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ fanɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ mɛɛ yɛ o
kyula sa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ mʊ atɔ
danbɪrasa mʊ?
12 Ɩmʊ sʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fen biti asa
ba waa sa fanɛ mʊ, fanɛ gbaa fanɛ fan
baa fɛn waa kanɪn fɛn sa bamʊ. Ɩnɪmʊ
ɪ gyɛ Mosesi nbara yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ
kɪkaapʊ mʊ.

Kebunɔ Bɔntɛsa Yɛ Kyɛlɛgɛsa
(Luka 13:24)

13 "Fan bɔla kebunɔ pii mʊ tɔ loo. Lɪɪ
fɛɛ kebunɔ yɛlɪgɛsa mʊ ɔkpa gbaa yɛlɪgɛ
yɛ kɪnatɛ sʊ, nɪɪ kii kpee kinyita kakpaa
tɔ nɪn, nɪɪ asa mʊ nɪɪ bɛɛ bɔla bee loo
kɪmʊ tɔ mʊ ba kyɔ.
14 Amaa ɔkpa mʊ nɪɪ kii kpee nkpa tɔ
mʊ bɪrɛ kɪ bɔntɛ, nɪɪ kɪmʊ kebunɔ gbaa
man yɛlɪgɛ, nɪɪ asa mʊ nɪɪ bee wu kɪmʊ
bɛɛ bɔla mʊ ba man kyɔ.

Oyu Kʊmaa Kɪmaa Kɪmʊ Abi
(Luka 6:43-44)

15 "Fan baa fan da atɪŋɛsa atɔwɛpʊ sʊ.
Ansi sʊ mʊ be du bɔhn fɛɛ nbʊlʊpʊ mʊ,
amaa bamʊ nkɔlɔ tɔ mʊ, be du nɪn fɛɛ
agboogboo mʊ nɪɪ ba nyɛ agbʊ.
16 Bamʊ atɔ waasa nɪɪ fen biti fan taa
bɪɪ bamʊ. Kididobi oyu sʊ nɪɪ bɛɛ tɪyɛ
kimango abi abɛɛ? Abɛɛ kɪkpalɛ oyu sʊ
nɪɪ bɛɛ tɪyɛ akutu?
17 Kanɪn nɪɪ oyu danbɪrasa ɪɪ sɔyɪ abi
danbɪrasa, nɪɪ oyu libi mɔɔ ɪɪ sɔyɪ abi libi.
18 Oyu danbɪrasa mɛɛ taalɛ sɔyɪ abi libi,
nɪɪ oyu libi mɛɛ taalɛ sɔyɪ abi danbɪrasa.
19 Oyu kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi
danbɪrasa mʊ, bɛɛ ŋɛ kɪmʊ nɪn tʊʊ, kɛ
ba taa waa fʊlɔn tɔ.
20 Kanɪn sʊ fen biti fan bɪɪ antɪŋɛsa
atɔwɛpʊ mʊ lɪɪ bamʊ awaasa sʊ.

N Man Nyi Fanɛ
(Luka 13:25-27)

21 "Man gyɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɪɪ mɛ
yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ' mʊ, ii biti o loo
sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
waa mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ kebiti mʊ
nkʊn.
22 Ɩbwaarɛ kakɛ talɛsa maŋa kan fʊʊ
mʊ, asa gaalaagaa bee biti ba tɔwɛ mɛ
yɛ 'Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ, an bɔla fʊ kɪtɪɪ sʊ
tɔwɛ abwaarɛsɪn sa asa, nɪɪ lɪɪ fʊ kɪtɪɪ tɔ
sʊ mʊ an gya nbwɪɪ libi, nɪɪ an waa asɪn
kyinkyinsa gaalaagaa.'
23 Amaa n biti tɔwɛ tigi bamʊ yɛ, 'Man
nyi fanɛ. Fanɛ alibi awaapʊ banɪmʊ, fan
lɪɪ mɛ sʊ natɛ.'

Ɔnyaasɪnpʊ Yɛ Omelensipu Ibu Kɪpɔyɪ
(Luka 6:47-49)

24 "Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nu mɛ
asɪn nɪmʊ, nɪɪ ee buu ɪmʊ mʊ, du nɪn fɛɛ
ɔnyaasɪnpʊ mʊ nɪɪ ɔ pɔyɪ mʊ kɪkpaara
gyaga kɪfʊlɛ sʊ mʊ.
25 Bʊlayɪ da nɪɪ ɪbʊn ɪ bɔla, nɪɪ afuu lala
ɪ da obu mʊ, amaa kɪ man tɪyɛ, lɪɪ fɛɛ ba
pɔyɪ kɪmʊ gyaga kɪfʊlɛ sʊ.
26 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nu mɛ asɪn
nɪmʊ, nɪɪ o mee buu ɪmʊ mʊ, du nɪn fɛɛ
omelensipu mʊ nɪɪ ɔ pɔyɪ mu obu gyaga
kusipu sʊ.
27 Bʊlayɪ da nɪɪ ɪbʊn ɪ bɔla, nɪɪ afuu lala
ɪ da nɪɪ obu mʊ lɪɪ tɪyɛ ɔlʊn tɔ birimm."
28 Yesu maa tɔwɛ asɪn nɪmʊ lʊwɛ mʊ,
mʊ kɪkaapʊ mʊ i kyinkyin sakyɔ mʊ gaa.
29 Lɪɪ fɛɛ mʊ kɪkaapʊ mʊ tɔ sʊ ɔlʊn, nɪɪ
ɪ man du fɛɛ nbara akaapʊpʊ lɛɛ mʊ.

8

Yesu Kyɛ Kibootoo Wuya Kʋ
(Maki 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Yesu maa kpɪlɪgɛ lɪɪ kɪbɪɪ mʋ sʋ ba
mʋ, asa damantɛ ba buu mʋ.
2 Tʋtɔ nɪɪ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ ɛɛ lɔ ki-
bootoo ba muŋa mu amulii sʋ mu ansi tɔ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ nɪɪ ɪ pɪrɛ fʋ mʋ,
fɪɪ taalɛ yɛgɛ mɛ n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʋ."
3 Nɪɪ Yesu tɛɛŋɛ mʋ kɪbaa mata ɔnyɪn
mʋ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɪ pɪrɛ mɛ, fʋ n-yɪɪ
ɪ lɔŋɔ sʋ." Opula tɔ nɪɪ mʋ kibootoo mʋ
kɪ lʋwɛ.
4 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Man waa fʋ
tɔwɛ ɔkʋ, amaa taa fʋ n-yɪɪ naa kaapʋ
Ɪbwaarɛ Oseepu, kɛ fʋ lɛɛ saraga fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Mosesi nbara ɪ kaapʋ mʋ,
kɛ ɔkʋmaa nɪmʋ o wu fɛɛ fʋ n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ
sʋ."

Anaakɔpʋ Ɔbɪlɪsa
Mʋ Kɪkɔɔlɛ-gyii
(Luka 7:1-10)

5 Yesu maa loo Kapanum kadɛ tɔ mʋ,
Roma anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa kʋ ba mʋ asɛ ba
kʋlɛ mʋ yɛ ɔ kyɛ mʋ tɔ.
6 Ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, mɛ kɪyaafɔlɛ
dɛ mɛ kɪkpaara sʋ ɛɛ lɔ mʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ,
ɪɪ tɔɔrɔɔ mʋ gaa."
7 Ɪmʋ sʋ, Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "N biti n naa
kyɛ mʋ kʋlɔ."
8 Nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ lɛɛ mʋ kɔnɔ
yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ n man dagaa fɛɛ fʋ ba mɛ
kɪkpaara sʋ. Amaa dan sa kɔnɔ, mɛ
kɪyaafɔlɛ mʋ ii biti ɔ kpaarɛ.
9 Lɪɪ fɛɛ ngbaa mɛ n bʋ akʋ ɔlʋn kasɛ
nɪn, yɛgɛ anaakɔpʋ ba bʋ mɛ kasɛ. N kan
tɔwɛ ɔkʋ yɛ, 'Kpe nfɪɪ,' nɪɪ ee kpee. Nɪɪ
n tɔwɛ ɔkʋ yɛ, 'Ba nfɪɪ,' nɪɪ ɛɛ ba. Nɪɪ n
tɔwɛ mɛ kɪyaafɔlɛ yɛ, 'Waa ɪnɪmʋ,' nɪɪ ɛɛ
waa ɪmʋ."
10 Yesu maa nu kanɪn mʋ, i kyinkyin
mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ nɪɪ ba buu mʋ mʋ
yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ Ɪsɪrayɪ abi
kpini tɔ mʋ, n man pɪɪta wu ɔsa mʋ nɪɪ ɔ
sʋ falɛ kɪkɔɔlɛ-gyii damantɛ nɪmʋ kedubi.
11 N tɔwɛ fanɛ yɛ asa gaalaagaa bee biti
ba lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ yɛ kyɔwɛ kɪtɪyɛ, kɛ ba
maa Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu ba
ba bʋga kyɪna bamʋ ɪkyɪnakpa mʋ nɪɪ ɪ
gyɛ kuwura-gyii kensi-gyii ngyaŋɛ mʋ tɔ.
12 Amaa fanɛ mʋ nɪɪ naafɔɔ fan gyɛ
kuwura-gyii abi mʋ, bee biti ba taa fanɛ
funti kewu tɔ kitentenbiri tɔ katɪn mʋ nɪɪ
kusu yɛ anobi keduŋi bʋ."
13 Nɪɪ Yesu tɔwɛ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ
yɛ, "Kpewu! Ii biti ɪ waa sa fʋ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ fʋ kɔɔlɛ gyii mʋ." Nɪɪ kanɪn saŋa
maŋa tɔ kyɛɛkyɛɛ nɪɪ mʋ kɪyaafɔlɛ mʋ
nyɛ alanfɪya.

Yesu Kyɛ Alɔpʋ Kʋkyɔ
(Maki 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Yesu maa ba Pita kɪkpaara sʋ mʋ,
o wu fɛɛ Pita mʋ-saa kyɪɪsa dɛ ɛɛ lɔ
kibirima.
15 Ɔ kɪtaa mʋ kɪbaa tɔ nɪɪ kibirima mʋ
kɪ yɛgɛ mʋ, nɪɪ ɔ kʋsʋ kɪtaa bamʋ kɪfɔ.
16 Saŋa mʋ nɪɪ kyɔwɛ tɪyɛ mʋ, nɪɪ asa
ba taa alɔpʋ kʋkyɔ mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba
tɛ bamʋ sʋ mʋ bɪya Yesu. Nɪɪ ɔ sa nbwɪɪ
libi mʋ kɔnɔ gya bamʋ kʋsaa alɔpʋ mʋ
sʋ, nɪɪ ɔ kyɛ alɔpʋ mʋ kpini.
17 Ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ Isaya tɔwɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ
tɔ mʋ ɪ ba tɔ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ,
"Ɔ kɔɔlɛ anɛ alɔ,
nɪɪ ɔ taa anɛ alobi sʋla."

Bamʋ Nɪɪ Bee Biti
Ba Buu Yesu
(Luka 9:57-62)

18 Yesu maa wu asa damantɛ ba maa
kyaabɔɔ mʋ mʋ, ɔ tɔwɛ mu asunpu mʋ
yɛ ba faa kpee benbe.
19 Nɪɪ nbara ɔkaapʋpʋ kʋ ba mʋ asɛ ba
tɔwɛ yɛ, "Ɔkaapʋpʋ n biti n buu fʋ kpee
katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ fii kpee mʋ."
20 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Agboog-
boo ba sʋ ɪbɔ bɛɛ dɛ tɔ, nɪɪ nbwiibi
ba sʋ nsʋswaa, amaa mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʋ bɪrɛ, n man sʋ katɪn mʋ
nɪɪ n dɛ fʋʋtɛ."
21 Mʋ ɔbɪɪlapʋ kʋ gbaa tɔwɛ mʋ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, yɛgɛ n naa pula mɛ-sɛ pɔyɪ."
22 Amaa Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Buu mɛ kɛ
fʋ yɛgɛ bamʋ nɪɪ be du fɛɛ alewupu mʋ,
be kpee naa pula bamʋ alewupu."

Afuu Yɛ Apaa I Nu
Yesu Asɛ
(Maki 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Nɪɪ o loo ɔkʋlɪ tɔ nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
ba buu mʋ loo.

24 Ba maa gyan ɔbʊn lala mʊ sʊ bee
kpee mʊ, opula tɔ nɪɪ afuu lala i tigi yɛgɛ
ɪɪ da apaa ii loo ɔkʊlɪ mʊ tɔ. Amaa yɛgɛ
Yesu dɛ nsɪɪrɛ.
25 Abɪɪlapʊ mʊ ba naa kyiŋi mʊ, nɪɪ ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, mɔlɪgɛ anɛ! An
biti a muuri!"
26 Ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ mʊ nɪɪ
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man kyɔ, mɪnɛ ɪ waa
nɪɪ fan sʊ kufuu kanɪn?" Nɪɪ ɔ kʊsʊ pʊntɛ
afuu yɛ apaa mʊ sʊ, nɪɪ ɪ waa diin.
27 Nɪɪ i kyinkyin asa mʊ, nɪɪ ba taasɛ yɛ,
"Mɪnɛ nyɪmɪsa ndee? Halɪɪ afuu yɛ apaa
gbaa ii nu mʊ asɛ."

Yesu Kyɛ Anyɪn Mʊ Nɪɪ Nbwɪɪ Libi Ba Tɛ Bamʊ Sʊ Mʊ (Maki 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Yesu maa fʊʊ ɔbʊn mʊ benbe mʊ nɪɪ
kɪ gyɛ Gadara ɔsʊwʊlɛ mʊ, anyɪn anyɔ kʊ
mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ bamʊ sʊ mʊ ba lɪɪ
nkyan tɔ ba gyaŋa mʊ. Ba kyɪna ba libi
gaa fɛɛ ndʊnbwɛ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɔla
kanɪn ɔkpa maŋa sʊ.
29 Ba kuusi yɛ, "Ɪbwaarɛ mu-Bii, mɪnɛ
nɪɪ fii biti anɛ asɛ? Fʊ ba nɪn yɛ fʊ ba
waa anɛ awʊrʊfɔ pɔyɪ kɛ ɪmʊ saŋa mʊ ɪ
fʊʊ, abɛɛ?"
30 Akuuri damantɛ kʊ ba yɪlɛ tʊtɔ
kɪbaafʊn bee gyii.
31 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ ba kʊlɛ Yesu yɛ,
"Nɪɪ fʊ kan fii biti fʊ gya anɛ bɪrɛ, yɛgɛ
a naa loo akuuri damantɛ nɪmʊ tɔ."
32 Ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan natɛ!" Nɪɪ ba
lɪɪ anyɪn mʊ tɔ naa loo akuuri mʊ tɔ. Nɪɪ
akuuri damantɛ mʊ kpini ba sɪlɛ kpɪlɪgɛ
kidenbi mʊ naa tɪyɛ ɔbʊn lala mʊ tɔ nɪɪ
ba wu.
33 Nɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ akuuri mʊ sʊ
mʊ, ba sɪlɛ kpee kadɛ tɔ, naa tɔwɛ kʊtɔ
mʊ nɪɪ kɪ waa kpini yɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ waa
anyɪn anyɔ mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ bamʊ
sʊ mʊ.
34 Kanɪn sʊ kadɛ mʊ tɔ asa kpini ba lɪɪ
ba naa gyaŋa Yesu. Ba maa wu mʊ mʊ,
ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ lɪɪ bamʊ ɔsʊwʊlɛ sʊ.

9

Yesu Kyɛ Mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ Wuya (Maki 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yesu dii loo ɔkʊlɪ tɔ, faa ɔbʊn mʊ ba
mʊ gbaa-gbaa mʊ kadɛ tɔ.
2 Nɪɪ asa akʊ ba taa ɔnyɪn
mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ wuya mʊ nɪɪ ɔ dɛ
kɪkpaata sʊ bɪya mʊ. Yesu maa wu bamʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, ɔ tɔwɛ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ
wuya mʊ yɛ, "Mi-bii, yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ kɪ dɛ
fʊ. N taa fʊ alibi kɛɛ fʊ."
3 Tʊtɔ nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ akʊ bɛɛ
tɔwɛ abaa asɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʊ ɪ tɔwɛ
nbusaa asɪn ee yii Ɪbwaarɛ!"
4 Yesu maa bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ mʊ,
nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ nfɛɛrɛ libi nɪɪ
fɛn fɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ kanɪn?
5 Ɪmʊ kɪmɔmɔ ɪ bʊlʊn kɪtɔwɛ? Fɛɛ n
tɔwɛ ɔnyɪn nɪmʊ yɛ, 'N taa fʊ alibi kɛɛ
fʊ', abɛɛ n tɔwɛ mʊ yɛ, 'Kʊsʊ, kɛ fʊ natɛ?'
6 Amaa n biti fan bɪɪ fɛɛ, mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʊ n sʊ ɔlʊn kasɛ
sʊ n taa alibi kɛɛ." Tʊtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ
mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ wuya mʊ yɛ, "Kʊsʊ, taa
fʊ kalan kɛ fu kpewu."
7 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ kʊsʊ nɪɪ o kpewu.
8 Sakyɔ mʊ ba maa wu ɪnɪmʊ mʊ ɪ waa
bamʊ kufuu, nɪɪ ba yɪn Ɪbwaarɛ fɛɛ maa
taa kanɪn ɔlʊn sa nyɪmɪsa.

Yesu Tɪɪ Matiwu Yɛ O Be Buu Mʊ (Maki 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Yesu maa lɪɪ tʊtɔ ee kpee mʊ, o wu
lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ
Matiwu maa tɛ lenpoo ɔkɔɔlɛkpa. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ mʊ yɛ, "Buu mɛ," nɪɪ Matiwu kʊsʊ
buu mʊ.
10 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ
ba kpee Matiwu kɪkpaara sʊ bee gyii
mʊ, lenpoo akɔɔlɛpʊ gaalaagaa yɛ alibi
awaapʊ ba ba, nɪɪ ba maa bamʊ kpini ba
bʊga gyii.
11 Farasii abi ba maa wu kanɪn mʊ, ba
taasɛ Yesu abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa sʊ
nɪɪ fanɛ ɔkaapʊpʊ maa lenpoo akɔɔlɛpʊ
yɛ alibi awaapʊ bɛɛ bʊga bee gyii?"
12 Yesu maa nu kanɪn mʊ, ɔ lɛɛ Farasii
abi mʊ kɔnɔ yɛ, "Man gyɛ alanfɪya wuya
nɪɪ ɔkyɛpʊ tiri sa, amɔɔ ɔlɔpʊ nkʊn.
13 Fan naa kɪɪ biti Asɪnkyan yɪlasa kasɛ.
Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, 'Abaa kʊwɛɛ kuwu nɪɪ
mɛ, Ɪbwaarɛ n biti, man gyɛ atɔbwaaya
kɪtaa lɛɛ saraga sa mɛ.' " Nɪɪ Yesu kyaga
sʊ yɛ, "N man ba nɪn kɛ n ba tɪɪ bamʊ nɪɪ
bɛɛ kɪɪ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ,
amɔɔ alibi awaapʊ."

Ba Taasɛ Yesu Noŋmina Asɪn
(Maki 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kakaakʊ Gyɔn Okyugyeepu abɪɪlapʊ
ba ba taasɛ Yesu yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ
anɛ yɛ Farasii abi mʊ a ŋmina kɔnɔ, nɪɪ
fʊ abɪɪlapʊ bɪrɛ be mee ŋmina kɔnɔ?"
15 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Nɛnɛ sʊ
nɪɪ kɪkyɪɪfɔ tɔ afɔ bee biti ba bɔɔta tɔ,
yɛgɛ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ bʊ bamʊ asɛ? Ɪ
mɛɛ ba kanɪn. Amaa saŋa kʊ ii biti ɔ ba
nɪɪ bee biti ba taa ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ lɪɪ
bamʊ asɛ. Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ bee biti
ba ŋmina kɔnɔ."
16 Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, "Ɔkʊ mɛɛ tɪn
kikyibi pʊpwɛ taa baata tii kaalɛ dɪdaa
ɔkyatɛkpa ɔbɔ. Nɪɪ ɔ kan waa kanɪn mʊ
kikyibi pʊpwɛ mʊ kii biti kɪ kyatɛ lɪɪ, kɛ
ɔkyatɛkpa mʊ kɪɪ yɛlɪgɛ tii sʊ.
17 Kanɪn maŋa nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taa nta
pʊpwɛ waa kʊtɔbwaaya ɔwʊlɛ taakpe
dɪdaa tɔ. Nɪɪ ɔ kan waa kanɪn, nɪɪ nta
mʊ ɪɪ bɪlɛ mʊ, ii biti ɪ kyatɛ taakpe dɪdaa
mʊ nyita, kɛ nta mʊ ɪ kyɛɛgɛ fɔyɪ. Amaa
bɛɛ taa nta pʊpwɛ waa taakpe pʊpwɛ tɔ,
kɛ ɪmʊ anyɔ mʊ ɪ man nyita."

Yesu Kyiŋi Kebii Kʊ Nɪɪ Ɔ Kyɛ Ɔkyɪɪ Mʊ Nɪɪ Nkalan ɪɪ Da Mʊ Mʊ
(Maki 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Yesu maa san ɔ maa sʊ ɛɛ tɔwɛ
ɪnɪmʊ mʊ, nɪɪ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa kʊ ba Yesu asɛ,
ba muŋa mu ansi tɔ kʊlɛ mʊ yɛ,
"Mi-bii-kyɪɪsa dan wu nɪmʊ. Amaa dan
waa aniya ba taa fʊ kɪbaa mata mʊ, ee
biti o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ."
19 Ɪmʊ sʊ Yesu kʊsʊ buu mʊ, nɪɪ mʊ
abɪɪlapʊ gbaa ba buu mʊ kpee.
20 Ba maa kpee mʊ, ɔkyɪɪ kʊ mʊ nɪɪ
nkalan ɪɪ da mʊ nsu kudu anyɔ mʊ, ba
bɔla Yesu kamaa nɪɪ ɔ taa mʊ kɪbaa mata
Yesu kaalɛ anobi.
21 Lɪɪ fɛɛ ɔkyɪɪ mʊ fɛ mʊ nfɛɛrɛ tɔ yɛ,
"Nɪɪ n dan nyɛ mata mʊ kaalɛ gbaa, n biti
n nyɛ alanfɪya."
22 Nɪɪ Yesu biliŋi nɪɪ o wu ɔkyɪɪ mʊ,
tɔwɛ mʊ yɛ, "Mi-bii-kyɪɪsa, yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ
kɪ dɛ fʊ. Fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ yɛgɛ nɪɪ fʊ
nyɛ alanfɪya." Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nyɛ alanfɪya
opula maŋa tɔ.
23 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu naa loo ɔgyaŋɛkpa
ɔbɪlɪsa mʊ kɪkpaara sʊ, nɪɪ o wu nleebi
afʊlɛpʊ keli mʊ tɔ yɛ asa damantɛ mʊ nɪɪ
bee su mʊ,
24 ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ lɪɪ
nfɪɪ, kebii mʊ man wu nɪn, ɔ dɛ nsɪɪrɛ
nɪn." Amaa ba ŋmasɛ Yesu.
25 Ba maa gya asa damantɛ mʊ lɪɪ
kamaa tɔ mʊ, Yesu loo kebii kyɪɪsa-bi mʊ
asɛ, nɪɪ ɔ kɪtaa mʊ kɪbaa tɔ, nɪɪ ɔ kʊsʊ
kyɪna.
26 Nɪɪ falɛ asɪn nɪmʊ yaasɛ kpee kanɪn
ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ kpini.

Yesu Kyɛ Agyaatanapʊ Anyɔ

27 Yesu maa lɪɪ tʊtɔ ee kpee mʊ, nɪɪ
agyaatanapʊ anyɔ akʊ ba buu mʊ, bee
kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Dawidi kanaana-bii,
wu anɛ kʊwɛɛ!"
28 Yesu maa naa loo katɪn mʊ nɪɪ ɔ tɛ
mʊ, nɪɪ agyaatanapʊ anyɔ mʊ ba kpee mʊ
asɛ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Fan kɔɔlɛ gyii
fɛɛ n taalɛ kyɛ fanɛ?" Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɛɛhn, Ɔnyɪrɪpɛ, an kɔɔlɛ gyii."
29 Tʊtɔ nɪɪ ɔ mata bamʊ ansi tɔwɛ bamʊ
yɛ, "Ɪ waa sa fanɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii ki du mʊ."
30 Nɪɪ bamʊ ansi i bugi. Nɪɪ Yesu da
bamʊ amu tɔ kenken yɛ, "Fan man tɔwɛ
ɪnɪmʊ sa ɔkʊ."
31 Amaa ba lɪɪ tʊtɔ nɪɪ ba yaasɛ asɪn
nɪmʊ lɪɪ Yesu sʊ kanɪn ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ
kabaafʊn kpini.
32 Agyaatanapʊ anyɔ mʊ ba maa kpee
mʊ, asa akʊ ba bɪya ɔnyɪn mʊ nɪɪ nbwɪɪ
libi ba tɛ mʊ sʊ nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ.
33 Yesu maa dan gya nbwɪɪ libi lɪɪ ɔnyɪn
mʊ sʊ mʊ, nɪɪ ɔnyɪn mʊ piili ɛɛ tɔwɛ. Nɪɪ
ɪ waa asa damantɛ mʊ kɪyan, nɪɪ ba tɔwɛ
yɛ, "A man pɪɪ wu ɪnɪmʊ kudubi Ɪsɪrayɪ
ɔsʊwʊlɛ sʊ."
34 Amaa Farasii abi mʊ ba tɔwɛ yɛ,
"Nbwɪɪ libi ɔbɪlɪsa ɔlʊn nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ gya
nbwɪɪ libi falɛ."

Kusun Awaapʊ Mʊ Ba Gyɛ Gbɛrɛɛ

35 Nɪɪ Yesu natɛ ndɛ lala yɛ ndɛ-bii
tɔ kpini kyaabɔɔ, yɛgɛ ɛɛ kaapʊ bamʊ
kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa mʊ tɔ, nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ bamʊ asɪn danbɪrasa lɪɪ Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ sʊ, nɪɪ ɛɛ kyɛ alɔ yiri-yiri
kʊmaa nɪmʊ.

36 Yesu maa wu sakyɔ mʋ, bamʋ asɪn
ɪ waa mʋ kʋwɛɛ, lɪɪ fɛɛ bɛɛ yɪyɛɛ nɪɪ ba
man nyi kanan mʋ nɪɪ ba waa. Be du nɪn
fɛɛ nbʋlʋpʋ mʋ nɪɪ ba man sʋ ɔkpapʋ.
37 Kanɪn sʋ ɔ tɔwɛ sa mʋ abɪɪlapʋ mʋ
yɛ, "Kesintin tɔ mʋ, ayu kɪtɪŋɛ mʋ kyɔ,
amaa kusun awaapʋ mʋ ba du gbɛrɛɛ
falɛ.
38 Ɪmʋ sʋ fan kʋlɛ Ɔnyɪrɪpɛ, kadɔɔ wuya
mʋ kɛ o sun kusun awaapʋ kpee mʋ ayu
kɪtɪŋɛ mʋ tɔ."

10

Abɪɪlapʋ Kudu Anyɔ Mʋ
(Maki 3:13,1-9; Luka 6:12-16)

1 Yesu tɪɪ mʋ abɪɪlapʋ kudu anyɔ ba
gyaŋɛ, nɪɪ ɔ sa bamʋ ɔlʋn yɛ ba taa gya
nbwɪɪ libi, kɛ ba kyɛ alɔ yiri-yiri kʋmaa
nɪmʋ.
2 Abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ atɪɪ ndee.
Ɔgyankpaapʋ mʋ ɪ gyɛ Simon (mʋ nɪɪ
ba bɪla bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Pita) maa mu-supu
Andiruwu, yɛ Gyemisi maa mu-supu
Gyɔn, Sebedi mu-bii ana,
3 yɛ Filipu maa Batolome, yɛ Tomasi
maa Matiwu, lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ, yɛ
Gyemisi Alifeyo mu-bii, yɛ Tadiyosi,
4 yɛ Simon mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Seloti*
mʋ, yɛ Gyudasi Isikariyoti, mʋ nɪɪ ɔ ba lɛɛ
Yesu sa mʋ.

Yesu Sun Abɪɪlapʋ
Kudu Anyɔ Mʋ
(Maki 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Nɪɪ Yesu sun abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ
tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan man kpee bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ kɪbaafʋn abɛɛ
Samariya abi kadɛ kʋ tɔ.
6 Amaa fan kpee Ɪsɪrayɪ abi mʋ nɪɪ ba
du fɛɛ nbʋlʋpʋ fɔyɪsa mʋ asɛ.
7 Fan kpee naa tɔwɛ bamʋ asɪn
danbɪrasa mʋ yɛ, 'Ɪbwaarɛ kuwura-gyii
mʋ ki tiri tɔ.'
8 Fan kan kpee mʋ fan kyɛ alɔpʋ, kɛ fan
kyiŋi alewupu, kɛ fan yɛgɛ abootipu n-yɪɪ
ɪ lɔŋɔ sʋ, kɛ fan gya nbwɪɪ libi lɪɪ asa sʋ.
Ba taa ɔlʋn maŋa kɛɛ fanɛ nɪn, ɪmʋ sʋ
fanɛ gbaa fanɛ fan taa kɛɛ.
9 Fan man taa afulee kʋ waa fanɛ igyifa
tɔ,
10 nɪɪ fan man taa taakpe abɛɛ kaalɛ
nyɔsapʋ, abɛɛ asɪbɪta, abɛɛ kikpebi, kpee
ɔkpa maŋa. Osunpu dagaa fɛɛ ba sa mʋ
kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri mʋ.
11 "Kadɛ lala abɛɛ kadɛ-bi kʋmaa mʋ
nɪɪ fan loo kɪmʋ tɔ mʋ, fan biti ɔsa mʋ
nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi, kɛ fan kyɪna mʋ
kɪkpaara sʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ fen biti
fan ba lɪɪ tʋtɔ.
12 Nɪɪ fan kan loo mʋ sʋ mʋ, fan kʋlɛ
keyuula sa kɪkpaara mʋ.
13 Nɪɪ kɪkpaara mʋ sʋ abi ba kan kɔɔlɛ
fanɛ mʋ, fan yɛgɛ fanɛ keyuula mʋ ki sii
kɪkpaara mʋ sʋ. Amaa nɪɪ ba man kan
kɔɔlɛ fanɛ bɪrɛ, fan yɛgɛ fanɛ keyuula ki
bwii ba fanɛ asɛ.
14 Nɪɪ kadɛ kʋ abɛɛ kɪkpaara kʋ asa
ba man kan kɔɔlɛ fanɛ abɛɛ ba man nu
fanɛ asɛ mʋ, fan kpɪkpaa fanɛ ayaa tɔ ɪsɛ
wʋrɪgɛ bamʋ sʋ, kɛ fan lɪɪ tʋtɔ.
15 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, kakɛ mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti o be gyii asa asɪn mʋ,
Sodom maa Gomora abi kʋsʋ bɪɪtɛ gbaa
ii biti ɪ baa ɪ bɔ bamʋ lɛɛ.
16 Fan kɪɪ! N sun fanɛ nɪn fɛɛ nbʋlʋpʋ
n kpee akuntun tɔ. Fan baa fan sʋ
kanyaasɪn fɛɛ anansɛ, yɛgɛ fan du bwahn
fɛɛ awura-lɔpɔ.

Asa Bee Biti Ba Nyanla
Abɪɪlapʋ Mʋ
(Maki 13:9-13; Luka 21:12-17)

17 "Fan baa fan da sʋ, lɪɪ fɛɛ asa kʋ
bee biti ba kɪtaa fanɛ kpee asɪn ogyikpa,
kɛ ba tɪŋɛ fanɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ɪgyaŋɛkpa.
18 Lɪɪ mɛ sʋ, bee biti ba kpiya fanɛ
awura yɛ alʋlʋnpʋ ansi tɔ, kɛ fan nyɛ
ɔkpa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ lɪɪ mɛ sʋ
sa bamʋ, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ.
19 Nɪɪ ba kan kpiya fanɛ asɪn ogyikpa
mʋ, fan man yɪyɛɛ lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fen biti
fan tɔwɛ, abɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan tɔwɛ mʋ
sʋ. Saŋa mʋ kan fʋʋ mʋ, fen biti fan nyɛ
asɪn mʋ nɪɪ fan tɔwɛ bamʋ.
20 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ fanɛ gbaa-gbaa ii biti
fan tɔwɛ, amaa fanɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu
mʋ ii biti ɔ bɔla fanɛ sʋ tɔwɛ.
21 "Kanɪn nkɛ maa tɔ mʋ, nyɪmɪsa ii biti
o gyii mʋ gbaa-gbaa mu-supu kadɛ-boyi,

* **10:4 10:4** Silote kasɛ ɪ gyɛ *ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa mʋ asa, nɪɪ ee biti fɛɛ ba kɔ kɔɔlɛ bamʋ n-yɪɪ lɪɪ Roma kɪbanɛ kasɛ.*

kɛ ba mɔɔ mʋ, kɛ ɔsɛ gbaa ɔ waa obii kanɪn. Nbii bee biti ba kʋsʋ yɪlɛ akʋʋgɛpʋ ana sʋ, kɛ ba yɛgɛ kɛ ba mɔɔ bamʋ.
22 Asa kpini bee biti ba kisi fanɛ lɪɪ mɛ sʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taalɛ yɪlɛ tɔ kenken naa fʋʋ laalaalʋwɛ mʋ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
23 Nɪɪ ba kan nyanla fanɛ kadɛ kʋ tɔ mʋ, fan sɪlɛ lɪɪ tʋtɔ kpee kadɛ kʋ tɔ. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, fɛn mɛɛ yɛ fan sɪlɛ kanɪn kyaabɔɔ Ɪsɪrayɪ ndɛ mʋ kpini sʋ, pɔyɪ kɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n ba.
24 "Ɔbɪɪlapʋ man kyɔ mʋ ɔkaapʋpʋ, nɪɪ kɪnyɛ man kyɔ mʋ-nyɪrɪpɛ.
25 Ɪ dagaa ɪ maa kʋkwɛ ɔbɪɪlapʋ fɛɛ maa ba waa fɛɛ mʋ ɔkaapʋpʋ. Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mɔɔ ɔ ba waa fɛɛ mʋ-nyɪrɪpɛ. Nɪɪ ba kan bɛɛ tɪn asɪn bɛɛ gyaga mɛ, kɪkpaara sʋ ɔbɪlɪsa sʋ yɛ n gyɛ Beelisebu mʋ,† kanɪn bɪrɛ bee biti ba taa atɪɪ libi gyaga fanɛ mʋ nɪɪ fan gyɛ mɛ kɪkpaara sʋ abi mʋ ɪ kyɔ mɛ lɛɛ mʋ.

Fan Man Sɪlɛ Ɔkʋ Amɔɔ Ɪbwaarɛ (Luka 12:2-9)

26 "Ɪmʋ sʋ fan man sɪlɛ asa. Kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ki bun sʋ mʋ, ii biti i bugi sʋ, nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ baala mʋ, ii biti ɪ lɪɪ ifuli.
27 Asɪn kʋmaa mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ kiten-tenbiri tɔ mʋ, fan tɔwɛ ɪmʋ kakyʋwapɛ, nɪɪ asɪn kʋmaa mʋ nɪɪ n kuli waa fanɛ asʋ tɔ mʋ, fan da ɪmʋ kibonbon.
28 Fan man sɪlɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ mɔɔ kayɪɪ-wʋlɛ nkʋn, yɛgɛ ba mɛɛ taalɛ mɔɔ ɔkala. Amaa fan sɪlɛ Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ nyita ɔkala yɛ kayɪɪ-wʋlɛ, Sɪtaanɛ fʋlɔn tɔ mʋ.
29 Man gyɛ kobo kʋlʋn nɪɪ bɛɛ sʋ bɛɛ sɔɔ alangba anyɔ, amaa bamʋ tɔ ɔkʋlʋn mɛɛ yɛ ɔ tɪyɛ kasɛ sʋ wu, yɛgɛ fanɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ man sa ɔkpa.
30 Halɪɪ fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kumu tɔ inyini gbaa, Ɪbwaarɛ nyi ɪmʋ kɔnɔ.
31 Ɪmʋ sʋ fan man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ fan sʋ kyaarɛ fan kyɔ alangba damantɛ.
32 "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɛɛ tɔwɛ asa tɔ yɛ n gyɛ mʋ-Nyɪrɪpɛ mʋ, kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n biti n lɛɛ mʋ kaapʋ mɛ-Sɛ ansi tɔ sʋsʋ.
33 Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o kina mɛ asa tɔ yɛ n man gyɛ mʋ-Nyɪrɪpɛ mʋ, ngbaa mɛ n biti, n kina mʋ mɛ-sɛ ansi tɔ sʋsʋ.

Nbarɪgɛ Tɔ Asɪn (Luka 12:51-53, 14:26-27)

34 "Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n ba nɪn kɛ ɪ bɪya keyuula dulinyaa nɪmʋ tɔ. Man gyɛ keyuula nɪɪ n bɪya, amaa keluu nɪɪ n bɪya.
35 Lɪɪ fɛɛ n ba nɪn,

'kɛ nbii-nyɪnsa ba kʋsʋ yɪlɛ bamʋ-sɛ ana sʋ,
kɛ nbii-kyɪɪsa gbaa ba kʋsʋ yɪlɛ bamʋ-nyi ana sʋ,
kɛ asaa-kyɪɪsa ba kʋsʋ yɪlɛ bamʋ-saa ana sʋ,
36 Kɛ nyɪmɪsa mʋ dʋn ana ba baa ba gyɛ mʋ kɪkpaara sʋ asa.'
37 "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti mʋ-sɛ abɛɛ mu-nyi ɔ kyɔ mɛ mʋ, ɔ man dagaa maa waa mɛ obuupu. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti mu-bii-nyɪnsa abɛɛ ɔkyɪɪsa ɔ kyɔ mɛ mʋ, man dagaa maa waa mɛ obuupu.
38 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man taa mu oyu laasa‡ sʋla buu mɛ mʋ, man dagaa maa waa mɛ obuupu.
39 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti mʋ nkpa mʋ kɪbaa sʋ mʋ, ee biti ɔ pan ɪmʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ pan mʋ nkpa lɪɪ mɛ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ ɪmʋ.

Kʋkɔka Mʋ Nɪɪ Ɪbwaarɛ Ii Biti Ɔ Sa (Maki 9:41)

40 "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ fanɛ mʋ, kɔɔlɛ mɛ nɪmʋ, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ mʋ, kɔɔlɛ ɔmʋ nɪɪ o sun mɛ nɪmʋ.
41 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ lɪɪ maa gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kʋkɔka mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ ka mʋ ɔtɔwɛpʋ mʋ. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔsa mʋ nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi lɪɪ maa gyɛ ɪkpa kyiigisa wuya sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kʋkɔka mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ ka ɔsa mʋ nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi mʋ.
42 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sa mɛ abɪɪlapʋ§ nɪmʋ tɔ ɔkʋ nkyu yuulisa kawɛ tɔ, lɪɪ fɛɛ

† **10:25 10:25** Beelisebu ɪ gyɛ alibi kpini kumu. ‡ **10:38 10:38** Oyu laasa mʋ yɪlɛ sa awʋrʋfɔ yɛ lewu. § **10:42 10:42** Abɪɪlapʋ mʋ ba bɪya bamʋ n-yɪɪ kasɛ fɛɛ nbii wuribi maa waa mʋ.

maa gyɛ mɛ ɔbɪɪlapʋ sʋ mʋ, n tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɔ man yɛ ɔ pan mʋ kʋkɔka kpaa.”

11

Yesu tɔwɛ Gyɔn Okyugyeepu mʋ asɪn (Luka 7:18-35)

1 Yesu maa kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ asɛ lʋwɛ mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee ɔ naa kaapʋ kɛ ɔ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ ndɛ mʋ nɪɪ ɪ san Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Saŋa maa tɔ mʋ Gyɔn Okyugyeepu mʋ bʋ obu kitii tɔ. Maa nu kʋtɔ mʋ nɪɪ Krisito ɪɪ waa mʋ, o sun mʋ abɪɪlapʋ,
3 ba naa taasɛ mʋ yɛ, “Fʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ba tɔwɛ anɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ, abɛɛ a kɪɪ ɔpʋpwɛ ɔkpa?”
4 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fen bwii naa tɔwɛ Gyɔn asɪn mʋ nɪɪ fan nu yɛ ɪmʋ nɪɪ fan wu,
5 fɛɛ agyaatanapʋ ansi i bugi, nɪɪ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba kʋsʋ natɛ, nɪɪ abootipu n-yɪɪ lɔŋɔ sʋ, nɪɪ atikpiri asʋ a tigi, nɪɪ alewupu ba kyiŋi ba nkpa tɔ, nɪɪ ba tɔwɛ Asɪn Danbɪrasa mʋ sa atiripu.
6 Kusee ɪ gyɛ sa ɔsa mʋ nɪɪ ɔ man yɛgɛ mɛ kɪkɔɔlɛ-gyii.”
7 Gyɔn Okyugyeepu abɪɪlapʋ mʋ ba maa bwii bee kpee mʋ, nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ Gyɔn n-yɪɪ sʋ asɪn ɛɛ sa sakyɔ mʋ yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ fan kpee Gyɔn asɛ kiperi mʋ sʋ fanaa kɪɪ? Fan kpee naa kɪɪ kifitiri mʋ nɪɪ afuu ɪɪ da kɪmʋ ii biliŋi tɔ nɪn?
8 Nɪɪ man gyɛ kanɪn mʋ, mɪnɛ nɪɪ fen kpee naa kɪɪ? Nyɪmɪsa mʋ nɪɪ o bun ataa danbɪrasa mʋ, nɪɪ fan naa kɪɪ? Ayee, asa mʋ nɪɪ bee bun ataa danbɪrasa mʋ, ba tɛ iwurakpa nɪn.
9 Nɪɪ mɪnɛ gbaa nɪɪ fan kpee naa kɪɪ? Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ abɛɛ? Ɛɛhn, n tɔwɛ fanɛ yɛ ɔ kyɔ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
10 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn nɪmʋ asɪn nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,
‘N biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ gyankpaa fʋ,
mʋ ii biti ɔ ba lɔŋɔ fʋ ɔkpa yɪla fʋ.’ ”
11 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nyɪmɪsa kʋ man bʋ tɔ nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ kasɛ sʋ nfɪɪ, nɪɪ ɔ kyɔ Gyɔn okyugyeepu mʋ. Ɪmʋ kpini gbaa mʋ, ɔmʋ nɪɪ ɔ gyɛ pii sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ mʋ kyɔ mʋ.
12 Lɪɪ Gyɔn okyugyeepu saŋa ba lɪɪ ndaga mʋ, bamʋ nɪɪ bamʋ ansi ɪ payɪ yɛ bee biti ba loo sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ mʋ, ba sʋ ɔlʋn yɛ kensi payɪ bee loo kɪmʋ tɔ.
13 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ yɛ nbara mʋ, ɪ wʋla tɔwɛ lɪɪ kuwura-gyii mʋ sʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn ba.
14 Nɪɪ fan kan fen biti fan kɔɔlɛ kyula mʋ, Gyɔn ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Eligya mʋ nɪɪ ba tɔwɛ yɪla yɛ ee biti ɔ ba mʋ.
15 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ nɪɪ ee biti o nu mʋ, o nu.
16 “Mɪnɛ nɪɪ n taalɛ taa kaala ndaga asa? Ba du nɪn fɛɛ nbii ba maa tɛ agya tɔ bɛɛ tɪɪ abaa bɛɛ tɔwɛ yɛ,
17 ‘An fʋlɛ nleebi sa fanɛ,
amaa fan man kyaa,
nɪɪ an bɪɪ alengyi ɪlʋn,
amaa fan man su.’
18 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn maa ba mʋ, o mee gyii nɪɪ o mee nuu, nɪɪ ba yɛ, ‘Nbwɪɪ libi ba tɛ Gyɔn sʋ.’
19 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n maa ba mʋ, n gyii nɪɪ n nuu, nɪɪ ba yɛ, ‘Ee gyii gaa nɪɪ ɔ gyɛ ɔtabʋʋpʋ yɛ lenpoo akɔɔlɛpʋ yɛ alibi awaapʋ bamʋ kyɛmɪnɛ.’ Amaa nɪɪ ɔkʋ kan o buu Ɩbwaarɛ kanyaasɪn ɪkpa sʋ mʋ, ɪ kaapʋ fɛɛ mʋ kanyaasɪn mʋ gyɛ kesintin.”

Ndɛ mʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, bamʋ laakʋ (Luka 10:13-15)

20 Asa mʋ nɪɪ ba bʋ ndɛ mʋ nɪɪ Yesu waa mʋ asɪn kyinkyinsa gaalaagaa mʋ, ba man yɛgɛ bamʋ alibi kɪwaa, kanɪn sʋ Yesu tɔwɛ yii bamʋ yɛ,
21 “Korasin abi, fanɛ laakʋ! Betisayida abi, fanɛ laakʋ! Asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ n waa fanɛ ndɛ nɪmʋ sʋ mʋ, nɪɪ ɪ daa ɪ gyɛ Tayi maa Sidon nɪn, naafɔɔ ba wʋla dɪla ɪbɔɔta, kɛ ba taa ndaara bun bamʋ amu, kɛ ɪ kaapʋ fɛɛ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ.
22 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, Tayi abi yɛ Sidon abi kʋsʋ bɪɪtɛ ii biti ɪ baa ɪ bɔ fanɛ lɛɛ kakɛ talɛsa mʋ.
23 Nɪɪ fanɛ Kapanum abi, fen biti fɛɛ ba kʋsaa fanɛ kpee sʋsʋ Ɩbwaarɛ ayɛ nɪn abɛɛ? Ayee, bee biti ba tʋʋ fanɛ waa

awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ. Lıı fɛɛ asın kyinkyinsa mʊ nıı n waa fanɛ kadɛ tɔ mʊ, nıı ı daa ı gyɛ Sodom nıı n daa waa ımʊ nın, naafɔɔ kadɛ mʊ san kı bʊ tɔ ba lıı ndaga.

24 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, Sodom abi kʊsʊ bııtɛ ii biti ı baa ı bɔ fanɛ lɛɛ kakɛ talɛsa mʊ tɔ."

Fan ba nyɛ ɔfʊʊtɛ Yesu asɛ
(Luka 10:21-22)

25 Saŋa maŋa nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ, fʊ gyɛ sʊsʊ yɛ kasɛ Ɔnyırıpɛ, n yın fʊ, lıı fɛɛ fʊ taa falɛ asın baala anyaasınpʊ yɛ anyipu sʊ, nıı fʊ lɛɛ ımʊ kaapʊ nbii wuribi.

26 Ɩ gyɛ kanın nın, nıı kanın ı gyɛ fʊ kɔkɔlɔ biti.

27 "Mɛ-Sɛ taa kʊtɔ kʊmaa nımʊ waa mɛ abaa tɔ. Ɔkʊ man nyi obii mʊ amɔɔ Ɔsɛ mʊ, nıı ɔkʊ man nyi Ɔsɛ mʊ amɔɔ Obii mʊ, yɛ bamʊ nıı Obii mʊ ii biti ɔ lɛɛ mʊ kaapʊ bamʊ mʊ.

28 "Fanɛ mʊ nıı fan sʊ nsʊla budusa nıı fan kpınɛ mʊ, fan ba mɛ asɛ, kɛ n sa fanɛ ɔfʊʊtɛ.

29 Fan kyula kɛ fan buu mɛ, kɛ fan kasɛ mɛ tɔ, kɛ fan nyɛ ɔfʊʊtɛ sa fanɛ kala ana, lıı fɛɛ n du bwahn nıı n bıya mɛ n-yıı kasɛ lıı mɛ kɔkɔlɔ tɔ.

30 Nıı fan kan fan buu mɛ mʊ, ı man bʊlʊn nıı mɛ kasʊla gbaa man budu."

12

Yesu ı gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ Ɔnyırıpɛ
(Maki 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Saŋa maŋa nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba naa alʊn kadɔɔ tɔ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ. Nıı akʊn a mɔɔ mʊ abıılapʊ mʊ, nıı ba piili bɛɛ gyayı alʊn mʊ ıkʊ bɛɛ wɛ.

2 Farasii abi mʊ ba maa wu ınımʊ mʊ, ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Kıı! Mınɛ ı waa sʊ nıı fʊ abıılapʊ bɛɛ waa kʊtɔ mʊ nıı ı man dɛ ɔkpa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ."

3 Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Fan man pııta kalɛ kʊtɔ mʊ nıı Owura Dawidi maa mʊ kamaa tɔ abi ba waa saŋa mʊ nıı akʊn a mɔɔ bamʊ mʊ nın?

4 O loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ naa taa bodobodo mʊ nıı ba lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ mʊ, nıı maa mʊ asa mʊ ba wɛ. Nıı Ɩbwaarɛ nbara tɔ mʊ ı man dɛ ɔkpa fɛɛ Dawidi maa bamʊ ba waa kanın, amɔɔ Ɩbwaarɛ aseepu nkʊn.

5 Abɛɛ fan man pııta kalɛ Mosesi nbara mʊ tɔ wu fɛɛ, Ɩbwaarɛ aseepu ba maa sun kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ, bee nyita nbara, amaa ɔkʊ man bun bamʊ kʊpwɛ?

6 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ ɔkʊ bʊ nfıı ɔ kyɔ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ.

7 Ɩbwaarɛ tɔwɛ Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, 'Man gyɛ atɔbwaaya kıtaa lɛɛ saraga sa mɛ nıı n biti, amaa kuwu abaa kʊwɛɛ nıı n biti.' Nıı fan kan nu asın nımʊ kasɛ nın, naafɔɔ fen mee bun asa mʊ nıı ba man waa alibi mʊ kʊpwɛ.

8 Lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ, ı gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa mʊ Ɔnyırıpɛ."

Yesu kyɛ kıbaa wusapʊ kʊ kʊlɔ
(Maki 3:1-6; Luka 6:6-9)

9 Yesu maa lıı tʊtɔ ee kpee mʊ, ɔ naa loo bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa.

10 Nıı ɔnyın kʊ bʊ tʊtɔ nıı mʊ kıbaa ki wu. Asa kʊ ba bʊ tʊtɔ nıı ba maa biti ɔkpa ba nyɛ pwıı Yesu sʊ mʊ, ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɩ dɛ ɔkpa fɛɛ ba kyɛ alɔpʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ abɛɛ?"

11 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Nıı ı kan ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʊ sʊ kabʊlʊpʊ nıı ɔ tıyɛ kıkyabɔ tɔ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ, ɔ mɛɛ lɛɛ mʊ lıı kımʊ tɔ abɛɛ?

12 Nıı nyımısa kyɔ kabʊlʊpʊ naa ban sʊ falɛ mʊ, ımʊ sʊ ı dɛ ɔkpa nbara mʊ tɔ fɛɛ a waa adanbırasa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ sa asa."

13 Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ, "Tɛɛŋɛ fʊ kıbaa mʊ." Nıı ɔ tɛɛŋɛ kımʊ, opula tɔ nıı kı nyɛ ɔlʊn fɛɛ kıbanban mʊ.

14 Amaa Farasii abi mʊ ba lıı kpee naa ŋmina kanan mʊ nıı ba nyɛ ɔkpa mɔɔ Yesu.

Yesu ı gyɛ Kıyaafɔlɛ mʊ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ

15 Yesu maa bıı ınımʊ mʊ ɔ lıı kanın opula maŋa, nıı asa gaalaagaa ba buu mʊ, nıı ɔ kyɛ bamʊ nıı bɛɛ lɔ mʊ alɔ kpini.

16 Amaa ɔ da bamʊ amu tɔ yɛ ba man tɔwɛ ɔkʊ ɔsa mʊ nıı ɔ gyɛ.

17 Ɩnɪmʋ ɪ waa nɪn kɛ asɪn mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bɔla mʋ ɔtɔwɛpʋ Isaya sʋ tɔwɛ
mʋ ɪ ba tɔ. Ɩmʋ ɪ gyɛ yɛ,
18 "Kɪɪ! Mɛ kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ n lɛɛ mʋ
ndee,
mʋ, nɪɪ n sʋ kebiti sa nɪɪ ɔ bɔla mi
ansi.
N biti n taa mɛ Kayaayu waa mʋ tɔ,
kɛ ɔ tɔwɛ asɪn kyiigisa sa
ndɛndɛmandɛ kpini.
19 Ɔ mɛɛ yɛ o gyii ɪmɔɔrɛ abɛɛ ɔ pʋntɛ tɔ,
nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ natɛ waa ɔlanba
agbenbi sʋ.
20 Ɔ mɛɛ yɛ ɔ gya oyu-bi nyɔnsa tɔ tii sʋ
lʋwɛ
nɪɪ o mee dun fɪtɪla mʋ nɪɪ kɪ man
kɪɪ tɔ mʋ.
Ee biti ɔ yɪlɛ tɔ kɛ ɔ yɛgɛ asɪn kyiigisa mʋ
i gyii sʋ.
21 Nɪɪ asa kpini bee biti ba taa bamʋ
tamaa tʋʋ mʋ nkʋn sʋ."

Yesu maa Beelisebu
(Maki 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kakaakʋ asa akʋ ba taa ɔnyɪn kʋ bɪya
Yesu. Ɔ gyɛ gyaatanapʋ yɛ naamuu lɪɪ fɛɛ
nbwɪɪ libi ba tɛ mʋ sʋ. Yesu kyɛ mʋ, nɪɪ
mu ansi i bugi nɪɪ ɔ bɪla ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ.
23 Nɪɪ ii kyinkyin asa mʋ kpini, nɪɪ ba
taasɛ abaa yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ ɪ gyɛ Dawidi
kanaana-bii mʋ do?"
24 Amaa Farasii abi mʋ ba maa nu
ɪnɪmʋ mʋ, ba tɔwɛ nɪn yɛ, "Nbwɪɪ libi
kumu mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Beelisebu mʋ ɪɪ
sa ɔnyɪn nɪmʋ ɔlʋn, nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ gya
nbwɪɪ libi ɛɛ kʋsʋ asa sʋ kanɪn mʋ."
25 Yesu bɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ
yɛ, "Nɪɪ Kuwura-gyii kʋmaa tɔ asa ba
kan barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʋ, kɪ
mɛɛ kyɛɛrɛɛ nɪɪ kɪ tɪyɛ. Nɪɪ kadɛ abɛɛ
kɪkpaara sʋ abi ba kan barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ
yɛ abaa mʋ, kadɛ abɛɛ kɪkpaara maŋa kii
biti ki boyi.
26 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ kesintin fɛɛ Sɪtaanɛ ɪɪ
gya Sɪtaanɛ mʋ, ɪɪ kaapʋ fɛɛ ɔ barɪgɛ mʋ
n-yɪɪ tɔ kɪnyɔ nɪn. Ɩmʋ sʋ nɛnɛ nɪɪ mu
kuwura-gyii mʋ kɪ bɪla taalɛ yɪlɛ?
27 Fan yɛ Beelisebu ɪɪ sa mɛ ɔlʋn nɪɪ n
sʋ n gya nbwɪɪ libi n kʋsaa asa sʋ. To,
kanɪn bɪrɛ anɪmʋ ɪɪ sa fanɛ abɪɪlapʋ ɔlʋn
nɪɪ bɛɛ taalɛ bɛɛ gya nbwɪɪ libi bɛɛ kʋsaa
asa sʋ? Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ abɪɪlapʋ ii
biti ba bun fanɛ kʋpwɛ fɛɛ fan man sʋ
kesintin.
28 Amaa nɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu
nɪɪ n sʋ n gya nbwɪɪ libi n kʋsaa asa
sʋ mʋ, kanɪn bɪrɛ fan bɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ kɪ wʋla kɪ bʋ fanɛ asɛ."
29 Nɪɪ Yesu bɪla kyaga sʋ yɛ, "Ɔkʋ mɛɛ
taalɛ loo ɔlʋlʋnpʋ kʋ kɪkpaara sʋ naa swii
mʋ kapatɪyɛ, amɔɔ ɔ gyankpaa ŋmina
mʋ yɪla pɔyɪ kɛ ɔ lan taalɛ naa swii mʋ
kapatɪyɛ lɪɪ kɪkpaara mʋ sʋ.
30 "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man tii mɛ sʋ mʋ,
ii kisi mɛ nɪn, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ mɛɛ
kʋʋla ɛɛ kyɛ mɛ tɔ mʋ, ɛɛ yaasɛ asa mʋ
nɪɪ n kʋʋla mʋ nɪn.
31 Ɩmʋ sʋ, n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʋmaa
mʋ nɪɪ ɔ waa alibi abɛɛ ɔ tɔwɛ yii
Ɩbwaarɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa kɛɛ mʋ.
Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ yii Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ
mʋ.
32 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn kʋ yii
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ, Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ taa kɛɛ mʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn yii Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ bɪrɛ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʋ
nbɪɪnbɪɪ saŋa nɪmʋ tɔ abɛɛ saŋa mʋ nɪɪ
ii biti ɪ ba mʋ.

Oyu kʋmaa kɪmaa kɪmʋ abi
(Luka 6:43-45)

33 "Nɪɪ fʋ kan kyula yɛ oyu kʋ abi ɪ gyɛ
abi danbɪrasa mʋ, oyu maa gbaa gyɛ oyu
danbɪrasa nɪn, amaa nɪɪ fʋ kan kina yɛ
oyu kʋ abi man gyɛ abi danbɪrasa bɪrɛ,
oyu maa gbaa man gyɛ oyu danbɪrasa. Lɪɪ
fɛɛ oyu abi sɔyɪsa nɪɪ bɛɛ sʋ bɛɛ bɪɪ kɪmʋ.
34 Fanɛ asa libi fɛɛ anansɛ, nɛnɛ nɪɪ fɛn
taalɛ tɔwɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn, yɛgɛ fanɛ atɔ
waasa gyɛ alibi? Lɪɪ fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ
bʋ nyɪmɪsa kɔkɔlɔ tɔ mʋ, kɪmʋ ɪɪ lɪɪ mʋ
kɔnɔ tɔ.
35 Nyɪmɪsa danbɪrasa bɪrɛ, atɔ
danbɪrasa mʋ nɪɪ ɪ bʋ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɛɛ
lɛɛ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ nyɪmɪsa libi mɔɔ, atɔ libi
mʋ nɪɪ ɪ bʋ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɛɛ tɔwɛ.
36 Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ, katɔwɛ gyaga
kʋmaa mʋ nɪɪ ɔsa kʋmaa nɪmʋ tɔwɛ mʋ,
ee biti ɔ lɛɛ kɪmʋ kɔnɔ Ɩbwaarɛ ansi tɔ,
kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa mʋ.

37 Lıı fɛɛ fʊ ntɔwɛ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ yılɛ sʊ talɛ fʊ fɛɛ fu gyii asʊ abɛɛ fu gyii kʊpwɛ.”

Gyiwu abi bee biti asınkaala lıı Yesu asɛ
(Maki 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Tʊtɔ nıı nbara akaapʊpʊ akʊ yɛ Farasii abi akʊ ba tɔwɛ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ an biti fɛɛ fʊ waa asın kyinkyinsa kaapʊ anɛ.”
39 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ndaga kakyına nımʊ tɔ alibi awaapʊ yɛ bamʊ nıı be mee sun Ɩbwaarɛ ıı kıı bee biti asın kyinkyinsa. Amaa baa mɛɛ nyɛ ımʊ, amɔɔ sınkaala mʊ nıı ı ba Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyona sʊ mʊ, nıı n biti n waa kaapʊ bamʊ.
40 Fɛɛ kanan mʊ nıı Gyona gyii nkɛ nsa ibiri ɔkın lala ɔtɔ tɔ mʊ, kanın maŋa nıı mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ gbaa n biti n gyii nkɛ nsa ibiri kasɛ tɔ.
41 Kakɛ mʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa kpini mʊ, Ninewe abi bee biti ba kʊsʊ, kɛ ba bun ndaga kakyına nımʊ tɔ asa kʊpwɛ. Lıı fɛɛ saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyona naa tɔwɛ bamʊ Ɩbwaarɛ asın mʊ ba yɛgɛ alibi kıwaa. Amaa mɛ, mʊ nıı n kyɔ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyona mʊ n bʊ nfıı.
42 Nıı kakɛ mʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa kpini mʊ, Seeba Owura-kyıısa mʊ nıı ɔ lıı kata-kata mʊ, ii biti ɔ kʊsʊ yılɛ kɛ o bun ndaga kakyına nımʊ tɔ asa kʊpwɛ. Lıı fɛɛ ɔ lıı koo kata-kata ba nu Owura Solomon kanyaasın kıkaapʊ mʊ. Amaa mɛ mʊ nıı n kyɔ Solomon mʊ n bʊ nfıı.”
43 Yesu kyaga sʊ yɛ, “Nıı kayaayu libi dan kʊsʊ nyımısa sʊ mʊ, kı naa kı naa ofuli sʊ nın kii biti ɔkyınakpa. Amaa nıı kı man kan nyɛ mʊ,
44 kı tɔwɛ sa kımʊ n-yıı yɛ, ‘N biti n bwii kpee mɛ kıkpaara mʊ nıı n lıı mʊ sʊ.’ Nıı ɔ kan ba fʊʊ nıı o wu fɛɛ sɛhn man bʊ kımʊ tɔ, yɛgɛ kı lɔŋɔ kı dɛ yɛ ɔdan mʊ,
45 Tʊtɔ nıı ɛɛ lıı kpee kɛ ɔ naa taa mʊ tɔɔmaa ana n-yaayu libi asunɔ mʊ nıı ba libi ba kyɔ mʊ tii mʊ n-yıı sʊ, kɛ ba kpee naa kyına tʊtɔ. Saamʊ, kanan mʊ nıı ɔ daa o du mʊ, ii biti ı baa ı kyɔ kanın. Kanın nıı ii biti ı baa i du sa ndaga kakyına kanımʊ tɔ asa libi.”

Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana
(Maki 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Yesu maa san ɔ maa sʊ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa sakyɔ mʊ, mu-nyi yɛ mu-supu ana ba ba yılɛ nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ mʊ asɛ.
47 Nıı ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “Fu-nyi yɛ fu-supu ana ba yılɛ nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ fʊ asɛ.”
48 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Anımʊ ı gyɛ mi-nyi, nıı anımʊ ana ı gyɛ mu-supu ana?”
49 Tʊtɔ nıı ɔ tɛɛŋɛ mʊ kıbaa kaapʊ mʊ abıılapʊ, tɔwɛ yɛ, “Fan kıı! Mi-nyi yɛ mi-supu ana ndee.
50 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ kɔkɔlɔ biti mʊ, ı gyɛ mi-supu yɛ mɛ-pııkyıı yɛ mi-nyi.”

13

Kıŋasan lıı ayu ɔŋmatɛpʊ kʊ sʊ
(Maki 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Kanın kakɛ maŋa nıı Yesu lıı kıkpaara sʊ kpee naa kyına ɔbʊn kaa ɛɛ kaapʊ.
2 Asa damantɛ ba maa kyaabɔɔ mʊ mʊ, o loo ɔkʊlı tɔ naa kyına yɛgɛ asa mʊ ba yılɛ ɔbʊn-kaa.
3 Nıı ɔ taa aŋasan tɔ kaapʊ bamʊ atɔ damantɛ. Ɔ bɔ bamʊ kıŋasan kʊ yɛ, “Ɔdɔɔpʊ kʊ ı bʊ tɔ nıı o kpee ɔ naa ŋmatɛ ayu.
4 Maa naa ŋmatɛ ımʊ mʊ, ıkʊ ı tıyɛ ɔkpakaa, nıı nbwiibi ba ba tasɛ ımʊ gyii.
5 Nıı ıkʊ ı tıyɛ afʊlɛ sʊ, katın mʊ nıı ısɛ ı man kyɔ. Nıı ı kɔyı bilen kpalı fɛɛ ısɛ mʊ maa man bʊnyɛ sʊ.
6 Amaa kyɔwɛ maa ba ɛɛ da mʊ, i fugya ımʊ, nıı i wu lıı fɛɛ ımʊ ilin ı man kyɔ.
7 Nıı ıkʊ mɔɔ ı tıyɛ iwii tɔ, nıı iwii mʊ ı dan nyan kıtaa ımʊ.
8 Amaa ayu mʊ ıkʊ ı tıyɛ kasɛ danbırasa sʊ, nıı ı sɔyı amu lala-lala. Ɩkʊ ı gyɛ kılıfa, nıı ıkʊ ı gyɛ adisiye, nıı ıkʊ mɔɔ adısa.
9 Ɔmʊ nıı ɔ sʊ asʊ nıı ee biti o nu mʊ o nu.”

Yesu ı tɔwɛ sa asa kıŋasan tɔ
(Maki 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Nıı Yesu abıılapʋ mʋ ba ba mʋ asɛ
ba taasɛ mʋ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı aŋasan
tɔ nıı fʋ sʋ fıı kaapʋ asa?”
11 Nıı Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, “Fanɛɛ
fanɛ bırɛ ɔkpa bugi sa fanɛ fɛɛ fan bıı
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ asiri asın mʋ,
amaa bamɛɛ bamʋ bırɛ ı man bugi sa
bamʋ.
12 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ Ɩbwaarɛ
asın mʋ, bee biti ba sa mʋ gaa tii sʋ, kɛ
ɔ nyɛ kyʋn sʋ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ
man sʋ mʋ, halıı pii kʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ
mʋ gbaa mʋ, bee biti ba kɔɔlɛ lıı mʋ asɛ.
13 Kʋtɔ mʋ sʋ nıı n sʋ aŋasan n kaapʋ
bamʋ mʋ ı gyɛ fɛɛ,

Bɛɛ kıı amaa be mee wu,
bee nu, amaa be mee nu danbırasa
abɛɛ be nu ımʋ kasɛ.
14 Ɩmʋ sʋ asın mʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla mʋ
ɔtɔwɛpʋ Isaya sʋ tɔwɛ yıla mʋ, ı ba tɔ
asa nımʋ sʋ. Ɩmʋ ı gyɛ yɛ,
‘Fen biti fan nu kɛ fan nu, amaa fɛn mɛɛ
yɛ fan nu kasɛ.
Fen biti fan kıı kɛ fan kıı, amaa fɛn
mɛɛ yɛ fan wu sɛhn.
15 Lıı fɛɛ asa banımʋ bamʋ nkɔlɔ ı bʋlʋn,
nıı ba tii bamʋ asʋ,
nıı ba bun bamʋ ansi sʋ.
Naafɔɔ bamʋ ansi ii biti i wu,
kɛ bamʋ asʋ ii nu,
kɛ bamʋ nkɔlɔ tɔ ii nu asın kasɛ,
kɛ ba bwii ba mɛ, Ɩbwaarɛ asɛ kɛ n kyɛ
bamʋ alɔ.’
16 Kusee ı gyɛ sa fanɛ mʋ nıı fanɛ ansi ii
wu nıı fanɛ asʋ ii nu.
17 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ gaalaagaa yɛ asa mʋ nıı bamʋ
ıkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ mʋ, bee biti gaa
fɛɛ ba wu atɔ mʋ nıı fen wu yɛ ımʋ nıı
fen nu falɛ, amaa ba man nyɛ ımʋ.

Yesu kaapʋ ayu kıŋmatɛ kıŋasan mʋ kasɛ
(Maki 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 “Nbıınbıı fan nu kıŋasan lıı ayu
ɔŋmatɛpʋ mʋ kasɛ.
19 Ayubi mʋ nıı ı tıyɛ ɔkpakaa mʋ
du nın fɛɛ, bamʋ nıı bee nu Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ asın, nıı ba man nu ımʋ
kasɛ mʋ, nıı Sıtaanɛ ɛɛ ba bɛ lɛɛ abi mʋ
nıı ba ŋmatɛ mʋ lıı bamʋ nkɔlɔ tɔ.
20 Ayubi mʋ nıı ı tıyɛ afʋlɛ sʋ mɔɔ
mʋ, i du nın fɛɛ bamʋ nıı bee nu asın
danbırasa mʋ, nıı ba taa kɔkɔlɔ fuuli
kɔɔlɛ ımʋ opula tɔ mʋ.
21 Amaa ı maa man loo bamʋ nkɔlɔ tɔ
kyɛɛkyɛɛ sʋ mʋ, asın mʋ mɛɛ kyɛɛrɛɛ
bamʋ tɔ. Ɩmʋ sʋ nıı awʋrʋfɔ abɛɛ
kanyanla dan ı ba bamʋ sʋ lıı asın mʋ
sʋ mʋ, opula tɔ nıı bɛɛ tıyɛ lıı bamʋ
kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.
22 Ayubi mʋ nıı ı tıyɛ iwii tɔ mʋ ı
gyɛ bamʋ nıı bee nu asın danbırasa mʋ,
amaa dulinyaa nımʋ tɔ atɔ tɔɔrɔɔsa yɛ
kafulee biti bansa mʋ, ıı nyan kıtaa asın
danbırasa mʋ, nıı ı mɛɛ sɔyı abi.
23 Amaa ayubi mʋ nıı ı tıyɛ kasɛ
danbırasa tɔ mʋ, ı gyɛ bamʋ nıı bee nu
asın danbırasa mʋ nıı bee nu ımʋ kasɛ
mʋ, ımʋ sʋ bɛɛ waa atɔ danbırasa gaa
fɛɛ ayubi mʋ nıı ıı sɔyı abi kılıfa nıı ıkʋ
adisiye nıı ıkʋ mɔɔ adısa mʋ.”

Kıŋasan lıı afitiri libi mʋ sʋ

24 Nıı Yesu bıla bɔ bamʋ kıŋasan kʋ yɛ,
“Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ du nın fɛɛ ɔnyın
kʋ maa naa ŋmatɛ ayubi danbırasa mʋ
ndɔɔ tɔ.
25 Asa ba maa dɛ lʋwɛ kagyanbwɛ mʋ,
ɔdɔɔpʋ maŋa mʋ-dʋn naa taa afitiri libi
ŋmatɛ waa ayu mʋ tɔ, nıı ɔ natɛ kyʋn.
26 Ayu mʋ maa nyɛ ıtɔ ıı kʋʋgɛ mʋ, nıı
afitiri libi mʋ gbaa ıı dan.
27 “Nıı kadɔɔ wuya mʋ ayaafɔlɛ ba ba
mʋ asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Ɔnyırıpɛ, man gyɛ
ayubi danbırasa nıı fʋ ŋmatɛ fʋ ndɔɔ mʋ
tɔ? Fınɛ nıı afitiri libi nımʋ ı lıı?’
28 “Nıı ɔ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, ‘Mɛ-dʋn kʋ
ı waa kanın.’
“Nıı mʋ ayaafɔlɛ mʋ ba taasɛ mʋ yɛ,
‘Fii biti fɛɛ a naa kyiigi ımʋ abɛɛ?’
29 “Nıı bamʋ-nyırıpɛ mʋ lɛɛ bamʋ kɔnɔ
yɛ, ‘Ayee, fan yɛgɛ ımʋ kikyiigi, lıı fɛɛ fan
kan yɛ fen kyiigi afitiri libi mʋ, fen biti fan
kyiigi bʋga yɛ ayu mʋ.
30 Fan yɛgɛ ımʋ kpini ı bʋga dan naa
fʋʋ kıtıŋɛ saŋa. Kanın saŋa maa mʋ,
n biti n tɔwɛ atıŋɛpʋ mʋ yɛ, ba daa
kıkpantɛ afitiri libi mʋ ŋmina ntun-ntun
kɛ ba tuwa ımʋ. Kɛ ba laata ayu mʋ naa
waa mɛ kıkyagıla tɔ.’ ”

Kɪŋasan lɪɪ masitadi oyu
kibi pii mʊ sʊ
(Maki 4:30; Luka 13:18-19)

31 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʊ kɪŋasan kʊ yɛ,
"Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ du nɪn fɛɛ ɔnyɪn
kʊ maa taa masitadi oyu kibi pii naa duu
mʊ ndɔɔ tɔ.
32 Halɪɪ oyu maŋa kibi kɪ maa du pii
iyu abi kpini tɔ gbaa mʊ, kɪɪ dan kɪ
kyɔ apʊnfa kpini, nɪɪ kɪɪ ba waa oyu nɪɪ
nbwiibi bɛɛ ba waa bamʊ nsʊswaa kɪmʊ
n-yaabi sʊ."

Kɪŋasan lɪɪ kɪfɛ tinsa sʊ
(Maki 4:33-34; Luka 13:20-21)

33 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʊ kɪŋasan yɛ,
"Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ki du nɪn fɛɛ ɔkyɪɪ
kʊ maa taa kɪfa-tinsa kyagɪlɛ bodobodo
inyifo ɪkyɛmɪsɛ ɪlala ɪsa tɔ mʊ, nɪɪ inyifo
mʊ i tin nyɛ akyɔ."
34 Aŋasan tɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɪnɪmʊ sa
sakyɔ mʊ. Ɔ man tɔwɛ sɛhn sa bamʊ yɛgɛ
ɪ man gyɛ aŋasan tɔ.
35 Yesu waa kanɪn nɪn kɛ asɪn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ tɔwɛ yɪla mʊ ɪ ba tɔ.
Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ,
"Aŋasan tɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ bamʊ asɛ,
N biti n tɔwɛ bamʊ asɪn baalasa
mʊ nɪɪ ɔkʊ man nyi ɪmʊ lɪɪ koo
dulinyaa npiili asɛ."

Yesu lɛɛ afitiri libi
kɪŋasan mʊ kasɛ

36 Nɪɪ Yesu lɪɪ sakyɔ mʊ asɛ nɪɪ ɔ kyʊn
kɪkpaara sʊ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba ba mʊ
asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Kaapʊ anɛ kɪŋasan
mʊ nɪɪ fʊ bɔ lɪɪ ayu yɛ afitiri libi mʊ kasɛ."
37 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Ɔdɔɔpʊ
mʊ nɪɪ o duu ayubi danbɪrasa mʊ ɪ gyɛ
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ.
38 Ndɔɔ mʊ ɪ gyɛ dulinyaa, nɪɪ ayubi
danbɪrasa mʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʊ tɔ asa. Afitiri libi mʊ mɔɔ ɪ gyɛ bamʊ
nɪɪ ba gyɛ Sɪtaanɛ asa mʊ.
39 Nɪɪ ɔdʊn mʊ nɪɪ o duu afitiri libi mʊ
ɪ gyɛ Sɪtaanɛ. Ayu mʊ kɪtɪŋɛ saŋa mʊ ɪ
gyɛ dulinyaa laalaalʊwɛ. Nɪɪ atɪŋɛpʊ mʊ
ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʊ.
40 "Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kpantɛ
afitiri libi mʊ tuwa mʊ, kanɪn nɪɪ ii biti ɪ
waa dulinyaa laalaalʊwɛ nɪn.
41 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ, n
biti n sun mɛ sʊsʊ nbɔɔ, kɛ ba ba tasɛ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪɪ pɪna asa nɪɪ bɛɛ
waa alibi mʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa alibi
mʊ, lɪɪ mi kuwura-gyii mʊ tɔ.
42 Kɛ ba taa bamʊ tʊʊ waa awʊrʊfɔ
fʊlɔn yen-yen mʊ tɔ, opula mʊ nɪɪ kusu
yɛ anobi kiduŋi bʊ.
43 Amaa bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa i kyiigi
Ɩbwaarɛ asɛ mʊ bee biti ba ŋalɪgɛ sʊ fɛɛ
kyɔwɛ bamʊ-Sɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Ɔmʊ
nɪɪ ɔ sʊ asʊ nɪɪ ee biti o nu mʊ o nu."

Kɪŋasan lɪɪ atɔ pulasa
kparɛ yɛ kigyibi
kparɛ mʊ sʊ

44 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʊ kɪŋasan kʊ yɛ,
"Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ki du nɪn fɛɛ atɔ
kparɛ fɛɛ suwa mʊ nɪɪ ba taa baala nɪɪ
ɔnyɪn kʊ naa benti kasɛ kʊ sʊ. Maa wu
ɪmʊ mʊ, nɪɪ o bwii bun ɪmʊ sʊ. Ɩ maa
waa mʊ ɔkɔn gaa sʊ mʊ, nɪɪ ɔ naa taa
mʊ atɔ kpini fɛɛ nɪɪ ɔ naa sɔɔ kanɪn kasɛ
maŋa.
45 "Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ kɪ bɪla ki du
nɪn fɛɛ, ɔyaawʊ-gyipu maa naa ee biti
kigyibi kparɛ mʊ.
46 Nɪɪ maa naa nyɛ kʊkʊ nɪɪ kɪ gyɛ
kɪkparɛ mʊ, ɔ naa fɛ mʊ atɔ mʊ nɪɪ ɔ sʊ
mʊ kpini, nɪɪ ɔ naa sɔɔ kɪmʊ."

Kɪŋasan lɪɪ kisewu mʊ sʊ

47 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, "Sʊsʊ
kuwura-gyii mʊ bɪla ki du nɪn fɛɛ, ɪkɪn
ɔkɪtapʊ maa tʊʊ mʊ kisewu kɪtaa ɪkɪn
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ.
48 Ɩkɪn mʊ ba maa bɔla kisewu mʊ nɪɪ
akɪtapʊ mʊ ba bɪɪtɛ kɪmʊ ba ɔlɪɪkaa nɪɪ
ba kyɪna tasɛ adanbɪrasa mʊ waa alantan
tɔ, nɪɪ ba taa bamʊ nɪɪ ba man bʊrɔn mʊ
fɔyɪ.
49 Kanɪn nɪɪ ii biti ɪ ba waa dulinyaa
laalaalʊwɛ mʊ. Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʊ bee biti
ba ba tasɛ asa libi lɛɛ asa danbɪrasa tɔ,
50 kɛ ba taa bamʊ tʊʊ waa awʊrʊfɔ
fʊlɔn yen-yen mʊ tɔ, opula mʊ nɪɪ kusu
yɛ anobi kiduŋi bʊ."
51 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Fan nu ɪmʊ
nɪɪ n tɔwɛ fanɛ kpini kasɛ?"
Nɪɪ ba yɛ, "Ɛɛhn, an nu ɪmʊ kasɛ."
52 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kanɪn sʊ,
nbara ɔkaapʊpʊ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ ba waa
ɔbɪɪlapʊ lɪɪ sʊsʊ kuwura-gyii sʊ mʊ, du

nɪn fɛɛ kɪkpaara wuya mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ atɔ kparɛ pʊpwɛ yɛ adɪdaa lɪɪ mu obu to mʊ.”

Ba kina Yesu mʊ gbaa-gbaa kadɛ tɔ

53 Yesu maa bɔ bamʊ aŋasan anɪmʊ lʊwɛ mʊ, ɔ lɪɪ kadɛ mʊ tɔ.
54 Nɪɪ o kpee mʊ gbaa-gbaa mʊ kadɛ tɔ. Nɪɪ ɔ naa piili ɛɛ kaapʊ asa bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa, nɪɪ i kyinkyin bamʊ. Nɪɪ ba taasɛ yɛ, “Fɪnɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ nyɛ falɛ kanyaasɪn yɛ asɪn kyinkyinsa nɪmʊ lɪɪ?
55 Man gyɛ kapinta mu-bii mʊ ndee? Man gyɛ mu-nyi ɪ gyɛ Mɛɛrɪ mʊ? Nɪɪ man gyɛ mu-supu ana ɪ gyɛ Gyemisi yɛ Gyosefu yɛ Simon yɛ Gyudasi mʊ?
56 Man gyɛ mʊ pɪɪkyɪɪ ana kpini ɪ bʊ ana asɛ nfɪɪ? Nɪɪ fɪnɛ nɪɪ ɔ nyɛ falɛ asɪn nɪmʊ kpini lɪɪ?”
57 Ɪmʊ sʊ ba kina kɪkɔɔlɛ mʊ.
Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kʊmaa nɪmʊ sʊ bɛɛrɛɛ katɪn kʊmaa, amɔɔ mʊ kadɛ tɔ yɛ mʊ kɪkpaara sʊ abi nkʊn asɛ nɪɪ ɔ man sʊ bɛɛrɛɛ.”
58 Yesu man waa asɪn kyinkyinsa gaalaagaa tʊtɔ, lɪɪ fɛɛ asa mʊ ba maa man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ.

14

Gyɔn Okyugyeepu kumu kɪtɪn
(Maki 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Saŋa maa tɔ nɪɪ owura Herodi mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Galile sʊ mʊ nu asɪn lɪɪ Yesu sʊ,
2 nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ kamaa abi mʊ yɛ, “N kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn okyugyeepu mʊ i kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔ sʊ falɛ ɔlʊn ɛɛ waa asɪn kyinkyinsa nɪmʊ.”
3 Herodi nɪmʊ wʊla yɛgɛ nɪɪ ba kɪtaa Gyɔn ŋmina taa mʊ tii obu, lɪɪ Herodiya mʊ nɪɪ naafɔɔ ɔ daa ɔ gyɛ Herodi maŋa mu-supu Filipu mʊ-ka mʊ sʊ.
4 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn daa kyɪna ɛɛ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ fʊ kɔɔlɛ fu-supu mʊ-ka Herodiya kili.”
5 Naafɔɔ Herodi daa ee biti ɔ mɔɔ Gyɔn nɪn, amaa ɔ kyɪna ɔ sɪlɛ asa mʊ, lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi ba wu fɛɛ Gyɔn gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn.
6 Amaa kakaakʊ Herodi maa kyɪna ee gyii mʊ kakɛ kʊʊgɛsa akɛ kinsigyi mʊ, Herodiya mu-bii kyɪɪsa kyaa sa bamʊ, nɪɪ ɪ waa Herodi ɔkɔn naa kyʊn sʊ.
7 Nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ bɔ ntan tɔwɛ mʊ yɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan tɔwɛ yɛ ee biti mʊ, ee biti ɔ sa mʊ.
8 Nɪɪ mu-nyi tɔwɛ waa mʊ yɛ ɔ naa tɔwɛ Herodi yɛ, “Sa mɛ Gyɔn Okyugyeepu kumu tangɪran tɔ nfɪɪ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ.”
9 Asɪn mʊ ɪ tɔɔrɔɔ Owura Herodi gaa, amaa lɪɪ mʊ ntan mʊ nɪɪ ɔ bɔ, yɛ mʊ kinsigyi tɔ afɔ mʊ sʊ mʊ, ɔ sa kɔnɔ yɛ ba waa kanɪn sa kebii kyɪɪsa-bi mʊ.
10 Nɪɪ ɔ yɛgɛ ba naa tɪn Gyɔn kumu obu tiisa mʊ tɔ.
11 Ba bɪya Gyɔn kumu mʊ tangɪran tɔ ba sa kebii kyɪɪsa-bi mʊ, nɪɪ ɔ taa kɪmʊ naa sa mu-nyi.
12 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba ba taa mʊ kubuni naa pula. Nɪɪ ba naa tɔwɛ Yesu.

Yesu yɛgɛ asa ngbɪn nnuu ba gyii ŋmɛ
(Maki 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14)

13 Yesu maa nu kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ waa mʊ, nɪɪ ɔ taa ɔkʊlɪ lɪɪ tʊtɔ mʊ nkʊn kpee opula mʊ nɪɪ i du surum. Sakyɔ mʊ ba maa nu kanɪn mʊ ba taa ayaa tɔ lɪɪ ndɛ sʊ ba mʊ asɛ.
14 Yesu maa kpɪlɪgɛ lɪɪ ɔkʊlɪ mʊ tɔ nɪɪ o wu asa damantɛ mʊ, bamʊ asɪn ɪ waa mʊ kʊwɛɛ nɪɪ ɔ kyɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ lɔ mʊ.
15 Ɪmʊ kalaatɪpwɛ asɛ mʊ, mʊ abɪɪlapʊ ba ba mʊ asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Opula nɪmʊ bʊ kata yɛ kadɛ, nɪɪ kyɔwɛ mɔɔ tɛɛ lʊwɛ. Yɛgɛ sakyɔ mʊ ba kpee ndɛ-bi-ndɛ-bi tɔ kɛ ba nyɛ naa sɔɔ agyitɔ gyii.”
16 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ man dagaa fɛɛ ba kpee. Fanɛ nɪn fan sa bamʊ agyitɔ kɛ ba gyii.”
17 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Bodobodo anuu yɛ ɪkɪn ɪnyɔ nkʊn nɪɪ an sʊ nfɪɪ.”
18 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan taa ɪmʊ bɪya mɛ nfɪɪ.”
19 Ɔ tɔwɛ asa mʊ yɛ ba kyɪna afitiri sʊ. Ɔ taa bodobodo anuu mʊ yɛ ɪkɪn ɪnyɔ mʊ, kɪɪ sʊsʊ nɪɪ ɔ taa afwaala sa Ɪbwaarɛ. Nɪɪ ɔ kpɛɛ bodobodo mʊ tɔ taa sa mʊ abɪɪlapʊ

mʊ, nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ mɔɔ ba taa sa asa mʊ.
20 Bamʊ kpini ba gyii ŋmɛ, nɪɪ abɪɪlapʊ
mʊ ba ba tasɛ awuribi mʊ nɪɪ ba gyii san
mʊ bɔla alantan kudu anyɔ.
21 Asa mʊ nɪɪ ba gyii bodobodo mʊ kɔnɔ
ɪ waa fɛɛ anyɪn ngbɪn nnuu, yɛgɛ ba man
kalɛ akyɪɪ yɛ nbii gbaa tii su.

Yesu natɛ nkyu sʊ (Maki 6:45-52; Gyɔn 6:15-21)

22 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ opula tɔ nɪɪ Yesu
yɛgɛ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba loo ɔkʊlɪ tɔ
gyankpaa mʊ faa kpee benbe, nɪɪ ɔ sa
sakyɔ mʊ ɔkpa yɛ ba natɛ.
23 Maa yɛgɛ nɪɪ ba kyʊn mʊ, o dii
kpee kɪbɪɪ sʊ mʊ nkʊn ɔ naa kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ. Kalaatɪpwɛ asɛ mʊ, mʊ nkʊn
ɪ bʊ tʊtɔ,
24 amaa saŋa maa tɔ mʊ ɔkʊlɪ mʊ tɛɛ
wʊla fʊʊ nkyu nsana, nɪɪ afuu a maa waa
mʊ, nɪɪ apaa a daa a kyenkpen ɔkʊlɪ mʊ.
25 Ɪ ba fʊʊ kɪbwayɪkɛ sʊ kerefi asa naa
fʊʊ kerefi asiye nsana mʊ, Yesu natɛ nkyu
sʊ ee kpee mʊ abɪɪlapʊ mʊ asɛ.
26 Ba maa wu maa naa nkyu sʊ ɛɛ ba
mʊ, bamʊ nkɔlɔ ɪ ŋmaa bamʊ. Nɪɪ ba
tɔwɛ yɛ, “Obuni nɪn.” Nɪɪ ba kuusi lɪɪ fɛɛ
kufuu kɪ kɪtaa bamʊ.
27 Amaa Yesu tɔwɛ bamʊ opula tɔ yɛ,
“Fan nyɛ nkɔlɔ, mɛ nɪn. Fan man sɪlɛ
kufuu.”
28 Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ ɪ
kan ɪ gyɛ fʊ mʊ, yɛgɛ n natɛ nkyu mʊ sʊ
ba fʊ asɛ.”
29 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ba!”

Nɪɪ Pita lɪɪ ɔkʊlɪ mʊ tɔ ɔ naa nkyu mʊ
sʊ ee kpee Yesu asɛ.
30 Amaa maa wu apaa mʊ, kufuu kɪ
kɪtaa mʊ, nɪɪ o piili ee munla, nɪɪ o kuusi
yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, mɔlɪgɛ mɛ!”
31 Opula tɔ nɪɪ Yesu tɛɛŋɛ mʊ kɪbaa
kɪtaa mʊ tɔ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Fu
kɪkɔɔlɛ-gyii man kyɔ. Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʊ
man kɔɔlɛ gyii?”
32 Ba maa dii loo ɔkʊlɪ mʊ tɔ mʊ, nɪɪ
afuu mʊ ɪ yɛgɛ.
33 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba bʊ ɔkʊlɪ mʊ tɔ
mʊ, ba muŋa sun mʊ nɪɪ ba tɔwɛ yɛ,
“Kesintin, fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-Bii nɪn.”

Yesu kyɛ Kanesareti alɔpʊ alobi (Maki 6:53-56)

34 Ba maa faa ɔbʊn mʊ, nɪɪ ba naa dan
Kanesareti ɔsʊwʊlɛ sʊ.
35 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ ba maa
bɪɪ Yesu mʊ, ba sun tɔwɛ ndɛ mʊ nɪɪ ɪ
kyaabɔɔ bamʊ mʊ kpini. Nɪɪ asa ba taa
bamʊ alɔpʊ kpini ba mʊ asɛ.
36 Nɪɪ ba kʊlɛ mʊ yɛ, ɔ dan yɛgɛ kɛ alɔpʊ
mʊ ba dan taa bamʊ abaa mata mʊ kaalɛ
kɔnɔ-bi, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba mata maŋa kpini
ba nyɛ alanfɪya.

15

Farasii abi ba kɪtaa anaana tɔ kɪkaapʊ (Maki 7:1-13)

1 Tʊtɔ nɪɪ Farasii abi mʊ akʊ yɛ nbara
akaapʊpʊ ba lɪɪ Gyerusalem ba Yesu asɛ
ba taasɛ mʊ yɛ,
2 “Mɪnɛ waa nɪɪ fʊ abɪɪlapʊ be mee buu
anɛ anaana tɔ kɪkaapʊ mʊ? Lɪɪ fɛɛ ba
mɛɛ fwɪɪ bamʊ abaa pɔyɪ nɪɪ bee gyii.”
3 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ lɪɪ
fanɛ anaana tɔ kɪkaapʊ sʊ, fen mee buu
Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ.
4 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ, ‘Bu fʊ-sɛ yɛ
fu-nyi’ nɪɪ ɔ bɪla yɛ, ‘Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
tɔwɛ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi kɔnɔ mʊ, ba mɔɔ
mʊ.’
5 Amaa fɛn kaapʊ yɛ, nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ
mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi yɛ, ‘Kakɛɛ mʊ nɪɪ ɪ
dagaa fɛɛ fʊ nyɛ lɪɪ mɛ asɛ mʊ, n taa waa
saraga sa Ɩbwaarɛ mʊ,’
6 ɪ man bɪla i tiri fɛɛ o buu mʊ-sɛ yɛ
mu-nyi kɛ ɔ kɪɪ bamʊ sʊ. Ɩmʊ sʊ lɪɪ fanɛ
anaana tɔ kɪkaapʊ sʊ mʊ, fen mee buu
Ɩbwaarɛ asɪn mʊ.
7 Fanɛ kebunbun ansi wuya ana! Fanɛ
asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ
Isaya sʊ tɔwɛ mʊ gyɛ kesintin. Ɔ tɔwɛ yɛ,

8 ‘Asa nɪmʊ ba sʊ bamʊ nnɔ nɪn bɛɛ
bʊnyaa mɛ
amaa bamʊ nkɔlɔ ɪ man bʊ mɛ asɛ.
9 Bee sun mɛ kɪyan nɪn,
lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa nbara nɪɪ bɛ sʊ bɛɛ
kaapʊ.’ ”

Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ waa nyɪmɪsa ineesi
(Maki 7:14-23)

10 Nɪɪ Yesu tɪɪ sakyɔ mʊ ba mʊ asɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan nu mɛ asɛ kɛ fan nu ɪmʊ kasɛ.
11 Man gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kii loo nyɪmɪsa kɔnɔ tɔ mʊ ɪɪ waa mʊ ineesi, amɔɔ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ lɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ mʊ ɪɪ waa mʊ ineesi."
12 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba ba mʊ asɛ nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fu nyi yɛ Farasii abi mʊ ba maa nu falɛ asɪn mʊ ɪ tɔɔrɔɔ bamʊ?"
13 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Oyu kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ man gyɛ mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ i du kɪmʊ mʊ, ee biti o kyiigi kɪmʊ tʊʊ.
14 Fan man tʊwɛ bamʊ, ba du nɪn fɛɛ agyaatanapʊ mʊ nɪɪ bɛɛ gyankpaa agyaatanapʊ nɪn. Nɪɪ gyaatanapʊ kan ɛɛ gyankpaa gyaatanapʊ mʊ, bamʊ kpini bee biti ba tɪyɛ ɔbɔ tɔ."
15 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, "Lɛɛ kɪŋasan maŋa kasɛ kaapʊ anɛ."
16 Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Ɪmʊ sʊ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ man pɪɪta bugi?
17 Fan man nyi yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kii loo nyɪmɪsa kɔnɔ tɔ mʊ, ii kpee mʊ ɔtɔ tɔ nɪn nɪɪ ɪɪ lɪɪ mʊ ɔpɪɪ tɔ?
18 Amaa atɔ mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ mʊ lɪɪ mʊ kɔkɔlɔ tɔ nɪn, ɪnɪmʊ ɪɪ waa nyɪmɪsa ineesi.
19 Lɪɪ fɛɛ kɔkɔlɔ tɔ nɪɪ nfɛɛrɛ libi fɛɛ, nyɪmɪsa kɪmɔɔ, yɛ kɪlɪɪ okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, yɛ kɪkyɪɪ yɛ kɪnyɪn biti kɪgyagaa, yɛ keyu, yɛ antɪŋɛsa kɪtɪn, yɛ kɪtɔwɛ asɪn libi gyaga asa sʊ.
20 Ɪnɪmʊ waa nyɪmɪsa ineesi, amaa nɪɪ nyɪmɪsa mɛɛ fwɪɪ mʊ abaa nɪɪ ee gyii mʊ mɛɛ waa mʊ ineesi."

Kakanaan-kyɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
(Maki 7:24-30)

21 Yesu lɪɪ tʊtɔ, nɪɪ o kpee Tayi maa Sidon ɔsʊwʊlɛ kɪbaafʊn.
22 Nɪɪ Kakanaan-kyɪɪ kʊ mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ tʊtɔ ba mʊ asɛ ɛɛ saawʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ! Nbwɪɪ libi ba tɛ mi kebii kyɪɪsa-bi sʊ bɛɛ tɔɔrɔɔ mʊ gaa."
23 Yesu man bugi kɔnɔ tɔwɛ mʊ sɛhn. Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba ba mʊ asɛ ba kʊlɛ mʊ yɛ, "Tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ ɔ natɛ, lɪɪ fɛɛ ɛɛ saawʊ ee tii anɛ asʊ."
24 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɪsɪrayɪ abi mʊ nɪɪ ba du fɛɛ nbʊlʊpʊ fɔyɪsa mʊ, nkʊn asɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mɛ."
25 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ ba muŋa mu ansi tɔ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, kyɛ mɛ tɔ."
26 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɪ man dagaa ba maa taa nbii agyitɔ tʊʊ sa igyoonɔ."
27 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, ɪ bʊ tɔ kanɪn, amaa igyoonɔ mʊ gbaa bee gyii agyitɔ wuribi mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana iteeburu sʊ ɪɪ tɪyɛ kasɛ mʊ."
28 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkyɪɪ, fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ kyɔ gaa! Kanan mʊ nɪɪ fii biti mʊ ɪ waa kanɪn sa fʊ." Nɪɪ opula maa tɔ kebii kyɪɪsa-bi mʊ nyɛ alanfɪya.

Yesu yɛgɛ asa ngbɪn nna ba gyii ŋmɛ
(Maki 8:1-10)

29 Yesu lɪɪ tʊtɔ nɪɪ ɔ naa ɔ naa Galile ɔpʊ mʊ ɪkaa sʊ. Nɪɪ o dii kpee kɪbɪɪ sʊ naa kyɪna.
30 Asa damantɛ ba ba mʊ asɛ, nɪɪ ba bɪya alɔpʊ fɛɛ, ayaa yɛ abaa wusa wuya ana, yɛ agyaatanapʊ, yɛ aboobi, yɛ atikpiri, yɛ alɔpʊ gaalaagaa, nɪɪ ba taa bamʊ naa yɪla mu ansi tɔ, nɪɪ ɔ kyɛ bamʊ.
31 Asa damantɛ mʊ ba maa wu anaa-muu ba maa tɔwɛ, yɛ boobi yɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba maa natɛ, yɛ agyaatanapʊ ansi ɪ maa bugi mʊ, i kyinkyin bamʊ, nɪɪ ba yɪn Ɪsɪrayɪ abi Ɪbwaarɛ.
32 Yesu tɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba mʊ asɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Asa nɪmʊ asɪn ɪ sʊ mɛ kʊwɛɛ, lɪɪ fɛɛ ba maa bʊ mɛ asɛ ndaga nkɛ nsa ndee ba man sʊ agyitɔ ba gyii. N mee biti fɛɛ ba taa akʊn kpewu, man gyɛ kanɪn bee biti ba lɪɪ tɪyɛ ɔkpa tɔ."
33 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ an biti a nyɛ agyitɔ kɪkyɔ afitiri nɪmʊ tɔ sa asa damantɛ banɪmʊ?"
34 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Bodobodo afɪnɛ nɪɪ fan sʊ?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An sʊ asunɔ yɛ ɪkɪn-bi gbɛrɛɛ kʊ."
35 Nɪɪ ɔ tɔwɛ asa damantɛ mʊ yɛ ba kyɪna kasɛ.
36 Nɪɪ ɔ taa bodobodo asunɔ mʊ yɛ ɪkɪn-bi gbɛrɛɛ mʊ, nɪɪ ɔ taa afwaala sa

Ɩbwaarɛ, nıı ɔ gyayı-gyayı ımʊ tɔ taa sa mʊ abıılapʊ mʊ, nıı ba mɔɔ bamʊ ba taa sa asa mʊ
37 Bamʊ kpini ba gyii nıı ba ŋmɛ. Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba taasɛ ımʊ agyisan wuribi mʊ bɔla alantan asunɔ.
38 Anyın mʊ nıı ba gyii agyitɔ mʊ ba gyɛ ngbın nna, yɛgɛ ba man karagɛ akyıı yɛ nbii tii sʊ.
39 Yesu maa kala sakyɔ mʊ lʊwɛ mʊ, nıı o loo ɔkʊlı tɔ, nıı ɔ faa kpee Magadan kıbaafʊn.

16

Gyiwu abılısa ba kıı bee biti asın kyinkyinsa (Maki 8:11-13)

1 Nıı Farasii abi yɛ Sadusi abi ba ba Yesu asɛ ba ba tʊʊ mʊ tɔ kıı, ımʊ sʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ ɔ waa asın kyinkyinsa kʊ lıı sʊsʊ kaapʊ bamʊ.
2 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Kyɔwɛ maa kpee ɔ naa tıyɛ mʊ, fɛn taalɛ fɛn bıı fɛn tɔwɛ yɛ, 'Ɔkɛ kyɔwɛ ii biti ɔ da, lıı fɛɛ abwaarɛ-wʊlɛ ı payı kɔɔ'.
3 Nıı nyenyenfuu mɔɔ fɛn taalɛ fɛn tɔwɛ yɛ, 'Ndaga bʊlayı ii biti ɔ da, lıı fɛɛ abwaarɛ-wʊlɛ ı payı nıı i bii tɔ.' Fɛn taalɛ fen wu abwaarɛ-wʊlɛ mʊ kanan mʊ nıı i du, nıı fɛɛ lɛɛ ımʊ kasɛ, amaa fɛn mɛɛ taalɛ fɛn bıı nkɛ nımʊ tɔ asın, kɛ fɛn lɛɛ ımʊ kasɛ.
4 Fanɛ ndaga kakyına nımʊ tɔ alibi awaapʊ mʊ nıı fan kina Ɩbwaarɛ. Fɛn taasɛ fen biti asın kyinkyinsa lıı mɛ asɛ, amaa fan man yɛ fan wu asın kyinkyinsa kʊ, amɔɔ ımʊ nıı ı waa Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyona mʊ." Yesu maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı ɔ yɛgɛ bamʊ nıı ɔ kyʊn.

Farasii yɛ Sadusi abi kıfɛ tin agyitɔ sa (Maki 8:14-21)

5 Abıılapʊ mʊ ba maa faa kpee benbe mʊ, ba nyiŋi fɛɛ ba man taa bodobodo.
6 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kıı danbırasa, kɛ fan baa fɛn da Farasii abi yɛ Sadusi abi kıfɛ mʊ nıı kii tin bodobodo mʊ sʊ."
7 Tʊtɔ nıı ba piili bɛɛ tɔwɛ abaa asɛ yɛ, "A maa man bıya bodobodo mʊ sʊ nıı ɛɛ tɔwɛ kanın mʊ."
8 Yesu maa nyi kʊtɔ mʊ nıı bɛɛ tɔwɛ sʊ mʊ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ mʊ nıı fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı man kyɔ! Mınɛ ı waa nıı fɛn tɔwɛ, fanɛ kı man sʊ bodobodo asın?
9 Fan san fan man pııta nu asın nımʊ kasɛ? Saŋa mʊ nıı n daa gyayı bodobodo anuu tɔ sa anyın ngbın nnuu mʊ, fen mee nyiŋi? Agyisan alantan afınɛ nıı fan daa tasɛ bɔla mʊ?
10 Abɛɛ n maa daa gyayı bodobodo asunɔ tɔ sa asa ngbın nna mʊ, agyisan alantan afınɛ nıı fan daa taasɛ bɔla mʊ?
11 Mınɛ ıı waa sʊ nıı fɛn mɛɛ taalɛ bıı fɛɛ man gyɛ bodobodo asın nıı n tɔwɛ? Amaa fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ lıı Farasii yɛ Sadusi abi kıfɛ tinsa mʊ sʊ."
12 Tʊtɔ nıı abıılapʊ mʊ ba lan nu kasɛ fɛɛ man gyɛ kıfɛ tin agyitɔ mʊ asın nıı ɛɛ tɔwɛ bamʊ yɛ ba baa ba da sʊ, amaa Farasii yɛ Sadusi abi asın kaapʊsa nıı ɔ dıyɛ.

Pita kılɛɛ tɔwɛ ɔsa kʊlʊn mʊ nıı Yesu gyɛ (Maki 8:27-30; Luka 9:18-21)

13 Nıı Yesu kpee kabaafʊn mʊ nıı kı bʊ tiri Kasariya Filipi kadɛ tɔ mʊ. Maa bʊ tʊtɔ mʊ, nıı ɔ taasɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ, "Anımʊ nıı asa ba yɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ n gyɛ?"
14 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Akʊ ba yɛ fʊ ı gyɛ Gyɔn Okyugyeepu mʊ, nıı akʊ ba yɛ fʊ ı gyɛ Eligya, nıı akʊ mɔɔ ba yɛ fʊ ı gyɛ Gyeremiya abɛɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ tɔ ɔkʊ."
15 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Nıı fanɔɔ fan fa? Anımʊ nıı fan yɛ n gyɛ?"
16 Nıı Simon Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fʊ ı gyɛ Krisito, Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ kakpaa mʊ Mu-Bii."
17 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ Simon, Gyona mu-bii! Kusee ı gyɛ sa fʊ, lıı fɛɛ man gyɛ nyımısa ı lɛɛ falɛ kesintin asın nımʊ kaapʊ fʊ, amaa mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ ı lɛɛ falɛ asın mʊ kaapʊ fʊ.
18 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fʊ yɛ, fʊ gyɛ Pita,* nıı kanın kıfʊlɛ maŋa sʊ nıı n biti n pɔyı mɛ,

* **16:18 16:18** Pita kasɛ ı gyɛ *kıfʊlɛ.*

Krisito kʊbʊ mʊ, nɪɪ lewu gbaa mɛɛ taalɛ gyii kɪmʊ sʊ.
19 N biti n taa sʊsʊ kuwura-gyii ɪsafwɪɪ kpini sa fʊ. Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fu kyula kasɛ sʊ nfɪɪ mʊ, Ɪbwaarɛ gbaa kyula kɪmʊ sʊsʊ. Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fu kina kasɛ sʊ nfɪɪ mʊ, Ɪbwaarɛ gbaa kina kɪmʊ sʊsʊ."
20 Tʊtɔ nɪɪ Yesu da mʊ abɪɪlapʊ mʊ amu tɔ yɛ, ba man kan waa tɔwɛ ɔkʊ yɛ mʊ ɪ gyɛ Krisito.

Yesu tɔwɛ mu kelewu asɪn
(Maki 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

21 Lɪɪ kanɪn saŋa maŋa ɪɪ sʊ ii kpee mʊ, Yesu piili bugi tɔ ɛɛ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "I tiri fɛɛ n maa kpee Gyerusalem naa gyii awʊrʊfɔ gaa lɪɪ abɪlɪsa, yɛ aseepu-bɪlɪsa yɛ nbara akaapʊpʊ kpini abaa tɔ. Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ kakɛ sasapʊ mʊ, n kyiŋi ba nkpa tɔ."
22 Nɪɪ Pita taa Yesu kpee ɪkaa sʊ tɔwɛ yii mʊ yɛ, "Afuloo! Ɔnyɪrɪpɛ! Ɪbwaarɛ ɔ taa ɪmʊ kpee kata-kata. Ɪnɪmʊ ɪ mɛɛ yɛ ɪ ba fʊ sʊ kakaakʊ."
23 Nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ Pita yɛ, "Sɪtaanɛ, taa lɪɪ mɛ sʊ! Fii kun mɛ ɔkpa nɪn, lɪɪ fɛɛ fʊ nfɛɛrɛ ɪ man gyan Ɪbwaarɛ atɔ sʊ, amɔɔ ɪ gyan nyɪmɪsa lɛɛ sʊ nɪn."
24 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Nɪɪ ɔkʊ kan ee biti o buu mɛ mʊ, ɪ dagaa maa kina mʊ n-yɪɪ, kɛ ɔ sʊla mʊ gbaa-gbaa mʊ oyu-laasa kɛ o buu mɛ.
25 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ mɔlɪgɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa mʊ, ii biti ɔ pan ɪmʊ, amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ pan mʊ nkpa lɪɪ mɛ sʊ mʊ, ii biti o bwii nyɛ mʊ nkpa mʊ.
26 Nɪɪ nyɪmɪsa kan nyɛ dulinyaa tɔ kʊtɔ kʊmaa, nɪɪ ɔ pan mʊ nkpa mʊ, mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ ɔ nyɛ? Abɛɛ mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ taalɛ taa kyɛrɛ mʊ nkpa?
27 Lɪɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n biti n baa yɛ Ɔsɛ mʊ bʊnyaa, yɛ mɛ nbɔɔ, kɛ n ba ka ɔkʊmaa nɪmʊ kʊkɔ lɪɪ mu kusun mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ sʊ.
28 N tɔwɛ fanɛ kesintin nɪn fɛɛ asa kʊ ba yɪla nfɪɪ, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba wu, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ bee biti ba wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa maa ba yɛ mu kuwura-gyii mʊ."

17

Yesu n-yɪɪ ɪ kyɛɛgɛ kɪbɪɪ kʊ sʊ
(Maki 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Nkɛ nsiye kamaa tɔ mʊ, Yesu taa Pita yɛ Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, nɪɪ ba dii kpee kɪbɪɪ lala kʊ sʊ bamʊ nkʊn.
2 Tʊtɔ nɪɪ Yesu kyɛɛgɛ bamʊ ansi sʊ. Mu ansi sʊ ɪɪ ŋalɪgɛ fɛɛ kyɔwɛ, nɪɪ mʊ atɔ bunsa ɪ kyɛɛgɛ waa parɛparɛ ɪɪ ŋalɪgɛ sʊ.
3 Tʊtɔ nɪɪ ba wu Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ anyɔ, Mosesi maa Eligya ba lɪɪ opula tɔ bɛɛ tɔwɛ Yesu asɛ.
4 Nɪɪ Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, ɪ bʊrɔn fɛɛ a maa bʊ nfɪɪ. Nɪɪ fʊ kan fii biti mʊ, n biti n yii abu asa, fʊ lɛɛ kʊkʊ, Mosesi lɛɛ kʊkʊ nɪɪ Eligya lɛɛ kʊkʊ."
5 Pita maa san ɔ maa sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ kabwaarɛ-wʊlɛ ŋalɪgɛsa ba bun bamʊ sʊ. Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ tɔwɛ kabwaarɛ-wʊlɛ mʊ tɔ yɛ, "Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ Mi-Bii-nyɪnsa mʊ nɪɪ n sʊ kebiti sa, nɪɪ mʊ ɪ bɔla mi ansi. Fan nu mʊ asɛ!"
6 Abɪɪlapʊ asa mʊ ba maa nu falɛ mʊ, kufuu kɪ kɪtaa bamʊ gaa, nɪɪ ba kyʊn bun kasɛ.
7 Amaa Yesu ba bamʊ asɛ taa mʊ kɪbaa mata bamʊ, tɔwɛ yɛ, "Fan kʊsʊ, fan man waa kufuu."
8 Ba maa kʊsʊ kɪɪ mʊ, ba man wu ɔkʊ, amɔɔ Yesu nkʊn.
9 Ba maa kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ bɛɛ ba mʊ, Yesu da bamʊ amu tɔ yɛ, "Fan man tɔwɛ ɔkʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ fan wu mʊ, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ."
10 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba taasɛ Yesu yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ ɪ dagaa Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya maa gyankpaa ba pɔyɪ?"
11 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Kesintin nɪn, ɪ dagaa Eligya maa gyankpaa ba, kɛ ɔ lɔŋɔ kʊtɔ kʊmaa yɪla o gyoo.
12 Amaa n tɔwɛ fanɛ nɪmʊ, Eligya tɛɛ wʊla ba nɪɪ asa ba man bɪɪ mʊ, amaa ba waa mʊ kanan kʊmaa mʊ nɪɪ bee biti. Nɪɪ kanɪn maŋa nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ gbaa ii biti o gyii awʊrʊfɔ bamʊ abaa tɔ."
13 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba nu kasɛ nɪn fɛɛ, Gyɔn okyugyeepu asɪn nɪɪ Yesu ɪɪ tɔwɛ ɛɛ sa bamʊ kanɪn.

Yesu kyɛ obii-nyɪnsa kʊ kigbingbin
(Maki 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Ba maa bwii ba sakyɔ mʊ asɛ mʊ, ɔnyɪn kʊ ba Yesu asɛ ba muŋa mu ansi tɔ.
15 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, wu mi-bii-nyɪnsa kʊwɛɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ kig-bingbin wuya nɪɪ ee gyii awʊrʊfɔ gaa. Ɛɛ taalɛ ɛɛ tɪyɛ fʊlɔn tɔ abɛɛ nkyu tɔ.
16 N taa mʊ ba fʊʊ abɪɪlapʊ mʊ asɛ, amaa ba man taalɛ kyɛ mʊ."
17 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "O, fanɛ ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ asa mʊ nɪɪ fan man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ fanɛ ɪkpa ɪ man kyiigi! Nkɛ nfɪnɛ nɪɪ n biti n gyii fanɛ asɛ? Nɛnɛ nɪɪ n biti n bɪla nyɛ kenyiita sa fanɛ? Fan taa kebii mʊ bɪya mɛ nfɪɪ."
18 Nɪɪ Yesu pʊntɛ kabwɪɪ libi mʊ sʊ, nɪɪ kɪ kʊsʊ kebii-nyɪnsa mʊ sʊ, nɪɪ opula maŋa tɔ ɔ nyɛ alanfɪya.
19 Tʊtɔ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba ba Yesu asɛ bamʊ nkʊn ba taasɛ mʊ yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ an man taalɛ gyan kabwɪɪ libi mʊ lɪɪ kebii-nyɪnsa mʊ sʊ?"
20 Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Lɪɪ fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ maa man kyɔ mʊ sʊ. N tɔwɛ fanɛ kesintin tɔ fɛɛ, nɪɪ fan kan fan sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii pii fɛɛ masitadi oyu kibi gbaa mʊ, fɛn taalɛ tɔwɛ kɪbɪɪ nɪmʊ yɛ, 'Kʊsʊ lɪɪ nfɪɪ kpee falɛ' kɛ kɪ kʊsʊ. Sɛhn man bʊ tɔ nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ waa."
21 (Amaa amɔɔ kabwaarɛ-kʊlɛ yɛ noŋmina ɪɪ taalɛ waa falɛ asɪn nɪmʊ kedubi.)
22 Saŋa mʊ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ kpini ba ba Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ waa asa abaa tɔ.
23 Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ kakɛ sasapʊ mʊ, n kyiŋi ba nkpa tɔ." Abɪɪlapʊ mʊ ba maa nu kanɪn mʊ, bamʊ nkɔlɔ i nyita bamʊ gaa.

Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ
(Maki 9:30-32; Luka 9:43-45)

24 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa ba Kapanum kadɛ tɔ mʊ, kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ akɔɔlɛpʊ mʊ ba ba Pita asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fanɛ ɔkaapʊpʊ ɪɪ ka kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ mʊ?"
25 Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, ɛɛ ka."
Pita maa ba kɪkpaara sʊ mʊ, nɪɪ Yesu daa kɪtaasɛ yɛ, "Simon fʊ nfɛɛrɛ ɪ gyɛ nɛnɛ? Bamɔɔ asɛ nɪɪ dulinyaa tɔ awura bɛɛ kɔɔlɛ bamʊ kagya kasɛ tʊʊtʊʊ? Bɛɛ kɔɔlɛ bɛɛ lɪɪ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ-bii ana asɛ nɪn abɛɛ afɔ asɛ?"
26 Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Bɛɛ kɔɔlɛ bɛɛ lɪɪ afɔ asɛ nɪn."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "Kanɪn bɪrɛ ndɛ-bii ba man tii sʊ.
27 Amaa a maa mee biti a maa waa bamʊ agbʊ sʊ mʊ, kpee ɔpʊ tɔ naa tʊʊ fʊ darʊwa. Ɔkɪn mʊ nɪɪ fii biti fʊ daa kɪkɪta mʊ, bugi mʊ kɔnɔ, fii biti fu wu kederebi mʊ nɪɪ kii biti kɪ fʊʊ maa fʊ tʊʊtʊʊ. Kɛ fʊ taa naa ka bamʊ."

18

Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ ɔkparɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ
(Maki 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʊ, abɪɪlapʊ mʊ ba ba Yesu asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, "Anɛ tɔ mʊ, anɪmʊ ɪ gyɛ ɔkparɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ?"
2 Nɪɪ Yesu tɪɪ kebii pii kʊ ba yɪlɛ bamʊ nsana-nsana.
3 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin nɪn fɛɛ, fan dan fan man kyɛɛgɛ kɛ fan waa fɛɛ nbii pii-pii mʊ, fɛn mɛɛ yɛ fan loo sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ kakaakʊ.
4 Ɪmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bɪya mʊ n-yɪɪ kasɛ fɛɛ kebii pii nɪmʊ mʊ, ɪ gyɛ ɔkparɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ.
5 "Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ kebii pii fɛɛ ɔnɪmʊ mɛ kɪtɪɪ tɔ mʊ, ɔ kɔɔlɛ mɛ nɪmʊ.
6 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɪ kan bɔla mʊ sʊ, kɛ nbii mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mɛ gyii falɛ tɔ ɔkʊ waa alibi mʊ, ɪ bɔ sa mʊ fɛɛ ba taa kubuu lala ŋmina mʊ ɔbʊlɛ tɔ naa tʊʊ ɔpʊ bunkyinsa tɔ.
7 "Dulinya nɪmʊ tɔ asa, bamʊ laakʊ! Lɪɪ fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ bɛɛ tɪyɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ gyii tɔ mʊ, ɪ nyɛ akyɔ. Falɛ atɔ ii biti ɪ ba, amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɪɪ bɔla mʊ sʊ ba mʊ, mʊ laakʊ.
8 Nɪɪ fʊ kɪbaa abɛɛ fʊ kɪyaa ɪɪ yɛgɛ nɪɪ fɪɪ waa alibi mʊ, tɪn kɪmʊ tʊʊ. Ɪ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa taa kɪbaa abɛɛ kɪyaa dɪyɛ loo nkpa kakpaa tɔ, ɪ kyɔ fʊ maa sʊ abaa

anyɔ yɛ ayaa anyɔ kɛ ba taa fʋ tʋʋ fʋlɔn
mʋ nıı ki mee dun kakaakʋ mʋ tɔ.
9 Nıı fu kinsi ıı yɛgɛ nıı fʋ waa alibi
mʋ, kyɔlɛ kımʋ tʋʋ. Ɩ bʋrɔn sa fʋ fɛɛ fʋ
maa taa kinsi kʋlʋn loo nkpa kakpaa tɔ, ı
kyɔ fʋ maa sʋ ansi anyɔ kɛ ba taa fʋ tʋʋ
awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen tɔ."

Kıŋasan lıı kabʋlʋpʋ fɔyısa (Luka 15:3-7)

10 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan baa fan
da sʋ kɛ fan man kıı apii-pii mʋ tɔ ɔkʋ
fɛɛ ɔ man gyɛ sɛhn. N tɔwɛ fanɛ fɛɛ bamʋ
nbɔɔ mʋ nıı ba bʋ sʋsʋ mʋ, ii wu mɛ-Sɛ
mʋ nıı ɔ bʋ sʋsʋ mu ansi tɔ saŋa kʋmaa.
11 Lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa
mʋ ba nın kɛ n ba mɔlıgɛ asa mʋ nıı ba
fɔyı mʋ."
12 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Nıı ɔnyın
kʋ kan ɔ sʋ nbʋlʋpʋ kılıfa, nıı bamʋ tɔ
ɔkʋlʋn fɔyı mʋ, mınɛ nıı fii nyi maa biti ɔ
waa? Ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ adıkpanɔ yɛ akpanɔ
mʋ kıbıı ɔbʋlɛ tɔ, kɛ ɔ naa biti ɔkʋlʋn mʋ
nıı ɔ fɔyı mʋ abɛɛ?
13 N tɔwɛ fanɛ kesintin tɔ nıı fɛɛ, nıı ɔ
kan wu mʋ mʋ, mu ansi ii biti i gyii mʋ
sʋ, ı kyɔ adıkpanɔ yɛ akpanɔ mʋ nıı ba
man fɔyı mʋ.
14 Kanın ɔkpa maŋa sʋ nıı fanɛ-Sɛ mʋ
nıı ɔ bʋ sʋsʋ mʋ gbaa mee biti fɛɛ apii-pii
nımʋ tɔ ɔkʋlʋn maa fɔyı.

Nıı Fʋ bırısa nıı ɔ waa fʋ alibi mʋ, kʋtɔ nımʋ nıı fʋ waa

15 "Nıı fu-supu abɛɛ fʋ-daa kan waa fʋ
alibi mʋ, kpee mʋ asɛ naa lɛɛ mu alibi
mʋ kaapʋ mʋ fanɛ asa nyɔ. Nıı ɔ kan nu
kasɛ sa fʋ mʋ, fʋ bıla bıya mʋ ba ɔkpa
danbırasa mʋ sʋ nımʋ.
16 Amaa nıı ɔ man kan nu sa mʋ, biti
nyımısa kʋlʋn abɛɛ asa anyɔ tii fʋ n-yıı
sʋ kɛ fen kpee mʋ asɛ. Saamʋ, asın mʋ ı
nyɛ yılɛ fɛɛ kanan mʋ nıı Asınkyan yılasa
mʋ ı tɔwɛ yɛ, 'Ɩ dagaa asın kʋmaa ı nyɛ
asa anyɔ abɛɛ asa asá be gyii ımʋ adansɛ.'
17 Nıı ɔ man kan bıla nu sa bamʋ mʋ,
taa asın mʋ naa tʋʋ Krisito kʋbʋ mu ansi
tɔ. Nıı ɔ bıla kina kunu sa bamʋ bırɛ, taa
mʋ fɛɛ ɔdakpa osunpu abɛɛ apoo lenpoo
ɔkɔɔlɛpʋ.
18 "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, kʋtɔ kʋmaa
mʋ nıı fan ŋmina kasɛ sʋ nfıı mʋ,
Ɩbwaarɛ ii biti o ŋmina kımʋ sʋsʋ, nıı
kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı fan kina kasɛ sʋ nfıı
mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti o kina kımʋ sʋsʋ.
19 "N bıla n tɔwɛ fanɛ yɛ, nıı fanɛ
tɔ anyɔ ba kan waa kɔnɔ kʋlʋn kʋlɛ
Ɩbwaarɛ yɛ bee biti kʋtɔ kʋ mʋ, Mɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ sʋsʋ mʋ ii biti ɔ waa
sa bamʋ.
20 Lıı fɛɛ katın kʋmaa mʋ nıı asa anyɔ
abɛɛ asa asá ba gyaŋɛ mɛ kıtıı tɔ mʋ, n
bʋ bamʋ asɛ."

Kıŋasan lıı kıyaafɔlɛ mʋ nıı o mee su kʋwɛɛ mʋ sʋ

21 Nıı Pita ba Yesu asɛ ba taasɛ mʋ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ, ılıı ıfınɛ nıı mɛ-bırısa waa mɛ
alibi nıı ı dagaa fɛɛ n taa kɛɛ mʋ? Ilii
isunɔ abɛɛ?"
22 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ayee, man gyɛ
ılıı isunɔ, amaa adusunɔ kanın ılıı isunɔ.
23 "Lıı fɛɛ sʋsʋ kuwura-gyii mʋ du nın
fɛɛ owura kʋ maa biti mʋ ayaafɔlɛ ba ba
kaapʋ mʋ akɔ mʋ nıı ba sʋ mʋ.
24 Maa piili ɛɛ taasɛ mʋ akɔ mʋ, nıı ba
taa ɔnyın kʋ bıya mʋ. Ɔnyın mʋ sʋ owura
mʋ kʋkɔ afulee nderebi ngbın-ngbın.
25 Maa man taalɛ ka mʋ, nıı mʋ owura
mʋ yɛ, ba taa maa mʋ-ka yɛ mu-bii ana
yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ mʋ naa fɛ kɛ
ba ba ka kʋkɔ mʋ.
26 "Nıı kıyaafɔlɛ mʋ kyʋn muŋa mu
amulii sʋ kʋlɛ mʋ yɛ, 'Ɔbılısa, nyɛ kenyi-
ita sa mɛ, n biti n ka fʋ kʋkɔ maŋa kpini.'
27 Nıı kıyaafɔlɛ mʋ asın ı waa mʋ
owura mʋ kʋwɛɛ, nıı ɔ taa kʋkɔ mʋ kpini
kɛɛ mʋ, nıı ɔ yɛgɛ nıı ɔ natɛ.
28 "Amaa kıyaafɔlɛ mʋ maa lıı mʋ, ɔ
naa wu mʋ bırısa kıyaafɔlɛ mʋ nıı mɔɔ
mʋ ɔ sʋ mu afulee nderebi kılıfa. Nıı ɔ
naa kıtaa mʋ ɔbʋlɛ tɔ tɔwɛ mʋ yɛ, 'Ka
mɛ kʋkɔ mʋ nıı fʋ sʋ mɛ.'
29 "Nıı mʋ bırısa kıyaafɔlɛ mʋ muŋa
mu amulii sʋ kʋlɛ mʋ yɛ, 'Nyɛ kenyiita
sa mɛ, n biti n ka kʋkɔ mʋ kpini.'
30 "Amaa o kina mʋ bırısa maŋa kıkʋlɛ
mʋ, nıı ɔ taa mʋ naa tii obu naa fʋʋ saŋa
mʋ nıı ee biti ɔ nyɛ afulee ba ka mʋ kʋkɔ
mʋ.
31 Mʋ bırısa ayaafɔlɛ mʋ nıı ba san mʋ
ba maa wu kanan mʋ nıı ɔ waa mʋ bırısa

mʊ, ɪ tɔɔrɔɔ bamʊ gaa nɪɪ ba naa tɔwɛ asɪn mʊ kpini sa bamʊ owura mʊ.
32 “Tʊtɔ nɪɪ owura mʊ tɪɪ mʊ kɪyaafɔlɛ maŋa ba nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ kumu tɔ ɔlʊn wuya. N taa fʊ kʊkɔ kpini nɪmʊ kɛɛ fʊ, kpalɪ fɛɛ fʊ maa kʊlɛ mɛ sʊ.
33 Ɪ man dagaa fʊ gbaa fʊ maa wu fʊ bɪrɪsa mʊ kʊwɛɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ngbaa mɛ n wu fʊ kʊwɛɛ mʊ?’
34 Tʊtɔ mʊ ɔnyɪrɪpɛ mʊ nyɛ agbʊ gaa, nɪɪ ɔ taa mʊ naa tii obu yɛ ba nyanla mʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti ɔ ka kʊkɔ mʊ kpini.”
35 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Falɛ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ ii biti ɔ waa fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ, amɔɔ fʊ kan taa fʊ bɪrɪsa alibi kɛɛ mʊ lɪɪ fʊ kɔkɔlɔ tɔ mʊ.”

19

Yesu kaapʊ kekili kikina asɪn (Maki 10:1-12)

1 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ ɔ lɪɪ Galile kpee Gyudeya kɪbaafʊn, Gyɔdan ɔpʊ mʊ benbe.
2 Asa damantɛ ba buu mʊ nɪɪ ɔ kyɛ bamʊ alɔ tʊtɔ.
3 Nɪɪ Farasii abi akʊ ba ba mʊ asɛ ba ba tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ. Ba taasɛ mʊ yɛ, “Ɪ dɛ ɔkpa sa ɔnyɪn fɛɛ ɔ yɪlɛ asɪn kʊmaa nɪmʊ sʊ kina mʊ-ka?”
4 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan man karagɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ wu fɛɛ, ‘Lɪɪ npiili asɛ mʊ, Ɪbwaarɛ waa bamʊ ɔnyɪn yɛ ɔkyɪɪ’ nɪn abɛɛ?
5 Nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ, ‘Lɪɪ falɛ sʊ, ɔnyɪn ii biti ɔ yɛgɛ mu-nyi yɛ mʊ-sɛ, kɛ maa mʊ-ka ba bʊga kɛ bamʊ anyɔ ba waa kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn?’
6 Ɪmʊ sʊ ba man bɪla ba gyɛ anyɔ, amaa ba gyɛ nyɪmɪsa kʊlʊn. Kanɪn sʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bʊga waa kʊkʊlʊn mʊ, ɔkʊ ɔ man barɪgɛ ɪmʊ tɔ.”
7 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Mɪnɛ sʊ nɪɪ Mosesi sa kɔnɔ yɛ ɔnyɪn ɪ taalɛ sa mʊ-ka kekili kikina ɔwʊlɛ kɛ o kina mʊ?”
8 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mosesi sa fanɛ ɔkpa yɛ fan kina fanɛ-ka ana, lɪɪ fɛɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ bʊlʊn nɪn. Amaa man gyɛ falɛ nɪɪ ɪ kyɪna i du lɪɪ npiili asɛ mʊ.
9 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ ɔkyɪɪ lɪɪ mu-kuli kamaa, nɪɪ ɔnyɪn mʊ kina mʊ naa kili ɔkyɪɪ pʊpwɛ mʊ, ɔnyɪn mʊ nyita kekili.”
10 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ kanɪn nɪɪ i du okuli maa ɔkaa nsana mʊ bɪrɛ, nɪɪ nyɪmɪsa man kili gbaa ɪ bɔ.”
11 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Man gyɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɪ taalɛ kɔɔlɛ falɛ asɪn kyula, amɔɔ bamʊ nɪɪ ba taa asɪn mʊ sa bamʊ nkʊn.
12 Anyɪn akʊ ba bʊ tɔ nɪɪ be mee taalɛ kili, lɪɪ fɛɛ kanɪn nɪɪ ba kʊʊgɛ bamʊ, nɪɪ akʊ mɔɔ asa ɪ waa bamʊ kanɪn, nɪɪ akʊ mɔɔ ba kina kekili lɪɪ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ kusun sʊ. Ɔmʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ kɔɔlɛ kɪkaapʊ nɪmʊ kyula mʊ, ɔ kɔɔlɛ.”

Yesu sʊ kebiti sa nbii wuribi (Maki 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Tʊtɔ nɪɪ asa kʊ ba taa nbii wuribi ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa mʊ abaa gyaga bamʊ sʊ, kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa bamʊ. Amaa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba gya asa mʊ nɪɪ bɛɛ bɪya bamʊ mʊ.
14 Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan yɛgɛ nbii wuribi mʊ ba ba mɛ asɛ, fan man tii bamʊ ɔkpa, lɪɪ fɛɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ kɪ gyɛ sa asa mʊ nɪɪ be du fɛɛ nbii-wuribi mʊ lɛɛ nɪn.”
15 Maa taa mʊ abaa gyaga bamʊ sʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ ɔ lɪɪ tʊtɔ kyʊn.

Ɔnyɪn atɔ wuya mʊ (Maki 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Nɪɪ ɔnyɪn kʊ ba Yesu asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, mɪnɛ kʊtɔ danbɪrasa nɪɪ ɪ dagaa n maa waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?”
17 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ taasɛ mɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn sʊ? Ɔkʊ man gyɛ ɔdanbɪrasa, amɔɔ Ɪbwaarɛ nkʊn. Nɪɪ fii biti fʊ nyɛ nkpa kakpaa mʊ, buu Mosesi nbara mʊ.”
18 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ taasɛ yɛ, “Ɪmɔɔ?” Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ ‘Man mɔɔ, man lɪɪ fʊ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man yuuri, man yɪlɛ antɪŋɛsa kamaa,
19 buu fʊ-sɛ yɛ fu-nyi,’ kɛ ‘fu biti fʊ bɪrɪsa fɛɛ fʊ n-yɪɪ.’ ”
20 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ tɔwɛ yɛ, “N buu ɪnɪmʊ kpini. Mɪnɛ kʊtɔ ɪ san mɛ?”
21 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nɪɪ fʊ kan fii biti yɛ fʊ baa fu du kyɛɛkyɛɛ bɪrɛ, kpee naa fɛ

fʋ atɔ kpini kɛ fʋ taa afulee mʋ sa atiripu, fii biti fʋ nyɛ kapatɪyɛ sʋsʋ, kɛ fʋ lan ba buu mɛ.”

22 Ɔnyɪn mʋ maa nu falɛ mʋ ɪ tɔɔrɔɔ mʋ gaa, nɪɪ ɔ lɪɪ tʋtɔ kyʋn lɪɪ fɛɛ ɔ sʋ atɔ gaa.

23 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɪ bʋlʋn sa atɔ wuya fɛɛ o loo sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ.

24 N bɪla n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɪ bʋpɔɔ sa nyɔɔma fɛɛ o loo baasa ɔbɔ* tɔ ɪ kyɔ atɔ wuya o loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ.”

25 Abɪɪlapʋ mʋ ba maa nu kanɪn mʋ, i kyinkyin bamʋ gaa nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, “Kanɪn bɪrɛ anɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ mɔlɪgɛ nɪmʋ?”

26 Yesu kɪɪ bamʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nyɪmɪsa asɛ bɪrɛ ɪnɪmʋ ɪ mɛɛ taalɛ waa, amaa Ɩbwaarɛ asɛ bɪrɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ ɪ taalɛ waa.”

27 Pita lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “Kɪɪ! A maa yɛgɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ an buu fʋ falɛ, mɪnɛ nɪɪ an biti a nyɛ?”

28 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nɪɪ Ɩbwaarɛ kan bun dulinyaa pʋpwɛ, nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa kyɪna mɛ bʋnyaa kuwura-gya mʋ sʋ, fanɛ mʋ nɪɪ fan buu mɛ mʋ gbaa, fen biti fan kyɪna nwuragya kudu anyɔ sʋ, kɛ fan gyii Ɩsɪrayɪ nbunɔ kudu anyɔ mʋ sʋ kuwura.

29 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ yɛgɛ akpaara, abɛɛ pɪɪkyɪɪ, abɛɛ mʋ-sɛ, abɛɛ mu-nyi, abɛɛ mu-bii ana, abɛɛ adɔɔ lɪɪ mɛ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ ɪmʋ ɪlɪɪ kɪlɪfa, kɛ ɔ bɪla nyɛ nkpa kakpaa.

30 Amaa asa gaalaagaa mʋ nɪɪ ba gyankpaa mʋ, bee biti be sii kamaa, nɪɪ asa gaalaagaa mʋ nɪɪ ba bʋ kamaa mʋ, bee biti ba ba gyankpaa.”

20

Kɪŋasan lɪɪ kusun awaapʋ kʋ sʋ

1 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ, “Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ ki du nɪn fɛɛ ɔnyɪn kʋ maa kʋsʋ kakaakʋ nyenyenfuu, ɔ naa biti asa kɛ ba sun kusun mʋ ndɔɔ tɔ.

2 Maa naa nyɛ bamʋ mʋ, nɪɪ maa bamʋ ba tɔwɛ kyula abaa yɛ ee biti ɔ ka bamʋ kederebi kʋlʋn kakɛ kʋlʋn ibiri mʋ, nɪɪ ɔ taa bamʋ kpee mʋ ndɔɔ tɔ.

3 “Kyɔwɛ maa waa fɛɛ kerefi akpanɔ mʋ, ɔ bɪla kpee kadɛ mʋ kɪgya asɛ naa wu akʋ ba maa yɪlɛ ba mɛɛ waa sɛhn.

4 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, ‘Fanɛ gbaa fanɛ fan kpee naa waa kusun mɛ ndɔɔ tɔ, kɛ n ka fanɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ dagaa.’

5 Nɪɪ ba kpee.

“Kyɔwɛ amu nsana yɛ kerefi asa tɔ mʋ, nɪɪ ɔ bɪla taa akʋ kpee kanɪn.

6 Kalaatɪpwɛ sʋ kyɔwɛ maa tɪyɛ ɛɛ mata afatɛɛ tɔ mʋ, nɪɪ ɔ bɪla kpee naa wu akʋ ba maa yɪlɛ ba mɛɛ waa sɛhn. Nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, ‘Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ fan yɪlɛ nfɪɪ kakɛ ibiri nɪɪ fan man sʋ kusun.’

7 “Nɪɪ ba lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, ‘Ɔkʋ man taa anɛ yɛ a naa sun sa mʋ.’

“Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, ‘Kanɪn bɪrɛ fanɛ gbaa fanɛ fan ba kyʋn kpee naa waa kusun mɛ ndɔɔ tɔ.’

8 “Kalaatɪpwɛ maa fʋʋ mʋ, nɪɪ ndɔɔ wuya mʋ tɔwɛ asunpu mʋ ɔkɪɪsʋpʋ yɛ, ‘Tɪɪ asunpu mʋ, kɛ fʋ ka bamʋ kʋkɔ. Piili lɪɪ bamʋ nɪɪ ba sii kamaa ba mʋ sʋ naa fʋʋ bamʋ nɪɪ ba gyankpaa ba mʋ.’

9 “Tʋtɔ nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ asunpu mʋ nɪɪ ba kpee ndɔɔ mʋ tɔ saŋa mʋ nɪɪ kyɔwɛ mata afatɛɛ tɔ mʋ, ba ba kɔɔlɛ kederebi kʋlʋn-kʋlʋn mʋ nɪɪ ɪ gyɛ kakɛ ibiri kʋkɔka.

10 Ɩ maa fʋʋ agyankpaapʋ mʋ sʋ mʋ, be nyi fɛɛ bee biti ba nyɛ ba kyɔ kamaa tɔ wuya ana mʋ, amaa ngbaa bamʋ kederebi kʋlʋn-kʋlʋn maŋa nɪɪ ba nyɛ.

11 Ba maa kɔɔlɛ kederebi kʋlʋn-kʋlʋn mʋ, nɪɪ be piili bɛɛ kɔlɪtɛ bɛɛ sa ndɔɔ wuya mʋ yɛ,

12 ‘Bamʋ nɪɪ ba sii kamaa ba falɛ bɪrɛ, saŋa gbɛrɛɛ nɪɪ ba sun kusun, yɛgɛ anɛɛnɛ bɪrɛ an yɪlɛ kyɔwɛ kenken nɪmʋ sʋ waa kusun ibiri. Amaa ana bamʋ kpini nɪɪ fʋ ka kyɛɛkyɛɛ?’

13 “Nɪɪ kadɔɔ wuya mʋ lɛɛ bamʋ ɔkʋ kɔnɔ yɛ, ‘Kyɛmɪnɛ, n man sisii fʋ. Man gyɛ kederebi kʋlʋn kʋkɔka nɪɪ maa fʋ an tɔwɛ kyula kakɛ ibiri kusun?

14 Ɩmʋ sʋ taa fu kederebi natɛ. Kanan mʋ nɪɪ ɪ pɪrɛ mɛ yɛ n ka asii-amaapʋ mʋ, kanɪn nɪɪ maŋa nɪɪ n biti n ka fʋ gbaa.

* **19:24 19:24** Kebunɔ pii kʋ bʋ Gyerusalem kadɛ tɔ mʋ nɪɪ bɛɛ yɛ. *‘Baasa ɔbɔ’*

15 N man sʋ ɔkpa fɛɛ n waa mɛ kɔkɔlɔ
biti lıı mɛ afulee sʋ abɛɛ? Abɛɛ fʋ sʋ kayıı
basa lıı mɛ kıdanbırasa kıwaa sʋ nın?' "
16 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Asii-amaapʋ
bee biti ba biliŋi agyankpaapʋ kɛ
agyankpaapʋ ba biliŋi asii-amaapʋ."

*Yesu bıla tɔwɛ mu kelewu
yɛ mu kikyiŋi asın
(Maki 10:32-34; Luka 18:31-34)*

17 Yesu maa kpee Gyerusalem mʋ, nıı ɔ
taa mʋ abıılapʋ kudu anyɔ mʋ lıı ıkaa sʋ,
nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
18 "Fan nu! An kpee Gyerusalem nımʋ,
tʋtɔ nıı bee biti ba naa lɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyınsa mʋ sa aseepu bılısa
yɛ nbara akaapʋpʋ. Kɛ ba bun mɛ lewu
kʋpwɛ,
19 kɛ ba taa mɛ waa bamʋ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ abaa tɔ, kɛ ba waa mɛ
ıbasasın kɛ ba tıŋɛ mɛ, kɛ ba da mɛ mata
oyu laasa sʋ. Amaa nkɛ nsa akɛ mʋ, n biti
n kyiŋi lıı lewu tɔ."

*Sebedi mʋ-ka kʋkʋlɛ sa
mu-bii ana
(Maki 10:35-45)*

20 Nıı Sebedi mʋ-ka maa mu-bii ana
anyınsa anyɔ mʋ ba ba Yesu asɛ, nıı
bamʋ-nyi ba muŋa Yesu ayaa tɔ kʋlɛ mʋ
kʋtɔ kʋ.
21 Nıı Yesu taasɛ mʋ yɛ, "Mınɛ nıı fii
biti?" Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kyula sa mɛ fɛɛ,
mi nbii nnyɔ nımʋ, ɔkʋ ɔ kyına fu-gyisa
sʋ kɛ ɔkʋ mɔɔ ɔ kyına fʋ-bına sʋ fu
kuwura-gyii mʋ tɔ."
22 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan man nyi
kʋtɔ mʋ nıı fɛn kʋlɛ falɛ. Fɛn taalɛ gyii
awʋrʋfɔ mʋ nıı n biti n gyii mʋ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, an taalɛ."
23 Tʋtɔ nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fɛn
taalɛ gyii awʋrʋfɔ mʋ nıı n biti n gyii mʋ,
amaa n man sʋ ɔkpa fɛɛ n lɛɛ ɔmʋ nıı ee
biti ɔ kyına mi-gyisa sʋ abɛɛ mɛ-bına sʋ.
Ɩkyınakpa ınımʋ ı gyɛ sa bamʋ nıı mɛ-Sɛ
wʋla lɔŋɔ yıla sa bamʋ mʋ."
24 Abıılapʋ kudu mʋ nıı ba san mʋ,
ba maa nu ınımʋ mʋ, ba nyɛ agbʋ waa
Gyemisi maa mu-supu Gyɔn.
25 Nıı Yesu tıı bamʋ ba bʋga nıı ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fen nyi fɛɛ dulinyaa nımʋ tɔ
agyankpaapʋ mʋ bɛɛ kaapʋ bamʋ ɔlʋn
asa sʋ, nıı alʋlʋnpʋ gbaa bɛɛ kaapʋ bamʋ
ɔlʋn asa sʋ.
26 Amaa fanɛɛ fanɛ tɔ bırɛ, ı man dagaa
ı maa waa kanın. Nıı fanɛ tɔ ɔkʋ kan ii
biti kıbılısa mʋ, ı dagaa maa waa fanɛ
kıyaafɔlɛ,
27 nıı fanɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti fɛɛ ɔ
waa ɔgyankpaapʋ mʋ, ı dagaa maa waa
fanɛ kınyɛ,
28 fɛɛ kanan mʋ nıı mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa gbaa n man ba nın kɛ ba sun
mɛ, amaa n ba nın kɛ n ba sun, kɛ n taa
mɛ nkpa kɛɛ, kɛ ı ka asa gaalaagaa alibi
kʋkɔ."

*Yesu kıkyɛ agyaatanapʋ anyɔ
(Maki 10:46-52; Luka 18:35-43)*

29 Yesu maa mʋ abıılapʋ ba maa lıı
Gyeriko kadɛ tɔ mʋ, asa gaalaagaa ba buu
bamʋ.
30 Tʋtɔ mʋ, agyaatanapʋ anyɔ kʋ ba
tɛ ɔkpakaa, nıı ba nu fɛɛ Yesu ıı kyʋn
mʋ, ba kuusi tıı mʋ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, Dawidi
kanaana-bii, wu anɛ kʋwɛɛ?"
31 Nıı asa mʋ ba pʋntɛ bamʋ sʋ yɛ ba
bun bamʋ nnɔ sʋ, amaa ba kuusi kenken
yɛ, "Ɔnyırıpɛ, Dawidi kanaana-bii, wu
anɛ kʋwɛɛ."
32 Nıı Yesu yılɛ nıı ɔ tıı bamʋ, nıı ɔ
taasɛ bamʋ yɛ, "Mınɛ nıı fen biti fɛɛ n
waa sa fanɛ?"
33 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, an biti
fɛɛ anɛ ansi i bugi nın."
34 Nıı Yesu wu bamʋ kʋwɛɛ nıı ɔ mata
bamʋ ansi. Opula maŋa tɔ nıı bamʋ ansi
i bugi nıı ba buu Yesu.

21

*Yesu loo Gyerusalem
fɛɛ Owura
(Maki 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn
12:12-19)*

1 Yesu maa mʋ abıılapʋ ba maa tiri
Gyerusalem tɔ, nıı ba fʋʋ Betifage kadɛ
tɔ mʋ nıı kı bʋ Olifu kıbıı-bi mʋ asɛ mʋ,
Yesu sun mʋ abıılapʋ anyɔ,
2 nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fen kpee kadɛ-bi
mʋ nıı kı bʋ fanɛ ansi tɔ mʋ, fen biti fen
wu kuruma kʋ maa kyaa tʋtɔ maa mu-bii.
Fan saŋɛ bamʋ bıya mɛ.

3 Nɪɪ ɔkʊ kan taasɛ fanɛ kʊtɔ kʊ mʊ, fan
tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ii biti bamʊ.’
Nɪɪ ee biti ɔ yɛgɛ fan taa bamʊ bɪya mɛ.”
4 Ɪnɪmʊ ɪ waa kanɪn nɪn kɛ asɪn mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ sʊ tɔwɛ yɪla
mʊ ɪ ba tɔ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ,
5 “Tɔwɛ Siyon abii mʊ yɛ,
‘Fan kɪɪ, fanɛ owura ɪɪ ba fanɛ asɛ,
O du bɔhn nɪɪ ɔ tɛ kuruma sʊ,
kesintin tɔ ɔ tɛ kuruma kadanba sʊ.’
”
6 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba naa waa fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ Yesu sa bamʊ kɔnɔ yɛ ba waa mʊ.
7 Ba taa kuruma yɛ mu-bii mʊ ba, nɪɪ
ba taa bamʊ atɔ bunsa gyaga bamʊ sʊ,
nɪɪ Yesu dii kyɪna kadanba mʊ sʊ.
8 Asa damantɛ ba taa bamʊ atɔ bunsa
tʊʊ kigbenbi sʊ, nɪɪ akʊ mɔɔ ba kyatɛ iyu
n-yaabi wʊrɪgɛ kigbenbi mʊ sʊ.
9 Asa damantɛ mʊ nɪɪ ba bʊ mu ansi tɔ
mʊ, yɛ bamʊ nɪɪ ba buu mʊ mʊ bee kuusi
bɛɛ tɔwɛ yɛ,
“Hosana* ɪ gyɛ sa Owura Dawidi
kanaana-bii mʊ.”

“Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʊnɪ ɛɛ ba Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ
mʊ sʊ!”

“Hosana ɪ gyɛ sa Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ
sʊsʊ.”
10 Yesu maa loo Gyerusalem kadɛ mʊ tɔ
mʊ, kadɛ mʊ kpini kɔɔlɛ ɔlanba, nɪɪ asa
bɛɛ taasɛ yɛ, “Anɪmʊ nɪn?”
11 Nɪɪ sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnɪmʊ
ɪ gyɛ Yesu, Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ
Nasareti kadɛ tɔ nɪɪ kɪ bʊ Galile kɪbaafʊn
mʊ.”

Yesu gya asa lɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
(Maki 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)

12 Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
opula, nɪɪ ɔ gya asa mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ, yɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ sɔɔ mʊ kpini lɪɪ tʊtɔ. Ɔ bala
afulee akyɛrɛpʊ mʊ iteeburu yɛ alɔpɔ
afɛpʊ mʊ ibenkyii bun.
13 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ Ɪbwaarɛ yɛ,
‘Bee biti ba tɪɪ mɛ kɪkpaara yɛ kabwaarɛ
kʊlɛkpa’, amaa fan taa tʊtɔ biliŋi bamʊ
nɪɪ bee yuuri ɔlʊn sʊ ɔbaalakpa.”
14 Agyaatanapʊ yɛ ayaa yɛ abaa wusa
wuya ana ba ba mʊ asɛ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ kyɛ bamʊ alɔ.
15 Amaa Ɪbwaarɛ aseepu abɪlɪsa
yɛ nbara akaapʊpʊ ba maa wu atɔ
kyinkyinsa mʊ nɪɪ ɔ waa, yɛ nbii
mʊ kikuusi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ bɛɛ
tɔwɛ yɛ, “Hosana ɪ gyɛ sa Dawidi mʊ
kanaana-bii mʊ”, nɪɪ ba nyɛ agbʊ.
16 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Fu nu asɪn mʊ
nɪɪ nbii mʊ bɛɛ tɔwɛ mʊ?”
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ “Ɛɛhn, fan man
pɪɪta kalɛ lɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
‘Fʊ kaapʊ nbii yɛ nbii wuribi yɛ
ba yɪn fʊ.’ ”
17 Nɪɪ ɔ lɪɪ tʊtɔ kpee Betani kadɛ tɔ nɪɪ
ɔ dɛ tʊtɔ.

Yesu tɔwɛ nnɔ waa figi oyu mʊ
(Maki 11:12-14, 20-24)

18 Lɪɪ kaakɛ nyenyenfuu Yesu maa bwii
ee kpee Gyerusalem mʊ, akʊn ɪɪ mɔɔ mʊ.
19 Maa wu figi oyu maa yɪlɛ ɔkpa kaa
mʊ o kpee kɪmʊ asɛ, amaa ɔ man wu
sɛhn kɪmʊ sʊ amɔɔ afatɛɛ nkʊn. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ kɪmʊ yɛ, “Fʊ man bɪla yɛ fʊ sɔyɪ abi
kpini-kpini!” Opula tɔ nɪɪ oyu mʊ wʊlɛ.
20 Abɪɪlapʊ mʊ ba maa wu kanɪn mʊ, i
kyinkyin bamʊ. Nɪɪ ba taasɛ yɛ, “Nɛnɛ sʊ
nɪɪ figi oyu mʊ wʊlɛ bilen kanɪn?”
21 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ
kesintin yɛ, nɪɪ fan kan kɔɔlɛ mɛ gyii, nɪɪ
fan man gyii ɪmɔɔrɛ mʊ, man gyɛ yɛ fen
biti fan taalɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ waa
figi oyu nɪmʊ nkʊn. Amaa fɛn taalɛ tɔwɛ
kɪbɪɪ nɪmʊ yɛ, ‘Kʊsʊ lɪɪ nfɪɪ naa tɪyɛ ɔpʊ
tɔ,’ kɛ ɪ waa kanɪn.
22 Nɪɪ fan kan kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, fen
biti fan nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ mʊ.”

Ba taasɛ Yesu katɪn mʊ nɪɪ ɔ nyɛ mʊ ɔlʊn lɪɪ
(Maki 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ.
Maa bʊ tʊtɔ ɛɛ kaapʊ mʊ, Ɪbwaarɛ aseepu
abɪlɪsa yɛ kadɛ mʊ abɪlɪsa ba ba mʊ asɛ,
nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Mɪnɛ ɔlʊn nɪɪ fʊ sʊ
fɪɪ waa atɔ nɪmʊ? Nɪɪ anɪmʊ ɪ sa fʊ falɛ
ɔlʊn.”

* **21:9 21:9** Hosana kasɛ ɪ gyɛ *mɔlɪgɛ anɛ.*

24 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ngbaa mɛ n biti
n taasɛ fanɛ asɪn kʊ, nɪɪ fan kan lɛɛ mɛ
kɔnɔ mʊ, n biti n tɔwɛ fanɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ
n sʊ n waa ɪnɪmʊ.
25 Gyɔn kekyugyee mʊ, fɪnɛ nɪɪ kɪ lɪɪ? Ɪ
kyɪna lɪɪ sʊsʊ nɪn abɛɛ ɪ lɪɪ asa asɛ nɪn?”
Ba tɔwɛ bamʊ wʊlɛ-wʊlɛ tɔ yɛ, “Nɪɪ an
kan tɔwɛ yɛ, ‘Kɪ lɪɪ sʊsʊ nɪn’, ee biti ɔ
taasɛ anɛ yɛ, ‘Nɪɪ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan man
kɔɔlɛ mʊ gyii?’
26 Amaa an kan tɔwɛ yɛ, ‘Kɪ lɪɪ asa asɛ
mʊ’, an sɪlɛ asa mʊ kufuu, lɪɪ fɛɛ bamʊ
kpini ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn kyɪna ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn.”
27 Ɪmʊ sʊ ba lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ, “A man
nyi.”
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kanɪn bɪrɛ ngbaa
mɛ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ fanɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ n
sʊ n waa ɪnɪmʊ.”

Kɪŋasan lɪɪ ɔsɛ kʊ yɛ mu-bii ana anyɔ sʊ

28 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Ɪmʊ nɪɪ
n biti n tɔwɛ falɛ, nɛnɛ ɪ gyɛ fanɛ
nfɛɛrɛ? Ɔnyɪn kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ tɔ nɪɪ ɔ
sʊ nbii-nyɪnsa anyɔ. O kpee ɔgyankpaapʊ
mʊ asɛ naa tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Mi-bii, ndaga
kpee mɛ kadɔɔ mʊ tɔ naa sun kusun.’
29 “Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N mɛɛ yɛ n kpee.’
Amaa kamaa tɔ mʊ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ
nɪɪ o kpee.
30 “Nɪɪ ɔsɛ mʊ kpee mu-bii banban mʊ
asɛ naa tɔwɛ mʊ kanɪn asɪn kʊlʊn maŋa.
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Nsɛ, n biti n kpee.’
Amaa ɔ man kpee.
31 “Bamʊ anyɔ maŋa, anɪmʊ ɪ waa kʊtɔ
mʊ nɪɪ mʊ-sɛ ii biti?”
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔgyankpaapʊ mʊ.”
Nɪɪ Yesu lɛɛ tɔwɛ bamʊ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, apoo lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ
agyamilo-kyɪɪ bɛɛ gyankpaa fanɛ bee loo
Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.
32 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn ba fanɛ asɛ nɪn yɛ ɔ
ba kaapʊ fanɛ ɪkpa kyiigisa ɔkpa, nɪɪ fan
man kɔɔlɛ mʊ gyii, amaa lenpoo akɔɔlɛpʊ
yɛ agyamilo-kyɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii. Nɪɪ
halɪɪ fan maa wu ɪnɪmʊ kamaa tɔ mʊ,
fan man yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ fan kɔɔlɛ mʊ
gyii.”

Kɪŋasan lɪɪ paa agyipu mʊ sʊ

(Maki 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan bɪla nu
kɪŋasan kʊ. Ɔnyɪn kʊ kyɪna dɔɔ oyu sɔyɪ
abisa. Nɪɪ o ŋmina iyu kyaabɔɔ kɪmʊ, nɪɪ
o kuu wayɪn ɔnyɪyɛkpa ɔbɔ kʊdɔɔ mʊ tɔ,
nɪɪ ɔ pɔyɪ opula mʊ nɪɪ akɪɪsʊpʊ bee dii
bɛɛ kɪɪ kʊdɔɔ mʊ sʊ. Nɪɪ ɔ taa kʊdɔɔ mʊ
waa paa agyipu kʊ abaa tɔ, nɪɪ o kpee
ɔsʊwʊlɛ kʊ sʊ.
34 Kɪtɪŋɛ saŋa maa fʊʊ mʊ, nɪɪ o sun
mʊ ayaafɔlɛ yɛ ba kpee paa agyipu mʊ
asɛ naa kɔɔlɛ mu ogyikpa mʊ nɪɪ ee biti
ɔ nyɛ mʊ bɪya mʊ.
35 “Nɪɪ paa agyipu mʊ ba kɪtaa mʊ
ayaafɔlɛ mʊ, nɪɪ ba dayɪ ɔkʊ, nɪɪ ba mɔɔ
ɔkʊ, nɪɪ ba twɪɪ ɔsasapʊ mʊ abuu.
36 Nɪɪ o bwii sun mʊ ayaafɔlɛ akʊ nɪɪ
ba kyɔ bamʊ nɪɪ ɔ gyankpaa sun mʊ, nɪɪ
paa agyipu mʊ ba waa bamʊ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ ba waa abanban mʊ.
37 Laalaalʊwɛ mʊ, o sun mu-bii-nyɪnsa
bamʊ asɛ tɔwɛ yɛ ‘Bee biti ba taa bɛɛrɛɛ
sa mi-bii.’
38 “Amaa paa agyipu mʊ ba maa wu
mu-bii maa ba mʊ, ba tɔwɛ abaa yɛ,
‘Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ kapatɪyɛ ogyipu mʊ’. Fan
ba kɛ a mɔɔ mʊ kɛ a taa mʊ kapatɪyɛ mʊ.
39 Ɪmʊ sʊ ba kɪtaa kebii mʊ, bɪɪtɛ mʊ lɪɪ
kadɔɔ mʊ tɔ, nɪɪ ba mɔɔ mʊ.
40 “Ɪmʊ sʊ, nɪɪ kadɔɔ wuya mʊ kan ba
mʊ, mɪnɛ nɪɪ ee biti ɔ waa paa agyipu
mʊ?”
41 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ waa kanan
kʊmaa ee biti ɔ mɔɔ kanɪn asa libi maŋa,
kɛ ɔ taa kadɔɔ mʊ sa paa agyipu pʊpwɛ
kʊ, mʊ nɪɪ bee biti ba baa bɛɛ sa mʊ mʊ
ogyikpa lɪɪ adɔɔ-gyitɔ mʊ tɔ kɪtɪŋɛ saŋa.”
42 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Fan man
pɪɪta kalɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
‘Kubuu mʊ nɪɪ apɔyɪpʊ ba kina mʊ,
kɪmʊ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu kparɛ mʊ nɪɪ kɪ sʊ obu mʊ
tɔ.
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɪ waa ɪnɪmʊ,
nɪɪ i kyinkyin anɛ.’
43 “Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, Ɪbwaarɛ ii
biti ɔ taa mu kuwura-gyii mʊ lɪɪ fanɛ asɛ,
kɛ ɔ taa sa asa mʊ nɪɪ bee biti ba waa mu
kebiti mʊ.

44 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ tıyɛ kubuu nımʊ sʊ
mʊ, ii biti o boyi tɔ buriburi, amaa ɔmʊ
nıı kı lıı tıyɛ mʊ sʊ mʊ, ii biti ɔ patıyɛ
tɔ.”
45 Ɩbwaarɛ aseepu abılısa yɛ Farasii abi
ba maa nu Yesu aŋasan mʊ, ba bıı fɛɛ
bamʊ asın nıı ɛɛ tɔwɛ.
46 Ba biti ɔkpa mʊ nıı ba taa kıtaa mʊ,
amaa ba sılɛ sakyɔ mʊ, lıı fɛɛ asa mʊ be
nyi maa gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın.

22

*Kıŋasan lıı kıkyııfɔ
kensi-gyii sʊ
(Luka 14:15-24)*

1 Nıı Yesu bıla taa aŋasan tɔ tɔwɛ sa asa
mʊ yɛ,
2 “Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ du nın fɛɛ,
owura kʊ maa waa kıkyııfɔ kensi-gyii lala
sa mu-bii-nyınsa.
3 Nıı o sun mʊ ayaafɔlɛ yɛ ba kpee naa
tıı bamʊ nıı ɔ da kıbaa tıı bamʊ yɛ ba be
kensi-gyii mʊ tɔ, amaa ba kina kı ba.
4 “Tʊtɔ nıı ɔ bıla sun ayaafɔlɛ akʊ tɔwɛ
bamʊ yɛ, ‘Fan naa tɔwɛ bamʊ nıı n da
kıbaa tıı mʊ fɛɛ n kʊʊla lʊwɛ. N mɔɔ
ınaatɛ gbelu yɛ akpensen-kpesen mʊ nıı
ba sʊ nfɔ, nıı n kʊʊla kʊtɔ kʊmaa lʊwɛ.
Fan ba kıkyııfɔ kensi-gyii mʊ tɔ.’
5 “Amaa asa mʊ nıı ɔ da kıbaa tıı mʊ,
ba man tʊwɛ mʊ. Akʊ ba kyʊn bamʊ
ndɔɔ ana tɔ, nıı akʊ mɔɔ ba kyʊn asun
tɔ.
6 Nıı bamʊ nıı ba san mʊ mɔɔ ba kıtaa
owura mʊ ayaafɔlɛ mʊ dayı nıı ba mɔɔ
bamʊ.
7 Owura mʊ nyɛ agbʊ gaa. Nıı o sun mʊ
anaakɔpʊ, nıı ba naa mɔɔ kanın amɔɔpʊ
maŋa nıı ba tuwa bamʊ kadɛ.
8 “Tʊtɔ nıı ɔ tɔwɛ mʊ ayaafɔlɛ yɛ, ‘N
lʊwɛ kıkyııfɔ kensi-gyii agyitɔ mʊ, amaa
bamʊ nıı n da kıbaa tıı mʊ, ba man tʊwɛ,
ımʊ sʊ ba man dagaa agyitɔ mʊ kigyii.
9 Kanın sʊ fan loo kadɛ tɔ kpee agbenbi
sʊ, naa tıı ɔkʊmaa mʊ nıı fen wu mʊ ba
kıkyııfɔ kensi-gyii mʊ tɔ.’
10 Ɩmʊ sʊ ayaafɔlɛ mʊ ba lıı kpee
agbenbi sʊ yɛ katın kʊmaa natɛ tıı ɔsa
kʊmaa mʊ nıı ba wu, asa adanbırasa yɛ
alibi kpini bʊga tɔ, nıı asa ba ba bɔla
kıkyııfɔ lenbu mʊ.
11 “Amaa saŋa mʊ nıı owura mʊ ba kıı
lenbu mʊ tɔ mʊ, o wu ɔnyın kʊ maa man
bun kıkyııfɔ tɔ atɔ bunsa.
12 Nıı owura mʊ taasɛ ɔnyın mʊ yɛ,
‘Kyɛmınɛ, nɛnɛ nıı fʊ waa fʊʊ nfıı yɛgɛ
fʊ man bun kıkyııfɔ atɔ bunsa?’ Amaa
ɔnyın mʊ man taalɛ bugi kɔnɔ.
13 “Ɩmʊ sʊ owura mʊ tɔwɛ mʊ ayaafɔlɛ
yɛ, ‘Fan ŋmina mʊ abaa yɛ ayaa, kɛ fan
lɛɛ mʊ tʊʊ nbwama kitentenbiri mʊ tɔ,
tʊtɔ nıı kusu yɛ anobi kiduŋi bʊ.’ ”
14 Nıı Yesu lʊwɛ yɛ, “Ba tıı asa gaalaa-
gaa, amaa gbɛrɛɛ falɛ nıı ba lɛɛ.”

*Lenpoo kıka asın
(Maki 12:13-17; Luka 20:20-26)*

15 Ɩnımʊ kamaa mʊ, Farasii abi ba naa
gyaŋɛ ŋmina kanan mʊ nıı ba sʊʊ mʊ
ɔdʊʊ lıı mʊ asın tɔwɛsa tɔ.
16 Tʊtɔ nıı ba sun bamʊ abıılapʊ yɛ
owura Herodi kamaa tɔ abi kpee Yesu
asɛ. Ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ an nyi fʊ
maa gyɛ kesintin gyipu, nıı fıı kaapʊ asa
Ɩbwaarɛ asın bɔla kesintin ɔkpa sʊ, yɛgɛ
fʊ mɛɛ tʊwɛ lıı nfɛɛrɛ mʊ nıı asa bɛɛ fɛ,
nıı fʊ mɛɛ kıı nyımısa kıkparɛ sʊ.
17 Ɩmʊ sʊ an biti a nu lıı fʊ asɛ yɛ, ı dɛ
ɔkpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma abi Owura
Kasaro, abɛɛ a man ka?”
18 Amaa Yesu maa wʊla o nyi bamʊ
nfɛɛrɛ libi sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ
kebunbun ansi wuya ana! Mınɛ waa sʊ
nıı fɛn sʊʊ mɛ ɔdʊʊ?
19 Fan taa kederebi mʊ nıı fɛn sʊ fɛn
ka lenpoo mʊ kaapʊ mɛ.” Nıı ba taa
kederebi mʊ ba sa mʊ.
20 Nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Anımʊ foto yɛ
kıtıı ı gyan kımʊ sʊ falɛ?”
21 Ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura lala Kasaro.”
Ɩmʊ sʊ, Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kʊtɔ mʊ nıı
kı gyɛ Kasaro lɛɛ mʊ, fan ka sa Kasaro,
nıı kʊtɔ mʊ nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ,
fan taa sa Ɩbwaarɛ.”
22 Ba maa nu falɛ sʊ mʊ, ı waa bamʊ
kıyan, nıı ba yɛgɛ mʊ, nıı ba natɛ kyʊn.

*Kekili yɛ kekyiŋi lıı
lewu tɔ asın
(Maki 12:18-27; Luka 20:27-40)*

23 Kanın kakɛ kʊlʊn maŋa mʊ Sadusi
abi akʊ ba ba Yesu asɛ. Sadusi abi ba gyɛ
Gyiwu abi mʊ nıı bɛɛ kaapʊ yɛ kikyiŋi ba
nkpa tɔ kʊ man bʊ tɔ.

24 Ba ba taasɛ mʋ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, anɛ naana Mosesi kɪkaapʋ mʋ tɔ mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, nɪɪ ɔnyɪn kan kili nɪɪ ɔ man kʋʋgɛ nɪɪ o wu mʋ, ɪ dagaa mu-supu maa bwii kili okulapu-kyɪɪ mʋ, kɛ ba kʋʋgɛ nbii sa olewupu mʋ.

25 To! Ɔnyɪn kʋ maa mu-supu ana asunɔ ba kyɪna ba bʋ anɛ asɛ nfɪɪ. Ɔbɪlɪsa asɛ mʋ kili nɪɪ o wu, yɛgɛ ba man kʋʋgɛ nbii, nɪɪ mu-supu mʋ taa okulapu-kyɪɪ mʋ kili.

26 Kanɪn maŋa nɪɪ ɔnyɔsapʋ mʋ yɛ ɔsasapʋ gbaa ba kili mʋ, halɪɪ naa fʋʋ osunɔsapʋ mʋ.

27 Laalaalʋwɛ mʋ, ɔkyɪɪ mʋ gbaa ba wu.

28 Saamʋ, kakɛ lala mʋ nɪɪ asa bee biti ba kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ mʋ, anyɪn asunɔ banɪmʋ tɔ mʋ, anɪmʋ mʋ-ka ɪ gyɛ ɔkyɪɪ mʋ? Lɪɪ fɛɛ bamʋ kpini ba kili mʋ.”

29 Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, “Fan fɔyɪ ɔkpa! Lɪɪ fɛɛ fan maa man nu Asɪnkyan yɪlasa mʋ kasɛ, nɪɪ fan man nyi Ɪbwaarɛ ɔlʋn mʋ sʋ.

30 Kpalɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ alewupu bee biti ba kyiŋi ba nkpa tɔ mʋ, asa ba mɛɛ yɛ ba kili, amaa bee biti ba baa ba du nɪn fɛɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʋ nɪɪ ba bʋ sʋsʋ mʋ.

31 Amaa lɪɪ alewupu kikyiŋi ba nkpa tɔ asɪn mʋ, fan man kalɛ wu asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ sa fanɛ mʋ nɪn?

32 Ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ ɪ gyɛ Abraham Ɪbwaarɛ yɛ Isaki Ɪbwaarɛ yɛ Gyekobu Ɪbwaarɛ.’ Ɪnɪmʋ ɪ kaapʋ nɪn fɛɛ, asa banɪmʋ ba maa wu gbaa mʋ ba san ba gyɛ asa kɪɪsa Ɪbwaarɛ asɛ, nɪɪ ɔ gyɛ bamʋ Ɪbwaarɛ, man gyɛ alewupu lɛɛ.”

33 Sakyɔ mʋ maa nu falɛ mʋ, mʋ kɪkaapʋ mʋ ɪ waa bamʋ kɪyan.

Nbara mʋ tɔ kɪkparɛ
(Maki 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Amaa Farasii abi mʋ ba maa nu fɛɛ, Yesu man yɛgɛ nɪɪ Sadusi abi mʋ ba nyɛ bugi kɔnɔ mʋ, ba tɪɪ abaa gyaŋɛ.

35 Nɪɪ bamʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ nbara onyipu mʋ taa asɪn taasɛsa sʋʋ Yesu ɔdʋʋ.

36 Ɔ taasɛ mʋ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, Ɪbwaarɛ nbara mʋ tɔ mʋ, kɪmɔmɔ ɪ gyɛ kɪkparɛ?”

37 Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “ ‘Taa fʋ kɔkɔlɔ yɛ fʋ kala yɛ fʋ nfɛɛrɛ kpini nyɛ kebiti sa fʋ-Nyɪɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ.’

38 Kɪnɪmʋ ɪ gyɛ nbara mʋ tɔ kɪgyankpaasa yɛ kɪkparɛ.

39 Nɪɪ kɪnyɔsapʋ mʋ du nɪn fɛɛ kɪmʋ. Ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ, ‘Nyɛ kebiti sa fʋ tɔmaa fɛɛ fʋ n-yɪɪ.’

40 Mosesi nbara mʋ kpini yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ asɪn kaapʋsa mʋ ɪ yɪlɛ nbara nnyɔ nɪmʋ sʋ nɪn.”

Anɪmʋ mu-bii ɪ gyɛ Krisito nɪmʋ?
(Maki 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Farasii abi ba maa ba gyaŋɛ mʋ, Yesu taasɛ bamʋ yɛ,

42 “Mɪnɛ nfɛɛrɛ nɪɪ fan sʋ lɪɪ Krisito mʋ sʋ? Anɪmʋ kanaana-bii ɪ gyɛ mʋ?”

Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura Dawidi kanaana-bii.”

43 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, “I waa nɛnɛ sʋ nɪɪ Kayaayu tɔ Dawidi tɪɪ mʋ yɛ, ‘Ɔnyɪɪrɪpɛ?’ Lɪɪ fɛɛ Dawidi tɔwɛ yɛ,

44 ‘Ɔnyɪɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ mɛ-Nyɪɪrɪpɛ yɛ,
“kyɪna mɛ kɪbaa gyisa sʋ,
naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ n biti n taa fʋ dʋn ana
waa fʋ ayaa kasɛ.” ’

45 Nɪɪ Owura Dawidi maa tɪɪ Krisito yɛ, ‘Mɛ-Nyɪɪrɪpɛ’ mʋ, nɛnɛ sʋ nɪɪ ɛɛ bɪla taalɛ waa mʋ kanaana-bii?”

46 Bamʋ ɔkʋ man taalɛ bugi kɔnɔ tɔwɛ asɪn akʋ, nɪɪ lɪɪ kanɪn kakɛ maŋa taa kyʋn, ɔkʋ man bɪla taalɛ yɪlɛ tɔ taasɛ mʋ asɪn-taasɛsa kʋ.

23

Nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi kɪkaapʋ man gyɛ bamʋ awaasa
(Maki 12:38-40; Luka 11:37-52, 20:45-47)

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ kʋbʋ damantɛ yɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ,

2 “Nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi mʋ ii yii anɛ naana Mosesi ayaa tɔ bɛɛ lɛɛ nbara mʋ kasɛ.

3 Ɪmʋ sʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa mʋ, fan nu sa bamʋ kɛ fan waa. Amaa fan man waa atɔ mʋ nɪɪ bɛɛ waa mʋ, kpalɪ fɛɛ be mee buu atɔ mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ fanɛ mʋ sʋ.

4 Bee ŋmina ɪsʋla budusa nɪn bɛɛ sa asa yɛ ba sʋla, amaa bamʋ gbaa-gbaa bamʋ

bırɛ, ba mɛɛ yɛ ba taa bamʋ kıbaa-bi kyɛ
asa mʋ tɔ kɛ ba sʋla.
5 “Nıı kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı bɛɛ waa mʋ,
bɛɛ waa kɛ asa ba nyɛ wu bamʋ. Nıı ba
kyʋrɔɔ abwaarɛsın gyaga ɔwʋlɛ sʋ, nıı
ba taa ımʋ mata bamʋ asıkpıı yɛ abaa
sʋ, nıı ba waa bamʋ ıkaalɛ nnɔ ayolobi
bʋnswıısa.
6 Nıı ba kpee kigyii nsarɛ tɔ abɛɛ kab-
waarɛ kʋlɛ ıgyaŋɛkpa tɔ mʋ, ıkyınakpa
kparɛ-kparɛ nıı bee biti ba kyına.
7 Nıı bee biti fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ gyaŋa
bamʋ kadɛ tɔ mʋ, ɔ gyɔŋɔ fwaala bamʋ,
nıı ba bıla bee biti asa ba tıı bamʋ yɛ
‘Akaapʋpʋ.’
8 “Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ, fan man yɛgɛ
ba tıı fanɛ yɛ, ‘Akaapʋpʋ,’ kpalı fɛɛ fan sʋ
Ɔkaapʋpʋ kʋlʋn nın, fanɛ kpini fan gyɛ
asupu yɛ adaa nın.
9 Fan man tıı ɔkʋ yɛ ‘Ɔsɛ’ dulinyaa
nımʋ tɔ, lıı fɛɛ Ɔsɛ kʋlʋn nıı fan sʋ, nıı
mʋ ı bʋ sʋsʋ mʋ.
10 Abɛɛ fan man yɛgɛ ba tıı fanɛ ɔkʋ yɛ
‘Ɔkaapʋpʋ’, kpalı fɛɛ Ɔkaapʋpʋ kʋlʋn nıı
fan sʋ, nıı mʋ ı gyɛ Krisito mʋ.
11 Ɔmʋ nıı ɔ gyɛ ɔbılısa fanɛ tɔ mʋ, ı
dagaa maa gyɛ fanɛ kıyaafɔlɛ.
12 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kʋsaa mʋ
n-yıı sʋsʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bıya mʋ
kasɛ, nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ bıya mʋ n-yıı
kasɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kʋsaa mʋ sʋsʋ.

Nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi bamʋ laakʋ

13 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʋ. Lıı fɛɛ fen tii asa ɔkpa kanan mʋ
nıı ba man nyɛ loo sʋsʋ kuwura-gyii mʋ
tɔ. Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen mee loo to,
nıı fɛn mɛɛ yɛgɛ bamʋ nıı bee biti ba loo
mʋ, ba nyɛ loo to.
14 Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʋ. Lıı fɛɛ fen puni akulapu-kyıı
fɛn gyii bamʋ akpaara, yɛgɛ fɛn kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ bʋnswıısa, kɛ asa ba nyɛ
wu yɛ fen sun Ɩbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ. Lıı falɛ
sʋ mʋ fanɛ kʋsʋ bııtɛ ii biti ı baa ı kyɔ
gaa.
15 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʋ. Lıı fɛɛ fɛn natɛ nkyu sʋ yɛ ndɛ-ndɛ
sʋ, kɛ fɛn nyɛ kyɛɛgɛ nyımısa kʋlʋn ɔ ba
sun Ɩbwaarɛ kanan mʋ nıı fen sun mʋ.
Amaa nıı fan kan nyɛ mʋ mʋ, fɛn waa
ɔsa mʋ ɔ dagaa awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen tɔ
ılıı ınyɔ fɛɛ fanɛ.
16 “Fanɛ akaapʋpʋ mʋ nıı fen du fɛɛ
agyaatanapʋ nıı fɛn gyankpaa asa mʋ,
fanɛ laakʋ. Lıı fɛɛ fɛn kaapʋ yɛ, ‘Nıı
ɔkʋ taa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ bɔ ntan
mʋ, ı man gyɛ sɛhn, amaa nıı ɔ kan taa
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ suwa bɔ ntan
mʋ, ı dagaa maa buu ntan mʋ sʋ.’
17 Fanɛ agyaatanapʋ melensipu! Suwa
mʋ ı kyɔ abɛɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʋ? Nıı man gyɛ suwa mʋ maa bʋ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ sʋ nıı suwa
mʋ biliŋi Ɩbwaarɛ lɛɛ abɛɛ?
18 Nıı fan bıla tɔwɛ yɛ, ‘Nıı ɔkʋ taa
saraga kaswıı bɔ ntan mʋ, ı man gyɛ
sɛhn, amaa nıı ɔ kan taa kakɛɛ mʋ nıı
kı gyan saraga kaswıı mʋ sʋ bɔ ntan mʋ
bırɛ, ı dagaa maa buu ntan mʋ sʋ.’
19 Fanɛ agyaatanapʋ banımʋ! Kakɛɛ
mʋ ı kyɔ abɛɛ saraga kaswıı mʋ? Nıı man
gyɛ kakɛɛ mʋ maa gyan saraga kaswıı mʋ
sʋ nıı kı ba biliŋi Ɩbwaarɛ lɛɛ abɛɛ?
20 Ɩmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ taa saraga
kaswıı bɔ ntan mʋ, ɔ taa kaswıı mʋ maa
kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kı gyan kımʋ sʋ mʋ
bɔ ntan nımʋ.
21 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ taa kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ bɔ ntan mʋ, ɔ taa
kımʋ yɛ Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ kımʋ tɔ mʋ
bɔ ntan nımʋ.
22 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ taa sʋsʋ bɔ ntan
mʋ, ɔ taa sʋsʋ kuwura-gya yɛ ɔmʋ nıı ɔ
tɛ kımʋ sʋ mʋ bɔ ntan nımʋ.
23 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii
abi, fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana,
fanɛ laakʋ. Lıı fɛɛ fɛn barıgɛ fanɛ ıpʋ
atɔ, fɛɛ akatɛ, yɛ gaabu, yɛ akolonku
ntun kudu-kudu, nıı fɛn taa ımʋ ketun
kʋlʋn-kʋlʋn fɛn sa Ɩbwaarɛ, amaa fɛn
mɛɛ tʋwɛ asın kaapʋsa kparɛ mʋ nıı ı bʋ
nbara mʋ tɔ, fɛɛ kigyii asın ımʋ ɔkpa sʋ,
kʋwɛɛ kuwu, yɛ kıkɔɔlɛ-gyii danbırasa.
Falɛ atɔ nımʋ ı dagaa fan maa waa, yɛgɛ
fɛn taa ntun kudu sʋ kutun kʋlʋn mʋ fɛn
sa Ɩbwaarɛ.
24 Fanɛ agyaatanapʋ agyankpaapʋ! Fɛn
taalɛ fen wu kisusonbi kɛ fen fura mʋ
fɔyı, amaa fɛn mıyɛ nyɔɔma.

25 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʊ. Lɪɪ fɛɛ fɛn fwɪɪ fanɛ ɪlapɛ yɛ
nwɛ-bi nmaa kyɪrɛkyɪrɛ, yɛgɛ ɪmʊ ɪtɔ tɔ
ɪ gyɛ atɔ mʊ nɪɪ fan taa kensi payɪ libi yɛ
kekisi bɔla ɪmʊ.
26 Fanɛ Farasii agyaatanapʊ! Fan
gyankpaa fwɪɪ nwɛ-bi yɛ ɪlapɛ mʊ ɪtɔ tɔ,
kɛ ɪmʊ nmaa gbaa ɪ lɪɪ kyɪrɛkyɪrɛ.

27 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʊ. Lɪɪ fɛɛ fan du nɪn fɛɛ nkyan mʊ
nɪɪ ba pɔyɪ nɪɪ ba fuuli ɪmʊ sʊ parɛparɛ,
nɪɪ ɪ bʊrɔn yɛgɛ ɪmʊ ɪtɔ tɔ bɪrɛ, abuni
awuya yɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪ gyɔɔ ɪ bɔla ɪmʊ tɔ.
28 Kanɪn maŋa nɪɪ fan du. Asa ansi sʊ
mʊ, fan gyɛ ɪkpa kyiigisa wuya ana, amaa
fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ, fan gyɛ kebunbun ansi
yɛ kumu tɔ ɔlʊn wuya ana nɪn.

29 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi,
fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ
laakʊ. Lɪɪ fɛɛ fɛn pɔyɪ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ
mʊ nkyan, nɪɪ fan lɔŋɔ ɪkpa kyiigisa wuya
ana nkyan sʊ yɛ ɔdan.
30 Nɪɪ fɛn tɔwɛ yɛ, ‘Nɪɪ an daa an bʊ
tɔ anɛ naana ana saŋa mʊ nɪn, naafɔɔ a
mɛɛ yɛ a tii bamʊ sʊ kɛ a mɔɔ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ.’
31 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ii gyii kesintin
lɪɪ asɪn nɪmʊ sʊ yɛ bamʊ nɪɪ ba mɔɔ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ, bamʊ-bii ana ɪ gyɛ
fanɛ.
32 Kanɪn bɪrɛ fan tiisi lʊwɛ fanɛ naana
ana alibi kusun mʊ.

33 “Fanɛ ananse yɛ ananse bamʊ-bii
ana! Nɛnɛ nɪɪ fɛn taalɛ sɪlɛ lɪɪ kɪpwɛ
kibun yɛ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen nɪmʊ tɔ?
34 Kanɪn sʊ, n biti n sun Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ yɛ anyaasɪnpʊ yɛ akaapʊpʊ fanɛ
asɛ. Amaa fen biti fan mɔɔ bamʊ akʊ,
kɛ fan da akʊ mata iyu laasa sʊ, kɛ fan
dayɪ akʊ fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa,
kɛ fan gya bamʊ lɪɪ ndɛ sʊ kpee ndɛ sʊ.
35 Ɩmʊ sʊ kʊsʊ bɪɪtɛ lɪɪ ɪkpa kyiigisa
wuya ana mʊ nɪɪ fanɛ asa ba kyɪna mɔɔ
mʊ kpini, ii biti ɪ ba fanɛ sʊ. Lɪɪ ɪkpa
kyiigisa wuya Abeli naa fʊʊ Barakiya
mʊ-bii Sakariya mʊ nɪɪ fanɛ Gyiwu abi ba
daa mɔɔ mʊ, kabwaarɛ-sunkpa ayɛ maa
saraga kaswɪɪ nsana mʊ.

36 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɪnɪmʊ kpini
kʊsʊ bɪɪtɛ ii biti ɪ ba ndaga kakyɪna nɪmʊ
tɔ asa sʊ.
37 “Oo! Gyerusalem asa! Fanɛ mʊ nɪɪ
fɛn mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ, nɪɪ fɛn tʊʊ
abuu fɛn mɔɔ bamʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sun fanɛ
asɛ mʊ. N kpan mɛ n-yɪɪ saŋa gaalaagaa
fɛɛ n bʊga fanɛ-bii ana, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
kakyaasɛ-nyi ɪɪ bʊga mu-bii ana ɛɛ waa
mʊ atɛɛ tɔ mʊ, amaa fen mee kyula.
38 Fanɛ kɪɪ, Ɩbwaarɛ lɪɪ fanɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nɪɪ ki biliŋi
kɪtakpan.
39 N tɔwɛ fanɛ nɪn yɛ fan man bɪla yɛ
fan wu mɛ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ fen biti
fan tɔwɛ yɛ, ‘Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʊ nɪɪ ɛɛ ba
Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ tɔ mʊ.’ ”

24

Laalaalʊwɛ sɪnkaala
(Maki 13:1-13; Luka 21:5-19)

1 Yesu maa lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
ee kpee mʊ, mʊ abɪɪlapʊ ba ba mʊ
asɛ bɛɛ kaapʊ mʊ kanan mʊ nɪɪ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ ibu mʊ i du.
2 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Yɛ fan wu atɔ
nɪmʊ kpini? N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ
halɪɪ kubuu kʊlʊn gbaa mɛɛ yɛ o sii kɪmʊ
bɪrɪsa sʊ, kɛ ba man nin kɪmʊ tʊʊ.”
3 Yesu maa tɛ olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ, mʊ
abɪɪlapʊ mʊ nkʊn ɪ ba mʊ asɛ ba taasɛ
mʊ yɛ, “Tɔwɛ anɛ saŋa mʊ nɪɪ ɪnɪmʊ ii
biti ɪ ba? Nɪɪ mɪnɛ ii biti ɪ baa ɪ gyɛ fʊ
kɪba mʊ yɛ laalaalʊwɛ mʊ sɪnkaala?”
4 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan baa fan da sʊ,
kɛ ɔkʊ ɔ man pɪna fanɛ.
5 Lɪɪ fɛɛ asa gaalaagaa bee biti ba ba
mɛ kɪtɪɪ tɔ ba tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ, ɪ gyɛ Ɔmʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ’, kɛ ba pɪna asa
gaalaagaa.
6 Fen biti fan nu ɪkɔ sʊ kusakusa, kɛ fan
nu ɪkɔ asɪn kata-kata, amaa fan man yɛgɛ
fanɛ nkɔlɔ ɪ ŋmaa fanɛ. Kanɪn atɔ maŋa
ɪ dagaa ɪ maa waa, amaa ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ
laalaalʊwɛ mʊ tɛɛ fʊʊ.
7 Ndɛndɛmandɛ bee biti ba kɔ yɛ
ndɛndɛmandɛ, kɛ kuwura-gyii kɪ kɔ yɛ
kuwura-gyii. Akʊn lala yɛ kasɛ kigy-
ingyen ii biti ɪ baa ɪ bʊ katɪn kʊmaa.
8 Ɩnɪmʊ kpini i du nɪn fɛɛ keduŋidi
gyankpaasa.

9 “Nɪɪ bee biti ba taa fanɛ sa kɛ ba
nyanla fanɛ kɛ ba mɔɔ fanɛ. Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ
sʊ asa kpini bee biti ba kisi fanɛ lɪɪ mɛ sʊ.
10 Kanɪn saŋa maŋa asa gaalaagaa bee
biti ba biliŋi lɪɪ kɪkɔɔlɛ mɛ gyii tɔ, kɛ ba
lɛɛ abaa sa kɛ ba kisi abaa,
11 nɪɪ antɪŋɛsa atɔwɛpʊ gaalaagaa bee
biti ba ba pɪna asa gaalaagaa.
12 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ alibi kɪwaa ɪ lɔŋɔ
tii sʊ sʊ mʊ, kɪnyɛ kebiti sa abaa ii biti ɪ
ba kasɛ,
13 amaa ɔmʊnɪ ɔ yɪlɛ tɔ kenken naa
lʊwɛ mʊ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
14 Nɪɪ asa bee biti ba tɔwɛ Ɪbwaarɛ asɪn
danbɪrasa nɪmʊ lɪɪ mu kuwura-gyii mʊ sʊ
dulinyaa tɔ kpini, kɛ ndɛndɛmandɛ kpini
ba nu ɪmʊ, pɔyɪ kɛ laalaalʊwɛ mʊ ɔ baa.
15 “Ɪmʊ sʊ nɪɪ fan kan wu kʊtɔ kisisa
mʊ nɪɪ kɪɪ bɪya alibi kɪ maa yɪlɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Daneli wʊla tɔwɛ
yɪla lɪɪ koo dɪdaa mʊ, (Ɪ dagaa ɔkalɛpʊ
mʊ maa nu ɪnɪmʊ kasɛ)
16 saamʊ bamʊ nɪɪ ba bʊ Gyudeya mʊ
ba sɪlɛ kpee abɪɪ tɔ.
17 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ bʊ obu ketin tɔ mʊ, ɔ
man kpɪlɪgɛ ba kasɛ naa taa kʊtɔ kʊ lɪɪ
kɪkpaara sʊ.
18 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ bʊ ndɔɔ tɔ mʊ, ɔ man
bwii kpee naa taa mʊ kaalɛ.
19 Kanɪn nkɛ maŋa tɔ mʊ, ɪtɔ wuya ana
yɛ atalapʊ, bamʊ laakʊ.
20 Fan kʊlɛ Ɪbwaarɛ fɛɛ fanɛ kɪkʊsʊ sɪlɛ
ɪnɪmʊ ɪ man ba waa awɔɔ saŋa, abɛɛ
Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ.
21 Lɪɪ fɛɛ kanɪn saŋa maa awʊrʊfɔ ii biti
ɪ baa ɪ bʊlʊn, nɪɪ awʊrʊfɔ kʊ man pɪɪ ba
kanɪn lɪɪ koo dulinyaa npiili asɛ, nɪɪ ɪkʊ
man bʊ tɔ ɪ bɪla ba kanɪn.
22 Nɪɪ Ɪbwaarɛ man kan tɪn nkɛ mʊ
sʊ bɪrɛ, naafɔɔ ɔkʊ man bʊ tɔ ɔ nyɛ
kamɔlɪgɛ, amaa lɪɪ bamʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ sʊ
mʊ, ee biti ɔ tɪn nkɛ mʊ sʊ.
23 Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ
fʊ yɛ, ‘Kɪɪ, Krisito mʊ bʊ nfɪɪ’ abɛɛ ‘Mʊ ɪ
bʊ falɛ’ mʊ, man kɔɔlɛ ɪmʊ gyii.
24 Lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa Krisito yɛ antɪŋɛsa
Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ bee biti ba ba, kɛ ba
waa ɪsɪnkaala lala yɛ adangana kɛ ɪ nyɛ
taalɛ pɪna bamʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ gbaa.
25 Fan kɪɪ, n gyankpaa n tɔwɛ fanɛ
ɪnɪmʊ nɪn pɔyɪ kɛ ɪ ba.
26 “Ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ fanɛ yɛ,
‘Krisito mʊ ɪ lɪɪ ɔ bʊ keperi sʊ falɛ’ mʊ,
fan man kpee tʊtɔ, abɛɛ ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ,
‘Krisito mʊ baala nfɪɪ’ mʊ, fan man kɔɔlɛ
gyii.
27 Lɪɪ fɛɛ, kanan mʊ nɪɪ bʊlayɪ ɪ wɛɛ
ɪsɛɛ lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ, nɪɪ bee wu kɪmʊ halɪɪ
kyɔwɛ kɪtɪyɛ mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ kɪba ii biti ɪ
baa i du.
28 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ kʊtɔ belenbuni
ɔsa bʊ mʊ, tʊtɔ maŋa nɪɪ agyinbwii bɛɛ
lantɛ.

Daadimaadi Obii-nyɪnsa kɪba mʊ ɪsɪnkaala
(Maki 13:24-31; Luka 21:25-33)

29 “Saŋa maŋa awʊrʊfɔ mʊ kamaa mʊ,
opula tɔ
‘nɪɪ kyɔwɛ ii biti o bii tɔ,
nɪɪ ɔbwaayɪ mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ kɪɪ tɔ,
nɪɪ akyikpebi ii biti ɪɪ lɪɪ sʊsʊ tɪyɛ,
kɛ atɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ bʊ sʊsʊ mʊ i
gyingyen.’
30 “Kanɪn saŋa maŋa mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ sɪnkaala ii biti ɪ lɪɪ sʊsʊ,
nɪɪ ndɛndɛmandɛ asa mʊ nɪɪ ba bʊ kasɛ
sʊ mʊ bee biti ba bɔɔta tɔ, fɛɛ ba maa wu
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n maa
lɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ tɔ sʊsʊ n ba yɛ ɔlʊn yɛ
bʊnyaa lala mʊ.
31 Nɪɪ n biti n sun mɛ nbɔɔ, kɛ ba fʊlɛ
nbɪlɛ kenken, kɛ ba bʊga bamʊ nɪɪ n lɛɛ
mʊ lɪɪ dulinyaa abɔntɔnbʊlɔn kpini.
32 “Nbɪɪnbɪɪ, fan bɪɪla asɪn lɪɪ figi oyu
mʊ asɛ. Nɪɪ ɪmʊ n-yaabi ɪ kan ɪɪ pɔrɔgɛ
nɪɪ ɪɪ lɛɛ afatɛɛ pʊpwɛ mʊ, fɛn bɪɪ fɛɛ
kɪbɪlɛ saŋa tiri tɔ nɪmʊ.
33 Kanɪn maŋa nɪɪ fan wu ɪnɪmʊ
kpini mʊ, fan bɪɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa kɪba mʊ ki tiri tɔ, fɛɛ n ba.
34 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ndaga
kakyɪna nɪmʊ tɔ asa ba mɛɛ yɛ ba wu
lʊwɛ, pɔyɪ kɛ falɛ asɪn nɪmʊ kpini ɪ waa.
35 Sʊsʊ yɛ kasɛ ii biti ɪ kyʊn, amaa mɛ
asɪn ɪ man bʊ tɔ ɪ kyʊn.

Ɔkʊ man nyi kakɛ abɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Krisito ii biti ɔ ba
(Maki 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 “Amaa lɪɪ kakɛ mʊ abɛɛ kerefi mʊ
nɪɪ ɪnɪmʊ ii biti ɪ waa mʊ ɔkʊ man nyi.

Sʊsʊ nbɔɔ ba man nyi, halıı mɛ, Ɪbwaarɛ mu-Bii mʊ gbaa man nyi, amɔɔ Ɔsɛ mʊ nkʊn.
37 Kanan mʊ nıı ı kyına i du Nowa saŋa mʊ, kanın maŋa nıı ii biti ı baa i du mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ kıba saŋa.
38 Lıı fɛɛ pɔyı kɛ nkyu i muuri dulinyaa mʊ, asa ba kyına ba maa sʊ bee gyii yɛgɛ bee nuu, anyın yɛ akyıı bee kili, naa fʊʊ kakɛ mʊ nıı Nowa loo ɔkʊlı mʊ tɔ,
39 yɛgɛ ba man nyi kʊtɔ mʊ nıı kii biti kı ba, halıı nkyu ı ba taa bamʊ kpini kyʊn. Kanın maŋa nıı ii biti ı waa mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa kıba mʊ saŋa.
40 Anyın anyɔ bee biti ba baa ba bʊ ndɔɔ tɔ, n biti n taa ɔkʊ kɛ n yɛgɛ ɔkʊ.
41 Akyıı anyɔ bee biti ba baa bɛɛ kɔyı kubuu sʊ, n biti n taa ɔkʊ yɛgɛ ɔkʊ.
42 "Kanın sʊ fan baa fan da sʊ, lıı fɛɛ fan man nyi kakɛ mʊ nıı mɛ, fanɛ-Nyırıpɛ mʊ ii biti ɔ ba.
43 Fan baa fen nyi ınımʊ fɛɛ, nıı kıkpaara wuya dın o nyi kagyanbwɛ saŋa mʊ nıı oyu ii biti ɔ ba nın, naafɔɔ ɔ dın kyına kun, kɛ oyu mʊ ɔ man ba nyɛ boyi loo mʊ kıkpaara sʊ yuuri.
44 Ɪmʊ sʊ fanɛ gbaa fanɛ fan kʊʊla fan gyoo, lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa n biti n ba saŋa mʊ nıı fan man kıı mɛ ɔkpa.

Kıyaafɔlɛ danbırasa yɛ kıyaafɔlɛ libi
(Luka 12:41-48)

45 "Anımʊ ı gyɛ kıyaafɔlɛ kesintin gyipu yɛ kanyaasın wuya? Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı mʊ-nyırıpɛ taa mʊ waa mʊ ayaafɔlɛ mʊ nıı ba bʊ kıkpaara sʊ mʊ ɔkıısʊpʊ fɛɛ ɔ sa bamʊ agyitɔ saŋa kyɛɛkyɛɛ tɔ.
46 Ii biti ı baa ı bʊrɔn sa kanın kıyaafɔlɛ maŋa fɛɛ mʊ-nyırıpɛ maa ba tu mʊ yɛgɛ ɛɛ waa kanın.
47 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, mʊ-nyırıpɛ mʊ ii biti ɔ taa mʊ kʊtɔ kʊmaa nımʊ waa mʊ abaa tɔ.
48 Amaa a taa fɛɛ kanın kıyaafɔlɛ maŋa libi nıı ɔ tɔwɛ yɛ, 'Mɛ-nyırıpɛ ii biti ɔ kyına tʊtɔ kyɛɛrɛɛ,'
49 kɛ o piili ɛɛ dayı mʊ bırısa ana ayaafɔlɛ mʊ, yɛgɛ ee gyii ee nuu maa atabʊʊpʊ.
50 Kanın kıyaafɔlɛ maŋa mʊ-nyırıpɛ ii biti ɔ ba kakɛ mʊ nıı ɔ man kıı mʊ ɔkpa, yɛ saŋa mʊ nıı ɔ man nyi sʊ.
51 Ee biti ɔ bııtɛ kıyaafɔlɛ mʊ kʊsʊ gaa, kɛ ɔ gya mʊ naa waa kebunbun ansi wuya opula, katın mʊ nıı bee biti ba baa bɛɛ saawʊ yɛgɛ bee duŋi bamʊ anobi mʊ."

25

Kıŋasan lıı abite kudu mʊ sʊ

1 Nıı Yesu bıla bɔ kıŋasan kʊ yɛ, "Kanın saŋa maŋa mʊ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ii biti ı baa i du nın fɛɛ, abite kudu mʊ nıı ba taa bamʊ ıfıtıla lıı kyʊn ba naa gyaŋa ɔkyııfɔ mu-kuli.
2 Bamʊ tɔ anu ba gyɛ amelensipu nıı anu mɔɔ ba gyɛ anyaasınpʊ.
3 Nıı amelensipu anu mʊ ba maa dan taa bamʊ ıfıtıla mʊ, ba man taa fıtıla nfɔ kıtaa tii sʊ.
4 Amaa anyaasınpʊ anu mʊ bırɛ ba kıtaa fıtıla nfɔ ıpʊrʊntʊwa tɔ tii sʊ.
5 Ɔkyııfɔ mu-kuli mʊ maa man ba bilen sʊ mʊ, nsıırɛ ı kıtaa bamʊ, nıı ba dɛ.
6 "Ɪ maa ba fʊʊ kiyiridi nsana mʊ, nıı ɔkʊ kuusi tɔwɛ yɛ, 'Ɔkyııfɔ mu-kuli mʊ ıı ba! Fan lıı ba gyaŋa mʊ!'
7 "Nıı abite kudu mʊ kpini ba kʊsʊ diyaa bamʊ ıfıtıla.
8 Tʊtɔ nıı amelensipu mʊ ba tɔwɛ anyaasınpʊ mʊ yɛ, 'Fan sa anɛ fanɛ nfɔ mʊ ıkʊ, kpalı fɛɛ anɛ ıfıtıla tɔ nfɔ ı lʊwɛ.'
9 "Nıı anyaasınpʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Ayee! Anɛ gbaa anɛ lɛɛ ı man kyɔ kɛ ı fʊʊ ana fanɛ. Amɔɔ, fen kpee bamʊ nıı bɛɛ fɛɛ mʊ asɛ kɛ fan naa sɔɔ.'
10 "Amaa ba maa kpee ba naa sɔɔ mʊ, nıı ɔkyııfɔ mu-kuli mʊ ba. Nıı anyaasınpʊ anu mʊ nıı ba kʊʊla ba gyoo mʊ mʊ, ba nyɛ buu mʊ loo kıkyııfɔ kensi-gyii kıkpaara mʊ sʊ. Nıı ba kıtaa ɔpʊnʊ mʊ tii.
11 "Kamaa tɔ abite amelensipu anu mʊ ba maa ba mʊ, ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔbılısa! Ɔbılısa! Tigi ɔpʊnʊ mʊ sa anɛ kɛ a loo.'
12 "Amaa ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, 'N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, n man nyi fanɛ!' "
13 Yesu lʊwɛ yɛ, "Ɪmʊ sʊ fɛn baa fan da sʊ, lıı fɛɛ fan man nyi kakɛ abɛɛ saŋa mʊ

nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n biti n ba.”

Kɪŋasan lɪɪ ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ sa bamʊ afulee mʊ (Luka 19:11-27)

14 Yesu bwii bɔ kɪŋasan kʊ yɛ, “Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ii biti ɪ baa i du fɛɛ ɔnyɪn kʊ maa kpee ɔkpa, nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ ayaafɔlɛ taa mʊ kapatɪyɛ waa bamʊ abaa tɔ.
15 Ɔ sa bamʊ kanan mʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔlʊn du. Ɔ sa ɔkʊ afulee ngbɪn nnuu, nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ afulee ngbɪn nnyɔ, lan sa ɔkʊ mɔɔ afulee kagbɪn kʊlʊn, nɪɪ ɔ kyʊn mʊ ɔkpa.
16 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ nyɛ afulee ngbɪn nnuu mʊ taa piili kusun opula tɔ, nɪɪ ɔ nyɛ agyaga ngbɪn nnuu tii sʊ.
17 Kanɪn nɪn, nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ nyɛ ngbɪn nnyɔ mʊ gbaa taa waa kusun, nɪɪ ɔ nyɛ ngbɪn nnyɔ agyaga tii sʊ.
18 Amaa kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ nyɛ kagbɪn kʊlʊn mʊ bɪrɛ, taa mʊ-nyɪrɪpɛ afulee mʊ naa kuu pula.
19 “Ɪ maa kyɛɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, bamʊ-nyɪrɪpɛ mʊ naa bwii ba, nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ yɛ ba ba kaapʊ tɔ kanan mʊ nɪɪ ba nyɛ agyaga tii afulee mʊ sʊ.
20 Kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ sa mu afulee ngbɪn nnuu mʊ loo ba, nɪɪ ɔ taa ngbɪn nnuu tii sʊ sa mʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ, fʊ taa ngbɪn nnuu nɪn sa mɛ. Kɪɪ, n nyɛ agyaga ngbɪn nnuu tii sʊ.’
21 “Mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ yɪn mʊ tɔwɛ yɛ, ‘Fʊ waa kusun, fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ danbɪrasa yɛ kesintin gyipu. Fʊ gyii kesintin lɪɪ atɔ pii anɪmʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ n biti n taa atɔ damantɛ waa fʊ abaa tɔ kɛ fʊ kɪɪ sʊ. Ba kɛ a bʊga gyii kensi-gyii mʊ nɪɪ n gyii mʊ!’
22 “Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ sa mʊ ngbɪn nnyɔ mʊ gbaa ba, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ, fʊ taa ngbɪn nnyɔ nɪɪ waa mɛ abaa tɔ, kɪɪ, n nyɛ agyaga ngbɪn nnyɔ tii sʊ.’
23 “Mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ yɪn mʊ tɔwɛ yɛ, ‘Fʊ waa kusun, fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ danbɪrasa yɛ kesintin gyipu. Fʊ gyii kesintin lɪɪ atɔ pii anɪmʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ n biti n taa atɔ damantɛ waa fʊ abaa tɔ kɛ fʊ kɪɪ sʊ. Ba kɛ a bʊga gyii kensi-gyii mʊ nɪɪ n gyii mʊ!’
24 “Tʊtɔ nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ nyɛ kagbɪn kʊlʊn mʊ ba, nɪɪ ɔ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ, n nyi fʊ asɪn ɪ maa bʊlʊn, nɪɪ fɪɪ tɪŋɛ katɪn mʊ nɪɪ fʊ man duu, nɪɪ fɪɪ kʊʊla fɪɪ waa ɪbɔɔta tɔ, ɪmʊ nɪɪ fʊ man kyaalɛ.
25 Ɪmʊ sʊ n sʊ kufuu nɪɪ n taa afulee mʊ nɪɪ fʊ taa waa mɛ abaa tɔ mʊ, naa kuu ɪmʊ pula. Kɪɪ, fu afulee ndee.’
26 “Nɪɪ mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ libi yɛ ɔwʊlɛgyɔpʊ. Fu nyi n maa tɪŋɛ katɪn mʊ nɪɪ n man duu, nɪɪ n kʊʊla n waa ɪbɔɔta tɔ, katɪn mʊ nɪɪ n man kyaalɛ.
27 Kanɪn bɪrɛ, naafɔɔ ɪ dagaa fɛɛ fʊ taa mɛ afulee mʊ naa yɪla afulee ɔyɪlɛkpa, kɛ n maa bwii ba falɛ mʊ, n nyɛ mɛ afulee kibi yɛ agyaga tii sʊ.’
28 “Tʊtɔ nɪɪ ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔwɛ mʊ ayaafɔlɛ mʊ yɛ, ‘Fan kɔɔlɛ afulee kagbɪn kʊlʊn mʊ lɪɪ mʊ asɛ, kɛ fɛn taa sa ɔmʊ nɪɪ ɔ nyɛ ngbɪn kudu mʊ.
29 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ, bee biti ba sa mʊ tii sʊ, kɛ ɔ nyɛ naa bansʊ, amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ, nɪɪ halɪɪ gbɛrɛɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ gbaa mʊ, bee biti ba kɔɔlɛ lɪɪ mʊ asɛ.
30 Fan taa kɪyaafɔlɛ gyaga mʊ nɪɪ ɔ man sʊ kyaarɛ falɛ, naa tʊʊ kitentenbiri tumm mʊ tɔ. Tʊtɔ nɪɪ ee biti ɔ sawʊ kɛ o duŋi mʊ anobi.’ ”

Abʊlʊpʊ yɛ nbwɛ

31 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, “Saŋa mʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n biti n ba yɛ mɛ bʊnyaa, maa sʊsʊ nbɔɔ kpini mʊ, n biti n kyɪna mɛ kuwura-gya mʊ sʊ bʊnyaa tɔ.
32 N biti ɪ bɪya ndɛndɛmandɛ kpini ba gyaŋɛ mi ansi tɔ, nɪɪ n biti n barɪgɛ asa mʊ tɔ ntun nnyɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ atɔbwaaya ɔkpapʊ ɪɪ barɪgɛ nbʊlʊpʊ ɛɛ lɪɪ nbwɛ tɔ mʊ.
33 N biti n taa nbʊlʊpʊ yɪlɛ mɛ gyisa sʊ, kɛ n taa nbwɛ mɔɔ yɪlɛ mɛ bɪna sʊ.
34 “Tʊtɔ nɪɪ mɛ, mʊ nɪɪ n gyɛ Owura mʊ n biti n tɔwɛ bamʊ nɪɪ ba yɪlɛ mɛ gyisa sʊ mʊ yɛ, ‘Fanɛ ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ waa kusee mʊ, fan ba kuwura-gyii mʊ nɪɪ ɔ yɪla sa fanɛ lɪɪ koo saŋa mʊ nɪɪ ɔ tʊʊ dulinyaa mʊ.
35 Lɪɪ fɛɛ akʊn ɪ maa sʊ mɛ mʊ, fanɛ ɪ sa mɛ agyitɔ nɪɪ n gyii, bʊlɪfɔ maa sʊ mɛ

mʊ, fanɛ ɪ sa mɛ nkyu nɪɪ n nuu, n maa gyɛ ɔfɔ mʊ, fanɛ ɪ kɔɔlɛ mɛ fanɛ ayɛ.
36 N maa man sʊ atɔ bunsa mʊ, fanɛ ɪ sa mɛ nɪɪ n bun, n maa lɔ mʊ, fanɛ ɪ kɪɪ mɛ sʊ, n maa bʊ obu tiisa tɔ mʊ, fanɛ ɪ bɔɔ mɛ sʊ.'
37 "Tʊtɔ nɪɪ bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ bee biti ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, saŋa mɔɔ nɪɪ an wu fʊ akʊn ɪ maa sʊ fʊ, nɪɪ an sa fʊ agyitɔ nɪɪ fu gyii, abɛɛ bʊlɪfɔ maa sʊ fʊ, nɪɪ an sa fʊ nkyu nɪɪ fʊ nuu?
38 Saŋa mɔɔ nɪɪ an wu fʊ maa gyɛ ɔfɔ, nɪɪ an kɔɔlɛ fʊ ba anɛ ayɛ, abɛɛ atɔ bunsa ɪ maa tiri, nɪɪ an sa fʊ nɪɪ fʊ bun?
39 Saŋa mɔɔ nɪɪ an wu fʊ maa lɔ, abɛɛ fʊ maa tii obu tiisa tɔ nɪɪ an naa bɔɔ fʊ sʊ?'
40 "Nɪɪ mɛ, mʊ nɪɪ n gyɛ Owura mʊ, n biti n lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan waa sa mɛ asa, halɪɪ bamʊ tɔ opii gbaa mʊ, mɛ nɪɪ fan waa sa.'
41 "Tʊtɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ bamʊ nɪɪ ba yɪlɛ mɛ bɪna sʊ mʊ yɛ, 'Fan taa lɪɪ mɛ sʊ, fanɛ nɪɪ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ nnɔ waa mʊ. Fan natɛ loo awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen mʊ nɪɪ ii mee dun, nɪɪ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ dɛɛla yɪla Sɪtaanɛ maa mʊ nbɔɔ mʊ tɔ.
42 Lɪɪ fɛɛ akʊn ɪ maa sʊ mɛ mʊ, fan man sa mɛ agyitɔ nɪɪ n gyii, bʊlɪfɔ maa sʊ mɛ mʊ, fan man sa mɛ nkyu nɪɪ n nuu.
43 N maa gyɛ ɔfɔ mʊ, fan man kɔɔlɛ mɛ fanɛ ayɛ, atɔ bunsa ɪ maa tiri mɛ mʊ, fan man sa mɛ nɪɪ n bun, n maa lɔ, abɛɛ n maa bʊ obu tii tɔ mʊ, fan man ba bɔɔ mɛ sʊ.'
44 "Ngbaa bamʊ bee biti ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, saŋa mɔɔ nɪɪ an wu akʊn ɪ maa sʊ fʊ, abɛɛ bʊlɪfɔ maa sʊ fʊ, abɛɛ fʊ maa gyɛ ɔfɔ, abɛɛ atɔ bunsa ɪ maa tiri fʊ, abɛɛ fʊ maa lɔ, abɛɛ fʊ maa bʊ obu tii tɔ, nɪɪ an man kyɛ fʊ tɔ?'
45 "Nɪɪ mɛ, mʊ nɪɪ n gyɛ Owura mʊ n biti n lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, 'N tɔwɛ fanɛ kesintin nɪn fɛɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan kina kɪwaa sa mɛ asa, halɪɪ bamʊ tɔ opii gbaa mʊ, mɛ nɪɪ fan kina kɪwaa sa.'
46 "Tʊtɔ mʊ, bee biti ba naa loo kʊsʊ bɪɪtɛ kakpaa tɔ, amaa ɪkpa kyiigisa wuya ana bɪrɛ bee biti ba kyɪna nkpa kakpaa tɔ."

26

Ba biti ɪkpa ba mɔɔ Yesu
(Maki 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ kpini lʊwɛ mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
2 "Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fen nyi mʊ, ɪ san nkɛ nnyɔ kɛ kanyaŋɛ nbunɔ kensi kigyii saŋa mʊ ɔ fʊʊ. Saŋa maa nɪɪ bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ sa, kɛ ba da mɛ mata oyu laasa sʊ."
3 Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ asa mʊ abɪlɪsa ba naa sarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Kayifasi mʊ lenbu tɔ,
4 naa ŋmina kanan mʊ nɪɪ ba taa kanyaasɪn ɔkpa sʊ kɪtaa Yesu kɛ ba mɔɔ mʊ.
5 Amaa ba tɔwɛ yɛ, "A man waa kanɪn kensi-gyii saŋa nɪmʊ tɔ, nɪɪ man gyɛ kanɪn mʊ, sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ ii biti ɔ ba kadɛ mʊ tɔ."

Ɔkyɪɪ kʊ kyɛɛgɛ tulale wʊrɪgɛ Yesu sʊ
(Maki 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyɔn 12:1-8)

6 Yesu maa kyɪna ɔ bʊ Betani ɔnyɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Simon, nɪɪ ɔ kyɪna ɔ gyɛ bootipu mʊ ayɛ mʊ,
7 nɪɪ ɔkyɪɪ kʊ taa tulale mʊ nɪɪ kɪ sʊ ɔgyalɪn pʊrʊntʊwa bɔla, ba mʊ asɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ tɛ ee gyii mʊ. Nɪɪ ɔ kyɛɛgɛ tulale mʊ wʊrɪgɛ Yesu kumu tɔ.
8 Yesu abɪɪlapʊ ba maa wu kanɪn mʊ, ɪ basa bamʊ nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ ii nyita tulale maa kanɪn?
9 Naafɔɔ bɛ taalɛ fɛ tulale nɪmʊ nyɛ afulee damantɛ kɛ ba taa ɪmʊ sa atiripu."
10 Yesu maa bɪɪ asɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɛn tɔɔrɔɔ ɔkyɪɪ maŋa? Kʊtɔ danbɪrasa nɪɪ ɔ waa sa mɛ falɛ.
11 Atiripu mʊ bɪrɛ ba bʊ fanɛ asɛ saŋa kʊmaa, amaa mɛɛmɛ bɪrɛ n mɛɛ yɛ n kyɪna fanɛ asɛ saŋa kʊmaa.
12 Maa kyɛɛgɛ tulale nɪmʊ wʊrɪgɛ mɛ n-yɪɪ sʊ mʊ, ɛɛ lɔŋɔ mɛ n-yɪɪ ɛɛ yɪla mi kepula.
13 N tɔwɛ fanɛ kesintin nɪn fɛɛ, dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn

danbırasa mʊ, bee biti ba tɔwɛ kʊtɔ mʊ nıı ɔ waa falɛ taa nyiŋi mʊ.”

Gyudasi kyula yɛ ee biti
ɔ lɛɛ Yesu sa
(Maki 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Nıı abıılapʊ kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ,
mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Gyudasi Isikariyoti mʊ
kpee aseepu abılısa mʊ asɛ,
15 naa taasɛ bamʊ yɛ, “N kan lɛɛ mʊ sa
fanɛ mʊ, mınɛ nıı fen biti fan sa mɛ?”
Tʊtɔ nıı ba karagɛ afulee nderebi adısa
sa mʊ.
16 Lıı kanın saŋa maŋa taa kyʊn mʊ,
Gyudasi piili ee biti ɔkpa mʊ nıı ɔ bɔla sʊ
lɛɛ Yesu sa.

Yesu maa mʊ abıılapʊ
ba gyii Kanyaŋɛ nbunɔ
kesu kensi-gyii mʊ
(Maki 14:12-21; Luka 22:7-23; Gyɔn 13:21-30)

17 Bodobodo mʊ nıı kı man sʊ kıfɛ tinsa
kigyii kakɛ gyankpaasa mʊ, Yesu abıılapʊ
mʊ ba ba mʊ asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, “Fınɛ
nıı fii biti fɛɛ a naa lɔŋɔ yıla, kɛ a naa
gyii Kanyaŋɛ nbunɔ kesu kensi-gyii mʊ?”
18 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan kpee kadɛ
mʊ tɔ ɔnyın kʊ asɛ naa tɔwɛ mʊ yɛ,
‘Ɔkaapʊpʊ mʊ yɛ, Mɛ saŋa tiri tɔ. N biti
fɛɛ n maa mɛ abıılapʊ an biti a ba gyii
Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ fʊ ayɛ.’ ”
19 Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba kpee naa waa
kanan mʊ nıı ɔ tɔwɛ bamʊ mʊ, nıı ba
waa Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ agyitɔ
mʊ yıla.
20 I maa fʊʊ kalaatıpwɛ sʊ mʊ, Yesu
maa mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ, ba tɛ bee
gyii.
21 Ba maa gyii mʊ nıı Yesu tɔwɛ bamʊ
yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, fanɛ tɔ ɔkʊ
ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.”
22 Nıı bamʊ nfɛɛrɛ tɔ ii nyita bamʊ gaa,
nıı ba piili bɛɛ taasɛ mʊ kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn
yɛ “Ɔnyırıpɛ, kesintin tɔ, man gyɛ mɛ nıı
fʊ dɛɛ?”
23 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Ɔmʊ nıı
maa mʊ abaa ı bʊga ii loo lapɛ kʊlʊn tɔ
mʊ, ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.
24 Fɛɛ kanan mʊ nıı Asınkyan yılasa mʊ
ı tɔwɛ yɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa n
biti n wu mʊ, kanın nıı ii biti ı waa. Amaa
kanın nyımısa mʊ nıı ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa
mʊ, laakʊ. Nıı ba man da kʊʊgɛ mʊ gbaa
nın, naafɔɔ ı bɔ.”
25 Tʊtɔ nıı Gyudasi mʊ nıı ee biti ɔ lɛɛ
mʊ sa mʊ gbaa taasɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʊpʊ
mɛ nıı fʊ dɛɛ?”
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn, kanın nıı
fʊ tɔwɛ maa?”

Ɔnyırıpɛ agyitɔ
mʊ kigyii
(Maki 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

26 Ba maa gyii mʊ Yesu taa bodobodo,
nıı ɔ fwaala Ɩbwaarɛ nıı ɔ gyayı kımʊ
tɔ, nıı ɔ taa sa mʊ abıılapʊ tɔwɛ yɛ,
“Fan kɔɔlɛ kɛ fan gyii, kınımʊ ı gyɛ mɛ
kayıı-wʊlɛ mʊ.”
27 Nıı ɔ taa kɔɔpʊ mʊ, nıı ɔ fwaala
Ɩbwaarɛ, nıı ɔ taa sa mʊ abıılapʊ mʊ
tɔwɛ yɛ, “Fanɛ kpini fan kɔɔlɛ kɛ fan nuu
lıı kımʊ tɔ.
28 Kınımʊ ı gyɛ mɛ nkalan mʊ nıı ki
ŋmina Ɩbwaarɛ katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ,
nıı ı kyɛɛgɛ wʊrıgɛ sa asa gaalaagaa alibi
kıtaa kɛɛ sʊ.
29 N tɔwɛ fanɛ nın yɛ, n man bıla yɛ n
nuu falɛ nta nımʊ naa fʊʊ kakɛ mʊ nıı n
maa fanɛ an biti a nuu nta pʊpwɛ mɛ-Sɛ
kuwura-gyii mʊ tɔ mʊ.”
30 Nıı ba maa bıı ɔlʊn lʊwɛ mʊ, ba kʊsʊ
kyʊn olifu kıbıı sʊ.

Yesu tɔwɛ yıla yɛ Pita
ii biti o kina mʊ
(Maki 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

31 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kagyanbwɛ
nımʊ fanɛ kpini fen biti fan sılɛ yɛgɛ
mɛ, fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
‘N biti n mɔɔ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ mʊ,
kɛ nbʊlʊpʊ mʊ ba yaasɛ tɔ.’
32 Amaa nıı n kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ, n biti
n gyankpaa fanɛ kpee Galile.”
33 Nıı Pita tɔwɛ mʊ yɛ, “Halıı nıı
ɔkʊmaa nımʊ sılɛ yɛgɛ fʊ gbaa, mɛɛ mɛ
n mɛɛ yɛ n sılɛ yɛgɛ fʊ.”
34 Nıı Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ
fʊ kesintin yɛ, kagyanbwɛ nımʊ pɔyı kɛ
kyaasɛ ɔ bʊn mʊ, fii biti fu kina mɛ ılıı
ısa.”
35 Nıı Pita lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Halıı bee
biti ba mɔɔ n maa fʊ gbaa n mɛɛ yɛ n tɔwɛ

kanın kpini-kpini." Nıı abıılapʋ abanban mʋ gbaa ba tɔwɛ kanın.

Yesu kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ Gesemani
(Maki 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Nıı Yesu maa mʋ abıılapʋ mʋ ba kpee katın mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ Gesemani, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kyına nfıı kɛ n kpee falɛ naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ."
37 Nıı ɔ taa Pita maa Sebedi mu-bii ana anyɔ buu mʋ n-yıı kpee. Tʋtɔ nıı mʋ kɔkɔlɔ nyita mʋ.
38 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ kɔkɔlɔ tɔ ıı kɔ mɛ lewu-lewu, halıı ii biti ı mɔɔ mɛ. Ɪmʋ sʋ fan kyına nfıı tii mɛ sʋ kɛ fan man dɛ."
39 Tʋtɔ nıı o nin kpee ansi tɔ gbɛrɛɛ naa kyʋn bun ɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ, nıı ii biti ı waa mʋ, lɛɛ awʋrʋfɔ mʋ nıı ıı ba mɛ sʋ falɛ lıı mɛ sʋ. Amaa yɛgɛ ı waa fu kebiti, man gyɛ mi kebiti."
40 Nıı o bwii ba abıılapʋ asa mʋ asɛ ba tu ba maa dɛ nsıırɛ, nıı ɔ taasɛ Pita yɛ, "Amɔɔ fɛn mɛɛ taalɛ kyına yɛ mɛ kerefi kʋlʋn yɛgɛ fan man dɛ?
41 Fan kyına fan man dɛ, yɛgɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, kɛ fan man tıyɛ kʋtʋʋ tɔ kıı tɔ. Fanɛ n-yaayu ii biti ı waa kʋtɔ mʋ nıı kı bʋrɔn, amaa fanɛ n-yıı-wʋlɛ pɔɔ."
42 Yesu bıla bwii kpee ılıı nyɔsapʋ naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ, nıı ı mɛɛ yɛ ı waa fʋ fɛɛ fʋ lɛɛ falɛ awʋrʋfɔ kɔɔpʋ nımʋ lıı mɛ sʋ, nıı ı dagaa fɛɛ n gyii awʋrʋfɔ maa mʋ, yɛgɛ fu kebiti kı waa kanın."
43 Maa bıla bwii ba abıılapʋ asa mʋ asɛ mʋ, o be tu bamʋ ba maa dɛ nsıırɛ. Lıı fɛɛ ba man taalɛ galɛ nsıırɛ.
44 Nıı Yesu bıla yɛgɛ bamʋ nıı o kpee naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kısasapʋ ɛɛ tɔwɛ asın kʋlʋn maŋa.
45 Nıı o bwii ba mʋ abıılapʋ asɛ ba taasɛ bamʋ yɛ, "Fan san fan dɛ fɛn fʋʋtɛ nın? Fan kıı, saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ waa alibi awaapʋ abaa tɔ.
46 Fan kʋsʋ kɛ a kpee. Fan kıı ɔmʋ nıı ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʋ tiri tɔ."

Ba kıtaa Yesu
(Maki 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

47 Maa san ɛɛ tɔwɛ mʋ, nıı mʋ abıılapʋ kudu anyɔ mʋ tɔ, ɔmʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Gyudasi mʋ ba tʋtɔ. Asa damantɛ akʋ ba buu mʋ, yɛgɛ ba sʋ isakunde* yɛ agulungu. Aseepu bılısa yɛ asa mʋ abılısa i sun bamʋ.
48 Gyudasi mʋ nıı ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa mʋ, wʋla tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɔnyın mʋ nıı n dan naa baari mʋ tɔ mʋ, mʋ nımʋ, fan kıtaa mʋ."
49 Ba maa fʋʋ tʋtɔ mʋ, nıı opula tɔ Gyudasi kpee Yesu asɛ nıı ɔ yɛ, "Ɔkaapʋpʋ, n fwaala fʋ." Nıı o baari Yesu tɔ.
50 Nıı Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "Kyɛmınɛ, waa kʋtɔ mʋ nıı fʋ ba kımʋ sʋ mʋ." Tʋtɔ nıı asa mʋ ba kyʋn naa kıtaa Yesu tɔ kinkin.
51 Tʋtɔ mʋ, asa mʋ nıı ba bʋ Yesu asɛ mʋ ɔkʋ bııtɛ mʋ sakunde lɛɛ, nıı ɔ ŋɛ oseepu bılısa asɛ mʋ kıyaafɔlɛ kʋsʋ tın.
52 Nıı Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Bwiiyaa fʋ sakunde mʋ waa kımʋ kikufe tɔ. Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ kıtaa sakunde ɛɛ kɔ mʋ, sakunde lewu nıı ee biti o wu.
53 Fʋ man nyi fɛɛ n taalɛ tıı mɛ-Sɛ, kɛ ɔ yɛgɛ sʋsʋ nbɔɔ ngbın-ngbın kudu anyɔ ba ba opula nımʋ tɔ ba kyɛ mɛ tɔ abɛɛ?
54 Amaa nıı ı kan waa kanın mʋ, nɛnɛ nıı asın mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılɛsa mʋ tɔ yɛ ı dagaa ı maa waa mʋ, ı ba tɔ?"
55 Tʋtɔ nıı Yesu taasɛ sakyɔ mʋ yɛ, "Fan taa isakunde yɛ agulungu fan ba kıtaa mɛ fɛɛ ɔsa mʋ nıı ɛɛ kʋsʋ yılɛ kıbanɛ sʋ. Kakɛ kʋmaa n kyına kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ n kaapʋ, fan man kıtaa mɛ.
56 Amaa ınımʋ kpini ı waa nın kɛ asın mʋ nıı Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ ba kyʋrɔɔ yıla mʋ ı nyɛ ba ımʋ tɔ." Tʋtɔ nıı mʋ abıılapʋ mʋ kpini ba sılɛ yɛgɛ mʋ.

Yesu yılɛ Gyiwu abi abılısa amu-amu mu ansi tɔ
(Maki 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

57 Bamʋ nıı ba kıtaa Yesu mʋ ba taa mʋ kpee Kefasi, oseepu bılısa asɛ

* **26:47 26:47** Deebi bʋnwsıısa mʋ nıı kı bʋyɛ abaafʋn anyɔ-anyɔ.

mʊ kɪkpaara sʊ, katɪn mʊ nɪɪ nbara
akaapʊpʊ yɛ asa mʊ abɪlɪsa ba gyaŋɛ mʊ.
58 Amaa Pita buu bamʊ kɪyaa-kɪyaa,
halɪɪ ba naa fʊʊ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ
kɪkpaara sʊ. Nɪɪ Pita sii kyɪna kɪkpaara
mʊ akɪɪsʊpʊ mʊ asɛ, kɛ o wu kanan mʊ
nɪɪ ii biti ɪ naa lʊwɛ.

59 Aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi abɪlɪsa
amu-amu ngyaŋɛ mʊ kpini ba tɔwɛ kɔnɔ
waa Yesu bee biti antɪŋɛsa ba tɪn gyaga
mʊ sʊ, kɛ ba nyɛ ɔkpa mɔɔ mʊ.
60 Antɪŋɛsa adansɛ agyipu gaalaagaa ba
ba tɔwɛ, amaa ba man nyɛ asɪn mʊ nɪɪ ba
taa gyaga mʊ sʊ.

Kamaa tɔ mʊ, nɪɪ anyɪn anyɔ akʊ ba lɪɪ
ba yɪlɛ tɔwɛ yɛ,
61 "Ɔnyɪn nɪmʊ tɔwɛ yɛ, 'N taalɛ boyi
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʊ, kɛ n taa nkɛ
nsa bwii pɔyɪ kɪmʊ.' "
62 Nɪɪ Oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kʊsʊ yɪlɛ nɪɪ
ɔ taasɛ Yesu yɛ, "Fʊ mɛɛ yɛ fʊ lɛɛ kɔnɔ lɪɪ
asɪn mʊ nɪɪ anyɪn nɪmʊ ba sʊ bɛɛ gyaga
fʊ sʊ falɛ?"

63 Amaa Yesu man tɔwɛ sɛhn. Nɪɪ
Oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ bwii tɔwɛ mʊ yɛ, "N
bɔ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa mʊ ntan yɛ
tɔwɛ anɛ. Fʊ ɪ gyɛ Krisito, Ɩbwaarɛ mu-bii
mʊ?"

64 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩmʊ nɪɪ fʊ
tɔwɛ mʊ. Amaa n tɔwɛ fanɛ nɪn yɛ, lɪɪ
ndaga ɪ sʊ ii kpee mʊ, fen biti fan wu
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n maa tɛ
Ɔlʊnpʊ Owura lala mʊ gyisa sʊ, nɪɪ fen
biti fan bɪla wu maa lɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ tɔ
sʊsʊ n ba."

65 Nɪɪ Oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kɪtaa mʊ
kaalɛ kyatɛ† nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Nbusaa
asɪn! A man bɪla an biti adansɛ kʊ. Fan
nu nbusaa asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ.
66 Nɛnɛ nɪɪ fɛn fɛ kɪmʊ nfɛɛrɛ?"

Nɪɪ asa mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩ dagaa maa
wu?"

67 Nɪɪ ba tʊʊ nkyɔlɛ waa mu ansi tɔ nɪɪ
ba dayɪ mʊ, nɪɪ akʊ mɔɔ ba kpa mʊ ɪtan.
68 Nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Krisito, nɪɪ fʊ
gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ, bɪɪ tɔwɛ anɛ,
ɔsa mʊ nɪɪ ɔ da fʊ falɛ?"

Pita kyɛɛ yɛ ɔ man nyi Yesu
(Maki 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

69 Pita maa tɛ kɪkpaara mʊ, nɪɪ oseepu
bɪlɪsa asɛ mʊ kibite kʊ tɔwɛ mʊ yɛ,
"Ngbaa fʊ, fu tii Yesu, Kagalile-nyɪn nɪmʊ
sʊ."
70 Amaa Pita kyɛɛ bamʊ kpini ansi tɔ yɛ,
"Asɪn mʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ falɛ, n man nyi ɪmʊ
sʊ gbaa kpini-kpini."
71 Maa lɪɪ kpee kewusunɔ mʊ, nɪɪ kibite
kʊ mɔɔ bɪla wu mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ asa mʊ nɪɪ
ba yɪlɛ tʊtɔ mʊ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʊ daa o tii
Yesu Kanasareti-nyɪn mʊ sʊ nɪn."
72 Nɪɪ Pita bɔ ntan kyɛɛ yɛ, "N man nyi
ɔnyɪn maŋa gbaa kpini-kpini."
73 Ɩ maa waa gbɛrɛɛ mʊ, nɪɪ anyɪn
mʊ nɪɪ ba yɪlɛ tʊtɔ mʊ ba tɔwɛ Pita yɛ,
"Kesintin tɔ mʊ, fʊ gyɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ tɔ
ɔkʊ, lɪɪ fɛɛ fʊ katɔwɛ tɔ ɪɪ kaapʊ kanɪn."
74 Tʊtɔ nɪɪ Pita tɔwɛ nnɔ gyaga mʊ n-yɪɪ
sʊ, nɪɪ ɔ bɔ ntan tɔwɛ yɛ, "N man nyi
ɔnyɪn maa kpini-kpini."
Opula maŋa tɔ nɪɪ kyaasɛ bʊn.
75 Nɪɪ Pita nyiŋi asɪn mʊ nɪɪ Yesu daa
tɔwɛ mʊ mʊ, fɛɛ "Pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bʊn
mʊ, fii biti fu kina mɛ ɪlɪɪ ɪsa." Nɪɪ Pita
lɪɪ ɪkaa sʊ naa su gaa.

27

Ba bɪya Yesu Paleti ansi tɔ
(Maki 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28)

1 Kayɪ maa kɛ nyenyenfuu mʊ, Ɩbwaarɛ
aseepu abɪlɪsa mʊ kpini yɛ asa mʊ abɪlɪsa
mʊ ba bʊga ŋmina yɛ ba mɔɔ Yesu.
2 Ba ŋmina mʊ, nɪɪ ba taa mʊ kyʊn, nɪɪ
ba taa mʊ waa ɔsʊwʊlɛ ɔkɪɪsʊpʊ Paleti
abaa tɔ.

Gyudasi kyaga mʊ n-yɪɪ ɔfɛ
(Asunpu 1:18-19)

3 Gyudasi mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ sa mʊ, maa
wu fɛɛ ba bun Yesu lewu kʊpwɛ mʊ, nɪɪ
o nu mʊ n-yɪɪ, nɪɪ o bwiiyaa gbiti nderebi
adɪsa mʊ naa sa Ɩbwaarɛ aseepu abɪlɪsa
yɛ kadɛ abɪlɪsa mʊ.
4 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "N waa alibi fɛɛ
n maa lɛɛ ɔmʊnɪ ɔ man waa alibi akʊ mʊ

† **26:65 26:65** Maa kyatɛ mʊ kaalɛ falɛ mʊ, ɪɪ kaapʊ nɪɪ fɛɛ asɪn mʊ ɪ tɔɔrɔɔ mʊ gaa.

sa fanɛ." Nıı ba tɔwɛ yɛ, "Ɪnımʊ ı man gyɛ anɛ asın. Fʊ nkʊn asın nın."

5 Ɪmʊ sʊ Gyudasi funti afulee mʊ waa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nıı ɔ kyʊn. Nıı ɔ naa kyaga mʊ n-yıı ɔfɛ.

6 Ɪbwaarɛ aseepu abılısa mʊ ba tasɛ nderebi mʊ, nıı ba tɔwɛ yɛ, "Nbara mʊ ı mɛɛ sa ɔkpa fɛɛ a taa afulee nımʊ bʊga yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ afulee mʊ tɔ. Lıı fɛɛ ı gyɛ nkalan afulee nın."

7 Ɪmʊ sʊ ba tɔwɛ kyula abaa nıı ba taa afulee maŋa naa sɔɔ nlobi apɔyıpʊ kʊ kasɛ, kɛ ba baa bee pula afɔ-kyilim tʊtɔ.

8 Kanın sʊ nıı bɛɛ tıı tʊtɔ yɛ, Nkalan kasɛ ba lıı halıı ndaga.

9 Ɪmʊ asın mʊ nıı Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyeremiya tɔwɛ mʊ ba tɔ. Ɪmʊ ı gyɛ yɛ, "Ɪsırayı abi ba taa gbiti nderebi adısa mʊ, ımʊ ı gyɛ afulee mʊ nıı ba tɔwɛ kyula yɛ ba taa sɔɔ mʊ mʊ, kɔnɔ.

10 Nıı ba taa ımʊ sɔɔ nlobi apɔyıpʊ kʊ kasɛ fɛɛ kanan mʊ nıı Ɔnyırıpɛ mʊ sa kɔnɔ mʊ."

Paleti taasɛ Yesu asın
(Maki 15:2-5; Luka 23:3; Gyɔn 18:33-38)

11 Saŋa maŋa yɛgɛ Yesu yılɛ ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ Paleti ansi tɔ, nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ı gyɛ Gyiwu abi owura lala mʊ?"

Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, fɛɛ kanan mʊ nıı fʊ tɔwɛ mʊ."

12 Amaa saŋa mʊ nıı Ɪbwaarɛ aseepu abılısa yɛ kadɛ mʊ abılısa bɛɛ pwıı mʊ mʊ, ɔ man lɛɛ kɔnɔ.

13 Nıı Paleti taasɛ yɛ, "Fʊ man nu asın pwıısa mʊ nıı ba sʊ bɛɛ pwıı fʊ mʊ?"

14 Amaa Yesu man lɛɛ kɔnɔ lıı asın mʊ nıı bɛɛ sʊ bɛɛ pwıı mʊ mʊ tɔ kʊkʊlʊn gbaa. Nıı i kyinkyin Paleti gaa.

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Maki 15:6-15; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

15 Nıı ı wʊla ı dɛ fɛɛ, kesu kɔnɔ kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii kʊmaa nımʊ tɔ mʊ, Roma abi ɔkıısʊpʊ mʊ, ıı lɛɛ bamʊ nıı ba tii bamʊ obu mʊ tɔ ɔkʊlʊn mʊ nıı sakyɔ mʊ ii biti mʊ sa bamʊ.

16 Kanın saŋa maŋa mʊ, kumu tɔ ɔlʊn wuya kʊ kyına o tii obu nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Barabasi.

17 Ɪmʊ sʊ sakyɔ mʊ ba maa gyaŋɛ mʊ, Paleti taasɛ bamʊ yɛ, "Anımʊ nıı fen biti n lɛɛ sa fanɛ? Barabasi, abɛɛ Yesu mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ Krisito mʊ?"

18 Lıı fɛɛ o nyi ı maa gyɛ kayıı basa sʊ, nıı ba taa Yesu waa mʊ abaa tɔ.

19 Paleti maa san ɔ tɛ asın kigyii kagya sʊ mʊ, mʊ-ka sun ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Man waa ɔnyın nımʊ, mʊ nıı ɔ man waa alibi akʊ kʊtɔ kʊ, lıı fɛɛ n wu awʊrʊfɔ mɛ idee tɔ ndaga gaa lıı mʊ sʊ."

20 Amaa Ɪbwaarɛ aseepu bılısa yɛ kadɛ abılısa mʊ ba tɔwɛ waa sakyɔ mʊ yɛ, ba kʊlɛ yɛ bee biti Barabasi, kɛ ɔ yɛgɛ ba mɔɔ Yesu.

21 Nıı Ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ taasɛ bamʊ yɛ, "Bamʊ anyɔ nımʊ tɔ mʊ, ɔmɔɔ nıı fen biti fɛɛ n lɛɛ mʊ sa fanɛ?"

Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Barabasi."

22 Nıı Paleti taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ nıı n waa Yesu mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Krisito mʊ?"

Nıı bamʊ kpini ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Da mʊ mata oyu laasa sʊ."

23 Nıı ɔ bıla taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ sʊ? Mınɛ alibi nıı ɔ waa?"

Amaa ba lɔŋɔ kuusi kenken tii sʊ yɛ, "Da mʊ mata oyu laasa sʊ!"

24 Paleti maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ bıla taalɛ waa asın mʊ sɛhn mʊ, yɛgɛ ı sʊ sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ ıı ba mʊ, ɔ taa nkyu fwıı mʊ abaa sakyɔ mu ansi tɔ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Mɛ abaa ı man tii kanyın nımʊ lewu sʊ, ı gyɛ fanɛ asın nın!"

25 Asa mʊ kpini ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Yɛgɛ mu lewu kʊsʊ bııtɛ ı baa ı gyan anɛ yɛ anɛ-bii ana sʊ!"

26 Nıı ɔ taa Barabasi sa bamʊ. Amaa ɔ yɛgɛ nıı ba tıŋɛ Yesu awulibi, nıı ɔ taa mʊ sa yɛ ba naa da mʊ mata oyu laasa sʊ.

Anaakɔpʊ ba waa Yesu ahin-sın
(Maki 15:16-20; Gyɔn 19:2-3)

27 Tʊtɔ nıı ɔkıısʊpʊ mʊ anaakɔpʊ ba taa Yesu loo bamʊ opula, nıı ba tıı anaakɔpʊ mʊ kpini ba kyaabɔɔ Yesu.

28 Ba bugi mʊ kaalɛ mʊ, nıı ba taa kaalɛ pıpɛɛ bʊnswıısa kʊ ba bun mʊ,

29 nıı ba taa iwii bɔɔ fɛɛ kuwura-wʊrʊ gyaga mu kumu sʊ, nıı ba taa owura kikpebi waa mʊ gyisa kıbaa tɔ, nıı ba

muŋa mu ansi tɔ nıı ba ŋmasɛ mʊ tɔwɛ yɛ, “Gyiwu abi Owura! An muŋa fʊ”
30 Ba tʊʊ nkyɔlɛ wʊrıgɛ mʊ sʊ, nıı ba kɔɔlɛ owura kikpebi mʊ da mu kumu tɔ.
31 Ba maa ŋmasɛ mʊ lʊwɛ mʊ, ba bugi kaalɛ pıpɛɛ mʊ, nıı ba bwii taa mʊ atɔ bunsa mʊ bun mʊ. Nıı ba taa mʊ bee kpee ba naa da mʊ mata oyu laasa sʊ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sʊ
(Maki 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

32 Ba maa naa bee kpee mʊ, ba gyaŋa Simon Kesirene-nyın, nıı ba nyan mʊ yɛ ɔ sʊla Yesu oyu laasa mʊ.
33 Ba ba fʊʊ opula mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Goligota (kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ kumu kawɛ opula).
34 Tʊtɔ nıı ba sa Yesu nta mʊ nıı ba taa kıfɛ bʊlılısa kʊ kyagılɛ tɔ, maa daa kıı mʊ, nıı o kina kinuu.
35 Ba maa da mʊ mata oyu laasa sʊ lʊwɛ mʊ, ba tʊʊ nbii barıgɛ mʊ atɔ bunsa tɔ.
36 Nıı ba kyʊn kyına bee kun mʊ.
37 Ba kyʊrɔɔ asın mʊ nıı ba taa bun mʊ kʊpwɛ mʊ gyaga mu amu sʊ yɛ, ƆNIMƱ I GYƐ YESU, GYIWU ABI OWURA MƱ.
38 Ba da bamʊ nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ anyɔ akʊ iyu laasa sʊ tii mʊ sʊ. Ɔkʊ bʊ mʊ gyisa sʊ nıı ɔkʊ mɔɔ bʊ mʊ bına sʊ.
39 Asa mʊ nıı bɛɛ kyʊn mʊ, bɛɛ sʊ asebi bɛɛ wʊrıgɛ mʊ sʊ yɛgɛ bee fi-fi bamʊ amu,
40 yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Fʊ mʊ nıı fʊ tɔwɛ yɛ fii biti fʊ boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ, kɛ fʊ pɔyı kımʊ nkɛ nsa mʊ, mɔlıgɛ fʊ n-yıı! Nıı fʊ ı gyɛ Ibwaarɛ mu-Bii-nyınsa mʊ, kpılıgɛ lıı oyu laasa mʊ sʊ!”
41 Kanın maŋa nıı Ibwaarɛ aseepu abılısa yɛ nbara akaapʊpʊ yɛ abılısa mʊ ba ŋmasɛ mʊ.
42 Ba tɔwɛ yɛ, “Ɔ mɔlıgɛ akʊ, amaa ɔ mɛɛ taalɛ mɔlıgɛ mʊ n-yıı. Mʊ ı gyɛ Isırayı owura! Fan yɛgɛ ɔ kpılıgɛ lıı oyu laasa mʊ sʊ ba nbıınbıı, kɛ a kɔɔlɛ mʊ gyii.
43 Ɔ taa mʊ n-yıı tʊʊ Ibwaarɛ sʊ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ mʊ ı gyɛ Ibwaarɛ mu-Bii mʊ. Fan yɛgɛ a kıı fɛɛ Ibwaarɛ ii biti ɔ mɔlıgɛ mʊ nbıınbıı nımʊ.”
44 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nıı bamʊ nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ, mʊ nıı ba da bamʊ mata iyu laasa yɛ mʊ mʊ, gbaa ba taa asebi wʊrıgɛ mʊ sʊ.

Yesu kelewu
(Maki 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

45 Lıı kyɔwɛ amu nsana naa fʊʊ kalaatıpwɛ kerefi asa tɔ mʊ, kitentenbiri bun ɔsʊwʊlɛ sʊ kpini.
46 Nıı kerefi asa maŋa tɔ mʊ, Yesu kuusi kenken yɛ, “Eli, Eli lamaa sabatani?” Imʊ kasɛ ı gyɛ yɛ, “Mɛ-Sɛ, mɛ-Sɛ, mınɛ ı waa nıı fu kina mɛ?”
47 Asa mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ, ba maa nu asın mʊ, nıı akʊ ba yɛ, “Ɛɛ tıı Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya.”
48 Opula maŋa tɔ nıı bamʊ tɔ ɔkʊ sılɛ naa taa ɔkyɛɛ dufudufu taa naa nyɔ nta nyaŋɛsa kʊ tɔ, nıı ɔ taa ŋmina oyu sʊ, nıı ɔ kʊsaa naa tii Yesu kɔnɔ yɛ o nuu.
49 Asansa mʊ ba yɛ, “Nbıınbıı fan yɛgɛ mʊ, kɛ a kıı fɛɛ Eligya ee biti ɔ ba mɔlıgɛ mʊ abɛɛ?”
50 Yesu maa bıla kuusi kenken mʊ, ɔ tın ɔŋɛɛ.
51 Kanın saŋa maŋa kıtaa kunsa mʊ nıı kı barıgɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ mʊ, kyatɛ tɔ anyɔ lıı sʊsʊ ba yii kasɛ. Nıı kasɛ gyingyen, nıı afʊlɛ ı baaŋɛ tɔ.
52 Nkyan i bugi-bugi tɔ, nıı Ibwaarɛ asa mʊ nıı ba wu mʊ, gaalaagaa ba kyiŋi ba nkpa tɔ.
53 Saŋa mʊ nıı Yesu kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ, Ibwaarɛ asa mʊ nıı ba kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ, ba tii Yesu sʊ kpee kadɛ kyırɛkyırɛ mʊ tɔ, nıı asa gaalaagaa ba wu bamʊ.
54 Anaakɔpʊ kılıfa ɔbılısa yɛ bamʊ nıı ba bʊ mʊ asɛ bee kun Yesu mʊ, ba maa wu kasɛ maa gyingyen, yɛ ımʊ nıı ı waa maŋa kpini mʊ, kufuu kı kıtaa bamʊ gaa, nıı ba tɔwɛ yɛ, “Kesintin tɔ, ɔ kyına ɔ gyɛ Ibwaarɛ mu-Bii nın!”
55 Akyıı gaalaagaa ba bʊ tʊtɔ ba yılɛ kata-kata bɛɛ kıı. Bamʊ ı kyına ba gyɛ akyıı mʊ nıı ba buu Yesu lıı Galile nıı ba kyɛ mʊ tɔ mʊ.
56 Bamʊ tɔ akʊ ı gyɛ Mɛɛrı Magidalen mʊ, yɛ Gyemisi maa Gyosefu bamʊ-nyi Mɛɛrı, yɛ Sebedi mu-bii ana bamʊ nyi.

Yesu kepula
(Maki 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

57 Ɪ maa fʊʊ kalaatɪpwɛ sʊ mʊ, atɔ wuya
kʊ mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ Arimatiya kadɛ tɔ, nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʊ yɛ Gyosefu, nɪɪ mʊ gbaa mʊ gyɛ
Yesu ɔbɪɪlapʊ mʊ ɔkʊ.
58 O kpee Paleti asɛ naa kʊlɛ Yesu
kubuni, nɪɪ Paleti sa kɔnɔ yɛ ba taa sa mʊ.
59 Gyosefu taa kibuni mʊ, nɪɪ ɔ taa
kɪkalala pʊpwɛ maalɛ mʊ,
60 nɪɪ ɔ taa mʊ pula mʊ gbaa-gbaa mʊ
kakyan pʊpwɛ mʊ nɪɪ ɔ ŋɛ kɪfʊlɛ waa ɔbɔ
yɪla mʊ tɔ. Nɪɪ o gbiliti kubuu lala kʊ tii
kakyan mʊ kɔnɔ nɪɪ ɔ natɛ kyʊn.
61 Mɛɛrɪ Magidalen maa Mɛɛrɪ banban
mʊ, be sii bɛ tɛ, yɛgɛ bamʊ ansi ɪ kaapʊ
kakyan mʊ.

Kakyan mʊ akunpu

62 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ maa gyɛ Kakɛ fʊʊtɛsa
akɛ mʊ, aseepu bɪlɪsa yɛ Farasii abi mʊ
ba kpee Paleti asɛ naa tɔwɛ mʊ yɛ,
63 "Ɔbɪlɪsa! An nyiŋi fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ
ɔpɪnapʊ mʊ tɛ nkpa tɔ mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ, 'Nkɛ
nsa kamaa mʊ, n biti n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ
ba nkpa tɔ.'
64 Ɪmʊ sʊ wʊla sa kɔnɔ kɛ asa ba
naa kyɪna kun mʊ kakyan mʊ naa fʊʊ
kakɛ sasapʊ mʊ. Nɪɪ man gyɛ kanɪn
mʊ abɪɪlapʊ mʊ bee biti ba be yuuri mu
kibuni mʊ, kɛ ba tɔwɛ asa yɛ o kyiŋi lɪɪ
lewu tɔ. Nɪɪ ɪ kan ba kanɪn mʊ, mʊ nplna
mʊ ii biti ɪ ŋara ɪmʊ nɪɪ ɔ wʊla pɪna falɛ."
65 Nɪɪ Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan taa
anaakɔpʊ, kɛ ba naa yɪlɛ kun kakyan mʊ
kanan mʊ nɪɪ fen nyi fɛɛ fɛn taalɛ waa
mʊ."
66 Ɪmʊ sʊ ba kpee kakyan mʊ asɛ naa
waa kʊtɔ kʊ tarɪ kubuu mʊ, nɪɪ ba lɛɛ
akɪɪsʊpʊ yɪla yɛ ba kun kɪmʊ.

28

Yesu kelewu kyiŋi
(Maki 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

1 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kamaa tɔ, ɪmʊ
Kwasida akɛ nyenyenfuu mʊ, Mɛɛrɪ Magi-
dalen maa Mɛɛrɪ banban mʊ, ba kpee naa
kɪɪ kakyan mʊ.
2 Opula maŋa tɔ nɪɪ kasɛ ki gyingyen
gaa. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ
sʊsʊ ba gbiliti kubuu mʊ nɪɪ ki tii kakyan
mʊ kɔnɔ mʊ, nɪɪ ɔ kyʊn kyɪna kɪmʊ sʊ.
3 Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ ɪɪ ŋalɪgɛ sʊ fɛɛ
bʊlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ, nɪɪ mʊ atɔ bunsa
mɔɔ ii fuuli parɛparɛ fɛɛ ateebi.
4 Nɪɪ bamʊ nɪɪ bee kun kakyan mʊ, ba
maa wu kabɔɔ mʊ, kufuu kɪ kɪtaa bamʊ,
nɪɪ ba kyɪkyaa tɪyɛ fɛɛ asa wusa mʊ.
5 Nɪɪ kabɔɔ mʊ tɔwɛ akyɪɪ mʊ yɛ, "Fan
man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ n nyi fan maa kɪɪ
fen biti Yesu mʊ nɪɪ ba da mʊ mata oyu
laasa sʊ mʊ nɪn.
6 Ɔ man bʊ nfɪɪ, o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla tɔwɛ mʊ. Fan ba kɪɪ
katɪn mʊ nɪɪ ba daa taa mʊ yɪla mʊ.
7 Fan bwii bilen naa tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ
mʊ yɛ, 'O kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ, nɪɪ
ɔ gyankpaa fanɛ ee kpee Galile ɔsʊwʊlɛ
sʊ. Tʊtɔ nɪɪ fen biti fan wu mʊ.' Fan nu,
n tɔwɛ fanɛ nɪmʊ."
8 Ɪmʊ sʊ akyɪɪ mʊ, ba kpala lɪɪ kakyan
mʊ asɛ, ba sʊ kufuu, yɛgɛ bamʊ ansi i gyii.
Nɪɪ ba sɪlɛ ba naa tɔwɛ Yesu abɪɪlapʊ mʊ.
9 Opula tɔ nɪɪ Yesu gyaŋa bamʊ ɔkpa tɔ,
nɪɪ ɔ yɛ, "N fwaala fanɛ." Nɪɪ ba nin tiri
mʊ tɔ, kɪtaa mʊ ayaa tɔ muŋa sun mʊ.
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan man
waa kufuu! Fan kpee naa tɔwɛ mɛ bɪrɪsa
ana yɛ ba kpee Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ, tʊtɔ nɪɪ
bee biti ba wu mɛ."

Akunpu mʊ asɪn tɔwɛsa

11 Akyɪɪ mʊ ba maa san ba bʊ ɔkpa tɔ
bee kpee mʊ, kakyan mʊ akunpu mʊ akʊ
ba kpee Gyerusalem kadɛ tɔ naa buu sa
aseepu abɪlɪsa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ waa.
12 Aseepu bɪlɪsa yɛ abɪlɪsa ba maa ba
gyaŋɛ mʊ, ba ŋmina yɪla kʊtɔ mʊ nɪɪ ba
waa. Ɪmʊ sʊ ba sa anaakɔpʊ akunpu mu
afulee kʊkyɔ,
13 lan tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan tɔwɛ yɛ, 'Mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ɪ ba kagyanbwɛ ba yuuri
Yesu kibuni mʊ taa kyʊn, saŋa mʊ nɪɪ an
dɛ nsɪɪrɛ mʊ.'
14 Nɪɪ falɛ asɪn nɪmʊ kan naa fʊʊ
Ɔkɪɪsʊpʊ Paleti asɛ mʊ, anɛ ii biti a tɔwɛ
yɪlɛ fanɛ kamaa, kɛ ɔ man waa fanɛ
sɛhn."
15 Ɪmʊ sʊ anaakɔpʊ mʊ ba kɔɔlɛ afulee
mʊ, nɪɪ ba waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba tɔwɛ

bamʋ yɛ ba waa mʋ. Nɪɪ falɛ asɪn nɪmʋ ɪ yaasɛ loo Gyiwu abi mʋ tɔ ba lɪɪ halɪɪ ndaga.

Yesu taa kusun lala mʋ waa mʋ abɪɪlapʋ abaa tɔ
(Maki 16:141-8; Luka 24:47-49)

16 Nɪɪ abɪɪlapʋ kudu ɔkʋ mʋ ba kpee kɪbɪɪ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ, katɪn
17 mʋ nɪɪ Yesu wʋla tɔwɛ bamʋ yɛ ba kpee mʋ.
Ba maa wu Yesu mʋ, ba muŋa sun mʋ, nɪɪ bamʋ akʋ ba gyii ɪmɔɔrɛ yɛ man gyɛ mʋ nɪn.
18 Nɪɪ Yesu nin tiri bamʋ, tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ taa sʋsʋ yɛ kasɛ sʋ ɔlʋn kpini sa mɛ.
19 Ɪmʋ sʋ fan kpee dulinyaa tɔ katɪn kʋmaa, naa waa asa kpini mɛ abɪɪlapʋ. Fan gyee bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee, lɪɪ Ɔsɛ yɛ Obii yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪtɪɪ tɔ,
20 kɛ fan kaapʋ bamʋ kɛ ba buu kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ n sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan waa mʋ. Fan nyiŋi fɛɛ n bʋ fanɛ asɛ saŋa kʋmaa naa fʋʋ dulinyaa laalaalʋwɛ."

Yesu Krisito Asɪn danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Maki
kʊrɔɔ mʊ

Gyɔn Okyugyeepu Asɪn Tɔwɛsa
(Matiwu 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyɔn 1:19-28)

1 Asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu Krisito, Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ sʊ mʊ ndee.
2 Asɪn danbɪrasa mʊ i piili fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla kyʊrɔɔ yɪla mʊ. Ɔ kyʊrɔɔ asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla tɔwɛ Mu-Bii Yesu Krisito mʊ yɛ,
"Kɪɪ, n biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ gyankpaa fʊ,
mʊ ii biti ɔ ba lɔŋɔ fʊ ɔkpa mʊ."
3 Nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya bɪla kyʊrɔɔ lɪɪ Gyɔn sʊ yɛ,
"Ɔnyɪn kʊ bʊ ofuli sʊ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
'Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ ɔkpa mʊ,
kɛ fan kyiigi mʊ ɪkpa-bi mʊ.' "
4 Asɪn mʊ ɪ ba kanɪn. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ Gyɔn maa ba ɔ naa ofuli sʊ ee gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee, yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɪn ɛɛ sa asa yɛ, "Fan yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ n gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ."
5 Kesintin mɔɔ, asa gaalaagaa ba lɪɪ Gyudeya ɪsʊwʊlɛ sʊ yɛ Gyerusalem kadɛ lala mʊ tɔ bee kpee Gyɔn asɛ ofuli maŋa sʊ, bɛɛ tɔwɛ alibi mʊ nɪɪ ba waa, yɛgɛ Gyɔn i gyee bamʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ.
6 Nyɔɔma ifuu nɪɪ ba taa lʊʊ Gyɔn kaalɛ bunsa, nɪɪ atɔbwaaya ɔwʊlɛ mɔɔ nɪɪ ɔ kyaŋɛ waa mʊ kɪrɪsʊ. Mʊ agyitɔ gyisa mɔɔ ɪ gyɛ ntuntunbi yɛ ŋmasan.
7 Gyɔn ɪɪ tɔwɛ asa mʊ yɛ, "Ɔmʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ kamaa ɛɛ ba mʊ, kyɔ mɛ gaa, nɪɪ n man dagaa gbaa fɛɛ n muŋa lɛɛ mʊ asɪbɪta.
8 Mɛɛ mɛ, nkyu nɪɪ n sʊ n gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee, amaa mɛɛ mʊ bɪrɛ, ee biti ɔ taa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ee gyee fanɛ."

Yesu Kekyugyee yɛ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ
(Matiwu 3:13-4:11; Luka 3:21-22, 4:1-4)

9 Tʊtɔ mʊ, Yesu lɪɪ Nasareti kadɛ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile kasɛ sʊ mʊ ba Gyɔn asɛ. Nɪɪ Gyɔn gyee mʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ.
10 Yesu maa dan lɪɪ ɔbʊn mʊ tɔ yɪlɛ mʊ, o wu sʊsʊ maa bugi tɔ, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ Yesu sʊ.
11 Nɪɪ ɔbʊlɛ tɔwɛ lɪɪ sʊsʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa. Nɪɪ fʊ ɪ bɔla mi ansi."
12 Opula maŋa tɔ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛgɛ nɪɪ Yesu kpee ofuli sʊ.
13 Yesu kyɪna ofuli maŋa sʊ nkɛ adɪna. Maa bʊ tʊtɔ mʊ, Sɪtaanɛ naa tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ. Maa nfatabwɛ nkʊn ɪ bʊ tʊtɔ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba ba kyɛ mʊ tɔ.

Yesu tɪɪ ɪkɪn akɪtapʊ ana
(Matiwu 4:12-22; Luka 4:14-15, 5:1-11)

14 Saŋa mʊ nɪɪ ba kɪtaa Gyɔn tii obu kamaa mʊ, Yesu kpee Galile kasɛ sʊ, ɔ naa ɛɛ tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɪn danbɪrasa mʊ ɛɛ sa asa.
15 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ ki tiri tɔ. Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ fan kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ Asɪn danbɪrasa mʊ gyii."
16 Yesu maa naa Galile ɔbʊn kaa mʊ, o wu ɪkɪn akɪtapʊ anyɔ akʊ, Simon maa mu-supu Andiruwu, ba maa tʊʊ kisewu ɔbʊn mʊ tɔ.
17 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan ba buu mɛ, kɛ n waa fanɛ asa akɪtapʊ."
18 Opula maŋa tɔ nɪɪ ba yɛgɛ bamʊ asewu mʊ yɪla, nɪɪ ba buu Yesu.
19 Yesu maa bɪla kpee mu ansi tɔ gbɛrɛɛ mʊ, ɔ bɪla wu Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana, ba bʊ bamʊ ɔkʊlɪ tɔ bɛɛ lɔŋɔ bamʊ asewu.
20 Yesu maa dan wu bamʊ mʊ, nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ. Nɪɪ ba bwiiyaa bamʊ-sɛ Sebedi maa mʊ ayaafɔlɛ yɛgɛ ɔkʊlɪ tɔ, nɪɪ ba natɛ buu Yesu.

Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ sʊ Nbwɪɪ Libi
(Luka 4:31-37)

21 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba natɛ ba Kapanum kadɛ tɔ. Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ maa fʊʊ mʊ, Yesu kpee kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa naa kaapʊ bamʊ abwaarɛsɪn.
22 Asa mʊ ba maa nu mʊ kɪkaapʊ mʊ, ɪ waa bamʊ kɪyan, lɪɪ fɛɛ mʊ kɪkaapʊ mʊ

sʊ ɔlʊn, nɪɪ kɪ kwɪɪ yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ lɛɛ mʊ.
23 Bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ mʊ, ɔnyɪn kʊ mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ mʊ sʊ mʊ, kuusi kenken taasɛ Yesu yɛ,
24 "Yesu, Kanasareti-nyɪn, mɪnɛ nɪɪ fii biti anɛ asɛ nfɪɪ? Fʊ ba kɛ fʊ ba nyita anɛ nɪn, abɛɛ nɛnɛ? N nyi ɔsa mʊ nɪɪ fʊ gyɛ. Fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Nyɪmɪsa kyɪrɛkyɪrɛ mʊ."
25 Tʊtɔ nɪɪ Yesu pʊntɛ kabwɪɪ libi mʊ sʊ yɛ, "Laatɔ, kɛ fʊ kʊsʊ ɔnyɪn mʊ sʊ."
26 Nɪɪ kabwɪɪ libi mʊ ki gyingyen ɔnyɪn mʊ, nɪɪ o kuusi kenken kʊsʊ ɔnyɪn mʊ sʊ.
27 Kanɪn asɪn nɪmʊ ɪ waa asa mʊ kɪyan, nɪɪ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Mɪnɛ asɪn ndee? Ɩnɪmʊ ɪ bɪla ɪ gyɛ kɪkaapʊ pʊpwɛ kʊ nɪn? Kɪɪ, ɔnyɪn nɪmʊ sʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɛɛ pʊntɛ nbwɪɪ libi sʊ nɪɪ bee nu mʊ asɛ."
28 Tʊtɔ mʊ, Yesu asɪn nɪmʊ a tɛɛ naa nu Galile ɔsʊwʊlɛ mʊ kpini gyaŋɛ.

Yesu Kyɛ Asa Damantɛ
(Matiwu 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba lɪɪ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ kpee Simon maa Andiruwu kɪkpaara sʊ, nɪɪ Gyemisi maa Gyɔn gbaa ba tii sʊ.
30 Simon mʊ-saa-kyɪɪsa ɪɪ lɔ kibirima ɔ dɛ kalan sʊ. Ɩmʊ sʊ Yesu maa loo kɪkpaara mʊ sʊ mʊ, nɪɪ ba buu sa mʊ yɛ ɔkyɪɪ maŋa ɪɪ lɔ.
31 Tʊtɔ nɪɪ Yesu loo ɔkyɪɪ mʊ asɛ obu-to, kɪtaa mʊ kɪbaa tɔ, kʊsaa mʊ kyɪna. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nyɛ alanfɪya, nɪɪ ɔ waa agyitɔ kɪtaa bamʊ kɪfɔ.
32 Kalaatɪpwɛɛ maŋa kyɔwɛ maa dan ɛɛ tɪyɛ mʊ, nɪɪ asa ba taa alɔpʊ yɛ bamʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ bamʊ sʊ bɪya Yesu.
33 Kadɛ mʊ asa kpini ba ba gyaŋɛ kɪkpaara maŋa kebunɔ.
34 Yesu kyɛ asa gaalaagaa alobi, nɪɪ ɔ gya nbwɪɪ libi lɪɪ asa gaalaagaa sʊ. Nbwɪɪ libi mʊ maa nyi Yesu sʊ mʊ, ɔ man sa bamʊ ɔkpa yɛ ba tɔwɛ kʊtɔ kʊ.

Yesu Tɔwɛ Asɪn Galile
(Luka 4:42-44)

35 Kyaasɛ gyankpaasa maa dan bʊn mʊ, nɪɪ Yesu kʊsʊ lɪɪ kɪkpaara kpee opula mʊ nɪɪ ki du surum, kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ.
36 Tʊtɔ mʊ, Simon maa mʊ bɪrɪsa ana ba naa bee biti Yesu.
37 Ba maa naa wu mʊ mʊ, nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa nɪmʊ naa ee biti fʊ."
38 Nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan yɛgɛ kɛ a kpee ndɛ-bii mʊ nɪɪ ɪ bʊ tiri nfɪɪ mʊ, kɛ n nyɛ naa tɔwɛ abwaarɛsɪn tʊtɔ. Ɩnɪmʊ sʊ nɪɪ n lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ nfɪɪ."
39 Ɩmʊ sʊ ɔ natɛ Galile ɪsʊwʊlɛ mʊ kpini gyaŋɛ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa, yɛgɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi ɛɛ lɪɪ asa sʊ ɛɛ sa bamʊ.

Yesu Kyɛ Ɔnyɪn kʊ
(Matiwu 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Tʊtɔ mʊ, bootipu kʊ ba muŋa Yesu ayaa tɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ ɪ gyɛ fʊ kɪpɪrɛ tɔ mʊ, fɪɪ taalɛ yɛgɛ mɛ n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʊ."
41 Nɪɪ mʊ asɪn ɪ waa Yesu kʊwɛɛ, nɪɪ ɔ taa mʊ kɪbaa mata mʊ tɔwɛ yɛ, "Ɩ gyɛ mɛ kɪpɪrɛ tɔ, ɪmʊ sʊ fʊ n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʊ."
42 Opula maŋa tɔ, nɪɪ kibootoo kɪ yɛgɛ mʊ, nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
43 Pɔyɪ kɛ Yesu ɔ yɛgɛ ɔ natɛ mʊ, ɔ da mu kumu tɔ yɛ,
44 "Man kan waa kɛ fʊ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ sa ɔkʊ. Amaa taa fʊ n-yɪɪ naa kaapʊ Ɩbwaarɛ oseepu, kɛ ɔ taa fʊ atɔ waa saraga sa fʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mosesi kaapʊ yɪla mʊ, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ o wu fɛɛ fʊ kʊlɔ mʊ kɪ lʊwɛ."
45 Amaa ɔnyɪn mʊ dan lɪɪ kpee katɪn kʊmaa nɪmʊ ɛɛ da kibonbon ɛɛ sa asa yɛ Yesu ɪ kyɛ mʊ kibootoo. Ɩmʊ sʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ Yesu man bɪla ɛɛ nyɛ ee loo kadɛ kʊ tɔ tentengilen. O kpee katɪn mʊ nɪɪ i du diin, yɛgɛ asa bɛɛ lɪɪ katɪn kʊmaa nɪmʊ bɛɛ ba mʊ asɛ.

2

Yesu Kyɛ Mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ-nyɪn kʊ
(Matiwu 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Ɩ man gyii nkɛ nkʊ nɪɪ Yesu bwii kpee Kapanum, nɪɪ asa ba nu fɛɛ ɔ baa ɔ bʊ kɪkpaara sʊ.
2 Nɪɪ asa kʊkyɔ ba ba bɔla tʊtɔ, nɪɪ ɔkpa man bɪla ɔ bʊ tɔ, halɪɪ kebunɔ gbaa, yɛgɛ Yesu ɪ tɔwɛ bamʊ abwaarɛsɪn.
3 Nɪɪ asa ana akʊ ba sʊla mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ-nyɪn boobi kʊ bɛɛ bɪya Yesu.
4 Amaa sakyɔ sʊ mʊ, ba man nyɛ ɔkpa, nɪɪ ba taa ɔnyɪn mʊ dii obu mʊ sʊsʊ, katɪn mʊ nɪɪ ba taa ɪsɛ nyalɛ munla mʊ

sʊ, nɪɪ ba foti ɔbɔ opula mʊ nɪɪ Yesu bʊ mʊ kyɛɛkyɛɛ, nɪɪ ba kpɪlɪgaa ɔlɔpʊ mʊ, yɛgɛ ɔ dɛ mʊ kalan sʊ ba yɪla kasɛ.
5 Yesu maa wu kanan mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Mi-bii, n taa fʊ alibi kɛɛ fʊ."
6 Nɪɪ Ɩbwaarɛ nbara akaapʊpʊ akʊ mʊ nɪɪ ba tɛ tʊtɔ mʊ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ bamʊ amu tɔ yɛ,
7 "Mɪnɛ kʊtɔ nbusaa asɪn nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ ɪ tɔwɛ falɛ? Anɪmʊ ɪɪ taalɛ taa alibi ɛɛ kɛɛ tii Ɩbwaarɛ sʊ."
8 Opula tɔ nɪɪ Yesu bɪɪ mʊ nfɛɛrɛ tɔ kʊtɔ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ fɛn fɛ kanɪn nfɛɛrɛ?
9 Ɩmʊ ɪmɔɔ ɪ bʊsɪn kɪtɔwɛ? Fɛɛ n tɔwɛ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ mʊ yɛ, 'N taa fʊ alibi kɛɛ fʊ,' abɛɛ n tɔwɛ mʊ yɛ, 'Kʊsʊ kɛ fʊ taa fʊ kalan natɛ?'
10 N biti n kaapʊ fanɛ yɛ mɛ, Daadi-maadi Obii-nyɪnsa mʊ n sʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ n taalɛ taa alibi kɛɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ." Ɩmʊ sʊ ɔ tɔwɛ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ mʊ yɛ,
11 "Mɛ ɪ tɔwɛ fʊ fɛɛ, kʊsʊ taa fʊ kalan kɛ fu kpewu."
12 Nɪɪ ɔ kʊsʊ taa mʊ kalan waa bilen kpewu, yɛgɛ asa ba kɪɪ mʊ, nɪɪ i kyinkyin bamʊ gaa, nɪɪ ba yɪn Ɩbwaarɛ tɔwɛ fɛɛ, "An man pɪɪta wu falɛ asɪn nɪmʊ kakaakʊ."

Yesu tɪɪ Lewi
(Matiwu 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Yesu bwii kpee Galile ɔbʊn-kaa, nɪɪ asa damantɛ ba ba mʊ asɛ, nɪɪ o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ.
14 Maa kyʊn ee kpee mʊ, o wu Alifeyo mu-bii Lewi maa tɛ lenpoo ɔkɔɔlɛkpa. Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Ba buu mɛ." Nɪɪ Lewi kʊsʊ buu mʊ.
15 Ɩmʊ kamaa tɔ, Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba tɛ bee gyii Lewi kɪkpaara sʊ, nɪɪ lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ alibi awaapʊ damantɛ ba buu mʊ, nɪɪ bamʊ gaalaagaa ba be tii mʊ sʊ bee gyii agyitɔ.
16 Nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ nɪɪ ba gyɛ Farasii abi mʊ, ba maa wu fɛɛ Yesu maa alibi awaapʊ yɛ lenpoo akɔɔlɛpʊ ba maa gyii mʊ, ba taasɛ yɛ, "Mɪnɛ kʊtɔ sʊ nɪɪ maa falɛ asa ɪ tɛ bee gyii?"
17 Yesu nu kʊtɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Bamʊ nɪɪ ba mɛɛ lɔ mʊ, be mee biti ɔkyɛpʊ, amɔɔ bamʊ nɪɪ bɛɛ lɔ. N man ba nɪn kɛ n ba tɪɪ adanbɪrasa awaapʊ, amɔɔ alibi awaapʊ."

Noŋmina Asɪn
(Matiwu 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Gyɔn Okyugyeepu abɪɪlapʊ yɛ Farasii abi bee ŋmina kɔnɔ. Nɪɪ asa akʊ ba kpee Yesu asɛ naa taasɛ mʊ yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ Gyɔn Okyugyeepu abɪɪlapʊ yɛ Farasii abi abɪɪlapʊ bee ŋmina kɔnɔ, nɪɪ fʊ abɪɪlapʊ mʊ bɪrɛ be mee ŋmina?"
19 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Kɪkyɪɪfɔ tɔ asa bɛɛ taalɛ ŋmina kɔnɔ yɛgɛ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli san ɔ bʊ bamʊ asɛ? Ɩ mɛɛ yɛ ɪ waa kanɪn. Fɛɛ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli san bʊ bamʊ asɛ falɛ.
20 Amaa saŋa kʊ ɪɪ ba nɪɪ bee biti ba taa ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ lɪɪ bamʊ asɛ. Kanɪn saŋa maŋa tɔ nɪɪ bee biti ba ŋmina kɔnɔ.
21 "Ba mɛɛ taa kikyibi pʊpwɛ bɛɛ mata kaalɛ dɪdaa ɔbɔ, lɪɪ fɛɛ kii biti kɪ kyatɛ kaalɛ mʊ tii sʊ.
22 Kanɪn maŋa nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taa nta pʊpwɛ waa kʊtɔbwaaya ɔwʊlɛ taakpe dɪdaa tɔ. Nɪɪ ɔ kan waa kanɪn, nɪɪ nta mʊ ɪɪ bɪlɛ mʊ, ii biti ɪ kyatɛ taakpe dɪdaa mʊ nyita, kɛ nta mʊ ɪ kyɛɛgɛ fɔyɪ. Amaa bɛɛ taa nta pʊpwɛ waa taakpe pʊpwɛ tɔ, kɛ ɪmʊ anyɔ mʊ ɪ man nyita."

Kakɛ Fʊʊtɛsa Asɪn
(Matiwu 12:1-8; Luka 6:1-5)

23 Kakɛ fʊʊtɛsa kʊ, nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba naa alʊn kadɔɔ kʊ tɔ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba piili bɛɛ gyayɪ alʊn mʊ ɪkʊ.
24 Nɪɪ Farasii abi mʊ ba yɛ, "Kɪɪ, mɪnɛ sʊ nɪɪ fʊ abɪɪlapʊ bɛɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ man dɛ ɔkpa kakɛ fʊʊtɛsa?"
25 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Fan man pɪɪta kalɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Owura Dawidi maa mʊ kamaa tɔ abi ba waa saŋa mʊ nɪɪ akʊn a mɔɔ bamʊ mʊ nɪn?
26 Saŋa mʊ nɪɪ Abiyata kyɪna ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ, Owura Dawidi loo Kabwaarɛ-sunkpa obu mʊ tɔ naa taa bodobodo mʊ nɪɪ ba taa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ mʊ wɛ, nɪɪ ɔ sa mʊ kamaa tɔ abi, yɛgɛ ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ ba wɛ ɪmʊ, amɔɔ aseepu mʊ nkʊn."
27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ fɛɛ, "Nyɪmɪsa kɪdanbɪrasa sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa kakɛ fʊʊtɛsa mʊ, man gyɛ nyɪmɪsa nɪɪ ba waa sa kakɛ fʊʊtɛsa mʊ sa.

28 Ɪmʊ sʊ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
mʊ n kyɔ kakɛ fʊʊtɛsa mʊ gbaa."

3

Ɔnyɪn kɪbaa wusa-wuya
(Matiwu 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Yesu bwii kpee kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa. Ɔnyɪn kʊ mʊ nɪɪ mʊ kɪbaa
ki wu mʊ bʊ tʊtɔ.
2 Asa akʊ mɔɔ ba bʊ tʊtɔ nɪɪ bee biti
kanan mʊ nɪɪ ba nyɛ asɪn akʊ taa pwɪɪ
Yesu. Ɪmʊ sʊ ba tɛ bee gyoo fɛɛ Yesu ii biti
ɔ kyɛ ɔnyɪn mʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ, abɛɛ ɔ
mɛɛ yɛ ɔ kyɛ mʊ.
3 Nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Kʊsʊ yɪlɛ
bamʊ ansi tɔ nfɪɪ."
4 Nɪɪ ɔ taasɛ asa mʊ yɛ, "Kɪmɔmɔ nɪɪ
anɛ nbara mʊ ɪɪ sa ɔkpa fɛɛ a waa kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ? Adanbɪrasa abɛɛ alibi? A
mɔlɪgɛ asa abɛɛ a mɔɔ?" Asa mʊ ba man
taalɛ tɔwɛ sɛhn.
5 Nɪɪ Yesu kɪɪ bamʊ kyaabɔɔ agbʊ sʊ,
nɪɪ ɪ kɔ mʊ gaa lɪɪ bamʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn sʊ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Tɛɛŋɛ fʊ kɪbaa."
Nɪɪ ɔ tɛɛŋɛ mʊ kɪbaa, nɪɪ ki kyiŋi.
6 Tʊtɔ nɪɪ Farasii abi mʊ ba lɪɪ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ, nɪɪ ba maa
Herodi kamaa abi ba naa waa kɔnɔ kʊlʊn
ɔkpa mʊ nɪɪ ba taa kɛ ba mɔɔ Yesu.

Yesu Kyɛ Asa Damantɛ Alɔ
(Matiwu 12:15-16; Luka 6:17-19)

7 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba lɪɪ ɪkaa sʊ
kpee Galile ɔbʊn ɔkaa, nɪɪ asa damantɛ
ba lɪɪ Galile yɛ Gyudeya ɪsʊwʊlɛ sʊ ba buu
mʊ.
8 Akʊ ba lɪɪ Gyerusalem kadɛ lala yɛ
ɪsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ Idumiya, yɛ Gyɔdan
ɔbʊn kyɔwɛ kɪlɪɪ yɛ Taayi maa Sidon ndɛ
lala mʊ abaafʊn. Asa damantɛ ba ba Yesu
asɛ, lɪɪ fɛɛ ba nu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɛɛ waa.
9 Sakyɔ mʊ sʊ mʊ, Yesu tɔwɛ mʊ
abɪɪlapʊ mʊ yɛ ba lɔŋɔ ɔkʊlɪ yɪla mʊ, kɛ
ba man nyɛ nin tiri mʊ tɔ.
10 Lɪɪ fɛɛ ɔ kyɛ asa damantɛ, nɪɪ bamʊ
nɪɪ bɛɛ san bɛɛ lɔ mʊ kpini, bee nin bee
tiri mʊ, kɛ ba nyɛ mata mʊ.
11 Nɪɪ nbwɪɪ libi wuya ana ba kan wu
mʊ mʊ, bɛɛ lɪɪ bɛɛ tɪyɛ mu ansi tɔ, kɛ ba
kuusi tɔwɛ fɛɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii
mʊ."
12 Nɪɪ Yesu ɪ gya bamʊ fɛɛ ba man tɔwɛ
ɔkʊ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ gyɛ.

Yesu Lɛɛ mʊ Abɪɪlapʊ Kudu Anyɔ.
(Matiwu 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Nɪɪ Yesu kpee kɪbɪɪ sʊ, nɪɪ ɔ tɪɪ asa
mʊ nɪɪ ee biti, nɪɪ ba ba mʊ asɛ.
14 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ tɔ asa kudu anyɔ, nɪɪ
ɔ tɪɪ bamʊ fɛɛ asunpu. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ
yɛ, "N lɛɛ fanɛ fɛɛ fan baa fan bʊ mɛ asɛ,
kɛ n sun fanɛ fan naa tɔwɛ abwaarɛsɪn.
15 N biti n sa fanɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ fen biti
fan taalɛ taa gya nbwɪɪ libi."
16 Asa kudu anyɔ mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ
atɪɪ ndee. Simon (mʊ nɪɪ Yesu yɪla mʊ
kɪtɪɪ yɛ Pita).
17 Sebedi mu-bii ana Gyemisi yɛ Gyɔn,
(mʊ nɪɪ Yesu yɪla bamʊ kɪtɪɪ yɛ Bwanegesi
ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, Bʊlayɪ kikpira nbii).
18 Bamʊ akʊ ɪ gyɛ Andiruwu yɛ Filipu yɛ
Batolome yɛ Matiwu yɛ Tomasi yɛ Alifeyo
mu-bii Gyemisi yɛ Simon Seloti*,
19 yɛ Gyuda Isikariyoti, mʊ nɪɪ ɔ ba lɛɛ
Yesu sa mʊ.

Yesu maa Beelisebu
(Matiwu 12:22-32; Luka 11:14-23, 12:10)

20 Nɪɪ Yesu bwii kpee kewu tɔ. Nɪɪ sakyɔ
bɪla ba mʊ asɛ, halɪɪ maa mʊ abɪɪlapʊ ba
man nyɛ saŋa kɛ ba gyii.
21 Mʊ kʊʊpʊ ana ba maa nu falɛ mʊ, ba
sun ba naa kɪtaa mʊ ba, lɪɪ fɛɛ ba nu asa
bɛɛ tɔwɛ yɛ mʊ nfɛɛrɛ i nyita.
22 Nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ nɪɪ ba lɪɪ
Gyerusalem mʊ akʊ ba yɛ, "Yesu sʊ
Beelisebu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ nbwɪɪ libi kumu
mʊ ɔlʊn. Mʊ ɪɪ sa mʊ ɔlʊn nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ
gya nbwɪɪ libi falɛ."
23 Ɪmʊ sʊ Yesu tɪɪ bamʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ kɪŋasan tɔ yɛ, "Ɔkpa mɔɔ sʊ nɪɪ
Sɪtaanɛ ɪ taalɛ gya Sɪtaanɛ?
24 Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ asa ba kan ba barɪgɛ tɔ
bɛɛ kɔ yɛ abaa mʊ, ɔsʊwʊlɛ maŋa i boyi.
25 Nɪɪ kɪkpaara sʊ asa ba kan bɛɛ barɪgɛ
tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʊ, kɪkpaara maŋa i
boyi.

* **3:18 3:18** Seloti kasɛ ɪ gyɛ ɔ mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mʊ asa, nɪɪ ee biti fɛɛ ba kɔ kɔɔlɛ bamʊ n-yɪɪ lɪɪ Roma kɪbanɛ kasɛ mʊ.

26 Ɪmʊ sʊ mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ kuwura-gyii
kɪ kan kɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ abaa mʊ, kɪɪ
tɪyɛ kakpaa.
27 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ loo ɔlʊnpʊ kɪkpaara sʊ
naa swii mʊ atɔ natɛ. Amɔɔ ɪ dagaa maa
gyankpaa ŋmina mʊ pɔyɪ, kɛ ɔ nyɛ ɔkpa
loo mʊ kɪkpaara sʊ yuuri mʊ atɔ.
28 N gyii fanɛ kesintin fɛɛ, Ɪbwaarɛ ɪɪ
taa nyɪmɪsa alibi kʊmaa yɛ mʊ kɪtɔwɛ yii
mʊ kʊmaa ɛɛ kɛɛ.
29 Amaa nyɪmɪsa kɪtɔwɛ yii Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa
kɛɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ waa alibi mʊ nɪɪ ɪ dɛ
kakpaa nɪn."
30 Yesu tɔwɛ ɪnɪmʊ nɪn, lɪɪ fɛɛ akʊ bɛɛ
yɛ ɔ sʊ nbwɪɪ libi.

Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana
(Matiwu 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Nɪɪ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana ba
ba yɪla nbwama, nɪɪ ba sun mʊ asɛ yɛ ba
tɪɪ mʊ.
32 Saŋa maŋa mʊ, asa ba kyɪna kyaabɔɔ
mʊ, nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Kɪɪ fu-nyi yɛ
fu-supu ana ba bʊ nbwama bee biti fʊ."
33 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Anɪmʊ ɪ gyɛ
mi-nyi yɛ mu-supu ana?"
34 Nɪɪ ɔ kɪɪ asa mʊ nɪɪ ba tɛ kyaabɔɔ
mʊ gyaŋɛ, nɪɪ ɔ yɛ, "Fan kɪɪ! Banɪmʊ ɪ
gyɛ Mi-nyi yɛ mi-supu ana.
35 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa Ɪbwaarɛ
kebiti mʊ, mʊ ɪ gyɛ mi-supu, yɛ mɛ-daa,
yɛ mɛ-pɪɪkyɪɪ yɛ mi-nyi."

4

Ɔdɔɔpʊ kʊ kɪŋasan
(Matiwu 13:1-17; Luka 8:4-10)

1 Nɪɪ Yesu bɪla piili ɛɛ kaapʊ Galile ɔbʊn
kaa, nɪɪ asa damantɛ ba ba kyaabɔɔ mʊ
bɛɛ nu mʊ asɛ. Sakyɔ sʊ mʊ, ɔ loo ɔkʊlɪ
mʊ nɪɪ kɪ gyan nkyu sʊ ɔbʊn kaa, yɛgɛ
asa ba yɪla kidenbi sʊ.
2 Nɪɪ ɔ taa aŋasan tɔ kaapʊ bamʊ atɔ
damantɛ. Mʊ kɪkaapʊ tɔ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ yɛ,
3 "Fan nu, ɔdɔɔpʊ kʊ ɪ kyɪna kpee ɔ naa
ŋmatɛ ayu.
4 Saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ ŋmatɛ ayu mʊ, ɪmʊ
ɪkʊ ɪ tɪyɛ ɔkpa kaa, nɪɪ nbwiibi ba ba tasɛ
gyii.
5 Nɪɪ ɪkʊ ɪ tɪyɛ fʊlɛ sʊ, katɪn mʊ nɪɪ ɪsɛ
ɪ man bʊnyɛ, ɪmʊ sʊ ɪ kɔyɪ bilen.
6 Ɪmʊ sʊ kyɔwɛ maa da mʊ, ɪ bwɪɪ, nɪɪ
i wu lɪɪ fɛɛ ɪ man sʊ ilin.
7 Nɪɪ ɪkʊ ɪ tɪyɛ iwii tɔ, nɪɪ iwii mʊ ɪ dan
nyan ɪmʊ, nɪɪ ɪ man talɛ sɔyɪ abi.
8 Nɪɪ ɪkʊ mɔɔ ɪ tɪyɛ kasɛ danbɪrasa tɔ.
Nɪɪ ɪ kɔyɪ dan nɪɪ ɪ sɔyɪ abii. Ɪkʊ ɪ sɔyɪ
abi adɪsa, ɪkʊ mɔɔ adisiye, nɪɪ ɪkʊ mɔɔ
kɪlɪfa."
9 Nɪɪ Yesu lʊwɛ tɔwɛ yɛ, "Ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ
asʊ nɪɪ ee biti o nu mʊ, o nu."

Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Yesu bɔ kɪŋasan mʊ

10 Ɪ maa ba san Yesu nkʊn mʊ, mʊ
abɪɪlapʊ kudu anyɔ yɛ asa mʊ nɪɪ ba nu
mʊ asɪn tɔwɛsa mʊ akʊ ba ba taasɛ mʊ
kɪŋasan mʊ kasɛ.
11 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ bɪrɛ,
Ɪbwaarɛ lɛɛ kuwura-gyii mʊ asiri asɪn
kaapʊ fanɛ, amaa bamʊ nɪɪ ba man tii
fanɛ sʊ bɪrɛ mʊ, aŋasan tɔ nɪɪ bɛɛ sʊ bɛɛ
kaapʊ bamʊ.
12 Ɪmʊ sʊ,
'bee biti ba kɪɪ kɛ ba kɪɪ, ba mɛɛ yɛ ba wu,
bee biti ba nu, amaa ba mɛɛ yɛ ba nu
kasɛ.
Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn sʊ, naafɔɔ ba tee bwii
ba Ɪbwaarɛ asɛ,
kɛ ɔ taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ.' "

Yesu lɛɛ ɔdɔɔpʊ kɪŋasan mʊ kasɛ
(Matiwu 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Fan man nu
kɪŋasan nɪmʊ kasɛ? Nɛnɛ nɪɪ fen biti fan
nu kɪŋasan kʊ kasɛ?
14 Ɔdɔɔpʊ mʊ ɪ gyɛ abwaarɛsɪn
ɔtɔwɛpʊ.
15 Asa akʊ ba du nɪn fɛɛ ayu mʊ nɪɪ
ɪ tɪyɛ ɔkpa kaa mʊ. Ba dan bee nu
abwaarɛsɪn mʊ, yɛgɛ Sɪtaanɛ ɪ ba lɛɛ
abwaarɛsɪn mʊ lɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ.
16 Akʊ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mʊ nɪɪ ɪ
tɪyɛ afʊlɛ sʊ mʊ. Ba dan nu abwaarɛsɪn
mʊ, bɛɛ taa kensi-gyii kɔɔlɛ ɪmʊ.
17 Amaa ɪ maa mee loo bamʊ nkɔlɔ
kasɛ tɔ sʊ mʊ, ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ bamʊ tɔ.
Ɪmʊ sʊ nɪɪ awʊrʊfɔ abɛɛ kanyanla dan ba
bamʊ sʊ lɪɪ abwaarɛsɪn sʊ mʊ, bɛɛ yɛgɛ
Ɪbwaarɛ kesun.

18 Akʋ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mʋ nɪɪ
ɪ tɪyɛ iwii tɔ mʋ. Kanɪn asa mʋ bee nu
abwaarɛsɪn.
19 Amaa kakyɪna kanɪmʋ tɔ tɔɔrɔɔ yɛ
kefulee biti kensi payɪ yɛ dulinyaa atɔ
kebiti libi, ɪ ba nyan abwaarɛsɪn mʋ, nɪɪ
ɪ man taalɛ sɔyɪ abi.
20 Nɪɪ akʋ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mʋ
nɪɪ ɪ tɪyɛ ɪsɛ danbɪrasa tɔ mʋ. Ba dan nu
abwaarɛsɪn mʋ, bɛɛ kɔɔlɛ ɪmʋ kɛ bɛɛ sɔyɪ
abi. Akʋ bɛɛ sɔyɪ adɪsa, akʋ adisiye, nɪɪ
akʋ gbaa kɪlɪfa."

Ɔkʋ mee tuwa fɪtɪla waa npaa kasɛ
(Matiwu 5:15; Luka 8:16-18)

21 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ kɪŋasan kʋ yɛ, "Be
mee tuwa fɪtɪla kɛ ba taa waa kolobi tɔ,
abɛɛ ba taa waa npaa kasɛ. Bee tuwa
fɪtɪla ba sʋ bɛɛ gyaga kɪmʋ ɔgyagakpa
nɪn.
22 Ɪmʋ sʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ baala
mʋ, kii biti kɪ lɪɪ ifuli, kɛ kɪmʋ nɪɪ kii bun
sʋ mʋ kii biti ki bugi tɔ.
23 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ o nu."
24 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ fɛɛ, "Fan fɛ nfɛɛrɛ
danbɪrasa lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ fan nu mʋ sʋ.
Kʋtɔ kaalasa mʋ nɪɪ fʋ taa kaala sa fʋ
tɔɔmaa mʋ, kɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ gbaa ii biti
ɔ kaala sa fʋ, kɛ ɪ ŋara fʋ lɛɛ mʋ.
25 Ɔsa mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ tii
sʋ, nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ man sʋ mʋ, halɪɪ pii mʋ
nɪɪ ɔ sʋ mʋ, bee biti ba kɔɔlɛ lɪɪ mʋ asɛ."

Kʋtɔ duusa dansa kɪŋasan

26 Nɪɪ Yesu tɔwɛ fɛɛ, "Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii du nɪn fɛɛ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ
ɔ ŋmatɛ ayu mʋ ndɔɔ tɔ.
27 Ɛɛ dɛ kɛ o kyiŋi kagyanbwɛ yɛ
kakyʋwapɛ, yɛgɛ ɔ man nyi kanan mʋ nɪɪ
ayu mʋ ɪ waa nɪɪ ɪ kɔyɪ nɪɪ ɪ dan.
28 Kasɛ mʋ ɪ yɛgɛ ayu mʋ ɪɪ dan nɪɪ ɪɪ
kɔyɪ. Oyu mʋ ɪ gyankpaa kɔyɪ kɛ ɪ nyɛ
ɔtɔ kɛ ɪ kʋʋgɛ abi.
29 Ɩ dan mʋ, nɪɪ ɔnyɪn mʋ ɪ taa deebi
naa tɪŋɛ ɪmʋ lɪɪ fɛɛ ɪmʋ saŋa fʋʋ."

Sinapi kibi kɪŋasan
(Matiwu 13:31-32; Luka 13:18-19)

30 Nɪɪ Yesu taasɛ fɛɛ, "Mɪnɛ kʋtɔ nɪɪ an
biti a taa Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ waa
sɪnkaala? Mɪnɛ kɪŋasan nɪɪ an biti a taa
kaapʋ tɔ?
31 Ki du nɪn fɛɛ sinapi oyu kibi atɔ
duusa tɔ kpini kibi pii, nɪɪ bee duu kɪmʋ.
32 Nɪɪ ba kan duu kɪmʋ mʋ, kɪ kɔyɪ,
nɪɪ kɪɪ dan kɪ gyɔɔ apʋnfa kpini, nɪɪ kɪɪ
waa n-yaabi lala halɪɪ nbwiibi ba ba waa
nsʋswaa kɪmʋ onyin tɔ."
33 Aŋasan tɔ falɛ nɪɪ Yesu taa tɔwɛ
bamʋ abwaarɛsɪn. Ɔ tɔwɛ bamʋ kanan
mʋ nɪɪ bɛɛ taalɛ nu kasɛ.
34 Asɪn akʋ ɪ man bʋ tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ,
nɪɪ ɪ man gyɛ kɪŋasan. Amaa saŋa kʋmaa
nɪɪ ɪ ba san maa mʋ abɪɪlapʋ nkʋn mʋ, ɛɛ
lɛɛ ɪmʋ kasɛ ɛɛ kaapʋ bamʋ.

Yesu yuula apaa
(Matiwu 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Kakɛ maŋa kalaatɪpwɛɛ asɛ nɪɪ Yesu
tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ fɛɛ, "Fan yɛgɛ a faa
kpee benbe."
36 Nɪɪ ba loo ɔkʋlɪ mʋ nɪɪ Yesu tɛ kɪmʋ
tɔ mʋ, nɪɪ ba yɛgɛ sakyɔ mʋ ɔbʋn kaa,
ɪkʋlɪ ɪkʋ gbaa i tii bamʋ sʋ.
37 Ba maa kpee mʋ, nɪɪ afuu i tigi kɔnɔ
kʋlʋn, nɪɪ apaa ɪ waa nɪɪ ɪ da nkyu ɪ waa
ɔkʋlɪ mʋ tɔ naa san gbɛrɛɛ kɛ ɔkʋlɪ mʋ ɔ
bɔla.
38 Amaa Yesu taa mu kumu gyaga
keputu sʋ dɛ nsɪɪrɛ ɔkʋlɪ kɔnɔ. Nɪɪ
abɪɪlapʋ mʋ ba kyiŋi mʋ, nɪɪ ba taasɛ mʋ
yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, a maa biti a wu mʋ, ɪ man
tiri fʋ?"
39 Nɪɪ Yesu kʋsʋ yɪlɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ afuu
mʋ fɛɛ, "Waa diin." Nɪɪ katɪn kʋmaa waa
diin.
40 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ,
"Mɪnɛ sʋ nɪɪ fan sʋ kufuu? Fan man sʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii nɪn?"
41 Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʋ gaa nɪɪ
ba taasɛ abaa yɛ, "Mɪnɛ Nyɪmɪsa ndee?
Halɪɪ afuu yɛ apaa gbaa i nu mʋ asɛ."

5

Yesu gyan Nbwɪɪ Libi lɪɪ ɔnyɪn kʋ sʋ
(Matiwu 8:29-34; Luka 8:26-39)

1 Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ ba faa kpee
Galile ɔbʋn benbe, Gerasene kabaafʋn.
2 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ ɔkʋlɪ tɔ, nɪɪ ɔnyɪn
kʋ mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ mʋ sʋ mʋ, lɪɪ
nkyan tɔ ba gyaŋa mʋ.
3 Ɔnyɪn maŋa tɛ nkyan mʋ tɔ nɪn. Ɔkʋ
man bɪla taalɛ da mʋ ɪgbɛɛ.

4 Lıı fɛɛ saŋa kʊmaa nıı ba da mʊ ayaa
yɛ abaa ıgbɛɛ mʊ, ɛɛ tıŋɛ ımʊ nın. Nıı
ɔkʊ man bʊ tɔ kɛ ɔ taalɛ gyii mʊ sʊ.
5 Ɔ naa ɔ naa nkyan yɛ abıı tɔ kyʊwapɛ
yɛ kagyanbwɛ, nıı ɛɛ taa afʊlɛ ɛɛ kyaŋɛ
mʊ n-yıı yɛgɛ ee kuusi.
6 Maa wu Yesu kata mʊ, ɔ sılɛ naa gyaŋa
mʊ, nıı o muŋa mu ansi tɔ.
7 Nıı o kuusi kenken tɔwɛ yɛ, "Yesu, fʊ
ı gyɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ gyɛ Owura lala
Mu-Bii. Maa fʊ an sʊ mınɛ? Bɔ Ɩbwaarɛ
fɛɛ fʊ mɛɛ yɛ fʊ tɔɔrɔɔ mɛ."
8 Ɔnyın mʊ tɔwɛ kanın nın lıı fɛɛ Yesu
wʊla tɔwɛ nbwıı libi mʊ yɛ, "Nbwıı libi,
fan lıı ɔnyın mʊ tɔ."
9 Nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ kıtıı?"
Nıı ɔ yɛ, "Bɛɛ tıı mɛ yɛ Kʊkyɔ, lıı fɛɛ an
kyɔ."
10 Nıı ɔ mata sʊ ɛɛ kʊlɛ Yesu gaa fɛɛ ɔ man
gya nbwıı libi mʊ lıı ɔsʊwʊlɛ maŋa tɔ.
11 Akuuri damantɛ akʊ ba bʊ tiri tʊtɔ
kıbıı kʊ sʊ bee gyii.
12 Nıı nbwıı libi mʊ ba kʊlɛ Yesu yɛ,
"Yɛgɛ a naa loo akuuri mʊ tɔ."
13 Nıı Yesu sa bamʊ ɔkpa, nıı ba lıı
ɔnyın mʊ tɔ naa loo akuuri mʊ tɔ. Nıı
akuuri mʊ kpini bamʊ kɔnɔ ı waa fɛɛ
ngbın nyɔ mʊ, ba sılɛ kpılıgɛ kıbıı mʊ
ogee tɔ naa loo nkyu tɔ muuri.
14 Nıı asa mʊ nıı bɛɛ kıı akuuri mʊ sʊ
mʊ, ba sılɛ kpee kadɛ tɔ yɛ ndɔɔ ana tɔ
naa tɔwɛ asa. Nıı asa ba ba kıı kʊtɔ mʊ
nıı kı waa.
15 Ba maa ba Yesu asɛ mʊ, ba wu ɔnyın
mʊ nıı ɔ daa ɔ sʊ nbwıı libi mʊ, bun
ıkaalɛ danbırasa ɔ tɛ, nıı mʊ nfɛɛrɛ tɔ ı
dɛ. Nıı kufuu kı kıtaa bamʊ.
16 Bamʊ nıı ba taa bamʊ ansi wu kʊtɔ
mʊ nıı Yesu waa mʊ, ba tɔwɛ ɔnyın mʊ
nıı nbwıı libi ba tɛ mʊ sʊ, yɛ akuuri mʊ
asın sa asa.
17 Nıı asa mʊ ba yɛ Yesu ɔ lıı bamʊ
ɔsʊwʊlɛ sʊ.
18 Yesu maa loo ɔkʊlı tɔ mʊ, ɔnyın mʊ
nıı nbwıı libi ba daa ba tɛ mʊ sʊ mʊ, kʊlɛ
mʊ yɛ ɔ yɛgɛ ɔ buu mʊ.
19 Nıı Yesu kina, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Bwii
kpee kewu naa tɔwɛ fʊ asa kʊtɔ mʊ nıı
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ waa sa fʊ, yɛ kanan mʊ
nıı o wu fʊ kʊwɛɛ."
20 Nıı ɔnyın mʊ lıı tʊtɔ naa natɛ
kabaafʊn mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Ndɛ Kudu mʊ
sʊ kpini, ɛɛ tɔwɛ asa kʊtɔ mʊ nıı Yesu
waa sa mʊ. Nıı i kyinkyin bamʊ nıı ba
nu mʊ kpini.

Gyarosi mu-bii kyıısa yɛ ɔkyıı mʊ nıı ɔ mata Yesu kaalɛ mʊ
(Matiwu 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nıı Yesu bwii loo ɔkʊlı tɔ faa kpee
ɔbʊn mʊ benbe, nıı asa kʊkyɔ ba ba sarɛ
kyaabɔɔ mʊ.
22 Nıı Gyarosi mʊ nıı ɔ gyɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa abılısa mʊ tɔ ɔkʊ
ba tʊtɔ. Maa wu Yesu mʊ, nıı ɔ tıyɛ mʊ
ayaa tɔ.
23 Nıı ɔ kʊlɛ mʊ gaa yɛ, "N kʊlɛ fʊ nın,
mi kebii kyıısa-bi ɛɛ lɔ ee biti o wu, ba taa
fʊ abaa gyaga mʊ sʊ kɛ ɔ nyɛ alanfıya."
24 Nıı maa Yesu ba yii sʊ bee kpee, yɛgɛ
sakyɔ ba mili Yesu sʊ ba buu mʊ.
25 Ɔkyıı kʊ nıı nkalan ıı da mʊ, nsu
kudu anyɔ, bʊ sakyɔ mʊ tɔ.
26 Ɔkyıı mʊ nyita mu afulee mʊ nıı ɔ sʊ
kpini akyɛpʊ asɛ kpınɛ, fɛɛ naafɔɔ kʊlɔ
mʊ kı bɔɔsɛ mʊ, amaa kʊlɔ mʊ kı san kii
tii sʊ.
27 O nu Yesu sʊ nıı o loo sakyɔ mʊ tɔ ba
Yesu kamaa.
28 Nıı ɔkyıı mʊ fɛ nfɛɛrɛ mu kumu tɔ
yɛ, "Naafɔɔ n daa nyɛ mata mʊ kaalɛ gbaa
nın, n biti n nyɛ alanfıya."
29 Nıı ɔ mata Yesu kaalɛ, nıı nkalan mʊ
ı tın opula tɔ. Nıı o wu mʊ n-yıı tɔ fɛɛ
mʊ awʊrʊfɔ kpini ı kyʊn.
30 Opula tɔ nıı Yesu bıı fɛɛ ɔlʊn kʊ lıı
mʊ tɔ, nıı o biliŋi kıı sakyɔ mʊ, nıı ɔ taasɛ
yɛ, "Anımʊ ı mata mɛ kaalɛ?"
31 Nıı mʊ abıılapʊ ba ba sa mʊ kɔnɔ
fɛɛ, "Fu wu kanan mʊ nıı sakyɔ mʊ mili
fʊ sʊ, nıı fʊ taasɛ yɛ, 'Anımʊ ı mata mɛ
kaalɛ?' "
32 Nıı Yesu biliŋi ɔ dan san ɛɛ kıı ee biti
ɔsa mʊ nıı ɔ mata mʊ kaalɛ mʊ.
33 Nıı ɔkyıı mʊ maa wu kʊtɔ mʊ nıı kı
waa mʊ mʊ, nıı ɔ taa kufuu kyıkyaa natɛ
ba Yesu ansi tɔ, ba muŋa mʊ ayaa tɔ, nıı
ɔ lɛɛ asın mʊ kesintin kpini tɔwɛ mʊ.
34 Nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ fɛɛ, "Mi-bii,
fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ nyɛ alanfıya,
kpewu kɔkɔlɔ yuuli sʊ, fʊ awʊrʊfɔ ı
lʊwɛ."

35 Yesu maa san ɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ nbɔɔ
ba lɪɪ ɔbɪlɪsa Gyarosi kɪkpaara sʊ ba tɔwɛ
Gyarosi yɛ, “Fu kebii kyɪɪsa-bi mʊ wu,
mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ san fɪɪ tɔɔrɔɔ ɔkaapʊpʊ
mʊ?”
36 Nɪɪ Yesu lɛɛ mu ansi yɛgɛ bamʊ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ Gyarosi yɛ, “Man waa kufuu, dan
kɔɔlɛ gyii kanɪn.”
37 Nɪɪ ɔ man bɪla yɛgɛ ɔkʊ buu mʊ tii
Pita yɛ Gyemisi yɛ mu-supu Gyɔn sʊ.
38 Ba maa fʊʊ Gyarosi kɪkpaara sʊ mʊ,
ba wu asa ba maa waa ɪlawʊ bɛɛ sawʊ
kenken.
39 Nɪɪ Yesu loo taasɛ bamʊ fɛɛ, “Mɪnɛ
nɪɪ fɛn waa kanɪn? Mɪnɛ kusu nɪɪ fen
su kanɪn? Kebii mʊ man wu, ɔ dɛ nsɪɪrɛ
nɪn.”
40 Nɪɪ asa mʊ ba ŋmasɛ mʊ.

Nɪɪ ɔ gya bamʊ kpini lɪɪ kewu, nɪɪ maa
kebii mʊ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi yɛ mʊ abɪɪlapʊ
asa mʊ ba loo obu mʊ nɪɪ kebii kyɪɪsa-bi
mʊ dɛ kɪmʊ tɔ mʊ.
41 Nɪɪ ɔ kɪtaa kebii kyɪɪsa-bi mʊ kɪbaa tɔ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Talita kuum.” Kɪmʊ kasɛ
ɪ gyɛ fɛɛ, “Kebii kyɪɪsa-bi, n yɛ fʊ kʊsʊ.”
42 Opula tɔ nɪɪ kebii mʊ kʊsʊ, nɪɪ ɔ natɛ.
Kebii mʊ gyii nsu kudu anyɔ. Nɪɪ asɪn mʊ
i kyinkyin bamʊ gaa.
43 Nɪɪ Yesu sa bamʊ kɔnɔ yɛ ba man kan
tɔwɛ ɔkʊ kanɪn asɪn nɪmʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ fɛɛ ba sa kebii mʊ agyitɔ kɛ o gyii.

6

Ba kina Yesu Nasareti
(Matiwu 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Nɪɪ Yesu lɪɪ tʊtɔ bwii kpee mʊ
gbaa-gbaa kadɛ tɔ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba
buu mʊ kpee.
2 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ, o kpee kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ. Nɪɪ mʊ
kɪkaapʊ mʊ ki kyinkyin asa mʊ nɪɪ ba
nu mʊ gaa, nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, “Fɪnɛ
nɪɪ ɔ nyɛ kɪkaapʊ nɪmʊ lɪɪ? Fɪnɛ nɪɪ ɔ
nyɛ kanyaasɪn nɪmʊ lɪɪ halɪɪ ɛɛ waa asɪn
kyinkyinsa anɪmʊ?
3 Man gyɛ kapinta mʊ ndee? Man gyɛ
Mɛɛrɪ mu-bii mʊ nɪn? Man gyɛ mu-supu
ana ɪ gyɛ Gyemisi yɛ Gyosefu yɛ Gyuda
yɛ Simon? Man gyɛ anaa mʊ-pɪɪkyɪɪ ana
ɪ bʊ nfɪɪ?” Nɪɪ ba kina kɪkɔɔlɛ mʊ.
4 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ kʊmaa nɪmʊ sʊ bɛɛrɛɛ katɪn
kʊmaa, amɔɔ mʊ kadɛ tɔ yɛ mʊ kɪkpaara
sʊ abi nkʊn asɛ nɪɪ ɔ man sʊ bɛɛrɛɛ.”
5 Kanɪn sʊ mʊ, ɔ man taalɛ waa adan-
gana tʊtɔ kʊkyɔ, amɔɔ asa kalɪsa akʊ nɪɪ
ɔ taa mʊ abaa gyaga bamʊ sʊ nɪɪ ba nyɛ
alanfɪya.
6 Nɪɪ i kyinkyin mʊ gaa lɪɪ fɛɛ asa mʊ
ba man kɔɔlɛ mʊ gyii.

Yesu sun mʊ abɪɪlapʊ
kudu anyɔ mʊ
(Matiwu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Nɪɪ Yesu kpee ndɛ-bii mʊ nɪɪ ɪ maa mʊ
kadɛ, ɛɛ kaapʊ bamʊ abwaarɛsɪn.
7 Nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ, o
sun bamʊ anyɔ-anyɔ, nɪɪ ɔ sa bamʊ ɔlʊn
yɛ ba taa gya nbwɪɪ libi.
8 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ fɛɛ, “Fan maa kpee
falɛ, fan man taa sɛhn, amɔɔ fanɛ akpebi
nkʊn. Fan man taa agyitɔ abɛɛ adiikun
abɛɛ afulee waa fanɛ igyifa tɔ.
9 Fan waa asɪbɪta, amaa fan man taa
ɪkaalɛ ɪkʊ kɪtaa tii sʊ.
10 Kɪkpaara kʊmaa mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ fanɛ
mʊ, fan kyɪna tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ
fen biti fan lɪɪ kadɛ mʊ tɔ.
11 Nɪɪ fan kan kpee kadɛ kʊ tɔ, nɪɪ ɔkʊ
man kɔɔlɛ fanɛ abɛɛ nu fanɛ asɛ mʊ, nɪɪ
fan kan fɛn lɪɪ kanɪn kadɛ maŋa tɔ mʊ,
fan kpɪkpaa fanɛ ayaa tɔ ɪsɛ wʊrɪgɛ tʊtɔ,
kɛ ɪmʊ ii biti i gyii bamʊ.”
12 Nɪɪ ba kpee naa tɔwɛ abwaarɛsɪn sa
asa yɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa.
13 Nɪɪ ba gya nbwɪɪ libi damantɛ kʊsʊ
asa sʊ, nɪɪ ba sʊswa alɔpʊ damantɛ olifu
nfɔ nɪɪ ba nyɛ alanfɪya.

Gyɔn Okyugyeepu kelewu
(Matiwu 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Owura Herodi nu kʊtɔ mʊ nɪɪ kii
kpee sʊ kpini, lɪɪ fɛɛ Yesu kɔɔlɛ kɪtɪɪ katɪn
kʊmaa. Akʊ ba tɔwɛ yɛ Gyɔn okyugyeepu
mʊ ɪ bɪla kyiŋi, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ waa
kanɪn asɪn kyinkyinsa.
15 Akʊ mɔɔ ba yɛ ɔ gyɛ Eligya nɪn, nɪɪ
akʊ mɔɔ ba yɛ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ
dɪdaa mʊ tɔ ɔkʊ nɪn.
16 Herodi maa nu Yesu asɪn mʊ, nɪɪ ɔ yɛ,
“Ɔ gyɛ Gyɔn okyugyeepu nɪn. Mɛ ɪ yɛgɛ
nɪɪ ba tɪn mu kumu, amaa o bwii ba nkpa
tɔ.”
17 Herodi ɪ daa yɛgɛ nɪɪ ba kɪtaa Gyɔn
okyugyeepu, nɪɪ ba taa agbeeleebi da mʊ,

nıı ba taa mʊ tii obu. Kʊtɔ mʊ sʊ nıı ɔ waa kanın mʊ ı gyɛ fɛɛ, mʊ-ka Herodiya mʊ nıı o kili mʊ, ɔ kɔɔlɛ mʊ lıı mu-supu Filipu asɛ nın.

18 Lıı fɛɛ saŋa kʊmaa Gyɔn okyugyeepu ıı tɔwɛ mʊ yɛ ı man dagaa maa kɔɔlɛ mu-supu mʊ-ka kili.

19 Kanın sʊ nıı Gyɔn okyugyeepu nyɛ kilibi Herodiya asɛ, nıı ee biti ɔ mɔɔ mʊ, amaa ɔ man taalɛ.

20 Herodi sılɛ Gyɔn okyugyeepu, lıı fɛɛ o nyi maa gyɛ nyımısa danbırasa yɛ nyımısa kyırɛkyırɛ, ımʊ sʊ nıı o kun mʊ. Herodi ii biti Gyɔn abwaarɛsın kunu, amaa saŋa kʊmaa mʊ nıı o nu ımʊ mʊ ıı tɔɔrɔɔ mʊ gaa.

21 Herodiya ba nyɛ mu kebiti saŋa mʊ nıı mu-kuli Herodi i gyii mʊ kakɛ kʊʊgɛsa akɛ. Owura Herodi dıŋa agyitɔ, nıı ɔ tıı kıbanɛ abılısa yɛ anaakɔpʊ abılısa yɛ Galile abılısa kparɛ-kparɛ yɛ ba be gyii bamʊ ansi.

22 Nıı Herodiya mu-bii kyıısa lıı ba kyaa, nıı i gyii Herodi yɛ mʊ afɔ ansi gaa. Nıı ɔ tɔwɛ kebii mʊ yɛ, "Taasɛ mɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fii biti kɛ n sa fʊ."

23 Nıı ɔ bɔ ntan yɛ, "Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fii biti mʊ n biti n sa fʊ, halıı mi kuwura-gyii mʊ kıbaafʊn gbaa."

24 Nıı kebii mʊ lıı ıkaa sʊ naa taasɛ mu-nyi kʊtɔ mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ lıı Owura Herodi asɛ.

Nıı ɔ yɛ, "Tɔwɛ mʊ yɛ fii biti Gyɔn okyugyeepu mu kumu."

25 Nıı kebii mʊ waa bilen bwii kpee Owura Herodi asɛ naa tɔwɛ mʊ yɛ, "N biti Gyɔn okyugyeepu kumu tangıran sʊ nbıınbıı nımʊ."

26 Nıı Owura Herodi kɔkɔlɔ ki nyita mʊ gaa, amaa ɔ man taalɛ kina lıı kanan mʊ nıı ɔ tɛɛ bɔ ntan mʊ afɔ ansi tɔ sʊ mʊ.

27 Nıı o sun ɔnaakɔpʊ kʊlʊn yɛ ɔ naa bıya Gyɔn kumu. Nıı o kpee obu tiisa mʊ tɔ naa tın mʊ Gyɔn kumu.

28 Nıı ɔ taa gyaga tangıran sʊ taa ba sa kebii kyıısa-bi mʊ. Nıı kebii mʊ taa naa sa mu-nyi.

29 Gyɔn okyugyeepu abıılapʊ ba maa nu kanın mʊ, nıı ba ba taa mu kibuni sansa naa pula.

Yesu sa asa ngbın nnuu agyitɔ nıı ba gyii ŋmɛ

(Matiwu 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14)

30 Yesu asunpu mʊ ba bwii ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mʊ kʊtɔ mʊ nıı ba waa yɛ ımʊ nıı ba kaapʊ.

31 Lıı kanan mʊ nıı asa kʊkyɔ bɛɛ ba Yesu asɛ bee bwii sʊ mʊ, ba man nyɛ saŋa ba gyii. Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ fɛɛ, "Fan yɛgɛ a lıı ıkaa sʊ kpee opula mʊ nıı asa ba man bʊ, kɛ fan nyɛ saŋa fʊʊtɛ gbɛrɛɛ."

32 Nıı ba loo ɔkʊlı tɔ bamʊ nkʊn bee kpee katın mʊ nıı ɔkʊ man bʊ mʊ.

33 Amaa asa damantɛ ba wu bamʊ, nıı ba bıı bamʊ, nıı ba waa bilen taa ayaa tɔ sılɛ lıı ndɛ mʊ tɔ kpini gyankpaa naa gyoo bamʊ.

34 Yesu maa lıı ɔkʊlı tɔ, nıı o wu sakyɔ mʊ, bamʊ asın ı kıtaa mʊ kʊwɛɛ, lıı fɛɛ ba du nın fɛɛ nbʊlʊpʊ mʊ nıı ba man sʊ ɔkpapʊ. Tʊtɔ nıı o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ atɔ damantɛ.

35 Ɪ maa sʊ ii kpee kalaatıpwɛɛ asɛ mʊ, Yesu abıılapʊ ba ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Kyɔwɛ tɛɛ ɛɛ lʊwɛ. Nıı nfıı mɔɔ waa opula mʊ nıı ı waa ıkaa sʊ, nıı sɛhn man bʊ tɔ.

36 Ɪmʊ sʊ yɛgɛ ba kpee ndɔɔ ana tɔ yɛ ndɛ-bii mʊ nıı ı maa anɛ mʊ naa sɔɔ kʊtɔ kʊ gyii."

37 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fan sa bamʊ kʊtɔ kʊ kɛ ba gyii."

Nıı ba taasɛ Yesu yɛ, "Fii biti fɛɛ a taa gbiti nderebi anyɔ* naa sɔɔ bodobodo sa bamʊ?"

38 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Bodobodo afınɛ nıı fan su? Fan naa kıı."

Ba maa naa kıı mʊ, nıı ba ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Bodobodo inuu yɛ ıkın ınyɔ nıı an sʊ."

39 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ ba yɛgɛ asa mʊ ba kyına kʊbʊ-kʊbʊ afitiri bunboli sʊ.

40 Nıı asa mʊ ba kyına kʊbʊ-kʊbʊ buu abaa, akʊ kılıfa akʊ mɔɔ adunuu.

41 Nıı Yesu taa bodobodo inuu yɛ ıkın ınyɔ mʊ, nıı o diyaa mu ansi kıı sʊsʊ, nıı ɔ fwaala Ɪbwaarɛ. Nıı ɔ taa sa abıılapʊ

* **6:37 6:37** Gbiti nderebi anyɔ du nın fɛɛ ıbwaayı aburuwa kʊkɔka.

mʊ, nɪɪ ba barɪgɛ sa asa mʊ kpini. Nɪɪ ɔ bɪla barɪgɛ ɪkɪn mʊ tɔ sa asa mʊ kpini.
42 Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ gyii naa fʊʊ mʊ ɔkaa.
43 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba tasɛ bodobodo yɛ ɪkɪn mʊ nɪɪ ɪ san mʊ waa alantan kudu anyɔ tɔ, nɪɪ ɪ bɔla.
44 Anyɪn mʊ nɪɪ ba gyii agyitɔ mʊ ba gyɛ ngbɪn nnuu.

Yesu natɛ nkyu sʊ (Matiwu 14:22-23; Gyɔn 6:15-21)

45 Opula maŋa tɔ nɪɪ Yesu yɛgɛ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba taa ɔkʊlɪ gyankpaa mʊ, bee kpee Betisayida mʊ nɪɪ kɪ bʊ benbe. Nɪɪ mɔɔ mʊ lɛɛ asa mʊ ɔkpa.
46 Maa kala bamʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ o kpee kɪbɪɪ sʊ, ɛɛ kʊlɛ Ɪbwaarɛ.
47 Ɪ maa ba fʊʊ kalaatɪpwɛɛ asɛ mʊ, abɪɪlapʊ mʊ ba fʊʊ nkyu mʊ nsana, yɛgɛ Yesu nkʊn mɔɔ bʊ kidenbi sʊ.
48 Nɪɪ Yesu wu fɛɛ kɪpalɛ mʊ ki nu abɪɪlapʊ mʊ, lɪɪ fɛɛ apaa mʊ ɪ gyaŋa bamʊ. Kɪbwaayɪkɛ sʊ mʊ, Yesu natɛ nkyu sʊ naa fʊʊ bamʊ asɛ nɪɪ ee biti ɔ kyʊn bamʊ sʊ.
49 Amaa ba wu maa naa nkyu mʊ sʊ, be nyi fɛɛ obuni nɪn, nɪɪ ba waa ɪlawʊ.
50 Saŋa mʊ nɪɪ ba wu Yesu mʊ, kufuu kɪ kɪtaa bamʊ kpini gaa. Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ asɛ opula tɔ yɛ, “Fan nyɛ nkɔlɔ, fan man waa kufuu, mɛ nɪn.”
51 Nɪɪ Yesu loo bamʊ asɛ ɔkʊlɪ mʊ tɔ, nɪɪ afuu mʊ a yɔɔ opula tɔ. Nɪɪ i kyinkyin abɪɪlapʊ mʊ gaa,
52 lɪɪ fɛɛ ba man taalɛ nu kanan mʊ nɪɪ Yesu sa anyɪn ngbɪn nnuu agyitɔ mʊ kasɛ. Nɪɪ ɪ kɪtaa bamʊ nfɛɛrɛ gaa.

Yesu kyɛ alɔpʊ Kanesareti (Matiwu 14:34-36)

53 Nɪɪ ba faa kpee benbe ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ ba tɪɪ yɛ Kanesareti, nɪɪ ba taa bamʊ ɔkʊlɪ dan.
54 Ba maa dan bɛɛ lɪɪ ɔkʊlɪ tɔ mʊ, asa ba bɪɪ Yesu.
55 Nɪɪ asa ba sɪlɛ lɪɪ ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ kpini bɛɛ ba Yesu asɛ, nɪɪ ba taa alɔpʊ mʊ nɪɪ ba dɛ ɪkalan sʊ bɪya mʊ.
56 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ Yesu kpee ndɛ-bii abɛɛ ndɛ lala tɔ yɛ ndɔɔ ana tɔ mʊ, asa bɛɛ kpiya alɔpʊ agya tɔ yɛgɛ bɛɛ kʊlɛ mʊ yɛ ɔ yɛgɛ ba mata mʊ kaalɛ. Bamʊ nɪɪ ba mata mʊ kaalɛ kpini mʊ, ba nyɛ alanfɪya.

7

Adɪdaasɪn kɪkaapʊ (Matiwu 15:1-9)

1 Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ akʊ, mʊ nɪɪ ba lɪɪ Gyerusalem ba Yesu asɛ mʊ, ba sarɛ kyaabɔɔ mʊ.
2 Tʊtɔ nɪɪ ba wu fɛɛ Yesu abɪɪlapʊ ba tɛ bee gyii agyitɔ yɛgɛ ba man fwɪɪ bamʊ abaa kanan mʊ nɪɪ bamʊ adɪdaasɪn ɪɪ kaapʊ mʊ.
3 Lɪɪ fɛɛ Farasii abi mʊ yɛ Gyiwu abi kpini ba buu bamʊ naana ana kɪkaapʊ dɪdaa mʊ nɪn, ba mɛɛ yɛ ba gyii agyitɔ, amɔɔ ba fwɪɪ bamʊ abaa kanan mʊ nɪɪ bamʊ adɪdaasɪn mʊ ɪɪ kaapʊ.
4 Nɪɪ ba kan lɪɪ kɪgya tɔ ba mʊ, ba mɛɛ yɛ ba gyii, amɔɔ ba fwɪɪ bamʊ n-yɪɪ pɔyɪ. Nɪɪ ba bɪla ba sʊ ikisii lɪɪ ɪkɔɔpʊ yɛ npulii yɛ ɪtasa atɔ kɪfwɪɪ sʊ.
5 Ɪmʊ sʊ, nɪɪ Farasii abi mʊ yɛ Ɪbwaarɛ nbara akaapʊpʊ mʊ ba taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ kʊtɔ sʊ nɪɪ fʊ abɪɪlapʊ bɪrɛ be mee buu anɛ naana ana kɪkaapʊ dɪdaa mʊ, nɪɪ ba mɛɛ bamʊ bɪrɛ ba sʊ abaa mʊ nɪɪ ɪ man du kyɪrɛkyɪrɛ bee gyii agyitɔ?”
6 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ Isaya sʊ nɪɪ ɔ kyʊrɔɔ yɪla lɪɪ fanɛ sʊ mʊ, ɪ gyɛ kesintin. Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
‘Fan sʊ fanɛ nnɔ fɛn tɔwɛ yɛ fen sun mɛ,
yɛgɛ ɪ man lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
7 Kɪyan nɪɪ fen sun mɛ,
lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa nɪɪ fɛn sʊ fɛn kaapʊ fɛɛ mɛ, Ɪbwaarɛ lɛɛ.’ ”
8 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Fan kina Ɪbwaarɛ nbara mʊ, nɪɪ fan buu nyɪmɪsa lɛɛ.”
9 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, “Fan sʊ kanyaasɪn ɪkpa libi mʊ nɪɪ fɛn sʊ fɛn taa Ɪbwaarɛ nbara yɪlɛ ɪkaa sʊ, kɛ fan nyɛ buu nyɪmɪsa kɪkaapʊ sʊ.
10 Mosesi kaapʊ yɛ, ‘Taa bɛɛrɛɛ sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ nnɔ wʊrɪgɛ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi sʊ mʊ, ba mɔɔ mʊ.’
11 Amaa fanɛɛ fanɛ, fɛn yɛ nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi yɛ, ‘Kʊtɔ mʊ nɪɪ naafɔɔ fii biti fʊ nyɛ lɪɪ mɛ asɛ mʊ ɪ gyɛ

Koriban.’ (Kımʊ kasɛ ı gyɛ kʊtɔ mʊ nıı
ba taa kɛɛ Ɩbwaarɛ).
12 Kanın sʊ mʊ, ɔ sʊ ɔkpa fɛɛ o kina
kıkyɛ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi tɔ.
13 Kanın kıkaapʊ mʊ nıı fan sʊ fɛn
kaapʊ asa falɛ ıı yɛgɛ abwaarɛsın mʊ ii
biliŋi kıyan. Atɔ damantɛ fɛɛ ınımʊ nıı
fɛn waa.”

Kʊtɔ mʊ nıı kıı waa nyımısa ineesi (Matiwu 15:10-20)

14 Nıı Yesu bıla tıı asa ba sarɛ mʊ asɛ,
nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɔkʊmaa nımʊ o nu
mɛ asɛ, kɛ ɔ bıı asın nımʊ kasɛ.
15 Sɛhn man bʊ tɔ nıı ıı lıı kewu ii loo
nyımısa tɔ nıı ıı waa mʊ ineesi, amɔɔ
asın mʊ nıı ıı lıı mʊ tɔ mʊ ıı waa mʊ
ineesi.
16 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ asʊ mʊ o nu.”
17 Yesu maa lıı asa mʊ asɛ kpee
kıkpaara sʊ mʊ, nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba
taasɛ mʊ kıŋasan mʊ kasɛ.
18 Nıı Yesu taasɛ bamʊ fɛɛ, “Ɩmʊ sʊ,
fanɛ gbaa fen mee nu asın kasɛ bilen?
Fan man nyi fɛɛ kʊtɔ kʊ man bʊ tɔ kıı
lıı kewu nıı kii loo nyımısa tɔ nıı kıı waa
mʊ ineesi.
19 Lıı fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kii loo
nyımısa tɔ mʊ, ki mee kpee mʊ kɔkɔlɔ
tɔ, amɔɔ mʊ ɔtɔ tɔ, kɛ kı bıla bɔla lıı mʊ
n-yıı tɔ.” (Yesu katɔwɛ mʊ kı kaapʊ fɛɛ
agyitɔ gyisa kʊmaa i du kyırɛkyırɛ.)
20 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Kʊtɔ mʊ
nıı kıı lıı nyımısa tɔ mʊ, kımʊ ıı waa mʊ
ineesi.
21 Lıı fɛɛ lıı nyımısa tɔ, yɛ mʊ kɔkɔlɔ
tɔ nıı nfɛɛrɛ libi yɛ kıbawʊlɛ kigyii, yɛ
keyu, yɛ asa kımɔɔ yɛ kılıı okuli abɛɛ
ɔkaa kamaa,
22 yɛ kensi payı libi yɛ kumu tɔ ɔlʊn, yɛ
kapına asa, yɛ kıgyagaa, yɛ kayıı basa yɛ
nyımısa kinyita yɛ alala-sın yɛ kimelensi.
23 Ɩnımʊ kpini ıı lıı nyımısa kɔkɔlɔ tɔ
nın, nıı ıı waa mʊ ineesi.”

Ɔkyıı kʊ kıkɔɔlɛ-gyii (Matiwu 15:21-28)

24 Nıı Yesu lıı Galile kpee Taayi katınɛ.
Nıı o loo kıkpaara kʊ sʊ, ɔ man daa ee
biti fɛɛ ɔkʊ o wu mʊ, amaa ɔ man taalɛ
baala mʊ n-yıı.
25 Ɔkyıı kʊ mʊ nıı nbwıı libi ba tɛ
mu-bii sʊ mʊ nu Yesu sʊ, nıı ɔ ba mʊ asɛ
bilen ba muŋa mʊ ayaa tɔ.
26 Ɔkyıı mʊ man gyɛ Gyiwu obii, ɔ lıı
Fonesiya mʊ nıı kı bʊ Siriya ɔsʊwʊlɛ sʊ
mʊ nın. Nıı ɔ kʊlɛ Yesu yɛ ɔ gya nbwıı libi
mʊ lıı mu kebii kyıısa-bi mʊ sʊ sa mʊ.
27 Nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ, “Ɩ dagaa
nbii mʊ ba maa gyii ŋmɛ pɔyı. Ɩ man
bʊrɔn fɛɛ ba taa nbii agyitɔ sa igyoonɔ.”
28 Nıı ɔkyıı mʊ sa kɔnɔ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, ı
gyɛ kesintin nın, amaa nbii ba kan bee
gyii agyitɔ nıı ıkʊ ı lıı tıyɛ kasɛ mʊ,
igyoonɔ bɛɛ tasɛ bee gyii.”
29 Nıı Yesu sa ɔkyıı mʊ kɔnɔ yɛ, “Lıı
kanan mʊ nıı fʊ sa mɛ kɔnɔ sʊ mʊ,
bwii kpewu, nbwıı libi mʊ ba lıı fu kebii
kyıısa-bi mʊ tɔ.”
30 Nıı ɔkyıı mʊ bwii kpewu naa wu
kebii mʊ maa dɛ npaa sʊ yɛgɛ nbwıı libi
mʊ ba tɛɛ wʊla lıı mʊ tɔ.

Yesu kyɛ kpawu kʊ

31 Nıı Yesu lıı Taayi katınɛ, nıı ɔ
bɔla Sidon kpee Galile ɔbʊn-kaa naa fʊʊ
Dekapoli (Ndɛ kudu) ısʊwʊlɛ sʊ.
32 Tʊtɔ nıı asa akʊ ba taa kpawu kʊ nıı
ɔ mɛɛ taalɛ ɔ tɔwɛ yɛ ɔ dan ba Yesu asɛ
ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ taa mʊ abaa gyaga mʊ sʊ
sa bamʊ.
33 Nıı Yesu taa kpawu mʊ lıı asa tɔ
kpee ıkaa sʊ, taa mʊ abaa-bi waa mʊ
asʊ tɔ. Nıı ɔ tʊʊ nkyɔlɛ nıı ɔ mata mʊ
kanandʊlʊ.
34 Nıı Yesu diyaa mu ansi kıı sʊsʊ, nıı o
muusi. Nıı ɔ tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ, “Ɩfata.”
Kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ, “Bugi tɔ.”
35 Opula tɔ nıı ɔnyın mʊ asʊ a tigi,
nıı ee nu katɔwɛ, nıı ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ
danbırasa.
36 Nıı Yesu tɔwɛ asa mʊ yɛ ba man kan
tɔwɛ sa ɔkʊ. Amaa kıgya damantɛ nıı
ɔ gya bamʊ mʊ, saamʊ nıı bɛɛ lɔŋɔ bɛɛ
tɔwɛ bee tii sʊ.
37 Nıı i kyinkyin asa mʊ gaa nıı ba yɛ,
“Ɔ waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ danbırasa. Ɔ
yɛgɛ nıı akpawu bee nu, nıı anaamuu bɛɛ
tɔwɛ.”

8

Yesu sa asa ngbın nna agyitɔ (Matiwu 15:32-39)

1 Kanın nkɛ maŋa tɔ mʊ, sakyɔ
damantɛ kʊ bıla ba sarɛ Yesu asɛ. Nıı ba
maa man sʊ agyitɔ akʊ ba gyii mʊ, Yesu
tıı mʊ abıılapʊ mʊ ba mʊ asɛ nıı ɔ tɔwɛ
yɛ,
2 "Asa nımʊ asın ı sʊ mɛ kʊwɛɛ, lıı fɛɛ
ndaga nkɛ nsa ndee ba maa bʊ mɛ asɛ,
nıı ba man sʊ agyitɔ akʊ ba gyii.
3 Nıı n kan tɔwɛ bamʊ yɛ ba bwii
kpewu mʊ, bee biti ba naa kirin-kirin
ɔkpa tɔ, lıı fɛɛ bamʊ akʊ ba lıı kata-kata."
4 Nıı abıılapʊ mʊ ba taasɛ Yesu yɛ,
"Fınɛ nıı an biti a nyɛ agyitɔ kiperi
kınımʊ sʊ sa asa damantɛ nımʊ?"
5 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Bodobodo
afınɛ nıı fan sʊ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Asunɔ nıı an sʊ."
6 Nıı Yesu yɛgɛ nıı asa mʊ ba kyʊn
kyına kasɛ. Nıı ɔ taa bodobodo asunɔ mʊ,
nıı ɔ fwaala Ɩbwaarɛ nıı ɔ kpɛɛ-kpɛɛ ımʊ
tɔ taa sa mʊ abıılapʊ mʊ yɛ ba barıgɛ
tɔ sa asa mʊ ba gyii, nıı ba barıgɛ tɔ sa
bamʊ.
7 Nıı Yesu bıla taa ıkın gbɛrɛɛ mʊ nıı
ba sʊ mʊ, fwaala Ɩbwaarɛ bıla sa mʊ
abıılapʊ yɛ ba barıgɛ ımʊ tɔ sa asa mʊ.
8 Nıı asa mʊ kpini ba gyii ŋmɛ. Nıı mʊ
abıılapʊ mʊ ba tasɛ-tasɛ bamʊ agyisan
mʊ bɔla alantan asunɔ.
9 Asa mʊ nıı ba gyii kanın agyitɔ maŋa
mʊ, ba gyɛ asa ngbın nna. Ɩmʊ kamaa tɔ,
nıı Yesu yɛgɛ bamʊ, nıı ba kpewu.
10 Opula maŋa tɔ, nıı Yesu maa mʊ
abıılapʊ mʊ ba loo ɔkʊlı tɔ faa kyʊn
Dalimanuta ɔsʊwʊlɛ sʊ.

Farasii abi bee biti adangana (Matiwu 16:1-4)

11 Farasii abi akʊ ba ba Yesu asɛ ba gyii
mʊ ımɔɔrɛ, kɛ ba nyɛ wu mʊ kilibi. Nıı
ba tʊʊ Yesu tɔ kıı yɛ ɔ waa sʊsʊ adangana
akʊ kaapʊ bamʊ.
12 Tʊtɔ nıı o muusi, nıı ɔ taasɛ bamʊ
yɛ, "Mınɛ sʊ nıı fanɛ nbıınbıı asa fen
biti adangana fen wu? N biti n tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, n mɛɛ yɛ n waa kanın
adangana maŋa kaapʊ fanɛ kpaa."
13 Nıı Yesu yɛgɛ bamʊ tʊtɔ naa loo mʊ
ɔkʊlı tɔ faa kyʊn benbe.

Fan baa fan daa Farasii abi yɛ Herodi kıkaapʊ sʊ (Matiwu 16:5-12)

14 Yesu abıılapʊ mʊ ba tan sʊ fɛɛ ba
maa man taa bodobodo kʊkyɔ, amaa
bodobodo kukuli kʊlʊn ı bʊ bamʊ asɛ
ɔkʊlı mʊ tɔ.
15 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kıı
danbırasa kɛ fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ,
lıı Farasii abi yɛ Herodi asa bamʊ kıfɛ mʊ
nıı kii tin bodobodo mʊ."
16 Nıı mʊ abıılapʊ ba piili bɛɛ tɔwɛ
abaa yɛ, "A maa man lɛɛ bodobodo kʊkyɔ
sʊ nıı ɛɛ tɔwɛ kanın mʊ abɛɛ?"
17 Yesu maa bıı kʊtɔ mʊ nıı bɛɛ tɔwɛ
mʊ, nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ sʊ nıı
fɛn tɔwɛ fanɛ kıman sʊ bodobodo kʊkyɔ
mʊ asın? Ɩmʊ sʊ, fan man pııta bıı mɛ
awaasa kasɛ? Mınɛ ı waa nıı fanɛ nfɛɛrɛ
ı mɛɛ taalɛ ı kıtaa atɔ bilen kanın?
18 Fan sʊ ansi, fan man kıı? Nıı fan sʊ
asʊ, fan mee nu? Fen mee nyiŋi asın nın
abɛɛ?
19 Saŋa mʊ nıı n taa bodobodo anuu
barıgɛ sa asa ngbın nnuu nıı ba gyii mʊ,
alantan afınɛ nıı fan tasɛ agyisan mʊ
bɔla?"
Nıı ba yɛ, "Alantan kudu anyɔ."
20 Nıı Yesu bıla taasɛ yɛ, "N maa taa
bodobodo asunɔ barıgɛ tɔ sa asa ngbın
nna nıı ba gyii mʊ, alantan afınɛ nıı fan
tasɛ agyisan mʊ bɔla?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Alantan asunɔ."
21 Nıı Yesu yɛ, "Ɩnımʊ kpini kamaa mʊ,
fan man taalɛ bıı ımʊ kasɛ?"

Yesu kyɛ gyaatanapʊ-nyın kʊ Betisayida kadɛ tɔ

22 Nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ mʊ ba
kpee Betisayida kadɛ tɔ, nıı asa akʊ ba
taa gyaatanapʊ kʊ ba kʊlɛ Yesu fɛɛ ɔ taa
mʊ kıbaa mata mʊ.
23 Nıı Yesu kıtaa gyaatanapʊ mʊ kıbaa
tɔ, taa mʊ lıı kadɛ mʊ nbwama. Nıı Yesu
tʊʊ nkyɔlɛ waa mu ansi tɔ, nıı ɔ taa mʊ
abaa gyaga mʊ sʊ, nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fıı
wu atɔ?"
24 Nıı gyaatanapʊ mʊ diyaa mu ansi
sʊsʊ, nıı ɔ yɛ, "N wu asa ba maa naa, nıı
ba du fɛɛ iyu ı maa naa mʊ."
25 Nıı Yesu bıla taa mʊ abaa gyaga
ɔnyın mu ansi sʊ, nıı mu ansi mʊ i bugi,
nıı mu ansi mʊ ı nyɛ alanfıya, ıı kıı
danbırasa.

26 Nıı Yesu tɔwɛ gyaatanapʋ mʋ yɛ,
"Kpewu! Amaa man bıla bwii kpee kadɛ
mʋ tɔ."

Pita lɛɛ kaapʋ ɔsa
mʋ nıı Yesu gyɛ
(Matiwu 16:33-20; Luka 9:18-21)

27 Nıı Yesu maa mʋ abıılapʋ mʋ ba
kpee ndɛ-bii mʋ nıı ı bʋ Kasariya Filipi
kadɛ mʋ asɛ. Ba maa kpee mʋ, nıı Yesu
taasɛ mʋ abıılapʋ yɛ, "Anımʋ nıı asa ba
yɛ n gyɛ?"
28 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Akʋ ba yɛ fʋ ı
gyɛ Gyɔn okyugyeepu mʋ, akʋ mɔɔ ba yɛ
fʋ ı gyɛ Eligya, nıı akʋ mɔɔ ba yɛ fʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ tɔ ɔkʋ."
29 Nıı Yesu taasɛ yɛ, "Nıı fanɛ mɔɔ, fan
yɛ anımʋ nıı n gyɛ?" Nıı Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Fʋ ı gyɛ Krisito, Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla
lɛɛ mʋ."
30 Nıı Yesu gya bamʋ yɛ ba man kan
tɔwɛ ɔkʋ ɔsa mʋ nıı ɔ gyɛ.

Yesu tɔwɛ mʋ awʋrʋfɔ
kuwu yɛ mʋ kelewu asın
(Matiwu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Nıı Yesu piili ɛɛ tɔwɛ mʋ abıılapʋ
mʋ yɛ, "Ɩ dagaa fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa maa wu awʋrʋfɔ gaa, kɛ
Gyiwu abılısa yɛ Ɩbwaarɛ aseepu abılısa
yɛ Ɩbwaarɛ nbara akaapʋpʋ ba kina mɛ.
Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ nkɛ nsa kamaa mʋ,
n biti n kyiŋi lıı lewu tɔ ba."
32 Amaa Yesu maa bugi mʋ asın mʋ tɔ
pensen kaapʋ mʋ abıılapʋ mʋ, nıı Pita tıı
mʋ lıı ıkaa sʋ ɛɛ tɔwɛ yii mʋ.
33 Amaa Yesu, biliŋi kıı mʋ abıılapʋ mʋ,
nıı ɔ tɔwɛ Pita yɛ, "Lıı mɛ sʋ, fʋ Sıtaanɛ
nımʋ. Fʋ nfɛɛrɛ ı man lıı Ɩbwaarɛ asɛ, ı
lıı nyımısa asɛ nın."
34 Nıı Yesu tıı sakyɔ mʋ yɛ mʋ abıılapʋ
mʋ nıı ba ba mʋ asɛ mʋ, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ
yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti fɛɛ o buu mɛ
mʋ, ı dagaa fɛɛ o kina mʋ n-yıı, kɛ ɔ sʋla
mʋ oyu laasa kɛ o buu mɛ.
35 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti fɛɛ o
kun mʋ gbaa-gbaa mʋ nkpa mʋ, ee biti
ɔ pan nkpa mʋ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ
pan mʋ nkpa lıı mɛ yɛ asın danbırasa mʋ
sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ mʋ nkpa.
36 Nıı fʋ kan nyɛ dulinyaa tɔ kʋtɔ
kʋmaa, nıı fʋ pan fʋ nkpa mʋ, mınɛ nıı
fʋ nyɛ?
37 Abɛɛ mınɛ nıı nyımısa ı taalɛ ɔ taa
kyarɛ mʋ nkpa?
38 Nıı ɔkʋ kan waa ipeeli lıı mɛ yɛ
mɛ kıkaapʋ sʋ, nbıınbıı kakyına nımʋ tɔ
abi mʋ nıı alibi yɛ Ɩbwaarɛ kıman-sılɛ
kı bʋ bamʋ tɔ falɛ mʋ, kanın maŋa nıı
mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ kan ba
yɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa yɛ mʋ sʋsʋ nbɔɔ mʋ,
ngbaa mɛ ii biti ı baa ı sʋ mɛ ipeeli sa
kanın ɔsa maŋa."

9

1 Nıı Yesu bwii kyaga sʋ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ fɛɛ akʋ ba bʋ fanɛ tɔ nfıı nıı ba
mɛɛ yɛ ba wu lewu, amɔɔ ba wu Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ kı maa ba ɔlʋn sʋ."

Yesu n-yıı kı kyɛɛgɛ
(Matiwu 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Nkɛ nsiye kamaa tɔ mʋ, Yesu taa mʋ
abıılapʋ mʋ asa, Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn
tii mʋ n-yıı sʋ dii kıbıı lala kʋ kpee, nıı ba
bʋ tʋtɔ bamʋ nkʋn. Nıı Yesu kayıı-wʋlɛ
kyɛɛgɛ bamʋ ansi sʋ.
3 Nıı mʋ ıkaalɛ bunsa gbaa ı lɔŋɔ
fuuli parɛparɛ ı ŋalıgɛ sʋ. Ɔkʋ man bʋ
dulinyaa nımʋ tɔ nıı ɛɛ taalɛ fwıı kaalɛ
kɛ ki fuuli parɛparɛ kanın kudubi.
4 Opula maŋa tɔ mʋ, ba ba kıı mʋ,
Ɩbwaarɛ asa dıdaa anyɔ, Eligya yɛ Mosesi,
ba lıı ba, nıı ba maa Yesu bɛɛ tɔwɛ.
5 Nıı Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʋpʋ, ı
bʋrɔn gaa fɛɛ a maa bʋ nfıı. Ɩmʋ sʋ, yɛgɛ
kɛ a yii abu asa, fʋ lɛɛ kʋkʋ, Eligya lɛɛ
kʋkʋ, Mosesi lɛɛ kʋkʋ."
6 Nıı kufuu kı kıtaa Pita maa abıılapʋ
banban mʋ gaa, nıı ba man bıla be nyi
kʋtɔ mʋ nıı ba tɔwɛ.
7 Nıı kabwaarɛ wʋlɛ ba bun bamʋ sʋ,
nıı ɔbʋlɛ kʋ lıı abwaarɛ-wʋlɛ mʋ tɔ tɔwɛ
yɛ, "Ɔnımʋ ı gyɛ mi-Bii-nyınsa mʋ nıı n
sʋ kebiti sa. Fan nu mʋ asɛ."
8 Opula maŋa tɔ, abıılapʋ mʋ ba maa
kıı kyaabɔɔ mʋ, ba man bıla wu ɔkʋ
bamʋ asɛ, amɔɔ Yesu nkʋn.
9 Ba maa kpılıgɛ kıbıı mʋ sʋ bɛɛ ba
mʋ, nıı Yesu da bamʋ amu tɔ yɛ, "Fan
man tɔwɛ ɔkʋ yɛ ɔkʋ kʋtɔ mʋ nıı fan
wu, naa fʋʋ saŋa mʋ nıı mɛ, Daadimaadi

Obii-nyınsa mʊ n bwii kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ.”
10 Nıı ba nu sa mʊ, amaa bamʊ wʊlɛ-wʊlɛ ıı taasɛ abaa yɛ, “Kikyiŋi lıı lewu tɔ nımʊ kasɛ kaapʊ nɛnɛ?”
11 Nıı ba taasɛ Yesu yɛ, “Mınɛ sʊ nıı nbara akaapʊpʊ mʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ ı dagaa Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya maa gyankpaa ba pɔyı?”
12 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ Eligya ii biti ɔ gyankpaa ba, kɛ ɔ ba lɔŋɔ kʊtɔ kʊmaa kınımʊ. Amaa mınɛ sʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ n biti n wu awʊrʊfɔ gaa kɛ asa ba kina mɛ?
13 N tɔwɛ fanɛ yɛ Eligya tee bwii ba, nıı kʊtɔ mʊ nıı asa bee biti mʊ, ba tɛɛ taa waa mʊ fɛɛ kanan mʊ nıı ba wʊla kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ lıı mʊ sʊ mʊ.”

Yesu kyɛ kebii kyıısa-bi mʊ nıı ɔ sʊ nbwıı libi
(Matiwu 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Ba maa kpılıgɛ kıbıı mʊ sʊ bɛɛ ba abıılapʊ asansa mʊ asɛ mʊ, ba wu sakyɔ damantɛ kʊ maa yılɛ kyaabɔɔ bamʊ, yɛgɛ ba maa nbara akaapʊpʊ mʊ bee gyii ımɔɔrɛ.
15 Asa mʊ ba maa wu Yesu maa ba mʊ, i kyinkyin bamʊ, nıı ba sılɛ kpee mʊ asɛ naa fwaala mʊ.
16 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ ımɔɔrɛ nıı fanaa bamʊ fen gyii mʊ?”
17 Nıı ɔkʊ lɛɛ kɔnɔ lıı sakyɔ mʊ tɔ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, kabwıı libi kʊ tɛ mi-bii sʊ, nıı ɔ mɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ, nıı n taa mʊ ba fʊ asɛ.
18 Ɪ dan kan kyına mʊ sʊ de, ı sʊ mʊ ı tʊʊ kasɛ, yɛgɛ mʊ kɔnɔ tɔ kii fuu afʊfʊʊ, yɛgɛ ɛɛ wɛ mʊ anyi tɔ, nıı ee kirin. N ba kʊlɛ fʊ abıılapʊ mʊ yɛ ba kʊsaa kanın nbwıı libi maŋa lıı mi-bii mʊ sʊ, amaa ba man taalɛ.”
19 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “O! Fanɛ ndaga kakyına nımʊ tɔ asa mʊ nıı fan man sʊ kıkɔɔlɛ-gyii. Nɛnɛ nıı fen biti yɛ n nyɛ kenyiita sa fanɛ? Fan taa kebii mʊ bıya mɛ nfıı.”
20 Ba maa taa kebii mʊ bıya mʊ, nıı nbwıı libi mʊ maa wu Yesu mʊ, opula maŋa tɔ nıı ı taa kebii mʊ tʊʊ kasɛ fɛɛ kigbingbin. Ɔ dɛ ee gbiliti yɛgɛ mʊ kɔnɔ tɔ kii fuu afʊfʊʊ.
21 Nıı Yesu taasɛ kebii mʊ mʊ-sɛ yɛ, “Kanan mʊ nıı ı waa mʊ falɛ mʊ, ı tɛɛ kyɛɛrɛɛ do?”
Nıı mʊ-sɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Lıı koo mu kebii tɔ nıı ı waa mʊ kanın.
22 Ɪ taalɛ ı taa mʊ ı tʊʊ fʊlɔn yɛ nkyu tɔ ii biti ı mɔɔ mʊ. Ɪmʊ sʊ, nıı fıı taalɛ waa kʊtɔ kʊ mʊ, wu anɛ kʊwɛɛ kɛ fʊ mɔlıgɛ anɛ.”
23 Nıı Yesu taasɛ mʊ-sɛ yɛ, “Fʊ yɛ nıı n biti n taalɛ mʊ? Nu kasɛ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii mʊ, kʊtɔ kʊmaa kii biti kı waa sa mʊ.”
24 Kebii mʊ mʊ-sɛ taa kensi payı kʊlɛ Yesu yɛ, “N kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, amaa kyɛ mɛ tɔ kɛ n nyɛ kıkɔɔlɛ-gyii tii sʊ.”
25 Yesu maa wu sakyɔ mʊ maa nyɛ akyɔ ii tii sʊ mʊ, nıı ɔ pʊntɛ nbwıı libi mʊ sʊ tɔwɛ ımʊ yɛ, “Fanɛ naamuu yɛ akpawu nbwıı libi, n yɛ fan kʊsʊ lıı mʊ sʊ nbıınbıı nımʊ, kɛ fan man bıla bwii ba mʊ sʊ kakaakʊ.”
26 Nıı nbwıı libi mʊ ba nyaŋɛ tɔ muusi tɔ taa kebii mʊ tʊʊ ɔlʊn fɛɛ kigbingbin, nıı ba kʊsʊ mʊ sʊ. Kebii mʊ dɛ fɛɛ obuni, nıı asa mʊ ba yɛ o wu.
27 Tʊtɔ nıı Yesu kıtaa kebii mʊ kıbaa tɔ kʊsaa mʊ yılɛ mʊ ayaa sʊ.
28 Ɪmʊ kamaa tɔ, nıı Yesu loo kıkpaara sʊ, nıı mʊ abıılapʊ mʊ nkʊn ba naa taasɛ mʊ yɛ, “Mınɛ ı waa sʊ nıı anɛɛnɛ a man taalɛ kʊsaa nbwıı libi mʊ lıı kebii mʊ sʊ?”
29 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Sɛhn man bʊ tɔ nıı ı taalɛ gya ınımʊ ana kudubi, amɔɔ kabwaarɛ-kʊlɛ nkʊn.”

Yesu bıla bwii tɔwɛ mʊ kelewu asın
(Matiwu 17:22-23; Luka 9:34-45)

30 Ɪmʊ kamaa nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba lıı tʊtɔ bɔla Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Nıı Yesu mee biti fɛɛ ba bıı katın mʊ nıı ɔ bʊ.
31 Lıı fɛɛ kanın saŋa maŋa mʊ ɛɛ kaapʊ mʊ abıılapʊ mʊ nın. Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ sa asa, kɛ ba mɔɔ mɛ, amaa nkɛ nsa kamaa tɔ mʊ, n biti n kyiŋi ba nkpa tɔ.”
32 Maa tɔwɛ bamʊ kanın mʊ, ba man nu ımʊ kasɛ, nıı ı sʊ bamʊ kufuu fɛɛ ba taasɛ mʊ ımʊ kasɛ.

Anımʋ ı gyɛ ɔlala?
(Matiwu 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yesu maa mʋ abıılapʋ mʋ ba kpee
Kapanum kadɛ lala tɔ. Ba maa bʋ
kıkpaara sʋ mʋ, nıı Yesu taasɛ bamʋ yɛ,
"Fan maa naa ɔkpa tɔ fɛn ba mʋ, mınɛ
ımɔɔrɛ nıı fen gyii mʋ?"
34 Ba laatɔ nın ba man lɛɛ kɔnɔ, lıı
fɛɛ saŋa mʋ nıı ba naa ɔkpa tɔ bee kpee
mʋ, bee gyii abaa ımɔɔrɛ yɛ ɔmɔmɔ ı gyɛ
bamʋ tɔ ɔlala.
35 Yesu maa kyʋn kyına mʋ, nıı ɔ tıı mʋ
abıılapʋ kudu anyɔ mʋ ba mʋ asɛ, nıı ɔ
tɔwɛ bamʋ yɛ, "Nıı fanɛ tɔ ɔkʋ kan ee
biti fɛɛ o biliŋi ɔlala mʋ, ɔ waa mʋ n-yıı
kalʋwɛ yɛ kıyaafɔlɛ sa mʋ tɔɔmaa ana."
36 Tʋtɔ nıı Yesu taa kebii kʋ ba yılɛ
bamʋ ansi tɔ. Nıı ɔ taa kebii mʋ abaa tɔ,
nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
37 "Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kan kɔɔlɛ kebii
kınımʋ dubi mɛ kıtıı tɔ sʋ mʋ, mɛ nıı ɔ
kɔɔlɛ, nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kan kɔɔlɛ mɛ
mɔɔ mʋ, man gyɛ mɛ nkʋn nıı ɔ kɔɔlɛ,
amaa ɔ kɔɔlɛ ɔmʋnı o sun mɛ mʋ gbaa."

Bamʋ nıı ba yılɛ Yesu
kamaa mʋ asın
(Luka 9:49-50)

38 Nıı Gyɔn tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʋpʋ,
an wu ɔnyın kʋ maa sʋ fʋ kıtıı ɛɛ kʋsaa
nbwıı libi ɛɛ lıı asa sʋ, yɛgɛ ɔ man tii anɛ
sʋ. Ɩmʋ sʋ an gya mʋ yɛ ɔ man bıla waa
kanın."
39 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan man gya
kanın ɔsa maŋa. Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɛɛ
waa asın kyinkyinsa lıı mɛ kıtıı tɔ mʋ,
ımʋ kamaa mʋ ɔ mɛɛ bıla taalɛ tɔwɛ asın
kʋ nyita mɛ kıtıı.
40 Ɔkʋmaa mʋ nıı o mee nyita anɛ
kusun mʋ, o tii anɛ sʋ nımʋ.
41 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔkʋ kan sa
fanɛ nkyu nuusa lıı fan maa gyɛ mɛ lɛɛ
sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ ımʋ kʋkɔka.

Atɔ mʋ nıı ıı bıya alibi
(Matiwu 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 "Nıı ɔkʋ kan yɛgɛ nıı nbii mʋ nıı ba
kɔɔlɛ mɛ gyii falɛ tɔ ɔkʋ kan waa alibi
mʋ, kanın odunwura maŋa, nıı ba kan
taa kıfʋlɛ-buu lala ŋmina kyaga mʋ ɔbʋlɛ
tɔ taa mʋ tʋʋ ɔpʋ tɔ gbaa mʋ, ı bɔ.
43 Nıı fʋ kıbaa kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı
waa libi mʋ, tın kımʋ fɔyı. Ɩ bɔ sa fʋ fɛɛ
fʋ maa taa kıbaa dıyɛ loo Ɩbwaarɛ ayɛ,
ı kyɔ fɛɛ fʋ maa taa abaa anyɔ naa loo
awʋrʋfɔ fʋlɔn mʋ nıı i mee dun kpaa tɔ.
44 Tʋtɔ nıı
asʋnswɛɛ mʋ nıı be mee wu,
nıı fʋlɔn mʋ gbaa mee dun kakaakʋ.
45 "Nıı fʋ kıyaa kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı
waa alibi mʋ, tın kımʋ fɔyı. Ɩ bɔ sa fʋ
fɛɛ fʋ maa gyɛ boobi nıı fu loo Ɩbwaarɛ
ayɛ, ı kyɔ fɛɛ fʋ maa taa ayaa anyɔ naa
loo awʋrʋfɔ fʋlɔn tɔ.
46 Tʋtɔ nıı
asʋnswɛɛ mʋ nıı be mee wu,
nıı fʋlɔn mʋ gbaa mee dun kakaakʋ.
47 "Nıı fu kinsi kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı
waa alibi mʋ, kyɔlɛ kımʋ tʋʋ. Ɩ bɔ sa fʋ
fɛɛ fʋ maa taa kinsi kʋlʋn kpee Ɩbwaarɛ
ayɛ, ı kyɔ fɛɛ fʋ maa taa ansi anyɔ naa
loo awʋrʋfɔ tɔ kakpaa.
48 Tʋtɔ nıı,
asʋnswɛɛ mʋ nıı be mee wu,
nıı fʋlɔn mʋ gbaa mee dun kakaakʋ.
49 Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa fʋlɔn bɔɔlɛ ɔkʋmaa
kɛ ɔ waa kyırɛkyırɛ fɛɛ kanan mʋ nıı
ba sʋ nfɔlɛ bɛɛ bɔɔlɛ inun nıı ı waa
kyırɛkyırɛ pɔyı nıı ba sʋ bɛɛ waa saraga
bɛɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ.
50 "Nfɔlɛ ı bʋrɔn, amaa nıı nfɔlɛ kan
fɔyı ımʋ ɔkɔn bırɛ, nɛnɛ nıı fɛn bıla taalɛ
waa mʋ kɛ ı nyɛ ımʋ ɔkɔn? Ɩmʋ sʋ fan
yɛgɛ fanɛ awaasa ı baa ı bʋkɔn fɛɛ nfɔlɛ,
kɛ fan kyına yɛ abaa kayıı yuuli tɔ."

10

Yesu tɔwɛ kekili kenyiita asın
(Matiwu 19:1-12; Luka 16:18)

1 Yesu maa lıı tʋtɔ mʋ, o kpee Gyudeya
ɔsʋwʋlɛ sʋ, nıı ɔ faa Gyɔdan ɔbʋn mʋ
kpee benbe. Nıı sakyɔ damantɛ kʋ kı
ba kyaabɔɔ mʋ, nıı ɔ kaapʋ bamʋ ab-
waarɛsın fɛɛ kanan mʋ nıı ɔ wʋla ɛɛ waa
mʋ.
2 Tʋtɔ mʋ Farasii abi akʋ ba ba sʋʋ Yesu
ɔdʋʋ sıntaasɛ tɔ yɛ, "Ɩ dɛ ɔkpa sa ɔnyın
fɛ o kina mʋ-ka?"
3 Nıı Yesu bwii taasɛ bamʋ yɛ, "Mınɛ
nbara nıı Mosesi kaapʋ fanɛ?"
4 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mosesi sa ɔkpa fɛɛ
ɔnyın ɔ kyʋrɔɔ kekina ɔwʋlɛ sa mʋ-ka kɛ
o kina mʋ."

5 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ nkɔlɔ
ı maa bʋlʋn sʋ nıı Mosesi kyʋrɔɔ kanın
nbara mʋ sa fanɛ.
6 Naafɔɔ lıı koo npiili asɛ, atɔ kʋtʋʋ tɔ
mʋ, Ɩbwaarɛ waa bamʋ ɔnyın yɛ ɔkyıı.
7 Ɩmʋ sʋ nıı ɔnyın ii biti ɔ yɛgɛ mʋ-sɛ
yɛ mu-nyi, kɛ ɔ taa mʋ n-yıı mata mʋ-ka,
8 kɛ bamʋ asa anyɔ ba biliŋi nyımısa
kʋlʋn, yɛgɛ ba man bıla ba gyɛ asa anyɔ,
amaa ba gyɛ ɔkʋlʋn nın.
9 Ɩmʋ sʋ, ımʋ nıı Ɩbwaarɛ taa waa
kʋkʋlʋn mʋ, ɔkʋ man kan barıgɛ ımʋ tɔ.”
10 Yesu maa mʋ abıılapʋ ba maa loo
kıkpaara sʋ mʋ, nıı mʋ abıılapʋ ba lɔŋɔ
taasɛ mʋ asın lıı kekili mʋ asın sʋ.
11 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Ɔkʋmaa mʋ
nıı ɔ kan kina mʋ-ka nıı ɔ naa kili ɔkyıı
pʋpwɛ mʋ, o nyita kekili, nıı ɔ waa mʋ-ka
mu alibi.
12 Kanın ɔkpa kʋlʋn sʋ nıı ɔkyıı kan
kina mu-kuli naa kili ɔnyın pʋpwɛ mʋ, o
nyita kekili.”

Yesu waa nbii kusee
(Matiwu 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Tʋtɔ nıı asa akʋ ba taa bamʋ nbii
wuribi bɛɛ ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa mʋ kıbaa
gyaga bamʋ sʋ, yɛgɛ mʋ abıılapʋ mʋ bɛɛ
gya bamʋ nıı bɛɛ bıya nbii mʋ.
14 Yesu maa wu ımʋ kanın mʋ, nıı ɔ nyɛ
agbʋ, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan yɛgɛ nbii
wuribi mʋ ba ba mɛ asɛ, kɛ fan man tii
bamʋ ɔkpa, lıı fɛɛ sʋsʋ kuwura-gyii mʋ
kı gyɛ sa asa mʋ nıı ba du fɛɛ nbii wuribi
mʋ nın.
15 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkʋmaa mʋ
nıı ɔ man kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ
fɛɛ kebii mʋ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo kımʋ tɔ.”
16 Nıı ɔ kɔɔlɛ bamʋ puga, taa mʋ abaa
gyaga-gyaga bamʋ sʋ nıı ɔ waa bamʋ
kusee.

Ɔnyın atɔ wuya mʋ
(Matiwu 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Yesu maa dan yii ɔkpa mʋ sʋ mʋ, nıı
ɔnyın kʋ sılɛ ba muŋa mu ansi tɔ tɔwɛ
mʋ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ danbırasa, mınɛ nıı ı
dagaa n maa waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?”
18 Nıı Yesu taasɛ mʋ yɛ, “Mınɛ sʋ nıı
fʋ tıı mɛ ɔdanbırasa? Ɔkʋ man gyɛ
ɔdanbırasa, amɔɔ Ɩbwaarɛ nkʋn.
19 Fu nyi Ɩbwaarɛ nbara mʋ nıı ıı tɔwɛ
yɛ, ‘Man mɔɔ nyımısa, man kan lıı fʋ-ka
abɛɛ fu-kuli kamaa, man yuuri, man tın
antıŋɛsa, man puni fʋ tɔɔmaa, taa bɛɛrɛɛ
sa fʋ-sɛ yɛ fu-nyi.’ ”
20 Tʋtɔ nıı ɔnyın mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Ɔkaapʋpʋ, n wʋla n buu ınımʋ kpini lıı
koo mi kibii tɔ.”
21 Nıı Yesu kıı ɔnyın mʋ diin, mʋ asın ı
pırɛ mʋ. Nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “I san fʋ kʋtɔ
kʋlʋn, kpee naa fɛ fʋ kapatıyɛ kpini, kɛ fʋ
taa afulee mʋ sa atiripu. Ɩmʋ ii biti ı yɛgɛ
fʋ nyɛ ımʋ kʋkɔka, kɛ fʋ ba buu mɛ.”
22 Ɔnyın mʋ maa nu kanan mʋ, nıı ɔ
nyaŋɛ mu ansi tɔ taa kɔkɔlɔ nyita kpewu,
lıı fɛɛ ɔ gyɛ atɔ wuya gaa nın.
23 Nıı Yesu kıı mʋ abıılapʋ mʋ tɔ
kyaabɔɔ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “I bʋlʋn
gaa sa atɔ wuya ana fɛɛ ba loo Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ.”
24 Asın mʋ i kyinkyin abıılapʋ mʋ.
Amaa Yesu bıla tɔwɛ bamʋ yɛ, “Mi-bii
ana, yɛ fan wu kanan mʋ nıı Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ kiloo bʋlʋn.
25 I bʋpɔɔ sa nyɔɔma fɛɛ ɔ taalɛ loo
baasa ɔbɔ tɔ bʋlɛ, ı kyɔ atɔ wuya o loo
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ.”
26 Asın nımʋ ı dɛ bamʋ kɔnɔ gaa, bɛɛ
taasɛ abaa yɛ, “Anımʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti
ɔ mɔlıgɛ?”
27 Nıı Yesu kıı mʋ abıılapʋ mʋ surum,
nıı ɔ yɛ, “Nyımısa asɛ nıı ınımʋ ı mɛɛ
taalɛ waa, man gyɛ Ɩbwaarɛ asɛ. Ɩbwaarɛ
asɛ bırɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ ıı taalɛ waa.”
28 Nıı Pita tɔwɛ yɛ, “An bwiiyaa kʋtɔ
kʋmaa yɛgɛ nıı an baa an buu fʋ?”
29 Tʋtɔ nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ ɔkʋ man pıı yɛgɛ mʋ
kıkpaara yɛ mʋ-daa ana yɛ mu-supu ana
yɛ mʋ-pııkyıı ana mu-nyi yɛ mʋ-sɛ yɛ
mu-bii ana yɛ mʋ ndɔɔ ana, lıı nmaa mɛ
asın danbırasa mʋ sʋ,
30 nıı ɔ mɛɛ yɛ o bwii nyɛ kıkpaara
yɛ mʋ-daa ana yɛ mu-supu ana yɛ
mʋ-pııkyıı ana mu-nyi yɛ mʋ-sɛ yɛ
mu-bii ana yɛ mʋ ndɔɔ ana kpini kılıfa sʋ.
Ee biti ɔ nyɛ kekisi ndaga kakyına nımʋ tɔ
bırɛ, amaa ee biti ɔ ba nyɛ nkpa kakpaa.”
31 Nıı Yesu bıla tɔwɛ bamʋ yɛ,
“Agyankpaapʋ gaalaagaa, bee biti ba be
biliŋi asii-amaapʋ, kɛ asii-amaapʋ ba be
biliŋi agyankpaapʋ.”

Yesu bıla bwii tɔwɛ
mʊ kelewu asın
(Matiwu 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Yesu maa mʊ abıılapʊ ba naa bee kpee Gyerusalem nıı Yesu ı gyankpaa bamʊ bee kpee. Asın mʊ i kyinkyin abıılapʊ mʊ, nıı kufuu kı sʊ asa mʊ nıı ba buu bamʊ mʊ. Nıı Yesu bıla lɛɛ mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ ıkaa sʊ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ kʊtɔ mʊ nıı kii biti ki tu mʊ.
33 Nıı Yesu tɔwɛ abıılapʊ mʊ yɛ, "An kpee Gyerusalem, nıı bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ sa Gyiwu aseepu bılısa yɛ nbara akaapʊpʊ. Bee biti ba bun mɛ lewu kʊpwɛ, kɛ ba taa mɛ waa bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi abaa tɔ.
34 Kanın asa maŋa bee biti ba waa mɛ yɛrɛyɛrɛ, kɛ ba tʊʊ nkyɔlɛ bun mɛ, kɛ tıŋɛ mɛ awʊlɛ-bi kɛ ba mɔɔ mɛ. Amaa nkɛ asá kamaa mʊ, n biti n kyiŋi ba nkpa tɔ."

Gyemisi maa Gyɔn kʊkʊlɛ
(Matiwu 20:20-28)

35 Nıı Sebedi mu-bii ana Gyemisi maa Gyɔn, ba ba Yesu asɛ ba kʊlɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, an kʊlɛ fʊ yɛ fʊ waa kʊtɔ mʊ nıı an biti a kʊlɛ fʊ falɛ mʊ sa anɛ."
36 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ nıı fen biti fɛɛ n waa sa fanɛ?"
37 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nıı fʊ kan ba kyına fʊ kuwura-gya, fʊ bʊnyaa kuwura-gyii mʊ tɔ mʊ, fʊ yɛgɛ anɛ ɔkʊ ɔ kyına fu gyisa sʊ, kɛ ɔkʊ mɔɔ ɔ kyına fʊ-bına sʊ."
38 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan man nyi kʊtɔ mʊ nıı fɛn kʊlɛ falɛ. Fɛn taalɛ gyii awʊrʊfɔ mʊ nıı n biti n gyii falɛ, nıı kekyugyee mʊ nıı bee biti ba gyee mɛ mʊ, fɛn taalɛ gyee kanın kekyugyee maŋa?"
39 Nıı ba kyula yɛ, "An taalɛ." Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fen biti fan gyii awʊrʊfɔ mʊ nıı n biti n gyii falɛ, kɛ fan gyee mɛ kekyugyee mʊ nıı n gyee mʊ.
40 Amaa ɔmʊ nıı ɔ kyına mɛ gyisa sʊ abɛɛ mɛ bına sʊ bırɛ, man gyɛ mɛ ii biti n sa. Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa sa bamʊ nıı ɔ lɔŋɔ yıla mʊ."
41 Yesu abıılapʊ kudu mʊ nıı ba san mʊ, ba maa nu asın mʊ, ba nyɛ agbʊ waa Gyemisi maa Gyɔn.
42 Tʊtɔ nıı Yesu tıı bamʊ kpini sarɛ mʊ asɛ nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fɛɛ kanan mʊ nıı fan nyi mʊ, bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi bamʊ agyankpaapʊ mʊ, bɛɛ kaapʊ bamʊ ɔlʊn asa sʊ, nıı bamʊ alʊlʊnpʊ gbaa bɛɛ kaapʊ ɔlʊn asa sʊ.
43 Amaa fanɛ bırɛ, fan man waa kanın. Ɔmʊ nıı ee biti fɛɛ ɔ waa nyımısa kparɛ mʊ, o biliŋi kıyaafɔlɛ sa mʊ tɔɔmaa ana.
44 Nıı ɔmʊ nıı ee biti ɔ waa ɔgyankpaapʊ mʊ, ı dagaa maa waa fɛɛ kınyɛ sa ɔkʊmaa nımʊ.
45 Halıı mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa gbaa n man ba yɛ asa ba sun mɛ nın. N ba n ba sun asa nın, kɛ n taa mɛ nkpa kɛɛ, kɛ ı ka asa gaalaagaa alibi kʊkɔ."

Yesu Kyɛ Gyaatanapʊ Batimiyo
(Matiwu 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba kpee Gyeriko kadɛ tɔ. Maa mʊ abıılapʊ yɛ kʊbʊ damantɛ ba maa lıı kadɛ mʊ tɔ mʊ, ba wu gyaatanapʊ kʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Batimayu, (ımʊ kasɛ ı gyɛ Timayu mu-bii) maa tɛ ɔkpa kaa ɛɛ kʊlɛ.
47 Gyaatanapʊ mʊ maa nu fɛɛ Yesu Kanasareti-nyın mʊ ı kyʊn mʊ, nıı o ku-usi tıı mʊ yɛ, "Yesu, Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ."
48 Maa kuusi kenken sʊ mʊ, asa ba pʊntɛ mʊ sʊ yɛ o bun mʊ kɔnɔ sʊ, yɛgɛ ɛɛ lɔŋɔ ee kuusi kenken ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!"
49 Nıı Yesu yılɛ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan tıı mʊ sa mɛ." Nıı ba tıı mʊ tɔwɛ yɛ, "Yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ kı yuuli fʊ, Yesu yɛ fʊ ba."
50 Nıı ɔ kʊsʊ fugi yii mʊ ayaa sʊ ŋmanyan mʊ kıtaa tʊʊ ıkaa sʊ nıı o kpee Yesu asɛ.
51 Nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Mınɛ nıı fii biti yɛ n waa sa fʊ?" Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, n biti n baa n kıı nın."
52 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Natɛ! Fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ nyɛ alanfıya." Opula maŋa tɔ nıı mu ansi mʊ a bugi, nıı o buu Yesu kpee ɔkpa tɔ.

11

Yesu dii kuruma loo
Gyerusalem kadɛ tɔ
(Matiwu 21:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)

1 Yesu maa mʊ abıılapʊ ba maa tiri Gyerusalem, nıı ba ba fʊʊ Olifu kıbıı mʊ

nıı kı maa Betifage maa Betani mʊ, Yesu
sun mʊ abıılapʊ anyɔ,
2 nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan kpee kadɛ-bi
mʊ nıı kı bʊ fanɛ ansi tɔ, fan maa dan fɛn
fʊʊ mʊ, fen biti fan wu kekuruma-bi mʊ
nıı ba man pıı dii mʊ maa kyaa, kɛ fan
saŋɛ mʊ bıya mɛ nfıı.
3 Nıı ɔkʊ kan taasɛ fanɛ kʊtɔ mʊ sʊ
nıı fan saŋɛ mʊ mʊ, fan tɔwɛ odunwura
maŋa yɛ, ‘Ɔnyırıpɛ mʊ ii biti mʊ, amaa
ee biti o bwiiyaa mʊ ba nbıınbıı nımʊ.’ ”
4 Kesintin, nıı ba naa wu kekuruma-bi
mʊ maa kyaa kigbenbi sʊ kıkpaara kʊkʊ
kebunɔ. Ba maa saŋɛ mʊ mʊ,
5 nıı asa mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ ba
taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ sʊ nıı fɛn saŋɛ
kekuruma-bi mʊ?”
6 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ kanan mʊ nıı Yesu dan
tɔwɛ mʊ, nıı asa mʊ ba yɛgɛ ba taa natɛ.
7 Ba taa kekuruma-bi mʊ bıya Yesu, taa
bamʊ ataa gyaga kuruma mʊ sʊ, nıı Yesu
dii kyına sʊ.
8 Asa gaalaagaa ba taa bamʊ ataa
tʊʊtʊʊ ɔkpa tɔ, nıı asansa mɔɔ ba ŋɛlɛ
afatɛɛ wʊrıgɛ ɔkpa mʊ tɔ.
9 Asa mʊ nıı ba gyankpaa yɛ bamʊ nıı
ba buu kamaa mʊ kpini bee kuusi yɛ,
“Hosana!
Kusee ı gyɛ sa ɔmʊ nıı ɔ naa Ɔnyırıpɛ
kıtıı tɔ ɛɛ ba mʊ!
10 Kusee ı gyɛ sa anɛ-Sɛ Owura Dawidi
kuwura-gyii mʊ nıı kı ba mʊ!
Hosana ı gyɛ sa anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ
bʊ sʊsʊ mʊ!”
11 Yesu maa fʊʊ Gyerusalem mʊ, ɔ naa
loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ, nıı ɔ kıı kʊtɔ
kʊmaa kyaabɔɔ. Amaa kpalı fɛɛ kyɔwɛ
maa tɛɛ lʊwɛ sʊ mʊ, nıı ɔ lıı taa mʊ
abıılapʊ kudu anyɔ mʊ kpee Betani.

Yesu tɔwɛ nnɔ waa figi oyu
(Matiwu 21:18-19)

12 Lııkaakɛ, ba maa lıı Betani bɛɛ ba
mʊ, akʊn a kıtaa Yesu.
13 Maa kıı kata-kata mʊ, o wu figi oyu
maa pɔrɔgɛ kı yılɛ, nıı o kpee kımʊ asɛ
naa kıı fɛɛ ı sɔyı abii, amaa afatɛɛ nkʊn
nın, kpalı fɛɛ ımʊ saŋa sɔyısa man pıı
fʊʊ.
14 Nıı Yesu tɔwɛ figi oyu mʊ yɛ, “Ɔkʊ
man bıla yɛ o gyii fʊ abii mʊ kakaakʊ!”
Mʊ abıılapʊ mʊ ba nu kanan mʊ nıı ɔ
tɔwɛ oyu mʊ.

Yesu kpee Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
(Matiwu 21:12-17; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)

15 Ba maa fʊʊ Gyerusalem mʊ, Yesu
kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ obu mʊ tɔ
naa, nıı o piili ɛɛ gya atɔ afɛpʊ yɛ
asɔɔpʊ. Nıı o biliŋaa-biliŋaa afulee
akyarıpʊ iteeburu yɛ awura-lɔpɔ afɛpʊ
ngya taŋa-taŋa.
16 Nıı o tii ɔkpa fɛɛ ɔkʊ ɔ man bıla taa
kʊtɔ kʊ bɔla kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
opula.
17 Nıı ɔ lan kaapʊ bamʊ yɛ, “Ba kyʊrɔɔ
waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
‘Bee biti ba tıı mɛ kakpaara yɛ kabwaarɛ
kʊlɛkpa sa dulinyaa tɔ asa kpini.’
Amaa fan taa kımʊ biliŋaa bamʊ nıı bee
yuuri ɔlʊn sʊ ɔbaalakpa.”
18 Aseepu bılısa yɛ nbara akaapʊpʊ
ba nu kanın asın mʊ, nıı ba piili bee
biti ɔkpa mʊ nıı ba taa mɔɔ mʊ, lıı fɛɛ
mʊ kıkaapʊ ki kyinkyin asa damantɛ mʊ
kpini, nıı ınımʊ ı yɛgɛ nıı ba sılɛ mʊ.
19 Kalaatıpwɛɛ asɛ nıı Yesu maa mʊ
abıılapʊ mʊ ba lıı kadɛ lala mʊ tɔ.

Figi oyu mʊ asın
(Matiwu 21:20-22)

20 Lııkaakɛ nyenyenfuu ba maa naa
ɔkpa tɔ mʊ, ba wu figi oyu mʊ kı maa
wu naa fʊʊ kımʊ kasɛ.
21 Nıı Pita nyiŋi kʊtɔ mʊ nıı kı waa, nıı
ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, kıı figi oyu
mʊ nıı fʊ tɔwɛ nnɔ mʊ, kı maa wu!”
22 Nıı Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ gyii.
23 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʊmaa mʊ
nıı ɔ tɔwɛ kıbıı kınımʊ yɛ, ‘Taa fʊ n-yıı
naa tʊʊ ɔpʊ tɔ,’ nıı ɔ mɛɛ waa sika-sika
mʊ kɔkɔlɔ tɔ, nıı ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ kʊtɔ mʊ
nıı ɔ tɔwɛ falɛ kii biti kı waa mʊ, ii biti i
waa kanın nın sa mʊ.
24 Imʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, nıı fan kan
kʊlɛ kʊtɔ kʊmaa fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ
mʊ, fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ fan tɛɛ nyɛ kımʊ,
nıı fen biti fan nyɛ kımʊ.
25 Nıı fʊ kan yılɛ fıı kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
mʊ, taa alibi kʊmaa mʊ nıı ɔkʊ kan waa

* **11:25 11:25** Ɩ dagaa fɛɛ a taa alibi kpini kɛɛ anɛ tɔɔmaa ana.

fʋ mʋ kɛɛ mʋ, kɛ fʋ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ gbaa ɔ taa fʋ lɛɛ kɛɛ fʋ.*
26 Nɪɪ fan kan fan man taa fanɛ tɔɔmaa
ana alibi kɛɛ bamʋ mʋ, fanɛ-Sɛ mʋ nɪɪ ɔ
bʋ sʋsʋ mʋ gbaa mɛɛ yɛ ɔ taa fanɛ lɛɛ kɛɛ
fanɛ."

Yesu ɔlʋn Asɪn
(Matiwu 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Nɪɪ ba bɪla bwii naa fʋʋ Gyerusalem.
Tʋtɔ mʋ, Yesu maa naa kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa, yɛ
nbara akaapʋpʋ, yɛ abɪlɪsa ba ba mʋ asɛ.
28 Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ ɔlʋn nɪɪ
fʋ sʋ fɪɪ waa ɪnɪmʋ kpini? Anɪmʋ ɪ sa fʋ
kanɪn ɔlʋn maŋa?"
29 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "N biti
n taasɛ fanɛ asɪn, nɪɪ fan kan lɛɛ kɔnɔ
kyɛɛkyɛɛ sa mɛ bɪrɛ, n biti n tɔwɛ fanɛ
ɔlʋn kʋlʋn mʋ nɪɪ n sʋ n waa ɪnɪmʋ kpini.
30 Gyɔn kekyugyee mʋ, ɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ
abɛɛ nyɪmɪsa asɛ?"
31 Nɪɪ ba yii kasɛ bee gyii abaa ɪmɔɔrɛ
yɛ, "Nɪɪ an kan lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Ɩbwaarɛ asɛ
mʋ' ee biti ɔ taasɛ anɛ yɛ, 'Mɪnɛ ɪ waa sʋ
nɪɪ a man kɔɔlɛ Gyɔn gyii?'
32 Amaa nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ, 'I lɪɪ
nyɪmɪsa asɛ mɔɔ mʋ.' " (Ba sɪlɛ asa
mʋ, kpalɪ fɛɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kɔɔlɛ gyii fɛɛ
Gyɔn kyɪna ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ nɪn.)
33 Ɩmʋ sʋ ba sii lɛɛ Yesu kɔnɔ nɪn yɛ, "A
man nyi."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Kanɪn bɪrɛ,
ngbaa mɛ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ fanɛ ɔlʋn
kʋlʋn mʋ nɪɪ n sʋ n waa ɪnɪmʋ kpini."

12

Kɪŋasan lɪɪ paa
agyipu kʋ sʋ
(Matiwu 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Yesu bɔ bamʋ kɪŋasan yɛ, "Ɔnyɪn kʋ
kyɪna dɔɔ wayɪn kʋdɔɔ kʋ. Nɪɪ ɔ pɔyɪ
kɪbandɪyɛ kyaabɔɔ kɪmʋ, nɪɪ o kuu wayɪn
ɔnyɪyɛkpa ɔbɔ kʋdɔɔ mʋ tɔ, nɪɪ ɔ pɔyɪ
opula bʋnswɪɪsa mʋ nɪɪ akɪɪsʋpʋ bee dii
bɛɛ kɪɪ kʋdɔɔ mʋ sʋ. Nɪɪ ɔ taa mʋ kadɔɔ
maŋa waa paa agyipu kʋ abaa tɔ, nɪɪ o
kpee ɔkpa.
2 Kɪtɪŋɛ saŋa maa fʋʋ mʋ, nɪɪ o sun mʋ
kɪyaafɔlɛ kʋ paa agyipu mʋ asɛ, kɛ ɔ naa
kɔɔlɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ mʋ lɛɛ mʋ bɪya mʋ.
3 Amaa paa agyipu mʋ ba kɪtaa mʋ
kɪyaafɔlɛ mʋ, dayɪ mʋ bwiiyaa mʋ abaak-
pan.
4 Nɪɪ kadɔɔ wuya mʋ bwii sun ɔkʋ,
nɪɪ paa agyipu mʋ ba dayɪ mʋ paatɛ mu
kumu gyila mʋ ipeeli.
5 Kadɔɔ wuya mʋ bɪla sun ɔkʋ, nɪɪ paa
agyipu mʋ ba dayɪ mʋ mɔɔ. Ɔ bɪla sun
gaalaagaa, nɪɪ ba dayɪ akʋ, nɪɪ ba mɔɔ
akʋ mɔɔ.
6 "Ɔkʋlʋn mʋ nɪɪ ɔ dan san kɛ o sun
mʋ ɪ gyɛ mu-bii mʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa.
Laalaalʋwɛ mʋ o sun mʋ nɪɪ tɔwɛ yɛ, 'Ɔ
maa gyɛ mi-bii gbaa-gbaa falɛ bɪrɛ, bee
biti ba taa bɛɛrɛɛ sa mʋ.'
7 "Amaa paa agyipu mʋ ba tɔwɛ abaa
nɪn yɛ, 'Ɔnɪmʋ ɪ gyɛ kapatɪyɛ ogyipu mʋ.
Fan ba kɛ a mɔɔ mʋ, kɛ kapatɪyɛ mʋ ki
biliŋi anɛ lɛɛ!'
8 Ɩmʋ sʋ ba kɪtaa mu-bii mʋ, nɪɪ ba mɔɔ,
lɛɛ mʋ lɪɪ kadɔɔ mʋ tɔ."
9 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Ɩnɪmʋ falɛ
kudubi mʋ, mɪnɛ nɪɪ kadɔɔ wuya mʋ ii
biti ɔ waa?" Nɪɪ ba yɛ, "Ee biti ɔ ba mɔɔ
paa agyipu mʋ kpini, kɛ ɔ taa kadɔɔ mʋ
waa paa agyipu pʋpwɛ abaa tɔ."
10 Nɪɪ Yesu yɛ, "Fan man pɪɪta kalɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ? Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ,
'Kibuu mʋ nɪɪ apɔyɪpʋ ba kina mʋ,
kɪmʋ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʋlɔntɔ
kubuu kparɛ mʋ nɪɪ kɪ sʋ obu mʋ tɔ.
11 Ɔnyɪrɪpɛ ɪ waa ɪnɪmʋ,
nɪɪ i kyinkyin anɛ.' "
12 Gyiwu abɪlɪsa mʋ ba paa Yesu kɪkɪta,
kpalɪ fɛɛ ba bɪɪ yɛ bamʋ nɪɪ Yesu bɔ kanɪn
kɪŋasan maŋa. Amaa ba sɪlɛ sakyɔ mʋ,
ɪmʋ sʋ ba yɛgɛ mʋ, nɪɪ ɔ kyʋn.

Lenpoo kɪka asɪn
(Matiwu 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Farasii abi yɛ owura Herodi asa akʋ
ba ba Yesu asɛ ba sʋʋ mʋ ɔdʋʋ lɪɪ mʋ asɪn
tɔwɛsa sʋ.
14 Ba ba mʋ asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ,
"Ɔkaapʋpʋ, an nyi fʋ maa gyɛ kesintin
ogyipu, nɪɪ fʋ mɛɛ tʋwɛ lɪɪ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ
asa bɛɛ fɛ, nɪɪ fʋ mɛɛ kɪɪ nyɪmɪsa kɪkparɛ
sʋ, amaa fɪɪ kaapʋ asa Ɩbwaarɛ asɪn bɔla
kesintin ɔkpa sʋ. An biti a nu lɪɪ fʋ asɛ
yɛ, ɪ dɛ ɔkpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma abi
Owura lala Kasaro?

15 Ɪ dagaa fɛɛ a ka abɛɛ a man ka?”
Amaa Yesu wʊla o nyi ba maa gyɛ kebun-
bun ansi wuya ana nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ,
“Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan sʊʊ mɛ ɔdʊʊ? Fan
sa mɛ kefulee nderebi kɛ n kɪɪ.”
16 Ba maa sa mʊ kefulee nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ, ɔ
taasɛ bamʊ yɛ, “Anɪmʊ foto yɛ kɪtɪɪ ɪ gyan
kefulee mʊ sʊ falɛ?” Nɪɪ ba yɛ, “Owura
lala Kasaro lɛɛ.”
17 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Yesu yɛ, “To! Kʊtɔ mʊ nɪɪ
kɪ gyɛ Kasaro lɛɛ mʊ, fan ka sa mʊ, nɪɪ
kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mɔɔ lɛɛ mʊ,
fan taa sa mʊ.”
Nɪɪ Yesu asɪn a waa bamʊ kananku.

Kekili yɛ kekyiŋi lɪɪ lewu tɔ asɪn (Matiwu 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Tʊtɔ nɪɪ Sadusi abi mʊ nɪɪ ba yɛ
kelewu kyiŋi man bʊ tɔ mʊ, ba ba Yesu
asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
19 “Ɔkaapʊpʊ, Mosesi kyʊrɔɔ nbara
ɪnɪmʊ sa anɛ yɛ, nɪɪ ɔnyɪn kan wu yɛgɛ
mʊ-ka, nɪɪ maa mʊ ba man kʊʊgɛ nbii
mʊ, mu-supu ɪ taalɛ taa okulapu-kyɪɪ
maŋa kili kɛ ba kʊʊgɛ nbii sa olewupu
mʊ.
20 Ɔnyɪn kʊ maa mu-supu ana asunɔ ɪ
kyɪna ba bʊ tɔ. Nɪɪ ɔdaa mʊ kili ɔkyɪɪ, nɪɪ
o wu, yɛgɛ maa mʊ-ka mʊ ba man kʊʊgɛ.
21 Osupu mʊ nɪɪ ɔ gyan sʊ taa oku-
lapu-kyɪɪ maŋa kili, nɪɪ ngbaa mʊ wu,
yɛgɛ maa ɔkyɪɪ mʊ ba man kʊʊgɛ.
Ɔsasapʊ maa bɪla taa mʊ, kʊkʊlʊn maŋa
nɪn.
22 Bamʊ asunɔ maŋa kpini ba kili ɔkyɪɪ
mʊ gyaŋɛ yɛgɛ bamʊ ɔkʊ maa ɔkyɪɪ mʊ
ba man kʊʊgɛ. Laalaalʊwɛ mʊ, nɪɪ ɔkyɪɪ
mʊ gbaa wu.
23 Nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ, bamʊ asunɔ kpini ba
maa kili mʊ falɛ, nɪɪ kelewu kyiŋi kakɛ
mʊ, bamʊ tɔ ɔmɔɔ mʊ-ka ii biti ɪ baa ɪ
gyɛ ɔkyɪɪ mʊ?”
24 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Man
gyɛ fan maa man nyi abwaarɛsɪn abɛɛ
Ɪbwaarɛ ɔlʊn mʊ sʊ nɪɪ fan fɔyɪ falɛ?
25 Ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ fɛɛ kelewu kyiŋi saŋa
mʊ, asa ba man bɪla yɛ ba kili, bee biti ba
biliŋi fɛɛ sʊsʊ nbɔɔ mʊ nɪn.
26 Nbɪɪnbɪɪ, lɪɪ bamʊ nɪɪ bee biti ba
kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʊ, fan man pɪɪ kalɛ
Mosesi ɔwʊlɛ tɔ lɪɪ kanan mʊ nɪɪ o wu
fʊlɔn maa dɛɛ apʊnfa mʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ
tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Mɛ ɪ gyɛ Abraham Ɪbwaarɛ,
Isaki maa Gyekobu Ɪbwaarɛ mʊ!’
27 Ɔ gyɛ asa kɪɪsa Ɪbwaarɛ nɪn, man gyɛ
alewupu lɛɛ. Fan fɔyɪ kesintin sʊ!”

Nbara mʊ tɔ kɪlala (Matiwu 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Nbara ɔkaapʊpʊ kʊ bʊ tʊtɔ nɪɪ o nu
ɪmɔɔrɛ mʊ nɪɪ bee gyii. O wu fɛɛ Yesu
lɛɛ Sadusi abi mʊ kɔnɔ danbɪrasa. Ɪmʊ
sʊ ɔ ba mʊ asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, “Nbara
mʊ kpini tɔ mʊ, kɪmɔɔ kɪ gyɛ kɪkparɛ?”
29 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nbara mʊ tɔ
kɪkparɛ mʊ ɪ gyɛ kɪnɪmʊ mʊ nɪɪ kɪɪ tɔwɛ
yɛ, Oo! Ɪsɪrayɪ nu! Ɔnyɪrɪpɛ anɛ Ɪbwaarɛ
mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ ɪ gyɛ ɔkʊlʊn nɪn.
30 Taa fʊ kɔkɔlɔ yɛ fʊ kala yɛ fʊ nfɛɛrɛ
yɛ fʊ ɔlʊn kpini nyɛ kebiti sa fʊ-Nyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ.
31 Kɪnyɔsapʊ mʊ ɪ gyɛ yɛ, ‘Biti fʊ bɪrɪsa
fɛɛ fʊ n-yɪɪ!’* Nbara kʊ n man bɪla ɔ bʊ
tɔ nɪɪ ɪ kyɔ ɪnɪmʊ.”
32 Nɪɪ nbara ɔkaapʊpʊ mʊ tɔwɛ Yesu yɛ,
“Fʊ waa atɔ gaa, Ɔkaapʊpʊ! Ɪ gyɛ kesintin
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ yɛ, Ɔnyɪrɪpɛ mʊ
nkʊn ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ Ɪbwaarɛ kʊ man
bɪla ɔ bʊ tɔ.
33 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ taa mʊ kɔkɔlɔ yɛ mʊ
nfɛɛrɛ yɛ mʊ ɔlʊn nyɛ kebiti sa Ɪbwaarɛ,
nɪɪ o biti mʊ-bɪrɪsa fɛɛ mʊ n-yɪɪ mʊ, ɪ
bʊrɔn ɪ kyɔ fɛɛ ɔ maa waa saraga yɛ
kakɛɛ sa Ɪbwaarɛ.”
34 Yesu maa wu fɛɛ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ
kanyaasɪn tɔ mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Fʊ
man bʊ kata yɛ sʊsʊ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii
mʊ.” Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, ɔkʊ man bɪla nyɛ
kɔkɔlɔ taasɛ Yesu asɪn kʊ.

Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ asɪn (Matiwu 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Yesu maa kaapʊ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ tɔ mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ yɛ, “Nɛnɛ sʊ nɪɪ
nbara akaapʊpʊ mʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ Krisito
mʊ ii biti ɔ lɪɪ Dawidi kanaana tɔ?
36 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛgɛ nɪɪ
Dawidi tɔwɛ yɛ,
‘Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɪ tɔwɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ,
Kyɪna mɛ gyisa sʊ
naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa

* **12:31 12:31** Asɪn nɪmʊ ɪ lɪɪ Lewetiku 19:18 ɔwʊlɛ tɔ.

fʋ dʋn ana kpini waa fʋ ayaa kasɛ!’
37 Dawidi gbaa-gbaa ɪ tɪɪ mʋ ‘Ɔnyɪrɪpɛ.’
Ɪmʋ sʋ, nɛnɛ sʋ nɪɪ Krisito mʋ ii biti ɔ lɪɪ
Dawidi kanaana tɔ?”
Nɪɪ sakyɔ damantɛ mʋ kpini ba nu Yesu
asɛ yɛ kinsigyi.

Yesu da mu abuupu amu
tɔ lɪɪ nbara akaapʋpʋ sʋ
(Matiwu 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Yesu maa san ɛɛ kaapʋ bamʋ mʋ, ɔ
tɔwɛ yɛ, “Fan baa fan da nbara akaapʋpʋ
mʋ nɪɪ ba bun bamʋ ɪbalɪmasʋ ba naa
bee biti afwaala yɛ bɛɛrɛɛ agya tɔ mʋ sʋ,
39 yɛgɛ bɛɛ kɪɪ bɛɛ lɛɛ ɪkyɪnakpa kparɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ kensi-gyii
ipula mʋ.
40 Bɛɛ naa bee puni akulapu-kyɪɪ bee
gyii bamʋ atɔ, yɛgɛ bɛɛ yɪlɛ asa tɔ bɛɛ
kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ bʋnswɪɪsa. Bee biti
ba nyɛ kʋsʋ bɪɪtɛ gaa ɪ kyɔ asa kpini!”

Okulapu-kyɪɪ saraga
(Luka 21:1-4)

41 Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, Yesu
kyɪna yɛgɛ mu ansi ɪɪ kɪɪ afulee kɪdakaa
katɪnɛ, nɪɪ ɛɛ kɪɪ asa ba maa sʋ afulee
bɛɛ waa tɔ. Afulee wuya ana gaalaagaa
ba waa afulee gaa.
42 Tʋtɔ nɪɪ okulapu-kyɪɪ tiripu kʋ taa
nderebi anyɔ ba waa tɔ.
43 Nɪɪ ɔ tɪɪ mʋ abɪɪlapʋ ba sarɛ tɔwɛ
bamʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, oku-
lapu-kyɪɪ tiripu nɪmʋ waa afulee kɪdakaa
mʋ tɔ ɔ kyɔ asa mʋ kpini,
44 lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba waa gaa-gaa mʋ,
ba gyii san ɪkʋ yɪla bamʋ ibu to nɪn, amaa
okulapu-kyɪɪ tiripu nɪmʋ bɪrɛ, mu afulee
kpini mʋ nɪɪ ɔ dan ɔ sʋ mu obu to mʋ
kpini-kpini nɪɪ ɔ taa ba waa tɔ falɛ.”

13

Yesu tɔwɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
kiboyi mʋ asɪn yɪla
(Matiwu 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ, nɪɪ mʋ ɔbɪɪlapʋ kʋ tɔwɛ mʋ yɛ,
“Ɔkaapʋpʋ! Kɪɪ abuu danbɪrasa yɛ ibu
bʋrɔnsa mʋ nɪɪ ba pɔyɪ falɛ.”
2 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “Yɛ fu wu ibu
kparɛ-kparɛ maŋa? Kibuu kʋlʋn gbaa kɪ
mɛɛ yɛ ki sii kɪ gyan kʋkʋ sʋ yɛ be mee
nin kɪmʋ tʋʋ.”

Yesu tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ yɛ bee biti
ba gyii awʋrʋfɔ gaalaagaa
(Matiwu 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yesu maa tɛ Olifu kɪbɪɪ-bi mʋ sʋ yɛgɛ
mu ansi ɪɪ kɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ,
Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn yɛ Andiruwu ba
ba mʋ asɛ.
4 Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, “Saŋa mɔɔ nɪɪ
ɪnɪmʋ ii biti ɪ ba? Mɪnɛ sɪnkaala ii biti
ɪ waa kaapʋ saŋa mʋ nɪɪ ɪnɪmʋ ii biti ɪ
ba?”
5 Nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan
baa fan da sʋ, kɛ fan man yɛgɛ ɔkʋ ɔ pɪna
fanɛ.
6 Asa gaalaagaa bee biti ba ba mɛ kɪtɪɪ
tɔ ba tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ, ɪ gyɛ Krisito mʋ!’ kɛ
ba pɪna asa gaalaagaa.
7 Nɪɪ fan kan nu anaa sʋ yɛ anaa asɪn
mʋ, fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ ŋmaa fanɛ.
Ɪ dagaa ɪnɪmʋ ɪ maa ba kanɪn, amaa ɪ mɛɛ
kaapʋ fɛɛ laalaalʋwɛ mʋ tee tiri tɔ nɪn.
8 Ɔsʋwʋlɛ ii biti ɔ kɔ yɛ ɔsʋwʋlɛ, kɛ
kuwura-gyii ɔ kɔ yɛ kuwura-gyii. Kasɛ
kii biti ki gyingyen katɪn kʋmaa nɪmʋ, kɛ
akʋn a tɪyɛ. Kanɪn asɪn nɪmʋ kpini i du
nɪn fɛɛ ɔkyɪɪ keduŋidi gyankpaasa.
9 “Fan baa fan da sʋ. Bee biti ba kɪtaa
fanɛ kpee asɪn ogyikpa, kɛ ba dayɪ fanɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa. Lɪɪ mɛ sʋ bee
biti ba tɪɪ fanɛ alʋnpʋ yɛ awura ansi
tɔ, kɛ fan nyɛ ɔkpa tɔwɛ bamʋ mɛ asɪn
danbɪrasa mʋ.
10 Amaa pɔyɪ kɛ laalaalʋwɛ ɔ ba mʋ, ɪ
dagaa fɛɛ ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa
asa yiri kʋmaa nɪmʋ.
11 Nɪɪ ba kan kɪtaa fanɛ kpee asɪn
ogyikpa mʋ, fan man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ
lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fen biti fan naa tɔwɛ mʋ
sʋ. Saŋa mʋ kan fʋʋ mʋ, fan tɔwɛ kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa waa fanɛ nnɔ
tɔ mʋ. Lɪɪ fɛɛ man gyɛ fanɛ ɪɪ tɔwɛ, amaa
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪɪ tɔwɛ.
12 “Osupu ii biti ɔ ba lɛɛ ɔdaa sa kɛ ba
mɔɔ mʋ, kɛ ɔsɛ gbaa ɔ lɛɛ mu-bii sa. Nɪɪ
nbii bee biti ba kʋsʋ yɪlɛ bamʋ akʋʋgɛpʋ
sʋ kɛ ba yɛgɛ ba mɔɔ bamʋ.
13 “Ɔkʋmaa nɪmʋ ii biti o kisi fanɛ lɪɪ
mɛ sʋ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɪtaa tɔ
kenken naa fʋʋ laalaalʋwɛ mʋ, ii biti ɔ
nyɛ kamɔlɪgɛ mʋ.

Ɔdaatapʋ Libi-libi mʋ
(Matiwu 24:15-18; Luka 21:20-24)

14 "Kanɪn saŋa maŋa mʋ, nɪɪ fan kan
wu ɔdaatapʋ libi-libi mʋ maa yɪlɛ katɪn
mʋ nɪɪ ɪ gyɛ ikisii yɛ kɪsɪkpa sa Ɪbwaarɛ
fɛɛ maa yɪlɛ tʋtɔ mʋ, (ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ kan kalɛ asɪn nɪmʋ mʋ, o nu kasɛ yɛ
ɔdan) saŋa maŋa mʋ, bamʋ nɪɪ ba bʋ
Gyudeya mʋ, ba sɪlɛ kpee abɪɪ tɔ.
15 Ɔsa mʋ nɪɪ ɔ bʋ obu to mʋ, ɔ man
bɪla bwii loo obu to ɔ naa taa mʋ atɔ kɛ ɔ
sɪlɛ.
16 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ ndɔɔ tɔ mʋ,
ɔ man bɪla bwii mʋ kɪkpaara sʋ naa taa
mʋ atɔ bunsa.
17 Kanɪn nkɛ maŋa tɔ mʋ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa
ɪ bʋrɔn sa akyɪɪ ɪtɔ wuya ana, yɛ akyɪɪ
atalapʋ mʋ nɪɪ ba sʋ nbii wuribi abaa tɔ
mʋ!
18 Ɪmʋ sʋ fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kɛ
kanɪn asɪn nɪmʋ a man ba kɪkyɛ saŋa.
19 Kanɪn saŋa maŋa ii biti ɪ baa i libi ɪ
kyɔ awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ dulinyaa wʋla wu lɪɪ
koo saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tʋʋ dulinyaa ba
fʋʋ ndaga saŋa nɪmʋ ii sʋ ii kpee.
20 Amaa nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ man dɪn kɔɔgɛ
kanɪn awʋrʋfɔ nkɛ mʋ sʋ nɪn, naafɔɔ ɔkʋ
mɛɛ yɛ ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ. Amaa lɪɪ mʋ asa
mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ sʋ mʋ, nɪɪ ɔ kɔɔgɛ kanɪn
nkɛ maŋa sʋ.
21 Kanɪn saŋa maa mʋ, nɪɪ ɔkʋ kan tɔwɛ
fanɛ yɛ, 'Fan kɪɪ! Krisito mʋ ndee!' abɛɛ
'Fan kɪɪ! Mʋ ɪ bʋ falɛ mʋ!' fan man kɔɔlɛ
mʋ gyii.
22 Lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa Krisito ana yɛ
antɪŋɛsa atɔwɛpʋ bee biti ba ba. Bee biti
ba ba waa asɪn kyinkyinsa yɛ adangana
pɪna asa. Naafɔɔ nɪɪ ɪ nyɛ waa nɪn, bɛɛ
pɪna asa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ.
23 Ɪmʋ sʋ fan baa fan da sʋ, lɪɪ fɛɛ n
wʋla tɔwɛ fanɛ kʋtɔ kʋmaa pɔyɪ kanɪn
nkɛ maŋa ɪ fʋʋ.

Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ kɪba
(Matiwu 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 "Kanɪn awʋrʋfɔ nkɛ maŋa kamaa
mʋ,
'kyɔwɛ man bɪla yɛ ɔ lɪɪ,
ɔbwaayɪ gbaa man bɪla yɛ o fuuli.
25 Akyikpebi gbaa ii biti ɪ tɪyɛ lɪɪ sʋsʋ ba
kasɛ,
nɪɪ sʋsʋ ɔlʋn atɔ kpini ii biti i gy-
ingyen.'
26 "Kɛ asa kpini ba wu mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʋ n maa lɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ
tɔ n ba yɛ ɔlʋn yɛ bɛɛrɛɛ sʋ.
27 Kɛ n sun sʋsʋ nbɔɔ dulinyaa tɔ katɪn
kʋmaa, kyɔwɛ kɪlɪɪ yɛ kyɔwɛ kɪtɪyɛ, adii
yɛ akpɪlɪgɛ, kɛ ba natɛ kʋʋla Ɪbwaarɛ asa
mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ lɪɪ dulinyaa tɔ kpini.

Iyu kɪpɔrɔgɛ sɪnkaala
(Matiwu 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 "Fan yɛgɛ iyu afatɛɛ kɪpɔrɔgɛ ɪ waa
asɪn baalasa sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ fan kan wu
iyu ɪ maa pɔrɔgɛ mʋ, fan bɪɪ fɛɛ kɪkyɛ ki
tee tiri tɔ.
29 Kanɪn maŋa nɪɪ fan kan wu fɛɛ asɪn
mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ kpini ɪ kan ɪ waa
mʋ, fan baa fan nyi fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa kibwii ba mʋ ki tiri tɔ, nɪɪ i
du fɛɛ ɔ yɪlɛ kebunɔ.
30 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ atɔ nɪmʋ
kpini ii biti ɪ waa pɔyɪ, kɛ asa mʋ nɪɪ ba
san ba tɛ nkpa tɔ falɛ kpini ba wu.
31 Sʋsʋ yɛ kasɛ kpini ii biti ɔ kyʋn, amaa
mɛ atɔwɛsa bɪrɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyʋn kakaakʋ.

I tiri fɛɛ nyɪmɪsa ɔ baa ɔ da sʋ
(Matiwu 24:36-44)

32 "Ɔkʋ man bʋ tɔ o nyi kanɪn kakɛ abɛɛ
saŋa. Sʋsʋ nbɔɔ yɛ mɛ, Obii mʋ gbaa a
mee nyi, amɔɔ Ɔsɛ mʋ nkʋn i nyi.
33 Fan kɪɪ danbɪrasa yɛgɛ fan da sʋ, lɪɪ
fɛɛ fen mee nyi saŋa mʋ nɪɪ n biti n ba.
34 Ii biti ɪ waa nɪn fɛɛ nyɪmɪsa maa
kpee ɔkpa kata, kɛ ɔ taa kʋtɔ kʋmaa waa
mʋ ayaafɔlɛ abaa tɔ, nɪɪ ɔ sa ɔkʋmaa
nɪmʋ mu kusun sunsa. Nɪɪ ɔ tɔwɛ kebunɔ
ɔkɪɪsʋpʋ yɛ ɔ baa ɔ da sʋ.
35 "Ɪmʋ sʋ fan baa fan da sʋ, kpalɪ
fɛɛ fen mee nyi saŋa mʋ nɪɪ mɛ, fanɛ
kɪkpaara wuya mʋ n biti n ba. N taalɛ
n ba fɛɛ kalaatɪpwɛ abɛɛ kiyiridi nsana
abɛɛ kɪbwayɪkɛ abɛɛ nyenyenfuu.
36 Nɪɪ n kan ba purigi fanɛ mʋ, n man
ba tu fanɛ fan maa dɛ nsɪɪrɛ.
37 Asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ, n tɔwɛ
n sa ɔkʋmaa nɪmʋ yɛ, 'Ba fʋ da sʋ!' "

14

Asa kʋ ba biti ɔkpa
kɛ ba kɪtaa Yesu mɔɔ
(Matiwu 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Ɪ maa san nkɛ nyɔ kɛ Gyiwu abi bee
gyii bamʋ kanyaŋɛ nbunɔ yɛ bodobodo
mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ tinsa mʋ, nɪɪ
Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ Ɪbwaarɛ nbara
akaapʋpʋ bee biti ɔkpa mʋ nɪɪ ba baala
taa kɪtaa Yesu kɛ ba mɔɔ mʋ.
2 Nɪɪ bɛɛ yɛ, "Fan man yɛgɛ a waa kanɪn
saŋa nɪmʋ tɔ, akʋtɔ akʋ bee biti bɛɛ waa
ɪlawʋ."

Ɔkyɪɪ kʋ kyɛɛgɛ tuulaale
wʋrɪgɛ Yesu sʋ
(Matiwu 26:6-13; Gyɔn 12:1-8)

3 Yesu maa bʋ Betani mʋ, nɪɪ o kpee
Simon mʋ nɪɪ ɔ gyɛ bootipu mʋ kɪkpaara
sʋ. Maa tɛ tʋtɔ ee gyii mʋ, nɪɪ ɔkyɪɪ kʋ
naa taa tuulaale pʋrʋntʋwa tɔ ba mʋ asɛ.
Kanɪn tuulaale maŋa sʋ ɔgyalɪn nɪn gaa,
lɪɪ fɛɛ nadi nɪɪ ba taa waa ɪmʋ. Nɪɪ ɔkyɪɪ
mʋ tigi pʋrʋntʋwa mʋ kyɛɛgɛ tuulaale
mʋ kpini wʋrɪgɛ Yesu kumu tɔ.
4 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ akʋ
ba nyɛ agbʋ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Saamʋ
maa dan taa tuulaale nɪmʋ kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ
kɪyan falɛ, mɪnɛ kyaarɛ nɪɪ ɪ sʋ?
5 Naafɔɔ nɪɪ ba taa tuulaale nɪmʋ fɛ
nɪn, ɪ waa fɛɛ nyɪmɪsa kesu laalaamuu
kʋkɔka, kɛ baa taa afulee mʋ sa atiripu."
Nɪɪ ba nyɛ agbʋ bɛɛ pwɪɪ ɔkyɪɪ mʋ.
6 Amaa Yesu yɛ, "Fan yɛgɛ ɔkyɪɪ mʋ!
Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ fɛn pwɪɪ mʋ? Kʋtɔ mʋ
nɪɪ ɔ waa mʋ gyɛ kʋtɔ danbɪrasa sa mɛ.
7 Atiripu mʋ bɪrɛ, ba bʋ fanɛ asɛ saŋa
kʋmaa. Kanɪn sʋ, saŋa kʋmaa fɛn taalɛ
waa bamʋ adanbɪrasa. Amaa mɛɛ mɛ
bɪrɛ, n man yɛ n baa n bʋ fanɛ asɛ saŋa
kʋmaa.
8 Ɔkyɪɪ nɪmʋ waa ɪmʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ nɪn.
Ɔ kyɛɛgɛ tuulaale nɪmʋ wʋrɪgɛ mɛ sʋ, ɔ
gyankpaa ɛɛ sʋswa mɛ kayɪɪ-wʋlɛ sa mi
kepula kakɛ nɪn.
9 N tɔwɛ fanɛ nɪmʋ, dulinyaa tɔ katɪn
kʋmaa mʋ nɪɪ bee biti ba tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʋ, bee biti ba tɔwɛ kʋtɔ mʋ
nɪɪ ɔ waa falɛ taa nyiŋi mʋ."

Gyudasi lɛɛ Yesu sa
Gyiwu abɪlɪsa
(Matiwu 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʋ mʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gyudasi Isikariyoti kpee
Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa mʋ asɛ, kɛ ɔ lɛɛ
Yesu sa bamʋ.
11 Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ mʋ, waa
bamʋ ɔkɔn gaa, nɪɪ ba yɛ bee biti ba sa
mu afulee. Ɪmʋ sʋ Gyudasi piili ee biti
ɔkpa mʋ nɪɪ ɔ bɔla sʋ lɛɛ mʋ sa bamʋ.

Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ
ba gyii kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ
(Matiwu 26:17-25; Luka 22:7-14; Gyɔn 13:21-30)

12 Kakɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ bee gyii
kanyaŋɛ nbunɔ bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man
sʋ kɪfɛ tinsa, nɪɪ ba mɔɔ kɪmʋ saraga
nbʋlʋpʋ mʋ, nɪɪ Yesu abɪɪlapʋ ba taasɛ
mʋ yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ fii biti a lɔŋɔ sa fʋ, kɛ fu
gyii kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ?"
13 Nɪɪ Yesu sun mʋ abɪɪlapʋ anyɔ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kpee kadɛ lala mʋ
tɔ, fen biti fan gyaŋa kanyɪn kʋ maa sʋ
kolobi yɛ nkyu, fan buu mʋ
14 naa loo kɪkpaara mʋ nɪɪ ee biti o loo
mʋ sʋ, kɛ fan taasɛ kɪkpaara wuya mʋ yɛ,
'Ɔkaapʋpʋ mʋ yɛ, obu mɔɔ tɔ nɪɪ n maa
mɛ abɪɪlapʋ an biti a gyii kanyaŋɛ nbunɔ
agyitɔ mʋ?'
15 Kɪkpaara wuya mʋ ii biti ɔ kaapʋ
fanɛ obu lala kʋ abansʋrʋ sʋ, mʋ nɪɪ ɔ
kʋʋla lɔŋɔ yɪla. Tʋtɔ nɪn fan lɔŋɔ kʋtɔ
kʋmaa sa anɛ."
16 Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba kpee kadɛ
lala mʋ tɔ naa wu kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ mʋ. Nɪɪ ba
waa kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ.
17 Ɪ maa fʋʋ kalaatɪpwɛ asɛ mʋ, nɪɪ Yesu
maa mʋ abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ ba ba
abansʋrʋ mʋ sʋ.
18 Ba maa gyii mʋ, nɪɪ Yesu yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, n maa fanɛ mʋ nɪɪ an
gyii falɛ, fanɛ tɔ ɔkʋ ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa."
19 Asɪn mʋ a nyita bamʋ nkɔlɔ tɔ, nɪɪ
ba piili bɛɛ taasɛ Yesu kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn
yɛ, "Ɪ gyɛ mɛ nɪn, abɛɛ?"
20 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ kudu anyɔ
mʋ tɔ ɔkʋ, ɔmʋ nɪɪ n maa mʋ abaa ɪ bʋga
ii loo lapɛ kʋlʋn tɔ mʋ, ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.
21 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n biti n
wu fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba wʋla kyʋrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ mʋ. Amaa ɔmʋ nɪɪ
ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʋ, mʋ laakʋ. Naafɔɔ
ba daa ba man kʋʋgɛ mʋ gbaa mʋ, ɪ bɔ."

Ɔnyɪrɪpɛ Kalaatɪpwɛɛ sʋ Agyitɔ
(Matiwu 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

22 Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ ba maa san bee gyii mʋ, nɪɪ Yesu taa bodobodo, nɪɪ ɔ taa afwaala sa Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ kpɛɛ bodobodo mʋ tɔ, taa sa mʋ abɪɪlapʋ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kɔɔlɛ bodobodo nɪmʋ gyii, ɪmʋ ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʋlɛ mʋ."

23 Tʋtɔ nɪɪ Yesu taa kɔɔpʋ mʋ, nɪɪ ɔ taa afwaala sa mʋ-Sɛ Ɪbwaarɛ. Nɪɪ ɔ taa sa bamʋ kpini yɛ ba nuu.

24 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ mɛ nkalan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa yɪlɛ sa katɔwɛ kyula mʋ, kɛ ɪ kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ sa asa gaalaagaa.

25 N tɔwɛ fanɛ yɛ n man bɪla yɛ n nuu wayɪn nta nɪmʋ kakaakʋ, naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ n biti n bɪla nuu nta pʋpwɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ."

26 Nɪɪ ba maa bɪɪ ɔlʋn yɪn Ɪbwaarɛ mʋ, ba lɪɪ kyʋn Olifu kɪbɪɪ mʋ sʋ.

Yesu tɔwɛ yɪla yɛ Pita ii biti o be kina mʋ
(Matiwu 26:31-35; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fanɛ kpini fen biti fan sɪlɛ yɛgɛ mɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,
'N biti n mɔɔ nbʋlʋpʋ ɔkpapʋ mʋ,
kɛ nbʋlʋpʋ mʋ ba yaasɛ tɔ.' "

28 Yesu kyaga sʋ tɔwɛ yɛ, "Amaa mi kelewu kyiŋi kamaa mʋ, n biti n gyankpaa fanɛ kpee Galile."

29 Nɪɪ Pita lɛɛ Yesu kɔnɔ ɛɛ, "Nɪɪ ɔkʋmaa nɪmʋ sɪlɛ yɛgɛ fʋ gbaa, mɛɛ mɛ n man yɛ n sɪlɛ yɛgɛ fʋ!"

30 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "N tɔwɛ fʋ kɛ fu nu yɛ, ndaga, pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bʋn ɪlɪɪ ɪnyɔ mʋ, fii biti fʋ kyɛɛ ɪlɪɪ ɪsa yɛ fu mee nyi mɛ."

31 Amaa Pita payɪ ansi yɛ, "Halɪɪ ɪ gyɛ yɛ n maa fʋ an biti a wu gbaa mʋ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ yɛ n man nyi fʋ." Kanɪn maŋa nɪɪ abɪɪlapʋ abanban mʋ kpini ba tɔwɛ.

Yesu kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ Gesemani
(Matiwu 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Nɪɪ Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba kpee katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Gesemani, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kyɪna nfɪɪ kɛ n kpee naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ."

33 Nɪɪ Yesu taa Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn buu mʋ n-yɪɪ. Tʋtɔ nɪɪ Yesu kɔkɔlɔ nyita mʋ, nɪɪ mʋ n-yɪɪ gbaa ɪ yɔɔ mʋ.

34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ kɔkɔlɔ tɔ ɪ dɪyɛ mɛ lewu-lewu. Fan sii nfɪɪ yɛgɛ fan da sʋ!"

35 Maa kpee ansi tɔ gbɛrɛɛ mʋ, nɪɪ ɔ naa kyʋn tɪyɛ kasɛ kʋlɛ Ɪbwaarɛ yɛ, "Nɪɪ ɪ nyɛ waa bɪrɛ, falɛ awʋrʋfɔ ɪnɪmʋ ɪ man tu mʋ."

36 Nɪɪ Yesu kʋlɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ, "Nsɛ, kʋtɔ kʋmaa kɪ man bʋlʋn fʋ asɛ. Kɔɔlɛ kanɪn awʋrʋfɔ nɪmʋ lɪɪ mɛ sʋ. Amaa man gyɛ mɛ kɔkɔlɔ biti, amaa fʋ yɛgɛ fʋ kɔkɔlɔ biti kɪ waa."

37 Yesu maa bwii kpee mʋ abɪɪlapʋ asɛ mʋ, ɔ naa tu ba maa dɛ nsɪɪrɛ. Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "Simon, fʋ dɛ nɪn? Amɔɔ fan mɛɛ bɪla taalɛ kyɪna kerefi kʋlʋn yɛgɛ fan man dɛ?

38 Fan baa fan da sʋ, fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ, kɛ fan man tɪyɛ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ tɔ. Kpalɪ fɛɛ fanɛ n-yaayu bɪrɛ ii biti ɪ waa kʋ tɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn, amaa fanɛ n-yɪɪ-wʋlɛ mɔɔ ɪ pɔɔ."

39 Nɪɪ Yesu bɪla bwii kpee ɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kʋkʋlʋn maŋa.

40 Maa bɪla bwii ba mʋ, o wu ba maa dɛ, lɪɪ fɛɛ nsɪɪrɛ ɪɪ sʋ bamʋ. Nɪɪ ba man bɪla be nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ ba tɔwɛ.

41 Saŋa mʋ nɪɪ Yesu naa bwii ba kili sasapʋ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Fan san fan dɛ fɛn fʋʋtɛ nɪn? Fan kɪɪ! Saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ waa alibi awaapʋ abaa tɔ.

42 Fan kɪɪ, ɔmʋ nɪɪ ɛɛ lɛɛ mɛ ɛɛ sa mʋ ndee. Fan kʋsʋ kɛ a kpee."

Ba kɪtaa Yesu
(Matiwu 26:47-56; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

43 Yesu maa dan san ɛɛ tɔwɛ mʋ, opula tɔ nɪɪ Gyudasi, abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ tɔ ɔkʋ, ba fʋʋ tʋtɔ yɛ sakyɔ damantɛ kʋ. Ba sʋ isakunde yɛ agulungu. Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ Ɪbwaarɛ nbara akaapʋpʋ yɛ kadɛ mʋ abɪlɪsa i sun bamʋ.

44 Nɪɪ Gyudasi mʋ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa mʋ, wʋla kaapʋ asa sɪnkaala kʋ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɔmʋ nɪɪ n naa baari mʋ tɔ mʋ,

mʊ nɪmʊ. Fan kɪtaa mʊ kɛ fan kun mʊ
taa natɛ."
45 Gyudasi maa dan fʊʊ Yesu asɛ mʊ, nɪɪ
ɔ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ!" Nɪɪ o baari mʊ tɔ.
46 Tʊtɔ nɪɪ ba kɪtaa Yesu ba sʊ mʊ tɔ
kinkin.
47 Amaa bamʊ nɪɪ ba yɪlɛ tʊtɔ mʊ, ɔkʊ
lɛɛ mu sakunde ŋɛ Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa
asɛ kɪnyɛ kʊsʊ tɪn.
48 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Amɔɔ
isakunde yɛ ngulungun nɪɪ fɛn taa ba kɛ
fan ba kɪtaa mɛ, fɛɛ n maa gyɛ kumu tɔ
ɔlʊn oyu?
49 Kakɛ kʊmaa, n maa fanɛ nɪn kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ yɛgɛ n kaapʊ, nkɛɛ fan
man kɪtaa mɛ. Amaa ɪ dagaa ɪnɪmʊ ɪ
waa kanɪn, kɛ asɪn mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ, ɪ ba tɔ."
50 Tʊtɔ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ kpini ba
yɛgɛ mʊ sɪlɛ kyʊn.
51 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ kʊ mʊ nɪɪ o bun
kɪkalala nkʊn mʊ o buu Yesu, nɪɪ ba paa
yɛ ba kɪtaa mʊ.
52 Nɪɪ ɔ sɪlɛ kibulunkpan yɛgɛ mʊ
kɪkalala mʊ.

Ba Kpiya Yesu Asɪn Ogyikpa
(Matiwu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

53 Nɪɪ ba taa Yesu kpee oseepu bɪlɪsa
asɛ kɪkpaara sʊ. Tʊtɔ nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ
kadɛ abɪlɪsa yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ kpini
ba sarɛ.
54 Nɪɪ Pita buu Yesu kɪyaa-kɪyaa naa
loo oseepu bɪlɪsa asɛ kɪkpaara sʊ asɪn
ogyikpa tʊtɔ. Nɪɪ o sii kyɪna kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ akɪɪsʊpʊ mʊ asɛ ɛɛ
wʊlɛ fʊlɔn.
55 Nɪɪ aseepu bɪlɪsa mʊ yɛ kʊbʊ-kʊbʊ
abɪlɪsa mʊ kpini ba biti asɪn mʊ nɪɪ ba tɪn
gyaga Yesu sʊ, kɛ ba nyɛ mɔɔ mʊ. Amaa
ba kpɪnɛ, ba man nyɛ.
56 Nɪɪ asa gaalaagaa ba tɪn antɪŋɛsa
gyaga Yesu sʊ, amaa bamʊ nnɔ tɔwɛsa ɪ
man gyɛ kʊlʊn.
57 Nɪɪ anyɪn akʊ ba kʊsʊ yɪlɛ tɪn
antɪŋɛsa gyaga Yesu sʊ yɛ,
58 "An nu maa tɔwɛ yɛ, 'N biti n boyi
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ nɪɪ asa ba pɔyɪ
mʊ, kɛ nkɛ nsa kamaa mʊ, n biti n pɔyɪ
kɪpʊpwɛ mʊ nɪɪ man gyɛ asa ba pɔyɪ
kɪmʊ.' "
59 Nkɛɛ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ nnɔ ɪ
kwɪɪ yɛ abaa.
60 Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kʊsʊ yɪlɛ
bamʊ kpini ansi tɔ, taasɛ Yesu yɛ, "Amɔɔ
fʊ man sʊ kɔnɔ fʊ lɛɛ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ba
sʊ bɛɛ pwɪɪ fʊ falɛ?"
61 Amaa Yesu laatɔ ɔ man bugi mʊ kɔnɔ.
Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ bɪla bwii
taasɛ Yesu yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ? Fʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
mʊ nɪɪ anɛ ayenbi ɪ gyɛ mʊ lɛɛ mʊ
Mu-Bii?"
62 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ
mʊ. Nɪɪ fen biti fan wu mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa n tɛ Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ gyisa sʊ
abwaarɛ-wʊlɛ tɔ ɛɛ ba."
63 Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kyatɛ mʊ
gbaa-gbaa ɪkaalɛ, nɪɪ ɔ yɛ, "Ɩnɪmʊ bɪrɛ,
an man bɪla an biti ɔkʊ ɔ ba tɔwɛ anɛ asɪn
pwɪɪsa kʊ lɪɪ mʊ sʊ."
64 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan nu yɛ fanɛ
asʊ. Ɔ tɔwɛ nbusaa asɪn yii Ɩbwaarɛ.
Kanɪn sʊ fan yɛ a waa mʊ nɛnɛ?"
Bamʊ kpini ba tɔwɛ yɛ, "O gyii kʊpwɛ,
nɪɪ ɪ dagaa maa wu."
65 Nɪɪ asa mʊ akʊ ba tʊʊ nkyɔlɛ bee bun
Yesu, nɪɪ ba bun mu ansi yɛgɛ akʊ mɔɔ
bɛɛ da mʊ, nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ ɔ bɪɪ ɔmʊ
nɪɪ ɔ da mʊ? Nɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
akɪɪsʊpʊ mʊ ba taa mʊ lɪɪ bɛɛ kpa mʊ
ɪtan.

Pita kyɛɛ yɛ ɔ man nyi Yesu
(Matiwu 26:69-75; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

66 Pita maa dan san ɔ bʊ tʊtɔ mʊ, nɪɪ
aseepu ɔbɪlɪsa kɪnyɛ kyɪɪsa kʊ ba tʊtɔ.
67 Maa wu Pita maa san ɛɛ wʊlɛ fʊlɔn
mʊ, nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ surum.
Nɪɪ ɔ taasɛ Pita yɛ, "Yɛ ngbaa fʊ fu buu
Yesu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Kanasareti-nyɪn mʊ
nɪn?"
68 Amaa Pita kyɛɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "N man
nyi mʊ, nɪɪ n man nyi asɪn mʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ
falɛ kasɛ." Nɪɪ Pita lɪɪ ba lenbu.
69 Nɪɪ kɪnyɛ kyɪɪsa mʊ bɪla wu Pita tʊtɔ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ nɪɪ ba yɪla tʊtɔ mʊ yɛ,
"Ɔnɪmʊ gbaa tii bamʊ sʊ."
70 Nɪɪ Pita bɪla kyɛɛ. Kamaa tɔ mʊ,
bamʊ nɪɪ ba yɪlɛ tʊtɔ mʊ ba tɔwɛ Pita yɛ,
"Kesintin tɔ mʊ, fʊ gyɛ bamʊ tɔ ɔkʊ nɪn.
Kpalɪ fɛɛ ngbaa fʊ, fʊ lɪɪ Galile nɪn!"

71 Nıı Pita piili ɛɛ tɔwɛ nnɔ ɛɛ gyaga mʊ
n-yıı sʊ, nıı ɔ bɔ ntan tɔwɛ yɛ, "Ɔnyın mʊ
nıı fɛn tɔwɛ mʊ asın falɛ gbaa, n man nyi
mʊ."
72 Tʊtɔ nıı kyaasɛ bʊn kınyɔsapʊ. Nıı
Pita nyiŋi asın mʊ nıı Yesu wʊla tɔwɛ mʊ
yɛ, "Pɔyı kɛ kyaasɛ ɔ bʊn ılıı ınyɔ mʊ, fii
biti fʊ kyɛɛ ılıı ısa yɛ fʊ man nyi mɛ" mʊ.
Nıı Pita tıyɛ kusu sʊ ɛɛ sawʊ.

15

Ba Bıya Yesu Paleti asɛ
(Matiwu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyɔn 18:28-38)

1 Lııkaakɛ nyenyenfuu, nıı aseepu
bılısa yɛ Gyiwu abılısa yɛ nbara
akaapʊpʊ yɛ kʊbʊ-kʊbʊ abılısa mʊ kpini,
ba gyaŋɛ nıı ba taa nfɛɛrɛ kʊlʊn. Nıı ba
ŋmina Yesu nıı ba taa mʊ kyʊn naa sa
Paleti mʊ nıı ɔ gyɛ Roma obii, nıı ɛɛ kıı
Isırayı ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
2 Nıı Paleti taasɛ Yesu yɛ, "Fʊ ı gyɛ
Gyiwu abi owura mʊ?" Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ
yɛ, "Kanan mʊ nıı fʊ tɔwɛ mʊ, kanın
nın."
3 Ibwaarɛ aseepu bılısa asɛ mʊ mɔɔ ba
pwıı Yesu lıı asın gaalaagaa sʊ.
4 Imʊ sʊ nıı ɔbılısa Paleti bıla taasɛ
Yesu yɛ, "Fʊ mɛɛ yɛ fʊ lɛɛ kɔnɔ? Nıı asın
damantɛ mʊ nıı ba pwıı fʊ lıı ımʊ sʊ falɛ
fa?"
5 Nıı Yesu kina kılɛɛ kɔnɔ. Nıı ı waa
Paleti kananku.

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:15-26; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

6 Kesu kʊmaa, ngyaŋɛ nbunɔ saŋa mʊ,
ɔbılısa Paleti ı yɛgɛ nıı bɛɛ lɛɛ asa mʊ nıı
ba tii obu mʊ tɔ ɔkʊlʊn mʊ nıı sakyɔ mʊ
bee biti mʊ sa bamʊ.
7 Kanın saŋa maŋa tɔ mʊ, ba tii ɔnyın
kʊ obu, bɛɛ tıı mʊ yɛ Barabasi. O tii bamʊ
nıı ba man biti kıbanɛ nıı ba kɔ keluu
mɔɔ nyımısa mʊ sʊ nın.
8 Nıı asa mʊ ba ba Paleti asɛ, ba tɔwɛ
mʊ yɛ, ɔ waa sa bamʊ fɛɛ kanan mʊ nıı
ɛɛ wʊla ɛɛ waa mʊ.
9 Nıı Paleti taasɛ bamʊ yɛ, "Fen biti fɛɛ
n yɛgɛ Gyiwu abi owura mʊ?"
10 Paleti dan o nyi kesintin fɛɛ aseepu
abılısa ba taa Yesu ba sa mʊ lıı kayıı basa.
11 Amaa aseepu bılısa mʊ ba fun waa
asa mʊ yɛ ba kʊlɛ Paleti kɛ ɔ yɛgɛ
Barabasi sa bamʊ, man gyɛ Yesu.
12 Nıı Paleti bıla bwii taasɛ bamʊ yɛ,
"Nıı mınɛ nıı fen biti fɛɛ n waa ɔmʊ nıı
fɛn tıı yɛ Gyiwu abi owura mʊ?"
13 Nıı ba kuusi yɛ, "Da mʊ oyu laasa sʊ
mɔɔ mʊ."
14 Nıı Paleti taasɛ yɛ, "Nıı mınɛ kilibi
nıı ɔ dan waa nın?" Nıı ba kuusi kenken
tii sʊ yɛ, ba da mʊ oyu laasa sʊ.
15 Paleti mɔɔ bwii ee biti ɔ waa asa mʊ
kɔkɔlɔ biti sʊ, nıı o tigi Barabasi sa bamʊ.
Nıı ɔ yɛgɛ nıı ba taa tıŋɛ Yesu, nıı ɔ taa
mʊ waa bamʊ abaa tɔ yɛ ba naa da mʊ
mata oyu laasa sʊ.

Anaakɔpʊ ba waa
Yesu ahin-sın
(Matiwu 27:27-31; Gyɔn 19:2-3)

16 Nıı anaakɔpʊ mʊ ba taa Yesu naa loo
Ɔbılısa Paleti lenbu tɔ. Nıı ba tıı bamʊ
tɔɔmaa ana asansa.
17 Nıı ba bun Yesu kırıman-kyu kıtaa
fɛɛ awura lɛɛ mʊ, nıı ba taa iwii waa
kuwura-wʊrʊ bun mʊ.
18 Nıı ba piili bɛɛ fwaala mʊ bɛɛ tɔwɛ
mʊ yɛ, "Gyiwu abi owura mʊ, nyɛ nkpa
bʊnswıısa."
19 Nıı ba taa oyu bɛɛ da mu kumu tɔ,
nıı bɛɛ tʊʊ nkyɔlɛ ba bun mʊ, nıı ba gya
muŋa bamʊ ayaa muli sʊ sa mʊ fɛɛ ba
maa sun owura mʊ.
20 Ba maa tɛɛ waa Yesu ahin-sın lʊwɛ
mʊ, nıı ba bugi bamʊ kırıman-kyu kıtaa
mʊ, nıı ba taa Yesu gbaa-gbaa lɛɛ bun mʊ.
Nıı ba taa mʊ kyʊn ba naa da mʊ oyu
laasa mʊ sʊ.

Ba da Yesu oyu laasa sʊ
(Matiwu 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

21 Ba maa kpee mʊ, ba gyaŋa Simon mʊ
nıı ɔ lıı Siren ɔsʊwʊlɛ sʊ, ɛɛ ba kadɛ lala
mʊ tɔ. Nıı anaakɔpʊ mʊ ba nyan mʊ yɛ
ɔ sʊla Yesu oyu laasa mʊ. Simon nımʊ
mu-bii ana ı gyɛ Alekisanda maa Rufusi.
22 Nıı ba taa Yesu kpee katın mʊ nıı bɛɛ
tıı yɛ Goligota mʊ. Goligota kasɛ ı gyɛ yɛ,
"Kumu kawɛ opula."
23 Tʊtɔ nıı ba taa kıfɛ mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ
mıırɛ waa nta tɔ sa Yesu yɛ o nuu. Amaa
Yesu kina ɔ man nuu.

24 Nıı ba da Yesu oyu laasa sʊ. Ba maa
biti ba barıgɛ Yesu ıkaalɛ tɔ mʊ, ba tʊʊ
nbii barıgɛ mʊ ıkaalɛ mʊ tɔ sa bamʊ n-yıı
kanan mʊ nıı ɔkʊmaa gyii mʊ.
25 Nyenyenfuu, ı waa fɛɛ kerefi akpanɔ
saŋa, nıı ba da Yesu mata oyu laasa mʊ
sʊ.
26 Nıı ba kyʊrɔɔ asın mʊ nıı ba taa bun
Yesu kʊpwɛ mʊ taa da mata mu amu sʊ
yɛ, "ƆNÍMƱ Í GYƐ GYIWU ABI OWURA
MƱ."
27 Kanın saŋa maŋa mʊ, ba da bamʊ
nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ anyɔ akʊ iyu laasa
sʊ Yesu asɛ. Ɔkʊ bʊ mʊ gyisa sʊ, nıı ɔkʊ
mɔɔ bʊ mʊ bına sʊ.
28 Ínımʊ ı yɛgɛ nıı asın mʊ nıı ba
kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ ı
ba tɔ.*
29 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ ba ɛɛ kyʊn tʊtɔ
gbaa bɛɛ sʊ asebi bɛɛ wʊrıgɛ Yesu sʊ, yɛgɛ
bee fi-fi bamʊ amu bɛɛ tɔwɛ yɛ, "To, yɛ fʊ
yɛ fii biti fu boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kɛ
fʊ bıla bwii pɔyı kımʊ nkɛ nsa akɛ mʊ?
30 Kanın bırɛ kpılıgɛ lıı oyu laasa mʊ
sʊ kɛ fʊ mɔlıgɛ fʊ n-yıı!"
31 Kanın nıı aseepu bılısa yɛ nbara
akaapʊpʊ mʊ gbaa ba ŋmasɛ Yesu nın.
Bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, "Ɛɛ mɔlıgɛ asa amaa ɔ
mɛɛ taalɛ mɔlıgɛ mʊ n-yıı."
32 Nıı ba yɛ, "Fʊ nyɛ nıı fʊ gyɛ Ɔmʊ nıı
Ɩbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlıgɛ asa, nıı fʊ bıla
fʊ gyɛ Gyiwu abi owura mʊ de, kpılıgɛ lıı
oyu laasa mʊ sʊ, saamʊ an nyɛ kɔɔlɛ fu
gyii." Asa anyɔ mʊ nıı ba da bamʊ iyu
laasa mʊ sʊ gbaa bɛɛ saalɛ Yesu.

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

33 Kyɔwɛ maa fʊʊ amu nsana mʊ, nıı
kitentenbiri ki bun ɔsʊwʊlɛ mʊ kpini sʊ
naa fʊʊ kalaatıpwɛ asɛ.
34 Ɩ maa fʊʊ kerefi asa kalaatıpwɛɛ asɛ
mʊ, nıı Yesu kuusi kenken yɛ, "Eli, Eli,
lamaa sabatani?" Ɩmʊ kasɛ ı gyɛ yɛ, "Mɛ
Ɩbwaarɛ, mɛ Ɩbwaarɛ, mınɛ ı waa nıı fʊ
yɛgɛ mɛ kanın?"
35 Asa mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ i nu
ınımʊ, nıı ba yɛ, "Fan nu! Ɛɛ tıı Ɩbwaarɛ
Ɔtɔwɛpʊ Eligya."
36 Nıı bamʊ ɔkʊ sılɛ naa taa ɔkyɛɛ
dufudufu nyɔ nta nyaŋɛsa tɔ, nıı ɔ taa
ŋmina oyu sʊ kʊsaa naa tii Yesu kɔnɔ yɛ
o nuu. Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ a kıı fɛɛ
Eligya ii biti ɔ ba kpılıgɛ mʊ oyu laasa mʊ
sʊ."
37 Nıı Yesu sawʊ kenken, nıı o wu.
38 Nıı kıtaa kunsa mʊ nıı kı barıgɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ ɔtɔ tɔ mʊ kyatɛ tɔ
kınyɔ lıı sʊsʊ ba yii kasɛ.
39 Nıı anaakɔpʊ ɔbılısa mʊ nıı ɔ yılɛ
tʊtɔ mʊ wu kanan mʊ nıı Yesu sawʊ nıı
o wu mʊ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɔnyın
nımʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii nın."
40 Akyıı akʊ ba yılɛ kata bɛɛ kıı. Bamʊ
tɔ akʊ ı gyɛ Mɛɛrı Magidalen yɛ Mɛɛrı,
Gyemisi pii asɛ maa Gyosefu bamʊ-nyi, yɛ
Solome.
41 Saŋa mʊ nıı Yesu bʊ Galile mʊ, ba
buu mʊ, nıı ba kyɛ mʊ tɔ. Akyıı gaalaa-
gaa mʊ nıı ba buu mʊ ba Gyerusalem mʊ
gbaa ba yılɛ tʊtɔ.

Yesu kipula tɔ
(Matiwu 27:57-61; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

42 Kanın kakɛ maŋa kı gyɛ kakɛ kʊlasa
gyoo kakɛ fʊʊtɛsa mʊ. Kyɔwɛ maa kpee
ɔ naa tıyɛ mʊ,
43 nıı Gyosefu mʊ nıı ɔ lıı Arimatiya
mʊ naa ba. Ɔ gyɛ nyımısa kparɛ nın, nıı
o tii kadɛ abılısa mʊ sʊ, nıı ɔ sʊ bɛɛrɛɛ
asa asɛ. Nıı ɔ gyɛ ɔsa mʊ nıı ee gyoo
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ kıba saŋa mʊ.
Nıı Gyosefu waa kɔkɔlɔ kpee Paleti asɛ
naa kʊlɛ Yesu kibuni mʊ.
44 Paleti maa nu fɛɛ Yesu tɛɛ wʊla wu
mʊ, nıı i kyinkyin mʊ. Nıı ɔ tıı anaakɔpʊ
ɔbılısa mʊ taasɛ mʊ yɛ, "Yesu tee wu?"
45 Paleti maa nu anaakɔpʊ bılısa asɛ yɛ
ı gyɛ kanın mʊ, nıı ɔ sa ɔkpa yɛ Gyosefu
ɔ naa taa Yesu kebuni mʊ naa pula.
46 Nıı Gyosefu naa sɔɔ taafuli, nıı ɔ naa
saatɛ Yesu, taa taafuli mʊ maalɛ mʊ. Nıı
ɔ taa mʊ naa pula kakyan mʊ nıı ba ŋɛ
kıfʊlɛ tɔ waa ɔbɔ mʊ tɔ. Nıı Gyosefu
gbiliti kubuu lala tii kakyan mʊ kɔnɔ.
47 Nıı Mɛɛrı Magidalen yɛ Gyose mu-nyi
Mɛɛrı ba yılɛ kıı katın mʊ nıı ba taa Yesu
naa pula mʊ.

* **15:28 15:28** Asınkyan yılasa mʊ ıı tɔwɛ yɛ, *"Ba taa mʊ bʊga alibi awaapʊ.*

16

Yesu kikyiŋi lıı lewu tɔ
(Matiwu 28:1-8; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

1 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kamaa tɔ mʊ, Mɛɛrı
Magidalen yɛ Mɛɛrı Gyemisi mu-nyi yɛ
Solome ba bıya atɔ liifensa mʊ nıı ba sɔɔ
mʊ, kɛ ba taa naa sʊswa Yesu kebuni mʊ.
2 Lııkaakɛ, nawɔkyı kakɛ gyankpaasa
akɛ nyenyenfuu, kyɔwɛ maa dan lıı mʊ,
nıı ba kʊsʊ bee kpee Yesu kakyan mʊ asɛ.
3 Ba maa naa bee kpee ɔkpa tɔ mʊ, nıı
ba taasɛ abaa yɛ, "Anımʊ ii biti ɔ naa
gbiliti kubuu mʊ lıı kakyan mʊ kɔnɔ sa
anɛ?" Kpalı fɛɛ kubuu mʊ kı kyɔ gaa.
4 Ba maa kıı mʊ, ba wu fɛɛ kubuu mʊ
kı tɛɛ wʊla gbiliti kı dɛ.
5 Nıı ba loo kakyan mʊ tɔ, nıı ba wu
kıyaafɔlɛ kʊ maa bun atɔ fufuli ɔ tɛ
kakyan mʊ tɔ gyisa sʊ, nıı bamʊ nkɔlɔ
ı ŋmaa bamʊ.
6 Nıı kıyaafɔlɛ mʊ yɛ, "Fan man yɛgɛ
fanɛ nkɔlɔ ı ŋmaa fanɛ. N nyi yɛ Yesu
mʊ nıı ɔ lıı Nasareti, mʊ nıı ba da mʊ
oyu laasa sʊ mʊ nıı fen biti. Ɔ man bʊ
nfıı. O kyiŋi lıı lewu tɔ. Fan kıı, nfıı nıı
ba daa taa mʊ yıla.
7 Imʊ sʊ fan natɛ naa tɔwɛ mʊ abıılapʊ
mʊ yɛ Pita yɛ, Yesu gyankpaa fanɛ ee kpee
Galile. Tʊtɔ nıı fen biti fan wu mʊ fɛɛ
kanan mʊ nıı ɔ wʊla tɔwɛ fanɛ mʊ."
8 Nıı ba sılɛ lıı kakyan mʊ tɔ lıı fɛɛ
kufuu kı kıtaa bamʊ, nıı bɛɛ kyıkyaa. Ba
man tɔwɛ ɔkʊ sɛhn kpalı fɛɛ kufuu kı
maa sʊ bamʊ sʊ.

Yesu Lɛɛ mʊ N-yıı
Kaapʊ mʊ Obuupu
(Matiwu 28:9-10; Gyɔn 20:11-18)

9 Yesu maa kʊsʊ lıı lewu tɔ kakɛ fʊʊtɛsa
akɛ lııkaakɛ nyenyenfuu mʊ, ɔ daa kılɛɛ
mʊ n-yıı nın kaapʊ Mɛɛrı Magidalen mʊ
nıı ɔ gya nbwıı libi asunɔ lıı mʊ tɔ mʊ.
10 Nıı o kpee naa tɔwɛ mʊ bırısa ana
mʊ nıı ba bɔɔta tɔ ba tɛ bɛɛ sawʊ mʊ.
11 Ba maa nu lıı Magidalen asɛ yɛ Yesu
tɛ nkpa tɔ nıı o wu mʊ mʊ, ba man kɔɔlɛ
mʊ gyii.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı
kaapʊ abıılapʊ anyɔ kʊ
(Luka 24:13-35)

12 Inımʊ kamaa mʊ, Yesu taa ɔkpa
pʊpwɛ kʊ sʊ lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ bamʊ
tɔ asa anyɔ akʊ mʊ nıı ba naa bee kpee
bamʊ kadɛ tɔ.
13 Nıı ba bwii ba tɔwɛ abanban mʊ,
amaa ba man kɔɔlɛ bamʊ gyii.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı
kaapʊ abıılapʊ kudu ɔkʊ mʊ
(Matiwu 28:16-20; Luka 24:36-49; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

14 Inımʊ kpini kamaa mʊ, Yesu lɛɛ mʊ
n-yıı kaapʊ mʊ abıılapʊ kudu ɔkʊ mʊ,
yɛgɛ ba tɛ bee gyii. Yesu pwıı bamʊ lıı fɛɛ
bamʊ nkɔlɔ ı maa bʊlʊn gaa, nıı ba man
kɔɔlɛ bamʊ nıı ba wu mʊ maa tɛ nkpa tɔ
mʊ gyii.
15 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kpee
dulinyaa tɔ katın kʊmaa naa tɔwɛ asın
danbırasa mʊ sa daadimaadi.
16 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ gyii, nıı ba
gyee mʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ, ee biti
ɔ nyɛ kamɔlıgɛ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ
man kɔɔlɛ gyii mʊ, bee biti ba bun mʊ
lewu kʊpwɛ.
17 Bamʊ nıı ba kɔɔlɛ gyii mʊ falɛ
ısınkaala ii biti i buu bamʊ. Lıı mɛ kıtıı
tɔ sʊ mʊ, bee biti ba gya nbwıı libi, kɛ ba
tɔwɛ ntɔwɛ pʊpwɛ.
18 Fɛɛ nıı ba kan kıtaa anansɛ tɔ abɛɛ ba
kan nuu kʊbwɛ gbaa mʊ, ı mɛɛ yɛ ı waa
bamʊ sɛhn. Bee biti ba taa bamʊ abaa
gyaga alɔpʊ sʊ kɛ ba nyɛ alanfıya."

Ɩbwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ
(Luka 24:50; Asunpu 1:9-11)

19 Ɔnyırıpɛ Yesu maa tɔwɛ bamʊ asɛ
lʊwɛ mʊ, nıı Ɩbwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ
naa kyına mʊ gyisa sʊ.
20 Nıı Yesu abıılapʊ ba kpee katın
kʊmaa naa tɔwɛ asın danbırasa mʊ, yɛgɛ
Ɔnyırıpɛ Yesu ɔlʊn tii bamʊ sʊ, nıı ba
waa adangana, nıı ı kaapʊ fɛɛ bamʊ asın
danbırasa katɔwɛ mʊ ı gyɛ kesintin.

Yesu Krisito Asɪn Danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Luka
kyʊrɔɔ mʊ

Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Luka kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ
(Asunpu 1:1)

1 Mɛ-kyɛmɪnɛ Tiyofolisi, asa damantɛ
ba taa tʊʊ bamʊ n-yɪɪ sʊ kyʊrɔɔ asɪn mʊ
nɪɪ ɪ waa anɛ tɔ mʊ yɪla.
2 Ba kyʊrɔɔ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ asa ba
wu yɛ ansi, lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ Yesu asɪn mʊ
i yii kasɛ, nɪɪ ba da ɪmʊ kibonbon tɔwɛ
anɛ mʊ, yɪla.
3 Ɪmʊ sʊ bɛɛrɛɛ wuya Tiyofolisi, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ mɛ gbaa-gbaa mɛ n loo asɪn
mʊ tɔ kɪɪ lɪɪ ɪmʊ npiili mʊ, ɪ dagaa fɛɛ n
kyʊrɔɔ ɪmʊ kɪgyasʊ-kɪgyasʊ kyɛɛkyɛɛ sʊ
sa fʊ.
4 Kɛ fʊ nyɛ bɪɪ asɪn mʊ kesintin fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ba kaapʊ fʊ mʊ.

Gyɔn Okyugyeepu Mʊ kakʊʊgɛ Asɪn

5 Saŋa mʊ nɪɪ Herodi gyɛ owura
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, nɪɪ ɔnyɪn kʊ
bʊ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Sakariya. Ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ aseepu kʊbʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʊ
yɛ Abigya mʊ tɔ ɔkʊ. Nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ-ka
Elisabeti, nɪɪ ngbaa mʊ lɪɪ oseepu bɪlɪsa
asɛ Aron kɪnaana tɔ.
6 Sakariya maa Elisabeti kakyɪna tɔ
ɪkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ, nɪɪ ba buu
Ɩbwaarɛ nbara yɛ kanan mʊ nɪɪ mʊ nnɔsa
mʊ ɪ kaapʊ mʊ.
7 Ba bɪlɛ, amaa ba man kʊʊgɛ kebii, lɪɪ
fɛɛ Elisabeti maa gyɛ ogbentipu sʊ.
8 Saŋa kʊ ɪ ba fʊʊ aseepu kʊbʊ mʊ
nɪɪ Sakariya bʊ kɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ bee sun
Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
9 Nɪɪ ba tʊʊ nbii lɛɛ mʊ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ aseepu ɪkpa ɪ kaapʊ mʊ, fɛɛ o
loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ naa tuwa
nlaa.
10 Saŋa mʊ nɪɪ o loo ee tuwa nlaa mʊ,
yɛgɛ asa damantɛ ba bʊ kewusunɔ bɛɛ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ.
11 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kabɔɔ ba mʊ asɛ, ba yɪlɛ
nlaa kaswɪɪ mʊ gyisa sʊ, katɪn mʊ nɪɪ ee
tuwa nlaa mʊ.
12 Saŋa mʊ nɪɪ Sakariya wu kabɔɔ mʊ,
mʊ kɔkɔlɔ kɪ ŋmaa mʊ, nɪɪ ɪ kɪtaa mʊ
kufuu.
13 Amaa nɪɪ kabɔɔ mʊ tɔwɛ Sakariya
yɛ, "Man waa kufuu, Ɩbwaarɛ nu fʊ
kabwaarɛ-kʊlɛ. Fʊ-ka Elisabeti ii biti ɔ
kʊʊgɛ Obii-nyɪnsa kɛ fʊ yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ
Gyɔn.
14 Lɪɪ mʊ sʊ mʊ, fanɛ ansi ii biti i gyii,
kɛ asa damantɛ gbaa ansi i gyii lɪɪ mʊ
kakʊʊgɛ sʊ.
15 Ee biti ɔ waa nyɪmɪsa kparɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ. Ɔ man kan waa nuu nta
abɛɛ nta bʊlʊnsa. Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʊ biti o loo bɔla mʊ tɔ, lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ
ɔ bʊ mu-nyi ɔtɔ tɔ mʊ.
16 Nɪɪ ee biti ɔ yɛgɛ Ɩsɪrayɪ abi gaalaa-
gaa ba nyɛ nfɛɛrɛ kɪkyɛɛgɛ, kɛ ba bwii ba
Ɔnyɪrɪpɛ bamʊ Ɩbwaarɛ asɛ.
17 Fu kebii Gyɔn nɪmʊ ii biti ɔ taa
Kayaayu tɔ ɔlʊn gyankpaa Ɔnyɪrɪpɛ mʊ
fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya. Ee biti ɔ lɔŋɔ
asɛ yɛ nbii bʊga tɔ, kɛ ɔ taa bamʊ nɪɪ bɛɛ
waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ, ba ba nyɛ kanyaasɪn
kɛ bamʊ nfɛɛrɛ ɪ ba Ɩbwaarɛ ɪkpa kyiigisa
mʊ sʊ. Ee biti ɔ waa ɪnɪmʊ lɔŋɔ asa mʊ
gyoo Ɔnyɪrɪpɛ."
18 Nɪɪ Sakariya taasɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ
yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ n biti n waa bɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ
kesintin? Lɪɪ fɛɛ n bɪlɛ, nɪɪ mɛ-ka gbaa
bɪlɛ yɛ kebii kɪnyɛ."
19 Nɪɪ kabɔɔ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ
Gabireli mʊ nɪɪ n yɪlɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ
sʊsʊ mʊ. Nɪɪ o sun mɛ yɛ n ba tɔwɛ fʊ
asɪn danbɪrasa nɪmʊ.
20 Kpalɪ fɛɛ fʊ maa man kɔɔlɛ mɛ asɪn
mʊ nɪɪ ii biti ɪ ba ɪmʊ saŋa tɔ kyɛɛkyɛɛ
gyii sʊ mʊ, n tɔwɛ fʊ yɛ fʊ man bɪla yɛ fʊ
taalɛ tɔwɛ sɛhn, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ mɛ
katɔwɛ yɪla mʊ kii biti kɪ ba tɔ."
21 Saŋa kʊlʊn maa tɔ, yɛgɛ asa mʊ nɪɪ
ba bʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kewusunɔ
mʊ, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Sakariya
kyɛɛrɛɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ.
22 Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ obu mʊ tɔ mʊ,
ɔ man bɪla ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ bamʊ asɛ,
nɪɪ ba bɪɪ fɛɛ, o wu ansi sʊ kɪlɛɛkaapʊ

kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ. Lɪɪ fɛɛ abaa nɪɪ o sii ɔ sʊ ɛɛ tɔwɛ bamʊ asɛ.
23 Sakariya maa sun mu kiseepu kusun lʊwɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ mʊ, ɔ lɪɪ tʊtɔ kpewu mʊ ayɛ.
24 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, nɪɪ mʊ-ka Elisabeti nyɛ ɔtɔ. Nɪɪ ɔ taa mʊ n-yɪɪ baala kɪkpaara sʊ kanɪn ɪbwaayɪ inuu.
25 Nɪɪ Elisabeti yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ ɪ waa ɪnɪmʊ sa mɛ. O su mɛ kʊwɛɛ, nɪɪ ɔ lɛɛ ipeeli lɪɪ mɛ sʊ lɪɪ mɛ tɔɔmaa ana tɔ."

Ba tɔwɛ Yesu kakʊʊgɛ asɪn

26 Saŋa mʊ nɪɪ Elisabeti sʊ mʊ ɔtɔ ɪbwaayɪ isiye mʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʊ kabɔɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gabireli kpee Nasareti kadɛ tɔ, mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
27 Ɪbwaarɛ sun mʊ kpee kibite mʊ nɪɪ o mee nyi ɔnyɪn nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Mɛɛrɪ mʊ asɛ. Ba taa mʊ sa ɔnyɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyosefu kekili, nɪɪ ɔ lɪɪ Dawidi kɪnaana tɔ.
28 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ kpee mʊ asɛ naa fwaala mʊ yɛ, "Faa kumu ɔkɔn! Ɪbwaarɛ bʊ fʊ asɛ, nɪɪ ɔ waa fʊ kusee gaa."
29 Nɪɪ ɪ kɪtaa Mɛɛrɪ nfɛɛrɛ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ kabɔɔ mʊ tɔwɛ mʊ mʊ, nɪɪ ɛɛ fɛ kanɪn afwaala mʊ nfɛɛrɛ.
30 Nɪɪ kabɔɔ mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, "Mɛɛrɪ man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ fʊ nyɛ Ɪbwaarɛ asɛ kabwaala.
31 Fii biti fʊ nyɛ ɔtɔ kɛ fʊ kʊʊgɛ Obii-nyɪnsa, kɛ fʊ yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ Yesu.
32 Ee biti ɔ waa nyɪmɪsa kparɛ kɛ ba tɪɪ mʊ yɛ Ɪbwaarɛ Owura lala Mu-Bii. Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa Yesu mʊ naana Dawidi kuwura-gya mʊ sa mʊ.
33 Nɪɪ ee biti o gyii Ɪsɪrayɪ abi sʊ kuwura-gyii naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa."
34 Nɪɪ Mɛɛrɪ taasɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ ɪnɪmʊ ii biti ɪ bɔla sʊ waa, yɛgɛ n gyɛ kibite mʊ nɪɪ n man nyi ɔnyɪn?"
35 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ii biti ɔ ba fʊ sʊ, kɛ Ɪbwaarɛ Owura lala mʊ ɔlʊn o bun fʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ bee biti ba tɪɪ obii kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ fii biti fʊ kʊʊgɛ mʊ mʊ, yɛ Ɪbwaarɛ mu-bii.
36 Fʊ kʊʊpʊ Elisabeti mʊ nɪɪ asa bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ ogbentipu nɪɪ ɔ waa kakyɪɪ bɪlɪsa gbaa mʊ, sʊ obii-nyɪnsa-bii ɔtɔ ɪbwaayɪ isiye.
37 Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊ kɪ man bʊ tɔ yɛ Ɪbwaarɛ mɛɛ taalɛ waa."
38 Nɪɪ Mɛɛrɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ nɪn, yɛgɛ ɪ waa kanɪn sa mɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ mʊ." Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ lɪɪ tʊtɔ kyʊn.

Mɛɛrɪ bɔɔ Elisabeti sʊ

39 Ɪmʊ nkɛ gbɛrɛɛ kamaa mʊ, Mɛɛrɪ kʊʊla mʊ n-yɪɪ ɛɛ waa bilen o kpee kadɛ mʊ nɪɪ kɪ bʊ abɪɪ tɔ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ.
40 Nɪɪ ɔ naa loo Sakariya kɪkpaara sʊ naa fwaala mʊ-ka Elisabeti.
41 Elisabeti maa nu Mɛɛrɪ afwaala mʊ, kebii mʊ nɪɪ ɔ bʊ mʊ ɔtɔ tɔ mʊ fitii. Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ maa loo bɔla Elisabeti mʊ,
42 nɪɪ ɔ pʊntɛ kenken tɔwɛ yɛ, "Akyɪɪ kpini tɔ mʊ, fʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa kusee kʊkyɔ, nɪɪ kusee bun fu kebii mʊ nɪɪ fii biti fʊ kʊʊgɛ mʊ sʊ.
43 Mɪnɛ kusee lala nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bwaala mɛ yɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ mu-nyi ɔ ba bɔɔ mɛ sʊ?
44 N maa dan nu fʊ afwaala mʊ, kebii mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ ɔtɔ tɔ mʊ taa kensi-gyii fitii.
45 Kusee ɪ gyɛ fʊ lɛɛ, lɪɪ fɛɛ fʊ maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ fʊ mʊ, ii biti ɪ ba tɔ kesintin."

Mɛɛrɪ bɪɪ ɔlʊn yɪn Ɪbwaarɛ

46 Nɪɪ Mɛɛrɪ tɔwɛ yɛ,
"N yɪn Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ lɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ.
47 Ɪbwaarɛ mɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ sʊ mʊ, mi ansi i gyii lɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ.
48 Kpalɪ fɛɛ mɛ, Ɪbwaarɛ kibite mʊ nɪɪ n man bʊ sɛhn tɔ mʊ,
mɛ asɪn i tiri Ɪbwaarɛ.
Nɪɪ lɪɪ ndaga sʊ i kpee mʊ, ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ tɪɪ mɛ yɛ kumu ɔkɔn wuya.
49 Lɪɪ fɛɛ Ɔlʊnpʊ lala Ɪbwaarɛ waa atɔ kparɛ sa mɛ.
Mʊ kɪtɪɪ ɪ gyɛ Kɪkyɪrɛkyɪrɛ.
50 Nɪɪ asa kʊmaa mʊ nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ mʊ, ee wu bamʊ kʊwɛɛ,
san sa abii san yɛ anaana.
51 Ɔ taa mʊ kɪbaa bʊlʊnsa mʊ waa asɪn kyinkyinsa,

nɪɪ ɔ yaasɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kʊsaa bamʊ
n-yɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ.
52 Ɔ kʊsaa awura-gyipu bamʊ ngya sʊ,
amaa nɪɪ o diyaa abʊlʊpʊ mʊ sʊsʊ.
53 Ɔ yɛgɛ nɪɪ atiripu ba nyɛ atɔ danbɪrasa
mʊ nɪɪ i tiri bamʊ.
Amaa atɔ wuya ana bɪrɛ, o bwiiyaa
bamʊ yɛ abaa kpan.
54 Ɪbwaarɛ nyiŋi mʊ asa Ɪsɪrayɪ abi sʊ,
nɪɪ o wu bamʊ kʊwɛɛ kyɛ bamʊ tɔ,
55 fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla anɛ naana
ana agyankpaapʊ mʊ.
Ɔ tɔwɛ Abraham yɛ ee biti o wu maa
mʊ kanaana tɔ abi kpini kʊwɛɛ."
56 Nɪɪ Mɛɛrɪ kyɪna Elisabeti asɛ ɪ waa
fɛɛ ɪbwaayɪ ɪsa pɔyɪ nɪɪ o bwii kpewu.

Elisabeti Kʊʊgɛ Gyɔn Okyugyeepu

57 Elisabeti kakɛ kʊʊgɛsa maa fʊʊ mʊ,
nɪɪ ɔ kʊʊgɛ kebii-nyɪnsa-bii.
58 Nɪɪ Elisabeti mʊ tɔɔmaa ana yɛ mʊ
kʊʊpʊ ana ba maa nu kanan mʊ nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ wu mʊ kʊwɛɛ mʊ,
nɪɪ bamʊ kpini ba bʊga gyii bamʊ ansi.
59 Ɪmʊ kakɛ buruwasapu mʊ ba gyaŋɛ,
kɛ ba tɪn kebii mʊ oduu. Naafɔɔ bee biti
ba taa mʊ-sɛ kɪtɪɪ Sakariya mʊ yɪla mʊ.
60 Amaa nɪɪ mu-nyi kina kɪtɪɪ mʊ, nɪɪ ɔ
yɛ, "Ba tɪɪ mʊ yɛ Gyɔn."
61 Nɪɪ ba tɔwɛ Elisabeti yɛ, "Fan man sʊ
ɔkʊ nɪɪ ɔ sʊ kanɪn kɪtɪɪ fanɛ kanan tɔ."
62 Nɪɪ ba waa abaa tɔwɛ mʊ-sɛ Sakariya
asɛ, kɛ ba bɪɪ kɪtɪɪ mʊ nɪɪ ba taa yɪla kebii
mʊ.
63 Nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba taa kɪgyantan-bi sa
mʊ. Nɪɪ ɔ kʊʊrɔɔ sʊ yɛ, "Mʊ kɪtɪɪ ɪ gyɛ
Gyɔn." Nɪɪ i kyinkyin bamʊ gaa.
64 Opula maŋa tɔ nɪɪ Sakariya kɔnɔ
bugi, nɪɪ mʊ kanandʊlʊ gbaa saŋɛ, nɪɪ o
piili ɛɛ tɔwɛ ɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ.
65 Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa mʊ tɔɔmaa ana mʊ
kpini, nɪɪ asɪn nɪmʊ ɪ yalagɛ ndɛ mʊ nɪɪ
ɪ bʊ abɪɪ tɔ Gyudeya Ɔsʊwʊlɛ sʊ.
66 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu kanɪn asɪn
mʊ ɪɪ fɛ kɪmʊ nfɛɛrɛ, nɪɪ ɛɛ taasɛ yɛ,
"Mɪnɛ nɪɪ kanɪn kebii nɪmʊ ba ɔ ba waa?"
Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kɪbaa kɪ gyan mʊ sʊ.

Sakariya Bɪɪ Ɔlʊn Yɪn Ɪbwaarɛ

67 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bɔla kebii
mʊ mʊ-sɛ Sakariya tɔ, nɪɪ ɛɛ tɔwɛ ab-
waarɛsɪn yɛ,
68 "Fan yɛgɛ a yɪn anɛ Ɪsɪrayɪ abi Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ,
lɪɪ fɛɛ ɔ ba nɪn ɔ ba kyɛ mʊ asa tɔ kɛ
ɔ mɔlɪgɛ bamʊ.
69 Lɪɪ mʊ kɪyaafɔlɛ Dawidi kanan tɔ mʊ,
ɔ lɛɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Lʊnpʊ sa anɛ.
70 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ
kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ba wʊla tɔwɛ yɪla
fɛɛ,
71 ee biti ɔ ba mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ anɛ dʊn ana
yɛ anɛ akisipu kpini abaa tɔ.
72 Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ ee biti o wu anɛ naana
ana kʊwɛɛ
kɛ o nyiŋi mʊ katɔwɛ kyula
kyɪrɛkyɪrɛ mʊ.
73 Katɔwɛ kyula nɪmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔ
ntan sa anɛ naana Abraham yɛ,
74 ee biti ɔ kɔɔlɛ anɛ lɪɪ anɛ akisipu abaa
tɔ,
kɛ ɔ yɛgɛ a nyɛ ɔlʊn sun mʊ yɛgɛ a
man sʊ kufuu.
75 Kɛ a ba an gyɛ asa kyɪrɛkyɪrɛ kɛ anɛ
ɪkpa i kyiigi, mʊ Ɪbwaarɛ ansi tɔ lɪɪ
anɛ kakyɪna kpini."

76 Nɪɪ Sakariya tɔwɛ mu-bii Gyɔn yɛ,
"Mi-bii, bee biti ba tɪɪ fʊ yɛ Ɪbwaarɛ
Ɔlʊnpʊ mʊ ɔtɔwɛpʊ.
Lɪɪ fɛɛ fii biti fʊ gyankpaa Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ naa lɔŋɔ mʊ ɔkpa.
77 Fii biti fʊ ba yɛgɛ mʊ asa ba bɪɪ fɛɛ ɪ lɪɪ
alibi kɪtaakɛɛ sʊ
nɪɪ bee biti ba nyɛ kamɔlɪgɛ.
78 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ maa wu anɛ kʊwɛɛ sʊ
mʊ,
nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ ba anɛ
asɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kyɔwɛ ɪ lɪɪ
sʊsʊ ba ɛɛ da kasɛ mʊ.
79 Kɛ ɪ ŋmaŋɛ sa bamʊ nɪɪ ba bʊ kitenten-
biri
mʊ nɪɪ kɪ sʊ bamʊ kii kpee lewu tɔ,
kɛ ɪ ŋmaŋɛ tɔ kaapʊ anɛ ɔkpa mʊ nɪɪ ɪ sʊ
i kpee keyuula tɔ."
80 Nɪɪ kebii mʊ dan nɪɪ ɔ nyɛ Ɪbwaarɛ
Kayaayu tɔ ɔlʊn, nɪɪ ɔ kyɪna ofuli sʊ naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ
Ɪsɪrayɪ abi.

2

Yesu kɪkʊʊgɛ kakʊʊgɛ (Matiwu 1:18-25)

1 Kanın nkɛ maŋa tɔ mʊ, Owura Kasaro
Agusitu sa kɔnɔ yii sʊ tɔwɛ yɛ, ɔkʊmaa
mʊ nıı ɔ bʊ Roma kuwura-gyii kasɛ mʊ
kpini ɔ naa kyʊrɔɔ mʊ kıtıı kɛ ba kalɛ
mʊ.
2 Kımʊ ı gyɛ asa kıkalɛ gyankpaasa mʊ
nıı ba waa Roma kuwura-gyii tɔ, saŋa
maŋa tɔ nıı Kwirinisi gyɛ Siriya ɔsʊwʊlɛ
ɔkıısʊpʊ mʊ.
3 Kanın sʊ ɔkʊmaa nımʊ kpee mʊ kadɛ
tɔ kɛ ɔ naa kyʊrɔɔ mʊ kıtıı.

4 Nıı Gyosefu gbaa kʊsʊ Nasareti kadɛ
mʊ nıı kı bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ, kpee kadɛ
mʊ nıı bɛɛ tıı kımʊ yɛ Betilehem mʊ nıı
kı bʊ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ. Betilehem
ı gyɛ kadɛ mʊ nıı owura Dawidi lıı.
Gyosefu kpee Betilehem kpalı fɛɛ ɔ lıı
Dawidi kebunɔ nın.
5 Gyosefu taa Mɛɛrı mʊ nıı ɔ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti o kili mʊ mʊ, nıı ba
kpee Betilehem ba naa kyʊrɔɔ bamʊ atıı.
Kanın saŋa maŋa mʊ Mɛɛrı sʊ ɔtɔ.
6 Saŋa mʊ nıı ba bʊ Betilehem mʊ, nıı
Mɛɛrı saŋa kʊʊgɛsa kɛ fʊʊ.
7 Nıı Mɛɛrı kʊʊgɛ mu-bii-nyınsa
gyankpaasa. Nıı ɔ taa akyibi mili kebii
mʊ sʊ, nıı ɔ taa mʊ dııla kʊtɔ mʊ nıı
atɔbwaaya bee gyii mʊ tɔ. Kpalı fɛɛ afɔ ba
maa ba kıkyɔ sʊ mʊ Mɛɛrı maa Gyosefu
ba man nyɛ opula afɔ obu mʊ tɔ.

Nbʊlʊpʊ Akpapʊ Yɛ Ɩbwaarɛ Nbɔɔ

8 Saŋa maŋa tɔ, nbʊlʊpʊ akpapʊ akʊ
ba bʊ kadɛ mʊ afitiri tɔ bɛɛ kıı bamʊ
nbʊlʊpʊ sʊ kagyanbwɛ.
9 Nıı opula maa tɔ Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʊ
kı ba bamʊ asɛ, nıı Ɩbwaarɛ bʊnyaa mʊ
ŋmaŋɛ tɔ kyaabɔɔ bamʊ. Nıı kufuu kı
kıtaa bamʊ.
10 Amaa nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ tɔwɛ
bamʊ yɛ, "Fan man waa kufuu. N bıya
fanɛ asın danbırasa mʊ nıı ii biti a waa
asa kpini ɔkɔn.
11 Ndaga kakɛ nımʊ ba kʊʊgɛ
Ɔmɔlıgɛpʊ mʊ Dawidi kadɛ tɔ. Mʊ ı gyɛ
Ɔnyırıpɛ, Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ.
12 Falɛ nıı fen biti fan wu kesintin mʊ.
Fen biti fan wu fɛɛ ba maa taa akyibi mili
kebii pʊpwɛ mʊ, nıı ɔ dɛ kʊtɔ mʊ nıı
atɔbwaaya bee gyii mʊ tɔ."

13 Opula maŋa tɔ nıı Ɩbwaarɛ nbɔɔ
kʊbʊ lala kʊ ba lıı sʊsʊ ba tii kabɔɔ mʊ
sʊ, nıı ba yın Ɩbwaarɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ,
14 "Bʊnyaa bʊ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ
mʊ asɛ.
Kɛ keyuula ki bun bamʊ nıı ba bɔla
mu ansi mʊ kasɛ sʊ."
15 Saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba lıı
bamʊ asɛ kpee sʊsʊ mʊ, nbʊlʊpʊ akpapʊ
mʊ ba tɔwɛ abaa yɛ, "Fan yɛgɛ a kpee
Betilehem naa kıı kʊtɔ mʊ nıı kı waa nıı
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ anɛ mʊ."
16 Kanın sʊ nıı ba kpaala kpee nıı
ba naa wu Mɛɛrı maa Gyosefu yɛ kebii
pʊpwɛ mʊ maa dɛ kʊtɔ mʊ nıı atɔbwaaya
bee gyii tɔ mʊ.
17 Nbʊlʊpʊ akpaapʊ mʊ ba maa naa wu
kebii mʊ, nıı ba tɔwɛ asa kʊtɔ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ ba tɔwɛ bamʊ lıı kebii
mʊ sʊ mʊ.
18 Nıı i kyinkyin bamʊ nıı ba nu asın
mʊ nıı atɔbwaaya akpaapʊ mʊ ba tɔwɛ
mʊ.
19 Nıı Mɛɛrı taa asın mʊ kpini waa mʊ
kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ fɛ ımʊ nfɛɛrɛ.
20 Nıı nbʊlʊpʊ akpaapʊ mʊ ba maa bwii
bee kpee mʊ, yɛgɛ bɛɛ bıı ılʊn bɛɛ yın
Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ba nu
nıı ba wu mʊ, ı bɔla sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı
Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ kı tɔwɛ bamʊ mʊ.

Ba Yıla Yesu kıtıı

21 Kebii mʊ maa fʊʊ nkɛ nburuwa akɛ
kɛ ba tın mu oduu mʊ, nıı ba yıla mʊ kıtıı
yɛ Yesu, fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ
mʊ wʊla tɔwɛ yıla pɔyı nıı ba nyɛ mʊ ɔtɔ
mʊ.

Ba Taa Yesu Kpe Kabwaarɛ-Sun Ayɛ

22 Nıı saŋa mʊ maa fʊʊ fɛɛ Gyosefu
maa Mɛɛrı ba fwıı bamʊ n-yıı ineesi,
fɛɛ kanın mʊ nıı Mosesi nbara mʊ ı
kaapʊ mʊ, kanan sʊ ba taa kebii mʊ kpee
Gyerusalem ba naa taa mʊ waa Ɩbwaarɛ
abaa tɔ.
23 Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ yıla Ɩbwaarɛ nbara
mʊ tɔ yɛ, "Ɩ dagaa fɛɛ ba taa kebii-nyınsa
gyankpaasa kʊmaa nımʊ naa sa Ɔnyırıpɛ
Ɩbwaarɛ."
24 Nıı Mɛɛrı maa Gyosefu ba naa lɛɛ
saraga fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ nbara ı
kaapʊ mʊ. Nbara mʊ ı kaapʊ yɛ, (Ba taa

alɔpɔ anyɔ abɛɛ awura-lɔpɔ pii-pii anyɔ kpee naa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ).

25 Kanan saŋa mʊ ɔnyɪn kʊ bʊ Gyerusalem nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Simeyon. Ɔ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ee sun Ɩbwaarɛ yɛ kɔkɔlɔ kʊlʊn, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kɪ bɔla mʊ tɔ. Nɪɪ o gyoo saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bɪya Ɩsɪrayɪ abi kamɔlɪgɛ.

26 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kɪ lɛɛ kaapʊ mʊ fɛɛ, ɔ mɛɛ yɛ o wu, amɔɔ o wu Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ pɔyɪ kɛ o wu.

27 Saŋa mʊ nɪɪ Mɛɛrɪ maa Gyosefu ba taa kebii mʊ kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ, kɛ ba naa waa mu kumu sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ nbara ɪ kaapʊ mʊ, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kpiya Simeyon kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ.

28 Nɪɪ Simeyon kɔɔlɛ kebii mʊ kɪtaa mʊ abaa tɔ nɪɪ ɔ yɪn Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ,

29 "Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ fʊ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ mʊ ɪ ba tɔ,
kanɪn sʊ nbɪɪnbɪɪ fɪɪ taalɛ yɛgɛ mɛ, fʊ kɪyaafɔlɛ n wu kayɪɪ yuuli tɔ.

30 Lɪɪ fɛɛ mi ansi i wu Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ nɪɪ fʊ sa asa mʊ.

31 Mʊ ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ fʊ wʊla lɔŋɔ sa asa kpini mʊ.

32 Mʊ ɪ gyɛ kaŋmaŋɛ mʊ nɪɪ kii biti kɪ yɛgɛ asa mʊ nɪɪ ba man gyɛ Ɩsɪrayɪ abi mʊ ba bɪɪ fʊ ɔkpa mʊ,
kɛ kɪ yɛgɛ fʊ asa, Ɩsɪrayɪ abi gbaa ba nyɛ bʊnyaa."

33 Asɪn mʊ nɪɪ Simeyon tɔwɛ lɪɪ kebii mʊ sʊ mʊ, i kyinkyin mu-nyi yɛ mʊ-sɛ.

34 Nɪɪ Simeyon waa Mɛɛrɪ maa Gyosefu kusee, nɪɪ ɔ tɔwɛ Mɛɛrɪ yɛ, "Ɩbwaarɛ lɛɛ kebii nɪmʊ nɪn, yɛ kpalɪ mʊ sʊ mʊ, Ɩsɪrayɪ abi gaalaagaa bee biti ba tɪyɛ, kɛ akʊ mɔɔ ba nyɛ kamɔlɪgɛ. Mʊ ii biti ɔ lɛɛ Ɩbwaarɛ asɪn mʊ kaapʊ, kɛ asa ba gyii ɪmʊ ɪmɔɔrɛ.

35 Kɛ asa gaalaagaa nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ bamʊ amu tɔ mʊ ɪ lɪɪ ifuli. Kɛ fʊ Mɛɛrɪ mɔɔ, fʊ kayɪyɛɛ kii biti kɪ waa fɛɛ deebi bʊyɛsa nɪɪ ba taa yii fʊ kɔkɔlɔ tɔ mʊ."

36 Saŋa maŋa mʊ, kakyɪɪ bɪlɪsa kʊ bʊ tɔ, bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Ana nɪɪ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ. O kili nsu nsunɔ nɪɪ mu-kuli wu. Mʊ-sɛ ɪ gyɛ Fanuweli, nɪɪ ɔ lɪɪ Asee kebunɔ.

37 Ɔ kyɪna kukula mʊ tɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ o gyii nsu aduburuwa yɛ ana. Saŋa kʊmaa kagyanbwɛ yɛ kakyʊwapɛ ee sun Ɩbwaarɛ. Ɔ mɛɛ lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ. Ɔ bʊ tʊtɔ nɪn ee ŋmina kɔnɔ yɛgɛ ɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ.

38 Opula maŋa tɔ nɪɪ Ana ba Gyosefu maa Mɛɛrɪ asɛ nɪɪ ɔ fwaala Ɩbwaarɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ kebii mʊ asɪn sa bamʊ nɪɪ ba tɛ ba gyoo Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ nɪɪ ee biti ɔ ba lɛɛ Gyerusalem abi lɪɪ awʊrʊfɔ tɔ mʊ.

Gyosefu maa Mɛɛrɪ ba bwii kpee Nasareti kadɛ tɔ

39 Saŋa mʊ nɪɪ Mɛɛrɪ maa Gyosefu ba lʊwɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa fɛɛ ba waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ nbara ɪ kaapʊ mʊ, ba bwii kpewu bamʊ kadɛ tɔ Nasareti mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.

40 Nɪɪ Yesu dan nɪɪ ɔ nyɛ ɔlʊn, nɪɪ kanyaasɪn kɪ bɔla mʊ tɔ, nɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala kɪ bʊ mʊ sʊ.

Yesu kebii Tɔ Mʊ O Kpe Kabwaarɛ-Sunkpa Ayɛ

41 Kesu kʊmaa Gyosefu maa Mɛɛrɪ bee kpee Gyerusalem ba naa gyii Kanyaŋɛ nbunɔ kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ.

42 Yesu maa gyii nsu kudu anyɔ mʊ, o buu Mɛɛrɪ maa Gyosefu kpee naa gyii kanɪn Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ bamʊ anaana-tɔ ɪ kaapʊ mʊ.

43 Ba maa gyii bamʊ nkɛ lʊwɛ nɪɪ ba bwii bee kpewu mʊ, Yesu sii kamaa Gyerusalem tɔ yɛgɛ mʊ akʊʊgɛpʊ ana mʊ ba man nyi.

44 Ba nyi fɛɛ ɔ tii kʊbʊ mʊ nɪɪ ba maa bamʊ ba naa mʊ sʊ nɪn, nɪɪ ba natɛ kakɛ ibiri pɔyɪ nɪɪ ba piili bee biti mʊ bamʊ kʊʊpʊ ana yɛ bamʊ kyɛmɪnɛ ana mʊ tɔ.

45 Ba maa man wu mʊ mʊ, nɪɪ ba bwii kpee Gyerusalem ba naa biti mʊ.

46 Kakɛ sasapʊ akɛ mʊ, ba naa wu mʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, maa tɛ nbara akaapʊpʊ mʊ asɛ, yɛgɛ ee nu bamʊ asɛ yɛgɛ ɛɛ taasɛ bamʊ asɪn mʊ kasɛ.

47 Bamʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ nɪɪ ba nu kanan mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ asɪn mʊ kasɛ mʊ, i kyinkyin bamʊ.

48 Saŋa mʊ nɪɪ mʊ akʊʊgɛpʊ ba naa wu mʊ mʊ, i kyinkyin bamʊ, nɪɪ Mɛɛrɪ taasɛ Yesu yɛ, "Mi-bii, mɪnɛ nɪɪ fʊ waa

anɛ kanɪn? N maa fʊ-sɛ ansi ɪ payɪ an biti fʊ.”
49 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɪnɛ sʊ nɪɪ fan naa fen biti mɛ? Fan man nyi fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ n baa n bʊ mɛ-sɛ ayɛ?”
50 Amaa ba man nu asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ kasɛ.
51 Nɪɪ o buu Mɛɛrɪ maa Gyosefu kpee Nasareti, yɛgɛ saŋa kʊmaa ee nu bamʊ asɛ. Amaa mu-nyi taa asɪn nɪmʊ kpini waa mʊ kɔkɔlɔ tɔ ɛɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ.
52 Nɪɪ Yesu dan n-yɪɪ tɔ yɛ kanyaasɪn tɔ, nɪɪ ɔ bɔla Ɪbwaarɛ yɛ asa ansi.

3

Gyɔn Okyugyeepu Abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Gyɔn 1:19-28)

1 Saŋa mʊ nɪɪ Tiberiyu kyɪna ɔ gyɛ Roma ɔsʊwʊlɛ sʊ owura lala nsu kudu anusapu mʊ, saŋa maŋa tɔ mʊ Pontiyu Paleti ɪ kyɪna ɔ gyɛ Gyudeya Kuwura-bii, nɪɪ Herodi mɔɔ gyɛ Galile Kuwura-bii, yɛgɛ mu-supu Filipu mɔɔ ɛɛ kɪɪ Itureya yɛ Tirakoniti ɪsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ Lisaniya mɔɔ ɪ gyɛ Abilene ɔsʊwʊlɛ sʊ Kuwura-bii.
2 Kanɪn saŋa maa nɪɪ Anasi maa Kayifasi ba gyɛ Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa asɛ mʊ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ asɪn sa Sakariya mu-bii Gyɔn, saŋa mʊ nɪɪ ɔ bʊ ofuli sʊ mʊ.
3 Ɪmʊ sʊ Gyɔn natɛ kyaabɔɔ ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ kɪ maa Gyɔdan ɔbʊn mʊ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn ɛɛ sa asa yɛ, “Fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ fanɛ alibi tɔ kɛ fan bwii ba Ɪbwaarɛ asɛ, kɛ fan yɛgɛ ba gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee, kɛ fan nyɛ alibi kɪtaa kɛɛ.”
4 Gyɔn nɪmʊ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla kyʊrɔɔ yɪla mʊ ɔwʊlɛ tɔ mʊ yɛ, “Ɔkʊ bʊ ofuli sʊ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
‘Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ ɔkpa, kɛ fan kyiigi mʊ ɪkpa-bi mʊ.
5 Kɛ fan tii-tii igee mʊ, kɛ fan tɪtɛ abɪɪ yɛ abɪɪ-bi mʊ ba kasɛ waa kyɛɛkyɛɛ.
Kɛ fan kyiigi ɪkpa nyɔnsa mʊ, kɛ ɪkpa gogyigogyi mʊ i tii waa tɔlɪtɔlɪ.
6 Kɛ daadimaadi kpini ba wu Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa mʊ.’ ”
7 Nɪɪ Gyɔn tɔwɛ sakyɔ mʊ nɪɪ bɛɛ ba mʊ asɛ yɛ o gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee mʊ yɛ, “Fan du fɛɛ anansɛ mʊ nɪɪ ba sʊ kʊbwɛ. Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ anɪmʊ ɪ da fanɛ amu tɔ yɛ fan sɪlɛ lɪɪ Ɪbwaarɛ agbʊ mʊ nɪɪ ɪ gyɛ fanɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ mʊ tɔ?
8 Fan waa adanbɪrasa mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ fanɛ alibi tɔ ba Ɪbwaarɛ asɛ. Kɛ fan yɛgɛ kɪtɔwɛ yɛ, ‘An lɪɪ Abraham kɪnaana tɔ nɪn, ɪmʊ sʊ Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ.’ N tɔwɛ fanɛ yɛ Ɪbwaarɛ ɪ taalɛ yɛgɛ abuu nɪmʊ a biliŋi Abraham anaana-bii.
9 Ba tɛɛ wʊla taa kpanfa waa oyu mʊ ilin tɔ, lɪɪ fɛɛ oyu kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi danbɪrasa mʊ, bee biti ba ŋɛ kɪmʊ tʊʊ kasɛ, kɛ ba taa tʊʊ waa fʊlɔn tɔ.”
10 Gyɔn maa tɔwɛ kanɪn mʊ, nɪɪ sakyɔ mʊ taasɛ mʊ yɛ, “Ɪmʊ sʊ nɛnɛ nɪɪ an biti a waa?”
11 Nɪɪ Gyɔn lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ ɪkaalɛ ɪnyɔ mʊ, ɔ barɪgɛ tɔ sa mʊ tɔmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ agyitɔ gbaa, ɔ waa kanɪn.”
12 Lenpoo akɔɔlɛpʊ akʊ gbaa ba ba yɛ o gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee. Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, nɛnɛ nɪɪ an biti a waa?”
13 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fan man kɔɔlɛ afulee kyʊn kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan kɔɔlɛ mʊ.”
14 Nɪɪ anaakɔpʊ mʊ akʊ ba ba taasɛ Gyɔn yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ anɛ gbaa anɛ an biti a waa?”
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan man nyan ɔkʊ kɔɔlɛ mu afulee, kɛ fan man pwɪɪ asa mʊ nɪɪ bamʊ asɪn a dɛ ɔkpa, amaa ɪmʊ nɪɪ bɛɛ ka fanɛ mʊ ɪ kʊkwɛ fanɛ.”
15 Ɪ maa waa fɛɛ asa mʊ kpini bɛɛ kɪɪ Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ ɔkpa mʊ, ɔkʊmaa nɪmʊ ɪɪ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ akʊtɔ fɛɛ Gyɔn ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ.
16 Ɪmʊ sʊ Gyɔn tɔwɛ asa mʊ kpini yɛ, “Nkyu nɪɪ n sʊ n gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee, amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ kyɔ mɛ gaa mʊ ɪɪ ba. Nɪɪ n man dagaa gbaa fɛɛ n muŋa saŋɛ mʊ asɪbɪta ɪfɛ. Nɪɪ mɛɛ mʊ ii biti ɔ taa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ fʊlɔn gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
17 Nɪɪ ɔ sʊ mʊ kʊtɔ kyaalɛsa mʊ kɪbaa tɔ, ee biti ɔ ba kyaalɛ ayu lɪɪ ayu-waatɛ tɔ,

kɛ ɔ laata ayubi mʋ waa kikyunkun tɔ, kɛ
o tuwa ayu-waatɛ mʋ fʋlɔn mʋ nɪɪ ii mee
dun kpaa.”
18 Ɪkpa damantɛ sʋ nɪɪ Gyɔn taa kɪtaa
asa mʋ nkɔlɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn danbɪrasa
mʋ sa bamʋ.
19 Ɪmʋ kamaa mʋ Gyɔn pwɪɪ owura
Herodi, lɪɪ fɛɛ ɔ taa mu-supu Filipu mʋ-ka
Herodiya kili, yɛ asɪn libi mʋ nɪɪ ɔ waa tii
sʋ.
20 Amaa alibi mʋ nɪɪ Herodi bɪla waa tii
sʋ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ kamaa tɔ mʋ ɔ kɪtaa Gyɔn
tii obu.

Gyɔn Gyee Yesu
Ɪbwaarɛ Kekyugyee
(Matiwu 3:13-17; Maki 1:9-11)

21 Saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn i gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee mʋ, o gyee Yesu gbaa. Nɪɪ
Yesu maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ, nɪɪ
sʋsʋ bugi tɔ.
22 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kɪ kpɪlɪgɛ
fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ mʋ sʋ. Nɪɪ
ɔbʋlɛ kʋ lɪɪ sʋsʋ tɔwɛ yɛ, “Fʋ ɪ gyɛ mi-bii
bitisa mʋ, nɪɪ fʋ ɪ bɔla mi ansi.”

Kɪnaana Mʋ Nɪɪ Yesu Lɪɪ kɪmʋ Tɔ
(Matiwu 1:1-17)

23 Saŋa mʋ nɪɪ Yesu gyii nsu adɪsa mʋ,
nɪɪ o piili mu kusun mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun
mʋ yɛ ɔ ba waa mʋ. Nɪɪ asa bɛɛ kɪɪ fɛɛ
Yesu gyɛ Gyosefu mu-bii.
Gyosefu mʋ gyɛ Heli mu-bii.
24 Nɪɪ Heli mʋ-sɛ ɪ gyɛ Matati,
nɪɪ Matati mʋ-sɛ ɪ gyɛ Lewi, nɪɪ Lewi
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Malikin,
nɪɪ Maliki mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyanayi, Gyanayi
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyosefu kʋ.
25 Gyosefu nɪmʋ mʋ-sɛ ɪ gyɛ Matatiya,
Matatiya mʋ-sɛ ɪ gyɛ Amosi,
nɪɪ Amosi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Nahum, nɪɪ Nahum
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Isili, nɪɪ Isili mʋ-sɛ ɪ gyɛ
Nagayi.
26 Nɪɪ Nagayi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Mati,
nɪɪ Mati mʋ-sɛ ɪ gyɛ Matatiya, nɪɪ
Matatiya mʋ-sɛ ɪ gyɛ Semen,
nɪɪ Semen mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyoseki, nɪɪ
Gyoseki mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyoda.
27 Nɪɪ Gyoda mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyowanan, nɪɪ
Gyowanan mʋ-sɛ ɪ gyɛ Resa,
nɪɪ Resa mʋ-sɛ ɪ gyɛ Serubabeli, nɪɪ
Serubabeli mʋ-sɛ ɪ gyɛ Selatiye,
nɪɪ Selatiye mʋ-sɛ ɪ gyɛ Neri.
28 Neri mʋ-sɛ ɪ gyɛ Maliki,
nɪɪ Maliki mʋ-sɛ ɪ gyɛ Adi, nɪɪ Adi mʋ-sɛ
ɪ gyɛ Kosam,
nɪɪ Kosam mʋ-sɛ ɪ gyɛ Elimadam, nɪɪ
Elimadam mʋ-sɛ ɪ gyɛ Eri.
29 Nɪɪ Eri mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyosuwa, nɪɪ
Gyosuwa mʋ-sɛ ɪ gyɛ Eliyasa,
nɪɪ Eliyasa mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyorim, nɪɪ Gy-
orim mʋ-sɛ ɪ gyɛ Matati,
nɪɪ Matati mʋ-sɛ ɪ gyɛ Lewi.
30 Nɪɪ Lewi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Simeyon,
nɪɪ Semiyon mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyuda, nɪɪ Gyuda
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyosefu,
nɪɪ Gyosefu mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyonam, nɪɪ
Gyonam mʋ-sɛ ɪ gyɛ Eliyakim.
31 Nɪɪ Eliyakim mʋ-sɛ ɪ gyɛ Meliya, nɪɪ
Meliya mʋ-sɛ ɪ gyɛ Mena,
nɪɪ Mena mʋ-sɛ ɪ gyɛ Matata, nɪɪ Matata
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Natan,
nɪɪ Natan mʋ-sɛ ɪ gyɛ Dawidi.
32 Nɪɪ Dawidi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyeese,
nɪɪ Gyeese mʋ-sɛ ɪ gyɛ Obedi, Obedi
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Bowasi,
nɪɪ Bowasi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Salimon, nɪɪ
Salimon mʋ-sɛ ɪ gyɛ Naason.
33 Nɪɪ Naason mʋ-sɛ ɪ gyɛ Aminadabi, nɪɪ
Aminadabi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Ram,
nɪɪ Ram mʋ-sɛ ɪ gyɛ Hesiron, nɪɪ Hesiron
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Peresi,
nɪɪ Peresi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyuda.
34 Nɪɪ Gyuda mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyekobu,
Gyekobu mʋ-sɛ ɪ gyɛ Isaki, Isaki mʋ-sɛ ɪ
gyɛ Abraham,
nɪɪ Abraham mʋ-sɛ ɪ gyɛ Tera, nɪɪ Tera
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Naho.
35 Nɪɪ Naho mʋ-sɛ ɪ gyɛ Serugi, nɪɪ Serugi
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Rewu,
Rewu mʋ-sɛ ɪ gyɛ Pelegi, nɪɪ Pelegi mʋ-sɛ
ɪ gyɛ Ebe,
nɪɪ Ebe mʋ-sɛ ɪ gyɛ Sela.
36 Nɪɪ Sela mʋ-sɛ ɪ gyɛ Kenan,
nɪɪ Kenan mʋ-sɛ ɪ gyɛ Afahadi, nɪɪ Afa-
hadi mʋ-sɛ ɪ gyɛ Sem,
nɪɪ Sem mʋ-sɛ ɪ gyɛ Nowa, nɪɪ Nowa
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Lameki.
37 Nɪɪ Lameki mʋ-sɛ ɪ gyɛ Metusala, Me-
tusala mʋ-sɛ ɪ gyɛ Enoki,
nɪɪ Enoki mʋ-sɛ ɪ gyɛ Gyaredi, nɪɪ Gyaredi
mʋ-sɛ ɪ gyɛ Mahalale,
nɪɪ Mahalale mʋ-sɛ ɪ gyɛ Keyinan.

38 Nıı Keyinan mʊ-sɛ ı gyɛ Enosi,
nıı Enosi mʊ-sɛ ı gyɛ Seti, nıı Seti mʊ-sɛ
ı gyɛ Adam.
Nıı Adam gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii.

4

Sıtaanɛ Tʊʊ Yesu tɔ Kıı
(Matiwu 4:1-11; Maki 1:12-13)

1 Yesu maa lıı Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ ba
mʊ, yɛgɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kı bɔla
mʊ, nıı Kayaayu maŋa yɛgɛ nıı o kpee
ofuli sʊ.
2 Maa bʊ ofuli mʊ sʊ nkɛ adına mʊ, nıı
Sıtaanɛ ii kpee ɛɛ tʊʊ mʊ tɔ ıı kıı. Kanın
nkɛ nımʊ kpini mʊ ɔ man gyii sɛhn, ımʊ
sʊ laalaalʊwɛ mʊ akʊn a kıtaa mʊ.
3 Nıı ı tɔwɛ mʊ yɛ, "Nıı fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ
mu-bii kʊlʊn mʊ de, yɛgɛ kubuu nımʊ ki
biliŋi bodobodo."
4 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ıı tɔwɛ yɛ, 'I man gyɛ
agyitɔ nkʊn sʊ nıı nyımısa ii biti ɔ nyɛ
nkpa.' "
5 Nıı ɔ taa mʊ kpee kıbıı bʊnswıısa
kʊ sʊ, nıı ɔ taa awuragyi mʊ nıı ı bʊ
dulinyaa tɔ mʊ kpini kaapʊ mʊ opula tɔ.
6 Nıı ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, "N biti n sa fʊ
awuragyi mʊ ɔlʊn yɛ ımʊ bʊnyaa lıı atɔ
nımʊ kpini sʊ. Lıı fɛɛ ımʊ kpini ba taa
waa mɛ abaa tɔ nın, nıı n taalɛ taa sa
ɔkʊmaa mʊ nıı n biti.
7 Imʊ sʊ nıı fʊ kan muŋa sun mɛ mʊ,
ımʊ kpini ii biti i biliŋi fʊ lɛɛ."
8 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ, 'Muŋa
fʊ-Nyırıpɛ Ɩbwaarɛ, nıı mʊ nkʊn nıı ı
dagaa fɛɛ fʊ maa sun.' "
9 Tʊtɔ ɔ nıı bıla kpiya mʊ Gyerusalem
naa yılɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ ketin
tɔ. Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Nıı fʊ kan fʊ gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii kʊlʊn mʊ, yɛgɛ fʊ n-yıı tɔ
lıı tʊtɔ ba tıyɛ kasɛ.
10 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ
ı tɔwɛ yɛ,
'Ɩbwaarɛ ii biti o sun mʊ nbɔɔ
kɛ ba be kun fʊ.'
11 Bee biti ba sɔgıta fʊ,
kɛ fʊ man tıyɛ kasɛ kɛ fʊ ayaa a man
da abuu."

12 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ, 'Man kan
tʊʊ fʊ-Nyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔ kıı.' "
13 Saŋa mʊ nıı ɔ tʊʊ mʊ tɔ ɔkpa kʊmaa
sʊ kpınɛ mʊ, ɔ san yɛgɛ mʊ o gyoo saŋa
mʊ nıı ee biti ɔ nyɛ mʊ.

Yesu Piili Mu kusun
Galile Ɔsʊwʊlɛ sʊ
(Matiwu 4:12-17; Maki 1:14-15)

14 Lıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ ɔlʊn tɔ sʊ mʊ,
Yesu bwii kpee Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ, nıı mʊ
asın ı yalagɛ ısʊwʊlɛ mʊ nıı ı kyaabɔ tʊtɔ
kpini.
15 Nıı ɔ kaapʊ Abwaarɛsın Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʊlɛ ıgyaŋɛkpa, nıı ɔkʊmaa
nımʊ yın mʊ.

Ba Kina Yesu
Mʊ Gbaa-gbaa
Mʊ Kadɛ Tɔ
(Matiwu 13:55-58; Maki 6:1-6)

16 Nıı o kpee Nasareti katın mʊ nıı
ba bıla mʊ mʊ, nıı kakɛ fʊʊtɛsa akɛ
mʊ, o kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ wʊla ɛɛ
waa mʊ. Nıı ɔ kʊsʊ yılɛ kɛ ɔ kalɛ
Abwaarɛsın.
17 Nıı ba taa Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya
ɔwʊlɛ mʊ bɔɔta mʊ. Maa bugi tɔ mʊ, o
biti wu nıı ɔ kalɛ katın mʊ nıı ba kyʊrɔɔ
yıla yɛ,
18 "Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kı bʊ
mɛ asɛ,
lıı fɛɛ ɔ lɛɛ mɛ nın fɛɛ n tɔwɛ asın
danbırasa mʊ sa atiripu.
O sun mɛ yɛ n ba tɔwɛ kamɔlıgɛ asın
sa bamʊ nıı ba tii bamʊ ibu mʊ.
O sun mɛ yɛ n ba bugi agyaatanapʊ ansi,
kɛ bamʊ nıı asa bee sisii bamʊ mʊ,
bee biti ba nyɛ bamʊ n-yıı.
19 O sun mɛ yɛ n ba da kibonbon fɛɛ
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ kamɔlıgɛ saŋa
mʊ fʊʊ."
20 Yesu maa kalɛ lʊwɛ mʊ, ɔ bɔɔ
ɔwʊlɛ mʊ bwiiyaa sa ɔmʊnı ɛɛ kıı kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa mʊ sʊ mʊ, nıı ɔ
naa kyına. Nıı bamʊ nıı ba bʊ ɔgyaŋɛkpa
mʊ kpini ansi i yii mʊ sʊ.
21 Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Ndaga Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa ınımʊ ı ba tɔ nıı ı gyɛ
mɛ asın fɛɛ kanan mʊ nıı fan nu n maa
kalɛ mʊ."

22 Nıı Yesu kɔnɔ tɔ asın danbırasa mʋ
i kyinkyin bamʋ nıı ba bʋ tʋtɔ mʋ kpini,
nıı ba yın mʋ. Nıı ba taasɛ abaa yɛ, man
gyɛ Gyosefu mu-bii mʋ nın?
23 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “N nyi fɛɛ fen
biti fan bɔ mɛ kıŋasan nımʋ yɛ ‘Ɔkyɛpʋ,
kyɛ fʋ n-yıı.’ Nıı fen biti fan bıla tɔwɛ yɛ,
‘Atɔ mʋ nıı an nu fɛɛ fʋ waa Kapanum
kadɛ tɔ mʋ, waa ımʋ fʋ kadɛ tɔ nfıı.’
24 “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ kʋmaa nımʋ man sʋ bɛɛrɛɛ mʋ
ayɛ.
25 Nıı n biti fan wu kesintin fɛɛ,
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Eligya saŋa mʋ, aku-
lapu-kyıı ba kyına ba kyɔ Ɩsırayı ɔsʋwʋlɛ
mʋ sʋ. Saŋa maŋa tɔ bʋlayı yılɛ nsu nsa
yɛ ıbwaayı isiye nıı akʋn a ba ɔsʋwʋlɛ
mʋ kpini sʋ.
26 Amaa Ɩbwaarɛ man sun Eligya bamʋ
ɔkʋlʋn gbaa asɛ, amɔɔ okulapu-kyıı mʋ
nıı ɔ bʋ Sarefati kadɛ mʋ nıı kı bʋ Sidon
kabaafʋn sʋ mʋ nkʋn asɛ.
27 Nıı Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Elisa saŋa mʋ,
abootipu ba kyɔ Ɩsırayı ɔsʋwʋlɛ sʋ, amaa
Elisa man kyɛ bamʋ ɔkʋ, amɔɔ ɔnyın mʋ
nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Naaman mʋ nıı ɔ gyɛ
Kesiriya-nyın mʋ nkʋn nıı ɔ kyɛ.”
28 Asa mʋ nıı ba bʋ ɔgyaŋɛkpa tʋtɔ mʋ,
ba maa nu asın nımʋ mʋ, nıı agbʋ a kıtaa
bamʋ.
29 Nıı ba kʋsʋ bııtɛ Yesu lɛɛ kadɛ mʋ tɔ,
nıı ba taa mʋ dii kpee kıbıı mʋ nıı bamʋ
kadɛ kı gyan sʋ mu kumu tɔ, paa fɛɛ ba
yɛgɛ mʋ tʋʋ kıbıı maŋa ogee tɔ.
30 Amaa ɔ dan natɛ bʋlɛ asa damantɛ
mʋ nsana kyʋn.

Yesu Gya nbwıı libi Lıı Ɔnyın Kʋ Tɔ (Maki 1:21-28)

31 Lıı tʋtɔ mʋ nıı Yesu kpee Kapanum
kadɛ mʋ nıı kı bʋ Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ tɔ,
nıı kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ, o piili ɛɛ kaapʋ
asa mʋ.
32 Mʋ kıkaapʋ mʋ ki kyinkyin bamʋ, lıı
fɛɛ ı sʋ ɔlʋn.
33 Nıı kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ tɔ
mʋ, ɔnyın kʋ kyına ɔ sʋ nbwıı libi, nıı
kayaayu bʋ mʋ sʋ, maa wu Yesu mʋ, nıı
o kuusi kenken yɛ,
34 “Ndo! Yesu Kanasareti-nyın, mınɛ
nıı fii biti anɛ asɛ? Fʋ ba fʋ ba nyita anɛ
nın? N nyi ɔsa mʋ nıı fʋ gyɛ, fʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ Nyımısa Kyırɛkyırɛ mʋ.”
35 Tʋtɔ nıı Yesu pʋntɛ kabwıı libi mʋ
sʋ yɛ, “Laatɔ, kɛ fʋ lıı ɔnyın mʋ tɔ.” Nıı
kabwıı libi mʋ taa kanyın mʋ tʋʋ kasɛ
bamʋ ansi tɔ, nıı ɔ lıı mʋ tɔ kyʋn yɛgɛ ɔ
man taalɛ waa mʋ sɛhn.
36 Nıı ı waa asa mʋ kpini kıyan nıı
bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, “Mınɛ kıkaapʋ ndee?
Ɔnyın nımʋ taa kınyın yɛ ɔlʋn ɛɛ pʋntɛ
n-yaayu libi sʋ nıı bɛɛ lıı asa tɔ!”
37 Nıı Yesu n-yıı sʋ asın mʋ ı yɛlıgɛ
kyaabɔɔ ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ kpini.

Yesu Kyɛ Alɔpʋ damantɛ (Matiwu 14-17; Maki 1:29-31)

38 Yesu maa lıı Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa obu mʋ tɔ mʋ,
o kpee Simon ayɛ. Yɛgɛ Simon mʋ-saa
kyıısa dɛ ɛɛ lɔ kibirima bʋlʋnsa, nıı ba
kʋlɛ Yesu yɛ ɔ ba kıı mʋ.
39 Nıı ɔ naa yılɛ mʋ asɛ nıı ɔ tɔwɛ
kibirima mʋ yɛ kı lıı ɔkyıı mʋ tɔ, nıı
kibirima mʋ kı yɛgɛ mʋ. Nıı ɔkyıı mʋ
kıtaa bamʋ kıfɔ. Nıı ɔ kʋsʋ kıtaa bamʋ
kıfɔ.
40 Saŋa mʋ nıı kyɔwɛ kpee ɔ naa tıyɛ
mʋ, asa mʋ ba taa alɔpʋ mʋ nıı bɛɛ lɔ
alɔ yiri-yiri mʋ ba Yesu asɛ. Nıı ɔ taa mʋ
abaa gyaga bamʋ ɔkʋmaa nımʋ sʋ nıı ɔ
kyɛ bamʋ kpini.
41 Nıı ɔ bıla gya nbwıı libi lıı asa
gaalaagaa tɔ, yɛgɛ bee kuusi kenken bɛɛ
tɔwɛ yɛ, “Fʋ ı gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʋ.”
Amaa nıı ɔ pʋntɛ bamʋ sʋ, nıı ɔ man yɛgɛ
bamʋ ba tɔwɛ sɛhn, lıı fɛɛ be nyi maa gyɛ
Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.
42 Kayıı maa kɛ mʋ Yesu kpee opula mʋ
nıı i du surum, nıı asa mʋ ba lıı ba naa
bee biti mʋ. Ba maa ba wu mʋ mʋ, ba
man bıla bee biti fɛɛ ɔ lıı bamʋ asɛ.
43 Amaa ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Ɩ dagaa fɛɛ
n maa tɔwɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii asın
danbırasa mʋ sa ndɛ kʋ asa gbaa, lıı fɛɛ
ımʋ sʋ nıı Ɩbwaarɛ sun mɛ.”
44 Nıı Yesu kyaga sʋ ɛɛ tɔwɛ asın
danbırasa mʋ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ıgyaŋɛkpa, mʋ nıı ı bʋ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ
sʋ kpini.

5

Yesu Tıı Mʊ Abıılapʊ Gyankpaasa Mʊ
(Matiwu 4:18-22; Maki 1:16-20; Gyɔn 1:40-42)

1 Kakaakʊ nıı Yesu kpee ɔ yılɛ Kanesareti ɔbʊn mʊ nıı ba bıla bɛɛ tıı yɛ Galile mʊ ɔbʊn-kaa. Nıı asa ba naa kyaabɔɔ mʊ bee nin abaa kɛ ba naa nu abwaarɛsın.
2 Yesu wu ıkʊlı ınyɔ ı maa dan kebunɔ maŋa yɛgɛ ıkın akıtapʊ mʊ bɛɛ fwıı bamʊ asawu.
3 Nıı Yesu loo ɔkʊlı mʊ kʊkʊ, mʊ nıı kı gyɛ Simon lɛɛ tɔ. Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ o nin waa tɔ gbɛrɛɛ. Ɔkʊlı maŋa tɔ nıı Yesu kyʊn kyına yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ kʊbʊ mʊ nıı kı sarɛ tʊtɔ mʊ abwaarɛsın.
4 Yesu maa tɔwɛ abwaarɛsın mʊ lʊwɛ mʊ, nıı ɔ tɔwɛ Simon yɛ "Palɛ fʊ ɔkʊlı mʊ kpee katın mʊ nıı ı bʊnyɛ, kɛ faa fʊ tɔɔmaa ana mʊ fan tʊʊ fanɛ asawu kıtaa ıkın."
5 Nıı Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɔbılısa, an tʊʊ nın halıı ba kalayı, a man kıtaa sɛhn, amaa nıı fʊ tɔwɛ kanın bırɛ, n biti n tʊʊ."
6 Nıı ba maa tʊʊ asawu mʊ, ba kıtaa ıkın kıbansa halıı bamʊ asawu mʊ ı san gbaa kyatɛ.
7 Tʊtɔ nıı ba da abaa tıı bamʊ tɔɔmaa ana mʊ nıı ba bʊ ɔkʊlı nyɔsapʊ mʊ tɔ yɛ ba ba kyɛ bamʊ tɔ. Ɪkʊlı ınyɔ mʊ kpini yɛ ımaa ımʊ ıkın mʊ ı san gbaa muuri.
8 Simon Pita maa wu kʊtɔ mʊ nıı ı waa mʊ, nıı ɔ kyʊn muŋa mu amulii sʊ Yesu ansi tɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, lıı mɛ asɛ, n gyɛ alibi ɔwaapʊ nın."
9 Lıı ıkın damantɛ mʊ nıı ba kıtaa mʊ sʊ mʊ, i kyinkyin maa mʊ tɔmaa ana kpini.
10 Ɪkın mʊ kıkıta mʊ gbaa ki kyinkyin Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi mu-bii ana mʊ nıı ba maa Simon bee sun kusun mʊ. Nıı Yesu tɔwɛ Simon yɛ, "Man waa kufuu, lıı ndaga ı sʊ ii kpee mʊ, fii biti fʊ ba fıı kıtaa asa fıı bıya mɛ nın."
11 Nıı ba bııtɛ ıkʊlı mʊ ba dan kidenbi sʊ, nıı ba yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ nıı ba buu Yesu.

Yesu Kyɛ Kibootoo Wuya Kʊ
(Matiwu 8:1-4; Maki 1:40-45)

12 Yesu maa bʊ kadɛ kʊ sʊ mʊ, ɔnyın kʊ gbaa bʊ tʊtɔ nıı kibootoo kıtaa mʊ n-yıı sʊ kpini. Saŋa mʊ nıı o wu Yesu mʊ, o be muŋa mu ansi tɔ kʊlɛ mʊ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, nıı fii biti mʊ, fıı taalɛ yɛgɛ mɛ n-yıı ı lɔŋɔ sʊ."
13 Nıı Yesu tɛɛŋɛ mʊ kıbaa mata mʊ. Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "N biti, lɔŋɔ sʊ." Nıı opula maŋa tɔ kibootoo mʊ kı yɛgɛ mʊ.
14 Nıı Yesu da ɔnyın mu kumu tɔ yɛ, "Man kan waa tɔwɛ ɔkʊ, amaa taa fʊ n-yıı kaapʊ Ɪbwaarɛ oseepu mʊ, kɛ fʊ naa lɛɛ saraga fɛɛ kanan mʊ nıı Mosesi nbara mʊ ı kaapʊ mʊ, kɛ ı kaapʊ tɔ sa ɔkʊmaa nımʊ fɛɛ fʊ n-yıı ı lɔŋɔ sʊ."
15 Amaa Yesu n-yıı sʊ asın mʊ ı lɔŋɔ yalagɛ tɔ, nıı ı yɛgɛ nıı asa damantɛ ba be nu mʊ asɛ, nıı ɔ kyɛ bamʊ nıı bɛɛ lɔ mʊ kpini.
16 Amaa saŋa kʊmaa Yesu ıı lıı mʊ nkʊn ee kpee ɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, opula mʊ nıı o du surum.

Yesu Kyɛ N-yıı Wusa Wuya
(Matiwu 9:1-8; Maki 2:1-12)

17 Kakaakʊ Yesu maa kaapʊ abwaarɛsın mʊ, Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ nıı ba lıı Galile yɛ Gyudeya ısʊwʊlɛ sʊ yɛ Gyerusalem kadɛ tɔ mʊ ba tɛ tʊtɔ. Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ ɔlɔn mʊ bʊ mʊ asɛ fɛɛ ɔ taa kyɛ alɔpʊ.
18 Nıı anyın akʊ ba sʊla ɔnyın mʊ nıı mʊ n-yıı i wu nıı ɔ dɛ kalan sʊ. Ba kpan bamʊ n-yıı ba taa mʊ loo kıkpaara mʊ sʊ, naa yıla Yesu ansi tɔ.
19 Lıı sakyɔ mʊ sʊ mʊ, ba man nyɛ ɔkpa ba taa mʊ loo kıkpaara mʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ ba dii kpee obu mʊ sʊsʊ, katın mʊ nıı ba taa ısɛɛ nyalɛ munla mʊ sʊ, nıı ba foti ɔbɔ kpılıgaa mʊ yɛgɛ ɔ dɛ mʊ kalan sʊ sakyɔ mʊ nsana yıla Yesu ansi tɔ.
20 Yesu maa wu kıkɔɔlɛ-gyii mʊ nıı ba sʊ mʊ sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ "Mɛ kyɛmınɛ n taa fu alibi kɛɛ fu."
21 Nıı Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ ba piili bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ bamʊ amu tɔ yɛ "Anımʊ ı gyɛ ɔsa nımʊ nıı ɛɛ tɔwɛ nbusaa asın kanın? Anımʊ ı taalɛ taa alibi kɛɛ tii Ɪbwaarɛ sʊ?"
22 Yesu nyi nfɛɛrɛ mʊ nıı bɛɛ fɛ, nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ "Mınɛ ı waa nıı fɛn fɛ falɛ nfɛɛrɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ?
23 Ɪmʊ kımɔɔ ı bʊsın kıtɔwɛ. N taa fʊ alibi kɛɛ fʊ, abɛɛ kʊsʊ natɛ?

24 N biti fan bıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa n sʋ ɔlʋn dulinyaa nımʋ tɔ
nıı n taalɛ taa alibi kɛɛ.” Imʋ sʋ ɔ tɔwɛ
ɔnyın mʋ nıı mʋ n-yıı i wu mʋ yɛ, “N
tɔwɛ fʋ yɛ, Kʋsʋ! Taa fʋ kalan kpewu.”
25 Opula maŋa tɔ nıı ɔ kʋsʋ yılɛ bamʋ
ansi tɔ, nıı ɔ taa mʋ kalan nıı ɔ dɛ sʋ mʋ,
nıı ɛɛ yın Ɩbwaarɛ ee kpewu.
26 Nıı i kyinkyin ɔkʋmaa nımʋ, nıı
ba yın Ɩbwaarɛ, nıı ı kıtaa bamʋ kufuu
nıı ba tɔwɛ yɛ, “Ndaga an wu asın
kyinkyinsa.”

Yesu Tıı Lewi Yɛ
Ɔ Ba Buu Mʋ
Matiwu 9:9-13, Maki 2:13-17

27 Ɩnımʋ kamaa mʋ, Yesu lıı nıı ɔ naa
wu lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ
Lewi* mu kusun obu to. Nıı Yesu tɔwɛ
mʋ yɛ, “Kʋsʋ buu mɛ.”
28 Nıı ɔnyın mʋ kʋsʋ yɛgɛ kʋtɔ kʋmaa
nıı o buu Yesu.
29 Nıı Lewi dıŋa agyitɔ kʋkyɔ mʋ
kıkpaara sʋ sa Yesu, nıı lenpoo akɔɔlɛpʋ
gaalaagaa yɛ asa akʋ ba bʋga tʋtɔ, nıı ba
maa Yesu bee gyii.
30 Amaa nıı Farasii abi mʋ yɛ nbara
akaapʋpʋ mʋ nıı bamʋ gbaa bamʋ gyɛ
Farasii abi mʋ bɛɛ kɔlıtɛ bɛɛ sa Yesu
abıılapʋ mʋ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı fanaa
lenpoo akɔɔlɛpʋ yɛ alibi awaapʋ fen bʋga
fen gyii fen nuu kanın?”
31 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkyɛpʋ man
tiri sa bamʋ nıı ba sʋ alanfıya, amɔɔ
bamʋ nıı bɛɛ lɔ mʋ nkʋn.
32 N man ba yɛ n ba tıı bamʋ nıı ba mʋ
ıkpa i kyiigi nın. Amaa n ba nın yɛ n ba
tıı alibi awaapʋ kɛ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ
ba Ɩbwaarɛ asɛ.”

Asın Taasɛsa Lıı,
Kɔnɔ Ŋmina Sʋ
Matiwu 9:14-17; Maki 2:18-22

33 Nıı asa akʋ ba tɔwɛ Yesu yɛ, “Gyɔn
okyugyeepu abıılapʋ bee ŋmina kɔnɔ
yɛgɛ bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ saŋa kʋmaa,
kanın nıı Farasii abi abıılapʋ mʋ gbaa
bɛɛ waa nın. Amaa fɛɛ fʋ abıılapʋ mʋ
bırɛ ba dan bee gyii bee nuu nın saŋa
kʋmaa.”
34 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fıı taalɛ
yɛgɛ kıkyııfɔ tɔ afɔ ba ŋmina kɔnɔ yɛgɛ
ɔkyııfɔ mu-kuli bʋ bamʋ asɛ?
35 Amaa saŋa kʋ ii biti ɔ ba, kɛ ba taa
ɔkyııfɔ mu-kuli lıı bamʋ asɛ, kanın nkɛ
maŋa tɔ bırɛ bee biti ba ŋmina kɔnɔ.”
36 Nıı Yesu bɔ bamʋ kıŋasan kınımʋ
yɛ, “Ɔkʋ mɛɛ tın kikyibi pʋpwɛ naa baata
mata kaalɛ dıdaa ɔbɔ. Nıı ɔkʋ kan waa
kanın mʋ, ı yɛgɛ nıı kikyibi pʋpwɛ mʋ
ı kyatɛ kaalɛ dıdaa mʋ i tii sʋ nın, nıı
kikyibi dıdaa mʋ yɛ kıpʋpwɛ mʋ ı mɛɛ
yɛ ı baa i duli abaa.
37 Kanın nıı ɔkʋ mɛɛ taa ɔwʋlɛ dıdaa ee
sun kʋkɔrɛ pʋpwɛ. Nıı ɔ kan waa kanın
bırɛ, ɔwʋlɛ dıdaa mʋ ii biti ɔ kyatɛ, nıı ı
mɛɛ yɛ ı yɛgɛ kʋkɔrɛ pʋpwɛ mʋ kı waa
ɔdan.
38 Kanın sʋ ı dagaa fɛɛ ɔwʋlɛ pʋpwɛ nıı
bɛɛ sʋ bee sun kʋkɔrɛ pʋpwɛ.
39 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ lan kʋkɔrɛ
dıdaa nıı ı dın mʋ mʋ, ɔ man bıla ee biti
kʋkɔrɛ pʋpwɛ kılan. Ee biti ɔ tɔwɛ yɛ,
‘Kʋkɔrɛ dıdaa mʋ kı bɔɔ mʋ.’ ”†

6

Ba Taasɛ Yesu Lıı
Kakɛ Fʋʋtɛsa Akɛ Sʋ
(Matiwu 12:1-8; Maki 2:23-28)

1 Kakɛ fʋʋtɛsa akɛ kʋ nıı Yesu naa ayu
kʋdɔɔ kʋ tɔ, nıı mʋ abıılapʋ ba tıŋɛ ayu
mʋ pʋsa bamʋ abaa tɔ wɛ.
2 Nıı Farasii abi mʋ akʋ ba taasɛ yɛ,
“Mınɛ ı waa nıı fan waa kakɛ fʋʋtɛsa akɛ
ikisii?”
3 Nıı Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, “Fan man
pııta kalɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʋ,
kɛ fan wu kʋtɔ mʋ nıı Dawidi waa saŋa
mʋ nıı akʋn a mɔɔ maa mʋ asa mʋ?
4 Fan man wu kanan mʋ nıı o loo
kabwaarɛ-sunkpa obu to naa taa saraga
bodobodo mʋ wɛ, nıı ɔ taa ıkʋ sa mʋ asa
gbaa nıı ba wɛ, yɛgɛ ı man gyɛ anɛ nbara
sʋ fɛɛ ɔkʋ o gyii ımʋ, amɔɔ Ɩbwaarɛ
aseepu nkʋn?”
5 Nıı Yesu bıla tɔwɛ yɛ, “Mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyınsa gbaa n gyɛ Ɔnyırıpɛ sa
kakɛ fʋʋtɛsa mʋ.”

* **5:27 5:27** Ba bıla bɛɛ tıı ɔnyın maŋa yɛ *Matiwu.* † **5:39 5:39** Asın kaapʋsa nfıı ı gyɛ yɛ nıı ba kan taa nta pʋpwɛ waa kıtɔbwaaya ɔwʋlɛ dıdaa tɔ mʋ, nta pʋpwɛ ɔlʋn mʋ ii biti i boyi ɔwʋlɛ dıdaa mʋ.

Yesu Kyɛ Kıbaa Wusa Wuya
(Matiwu 12:9-14; Maki 3:1-6)

6 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ biyo Yesu bıla kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ. Nıı ɔnyın kʊ bʊ tʊtɔ
nıı mʊ gyisa kıbaa ki wu.
7 Farasii abi mʊ yɛ nbara akaapʊpʊ mʊ
bee biti kanan mʊ nıı ba waa kɛ ba bun
Yesu kʊpwɛ. Imʊ sʊ ba tɛ ba gyoo bɛɛ kıı
fɛɛ Yesu ii biti ɔ kyɛ mʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ
mʊ.
8 Amaa Yesu wʊla o n-yıı bamʊ nfɛɛrɛ
mʊ nıı bɛɛ fɛ, nıı ɔ tɔwɛ ɔnyın mʊ nıı
mʊ kıbaa ki wu mʊ yɛ, "Kʊsʊ yılɛ asa mʊ
kpini ansi tɔ." Nıı ɔ kʊsʊ yılɛ.
9 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N taasɛ fanɛ,
mınɛ kʊtɔ nıı anɛ nbara mʊ ı kaapʊ fɛɛ a
waa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ? A waa adanbırasa
abɛɛ alibi? A mɔlıgɛ asa nkpa abɛɛ a nyita
ımʊ?"
10 Nıı ɔ kıı bamʊ kpini kyaabɔɔ, nıı ɔ
tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ, "Tɛɛŋɛ fʊ kıbaa." Nıı
ɔnyın mʊ tɛɛŋɛ mʊ kıbaa, nıı mʊ kıbaa
mʊ kı nyɛ ɔlʊn.
11 Amaa agbʊ a kıtaa bamʊ, nıı ba piili
bɛɛ bee ŋmina kanan mʊ nıı bee biti ba
waa Yesu.

Yesu Asunpu Kudu-Anyɔ Mʊ
(Matiwu 10:1-4; Maki 3:13-19)

12 Nkɛ maŋa tɔ mʊ, Yesu kpee abıı tɔ
ɔ naa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nıı kagyanbwɛ
maŋa kpini mʊ, ɔ bʊ tʊtɔ ɛɛ kʊlɛ Ɪbwaarɛ.
13 Nıı kayıı kı maa kɛ mʊ, nıı ɔ tıı mʊ
abıılapʊ kpini ba mʊ asɛ, nıı ɔ lɛɛ bamʊ
tɔ kudu anyɔ, nıı ɔ yıla bamʊ kıtıı yɛ
asunpu.
14 Bamʊ ı gyɛ Simon (mʊ nıı ɔ yıla
mʊ kıtıı yɛ Pita), yɛ mu-supu Andiruwu,
yɛ Gyemisi maa Gyɔn, yɛ Filipu maa
Batolome,
15 yɛ Matiwu maa Tomasi, yɛ Alifeyo
mu-bii Gyemisi, yɛ Simon mʊ nıı bɛɛ tıı
yɛ Seloti,
16 yɛ Gyemisi mu-bii Gyudasi, yɛ Gyu-
dasi Isikariyoti mʊ nıı ɔ ba lɛɛ Yesu sa
mʊ.

Yesu Kaapʊ Nıı Ɔ Kyɛ Alɔpʊ
(Matiwu 4:23-25)

17 Yesu maa mu asunpu ba kpılıgɛ
kıbıı mʊ sʊ ba kipentenpiren kʊ sʊ.
Nıı abıılapʊ gaalaagaa ba be tu mʊ
tʊtɔ, nıı asa damantɛ ba lıı Gyudeya yɛ
Gyerusalem yɛ ndɛ mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Tayi
maa Sidon ɔpʊ nbunɔ mʊ kpini.
18 Ba ba nu mʊ asɛ kɛ ba nyɛ bamʊ alɔ
kı kyɛ. Bamʊ nıı n-yaayu libi bɛɛ tɔɔrɔɔ
bamʊ ba nyɛ bamʊ n-yıı.
19 Nıı asa mʊ kpini ba kpan bamʊ n-yıı
fɛɛ ba mata mʊ, lıı fɛɛ ɔlʊn kʊ bʊ mʊ tɔ
nıı ı lıı ı kyɛ bamʊ kpini alɔ.

Amu Ɔkɔn Wuya Ana
Yɛ Amu Libi Wuya Ana

20 Tʊtɔ nıı Yesu kıı mʊ abıılapʊ mʊ nıı
ɔ tɔwɛ yɛ,
"Amu ɔkɔn wuya ana ı gyɛ fanɛ mʊ nıı
fan gyɛ atiripu,
lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ kı gyɛ
fanɛ lɛɛ.
21 Amu ɔkɔn wuya ana ı gyɛ fanɛ mʊ
nıı akʊn a mɔɔ fanɛ nbıınbıı nımʊ
mʊ,
lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ fan ŋmɛ.
Amu ɔkɔn wuya ana ı gyɛ fanɛ mʊ nıı fen
sʊ nbıınbıı,
lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ fan
ŋmasɛ.
22 Amu ɔkɔn wuya ana ı gyɛ fanɛ mʊ nıı
asa bee kisi fanɛ,
bee kina fanɛ, bɛɛ saalɛ fanɛ,
nıı bɛɛ tın antıŋɛsa libi bɛɛ gyaga
fanɛ sʊ, lıı mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ sʊ.
23 "Nıı ba kan waa fanɛ kanın mʊ fan
yɛgɛ ı waa fanɛ ɔkɔn, kɛ fan taa kensi-gyii
kyaa, lıı fɛɛ kɛkɛɛ lala kı dɛ sʊsʊ kii gyoo
fanɛ. Kpalı fɛɛ kanın nıı bamʊ naana ana
gbaa ba taa waa Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ.
24 Amaa fanɛ atɔ wuya ana, fanɛ laakʊ,
fɛɛ fan maa wʊla nyɛ fanɛ ɔkɔn
dulinyaa nımʊ tɔ nbıınbıı nımʊ.
25 Fanɛ mʊ nıı fan gyii ŋmɛ nbıınbıı nımʊ
falɛ mɔɔ, fanɛ laakʊ,
lıı fɛɛ akʊn ii biti ıı tıyɛ fanɛ sʊ.
Fanɛ mʊ nıı fɛn ŋmasɛ nbıınbıı falɛ mɔɔ
mʊ, fanɛ laakʊ,
lıı fɛɛ fen biti fan su kɛ fan bɔɔta tɔ.
26 Nıı fanɛ mʊ nıı asa bɛɛ tɔwɛ fanɛ n-yıı
sʊ asın danbırasa mʊ, fanɛ laakʊ.
Kanın nıı bamʊ naana ana ba tɔwɛ asın
danbırasa lıı atɔwɛpʊ mʊ nıı bɛɛ
tın atıŋɛsa bɛɛ gyaga Ɪbwaarɛ sʊ
mʊ."

Fan Biti Fanɛ Dʊn Ana (Matiwu 5:38-48, 7:12)

27 Nɪɪ Yesu yɛ, “Amaa n tɔwɛ fanɛ
mʊ nɪɪ fen nu mɛ asɛ yɛ, fan biti fanɛ
dʊn ana, kɛ fan waa adanbɪrasa sa fanɛ
akisipu ana.
28 Kɛ fan waa bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ fanɛ
nnɔ mʊ kusee, kɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
sa bamʊ nɪɪ bɛɛ nyanla fanɛ.
29 Nɪɪ ɔkʊ kan da fʊ ɔtan mʊ, biliŋi
kɪnyɔsapʊ mʊ sa mʊ. Nɪɪ ɔkʊ kan kɔɔlɛ
fʊ balɪmaasʊ mʊ, yɛgɛ ɔ taa fʊ kaalɛ tii
sʊ.
30 Nɪɪ ɔkʊ kan ba kʊlɛ fʊ kʊtɔ kʊ mʊ, sa
mʊ. Nɪɪ ɔkʊ kan taa fʊ kʊtɔ kʊ mʊ, man
bɪla naa taasɛ kʊtɔ maŋa sʊ lɪɪ odunwura
mʊ asɛ.
31 Kɛ fan waa fanɛ tɔɔmaa ana fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ fen biti fɛɛ ba waa sa fanɛ
mʊ.
32 “Fɛɛ nɪɪ fan kan fen biti bamʊ nɪɪ bee
biti fanɛ nkʊn mʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ ɪ dagaa
fɛɛ ɪbwaarɛ ɔ bɪla yɪn fanɛ? Halɪɪ alibi
awaapʊ gbaa bee biti bamʊ nɪɪ bee biti
bamʊ mʊ.
33 Nɪɪ fan kan waa kɪdanbɪrasa sa bamʊ
nɪɪ bɛɛ waa fanɛ adanbɪrasa nkʊn mʊ,
mɪnɛ sʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɪbwaarɛ ɔ bɪla yɪn
fanɛ? Alibi awaapʊ gbaa bɛɛ waa kanɪn.
34 Nɪɪ fan kan fɛn paala bamʊ nɪɪ fan
kɔɔlɛ gyii fɛɛ bee biti ba ba nyɛ ka fanɛ
mʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɪbwaarɛ ɔ
bɪla yɪn fanɛ? Halɪɪ alibi awaapʊ gbaa
bɛɛ paala bamʊ tɔmaa ana kɛ bee bwii
ka bamʊ afulee maŋa kɔnɔ kyɛɛkyɛɛ.
35 Amaa fan biti fanɛ dʊn ana kɛ fan
waa bamʊ adanbɪrasa. Nɪɪ fan kan paala
bamʊ mʊ, fan man fɛ ɪmʊ kɪba ka nfɛɛrɛ.
Nɪɪ fɛn waa kanɪn mʊ, fen biti fan nyɛ
kɛkɛɛ lala, kɛ fen biti fan baa fan gyɛ
ɪbwaarɛ Owura lala mʊ nbii ana. Lɪɪ fɛɛ
ɔ sʊ kebiti sa asa, nɪɪ ɛɛ waa kɪdanbɪrasa
ɛɛ sa bamʊ nɪɪ ba mɛɛ fwaala, nɪɪ ba gyɛ
amu tɔ ɔlʊn wuya ana.
36 Ɪmʊ sʊ fan wu asa kʊwɛɛ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ fanɛ-Sɛ ɪbwaarɛ gbaa ii wu asa
kʊwɛɛ mʊ.

Fan Man Bun Abaa Kʊpwɛ (Matiwu 7:1-5)

37 “Fan man talɛ fanɛ tɔɔmaa ana, kɛ
ɪbwaarɛ gbaa ɔ man talɛ fanɛ. Fan man
bun asa kʊpwɛ, kɛ ɪbwaarɛ gbaa ɔ man
bun fanɛ kʊpwɛ. Fan taa kɛɛ abaa, kɛ
ɪbwaarɛ gbaa ɔ taa kɛɛ fanɛ.
38 Fan sa, kɛ ɪbwaarɛ gbaa ɔ sa fanɛ.
Ee biti ɔ kaala, bɔla kʊtɔ kaalasa mʊ, kɛ
ɔ nyɛɛ sʊ, kɛ o gyingyen kɪmʊ, kɛ ɪ bɔla
wʊrɪgɛ fanɛ abaa tɔ. Kʊtɔ kaalasa mʊ nɪɪ
fan taa kaala mʊ, kɪmʊ maa nɪɪ ɪbwaarɛ
ii biti ɔ taa kaala sa fanɛ.”
39 Nɪɪ Yesu bɔ bamʊ kɪŋasan nɪmʊ yɛ,
“Gyaatanapʊ ɪ taalɛ gyankpaa mʊ tɔɔmaa
gyaatanapʊ ɔkpa? Nɪɪ ɪ kan ba kanɪn mʊ,
bamʊ asa anyɔ kpini bee biti ba naa lɪɪ
tɪyɛ kɪkyabɔ tɔ.
40 Nɪɪ ɔbɪɪlapʊ mɛɛ taalɛ ŋara mʊ
ɔkaapʊpʊ, amaa nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bɪla
bɪɪ bɪrɛ ɛɛ taalɛ waa fɛɛ mʊ ɔkaapʊpʊ.
41 “Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fu wu keyuubi kɪ
maa bʊ fʊ tɔɔmaa kensi tɔ, nɪɪ fu mee wu
kagyapoti mʊ nɪɪ kɪ bʊ fʊ lɛɛ tɔ?
42 Mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ taalɛ tɔwɛ fʊ tɔɔmaa
yɛ, ‘Mɛ tɔɔmaa, yɛgɛ n lɛɛ keyuubi mʊ
nɪɪ kɪ bʊ fu kensi tɔ falɛ! Yɛgɛ fʊ mɛɛ
kɪɪ kagyapoti mʊ nɪɪ kɪ bʊ fʊ gbaa-gbaa
fu kensi tɔ?’ Fʊ kebunbun ansi wuya,
gyankpaa lɛɛ kagyapoti mʊ nɪɪ kɪ bʊ fʊ
kensi tɔ, pɔyɪ kɛ fʊ taalɛ kɪɪ danbɪrasa lɛɛ
keyuubi mʊ nɪɪ kɪ bʊ fʊ tɔɔmaa lɛɛ tɔ.

Oyu Kɪmaa Nɪmʊ Kɪmaa Kɪmʊ Abi (Matiwu 7:16-20, 12:33-35)

43 “Nɪɪ oyu danbɪrasa kʊ man bʊ tɔ kɪ
sɔyɪ abi libi, abɛɛ oyu libi mɛɛ sɔyɪ abi
danbɪrasa.
44 Oyu kʊmaa nɪmʊ kɪmʊ abi sʊ nɪɪ bɛɛ
sʊ bɛɛ bɪɪ kɪmʊ. Nɪɪ ɔkʊ mɛɛ tɪyɛ akutu
ɛɛ lɪɪ kɪkpalɛ oyu sʊ, abɛɛ kididobi lɪɪ
kimango oyu sʊ.
45 Nyɪmɪsa danbɪrasa ɪɪ waa atɔ
danbɪrasa mʊ nɪɪ ɔ kʊʊla yɪla mʊ kɔkɔlɔ
tɔ, nɪɪ nyɪmɪsa libi mɔɔ ɪɪ waa atɔ libi
mʊ nɪɪ ɔ kʊʊla yɪla mʊ kɔkɔlɔ tɔ. Lɪɪ fɛɛ
nyɪmɪsa kɔnɔ ɪɪ tɔwɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊ
mʊ kɔkɔlɔ tɔ nɪn.

Kɪŋasan Lɪɪ Asa Anyɔ Akpaara Kɪpɔyɪ Sʊ (Matiwu 7:24-27)

46 “Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan tɪɪ mɛ yɛ,
‘Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ,’ yɛgɛ fan mɛɛ waa
kʊtɔ mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa?

47 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ ba mɛ asɛ, ba nu
mɛ asın, nıı ɔ waa ımʋ mʋ, n biti n kaapʋ
fanɛ ɔsa mʋ nıı o duli.
48 Kanın ɔsa maŋa du nın fɛɛ ɔsa mʋ
nıı ee biti ɔ pɔyı kıkpaara, nıı o kuu
loo kasɛ nıı ɔ pɔyı ɔpɔrɛ gyankpaasa mʋ
gyaga kıfʋlɛ sʋ. Nıı nkyu n bɔla nıı ı da
kıkpaara mʋ, amaa kı man gyingyen lıı
fɛɛ maa pɔyı kımʋ danbırasa mʋ sʋ.
49 Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı o nu mɛ asın,
nıı ɔ man buu ımʋ mʋ, o du nın fɛɛ ɔsa
mʋ nıı ɔ man kuu ɔbɔ pɔyı nıı ɔ pɔ́yí
kıkpaara mʋ gyaga kusuupu sʋ. Nıı nkyu
maa bɔla da kıkpaara mʋ, nıı kı lıı tıyɛ
yaasɛ tɔ kpini-kpini."

7

Roma Anaakɔpʋ Kılıfa Ɔkıısʋpʋ Kıkɔɔlɛ-gyii (Matiwu 8:5-13)

1 Saŋa mʋ nıı Yesu tɔwɛ ınımʋ lʋwɛ,
nıı asa ba nu mʋ katɔwɛ mʋ, o kpee
Kapanum kadɛ tɔ.
2 Roma anaakɔpʋ kılıfa ɔkıısʋpʋ kʋ
kyına ɔ bʋ tʋtɔ, nıı ɔ sʋ kıyaafɔlɛ kʋ mʋ
nıı ee biti mʋ asın, nıı ɛɛ lɔ nıı ee biti o
wu.
3 Ɔkıısʋpʋ mʋ maa nu Yesu sʋ mʋ, nıı
o sun Gyiwu abi abılısa akʋ mʋ asɛ, yɛ ɔ
ba kyɛ mʋ kıyaafɔlɛ sa mʋ.
4 Ba maa ba Yesu asɛ mʋ, ba dan baasɛ
kʋlɛ mʋ gaa tɔwɛ yɛ, "Ɔnyın nımʋ dagaa
fɛɛ fʋ maa kyɛ mʋ tɔ.
5 Lıı fɛɛ ɔ sʋ kebiti sa anɛ Gyiwu abi,
halıı ɔ pɔyı kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa sa
anɛ."
6 Ɪmʋ sʋ Yesu buu bamʋ ee kpee
tʋtɔ. Saŋa mʋ nıı o tiri kıkpaara mʋ tɔ
mʋ, nıı Roma anaakɔpʋ ɔbılısa mʋ sun
mʋ kyɛmınɛ ana ba naa tɔwɛ Yesu yɛ,
"Ɔnyırıpɛ man nyanla fʋ n-yıı. Lıı fɛɛ n
man dagaa fɛɛ fʋ ba mɛ kıkpaara sʋ.
7 Kanın gbaa nıı n wu fɛɛ n man dagaa
fɛɛ n ba fʋ asɛ. Fɛɛ fʋ dan sa kɔnɔ mɛ
kıyaafɔlɛ ii biti ɔ nyɛ alanfıya.
8 Lıı fɛɛ ngbaa mɛ n bʋ ɔbılısa ɔkʋ kasɛ,
nıı anaakɔpʋ ɔkʋ gbaa ba bʋ mɛ kasɛ. Nıı
n tɔwɛ nımʋ yɛ, 'Kpe nfıı' nıı ee kpee, nıı
n bıla tɔwɛ ɔnımʋ yɛ, 'Ba nfıı,' nıı ɛɛ ba,
nıı n tɔwɛ mɛ kıyaafɔlɛ yɛ, 'Waa falɛ,' nıı
ɛɛ waa."
9 Yesu maa nu kanın mʋ, i kyinkyin mʋ,
nıı o biliŋi mu ansi kıı kʋbʋ damantɛ
mʋ nıı ba buu mʋ mʋ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "N
tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, Ɪsırayı abi kpini tɔ
mʋ, n man pııta wu ɔsa mʋ nıı ɔ sʋ falɛ
kıkɔɔlɛ-gyii damantɛ nımʋ kedubi."
10 Nbɔɔ mʋ nıı o sun mʋ ba maa bwii
kpewu mʋ, ba naa tu kıyaafɔlɛ mʋ maa
nyɛ alanfıya.

Yesu Kyiŋi Okulapu-kyıı Kʋ Mu-bii Lıı Lewu tɔ

11 Ɪmʋ kamaa mʋ Yesu lıı tʋtɔ kpee kadɛ
mʋ nıı bɛɛ tıı kımʋ yɛ Nayin, nıı mʋ
abıılapʋ yɛ asa damantɛ ba buu mʋ.
12 Saŋa mʋ nıı o tiri kadɛ mʋ nbwama
mʋ, o wu ba maa sʋ obuni ba lıı kadɛ
mʋ tɔ, nıı obuni maŋa gyɛ okulapu-kyıı
kebii-nyınsa kʋlʋn mʋ nıı ɔ kʋʋgɛ. Nıı
asa damantɛ mʋ nıı ba bʋ kadɛ mʋ tɔ ba
buu okulapu-kyıı mʋ.
13 Ɔnyırıpɛ Yesu maa wu okulapu-kyıı
mʋ, mʋ asın a kıtaa mʋ kʋwɛɛ, nıı ɔ tɔwɛ
mʋ yɛ, "Man bıla su."
14 Nıı Yesu taa mʋ kıbaa naa mata
kıdakaa mʋ, nıı asʋlapʋ mʋ ba sii ba yılɛ,
nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Kıyaafɔlɛ! N tɔwɛ fʋ yɛ,
kʋsʋ!"
15 Nıı olewupu mʋ kʋsʋ kyına, nıı o
piili ɛɛ tɔwɛ, nıı Yesu taa mʋ sa mu-nyi.
16 Nıı i kyinkyin bamʋ kpini nıı ba
yın Ɪbwaarɛ. Nıı ba tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ lala kʋ lıı anɛ sʋ. Ɪbwaarɛ ba ɔ
ba kyɛ mʋ asa tɔ."
17 Yesu asın nımʋ ı yalagɛ Gyudeya
ɔsʋwʋlɛ sʋ, yɛ ısʋwʋlɛ mʋ nıı ı dɛ ı maa
kımʋ mʋ.

Gyɔn Okyugyeepu Sun Asa Yesu Asɛ (Matiwu 11:2-19)

18 Nıı Gyɔn abıılapʋ ba naa tɔwɛ mʋ
Yesu awaasa mʋ kpini. Ɪmʋ sʋ ɔ tıı mʋ
abıılapʋ anyɔ,
19 nıı o sun bamʋ Ɔnyırıpɛ Yesu asɛ yɛ
ba naa taasɛ mʋ yɛ, "Fʋ ı gyɛ Ɔmʋ nıı,
Ɪbwaarɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ abɛɛ a gyoo
kıı ɔkʋ ɔkpa?"
20 Saŋa mʋ nıı anyın mʋ ba ba Yesu asɛ
mʋ ba tɔwɛ mʋ yɛ, Gyɔn okyugyeepu i
sun anɛ fʋ asɛ yɛ abaa taasɛ fʋ yɛ, "Fʋ ı
gyɛ Ɔmʋ nıı Ɪbwaarɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ
abɛɛ a gyoo kıı ɔkʋ ɔkpa?"

21 Kanɪn saŋa maa tɔ mʊ Yesu kyɛ asa
gaalaagaa alobi, nɪɪ ɔ gya nbwɪɪ libi lɪɪ
asa tɔ, nɪɪ o bugi agyaatanapʊ gaalaagaa
ansi.
22 Ɪmʊ sʊ ɔ lɛɛ Gyɔn nbɔɔ mʊ kɔnɔ yɛ,
“Fan bwii naa tɔwɛ Gyɔn kʊtɔ mʊ nɪɪ
fan wu yɛ ɪmʊ nɪɪ fan nu. Agyaatanapʊ
ansi ii bugi, nɪɪ aboobi bɛɛ kʊsʊ natɛ, nɪɪ
abootipu bɛɛ nyɛ alanfɪya, nɪɪ akpawu
asu ii tigi, nɪɪ alewupu bee kyiŋi bɛɛ ba
nkpa tɔ, nɪɪ atiripu bee nu asɪn danbɪrasa
mʊ.
23 Fan bɪla tɔwɛ mʊ yɛ, kusee ɪ gyɛ sa
ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ san ɔ sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
mɛ tɔ.”
24 Saŋa mʊ nɪɪ Gyɔn nbɔɔ ba lɪɪ mʊ asɛ
mʊ, nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ Gyɔn asɪn ɛɛ sa
kʊbʊ mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Fan maa
lɪɪ kpee Gyɔn asɛ ofuli mʊ sʊ mʊ, mɪnɛ
nɪɪ fan waa nfɛɛrɛ fɛɛ fen kpee fɛn naa
kɪɪ? Kʊkyɔ mʊ nɪɪ afuu a da ii fiilaa mʊ?
25 Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn bɪrɛ mʊ, mɪnɛ
nɪɪ fan kpee naa wu? Abɛɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o
bun ɔgyalɪn atɔ? Ayee! Asa mʊ nɪɪ ba bun
ɔgyalɪn atɔ nɪɪ ba sʊ kakyɪna danbɪrasa
mʊ, ba bʊ awurakpa nɪn.
26 Amaa mɪnɛ nɪɪ fan kpee naa kɪɪ?
Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ abɛɛ? Ɛɛhn, n tɔwɛ
fanɛ kesintin fɛɛ ɔ kyɔ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ.
27 Gyɔn nɪmʊ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,
‘N biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ gyankpaa fʊ,
mʊ ii biti ɔ lɔŋɔ fʊ ɔkpa gyoo fʊ.’
28 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ mʊ mʊ, man kyɔ Gyɔn, amaa
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o du pii sʊsʊ kuwura-gyii
tɔ mʊ kyɔ mʊ.”
29 Asa mʊ kpini yɛ lenpoo akɔɔlɛpʊ mʊ
nɪɪ ba nu Gyɔn asɪn tɔwɛsa mʊ, ba kɔɔlɛ
gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ asɪn mʊ i kyiigi, lɪɪ fɛɛ
ba yɛgɛ nɪɪ Gyɔn gyee bamʊ Ɪbwaarɛ
kekyugyee.
30 Amaa Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ
anyipu ba kina nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sʊ
sa bamʊ mʊ. Ɪmʊ sʊ nɪɪ ba man yɛgɛ nɪɪ
Gyɔn gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
31 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, “Anɪmʊ nɪɪ n biti
n taa ndaga kakyɪna kanɪmʊ tɔ asa kaala.
Anɪmʊ ana nɪɪ ba duli?
32 Ba du nɪn fɛɛ nbii mʊ nɪɪ ba tɛ kɪgya
tɔ bɛɛ tɪɪ abaa bɛɛ tɔwɛ yɛ,
‘An fʊlɛ kensi-gyii nbɪlɛ sa fanɛ,
amaa fan man kyaa,
nɪɪ an sawʊ keli alengyi sa fanɛ,
amaa fan man su’.
33 “Lɪɪ fɛɛ Gyɔn okyugyeepu maa ba
mʊ, ee ŋmina kɔnɔ gaa, nɪɪ ɔ man nuu
nta, nɪɪ fan yɛ ‘Ɔ sʊ nbwɪɪ libi.’
34 Nɪɪ Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n
maa ba mʊ, n gyii nɪɪ n nuu, nɪɪ fan yɛ,
‘N gyɛ ogyipu lala yɛ ɔtabʊʊpʊ, nɪɪ n bɪla
n gyɛ lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ alibi awaapʊ
bamʊ kyɛmɪnɛ.’
35 Amaa bamʊ nɪɪ bee buu Ɪbwaarɛ
kanyaasɪn, lɪɪ bamʊ-daa sʊ mʊ, ɪɪ kaapʊ
fɛɛ kanyaasɪn mʊ bʊrɔn.”

Ɔkyɪɪ Alibi Wuya Kʊ Taa Tulale Sʊswa Yesu

(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Gyɔn 12:1-8)

36 Saŋa kʊ tɔ nɪɪ Kafarasii-nyɪn kʊ tɪɪ
Yesu yɛ ɔ ba kɛ ba naa bʊga gyii. Nɪɪ Yesu
kpee mʊ kɪkpaara sʊ nɪɪ ɔ naa kyɪna o
gyii.
37 Kanɪn kadɛ maŋa tɔ mʊ ɔkyɪɪ gyaga
kʊ bʊ tʊtɔ. Ɔkyɪɪ mʊ maa nu fɛɛ Yesu bʊ
Kafarasii-nyɪn mʊ kɪkpaara sʊ ee gyii mʊ,
nɪɪ ɔ bɪya tulale liifensa pʊrʊntʊwa bɔla.
38 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ ba yɪlɛ Yesu kamaa tiri
mʊ ayaa asɛ ee su ansikyu ɛɛ pɔɔla mʊ
ayaa. Nɪɪ ɔ taa mu inyini ɛɛ kpayɪ Yesu
ayaa sʊ, nɪɪ o munkura ɪmʊ bɛɛrɛɛ sʊ, nɪɪ
ɔ kyɛɛgɛ tulale mʊ wʊrɪgɛ mʊ ayaa sʊ.
39 Nɪɪ Kafarasii-nyɪn mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ Yesu
mʊ maa wu ɪnɪmʊ mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ nfɛɛrɛ
tɔ yɛ, “Fɛɛ ɔnyɪn nɪmʊ dɪn dan ɔ gyɛ
ɔtɔwɛpʊ kesintin nɪn, ɔ dɪn bɪɪ ɔkyɪɪ
kʊlʊn mʊ nɪɪ ɛɛ mata mʊ falɛ, ɔ dɪn bɪɪ
kɪbaabʊtɔ gyaga mʊ nɪɪ ɔ bʊ kɪmʊ tɔ.”
40 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Simon yɛ, “N sʊ kʊtɔ
kʊ kɛ n tɔwɛ fʊ.”
Nɪɪ Simon yɛ, “N nu, Ɔkaapʊpʊ, tɔwɛ
mɛ.”
41 Nɪɪ Yesu bɔɔ mʊ kɪŋasan yɛ, “Anyɪn
anyɔ akʊ ɪ naa paala afulee lɪɪ afulee
wuya kʊ asɛ. Ɔkʊ paala gbiti nderebi anu,
ɔnyɔsapʊ mɔɔ adunuu.
42 Bamʊ ɔkʊ man taalɛ nyɛ ɔ naa ka mʊ
kʊkɔ. Nɪɪ afulee wuya mʊ taa kɛɛ bamʊ
asa anyɔ. Asa anyɔ maŋa tɔ mʊ, anɪmʊ ii
biti o biti afulee wuya mʊ asɪn gaa?”

43 Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N waa nfɛɛrɛ fɛɛ
ɔmʊ nıı mu afulee akyɔ mʊ.”
Nıı Yesu yɛ, “Fʊ lɛɛ kɔnɔ kesintin.”
44 Nıı Yesu biliŋi kıı ɔkyıı mʊ, nıı ɔ
tɔwɛ Simon yɛ, “Yɛ fu wu ɔkyıı nımʊ? N
maa ba fʊ kıkpaara sʊ mʊ, fʊ man sa mɛ
nkyu kɛ n fwıı mɛ ayaa sʊ, amaa ɔkyıı
nımʊ taa mʊ ansikyu fwıı mɛ ayaa, nıı ɔ
taa mu inyini kpayı ımʊ.
45 Fʊ man baari mɛ waa mɛ nsa-nsa,
amaa lıı koo saŋa mʊ nıı n ba nfıı mʊ,
ɔkyıı nımʊ man pıı yɛgɛ mɛ ayaa sʊ
kimunkura.
46 Fʊ man taa olifu nfɔ wʊrıgɛ mi kumu
tɔ, amaa ɔkyıı nımʊ taa tulale wʊrıgɛ mɛ
ayaa sʊ.
47 Imʊ sʊ n tɔwɛ fʊ yɛ, kebiti lala mʊ
nıı ɔ kaapʊ falɛ sʊ mʊ, ıı kaapʊ fɛɛ ba
taa mu alibi damantɛ mʊ kɛɛ mʊ. Lıı fɛɛ
ɔkʊmaa mʊ nıı mu alibi a man kyɔ nıı ɔ
nyɛ kıtaakɛɛ mʊ, ɛɛ kaapʊ kebiti mʊ gbaa
gbɛrɛɛ nın.”
48 Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ, “N
taa fu alibi kɛɛ fʊ.”
49 Nıı bamʊ nıı ba san ba tɛ ogyikpa mʊ
bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, “Anımʊ ı gyɛ ɔnımʊ,
halıı ɔ sʊ alibi ɛɛ kɛɛ?”
50 Amaa Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ, “Fʊ
kıkɔɔlɛ-gyii kı mɔlıgɛ fʊ. Natɛ yɛ kɔkɔlɔ
yuuli.”

8

Akyıı Mʊ Nıı ba Buu Yesu

1 Inımʊ kamaa mʊ, Yesu natɛ ndɛ lala
yɛ ndɛ-bii sʊ ɛɛ tɔwɛ asın danbırasa lıı
kuwura-gyii mʊ sʊ, yɛgɛ abıılapʊ kudu
anyɔ mʊ ba tii mʊ sʊ.
2 Nıı akyıı ɔkʊ mʊ nıı ɔ gya n-yaayu libi
lıı bamʊ tɔ nıı ɔ kyɛ bamʊ alɔ mʊ, gbaa
ba buu mʊ. Bamʊ ɔkʊ ı gyɛ Mɛɛrı (mʊ
nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Magidalen) mʊ nıı Yesu
gya nbwıı libi asunɔ lıı mʊ tɔ mʊ,
3 yɛ Gyowana mʊ nıı mu-kuli ı gyɛ
Kyusa. Mʊ ı gyɛ owura Herodi kıkpaara
sʊ ɔkıısʊpʊ ɔbılısa mʊ, yɛ Susana yɛ akʊ.
Akyıı anımʊ ı sʊ bamʊ gbaa-gbaa atɔ bɛɛ
kyɛ Yesu maa mʊ abıılapʊ tɔ.

Kıŋasan Lıı Ɔdɔɔpʊ Mʊ Nıı Ɔ Ŋmatɛ Ayu
(Matiwu 13:1-17; Maki 4:1-12)

4 Saŋa mʊ nıı asa bɛɛ lıı ndɛ sʊ ndɛ sʊ
ba ba gyaŋɛ Yesu asɛ, nıı ba ba nyɛ akyɔ
mʊ, Yesu bɔ bamʊ kıŋasan yɛ,
5 “Ɔdɔɔpʊ kʊ ı kyına kpee ɔ naa ŋmatɛ
ayu. Saŋa mʊ nıı ɛɛ ŋmatɛ ayu mʊ ımʊ
ıkʊ ı tıyɛ ɔkpa tɔ nıı asa ba natɛ ımʊ sʊ
nıı nbwiibi ba ba tasɛ gyii.
6 Nıı ıkʊ ı tıyɛ afʊlɛ sʊ katın mʊ nıı ısɛ
ı man kyɔ sa ımʊ. Imʊ sʊ ı maa kɔyı mʊ,
ımʊ ilin ı man taalɛ kpee kata. Imʊ sʊ
kyɔwɛ maa daa ımʊ mʊ nıı i fugya.
7 Nıı ıkʊ mɔɔ ı tıyɛ iwii tɔ nıı ımaa ımʊ
ı bʊga dan nıı iwii mʊ ı dan nyan ımʊ.
8 Nıı abi akʊ mɔɔ ı tıyɛ kasɛ danbırasa
tɔ nıı ı kɔyı dan. Nıı ı dan sɔyı abi
kılıfa-kılıfa.” Maa tɔwɛ ınımʊ lʊwɛ mʊ,
nıı o diyaa mʊ ɔbʊlɛ tɔwɛ yɛ, “Ɔmʊ nıı ɔ
sʊ asʊ nıı ee biti o nu mʊ, o nu.”
9 Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba taasɛ mʊ
kıŋasan mʊ kasɛ.
10 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fanɛ bırɛ
Ɩbwaarɛ lɛɛ mu kuwura-gyii mʊ asiri asın
kaapʊ fanɛ, amaa asansa bırɛ aŋasan tɔ
nıı n biti n tɔwɛ sa bamʊ. Imʊ sʊ,
‘bee biti ba ba bɛɛ kıı,
amaa ba mɛɛ yɛ ba wu,
kɛ ba ba bee nu,
amaa ba mɛɛ yɛ ba nu kasɛ.’ ”

Yesu Lɛɛ Kıŋasan mʊ Kasɛ Lıı Ɔdɔɔpʊ Mʊ Sʊ
(Matiwu 13:18-23; Maki 3:13-20)

11 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “Kıŋasan mʊ kasɛ
ı gyɛ yɛ, abi mʊ nıı ɔ ŋmatɛ mʊ ı gyɛ
abwaarɛsın mʊ.
12 Nıı ımʊ nıı ı tıyɛ ɔkpa tɔ mʊ, ı gyɛ
bamʊ nıı bee nu asın mʊ, nıı Sıtaanɛ ı
lɛɛ ımʊ ɛɛ lıı bamʊ nkɔlɔ tɔ, nıı ba mɛɛ
taalɛ kɔɔlɛ gyii kɛ ba nyɛ kamɔlıgɛ.
13 Nıı ımʊ nıı ı tıyɛ afʊlɛ sʊ mʊ, ı gyɛ
bamʊ nıı bee nu asın mʊ, nıı bɛɛ taa
kensi-gyii kɔɔlɛ ımʊ. Amaa asın mʊ man
loo bamʊ nkɔlɔ tɔ. Bamʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı
mɛɛ kyɛɛrɛɛ, ımʊ sʊ nıı kʊtʊʊ tɔ kıı kı
kan ba tu bamʊ de, bɛɛ lıı tıyɛ nın.
14 Nıı ımʊ nıı ı tıyɛ iwii tɔ mɔɔ mʊ ı
yılɛ sa bamʊ nıı bee nu asın mʊ, amaa
lıı kakyına tɔ nfɛɛrɛ kıfɛ, kufulee biti yɛ
kensi-gyii bansa i kun bamʊ, nıı ba mɛɛ
taalɛ dan kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.
15 Nıı ımʊ nıı ı tıyɛ kasɛ danbırasa tɔ
mʊ mɔɔ, ı gyɛ bamʊ nıı ba taa kɔkɔlɔ

kʊlʊn kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii, nɪɪ ba sʊ kenyiita yɪlɛ tɔ kɛ ba waa adanbɪrasa."

Fɪtɪla Kɪŋasan
(Matiwu 5:15; Maki 4:21-25)

16 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʊ kɪŋasan kʊ yɛ, "Ɔkʊ mee tuwa fɪtɪla kɛ ɔ taa waa kolobi tɔ abɛɛ ɔ taa yii npaa kasɛ, amaa ɛɛ taa ɛɛ gyaga kɪmʊ ɔgyagakpa nɪn, kɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ ba mʊ ba wu fɪtɪla mʊ.
17 Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ baala gbaa kii biti kɪ lɪɪ ifuli, nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɪ gyɛ asiri atɔ kpini ii biti ɪ lɪɪ ifuli.
18 Ɪmʊ sʊ fan baa fan da sʊ kanan mʊ nɪɪ fen nu asɪn, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nu asɪn kasɛ mʊ, ii biti ɪ sa mʊ tii sʊ, nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o mee nu asɪn mʊ kasɛ mʊ, ii biti ɪ kɔɔlɛ ipii mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ gbaa lɪɪ mʊ asɛ."

Yesu Mu-nyi Yɛ Mu-Supu Ana
(Matiwu 12:46-50; Maki 3:31-35)

19 Nɪɪ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana ba ba yɛ ba be wu mʊ, amaa lɪɪ sakyɔ sʊ mʊ, ba man nyɛ nin tiri mʊ.
20 Tʊtɔ nɪɪ ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, "Fu-nyi yɛ fu-supu ana ba yɪlɛ kewu bee biti fɛɛ ba wu fʊ."
21 Nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Mi-nyi yɛ mi-supu ana ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ bee nu abwaarɛsɪn nɪɪ bɛɛ sʊ bɛɛ waa kusun mʊ."

Yesu Tɔwɛ Sa Afuu Nɪɪ Ɪ Yɛgɛ
(Matiwu 8:23-27; Maki 4:35-41)

22 Kakaakʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Fan yɛgɛ a faa kpee benbe." Nɪɪ ba loo ɔkʊlɪ tɔ faa kyʊn.
23 Saŋa mʊ nɪɪ bɛɛ palɛ bee kpee mʊ Yesu dɛ nsɪɪrɛ. Nɪɪ afuu lala akʊ a tigi lɪɪ bamʊ sʊ, nɪɪ apaa a da a loo ɔkʊlɪ mʊ tɔ. Nɪɪ ɪ san gbɛrɛɛ kɛ ɔkʊlɪ mʊ o muuri, nɪɪ bamʊ nkɔlɔ ɪ ŋmaa bamʊ.
24 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba naa kyiŋi mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ! An biti a sii nkyu tɔ!"

Nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ, pʊntɛ afuu mʊ yɛ apaa mʊ sʊ, nɪɪ ɪ waa diin.
25 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii bʊ fɪnɛ?"

Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ, nɪɪ i kyinkyin bamʊ nɪɪ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Nyɪmɪsa mɔɔ ndee nɪɪ ɛɛ sa afuu yɛ apaa kɔnɔ nɪɪ i nu mʊ asɛ."

Yesu Kyɛ Ɔnyɪn Kʊ mʊ nɪɪ Ɔ Sʊ Nbwɪɪ Libi
(Matiwu 8:28-34; Maki 5:1-20)

26 Nɪɪ ba palɛ naa fʊʊ Gerasene abi ɔsʊwʊlɛ sʊ, kɪbaafʊn mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile benbe.
27 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ ɛɛ yɪlɛ ɔbʊn kaa mʊ, nɪɪ Kagerasene-nyɪn kʊ mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba bʊ mʊ tɔ mʊ ba gyaŋa mʊ. Ɔnyɪn nɪmʊ natɛ kubolonkpan kyɛɛrɛɛ yɛgɛ ɔ mɛɛ kyɪna kɪkpaara sʊ, amɔɔ nkyan tɔ nɪɪ ɔ bʊ.
28 Saŋa mʊ nɪɪ ɔnyɪn mʊ wu Yesu mʊ, ɔ pʊntɛ tɪyɛ mʊ ayaa tɔ, nɪɪ o kuusi kenken tɔwɛ yɛ, "Yesu, sʊsʊ Owura Lala mu-bii! Mɪnɛ nɪɪ fii biti mɛ asɛ? N kʊlɛ fʊ nɪn, man nyanla mɛ!"
29 Lɪɪ fɛɛ Yesu wʊla sa nbwɪɪ libi mʊ kɔnɔ fɛɛ ba lɪɪ ɔnyɪn mʊ tɔ. Saŋa kʊmaa nɪmʊ nbwɪɪ libi mʊ bɛɛ ba mʊ sʊ. Nɪɪ ɪ kan ba mʊ sʊ mʊ, bɛɛ taa agbeeleebi ŋmina mʊ abaa yɛ mʊ ayaa, yɛgɛ bee kun mʊ. Amaa ɛɛ tɪŋɛ agbeeleebi mʊ nɪɪ ba taa ŋmina mʊ mʊ, nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ bɛɛ sʊla mʊ kpee ofuli sʊ.
30 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ bɛɛ tɪɪ fʊ?"

Nɪɪ ɔ yɛ bɛɛ tɪɪ mɛ yɛ, "Kʊbʊ!" Lɪɪ fɛɛ nbwɪɪ libi kʊkyɔ ba tɛ mʊ sʊ.
31 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ ba kʊlɛ Yesu yɛ, ɔ man taa bamʊ naa waa ɔbɔ kyinkyingilin mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ tɔ.
32 Nɪɪ akuuri damantɛ akʊ ba bʊ kɪbɪɪ mʊ sʊ bee gyii. Nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ ba kʊlɛ Yesu fɛɛ ɔ yɛgɛ ba naa loo akuuri mʊ tɔ, nɪɪ Yesu sa bamʊ ɔkpa.
33 Nbwɪɪ libi mʊ ba maa lɪɪ ɔnyɪn mʊ tɔ mʊ, ba naa loo akuuri mʊ tɔ, nɪɪ ba sɪlɛ kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ naa loo ɔbʊn lala mʊ tɔ nɪɪ ba muuri.
34 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ akuuri mʊ sʊ ba maa wu kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ waa mʊ, ba sɪlɛ kpee kadɛ tɔ yɛ ndɔɔ ana tɔ naa tɔwɛ asa.
35 Nɪɪ asa mʊ ba ba kɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ waa. Ba maa ba Yesu asɛ mʊ, ba wu ɔnyɪn mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba kʊsʊ mʊ sʊ mʊ, o bun kaalɛ ɔ tɛ Yesu ayaa kasɛ yɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ tɔ i du kyɛɛkyɛɛ, nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ.
36 Bamʊ nɪɪ ba taa bamʊ ansi wu mʊ, ba tɔwɛ asa kanan mʊ nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ

nbwıı libi ba daa ba tɛ mʊ sʊ mʊ nyɛ kıkyɛ.
37 Kanın sʊ Gerasene abi mʊ nıı ba bʊ kıbaafʊn maŋa sʊ kpini, ba kʊlɛ Yesu yɛ
ɔ lıı bamʊ ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ, lıı fɛɛ kufuu
kı kıtaa bamʊ. Nıı o loo ɔkʊlı tɔ bwii.
38 Pɔyı kɛ ba bwii mʊ, ɔnyın mʊ nıı
nbwıı libi ba kʊsʊ mʊ sʊ mʊ kʊlɛ Yesu yɛ
ɔ yɛgɛ o buu mʊ. Amaa Yesu kina tɔwɛ
mʊ yɛ,
39 "Bwii kpee kewu naa tɔwɛ kʊtɔ lala
mʊ nıı Ɩbwaarɛ waa sa fʊ." Ɪmʊ sʊ ɔnyın
mʊ kpee kadɛ mʊ tɔ katın kʊmaa nımʊ
naa tɔwɛ kʊtɔ lala mʊ nıı Yesu waa sa
mʊ.

Yesu kyiŋi Gyarosi Mu-bii Nıı Ɔ Kyɛ Ɔkyıı Mʊ Nıı Nkalan Ɩ Da Mʊ Mʊ
(Matiwu 9:18-26; Maki 5:21-43)

40 Saŋa mʊ nıı Yesu bwii faa kpee ɔbʊn
benbe mʊ, sakyɔ mʊ ba waa mʊ nsa-nsa
kɔɔlɛ mʊ, lıı fɛɛ ba wʊla ba tɛ ba gyoo
mʊ.
41 Tʊtɔ nıı ɔnyın mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ
yɛ Gyarosi, mʊ nıı ɔ gyɛ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa mʊ ba
tıyɛ Yesu ayaa kasɛ, nıı ɔ kʊlɛ mʊ yɛ ɔ ba
mʊ kıkpaara sʊ.
42 Lıı fɛɛ mu kebii kyıısa-bi kʊlʊn mʊ
nıı o gyii nsu kudu anyɔ ii biti o wu.

Yesu maa yii sʊ ee kpee mʊ, sakyɔ mʊ
mili mʊ sʊ ba buu mʊ.
43 Ɔkyıı kʊ bʊ sakyɔ mʊ tɔ nıı nkalan
ı da mʊ nsu kudu anyɔ, amaa ɔkʊ man
taalɛ kyɛ mʊ.*
44 Nıı ɔkyıı mʊ loo sakyɔ mʊ tɔ ba
Yesu kamaa ba mata mʊ kaalɛ kɔnɔ-bi,
nıı opula maŋa tɔ mʊ nkalan mʊ ı tın.
45 Nıı Yesu taasɛ yɛ, "Anımʊ ı mata
mɛ?"

Bamʊ kpini ba maa kina yɛ ı man gyɛ
bamʊ mʊ, nıı Pita tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ,
sakyɔ bee mili fʊ sʊ, bɛɛ mata fʊ."
46 Amaa Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɔsa kʊ mata mɛ,
lıı fɛɛ n wu nıı n bıı fɛɛ ɔlʊn kʊ maa lıı
mɛ tɔ."
47 Nıı ɔkyıı mʊ maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ taalɛ
taa baala mʊ, ɔ kyıkyaa ba tıyɛ Yesu ansi
tɔ. Nıı ɔkyıı mʊ yılɛ sakyɔ mʊ tɔ tɔwɛ
kʊtɔ mʊ sʊ nıı ɔ mata Yesu, yɛ kanan mʊ
nıı ɔ nyɛ kıkyɛ opula maŋa tɔ.
48 Nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ, "Mi-bii
kyıısa, fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ nyɛ
alanfıya, kpewu kayıı yuuli tɔ."
49 Saŋa mʊ nıı Yesu san ɛɛ tɔwɛ
kanın mʊ, nıı kabɔɔ kı lıı kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa Gyarosi kıkpaara sʊ,
ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Man bıla tɔɔrɔɔ
ɔkaapʊpʊ mʊ, fu kebii kyıısa-bi mʊ wu."
50 Yesu maa nu kanın mʊ, nıı ɔ tɔwɛ
Gyarosi yɛ, "Man waa kufuu, fɛɛ fʊ dan
nyɛ kıkɔɔlɛ-gyii ee biti ɔ nyɛ alanfıya."
51 Yesu fʊʊ Gyarosi kıkpaara sʊ mʊ, ɔ
man yɛgɛ nıı ɔkʊ buu mʊ loo obu to,
amɔɔ Pita maa Gyɔn yɛ Gyemisi yɛ kebii
mʊ, mʊ-sɛ yɛ mu-nyi nkʊn.
52 Saŋa maa kpini yɛgɛ asa bɛɛ sawʊ
bɛɛ waa ılawʊ, bee su kebii mʊ keli. Nıı
Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ kusu, ɔ man wu,
ɔ dɛ nın."
53 Nıı asa mʊ ba ŋmasɛ Yesu, lıı fɛɛ be
nyi kebii mʊ maa wu.
54 Amaa Yesu kıtaa kebii mʊ kıbaa tɔ
tɔwɛ yɛ, "Mi-bii, kʊsʊ!"
55 Nıı kebii mʊ, mʊ kala bwii ba mʊ tɔ,
nıı ɔ kʊsʊ yılɛ opula maŋa tɔ. Tʊtɔ nıı
Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, ba sa kebii mʊ agyitɔ
kɛ o gyii.
56 Nıı ı waa kebii mʊ akʊʊgɛpʊ kıyan,
amaa nıı ɔ da bamʊ amu tɔ yɛ ba man
waa kɛ ba tɔwɛ asın mʊ nıı ı waa falɛ sa
ɔkʊ.

9

Yesu Sun Mʊ Abıılapʊ Kudu-anyɔ Mʊ
(Matiwu 10:5-15; Maki 6:7-13)

1 Yesu maa tıı abıılapʊ kudu-anyɔ mʊ
ba gyaŋɛ mʊ, ɔ sa bamʊ ɔlʊn nıı ɔ waa
bamʊ kınyın tɔ yɛ ba gya nbwıı libi lıı
asa tɔ kɛ ba kyɛ alɔ.
2 Tʊtɔ nıı o sun bamʊ yɛ, ba naa tɔwɛ
kuwura-gyii mʊ asın kɛ ba kyɛ alɔpʊ.
3 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan maa kpee
falɛ, fan man taa sɛhn tii sʊ. Fan man
taa kikpebi abɛɛ adiikun abɛɛ agyitɔ abɛɛ
afulee abɛɛ kaalɛ nyɔsapʊ kʊ tii sʊ.

* **8:43 8:43** Ɔkyıı nımʊ nyita mu afulee kpini akyɛpʊ asɛ, amaa mʊ kʊlɔ mʊ kı san kii tii sʊ.

4 Nıı kıkpaara kʊmaa mʊ nıı fan loo
kımʊ sʊ, nıı ba kɔɔlɛ fanɛ mʊ, fan kyına
tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı fen biti fan lıı
kadɛ maŋa tɔ.
5 Nıı kadɛ mʊ nıı ba kina fanɛ kıkɔɔlɛ,
nıı fan lıı tʊtɔ fen kpee mʊ, fan kpıkpaa
fanɛ ayaa sʊ apurutiti, kɛ ı kaapʊ fɛɛ kʊtɔ
mʊ nıı fan waa mʊ, ı man bʊrɔn."
6 Ɪmʊ sʊ abıılapʊ mʊ ba natɛ
ndɛ-bi-ndɛ-bi mʊ sʊ kpini bɛɛ tɔwɛ asın
danbırasa mʊ, yɛgɛ bɛɛ kyɛ asa katın
kʊmaa mʊ nıı bee kpee mʊ.

Yesu Asın Ɪ Tɔɔrɔɔ
Owura Herodi
(Matiwu14:1-12; Maki 6:14-29)

7 Kanın saŋa maŋa mʊ Owura Herodi
maa nu atɔ mʊ nıı ı waa kpini mʊ ı tɔɔrɔɔ
mʊ gaa. Lıı fɛɛ akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ Gyɔn
okyugyeepu mʊ i kyiŋi ba nkpa tɔ.
8 Nıı akʊ mɔɔ ba yɛ, olewupu Eligya i
bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, nıı akʊ mɔɔ ba
bıla tɔwɛ yɛ, atɔwɛpʊ dıdaa mʊ ɔkʊ i bwii
kyiŋi ba nkpa tɔ.
9 Amaa Herodi tɔwɛ yɛ, "N yɛgɛ nıı ba
tın Gyɔn okyugyeepu kumu. Anımʊ nıı
n bıla n nu mʊ n-yıı sʊ asın falɛ?" Nıı ɔ
kpan mʊ n-yıı fɛɛ o wu Yesu.

Yesu Sa Asa Ngbın Nnuu
Agyitɔ Nıı Ba gyii Ŋmɛ
(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Gyɔn 6:1-14)

10 Nıı asunpu mʊ ba maa bwii ba mʊ,
ba ba tɔwɛ Yesu kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ba
naa waa. Tʊtɔ nıı ɔ taa bamʊ nkʊn ba
lıı kpee kadɛ mʊ nıı bɛɛ tıı kımʊ yɛ
Betisayida mʊ.
11 Sakyɔ mʊ ba maa nu kanın mʊ, ba
buu mʊ kpee tʊtɔ. Nıı ɔ kɔɔlɛ bamʊ tɔwɛ
kuwura-gyii asın sa bamʊ, nıı ɔ kyɛ bamʊ
nıı bee biti kıkyɛ mʊ.
12 Kyɔwɛ maa biti ɔ lʊwɛ mʊ, nıı
abıılapʊ kudu anyɔ mʊ ba ba mʊ asɛ. Nıı
ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Yɛgɛ asa mʊ ba kpee
ndɛ-bi-ndɛ-bi yɛ ndɔɔ ana mʊ nıı ı bʊ tiri
nfıı mʊ, kɛ ba naa nyɛ ilookpa yɛ agyitɔ
gyii. Lıı fɛɛ katın mʊ nıı an bʊ falɛ gyɛ
kiyii nsana."
13 Amaa Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ
gbaa-gbaa fan sa bamʊ kʊtɔ kʊ kɛ ba
gyii." Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kʊtɔ mʊ nıı
an sʊ ı gyɛ bodobodo anuu yɛ ıkın ınyɔ,
abɛɛ fii biti fɛɛ a naa sɔɔ agyitɔ sa asa
damantɛ banımʊ?"
14 (Nıı anyın mʊ nıı ba bʊ tʊtɔ mʊ, bɛɛ
waa fɛɛ ngbın nnuu).

Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ,
"Fan yɛgɛ asa mʊ ba kyına ntun
adunuu-adunuu."
15 Nıı abıılapʊ mʊ ba waa kanın, nıı ba
yɛgɛ asa mʊ kpini ba kyına-kyına kasɛ.
16 Nıı Yesu taa bodobodo yɛ ıkın ınyɔ
mʊ diyaa mu ansi kıı sʊsʊ taa afwaala sa
Ɪbwaarɛ. Nıı ɔ kpɛɛ-kpɛɛ tɔ taa sa mʊ
abıılapʊ mʊ yɛ ba barıgɛ tɔ sa asa mʊ kɛ
ba gyii.
17 Asa mʊ kpini ba gyii ŋmɛ, nıı
abıılapʊ mʊ ba tasɛ-tasɛ agyisan mʊ bɔla
alantan kudu anyɔ.

Pita Bugi Tɔ Tɔwɛ Ɔsa
Mʊ Nıı Yesu Gyɛ
(Matiwu 16:13-19; Maki 8:27-29)

18 Kakaakʊ Yesu maa kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ mʊ nkʊn mʊ, nıı mʊ abıılapʊ
mʊ ba ba mʊ asɛ nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ,
"Anımʊ nıı asa bɛɛ tɔwɛ yɛ, n gyɛ?"
19 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ
fʊ ı gyɛ Gyɔn okyugyeepu, nıı akʊ mɔɔ
bɛɛ tɔwɛ yɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya ı gyɛ fʊ, nıı
asansa mɔɔ bɛɛ tɔwɛ yɛ, fʊ ı gyɛ atɔwɛpʊ
dıdaa mʊ nıı ba wu mʊ tɔ ɔkʊ i bwii ba
nkpa tɔ."
20 Nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Fanɔɔ fanɛ
mɔɔ, anımʊ nıı fan yɛ n gyɛ?" Nıı Pita
lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fʊ ı gyɛ ɔmɔlıgɛpʊ mʊ nıı
Ɪbwaarɛ Wʊla lɛɛ mʊ."
21 Tʊtɔ nıı Yesu da bamʊ amu tɔ yɛ ba
man kan waa tɔwɛ ɔkʊ.
22 Nıı ɔ bıla tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa dagaa maa gyii
awʊrʊfɔ gaa, kɛ abılısa yɛ aseepu bılısa
yɛ nbara akaapʊpʊ kpini ba kina mɛ. Bee
biti ba mɔɔ mɛ, amaa nkɛ nsa kamaa mʊ
n biti n kyiŋi lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ."
23 Nıı ɔ bıla tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ
nıı ee biti fɛɛ o buu mɛ mʊ, ı dagaa fɛɛ o
kina mʊ kɔkɔlɔ biti, kɛ o kukuri mu oyu
laasa sʊla buu mɛ kakɛ kʊmaa.
24 Ɪmʊ ı gyɛ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti
fɛɛ ɔ mɔlıgɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa mʊ,
ii biti ı lıı mʊ abaa tɔ, amaa ɔkʊmaa mʊ

nɪɪ ɔ taa mʊ nkpa sa lɪɪ mɛ sʊ mʊ, ee biti
o bwii nyɛ mʊ nkpa.
25 Fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa kan nyɛ dulinyaa tɔ
atɔ kpini nɪɪ ɔ pan mʊ nkpa mʊ, mɪnɛ nɪɪ
ɔ nyɛ?
26 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɪ sʊ mʊ ipeeli lɪɪ
mɛ yɛ mɛ asɪn mʊ sʊ mʊ, kanɪn maŋa
nɪɪ ii biti ɪ baa ɪ sʊ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ ipeeli sa kanɪn ɔsa maŋa,
lɪɪ kakɛ mʊ nɪɪ maa Mɛ-Sɛ yɛ mʊ nbɔɔ
kyɪrɛkyɪrɛ mʊ an biti a ba bʊnyaa tɔ mʊ.
27 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ fanɛ mʊ nɪɪ
fan yɪlɛ nfɪɪ falɛ tɔ akʊ ba mɛɛ yɛ ba wu
lewu, amɔɔ ba dan wu kuwura-gyii mʊ
pɔyɪ."

Ɪbwaarɛ Lɛɛ Yesu Bʊnyaa Kaapʊ Kɪbɪɪ Kʊ Sʊ
(Matiwu 17:1-8; Maki 8:30-9:1)

28 Yesu maa tɔwɛ asɪn nɪmʊ lʊwɛ nkɛ
nsunɔ kamaa mʊ, ɔ taa Pita maa Gyɔn yɛ
Gyemisi nɪɪ maa bamʊ ba kpee kɪbɪɪ kʊkʊ
sʊ ba naa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ.
29 Maa san ɔ maa sʊ ɛɛ kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ mʊ, nɪɪ mu ansi tɔ a biliŋi, nɪɪ
mʊ ɪkaalɛ gbaa ɪ lɔŋɔ fuuli parɛparɛ nɪɪ
ɪ ŋalɪgɛ fɛɛ bʊlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mʊ.
30 Opula maŋa tɔ asa anyɔ akʊ ba ba
mʊ asɛ. Bamʊ ɪ gyɛ Mosesi maa Eligya.
31 Ba taa bʊnyaa sʊ ba Yesu asɛ, nɪɪ maa
bamʊ bɛɛ tɔwɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
tɔwɛ yɪla fɛɛ ee biti o kpee Gyerusalem
naa wu mʊ.
32 Pita maa mʊ tɔɔmaa ana mʊ ba dɛ
nsɪɪrɛ, amaa ba maa kyiŋi mʊ, ba wu Yesu
bʊnyaa mʊ yɛ asa anyɔ mʊ ba maa yɪlɛ
mʊ asɛ.
33 Asa anyɔ mʊ ba maa lɪɪ Yesu asɛ bee
kpee mʊ, Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
ɪ bʊrɔn gaa fɛɛ a maa bʊ nfɪɪ. Yɛgɛ a
waa abu asa, fʊ lɛɛ kʊkʊ. Mosesi lɛɛ yɛ
Eligya lɛɛ. (Yɛgɛ ɔ man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ
ɛɛ tɔwɛ)."
34 Ɔ dan san ɛɛ tɔwɛ nɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ a
ba bun bamʊ sʊ. Nɪɪ ɪ kɪtaa abɪɪlapʊ mʊ
kufuu kanan mʊ nɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ mʊ a
bun bamʊ sʊ mʊ.
35 Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ bʊ tɔwɛ abwaarɛ-wʊlɛ tɔ
yɛ, "Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ mi-bii mʊ nɪɪ n wʊla lɛɛ.
Fen nu mʊ asɛ."
36 Ɔbʊlɛ mʊ maa tɔwɛ lʊwɛ mʊ, ba wu
fɛɛ ɪ san Yesu nkʊn nɪn. Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ
mʊ ba yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ a sii yɛ bamʊ
nkʊn, ba man tɔwɛ ɔkʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba
wu saŋa maŋa.

Yesu kyɛ kebii kʊ mʊ nɪɪ ɛɛ lɔ kigbingbin
(Matiwu 17:14-18; Maki 9:14-27)

37 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ mʊ ba maa lɪɪ kɪbɪɪ mʊ
sʊ bɛɛ ba mʊ, sakyɔ damantɛ kʊ ba gyaŋa
Yesu.
38 Nɪɪ ɔnyɪn kʊ bʊ sakyɔ mʊ tɔ kuusi
tɪɪ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ! N kʊlɛ fʊ nɪn, kɪɪ mi
kebii-nyɪnsa-bii nɪmʊ sa mɛ, mʊ nkʊn ɪ
dan ɔ gyɛ mi-bii.
39 Kayaayu libi kʊ ɪɪ taalɛ ɛɛ ba mʊ sʊ,
nɪɪ opula tɔ ee kuusi yɛgɛ ɪɪ sʊ mʊ ɪɪ tʊʊ
kasɛ, ɪɪ bɪɪtɛ mʊ fɛɛ kabwɪɪ mʊ, yɛgɛ mʊ
kɔnɔ tɔ ɪ lɪɪ afʊfʊʊ ɪ taa mʊ i kpii nɪɪ ɪ
waa mʊ ɪ kyɛɛrɛɛ pɔyɪ kɛ ɪ yɛgɛ mʊ.
40 Nɪɪ n kʊlɛ fʊ abɪɪlapʊ yɛ ba gya
kayaayu libi mʊ lɪɪ mʊ tɔ, amaa ba man
taalɛ."
41 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "O! Fanɛ ndaga
asa, fan man kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, nɪɪ fanɛ
ɪkpa ɪ man du kyɛɛkyɛɛ. Nkɛ nfɪnɛ nɪɪ
n biti n kyɪna fanɛ asɛ nyɛ kenyiita sa
fanɛ?" Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Taa fu-bii
mʊ ba nfɪɪ."
42 Nɪɪ kebii mʊ maa ba Yesu asɛ mʊ, nɪɪ
kayaayu libi mʊ ba taa mʊ tʊʊ kasɛ nɪɪ
i kpii mʊ fɛɛ kigbingbin mʊ. Amaa Yesu
pʊntɛ kayaayu libi mʊ sʊ, nɪɪ ɔ kyɛ kebii
mʊ bwiiyaa mʊ sa mʊ-sɛ.
43 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ Ɪbwaarɛ
ɔlʊn kparɛ mʊ kaapʊ mʊ, ɪ waa asa mʊ
kpini kɪyan.
Ɪ maa san i kyinkyin asa mʊ lɪɪ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ Yesu waa sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ
mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
44 "Fan kan fanɛ asʊ kɛ fan nu yɛ
ɔdan. Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ waa asa abaa tɔ."
45 Amaa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba man nu
ɪmʊ kasɛ. Ɪ gyɛ asɪn baalasa mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ man lɛɛ kaapʊ bamʊ, amaa nɪɪ
ba sʊ kufuu fɛɛ ba taasɛ mʊ asɪn mʊ kasɛ.

Anɪmʊ Ɪ Gyɛ Ɔlala Ɪbwaarɛ Kuwura-gyii Mʊ Tɔ
(Matiwu 18:1-5; Maki 9:33-37)

46 Nɪɪ ɪmɔɔrɛ ɪ tɪyɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
nsana fɛɛ bamʊ tɔ mʊ, anɪmʊ ɪ gyɛ ɔlala.
47 Amaa Yesu maa bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ
fɛ mʊ, ɔ taa kebii pii ba yɪlɛ mʊ asɛ.

48 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fʊ kʊmaa mʊ nıı fʊ kɔɔlɛ kebii nımʊ dubi mɛ kıtıı tɔ sʊ mʊ, fʊ kɔɔlɛ mɛ nımʊ. Nıı fʊ kʊmaa mʊ nıı fʊ kɔɔlɛ mɛ mʊ, fʊ kɔɔlɛ ɔmʊnı o sun mɛ mʊ. Nıı ɔmʊnı ɔ gyɛ pii fanɛ kpini tɔ mʊ, mʊ ı gyɛ fanɛ tɔ ɔlala.”

Ɔkʊmaa Mʊ Nıı Ɔ Mɛɛ Tɔwɛ Yii Fanɛ Mʊ, Tii Fanɛ Sʊ (Maki 9:38-40)

49 Nıı Gyɔn tɔwɛ sa Yesu yɛ, “Ɔnyırıpɛ! An wu ɔnyın kʊ maa sʊ fʊ kıtıı ɛɛ gya nbwıı libi. Imʊ sʊ an gya mʊ lıı kımʊ tɔ. Lıı fɛɛ ɔ man tii anɛ sʊ.”

50 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan man gya mʊ. Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ mɛɛ tɔwɛ ee yii fanɛ mʊ, o tii fanɛ sʊ.”

Samariya Abi Ba Man Kɔɔlɛ Yesu Gyii

51 Yesu kibwii kpee sʊsʊ saŋa maa tiri tɔ mʊ, nıı ɔ waa mʊ nfɛɛrɛ, nıı o yii sʊ kpee Gyerusalem.

52 Tʊtɔ nıı ɔ lɛɛ nbɔɔ sun yɛ ba gyankpaa mʊ kpee Samariya kadɛ-bi tɔ naa kʊʊla gyoo mʊ.

53 Amaa tʊtɔ asa mʊ ba man kɔɔlɛ mʊ, lıı fɛɛ ba dan be nyi maa kpee Gyerusalem nın.

54 Nıı mʊ abıılapʊ anyɔ, Gyemisi maa Gyɔn ba maa wu kanın mʊ, nıı ba yɛ, “Ɔnyırıpɛ, fii biti fɛɛ a tıı fʊlɔn lıı sʊsʊ ba tuwa bamʊ abɛɛ?”

55 Amaa nıı Yesu biliŋi kıı bamʊ, nıı ɔ yɛ, “Fanɛ katɔwɛ maŋa man bʊrɔn.”

56 Nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba lıı tʊtɔ taa kpee kadɛ-bi pʊpwɛ kʊ sʊ.

Awʊrʊfɔ Mʊ Nıı Ɪ Bʊ Yesu Kubuu Tɔ (Matiwu 8:19-22)

57 Ba maa naa ɔkpa tɔ bee kpee mʊ, nıı ɔnyın kʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “N biti n buu fʊ kpee katın kʊmaa mʊ nıı fii kpee mʊ.”

58 Nıı Yesu tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ, “Ag-boogboo bɛɛ dɛ ıbɔ tɔ, nıı nbwiibi ba sʊ nsʊswaa, amaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa bırɛ n man sʊ katın mʊ nıı n dɛ fʊʊtɛ.”

59 Nıı Yesu bıla tɔwɛ ɔnyın kʊ mɔɔ yɛ, “Buu mɛ.”

Amaa ɔnyın mʊ tɔwɛ Yesu nın yɛ, “Ɔnyırıpɛ, yɛgɛ n bwii kpee naa pula nsɛ pɔyı.”

60 Amaa Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Yɛgɛ bamʊ nıı ba du fɛɛ alewupu, lıı fɛɛ ba man nyi Ɪbwaarɛ mʊ ba kpee naa pula bamʊ alewupu. Kɛ fɛɛ fʊ, fu kpee naa tɔwɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ asın.”

61 Nıı ɔnyın kʊ mɔɔ bıla yɛ, “Ɔnyırıpɛ n biti n buu fʊ, amaa yɛgɛ kɛ n bwii kpee naa kala mɛ kıkpaara sʊ asa kɛ n ba.”

62 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fʊ kʊmaa mʊ nıı fii biliŋi fıı kıı kamaa mʊ, nıı fʊ nfɛɛrɛ man dɛ katın kʊlʊn mʊ, fʊ man dagaa Ɪbwaarɛ kuwura-gyii.”

10

Yesu Sun Abıılapʊ Adusunɔ Yɛ Anyɔ

1 Inımʊ kamaa Ɔnyırıpɛ Yesu lɛɛ asa adusunɔ yɛ anyɔ akʊ nıı o sun bamʊ asa anyɔ-anyɔ, yɛ ba gyankpaa mʊ kpee kadɛ kʊmaa yɛ katın kʊmaa mʊ nıı ee biti o kpee mʊ.

2 Nıı ɔ bɔ bamʊ kıŋasan yɛ, “Ndɔɔ tɔ atɔ sɔyısa mʊ nıı ı dagaa a tıŋɛ mʊ ı kyɔ gaa, amaa atıŋɛpʊ mʊ ba man kyɔ. Fan kʊlɛ Ɔnyırıpɛ kusun mʊ wuya, kɛ ɔ bıya atıŋɛpʊ ba tii su kɛ ba ba waa mu kusun mʊ.

3 Fan kpee, n sun fanɛ nın fɛɛ nbʊlʊpʊ-bi ba maa kpee akuntun tɔ.

4 Fan man waa fan taa afulee abɛɛ adiikun abɛɛ asıbıta, kɛ fan man fwaala ɔkʊ ɔkpa tɔ.

5 Nıı fan kan loo kıkpaara kʊmaa sʊ mʊ, fan daa kıtɔwɛ yɛ, ‘Keyuula kı ba kıkpaara nımʊ sʊ.’

6 Nıı keyuula nyımısa kan ɔ bʊ tʊtɔ mʊ, fanɛ keyuula ii biti ɔ ba mʊ sʊ, nıı ı man gyɛ kanın mʊ, ii biti i bwii ba fanɛ sʊ.

7 Fan kyına kıkpaara maŋa sʊ, kɛ fen gyii kɛ fen nuu kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ba sa fanɛ. Lıı fɛɛ osunpu kʊmaa kʊkɔka dagaa mʊ. Fan man ba fen loo fen loo akpaara-akpaara sʊ.

8 “Nıı kadɛ kʊmaa mʊ nıı fan loo kımʊ tɔ nıı ba kɔɔlɛ fanɛ mʊ, fan gyii agyitɔ kʊmaa mʊ nıı ba sa fanɛ.

9 Fan kyɛ alɔpʊ mʊ nıı ba bʊ kadɛ mʊ tɔ, kɛ fan tɔwɛ ɔkʊmaa yɛ, ‘Nbıınbıı, Ɪbwaarɛ kuwura-gyii ki tiri fanɛ tɔ.’

10 Amaa nɪɪ fan kan loo kadɛ kʊ tɔ nɪɪ
ba man kɔɔlɛ fanɛ mʊ, fan lɪɪ kpee kadɛ
mʊ agbenbi sʊ kɛ fan tɔwɛ yɛ,
11 'An kpɪkpaa fanɛ kadɛ tɔ apurutiti
mʊ nɪɪ ɪ bʊ anɛ ayaa sʊ mʊ gbaa an
wʊrɪgɛ fanɛ sʊ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ
fan waa mʊ, ɪ man bʊrɔn. Amaa fan baa
fan nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii ki tiri tɔ.'
12 Nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ, katalɛ lala kakɛ
mʊ, kadɛ maa kii biti kɪ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ kɪ
kyɔ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ kɪ ba Sodom kadɛ
tɔ mʊ."

Ndɛ mʊ Nɪɪ Ba Man Kɔɔlɛ Yesu Gyii (Matiwu 11:20-24)

13 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Korasin abi fanɛ
laakʊ, Basayida abi fanɛ laakʊ, adangana
mʊ nɪɪ n waa fanɛ asɛ falɛ mʊ, nɪɪ ɪ daa
ɪ gyɛ Taayi yɛ Sidon nɪɪ n waa kanɪn nɪn,
naafɔɔ ba wʊla kyɪna kɛ ba dɪla ɪbɔɔta kɛ
ba taa nsɔ bun bamʊ amu kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ
ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ.
14 Amaa katalɛ lala kakɛ mʊ, Taayi maa
Sidon abi kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ ii biti ɪ baa ɪ bɔɔ
fanɛ lɛɛ.
15 Fanɛ Kapanum abi, bee biti ba kukuri
fanɛ kpee sʊsʊ nɪn abɛɛ? Ayee, bee biti ba
bɪya fanɛ kasɛ kamandɛ."
16 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
"Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu fanɛ asɛ mʊ, nu mɛ
asɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina fanɛ mʊ,
o kina mɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina mɛ
mʊ, o kina ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ nɪn."

Adusunɔ Yɛ Anyɔ Mʊ Kibwii Ba Yesu Asɛ

17 Abɪɪlapʊ adusunɔ yɛ anyɔ mʊ nɪɪ
Yesu sun mʊ ba bwii ba yɛ kensi-gyii nɪɪ
ba tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʊ kɪtɪɪ tɔ sʊ nbwɪɪ
libi gbaa ba bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa anɛ."
18 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N wu
Sɪtaanɛ maa lɪɪ sʊsʊ ba tɪyɛ kasɛ fɛɛ
bʊlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mʊ.
19 N sa fanɛ ɔlʊn fɛɛ fen biti fan kyigya
anansɛ yɛ ɪkyankpatɛ sʊ, kɛ fan nyɛ ɔlʊn
fanɛ dʊn Sɪtaanɛ sʊ, nɪɪ sɛhn mɛɛ yɛ ɔ
waa fanɛ.
20 Amaa fan man yɛgɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn
fɛɛ n-yaayu libi ba bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ
sa fanɛ. Amaa fan yɛgɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn
fɛɛ ba maa kyʊrɔɔ fanɛ atɪɪ yɪla Ɪbwaarɛ
ayɛ."

Yesu Ansi A Gyii Nɪɪ Ɔ kʊlɛ Kabwaarɛ kʊlɛ Matiwu 11:25-27; 13:16-17

21 Kanɪn saŋa maŋa Yesu kɔkɔlɔ ki
fuuli mʊ lɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ sʊ, nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ, sʊsʊ yɛ kasɛ Ɔnyɪrɪpɛ,
n fwaala fʊ lɪɪ fɛɛ fʊ taa atɔ nɪmʊ baala
anyaasɪnpʊ yɛ ɪwʊlɛ anyipu sʊ, nɪɪ fʊ lɛɛ
kaapʊ nbii wuribi. Nsɛ, fʊ kɪpɪrɛ sʊ nɪɪ
fʊ waa ɪnɪmʊ.
22 "Mɛ-Sɛ taa atɔ nɪmʊ kpini waa mɛ
kɪbaa tɔ. Ɔkʊ mee nyi ɔmʊ nɪɪ mɛ, Obii
mʊ n gyɛ, amɔɔ Ɔsɛ mʊ nkʊn, nɪɪ ɔkʊ mee
nyi Ɔsɛ mʊ, amɔɔ bamʊ nɪɪ n biti n lɛɛ
kaapʊ bamʊ mʊ nkʊn i nyi Ɔsɛ mʊ."
23 Tʊtɔ nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ
nkʊn yɛ, "Kumu ɔkɔn ɪ gyɛ sa fanɛ mʊ nɪɪ
fan wu atɔ mʊ nɪɪ fan wu falɛ.
24 N bɪla n tɔwɛ fanɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʊ gaalaagaa yɛ awura, ba daa bee
biti ba wu atɔ mu nɪɪ fen wu falɛ amaa ba
man wu. Nɪɪ ba daa bee biti ba nu asɪn
mʊ nɪɪ fen nu falɛ, amaa ba man nu ɪmʊ."

Kɪŋasan Lɪɪ Kasamariya-nyɪn Danbɪrasa Sʊ

25 Kakaakʊ nbara ɔkaapʊpʊ onyipu kʊ
kʊsʊ ba Yesu asɛ o be nu mʊ kɔnɔ tɔ asɪn.
Nɪɪ ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, mɪnɛ nɪɪ n
biti n waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?"
26 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ ba
kyʊrɔɔ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ? Nɛnɛ nɪɪ
fʊ kalɛ ɪmʊ nu kasɛ?"
27 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Taa fʊ
kɔkɔlɔ yɛ fʊ kala yɛ fʊ ɔlʊn yɛ fʊ nfɛɛrɛ
kpini biti fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ, kɛ fu biti fʊ
tɔɔmaa fɛɛ fʊ n-yɪɪ."
28 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ lɛɛ kɔnɔ
kyɛɛkyɛɛ sʊ. Waa ɪmʊ kɛ fʊ nyɛ nkpa."
29 Amaa ɔnyɪn mʊ ii biti ɔ kaapʊ fɛɛ
mʊ ɪkpa i kyiigi sʊ mʊ, ɔ taasɛ Yesu yɛ,
"Anɪmʊ ɪ gyɛ mɛ tɔɔmaa?"
30 Nɪɪ Yesu kɔnɔ kɪlɛɛ tɔ mʊ, ɔ bɔɔ mʊ
kɪŋasan yɛ, "Kakaakʊ nɪɪ ɔnyɪn kʊ lɪɪ
Gyerusalem ee kpee Gyeriko. Nɪɪ ɔ naa
tɪyɛ kumu ɔlʊn tɔ ayu abaa tɔ, nɪɪ ba dayɪ
mʊ dɪlɪgɛ mʊ, nɪɪ ɪ san gbɛrɛɛ kɛ o wu nɪɪ
ba yɛgɛ mʊ.
31 Ɪ ba fɛɛ Ɪbwaarɛ oseepu kʊ naa ɔkpa
maŋa sʊ ɛɛ ba. Maa wu ɔnyɪn mʊ, nɪɪ
ɔ kɪlɪgɛ taa ɔkpa mʊ kɪbaafʊn kyʊn yɛgɛ
mʊ.

32 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa nɪɪ
Lewi-nyɪn kʊ gbaa bɔla ba wu mʊ, nɪɪ
ɔ kɪlɪgɛ mʊ kyʊn.
33 Amaa Kasamariya-nyɪn kʊ gbaa bɔla
ɔkpa maŋa ba lɪɪ mʊ sʊ. Maa ba wu ɔnyɪn
mʊ, ɪ kɪtaa mʊ kʊwɛɛ.
34 Nɪɪ Kasamariya-nyɪn mʊ natɛ kpee
mʊ asɛ, nɪɪ ɔ taa wayɪn nta kpayɪ mʊ ɪlɔ
ana mʊ tɔ, nɪɪ ɔ waa kɪfɛ mʊ ɪlɔ mʊ tɔ
nɪɪ o ŋmina ɪmʊ. Nɪɪ ɔ taa mʊ gyaga mʊ
kuruma sʊ kpee kɪkpaara mʊ nɪɪ afɔ bee
loo kɪmʊ sʊ mʊ, nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ sʊ.
35 Lɪɪkaakɛ, Kasamariya-nyɪn mʊ maa
biti ɔ kʊsʊ kpee mʊ, ɔ lɛɛ afulee sa afɔ
kɪkpaara ɔkɪɪsʊpʊ mʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
'Kɪɪ ɔlɔpʊ nɪmʊ sʊ sa mɛ, nɪɪ fu kan nyita
afulee akʊ tii ɪnɪmʊ sʊ mʊ, nɪɪ n kan bwii
ba mʊ n biti n ba ka fʊ ɪmʊ kpini.' "
36 Nɪɪ Yesu taasɛ nbara ɔkaapʊpʊ mʊ
yɛ, "To, fʊ asɛ mʊ, asa asá nɪmʊ tɔ mʊ,
ɔmɔɔ ɪ kaapʊ fɛɛ mʊ tɔɔmaa ɪ gyɛ ɔnyɪn
mʊ nɪɪ amu tɔ ɔlʊn ayu ba dayɪ mʊ mʊ?"
37 Nɪɪ nbara ɔkaapʊpʊ onyipu mʊ lɛɛ
kɔnɔ yɛ, "Ɔmʊ nɪɪ o wu ɔnyɪn mʊ kʊwɛɛ
mʊ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ gbaa fʊ naa
waa kanɪn."

Yesu Kpe Maata Maa Mɛɛrɪ Asɛ

38 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ
bee kpee mʊ, ba naa fʊʊ kadɛ-bi kʊ. Tʊtɔ
nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Maata waa
mʊ nsa-nsa taa mʊ kpee mʊ kɪkpaara sʊ.
39 Maata sʊ osupu mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ
Mɛɛrɪ. Nɪɪ Mɛɛrɪ naa kyɪna Yesu asɛ ee
nu mʊ kɪkaapʊ mʊ.
40 Amaa kanɪn asɪn mʊ ɪ tɔɔrɔɔ Maata
lɪɪ fɛɛ mʊ nkʊn ɪɪ dɪŋa afɔ mʊ agyitɔ.
Ɪmʊ sʊ ɔ ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
"Mɛ-Nyɪrɪpɛ, ɪ man tiri fʊ fɛɛ mi-supu
maa yɛgɛ mɛ nkʊn n waa kusun mʊ
kpini? Tɔwɛ mʊ kɛ ɔ ba kyɛ mɛ tɔ."
41 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ,
"Maata, Maata! Asɪn gaalaagaa ɪ tɔɔrɔɔ
fʊ, nɪɪ i tiri fʊ."
42 Amaa kʊtɔ kʊlʊn i tiri. Mɛɛrɪ lɛɛ
kɪmʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba taalɛ
kɔɔlɛ ɪmʊ lɪɪ mʊ abaa tɔ.

11

Yesu Kabwaarɛ kʊlɛ Kɪkaapʊ (Matiwu 6:9-13; 7:7-13)

1 Kakaakʊ nɪɪ Yesu bʊ katɪn kʊ ɛɛ kʊlɛ
Ɪbwaarɛ. Maa lʊwɛ mʊ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ
mʊ tɔ ɔkʊ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, kaapʊ
anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Gyɔn kaapʊ mʊ abɪɪlapʊ mʊ."
2 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kan fen
biti fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, fan tɔwɛ
yɛ,
'Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ,
yɛgɛ asa ba bʊnyaa fʊ kɪtɪɪ,
yɛgɛ fu kuwura-gyii mʊ kɪ ba kasɛ sʊ
nfɪɪ.
3 Kɛ fʊ sa anɛ kakɛ kʊmaa agyitɔ
gyisa.
4 Taa anɛ alibi kɛɛ anɛ,
lɪɪ fɛɛ anɛ gbaa anɛ an sʊ an kɛɛ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa anɛ alibi mʊ.
Kɛ fʊ man yɛgɛ a loo kʊtʊʊ tɔ kɪɪ.' "
5 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "A
taa fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʊ kan kpee mʊ kyɛmɪnɛ
asɛ kagyanbwɛ kiyiridi nsana yɛ, 'Mɛ
kyɛmɪnɛ, paala mɛ bodobodo asa.
6 Lɪɪ fɛɛ mɛ kyɛmɪnɛ kʊ ɪ dan lɪɪ ɔkpa
sʊ ba sʊgɛ mɛ sʊ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ. Nɪɪ mɛɛ
mɛ n man sʊ sɛhn n sa mʊ kɛ o gyii.'
7 "A taa fɛɛ, mʊ kyɛmɪnɛ mʊ ɔ lɛɛ kɔnɔ
obu to yɛ, 'Man tɔɔrɔɔ mɛ, lɪɪ fɛɛ n tɪyɛ
tii biri sʊ, nɪɪ maa mi-bii ana an tɪyɛ dɛ,
ɪmʊ sʊ n mɛɛ yɛ n bɪla taalɛ kʊsʊ sa fʊ
sɛhn.'
8 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ
kakyɛmɪnɛ nkʊn sʊ mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ kʊsʊ
sa mʊ sɛhn. Amaa kpalɪ fɛɛ maa man sʊ
ipeeli nɪɪ ɔ san ɔ maa sʊ ɛɛ kʊlɛ mʊ, ɪ waa
nɛnɛ ee biti ɔ kʊsʊ sa mʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ
nɪɪ i tiri sa mʊ mʊ.
9 "Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, Fan kyaga sʊ
fɛn kʊlɛ Ɪbwaarɛ, ee biti ɔ sa fanɛ, fan
kyaga sʊ fen biti, fen biti fan nyɛ, fan
kyaga sʊ fɛn da ɔpʊnʊ, ee biti o tigi sa
fanɛ.
10 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ mʊ,
bɛɛ sa mʊ, nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ee biti mʊ, ɛɛ nyɛ,
nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ da ɔpʊnʊ sʊ mʊ, bee tigi
sa mʊ.
11 "Nɪɪ fanɛ tɔ ɔsɛ mɔɔ nɪɪ mu-bii ɪɪ kʊlɛ
mʊ ɔkɪn, nɪɪ ɛɛ taa kɪnansɛ sa mʊ?
12 Abɛɛ ɛɛ kʊlɛ fʊ kibesi kɛ fʊ kɪtaa
kyankpatɪ sa mʊ?
13 Fanɛ mʊ nɪɪ fɛn gyɛ alibi awaapʊ
gbaa mʊ, fen nyi atɔ danbɪrasa kɪtaa sa
fanɛ-bii ana. Ɪ waa nɛnɛ sʊ nɪɪ fanɛ-Sɛ

mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mɛɛ yɛ ɔ taa mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ sa bamʊ nɪɪ ba kʊlɛ mʊ mʊ?”

Yesu maa Beelisebu (Matiwu 12:22-30; Maki 3:20-27)

14 Kakaakʊ Yesu maa gya kabwɪɪ libi mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ yɛgɛ nyɪmɪsa ɔ tɔwɛ. Saŋa mʊ nɪɪ kabwɪɪ libi mʊ lɪɪ mʊ tɔ mʊ, ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ daa ɔ gyɛ naamuu mʊ, piili ɛɛ tɔwɛ. Nɪɪ i kyinkyin asa mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ.
15 Amaa asa mʊ tɔ akʊ ba tɔwɛ yɛ, “Nbwɪɪ libi kpini kumu mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ Beelisebu mʊ, ɪɪ sa Yesu ɔlʊn nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi kanɪn mʊ.”
16 Nɪɪ akʊ mɔɔ ba tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ, lan tɔwɛ yɛ, nɪɪ ɪ gyɛ yɛ Ɪbwaarɛ asɛ nɪɪ ɔ nyɛ mʊ ɔlʊn maŋa lɪɪ mʊ, ɔ waa asɪn kyinkyinsa kɛ ba kɪɪ.
17 Amaa Yesu maa wʊla bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kuwura-gyii mʊ nɪɪ kɪɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ abaa mʊ, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪlɛ. Nɪɪ kɪkpaara mʊ nɪɪ kɪɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ abaa mʊ gbaa, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪlɛ.
18 Nɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ gbaa barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ kɪmʊ n-yɪɪ mʊ, nɛnɛ nɪɪ kɪmʊ kuwura-gyii ɪ taalɛ yɪlɛ? Lɪɪ fɛɛ fɛn tɔwɛ yɛ, Beelisebu ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi sʊ nɪɪ n tɔwɛ kanɪn.
19 Nɪɪ ɪ gyɛ Beelisebu ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi mʊ, anɪmʊ ɔlʊn nɪɪ fanɛ abuupu bɪrɛ ba sʊ bɛɛ gya nbwɪɪ libi bɛɛ lɪɪ asa tɔ? Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ kɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ abuupu ba talɛ fanɛ fɛɛ fanɛ lɛɛ man dɛ ɔkpa.
20 Amaa nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi n lɪɪ asa tɔ mʊ, kɪmʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii kɪ ba fanɛ asɛ.
21 “Fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa bʊlʊnsa wʊla kʊʊla mʊ adʊntɔ ee kun mʊ kɪkpaara bɪrɛ, mʊ kapatɪyɛ kɪ dɛ sa mʊ bwahn.
22 Amaa fɛɛ nɪɪ ɔkʊ ɔlʊn ɪ kyɔ mʊ lɛɛ mʊ, nɪɪ o tii mʊ waa tɔ taalɛ mʊ mʊ, ɛɛ kɔɔlɛ mʊ adʊntɔ mʊ nɪɪ mʊ tamaa gyan sʊ mʊ kpini, kɛ ɔ barɪgɛ mʊ kapatɪyɛ mʊ tɔ kɛɛ asa.
23 “Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man bʊ mɛ asɛ mʊ, ɛɛ kʊsʊ yɪlɛ mɛ sʊ nɪn, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ kʊʊla ɛɛ kyɛ mɛ tɔ mʊ, ɪɪ yaasɛ tɔ nɪn.”

Nbwɪɪ libi kibwii be loo nyɪmɪsa tɔ (Matiwu 12:43-45)

24 “Fɛɛ nɪɪ kabwɪɪ libi kan lɪɪ nyɪmɪsa tɔ mʊ, ee kpee ɛɛ naa ɛɛ kyaabɔɔ ifuli sʊ ee biti ɔfʊʊtɛkpa. Nɪɪ ɔ man kan nyɛ mʊ, ɛɛ tɔwɛ sa mʊ n-yɪɪ yɛ, ‘N biti n bwii kpee mɛ kɪkpaara mʊ nɪɪ n lɪɪ kɪmʊ sʊ mʊ.’
25 Maa ba mʊ o be wu fɛɛ ba fɔgɛ kɪkpaara mʊ, lɔŋɔ kɪmʊ atɔ kʊmaa yɪla kyɛɛkyɛɛ.
26 Kɛ ɔ bɪla naa taa nbwɪɪ libi asunɔ mʊ nɪɪ ba libi ba kyɔ mʊ tii mʊ n-yɪɪ sʊ, kɛ ba kpee naa kyɪna tʊtɔ. Kɛ ɪ yɛgɛ kanɪn nyɪmɪsa maŋa kakyɪna tɔ ki nyita ɪ kyɔ kanan mʊ nɪɪ ɔ daa o du mʊ.”
27 Yesu maa tɔwɛ kanɪn mʊ, sakyɔ mʊ tɔ ɔkyɪɪ kʊ diyaa mʊ ɔbʊlɛ tɔwɛ mʊ yɛ, “Kusee ɪ gyɛ sa onyi mʊ nɪɪ ɔ kʊʊgɛ fʊ, nɪɪ ɔ sa fʊ mʊ kɪnyapʊ-kyu mʊ.”
28 Amaa Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Kusee ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba nu abwaarɛsɪn nɪɪ ba buu ɪmʊ mʊ.”

Bee Biti Yesu Ɔ Waa asɪn Kyinkyinsa (Matiwu 12:38-42)

29 Asa mʊ ba maa nyɛ akyɔ bee tii sʊ mʊ, Yesu tɔwɛ yɛ, “Ndaga asa libi kakyɪna kanɪmʊ tɔ bɛɛ taasɛ bee biti asɪn kyinkyinsa, amaa mɛɛ yɛ n waa sɛhn sa bamʊ, amɔɔ Ɪbwaarɛ Ɔtɔwɛpʊ Gyona lɛɛ mʊ.
30 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ Gyona kyɪna ɔ gyɛ sɪnkaala sa Ninewe abi mʊ, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa gbaa n biti n ba waa Ɪbwaarɛ sɪnkaala sa ndaga asa kakyɪna nɪmʊ tɔ.
31 Nɪɪ Ɪbwaarɛ katalɛ akɛ mʊ, Owura kyɪɪsa mʊ nɪɪ ɔ kyɪna lɪɪ akpɪlɪgɛ mʊ, ii biti ɔ kʊsʊ yɪlɛ kɛ o bun ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ asa kʊpwɛ. Kpalɪ fɛɛ ɔ lɪɪ kata-kata dulinyaa ɔkaa o be nu Solomon mʊ nɪɪ ɔ kyɪna ɔ gyɛ Ɪsɪrayɪ owura mʊ kanyaasɪn. Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ n kyɔ Owura Solomon mʊ.
32 Nɪɪ katalɛ akɛ mʊ Ninewe abi mʊ nɪɪ ba daa kyɪna dɪdaa mʊ, bee biti ba kʊsʊ yɪlɛ talɛ fanɛ ndaga asa nɪmʊ tɔ, kɛ ba bun fanɛ kʊpwɛ. Kpalɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Gyona tɔwɛ abwaarɛsɪn sa bamʊ mʊ, ba yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ n kyɔ Gyona mʊ.

Fɪtɪla Kusun Sunsa
(Matiwu 5:15; 6:22-23)

33 “Ɔkʊ mee tuwa fɪtɪla ɔ sʊ ɛɛ yɪla
katɪn mʊ nɪɪ kii biti kɪ baala, abɛɛ ɔ taa
waa kolobi tɔ. Amaa ɛɛ taa gyaga kɪmʊ
ɔgyagakpa nɪn, kɛ asa mʊ nɪɪ bee biti ba
ba tʊtɔ mʊ, ɪ baa ɪ kɪɪ bamʊ tɔ.
34 Fu ansi ɪ gyɛ fɪtɪla sa fʊ n-yɪɪ. Nɪɪ
fu ansi ɪ kan ɪ bʊrɔn mʊ, fʊ n-yɪɪ kpini
gbaa gyɛ fɪtɪla nɪn. Amaa nɪɪ fu ansi ɪ
man kan ɪ bʊrɔn mʊ, fʊ n-yɪɪ kpini gbaa
bʊ kitentenbiri tɔ.
35 Kanɪn sʊ kɪɪ sʊ yɛ ɔdan, kɛ fɪtɪla
mʊ nɪɪ ɔ bʊ fʊ tɔ mʊ kɪ man biliŋi
kitentenbiri.
36 Ɪmʊ sʊ fɛɛ nɪɪ fʊ n-yɪɪ kpini gyɛ fɪtɪla,
nɪɪ ɪmʊ kɪbaafʊn kʊ man gyɛ kitentenbiri
mʊ, ii biti ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ gaa, fɛɛ fɪtɪla maa
kɪɪ tɔ kɪ ŋalɪgɛ fanɛ sʊ mʊ.”

Yesu Pwɪɪ Farasii Abi
yɛ Nbara Akaapʊpʊ Mʊ
(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

37 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ lʊwɛ mʊ,
Kafarasii-nyɪn kʊ tɪɪ Yesu yɛ, ɔ ba kɛ maa
mʊ ba bʊga gyii. Ɪmʊ sʊ o kpee nɪɪ maa
mʊ ba naa bʊga bee gyii.
38 Amaa ɪ waa Kafarasii-nyɪn mʊ
kananku, fɛɛ Yesu maa man fwɪɪ mʊ abaa
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anaana tɔ ɪ kaapʊ mʊ
pɔyɪ nɪɪ ee gyii.
39 Tʊtɔ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mʊ tɔwɛ mʊ
yɛ, “Fanɛ Farasii abi falɛ nɪɪ fen du, fɛn
fwɪɪ nwɛ-bi yɛ ɪlapɛ nmaa, amaa kumu
tɔ ɔlʊn yɛ kensi payɪ libi ɪ bɔla fanɛ tɔ.*
40 Fanɛ amelensipu nɪmʊ! Fan man nyi
fɛɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ pɔyɪ kɪmʊ kamaa
yɛ ɔtɔ tɔ mʊ, kpini asɪn i tiri sa mʊ?
41 Amaa fan taa ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊ fanɛ
nwɛ-bi yɛ ɪlapɛ mʊ tɔ sa atiripu, kɛ kʊtɔ
kʊmaa kɪnɪmʊ ɪ waa kyɪrɛkyɪrɛ sa fanɛ.
42 “Fanɛ Farasii abi fanɛ laakʊ, lɪɪ fɛɛ
fan barɪgɛ fanɛ adɔɔ-gyitɔ ntun kudu nɪɪ
fan taa ketun kʊlʊn fɛn sa Ɪbwaarɛ. Amaa
fan kina fen mee gyii asɪn ɪmʊ ɔkpa sʊ,
nɪɪ fen mee biti Ɪbwaarɛ. I dagaa fɛɛ fan
daa kɪwaa ɪnɪmʊ, kɛ fan taa ketun kʊlʊn
mʊ sa Ɪbwaarɛ tii sʊ.
43 “Fanɛ Farasii abi fanɛ laakʊ, lɪɪ fɛɛ
fen biti ɪkyɪnakpa kparɛ-kparɛ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa, nɪɪ fen biti
bɛɛrɛɛ afwaala agya tɔ ipula.
44 “Fanɛ laakʊ, lɪɪ fɛɛ fen du nɪn fɛɛ
nkyan mʊ nɪɪ ba man daasɛ ɪmʊ fɛɛ
nkyan, nɪɪ asa ba naa ɪmʊ sʊ yɛgɛ ba man
nyi fɛɛ ɪ gyɛ nkyan.”
45 Nɪɪ nbara ɔkaapʊpʊ onyipu kʊ lɛɛ
kɔnɔ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, ɪmʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ falɛ
mʊ, fɪɪ saalɛ anɛ gbaa anɛ tii sʊ.”
46 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fanɛ nbara
akaapʊpʊ anyipu, fanɛ laakʊ, lɪɪ fɛɛ fan
taa ɪsʊla budusa mʊ nɪɪ ɪ bʊsɪn kasʊla mʊ
sʊla asa. Nɪɪ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan mɛɛ
taa kɪbaa-bi kʊlʊn gbaa kyɛ bamʊ tɔ.
47 “Fanɛ laakʊ, lɪɪ fɛɛ fan pɔyɪ nkyan
sa Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ, nɪɪ fanɛ naana ana
ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ ba mɔɔ bamʊ mʊ.
48 Ɪmʊ sʊ ɪnɪmʊ ɪ lɛɛ kaapʊ kesintin fɛɛ
kʊtɔ mʊ nɪɪ fanɛ naana ana ba waa mʊ,
fan kɔɔlɛ kyula. Lɪɪ fɛɛ ba mɔɔ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ fanɛ mɔɔ fan pɔyɪ bamʊ
nkyan.
49 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ lɪɪ mʊ
kanyaasɪn tɔ yɛ, ‘N biti n sun mɛ atɔwɛpʊ
yɛ mi asunpu ba kpee bamʊ asɛ, kɛ ba
mɔɔ mɛ asa mʊ akʊ kɛ ba nyanla asansa.’
50 Ɪmʊ sʊ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ kɪ dɛ sa
asa mʊ nɪɪ ba mɔɔ mʊ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ
ba kyɪna kasɛ sʊ lɪɪ koo dulinyaa npiili
mʊ, ee biti ɔ taa kanɪn kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ bɪɪtɛ
ndaga asa libi kakyɪna nɪmʊ tɔ.
51 Asa mʊ nɪɪ ba mɔɔ lɪɪ Abeli sʊ naa
fʊʊ Sakariya mʊ nɪɪ ba mɔɔ mʊ kaswɪɪ yɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nsana mʊ, n tɔwɛ
fanɛ kesintin fɛɛ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa
amɔɔpʊ mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ ɔ bɪɪtɛ fanɛ
ndaga kakyɪna tɔ asa libi banɪmʊ.
52 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ anyipu, fanɛ
laakʊ, lɪɪ fɛɛ fan taa ɔkpa mʊ nɪɪ asa bee
biti ba bɔla sʊ bɪɪ Ɪbwaarɛ mʊ baala. Nɪɪ
fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan man naa ɔkpa
maa sʊ, nɪɪ fen tii bamʊ nɪɪ bee biti ba
natɛ kɪmʊ sʊ mʊ ɔkpa.”
53 Yesu maa lɪɪ tʊtɔ mʊ, nɪɪ Farasii abi
yɛ nbara akaapʊpʊ ba piili bɛɛ pwɪɪ mʊ
kenken, yɛgɛ bɛɛ taasɛ mʊ asɪn lɪɪ atɔ
gaalaagaa sʊ,
54 yɛgɛ ba gyoo fɛɛ bee biti ba nyɛ mʊ
kɔnɔ tɔ asɪn tɔwɛsa akʊ mʊ nɪɪ ɪ man
dagaa kɛ ba kɪtaa mʊ.

* **11:39 11.39** Bɛɛ waa ɪnɪmʊ ba sʊ bɛɛ pɪna asa fɛɛ bɛɛ taa bamʊ nkɔlɔ kpini bee sun Ɪbwaarɛ.

12

Fan Kıı Fanɛ N-yıı Sʊ Danbırasa (Matiwu 10:26-33,12:32, 10:19-20)

1 Saŋa maŋa tɔ mʊ, asa mʊ ba maa nyɛ akyɔ bee tii sʊ, halıı bee kyigya abaa ayaa sʊ mʊ, nıı Yesu piili ɛɛ tɔwɛ mʊ abıılapʊ asɛ, nıı ɔ gyankpaa ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ lıı Farasii abi kebunbun ansi wuya ana sʊ. Bamʊ akaapʊsa i du nın fɛɛ bodobodo kıfɛ tinsa.
2 Kʊtɔ kʊ man bʊ tɔ nıı kı baala yɛgɛ ba mɛɛ yɛ ba bıı, abɛɛ asiri kʊ man bʊ tɔ nıı ı mɛɛ yɛ ı lıı ifuli.
3 Ɪmʊ sʊ asın kʊmaa mʊ nıı fʊ tɔwɛ kitentenbiri tɔ mʊ, kayı kakɛ mʊ ii biti ı lıı ifuli, nıı asın mʊ nıı fu-kuli waa kʊsʊ tɔ obu to mʊ, bee biti ba taa ımʊ da kibonbon."
4 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Mɛ kyɛmınɛ ana, fan man sılɛ bamʊ nıı bɛɛ taalɛ mɔɔ kayıı-wʊlɛ, nıı ımʊ kamaa mʊ ba mɛɛ bıla taalɛ waa kımʊ sɛhn.
5 Amaa n biti n kaapʊ fanɛ ɔmʊ nıı ı dagaa yɛ fan sılɛ. Fan sılɛ ɔmʊ nıı ɛɛ taalɛ mɔɔ fanɛ kayıı-wʊlɛ kɛ ɔ bıla taa fanɛ waa fʊlɔn tɔ. N tɔwɛ fanɛ fan sılɛ mʊ.
6 "Afınɛ ı gyɛ langba kıgya? Kobo anyɔ ı taalɛ sɔɔ bamʊ anuu. Amaa n mɛɛ tan bamʊ ɔkʊ sʊ.
7 Halıı fanɛ kumu tɔ inyini kpini gbaa Ɪbwaarɛ nyi ımʊ kɔnɔ. Ɪmʊ sʊ fan man waa kufuu, lıı fɛɛ fan gyɛ akparı fan kyɔ alangba ngbın-ngbın.
8 "N tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ tɔwɛ sakyɔ tɔ yɛ ɔ gyɛ mɛ lɛɛ mʊ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa gbaa n biti n tɔwɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ansi tɔ yɛ ɔ gyɛ mɛ lɛɛ.
9 Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı o kina mɛ sakyɔ tɔ mʊ, ngbaa mɛ n biti n kina mʊ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ansi tɔ.
10 "Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ tɔwɛ asın libi ee yii mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ, Ɪbwaarɛ ıı taalɛ taa kɛɛ mʊ, amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ tɔwɛ asın libi ee yii Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ, Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʊ.
11 "Nıı ba kan bıya fanɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa abılısa, abɛɛ awura abɛɛ ɔsʊwʊlɛ alʊnpʊ ansi tɔ mʊ, fan man kan fɛ nfɛɛrɛ kanan mʊ nıı fen biti fan lɛɛ fanɛ asın mʊ kɔnɔ, abɛɛ asın mʊ nıı fan tɔwɛ.
12 Lıı fɛɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ ii biti ɔ kaapʊ fanɛ asın mʊ nıı fan tɔwɛ saŋa maŋa."

Kıŋasan Lıı Afulee Wuya Omelensipu Kʊ Sʊ

13 Nıı sakyɔ mʊ tɔ ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, tɔwɛ sa mɛ-daa kɛ ɔ yɛgɛ maa mʊ a barıgɛ kapatıyɛ mʊ nıı anɛ-sɛ wu yɛgɛ sa anɛ mʊ."
14 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyın, anımʊ i yii mɛ asın ogyipu abɛɛ kapatıyɛ ɔbarıgɛpʊ?"
15 Nıı ɔ kyaga sʊ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kıı danbırasa kɛ fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ lıı kensi payı libi sʊ. Lıı fɛɛ nyımısa nkpa man gyɛ mʊ atɔ damantɛ mʊ nıı ɔ sʊ mʊ."
16 Nıı ɔ bɔ bamʊ kıŋasan kınımʊ yɛ, "Afulee wuya kʊ sʊ ndɔɔ nıı kı waa agyitɔ gaa.
17 Ɔnyın mʊ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, 'Nɛnɛ nıı n biti n waa? N man sʊ katın mʊ nıı n taa mɛ agyitɔ anımʊ kpini waa.'
18 "Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, 'Falɛ nıı n biti n waa. N biti n nyita mɛ agyitɔ ıwaakpa mʊ, kɛ n lɔŋɔ waa ımʊ alala-alala. Kɛ n taa mɛ adɔɔ-gyitɔ yɛ mɛ atɔ kpini waa tʊtɔ.
19 Nıı n biti n tɔwɛ sa mɛ n-yıı yɛ, "Fʊ sʊ atɔ damantɛ nıı ı dɛ sa fʊ nsu-nsu. Kanın sʊ fʊʊtɛ kɛ fu gyii, kɛ fu nuu kɛ fu gyii fu ansi." '
20 "Amaa Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Omelensipu nımʊ, kagyanbwɛ nımʊ fʊ nkpa ii biti ı lıı fʊ abaa tɔ. Nıı atɔ mʊ nıı fʊ kʊʊla sa fʊ n-yıı yıla mʊ ii biti i biliŋi anımʊ lɛɛ?' "
21 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ kʊʊla atɔ ɛɛ yıla ɛɛ sa mʊ n-yıı, nıı Ɪbwaarɛ asɛ bırɛ ɔ man gyɛ atɔ wuya, falɛ nıı ii biti ı waa mʊ."

Nyɛ Kıkɔɔlɛ-gyii Ɪbwaarɛ Tɔ (Matiwu 6:25-34)

22 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ yɛ, "Kanın sʊ nıı n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man fɛ nfɛɛrɛ lıı kakyına kanımʊ tɔ atɔ tirisa fɛɛ atɔ mʊ nıı fen biti fan gyii, abɛɛ atɔ mʊ nıı fan nyɛ bun fanɛ n-yıı sʊ.
23 Nkpa i tiri ı kyɔ agyitɔ, kanın nıı kayıı-wʊlɛ gbaa ki tiri kı kyɔ atɔ bunsa.

24 Fan taa fanɛ ansi kɪɪ nbwiibi, ba mɛɛ
duu nɪɪ ba mɛɛ tɪŋɛ, nɪɪ ba mɛɛ sʊ abu kɛ
ba kʊʊla bamʊ agyitɔ yɪla, amaa Ɩbwaarɛ
ɪɪ kɪɪ bamʊ sʊ. Fan man gyɛ akparɪ fan
kyɔ nbwiibi?
25 Fanɛ anɪmʊ lɪɪ mʊ kayɪyɛɛ sʊ nɪɪ ɛɛ
taalɛ taa kakɛ kʊlʊn tii mʊ nkpa sʊ?
26 Nɪɪ fan maa mɛɛ taalɛ waa atɔ pii
anɪmʊ mʊ, mɪnɛ waa nɪɪ fɛn yɪyɛɛ asansa
sʊ?
27 "Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ iyu ntʊtʊlɛ
i du, i mee sun nɪɪ ɪ mɛɛ lʊʊ ataa ɪ sa
ɪmʊ n-yɪɪ. Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ, Owura
lala Solomon maa mʊ atɔ danbɪrasa kpini
gbaa mʊ, ɔ man taalɛ nyɛ atɔ bunsa
danbɪrasa fɛɛ ntʊtʊlɛ mʊ.
28 Fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii pii wuya ana, nɪɪ ɪ
kan ɪ gyɛ falɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ i bun afitiri tɔ
ntʊtʊlɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ ndaga kɛ ɔkɛ ba taa
tʊʊ fʊlɔn tɔ mʊ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ Ɩbwaarɛ
mɛɛ yɛ ɔ sa fanɛ atɔ bunsa?
29 Fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ baa ɪ gyan
atɔ mʊ nɪɪ fen biti fan gyii abɛɛ fan nuu
mʊ sʊ, fan man yɛgɛ ɪnɪmʊ ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ.
30 Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba mɛɛ sun Ɩbwaarɛ
mʊ, ɪ fɛ ɪnɪmʊ ana kpini nfɛɛrɛ. Nɪɪ
fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ nyi fɛɛ ɪnɪmʊ ana kpini
i tiri fanɛ.
31 Amaa fan kɪɪ biti Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ, kɛ ɔ sa fanɛ ɪnɪmʊ kpini
tii sʊ."
32 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, "Kʊbʊ pii, fan
man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ ɪ bɔla fanɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ ansi fɛɛ ɔ waa fanɛ awura-bii mu
kuwura-gyii tɔ.
33 Fan fɛ fanɛ npatɪyɛ kpini, kɛ fan taa
afulee mʊ sa atiripu. Fan nyɛ afulee mʊ
nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ lʊwɛ mʊ yɪla sʊsʊ, ntɪn
mʊ nɪɪ oyu mɛɛ yɛ ɔ taalɛ nin tiri tɔ, nɪɪ
tabɪrɪta mɛɛ taalɛ nyita ɪmʊ mʊ.
34 Lɪɪ fɛɛ ntɪn mʊ nɪɪ fʊ kapatɪyɛ kɪ bʊ
mʊ, tʊtɔ nɪɪ fʊ kɔkɔlɔ gbaa kɪ bʊ.

Fan Kʊʊla Fanɛ N-yɪɪ Fan Gyoo
(Matiwu 24:45-51; Maki 13:32-37)

35 "Fan kʊʊla fanɛ n-yɪɪ kɪrɪsʊ fan gyoo,
kɛ fan yɛgɛ fanɛ ɪfɪtɪla ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ.
36 Fɛɛ ayaafɔlɛ ba maa gyoo
bamʊ-nyɪrɪpɛ ɔ lɪɪ kɪkyɪɪfɔ tɔ ba, nɪɪ ɔ
kan ba da kebunɔ mʊ, kɛ ba nyɛ tigi mʊ
bilen.
37 Ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ ba tu
bamʊ yɛgɛ ba tɛ ba gyoo mʊ, bamʊ ansi ii
biti i gyii. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ee biti
ɔ kʊʊla mʊ n-yɪɪ kɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ ɔ
taa agyitɔ naa yii bamʊ kɛ ba gyii.
38 Ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ ba
tu bamʊ kagyanbwɛ kiyiridi nsana abɛɛ
kɪbwayɪkɛ yɛgɛ ba kʊʊla ba gyoo mʊ mʊ,
bamʊ ansi ii biti i gyii.
39 Amaa fan baa fen nyi fɛɛ, nɪɪ
kɪkpaara wuya daa o nyi saŋa mʊ nɪɪ oyu
ii biti o be yuuri nɪn, naafɔɔ ɔ mɛɛ yɛ ɔ
yɛgɛ ba be boyi loo mʊ kɪkpaara sʊ.
40 Ɩ dagaa fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan kʊʊla
fanɛ n-yɪɪ fan gyoo. Lɪɪ fɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʊ n biti n ba saŋa mʊ
nɪɪ fan mɛɛ fɛ mɛ kɪba mʊ nfɛɛrɛ."
41 Nɪɪ Pita taasɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, anɛ
nɪɪ fɪɪ bɔɔ kɪŋasan kanɪmʊ fɪɪ sa abɛɛ
ɔkʊmaa nɪmʊ?"
42 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Anɪmʊ
bɪrɛ ɪ gyɛ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ kesintin yɛ
kanyaasɪn? Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊnɪ mʊ-nyɪrɪpɛ
taa mʊ ayaafɔlɛ waa mʊ abaa tɔ, yɛ ɔ sa
bamʊ agyitɔ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa.
43 Kensi-gyii ɪ gyɛ sa kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ
mʊ-nyɪrɪpɛ ba tu mʊ yɛgɛ ɛɛ waa kanɪn.
44 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ mʊ-nyɪrɪpɛ
mʊ ii biti ɔ taa mʊ kapatɪyɛ kpini-kpini
waa mʊ abaa tɔ.
45 Amaa a taa fɛɛ nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ kan
tɔwɛ mʊ n-yɪɪ fɛɛ, 'Mɛ-nyɪrɪpɛ ii biti ɔ
kyɛɛrɛɛ!' Nɪɪ o piili ɛɛ dayɪ mʊ-nyɪrɪpɛ
ayaafɔlɛ yɛ abite, nɪɪ ee gyii nɪɪ ee nuu
bʊʊ bɪrɛ,
46 kanɪn kɪyaafɔlɛ maŋa mʊ-nyɪrɪpɛ ii
biti o be purigi mʊ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ ba, yɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ
man nyi sʊ. Mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ biti ɔ tɪŋɛ mʊ
kʊkyʊkyʊʊ, kɛ ɔ bɪɪtɛ mʊ kʊsʊ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ ɛɛ bɪɪtɛ asʊ tɔ ɔlʊn wuya ana kʊsʊ
mʊ.
47 "Kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ o nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ
mʊ-nyɪrɪpɛ ii biti, nɪɪ ɔ man kʊʊla mʊ
n-yɪɪ ɔ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ee biti mʊ, bee
biti ba tɪŋɛ mʊ kʊkyʊkyʊʊ gaa.
48 Amaa ɔmʊnɪ ɔ man nyi nɪɪ ɔ waa atɔ
mʊ nɪɪ ɪ dagaa kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ, bee biti ba
tɪŋɛ mʊ pii. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ba sa
mʊ gaa mʊ, bee biti ba kɔɔlɛ gaa lɪɪ mʊ
asɛ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ba taa gaa waa

mʊ kɪbaa tɔ mʊ, bee biti ba kɔɔlɛ kʊkyɔ lɪɪ mʊ asɛ.”

Lɪɪ Yesu Sʊ Mʊ Asa Bɛɛ Barɪgɛ Tɔ (Matiwu 10:34-36)

49 “N ba nɪn yɛ n ba yɛgɛ fʊlɔn ɔ dɛɛ
kasɛ sʊ, naafɔɔ n daa n biti gbaa fɛɛ fʊlɔn
mʊ tɛɛ ɪ dɛɛ.
50 Awʊrʊfɔ lala ii biti i munla mɛ, nɪɪ ɪ
tɔɔrɔɔ mɛ gaa fɛɛ ɪ ba kɛ ɪ ba kyʊn.
51 Fen nyi fɛɛ keyuula nɪɪ n bɪya kasɛ
sʊ? Ayee, n tɔwɛ fanɛ yɛ nbarɪgɛ tɔ nɪɪ n
bɪya.
52 Lɪɪ ndaga ɪ sʊ ii kpee mʊ, kɪkpaara
kʊlʊn sʊ mʊ, asa anuu bee biti ba barɪgɛ
tɔ yɛ abaa, kɛ asa asá ba kɔ yɛ asa anyɔ,
kɛ asa anyɔ ba kɔ yɛ asa asá.
53 Nbarɪgɛ tɔ ii biti ɪ ba ɔsɛ yɛ
obii-nyɪnsa nsana, obii-nyɪnsa yɛ ɔsɛ
nsana, onyi yɛ obii-kyɪɪsa nsana,
obii-kyɪɪsa yɛ onyi nsana, ɔsaa-kyɪɪsa yɛ
ɔsaa nsana, ɔsaa yɛ ɔsaa-kyɪɪsa nsana.”

Atɔ mʊ Nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ Waa Mʊ Kasɛ kunu (Matiwu 16:2-3)

54 Yesu tɔwɛ sakyɔ mʊ yɛ, “Saŋa kʊmaa
mʊ nɪɪ fen wu kabwaarɛ wʊlɛ maa gyaga
kyɔwɛ kɪtɪyɛ mʊ, opula maŋa tɔ nɪɪ fɛn
tɔwɛ yɛ, ‘Bʊlayɪ ii biti ɔ daa,’ nɪɪ ɛɛ daa.
55 Nɪɪ afuu a daa a lɪɪ akpɪlɪgɛ mʊ fɛn
tɔwɛ yɛ, ‘Kududuu kii biti kɪ waa,’ nɪɪ ɪ
waa.
56 Fanɛ kebunbun ansi wuya ana fɛn
taalɛ fɛn kɪɪ kasɛ yɛ sʊsʊ fɛn kaapʊ ɪmʊ
kasɛ. Nɪɪ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ bɪɪ
atɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ waa nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ
kasɛ?
57 “Mɪnɛ waa nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ talɛ fanɛ
n-yɪɪ bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn kɛ fan waa?
58 Nɪɪ ɔkʊ kan pwɪɪ fʊ, nɪɪ faa mʊ fen
kpee asɪn ogyikpa mʊ, kpan fʊ n-yɪɪ kɛ
faa mʊ fan tɔwɛ lɔŋɔ abaa ɔkpa tɔ pɔyɪ
kɛ fan fʊʊ tʊtɔ. Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn bɪrɛ,
ee biti ɔ taa fʊ naa sa asɪn ogyipu kɛ o bun
fʊ kʊpwɛ, kɛ ɔ taa fʊ naa sa obu otiipu, kɛ
mɔɔ mʊ ɔ taa fʊ naa tii obu.
59 N tɔwɛ fʊ fɛɛ fii biti fu sii obu maŋa
tɔ, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ fii biti fʊ ka kʊkɔ
mʊ kpini-kpini.”

13

Fan Man Kan Yɛgɛ Alibi Kɪwaa, Fen Biti Fan Wu

1 Kanɪn saŋa maŋa tɔ asa akʊ ba
ba tɔwɛ Yesu yɛ Galile abi akʊ ba taa
atɔbwaaya ba bɛɛ lɛɛ saraga bɛɛ sa kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ. Nɪɪ Paleti yɛgɛ
nɪɪ ba mɔɔ bamʊ, nɪɪ bamʊ nkalan ɪ bʊga
yɛ atɔbwaaya nkalan maa tɔ.
2 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan nyi fɛɛ kanɪn
Galile abi maŋa awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ba gyii
mʊ, ɪ kaapʊ nɪɪ fɛɛ ba gyɛ alibi awaapʊ
ba kyɔ Galile abi kpini?
3 Ayee! N tɔwɛ fanɛ yɛ nɪɪ fan man kan
lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi tɔ bɪrɛ, fanɛ gbaa
fanɛ fen biti fan wu fɛɛ bamʊ.
4 Abɛɛ asa kudu aburuwa mʊ nɪɪ Silon
kɪbansʊrʊ kyɪna tɪyɛ bamʊ sʊ nɪɪ ba wu
mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ ɪ kyɪna waa alibi
ba kyɔ asa mʊ nɪɪ ba bʊ Gyerusalem kpini
saŋa maŋa?
5 Ayee! N tɔwɛ fanɛ yɛ nɪɪ fan man kan
lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi tɔ bɪrɛ, fanɛ gbaa
fanɛ kpini fen biti fan wu fɛɛ bamʊ.”
6 Tʊtɔ nɪɪ ɔ bɔ bamʊ kɪŋasan nɪmʊ yɛ,
“Ɔnyɪn kʊ ɪ kyɪna duu figi oyu mʊ kʊdɔɔ
tɔ, nɪɪ o kpee ɔ naa biti kɪmʊ abi amaa ɔ
man nyɛ.
7 Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ kʊdɔɔ
mʊ sʊ yɛ, ‘Ɪ waa fɛɛ nsu nsa ndee n maa
ba n ba biti abi oyu nɪmʊ sʊ yɛgɛ n mɛɛ
nyɛ. Ŋɛ kɪmʊ tʊʊ! Mɪnɛ nɪɪ kɪ yɪlɛ kɪ waa
kasɛ nɪmʊ sʊ?’
8 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ
yɛgɛ kɪmʊ kɛ kɪ yɪlɛ kesu kʊlʊn tii sʊ. N
biti n kuu kyaabɔɔ kɪmʊ kɛ n waa kɪmʊ
atɔbwaaya ibini.’
9 Nɪɪ kɪ kan sɔyɪ abi kesu kakʊ mʊ, ɪ
bʊrɔn, nɪɪ kɪ kan kɪ man sɔyɪ bɪrɛ kɛ fʊ
ŋɛ kɪmʊ tʊʊ.”

Yesu Kyɛ Boobi Kyɪɪsa Kakɛ Fʊʊtɛsa Akɛ

10 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ Yesu ɪ kaapʊ
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa kʊ.
11 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ kabwɪɪ libi ki biliŋaa
mʊ waa boobi nsu kudu aburuwa mʊ bʊ
tʊtɔ. Kabwɪɪ libi mʊ bɪɪtɛ mʊ muŋa nɪɪ ɔ
mɛɛ taalɛ tɛɛŋɛ tɔ kpini-kpini.

12 Yesu maa wu mʋ mʋ, ɔ tɪɪ mʋ ba
ansi tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “Ɔkyɪɪ, fʋ nyɛ
alanfɪya.”
13 Nɪɪ ɔ taa mʋ abaa gyaga mʋ sʋ, nɪɪ
opula maŋa tɔ ɔkyɪɪ mʋ kyiigi tɔ, nɪɪ ɔ
yɪn Ɪbwaarɛ.
14 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ Yesu kyɛ ɔlɔpʋ
kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ sʋ mʋ, Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa mʋ nyɛ
agbʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ asa mʋ yɛ, “Nkɛ nsiye ɪ
gyɛ kusun nkɛ, ɪmʋ sʋ fan ba kanɪn nkɛ
maŋa tɔ kɛ ba kyɛ fanɛ alɔ, man gyɛ kakɛ
fʋʋtɛsa akɛ.”
15 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ,
“Fanɛ kebunbun ansi wuya ana! Fanɛ
anɪmʋ ɪ mɛɛ saaŋɛ mʋ naatɛ-nyɪnsa abɛɛ
mu kuruma kakɛ fʋʋtɛsa akɛ, nɪɪ ɔ mɛɛ
sʋ mʋ ee kpee ɛɛ sa mʋ nkyu?
16 Ɔkyɪɪ nɪmʋ gyɛ Abraham kanaana-bii
mʋ nɪɪ Sɪtaanɛ ŋmina mʋ nsu kudu
aburuwa. Mɪnɛ waa nɪɪ ɪ man dagaa maa
nyɛ kamɔlɪgɛ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ lɪɪ kʋtɔ mʋ
nɪɪ ki nyita mʋ sʋ?”
17 Maa tɔwɛ falɛ lʋwɛ mʋ, nɪɪ ipeeli ɪ
kɪtaa mʋ akisipu kpini. Amaa asa mʋ bɪrɛ
ansi i gyii lɪɪ adangana damantɛ mʋ nɪɪ ɔ
waa mʋ sʋ.

Oyu kibi pii kɪŋasan
(Matiwu 13:31-33; Maki 4:30-32)

18 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ ki du? Mɪnɛ nɪɪ n biti n
taa kɪmʋ kaala?
19 Ki du nɪn fɛɛ gowa kibi mʋ nɪɪ
ɔdɔɔpʋ taa du mʋ kʋdɔɔ tɔ nɪɪ kɪ dan
biliŋi oyu, nɪɪ nbwiibi bɛɛ ba bɛɛ kyɪna
kɪmʋ n-yaabi sʋ.”
20 Nɪɪ ɔ bɪlaa bwii taasɛ yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ n
biti n taa Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kaala?
21 Ki du nɪn fɛɛ kɪfɛ tinsa mʋ nɪɪ
ɔkyɪɪ taa bʋga kyagɪlɛ bodobodo nnyifo
damantɛ tɔ, kɛ kɪfɛ tinsa mʋ ɪɪ yɛgɛ
nnyifo maŋa kpini i tin.”

Kebunɔ pii mʋ
(Matiwu 7:13-14, 21-33)

22 Nɪɪ Yesu maa kpee Gyerusalem mʋ,
ɔ bɔla ndɛ yɛ ndɛ-bii mʋ sʋ ɛɛ kaapʋ
abwaarɛsɪn.
23 Nɪɪ ɔkʋ taasɛ mʋ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, amɔɔ
asa gbɛrɛɛ ii biti ba ba nyɛ kamɔlɪgɛ?”
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
24 “Fan kpan fanɛ n-yɪɪ kenken kɛ fan
bɔla kebunɔ-bii mʋ tɔ loo to. N tɔwɛ fanɛ
yɛ asa gaalaagaa bee biti ba kpan bamʋ
n-yɪɪ, amaa ba mɛɛ yɛ ba taalɛ.
25 Nɪɪ kɪkpaara wuya kan kʋsʋ tii ke-
bunɔ mʋ, fen biti fan ba yɪlɛ kewusunɔ
fen daa ɔpʋnʋ yɛgɛ fɛn kʋlɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ
tigi kebunɔ sa anɛ.’
“Amaa ee biti ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N man nyi
fanɛ, n man nyi katɪn mʋ nɪɪ fan lɪɪ.’
26 “Fen biti fan tɔwɛ yɛ, ‘Anaa fʋ ɪ bʋga
gyii, nɪɪ an bʋga nuu, nɪɪ fʋ kaapʋ anɛ
ndɛ tɔ.’
27 Amaa ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ, ‘N man
nyi fanɛ abɛɛ katɪn mʋ nɪɪ fan lɪɪ. Fanɛ
alibi awaapʋ kpini fan lɪɪ mɛ asɛ!’
28 Saŋa mʋ nɪɪ fen biti fan wu Abra-
ham maa Isaki yɛ Gyekobu yɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʋ mʋ kpini, ba maa bʋ Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ, nɪɪ fan man nyɛ ɔkpa
loo to mʋ, tʋtɔ nɪɪ fen biti fan su kɛ fan
wɛ fanɛ anyi tɔ.
29 Asa bee biti ba lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ yɛ
kyɔwɛ kɪtɪyɛ, kɛ akʋ ba lɪɪ adii yɛ
akpɪlɪgɛ, kɛ ba ba kyɪna bamʋ ɪkyɪnakpa
Ɪbwaarɛ kuwura-gyii kensi-gyii ngyaŋɛ
mʋ tɔ.
30 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ bamʋ nɪɪ
ba bʋ kamaa mʋ akʋ, bee biti ba ba
gyankpaa, nɪɪ bamʋ nɪɪ ba gyankpaa mʋ
mɔɔ akʋ bee biti ba sii kamaa.”

Yesu Su Sa Gyerusalem Abi
(Matiwu 23:37-39)

31 Saŋa maŋa tɔ nɪɪ Farasii abi akʋ ba
ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ, “Lɪɪ nfɪɪ kpee
katɪn kʋ. Lɪɪ fɛɛ Owura Herodi ii biti fɛɛ
ɔ mɔɔ fʋ.”
32 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan kpee naa tɔwɛ
kanɪn gboogboo mʋ yɛ, n biti n gya nbwɪɪ
libi kɛ n kyɛ asa ndaga yɛ ɔkɛ kɛ kakɛ
sasapʋ mʋ n lʋwɛ mɛ kusun.”
33 Nɪɪ kanan kʋmaa sʋ mʋ, ɪ dagaa fɛɛ
n maa kyaga mɛ ɔkpa sʋ n kpee ndaga
yɛ ɔkɛ yɛ kakɛ sasapʋ. Ɪ waa nɛnɛ,
Gyerusalem ɪ gyɛ kadɛ mʋ nɪɪ bee biti ba
mɔɔ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
34 “O Gyerusalem abi, Gyerusalem abi,
fanɛ mʋ nɪɪ fan mɔɔ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ,
nɪɪ fan tʋʋ bamʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun fanɛ asɛ
mʋ abuu. N kpan mɛ n-yɪɪ saŋa kʋmaa

fɛɛ n kʊʊla fanɛ waa mɛ ɔtɔ tɔ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ kakyaasɛ-nyi maa bʊga mu-bii ana
mʊ atɛɛ tɔ mʊ. Amaa fan mɛɛ sa mɛ
ɔkpa!”
35 Kɪɪ, fanɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kii
biti ki sii kɪ dɛ kɪkpan sa fanɛ. N tɔwɛ
fanɛ, fanɛ man bɪla yɛ fan wu mɛ kakɛ
akʊ, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ fen biti fan tɔwɛ
yɛ, “Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʊnɪ ɔ ba Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.”

14

Yesu Kyɛ Ɔlɔpʊ Kʊ

1 Ɩ baa fɛɛ kakɛ fʊʊtɛsa kʊ nɪɪ Yesu kpee
Farasii abi ɔbɪlɪsa kʊ ayɛ ɔ naa gyii, yɛgɛ
bɛɛ pɛɛtɛ mʊ fɛɛ ee biti o nyita Gyiwu abi
nbara mʊ.
2 Nɪɪ ɔnyɪn kʊ bʊ mu ansi tɔ tʊtɔ, ɛɛ lɔɔ
kyankpan.
3 Nɪɪ Yesu taasɛ nbara akaapʊpʊ anyipu
mʊ ba maa Farasii abi mʊ yɛ, “Ɔkpa dɛ
fɛɛ a kyɛ ɔkʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ abɛɛ a man
kyɛ?”
4 Amaa ba man tɔwɛ sɛhn nɪɪ Yesu kɪtaa
ɔnyɪn mʊ, kyɛ mʊ, nɪɪ ɔ yɛgɛ mʊ, nɪɪ ɔ
natɛ.
5 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Fɛɛ nɪɪ fanɛ
ɔkʊ sʊ kebii abɛɛ naatɛ-nyɪnsa nɪɪ ɔ tɪyɛ
kitiribo tɔ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ, fʊ mɛɛ yɛ
fʊ lɛɛ mʊ?”
6 Amaa ba man taalɛ lɛɛ ɪmʊ kɔnɔ.

Bɪya Fʊ N-yɪɪ Kasɛ

7 Yesu maa wu fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba tɪɪ
bamʊ ogyikpa mʊ bɛɛ ŋmaarɛ ɪkyɪnakpa
kparɛ-kparɛ mʊ, nɪɪ ɔ bɔ bamʊ kɪŋasan
nɪmʊ yɛ,
8 “Fɛɛ nɪɪ ɔkʊ kan tɪɪ fʊ mʊ kɪkyɪɪfɔ
tɔ mʊ, man naa kyɪna ɔkyɪnakpa kparɛ,
akʊtɔ fɛɛ ɔ tɪɪ ɔsa kparɛ mʊ nɪɪ ɔ bɪla ɔ
kyɔ fʊ.
9 Kɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɪɪ faa mʊ mʊ, ɔ ba tɔwɛ
fʊ yɛ, ‘Taa fʊ kagya sa ɔnyɪn nɪmʊ.’ Tʊtɔ
nɪɪ fii biti fʊ taa ipeeli naa kyɪna katɪn mʊ
nɪɪ ɪ man sʊ bɛɛrɛɛ.
10 Amaa nɪɪ ɔkʊ kan tɪɪ fʊ mʊ, naa
kyɪna katɪn mʊ nɪɪ kɪ man sʊ bɛɛrɛɛ, kɛ ɔ
ba tɔwɛ fʊ yɛ, ‘Kyɛmɪnɛ, ba kyɪna kagya
kparɛ sʊ nfɪɪ.’ Saŋa mʊ, fɪɪ nyɛ bɛɛrɛɛ lɪɪ
fʊ tɔɔmaa ana mʊ nɪɪ ɔ da kɪbaa tɪɪ mʊ
asɛ.
11 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kʊsaa mʊ
n-yɪɪ sʊsʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bɪya mʊ
kasɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bɪya mʊ n-yɪɪ
kasɛ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kʊsaa mʊ sʊsʊ.”
12 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɪɪ
mʊ mʊ, mɔɔ yɛ, “Nɪɪ fʊ kan tɪɪ asa yɛ
ba be gyii kakyʊwapɛ abɛɛ kalaatɪpwɛ
agyitɔ mʊ, man kan waa fʊ tɪɪ fʊ kyɛmɪnɛ
ana abɛɛ fʊ-daa abɛɛ fʊ kʊʊpʊ ana abɛɛ
afulee wuya ana mʊ nɪɪ ba tɛ tiri fʊ mʊ.
Nɪɪ fʊ kan waa kanɪn mʊ, akʊtɔ fɛɛ bee
biti ba tɪɪ fʊ gbaa fʊ ba bamʊ lɛɛ tɔ kɛ ɪ
ka fʊ kʊkɔ.
13 Amaa nɪɪ fʊ kan dɪŋa kensi-gyii
agyitɔ mʊ, tɪɪ atiripu yɛ aboobi yɛ
amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ yɛ agyaatanapʊ,
14 kɛ fʊ nyɛ kusee, lɪɪ fɛɛ bamʊ ɪ mɛɛ
taalɛ ka fʊ kʊkɔ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ka
fʊ kʊkɔ saŋa mʊ nɪɪ akyɪrɛkyɪrɛpʊ bee
biti ba kʊsʊ lɪɪ lewu tɔ mʊ.”

Kɪŋasan Lɪɪ Asa Mʊ Nɪɪ Ba Kina Kensigyi Agyitɔ Mʊ (Matiwu 22:1-10)

15 Nɪɪ bamʊ nɪɪ maa bamʊ ba tɛ bee gyii
mʊ ɔkʊ maa nu asɪn mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ Yesu
yɛ, “Kusee ɪ gyɛ nyɪmɪsa mʊ nɪɪ ee biti o
gyii Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.”
16 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪn
kʊ ɪ dɪŋa kensi-gyii agyitɔ nɪɪ ɔ tɪɪ asa
damantɛ yɛ ba be gyii.
17 Saŋa mʊ maa fʊʊ fɛɛ ba be gyii mʊ,
nɪɪ o sun mʊ kɪyaafɔlɛ yɛ ɔ naa tɔwɛ asa
mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ mʊ yɛ, ba waa kʊtɔ
kʊmaa lʊwɛ, ɪmʊ sʊ ba ba.
18 “Nɪɪ bamʊ kpini ba piili bɛɛ tɔwɛ asɪn
bɛɛ lɛɛ bamʊ n-yɪɪ. Ɔgyankpaapʊ mʊ yɛ,
‘N dan sɔɔ kasɛ nɪn, nɪɪ ɪ daaga fɛɛ n naa
kɪɪ kɪmʊ, ɪmʊ sʊ n kʊlɛ fʊ nɪn n mɛɛ yɛ
n taalɛ ba.’
19 “Nɪɪ ɔkʊ mɔɔ yɛ, ‘N dan sɔɔ
ɪnaatɛ-nyɪnsa kudu nɪn, nɪɪ n dan kpee
n naa taa bamʊ dɔɔ kɪɪ, ɪmʊ sʊ n mɛɛ yɛ
n taalɛ ba.’
20 “Nɪɪ ɔkʊ mɔɔ bɪla yɛ, ‘N dan kili ɔkyɪɪ
nɪn, n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
21 “Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ taa asɪn mʊ ba
tɔwɛ mʊ-nyɪrɪpɛ. Nɪɪ kɪkpaara wuya mʊ
nyɛ agbʊ, nɪɪ ɔ sa mʊ kɪyaafɔlɛ mʊ kɔnɔ
yɛ, ‘Bilen, kpee kadɛ mʊ tɔ agbenbi sʊ
yɛ ɪkpa-bi naa bɪya atiripu yɛ aboobi
yɛ agyaatanapʊ yɛ amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ wuya
ana.’

22 “Ɪ man kyɛɛrɛɛ nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ ba
tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ n waa fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ fʊ sa kɔnɔ mʊ, amaa ɪkyɪnakpa
san ɪ bʊ tɔ.’
23 “Nɪɪ ɔnyɪrɪpɛ mʊ bwii tɔwɛ mʊ
kɪyaafɔlɛ yɛ, ‘Kpe ɪkpa mʊ nɪɪ ii kpee ndɛ
sʊ, yɛ ndɔɔ ana tɔ, kɛ fʊ yɛgɛ ba ba kɛ mɛ
kɪkpaara kɪ bɔla.
24 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, asa mʊ nɪɪ n tɪɪ bamʊ
Sososi mʊ ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ daa mɛ kensi-gyii
agyitɔ mʊ kɪɪ.’ ”

Krisito Obuupu Kasʊla Mʊ Gbaa-gbaa Oyu laasa (Matiwu 10:37-38)

25 Yesu maa kʊbʊ damantɛ kʊkʊ ba maa
naa mʊ, nɪɪ o biliŋi tɔwɛ bamʊ yɛ,
26 “Nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ ba mɛ asɛ, nɪɪ o
mee biti mɛ ɔ kyɔ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi,
mʊ-ka yɛ mu-bii ana, mʊ-daa ana yɛ
mu-supu ana, apɪɪkyɪɪ yɛ apɪɪnyɪn, halɪɪ
mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa dee, ɔ mɛɛ taalɛ
waa mɛ obuupu.
27 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ sʊla mu
oyu laasa,* kɛ o buu mɛ mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ
waa mɛ obuupu.
28 “Fɛɛ nɪɪ fanɛ ɔkʊ ii biti ɔ pɔyɪ
kɪkpaara lala mʊ, nɛnɛ nɪɪ ɛɛ waa? Pɔyɪ
kɛ o piili mʊ ɔ mɛɛ gyankpaa kɪɪ mu
afulee mʊ nɪɪ ee biti ɔ taa pɔyɪ, kɛ o wu
fɛɛ mu afulee mʊ ii biti ɪ fʊʊ kɪpɔyɪ mʊ
abɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ fʊʊ?
29 Nɪɪ akʊtɔ ee piili ɔpɔrɛ gyankpaasa,
nɪɪ ɔ man taalɛ lʊwɛ mʊ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ
o wu kɪmʊ mʊ, ee biti ɔ ŋmasɛ mʊ yɛ,
30 ‘Odunwura nɪmʊ piili kɪkpaara
kɪpɔyɪ amaa ɔ man taalɛ pɔyɪ lʊwɛ.’
31 “Abɛɛ owura mɔɔ, nɪɪ maa owura kʊ
bee biti ba ba kɔ, nɪɪ ɔ mɛɛ kyɪna kɪɪ tɔ
yɛ ɛ taalɛ taa mʊ anaakɔpʊ ngbɪn kudu
naa gyaŋa owura banban mʊ maa mʊ
anaakɔpʊ ngbɪn adʊnyɔ?
32 Nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ kɔ yɛ mʊ mʊ, ee biti ɔ
lɛɛ asa sun ɔbanban mʊ asɛ saŋa mʊ nɪɪ
ɔ san ɔ bʊ kata-kata, kɛ ɔ taasɛ kanan mʊ
nɪɪ ba waa kɛ keyuula kɪ ba bamʊ nsana.
33 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ man yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
sʊ mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
34 “Nfɔlɛ ɪ bʊrɔn, amaa nɪɪ nfɔlɛ ɔkɔn
kan lʊwɛ mʊ, mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ bee biti ba
taalɛ taa waa kɛ ɪ bɪla ɪ waa ɔkɔn?
35 Ɪ man sʊ kyaarɛ sa kʊtɔ kʊ kɪlɔŋɔ,
amɔɔ bɛɛ taa kyɛɛgɛ fɔyɪ. Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ sʊ asʊ mʊ, o nu.”

15

Kabʊlʊpʊ fɔyɪsa mʊ kɪŋasan (Matiwu 18:12-14)

1 Kakaakʊ nɪɪ lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ alibi
awaapʊ ba ba sarɛ bee nu Yesu asɛ.
2 Nɪɪ Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ
bɛɛ kɔlɪtɛ yɛ, “Ɔnyɪn nɪmʊ ɪɪ kɔɔlɛ alibi
awaapʊ halɪɪ maa bamʊ bee bʊga bee
gyii.”
3 Tʊtɔ nɪɪ Yesu bɔ bamʊ kɪŋasan
kɪnɪmʊ yɛ,
4 “A taa fɛɛ nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan ɔ sʊ
nbʊlʊpʊ kɪlɪfa kɛ bamʊ tɔ ɔkʊlʊn ɔ fɔyɪ.
Nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ adɪkpanɔ yɛ akpanɔ
mʊ afitiri tɔ, kɛ ɔ natɛ biti ɔmʊnɪ ɔ fɔyɪ
mʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti o wu mʊ?
5 Nɪɪ ɔ kan wu mʊ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ
mu ansi i gyii, kɛ ɔ taa mʊ gyaga mʊ
abaakpan sʊ,
6 kɛ ɔ taa mʊ ba kewu. Kɛ ɔ tɪɪ mʊ
kyɛmɪnɛ ana yɛ mʊ kɪkpaara sʊ abi sarɛ,
kɛ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, ‘Fan ba tii mɛ sʊ kɛ
i gyii ansi, lɪɪ fɛɛ n wu mɛ kabʊlʊpʊ mʊ
nɪɪ ɔ fɔyɪ mʊ.’
7 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔkpa kʊlʊn
maŋa sʊ kensi-gyii kii biti kɪ baa kɪ bʊ
sʊsʊ, fɛɛ alibi ɔwaapʊ kʊlʊn maa kyɛɛgɛ
mʊ nfɛɛrɛ ɪ kyɔ gaa fɛɛ asa adɪkpanɔ yɛ
akpanɔ mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ bamʊ n-yɪɪ fɛɛ
bamʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɪ man tiri fɛɛ ba
kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ.

Kefulee kederebi fɔyɪsa mʊ kɪŋasan

8 “Abɛɛ a taa fɛɛ ɔkyɪɪ kʊ mʊ nɪɪ ɔ sʊ
gbiti nderebi kudu nɪɪ ɪmʊ kʊkʊlʊn fɔyɪ.
Nɪɪ o mee tuwa fɪtɪla kɛ ɔ fɔgɛ kɪkpaara
kɪɪ biti kɪmʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti
o wu kɪmʊ?
9 Nɪɪ ɔ kan wu kɪmʊ mʊ, ɛɛ tɪɪ mʊ
kyɛmɪnɛ ana yɛ mʊ kɪkpaara sʊ abi ba
sarɛ tɔ, kɛ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, ‘Fan ba tii mɛ
sʊ kɛ i gyii ansi, lɪɪ fɛɛ n wu mɛ kederebi
mʊ nɪɪ kɪ fɔyɪ mʊ.’

* **14:27 14:27** Oyu laasa mʊ yɪlɛ sa *awʊrʊfɔ yɛ lewu.*

10 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɔkpa kʊlʊn
maŋa sʊ kensi-gyii ii biti ɪ baa ɪ bʊ
Ɩbwaarɛ nbɔɔ asɛ fɛɛ alibi ɔwaapʊ kʊlʊn
maa kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ."

Kebii fɔyɪsa mʊ kɪŋasan

11 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, "Ɔnyɪn kʊ kyɪna
ɔ bʊ tɔ nɪɪ ɔ sʊ nbii-nyɪnsa-bii anyɔ.
12 Nɪɪ kebii asɛ mʊ tɔwɛ mʊ-sɛ yɛ,
'Mɛ-Sɛ, barɪgɛ fʊ kapatɪyɛ mʊ kpini tɔ kɛ
fʊ taa mɛ lɛɛ sa mɛ.' Ɩmʊ sʊ, mʊ-sɛ barɪgɛ
kapatɪyɛ mʊ tɔ ntun nyɔ sa bamʊ.
13 "Nkɛ gbɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, kebii asɛ
fɛ mʊ kapatɪyɛ mʊ kpini, kʊʊla kʊsʊ loo
to kpee ɔsʊwʊlɛ kʊ sʊ kata-kata. Tʊtɔ nɪɪ
ɔ naa gyii mu afulee mʊ kpini kʊsʊbɔ tɔ
lʊwɛ.
14 Saŋa mʊ nɪɪ o gyii mu afulee mʊ
kpini lʊwɛ mʊ, nɪɪ akʊn damantɛ a tɪyɛ
ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ kpini, nɪɪ kitiri fufuli kɪ
kɪtaa mʊ.
15 Ɩmʊ sʊ o kpee naa waa kusun sa kasɛ
maŋa sʊ ɔdɛ-bi kʊ mʊ nɪɪ ɔ taa mʊ fɛɛ ɔ
kɪɪ mu akuuri sʊ.
16 Ee biti agyitɔ mʊ nɪɪ akuuri bee gyii
mʊ kigyii, amaa ɔ man nyɛ.
17 "Saŋa mʊ nɪɪ mʊ nfɛɛrɛ ɪ ba mʊ tɔ
mʊ, ɔ tɔwɛ sa mʊ n-yɪɪ yɛ, 'Mɛ-Sɛ adɔɔpʊ
mʊ kpini agyitɔ a gbigi bamʊ, yɛgɛ n bʊ
nfɪɪ n biti n wu akʊn lewu.
18 N biti n kʊsʊ bwii kpee nsɛ asɛ kɛ n
naa tɔwɛ mʊ yɛ, Nsɛ, n waa Ɩbwaarɛ yɛ
fʊ alibi.
19 Ɩmʊ sʊ n man bɪla dagaa gbaa fɛɛ fʊ
tɪɪ mɛ yɛ fu-bii, taa mɛ waa fɛɛ fʊ adɔɔpʊ
mʊ tɔ ɔkʊ.'
20 Kanɪn sʊ ɔ kʊsʊ yii sʊ bwii ɛɛ ba
mʊ-sɛ asɛ.
"Amaa saŋa mʊ nɪɪ ɔ dan san ɔ bʊ kata
yɛ kewu mʊ, mʊ-sɛ wu mʊ, nɪɪ o wu mʊ
kʊwɛɛ. Nɪɪ ɔ sɪlɛ naa gyaŋa mu-bii mʊ,
nɪɪ o baari mʊ tɔ.
21 "Nɪɪ kebii mʊ tɔwɛ mʊ-sɛ yɛ, 'Nsɛ n
waa Ɩbwaarɛ yɛ fu alibi. Nɪɪ n man bɪla
dagaa gbaa fɛɛ fʊ tɪɪ mɛ yɛ fu-bii.'
22 "Amaa nɪɪ mʊ-sɛ tɔwɛ mʊ ayaafɔlɛ
yɛ, 'Fan waa bilen! Fan taa kɪtaa kparɛ
ba bun mʊ, fan lɛɛ kepini ba waa mʊ
kɪbaa-bi tɔ, kɛ fan waa mʊ asɪbɪta.
23 Kɛ fan naa kɪtaa naatɛ bonbi-nyɪnsa
mʊ ba mɔɔ kɛ a gyii, kɛ a kyaa gyii anɛ
ansi.
24 Lɪɪ fɛɛ mi kebii-nyɪnsa-bii nɪmʊ daa
wu nɪn, nɪɪ o bwii kyiŋi, ɔ fɔyɪ nɪn, nɪɪ n
bwii benti mʊ.' Tʊtɔ nɪɪ ba piili bee gyii
bamʊ ansi.
25 "Saŋa maa tɔ mʊ yɛgɛ obii bɪlɪsa asɛ
mʊ bʊ ndɔɔ tɔ. Maa lɪɪ ndɔɔ ɛɛ ba nɪɪ o
be tiri kewu tɔ mʊ, o nu ɪlʊn yɛ kakyaa ɪ
maa kpira mʊ-sɛ kɪkpaara sʊ.
26 Ɩmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ-sɛ ayaafɔlɛ mʊ tɔ ɔkʊ,
nɪɪ ɔ taasɛ mʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ waa.
27 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Fu-supu i bwii ba,
nɪɪ fʊ-sɛ mɔɔ mʊ naatɛ bonbi-nyɪnsa mʊ.
Lɪɪ fɛɛ fu-supu bwii ba kewu yɛ kumu
nkpa yɛ alanfɪya.'
28 "Tʊtɔ nɪɪ ɔdaa mʊ nyɛ agbʊ yɛ ɔ man
bɪla yɛ o loo kɪkpaara sʊ. Kanɪn sʊ mʊ-sɛ
lɪɪ kpee naa tɔwɛ waa mʊ yɛ o loo ba.
29 Amaa ɔ lɛɛ mʊ-sɛ kɔnɔ yɛ, 'Kɪɪ! Nsu
ɪnɪmʊ kpini n maa sun fʊ fɛɛ kɪnyɛ. Nɪɪ n
man kina fʊ kɔnɔ kunu. Mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ fʊ
pɪɪta sa mɛ? Fʊ man sa mɛ halɪɪ kabwɪɪ
gbaa kɛ maa mɛ kyɛmɪnɛ ana a mɔɔ gyii
anɛ ansi.
30 Amaa fu kebii-nyɪnsa nɪmʊ mʊ nɪɪ ɔ
naa nyita fʊ kapatɪyɛ lɪɪ akyɪɪ gyaga sʊ,
nɪɪ ɔ naa bwii ba kewu mʊ, fʊ mɔɔ naatɛ
bonbi-nyɪnsa sa mʊ.'
31 "Nɪɪ ɔsɛ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Mi-bii, fʊ bʊ
mɛ asɛ nfɪɪ saŋa kʊmaa, nɪɪ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ n sʊ mʊ gyɛ fʊ lɛɛ nɪn.
32 Ɩmʊ sʊ yɛgɛ ɪ waa anɛ ɔkɔn kɛ a kyaa
gyii anɛ ansi, lɪɪ fɛɛ fu-supu nɪmʊ daa wu
nɪn, nɪɪ o bwii kyiŋi, ɔ fɔyɪ nɪn, nɪɪ n bwii
benti mʊ.' "

16

Ɔkɪɪsʊpʊ Mʊ Nɪɪ Mu Ansi A Tɪn Mʊ Kɪŋasan

1 Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ, "Atɔ wuya
kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ tɔ nɪɪ ɔ sʊ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ nɪɪ
ɛɛ kɪɪ mʊ kapatɪyɛ sʊ. Nɪɪ atɔ wuya mʊ
nu fɛɛ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ ii nyita mʊ kapatɪyɛ.
2 Ɩmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ nɪɪ ɔ taasɛ mʊ yɛ,
'Mɪnɛ asɪn nɪɪ n nu n lɪɪ fʊ sʊ falɛ? Taa
mɛ kapatɪyɛ mʊ nɪɪ n taa waa fʊ kɪbaa tɔ
mʊ kpini bɪya mɛ, kɛ fʊ karagɛ ɪmʊ kɔnɔ
sa mɛ, lɪɪ fɛɛ fʊ man bɪla yɛ fʊ kɪɪ mɛ
kapatɪyɛ sʊ.'
3 "Nɪɪ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ fɛ nfɛɛrɛ yɛ,
'Nbɪɪnbɪɪ nɛnɛ nɪɪ n biti n waa?
Mɛ-nyɪrɪpɛ ɪɪ kɔɔlɛ mi kusun ɛɛ lɪɪ mɛ

asɛ, nıı n man bʊlʊn kɛ n waa kasɛ kukuu kusun, nıı ı sʊ mɛ ipeeli yɛ n naa kʊlɛ.
4 N nyi kanan mʊ nıı n biti n waa nıı kusun mʊ kı kan lıı mɛ kıbaa tɔ mʊ, asa bee biti ba kɔɔlɛ mɛ bamʊ akpaara sʊ.'
5 "Ɪmʊ sʊ ɔ tıı mʊ-nyırıpɛ akɔ wuya ana nıı ɔ taasɛ ɔgyankpaapʊ mʊ yɛ, 'Mɛ-nyırıpɛ kʊkɔ afınɛ nıı fʊ sʊ?'
6 "Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N sʊ kʊkɔ olifu nfɔ galɔn alıfa aburuwa.'
"Nıı ɔkıısʊpʊ mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Kɔɔlɛ fʊ ɔwʊlɛ, kɛ fʊ kyına bilen kɛ fʊ kyʊrɔɔ ana.'
7 "Nıı ɔ taasɛ ɔnyɔsapʊ mʊ yɛ, 'Afınɛ kʊkɔ nıı fʊ sʊ?' Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Akyembee ıbɔɔta kagbın kʊlʊn.'
"Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Kɔɔlɛ fʊ ɔwʊlɛ kɛ fʊ kyʊrɔɔ aduburuwa.'
8 "Atɔ wuya mʊ ba yın ɔkıısʊpʊ mʊ nıı mu ansi ı tın fɛɛ maa sʊ kanyaasın. Lıı fɛɛ kanın nıı dulinyaa nımʊ tɔ asa ba sʊ kensi tın kıkyɔ bɛɛ waa asa ı kyɔ kanan mʊ nıı Ɪbwaarɛ asa ba sʊ bɛɛ waa asa mʊ."
9 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Fan taa fanɛ dulinyaa tɔ atɔ kyɛ asa tɔ biti akyɛmınɛ sa fanɛ n-yıı, nıı ı kan ba fɛɛ atɔ mʊ saŋa ı kyʊn mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ fanɛ ba nkpa kakpaa tɔ.
10 "Ɔmʊ nıı ee gyii kesintin atɔ gbɛrɛɛ sʊ mʊ, ɔ bıla ee gyii kesintin atɔ kıkyɔ sʊ. Nıı ɔmʊ nıı o mee gyii kesintin atɔ gbɛrɛɛ sʊ mʊ, kanın maa nıı ɔ mɛɛ yɛ o gyii kesintin atɔ kıkyɔ sʊ.
11 Ɪmʊ sʊ nıı fu mee gyii kesintin dulinyaa atɔ sʊ mʊ, anımʊ ii biti ɔ taa Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ atɔ mʊ nıı ı man sʊ ɔkaa mʊ waa fʊ abaa tɔ?
12 Nıı fʊ mee gyii kesintin ɔkʊ kapatıyɛ sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ sa fʊ mʊ atɔ mʊ nıı ɔ da yɛ ɔ sa fʊ mʊ.
13 "Kıyaafɔlɛ kʊlʊn mɛɛ taalɛ sun anyırıpɛ anyɔ. Nıı ı kan ba kanın mʊ, ee biti o kisi ɔkʊ kɛ ɔ ba ee biti ɔkʊ, abɛɛ ee biti ɔ baa ee sun ɔkʊ kɛ o kina ɔkʊ. Fɛn mɛɛ taalɛ sun Ɪbwaarɛ yɛ afulee."

Yesu Kaapʊ asa akʊ
(Matiwu 11:12-13, 5:31-32; Maki 10:11-12)

14 Farasii abi mʊ nıı bee biti afulee gaa ba maa nu ınımʊ kpini mʊ, ba gbɛɛlɛɛ Yesu.
15 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ banımʊ ı gyɛ asa mʊ nıı fɛn waa fɛɛ fanɛ ıkpa i kyiigi asa ansi tɔ, amaa Ɪbwaarɛ nyi kanan mʊ nıı fanɛ nkɔlɔ tɔ i du. Lıı fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı kı gyɛ kʊtɔ kparɛ asa ansi tɔ mʊ, kı gyɛ kʊtɔ kisisa sa Ɪbwaarɛ.
16 "Ba tɔwɛ Ɪbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ nıı ı gyɛ Mosesi nbara yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ kıkaapʊ naa fʊʊ Gyɔn saŋa. Lıı kanın saŋa maŋa ı sʊ ii kpee mʊ, ba tɔwɛ asın danbırasa lıı Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ sʊ, nıı ɔkʊmaa nımʊ kpan mʊ n-yıı ee loo to.
17 Ii biti ı baa ı bʊpɔɔ sa sʊsʊ yɛ kasɛ ı maa nyaa, ı kyɔ fɛɛ Ɪbwaarɛ nbara mʊ pii ı maa lıı tɔ.
18 "Ɔkʊmaa mʊ nıı o kina mʊ-ka nıı ɔ naa kili ɔkyıı kʊ mʊ, o nyita kekili, nıı ɔnyın mʊ nıı o kili ɔkyıı mʊ nıı mu-kuli kina mʊ mʊ gbaa ɔ kɔɔlɛ ɔkʊ mʊ-ka."

Atɔ Wuya Kʊ Maa Lasarusi

19 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Afulee wuya kʊ ı kyına ɔ bʊ tɔ. Kakɛ kʊmaa ee bun atɔ bunsa danbırasa fɛɛ agoo maa kente, yɛgɛ ee gyii mʊ n-yıı kakɛ kʊmaa.
20 Odibapu kʊ gbaa kyına ɔ bʊ tɔ, nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Lasarusi mʊ nıı mʊ n-yıı sʊ kpini, ı sʊ ılɔ. Nıı kakɛ kʊmaa bɛɛ sʊla mʊ ba bɛɛ yıla atɔ wuya nımʊ kebunɔ.
21 Nıı ee biti fɛɛ ɔ daa nyɛ agyitɔ mʊ nıı ı lıı atɔ wuya mʊ teeburi sʊ ı tıyɛ kasɛ mʊ gbaa gyii. Halıı igyoonɔ gbaa bɛɛ ba bee nyita mʊ ılɔ mʊ tɔ.
22 "Saŋa kʊ tɔ mʊ odibapu mʊ be wu, nıı Ɪbwaarɛ nbɔɔ ba taa mʊ kpee Ɪbwaarɛ nyımısa Abraham asɛ sʊsʊ. Atɔ wuya mʊ gbaa be wu nıı ba pula mʊ.
23 Ɔ naa loo Sıtaanɛ fʊlɔn tɔ yɛgɛ ɔ bʊ awʊrʊfɔ tɔ. O diyaa mu ansi mʊ, o wu Lasarusi maa tɛ Abraham asɛ kata-kata.
24 Ɪmʊ sʊ, ɔ tıı mʊ yɛ, 'Ɔsɛ Abraham, wu mɛ kʊwɛɛ kɛ fʊ sun Lasarusi kɛ ɔ taa mʊ kıbaa-bi nyɔ nkyu tɔ, kɛ ɔ taa ba yuula mɛ kanandʊlʊ, lıı fɛɛ n gyii awʊrʊfɔ fʊlɔn nımʊ tɔ.'
25 "Amaa Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ. 'Mi-bii, nyiŋi fɛɛ saŋa mʊ nıı fʊ kyına fʊ tɛ nkpa tɔ kasɛ sʊ mʊ fʊ nyɛ atɔ danbırasa nıı Lasarusi mɔɔ nyɛ atɔ libi, amaa nbıınbıı mʊ ee gyii ɔkɔn yɛgɛ fɛɛ fii gyii awʊrʊfɔ.

26 Ɩnɪmʊ kpini kamaa mʊ, kɪkyɔbɔɔ lala
kʊ kɪ dɛ ana fanɛ nsana, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ee biti ɔ lɪɪ nfɪɪ kpee fanɛ asɛ mʊ mɛɛ
yɛ ɔ taalɛ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ lɪɪ fanɛ asɛ
ba anɛ asɛ nfɪɪ.'
27 "Nɪɪ atɔ wuya mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Kanɪn
bɪrɛ mɛ-sɛ n kʊlɛ fʊ nɪn, sun Lasarusi o
bwii kpee mɛ-sɛ kɪkpaara sʊ.
28 Lɪɪ fɛɛ, n sʊ mi-supu ana anuu. Yɛgɛ
ɔ naa da bamʊ amu tɔ kɛ ba man ba katɪn
mʊ nɪɪ n bʊ n gyii awʊrʊfɔ falɛ.'
29 "Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Mosesi nbara
yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ kɪkaapʊ mʊ ɪ bʊ
bamʊ asɛ, bɛ taalɛ nu lɪɪ ɪmʊ tɔ.'
30 "Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, 'Ayee, mɛ-sɛ Abra-
ham, nɪɪ ɔkʊ kan lɪɪ lewu tɔ naa tɔwɛ
bamʊ mʊ, bee biti ba yɛgɛ alibi kɪwaa.'
31 "Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Ba kan ba man
nu Mosesi nbara yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ
kɪkaapʊ mʊ, halɪɪ nɪɪ ɔkʊ kan kyiŋi lɪɪ
lewu tɔ gbaa kpee bamʊ asɛ mʊ, ba mɛɛ
yɛ ba kɔɔlɛ mʊ gyii.' "

17

Alibi Asɪn
(Matiwu 18:6-7, 22-23; Maki 9:42)

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ, "Ɩ waa
nɛnɛ, atɔ mʊ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ waa
alibi mʊ ii biti ɪ ba. Amaa ɔsa mʊ nɪɪ ii
biti ɪ bɔla mʊ sʊ kɛ ɪ ba mʊ, mʊ laakʊ.
2 Fɛɛ nɪɪ mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ ɪ gyɛ yɛ, ba taa
kubuu lala ŋmina mʊ ɔbʊlɛ tɔ naa tʊʊ
ɔpʊ tɔ gbaa mʊ, ɪ bɔ sa mʊ fɛɛ ɪ maa bɔla
mʊ sʊ nɪɪ nbii wuribi nɪmʊ ɔkʊ naa waa
alibi.
3 Ɩmʊ sʊ fan baa fan da fanɛ n-yɪɪ sʊ.
Nɪɪ fu-supu kan waa fʊ alibi mʊ taasɛ mʊ,
nɪɪ ɔ kan nu mʊ n-yɪɪ kasɛ mʊ, kɛ fʊ taa
mu alibi kɛɛ mʊ.
4 Nɪɪ ɔ kan waa fʊ alibi ɪlɪɪ isunɔ kakɛ
kʊlʊn, nɪɪ ɔ kan nu mʊ n-yɪɪ kasɛ ba tɔwɛ
fʊ ɪlɪɪ isunɔ yɛ, 'N man waa danbɪrasa
mʊ,' taa mu alibi kɛɛ mʊ."

Kɪkɔɔlɛ-gyii Asɪn

5 Nɪɪ asunpu mʊ ba tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ,
"Tii anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ kɛ kɪ nyɛ akyɔ."
6 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɪɪ fan kan
fan sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii pii fɛɛ gowa abi gbaa
mʊ, fɛn taalɛ tɔwɛ oyu lala nɪmʊ yɛ, 'Faa
fu ilin kpini fii kyiigi naa yii ɔpʊ tɔ,' kɛ i
nu fanɛ asɛ.
7 "Nɪɪ fɛɛ fanɛ ɔkʊ sʊ kɪyaafɔlɛ nɪɪ ɛɛ
dɔɔ abɛɛ ɛɛ kɪɪ nbʊlʊpʊ sʊ mʊ, nɪɪ ɔ kan
lɪɪ ndɔɔ tɔ ba mʊ, fɪɪ dan taalɛ tɔwɛ mʊ
yɛ, 'Waa bilen kɛ fʊ ba kyɪna gyii?'
8 Ayee! Fii biti fʊ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Dɪŋa mɛ
kalaatɪpwɛ agyitɔ ba yii mɛ kɛ n gyii kɛ n
nuu. N kan lʊwɛ mʊ, kɛ ngbaa fʊ, fʊ naa
gyii kɛ fu nuu.'
9 Ɩmʊ sʊ i tiri fɛɛ ɔ fwaala kɪyaafɔlɛ mʊ
kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ ɔ waa sa mʊ abɛɛ?
10 Kanɪn maŋa nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ, nɪɪ
fan kan waa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa mʊ, fan tɔwɛ yɛ,
'An gyɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ a man sʊ
kyaarɛ, an dan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa
a maa waa mʊ nɪn.' "

Yesu Kyɛ Abootipu Kudu

11 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu ii kpee Gyerusalem
mʊ, ɔ bɔla Samariya yɛ Galile ɪsʊwʊlɛ
ngyaŋɛ nɪn.
12 Maa kpee kadɛ-bi kʊ sʊ mʊ, ɔ gyaŋa
anyɪn kudu nɪɪ bɛɛ lɔ kibootoo. Nɪɪ anyɪn
mʊ ba yɪlɛ kata,
13 nɪɪ ba kuusi kenken yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu, wu anɛ kʊwɛɛ."
14 Yesu maa wu bamʊ mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ yɛ "Fan taa fanɛ n-yɪɪ naa kaapʊ
aseepu." Ba maa kpee mʊ nɪɪ ba nyɛ
alanfɪya.
15 Bamʊ tɔ ɔkʊ, maa wu fɛɛ ɔ nyɛ
alanfɪya mʊ, o bwii ba ee kuusi kenken
ɛɛ yɪn Ɩbwaarɛ.
16 Nɪɪ o be muŋa Yesu ayaa tɔ, nɪɪ
ɔ fwaala mʊ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa sa
mʊ mʊ sʊ. Nɪɪ kanɪn kanyɪn maŋa gyɛ
Kasamariya-nyɪn nɪn.
17 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, "Man gyɛ asa kudu
ɪ nyɛ alanfɪya. Fɪnɛ nɪɪ asansa akpanɔ
mʊ ba bʊ?
18 Mɪnɛ sʊ nɪɪ kadɛndɛmandɛ nɪmʊ
nkʊn ɪ taalɛ bwii ba fwaala Ɩbwaarɛ?"
19 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊsʊ natɛ, fʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nɪɪ fʊ nyɛ alanfɪya."

Ɩbwaarɛ Kuwura-gyii Mʊ Kɪɪ Ba
(Matiwu 24:23-28, 37-41)

20 Saŋa kʊ nɪɪ Farasii abi ba taasɛ Yesu
yɛ, "Kakɛ mɔɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʊ kii biti kɪ ba?" Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ fɛn mɛɛ yɛ fan
taa fanɛ ansi wu kɪ maa ba.

21 Nıı ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ tɔwɛ yɛ, ‘Kıı kımʊ ndee’ abɛɛ ‘kı bʊ falɛ’. Lıı fɛɛ
ɪbwaarɛ kuwura mʊ kı bʊ fanɛ tɔ.”
22 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ,
“Saŋa kʊ ii biti ɔ ba, nıı fen biti fɛɛ fan
wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ mɛ
nkɛ mʊ kʊkʊ, amaa fan mɛɛ yɛ fen wu.
23 Nıı asa bee biti ba tɔwɛ fanɛ yɛ, ‘Mʊ
ı bʊ falɛ mʊ’ abɛɛ ‘Mʊ ndee’. Amaa fan
man waa fan buu bamʊ.
24 N tɔwɛ fanɛ ınımʊ lıı fɛɛ, mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyınsa kibwii ba mʊ, ii biti
ı baa i du nın fɛɛ bʊlayı maa gyii ısɛɛ
ŋmaŋɛ sʊsʊ lıı kıbaafʊn nımʊ naa lıı
kıbanban nımʊ.
25 Amaa ı dagaa fɛɛ n gyankpaa wu
awʊrʊfɔ gaa, kɛ kınaana nımʊ tɔ abi ba
kina mɛ.
26 “Fɛɛ kanan mʊ nıı ı waa anɛ naana
Nowa saŋa mʊ, kanın nıı ii biti ı waa mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa kibwii ba saŋa
mʊ gbaa.
27 Anɛ naana Nowa saŋa mʊ, asa ba
kyına bee gyii yɛgɛ bee nuu, bee kili naa
fʊʊ kakɛ mʊ nıı anɛ naana Nowa loo
ɔkʊlı mʊ tɔ. Nıı nkyu ı ba muuri bamʊ
kpini.
28 “Kanın nıı ı waa Loti saŋa mʊ, asa ba
kyına bee gyii yɛgɛ bee nuu, bɛɛ fɛ yɛgɛ
bɛɛ sɔɔ, bee duu yɛgɛ bɛɛ pɔyı.
29 Amaa kakɛ mʊ nıı Loti lıı Sodom
kadɛ tɔ mʊ, nıı fʊlɔn yɛ kuduri lıı sʊsʊ
ba dıyɛ bamʊ kpini.
30 “Kanın nıı ii biti ı waa kakɛ mʊ nıı
mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ n biti n
lɛɛ mɛ n-yıı kaapʊ mʊ.
31 Kanın kakɛ maa nıı ɔkʊ kan ɔ bʊ
kewusunɔ mʊ, nıı mʊ atɔ a bʊ kıkpaara
mʊ sʊ mʊ, ɔ man bıla kpee kıkpaara sʊ
naa taa atɔ. Kanın ı gyɛ sa ɔmʊ nıı ɔ bʊ
ndɔɔ tɔ mʊ, ɔ man bıla bwii kpee kewu
kɛ ɔ naa taa kʊtɔ kʊ.
32 Fan nyinji Loti mʊ-ka.
33 Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti fɛɛ ɔ mɔlıgɛ
mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa mʊ, ii biti ı lıı
mʊ abaa tɔ. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ taa mʊ
nkpa sa lıı mɛ sʊ mʊ, ee biti ɔ nyɛ kımʊ.
34 Kanın kagyanbwɛ maŋa mʊ, asa
anyɔ bee biti ba baa ba dɛ kalan kʊlʊn
sʊ, kɛ ɪbwaarɛ ɔ taa ɔkʊ yɛgɛ ɔkʊ.
35 Akyıı anyɔ bee biti ba baa bɛɛ kɔyı
atɔ, kɛ ɪbwaarɛ ɔ taa ɔkʊ yɛgɛ ɔkʊ.
36 Anyın anyɔ bee biti ba baa bee sun
kusun ndɔɔ tɔ, kɛ ɪbwaarɛ ɔ ba taa ɔkʊ
yɛgɛ ɔkʊ.”
37 Nıı abıılapʊ mʊ ba taasɛ Ɔnyırıpɛ
Yesu yɛ, “Fınɛ nıı ii biti ı waa.” Nıı
Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Katın kʊmaa mʊ nıı
belenbuni bʊ mʊ, tʊtɔ nıı agyinbwii gbaa
ba ba gyaŋɛ.”

18

Kıŋasan Lıı Okulapu-kyıı
Yɛ Asın Ogyipu Kʊ Sʊ

1 Nıı Yesu bɔ mʊ abıılapʊ kıŋasan mʊ
nıı kıı kaapʊ bamʊ fɛɛ, ba ba bɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ kʊlɛ saŋa kʊmaa, kɛ ba man
yɛgɛ bamʊ n-yıı nnyɔ bamʊ.
2 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Asın ogyipu kʊ ı
bʊ kadɛ kʊkʊ sʊ, nıı ɔ man sılɛ ɪbwaarɛ
nıı ɔ man taa nyımısa tıı sɛhn.
3 Nıı okulapu-kyıı kʊ gbaa bʊ kadɛ
maŋa tɔ, ɔ maa sʊ ɛɛ ba asın ogyipu mʊ
asɛ ɛɛ kʊlɛ mʊ yɛ, ‘Kyɛ mɛ tɔ kɛ n gyii biri
mɛ dʊn ana.’
4 I kyɛɛrɛɛ gaa nıı ɔ mɛɛ waa sɛhn ɛɛ sa
mʊ. Amaa kamaa tɔ mʊ, asın ogyipu mʊ
tɔwɛ waa mʊ n-yıı yɛ, ‘I gyɛ kesintin fɛɛ
man sılɛ ɪbwaarɛ nıı man taa nyımısa tıı
sɛhn.
5 Amaa lıı kitintin mʊ nıı okulapu-kyıı
nımʊ i tintin mɛ falɛ sʊ mʊ, n biti n kıı kɛ
n taa mu kesintin sa mʊ. Man gyɛ kanın
mʊ kıba mʊ nıı ɛɛ ba nfıı falɛ, ii biti ı kan
sa mɛ kʊlɔ.’ ”
6 Nıı Ɔnyırıpɛ Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan nu
kʊtɔ mʊ nıı asın ogyipu mʊ nıı o mee gyii
kesintin mʊ gbaa tɔwɛ?
7 Nıı ı gyɛ kanın bırɛ mʊ, mınɛ ı waa
nıı ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ o gyii kesintin sa
bamʊ nıı ba gyɛ mʊ lɛɛ mʊ, nıı bee su bɛɛ
tıı mʊ kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ? Abɛɛ
ee biti ɔ kyaga sʊ ee kina?
8 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɪbwaarɛ ii
biti ɔ kıı sʊ bilen-bilen fɛɛ ɔ taa bamʊ
kesintin sa bamʊ. Amaa saŋa mʊ nıı mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa n kan ba mʊ, n
biti n nyɛ bamʊ nıı ba kɔɔlɛ mɛ gyii kasɛ
sʊ?”

Kıŋasan lıı Kafarasii-nyın
Yɛ Lenpoo Ɔkɔɔlɛpʊ sʊ

9 Nıı Yesu bıla bɔ kıŋasan nımʋ sa asa
mʋ nıı bɛɛ kıı fɛɛ bamʋ ıkpa i kyiigi, yɛgɛ
bɛɛ kıı ɔkʋmaa nımʋ kıyan. Ɔ tɔwɛ yɛ,
10 "Asa anyɔ akʋ ba kpee kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ ba naa kʋlɛ Ɩbwaarɛ.
Bamʋ tɔ ɔkʋ gyɛ Kafarasii nın, nıı ɔkʋ
mɔɔ gyɛ lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ.
11 Nıı Kafarasii-nyın mʋ yılɛ mʋ kʋkwıı
kʋlɛ Ɩbwaarɛ ɛɛ yın mʋ n-yıı yɛ,
'Ɩbwaarɛ, n fwaala fʋ gaa fɛɛ maa n man
du fɛɛ asa mʋ nıı ba san mʋ, n mee yuuri,
abɛɛ n mee puni asa abɛɛ n man gyɛ ɔsa
mʋ nıı n nyita kekili abɛɛ n man du fɛɛ
lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ nıı ɔ yılɛ nfıı falɛ.
12 N ŋmina kɔnɔ nkɛ nnyɔ, nkɛ nsunɔ
kʋmaa tɔ, nıı n barıgɛ mɛ atɔ tɔ ntun
kudu, nıı n taa ketun kʋlʋn n sa fʋ.'
13 "Amaa lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ bırɛ yılɛ
kata yɛ mʋ. Nıı ɔ man diyaa mu ansi
kıı sʋsʋ, amaa ɔ taa mʋ kıbaa gyaga mʋ
kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɛ, 'Ɩbwaarɛ, alibi ɔwaapʋ
ı gyɛ mɛ, wu mɛ kʋwɛɛ.'
14 Ba bwii kpewu. Amaa n tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ, lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ i gyii asʋ
Ɩbwaarɛ asɛ, man gyɛ Kafarasii-nyın mʋ.
Imʋ sʋ fanɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kʋsaa mʋ
n-yıı sʋsʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ı bıya mʋ kasɛ,
nıı fanɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ bıya mʋ n-yıı
kasɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ı kʋsaa mʋ sʋsʋ."

Yesu waa Nbii Mʋ Kusee
(Matiwu 19:13-15; Maki 10:13-16)

15 Tʋtɔ nıı asa akʋ gbaa ba sʋ bamʋ nbii
wuribi bɛɛ ba Yesu asɛ, kɛ ɔ taa mʋ abaa
gyaga bamʋ sʋ. Mʋ abıılapʋ mʋ ba maa
wu kanın mʋ, ba gya bamʋ.
16 Amaa Yesu tıı nbii mʋ ba mʋ asɛ nıı ɔ
tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ nbii mʋ ba ba mɛ asɛ,
kɛ fan man tii bamʋ ɔkpa. Lıı fɛɛ banımʋ
falɛ daa kudubi nıı Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʋ gyɛ bamʋ lɛɛ.
17 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʋmaa mʋ
nıı ɔ mɛɛ yɛ ɔ kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
fɛɛ kebii mʋ, ɔ mɛɛ yɛ o loo kımʋ tɔ."

Yesu Maa Atɔ Wuya Kʋ
(Matiwu 19:16-30; Maki 10:17-31)

18 Nıı Gyiwu abi ɔgyankpaapʋ kʋ taasɛ
Yesu yɛ, "Ɔkaapʋpʋ danbırasa, mınɛ nıı
n biti n waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?"
19 Nıı Yesu taasɛ mʋ yɛ, "Mınɛ sʋ nıı
fıı tıı mɛ yɛ ɔdanbırasa? Ɔkʋ man gyɛ
ɔdanbırasa, amɔɔ Ɩbwaarɛ nkʋn.
20 Fu nyi Ɩbwaarɛ nbara asın mʋ nıı
kaapʋ yɛ, 'Man nyita kekili, man mɔɔ
nyımısa, man kan yuuri, man waa nyama
yılɛpʋ antıŋɛsa wuya, kɛ fʋ taa bɛɛrɛɛ sa
fʋ-sɛ yɛ fu-nyi?' "
21 Nıı ɔnyın mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N buu
nbara ınımʋ kpini lıı mi kibii tɔ."
22 Yesu maa nu kanın mʋ, ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
"I san fʋ kʋtɔ kʋlʋn. Naa fɛ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nıı fʋ sʋ kɛ fʋ taa afulee mʋ sa atiripu,
ii biti ı yɛgɛ fu biliŋi atɔ wuya sʋsʋ. Kɛ fʋ
ba buu mɛ."
23 Amaa maa nu falɛ mʋ, ı kɔ mʋ. Lıı
fɛɛ ɔ gyɛ atɔ wuya gaa.
24 Nıı Yesu kıı mʋ kyiim, tɔwɛ yɛ, "I
biti ı baa ı bʋlʋn sa atɔ wuya ana fɛɛ
ba yɛgɛ bamʋ n-yıı kɛ ba buu Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ kıkaapʋ.
25 Kesintin ii biti ı baa ı bʋpɔɔ sa
nyɔɔma fɛɛ ɔ taalɛ loo baasa ɔbɔ tɔ bʋlɛ,
ı kyɔ fɛɛ atɔ wuya maa yɛgɛ mʋ n-yıı kɛ
o buu Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kıkaapʋ."
26 Nıı bamʋ nıı ba nu mʋ ba taasɛ
yɛ, "Kanın bırɛ anımʋ ıı taalɛ nyɛ
kamɔlıgɛ?"
27 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kʋtɔ mʋ nıı
nyımısa mɛɛ taalɛ waa mʋ, Ɩbwaarɛ bırɛ
ɛɛ taalɛ waa."
28 Nıı Pita tɔwɛ mʋ yɛ, "Kıı! An yɛgɛ
kʋtɔ kʋmaa nıı an baa an buu fʋ falɛ!"
29 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ, ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kʋsʋ yɛgɛ
kewu abɛɛ mʋ-ka abɛɛ mʋ-daa ana yɛ
asupu abɛɛ akʋʋgɛpʋ abɛɛ mu-bii ana lıı
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii kıkaapʋ mʋ sʋ mʋ,
30 ee biti ɔ nyɛ falɛ atɔ gaa, nbıınbıı
kakyına nımʋ tɔ yɛ nkpa kakpaa mʋ nıı
ii biti ı ba kamaa tɔ mʋ?"

Yesu Tɔwɛ Mu Kelewu
Yɛ Mu Kyiŋi Asın

31 Saŋa kʋ Yesu taa abıılapʋ kudu anyɔ
mʋ lıı ıkaa sʋ, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "An
kpee Gyerusalem kɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ ba kyʋrɔɔ yıla lıı
mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa sʋ mʋ ı ba
tɔ.
32 Bee biti ba lɛɛ mɛ sa bamʋ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ kɛ ba waa mɛ yɛrɛyɛrɛ,

kɛ ba saalɛ mɛ, kɛ ba tʊʊ nkyɔlɛ wʊrɪgɛ mɛ sʊ, kɛ ba taa awulibi tɪŋɛ mɛ kɛ ba mɔɔ mɛ.
33 Kɛ ɪmʊ kakɛ sasapʊ mʊ kɛ n bwii kyiŋi ba nkpa tɔ."
34 Amaa abɪɪlapʊ mʊ ba man nu ɪnɪmʊ kasɛ. Lɪɪ fɛɛ asɪn mʊ kasɛ baala bamʊ sʊ, nɪɪ ba man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ.

Yesu kyɛ ɔkɔɔlɛpʊ gyaatanapʊ

35 Yesu maa tiri Gyeriko tɔ mʊ, yɛgɛ gyaatanapʊ kʊ tɛ ɔkpa asɛ ɛɛ kʊlɛ atɔ.
36 Maa nu asa damantɛ ba maa kyʊn mʊ, ɔ taasɛ yɛ, "Mɪnɛ ɪɪ waa?"
37 Nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Yesu Kanasareti-nyɪn mʊ ɪ kyʊn kanɪn maŋa."
38 Nɪɪ o kuusi tɪɪ yɛ, "Yesu, Owura Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!"
39 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba bʊ Yesu ansi tɔ mʊ, ba gya mʊ yɛ o bun mʊ kɔnɔ sʊ, amaa ɔ dan san ɔ maa sʊ ee kuusi kenken yɛ, "Owura Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!"
40 Nɪɪ Yesu yɪlɛ nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ ba taa mʊ bɪya mʊ. Maa tiri mʊ tɔ mʊ, Yesu taasɛ mʊ yɛ,
41 "Mɪnɛ nɪɪ fii biti fɛɛ n waa sa fʊ?"
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, n biti fɛɛ mi ansi ɪ bɪla bugi."
42 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fu ansi i bugi! Fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nɪɪ fʊ nyɛ alanfɪya."
43 Opula maŋa tɔ mu ansi ɪ bɪla bugi nɪɪ o buu Yesu, yɛgɛ ɛɛ yɪn Ɩbwaarɛ. Nɪɪ asa mʊ kpini ba maa wu kanɪn mʊ, ngbaa bamʊ ba yɪn Ɩbwaarɛ.

19

Yesu maa Lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ Sakiyosi asɪn

1 Yesu loo Gyeriko kadɛ tɔ bɔla ɛɛ kyʊn.
2 Ɔnyɪn kʊ kyɪna ɔ bʊ tʊtɔ mʊ kɪtɪɪ ɪ gyɛ Sakiyosi. Ɔ kyɪna ɔ gyɛ lenpoo akɔɔlɛpʊ ɔbɪlɪsa nɪn, nɪɪ ɔ gyɛ atɔ wuya.
3 Ɔ kyɪna ee biti o wu Yesu yɛ mu ansi, amaa maa gyɛ nyɪmɪsa dɛɛ sʊ mʊ, ɔ man taalɛ, lɪɪ sakyɔ mʊ sʊ.
4 Ɩmʊ sʊ ɔ sɪlɛ kpee ansi tɔ naa dii oyu kʊ kɛ ɔ nyɛ wu Yesu, lɪɪ fɛɛ tʊtɔ sʊ nɪɪ Yesu ii biti ɔ bɔla.
5 Yesu maa fʊʊ opula maŋa mʊ ɔ kɪɪ sʊsʊ wu mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Sakiyosi, kpɪlɪgɛ ba bilen. N biti n sʊgɛ fʊ ayɛ ndaga."
6 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɔ kpɪlɪgɛ bilen taa kinsi gyii waa mʊ nsa-nsa.
7 Asa ba wu ɪnɪmʊ nɪɪ ba piili bɛɛ kɔlɪtɛ yɛ, "O kpee naa sʊgɛ alibi ɔwaapʊ sʊ."
8 Amaa Sakiyosi kʊsʊ yɪlɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu yɛ, "Kɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ, n biti n barɪgɛ mɛ kapatɪyɛ tɔ kɪnyɔ, kɛ n taa kɪbaafʊn sa atiripu. Nɪɪ n kan kɔɔlɛ afulee lɪɪ ɔkʊ asɛ ɪ kyɔ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ n kɔɔlɛ mʊ, n biti n ka mʊ kanɪn kʊkɔ maŋa kɪlɪɪ kɪnaa."
9 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Kamɔlɪgɛ kɪ ba fʊ ayɛ ndaga, lɪɪ fɛɛ ngbaa fʊ, fʊ gyɛ Abraham kanaana-bii nɪn.
10 Lɪɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n ba nɪn yɛ n ba biti kɛ n mɔlɪgɛ bamʊ nɪɪ ba fɔyɪ."

Ayaafɔlɛ Danbɪrasa Anyɔ Yɛ Kɪyaafɔlɛ Ɔwʊlɛgyɔpʊ Mʊ (Matiwu 25:14-30)

11 Saŋa mʊ nɪɪ bɛɛ san bee nu falɛ asɪn mʊ, nɪɪ ɔ maa tiri Gyerusalem tɔ mʊ, asa mʊ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ kii biti ki piili opula tɔ, ɪmʊ sʊ ɔ bɔ bamʊ kɪŋasan
12 yɛ, "Ɔsa kparɛ kʊ i kpee kata-kata kadɛ kʊ, ɔ naa gyii kuwura kɛ o bwii ba.
13 Ɩmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ ayaafɔlɛ kudu nɪɪ ɔ sa bamʊ ɔkʊmaa nɪmʊ afulee mʊ nɪɪ i budu, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, 'Fan taa kanɪn afulee maŋa sun kusun naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n bwii ba.'
14 "Amaa ɔsʊwʊlɛ mʊ sʊ asa ba kisi mʊ, nɪɪ ba sun gya mʊ sʊ naa tɔwɛ katɪn mʊ nɪɪ ee kpee mʊ owura lala mʊ yɛ, 'A mɛɛ biti ɔnyɪn nɪmʊ o be gyii anɛ sʊ kuwura.'
15 "Tʊtɔ abɪlɪsa mʊ ba bun mʊ kuwura bɪrɛ, nɪɪ o bwii ba kewu. Nɪɪ o sun tɪɪ mʊ ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ taa afulee mʊ sa bamʊ mʊ, kɛ o wu tɔnɔ mʊ nɪɪ ba nyɛ lɪɪ kanɪn afulee maŋa sʊ.
16 "Ɔgyankpaasa mʊ ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, fu afulee mʊ, ɪ kʊʊgɛ kanɪn ɪlɪɪ kudu tii sʊ'.
17 "Nɪɪ mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Nsa yɛ kusun, mɛ kɪyaafɔlɛ danbɪrasa. Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ fʊ taalɛ gyii atɔ pii nɪmʊ sʊ yɛ kesintin mʊ, n taa ndɛ kudu waa fʊ kɪbaa tɔ yɛ fʊ kɪɪ sʊ.'

18 “Ɔnyɔsapʋ mʋ ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ
fu afulee mʋ i bwii kʋʋgɛ ɩlɪɪ kunuu tii
sʋ.’
19 “Nɪɪ mʋ-nyɪrɪpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N taa
ndɛ nnuu waa fʋ kɪbaa tɔ yɛ fʋ kɪɪ sʋ.’
20 “Nɪɪ mʋ kɪyaafɔlɛ kʋ gbaa ba tɔwɛ
yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, fu afulee ndee. N taa kɪmʋ
ŋmina kikyibi tɔ taa yɪla katɪnkʋ.
21 N sɪlɛ fʋ nɪn, lɪɪ fɛɛ fʋ asɪn ɪ bʋlʋn
gaa. Nɪɪ fɪɪ taa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ man gyɛ
fʋ lɛɛ, nɪɪ fɪɪ kpa atɔ mʋ nɪɪ man gyɛ fu i
duu.’
22 “Mʋ-nyɪrɪpɛ mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Fʋ
gyɛ kɪyaafɔlɛ kumu tɔ ɔlʋn wuya. Fʋ
gbaa-gbaa fʋ kɔnɔ tɔ asɪn nɪɪ n biti n taa
talɛ fʋ. Fu nyi fɛɛ mɛ asɪn ɪ bʋlʋn, nɪɪ n
taa atɔ mʋ nɪɪ ɪ man gyɛ mɛ lɛɛ, nɪɪ n kpa
atɔ mʋ nɪɪ man gyɛ mɛ i duu.
23 Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʋ man taa mɛ afulee
maŋa naa yɪla afulee ɔyɪlɛkpa kɛ ɪ kʋʋgɛ
agyaga sa mɛ? Naafɔɔ n maa ba falɛ kɛ n
ba kɔɔlɛ ɪmaa ɪmʋ agyaga.’
24 “Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tʋtɔ mʋ
yɛ, ‘Fan kɔɔlɛ afulee mʋ lɪɪ mʋ asɛ, kɛ fan
taa sa ɔmʋ nɪɪ ɔ nyɛ ɩlɪɪ kudu tii sʋ mʋ.’
25 “Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, ɔ wʋla nyɛ
afulee mʋ nɪɪ i budu.’
26 “Nɪɪ ɔnyɪrɪpɛ mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N tɔwɛ
fanɛ yɛ, ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ ɪmʋ nɪɪ ba
taa waa mʋ abaa tɔ sʋ danbɪrasa mʋ, bee
biti ba taa gaa tii mʋ sʋ. Amaa ɔmʋ nɪɪ ba
man taa ɪkʋ waa mʋ abaa tɔ kpini-kpini
mʋ, gbɛrɛɛ kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ bee biti
ba kɔɔlɛ lɪɪ mʋ asɛ.’
27 Amaa ɔnyɪrɪpɛ mʋ taa agbʋ tɔwɛ yɛ,
‘Bamʋ nɪɪ ba gyɛ mɛ dʋn ana, nɪɪ be mee
biti n maa gyii bamʋ sʋ kuwura mʋ, fan
taa bamʋ ba mɔɔ mi ansi tɔ nfɪɪ.’ ”

Yesu kyɪna kuruma sʋ loo Gyerusalem fɛɛ Owura

(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Gyɔn 12:12-19)

28 Nɪɪ Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʋ lʋwɛ mʋ, ɔ
gyankpaa kʋbʋ mʋ ee kpee Gyerusalem.
29 Maa tiri Betifage maa Betani ndɛ mʋ
nɪɪ ɪ bʋ Olifu kɪbɪɪ ɔbʋlɛ tɔ mʋ, o sun mʋ
abɪɪlapʋ anyɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
30 “Fan kpee kadɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ fanɛ ansi
tɔ mʋ. Nɪɪ fan maa dan fen loo kɪmʋ tɔ
mʋ, fen biti fan wu kekuruma-bon kʋ mʋ
nɪɪ ɔkʋ man pɪɪta dii mʋ maa kyaa oyu.
Fan Saaŋɛ mʋ bɪya mɛ nfɪɪ.
31 Nɪɪ ɔkʋ kan taasɛ fanɛ yɛ, ‘Mɪnɛ ɪ
waa nɪɪ fen saaŋɛ mʋ mʋ?’ fan tɔwɛ mʋ
yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ mʋ ii biti mʋ.’ ”
32 Bamʋ nɪɪ Yesu sun mʋ, ba naa wu mʋ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ mʋ.
33 Ba maa saaŋɛ kuruma mʋ, mʋ wuya
ana ba taasɛ bamʋ yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
fen saaŋɛ kuruma mʋ?”
34 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ mʋ ii
biti mʋ.”
35 Ba taa mʋ ba sa Yesu, nɪɪ ba taa bamʋ
ataa gyaga mʋ sʋ. Nɪɪ ba kyɛ Yesu tɔ nɪɪ
o dii kyɪna mʋ sʋ.
36 Maa kpee mʋ, asa ba taa bamʋ ataa
tʋʋ ɔkpa tɔ.
37 Yesu maa tiri Gyerusalem opula mʋ
nɪɪ ɔkpa ɪɪ kpɪlɪgɛ tɔ ii kpee Olifu kɪbɪɪ
mʋ sʋ mʋ, abɪɪlapʋ yɛ kʋbʋ damantɛ ba
piili bee kuusi bɛɛ yɪn Ɩbwaarɛ kinsigyi
tɔ lɪɪ adangana mʋ nɪɪ ba wu Yesu maa
wʋla waa mʋ sʋ.
38 Bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Ɩbwaarɛ ɪ waa Owura mʋ
nɪɪ ɛɛ ba mʋ kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ kusee.
Keyuula kɪ bʋ sʋsʋ. Nɪɪ bʋnyaa ɪ
dagaa Ɩbwaarɛ.”
39 Farasii abi akʋ mʋ nɪɪ ba bʋ sakyɔ mʋ
tɔ mʋ ba tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, tɔwɛ
fu abuupu yɛ ba bun bamʋ nnɔ sʋ.”
40 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kɛ
fan nu fɛɛ, nɪɪ ba kan bun bamʋ nnɔ sʋ
gbaa, halɪɪ abuu gbaa ii biti i kuusi.”

Yesu su sa Gyerusalem abi

41 Ba maa tiri Gyerusalem tɔ nɪɪ o wu
kadɛ mʋ, o su sa kɪmʋ asa.
42 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ fan daa fan nyi
ɔkpa mʋ nɪɪ kii biti kɪ bɪya fanɛ keyuula
ndaga kakɛ nɪmʋ mʋ, naafɔɔ ɪ bʋrɔn.
Amaa nbɪɪnbɪɪ fen mee yɛ fen wu ɔkpa
mʋ.
43 Kakaakʋ ii biti ɪ ba, kɛ fanɛ akisipu
ba kʋsʋ yɪlɛ fanɛ sʋ, kyaabɔɔ fanɛ kɛ ba
nyan fanɛ lɪɪ fanɛ abaafʋn kpini.
44 Bee biti ba da fanɛ kasɛ, fanɛ yɛ nbii
mʋ nɪɪ ba bʋ fanɛ asɛ kpini. Bɛ mɛɛ
yɛ ba yɛgɛ fanɛ ɔpɔrɛ kubuu kʋlʋn kɪ
gyaga kɪmʋ bɪrɪsa sʋ. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ba fanɛ asɛ mʋ, fan man taalɛ
pɛɛsɛ bɪɪ.”

Yesu gya asa lıı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
(Matiwu 21:12-17; Maki 11:15-19; Gyɔn 2:13-22)

45 Nıı Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ opula tɔ, nıı o piili ɛɛ gya bamʊ nıı bɛɛ fɛ atɔ mʊ.
46 Ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ba tɔwɛ yıla Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, 'Mɛ kıkpaara kii biti kı baa kı gyɛ kabwaarɛ-kʊlɛ kıkpaara nın, amaa fan taa kımʊ biliŋi bamʊ nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ mʊ ɔbaalakpa.' "

47 Kakɛ kʊmaa nımʊ ɛɛ kaapʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, amaa Ɩbwaarɛ aseepu bılısa yɛ nbara akaapʊpʊ yɛ asa mʊ tɔ agyankpaapʊ bee biti fɛɛ ba mɔɔ mʊ.
48 Amaa ba man taalɛ nyɛ ɔkpa mʊ nıı ba bɔla sʊ kɛ ba waa kanın, lıı fɛɛ asa mʊ kpini ba taa bamʊ n-yıı mata mʊ bee nu mʊ asɛ.

20

Ba taasɛ Yesu lıı mʊ ɔlʊn sʊ
(Matiwu 21:23-27; Maki 11:27-33)

1 Nıı ı ba fɛɛ kakaakʊ Yesu bʊ kabwaarɛ-sunkpa kasɔrɔga tɔ ɛɛ kaapʊ asa yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ bamʊ asın danbırasa mʊ. Nıı Aseepu abılısa yɛ nbara akaapʊpʊ yɛ kadɛ tɔ abılısa gbaa ba tii sʊ, nıı ba ba mʊ asɛ.
2 Nıı ba taasɛ mʊ yɛ, "Tɔwɛ anɛ, anımʊ ɔlʊn sʊ nıı fʊ sʊ fıı waa atɔ nımʊ? Anımʊ ı sa fʊ ɔlʊn maŋa?"

3 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ngbaa mɛ n biti n taasɛ fanɛ asın kʊ kɛ fan lɛɛ mɛ kɔnɔ.
4 Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ nıı Gyɔn gyee asa mʊ, kı lıı sʊsʊ nın abɛɛ kı lıı asa asɛ?"
5 Nıı bamʊ gbaa-gbaa bamʊ ba taa kımʊ sʊ nfɛɛrɛ nıı ba yɛ, "Nıı an kan tɔwɛ yɛ, 'Kı lıı sʊsʊ mʊ', ee biti ɔ taasɛ yɛ, 'Mınɛ ı waa sʊ nıı fan man kɔɔlɛ gyii?'
6 Amaa nıı an kan tɔwɛ yɛ, 'Ɩ lıı asa asɛ mʊ', asa mʊ kpini bee biti ba twıı anɛ abuu, lıı fɛɛ ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın."

7 Ɩmʊ sʊ, ba lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ, "An man nyi ntın mʊ nıı Gyɔn kekyugyee mʊ lıı."
8 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kanın bırɛ, ngbaa mɛ n mɛɛ yɛ n tɔwɛ fanɛ ɔlʊn mʊ nıı n sʊ n waa ınımʊ kpini."

Kıŋasan lıı ahayııpʊ kʊ sʊ
(Matiwu 21:33-36; Maki12-1-12)

9 Nıı Yesu bɔ bamʊ kıŋasan nımʊ yɛ, "Ɔnyın kʊ dɔɔ wayın kʊdɔɔ. Nıı ɔ taa hayıı sa adɔɔpʊ kʊ, nıı o kpee ɔkpa naa kyɛɛrɛɛ.
10 Saŋa mʊ nıı oyu mʊ abi kıtıyɛ fʊʊ mʊ, nıı kʊdɔɔ wuya mʊ sun mʊ kıyaafɔlɛ, kpee ahayııpʊ mʊ asɛ yɛ ba sa mʊ wayın oyu abi mʊ ıkʊ lıı mʊ kʊdɔɔ mʊ tɔ. Amaa ahayııpʊ mʊ ba dayı kıyaafɔlɛ mʊ bwiiyaa mʊ abaa kpan.
11 Nıı ɔ bıla bwii sun kıyaafɔlɛ pʊpwɛ, nıı ba bıla bwii dayı mʊ, waa mʊ ipeeli tɔ, bwiiyaa mʊ abaa kpan.
12 Nıı ɔ bıla bwii sun ɔsasapʊ, nıı ba bıla dayı larıgɛ mʊ, lɛɛ mʊ lıı kʊdɔɔ mʊ tɔ.
13 "Ɩnımʊ kamaa mʊ, kʊdɔɔ wuya mʊ yɛ, 'Nɛnɛ nıı n biti n waa? N biti n sun mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii, akʊtɔ bee biti ba taa bɛɛrɛɛ sa mʊ.'
14 "Amaa saŋa mʊ nıı kʊdɔɔ mʊ ahayııpʊ ba wu obii mʊ, ba taa nfɛɛrɛ mʊ sʊ tɔwɛ yɛ, 'Ɔnımʊ ı gyɛ kapatıyɛ ogyipu mʊ, fan yɛgɛ a mɔɔ mʊ, kɛ atɔ mʊ a biliŋi anɛ lɛɛ.'
15 Tʊtɔ nıı ba lɛɛ mʊ lıı wayın kʊdɔɔ mʊ tɔ nıı ba mɔɔ mʊ.
"Nbıınbıı, mınɛ gbaa nıı oyu kʊdɔɔ wuya mʊ ii biti ɔ waa ahayııpʊ mʊ?
16 Kʊdɔɔ wuya mʊ ii biti ɔ ba mɔɔ ahayııpʊ mʊ, kɛ ɔ taa oyu kʊdɔɔ mʊ sa akʊ."
Nıı asa mʊ ba maa nu falɛ mʊ ba tɔwɛ yɛ "Ɩbwaarɛ ɔ taa kanın kpee kata."

17 Nıı Yesu kıı bamʊ ansi tɔ, taasɛ bamʊ yɛ, "Asınkyan yılasa maa tɔwɛ yɛ,
'Kubuu mʊ nıı apɔyıpʊ ba kina mʊ,
kımʊ ı ba biliŋi kıbɔntɔnbʊlɔntɔ kubuu kparɛ mʊ' mʊ, nɛnɛ nıı ıı kaapʊ?
18 Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ tıyɛ kubuu maŋa sʊ mʊ, ee biti ɔ gyayı tɔ buriburi. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı kubuu mʊ kı tıyɛ mʊ sʊ mʊ, ee biti ɔ patıyɛ tɔ."

Ba taasɛ Yesu lenpoo kıka sa Roma Owura lala
(Matiwu 22:15-22; Maki 12:13-17)

19 Nıı nbara akaapʊpʊ mʊ yɛ aseepu abılısa mʊ ba bıı fɛɛ kıŋasan mʊ nıı ɔ bɔɔ mʊ i yii bamʊ nın. Nıı bee biti ɔkpa ba kıtaa mʊ opula maŋa tɔ. Amaa ba sılɛ asa mʊ.

20 Yɛgɛ abılısa mʊ ba taa bamʊ ansi yii Yesu sʊ, nıı ba lɛɛ apɛɛtıpʊ akʊ yɛ ba waa mu ansi sʊ kıdanbırasa. Bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ bee biti ba nyɛ Yesu kıtaa lıı mʊ asın tɔwɛsa sʊ, kɛ ba taa mʊ sa ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ alʊlʊnpʊ.

21 Imʊ sʊ apɛɛtıpʊ mʊ ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, an nyi fɛɛ fʊ ı tɔwɛ nıı fıı kaapʊ kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn, nıı fʊ mɛɛ mɛɛgɛ tɔ, amaa nıı fıı kaapʊ Ɩbwaarɛ ɔkpa mʊ kyɛɛkyɛɛ sʊ.

22 Imʊ sʊ ı daaga fɛɛ a ka tʊʊtʊʊ sa Roma Ɩsʊwʊlɛ Owura lala Kayisa, abɛɛ a man ka?"

23 Nıı Yesu bıı fɛɛ apɛɛtıpʊ mʊ bɛɛ da mʊ ɔtɔ tɔ nın, kɛ ba nyɛ nu mʊ kɔnɔ tɔ asın. Imʊ sʊ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ,

24 "Fan taa nderebi mʊ ba kɛ n kıı." Maa wu kımʊ mʊ, nıı ɔ taasɛ yɛ, "Anımʊ foto yɛ kıtıı ı gyan kımʊ sʊ?"

25 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Owura lala Kayisa lɛɛ nın." Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kanın bırɛ fan taa kʊtɔ mʊ nıı kı gyɛ Owura lala Kayisa lɛɛ mʊ sa mʊ, kɛ fan taa kʊtɔ mʊ nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ sa Ɩbwaarɛ."

26 Lıı kanan mʊ nıı ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ sʊ mʊ, i kyinkyin apɛɛtıpʊ mʊ, nıı ba laatɔ. Imʊ sʊ ba man taalɛ ba nyɛ mʊ kɔnɔ tɔ asın kʊ ba taa kıtaa mʊ sakyɔ mʊ tɔ.

Kikyiŋi lıı lewu tɔ yɛ kekili asın
(Matiwu 22:23-33; Maki 12:18-27)

27 Gyiwu abi kʊbʊ mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Sadusi mʊ nıı ba yɛ kelewu kyiŋi man bʊ tɔ mʊ, akʊ ba ba Yesu asɛ yɛ asın taasɛsa. Nıı ba tɔwɛ mʊ yɛ,

28 "Ɔkaapʊpʊ, anɛ naana Mosesi kyʊrɔɔ sa anɛ yɛ, nıı ɔkʊ kan wu san oku-lapu-kyıı, nıı ba man kʊʊgɛ mʊ, i tiri fɛɛ mu-supu ɔ taa mʊ kili, kʊʊgɛ nbii sa mʊ-daa mʊ.

29 To! Anyibii asunɔ akʊ ba kyına ba bʊ tɔ. Nıı ɔgyankpaapʊ mʊ kili ɔkyıı mʊ nıı ɔ man kʊʊgɛ nıı o wu.

30 Nıı ɔnyɔsapʊ mʊ kili okulapu-kyıı mʊ, nıı mʊ gbaa mʊ wu.

31 Nıı ɔsasapʊ mʊ gbaa kili mʊ, nıı o wu. Nıı ı waa kanan halıı asa asunɔ mʊ kpini ba kili mʊ, yɛgɛ bamʊ tɔ ɔkʊ maa ɔkyıı mʊ ba man kʊʊgɛ.

32 Imʊ laalaalʊwɛ mʊ okulapu-kyıı mʊ gbaa ba wu.

33 Imʊ sʊ an biti a taasɛ yɛ fɛɛ nıı kakɛ lala mʊ nıı asa kpini ba kan kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ, bamʊ tɔ ɔmɔɔ ii biti ɔ baa ɔ gyɛ mu-kuli? Lıı fɛɛ bamʊ asunɔ maŋa kpini ba wʊla kyına kili mʊ."

34 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Dulinya nımʊ tɔ bırɛ asa bee kili.

35 Amaa bamʊ nıı Ɩbwaarɛ wu yɛ ı dagaa fɛɛ ba nyɛ kelewu kyiŋi, kɛ ba kyına dulinyaa pʊpwɛ tɔ mʊ, ba man bıla yɛ ba kili.

36 Ba man bıla yɛ ba wu kakaakʊ, lıı fɛɛ bee biti ba baa be du nın fɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ. Ba gyɛ Ɩbwaarɛ nbii lıı fɛɛ ba maa kyiŋi lıı lewu tɔ sʊ.

37 Nıı lıı kelewu kyiŋi asın bırɛ, Mosesi gbaa kɔɔlɛ gyii. Kanın sʊ, saŋa mʊ nıı o wu kıpʊnfa maa dıyɛ mʊ, ɔ tɔwɛ lıı Ɩbwaarɛ sʊ yɛ, mʊ ı gyɛ Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu Ɩbwaarɛ mʊ.

38 Ɔ man gyɛ alewupu Ɩbwaarɛ nın, amaa ɔ gyɛ asa kıısa lɛɛ nın. Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ mʊ alewupu banımʊ ba san ba tɛ nkpa tɔ."

39 Nıı nbara akaapʊpʊ mʊ akʊ ba tɔwɛ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, fʊ tɔwɛ kımʊ kyɛɛkyɛɛ."

40 Inımʊ kamaa mʊ ɔkʊ man bıla taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ ɔsıı taasɛ mʊ sɛhn.

Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ asın
(Matiwu 22:41-46; Maki 12:35-37)

41 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ sʊ nıı bɛɛ taalɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ gyɛ Owura Dawidi kanaana-bii?

42 Lıı fɛɛ Dawidi gbaa-gbaa tɔwɛ mʊ Ɩlʊn ɔwʊlɛ mʊ tɔ yɛ,

'Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ mɛ-Nyırıpɛ yɛ,
"Kyına mɛ gyisa sʊ nfıı,

43 naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa fʊ dʊn ana
ba waa fʊ ayaa ɔgyagakpa.” ’
44 Nɪɪ Dawidi gbaa-gbaa ɪɪ tɪɪ mʊ yɛ,
‘Ɔnyɪrɪpɛ’ bɪrɛ, nɛnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ɔ gyɛ
mʊ kanaana-bii?”

Nbara Akaapʊpʊ
(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

45 Saŋa mʊ nɪɪ asa mʊ ba san bee nu
mʊ, Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
46 “Fan kɪɪ fan n-yɪɪ sʊ danbɪrasa lɪɪ
nbara akaapʊpʊ mʊ sʊ. Ba gyɛ bamʊ nɪɪ
bee biti ɪkaalɛ lala kubun bɛɛ kyaabɔɔ tɔ,
nɪɪ bee biti fɛɛ ba taa bɛɛrɛɛ fwaala bamʊ
agya tɔ, bee biti ba kyɪna ngya kparɛ
sʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ ɔgyaŋɛ
gyiikpa.
47 Bee pɪna akulapu-kyɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ
bamʊ akpaara, nɪɪ bɛɛ yɪlɛ ipula bɛɛ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ bʊnswɪɪsa mʊ nɪɪ ɪ
nyɛ pɪna asa fɛɛ ba gyɛ asa danbɪrasa.
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ kanɪn asa maŋa asʊ
gaa.”

21

Okulapu-kyɪɪ otiripu mʊ kakɛɛ
(Maki 12:41-44)

1 Yesu maa bʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʊ tɔ mʊ, nɪɪ o diyaa mu ansi wu atɔ
wuya ana ba maa sʊ afulee bɛɛ waa kakɛɛ
kɪdakaa tɔ mʊ.
2 Nɪɪ ɔ bɪla wu okulapu-kyɪɪ otiripu kʊ
gbaa maa taa nderebi anyɔ ba waa tɔ.
3 Nɪɪ Yesu yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ,
okulapu-kyɪɪ otiripu nɪmʊ waa tɔ afulee
ɔ kyɔ bamʊ kpini.
4 Asa banɪmʊ kpini, ba lɛɛ lɪɪ bamʊ
afulee gaa mʊ nɪɪ ba sʊ mʊ tɔ nɪn.
Amaa ɔkyɪɪ nɪmʊ bɪrɛ halɪɪ maa mʊ kitiri
kɪnɪmʊ mʊ, ɔ taa mu afulee mʊ nɪɪ ɔ sʊ
mʊ kpini ba waa tɔ.”

Yesu tɔwɛ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ kiboyi mʊ asɪn yɪla
(Matiwu 24:1-14; Maki 13:1-13)

5 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ mʊ akʊ bee biri
kiligyima bɛɛ lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʊ, kanan mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn, yɛ abuu
danbɪrasa mʊ nɪɪ ba taa pɔyɪ, yɛ atɔ mʊ
nɪɪ asa ba kɛɛ nɪɪ ba taa lɔŋɔ obu mʊ sa
Ɪbwaarɛ. Amaa Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
6 “Ɪmʊ nɪɪ fan wu falɛ kpini, saŋa kʊ
ii biti ɔ ba yɛgɛ fɛn mɛɛ bɪla yɛ fen wu
kubuu kʊlʊn gbaa kɪ maa gyan kʊkʊ sʊ,
bee biti ba nɪn kubuu kʊmaa nɪmʊ tʊʊ
kasɛ.”
7 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, saŋa
mɔmɔ nɪɪ falɛ atɔ nɪmʊ a biti a waa? Nɪɪ
mɪnɛ sɪnkaala ii biti ɪ waa kaapʊ fɛɛ saŋa
mʊ fʊʊ fɛɛ kanɪn atɔ nɪmʊ ii biti ɪ waa?”
8 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan baa fan
da sʊ, kɛ ɔkʊ ɔ man pɪna fanɛ. Lɪɪ fɛɛ
asa gaalaagaa bee biti ba ba mɛ kɪtɪɪ tɔ
ba tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
wʊla lɛɛ mʊ’. Nɪɪ bee biti ba bɪla tɔwɛ yɛ,
‘Laalaalʊwɛ saŋa mʊ tee tiri tɔ’. Amaa
fan man buu bamʊ.
9 Fan kan nu kɪnaa yɛ ɪkɔ sʊ mʊ, fan
man waa kufuu. Ɪ dagaa fɛɛ falɛ atɔ nɪmʊ
ɪ maa gyankpaa ba kanɪn pɔyɪ. Amaa ɪ
mɛɛ kaapʊ fɛɛ laalaalʊwɛ mʊ tee tiri tɔ
nɪn.”
10 Nɪɪ Yesu bɪla kyaga sʊ yɛ, “Ɔsʊwʊlɛ
ii biti ɔ kɔ yɛ ɔsʊwʊlɛ, kɛ awuragyi yɛ
awuragyi ba kɔ yɛ abaa.
11 Kɛ kasɛ ki gyingyen ipula
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ, kɛ akʊn yɛ alɔ kyaŋɛsa
a tɪyɛ katɪn kʊmaa nɪmʊ, kɛ atɔ mʊ nɪɪ a
sʊ kufuu yɛ ɪsɪnkaala lala-lala a lɪɪ sʊsʊ.
12 “Amaa pɔyɪ kɛ ɪnɪmʊ kpini ɪ ba mʊ,
bee biti ba kɪtaa fanɛ kɛ ba nyanla fanɛ.
Bee biti ba taa fanɛ kpee kabwaarɛ-kʊlɛ
ɪgyaŋɛkpa naa gyii fanɛ asɪn, kɛ ba naa tii
fanɛ ibu. Bee biti ba taa fanɛ kpee awura
yɛ alʊnpʊ ansi tɔ, lɪɪ mɛ sʊ.
13 Ɪnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ fan nyɛ ɔkpa
tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ sa bamʊ.
14 Amaa fan yɛgɛ ɪ baa ɪ bʊ fanɛ nfɛɛrɛ
tɔ fɛɛ, ɪ man dagaa fan yɪyɛɛ lɪɪ asɪn mʊ
nɪɪ fen biti fan naa tɔwɛ kɔɔlɛ fanɛ n-yɪɪ
mʊ sʊ.
15 Kpalɪ fɛɛ n biti n sa fanɛ kanyaasɪn,
kɛ n kaapʊ fanɛ asɪn mʊ nɪɪ fen biti fan
naa tɔwɛ, yɛgɛ fanɛ akisipu ɔkʊ mɛɛ taalɛ
kina abɛɛ o gyii ɪmɔɔrɛ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fan
tɔwɛ mʊ sʊ.
16 Fanɛ akʊʊgɛpʊ abɛɛ adaa yɛ asupu
abɛɛ fanɛ kʊʊpʊ ana abɛɛ akyɛmɪnɛ bee
biti ba lɛɛ fanɛ sa, kɛ ba mɔɔ fanɛ tɔ akʊ.
17 Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti o kisi fanɛ,
lɪɪ mɛ sʊ.
18 Amaa halɪɪ fanɛ ɔkʊ kinyinibi kʊlʊn
gbaa mɛɛ yɛ ɔ fɔyɪ.

19 Fan kan nyɛ nıı fan yılɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken mʊ, ii biti ı mɔlıgɛ fanɛ.

Yesu tɔwɛ Gyerusalem kiboyi mʊ asın yıla (Matiwu 24:15-21; Maki 13:14-19)

20 "Nıı fan kan wu fɛɛ anaakɔpʊ ba kyaabɔɔ Gyerusalem kadɛ mʊ, fen biti fan bıı fɛɛ kımʊ kinyita ki tiri tɔ.
21 Kanın sʊ bamʊ nıı ba bʊ Gyudeya kasɛ sʊ mʊ, ba lıı sılɛ kpee abıı tɔ, nıı bamʊ nıı ba bʊ Gyerusalem kadɛ tɔ mɔɔ ba lıı, nıı bamʊ nıı ba man bʊ kadɛ mʊ tɔ mʊ, ba man loo Gyerusalem kadɛ mʊ tɔ.
22 Kpalı fɛɛ ınımʊ ı gyɛ Ɩbwaarɛ kʊsʊ bııtɛ nkɛ mʊ, ımʊ ii biti ı yɛgɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ kpini ı ba tɔ.
23 Nıı akyıı mʊ nıı ba sʊ ıtɔ yɛ bamʊ nıı ba sʊ nbii-nyɛpʊsa mʊ laakʊ! Lıı fɛɛ awʊrʊfɔ lala a biti a ba tıyɛ kasɛ maŋa sʊ, kɛ Ɩbwaarɛ agbʊ lala mʊ ı ba Gyiwu abi sʊ.
24 Isakunde nıı bee biti ba taa mɔɔ Gyiwu abi mʊ akʊ, kɛ ba kıtaa bamʊ akʊ naa biliŋi anyɛ ndɛndɛmandɛ ısʊwʊlɛ sʊ. Nıı bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ bee biti ba taa Gyerusalem waa bamʊ kebiti naa fʊʊ saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ ŋmina sa bamʊ mʊ.

Yesu kibwii ba (Matiwu 24:29-31; Maki 13:24-27)

25 "Nıı ısınkaala ii biti ı waa kyɔwɛ yɛ ɔbwaayı yɛ akyikpebi tɔ. Nıı ɔpʊ ılawʊ yɛ apaa a maa da sʊ mʊ, ı yɛgɛ nıı kufuu kı kıtaa asa mʊ nıı ba bʊ kasɛ sʊ kpini, kɛ ba waa yɛrɛyɛrɛ.
26 Nıı ba maa kıı ba gyoo kanın atɔ mʊ nıı ii biti ı waa falɛ mʊ, kufuu ii biti ı yɛgɛ asa ba kirin-kirin, kpalı fɛɛ atɔ mʊ nıı ı bʊ sʊsʊ mʊ kpini ii biti i gyingyen lıı ımʊ ipula.
27 Kanın saŋa maŋa mʊ bee biti ba wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa maa sʊ ɔlʊn yɛ bʊnyaa lala n lıı abwaarɛ-wʊlɛ tɔ n ba.
28 Nıı fan kan wu saŋa mʊ nıı falɛ atɔ nımʊ ii biti i piili mʊ, fan kʊsʊ yılɛ kɛ fan diyaa fanɛ ansi sʊsʊ, lıı fɛɛ fanɛ kamɔlıgɛ mʊ ki tiri tɔ."

Kıŋasan lıı Kıdınpɔ oyu sʊ (Matiwu 24:32-35; Maki 13:28-31)

29 Nıı Yesu bɔɔ bamʊ kıŋasan nımʊ yɛ, "Fan kıı kıdınpɔ oyu yɛ iyu mʊ nıı ı san mʊ kpini.
30 Saŋa mʊ nıı fan wu ı maa pɔrɔgɛ mʊ, fen nyi fɛɛ kıkyɛ ki tiri tɔ.
31 Kanın ɔkpa maŋa sʊ, nıı fan kan wu atɔ nımʊ a maa waa mʊ, fan bıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ ki tiri tɔ.
32 "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ndaga kakyına nımʊ tɔ asa ba mɛɛ yɛ ba wu lʊwɛ, pɔyı kɛ atɔ nımʊ kpini ı waa.
33 Sʊsʊ yɛ kasɛ kpini ii biti ı kyʊn, amaa mɛ kɔnɔ tɔ asın mʊ bırɛ, ı mɛɛ yɛ ı kyʊn kpaa.
34 "Fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ, kɛ fan man taa fan n-yıı sa kensi-gyii gaa, yɛ kata-bʊʊ yɛ kakyına tɔ atɔ bitisa kʊkyɔ, kɛ kanın kakɛ maŋa kı man ba purigi fanɛ fɛɛ ɔdʊʊ maa da kunun mʊ.
35 Kpalı fɛɛ ii biti i purigi asa mʊ nıı ba tɛ kasɛ sʊ mʊ kpini.
36 Imʊ sʊ saŋa kʊmaa fan baa fan da sʊ, kɛ fɛn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ kɛ ı lɛɛ fanɛ lıı atɔ mʊ nıı ii biti ı ba falɛ, kɛ fan taalɛ yılɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mu ansi tɔ."
37 Kakɛ kʊmaa nımʊ Yesu ıı kaapʊ kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, nıı kalaatıpwɛ kʊmaa nımʊ mɔɔ ee kpee ɛɛ dɛ Olifu kıbıı mʊ sʊ.
38 Nıı nyenyenfuu kʊmaa nımʊ mɔɔ asa mʊ bee kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ bee nu mʊ asɛ.

22

Gyudasi kyula yɛ ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa (Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Nkɛ mʊ nıı Gyiwu abi bee gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ bodobodo mʊ nıı ba man taa kıfɛ tinsa waa tɔ mʊ tiri tɔ. Kanın saŋa maŋa nıı bɛɛ tıı yɛ Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ.
2 Nıı aseepu bılısa yɛ nbara akaapʊpʊ bee biti ıkpa mʊ nıı ba taa kıtaa Yesu mɔɔ kɛ ɔkʊ ɔ man wu, lıı fɛɛ ba sılɛ sakyɔ mʊ.
3 Tʊtɔ nıı Sıtaanɛ taa nfɛɛrɛ libi waa Gyudasi mʊ nıı bɛɛ tıı Isikariyoti mʊ tɔ. Ɔ gyɛ asunpu kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ.

4 Nıı Gyudasi kpee aseepu bılısa yɛ kab-
waarɛ-sunkpa kıkpaara akunpu bılısa
mʋ asɛ, nıı maa bamʋ ba naa taa nfɛɛrɛ
ɔkpa mʋ nıı ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa.
5 Nıı ı waa bamʋ ɔkɔn, nıı ba tɔwɛ
kyula yɛ bee biti ba sa mu afulee.
6 Nıı o kyula nıı ee biti ɔkpa mʋ nıı ɔ
taa lɛɛ Yesu sa bamʋ, kanan mʋ nıı sakyɔ
mʋ ba man nyɛ wu.

Yesu asunpu ba lɔŋɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ
(Matiwu 26:17-25; Maki 14:12-21; Gyɔn 13:21-30)

7 Kakɛ mʋ nıı Gyiwu abi bee gyii bamʋ
Bodobodo mʋ nıı ba man taa kıfɛ tinsa
waa tɔ, yɛ Kanyaŋɛ nbunɔ kabʋlʋpʋ mʋ
kımɔɔ fʋʋ.
8 Nıı Yesu sun Pita maa Gyɔn nıı ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fan naa lɔŋɔ atɔ mʋ nıı an biti
a taa gyii Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ."
9 Nıı ba taasɛ Yesu yɛ, "Fınɛ nıı fii biti
fɛɛ a naa lɔŋɔ ımʋ yıla?"
10 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan maa dan
fen loo kadɛ lala mʋ tɔ mʋ, fen biti fan
gyaŋa ɔnyın kʋ maa sʋ kolobi yɛ nkyu.
Fan buu mʋ loo kıkpaara mʋ nıı ee loo
mʋ sʋ.
11 Kɛ fan tɔwɛ kıkpaara wuya mʋ yɛ,
ɔkaapʋpʋ mʋ yɛ, 'Nkıı afɔ obu mʋ nıı
maa mɛ abıılapʋ an biti a kyına tɔ gyii
Kanyaŋɛ nbunɔ mʋ?'
12 Ee biti ɔ kaapʋ fanɛ obu lala kʋ mʋ
nıı kı bʋ abansʋrʋ mʋ sʋ, nıı ɔ lɔŋɔ kımʋ
tɔ waa kımʋ kʋtɔ kʋmaa. Fan lɔŋɔ agyitɔ
mʋ yıla tʋtɔ."
13 Ba lıı naa wu atɔ mʋ kpini fɛɛ kanan
mʋ nıı Yesu tɔwɛ bamʋ mʋ. Nıı ba kʋʋla
Kanyaŋɛ nbunɔ mʋ.

Ɔnyırıpɛ Agyitɔ
(Matiwu 26:26-30; Maki 14:22-26; 1 Korinto 11:23-25)

14 Saŋa mʋ maa fʋʋ mʋ, Yesu maa mu
asunpu ba naa kyına tʋtɔ bee gyii.
15 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, naafɔɔ n biti
gaa fɛɛ maa fanɛ an gyii Kanyaŋɛ nbunɔ
agyitɔ anımʋ pɔyı kɛ n gyii mɛ awʋrʋfɔ
mʋ.
16 Lıı fɛɛ n tɔwɛ fanɛ yɛ, n man bıla yɛ
n gyii falɛ agyitɔ anımʋ, naa fʋʋ kʋtɔ mʋ
nıı agyitɔ nımʋ kigyii kasɛ ıı kaapʋ ı waa
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ.
17 Tʋtɔ nıı Yesu taa kɔɔpʋ mʋ, nıı ɔ taa
afwaala sa Ɩbwaarɛ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
"Fan kɔɔlɛ kınımʋ barıgɛ tɔ sa abaa.
18 Lıı fɛɛ n wʋla tɔwɛ fanɛ yɛ, n man
bıla yɛ n nuu falɛ nta nımʋ naa fʋʋ saŋa
mʋ nıı Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kı ba mʋ
tɔ."
19 Nıı ɔ taa bodobodo, nıı ɔ fwaala
Ɩbwaarɛ, nıı ɔ kpɛɛ kımʋ tɔ sa bamʋ,
tɔwɛ bamʋ yɛ, "Kınımʋ ı gyɛ mɛ
kayıı-wʋlɛ mʋ nıı fanɛ sʋ, n taa lɛɛ
saraga. Fan gyii kımʋ taa nyiŋi mɛ."
20 Ɔkpa kʋlʋn maŋa sʋ ba maa gyii
kalaatıpwɛ agyitɔ lʋwɛ mʋ, nıı ɔ taa
kɔɔpʋ sa bamʋ tɔwɛ yɛ, "Nta nımʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ nıı n
taa mɛ nkalan tii ımʋ kɔnɔ, nıı n kyɛɛgɛ
wʋrıgɛ sa fanɛ.
21 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔsa mʋ nıı ee
biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʋ, maa mʋ abaa ı bʋ
agyitɔ nımʋ tɔ.
22 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ n
biti n kpee Ɩbwaarɛ asɛ fɛɛ kanan mʋ nıı
Ɩbwaarɛ wʋla tɔwɛ yıla mʋ. Amaa ɔmʋ
nıı ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʋ, mʋ laakʋ."
23 Tʋtɔ nıı mʋ abıılapʋ mʋ ba piili bɛɛ
taasɛ abaa bamʋ tɔ ɔmɔɔ ii biti ɔ waa
kanın asın nımʋ?

Kamɔɔrɛ-gyii lıı kıbılısa sʋ

24 Nıı kamɔɔrɛ-gyii kı tıyɛ Yesu
abıılapʋ mʋ sʋ lıı ɔmʋ nıı ɔ gyɛ bamʋ
tɔ ɔbılısa.
25 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Dulinya
nımʋ tɔ awura bɛɛ nyan bamʋ asa nın,
amaa bamʋ asa mʋ bɛɛ tıı bamʋ yɛ, 'Anɛ
akyɛtɔpʋ.'
26 Amaa fan man yɛgɛ fanɛ lɛɛ ɔ
baa o du kanın. Fanɛ tɔ ɔmʋ nıı ɔ
gyɛ ɔbılısa mʋ, o biliŋi fɛɛ kebii, kɛ
fanɛ ɔgyankpaapʋ mɔɔ o biliŋi fɛɛ fanɛ
kıyaafɔlɛ.
27 Ɔmɔmɔ ı gyɛ ɔbılısa? Ɔmʋ nıı ɛɛ ba
kyına nıı ee gyii mʋ, abɛɛ ɔmɔɔ nıı ɛɛ
bıya agyitɔ mʋ? Man gyɛ ɔmʋ nıı ɔ ba
kyına ee gyii mʋ? Amaa mɛɛ mɛ n bʋ
fanɛ asɛ n sun fɛɛ kıyaafɔlɛ.
28 Mɛ awʋrʋfɔ tɔ mʋ fan yılɛ mɛ kamaa.
29 Fɛɛ kanan mʋ nıı mɛ-Sɛ sa mɛ ɔkpa
fɛɛ n gyii kuwura mʋ, kanın ɔkpa maŋa
sʋ nıı ngbaa mɛ n sa fanɛ yɛ fan gyii
kuwura.

30 Nıı n kan be gyii kuwura mʊ, n biti
n yɛgɛ maa fanɛ an gyii, kɛ a nuu teeburi
kʊlʊn sʊ, kɛ fan kyına nwuragya sʊ kɛ fan
talɛ Ɪsırayı abi nbunɔ kudu anyɔ mʊ."

Yesu tɔwɛ yɛ Pita ii biti
o be kina mʊ
(Matiwu 26:31-35; Maki 14:27-31; Gyɔn 13:36-38)

31 Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "Simon, Simon! Nu
nfıı! Sıtaanɛ kʊlɛ ɔkpa Ɪbwaarɛ asɛ, kɛ ɔ
bɔla kʊtʊʊ tɔ kıı sʊ kyaalɛ fanɛ fɔyı fɛɛ
ayu waatɛ mʊ.
32 Amaa Simon, n kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
sa fʊ kɛ fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı man tıyɛ. Nıı fʊ
kan kyɛɛgɛ fʊ nfɛɛrɛ ba mɛ asɛ mʊ, waa
fʊ tɔɔmaa ana abıılapʊ mʊ ɔlʊn tɔ."
33 Amaa Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, n
kʊʊla mɛ n-yıı fɛɛ obu kitii tɔ gbaa n biti
n buu fʊ kpee, nıı halıı lewu gbaa maa fʊ
an biti a wu."
34 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "Pita! Pɔyı kɛ
kyaasɛ ɔ bʊn kagyanbwɛ nımʊ mʊ, fii biti
fu kina ılıı ısa yɛ fʊ man nyi mɛ."
35 Tʊtɔ nıı Yesu taasɛ mʊ abıılapʊ mʊ
yɛ, "Saŋa mʊ nıı n kyına sun fanɛ yɛgɛ
fan man sʊ afulee ɔwaakpa yɛ itaakpe yɛ
asıbıta mʊ, fan pan kʊtɔ kʊ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "A man pan sɛhn."
36 Nıı Yesu yɛ, "Amaa nbıınbıı bırɛ
ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ afulee ɔwaakpa yɛ
taakpe mʊ ɔ taa. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ
man sʊ sakunde mʊ, ɔ fɛ mʊ balımaasʊ
kɛ ɔ taa sɔɔ kʊkʊ.
37 Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ mɛ n-yıı sʊ asın
yıla yɛ, 'Ba taa mʊ bʊga alibi awaapʊ tɔ.'
Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ ı dagaa fɛɛ kanın
Asınkyan yılasa nımʊ ı ba tɔ kesintin
nbıınbıı lıı mɛ sʊ."
38 Nıı ba tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, kıı
isakunde anyɔ ndee." Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɪ kʊkwɛ."

Yesu taa kensi payı
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
(Matiwu 26:36-46; Maki 14:32-24)

39 Nıı Yesu lıı tʊtɔ, nıı maa mʊ abıılapʊ
mʊ ba kpee olifu kıbıı mʊ sʊ, fɛɛ kanan
mʊ nıı ba wʊla bɛɛ waa mʊ.
40 Ba maa fʊʊ opula maŋa mʊ, nıı ɔ
tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
kɛ fan man lıı tıyɛ kʊtʊʊ tɔ kıı tɔ."
41 Maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı o nin lıı
bamʊ asɛ gbɛrɛɛ naa yɔɔ muŋa mu amulii
sʊ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ yɛ,
42 "Nsɛ, nıı ı gyɛ fu kebiti mʊ, yɛgɛ
awʊrʊfɔ anımʊ ı kılıgɛ mɛ. Amaa man
gyɛ mi kebiti, waa ımʊ nıı ı gyɛ fu kebiti."
43 Nıı Ɪbwaarɛ kabɔɔ lıı sʊsʊ ba mʊ asɛ,
ba waa mʊ ɔlʊn tɔ.
44 Lıı kayıyɛɛ yɛ kensi payı sʊ mʊ, ɔ
taa ɔlʊn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nıı kududuu
mʊ nıı ıı lıı mʊ sʊ ıı kyɔlɛ ı tıyɛ kasɛ mʊ
i du nın fɛɛ nkalan.
45 Maa kʊsʊ mʊ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ mʊ,
o bwii naa tu mʊ abıılapʊ mʊ ba maa dɛ
nsıırɛ lıı bamʊ kıkpınɛ yɛ kɔkɔlɔ nyita
sʊ.
46 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ ı
waa nıı fan dɛ nsıırɛ? Fan kʊsʊ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ kɛ fan man lıı tıyɛ kʊtʊʊ
tɔ kıı tɔ."

Ba kıtaa Yesu
(Matiwu 26:47-65; Maki 14:43-50; Gyɔn 18:3-11)

47 Saŋa mʊ nıı Yesu san ɛɛ maa sʊ ɛɛ
tɔwɛ mʊ, nıı sakyɔ kʊ ba ba lıı tʊtɔ. Nıı
mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ mʊ
nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Gyudasi mʊ, gyankpaa
sakyɔ mʊ. Nıı o nin tiri Yesu, nıı ɔ baari
mʊ tɔ.
48 Tʊtɔ nıı Yesu taasɛ Gyudasi yɛ,
"Kibiri tɔ nıı fʊ sʊ fıı lɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa fıı sa?"
49 Tʊtɔ mʊ, Yesu abıılapʊ mʊ nıı ba bʊ
mʊ asɛ mʊ, ba maa wu kʊtɔ mʊ nıı kii biti
kı waa mʊ, nıı ba taasɛ Yesu yɛ, "Ɔnyırıpɛ
a lɛɛ anɛ isakunde mʊ kɔ?"
50 Opula maŋa tɔ nıı abıılapʊ mʊ tɔ ɔkʊ
ŋɛ oseepu bılısa asɛ kıyaafɔlɛ gyisa kʊsʊ
tın.
51 Amaa nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ
yɛ, "Fan yɛgɛ kanın kıwaa." Nıı Yesu
taa mʊ kıbaa mata ɔnyın mʊ kʊsʊ nıı kı
kyaga sʊ.
52 Nıı Yesu taasɛ aseepu bılısa asɛ yɛ
kabwaarɛ-sunkpa akunpu abılısa yɛ kadɛ
tɔ abılısa mʊ nıı ba ba kıtaa mʊ mʊ yɛ,
"N gyɛ kumu tɔ ɔlʊn oyu nın nıı fan sʊ
isakunde yɛ agulungu kɛ fɛn ba kɔ yɛ mɛ?
53 Kakɛ kʊmaa nımʊ maa fanɛ nın
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ, nıı fan man
kıtaa mɛ. Amaa ınımʊ ı gyɛ fanɛ saŋa
fɛɛ Sıtaanɛ kitentenbiri tɔ owura maa sun
kusun."

Pita kina Yesu
(Matiwu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27)

54 Tʊtɔ nɪɪ ba kɪtaa Yesu, nɪɪ ba taa mʊ kpee Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ
kɪkpaara sʊ. Nɪɪ Pita sii kamaa tɔ o buu
bamʊ kɪyaa-kɪyaa.
55 Ba maa naa fʊʊ mʊ, ba dɛɛla fʊlɔn
kɪkpaara mʊ nsana bɛɛ wʊlɛ, nɪɪ Pita naa
sii kyɪna bamʊ asɛ.
56 Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kibite wu
Pita maa tɛ fʊlɔn mʊ asɛ. Ɔ kɪɪ mʊ diin
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʊ gbaa tii Yesu
sʊ."
57 Nɪɪ Pita kyɛɛ yɛ, "Ɔkyɪɪ, n man nyi
mʊ kpini-kpini."
58 Ɪ maa waa kesin mʊ, ɔkʊ mɔɔ bɪla
wu Pita nɪɪ ɔ yɛ, "Ngbaa fʊ, fʊ gyɛ bamʊ
tɔ ɔkʊ." Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn n
man tii su."
59 Saŋa gbɛrɛɛ kamaa mʊ, nɪɪ ɔkʊ kyaga
sʊ ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɪ man sʊ ɪmɔɔrɛ
yɛ ɔnyɪn nɪmʊ man tii Yesu sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ
gyɛ Galile obii nɪn."
60 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪn, n man nyi
asɪn mʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ falɛ sʊ." Saŋa mʊ nɪɪ
ɔ tɔwɛ kanɪn mʊ, nɪɪ kyaasɛ bʊn.
61 Tʊtɔ nɪɪ Yesu biliŋi kɪɪ Pita surum.
Nɪɪ Pita nyiŋi asɪn mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ wʊla
tɔwɛ mʊ yɛ, "Pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bʊn
kɪbwayɪkɛ kɪnɪmʊ mʊ, fii biti fʊ kyɛɛ ɪlɪɪ
ɪsa yɛ fʊ man nyi mɛ."
62 Nɪɪ Pita lɪɪ naa su gaa.

Ba waa Yesu awʊrʊfɔ
(Matiwu 26:67-68; Maki 14:65)

63 Asa mʊ nɪɪ Yesu bʊ bamʊ abaa tɔ mʊ,
bee yooli mʊ yɛgɛ bɛɛ dayɪ mʊ.
64 Ba waa Yesu kebunbun ansi, nɪɪ
ba da-da mʊ ɪtan nɪɪ ba yɛ, "Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ, kaapʊ anɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ da fʊ."
65 Nɪɪ ba saalɛ mʊ asebi gaalaagaa.

Abɪlɪsa ba taa Yesu ba
bamʊ ɔgyaŋɛkpa
(Matiwu 26:59-66; Maki 14:55-64; Gyɔn 18:19-24)

66 Kayɪ maa kɛ mʊ, ɔsʊwʊlɛ abɪlɪsa
yɛ aseepu bɪlɪsa yɛ nbara akaapʊpʊ ba
ba gyaŋɛ nɪɪ ba taa Yesu ba bamʊ asɪn
ogyikpa mʊ.
67 Nɪɪ ba yɛ, "Tɔwɛ anɛ, fʊ ɪ gyɛ Ɔmʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ?"
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N kan tɔwɛ fanɛ
gbaa fan mɛɛ yɛ fan kɔɔlɛ gyii.
68 Nɪɪ n kan taasɛ fanɛ asɪn gbaa, fan
mɛɛ yɛ fan lɛɛ mɛ asɪn maŋa kɔnɔ.
69 Amaa lɪɪ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ ɪɪ sʊ ii kpee
mʊ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n biti n
baa n tɛ Owura lala Ɔlʊnpʊ Ɪbwaarɛ gyisa
sʊ."
70 Nɪɪ bamʊ kpini ba taasɛ yɛ, "Kanɪn
sʊ fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ?"
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɪmʊ nɪɪ fan tɔwɛ
maŋa."
71 Nɪɪ ba yɛ, "Mɪnɛ asɪn nɪɪ an bɪla an
biti a nu tii sʊ? Lɪɪ fɛɛ an nu asɪn mʊ lɪɪ
mʊ gbaa-gbaa mʊ kɔnɔ tɔ."

23

Ba taa Yesu ba Paleti
maa Herodi ansi tɔ
(Matiwu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Gyɔn 18:28-38)

1 Nɪɪ kʊbʊ mʊ kpini ba kʊsʊ taa Yesu
naa sa ɔsʊwʊlɛ ɔkɪɪsʊpʊ Paleti.
2 Nɪɪ ba piili bɛɛ pwɪɪ mʊ asɪn nɪmʊ sʊ
yɛ, "An wu kanyɪn nɪmʊ maa nyita anɛ
asa yɛ ba man ka tʊʊtʊʊ sa Owura lala
Kayisa. Nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʊ n-yɪɪ yɛ mʊ ɪ gyɛ
Owura yɛ Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ."
3 Tʊtɔ nɪɪ Paleti taasɛ Yesu yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ
Gyiwu abi owura mʊ?"
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, ɪmʊ nɪɪ fʊ
tɔwɛ maŋa."
4 Nɪɪ Paleti tɔwɛ Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa
mʊ yɛ kʊbʊ damantɛ mʊ yɛ, "N man wu
ɔnyɪn nɪmʊ n-yɪɪ sʊ asɪn pwɪɪsa akʊ."
5 Amaa ba mata sʊ yɛ, "Ɔ taa mʊ
kɪkaapʊ mʊ tɔwɛ kʊsaa Gyiwu abi kpini
nkɔlɔ. O piili lɪɪ Galile nɪn halɪɪ ba lɪɪ
nfɪɪ."
6 Paleti maa nu Galile kɪtɪɪ mʊ, nɪɪ ɔ
taasɛ yɛ, "Kanyɪn maa gyɛ Kagalile-nyɪn
nɪn?"
7 Maa bɪɪ fɛɛ Yesu lɪɪ owura Herodi
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, ɔ taa mʊ kpiya Herodi.
Saŋa maa tɔ yɛgɛ ngbaa mʊ ɔ bʊ
Gyerusalem.
8 Owura Herodi maa wu Yesu mʊ, mu
ansi i gyii gaa, lɪɪ fɛɛ ɔ wʊla ee biti mʊ
kyɛɛrɛɛ yɛ o wu mʊ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ o nu
lɪɪ mʊ sʊ mʊ. Ɔ sʊ tamaa fɛɛ o wu mʊ kɛ
ɔ waa adangana kɛ o wu.

9 Owura mʋ taasɛ mʋ asɪn taasɛsa kɪkyɔ
amaa Yesu man lɛɛ mʋ kɔnɔ.
10 Nɪɪ Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ nbara
akaapʋpʋ mʋ ba maa sʋ ba yɪlɛ bɛɛ pwɪɪ
mʋ.
11 Nɪɪ Herodi maa mʋ anaakɔpʋ bee
yooli mʋ, nɪɪ ba ŋmasɛ mʋ. Nɪɪ ba taa
kaalɛ bʋnswɪɪsa danbɪrasa kʋ bun mʋ,
nɪɪ ba bwiiyaa mʋ kpee Paleti asɛ,
12 Kanɪn kakɛ maŋa nɪɪ ɔsʋwʋlɛ
ɔkɪɪsʋpʋ Paleti maa owura Herodi ba
biliŋi akyɛmɪnɛpʋ. Naafɔɔ ba kyɪna ba
gyɛ adʋn nɪn.

Ba bun Yesu lewu kʋpwɛ
(Matiwu 27:15-26; Maki 15:6-15; Gyɔn 18:39-19:16)

13 Nɪɪ ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Paleti tɪɪ
Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa mʋ yɛ kadɛ abɪlɪsa
yɛ asa mʋ kpini ba gyaŋɛ.
14 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fanɛ ɪ bɪya
ɔnyɪn nɪmʋ yɛ, mʋ ɪ bɪya kʋsʋ tɔ ɔlʋn
ɔsʋwʋlɛ nɪmʋ sʋ. Amaa n maa mɛɛgɛ mʋ
asɪn mʋ tɔ fanɛ ansi tɔ nfɪɪ mʋ, n man wu
fanɛ asɪn pwɪɪsa mʋ akʋ mʋ sʋ.
15 Owura Herodi gbaa ɔ man wu alibi
akʋ lɪɪ mʋ sʋ, nɪɪ o bwiiyaa mʋ bɪya anɛ.
Kesintin tɔ mʋ, ɔnyɪn nɪmʋ man waa alibi
mʋ nɪɪ ɪ dagaa lewu.
16 Kanɪn sʋ n biti n yɛgɛ ba tɪŋɛ mʋ
awʋlɛ-bi kɛ n yɛgɛ mʋ ɔ natɛ.
17 (Lɪɪ fɛɛ Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ ngyaŋɛ
kʋmaa mʋ, ɪ gyɛ dankaarɪ nɪn fɛɛ Paleti
ɔ lɛɛ Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba tii obu mʋ mʋ
tɔ ɔkʋ sa bamʋ.)"
18 Nɪɪ kʋbʋ damantɛ mʋ ba kuusi kɔnɔ
kʋlʋn sʋ yɛ, "Fan taa ɔnyɪn maŋa naa
mɔɔ, kɛ fan lɛɛ Barabasi sa anɛ."
19 Barabasi nɪmʋ tɔwɛ kʋsaa asa nkɔlɔ
nɪɪ ba kɔ yɛ Roma kɪbanɛ, nɪɪ ɔ bɪla mɔɔ
ɔsa kʋ ɪmʋ sʋ nɪɪ ba tii mʋ obu.
20 Paleti maa biti yɛ ɔ lɛɛ Yesu sʋ mʋ, o
bwii tɔwɛ sa bamʋ.
21 Amaa ba maa sʋ bee kuusi yɛ, "Fan
da mʋ oyu laasa sʋ, fan da mʋ oyu laasa
sʋ!"
22 Paleti bwii tɔwɛ bamʋ asɛ kɪsasapʋ
yɛ, "Mɪnɛ nɪn? Mɪnɛ alibi nɪɪ ɔnyɪn maŋa
waa? N man wu alibi mʋ nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɔ
dagaa lewu. Kanɪn sʋ n biti n yɛgɛ ba tɪŋɛ
mʋ awʋlɛ-bi kɛ n yɛgɛ mʋ ɔ natɛ."
23 Amaa ba lɔŋɔ kuusi tɔ kenken fɛɛ
ɔkpa kʋmaa sʋ mʋ ba da mʋ oyu laasa
sʋ. Nɪɪ bamʋ kekuusi mʋ i gyii sʋ.
24 Ɩmʋ sʋ Paleti waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ
waa bamʋ kebiti.
25 Kanɪn sʋ ɔmʋ nɪɪ ba tɔwɛ yɛ ɔ lɛɛ
sa bamʋ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ sa bamʋ. Mʋ ɪ
gyɛ Barabasi mʋ nɪɪ ba tii mʋ obu lɪɪ
mʋ kɪtɔwɛ kʋsaa asa nkɔlɔ nɪɪ ba kɔ yɛ
kɪbanɛ, yɛ mʋ ɔsa kɪmɔɔ sʋ mʋ. Amaa
nɪɪ ɔ taa Yesu sa bamʋ ba naa waa bamʋ
kɔkɔlɔ biti.

Ba da Yesu oyu laasa sʋ
(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Gyɔn 19:17-27)

26 Ba maa sʋ bee kpee mʋ, ba gyaŋa
Simon Kakereni-nyɪn mʋ ɔ lɪɪ kukura ee
loo Gyerusalem. Nɪɪ ba nyan mʋ nɪɪ ɔ
sʋla oyu laasa mʋ o buu Yesu.
27 Nɪɪ asa damantɛ kʋ ba buu mʋ, akyɪɪ
mʋ nɪɪ bee su bɛɛ yɪyɛɛ bɛɛ sa mʋ mʋ
gbaa ba tii sʋ.
28 Nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ bamʋ yɛ,
"Gyerusalem akyɪɪsa, fan man sʋ sa mɛ,
fan su sa fanɛ n-yɪɪ yɛ fanɛ-bii ana.
29 Lɪɪ fɛɛ saŋa kʋ ii biti ɔ ba, kɛ ba tɔwɛ
yɛ, 'Kusee ɪ gyɛ sa agbentipu yɛ ɪtɔ mʋ nɪɪ
ɪ man kʋʋgɛ kɪɪ abɛɛ anyɛpʋ mʋ nɪɪ nbii
ba man nyɛpʋ.'
30 Nɪɪ saŋa maŋa tɔ mʋ,
'bee biti ba tɔwɛ abɪɪ yɛ, "Fan tɪyɛ anɛ
sʋ!"
Kɛ ba tɔwɛ adenbi mɔɔ yɛ, "Fan bun
anɛ sʋ!" '
31 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn nɪɪ ba sʋ bɛɛ waa oyu
bunboli* mʋ, nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa iyu
wʋlɛsa mʋ?"
32 Nɪɪ ba taa asun libi wuya ana anyɔ tii
Yesu sʋ ba naa mɔɔ.
33 Ba maa naa fʋʋ opula mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
yɛ "Kumu Kɪwɛɛ mʋ", nɪɪ ba da Yesu maa
asun libi wuya ana mata iyu laasa sʋ. Ɔkʋ
bʋ mʋ gyisa sʋ yɛgɛ ɔbanban mʋ mɔɔ bʋ
mʋ bɪna sʋ.
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Nsɛ, taa bamʋ alibi
kɛɛ bamʋ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ

* **23:31 23:31** Oyu bumboli mʋ yɪlɛ sa Yesu mʋ nɪɪ ɔ man waa alibi kʋ yɛgɛ ba waa mʋ awʋrʋfɔ. Kanɪn bɪrɛ iyu wʋlɛsa mʋ nɪɪ ɪ yɪlɛ sa alibi awaapʋ mʋ ii biti ɪ nyɛ kʋsʋ bɪɪtɛ gaa.

bɛɛ waa." Nıı ba tʊʊ nbii barıgɛ Yesu atɔ bunsa tɔ.
35 Asa mʊ ba yılɛ tʊtɔ ba kıı mʊ halıı Gyiwu abi abılısa mʊ bɛɛ waa mʊ yɛrɛyɛrɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Ɔ mɔlıgɛ akʊ, nıı ɔ kan ɔ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ, ɔ mɔlıgɛ mʊ n-yıı."
36 Nıı anaakɔpʊ mʊ gbaa ba ba ŋmasɛ mʊ. Nıı ba sa mʊ nta nyaŋɛsa.
37 Nıı ba tɔwɛ yɛ, "Nıı fʊ gyɛ Gyiwu abi owura kesintin mʊ, mɔlıgɛ fʊ n-yıı."
38 Nıı ba kyʊrɔɔ asın kʊ mu amu sʊ yɛ, ƆNIMƱ Ɩ GYƐ GYUDA ABI OWURA.
39 Asun libi wuya ana mʊ nıı ba saa iyu laasa mʊ sʊ mʊ ɔkʊ piili ɛɛ saalɛ Yesu yɛ, "Man gyɛ fʊ ı gyɛ Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ? Mɔlıgɛ fʊ n-yıı kɛ fʊ mɔlıgɛ anɛ?"
40 Amaa ɔbanban mʊ pʊntɛ mʊ sʊ yɛ, "Fʊ man sılɛ Ɩbwaarɛ, fɛɛ kanan mʊ nıı anɛ kpini an bʊ kʊsʊ bııtɛ kʊlʊn tɔ falɛ?
41 Anɛ bırɛ ba bııtɛ anɛ kʊsʊ kımʊ ɔkpa sʊ, fɛɛ asun libi mʊ nıı an waa mʊ sʊ. Amaa ɔnyın nımʊ bırɛ ɔ man waa alibi akʊ."
42 Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Yesu, fʊ kan ba gyii fu kuwura mʊ, fu nyiŋi mɛ."
43 Nıı Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fʊ kesintin tɔ yɛ, ndaga kakɛ nımʊ fu biti fʊ kyına maa mɛ-Sɛ, Ɩbwaarɛ asɛ Paradise tɔ."

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Gyɔn 19:28-30)

44 Ɩ kyına ı gyɛ kyɔwɛ amu nsana tɔ nın, nıı kitentenbiri kı tıyɛ ɔsʊwʊlɛ mʊ kpini sʊ naa fʊʊ kakyʊwapɛ kerefi asá saŋa,
45 lıı fɛɛ kyɔwɛ yɛgɛ kıda. Nıı kıtaa kunsa mʊ nıı kı barıgɛ kabwaarɛ-sunkpa opula kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ mʊ tɔ mʊ, kı kyatɛ tɔ kınyɔ.
46 Nıı Yesu taa ɔbʊlɛ lala kuusi yɛ, "Nsɛ, n taa mɛ kala waa fʊ abaa tɔ." Maa tɔwɛ ınımʊ lʊwɛ mʊ, nıı mʊ ɔfʊʊtɛ tın.
47 Anaakɔpʊ kılıfa ɔkıısʊpʊ maa wu atɔ mʊ nıı ı waa mʊ, ɔ yın Ɩbwaarɛ nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɔnyın nımʊ ıkpa i kyiigi."
48 Asa mʊ nıı ba ba gyaŋɛ tʊtɔ bɛɛ kıı mʊ, ba maa wu atɔ mʊ nıı ı waa mʊ, bamʊ kpini ba taa nkɔlɔ nyita sawʊ kpewu.
49 Amaa bamʊ nıı be nyi Yesu mʊ, yɛ akyıı mʊ nıı ba buu mʊ lıı Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ ba mʊ, ba yılɛ kata gbɛrɛɛ bɛɛ kıı atɔ mʊ nıı ı waa maŋa kpini.

Yesu kipula
(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Gyɔn 19:38-42)

50 Ɔnyın kʊ ı kyına ɔ bʊ tɔ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Gyosefu. Nıı ɔ lıı Gyuda kadɛ mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Arimatiya mʊ, nıı ɔ gyɛ nyımısa mʊ nıı mʊ ıkpa i kyiigi nıı ɔ sʊ bɛɛrɛɛ. Nıı o tii Gyiwu abi kpini abılısa kʊbʊ mʊ sʊ.
51 Amaa o man kyula bamʊ nfɛɛrɛ yɛ awaasa mʊ. Ɔ kyına ee gyoo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ nın.
52 Nıı o kpee Paleti asɛ naa kʊlɛ Yesu kibuni mʊ.
53 Nıı ɔ saatɛ Yesu kibuni mʊ lıı oyu laasa mʊ sʊ, nıı ɔ taa kıtaa fufuli maalɛ mʊ, nıı ɔ taa mʊ naa pula kakyan mʊ nıı ba baaŋɛ kıfʊlɛ tɔ nıı ba man pııta pula ɔkʊ kımʊ tɔ mʊ.
54 Ɩ kyına ı gyɛ kakɛ mʊ nıı bɛɛ kʊʊla bamʊ n-yıı ba gyoo kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ.
55 Akyıı mʊ nıı ba buu Yesu lıı Galile mʊ, ba buu Gyosefu nıı ba naa wu kakyan mʊ, yɛ kanan mʊ nıı ɔ taa Yesu kibuni mʊ pula mʊ.
56 Nıı ba kpewu naa kʊʊla atɔ liifensa yɛ ituulale mʊ nıı ba taa ba sʊswa Yesu kibuni mʊ. Amaa ba taa bɛɛrɛɛ sa Mosesi nbara mʊ, nıı ba fʊʊtɛ kakɛ fʊʊtɛsa kakɛ maŋa.

24

Yesu kiwu kyiŋi lıı lewu tɔ
(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Gyɔn 20:1-10)

1 Gyiwu abi kakɛ fʊʊtɛsa akɛ lııkaakɛ kıbwayıkɛ mʊ, nıı akyıı mʊ ba taa atɔ liifensa mʊ nıı ba kʊʊla yıla mʊ kpee Yesu kakyan asɛ.
2 Ba naa wu fɛɛ kubuu mʊ nıı ba taa tii kakyan mʊ, kı maa gbiliti lıı kımʊ kɔnɔ sʊ.
3 Amaa ba maa loo kakyan mʊ tɔ mʊ, ba man wu Ɔnyırıpɛ Yesu kubuni mʊ.
4 Ɩ maa waa bamʊ kananku nıı ba yılɛ bɛɛ fɛ ımʊ nfɛɛrɛ mʊ, opula maŋa tɔ nıı anyın anyɔ akʊ ba ba yılɛ bamʊ asɛ.

Ba bun kıkalala mʊ nıı kıı ŋalıgɛ sʊ fɛɛ bʊlayı maa wɛɛ ısɛɛ mʊ.
5 Nıı kufuu kı kıtaa akyıı mʊ gaa, nıı
ba nyɔn bamʊ amu yii tɔ. Nıı anyın anyɔ
mʊ ba taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı fan
baa fen biti nyımısa kıısa lıı alewupu tɔ.”
6 Ɔ man bʊ nfıı, o kyiŋi lıı alewupu tɔ.
Fan nyiŋi asın mʊ nıı ɔ tɔwɛ fanɛ saŋa
mʊ nıı ɔ bʊ fanɛ asɛ Galile mʊ yɛ,
7 “Ɪ dagaa fɛɛ ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ waa asa libi abaa tɔ, kɛ
ba da mɛ oyu laasa sʊ mɔɔ, kɛ nkɛ nsa
kamaa mʊ, n kyiŋi lıı lewu tɔ.”
8 Tʊtɔ nıı akyıı mʊ ba nyiŋi mʊ asın
mʊ.
9 Ba maa lıı kakyan mʊ asɛ ba mʊ, ba
tɔwɛ asın nımʊ kpini sa Yesu abıılapʊ
kudu akʊ mʊ yɛ asa mʊ nıı ba san mʊ
kpini.
10 Akyıı maŋa ı gyɛ Mɛɛrı Magidalen,
Gyowana, Gyemisi mu-nyi Mɛɛrı yɛ akyıı
akʊ, ı tɔwɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ sa abıılapʊ
mʊ.
11 Amaa abıılapʊ mʊ ba man kɔɔlɛ
akyıı mʊ asın mʊ gyii, lıı fɛɛ bamʊ asın
mʊ a du nın fɛɛ amelensi-sın mʊ.
12 Amaa Pita kʊsʊ sılɛ kpee kakyan mʊ
asɛ. Maa suŋa kıı kakyan mʊ tɔ mʊ, o wu
kıtaa fufuli mʊ nıı ba taa maalɛ mʊ mʊ
nkʊn. Nıı ɔ fɛ ımʊ nfɛɛrɛ kʊtɔ mʊ nıı kı
waa nıı o bwii kpewu.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ mʊ abıılapʊ anyɔ Emawusi kadɛ tɔ (Maki 16:12-13)

13 Kanın kakɛ maŋa mʊ, mʊ abıılapʊ
anyɔ ba kyına bee kpee Emawusi kadɛ
tɔ. Lıı Gyerusalem kpee tʊtɔ gyɛ ımaalı
asunɔ.
14 Ba maa kyına ba naa bee kpee mʊ
bɛɛ tɔwɛ abaa asɛ lıı atɔ mʊ nıı ı waa
mʊ kpini sʊ.
15 Ba maa tɔwɛ abaa asɛ nıı bɛɛ waa
kiligyima lıı atɔ mʊ nıı ı waa mʊ sʊ mʊ,
Yesu gbaa-gbaa ba bamʊ asɛ yɛgɛ maa
bamʊ ba naa.
16 Amaa Ɪbwaarɛ man yɛgɛ nıı ba bıı
mʊ.
17 Ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ kiligyima nıı
fan naa fen biri kanın?”
Nıı ba sii yılɛ nyaŋɛ bamʊ ansi tɔ.
18 Bamʊ tɔ ɔmʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ
Kelopasi mʊ taasɛ mʊ yɛ, “Fʊ nkʊn ı gyɛ
ɔfɔ mʊ nıı fʊ bʊ Gyerusalem nfıı nıı fʊ
man nyi asın mʊ nıı ı waa tʊtɔ nkɛ nnyɔ
nımʊ tɔ?”
19 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ asın?”
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Lıı Yesu
Kanasareti-nyın mʊ sʊ. Ɔ kyına ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın, nıı ɔlʊn bʊ mʊ
atɔwɛsa yɛ mʊ awaasa kpini tɔ Ɪbwaarɛ
yɛ asa kpini ansi tɔ.
20 Ɪbwaarɛ aseepu bılısa yɛ ɔsʊwʊlɛ
akıısʊpʊ ba taa mʊ sa yɛ ba mɔɔ nıı ba
da mʊ mata oyu laasa sʊ mɔɔ.
21 Amaa naafɔɔ an kyına an sʊ tamaa
fɛɛ mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɛɛ ba ɔ ba kɔɔlɛ anɛ
Ɪsırayı abi yɛgɛ. Kʊtɔ mʊ nıı kı bılaa ki
tii sʊ ı gyɛ yɛ, ndaga ı gyɛ kakɛ sasapʊ nıı
asın nımʊ a maa waa.
22 Ɪmʊ nıı ı bıla i tii sʊ ı gyɛ yɛ, anɛ
akyıı mʊ akʊ ba yɛgɛ nıı i kyinkyin
anɛ. Ba kpee kakyan mʊ asɛ naa loo to
nyenyenfuu nımʊ,
23 amaa ba man wu mu kibuni mʊ. Ba
ba tɔwɛ anɛ yɛ ba nyɛ ansi sʊ kılɛɛkaapʊ
nıı ba wu Ɪbwaarɛ n bɔɔ ba maa tɔwɛ
bamʊ yɛ Yesu bʊ nkpa tɔ.
24 Nıı anɛ tɔ akʊ ba kpee kakyan mʊ tɔ
nıı ba naa wu kanan mʊ nıı akyıı mʊ ba
ba tɔwɛ mʊ, amaa ba man wu mʊ.”
25 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ kimelensi
ndee? Mınɛ ı waa nıı fanɛ nfɛɛrɛ i du
swıı-swıı kanın, nıı fan mɛɛ kɔɔlɛ asın
mʊ nıı Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ ba wʊla tɔwɛ
yıla mʊ gyii bilen?
26 Yɛ ı dagaa fɛɛ Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla
lɛɛ mʊ o gyii falɛ awʊrʊfɔ pɔyı kɛ o loo
mʊ bʊnyaa tɔ?”
27 Nıı Yesu maa piili lıı Mosesi nbara yɛ
Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ kıkaapʊ mʊ sʊ mʊ, ɔ
lɛɛ asın mʊ nıı Asınkyan yılasa mʊ kpini
ı tɔwɛ lıı mʊ sʊ mʊ kaapʊ bamʊ.
28 Ba maa tiri kadɛ-bi mʊ nıı bee kpee
mʊ tɔ mʊ, nıı Yesu waa fɛɛ maa biti ɔ
kyʊn kadɛ mʊ sʊ.
29 Amaa ba kʊlɛ mʊ gaa tɔwɛ yɛ, “Dɛ
anɛ asɛ, lıı fɛɛ saŋa kyʊn, kyɔwɛ lʊwɛ.”
Ɪmʊ sʊ o loo naa kyına bamʊ asɛ.
30 Saŋa mʊ nıı maa bamʊ ba kyına kɛ
ba gyii mʊ, ɔ taa bodobodo nıı ɔ fwaala
Ɪbwaarɛ, nıı ɔ kpɛɛ kımʊ tɔ nıı ɔ taa sa
bamʊ.
31 Tʊtɔ nıı bamʊ ansi i bugi nıı ba bıı
mʊ, nıı ɔ nyaa bamʊ ansi sʊ.

32 Nıı ba taasɛ abaa yɛ, “Saŋa mʊ nıı
anaa mʊ an naa ɔkpa tɔ nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ
sa anɛ nıı ɛɛ lɛɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa
mʊ ɛɛ kaapʊ anɛ mʊ, anɛ n-yıı ı man dii
anɛ?”
33 Nıı ba kʊsʊ bwii kpee Gyerusalem
bilen. Tʊtɔ maŋa nıı ba naa wu kudu ɔkʊ
mʊ yɛ asa mʊ nıı ba bʊ bamʊ asɛ mʊ ba
maa gyaŋɛ,
34 nıı bɛɛ tɔwɛ yɛ, “I gyɛ kesintin nın
yɛ Ɔnyırıpɛ mʊ kyiŋi nıı ɔ lɛɛ mʊ n-yıı
kaapʊ Simon.”
35 Tʊtɔ nıı asa anyɔ mʊ gbaa ba tɔwɛ
kʊtɔ mʊ nıı kı waa ɔkpa tɔ yɛ kanan
mʊ nıı ba bıı Yesu saŋa mʊ nıı ɔ kpɛɛ
bodobodo mʊ tɔ mʊ.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ mʊ abıılapʊ mʊ
(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

36 Ba maa san ba yılɛ bɛɛ tɔwɛ falɛ asın
mʊ, nıı Yesu gbaa-gbaa ba yılɛ bamʊ tɔ,
nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Keyuula kı ba fanɛ sʊ.”
37 Bamʊ nkɔlɔ n ŋmaa bamʊ nıı kufuu
kı kıtaa bamʊ, nıı ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ba wu
obuni nın.
38 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı
ı tɔɔrɔɔ fanɛ, nıı mınɛ ı waa nıı fan san
fen gyii ımɔɔrɛ fanɛ nfɛɛrɛ tɔ?
39 Fan kıı mɛ abaa yɛ mɛ ayaa. Man
gyɛ mɛ nın abɛɛ? Fan mata mɛ kɛ fan
kıı, obuni man sʊ kayıı-wʊlɛ yɛ awuya,
fɛɛ kanan mʊ nıı n sʊ falɛ?”
40 Maa tɔwɛ falɛ lʊwɛ mʊ, ɔ taa mʊ abaa
yɛ mʊ ayaa kaapʊ bamʊ.
41 Ba maa man pııta kɔɔlɛ mʊ gyii lıı
kensi-gyii yɛ adangana nımʊ sʊ mʊ, ɔ
taasɛ bamʊ yɛ “Fan sʊ agyitɔ kʊ nfıı fan
gyii?”
42 Nıı ba taa ɔkın ŋasısa kıdıyɛ sa mʊ,
43 nıı ɔ kɔɔlɛ kımʊ wɛ bamʊ ansi tɔ
tʊtɔ.
44 Ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Saŋa mʊ nıı n
kyına n bʊ fanɛ asɛ mʊ, n tɔwɛ fanɛ asın
nımʊ yɛ, asın kʊmaa mʊ nıı ba kyʊrɔɔ
yıla lıı mɛ sʊ, Mosesi nbara tɔ yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ kıkaapʊ yɛ Ɩlʊn mʊ tɔ mʊ, ı
dagaa fɛɛ ı maa ba tɔ.”
45 Nıı ɔ bugi bamʊ nfɛɛrɛ kɛ ba nyɛ nu
Asınkyan yılasa mʊ kasɛ.
46 Ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Asın mʊ ı tɔwɛ yɛ,
Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ ii biti ɔ gyii
awʊrʊfɔ kɛ ɔ wu, kɛ ɔ kyiŋi lıı alewupu
tɔ kakɛ sasapʊ.
47 Nıı ı dagaa fɛɛ ba tɔwɛ Asın
danbırasa mʊ sa asa kpini mʊ kıtıı tɔ,
kɛ asa ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ
ba Ɩbwaarɛ asɛ kɛ ɔ taa bamʊ alibi kɛɛ
bamʊ. Nıı ı dagaa fɛɛ ba piili asın nımʊ
kıtɔwɛ lıı Gyerusalem kadɛ tɔ.
48 Fanɛ ı gyɛ kesintin agyipu lıı atɔ
nımʊ kpini sʊ.
49 N biti n bıya fanɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʊ nıı mɛ-Sɛ kyına da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee
biti ɔ sa fanɛ mʊ. Amaa fan kyına kadɛ
lala nımʊ tɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı Kayaayu
mʊ ɔlʊn mʊ ii biti ɔ lıı sʊsʊ ba fanɛ sʊ.”

Ɩbwaarɛ ɔlʊn kukuri Yesu kpee sʊsʊ
(Maki 16:19-20; Asunpu 1:9-11)

50 Yesu maa taa mʊ abıılapʊ mʊ lıı
Gyerusalem kadɛ tɔ bee kpee naa tiri
Betani kadɛ tɔ. Tʊtɔ nıı ɔ kʊsaa mʊ abaa
sʊsʊ nıı, ɔ waa bamʊ kusee.
51 Maa dan san ɛɛ waa bamʊ kusee
maŋa nıı Ɩbwaarɛ taa mʊ lıı bamʊ asɛ
kpee sʊsʊ.
52 Nıı ba muŋa sun mʊ nıı ba taa
kensi-gyii lala bwii kpee Gyerusalem kadɛ
tɔ.
53 Nıı ba kyaga sʊ kyına kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ bɛɛ yın Ɩbwaarɛ.

Yesu Krisito Asɪn Danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Gyɔn
kyʊrɔɔ mʊ

Ɪbwaarɛ Kɔnɔ Tɔ Asɪn Mʊ Ba Biliŋi Nyɪmɪsa

1 Lɪɪ npiili asɛ, pɔyɪ kɛ Ɪbwaarɛ ɔ tʊʊ dulinyaa mʊ, ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ bʊ tɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ maa Ɪbwaarɛ ɪ bʊ tɔ, nɪɪ Kɔnɔ tɔ Asɪn maŋa ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ.

2 Lɪɪ koo npiili asɛ mʊ, Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ maa Ɪbwaarɛ ɪ bʊ tɔ.

3 Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ sʊ nɪɪ ɔ bɔla tʊʊ kʊtɔ kʊmaa. Sɛhn man bʊ tɔ nɪɪ man gyɛ mʊ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ sʊ nɪɪ ɔ bɔla sʊ tʊʊ kɪmʊ.

4 Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ tɔ nɪɪ nkpa ɪ bʊ, nɪɪ nkpa maŋa ɪɪ ŋmaŋɛ tɔ ɪɪ sa asa kpini.

5 Kaŋmaŋɛ mʊ ɪɪ ŋmaŋɛ kitentenbiri tɔ, nɪɪ kitentenbiri mʊ man taalɛ dunla kaŋmaŋɛ mʊ kakaakʊ.

6 Ɔnyɪn kʊ kyɪna ɔ bʊ tɔ, nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʊ, bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyɔn.

7 Gyɔn ba nɪn ɔ ba tɔwɛ kesintin asɪn lɪɪ kaŋmaŋɛ mʊ sʊ sa asa, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ nyɛ nu kɛ ɔ kɔɔlɛ gyii.

8 Man gyɛ Gyɔn gbaa-gbaa ɪ gyɛ kaŋmaŋɛ mʊ, mɛɛ mʊ ba nɪn kɛ ɔ ba tɔwɛ asɪn lɪɪ kaŋmaŋɛ mʊ sʊ.

9 Kesintin kaŋmaŋɛ mʊ nɪɪ kɪɪ ŋmaŋɛ sa asa kpini mʊ, kɪɪ ba dulinyaa tɔ.

10 Dulinya nɪmʊ tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ wʊla ɔ bʊ. Nɪɪ mʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla tʊʊ dulinyaa mʊ, nkɛɛ dulinyaa asa ba man bɪɪ mʊ.

11 Ɔ ba mʊ gbaa-gbaa mʊ ɔsʊwʊlɛ sʊ, amaa mʊ gbaa-gbaa asa ba man kɔɔlɛ mʊ.

12 Amaa asa mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ, nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ kpini mʊ, ɔ sa bamʊ ɔkpa yɛ ba be biliŋi Ɪbwaarɛ mu-bii ana.

13 Ba man biliŋi mu-bii ana bɔla nyɪmɪsa kakʊʊgɛ sʊ, abɛɛ nyɪmɪsa kɔkɔlɔ biti sʊ, abɛɛ ɔnyɪn kebiti sʊ. Amaa Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa ɪɪ yɛgɛ nɪɪ ba be biliŋi mu-bii ana.

14 Nɪɪ Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ ba biliŋi nyɪmɪsa, nɪɪ ɔ ba kyɪna anɛ asɛ kasɛ sʊ. An wu mʊ bʊnyaa kparɛ, mʊ nɪɪ ɪ kaapʊ fɛɛ, mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii kʊlʊn kpen mʊ. Nɪɪ kabwaala yɛ kesintin kɪ bɔla mʊ.

15 Mʊ asɪn nɪɪ Gyɔn daa ɛɛ tɔwɛ ɛɛ kaapʊ tɔ, nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ kenken yɛ, "Ɔnɪmʊ asɪn nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ, nɪɪ n tɔwɛ yɛ, 'Ɔmʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ kamaa tɔ ɛɛ ba mʊ kyɔ mɛ, nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ pɔyɪ nɪɪ ba kʊʊgɛ mɛ mʊ.' "

16 Lɪɪ mʊ kabwaala mʊ nɪɪ kɪ bɔla mʊ tɔ gaa sʊ mʊ, anɛ kpini an nyɛ kusee kʊkyɔ-kʊkyɔ.

17 Ɪbwaarɛ bɔla Mosesi sʊ taa nbara mʊ sa. Amaa kabwaala yɛ kesintin bɪrɛ bɔla Yesu Krisito sʊ nɪn ba.

18 Nɪɪ ɔkʊ man pɪɪta wu Ɪbwaarɛ kakaakʊ, amɔɔ mu-bii kʊlʊn mʊ nɪɪ ng-baa mʊ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ bʊ Ɪbwaarɛ asɛ mʊ, ɪ lɛɛ Ɪbwaarɛ kedubi kaapʊ.

Gyɔn Okyugyeepu Tɔwɛ Asɪn Lɪɪ Yesu Sʊ
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Luka 3:1-8)

19 Nɪɪ Gyiwu abi alʊnpʊ mʊ nɪɪ ba bʊ Gyerusalem mʊ ba sun Ɪbwaarɛ aseepu yɛ Lewi abi * Gyɔn asɛ ba naa taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ?"

20 Nɪɪ Gyɔn man kina kɪtɔwɛ, amaa ɔ tɔwɛ bugi tɔ yɛ, "Man gyɛ mɛ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ."

21 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Kanɪn bɪrɛ, anɪmʊ ɪ gyɛ fʊ? Fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya mʊ?"

Nɪɪ ɔ yɛ, "Ayee! Man gyɛ mɛ ɪ gyɛ Eligya."

Nɪɪ ba bɪla taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ an kɪɪ mʊ ɔkpa mʊ?"

Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ayee."

22 Ɪmʊ kamaa mʊ ba bɪla taasɛ yɛ, "Anɪmʊ bɪrɛ ɪ gyɛ fʊ? Lɛɛ kɔnɔ sa anɛ, kɛ a nyɛ asɪn kʊ naa tɔwɛ bamʊ nɪɪ ba sun anɛ mʊ. Ɔsa mɔɔ bɪrɛ gbaa ɪ gyɛ fʊ?"

23 Nɪɪ Gyɔn lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ ɔbʊlɛ mʊ nɪɪ kii kuusi ofuli sʊ yɛ, 'Fan kyiigi ɔkpa mʊ sa Ɔnyɪrɪpɛ mʊ.' Falɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya kyʊrɔɔ yɪla Ɪbwaarɛ asɪn mʊ tɔ mʊ."

* **1:19 1:19** Lewi abi ba gyɛ asa mʊ nɪɪ bɛɛ kyɛ Ɪbwaarɛ aseepu mʊ bamʊ kusun mʊ tɔ.

24 Nıı Farasii abi akʋ ba sun nbɔɔ Gyɔn asɛ,
25 ba naa taasɛ mʋ yɛ, “Fʋ maa man
gyɛ Krisito mʋ, abɛɛ Eligya, abɛɛ Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ mʋ, mınɛ ı waa sʋ nıı fii gyee
asa Ɩbwaarɛ kekyugyee?”
26 Gyɔn lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, “N sʋ nkyu
nın n gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee. Amaa
ɔkʋ yılɛ fanɛ tɔ nıı fan man nyi mʋ.
27 Mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɔ bʋ mɛ kamaa tɔ
ɛɛ ba mʋ. Amaa n man dagaa gbaa n saŋɛ
mʋ asıbıta ıfɛ.”
28 Asın nımʋ kpini ı waa Betani kadɛ
tɔ nın. Betani bʋ Gyɔdan ɔbʋn benbe
kyɔwɛ ɔlııkpa, katın mʋ nıı Gyɔn ii gyee
asa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʋ.

Yesu, Ɩbwaarɛ Kabʋlʋpʋ mʋ

29 Ɩmʋ lııkaakɛ Gyɔn maa wu Yesu maa
naa ɛɛ ba mʋ asɛ mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, “Fan kıı,
ɔnımʋ ı gyɛ Ɩbwaarɛ kabʋlʋpʋ, mʋ nıı ee
biti ɔ taa mʋ n-yıı lɛɛ saraga kɛ asa kpini
ba nyɛ alibi kıtaakɛɛ mʋ.
30 Ɔnımʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı n wʋla n tɔwɛ
mʋ asın yɛ, ‘Ɔnyın kʋ bʋ mɛ kamaa ɛɛ ba,
nıı ɔ kyɔ mɛ, lıı fɛɛ ɔ wʋla ɔ bʋ tɔ pɔyı
nıı ba kʋʋgɛ mɛ.’
31 Mɛ gbaa-gbaa mɛ bırɛ n man n daa n
nyi mʋ, amaa kʋtɔ mʋ sʋ nıı Ɩbwaarɛ sun
mɛ yɛ n ba gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee
mʋ, kɛ n ba nyɛ lɛɛ mʋ ifuli kaapʋ Ɩsırayı
abi mʋ.”
32 Nıı Gyɔn gyii ımʋ kesintin tɔwɛ yɛ,
“N wu Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ kı maa
kpılıgɛ lıı sʋsʋ fɛɛ kuwura-lɔpɔ nıı kı ba
kyına sii mʋ sʋ.
33 Naafɔɔ ngbaa mɛ n man n wʋla n
nyi mʋ, amaa Ɩbwaarɛ mʋ nıı o sun mɛ
yɛ n ba gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʋ,
ı tɔwɛ mɛ yɛ, ‘Ɔmʋ nıı fʋ kan wu mɛ
Kayaayu kı maa kpılıgɛ lıı sʋsʋ ba kyına
sii mʋ sʋ mʋ, mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ee biti ɔ
taa mɛ Kayaayu mʋ gyee asa.’
34 N wu ınımʋ kpini nıı n gyii ımʋ
kesintin yɛ ɔnımʋ ı gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii
mʋ.”

Yesu Abıılapʋ Gyankpaasa

35 Lııkaakɛ mʋ, Gyɔn maa mʋ abıılapʋ
anyɔ ba bıla ba yılɛ tʋtɔ.
36 Maa wu Yesu maa naa ɛɛ kyʋn mʋ, ɔ
tɔwɛ yɛ, “Fan kıı, Ɩbwaarɛ Kabʋlʋpʋ mʋ
ndee!”
37 Gyɔn abıılapʋ anyɔ mʋ ba maa nu
maa tɔwɛ kanın mʋ, nıı ba buu Yesu.
38 Yesu maa bilinji kıı mʋ, o wu ba maa
buu mʋ, nıı ɔ taasɛ bamʋ yɛ, “Mınɛ nıı
fen biti?”
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Rabi, fınɛ nıı fʋ tɛ?”
(Rabi kasɛ ı gyɛ yɛ Ɔkaapʋpʋ).
39 Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan ba kıı katın
mʋ nıı n tɛ.”
Ɩmʋ sʋ ba buu mʋ naa wu katın mʋ
nıı ɔ tɛ. Saŋa maŋa tɔ gyɛ kalaatıpwɛ sʋ
kerefi ana tɔ. Nıı ba kyına mʋ asɛ kakɛ
maŋa.
40 Asa anyɔ mʋ nıı ba nu asın mʋ nıı
Gyɔn tɔwɛ, nıı ba buu Yesu mʋ, bamʋ tɔ
ɔkʋ ı gyɛ Simon Pita mu-supu Andiruwu.
41 Kʋtɔ mʋ nıı Andiruwu gyankpaa waa
ı gyɛ yɛ, o biti mʋ-daa Simon nıı ɔ tɔwɛ
mʋ yɛ, “An wu Mesaya† mʋ.” Mesaya mʋ
kasɛ ı gyɛ yɛ, Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ
yɛ ɔ ba mɔlıgɛ asa.
42 Nıı Andiruwu taa mʋ-daa Simon
kpee Yesu asɛ.
Yesu kıı mʋ, nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “N nyi fɛɛ
fʋ ı gyɛ Simon, Gyɔn mu-bii-nyınsa mʋ.
Amaa bee biti ba tıı fʋ yɛ Kefasi” (Giriki
katɔwɛ tɔ ı gyɛ yɛ Pita, nıı kımʋ kasɛ ı
gyɛ yɛ kıfʋlɛ.)

Yesu Tıı Filipu Maa Nataneli

43 Ɩmʋ lııkaakɛ mʋ, Yesu waa nfɛɛrɛ fɛɛ
ee biti o kpee Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ. O wu
Filipu, nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “Ba buu mɛ!”
44 Filipi lıı Betisayida kadɛ tɔ nın tʋtɔ
nıı Andiruwu maa Pita gbaa ba lıı.
45 Nıı Filipu wu Nataneli nıı ɔ tɔwɛ mʋ
yɛ, “An wu ɔmʋ nıı Mosesi wʋla kyʋrɔɔ
mʋ asın waa Nbara ıwʋlɛ tɔ, nıı Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ gbaa ba kyʋrɔɔ mʋ asın yıla mʋ.
Mʋ ı gyɛ Yesu, Gyosefu nıı ɔ lıı Nasareti
kadɛ tɔ mʋ mu-bii.”
46 Nıı Nataneli taasɛ mʋ yɛ, “Amɔɔ,
kʋtɔ danbırasa kʋ ı taalɛ lıı Nasareti kadɛ
tɔ?”
Tʋtɔ nıı Filipu tɔwɛ mʋ yɛ, “Ba kıı.”
47 Yesu maa wu Nataneli maa naa ɛɛ ba
mʋ asɛ mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, “Kesintin tɔ, Ɩsırayı

† **1:41 1:41** Hibriwu katɔwɛ tɔ mʋ, bɛɛ tıı Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlıgɛ asa mʋ yɛ ‘Mesaya’, nıı Giriki katɔwɛ tɔ mɔɔ bɛɛ tıı mʋ yɛ Krisito.

ɔnyɪn gbaa-gbaa ndee, nɪɪ antɪŋɛsa kʊ
man bʊ mʊ tɔ."
48 Nɪɪ Nataneli taasɛ Yesu yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ
fʊ waa fii nyi mɛ?" Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ,
"N wu fʊ saŋa mʊ nɪɪ fʊ bʊ figi onyin tɔ,
pɔyɪ nɪɪ Filipu tɪɪ fʊ mʊ."
49 Nɪɪ Nataneli tɔwɛ Yesu yɛ,
"Ɔkaapʊpʊ, fʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ!
Nɪɪ fʊ ɪ bɪla fʊ gyɛ Ɩsɪrayɪ abi Owura mʊ."
50 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "N maa
tɔwɛ fʊ yɛ, n wu fʊ fʊ maa bʊ figi onyin
tɔ sʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ gyii? Fii biti fʊ ba wu
atɔ damantɛ mʊ nɪɪ ɪ kyɔ ɪnɪmʊ gbaa."
51 Nɪɪ Yesu bwii kyaga sʊ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, fanɛ kpini fen biti fan
wu sʊsʊ maa bugi tɔ, kɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ
ba ba bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa sʊ."

2

Yesu biliŋaa nkyu waa nta kɪkyɪɪfɔ tɔ

1 Nkɛ nsa kamaa mʊ, ba kpɪɪ ɔkyɪɪfɔ
Kena kadɛ tɔ Galile Ɔsʊwʊlɛ sʊ. Yesu
mu-nyi bʊ tʊtɔ.
2 Nɪɪ ba da kɪbaa tɔ tɪɪ Yesu maa mʊ
abɪɪlapʊ gbaa kɪkyɪɪfɔ mʊ tɔ.
3 Saŋa mʊ nɪɪ nta ɪ pwagɛ bamʊ mʊ,
Yesu mu-nyi tɔwɛ mʊ yɛ, "Bamʊ nta ɪ
lʊwɛ."
4 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkyɪɪ, man tɔwɛ
mɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ n waa. Mɛ saŋa* man pɪɪ
fʊʊ."
5 Nɪɪ mu-nyi tɔwɛ nta ayɛpʊ mʊ yɛ,
"Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ fan
waa mʊ, fan waa."
6 Nɪɪ nkyu afʊlɛ alan asiye ɪ yɪlɛ
tʊtɔ, ɪmʊ nɪɪ ba sʊ bɛɛ waa Gyiwu abi
anaana-tɔ ineesi kɪfwɪɪ. Nɪɪ kʊfʊlɛ kɪlan
kʊmaa kɪ taalɛ gyii ɪgalɔn adʊnyɔ abɛɛ
adɪsa.
7 Nɪɪ Yesu tɔwɛ nta ayɛpʊ mʊ yɛ, "Fan
saa nkyu bɔla alan mʊ kpini." Ɩmʊ sʊ ba
saa nkyu bɔla alan mʊ kpini bɪlɪbɪlɪ.
8 Nɪɪ ɔ tɔwɛ ba mʊ yɛ, "Fan nyɛ ɪmʊ ɪkʊ
naa sa nta ayɛpʊ ɔbɪlɪsa mʊ."
Nɪɪ ba waa kanɪn.
9 Nta ayɛpʊ ɔbɪlɪsa mʊ maa daa nuu
nkyu mʊ nɪɪ i biliŋi nta mʊ kɪɪ mʊ, o wu
fɛɛ ɪ bʊrɔn. Ɔ man nyi katɪn mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ,
amaa ayɛpʊ mʊ nɪɪ ba saa nkyu mʊ bɪrɛ
be nyi. Nɪɪ ɔ tɪɪ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ lɪɪ
ɪkaa sʊ.
10 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa nɪmʊ ɪ
daa kɪlɛɛ nta danbɪrasa pɔyɪ. Nɪɪ saŋa mʊ
nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ nuu bʊʊ mʊ, kɛ ɔ lan
bɪya nta mʊ nɪɪ ɪ man bʊrɔn mʊ. Amaa
fʊ taa ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn yɪla ba fʊʊ saŋa
nɪmʊ."
11 Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ asɪn kyinkyinsa
gyankpaasa mʊ nɪɪ Yesu waa. Ɔ waa
ɪmʊ Kena kadɛ tɔ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Tʊtɔ
nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ bʊnyaa mʊ kaapʊ. Nɪɪ mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ba kɔɔlɛ mʊ gyii.
12 Ɩnɪmʊ kamaa mʊ maa mu-nyi yɛ
mu-supu ana yɛ mʊ abɪɪlapʊ ba lɪɪ tʊtɔ
kpee Kapanum kadɛ tɔ. Nɪɪ ba kyɪna tʊtɔ
nkɛ nkʊ.

Yesu lɔŋɔ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ
(Matiwu 21:12-13; Maki 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Saŋa mʊ nɪɪ Gyiwu abi Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ kɪ san gbɛrɛɛ kɪ fʊʊ mʊ,
Yesu kpee Gyerusalem kadɛ tɔ.
14 Maa fʊʊ tʊtɔ mʊ, nɪɪ o kpee kab-
waarɛ-sunkpa opula mʊ tɔ. Nɪɪ o wu
anyɪn akʊ ba maa fɛ ɪnaatɛ, yɛ nbʊlʊpʊ yɛ
awura-lɔpɔ yɛgɛ akʊ mɔɔ ba tɛ iteeburu
asɛ bɛɛ kyɛrɛ afulee.†
15 Nɪɪ ɔ taa ɔfɛ waa kʊkyʊkyʊʊ gyan
bamaa bamʊ ɪnaatɛ yɛ nbʊlʊpʊ lɪɪ kab-
waarɛ-sunkpa opula. Nɪɪ ɔ yasɛ bamʊ
afulee abi tɔ, nɪɪ ɔ bala bamʊ iteeburu
bun.
16 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ fɛ
awura-lɔpɔ mʊ yɛ, "Fan lɛɛ bamʊ lɪɪ
nfɪɪ. Fan man taa Mɛ-Sɛ ayɛ biliŋi kɪgya
ogyikpa."
17 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba nyiŋi
Asɪnkyan yɪlasa mʊ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "Kebiti
mʊ nɪɪ n sʊ sa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
kii gyii mi kumu."
18 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba taasɛ mʊ yɛ,
"Mɪnɛ asɪn kyinkyinsa nɪɪ fɪɪ taalɛ waa
kaapʊ anɛ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ fʊ sʊ ɔkpa fʊ
waa ɪnɪmʊ?"

* **2:4 2:4** Ɩnɪmʊ ɪɪ kaapʊ saŋa mʊ nɪɪ Yesu bʊnyaa mʊ ii biti ɔ lɪɪ ofuli, kɛ asa ba bɪɪ fɛɛ mʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ. † **2:14 2:14** Gyiwu abi ba sʊ bamʊ afulee bɛɛ kyɛrɛ Roma abi afulee.

19 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ kɪŋasan tɔ yɛ “Fan
boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʊ, kɛ n taa
nkɛ nsa kʊsaa kɪmʊ yii.”
20 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba taasɛ mʊ yɛ,
“Nsu adɪna yɛ asiye nɪɪ ba taa pɔyɪ
Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʊ, nɪɪ fɛɛ fʊ fʊ
yɛ fɪɪ taalɛ taa nkɛ nsa kʊsaa kɪmʊ yii?”
21 Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ nɪɪ
Yesu tɔwɛ kɪmʊ asɪn falɛ, ɪ gyɛ mʊ
gbaa-gbaa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ nɪn, man gyɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ gbaa-gbaa.
22 Ɪmʊ sʊ saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kyiŋi mʊ
lɪɪ lewu tɔ mʊ, mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba nyiŋi
yɛ ɔ wʊla tɔwɛ bamʊ ɪnɪmʊ. Nɪɪ ba kɔɔlɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʊ yɛ asɪn mʊ nɪɪ Yesu
tɔwɛ bamʊ mʊ gyii.
23 Asɪn kyinkyinsa kʊkyɔ mʊ nɪɪ ɔ waa
Gyerusalem kadɛ tɔ saŋa mʊ nɪɪ Gyiwu
abi bee gyii bamʊ Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ
nbunɔ mʊ, asa gaalaagaa ba wu nɪɪ ba
kɔɔlɛ mʊ gyii.
24 Amaa Yesu bɪrɛ, ɔ man taa mʊ n-yɪɪ
tʊʊ bamʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ o nyi kanan mʊ nɪɪ
asa kpini ba du.
25 Nɪɪ ɪ man tiri mʊ fɛɛ ɔkʊ ɔ tɔwɛ mʊ
kanan mʊ nɪɪ asa ba du, lɪɪ fɛɛ o nyi kʊtɔ
mʊ nɪɪ kɪ bʊ asa nkɔlɔ tɔ.

3

Yesu kaapʊ Ɔbɪlɪsa Nikodemusi

1 Ɔnyɪn kʊ lɪɪ Farasii* kʊbʊ mʊ tɔ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Nikodemusi, ɔ gyɛ Gyiwu
abɪlɪsa mʊ tɔ ɔkʊ nɪn.
2 Mʊ ɪ ba Yesu asɛ kagyanbwɛ kʊ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, an nyi yɛ
Ɩbwaarɛ i sun fʊ yɛ fʊ ba kaapʊ anɛ. Lɪɪ
fɛɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ waa asɪn kyinkyinsa mʊ
nɪɪ fɪɪ waa falɛ, amɔɔ Ɩbwaarɛ tii mʊ sʊ.”
3 Nɪɪ Yesu lɪɪ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ
kesintin yɛ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ wu kɛ ɔ bɪɪ
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ, amɔɔ ɔ yɛgɛ nɪɪ
ba bwii kʊʊgɛ mʊ.”
4 Nɪɪ Nikodemusi taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ ba
bɪla yɛ ba kʊʊgɛ nyɪmɪsa mʊ nɪɪ ɔ tɛɛ
dan? Ɛ taalɛ bɪla bwii loo mu-nyi ɔtɔ tɔ
kɛ ba kʊʊgɛ mʊ?”
5 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fʊ
kesintin yɛ ɔkʊ man bʊ tɔ ɔ taalɛ loo
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ, amɔɔ ɔ yɛgɛ
nɪɪ ba gyee mʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee maa
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kigyee, kɛ ɔ nyɛ
kakʊʊgɛ pʊpwɛ.
6 Nyɪmɪsa kʊʊgɛ nyɪmɪsa fɛɛ mu keduli
nɪn, nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪ kʊʊgɛ
nyɪmɪsa fɛɛ Ɩbwaarɛ keduli nɪn.
7 Man yɛgɛ i kyinkyin fʊ fɛɛ, n maa tɔwɛ
fʊ yɛ ɪ dagaa ba bwii kʊʊgɛ ɔkʊmaa nɪmʊ.
8 Afuu ɪɪ da ii kpee katɪn mʊ nɪɪ ii biti.
Fii nu ɪmʊ sʊ, amaa fʊ man nyi katɪn mʊ
nɪɪ ɪɪ lɪɪ yɛ katɪn mʊ nɪɪ ii kpee. Kanɪn
nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ Ɩbwaarɛ
Kayaayu mʊ tɔ mʊ du.”
9 Nɪɪ Nikodemusi taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ
ɪnɪmʊ ɪ taalɛ waa?”
10 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N nyi fʊ maa
gyɛ Ɩsɪrayɪ ɔkaapʊpʊ kparɛ, nɪɪ fʊ man
nu ɪnɪmʊ kasɛ?
11 N tɔwɛ fʊ kesintin yɛ, ɪmʊ nɪɪ an nyi
mʊ nɪɪ an tɔwɛ, nɪɪ ɪmʊ nɪɪ an wu mʊ,
nɪɪ an lɛɛ an tɔwɛ. Amaa fan mɛɛ kɔɔlɛ
anɛ asɪn tɔwɛsa fen gyii.
12 N maa tɔwɛ fanɛ kasɛ sʊ asɪn nɪɪ fan
maa kɔɔlɛ gyii falɛ mʊ, nɛnɛ nɪɪ fan taalɛ
kɔɔlɛ sʊsʊ asɪn gyii?
13 Ɔkʊ man pɪɪta lɪɪ kasɛ sʊ kpee sʊsʊ,
amɔɔ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ nɪɪ
n lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ.
14 Saŋa mʊ dɪdaa mʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ Mosesi taa ɔpɔlɛ ŋalɪgɛ
waa kɪnansɛ† nɪɪ ɔ maalɛ oyu, kʊsaa kɪmʊ
ifuli mʊ sʊ, nɪɪ asa ba kɪɪ nɪɪ ba nyɛ nkpa
mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ ii tiri fɛɛ ba kʊsaa
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ sʊsʊ,
15 kɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ
ɔ nyɛ nkpa kakpaa.
16 “Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sʊ kebiti
sa dulinyaa tɔ asa gaa sʊ mʊ, ɔ lɛɛ mɛ,
Mu-Bii kʊlʊn kpen mʊ sa, fɛɛ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, mɛɛ yɛ ɔ fɔyɪ,
amaa ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa.
17 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ man sun mɛ, Mu-Bii
mʊ ba dulinyaa nɪmʊ tɔ, yɛ n ba bun
kɪmʊ tɔ asa kʊpwɛ, amaa o sun mɛ nɪn
yɛ n ba waa bamʊ ɔmɔlɪgɛpʊ.

* **3:1 3:1** Farasii abi ba gyɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ anyipu mʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ fɛɛ bee sun Ɩbwaarɛ ba kyɔ ɔkʊmaa nɪmʊ. † **3:14 3:14** Saŋa mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ bɪɪtɛ Ɩsɪrayɪ abi kʊsʊ, nɪɪ o sun anansɛ nɪɪ ba be duŋi bamʊ mʊ, ɔ tɔwɛ Mosesi yɛ ɔ waa ɔpɔlɛ kɪnansɛ maalɛ oyu sʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ kɪnansɛ dun mʊ, nɪɪ ɔ kʊsʊ mu ansi kɪɪ kɪbɪlɪtɔ kɪnansɛ mu, nyɛ alanfɪya.

18 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ,
Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun mʊ kʊpwɛ, amaa
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ,
Ɪbwaarɛ wʊla bun mʊ kʊpwɛ. Lɪɪ fɛɛ
ɔ man kɔɔlɛ mɛ, Ɪbwaarɛ Mu-Bii kʊlʊn
kpen mʊ gyii.
19 Kanan mʊ nɪɪ kʊpwɛ kubun mʊ kɪ ba
mʊ ɪ gyɛ yɛ, ɪŋmaŋɛsa mʊ ɪ lɪɪ sʊsʊ nɪn ba
dulinyaa tɔ, amaa asa bee biti kitentenbiri
mʊ ba kyɔ ɪŋmaŋɛsa mʊ, lɪɪ fɛɛ bamʊ
asunsunsa ɪ gyɛ alibi nɪn.
20 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi
mʊ ii kisi ɪŋmaŋɛsa mʊ, nɪɪ ɔ mɛɛ ba
ɪŋmaŋɛsa mʊ tɔ, kɛ mu alibi ɪ ba lɪɪ ifuli.
21 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa atɔ mʊ
nɪɪ ɪ dɛ ɔkpa mʊ bɪrɛ, ɛɛ ba ɪŋmaŋɛsa mʊ
tɔ, kɛ asa ba nyɛ wu fɛɛ mʊ atɔ waasa mʊ
ɪ gyɛ ɪmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti."

Yesu maa Gyɔn Okyugyeepu

22 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ Yesu maa mʊ
abɪɪlapʊ ba lɪɪ Gyerusalem kpee Gyudeya
ɔsʊwʊlɛ sʊ. Ɔ kyɪna tʊtɔ nkɛ nyɔ kʊ maa
bamʊ, nɪɪ o gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee.
23 Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Gyɔn Okyugy-
eepu mʊ gbaa bʊ Anon kadɛ mʊ nɪɪ ki
tiri Salim mʊ tɔ. Ee gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee, lɪɪ fɛɛ nkyu ɪ kyɪna ɪ kyɔ tʊtɔ
gaa, nɪɪ asa bee kpee mʊ asɛ yɛgɛ ee gyee
bamʊ.
24 Saŋa maŋa, ba man pɪɪta tii Gyɔn
obu.
25 Nɪɪ ɪmɔɔrɛ ɪ tɪyɛ Gyɔn abuupu yɛ
Gyiwu nyɪmɪsa kʊ nsana lɪɪ anaana tɔ
ineesi kɪfwɪɪ sʊ.
26 Nɪɪ Gyɔn abɪɪlapʊ ba ba mʊ asɛ ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, ɔnyɪn mʊ nɪɪ an
wu mʊ Gyɔdan ɔbʊn benbe mʊ, ɔmʊ nɪɪ
fu gyii mʊ asɪn kesintin mʊ gbaa ii gyee
asa Ɪbwaarɛ kekyugyee, yɛgɛ asa kpini
bee kpee mʊ asɛ."
27 Nɪɪ Gyɔn lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Nɪɪ
Ɪbwaarɛ man kan taa kʊtɔ kʊ sa ɔkʊ mʊ,
ɔ mɛɛ taalɛ nyɛ kɪmʊ.
28 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen biti fan gyii
mɛ kesintin fɛɛ, n wʊla tɔwɛ fanɛ yɛ, 'Man
gyɛ mɛ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
wʊla lɛɛ mʊ.' Amaa Ɪbwaarɛ sun mɛ nɪn
yɛ n gyankpaa ba lɔŋɔ ɔkpa yɪla mʊ."
29 Nɪɪ ɔ bɔ kɪŋasan yɛ, "Ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ
ɔkyɪɪfɔ mʊ ɪ gyɛ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli. Ɔkyɪɪfɔ
mu-kuli mʊ kyɛmɪnɛ bɪrɛ ɛɛ yɪlɛ ee gyoo
nɪn. Nɪɪ ɔ kan nu mʊ ɔbʊlɛ mʊ, mu ansi i
gyii. Kanɪn maŋa sʊ nɪɪ nbɪɪnbɪɪ mi ansi
i gyii gaa.
30 Ɪ dagaa fɛɛ Yesu kɪtɪɪ kɪ ba ki dii ki tii
sʊ, kɛ mɛ Gyɔn kɪtɪɪ mɔɔ kɪ ba kasɛ.
31 "Ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ ba mʊ kyɔ ɔkʊmaa
nɪmʊ. Ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ kasɛ sʊ mʊ gyɛ kasɛ
nɪmʊ sʊ nyɪmɪsa nɪn, nɪɪ kasɛ nɪmʊ sʊ
asɪn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ. Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ
mʊ kyɔ ɔkʊmaa nɪmʊ.
32 Ɪmʊ nɪɪ o wu yɛ ɪmʊ nɪɪ o nu mʊ,
ɪmʊ kesintin nɪɪ ee gyii mʊ, nkɛɛ ɔkʊ mɛɛ
kɔɔlɛ mʊ kesintin kigyii mʊ ee gyii.
33 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ mʊ
asɪn mʊ gyii mʊ, ɪmʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ
Ɪbwaarɛ gyɛ kesintin wuya.
34 Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʊ mʊ,
Ɪbwaarɛ asɪn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ
sa mʊ Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa.
35 Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ ii biti Mu-Bii
kʊlʊn mʊ, nɪɪ ɔ taa kʊtɔ kʊmaa waa mʊ
kɪbaa tɔ.
36 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Mu-Bii mʊ
gyii mʊ sʊ nkpa kakpaa. Amaa ɔmʊ nɪɪ
ɔ man nu sa Mu-Bii mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ
nkpa kakpaa, amaa Ɪbwaarɛ agbʊ mʊ ɪ dɛ
mʊ sʊ."

4

Yesu tɔwɛ Kasamariya-kyɪɪ kʊ asɛ

1 Ɪ maa ba fɛɛ Yesu bɪɪ fɛɛ Farasii abi
mʊ ba nu yɛ ɛɛ nyɛ abɪɪlapʊ nɪɪ ee gyee
bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee ɔ kyɔ Gyɔn.
2 Kesintin tɔ bɪrɛ, Yesu gbaa-gbaa man
gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee, amɔɔ mʊ
abɪɪlapʊ nkʊn ii gyee asa.
3 Yesu maa bɪɪ kanɪn mʊ, ɔ kʊsʊ lɪɪ
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ bwii kpee Galile
ɔsʊwʊlɛ sʊ.
4 Maa kpee mʊ ɪ dagaa maa bɔla lɪɪ
Samariya ɔsʊwʊlɛ sʊ.
5 Nɪɪ ɔ ba fʊʊ Samariya kadɛ mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ kɪmʊ yɛ Sikaa mʊ. Kanɪn kadɛ maŋa
kɪ bʊ tiri kasɛ mʊ nɪɪ saŋa mʊ dɪdaa mʊ,
Gyekobu taa sa mu-bii Gyosefu mʊ.
6 Tʊtɔ nɪɪ Gyekobu kitiribo mʊ kɪ bʊ.
Yesu maa natɛ nɪɪ i nu mʊ mʊ, ɔ naa
kyɪna kitiribo mʊ asɛ. Saŋa maŋa gyɛ
kyɔwɛ amu nsana.

7 Yesu maa tɛ tʊtɔ mʊ, nɪɪ
Kasamariya-kyɪɪ kʊ ba ɔ ba saa nkyu, nɪɪ
Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Sa mɛ nkyu kɛ n nuu.”
8 Kanɪn saŋa maa mʊ Yesu abɪɪlapʊ ba
kyʊn kadɛ tɔ ba naa sɔɔ agyitɔ.
9 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ, “Fʊ
gyɛ Gyiwu obii nɪn, nɪɪ mɛɛ mɛ n gyɛ
Samariya obii nɪn. Mɪnɛ sʊ nɪɪ fʊ kʊlɛ mɛ
nkyu kɛ fu nuu?” Ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ kanɪn
lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi yɛ Samariya abi ba mɛɛ
bʊga lapɛ kʊlʊn.
10 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fʊ daa fu nyi
kakɛɛ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ sa, yɛ mɛ mʊ nɪɪ
n kʊlɛ fʊ nkyu falɛ nɪn, naafɔɔ fʊ dɪn kʊlɛ
mɛ kɛ n sa fʊ nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa.”
11 Tʊtɔ nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ taasɛ yɛ, “Ɔbɪlɪsa,
fʊ man sʊ kuuka, nɪɪ kitiribo mʊ mɔɔ bʊ
nyɛ. Fɪnɛ nɪɪ fii biti fʊ nyɛ falɛ nkyu mʊ
nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ sa mɛ?
12 Anɛ naana Gyekobu ɪ sa anɛ kitiribo
maŋa. Mʊ gbaa-gbaa maa mu-bii ana yɛ
mʊ atɔbwaaya kpini kɪmʊ tɔ nɪɪ ba nuu.
Fɪɪ kaapʊ fɛɛ fʊ kyɔ anɛ naana Gyekobu
nɪn abɛɛ?”
13 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o
nuu nkyu nɪmʊ mʊ, bʊlɪfɔ ii biti o bwii
kɪtaa mʊ.
14 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nuu nkyu mʊ
nɪɪ n biti n sa mʊ mʊ, bʊlɪfɔ man bɪla yɛ ɔ
kɪtaa mʊ. Kanɪn nkyu maŋa ii biti i biliŋi
fɛɛ nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ kyʊn mʊ tɔ, kɛ kɪɪ sa
mʊ nkpa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa.”
15 Tʊtɔ nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ yɛ, “Ɔbɪlɪsa,
n kʊlɛ fʊ nɪn, sa mɛ kanɪn nkyu maŋa kɛ
bʊlɪfɔ ɔ man bɪla kɪtaa mɛ, kɛ n man bɪla
n baa n sa nkyu nfɪɪ.”
16 Nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ, “Bwii kpee
naa tɪɪ fu-kuli kɛ fan ba.”
17 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, “N man sʊ
okuli.”
Nɪɪ Yesu yɛ, “Fʊ tɔwɛ kesintin fɛɛ fʊ
man sʊ okuli.
18 Fʊ wʊla kili anyɪn anu nɪɪ fʊ yɛgɛ, nɪɪ
ɔnyɪn mʊ nɪɪ faa mʊ fan tɛ nbɪɪnbɪɪ falɛ
gbaa, man gyɛ fu-kuli. Ɩmʊ sʊ ɪmʊ nɪɪ fʊ
tɔwɛ falɛ gyɛ kesintin nɪn.”
19 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ yɛ, “Ɔbɪlɪsa n wu
fɛɛ fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn.
20 Anɛ naana ana Samariya abi bɪrɛ
kɪbɪɪ nɪmʊ sʊ nɪɪ ba daa bɛɛ sun
Ɩbwaarɛ, amaa fanɛ Gyiwu abi ɪɪ tɔwɛ yɛ
Gyerusalem ɪ gyɛ opula mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ
a sun Ɩbwaarɛ.”
21 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkyɪɪ, kɔɔlɛ mɛ
gyii fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba, nɪɪ man gyɛ
kɪbɪɪ kɪnɪmʊ sʊ abɛɛ Gyerusalem nɪɪ asa
bee biti ba sun Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ.
22 Fanɛ Samariya abi ɪ man nyi Ɩbwaarɛ
mʊ nɪɪ fen sun danbɪrasa, amaa anɛ
Gyiwu abi bɪrɛ an nyi Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ an
sun. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kamɔlɪgɛ mʊ kɪ bɔla
Gyiwu abi sʊ nɪn ba.
23 Saŋa kʊ ii biti ɔ ba, nɪɪ kɪ tɛɛ fʊʊ
lʊwɛ, nɪɪ kesintin asunpu bee biti ba sun
Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ
kesintin tɔ. Kanɪn asunpu banɪmʊ falɛ
nɪɪ Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ ii biti.
24 Ɩbwaarɛ gyɛ kayaayu nɪn, nɪɪ bamʊ
nɪɪ bee sun mʊ mʊ, ɪ dagaa fɛɛ ba sun mʊ
Kayaayu yɛ kesintin tɔ.”
25 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “N nyi fɛɛ
Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ, nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ
yɛ Krisito mʊ, ee biti ba. Nɪɪ ɔ kan ba mʊ,
ee biti ɔ lɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ tɔ
kaapʊ anɛ.”
26 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Mɛ, mʊ nɪɪ n tɔwɛ
fʊ asɛ falɛ, mɛ ɪ gyɛ mʊ.”
27 Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ
mʊ ba bwii lɪɪ kadɛ tɔ ba. Nɪɪ ba maa wu
Yesu maa ɔkyɪɪ mʊ ba maa tɛɛ bɛɛ tɔwɛ
mʊ, i kyinkyin bamʊ. Amaa bamʊ tɔ ɔkʊ
man taalɛ taasɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ
fii biti?” Abɛɛ ba taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ ɪɪ
waa sʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ asɛ?”
28 Tʊtɔ mʊ, ɔkyɪɪ mʊ yɛgɛ mʊ kɔlɔ-bi
yɪla sɪlɛ kpee kadɛ tɔ naa tɔwɛ asa yɛ,
29 “Fan ba kɪɪ ɔnyɪn kʊ maa tɔwɛ mɛ
atɔ mʊ nɪɪ n waa mʊ kpini. Abɛɛ mʊ ɪ gyɛ
Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ?”
30 Ɩmʊ sʊ asa mʊ ba lɪɪ kadɛ mʊ tɔ bee
kpee ba naa kɪɪ Yesu.
31 Saŋa maa tɔ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba kʊlɛ
mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, waa aniya kɛ fu gyii
agyitɔ.”
32 Amaa nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “N sʊ agyitɔ
mʊ nɪɪ n gyii, yɛgɛ fan man nyi ɪmʊ sʊ.”
33 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba taasɛ abaa yɛ,
“Abɛɛ ɔsa kʊ wʊla bɪya mʊ agyitɔ nɪn nɪɪ
o gyii?”
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Mɛ agyitɔ ɪ
gyɛ fɛɛ n maa waa Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ

o sun mɛ mʊ kebiti, kɛ n waa kusun mʊ nɪɪ ɔ sa mɛ mʊ lʊwɛ.
35 Man gyɛ fanɛ kɪŋasan ɪɪ tɔwɛ yɛ, ‘Ɪ
san ɪbwaayɪ ɪna kɛ a tɪŋɛ ayu mʊ?’ Amaa
n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan bugi fanɛ ansi kɪɪ adɔɔ
mʊ, fen biti fan wu fɛɛ ɪ payɪ fʊʊ kɪtɪŋɛ.
36 Ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ tɪŋɛ mʊ ɪɪ nyɛ mʊ
kʊkɔka danbɪrasa, nɪɪ ayu mʊ nɪɪ ɛɛ
kʊʊla ɛɛ yɪlɛ mʊ ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ ɔ taa
ba nkpa kakpaa tɔ. Ɪmʊ sʊ ɔmʊ nɪɪ ee
duu yɛ ɔ mʊ nɪɪ ɛɛ tɪŋɛ mʊ kpini bee biti
ba bʊga gyii bamʊ ansi.
37 Ɪmʊ sʊ asɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ, ‘Ɔkʊ
ii duu nɪɪ ɔkʊ ɪɪ kpa,’ ɪ gyɛ kesintin.
38 N sun fanɛ ndɔɔ tɔ yɛ fan naa tɪŋɛ
ayu mʊ nɪɪ fan man duu. Akʊ ɪ waa ɪmʊ
kusun nɪɪ fan ba nyɛ ɪmʊ kʊkɔka.”

Samariya abi gaalaagaa ba kɔɔlɛ Yesu gyii

39 Samariya abi gaalaagaa mʊ nɪɪ ba bʊ
kadɛ mʊ tɔ mʊ ba kɔɔlɛ Yesu gyii, lɪɪ fɛɛ
ɔkyɪɪ mʊ maa tɔwɛ yɛ, “Ɔ tɔwɛ mɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ n wʊla waa” mʊ sʊ.
40 Ɪmʊ sʊ saŋa mʊ nɪɪ Samariya abi mʊ
ba ba mʊ asɛ mʊ, ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ kyɪna
bamʊ asɛ, nɪɪ ɔ kyɪna bamʊ asɛ nkɛ nnyɔ.
41 Asa gaalaagaa ba ba kɔɔlɛ mʊ gyii tii
sʊ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ sʊ.
42 Nɪɪ asa mʊ ba tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ,
“Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, an kɔɔlɛ mʊ gyii, yɛgɛ
man gyɛ asɪn mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ anɛ mʊ
sʊ, amaa kpalɪ fɛɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ an
nu yɛ anɛ asʊ, nɪɪ an bɪɪ fɛɛ mʊ ɪ gyɛ
dulinyaa tɔ asa ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ.”

Yesu kyɛ ɔbɪlɪsa kʊ mu-bii

43 Yesu maa gyii nkɛ nnyɔ kamaa tɔ mʊ,
ɔ lɪɪ tʊtɔ kpee Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ.
44 Yesu gbaa-gbaa ɪ wʊla kyɪna tɔwɛ yɛ,
“Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kʊmaa man sʊ bɛɛrɛɛ
mʊ gbaa-gbaa mʊ ayɛ.”
45 Yesu maa naa fʊʊ Galile mʊ, Galile
abi ba kɔɔlɛ mʊ abaa anyɔ, lɪɪ fɛɛ ngbaa
bamʊ, saŋa mʊ nɪɪ ba kpee Gyerusalem
naa gyii Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ,
ba wu kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa tʊtɔ mʊ.
46 Yesu maa bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, o
bwii kpee Kena kadɛ tɔ. Tʊtɔ nɪɪ ɔ kyɪna
taa nkyu biliŋi nta mʊ. Maa bʊ tʊtɔ kanɪn
mʊ, kɪbanɛ ɔbɪlɪsa kʊ mu-bii-nyɪnsa dɛ
Kapanum kadɛ tɔ ɛɛ lɔ.
47 Ɔnyɪn mʊ maa nu fɛɛ Yesu lɪɪ
Gyudeya ba Galile mʊ, ɔ ba mʊ asɛ ba
kʊlɛ mʊ yɛ ɔ ba Kapanum ba kyɛ mu-bii
mʊ nɪɪ ɔ dɛ ee biti o wu mʊ sa mʊ.
48 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fanɛ ɔkʊ mɛɛ
yɛ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii, amɔɔ fen wu asɪn
kyinkyinsa yɛ adangana.”
49 Nɪɪ kɪbanɛ bɪlɪsa mʊ kʊlɛ Yesu yɛ,
“Ɔbɪlɪsa, yɛgɛ a kpee mi kebii mʊ asɛ pɔyɪ
kɛ o wu.”
50 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔbɪlɪsa mʊ yɛ,
“Natɛ, fu kebii mʊ mɛɛ yɛ o wu.”
Ɔnyɪn mʊ kɔɔlɛ Yesu asɪn mʊ gyii, nɪɪ
ɔ kɪtaa ɔkpa kyʊn.
51 Maa kpewu mʊ, mʊ ayaafɔlɛ ba ba
gyaŋa mʊ ɔkpa tɔ nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
mu-bii mʊ nyɛ alanfɪya.
52 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ saŋa mʊ nɪɪ kebii
mʊ nyɛ alanfɪya. Nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
“Ndee kyʊwapɛ kerefi kʊlʊn saŋa mʊ, nɪɪ
kibirima mʊ yɛgɛ mʊ.”
53 Tʊtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʊ bɪɪ yɛ kanɪn
saŋa maa kyɛɛkyɛɛ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ,
“Fu-kebii mʊ mɛɛ yɛ o wu” mʊ. Ɪmʊ sʊ
ɔnyɪn mʊ maa mʊ kɪkpaara sʊ abi kpini
ba kɔɔlɛ Yesu gyii.
54 Yesu maa lɪɪ Gyudeya ba Galile mʊ,
ɪnɪmʊ ɪ gyɛ asɪn kyinkyinsa nyɔsapʊ mʊ
nɪɪ ɔ waa.

5

Yesu kyɛ ɔlɔpʊ kʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu kpee
Gyerusalem naa gyii Gyiwu abi Kesu kɔnɔ
ngyaŋɛ kʊ.
2 Kɪpatɛ kʊ kɪ bʊ Gyerusalem kadɛ tɔ,
nɪɪ kɪ bʊ tiri kebunɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
nbʊlʊpʊ kebunɔ mʊ. Bɛɛ tɪɪ kapatɪyɛ maa
Hibriwu kadɛ tɔ yɛ Betesada. Nɪɪ agyan
anu ɪ dɛ kyaabɔɔ kɪmʊ.
3 Agyan nɪmʊ tɔ nɪɪ alɔpʊ damantɛ fɛɛ
agyaatanapʊ, yɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya
ana, amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ kpini ba ba tʊtɔ bee
gyoo.
4 Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ kabɔɔ ɪ taalɛ ɛɛ lɪɪ
sʊsʊ ɛ ba ee lupu nkyu mʊ tɔ, kɛ, alɔpʊ
mʊ nɪɪ ba dɛ-dɛ mʊ, bamʊ tɔ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ gyankpaa loo kapatɪyɛ mʊ tɔ mʊ, mʊ
kʊlɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊ mʊ tɔ mʊ ɪɪ lʊwɛ.

5 Ɔnyɪn kʊ bʊ tʊtɔ ɛɛ lɔ nsu adɪsa yɛ
aburuwa.
6 Yesu maa wu mʊ nɪɪ ɔ bɪɪ fɛɛ ɔ dɛ tʊtɔ
lɔ kyɛɛrɛɛ mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fii biti
fɛɛ fʊ nyɛ alanfɪya?"
7 Nɪɪ ɔlɔpʊ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔbɪlɪsa, nɪɪ
kabɔɔ mʊ kan lupu nkyu mʊ tɔ mʊ, n man
sʊ ɔmʊ nɪɪ ɔ taa mɛ loo kapatɪyɛ mʊ tɔ.
Saŋa mʊ nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ fɛɛ n loo to
mʊ, nɪɪ ɔkʊ ɪ daa gyankpaa mɛ loo to."
8 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊsʊ taa fʊ
kalan kɛ fʊ natɛ."
9 Opula maŋa tɔ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya, nɪɪ o
kukuri mʊ kalan natɛ. Kanɪn kakɛ maŋa
gyɛ Gyiwu abi kakɛ fʊʊtɛsa akɛ nɪn.
10 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba tɔwɛ ɔnyɪn
mʊ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya mʊ yɛ, "Ndaga gyɛ
kakɛ fʊʊtɛsa akɛ. Anɛ nbara mʊ ɪ mɛɛ sa
ɔkpa yɛ fʊ sʊla fʊ kalan."
11 Amaa ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ
kyɛ mɛ mʊ ɪ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Taa fʊ kalan kɛ
fʊ natɛ.' "
12 Kanɪn sʊ ba taasɛ mʊ yɛ, "Anɪmʊ ɪ
gyɛ kanɪn ɔnyɪn maŋa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ fʊ
yɛ fʊ taa fʊ kalan kɛ fʊ natɛ?"
13 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ man nyi kanɪn ɔnyɪn
mʊ nɪɪ ɔ kyɛ mʊ mʊ, lɪɪ fɛɛ asa ba kyɔ
nɪɪ Yesu loo asa damantɛ mʊ tɔ kyʊn.
14 Kamaa tɔ mʊ Yesu wu mʊ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ
yɛ, "Kɪɪ, nbɪɪnbɪɪ fʊ nyɛ alanfɪya, ɪmʊ sʊ
yɛgɛ alibi kɪwaa. Nɪɪ man gyɛ kanɪn, ɪmʊ
nɪɪ ii biti ɪ ba fʊ sʊ mʊ ii biti ɪ baa ɪ kyɔ
ɪnɪmʊ."
15 Nɪɪ Ɔnyɪn mʊ lɪɪ tʊtɔ naa tɔwɛ Gyiwu
abɪlɪsa mʊ yɛ Yesu ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ kyɛ mʊ
mʊ.

Yesu ɪ gyɛ Nkpa kumu

16 Lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ Yesu waa kakɛ fʊʊtɛsa
akɛ sʊ mʊ, Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba piili bɛɛ
tɔɔrɔɔ mʊ.
17 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ-Sɛ ii sun
kusun saŋa kʊmaa, ɪmʊ sʊ ngbaa mɛ n
sun kusun."
18 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ Gyiwu abi ba payɪ
ansi bee biti ɪkpa ba mɔɔ mʊ. Man
gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ nbara kinyita mʊ
wʊlɛ nkʊn sʊ, amaa ɛɛ tɔwɛ yɛ mʊ-Sɛ
ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ, mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ maa
Ɩbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ.
19 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N
tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, mɛ, Ɩbwaarɛ Mu-Bii
mʊ n mɛɛ taalɛ waa sɛhn mɛ kɪba sʊ.
Kʊtɔ mʊ nɪɪ n wu Mɛ-Sɛ mʊ waa mʊ,
kɪmʊ nɪɪ ngbaa mɛ n waa.
20 Mɛ-Sɛ mʊ sʊ kebiti sa mɛ, nɪɪ ɛɛ
kaapʊ mɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa mʊ.
Mɛ-Sɛ ii biti ɔ kaapʊ mɛ atɔ kparɛ mʊ nɪɪ
ɪ kyɔ ɪnɪmʊ, kɛ n waa kɛ i kyinkyin fanɛ.
21 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ ii kyiŋi
alewupu nɪɪ ɛɛ sa bamʊ nkpa mʊ, kanɪn
maŋa sʊ nɪɪ mɛ, Obii mʊ gbaa n sa nkpa
mi kebiti tɔ.
22 Mɛ-Sɛ gbaa-gbaa mɛɛ talɛ ɔkʊ, amaa
ɔ taa ɔkʊmaa nɪmʊ katalɛ waa mɛ kɪbaa
tɔ.
23 Mɛ-Sɛ ii biti asa kpini ba taa bʊnyaa
sa mɛ, Obii mʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ bɛɛ taa
bʊnyaa bɛɛ sa Mɛ-Sɛ mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ
ɔ mɛɛ taa bʊnyaa sa mɛ, Obii mʊ, ɪɪ kaapʊ
nɪn fɛɛ ɔ mɛɛ taa bʊnyaa ɛɛ sa Mɛ-Sɛ mʊ
nɪɪ o sun mɛ mʊ.
24 "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ o nu mɛ asɪn, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔmʊ nɪɪ o
sun mɛ mʊ gyii mʊ, sʊ nkpa kakpaa, nɪɪ
Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun mʊ kʊpwɛ. Ɔ tɛɛ
faa lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ.
25 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ saŋa kʊ ɪɪ
ba, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ gbaa ɪɪ tɛɛ ba. Nɪɪ bamʊ
nɪɪ ba du fɛɛ alewupu lɪɪ kanan mʊ nɪɪ
ba man nyi Ɩbwaarɛ mʊ sʊ mʊ, bee biti
ba nu mɛ, Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ ɔbʊlɛ, nɪɪ
bamʊ nɪɪ ba nu mɛ asɛ mʊ, bee biti ba
nyɛ nkpa.
26 Fɛɛ Kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ gyɛ nkpa
kumu mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ ɔ sa mɛ, Mu-Bii
mʊ ɔkpa fɛɛ n baa n gyɛ nkpa kumu.
27 Nɪɪ ɔ sa mɛ ɔlʊn yɛ n talɛ daadimaadi
kʊmaa, lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ gyɛ Daadimaadi
Obii-nyɪnsa.
28 "Fan man yɛgɛ ɪnɪmʊ i kyinkyin fanɛ,
lɪɪ fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba nɪɪ alewupu mʊ
nɪɪ ba bʊ nkyan tɔ kpini bee biti ba nu mɛ
ɔbʊlɛ,
29 kɛ ba lɪɪ bamʊ nkyan tɔ ba. Nɪɪ bamʊ
nɪɪ ba waa adanbɪrasa mʊ, bee biti ba
kyiŋi nyɛ nkpa, kɛ bamʊ nɪɪ ba waa alibi
mʊ, bee biti ba kyiŋi kɛ ba gyii kʊpwɛ.
30 Nɪɪ mɛ gbaa-gbaa mɛ mɛɛ taalɛ waa
sɛhn mɛ kɪbaa sʊ. N talɛ kanan mʊ nɪɪ n
nu lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ, nɪɪ n gyii asɪn ɪmʊ ɔkpa
sʊ, lɪɪ fɛɛ n mee biti n waa mɛ gbaa-gbaa
mɛ kɔkɔlɔ biti, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ
mʊ lɛɛ."

Asɪn mʊ nɪɪ i gyii Yesu n-yɪɪ sʊ kesintin

31 Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ n gyii mɛ gbaa-gbaa mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn kesintin mʊ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa i budu.
32 Amaa ɔkʊ bʊ tɔ nɪɪ ee gyii mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn, mʊ ɪ gyɛ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ, nɪɪ n nyi fɛɛ mɛ n-yɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ee gyii mʊ ɪ gyɛ kesintin.
33 “Nɪɪ fanɛ gbaa-gbaa fan sun kpee Gyɔn asɛ, nɪɪ ɔ lɛɛ kesintin mʊ tɔwɛ fanɛ lɪɪ mɛ sʊ.
34 Man gyɛ fɛɛ n biti nyɪmɪsa daadimaadi o gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin nɪn, amaa n tɔwɛ asɪn nɪmʊ lɪɪ Gyɔn sʊ nɪn, kɛ fan nu kasɛ kɛ fan nyɛ kamɔlɪgɛ.
35 Gyɔn kyɪna o du nɪn fɛɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ kɪ kyaŋɛ nɪɪ kɪ kɪɪ tɔ, nɪɪ fan gyii fanɛ ansi gbɛrɛɛ ɪmʊ tɔ.
36 “Amaa n sʊ atɔ mʊ nɪɪ ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin, nɪɪ i budu ɪ kyɔ Gyɔn lɛɛ. Lɪɪ fɛɛ kusun mʊ nɪɪ mɛ-Sɛ mʊ taa sa mɛ nɪɪ n sun falɛ mʊ, ɪɪ lɛɛ kaapʊ kesintin fɛɛ mɛ-Sɛ mʊ i sun mɛ.
37 Nɪɪ mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ gbaa gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin. Nɪɪ fan man pɪɪta nu mʊ ɔbʊlɛ abɛɛ fan wu mʊ yɛ ansi,
38 nɪɪ mʊ asɪn mʊ a man bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ, lɪɪ fɛɛ fan man kɔɔlɛ mɛ, ɔmʊ nɪɪ o sun mʊ gyii.
39 Fan payɪ ansi bɪɪla Asɪnkyan yɪlasa mʊ, lɪɪ fɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ kanan ɔkpa maŋa sʊ nɪɪ fen biti fan nyɛ nkpa kakpaa, yɛgɛ kanɪn Asɪnkyan yɪlasa maŋa ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin.
40 Amaa fan kina mɛ asɛ kɪba, kɛ fan ba nyɛ nkpa.
41 “Ayɪn-bi lɪɪ daadimaadi kʊ asɛ man tiri mɛ.
42 Amaa n nyi fanɛ. N nyi fan maa man sʊ kebiti sa Ɩbwaarɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
43 N ba mɛ-Sɛ kɪtɪɪ tɔ, nɪɪ fan man kɔɔlɛ mɛ, amaa nɪɪ ɔkʊ kan ba mʊ gbaa-gbaa mʊ kɪtɪɪ tɔ mʊ, fan biti fan kɔɔlɛ mʊ.
44 Fan maa biti ayɪn-bi lɪɪ abaa asɛ falɛ, yɛgɛ fɛn mɛɛ kpan fanɛ n-yɪɪ fan nyɛ ayɪn-bi lɪɪ Ɩbwaarɛ nkʊn asɛ mʊ, nɛnɛ nɪɪ fen biti fan waa kɔɔlɛ gyii?
45 “Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n biti n pwɪɪ fanɛ Mɛ-Sɛ mu ansi tɔ. Fanɛ naana Mosesi mʊ nɪɪ fan taa fanɛ tamaa tʊʊ mʊ sʊ mʊ, mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ pwɪɪ fanɛ.
46 Nɪɪ fan kan kɔɔlɛ Mosesi gyii mʊ, naafɔɔ fen biti fan kɔɔlɛ ngbaa mɛ gyii, lɪɪ fɛɛ ɔ kyʊrɔɔ mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn.
47 Amaa nɪɪ fan man kan kɔɔlɛ asɪn mʊ nɪɪ ɔ kyʊrɔɔ lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʊ mʊ gyii mʊ, nɛnɛ nɪɪ fen biti fan waa kɔɔlɛ asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ gyii?”

6

Yesu sa asa ngbɪn nnuu agyitɔ

(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu faa Galile ɔbʊn lala mʊ nɪɪ ba bɪla bɛɛ tɪɪ yɛ Tiberiya mʊ kpee kɪmʊ benben.
2 Nɪɪ asa damantɛ ba buu mʊ, lɪɪ fɛɛ ba wu mʊ asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ ɔ waa ɛɛ kyɛ alɔpʊ mʊ.
3 Tʊtɔ nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba dii kpee kɪbɪɪ-bi kʊkʊ sʊ naa kyɪna.
4 Kanɪn saŋa maŋa mʊ, Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ ki tiri tɔ.
5 Yesu maa diyaa mʊ ansi kɪɪ mʊ, o wu sakyɔ damantɛ maa ba mʊ asɛ. Ɪmʊ sʊ ɔ taasɛ Filipu yɛ, “Fɪnɛ nɪɪ an biti an nyɛ agyitɔ sɔɔ sa asa banɪmʊ kpini kɛ bee gyii?”
6 Yesu tʊʊ Filipu tɔ nɪn kɪɪ, lɪɪ fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla o nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ee biti ɔ waa.
7 Nɪɪ Filipu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Pɔyɪ kɛ a taalɛ nyɛ agyitɔ gbɛrɛɛ-gbɛrɛɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ o gyii mʊ, amɔɔ an biti a nyita ɪbwaayɪ iburuwa kʊkɔka.”
8 Yesu abɪɪlapʊ mʊ tɔ ɔmʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Andiruwu, Simon Pita mu-supu mʊ tɔwɛ yɛ,
9 “Kebii-nyɪnsa-bii kʊ bʊ nfɪɪ, nɪɪ ɔ sʊ bodobodo pii-pii anuu yɛ ɪkɪn-bi anyɔ. Kanɪn agyitɔ pii nɪmʊ, nɛnɛ nɪɪ ii biti ɪ waa kɛ ɪ fʊʊ asa damantɛ banɪmʊ?”
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, “Fan yɛgɛ asa mʊ ba kyɪna-kyɪna.” Yɛgɛ afitiri pɔrɔgɛsa a bʊ tʊtɔ kʊkyɔ, ɪmʊ sʊ asa mʊ kpini ba kyʊn kyɪna. Nɪɪ anyɪn mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ kɔnɔ ɪ waa fɛɛ ngbɪn nnuu.
11 Ba maa kyɪna kanɪn mʊ, Yesu taa bodobodo mʊ, nɪɪ ɔ fwaala Ɩbwaarɛ, nɪɪ ɔ taa sa yɛ ba barɪgɛ tɔ sa bamʊ. Kanɪn

maŋa nɪɪ ɔ waa ɪkɪn mʊ gbaa. Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ nyɛ kanan mʊ nɪɪ ee biti.

12 Ba maa gyii ŋmɛ mʊ, Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Fan tasɛ-tasɛ agyisan mʊ, kɛ fan man yɛgɛ ɪmʊ ɪkʊ i sii."

13 Ɪmʊ sʊ ba maa gyii bodobodo pii-pii anu mʊ, ba tasɛ-tasɛ ɪmʊ agyisan mʊ kpini bɔla alantan kudu anyɔ.

14 Asa mʊ ba maa wu asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ Yesu waa mʊ, ba piili bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɔnɪmʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ee biti ɔ ba dulinyaa tɔ mʊ."

15 Yesu maa bɪɪ fɛɛ, bee biti ba ba taa mʊ ɔlʊn sʊ, kɛ ba naa bun mʊ kuwura mʊ, ɔ bɪla lɪɪ bamʊ tɔ kpee kɪbɪɪ-bi sʊ mʊ nkʊn.

Yesu natɛ nkyu sʊ (Matiwu 14:22-27; Maki 6:45-52)

16 Kalaatɪpwɛ asɛ maa fʊʊ mʊ, Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba kpɪlɪgɛ kpee ɔbʊn lala kɔnɔ.

17 Nɪɪ ɪ maa sʊla naa fʊʊ kagyanbwɛ yɛgɛ Yesu man pɪɪta bwii ba bamʊ asɛ mʊ, ba naa loo ɔkʊlɪ tɔ bɛɛ faa bee kpee Kapanum.

18 Nɪɪ afuu lala a tigi a daa yɛgɛ nkyu mʊ ii wuli tɔ.

19 Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba maa palɛ kpee ansi tɔ fɛɛ mayɪlɪ asa abɛɛ ana mʊ, ba wu Yesu maa naa nkyu mʊ sʊ ɛɛ ba bamʊ ɔkʊlɪ mʊ asɛ, nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ.

20 Amaa Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ nɪn, fan man waa kufuu."

21 Nɪɪ ba maa biti fɛɛ ba taa Yesu waa ɔkʊlɪ mʊ tɔ mʊ, opula maŋa tɔ nɪɪ ɔkʊlɪ mʊ dan katɪn mʊ nɪɪ bee biti fɛɛ ba fʊʊ mʊ.

22 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ mʊ, asa damantɛ mʊ nɪɪ ba sii ɔbʊn lala mʊ benben mʊ, ba wu fɛɛ ɔkʊlɪ kʊlʊn ki sii kɪ dan tʊtɔ ndee nɪɪ kɪmʊ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba taa. Amaa Yesu mɔɔ man loo mʊ abɪɪlapʊ mʊ asɛ ɔkʊlɪ mʊ tɔ.

23 Nɪɪ ɪkʊlɪ ɪkʊ mɔɔ ɪ lɪɪ Tiberiya ba dan tʊtɔ tiri katɪn mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ daa taa afwaala sa Ɪbwaarɛ nɪɪ asa ba gyii agyitɔ mʊ.

24 Ɪmʊ sʊ asa damantɛ mʊ ba maa bɪɪ fɛɛ Yesu abɛɛ mʊ abɪɪlapʊ ba man bʊ tʊtɔ mʊ, ba loo ɪkʊlɪ mʊ tɔ kpee Kapanum ba naa bee biti Yesu.

Yesu ɪ gyɛ bodobodo mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa

25 Ba maa naa wu mʊ ɔbʊn mʊ benben mʊ, ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, saŋa mɔɔ nɪɪ fʊ fʊʊ nfɪɪ?"

26 Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ "N tɔwɛ fanɛ kesintin, man gyɛ asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ fan wu sʊ nɪɪ fan naa fen biti mɛ, amaa lɪɪ fan maa nyɛ agyitɔ gyii ŋmɛ kanan sʊ nɪɪ fen biti mɛ.

27 Fan man waa kusun biti agyitɔ mʊ nɪɪ ii biti i nyita, amaa fan waa kusun biti agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa kakpaa. Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n biti n sa fanɛ kanɪn agyitɔ mʊ, lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ lɛɛ kaapʊ fɛɛ mʊ kɪbaa kɪ gyan mɛ sʊ."

28 Ɪmʊ sʊ ba taasɛ Yesu yɛ, "Mɪnɛ ii tiri fɛɛ a waa kɛ a taalɛ waa kusun mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti?"

29 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Kusun mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti fɛn waa mʊ ɪ gyɛ yɛ, fan kɔɔlɛ mɛ, ɔmʊ nɪɪ o sun mʊ gyii."

30 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Mɪnɛ asɪn kyinkyinsa nɪɪ fii biti fʊ waa kɛ an wu kɛ a kɔɔlɛ fu gyii? Mɪnɛ nɪɪ fii biti fʊ waa?

31 Saŋa kʊ tɔ, anɛ naana ana ba gyii agyitɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ ɪmʊ yɛ Mana* mʊ ofuli sʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ, 'Ɔ sa bamʊ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ nɪɪ ba gyii.' "

32 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin, man gyɛ Mosesi ɪ sa fanɛ naana ana agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ. Amaa Mɛ-Sɛ ɪ sa fanɛ naana kesintin agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ Mɛ-Sɛ gbaa ɪɪ sa fanɛ kesintin agyitɔ gbaa-gbaa mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ.

33 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɛɛ sa asa mʊ, ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ, nɪɪ ɛɛ sa dulinyaa tɔ asa nkpa mʊ."

34 Tʊtɔ nɪɪ ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, lɪɪ ndaga ɪ sʊ ii kpee sa anɛ kanɪn agyitɔ maŋa saŋa kʊmaa."

35 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ "Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa

* **6:31 6:31** Saŋa mʊ nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi ba kyɪna ba naa ofuli sʊ mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ sa bamʊ agyitɔ kʊ, mʊ nɪɪ ɪ gyɛ atɔ wʊlɛsa nɪɪ ɪ bʊkɔn nɪɪ ba gyii. Ba tɪɪ ɪmʊ yɛ *'mana'. Ɪmʊ kasɛ Hibriwu katɔwɛ tɔ ɪ gyɛ yɛ, "Mɪnɛ ndee?"*

mʊ nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ mʊ, akʊn ɪ mɛɛ yɛ
a mɔɔ mʊ kakaakʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, bʊlɪfɔ mɛɛ yɛ ɪ kɪtaa
mʊ.
36 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ
mʊ, fan wu mɛ, amaa fɛn mɛɛ kɔɔlɛ mɛ
fen gyii.
37 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ taa sa mɛ mʊ,
ii biti ɔ ba mɛ asɛ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
ba mɛ asɛ mʊ, mɛɛ yɛ n gya mʊ.
38 Lɪɪ fɛɛ n lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ, kɛ n ba
waa ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ kebiti, amaa
man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mi kebiti.
39 Ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ kebiti ɪ gyɛ
fɛɛ, bamʊ nɪɪ ɔ taa bamʊ sa mɛ mʊ kpini,
bamʊ tɔ ɔkʊlʊn gbaa ɔ man fɔyɪ. Amaa
n biti n kyiŋi bamʊ ba nkpa tɔ kakɛ
laalaalʊwɛ mʊ.
40 Lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ kebiti ɪ gyɛ fɛɛ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o wu mɛ, Mu-Bii mʊ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
mɛ gyii mʊ ɪɪ nyɛ nkpa kakpaa. Nɪɪ n biti
n kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ kakɛ
laalaalʊwɛ mʊ.”
41 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba piili bɛɛ kɔlɪtɛ
bee yii Yesu, lɪɪ fɛɛ ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ ɪ gyɛ
agyitɔ mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ.”
42 Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, “Man gyɛ Gyosefu
mu-bii mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Yesu mʊ nɪn?
An nyi mʊ-sɛ yɛ mu-nyi a! Nɪɪ mɪnɛ sʊ
nɪɪ, ɛɛ tɔwɛ yɛ, ‘N lɪɪ sʊsʊ nɪn ba?’ ”
43 Tʊtɔ nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan yɛgɛ
fanɛ kɪkɔlɪtɛ mʊ.
44 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ ba mɛ asɛ, amɔɔ Mɛ-Sɛ
mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ ba, nɪɪ n
biti n kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ
mʊ.
45 Ɪbwaarɛ Atɔwɛpʊ ba kyʊrɔɔ yɪla
yɛ, ‘Ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ nyɛ Ɪbwaarɛ
kɪkaapʊ.’ Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu Mɛ-Sɛ
mʊ asɛ, nɪɪ ɔ bɪɪla lɪɪ mʊ asɛ mʊ, ii biti ɔ
ba mɛ asɛ.
46 Ɪnɪmʊ ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ ɔkʊ tee wu
Mɛ-Sɛ mʊ, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ Mɛ-Sɛ,
Ɪbwaarɛ asɛ mʊ nkʊn i wu mʊ.
47 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, sʊ nkpa kakpaa.
48 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ.
49 Fanɛ naana ana ba gyii agyitɔ mʊ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ yɛ Mana mʊ ofuli sʊ, amaa ba wu.
50 Amaa agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ
sʊ mʊ ndee, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o gyii
kanɪn agyitɔ maŋa mʊ, mɛɛ yɛ o wu.
51 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa nɪɪ
n kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ. Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o gyii kanɪn agyitɔ nɪmʊ mʊ, ee
biti ɔ kyɪna kakpaa. Nɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ n
biti n sa dulinyaa tɔ asa kɛ ba nyɛ nkpa
mʊ ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ.”
52 Gyiwu abi mʊ ba maa nu Yesu asɪn
tɔwɛsa kanɪn mʊ, ɪ waa bamʊ agbʊ. Nɪɪ
ba piili bee gyii abaa ɪmɔɔrɛ, bɛɛ taasɛ
abaa yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ ii biti ɔ
waa taa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ sa anɛ kɛ a wɛ?”
53 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ, fan kan fan man wɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ,
kɛ fen nuu mɛ nkalan de, fɛn mɛɛ yɛ fan
nyɛ nkpa.
54 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ,
nɪɪ o nuu mɛ nkalan mʊ, ɔ sʊ nkpa
kakpaa, nɪɪ n biti n kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ
kakɛ laalaalʊwɛ mʊ tɔ.
55 Kpalɪ fɛɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ ɪ gyɛ agyitɔ
gbaa-gbaa mʊ, nɪɪ mɛ nkalan ɪ gyɛ atɔ
nuusa gbaa-gbaa mʊ.
56 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ,
nɪɪ o nuu mɛ nkalan mʊ, ɔ bʊ mɛ tɔ nɪɪ
ngbaa mɛ n bʊ mʊ tɔ.
57 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
nkpa kumu sun mɛ, nɪɪ lɪɪ mʊ sʊ nɪɪ n sʊ
nkpa mʊ, ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ, ii biti ɔ
nyɛ nkpa lɪɪ mɛ sʊ.
58 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ ba
kasɛ sʊ mʊ. N man du fɛɛ mana agyitɔ mʊ
nɪɪ fanɛ naana ana ba gyii, nɪɪ ɪ man sa
bamʊ nkpa nɪɪ ba wu mʊ. Amaa ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o gyii agyitɔ nɪmʊ bɪrɛ, ee biti ɔ
nyɛ nkpa kakpaa.”
59 Yesu maa bʊ Kapaniyum, Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ mʊ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ.

Yesu abɪɪlapʊ gaalaagaa ba bwii bamʊ kamaa

60 Yesu abɪɪlapʊ gaalaagaa ba maa nu
ɪnɪmʊ mʊ, ba tɔwɛ yɛ, “Falɛ kɪkaapʊ
kɪnɪmʊ kɪ bʊlʊn. Anɪmʊ ɪ taalɛ kɔɔlɛ ɪmʊ
kyula?”
61 Yesu maa bɪɪ fɛɛ mʊ abɪɪlapʊ bɛɛ
kɔlɪtɛ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ sʊ mʊ,
ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪ
kɪtaa fanɛ nfɛɛrɛ nɪn?

62 Kanɪn bɪrɛ nɪɪ fan kan wu mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa n maa bwii n kpee
sʊsʊ katɪn mʊ nɪɪ n lɪɪ ba kasɛ sʊ mʊ mɔɔ
de?
63 Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ
ɛɛ sa nkpa, amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ asa ba sʊ
bamʊ ɔlʊn bɛɛ waa mʊ man sʊ tɔnɔ. Asɪn
mʊ nɪɪ n tɔwɛ sa fanɛ mʊ, ɪ lɪɪ Kayaayu
tɔ nɪn nɪɪ ɪɪ sa nkpa.
64 Amaa yɛgɛ fanɛ tɔ akʊ ba mɛɛ kɔɔlɛ
bee gyii." Yesu tɔwɛ kanɪn lɪɪ fɛɛ ɔ wʊla o
nyi lɪɪ npiili asɛ, bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ
gyii yɛ ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ ba lɛɛ mʊ ɛ sa
mʊ.
65 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, "Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ
nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ ba
mɛ asɛ mʊ kɪbaa sʊ, amɔɔ Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
sa mʊ ɔkpa."
66 Lɪɪ kanɪn saŋa maŋa mʊ, nɪɪ mʊ
abɪɪlapʊ gaalaagaa ba bwii kamaa, nɪɪ ba
man bɪla buu mʊ.
67 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ kudu
anyɔ mʊ yɛ, "Fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan
bwii do?"
68 Nɪɪ Simon Pita lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ asɛ nɪɪ an sʊ an kpee?
Fʊ nkʊn ɪ sʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ sa nyɪmɪsa
nkpa kakpaa.
69 An kɔɔlɛ gyii nɪɪ an bɪɪ fɛɛ fʊ nkʊn
ɪ gyɛ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʊ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ
mʊ."
70 Tʊtɔ nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Man
gyɛ fanɛ kudu anyɔ mʊ, nɪɪ n lɛɛ? Amaa
fanɛ tɔ ɔkʊ gyɛ Sɪtaanɛ."
71 Gyudasi mʊ nɪɪ mʊ-sɛ ɪ gyɛ Simon
Isikariyoti mʊ asɪn nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ.
Halɪɪ Gyudasi maa gyɛ abɪɪlapʊ kudu
anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ gbaa mʊ, kamaa tɔ mʊ,
mʊ ii biti ɔ ba lɛɛ Yesu sa.

7

Yesu mu-supu ana ba man kɔɔlɛ gyii

1 Ɩnɪmʊ kpini kamaa mʊ, Yesu naa ɔ
naa Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Ee mee biti maa
loo Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ, lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi
abɪlɪsa bee biti ba mɔɔ mʊ.
2 Saŋa mʊ nɪɪ Gyiwu abi Kesu kɔnɔ
abuu kiyii kensi-gyii* a maa tiri tɔ mʊ,
3 Yesu mu-supu ana ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɩ
dagaa fʊ maa lɪɪ nfɪɪ kpee Gyudeya, kɛ fu
abuupu ba naa wu fʊ asɪn kyinkyinsa mʊ
nɪɪ fɪɪ waa mʊ.
4 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti yɛ mʊ kɪtɪɪ ki
dii mʊ, ɔ mɛɛ waa mʊ asɪn ɛɛ baala. Lɪɪ
asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ fɪɪ waa falɛ mʊ sʊ
mʊ, ɪ dagaa fʊ maa lɛɛ fʊ n-yɪɪ ifuli kaapʊ
dulinyaa tɔ asa."
5 Halɪɪ mu-supu ana gbaa ba man kɔɔlɛ
mʊ gyii.
6 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ saŋa mʊ
nɪɪ ɪ dagaa mʊ, man pɪɪ fʊʊ, fanɛɛ fanɛ
saŋa kʊmaa bʊrɔn sa fanɛ.
7 Dulinya asa mɛɛ taalɛ kisi fanɛ. Amaa
mɛ nɪɪ bee kisi, lɪɪ fɛɛ n gyii bamʊ
kesintin fɛɛ bamʊ asunsunsa ɪ gyɛ alibi.
8 Fanɛ fanɛ fan kpee kensi-gyii ngyaŋɛ
mʊ tɔ. N mɛɛ yɛ n kpee ngyaŋɛ mʊ tɔ
nbɪɪnbɪɪ, lɪɪ fɛɛ mɛ saŋa man pɪɪta fʊʊ."
9 Maa tɔwɛ ɪnɪmʊ maŋa lʊwɛ mʊ o sii
kyɪna Galile.
10 Amaa Yesu mu-supu ana ba maa lɪɪ
kyʊn kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ, mʊ
gbaa mʊ kpee nɪɪ ɔ man lɛɛ mʊ n-yɪɪ ifuli.
11 Kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ Gyiwu
abɪlɪsa mʊ bɛɛ kɪɪ bee biti mʊ, yɛgɛ bɛɛ
taasɛ asa yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ ɔnyɪn maŋa bʊ?"
12 Sakyɔ mʊ tɔ asa damantɛ bee muni
abaa asɛ lɪɪ mʊ sʊ. Akʊ ba yɛ, "Ɔ gyɛ
nyɪmɪsa danbɪrasa." Nɪɪ akʊ mɔɔ ba yɛ,
"Ɛɛ pɪna asa nɪn."
13 Amaa ɔkʊ man taalɛ lɪɪ ifuli tɔwɛ
Yesu n-yɪɪ sʊ asɪn, lɪɪ fɛɛ ba maa sɪlɛ
Gyiwu abɪlɪsa mʊ sʊ.

Yesu ɪ kaapʊ kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ

14 Ba maa waa kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ
naa fʊʊ nsana mʊ, Yesu kpee Kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ nɪɪ o piili ɛɛ
kaapʊ asɪn.
15 Mʊ kɪkaapʊ mʊ i kyinkyin Gyiwu
abɪlɪsa mʊ, nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ
ɔnyɪn nɪmʊ man bɪɪla nɪɪ ɔ nyɛ falɛ
kinyi?"
16 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Mɛ
kɪkaapʊ mʊ man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
lɛɛ. Ɩ lɪɪ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ asɛ nɪn.

* **7:2 7:2** Gyiwu abi kesu kɔnɔ kensi-gyii ngyaŋɛ nɪmʊ tɔ nɪɪ bee yii abu, nɪɪ bɛɛ kyɪna ɪmʊ tɔ mʊ.

17 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ waa Ɩbwaarɛ
kebiti mʊ, ee biti ɔ bu fɛɛ mɛ kɪkaapʊ
mʊ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, abɛɛ n tɔwɛ mɛ
gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn sʊ nɪn.
18 Ɔmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ
ɔlʊn sʊ mʊ, ɪɪ waa kanɪn nɪn ee biti
bʊnyaa ɛɛ sa mʊ n-yɪɪ. Amaa ɔmʊ nɪɪ ee
biti bʊnyaa ɛɛ sa ɔmʊ nɪɪ o sun mʊ mʊ, ɪ
gyɛ kesintin wuya, nɪɪ antɪŋɛsa kʊ ɪ man
bʊ mʊ tɔ.
19 Mosesi man sa fanɛ nbara mʊ? Amaa
fanɛ ɔkʊ man buu nbara mʊ. Mɪnɛ waa
nɪɪ fen biti fan mɔɔ mɛ?"
20 Nɪɪ sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nbwɪɪ
libi ba bʊ fʊ tɔ. Anɪmʊ ana ii biti fʊ
kɪmɔɔ?"
21 Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N maa waa
adangana kʊlʊn kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ, nɪɪ
ɪmʊ i kyinkyin fanɛ falɛ.
22 Mosesi sa fanɛ oduu kɪtɪn† nbara,
yɛgɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ fɛn tɪn kebii oduu.
Kesintin tɔ mʊ nbara mʊ man lɪɪ Mosesi
asɛ, amaa ɪ lɪɪ anɛ naana ana asɛ.
23 Nɪɪ fan maa tɪn kebii oduu kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ, kɛ i mee nyita Mosesi nbara
mʊ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ n kyɛ nyɪmɪsa laalaa-
muu kakɛ fʊʊtɛsa akɛ nɪɪ fɛn nyɛ agbʊ
waa mɛ?
24 Fan man kɪɪ nyɪmɪsa awaasa kɛ fan
bun mʊ kʊpwɛ, amaa fan kɪɪ asɪn mʊ tɔ
danbɪrasa pɔyɪ kɛ fan bun kʊpwɛ."

Yesu ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ

25 Nɪɪ Gyerusalem asa akʊ ba piili bɛɛ
taasɛ yɛ, "Man gyɛ ɔnyɪn nɪmʊ nɪɪ bee
biti mʊ yɛ ba mɔɔ mʊ?
26 Fan kɪɪ, mʊ ɪ yɪlɛ asa tɔ ɛɛ tɔwɛ mʊ,
nɪɪ ɔkʊ mɛɛ tɔwɛ mʊ sɛhn. Abɛɛ abɪlɪsa
mʊ ba bɪɪ nɪn fɛɛ mʊ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ?
27 Ɔnyɪn nɪmʊ bɪrɛ an nyi katɪn mʊ nu
ɔ lɪɪ. Amaa Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla
lɛɛ mʊ kan ba mʊ, ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ bɪɪ katɪn
mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ."
28 Yesu maa san ɔ bʊ Kabwaarɛ-sunkpa
obu lala tɔ ɛɛ kaapʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ kenken
yɛ, "Kesintin, fan nyi mɛ, nɪɪ fan nyi katɪn
mʊ nɪɪ n lɪɪ. Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
ɔlʊn sʊ nɪɪ n ba nfɪɪ, amaa ɔmʊ nɪɪ o sun
mɛ mʊ gyɛ kesintin wuya nɪɪ fanɛɛ fanɛ
fan man nyi mʊ.
29 Amaa mɛɛ mɛ n nyi mʊ, lɪɪ fɛɛ n lɪɪ
mʊ asɛ, nɪɪ mʊ i sun mɛ."
30 Kanɪn sʊ ba biti yɛ ba kɪtaa mʊ, amaa
ɔkʊ man taa mʊ kɪbaa mata mʊ, lɪɪ fɛɛ mʊ
saŋa man pɪɪta fʊʊ.
31 Ɩmʊ kpini gbaa mʊ asa gaalaagaa ba
kɔɔlɛ mʊ gyii sakyɔ mʊ tɔ. Nɪɪ bɛɛ taasɛ
yɛ, "Nɪɪ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ
mʊ kan ba mʊ, ee biti ɔ taalɛ waa asɪn
kyinkyinsa ɔ kyɔ ɪmʊ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ waa
falɛ?"
32 Farasii abi mʊ ba nu sakyɔ mʊ ba
maa muni falɛ asɪn lɪɪ mʊ sʊ. Nɪɪ
ba maa Oseepu bʊlɪsa mʊ ba sun Kab-
waarɛ-sunkpa obu lala akɪɪsʊpʊ yɛ ba
naa kɪtaa mʊ ba.
33 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N mɛɛ yɛ n
bɪla n kyɪna fanɛ asɛ kyɛɛrɛɛ, kɛ n bwii
kpee ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ asɛ.
34 Fen biti fan kɪɪ biti mɛ amaa fan mɛɛ
yɛ fan wu mɛ, nɪɪ katɪn mʊ nɪɪ n bʊ mʊ,
fan mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ."
35 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ bɛɛ taasɛ abaa
yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ kanyɪn nɪmʊ ii biti o kpee
nɪɪ a man bɪla yɛ a wu mʊ? Ee biti o
kpee Giriki abi tɔ, katɪn mʊ nɪɪ anɛ asa
ba yaasɛ loo, kɛ ɔ naa kaapʊ Giriki abi
mʊ abɛɛ?
36 Maa tɔwɛ yɛ, 'Fen biti fan biti mɛ
amaa fan mɛɛ yɛ fan wu mɛ, nɪɪ katɪn
mʊ nɪɪ n bʊ mʊ fan mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ mʊ'
mɪnɛ nɪɪ ɛɛ kaapʊ?"
37 Nɪɪ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ
kakɛ kparɛ kensi-gyii mʊ tɔ mʊ, Yesu kʊsʊ
yɪlɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ kenken yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ bʊlɪfɔ kan ɔ sʊ mʊ mʊ, ɔ ba mɛ asɛ
ba nuu nkyu.
38 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ,
nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ ii biti ɪ baa ɪ
lɪɪ mʊ tɔ ɪɪ kyʊn fɛɛ ɔbʊn, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ mʊ."
39 Nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa asɪn mʊ
nɪɪ Yesu tɔwɛ nfɪɪ mʊ, yɪlɛ sa Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii
mʊ, bee biti ba ba nyɛ. Saŋa maŋa tɔ mʊ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ man pɪɪ ba, lɪɪ fɛɛ
Yesu bʊnyaa man pɪɪta lɪɪ ifuli.
40 Sakyɔ mʊ ba maa nu maa tɔwɛ falɛ
asɪn mʊ, bamʊ akʊ ba tɔwɛ yɛ, "Kesintin

† **7:22 7:22** Ɩbwaarɛ yɪla oduu kɪtɪn katɔwɛ kyula sa Ɩsɪrayɪ abi yɛ ba waa. Ɩmʊ sʊ oduu kɪtɪn ɪ ba waa sɪnkaala mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ba gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ.

tɔ, ɔnyɪn nɪmʊ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ.”
41 Akʊ ba yɛ, “Mʊ ɪ gyɛ Krisito mʊ.” Nɪɪ
akʊ mɔɔ ba taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ Krisito ii
biti ɔ lɪɪ Galile?
42 Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ Krisito
ii biti ɔ lɪɪ Owura Dawidi kanan tɔ, kɛ ba
kʊʊgɛ mʊ Betilehem kadɛ tɔ katɪn mʊ nɪɪ
Owura Dawidi daa kyɪna mʊ”
43 Lɪɪ kanɪn sʊ nbarɪgɛ tɔ ɪ ba sakyɔ mʊ
tɔ lɪɪ Yesu sʊ.
44 Nɪɪ bamʊ akʊ bee biti ba kɪtaa mʊ,
amaa ɔkʊ man taa kɪbaa mata mʊ.

Gyiwu abɪlɪsa ba man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii

45 Nɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa akɪɪsʊpʊ mʊ
ba bwii kpee Ɪbwaarɛ aseepu abɪlɪsa yɛ
Farasii abi mʊ asɛ, nɪɪ ba taasɛ bamʊ yɛ,
“Mɪnɛ waa nɪɪ fan man kɪtaa mʊ ba?”
46 Nɪɪ akɪɪsʊpʊ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Nyɪmɪsa kʊ man pɪɪta tɔwɛ asɪn fɛɛ
ɔnyɪn nɪmʊ.”
47 Nɪɪ Farasii abi mʊ ba taasɛ bamʊ yɛ,
“Ɪmʊ sʊ ɔ bɪla pɪna fanɛ gbaa fanɛ?
48 Fan wu kadɛ nɪmʊ tɔ abɪlɪsa abɛɛ
Farasii abi mʊ tɔ ɔkʊ maa kɔɔlɛ mʊ gyii?
Ayee!
49 Amaa sakyɔ mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii
mʊ bɪrɛ ba man nyi Mosesi nbara mʊ,
ɪmʊ sʊ Ɪbwaarɛ nnɔ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla
ii biti ɪ ba bamʊ sʊ.”
50 Nikodemusi mʊ nɪɪ ɔ wʊla ba Yesu
asɛ kakaakʊ, nɪɪ ɔ gyɛ bamʊ abɪlɪsa mʊ
tɔ ɔkʊ mʊ, taasɛ bamʊ yɛ,
51 “Anɛ nbara ɪɪ sa ɔkpa fɛɛ a taalɛ bun
nyɪmɪsa kʊpwɛ yɛgɛ a man nu mʊ kɔnɔ
tɔ asɪn wu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa?”
52 Nɪɪ ba lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Ngbaa fʊ, fʊ
lɪɪ Galile nɪn? Kɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
tɔ danbɪrasa, fii biti fu wu fɛɛ Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ kʊ man lɪɪ Galile.”
53 [Nɪɪ ba kʊsʊ ngyaŋɛ mʊ tɔ, nɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ kpee mʊ ayɛ.]

8

Ɔkyɪɪ kilipu mʊ nɪɪ ba kɪtaa mʊ maa ɔnyɪn

1 Ɔkʊmaa nɪmʊ maa kyʊn mʊ ayɛ mʊ,
nɪɪ Yesu lɪɪ tʊtɔ kpee Olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ.
2 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ nyenyenfuu mʊ, Yesu
bwii ba Kabwaarɛ-sunkpa obu lala mʊ tɔ.
Nɪɪ asa ba ba yɪlɛ kyaabɔɔ mʊ, nɪɪ ɔ kyʊn
kyɪna nɪɪ o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ.
3 Maa bʊ tʊtɔ mʊ, nɪɪ nbara akaapʊpʊ
yɛ Farasii abi ba bɪya ɔkyɪɪ kilipu kʊ mʊ
nɪɪ ba kɪtaa mʊ maa ɔnyɪn. Nɪɪ ba taa mʊ
ba yɪlɛ bamʊ nsana.
4 Nɪɪ ba tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, ba
kɪtaa ɔkyɪɪ nɪmʊ maa ɔnyɪn.
5 Mosesi nbara mʊ ɪɪ kaapʊ anɛ yɛ a tʊʊ
abuu mɔɔ kanɪn akyɪɪ maŋa. Nbɪɪnbɪɪ,
nɛnɛ nɪɪ fʊ sʊ fɪɪ tɔwɛ.”
6 Ba taasɛ mʊ asɪn nɪmʊ kɛ ba nu mʊ
kɔnɔ tɔ alibi, kɛ ba nyɛ yɪlɛ ɪmʊ sʊ pwɪɪ
mʊ.
Amaa Yesu nyɔn mu kumu yii tɔ, taa
mʊ kɪbaa-bi ɛɛ kyʊrɔɔ kasɛ.
7 Ba maa maa sʊ bɛɛ taasɛ mʊ mʊ, ɔ
kʊsaa mu kumu nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Nɪɪ
fanɛ tɔ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta waa alibi
mʊ, ɔ gyankpaa tʊʊ kubuu da ɔkyɪɪ mʊ.”
8 Nɪɪ o bwii nyɔn mu kumu yii tɔ ɛɛ
kyʊrɔɔ kasɛ.
9 Nɪɪ ba maa nu kanɪn mʊ, ba piili
bɛɛ lɪɪ kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn. Abɪlɪsa mʊ ba
gyankpaa lɪɪ pɔyɪ. Nɪɪ ɪ san Yesu maa
ɔkyɪɪ mʊ nkʊn yɛgɛ ɔ yɪlɛ tʊtɔ.
10 Nɪɪ Yesu kusaa mu kumu nɪɪ ɔ taasɛ
ɔkyɪɪ mʊ yɛ, “Ɔkyɪɪ, ba bʊ fɪnɛ? Ɔkʊ man
bʊ tɔ kɛ o bun fʊ kʊpwɛ fʊ?”
11 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, ayee,
ɔkʊ man bʊ tɔ.” Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ,
“Ngbaa mɛ mɛɛ yɛ n bun fʊ kʊpwɛ. Natɛ,
lɪɪ ndaga ɪɪ sʊ ii kpee man bɪla naa waa
alibi.”

Yesu gyɛ dulinyaa tɔ ɪŋmaŋɛsa

12 Nɪɪ Yesu bwii tɔwɛ Farasii abi mʊ nɪɪ
ba bʊ tʊtɔ mʊ yɛ, “Mɛ ɪ gyɛ dulinyaa tɔ
ɪŋmaŋɛsa mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o buu mɛ
mʊ, mɛɛ yɛ ɔ natɛ kitentenbiri tɔ, amaa
ee biti ɔ nyɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ kɪɪ sa nkpa
mʊ.”
13 Nɪɪ Farasii abi mʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
“Nbɪɪnbɪɪ, fii gyii fʊ gbaa-gbaa fʊ n-yɪɪ sʊ
kesintin nɪn, ɪmʊ sʊ a mɛɛ yɛ a taalɛ kɔɔlɛ
fu gyii.”
14 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Halɪɪ nɪɪ n gyii
mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin gbaa mʊ, mɛ asɪn mʊ
ɪ gyɛ kesintin. Lɪɪ fɛɛ n nyi katɪn mʊ nɪɪ
n lɪɪ nɪɪ n nyi katɪn mʊ nɪɪ n kpee. Amaa

fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, fan man nyi katɪn mʊ nɪɪ
n lɪɪ, nɪɪ fan man nyi katɪn mʊ nɪɪ n kpee.
15 Fanɛ bɪrɛ, nyɪmɪsa ɪkpa sʊ nɪɪ fɛn
yɪlɛ sʊ fen gyii asɪn. Mɛɛ mɛ bɪrɛ n mee
gyii ɔkʊ asɪn.
16 Amaa nɪɪ n kan gyii asɪn mʊ, mɛ asɪn
kigyii kɪ dɛ ɔkpa, lɪɪ fɛɛ man gyɛ mɛ nkʊn
ii gyii asɪn mʊ. Amaa maa Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ
o sun mɛ mʊ.
17 Ba kyʊrɔɔ fanɛ Nbara tɔ yɛ, nɪɪ asa
anyɔ bee gyii kesintin lɪɪ asɪn kʊ sʊ, nɪɪ
bamʊ nnɔ ɪ man kpakyarɛ mʊ, bamʊ asɪn
mʊ ɪ gyɛ kesintin.
18 Mɛ gbaa-gbaa mɛ ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ
kesintin, nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ
gbaa ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin."
19 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ-sɛ bʊ fɪnɛ?"
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan man nyi mɛ,
nɪɪ fan man nyi Mɛ-Sɛ mʊ gbaa. Nɪɪ fan
daa fan nyi mɛ nɪn, naafɔɔ fan bɪɪ Mɛ-Sɛ
mʊ gbaa."
20 Yesu tɔwɛ asɪn nɪmʊ saŋa mʊ nɪɪ
ɛɛ kaapʊ asɪn Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ,
katɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ afulee ɔyɪlɛkpa
mʊ. Amaa ɔkʊ man kɪtaa mʊ, lɪɪ fɛɛ mʊ
saŋa man pɪɪta fʊʊ.
21 Nɪɪ Yesu bwii tɔwɛ bamʊ yɛ, "N kpee
nɪmʊ. Nɪɪ fen biti fan kɪɪ biti mɛ, kɛ fan
wu fanɛ alibi tɔ. Nɪɪ katɪn mʊ nɪɪ n kpee
mʊ fɛn mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ."
22 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ bɛɛ taasɛ abaa yɛ,
"Maa tɔwɛ yɛ, 'Katɪn mʊ nɪɪ n kpee mʊ
fɛn mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ' mʊ, ee biti ɔ mɔɔ
mʊ n-yɪɪ nɪn abɛɛ?"
23 Nɪɪ ɔ kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Fan lɪɪ kasɛ
sʊ nfɪɪ nɪn, mɛɛ mɛ n lɪɪ sʊsʊ. Nɪɪ fan
gyɛ dulinyaa nɪmʊ lɛɛ nɪn, mɛɛ mɛ bɪrɛ
n man gyɛ dulinyaa nɪmʊ lɛɛ.
24 Kanɪn sʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fen biti
fan wu fanɛ alibi tɔ mʊ. Nɪɪ fan man kan
kɔɔlɛ mɛ gyii yɛ, mɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ n tɔwɛ
yɛ n gyɛ mʊ, fen biti fan wu fanɛ alibi tɔ
kesintin."
25 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ?"
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ n dan
wʊla n tɔwɛ fanɛ yɛ n gyɛ mʊ.
26 N sʊ asɪn gaa n tɔwɛ lɪɪ fanɛ sʊ, kɛ
n taa gyii fanɛ asɪn. Amaa ɔmʊ nɪɪ o sun
mɛ mʊ gyɛ kesintin wuya, nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ
n nu lɪɪ mʊ asɛ mʊ nkʊn nɪɪ n tɔwɛ n sa
dulinyaa abi."
27 Ɪmʊ kpini gbaa mʊ ba man pɪɪta bɪɪ
fɛɛ Mʊ-Sɛ Ɪbwaarɛ asɪn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ bamʊ.
28 Ɪmʊ sʊ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Nɪɪ
fan kan ba kʊsaa mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ sʊsʊ mʊ, tʊtɔ nɪɪ fen biti
fan bɪɪ fɛɛ n gyɛ ɔmʊ nɪɪ n wʊla tɔwɛ
yɛ n gyɛ mʊ, nɪɪ n mɛɛ waa kʊtɔ kʊ mɛ
gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn sʊ, amaa asɪn mʊ nɪɪ
Mɛ-Sɛ kaapʊ mɛ mʊ, ɪmʊ nɪɪ n sʊ n tɔwɛ.
29 Ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ bʊ mɛ asɛ, ɔ
man yɛgɛ mɛ nkʊn, lɪɪ fɛɛ saŋa kʊmaa n
waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪɪ pɪrɛ mʊ."
30 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba nu Yesu maa tɔwɛ
ɪnɪmʊ kpini mʊ gaalaagaa ba kɔɔlɛ mʊ
gyii.

Bamʊ nɪɪ ba gyɛ Abraham mu-bii ana gbaa-gbaa mʊ

31 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Gyiwu abi mʊ nɪɪ ba
kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ yɛ, "Nɪɪ fan kan fan buu
mɛ asɪn kaapʊsa mʊ, fan gyɛ mɛ abɪɪlapʊ
kesintin tɔ.
32 Nɪɪ fen biti fan bɪɪ kesintin mʊ, kɛ
kesintin mʊ ɔ yɛgɛ fan nyɛ fanɛ n-yɪɪ."
33 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An gyɛ Abraham
kɪnaana tɔ asa nɪn. Nɪɪ anɛɛnɛ bɪrɛ,
kakaakʊ a man pɪɪta waa ɔkʊ kɪnyɛ. Nɪɪ
mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ an biti a nyɛ anɛ
n-yɪɪ?"
34 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ
kesintin, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ
gyɛ kɪnyɛ sa alibi nɪn.
35 Nɪɪ kɪnyɛ man gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ o
tii kɪkpaara abi sʊ, amaa obii bɪrɛ gyɛ
kɪkpaara mʊ sʊ obii kakpaa.
36 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ yɛgɛ
nɪɪ ɔkʊ nyɛ mʊ n-yɪɪ mʊ, kesintin tɔ ɔ nyɛ
mʊ n-yɪɪ kakpaa.
37 N nyi fan maa gyɛ Abraham
anaana-bii. Amaa ɪnɪmʊ kpini gbaa mʊ,
fen biti fɛɛ fan mɔɔ mɛ, lɪɪ fɛɛ fɛn mɛɛ
kɔɔlɛ mɛ asɪn mʊ fɛn waa fanɛ nkɔlɔ tɔ.
38 Kʊtɔ mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ kaapʊ mɛ mʊ nɪɪ
n tɔwɛ fanɛ falɛ. Nɪɪ fanɛɛ fanɛ fɛn waa
atɔ mʊ nɪɪ fan nu lɪɪ fanɛ-sɛ asɛ."
39 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Anɛ-sɛ ɪ gyɛ
Abraham." Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan
daa fan gyɛ Abraham mu-bii ana kesintin
tɔ nɪn, naafɔɔ fen biti fan waa kʊtɔ mʊ
nɪɪ ɔ waa mʊ.
40 Amaa n maa tɔwɛ fanɛ kesintin mʊ
nɪɪ n nu lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ gbaa mʊ, fen biti
fan mɔɔ mɛ. Abraham man waa falɛ atɔ.

41 Atɔ mʊ nɪɪ fanɛ-sɛ waa mʊ, nɪɪ fanɛ
gbaa fanɛ fɛn waa." Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"A man gyɛ akuyurubi, ɔsɛ kʊlʊn nɪɪ an
sʊ, mʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa mʊ."

Bamʊ nɪɪ ba gyɛ Sɪtaanɛ abi ana

42 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɩbwaarɛ daa
ɔ gyɛ fanɛ-Sɛ nɪn, naafɔɔ fen biti fan nyɛ
kebiti sa mɛ, lɪɪ fɛɛ n lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ nɪn,
nɪɪ n ba nfɪɪ. Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
ɔlʊn sʊ nɪɪ n ba, amaa mʊ i sun mɛ.
43 Nɪɪ mɪnɛ waa sʊ nɪɪ fen mee nu mɛ
asɪn tɔwɛsa mʊ kasɛ? Lɪɪ fɛɛ fɛn mɛɛ
taalɛ fen nu mɛ asɪn mʊ.
44 Fan gyɛ fanɛ-sɛ Sɪtaanɛ mu-bii ana
nɪn, ɪmʊ sʊ nɪɪ fen biti fan waa fanɛ-sɛ
mʊ kɔkɔlɔ biti. Lɪɪ npiili asɛ mʊ kpini nɪɪ
ɔ gyɛ ɔmɔɔpʊ, nɪɪ ɔ man buu kesintin,
lɪɪ fɛɛ kesintin man bʊ mʊ tɔ. Mʊ lɛɛ
kpini ɪ gyɛ fɛɛ ɔ tɔwɛ antɪŋɛsa, lɪɪ fɛɛ ɔ
gyɛ antɪŋɛsa wuya, yɛ antɪŋɛsa wuya ana
bamʊ-sɛ.
45 Amaa mɛɛ mɛ bɪrɛ n gyii fanɛ
kesintin nɪn, ɪmʊ sʊ nɪɪ fɛɛ mɛɛ kɔɔlɛ mɛ
fen gyii.
46 Fanɛ tɔ anɪmʊ ɪ taalɛ kaapʊ fɛɛ n gyii
alibi kʊpwɛ? Nɪɪ n maa tɔwɛ kesintin mʊ,
mɪnɛ waa nɪɪ fɛn mɛɛ kɔɔlɛ fen gyii?
47 Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ, ii nu
asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ. Kʊtɔ mʊ sʊ
nɪɪ fen mee nu Ɩbwaarɛ asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ
fan man gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ."

Kanan mʊ nɪɪ Yesu kyɔ Abraham

48 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ mɔɔ ba tɔwɛ
Yesu yɛ, "Nɪɪ a maa tɔwɛ yɛ fʊ gyɛ
Kasamariya-nyɪn nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ fʊ
tɔ mʊ, ɪ man gyɛ kesintin?"
49 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ "Nbwɪɪ libi akʊ
ba man tɛ mɛ tɔ, amaa n bʊnyaa mɛ-Sɛ,
yɛgɛ fanɛɛ fanɛ fɛn mɛɛ bʊnyaa mɛ.
50 N mee biti bʊnyaa n sa mɛ n-yɪɪ.
Amaa ɔkʊ bʊ tɔ ee biti kɪmʊ ɛɛ sa mɛ.
Mʊ ɪ gyɛ asɪn ogyipu mʊ.
51 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ o buu mɛ kɪkaapʊ mʊ, ɔ mɛɛ yɛ o wu
kakaakʊ."
52 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba tɔwɛ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ an wu kesintin tɔ fɛɛ nbwɪɪ libi
ba bʊ fʊ tɔ. Abraham wu, nɪɪ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ gbaa ba wu. Amaa fʊ, fʊ
tɔwɛ yɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o buu fʊ kɪkaapʊ
mʊ ɔ mɛɛ yɛ o wu.
53 Ɪmʊ sʊ fii biti fʊ kaapʊ fɛɛ fʊ kyɔ
anɛ-sɛ Abraham abɛɛ? O wu, nɪɪ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ gbaa ba wu. Anɪmʊ nɪɪ fɪɪ fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ fʊ gyɛ?"
54 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɪɪ n kan sa
mɛ n-yɪɪ bʊnyaa mʊ, mɛ bʊnyaa mʊ gyɛ
kɪyan. Amaa mɛ-Sɛ, mʊ nɪɪ fɛn tɔwɛ yɛ
mʊ ɪ gyɛ fanɛ Ɩbwaarɛ mʊ, ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ
ɛɛ bʊnyaa mɛ.
55 Fan man nyi mʊ, mɛɛ mɛ bɪrɛ n nyi
mʊ. Nɪɪ n kan n tɔwɛ yɛ n man n nyi mʊ
mʊ, n gyɛ antɪŋɛsa wuya fɛɛ fanɛ, amaa
n nyi mʊ, nɪɪ n nu mʊ asɛ.
56 Fanɛ-sɛ Abraham mu ansi i gyii fɛɛ ee
biti o wu mɛ kɪba. Nɪɪ o wu mɛ kɪba mʊ,
nɪɪ mu ansi i gyii."
57 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ
man pɪɪta gyii nsu adunuu nɪɪ fʊ yɛ fu wu
Abraham?"
58 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ
kesintin yɛ, pɔyɪ kɛ ba kʊʊgɛ Abraham
mʊ, yɛgɛ n bʊ tɔ."
59 Ba maa nu falɛ mʊ, nɪɪ ba kukuri
abuu yɛ ba tʊʊ mʊ. Amaa Yesu loo asa
mʊ tɔ bʊlɛ, nɪɪ ɔ lɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʊ tɔ kyʊn.

9

Yesu kyɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ

1 Yesu maa naa ɛɛ kyʊn mʊ, o wu ɔnyɪn
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ gyaatanapʊ lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ
ba kʊʊgɛ mʊ.
2 Tʊtɔ nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ ba taasɛ mʊ yɛ,
"Ɔkaapʊpʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ ɔnyɪn
nɪmʊ gyaatanapʊ? Mʊ gbaa-gbaa alibi sʊ
abɛɛ mʊ akʊʊgɛpʊ alibi sʊ?"
3 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mʊ kɪgyatana
mʊ, ɪ man lɪɪ mu alibi sʊ abɛɛ mʊ
akʊʊgɛpʊ alibi sʊ. Amaa ɪ waa kanɪn nɪn
kɛ Ɩbwaarɛ ɔ yɛgɛ asa ba wu kanan mʊ
nɪɪ ee biti ɔ waa asɪn kyinkyinsa sa mʊ.
4 Kyɔwɛ maa dan san ɔ bʊ tɔ falɛ bɪrɛ,
ɪ dagaa a maa waa ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mu
kusun. Kyɔwɛ ii biti ɔ lʊwɛ yɛgɛ ɔkʊ mɛɛ
bɪla taalɛ sun kusun.
5 N maa dan san n bʊ dulinyaa tɔ falɛ
bɪrɛ, mɛ ɪ gyɛ dulinyaa tɔ ɪŋmaŋɛsa mʊ."

6 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ mʊ, nɪɪ ɔ tʊʊ
nkyɔlɛ tʊʊ kasɛ nɪɪ ɔ palɛ ɪsɛ, taa tayɪ
ɔnyɪn mu ansi sʊ.
7 Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Kpe Silom
kapatɪyɛ mʊ tɔ naa fwɪɪ fu ansi." (Silom
kasɛ ɪ gyɛ yɛ ba sun mʊ). Ɔnyɪn mʊ maa
naa fwɪɪ mu ansi bwii ba mʊ, mu ansi mʊ
a bugi.
8 Mʊ bɪrɪsa ana yɛ asa mʊ nɪɪ ba wʊla
be nyi mʊ maa kyɪna ɔkpa asɛ ɛɛ kʊlɛ mʊ,
bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Man gyɛ ɔnyɪn nɪmʊ
ɪɪ kyɪna ɔkpa asɛ ɛɛ kʊlɛ mʊ?"
9 Nɪɪ bamʊ akʊ ba yɛ, "Mʊ nɪn."
Nɪɪ akʊ mɔɔ ba yɛ, "Man gyɛ mʊ nɪn, o
duli mʊ nɪn."
Amaa ɔnyɪn mʊ gbaa-gbaa tɔwɛ yɛ,
"Mɛ nɪn."
10 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɪ waa nɛnɛ nɪɪ
fu ansi i bugi?"
11 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Yesu mʊ, ɪ palɛ ɪsɛ tayɪ
mi ansi sʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ n kpee Silom
kapatɪyɛ mʊ tɔ naa fwɪɪ mi ansi. Ɪmʊ sʊ
n kpee tʊtɔ naa fwɪɪ mi ansi, nɪɪ opula
maŋa tɔ nɪɪ mi ansi i bugi."
12 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ bʊ
fɪnɛ?" Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N man nyi."

Farasii abi ba taasɛ gyaatanapʊ mʊ kanan mʊ nɪɪ ɔ nyɛ kɪkyɛ

13 Tʊtɔ nɪɪ ba taa ɔnyɪn mʊ nɪɪ mu ansi
i bugi mʊ kpee Farasii abi mu ansi tɔ.
14 Kanɪn kakɛ mʊ nɪɪ Yesu palɛ ɪsɛ tayɪ
kanɪn ɔnyɪn ansi sʊ mʊ, gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa
nɪn.
15 Nɪɪ Farasii abi mʊ mɔɔ ba taasɛ mʊ
kanan mʊ nɪɪ ɪ waa nɪɪ mu ansi i bugi.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔ palɛ ɪsɛ nɪn tayɪ
mi ansi sʊ, nɪɪ n naa fwɪɪ, nɪɪ mi ansi i
bugi."
16 Tʊtɔ nɪɪ Farasii abi mʊ akʊ ba yɛ,
"Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ waa kanɪn asɪn maŋa
mʊ, man lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ, lɪɪ fɛɛ o mee
buu kakɛ fʊʊtɛsa nbara mʊ." Amaa akʊ
mɔɔ ba yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ alibi ɔwaapʊ ɪ taalɛ
waa asɪn kyinkyinsa falɛ kudubi?" Nɪɪ
nbarɪgɛ ɪ ba bamʊ nsana.
17 Ɪnɪmʊ kpini kamaa mʊ, Farasii abi
mʊ ba bwii taasɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ
nɪɪ o bugi fu ansi mʊ, mɪnɛ asɪn nɪɪ fʊ sʊ
fʊ tɔwɛ lɪɪ mʊ sʊ?"
Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn."
18 Gyiwu abɪlɪsa mʊ be mee biti ba
kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɔ wʊla ɔ gyɛ gyaatanapʊ,
nɪɪ mu ansi i bugi, ɪmʊ sʊ ba sun tɪɪ mʊ
akʊʊgɛpʊ.
19 Ba maa ba mʊ, ba taasɛ bamʊ yɛ,
"Fanɛ-bii-nyɪnsa ndee? Fan yɛ fan kʊʊgɛ
mʊ gyaatanapʊ nɪn, nɛnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ɔ
kɪɪ nbɪɪnbɪɪ?"
20 Nɪɪ mʊ akʊʊgɛpʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An
nyi maa gyɛ anɛ-bii-nyɪnsa nɪn, nɪɪ an
kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ nɪn.
21 Amaa a man nyi kanan mʊ nɪɪ ɪ waa
nɪɪ mu ansi ɪ kɪɪ, abɛɛ ɔmʊ nɪɪ o bugi mu
ansi. Ɔ man bɪla ɔ gyɛ kebii, ɪmʊ sʊ fan
taasɛ mʊ gbaa-gbaa, ɛɛ taalɛ lɛɛ kɔnɔ."
22 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ ba tɔwɛ kanɪn mʊ ɪ
gyɛ yɛ ba sɪlɛ Gyiwu abɪlɪsa mʊ. Kpalɪ
fɛɛ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba wʊla tɔwɛ yɪla
yɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ
Yesu ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla
lɛɛ mʊ mʊ, bɛɛ gya mʊ ba lɛɛ ɔgyaŋɛkpa
obu mʊ tɔ.
23 Kanɪn sʊ nɪɪ mʊ akʊʊgɛpʊ mʊ ba
tɔwɛ yɛ, "Ɔ man bɪla ɔ gyɛ kebii, fan taasɛ
mʊ gbaa-gbaa mu."
24 Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba bwii tɪɪ ɔnyɪn
mʊ nɪɪ naafɔɔ ɔ gyɛ gyaatanapʊ mʊ
kɪnyɔsapʊ, nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Bɔ
Ɪbwaarɛ fɛɛ kesintin nɪɪ fɪɪ tɔwɛ. An nyi
fɛɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o bugi fu ansi mʊ gyɛ
alibi ɔwaapʊ nɪn."
25 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Mɛɛ
mɛ man nyi yɛ ɔ gyɛ alibi ɔwaapʊ abɛɛ ɔ
man gyɛ. Kʊtɔ mʊ nɪɪ n nyi mʊ ɪ gyɛ fɛɛ,
n kyɪna n gyɛ gyaatanapʊ, amaa nbɪɪnbɪɪ
n kɪɪ."
26 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba bɪla taasɛ
mʊ yɛ, "Mɪnɛ nɪɪ ɔ waa fʊ? Nɛnɛ nɪɪ ɔ
waa kyɛ fu ansi?"
27 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "N
wʊla tɔwɛ fanɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ ba, nɪɪ fan
kina kunu. Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fen biti fan
bwii nu kɪnyɔsapʊ? Abɛɛ fanɛ gbaa fanɛ
fen biti fɛɛ fan biliŋi mʊ abɪɪlapʊ nɪn?"
28 Nɪɪ ba saalɛ mʊ, tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ
gyɛ mu obuupu, amaa anɛɛnɛ bɪrɛ an gyɛ
Mosesi abuupu nɪn.

29 An nyi ɪmʊ nɪɪ ɪbwaarɛ maa kyɪna
tɔwɛ Mosesi asɛ, amaa kanɪn Yesu maŋa
bɪrɛ, a man nyi mʊ ɔlɪɪkpa!”
30 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
“Mɪnɛ alɪmankarɛ nɪɪ fɛn tɔwɛ kanɪn!
Fan yɛ fan man nyi katɪn mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ,
amaa mʊ i bugi mi ansi falɛ.
31 An nyi yɛ ɪbwaarɛ mee nu alibi
awaapʊ asɛ. Amaa asa mʊ nɪɪ bee sun
ɪbwaarɛ nɪɪ bɛɛ waa mʊ kɔkɔlɔ biti mʊ,
bamʊ asɛ nɪɪ ee nu.
32 Lɪɪ koo saŋa mʊ nɪɪ dulinyaa piili mʊ,
a man pɪɪta nu fɛɛ ɔsa kʊ bugi nyɪmɪsa
mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ ansi.
33 Nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ man dɪn lɪɪ ɪbwaarɛ
asɛ mʊ, naafɔɔ ɔ man dɪn taalɛ waa
ɪnɪmʊ.”
34 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kɪɪ, fʊ mʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ fʊ alibi tɔ, nɛnɛ nɪɪ fʊ ii biti fʊ ba
kaapʊ anɛ asɪn?” Tʊtɔ nɪɪ ba gya mʊ lɛɛ
ɔgyaŋɛkpa obu mʊ tɔ.

Bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Krisito gyii mʊ ba gyɛ agyaatanapʊ

35 Yesu maa nu yɛ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba
gya ɔnyɪn mʊ lɛɛ ɔgyaŋɛkpa obu mʊ tɔ
kanɪn mʊ, ɔ naa wu mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ mʊ
yɛ, “Fɪɪ kɔɔlɛ Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ
fii gyii.”
36 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
mʊ ɪ gyɛ anɪmʊ? Tɔwɛ mɛ kɛ n kɔɔlɛ mʊ
gyii.”
37 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fʊ tɛɛ wʊla
wu mʊ, mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ fʊ asɛ
nbɪɪnbɪɪ falɛ.”
38 Tʊtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʊ tɔwɛ yɛ,
“Mɛ-nyɪrɪpɛ, n kɔɔlɛ fu gyii.” Nɪɪ ɔ kyʊn
muŋa Yesu ayaa tɔ.
39 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “N ba dulinyaa
nɪmʊ tɔ kɛ n ba gyii asa asɪn, kɛ
agyaatanapʊ ansi i bugi, kɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ
kɪɪ mʊ, mɔɔ ba biliŋi agyaatanapʊ.”
40 Farasii abi mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ, nɪɪ ba
nu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ, ba taasɛ mʊ
yɛ, “Fɪɪ kaapʊ fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gyɛ
agyaatanapʊ nɪn abɛɛ?”
41 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fan kan
fan gyɛ agyaatanapʊ bɪrɛ, naafɔɔ fan mɛɛ
yɛ fan gyii alibi kʊpwɛ. Amaa fan maa
tɔwɛ yɛ fan kɪɪ falɛ bɪrɛ, fan gyii alibi
kʊpwɛ.”

10

Yesu bɔ kɪŋasan lɪɪ Nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ mʊ danbɪrasa sʊ

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ kesintin fɛɛ, ɔsa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ bɔla
nbʊlʊpʊ kubunlun kebunɔ mʊ tɔ ee loo,
nɪɪ ɔ naa bɔla opula pʊpwɛ loo to mʊ, gyɛ
oyu yɛ ɔmʊ nɪɪ ee yuuri ɔlʊn sʊ.
2 Amaa ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ bɔla kebunɔ ee
loo mʊ, mʊ ɪ gyɛ nbʊlʊpʊ mʊ ɔkpapʊ.
3 Nɪɪ ɔkpapʊ mʊ kan ba mʊ, kebunɔ
ɔkɪɪsʊpʊ mʊ ii tigi sa mʊ, nɪɪ ee loo to.
Ɛɛ tɪɪ mʊ nbʊlʊpʊ mʊ ɔkʊmaa nɪmʊ maa
mʊ kɪtɪɪ, nɪɪ nbʊlʊpʊ mʊ be nyi mʊ ɔbʊlɛ,
nɪɪ ɛɛ lɪɪ gyankpaa bamʊ.
4 Ɔkpapʊ mʊ maa tɛɛ lɛɛ bamʊ kpini
lɪɪ kubunlun mʊ tɔ mʊ, nɪɪ ɛɛ kyʊn
gyankpaa bamʊ yɛgɛ bee buu mʊ, lɪɪ fɛɛ
be nyi mʊ ɔbʊlɛ.
5 Amaa ba mɛɛ yɛ ba buu ɔfɔ, bee biti
ba sɪlɛ yɛgɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi mʊ
ɔbʊlɛ.”
6 Yesu bɔ bamʊ kɪŋasan kɪnɪmʊ nɪn,
amaa ba man nu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ
bamʊ mʊ kasɛ.
7 Ɪmʊ sʊ Yesu bwii tɔwɛ bamʊ yɛ, “N
tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ mɛ ɪ gyɛ nbʊlʊpʊ
kubunlun kebunɔ mʊ.
8 Bamʊ nɪɪ ba gyankpaa mɛ ba mʊ
kpini, nɪɪ ba waa bamʊ n-yɪɪ fɛɛ nbʊlʊpʊ
akpapʊ mʊ, ba gyɛ ayu yɛ bamʊ nɪɪ bee
yuuri ɔlʊn sʊ, kanɪn sʊ nɪɪ nbʊlʊpʊ mʊ
ba man nu bamʊ asɛ mʊ.
9 Mɛ ɪ gyɛ kebunɔ mʊ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
bɔla mɛ sʊ loo mʊ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
Mʊ kɪlɪɪ kpee yɛ mʊ kibwii ba mʊ ɛɛ nyɛ
agyitɔ o gyii.
10 Oyu bɪrɛ, mʊ lɛɛ ɪ gyɛ fɛɛ o be yuuri,
kɛ ɔ mɔɔ, kɛ o nyita. Amaa mɛɛ mɛ n ba
nɪn kɛ asa ba nyɛ nkpa, kɛ ba nyɛ ɪmʊ
kʊkyɔ-kʊkyɔ.
11 “Mɛ ɪ gyɛ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ danbɪrasa
mʊ. Mɛ, nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ danbɪrasa mʊ n
taa mɛ nkpa sa nbʊlʊpʊ mʊ halɪɪ lewu tɔ.
12 Paa ogyipu bɪrɛ, ɔ man du fɛɛ
nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ danbɪrasa mʊ. Nbʊlʊpʊ
mʊ ba maa man gyɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ
lɛɛ sʊ mʊ, nɪɪ ɔ kan wu fɛɛ kuntun ɪɪ
ba mʊ, ɛɛ sɪlɛ yɛgɛ nbʊlʊpʊ mʊ nɪn, kɛ

kuntun mʊ ɔ ba kɪtaa bamʊ ɔkʊ kɛ ɔ yaasɛ asansa.
13 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ ɛɛ sɪlɛ ɛɛ yɛgɛ nbʊlʊpʊ
mʊ ɪ gyɛ fɛɛ, ɔ gyɛ paa ogyipu nɪn, bamʊ
asɪn ɪ man tiri mʊ.
14 "Mɛ ɪ gyɛ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ danbɪrasa
mʊ. N nyi mɛ nbʊlʊpʊ, nɪɪ mɛ nbʊlʊpʊ
gbaa be nyi mɛ.
15 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ mu nyi mɛ,
nɪɪ ngbaa mɛ n nyi Mɛ-Sɛ mʊ, ɪmʊ sʊ nɪɪ
n biti n taa mɛ nkpa sa mɛ nbʊlʊpʊ mʊ
halɪɪ lewu tɔ.
16 N san n sʊ nbʊlʊpʊ akʊ nɪɪ mʊ ba
man bʊ nbʊlʊpʊ anɪmʊ tɔ. Nɪɪ ii tiri fɛɛ
n naa taa bamʊ gbaa ba. Bee biti ba be nu
mɛ ɔbʊlɛ, kɛ bamʊ kpini ba ba waa kʊbʊ
kʊlʊn yɛ ɔkpapʊ kʊlʊn.
17 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ ii biti mɛ asɪn ɪ
gyɛ fɛɛ, n kyula yɛ n taa mɛ nkpa sa halɪɪ
lewu tɔ, kɛ n bɪla bwii nyɛ kɪmʊ.
18 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ kɔɔlɛ mɛ nkpa lɪɪ mɛ
abaa tɔ. Amaa mɛ gbaa-gbaa mi kebiti tɔ
nɪɪ n kyula yɛ n wu. N sʊ ɔkpa fɛɛ n taa
mɛ nkpa sa halɪɪ lewu tɔ, kɛ n bɪla bwii
nyɛ kɪmʊ. Falɛ kɔnɔsa kanɪmʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ
sa mɛ yɛ n waa."
19 Asɪn mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ falɛ sʊ mʊ,
nbarɪgɛ ɪ bɪla bwii ba Gyiwu abɪlɪsa mʊ
tɔ.
20 Asa mʊ tɔ gaalaagaa bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Nbwɪɪ libi ba bʊ mʊ tɔ, ɛɛ lɔ ɪbʊn. Mɪnɛ
sʊ nɪɪ fen nu mʊ asɛ?"
21 Amaa bamʊ akʊ mɔɔ ba yɛ, "Ɔsa mʊ
nɪɪ nbwɪɪ libi ba bʊ mʊ tɔ mʊ, mɛɛ tɔwɛ
falɛ ntɔwɛ nɪmʊ. Nɛnɛ nɪɪ nbwɪɪ libi ɪ
taalɛ bugi gyaatanapʊ ansi?"

Gyiwu abɪlɪsa ba man kɔɔlɛ Yesu gyii

22 Nɪɪ saŋa fʊʊ fɛɛ Gyiwu abi ba gyii
Kesu kɔnɔ mʊ nɪɪ ba sʊ nyiŋi saŋa
mʊ nɪɪ ba bugi Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
Gyerusalem kadɛ tɔ mʊ. Saŋa maŋa ɪ gyɛ
awɔɔ tɔ nɪn,
23 nɪɪ Yesu bʊ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
tɔ, yɛgɛ ɔ naa katɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Owura Solomon kasɔrɔga mʊ tɔ.
24 Tʊtɔ nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba yɪlɛ
kyaabɔɔ mʊ, nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Saŋa
mɔɔ nɪɪ fii biti fɛɛ a gyoo naa fʊʊ, pɔyɪ kɛ
a wu asɪn mʊ tɔ kyɛɛkyɛɛ? Nɪɪ fʊ ɪ kan
fʊ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ
mʊ, dan tiisi tɔwɛ anɛ kesintin."
25 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N wʊla tɔwɛ
fanɛ, amaa fan man kɔɔlɛ mɛ gyii. Asɪn
kyinkyinsa mʊ nɪɪ n sʊ n waa Mɛ-Sɛ kɪtɪɪ
tɔ mʊ, ɪmʊ ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin.
26 Amaa fan man kɔɔlɛ mɛ gyii, lɪɪ fɛɛ
fan maa man gyɛ mɛ nbʊlʊpʊ mʊ sʊ.
27 Mɛ nbʊlʊpʊ bee nyi mɛ ɔbʊlɛ, nɪɪ n
nyi bamʊ, nɪɪ bee buu mɛ.
28 N sa bamʊ nkpa kakpaa, nɪɪ ba mɛɛ
yɛ ba fɔyɪ. Nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɪɪtɛ bamʊ
kɔɔlɛ lɪɪ mɛ abaa tɔ.
29 Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ, mʊ nɪɪ ɔ taa bamʊ sa
mɛ mʊ, kyɔ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, ɪmʊ sʊ ɔkʊ
mɛɛ taalɛ bɪɪtɛ bamʊ kɔɔlɛ lɪɪ Mɛ-Sɛ abaa
tɔ.
30 N maa Mɛ-Sɛ an gyɛ kʊkʊlʊn nɪn."
31 Tʊtɔ nɪɪ Gyiwu abi ba bɪla naa taa
abuu kɛ ba tʊʊ mʊ.
32 Amaa nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N
waa asɪn kyinkyinsa damantɛ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ
Mɛ-Sɛ asɛ kaapʊ fanɛ. Ɪmʊ ɪmɔɔ sʊ nɪɪ
fen biti fan tʊʊ mɛ abuu?"
33 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ,
"Man gyɛ asɪn kyinkyinsa damantɛ mʊ
nɪɪ fʊ waa sʊ nɪɪ an biti a tʊʊ fʊ abuu.
Amaa fʊ tɔwɛ nbusaa asɪn yii Ɪbwaarɛ,
lɪɪ fɛɛ fʊ gyɛ nyɪmɪsa nɪn, nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ
fʊ gyɛ Ɪbwaarɛ."
34 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Fan man
nyi ba maa kyʊrɔɔ waa fanɛ Nbara mʊ
tɔ yɛ, Ɪbwaarɛ yɛ, 'Fan gyɛ mɛ, Ɪbwaarɛ
mɛ kedubi'?
35 An nyi fɛɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ kyɛɛgɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʊ. Ɪbwaarɛ wʊla tɔwɛ
bamʊ nɪɪ mʊ asɪn ɪ ba bamʊ asɛ mʊ yɛ
ba gyɛ mu keduli mʊ, mɛɛ mɛ bɪrɛ Mɛ-Sɛ
Ɪbwaarɛ ɪ lɛɛ mɛ nɪɪ o sun mɛ ba dulinyaa
tɔ.
36 Mɪnɛ sʊ nɪɪ fɛn yɛ n tɔwɛ nbusaa
asɪn yii Ɪbwaarɛ, fɛɛ maa tɔwɛ yɛ, 'N gyɛ
Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ'?
37 Nɪɪ n mɛɛ kan n waa atɔ mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ
ii biti fɛɛ n waa mʊ, kanɪn bɪrɛ fan man
kɔɔlɛ mɛ gyii.
38 Amaa nɪɪ n kan waa ɪmʊ bɪrɛ, nɪɪ
halɪɪ fan man kɔɔlɛ mɛ gyii gbaa mʊ, fan
kɔɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ n waa mʊ kpini gyii,
kɛ fan nyɛ bɪɪ fɛɛ n maa Mɛ-Sɛ an gyɛ
kʊkʊlʊn."
39 Tʊtɔ nɪɪ asa mʊ ba biti fɛɛ ba kɪtaa
mʊ, amaa ɔ bʊlɛ bamʊ tɔ lɪɪ kyʊn.
40 Nɪɪ Yesu bwii naa faa Gyɔdan ɔbʊn
kpee kɪmʊ benben, opula mʊ nɪɪ Gyɔn

kyɪna gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ. Ɔ maa bʊ tʊtɔ mʊ,
41 nɪɪ asa damantɛ ba ba mʊ asɛ, nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Halɪɪ Gyɔn maa man waa asɪn kyinkyinsa ɪkʊ gbaa mʊ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ lɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ sʊ mʊ, kpini gyɛ kesintin."
42 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ gaalaagaa ba kɔɔlɛ mʊ gyii.

11

Lasarusi kʊlɔ yɛ mu kelewu

1 Ɔnyɪn kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ tɔ, nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Lasarusi, nɪɪ ɔ dɛ ɛɛ lɔɔ. Mʊ pɪɪkyɪɪ ana ɪ gyɛ Mɛɛrɪ yɛ Mata, nɪɪ bamʊ kpini ba lɪɪ Betani kadɛ tɔ.
2 Mɛɛrɪ nɪmʊ ɪ gyɛ ɔkyɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ kyɪna ɔ ba kyɛɛgɛ tulale wʊrɪgɛ Yesu ayaa sʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ inyini bʊnswɪɪsa mʊ kpayɪ-kpayɪ ɪmʊ mʊ. Mʊ pɪɪnyɪn ɪ gyɛ Lasarusi mʊ nɪɪ ɔ dɛ ɛɛ lɔ mʊ.
3 Nɪɪ mʊ pɪɪkyɪɪ ana ba sun Yesu asɛ naa tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʊ kyɛmɪnɛ danbɪrasa mʊ nɪɪ fʊ sʊ kebiti sa mʊ mʊ, dɛ ɛɛ lɔ."
4 Yesu maa nu ɪnɪmʊ mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Kʊlɔ kɪnɪmʊ man gyɛ lewu kʊlɔ. Ii biti ɪ bɪya Ɩbwaarɛ bʊnyaa nɪn, kɛ mɛ, Mu-Bii mʊ n nyɛ bʊnyaa lɪɪ ɪmʊ sʊ."
5 Yesu sʊ kebiti sa Mata maa Mɛɛrɪ yɛ bamʊ pɪɪnyɪn Lasarusi.
6 Amaa maa nu fɛɛ Lasarusi ɪɪ lɔ mʊ, o bwii kyɪna katɪn mʊ nɪɪ ɔ bʊ mʊ nkɛ nnyɔ tii sʊ.
7 Ɩmʊ kamaa mʊ ɔ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ, "Fan yɛgɛ a bwii kpee Gyudeya ɔsʊwʊlɛ."
8 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ. "Ɔkaapʊpʊ, nkɛ nnyɔ nɪmʊ tɔ nɪɪ Gyiwu abi bee biti ba tʊʊ fʊ abuu mɔɔ, mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ bɪla fii kpee tʊtɔ?"
9 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Man gyɛ kerefi kudu anyɔ ɪ bʊ kayɪkɛ tɔ? Nyɪmɪsa mʊ nɪɪ ɔ naa kayɪkɛ tɔ mʊ mee siti, lɪɪ fɛɛ kyɔwɛ kɪɪ tɔ ɛɛ sa mʊ katɪn kʊmaa.
10 Amaa nɪɪ ɔ natɛ kagyanbwɛ bɪrɛ ee siti, lɪɪ fɛɛ ɔ man sʊ ɪŋmaŋɛsa."
11 Maa tɔwɛ ɪnɪmʊ kamaa mʊ, ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Anɛ kyɛmɪnɛ Lasarusi dɛ nsɪɪrɛ nɪn, amaa n biti n kpee tʊtɔ n naa kyiŋi mʊ."
12 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ ɔ kan dɛ nsɪɪrɛ bɪrɛ, ee biti ɔ nyɛ alanfɪya."
13 Kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu ɪɪ kaapʊ ɪ gyɛ yɛ Lasarusi wu, amaa mʊ abɪɪlapʊ bɪrɛ be nyi nɪn fɛɛ nsɪɪrɛ gbaa-gbaa asɪn nɪɪ ɔ dɪyɛ.
14 Ɩmʊ sʊ ɔ tɔwɛ tigi bamʊ yɛ, "Lasarusi wu.
15 Amaa lɪɪ fanɛ sʊ mʊ, mi ansi i gyii fɛɛ n maa man bʊ tʊtɔ nɪɪ o wu. Ɩnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ fan nyɛ kɔɔlɛ mɛ gyii. Kanɪn sʊ fan yɛgɛ a kpee mʊ asɛ."
16 Nɪɪ Tomasi mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ Kabwaara-bii mʊ, tɔwɛ abɪɪlapʊ asansa mʊ yɛ, "Fan yɛgɛ anɛ gbaa anɛ a kpee kɛ anaa mʊ a naa wu."

Yesu kyiŋi asa lɪɪ lewu tɔ

17 Yesu maa fʊʊ Betani kadɛ tɔ mʊ, o nu yɛ ba tee pula Lasarusi ɪmʊ nkɛ nna.
18 Lɪɪ Betani kpee Gyerusalem man bʊ kata, ɪ waa fɛɛ ɪmaalɪ ɪnyɔ,
19 nɪɪ Gyiwu abi mʊ gaalaagaa ba ba Mata maa Mɛɛrɪ asɛ, ba ba tɔwɛ yuula bamʊ nkɔlɔ lɪɪ bamʊ pɪɪnyɪn kelewu sʊ.
20 Mata maa nu fɛɛ Yesu ɪɪ ba mʊ, ɔ lɪɪ naa gyaŋa mʊ ɔkpa tɔ, amaa Mɛɛrɪ bɪrɛ o sii kɪkpaara sʊ.
21 Mata maa gyaŋa mʊ mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʊ daa fʊ bʊ nfɪɪ nɪn, naafɔɔ mɛ pɪɪnyɪn man dɪn wu.
22 Amaa halɪɪ nbɪɪnbɪɪ gbaa n nyi yɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ taasɛ Ɩbwaarɛ mʊ, ee biti ɔ waa sa fʊ."
23 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ pɪɪnyɪn ii biti o bwii kyiŋi ba nkpa tɔ."
24 Mata lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N nyi yɛ ee biti o kyiŋi ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ, saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti o kyiŋi asa ba nkpa tɔ mʊ."
25 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ n kyiŋi asa n lɪɪ lewu tɔ, nɪɪ ɛɛ sa bamʊ nkpa mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, halɪɪ o wu gbaa ee biti ɔ nyɛ nkpa.
26 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, ɔ mɛɛ yɛ o wu kakɛ akʊ. Fʊ kɔɔlɛ ɪnɪmʊ gyii?"
27 Nɪɪ Mata kyula yɛ, "Ɛɛhn! Ɔnyɪrɪpɛ n kɔɔlɛ gyii yɛ fʊ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ, Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ

nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ ee biti o sun mʊ ba dulinyaa
tɔ mʊ.”
28 Maa tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ, o bwii
kpee kɪkpaara sʊ, nɪɪ ɔ naa tɪɪ mu-supu
Mɛɛrɪ lɪɪ ɪkaa sʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
“Ɔkaapʊpʊ mʊ bʊ nfɪɪ, nɪɪ ɔ taasɛ fʊ sʊ.”
29 Mɛɛrɪ maa nu kanɪn mʊ, nɪɪ ɔ kʊsʊ
bilen ee kpee mʊ asɛ.
30 Yesu man pɪɪta loo kadɛ mʊ tɔ, amaa
ɔ san ɔ bʊ katɪn mʊ nɪɪ Mata naa gyaŋa
mʊ mʊ.
31 Gyiwu abi mʊ nɪɪ ba bʊ Mɛɛrɪ asɛ
kɪkpaara sʊ bɛɛ tɔwɛ bee yuula mʊ
kɔkɔlɔ mʊ, ba maa wu kanan mʊ nɪɪ ɔ
kʊsʊ bilen lɪɪ kewu mʊ, ba lɪɪ buu mʊ,
be nyi fɛɛ ee kpee kakyan mʊ asɛ ɔ naa
kyɪna saawʊ.
32 Mɛɛrɪ maa fʊʊ katɪn mʊ nɪɪ Yesu bʊ,
nɪɪ o wu mʊ mʊ, o muŋa mʊ ayaa tɔ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ fʊ daa fʊ bʊ nfɪɪ
nɪn, naafɔɔ mɛ pɪɪnyɪn man dɪn wu.”
33 Yesu maa wu kanan mʊ nɪɪ Mɛɛrɪ yɛ
Gyiwu abi mʊ nɪɪ ba buu mʊ mʊ bee su
mʊ, ɪ kɔ mʊ nɪɪ i duŋi mʊ ɔbʊlɛ tɔ.
34 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Fɪnɛ nɪɪ fan
pula mʊ?”
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, ba kɪɪ.”
35 Nɪɪ Yesu su.
36 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba tɔwɛ yɛ, “Fan
kɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mʊ.”
37 Amaa bamʊ tɔ akʊ ba tɔwɛ yɛ, “Man
gyɛ Yesu nɪmʊ i bugi agyaatanapʊ ansi
mʊ? Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɔ man taalɛ kɔɔlɛ
Lasarusi kɛ ɔ man wu?”

Yesu kyiŋi Lasarusi ba nkpa tɔ

38 Yesu ɔbʊlɛ tɔ bwii duŋi mʊ, nɪɪ o kpee
kakyan mʊ asɛ. Kɪ gyɛ kɪfʊlɛbɔ nɪn, nɪɪ
ba taa kubuu tii kɪmʊ kɔnɔ.
39 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan tigi
kubuu mʊ lɪɪ tʊtɔ.”
Nɪɪ Mata, olewupu mʊ pɪɪkyɪɪ mʊ tɔwɛ
yɛ “Ɔnyɪrɪpɛ, ee biti ɔ ba ɛɛ lɪɪsɔn, ndaga
nkɛ nna nɪmʊ a maa pula mʊ.”
40 Nɪɪ Yesu taasɛ Mata yɛ, “N man tɔwɛ
fʊ yɛ nɪɪ fʊ kan kɔɔlɛ gyii mʊ, fii biti fu
wu Ɪbwaarɛ bʊnyaa?”
41 Ɪmʊ sʊ ba tigi kubuu mʊ. Nɪɪ Yesu kɪɪ
sʊsʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nsɛ, n fwaala fʊ fɛɛ
fʊ maa nu mɛ kɪkʊlɛ.
42 N nyi saŋa kʊmaa fii nu mɛ kɪkʊlɛ,
amaa asa mʊ nɪɪ ba yɪlɛ nfɪɪ mʊ sʊ nɪɪ n
tɔwɛ kanɪn, kɛ ba nyɛ kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i
sun mɛ.”
43 Maa tɔwɛ kanɪn lʊwɛ mʊ, nɪɪ o kuusi
kenken yɛ, “Lasarusi, lɪɪ ba!”
44 Nɪɪ olewupu mʊ lɪɪ ba, yɛgɛ taafuli
mili mʊ abaa yɛ ayaa sʊ, yɛgɛ kikyibi
fufuli ŋmina mu ansi sʊ.
Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan saŋɛ
mʊ kɛ ɔ natɛ.”

Ba biti ɪkpa fɛɛ ba mɔɔ Yesu (Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Luka 22:1-2)

45 Gyiwu abi adamantɛ mʊ nɪɪ ba ba
Mɛɛrɪ afwaala, nɪɪ ba wu kʊtɔ mʊ nɪɪ
Yesu waa mʊ, ba kɔɔlɛ mʊ gyii.
46 Amaa bamʊ akʊ ba kpee Farasii abi
asɛ naa tɔwɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu waa.
47 Ɪmʊ sʊ aseepu bɪlɪsa yɛ Farasii abi
ba tɪɪ kadɛ mʊ tɔ Gyiwu abɪlɪsa amu-amu
ngyaŋɛ.*
Nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ an biti a
waa. Fan kɪɪ asɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa
damantɛ mʊ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ ɪɪ waa falɛ.”
48 An kan yɛgɛ mʊ, nɪɪ ɔ kyaga sʊ ɛɛ
waa kanɪn mʊ, ɔsa kʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ
kɔɔlɛ mʊ gyii, kɛ ɪ yɛgɛ Roma abi† ba ba
nyita anɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʊ kɛ
ba mɔɔ anɛ asa.
49 Nɪɪ bamʊ tɔ ɔkʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ
Kayifasi nɪɪ ɔ kyɪna ɔ gyɛ oseepu bɪlɪsa
asɛ kesu maŋa tɔ mʊ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan
man nyi sɛhn!
50 Fan man nyi yɛ, ɪ bɔ sa fanɛ fɛɛ
nyɪmɪsa kʊlʊn o wu sa asa kpini, ɪ kyɔ
fɛɛ anɛ asa kpini ba maa muuri?”
51 Kesintin tɔ man gyɛ mʊ gbaa-gbaa
mu kebiti tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ.
Amaa maa gyɛ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ
kanɪn kesu maŋa tɔ sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ yɛgɛ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla yɛ Yesu ii biti o wu sa
Gyiwu abi kpini.
52 Nɪɪ man gyɛ Gyiwu abi nkʊn, amaa
yɛ Ɪbwaarɛ mu-bii ana mʊ nɪɪ ba yaasɛ

* **11:47 11:47** Bɛɛ tɪɪ Gyiwu abɪlɪsa amu-amu ngyaŋɛ maŋa Giriki katɔwɛ tɔ yɛ *‘Sanhediri’*. † **11:48 11:48** Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba sʊ kufuu fɛɛ, akʊtɔ nɪɪ Yesu kan nyɛ abuupu kʊkyɔ mʊ, bee biti ba kʊsʊ yɪlɛ Roma kɪbanɛ sʊ, kɛ ɪ yɛgɛ Roma abi anaakɔpʊ ba be nyita bamʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, kɛ ba mɔɔ bamʊ kpini.

tɔ ba bʋ dulinyaa tɔ katɪn kʋmaa nɪmʋ mʋ, kɛ ba ba bʋga waa kʋkʋlʋn.
53 Ɪmʋ sʋ lɪɪ kanɪn kakɛ maŋa Gyiwu abɪlɪsa ba ŋmina yɛ ba mɔɔ Yesu.
54 Lɪɪ kanɪn sʋ Yesu man bɪla lɛɛ mʋ
n-yɪɪ ifuli ɛɛ natɛ Gyiwu abi mʋ tɔ. Amaa
ɔ lɪɪ Gyerusalem kpee bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ
Efarim kadɛ mʋ, nɪɪ kɪ bʋ tiri kiperi sʋ
mʋ. Nɪɪ maa mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba naa
kyɪna tʋtɔ.
55 Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ
kensi-gyii saŋa maa tiri tɔ mʋ, asa gaalaa-
gaa ba lɪɪ bamʋ ndɛ sʋ kpee Gyerusalem.
Ba gyankpaa nɪn ba naa fwɪɪ bamʋ n-yɪɪ
sʋ ineesi fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba wʋla bɛɛ
waa, pɔyɪ kɛ bamʋ Kanyaŋɛ nbunɔ kakɛ
mʋ kɪ fʋʋ.
56 Asa mʋ bɛɛ kɪɪ bee biti Yesu. Nɪɪ saŋa
mʋ nɪɪ ba yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ asɛ
mʋ, bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Mɪnɛ ɪ gyɛ fanɛ
nfɛɛrɛ? Fen nyi fɛɛ ee biti ɔ ba Kanyaŋɛ
nbunɔ ngyaŋɛ nɪmʋ tɔ?"
57 Ɪmʋ gbaa mʋ Ɩbwaarɛ aseepu yɛ
Farasii abi mʋ ba wʋla sa kɔnɔ yɛ,
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o wu katɪn mʋ nɪɪ Yesu
bʋ mʋ, ɔ ba tɔwɛ bamʋ kɛ ba nyɛ kɪtaa
mʋ.

12

Mɛɛrɪ Kyɛɛgɛ Tuulaale
Wʋrɪgɛ Yesu ayaa sʋ
(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Luka 7:37-39)

1 Ɩ maa san fɛɛ nkɛ nsiye kɛ ba gyii Kesu
kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ lala mʋ, Yesu kpee
Betani kadɛ tɔ. Tʋtɔ ɪ gyɛ Lasarusi mʋ nɪɪ
Yesu daa kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʋ ayɛ.
2 Nɪɪ ba waa agyitɔ kɪtaa Yesu kɪfɔ.
Mata ɪ waa agyitɔ maŋa, Lasarusi gbaa
tii asa mʋ nɪɪ ba maa Yesu bee gyii mʋ
sʋ.
3 Tʋtɔ nɪɪ Mɛɛrɪ taa tuulaale liifensa mʋ
nɪɪ ɪ sʋ ɔgyalɪn pʋrʋntʋwa bɔla ba, nɪɪ
nadi nɪɪ ba taa waa ɪmʋ. Mɛɛrɪ taa ba
kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ Yesu ayaa sʋ, nɪɪ ɔ taa mʋ
inyini bʋnswɪɪsa kpayɪ-kpayɪ ɪmʋ. Nɪɪ
tuulaale maŋa ofen kɔɔlɛ kɪkpaara mʋ sʋ
kpini femm.
4 Amaa mʋ abɪɪlapʋ mʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gyudasi Isikariyoti bʋ tʋtɔ.
Mʋ ɪɪ ba ɔ ba lɛɛ Yesu sa mʋ. Maa wu
Mɛɛrɪ maa waa kanɪn mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ,
5 "Mɪnɛ sʋ nɪɪ ba man taa tuulaale nɪmʋ
fɛ, kɛ ba nyɛ afulee fɛɛ dinari* asa, abɛɛ
ɪbwaayɪ kudu kusun osunpu kʋkɔka, kɛ
ba taa afulee mʋ kɛɛ atiripu?"
6 Man gyɛ atiripu mʋ asɪn i tiri mʋ sʋ
nɪɪ ɔ tɔwɛ kanɪn, amaa ɔ gyɛ oyu nɪn.
Nɪɪ mʋ ɪɪ kɪtaa bamʋ afulee ɔwaakpa mʋ,
yɛgɛ ee yuuri afulee mʋ ɪkʋ ee gyii.
7 Amaa Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ ɔkyɪɪ
mʋ! Ɔ waa ɪmʋ yɪla mi kepula akɛ nɪn.
8 Saŋa kʋmaa fanaa atiripu anɪmʋ ii biti
fan baa fan bʋ tɔ, amaa mɛɛ yɛ n baa n
bʋ fanɛ asɛ saŋa kʋmaa."
9 Nɪɪ Gyiwu abi adamantɛ ba maa nu
fɛɛ Yesu bʋ Betani kadɛ tɔ mʋ, ba kpee
mʋ asɛ tʋtɔ. Man gyɛ Yesu nkʋn sʋ nɪɪ
ba kpee tʋtɔ, amaa ba kpee ba naa kɪɪ
Lasarusi mʋ nɪɪ Yesu kyiŋi mʋ lɪɪ lewu
tɔ mʋ gbaa.
10 Ɪmʋ sʋ Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa ba
ŋmina ba mɔɔ Lasarusi gbaa,
11 lɪɪ fɛɛ taa lɪɪ Lasarusi kelewu kyiŋi
mʋ sʋ mʋ, Gyiwu abi mʋ gaalaagaa bee
kina bamʋ abɪlɪsa mʋ, nɪɪ bee kpee bɛɛ
kɔɔlɛ Yesu bee gyii.

Yesu loo Gyerusalem
fɛɛ Owura
(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, kʋbʋ damantɛ mʋ
nɪɪ ba ba bamʋ Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ
nbunɔ kensi-gyii mʋ tɔ mʋ, ba nu fɛɛ Yesu
kɪtaa ɔkpa ɛɛ ba Gyerusalem.
13 Ɪmʋ sʋ ba taa abɪlafɛ lɪɪ kyʋn, kɛ ba
naa gyaŋa mʋ, yɛgɛ bɛɛ yɪn mʋ bɛɛ tɔwɛ
yɛ,
"Hosana!†
Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʋ nɪɪ ɔ naa Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ tɔ ɛɛ ba!
Kusee ɪ gyɛ sa Ɩsɪrayɪ Owura!"
14 Nɪɪ Yesu wu kuruma kadanba kʋ nɪɪ o
dii mʋ. Ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa
mʋ ɪ ba tɔ kesintin. Ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ,
15 "O Siyon‡ abi, fan man waa kufuu,

* **12:5 12:5** Dinari kʋlʋn ɪ gyɛ kusun osunpu kakɛ kʋlʋn kʋkɔka. † **12:13 12:13** 'Hosana' kɪmʋ kasɛ lɪɪ Hibriwu katɔwɛ tɔ ɪ gyɛ yɛ *'mɔlɪgɛ anɛ' abɛɛ 'a yɪn Ɩbwaarɛ'*. ‡ **12:15 12:15** 'Siyon abi' abɛɛ Gyerusalem abi ɪ gyɛ ɔkʋlʋn nɪn. Gyerusalem kadɛ kabaafʋn kʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ *Siyon.*

fan kıı, fanɛ owura ıı ba,
ɔ tɛ kuruma kadanba sʊ ɛɛ ba."
16 Kanın saŋa maŋa mʊ, mʊ abıılapʊ ba
man nu ınımʊ kpini kasɛ. Amɔɔ kamaa
tɔ, saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ sa mʊ bʊnyaa
mʊ, pɔyı nıı ba lan nyiŋi fɛɛ ba kyʊrɔɔ
asın nımʊ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ, nıı
ı ba tɔ kesintin.
17 Nıı asa mʊ nıı ba bʊ Yesu asɛ saŋa
mʊ nıı ɔ tıı Lasarusi lıı kakyan tɔ, nıı o
kyiŋi mʊ lıı lewu tɔ mʊ, ıı kyaga sʊ tɔwɛ
asın nımʊ katın kʊmaa.
18 Kanın sʊ nıı asa damantɛ ba lıı ba
naa gyaŋa Yesu, lıı fɛɛ ba maa nu asın
kyinkyinsa mʊ nıı ɔ waa mʊ sʊ.
19 Imʊ sʊ Farasii abi ba tɔwɛ abaa yɛ,
"Fan man wu, a mɛɛ bıla taalɛ waa sɛhn.
Fan kıı, dulinyaa tɔ asa kpini ba biliŋi
kpee ba buu mʊ."

Giriki abi kʊ ba biti Yesu

20 Nıı Giriki abi mʊ akʊ gbaa ba tii
bamʊ nıı ba kpee Gyerusalem mʊ sʊ.
Ba naa sun Ɩbwaarɛ Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ
nbunɔ kensi-gyii mʊ tɔ.
21 Kanın asa maŋa ba ba Filipu mʊ
nıı ɔ lıı Betisayida kadɛ mʊ nıı kı bʊ
Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ asɛ, ba tɔwɛ mʊ yɛ,
"Ɔbılısa, an biti fɛɛ a wu Yesu."
22 Nıı Filipu naa tɔwɛ Andiruwu, nıı
bamʊ anyɔ ba kpee naa tɔwɛ Yesu.
23 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Nbıınbıı,
saŋa mʊ fʊʊ fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa bʊnyaa lala mʊ ı lɛɛ ifuli.
24 N tɔwɛ fanɛ kesintin, kuyu kibi, nıı
kı man kan tıyɛ ısɛ tɔ gyɔɔ mʊ, kı san kı
gyɛ kuyubi kʊlʊn. Amaa nıı kı kan tıyɛ
ısɛ tɔ gyɔɔ, nıı kı kɔyı bırɛ, kıı sɔyı abi
damantɛ.
25 Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ kebiti sa mʊ
nkpa gaa mʊ, ee biti ɔ pan kımʊ. Amaa
ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ mɛɛ taa mʊ nkpa ɛɛ
tıı sɛhn dulinyaa nımʊ tɔ mʊ, ee biti ɔ
lɔŋɔ mʊ n-yıı yıla sa nkpa kakpaa.
26 Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ee sun mɛ mʊ,
dagaa maa buu mɛ. Nıı katın mʊ nıı n
bʊ mʊ, tʊtɔ nıı mi osunpu mʊ gbaa ii biti
ɔ baa ɔ bʊ. Nıı ɔsa mʊ nıı ee sun mɛ mʊ,
Mɛ-Sɛ ii biti ɔ sa mʊ bɛɛrɛɛ."

Yesu tɔwɛ mʊ kelewu asın

27 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "Nbıınbıı, mɛ
kɔkɔlɔ man dɛ mɛ. N bıı kʊlɛ Mɛ-Sɛ kɛ
n tɔwɛ yɛ, Nsɛ, mɔlıgɛ mɛ lıı awʊrʊfɔ mʊ
nıı ii biti ıı ba mɛ sʊ falɛ abɛɛ? Ayee, falɛ
awʊrʊfɔ anımʊ sʊ nıı n ba.
28 Nsɛ, bʊnyaa fʊ kıtıı!"
Tʊtɔ nıı ɔbʊlɛ kʊ lıı sʊsʊ tɔwɛ yɛ,
"N wʊla bʊnyaa kımʊ nıı n biti n bwii
bʊnyaa kımʊ."
29 Sakyɔ mʊ nıı ba bʊ tʊtɔ mʊ ba maa
nu ɔbʊlɛ mʊ, ba tɔwɛ yɛ, "Bʊlayı pʊntɛ!"
Nıı akʊ mɔɔ ba yɛ, "Ɩbwaarɛ kabɔɔ ı tɔwɛ
mʊ asɛ!"
30 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɩ man gyɛ
mɛ sʊ nıı ɔbʊlɛ nımʊ tɔwɛ, amaa lıı fanɛ
sʊ.
31 Nbıınbıı ı gyɛ saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ
ii biti o gyii dulinyaa nımʊ tɔ asa asın.
Nbıınbıı ı gyɛ saŋa mʊ nıı ee biti ɔ kʊsaa
dulinyaa nımʊ tɔ owura lıı mʊ kagya sʊ.
Mʊ ı gyɛ Sıtaanɛ mʊ.
32 Amaa nıı ba kan kʊsaa mɛ sʊsʊ lıı
kasɛ sʊ bırɛ, n biti n bııtɛ asa kpini ba
mɛ asɛ."
33 Ɔ tɔwɛ ınımʊ nın kaapʊ tɔ lıı kelewu
mʊ nıı ee biti o wu.
34 Nıı sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An
nu lıı Asınkyan yılasa mʊ tɔ fɛɛ, Krisito,
Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ, ii biti ɔ
kyına nkpa tɔ kakpaa. Mınɛ sʊ nıı fıı
tɔwɛ yɛ, Ɩ dagaa ba maa kʊsaa Daadi-
maadi Obii-nyınsa mʊ sʊsʊ? Anımʊ ı gyɛ
Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ?"
35 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ lıı mʊ n-yıı
sʊ yɛ, "Ɩŋmaŋɛsa mʊ ı man bıla yɛ ı
kyɛɛrɛɛ fanɛ asɛ. Imʊ sʊ fan kyaga sʊ
natɛ ıŋmaŋɛsa mʊ tɔ, kɛ kitentenbiri kı
man nyɛ loo fanɛ tɔ. Lıı fɛɛ ɔsa mʊ nıı ɔ
naa kitentenbiri tɔ mʊ man nyi katın mʊ
nıı ee kpee.
36 Fan maa san fan sʊ ıŋmaŋɛsa fanɛ
asɛ falɛ bırɛ, fan kɔɔlɛ ımʊ gyii, kɛ fan
baa fan gyɛ ıŋmaŋɛsa mʊ asa." Yesu maa
tɔwɛ ınımʊ kamaa tɔ mʊ, ɔ lıı tʊtɔ naa
baala bamʊ sʊ mʊ nkʊn.

Gyiwu abi ba san ba mɛɛ kɔɔlɛ Yesu bee gyii

37 Halıı asın kyinkyinsa mʊ nıı Yesu
waa asa ansi tɔ kpini falɛ gbaa mʊ, ba san
ba mɛɛ kɔɔlɛ mʊ bee gyii.
38 Asın nımʊ a waa nın, kɛ asın mʊ nıı
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla tɔwɛ mʊ, ı
ba tɔ kesintin. Falɛ nıı ɔ taasɛ Ɩbwaarɛ
yɛ,

"Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ ɪ kɔɔlɛ asɪn mʊ nɪɪ an
tɔwɛ mʊ gyii?
Nɪɪ asa mɔɔ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ lɛɛ mʊ
ɔlʊn mʊ kaapʊ?"
39 Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, ba man taalɛ
kɔɔlɛ Yesu gyii, lɪɪ fɛɛ Isaya bɪla tɔwɛ mʊ
ɔwʊlɛ tɔ katɪn kʊ yɛ,
40 "Ɪbwaarɛ waa bamʊ agyaatanapʊ,
kɛ bamʊ ansi ɪ man wu.
Ɔ yɛgɛ nɪɪ ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn,
kɛ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ ii mee nu asɪn kasɛ,
kɛ ba biliŋi ba mɛ asɛ, kɛ n kyɛ
bamʊ."
41 Isaya gyankpaa wu Yesu bʊnyaa mʊ,
ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ ɪnɪmʊ lɪɪ mʊ sʊ mʊ.
42 Halɪɪ ɪ maa ɪmʊ gbaa mʊ, Gyiwu
abɪlɪsa mʊ adamantɛ ba kɔɔlɛ Yesu gyii.
Amaa lɪɪ Farasii abi mʊ sʊ mʊ, ba man
taalɛ lɛɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ ifuli, lɪɪ fɛɛ
ba sʊ kufuu fɛɛ bee biti ba gya bamʊ lɪɪ
ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ.
43 Kpalɪ fɛɛ abɪlɪsa mʊ bee biti kɪyɪn lɪɪ
nyɪmɪsa asɛ ba kyɔ Ɪbwaarɛ asɛ, ɪmʊ sʊ
nɪɪ bɛɛ waa kanɪn.
44 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ kenken yɛ, "Ɔsa
kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, man
gyɛ mɛ nkʊn nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii, amaa ɔmʊ
nɪɪ o sun mɛ mʊ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii.
45 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o wu mɛ mʊ, o wu
ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ.
46 Mɛ ɪ gyɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ ɪ ba
dulinyaa nɪmʊ mʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, ɔ man sii kitentenbiri
tɔ.
47 "Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu mɛ asɪn tɔwɛsa,
nɪɪ ɔ man buu ɪmʊ mʊ, man gyɛ mɛ ii biti
n bun mʊ kʊpwɛ. Lɪɪ fɛɛ n man ba nɪn yɛ
n ba bun dulinyaa tɔ asa kʊpwɛ, amaa n
ba nɪn kɛ n ba mɔlɪgɛ kɪmʊ asa.
48 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o kina mɛ, nɪɪ ɔ
man kɔɔlɛ mɛ asɪn mʊ, wʊla nyɛ ɔmʊ nɪɪ
ee biti o bun mʊ kʊpwɛ. Nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ
n tɔwɛ mʊ ii biti i bun mʊ kʊpwɛ kakɛ
laalaalʊwɛ mʊ.
49 Kpalɪ fɛɛ ɪ man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
ɔlʊn tɔ nɪɪ n sʊ n tɔwɛ, amaa mɛ-Sɛ mʊ
nɪɪ o sun mɛ mʊ, sa mɛ kɔnɔsa lɪɪ kʊtɔ
mʊ nɪɪ n tɔwɛ sʊ, nɪɪ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ.
50 Nɪɪ n nyi fɛɛ mʊ kɔnɔsa mʊ ɪɪ sa nkpa
kakpaa. Ɪmʊ sʊ asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ n tɔwɛ
mʊ, ɪ gyɛ asɪn mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ tɔwɛ mɛ yɛ
n tɔwɛ."

13

Yesu fwɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ayaa sʊ

1 Ɪ maa san gbɛrɛɛ kɛ ba piili Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ, Yesu bɪɪ
fɛɛ saŋa fʊʊ fɛɛ ɔ lɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ
bwii kpee Mʊ-sɛ asɛ. Maa sʊ kebiti sa mʊ
asa mʊ nɪɪ ba bʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ sʊ mʊ,
ɔ nyɛ kebiti sa bamʊ naa fʊʊ ɔkaa.
2 Pɔyɪ kɛ ba piili kalaatɪpwɛ sʊ agyitɔ
kigyii mʊ, Sɪtaanɛ wʊla loo Simon mu-bii,
Gyudasi Isikariyoti mʊ tɔ yɛ, ɔ lɛɛ Yesu sa.
3 Yesu nyi Mʊ-sɛ maa taa kʊtɔ kʊmaa
waa mʊ kɪbaa tɔ, nɪɪ o nyi maa lɪɪ
Ɪbwaarɛ asɛ nɪn, nɪɪ mʊ asɛ nɪɪ ee biti
o bwii kpee.
4 Ɪmʊ sʊ ɔ kʊsʊ lɪɪ agyitɔ mʊ asɛ, nɪɪ
o bugi mʊ balɪmaasʊ, nɪɪ ɔ taa bɔrɪdɪba
dɪla mʊ kasɪyɛ.
5 Nɪɪ ɔ kyɛɛgɛ nkyu waa lapɛ gyeesa tɔ,
nɪɪ o piili ɛɛ fwɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ayaa sʊ,
yɛgɛ ɔ sʊ bɔrɪdɪba mʊ nɪɪ ɔ taa maalɛ mʊ
kasɪyɛ mʊ ɛɛ kpayɪ bamʊ ayaa sʊ.
6 Maa waa kanɪn naa fʊʊ Simon Pita sʊ
mʊ, ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fii biti fʊ
fwɪɪ mɛ ayaa sʊ nɪn?"
7 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ ɪmʊ
nɪɪ n waa falɛ fɪɪ mɛɛ yɛ fʊ nu kasɛ, amaa
kamaa tɔ fii biti fʊ ba nu ɪmʊ kasɛ."
8 Nɪɪ Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Ayee, n mɛɛ
yɛgɛ fʊ fwɪɪ mɛ ayaa sʊ kakaakʊ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Nɪɪ fʊ man yɛgɛ
nɪɪ n fwɪɪ fʊ ayaa sʊ bɪrɛ, fʊ man bɪla fii
tii mɛ abɪɪlapʊ mʊ sʊ."
9 Nɪɪ Simon Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Kanɪn
bɪrɛ Ɔnyɪrɪpɛ, man fwɪɪ mɛ ayaa sʊ nkʊn,
fwɪɪ mɛ abaa yɛ mi kumu tɔ gbaa tii sʊ."
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ tee gyee mʊ, mʊ n-yɪɪ sʊ ɪ man bɪla
ɪ sʊ ineesi, ɪmʊ sʊ mʊ ayaa sʊ nkʊn nɪɪ
ɛɛ fwɪɪ. Fanɛ n-yɪɪ sʊ ɪ man sʊ ineesi kʊ,
amɔɔ fanɛ tɔ ɔkʊlʊn."
11 Lɪɪ fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla o nyi ɔmʊ nɪɪ ee biti
ɔ lɛɛ mʊ sa, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "amɔɔ
fanɛ tɔ ɔkʊlʊn" ɪ sʊ ineesi.
12 Maa fwɪɪ bamʊ ayaa sʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ
o bwii taa mʊ balɪmaasʊ bun, nɪɪ o bwii
naa kyɪna mʊ ɔkyɪnakpa. Nɪɪ ɔ taasɛ
bamʊ yɛ, "Fan nu ɪmʊ nɪɪ n waa sa fanɛ
falɛ kasɛ?"

13 Fɛn tɪɪ mɛ yɛ "Ɔkaapʊpʊ" yɛ
"Ɔnyɪrɪpɛ" nɪɪ ɪ gyɛ kesintin, lɪɪ fɛɛ kanɪn
nɪɪ n gyɛ.
14 Nɪɪ mɛ, fanɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ fanɛ
Ɔkaapʊpʊ n fwɪɪ fanɛ ayaa sʊ falɛ, ɪ
dagaa fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan fwɪɪ abaa
ayaa sʊ.
15 N waa sɪnkaala sa fanɛ, yɛ fanɛ gbaa
fanɛ fan waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n waa sa
fanɛ falɛ.
16 N tɔwɛ fanɛ kesintin, kɪyaafɔlɛ mɛɛ
taalɛ ɔ kyɔ mʊ-nyɪrɪpɛ, nɪɪ kabɔɔ mɛɛ
taalɛ ɔ kyɔ ɔmʊ nɪɪ o sun mʊ mʊ.
17 Nbɪɪnbɪɪ fan maa bɪɪ ɪnɪmʊ falɛ, nɪɪ
fan kan waa ɪmʊ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ
waa fanɛ kusee.

Yesu tɔwɛ yɛ mʊ ɔbɪɪlapʊ kʊ ii biti ɔ lɛɛ mʊ sa

18 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Man gyɛ fanɛ kpini
asɪn nɪɪ n tɔwɛ falɛ. N nyi bamʊ nɪɪ n
lɛɛ mʊ. Amaa asɪn mʊ nɪɪ ba tɔwɛ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ, ɪ dagaa ɪ maa
ba tɔ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, 'Ɔnyɪn mʊ nɪɪ n
maa mʊ an bʊga lapɛ kʊlʊn tɔ an gyii mʊ,
biliŋi ɔmʊ nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ mɛ sʊ.'
19 "N tɔwɛ fanɛ nɪn pɔyɪ kɛ ɪ ba waa.
Nɪɪ ɪ ba mʊ, fen biti fan bɪɪ fɛɛ mɛ ɪ gyɛ
'Ɔmʊ nɪɪ n tɔwɛ yɛ n gyɛ mʊ'.
20 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ
ɔ kɔɔlɛ ɔsa mʊ nɪɪ n sun mʊ mʊ, kɔɔlɛ
mɛ gbaa mɛ nɪmʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
kɔɔlɛ mɛ mʊ, kɔɔlɛ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ
gbaa nɪmʊ."
21 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ kpini lʊwɛ mʊ,
nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ tɔ nyita mʊ. Nɪɪ o bugi tɔ
tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ,
fanɛ tɔ ɔkʊ ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa."
22 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba piili bɛɛ kɪɪ
abaa ansi tɔ, fɛ nfɛɛrɛ bamʊ tɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ
dɛɛ.
23 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ tɔ ɔkʊlʊn, ɔmʊ nɪɪ
Yesu sʊ kebiti sa mʊ mʊ, tɛ ɔ maa Yesu.
24 Nɪɪ Simon Pita ŋabɛɛ mu ansi yɛ,
"Taasɛ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ, anɪmʊ asɪn nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ falɛ?"
25 Maa kpɛɛ Yesu mʊ, ɔ taasɛ mʊ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ nɪɪ fʊ dɛɛ?"
26 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N kan taa
agyitɔ waa lapɛ tɔ mʊ, ɔmʊ nɪɪ n biti n
taa sa mʊ mʊ, mʊ ɪ gyɛ kanɪn nyɪmɪsa
maŋa." Maa kpɛɛ agyitɔ mʊ waa lapɛ mʊ
tɔ mʊ, ɔ taa sa Gyudasi Isikariyoti.
27 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyitɔ maŋa
mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ loo mʊ nfɛɛrɛ tɔ.
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊtɔ mʊ nɪɪ fii
biti yɛ fʊ waa mʊ, waa bilen-bilen."
28 Bamʊ nɪɪ ba tɛ ogyikpa maŋa kpini,
ɔkʊ man nu asɪn mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ
kasɛ.
29 Amaa Gyudasi maa gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
kɪtaa bamʊ afulee sʊ mʊ, akʊ ba fɛ nfɛɛrɛ
yɛ, Yesu sun mʊ yɛ ɔ naa sɔɔ atɔ mʊ nɪɪ
ii tiri sa Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ
mʊ. Nɪɪ akʊ mɔɔ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ o sun
mʊ nɪn yɛ ɔ taa afulee naa sa atiripu.
30 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyitɔ mʊ
lʊwɛ mʊ, nɪɪ ɔ lɪɪ kewu kyʊn. Saŋa maŋa
gyɛ kagyanbwɛ nɪn.

Yesu sa mʊ abɪɪlapʊ mʊ nbara pʊpwɛ

31 Gyudasi maa lɪɪ kyʊn mʊ, nɪɪ Yesu
tɔwɛ yɛ, "Saŋa fʊʊ fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa bʊnyaa ɪ lɪɪ ifuli, kɛ Ɪbwaarɛ
gbaa ɔ bɔla mɛ sʊ lɛɛ mʊ bʊnyaa mʊ.
32 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kan bɔla mɛ sʊ lɛɛ mʊ
bʊnyaa mʊ ifuli mʊ, ee biti ɔ bʊnyaa mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ. Ɪbwaarɛ ii
biti ɔ waa ɪmʊ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ.
33 "Mi-bii ana, saŋa gbɛrɛɛ ɪ san kɛ n
kyɪna fanɛ asɛ. Fen biti fan kɪɪ biti mɛ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ n tɔwɛ Gyiwu abi abɪlɪsa
mʊ, kanɪn nɪɪ n tɔwɛ fanɛ nbɪɪnbɪɪ falɛ
yɛ, katɪn mʊ nɪɪ n biti n kpee mʊ, fan mɛɛ
yɛ fan taalɛ ba tʊtɔ.
34 "Nbɪɪnbɪɪ n sa fanɛ kɔnɔsa pʊpwɛ yɛ,
fan nyɛ kebiti sa abaa. Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
n nyɛ kebiti sa fanɛ mʊ, kanɪn maŋa sʊ
nɪɪ fan nyɛ kebiti sa abaa.
35 Nɪɪ fan kan nyɛ kebiti sa abaa mʊ,
ɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ asa kpini ba bɪɪ yɛ fan
gyɛ mɛ abɪɪlapʊ."
36 Nɪɪ Simon Pita taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ
fɪnɛ nɪɪ fii kpee?" Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Katɪn
mʊ nɪɪ n kpee mʊ fʊ mɛɛ yɛ fʊ taalɛ buu
mɛ kpee nbɪɪnbɪɪ, amaa fii biti fu buu mɛ
ba kamaa tɔ."

Yesu tɔwɛ yɪla yɛ Pita ii biti ɔ kyɛɛ ɪlɪɪ ɪsa yɛ ɔ man nyi mʊ

(Matiwu 26:31-35; Maki 27-31; Luka 22:31-34)

37 Nıı Pita taasɛ mʊ yɛ "Ɔnyırıpɛ, mınɛ
waa nıı n mɛɛ taalɛ buu fʊ nbıınbıı. N
biti n taa mɛ nkpa taga apʊ sa fʊ."
38 Tʊtɔ nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Fii biti fu
taa fʊ nkpa taga apʊ sa mɛ kesintin? N
tɔwɛ fʊ kesintin yɛ, pɔyı kɛ kyaasɛ ɔ bʊn
mʊ, fii biti fʊ kyɛɛ ılıı ısa yɛ fʊ man nyi
mɛ."

14

Yesu tɔwɛ yuula mʊ abıılapʊ mʊ nkɔlɔ

1 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ, "Fan
man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ı ŋmaa fanɛ. Fan
kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii kɛ fan kɔɔlɛ ngbaa mɛ
gyii.
2 Ibu damantɛ ı bʊ Mɛ-Sɛ kıkpaara sʊ.
Nıı ı daa ı man gyɛ kanın nın, naafɔɔ n
tɔwɛ fanɛ. N kpee n naa lɔŋɔ ɔkyınakpa
sa fanɛ.
3 Nıı n kan kpee naa lɔŋɔ ɔkyınakpa sa
fanɛ mʊ, n biti n bwii ba taa fanɛ kpee
mɛ asɛ, kɛ fan naa kyına katın mʊ nıı n
tɛ mʊ.
4 Fen nyi ɔkpa mʊ, nıı fen nyi katın mʊ
nıı n kpee mʊ."

Yesu ı gyɛ ɔkpa mʊ
kpee Ɪbwaarɛ asɛ

5 Nıı Tomasi tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔnyırıpɛ, a
man nyi katın mʊ nıı fii kpee. Nıı nɛnɛ
nıı an biti a waa bıı ɔkpa mʊ?"
6 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ı gyɛ ɔkpa
mʊ yɛ kesintin mʊ yɛ nkpa mʊ. Ɔkʊ mɛɛ
taalɛ kpee Mɛ-Sɛ asɛ, amɔɔ ɔ bɔla mɛ sʊ.
7 Nıı fan kan fan nyi mɛ kesintin tɔ
mʊ, naafɔɔ fan nyi Mɛ-Sɛ mʊ gbaa. Lıı
nbıınbıı nımʊ ıı sʊ ii kpee mʊ, fen nyi
mʊ, nıı fen wu mʊ."
8 Nıı Filipu tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, kaapʊ
anɛ Fʊ-sɛ mʊ, kʊtɔ mʊ nıı ki tiri anɛ nın."
9 Tʊtɔ nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Filipu,
amɔɔ fʊ man nyi mɛ, halıı kanan mʊ nıı
n kyına fanɛ asɛ kyɛɛrɛɛ falɛ? Ɔsa kʊmaa
mʊ nıı o wu mɛ mʊ, o wu Mɛ-Sɛ mʊ. Mınɛ
ı waa nıı fʊ bıla fıı tɔwɛ yɛ, 'Kaapʊ anɛ
Fʊ-sɛ mʊ?'
10 Abɛɛ fʊ man kɔɔlɛ gyii yɛ n maa
Mɛ-Sɛ mʊ an gyɛ kʊkʊlʊn? Asın mʊ nıı n
tɔwɛ fanɛ mʊ man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
lɛɛ. Amaa Mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ ii
sun mu kusun.
11 Kanın sʊ fan kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ n maa
tɔwɛ yɛ, n maa Mɛ-Sɛ mʊ an gyɛ kʊkʊlʊn.
Nıı ı man gyɛ kanın gbaa mʊ, fan kɔɔlɛ
mɛ gyii lıı asın kyinkyinsa mʊ nıı fan wu
n maa waa falɛ sʊ.
12 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔsa kʊmaa mʊ
nıı ɛɛ kɔɔlɛ mɛ ee gyii mʊ, ee biti ɔ waa
atɔ mʊ nıı n waa mʊ. Ee biti ɔ waa ımʊ
nıı ı kyɔ falɛ gbaa, lıı fɛɛ n kpee Mɛ-Sɛ
mʊ asɛ nın.
13 Nıı kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fan kʊlɛ mɛ
kıtıı tɔ sʊ mʊ, n biti n waa sa fanɛ, kɛ mɛ,
Obii mʊ n bıya bʊnyaa sa Mɛ-Sɛ mʊ.
14 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fɛn kʊlɛ mɛ lıı mɛ
kıtıı tɔ sʊ mʊ, n biti n waa sa fanɛ." Yesu
da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʊ kii biti kı ba.
15 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ,
"Nıı fan kan fan sʊ kebiti sa mɛ mʊ, fen
biti fan buu mɛ kɔnɔsa.
16 N biti n kʊlɛ Mɛ-Sɛ kɛ ɔ sa fanɛ
Ɔkyɛtɔpʊ pʊpwɛ mʊ nıı ee biti ɔ baa ɔ
bʊ fanɛ asɛ kakpaa.
17 Mʊ ı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ
nıı ɛɛ lɛɛ Ɪbwaarɛ kesintin mʊ ɛɛ kaapʊ.
Dulinya abi ba mɛɛ yɛ ba taalɛ kɔɔlɛ mʊ,
lıı fɛɛ ba man nyi mʊ, nıı be mee wu mʊ.
Amaa fanɛɛ fanɛ fan nyi mʊ, lıı fɛɛ ɔ bʊ
fanɛ asɛ, nıı ee biti ɔ baa ɔ bʊ fanɛ tɔ.
18 N mɛɛ yɛ n yɛgɛ fanɛ fɛɛ aŋmengyi,
n biti n bwii ba fanɛ asɛ.
19 Ɪ san gbɛrɛɛ, dulinyaa abi ba man bıla
yɛ ba wu mɛ. Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ fen
biti fan wu mɛ. Lıı fɛɛ n maa tɛ nkpa tɔ
falɛ, fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan baa fan tɛ
nkpa tɔ.
20 Kanın kakɛ maŋa fen biti fan bıı fɛɛ
n maa Mɛ-Sɛ an gyɛ kʊkʊlʊn, nıı n maa
fanɛ gbaa an gyɛ kʊkʊlʊn.
21 "Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ mɛ kɔnɔsa,
nıı o buu ımʊ mʊ, mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ sʊ
kebiti sa mɛ. Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ kebiti
sa mɛ mʊ, Mɛ-Sɛ gbaa ii biti ɔ nyɛ kebiti
sa mʊ. Ngbaa mɛ n biti n nyɛ kebiti sa
mʊ, kɛ n lɛɛ mɛ n-yıı kaapʊ mʊ."
22 Nıı Gyudasi (man gyɛ Gyudasi
Isikariyoti mʊ) tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, mınɛ
waa nıı fii biti fʊ lɛɛ fʊ n-yıı kaapʊ anɛ
nkʊn, nıı man gyɛ dulinyaa abi mʊ?"
23 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ
nıı ɔ sʊ kebiti sa mɛ mʊ, ii biti o buu mɛ
kıkaapʊ mʊ. Mɛ-Sɛ ii biti ɔ nyɛ kebiti sa

mʊ, nɪɪ maa Mɛ-Sɛ an biti a ba mʊ asɛ, kɛ
a taa mʊ biliŋi anɛ ayɛ.
24 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ kebiti sa
mɛ mʊ, mɛɛ yɛ o buu mɛ kɪkaapʊ mʊ.
Kɪkaapʊ mʊ nɪɪ fen nu falɛ man gyɛ mɛ
gbaa-gbaa mɛ kɪkaapʊ, ɪɪ lɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ
o sun mɛ mʊ asɛ nɪn.
25 "N maa san n bʊ fanɛ asɛ falɛ sʊ nɪɪ
n tɔwɛ fanɛ falɛ asɪn.
26 Amaa Ɔkyɛtɔpʊ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ, mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ ii biti o sun
mɛ kɪtɪɪ tɔ mʊ, ii biti ɔ kaapʊ fanɛ kʊtɔ
kʊmaa kɛ o nyiŋi fanɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ
n tɔwɛ fanɛ falɛ.
27 Kayɪɪ-yuuli kɪ baa kɪ bʊ fanɛ asɛ, mɛ
gbaa-gbaa kayɪɪ-yuuli nɪɪ n sʊ n sa fanɛ.
Amaa ɪ man du fɛɛ dulinyaa kayɪɪ-yuuli
mʊ nɪɪ bɛɛ sa mʊ. Fan man yɛgɛ fanɛ
nkɔlɔ i nyita, fan man waa kufuu.
28 "Fan nu n maa tɔwɛ fanɛ yɛ, 'N kpee
kɛ n bɪla bwii ba fanɛ asɛ.' Nɪɪ fɛn kan
fen biti mɛ asɪn mʊ, naafɔɔ fanɛ ansi ii
biti i gyii fɛɛ n maa kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ,
lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ mʊ ɪ gyɛ ɔkparɛ ɔ kyɔ mɛ.
29 N wʊla n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ kpini
nbɪɪnbɪɪ pɔyɪ kɛ ɪ ba waa, nɪɪ ɪ kan ba
waa mʊ kɛ fan kɔɔlɛ mɛ gyii.
30 N mɛɛ bɪla yɛ n tɔwɛ fanɛ asɛ
kyɛɛrɛɛ, lɪɪ fɛɛ dulinyaa tɔ owura ɪɪ ba.
Ɔ man sʊ ɔlʊn mɛ sʊ,
31 amaa i tiri fɛɛ n maa waa kʊtɔ mʊ
nɪɪ Mɛ-Sɛ sa mɛ kɔnɔ yɛ n waa mʊ, kɛ
dulinyaa abi ba bɪɪ fɛɛ n sʊ kebiti sa
Mɛ-Sɛ. Fan ba kɛ a lɪɪ nfɪɪ."

15

Oyu gbaa-gbaa mʊ yɛ n-yaabi

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, "Mɛ
ɪ gyɛ wayɪn oyu gbaa-gbaa mʊ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ
abi, nɪɪ Mɛ-Sɛ ɪ gyɛ oyu mʊ ɔdɔɔpʊ.
2 Kayaa-bi kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ kyaa mɛ sʊ
nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi mʊ, ɛɛ ŋɛ kɪmʊ nɪn ɛɛ
fɔyɪ, nɪɪ kayaa-bi kʊmaa mʊ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ
abi mʊ, ɛɛ kpaalɛ kayaa-bi mʊ kɛ kɪ nyɛ
sɔyɪ abi tii sʊ.
3 Lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ sa fanɛ sʊ mʊ,
fan tɛɛ waa kyɪrɛkyɪrɛ.
4 Fan baa fan bʊ mɛ asɛ, kɛ ngbaa mɛ
n baa n bʊ fanɛ asɛ. Kɪyaa-bi nkʊn mɛɛ
taalɛ sɔyɪ abi, amɔɔ kɪ kyaa oyu mʊ sʊ.
Kanɪn maŋa nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fɛn mɛɛ
taalɛ sɔyɪ abi, amɔɔ fan bʊ mɛ asɛ.
5 "Mɛ ɪ gyɛ oyu mʊ, nɪɪ fanɛ ɪ gyɛ kɪmʊ
n-yaabi mʊ. Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan ɔ
bʊ mɛ asɛ, nɪɪ ngbaa n bʊ mʊ asɛ sʊ mʊ,
ee biti ɔ sɔyɪ abi gaa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
kayaa-bi kyaa oyu sʊ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi mʊ.
Ɪmʊ sʊ nɪɪ fan man tii mɛ sʊ bɪrɛ, fɛn mɛɛ
taalɛ waa sɛhn.
6 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man kan ɔ bʊ mɛ
asɛ bɪrɛ, o du nɪn fɛɛ kayaa-bi mʊ nɪɪ ba
ŋɛ tʊʊ nɪɪ kɪ wʊlɛ. Kanɪn n-yaabi nɪɪ bɛɛ
tasɛ bɛɛ tʊʊ fʊlɔn tɔ, kɛ ɪ dɪyɛ mʊ.
7 Nɪɪ fan kan fan bʊ mɛ asɛ, nɪɪ mɛ asɪn
mʊ bʊ fanɛ tɔ mʊ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fen
biti, nɪɪ fan kʊlɛ Ɪbwaarɛ mʊ, ee biti ɔ
waa sa fanɛ.
8 Nɪɪ fan kan sɔyɪ abi gaa, mʊ nɪɪ ɪɪ
kaapʊ fɛɛ fan gyɛ mɛ abɪɪlapʊ mʊ, ɪmʊ
ɪ nyɛ lɛɛ Mɛ-Sɛ bʊnyaa mʊ ifuli kaapʊ.
9 "Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ sʊ kebiti
sa mɛ mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ ngbaa mɛ n sʊ
kebiti sa fanɛ. Ɪmʊ sʊ fan kyaga sʊ kyɪna
mi kebiti mʊ tɔ.
10 Nɪɪ fan kan buu mɛ kɔnɔsa mʊ, n biti
n kyaga sʊ nyɛ kebiti sa fanɛ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ n buu Mɛ-Sɛ kɔnɔsa nɪɪ ɔ sʊ kebiti
sa mɛ mʊ.
11 N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ nɪn kɛ mi
kensi-gyii ɔ kyɪna fanɛ tɔ, kɛ fanɛ
kensi-gyii mʊ ɔ naa lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ.
12 Mɛ kɔnɔsa ɪ gyɛ yɛ, Fan nyɛ kebiti
sa abaa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n nyɛ kebiti sa
fanɛ mʊ.
13 Kebiti kɪ man bʊ tɔ kɪ kyɔ kɪnɪmʊ fɛɛ
ɔkʊ maa wu sa mʊ kyɛmɪnɛ ana.
14 Nɪɪ fan kan buu mɛ kɔnɔsa mʊ bɪrɛ,
fan gyɛ mɛ kyɛmɪnɛ ana nɪn.
15 N mɛɛ bɪla yɛ n tɪɪ fanɛ mɛ ayaafɔlɛ,
lɪɪ fɛɛ kɪyaafɔlɛ man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ
mʊ-nyɪrɪpɛ ɪɪ waa. Amaa n tɪɪ fanɛ mɛ
kyɛmɪnɛ ana nɪn, lɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ
nɪɪ n bɪɪla lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ mʊ, n lɛɛ kaapʊ
fanɛ.
16 Man gyɛ fanɛ ɪ lɛɛ mɛ. Amaa mɛ ɪ
lɛɛ fanɛ, nɪɪ n sun fanɛ yɛ fan naa sɔyɪ
abi mʊ nɪɪ ii biti ɪ kyɛɛrɛɛ. Nɪɪ fan kan
waa kanɪn mʊ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan
kʊlɛ Mɛ-Sɛ mɛ kɪtɪɪ tɔ mʊ, ee biti ɔ waa
sa fanɛ.
17 Mɛ kɔnɔsa ɪ gyɛ yɛ, fan nyɛ kebiti sa
abaa."

Dulinya asa bee kisi abɪɪlapʊ mʊ

18 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “Nıı dulinyaa abi ba
kan bɛɛ kisi fanɛ mʊ, fan baa fan nyiŋi fɛɛ
mɛ nıı ba daa kikisi.
19 Nıı fan kan fan du fɛɛ dulinyaa tɔ abi
bırɛ, naafɔɔ dulinyaa abi bee biti ba nyɛ
kebiti sa fanɛ fɛɛ kımʊ asa. Amaa fan
man gyɛ dulinyaa abi. Mɛ ı lɛɛ fanɛ lıı
dulinyaa abi tɔ. Ɪmʊ sʊ nıı dulinyaa abi
bee kisi fanɛ mʊ.
20 Fan nyiŋi asın mʊ nıı n tɔwɛ
fanɛ mʊ yɛ, ‘Kıyaafɔlɛ mɛɛ taalɛ ɔ kyɔ
mʊ-nyırıpɛ.’ Ɪmʊ sʊ n maa wu awʊrʊfɔ
bamʊ abaa tɔ falɛ, kanın nıı fanɛ gbaa
fanɛ fen biti fan wu awʊrʊfɔ bamʊ abaa
tɔ. Nıı ba kan buu mɛ kıkaapʊ mʊ, bee
biti ba buu fanɛ kıkaapʊ mʊ gbaa.
21 Lıı mɛ kıtıı sʊ, nıı bee biti ba waa
fanɛ ınımʊ kpini, lıı fɛɛ ba man nyi Ɔmʊ
nıı o sun mɛ mʊ.
22 Nıı n daa man ba tɔwɛ asın mʊ sa
bamʊ nın, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ ba wu alibi
kʊpwɛ. Amaa nbıınbıı ba man sʊ kɔnɔ
kılɛɛ lıı bamʊ alibi sʊ.
23 Ɔkʊmaa mʊ nıı ee kisi mɛ mʊ, ee kisi
Mɛ-Sɛ mʊ gbaa.
24 N ba waa asın kyinkyinsa mʊ nıı ɔkʊ
man pıı taalɛ waa bamʊ tɔ. Nıı ba daa ba
man wu ımʊ bırɛ nın, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ
ba wu alibi kʊpwɛ. Amaa nbıınbıı ba wu
asın kyinkyinsa nımʊ kpini. Halıı ımʊ
kpini gbaa mʊ ba kisi maa Mɛ-Sɛ.
25 Amaa ınımʊ ı yɛgɛ Asınkyan yılasa
mʊ ı ba tɔ. Asın mʊ ı gyɛ yɛ, ‘Ba kisi mɛ
yɛgɛ ı man sʊ kasɛ.’
26 “Amaa n biti n sun Ɔkyɛtɔpʊ mʊ lıı
Mɛ-Sɛ asɛ, mʊ ı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʊ nıı ɛɛ lɛɛ kesintin lıı Ɪbwaarɛ sʊ ɛɛ
kaapʊ.
27 Nıı ı dagaa fanɛ gbaa fanɛ fan gyii
mɛ n-yıı sʊ kesintin, lıı fɛɛ fan bʊ mɛ asɛ
lıı npiili asɛ.

16

1 “N tɔwɛ fanɛ ınımʊ kpini nın, kɛ fan
man nyɛ yɛgɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
2 Bee biti ba gya fanɛ lıı Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa. Saŋa kʊ ii biti
ɔ ba, nıı ɔkʊ kan ba mɔɔ fanɛ gbaa mʊ,
ee biti ɔ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ee sun kusun ɛɛ kyɛ
Ɪbwaarɛ tɔ nın.
3 Bee biti ba waa falɛ atɔ, lıı fɛɛ ba man
nyi Mɛ-Sɛ mʊ, nıı ba man nyi mɛ.
4 N tɔwɛ fanɛ ınımʊ nın, nıı saŋa mʊ
kan fʊʊ mʊ, fen biti fan nyiŋi fɛɛ n wʊla
da fanɛ amu tɔ. N man tɔwɛ fanɛ ınımʊ
bilen, lıı fɛɛ n san n bʊ fanɛ asɛ.”

Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kusun (Gyɔn 14:16, 26, 15:26)

5 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “Nbıınbıı n kpee
ɔmʊ nıı o sun mɛ mʊ asɛ nın, amaa fanɛ
ɔkʊ man taasɛ mɛ katın mʊ nıı n kpee.
6 Lıı fɛɛ n maa tɔwɛ fanɛ ınımʊ kpini
sʊ mʊ, fanɛ nkɔlɔ tɔ i nyita.
7 Amaa n tɔwɛ fanɛ kesintin, mi kikpe
mʊ kı gyɛ tɔnɔ sa fanɛ nın. Nıı n man
kan kpee mʊ, Ɔkyɛtɔpʊ mʊ mɛɛ yɛ ɔ ba
fanɛ asɛ. Amaa nıı n kan kpee mʊ, n biti
n sun mʊ fanɛ asɛ.
8 Nıı ɔ kan ba mʊ, ee biti ɔ ba yɛgɛ
dulinyaa tɔ asa ba bıı fɛɛ ba fɔyı ɔkpa lıı
bamʊ alibi sʊ, yɛ ıkpa kikyiigi mʊ sʊ yɛ
Ɪbwaarɛ asın kigyii sʊ.
9 Ɔkpa mʊ nıı ba fɔyı lıı bamʊ alibi sʊ
mʊ ı gyɛ yɛ ba mɛɛ kɔɔlɛ mɛ bee gyii.
10 Ɔkpa mʊ nıı ba fɔyı lıı ıkpa kikyiigi
sʊ mʊ, ı gyɛ yɛ n kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ katın
mʊ nıı fan man bıla yɛ fan wu mɛ.
11 Ɔkpa mʊ nıı ba fɔyı lıı Ɪbwaarɛ asın
kigyii sʊ mʊ, ı gyɛ yɛ Ɪbwaarɛ tɛɛ wʊla
bun dulinyaa nımʊ tɔ Owura mʊ kʊpwɛ.
12 “N sʊ asın kʊkyɔ n tɔwɛ fanɛ, amaa
fan mɛɛ taalɛ kıtaa ımʊ kpini nbıınbıı
nımʊ.
13 Amaa nıı Kayaayu mʊ nıı ɛɛ lɛɛ
kesintin ɛɛ kaapʊ kan ba mʊ, ee biti ɔ
kaapʊ fanɛ kɛ fan bıı kesintin mʊ kpini.
Man gyɛ mʊ gbaa-gbaa ɔlʊn sʊ nıı ɛɛ
tɔwɛ. Amaa kʊtɔ mʊ nıı ee nu mʊ nkʊn
nıı ɛɛ tɔwɛ, nıı ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ kʊtɔ
mʊ nıı kii biti kı ba.
14 Lıı kʊtɔ mʊ nıı o nu lıı mɛ asɛ nıı ee
biti ɔ lɛɛ kaapʊ fanɛ, kɛ ee biti ɔ bıya mɛ
bʊnyaa.
15 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı gyɛ Mɛ-Sɛ mʊ
lɛɛ mʊ, gyɛ mɛ lɛɛ nın. Ɪmʊ sʊ nıı n tɔwɛ
fanɛ yɛ Kayaayu mʊ ii biti ɔ taa kʊtɔ mʊ
nıı kı gyɛ mɛ lɛɛ mʊ ba kaapʊ fanɛ.”

Kɔkɔlɔ nyita biliŋi kɔkɔlɔ fuuli

16 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Ɪ san
gbɛrɛɛ fan man bıla yɛ fen wu mɛ, nıı
ı bıla waa gbɛrɛɛ fen biti fen wu mɛ.”

17 Tʊtɔ maŋa nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ akʊ bɛɛ
taasɛ abaa yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ mʊ katɔwɛ mʊ
ɪɪ kaapʊ? Maa tɔwɛ yɛ, ‘Ɪ san gbɛrɛɛ fan
man bɪla yɛ fan wu mɛ, nɪɪ ɪ bɪla waa
gbɛrɛɛ, fen biti fan wu mɛ’ nɪɪ ɔ bɪla bwii
tɔwɛ yɛ, ‘N kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ’ mʊ, mɪnɛ
nɪɪ ɪnɪmʊ ɪɪ kaapʊ?”
18 Nɪɪ ba maa sʊ bɛɛ taasɛ yɛ, “ ‘Ɪ san
gbɛrɛɛ’ mʊ, ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ nɛnɛ? A mee
nu asɪn mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ.”
19 Nɪɪ Yesu bɪɪ fɛɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ bee
biti ba taasɛ mʊ asɪn mʊ kasɛ, nɪɪ ɔ taasɛ
bamʊ yɛ, “N maa tɔwɛ yɛ, ‘Ɪ san gbɛrɛɛ
fan man bɪla yɛ fen wu mɛ, nɪɪ ɪ bɪla waa
gbɛrɛɛ fen biti fan wu mɛ’ mʊ, ɪmʊ asɪn
nɪɪ fɛn taasɛ abaa?
20 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, fen biti fan
su kɛ fan bɔta tɔ, yɛgɛ dulinyaa abi mɔɔ
bee gyii bamʊ ansi. Fanɛ nkɔlɔ ii biti ii
nyita fanɛ, amaa fanɛ nkɔlɔ kinyita ii biti
ɪ ba biliŋi nkɔlɔ fuuli.
21 I du nɪn fɛɛ keduŋidi maa kɪtaa ɔkyɪɪ
mʊ, ɪ kɔ mʊ lɪɪ fɛɛ mʊ awʊrʊfɔ saŋa fʊʊ.
Amaa nɪɪ ɔ kʊʊgɛ kebii mʊ, ɛɛ tan mʊ
awʊrʊfɔ mʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ kʊʊgɛ kebii waa
dulinyaa tɔ.
22 Kanɪn nɪɪ i du sa fanɛ gbaa fanɛ.
Nbɪɪnbɪɪ fan bʊ awʊrʊfɔ tɔ. Amaa n biti
n bɪla wu fanɛ, kɛ fanɛ ansi i gyii. Nɪɪ
ɔkʊ mɛɛ taalɛ lɛɛ kanɪn kensi-gyii maŋa
lɪɪ fanɛ tɔ.
23 Nɪɪ kakɛ maŋa kan fʊʊ mʊ, fan man
bɪla yɛ fan taasɛ mɛ sɛhn. N tɔwɛ fanɛ
kesintin yɛ Mɛ-Sɛ ii biti ɔ sa fanɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ fan kʊlɛ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.
24 Halɪɪ ba lɪɪ ndaga fan man pɪɪta kʊlɛ
kʊtɔ kʊ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ. Fan kʊlɛ, fen
biti fan nyɛ, kɛ fanɛ kensi-gyii ɔ nyɛ akyɔ.
25 “Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ aŋasan tɔ nɪɪ n
tɔwɛ asɪn nɪmʊ. Amaa saŋa kʊ ɪɪ ba nɪɪ n
man bɪla yɛ n tɔwɛ fanɛ aŋasan tɔ. N biti
n lɛɛ ifuli tɔwɛ fanɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ lɪɪ
Mɛ-Sɛ sʊ.
26 Kanɪn kakɛ maŋa fen biti fan kʊlɛ
Mɛ-Sɛ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ. N mɛɛ tɔwɛ nɪn
yɛ n biti n yɪlɛ fanɛ ayaa tɔ kʊlɛ Mɛ-Sɛ sa
fanɛ.
27 Lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ mʊ gbaa-gbaa sʊ kebiti
sa fanɛ, kpalɪ fɛɛ fan sʊ kebiti sa mɛ nɪɪ
fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ n lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
28 N lɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ asɛ ba dulinyaa tɔ. Nɪɪ
nbɪɪnbɪɪ n lɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ n bwii n
kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ.”
29 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba tɔwɛ yɛ,
“Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, fʊ man bɪla fɪɪ tɔwɛ
aŋasan tɔ, fii sii fii bugi tɔ nɪn fɪɪ tɔwɛ.
30 Nbɪɪnbɪɪ an wu fɛɛ fu nyi kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ, nɪɪ ɪ man bɪla i tiri fɛɛ ɔkʊ a taasɛ
fʊ kʊtɔ kʊ. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ an kɔɔlɛ fu
gyii yɛ fʊ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.”
31 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ
fan kɔɔlɛ gyii?
32 Amaa saŋa kʊ ɪɪ ba, nɪɪ kɪ tɛɛ ba gbaa,
nɪɪ fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ yaasɛ tɔ
kpee mʊ ayɛ. Fen biti fan yɛgɛ mɛ nkʊn.
Amaa ɪ mɛɛ yɛ ɪ san mɛ nkʊn lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ
mʊ bʊ mɛ asɛ.
33 “N tɔwɛ fanɛ falɛ asɪn nɪn, kɛ lɪɪ mɛ
sʊ mʊ, kɛ fan nyɛ kayɪɪ-yuuli. Fen biti fan
gyii awʊrʊfɔ dulinyaa nɪmʊ tɔ. Amaa fan
nyɛ nkɔlɔ, lɪɪ fɛɛ n kɔ gyii dulinyaa mʊ
sʊ.”

17

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mʊ n-yɪɪ

1 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ, ɔ
kʊsaa mu kumu kɪɪ sʊsʊ nɪɪ ɔ kʊlɛ
Ɩbwaarɛ yɛ,
“Nsɛ saŋa mʊ fʊʊ. Sa mɛ, Fu-bii mʊ
bʊnyaa, kɛ mɛ, Fu-bii mʊ gbaa n sa fʊ
bʊnyaa.
2 Lɪɪ fɛɛ fʊ sa mɛ ɔlʊn lɪɪ asa kpini sʊ,
fɛɛ n sa asa mʊ nɪɪ fʊ taa bɔɔta mɛ mʊ
kpini nkpa kakpaa.
3 Nkpa kakpaa mʊ ɪ gyɛ yɛ asa ba bɪɪ
fʊ, kesintin Ɩbwaarɛ kʊlʊn mʊ, kɛ ba bɪɪ
mɛ, Yesu Krisito mʊ nɪɪ fu sun mʊ.
4 N bɪya fʊ bʊnyaa kasɛ sʊ nfɪɪ, lɪɪ n
maa lʊwɛ fu kusun mʊ nɪɪ fʊ sa mɛ yɛ n
ba waa mʊ sʊ.
5 Mɛ-Sɛ, sa mɛ bʊnyaa fu ansi tɔ
nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ, bʊnyaa mʊ nɪɪ n wʊla n
sʊ fʊ asɛ pɔyɪ nɪɪ fʊ tʊʊ dulinyaa mʊ.”

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mʊ abɪɪlapʊ mʊ

6 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, “N lɛɛ fu kedubi
kaapʊ bamʊ nɪɪ fʊ lɛɛ bamʊ lɪɪ dulinyaa
nɪmʊ tɔ sa mɛ mʊ. Ba daa ba gyɛ fʊ lɛɛ
nɪn, nɪɪ fʊ taa bamʊ sa mɛ. Nɪɪ ba kɔɔlɛ
fʊ asɪn mʊ nɪɪ ba buu ɪmʊ.
7 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ba bɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ n sʊ mʊ lɪɪ fʊ asɛ nɪn.

8 Lıı fɛɛ n tɔwɛ bamʊ asın mʊ nıı fʊ sa
mɛ mʊ, nıı ba kɔɔlɛ. Ba bıı kesintin tɔ fɛɛ
n lıı fʊ asɛ, nıı ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i sun
mɛ.
9 N kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ n sa bamʊ. N
mɛɛ kʊlɛ n sa dulinyaa abi, amaa bamʊ
nıı fʊ taa sa mɛ, lıı fɛɛ ba gyɛ fʊ lɛɛ mʊ.
10 Asa mʊ nıı ba gyɛ mɛ lɛɛ mʊ kpini,
ba gyɛ fʊ lɛɛ, nıı bamʊ nıı ba gyɛ fʊ lɛɛ
mʊ ba gyɛ mɛ lɛɛ. Lıı bamʊ sʊ nıı mɛ
bʊnyaa mʊ lıı ifuli.
11 N man bıla yɛ n kyına dulinyaa nımʊ
tɔ, n ba fʊ asɛ nın. Amaa bɛɛ bamʊ
bırɛ ba san ba bʊ dulinyaa nımʊ tɔ.
Nsɛ Kyırɛkyırɛ taa fʊ kıtıı mʊ nıı fʊ sa
mɛ ɔlʊn mʊ kun bamʊ, kɛ ba nyɛ waa
kʊkʊlʊn fɛɛ kanan mʊ nıı maa fʊ an gyɛ
kʊkʊlʊn mʊ.
12 Maa kyına n bʊ bamʊ asɛ mʊ, kıtıı
mʊ nıı fʊ sa mɛ mʊ, kımʊ ɔlʊn tɔ nıı n
taa kıı bamʊ sʊ, nıı n kun bamʊ. Imʊ sʊ
bamʊ tɔ ɔkʊ man fɔyı, amɔɔ ɔmʊ nıı ɔ
dagaa fɛɛ ɔ fɔyı mʊ, kɛ Asınkyan yılasa
mʊ ı ba tɔ.
13 "Nbıınbıı n ba fʊ asɛ nımʊ. Amaa
maa san n bʊ dulinyaa nımʊ tɔ mʊ nıı n
tɔwɛ ınımʊ, kɛ ba nyɛ mɛ kensi-gyii bamʊ
tɔ danbırasa naa lʊwɛ.
14 N taa fʊ asın mʊ sa bamʊ, nıı
dulinyaa abi ba kisi bamʊ, lıı fɛɛ ba man
bıla ba gyɛ dulinyaa tɔ abi, fɛɛ kanan mʊ
nıı n man gyɛ dulinyaa tɔ obii mʊ.
15 N mɛɛ kʊlɛ fʊ nın yɛ fʊ lɛɛ bamʊ lıı
dulinyaa tɔ, amaa n kʊlɛ nın yɛ fu kun
bamʊ lıı Sıtaanɛ sʊ.
16 Ba man gyɛ dulinyaa nımʊ lɛɛ, fɛɛ
kanan mʊ nıı n man gyɛ kımʊ lɛɛ mʊ.
17 Taa fʊ asın kesintin lɔŋɔ bamʊ yıla,
lıı fɛɛ fʊ asın mʊ ı gyɛ kesintin.
18 Fɛɛ kanan mʊ nıı fu sun mɛ dulinyaa
tɔ mʊ, kanın nıı ngbaa mɛ n sun bamʊ
dulinyaa tɔ.
19 Lıı bamʊ sʊ nıı n taa mɛ n-yıı sa fʊ,
kɛ ngbaa bamʊ ba nyɛ taa bamʊ n-yıı sa
fʊ kesintin tɔ."

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mu abuupu kpini

20 Nıı Yesu bıla kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ,
"Man gyɛ mɛ abıılapʊ mʊ nkʊn nıı n kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ n sa. N kʊlɛ n sa bamʊ nıı
bee biti ba be nu mɛ asın lıı bamʊ asɛ kɛ
ba kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ gbaa.
21 Nsɛ, mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ı gyɛ yɛ bamʊ
kpini ba waa kʊkʊlʊn, fɛɛ kanan mʊ nıı
fʊ bʊ mɛ tɔ nıı ngbaa n bʊ fʊ tɔ mʊ.
N kʊlɛ fʊ yɛ, ba baa ba bʊ anɛ tɔ, kɛ
dulinyaa abi ba kɔɔlɛ gyii yɛ fu i sun mɛ.
22 N sa bamʊ bʊnyaa mʊ nıı fʊ sa mɛ
mʊ, kɛ ba nyɛ waa kʊkʊlʊn fɛɛ kanan mʊ
nıı an gyɛ kʊkʊlʊn mʊ.
23 N ba n bʊ bamʊ tɔ yɛgɛ fʊ bʊ mɛ tɔ, kɛ
ba bʊga waa kɔnɔ kʊlʊn naa lʊwɛ. Inımʊ
ii biti ı yɛgɛ dulinyaa abi ba bıı fɛɛ fu i sun
mɛ, nıı fʊ sʊ kebiti sa bamʊ fɛɛ kanan mʊ
nıı fʊ sʊ kebiti sa mɛ mʊ.
24 "Nsɛ n biti fɛɛ bamʊ nıı fʊ taa sa mɛ
mʊ, ba baa ba bʊ mɛ asɛ katın mʊ nıı n
bʊ mʊ. Kɛ ba wu mɛ bʊnyaa mʊ nıı fʊ taa
sa mɛ mʊ, lıı fɛɛ fʊ sʊ kebiti sa mɛ pɔyı
nıı fʊ tʊʊ dulinyaa mʊ.
25 "Nsɛ, ıkpa kyiigisa wuya, dulinyaa
abi ba maa man nyi fʊ, amaa mɛɛ mɛ n
nyi fʊ, nıı mi abuupu mʊ be nyi fɛɛ fu i
sun mɛ.
26 N lɛɛ fu kedubi kaapʊ bamʊ, nıı n biti
n kyaga sʊ lɛɛ fʊ kaapʊ bamʊ, kɛ fu kebiti
mʊ nıı fʊ sʊ sa mɛ mʊ kı baa kı bʊ bamʊ
tɔ, kɛ ngbaa mɛ n baa n bʊ bamʊ tɔ."

18

Ba kpee ba naa kıtaa Yesu

(Matiwu 26:47-56; Maki 14:43-50; Luka 22:47-53)

1 Yesu maa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ lʊwɛ
mʊ, maa mʊ abıılapʊ mʊ ba faa kıpantan
mʊ nıı bɛɛ tıı kımʊ yɛ Kidiron kpee kımʊ
benbe. Kadɔɔ-bi kʊ kʊbʊ tʊtɔ, nıı ba loo
kımʊ tɔ.
2 Nıı Gyudasi mʊ nıı ɛɛ lɛɛ Yesu ɛɛ
sa mʊ, nyi tʊtɔ. Lıı fɛɛ, Yesu maa mʊ
abıılapʊ bɛɛ taalɛ bɛɛ gyaŋɛ tʊtɔ.
3 Imʊ sʊ aseepu bılısa yɛ Farasii
abi ba yɛgɛ nıı Gyudasi gyankpaa
Roma anaakɔpʊ yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
akıısʊpʊ, yɛgɛ ba sʊ ıgyaa yɛ ıfıtıla yɛ
adʊntɔ ba kadɔɔ-bi mʊ tɔ.
4 Yesu maa nyi kʊtɔ mʊ nıı kii biti kı ba
mʊ sʊ mʊ, ɔ lıı abıılapʊ mʊ tɔ nıı ɔ taasɛ
bamʊ yɛ, "Anımʊ nıı fen biti?"
5 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An biti Yesu
Kanasareti-nyın mʊ nın."

Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ gyɛ mʊ.” Yɛgɛ
Gyudasi mʊ nıı ɛɛ lɛɛ mʊ sa mʊ yılɛ bamʊ
asɛ tʊtɔ.
6 Yesu maa tɔwɛ yɛ, “Mɛ ı gyɛ mʊ” mʊ,
nıı ba bwii kamaa tıyɛ kasɛ.
7 Nıı ɔ bıla taasɛ bamʊ yɛ, “Anımʊ nıı
fen biti?”
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “An biti Yesu
Kanasareti-nyın mʊ nın.”
8 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ yɛ
mɛ ı gyɛ mʊ. Ɪmʊ sʊ nıı mɛ nıı fen biti
bırɛ, fan yɛgɛ bamʊ nıı ba tii mɛ sʊ falɛ
ba natɛ.”
9 Ɪnımʊ ı waa nın, kɛ asın mʊ nıı ɔ wʊla
tɔwɛ mʊ ı ba tɔ. Asın mʊ ı gyɛ yɛ, “N man
yɛgɛ bamʊ nıı fʊ taa bamʊ sa mɛ mʊ tɔ
ɔkʊ fɔyı” mʊ.
10 Simon Pita sʊ sakunde, nıı ɔ bııtɛ
kımʊ lɔɔrɛ nıı ɔ ŋɛ oseepu bılısa asɛ
kıyaafɔlɛ gyisa kʊsʊ tın. Kıyaafɔlɛ maŋa
kıtıı ı gyɛ Malikusi.
11 Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Bwiiyaa fʊ
sakunde mʊ waa kımʊ kukufee tɔ. Fʊ
man nyi fɛɛ i tiri fɛɛ n gyii awʊrʊfɔ mʊ
nıı Nsɛ Ɪbwaarɛ ŋmina yıla mɛ mʊ?”

Ba taa Yesu kpee
Ɔbılısa Anasi asɛ

12 Nıı anaakɔpʊ mʊ yɛ bamʊ ɔbılısa
yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akıısʊpʊ mʊ ba
kıtaa Yesu, nıı ba ŋmina mʊ.
13 Nıı ba gyankpaa taa mʊ kpee Anasi
asɛ, mʊ ı gyɛ Kayifasi mʊ-saa, mʊ nıı ɔ
gyɛ oseepu bılısa asɛ kanın kesu maŋa.
14 Kayifasi maŋa ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ daa
tɔwɛ waa Gyiwu abi mʊ yɛ ı bɔ fɛɛ
nyımısa kʊlʊn o wu sa asa kpini mʊ.

Pita kıkyɛ gyankpaasa
yɛ ɔ man nyi Yesu
(Matiwu 26:69-70; Maki 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simon Pita maa ɔbıılapʊ kʊ ba buu
Yesu. Fɛɛ ɔbıılapʊ mʊ maa nyi Oseepu
bılısa asɛ mʊ sʊ mʊ, o buu Yesu loo
oseepu bılısa asɛ mʊ kıkpaara sʊ.
16 Amaa Pita gyoo kebunɔ. Ɔbıılapʊ mʊ
nıı o nyi Oseepu bılısa asɛ mʊ, bwii ba
tɔwɛ kibite mʊ nıı ɛɛ kıı kebunɔ mʊ sʊ
mʊ asɛ, nıı ɔ taa Pita loo.
17 Kibite mʊ nıı ɔ kıı kebunɔ mʊ taasɛ
Pita yɛ, “Fʊ man gyɛ Yesu abıılapʊ mʊ
ɔkʊ nın?”
Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ayee, n man gyɛ.”
18 Ɪ kyına ı gyɛ awɔɔ tɔ nın, nıı ayaafɔlɛ
yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akıısʊpʊ mʊ ba
dıyɛla fʊlɔn bɛɛ wʊlɛ, nıı Pita gbaa ba
yılɛ bamʊ asɛ ɛɛ wʊlɛ fʊlɔn.

Oseepu bılısa asɛ mʊ
taasɛ Yesu asın
(Matiwu 26:59-66; Maki 14:56-64; Luka 22:66-71)

19 Oseepu bılısa asɛ Anasi taasɛ Yesu lıı
mʊ abıılapʊ mʊ yɛ asın mʊ nıı ɛɛ kaapʊ
mʊ sʊ.
20 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Saŋa kʊmaa
nımʊ sakyɔ tɔ nıı n tɔwɛ asın, yɛgɛ n
kaapʊ atɔ kabwaarɛ-kʊlɛ ıgyaŋɛkpa yɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ katın mʊ nıı
Gyiwu abi kpini bɛɛ gyaŋɛ mʊ. N man
tɔwɛ kʊtɔ kʊ baala asiri tɔ.
21 Mınɛ sʊ nıı fıı taasɛ mɛ falɛ asın?
Taasɛ bamʊ nıı ba nu mɛ asɛ mʊ. Ba nyi
kʊtɔ mʊ nıı n tɔwɛ.”
22 Yesu maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı
akıısʊpʊ mʊ tɔ ɔkʊ mʊ nıı ɔ yılɛ tʊtɔ mʊ
kpa mʊ ɔtan, nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, “Falɛ nıı ı
dagaa fʊ maa lɛɛ Oseepu bılısa asɛ kɔnɔ?”
23 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nıı n kan tɔwɛ
asın akʊ nıı ı man bʊrɔn mʊ, tɔwɛ asın
maŋa kɛ ɔkʊmaa nımʊ o nu. Amaa nıı
mɛ asın mʊ ı gyɛ kesintin mʊ, mınɛ waa
nıı fʊ da mɛ ɔtan?”
24 Tʊtɔ nıı ɔbılısa Anasi yɛgɛ nıı ba taa
Yesu yɛ kanan mʊ nıı ba ŋmina mʊ mʊ
naa sa Kayifasi, Oseepu bılısa asɛ mʊ.

Pita kıkyɛɛ kınyɔsapʊ yɛ
kısasapʊ yɛ ɔ man nyi Yesu
(Matiwu 26:71-75; Maki 14:69-72; Luka 22:57-62)

25 Simon Pita san ɔ yılɛ ɛɛ wʊlɛ fʊlɔn,
nıı ɔkʊ ba taasɛ mʊ yɛ, “Fʊ man gyɛ mʊ
abıılapʊ mʊ tɔ ɔkʊ nın?” Nıı Pita kyɛ yɛ,
“Ayee, n man gyɛ.”
26 Nıı oseepu bılısa asɛ mʊ ayaafɔlɛ mʊ
tɔ ɔkʊ, ɔmʊ nıı Pita ŋɛ mʊ kʊsʊ tın mʊ,
mʊ kʊʊpʊ, taasɛ mʊ yɛ, “N man wu fʊ
maa bʊ mʊ asɛ kadɔɔ-bi mʊ tɔ?”
27 Nıı Pita bwii kyɛ. Opula maŋa tɔ nıı
kyaasɛ bʊn.

Ba taa Yesu kpee Paleti asɛ
(Matiwu 27:1-2; Maki 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Nɪɪ ba lɛɛ Yesu lɪɪ Kayifasi asɛ
nyenyenfuu, kpee Ɔsʊwʊlɛ Ɔkɪɪsʊpʊ mʊ
kɪkpaara tɔ Amaa Gyiwu abi mʊ ba man
loo kɪkpaara mʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ ba kan loo
tʊtɔ mʊ, bee biti ba waa ineesi kɛ i tii
bamʊ ɔkpa kɛ ba man nyɛ gyii Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ.
29 Ɪmʊ sʊ Ɔsʊwʊlɛ ɔkɪɪsʊpʊ Paleti lɪɪ
kɪkpaara sʊ ba bamʊ asɛ, nɪɪ ɔ taasɛ
bamʊ yɛ, "Mɪnɛ asɪn pwɪɪsa nɪɪ fan sʊ lɪɪ
ɔnyɪn nɪmʊ sʊ?"
30 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔ daa ɔ man waa
alibi akʊ nɪn, naafɔɔ a mɛɛ yɛ a taa mʊ
ba waa fʊ abaa tɔ."
31 Paleti tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan taa mʊ
bwii kɛ fan naa taa fanɛ gbaa-gbaa fanɛ
nbara gyii mʊ asɪn."

Amaa ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ Roma abi
fan man sa anɛ ɔkpa yɛ a mɔɔ ɔkʊ."
32 Ɪnɪmʊ ɪ waa nɪn kɛ asɪn mʊ nɪɪ Yesu
tɔwɛ lɪɪ mu lewu mʊ nɪɪ ee biti o wu mʊ
kudubi ɪ ba tɔ.
33 Nɪɪ Paleti bwii loo mʊ kɪkpaara tɔ.
Nɪɪ ɔ tɪɪ Yesu ba yɪlɛ mu ansi tɔ, nɪɪ ɔ
taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Gyiwu abi Owura
mʊ?"
34 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Asɪn mʊ nɪɪ fʊ
taasɛ mɛ falɛ lɪɪ fʊ asɛ nɪn abɛɛ ɔsa kʊ ɪ
tɔwɛ mɛ asɪn sa fʊ?"
35 Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N gyɛ Gyiwu obii
nɪn? Fʊ gbaa-gbaa fʊ asa yɛ fʊ aseepu
bɪlɪsa ɪ taa fʊ waa mɛ kɪbaa tɔ. Mɪnɛ nɪɪ
fʊ waa?"
36 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mi kuwura-gyii
kɪ man gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ lɛɛ. Nɪɪ
n daa n gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ lɛɛ nɪn,
naafɔɔ mi abuupu ba dɪn kɔ sa mɛ,
kɛ Gyiwu abi ba man nyɛ mɛ kɪtaa
waa bamʊ abɪlɪsa abaa tɔ. Amaa mi
kuwura-gyii mʊ kɪ man gyɛ dulinyaa
nɪmʊ tɔ lɛɛ."
37 Nɪɪ Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kanɪn bɪrɛ fʊ
gyɛ owura nɪn!"

Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fʊ maa tɔwɛ yɛ n gyɛ
owura mʊ, ɪ gyɛ kesintin. Ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ mɛ ba dulinyaa tɔ, kɛ n ba tɔwɛ lɪɪ
kesintin mʊ sʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti
kesintin mʊ ii nu mɛ asɛ."

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:15-31; Maki 15:6-20; Luka 22:13-25)

38 Nɪɪ Paleti taasɛ mʊ yɛ, "Mɪnɛ ɪ gyɛ
kesintin?" Maa taasɛ mʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ o
bwii lɪɪ kpee Gyiwu abi mʊ asɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ yɛ, "N man wu asɪn mʊ nɪɪ n yɪlɛ
sʊ kɛ n bun ɔnyɪn nɪmʊ kʊpwɛ.
39 Amaa ɪ gyɛ fanɛ anaana tɔ nɪn fɛɛ
Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii saŋa
n yɛgɛ n lɛɛ bamʊ nɪɪ ba tii bamʊ obu mʊ
ɔkʊ mʊ nɪɪ fen biti mʊ, n sa fanɛ. Ɪmʊ sʊ
fen biti fɛɛ n yɛgɛ fanɛ Gyiwu abi owura
mʊ sa fanɛ abɛɛ?"
40 Nɪɪ ba kuusi tɔwɛ yɛ, "Ayee! Man gyɛ
mʊ, lɛɛ Barabasi sa anɛ." Barabasi ɪ kyɪna
ɔ kʊsʊ yɪlɛ awura sʊ bɪya keluu.

19

Ba bun Yesu oyu laasa sʊ
lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:27-31; Maki 15:6-20; Luka 23:13-25)

1 Tʊtɔ nɪɪ Paleti taa Yesu sa, nɪɪ ba tɪŋɛ
mʊ awulibi.
2 Nɪɪ anaakɔpʊ mʊ ba taa iwii bɔɔ
kuwura-wʊrʊ bun mʊ, nɪɪ ba bun mʊ
kɪrɪman-kyu balɪmaasʊ fɛɛ owura.
3 Nɪɪ bɛɛ ba mʊ asɛ bɛɛ tɔwɛ mʊ yɛ,
"Eee! Gyiwu abi owura, eee, owura!" Nɪɪ
bɛɛ kpee bɛɛ kpa mʊ ɪtan.
4 Nɪɪ Paleti bɪla lɪɪ ba kewu Gyiwu abi
mʊ asɛ ba tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan nu nfɪɪ, n
sʊ mʊ n bɪya fanɛ, kɛ fan bɪɪ fɛɛ mɛɛ mɛ
n man wu alibi akʊ mʊ sʊ, mʊ nɪɪ n taa
bun mʊ kʊpwɛ."
5 Yesu maa lɪɪ ba mʊ, o bun iwii
kuwura-wʊrʊ yɛ kɪrɪman-kyu balɪmaasʊ,
nɪɪ Paleti tɔwɛ asa mʊ yɛ, "Fan kɪɪ, ɔnyɪn
mʊ ndee!"
6 Aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu anaakɔpʊ ba
maa wu Yesu mʊ ba kuusi yɛ, "Da mʊ
mata oyu laasa sʊ mɔɔ. Da mʊ mata."
Nɪɪ Paleti tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa
fanɛ fan taa mʊ naa da mata oyu laasa sʊ.
Mɛɛ mɛ n man wu alibi akʊ mʊ nɪɪ n taa
bun mʊ kʊpwɛ."
7 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba lɛɛ Paleti kɔnɔ
yɛ, "An sʊ nbara kʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ɔnyɪn
nɪmʊ dagaa maa wu, lɪɪ fɛɛ ɔ tɪɪ mʊ n-yɪɪ
yɛ mʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii."
8 Paleti maa nu ɪnɪmʊ mʊ kufuu kɪ
kɪtaa mʊ tii sʊ.

9 Nıı o bwiiyaa Yesu loo kıkpaara mʊ tɔ
nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, “Fınɛ nıı fʊ lıı?” Amaa
Yesu man tʊwɛ mʊ.
10 Nıı ɔ bıla taasɛ mʊ yɛ, “Fu kina mɛ
asɛ kı tɔwɛ? Fʊ man nyi fɛɛ n sʊ ɔlʊn
n taalɛ yɛgɛ fʊ natɛ kıyan, abɛɛ ba da fʊ
mata oyu laasa sʊ mɔɔ?”
11 Nıı Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Nıı
Ɩbwaarɛ daa ɔ man sa fʊ ɔlʊn mɛ sʊ nın,
naafɔɔ fʊ mɛɛ taalɛ waa mɛ sɛhn. Amaa
ɔnyın mʊ nıı ɔ lɛɛ mɛ sa fʊ mʊ, mu alibi
ı kyɔ fʊ lɛɛ gaa.”
12 Paleti maa nu kanın mʊ, o biti ɔkpa
mʊ nıı ɔ bɔla yɛgɛ Yesu ɔ natɛ kıyan.
Amaa Gyiwu abi mʊ ba kuusi yɛ, “Fʊ
dan kan yɛgɛ nıı ɔnyın nımʊ natɛ kıyan
bırɛ, fʊ man gyɛ Owura lala Kasaro mʊ
kyɛmınɛ. Kpalı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ tıı
mʊ n-yıı yɛ ɔ gyɛ owura mʊ, gyɛ Owura
lala Kasaro mʊ dʊn nın.”
13 Paleti maa nu kanın mʊ, ɔ taa Yesu
lıı ba kılandɛ sʊ, nıı Paleti naa kyına
kagya mʊ nıı awura bɛɛ kyına kımʊ tɔ
bɛɛ gyii asın mʊ. Bɛɛ tıı tʊtɔ yɛ, “Abuu
ɔtagakpa.” Gyiwu abi katɔwɛ tɔ bɛɛ tıı
kımʊ yɛ, “Gabata.”
14 Kanın kakɛ maŋa gyɛ kakɛ kʊlasa sa
Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ.
Lıı ı maa fʊʊ kyɔwɛ amu nsana mʊ.
Nıı Paleti tɔwɛ Gyiwu abi mʊ yɛ, “Fan
kıı fanɛ Owura!”
15 Nıı Gyiwu abi ba kuusi yɛ, “Mɔɔ mʊ,
mɔɔ mʊ. Da mʊ mata oyu laasa sʊ mɔɔ.”
Nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “N mɔɔ fanɛ owura
mʊ abɛɛ?”
Nıı aseepu bılısa mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “A
man sʊ owura kʊ tii Owura lala Kasaro
sʊ.”
16 Tʊtɔ maŋa nıı Paleti taa mʊ sa bamʊ
yɛ ba naa da mʊ mata oyu laasa sʊ mɔɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sʊ

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɩmʊ sʊ anaakɔpʊ mʊ ba taa Yesu kyʊn.
17 Nıı Yesu lıı tʊtɔ ɔ kyɛ mʊ oyu laasa
naa fʊʊ katın mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ “Kumu
kawɛ opula.” Nıı bɛɛ tıı kımʊ Gyiwu abi
katɔwɛ tɔ yɛ, “Goligota” mʊ.
18 Tʊtɔ nıı ba da mʊ anyenbi mata oyu
laasa sʊ. Nıı ba bıla da asa nyɔ anyenbi
mata iyu laasa sʊ, ɔkʊ bʊ mʊ gyisa sʊ nıı
ɔkʊ mɔɔ bʊ mʊ bına sʊ.
19 Nıı Paleti yɛgɛ nıı ba kyʊrɔɔ asın
gyaga kʊtɔ kʊ sʊ naa mata oyu laasa mʊ
sʊ yɛ, “YESU KANASARETI-NYIN, GYIWU
ABI OWURA.”
20 Ba kyʊrɔɔ ımʊ Gyiwu abi yɛ Roma
abi yɛ Giriki abi ntɔwɛ tɔ, nıı Gyiwu abi
gaalaagaa ba kalɛ ımʊ, lıı fɛɛ katın mʊ
nıı ba da mʊ mata oyu laasa sʊ mʊ, man
bʊ kata yɛ kadɛ mʊ.
21 Nıı Ɩbwaarɛ aseepu bılısa mʊ ba ba
tɔwɛ Paleti yɛ, “Man kyʊrɔɔ yɛ ‘Gyiwu abi
Owura’, amaa kyʊrɔɔ yɛ ‘Ɔnyın nımʊ ı
tɔwɛ yɛ mʊ ı gyɛ Gyiwu abi owura.’ ”
22 Nıı Paleti tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kʊtɔ mʊ
nıı n dan kyʊrɔɔ mʊ kımʊ nıı n kyʊrɔɔ.”

Ba barıgɛ Yesu atɔ bunsa tɔ

23 Anaakɔpʊ mʊ ba maa da Yesu mata
oyu laasa sʊ lʊwɛ mʊ, ba barıgɛ mʊ atɔ
bunsa mʊ tɔ ntun nna, nıı bamʊ ɔkʊmaa
nımʊ nyɛ katın kʊlʊn. Nıı ı san mʊ kaalɛ
bʊnswıısa mʊ nıı kı man sʊ ɔbaatakpa,
nıı ba lʊʊ kımʊ lıı sʊsʊ ba yii kasɛ nın.
24 Nıı anaakɔpʊ mʊ ba tɔwɛ abaa yɛ, “A
man kyatɛ kımʊ barıgɛ tɔ. Fan yɛgɛ a tʊʊ
kımʊ sʊ nbii, kɛ a kıı anɛ tɔ ɔmʊ nıı ee
biti o gyii kımʊ.”
Ba maa waa kanın mʊ, ı yɛgɛ nıı
Asınkyan yılasa mʊ ı ba tɔ kesintin. Ɩmʊ
ı gyɛ yɛ,

“Ba barıgɛ mɛ atɔ bunsa tɔ sa abaa, nıı ba
tʊʊ nbii mɛ kaalɛ bʊnswıısa sʊ.”

Ɩmʊ sʊ kanın nıı anaakɔpʊ mʊ ba waa.
25 Yesu mu-nyi yɛ mʊ nıkarɛ yɛ Kilopa
mʊ-ka Mɛɛrı yɛ Mɛɛrı Magidalen ba yılɛ
Yesu oyu laasa mʊ asɛ.
26 Yesu maa wu mu-nyi yɛ mʊ ɔbıılapʊ
mʊ nıı ɔ sʊ kebiti sa mʊ ba maa yılɛ
tʊtɔ mʊ, ɔ tɔwɛ mu-nyi yɛ, “Ɔkyıı, fu-bii
ndee.”
27 Nıı ɔ tɔwɛ ɔbıılapʊ mʊ mɔɔ yɛ, “Fɔɔ
fʊ, fu-nyi ndee.” Lıı kanın saŋa mʊ, nıı
ɔbıılapʊ mʊ taa mʊ naa kyına mʊ asɛ.

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Asɪn nɪmʊ kpini kamaa mʊ, Yesu nyi
fɛɛ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ kʊtɔ kʊmaa kɪ lʊwɛ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ yɛ, "Bʊlɪfɔ sʊ mɛ." Ɔ tɔwɛ ɪnɪmʊ
nɪn kɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ nyɛ ba tɔ.
29 Tʊtɔ mʊ, nta nyaŋɛsa ɪ bɔla kɔlɔ-bi
ɪ yɪlɛ, nɪɪ anaakɔpʊ mʊ ba taa ɔkyɛɛ ba
nyɔ nta mʊ tɔ, nɪɪ ba taa sɔgɪta hisopi oyu
sʊ, nɪɪ ba kʊsaa kɪmʊ naa tii mʊ kɔnɔ.
30 Yesu maa kyʊkyʊʊ nta mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ
yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ ɪ lʊwɛ." Nɪɪ ɔ lɛɛ ɔŋɛɛ.
31 Kanɪn kakɛ maŋa kɪ gyɛ kakɛ kʊlasa
akɛ sa Kakɛ fʊʊtɛsa. Kakɛ fʊʊtɛsa maŋa
maa gyɛ Kakɛ fʊʊtɛsa lala mʊ, nɪɪ Gyiwu
abɪlɪsa mʊ be mee biti fɛɛ asa mʊ ba
baa ba saa iyu laasa mʊ sʊ naa fʊʊ kakɛ
fʊʊtɛsa maŋa. Kanɪn sʊ Gyiwu abɪlɪsa
mʊ ba naa kʊlɛ Paleti yɛ ɔ yɛgɛ ba naa
gyayɪ-gyayɪ bamʊ ayaa, kɛ ba wu bilen,
kɛ ba nyɛ saatɛ bamʊ lɪɪ iyu laasa mʊ sʊ.
32 Ɪmʊ sʊ anaakɔpʊ mʊ ba ba asa anyɔ
mʊ nɪɪ ba da bamʊ mata iyu laasa sʊ tii
Yesu sʊ mʊ. Nɪɪ ba gyayɪ ɔgyankpaasa mʊ
ayaa yɛ ɔbanban mʊ gbaa lɛɛ.
33 Amaa ba maa fʊʊ Yesu asɛ mʊ, ba wu
fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla wu, kanɪn sʊ ba man gyayɪ
mʊ ayaa.
34 Amaa anaakɔpʊ mʊ tɔ ɔkʊ taa kɪkpɛ
yii Yesu kikelebi tɔ. Opula maŋa tɔ nɪɪ
nkalan yɛ nkyu ɪ lɪɪ wʊrɪgɛ.
35 Ɔmʊ nɪɪ o wu ɪmʊ yɛ ansi ɪ maa waa
mʊ, mʊ ii gyii ɪmʊ kesintin, kɛ fan nyɛ
kɔɔlɛ gyii. Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ ɪ gyɛ
kesintin, nɪɪ o nyi fɛɛ mʊ asɪn mʊ gyɛ
kesintin.
36 Ɪnɪmʊ ɪ waa nɪn kaapʊ fɛɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ ba tɔ kesintin. Asɪn mʊ ɪ gyɛ
yɛ, "Mu kuwuya kʊlʊn gbaa kɪ mɛɛ yɛ kɪ
gya."
37 Nɪɪ bɪla kyʊrɔɔ yɪla katɪn kʊ gbaa
tɔwɛ yɛ, "Asa bee biti ba kɪɪ ɔmʊ nɪɪ ba
taa kɪkpɛ yii mʊ mʊ."

Yesu kepula
(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Ɪnɪmʊ kamaa tɔ mʊ, ɔnyɪn mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʊ yɛ Gyosefu mʊ kpee Paleti asɛ naa
kʊlɛ mʊ yɛ, ɔ sa mʊ ɔkpa kɛ ɔ naa saatɛ
Yesu kibuni naa pula. Nɪɪ Paleti sa mʊ
ɔkpa, nɪɪ o kpee naa taa Yesu kibuni mʊ.
Gyosefu maŋa lɪɪ Arimatiya kadɛ tɔ mʊ,
nɪɪ ɔ gyɛ Yesu ɔbɪɪlapʊ mʊ tɔ ɔkʊ. Amaa
maa sɪlɛ Gyiwu abɪlɪsa sʊ mʊ, ɔ man lɛɛ
mʊ n-yɪɪ ifuli.
39 Gyosefu maa Nikodemusi mʊ nɪɪ ɔ
kyɪna kpee naa wu Yesu kagyanbwɛ kʊ
mʊ i kpee. Nikodemusi maŋa bɪya tulale
mʊ nɪɪ ba taa mɪɪrɛ yɛ kibondiri waa, nɪɪ
ba sʊ ba sʊswa abuni mʊ. Ɪmʊ odu ɪ waa
fɛɛ akyembee bɔɔta kʊlʊn.
40 Anyɪn anyɔ mʊ ba taa Yesu kibuni
mʊ, nɪɪ ba taa taafuli mili mʊ, nɪɪ ba bɔ
mʊ tulale fɛɛ kanɪn mʊ nɪɪ Gyiwu abi bɛɛ
waa bamʊ obuni, pɔyɪ nɪɪ bee pula mʊ.
41 Kadɔɔ-bi kʊ bʊ tiri katɪn mʊ nɪɪ ba
da Yesu anyenbi mata oyu laasa sʊ mʊ.
Kanɪn kadɔɔ-bi maŋa tɔ mʊ, nɪɪ ba lɔŋɔ
kakyan kʊ kʊfʊlɛ tɔ yɪla, nɪɪ ba man pɪɪta
pula ɔkʊ kɪmʊ tɔ.
42 Lɪɪ fɛɛ kanɪn kakɛ maŋa maa gyɛ
Gyiwu abi kakɛ kʊlasa sa Kakɛ fʊʊtɛsa sʊ
mʊ, nɪɪ kakyan mʊ maa tiri tʊtɔ sʊ mʊ,
ba taa Yesu naa pula tʊtɔ.

20

Yesu kyiŋi lɪɪ alewupu tɔ
(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Kwasida akɛ kabwaayɪkɛ ɪ maa man
pɪɪ ŋmaŋɛ tɔ mʊ, Mɛɛrɪ Magidalen kpee
kakyan mʊ asɛ, nɪɪ o wu fɛɛ ba lɛɛ kubuu
mʊ nɪɪ ba gbiliti ba tii kɪfʊlɛ tɔ kakyan
mʊ kɔnɔ mʊ.
2 Ɪmʊ sʊ ɔ sɪlɛ bwii kpee Simon Pita yɛ
ɔbɪɪlapʊ banban mʊ nɪɪ Yesu su kebiti sa
mʊ mʊ asɛ, naa tɔwɛ yɛ, "Ba taa Ɔnyɪrɪpɛ
lɪɪ kakyan mʊ tɔ, nɪɪ a man nyi katɪn mʊ
nɪɪ ba taa mʊ naa yɪla."
3 Ɪmʊ sʊ Pita maa ɔbɪɪlapʊ banban mʊ
ba lɪɪ bee kpee kakyan mʊ asɛ.
4 Nɪɪ bamʊ anyɔ maa kpini ba sɪlɛ
kyɛɛkyɛɛ bee kpee, amaa ɔbɪɪlapʊ ban-
ban mʊ sɪlɛ kyʊn Pita sʊ gyankpaa naa
fʊʊ kakyan mʊ asɛ.
5 Nɪɪ o muŋa kɪɪ kakyan mʊ tɔ, nɪɪ o wu
taafuli maa dɛ tɔ, amaa ɔ man loo to.
6 Nɪɪ Simon Pita ba kamaa tɔ, nɪɪ o loo
kakyan mʊ tɔ, nɪɪ o wu taafuli maa dɛ
tʊtɔ,
7 yɛ kikyibi fufuli mʊ nɪɪ ba taa ŋmina
mu kumu mʊ. Kikyibi mʊ kɪ bɔɔ kɪ dɛ
kɪmʊ kʊkwɛ.

8 Ɔbɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ɔ gyankpaa fʋʋ tʋtɔ
gbaa maa loo to nɪɪ o wu ɪmʋ mʋ, ɔ kɔɔlɛ
gyii.
9 Ba san ba man pɪɪta nu Asɪnkyan
yɪlasa mʋ kasɛ fɛɛ Yesu dagaa maa kyiŋi
lɪɪ lewu tɔ.

Yesu lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ
Mɛɛrɪ Magidalen
(Matiwu 28:9-10; Maki 16:9-11)

10 Nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba bwii kpee bamʋ
akpaara sʋ.
11 Amaa Mɛɛrɪ bɪrɛ ɔ yɪlɛ kakyan mʋ
asɛ ee su. Maa yɪlɛ ee su mʋ, nɪɪ o muŋa
suŋa kɪɪ kakyan mʋ tɔ.
12 Nɪɪ o wu Ɩbwaarɛ nbɔɔ anyɔ yɛgɛ ba
bun atɔ fufuli, ba maa tɛ katɪn mʋ nɪɪ ba
daa taa Yesu kibuni yɪla mʋ, ɔkʋ tɛ mu
amu sʋ nɪɪ ɔkʋ mɔɔ tɛ mʋ ayaa kasɛ.
13 Ba taasɛ mʋ yɛ, "Ɔkyɪɪ, mɪnɛ waa
nɪɪ fii su?" Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ba taa
mɛ-Nyɪrɪpɛ kyʋn, nɪɪ n man nyi katɪn mʋ
nɪɪ ba taa mʋ naa yɪla."
14 Ɩnɪmʋ kamaa mʋ, ɔ gbɛɛ kɪɪ nɪɪ o wu
Yesu maa yɪlɛ tʋtɔ, amaa ɔ man bɪɪ yɛ
Yesu nɪn.
15 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ yɛ, "Ɔkyɪɪ, mɪnɛ ɪ
waa nɪɪ fii su? Anɪmʋ nɪɪ fii biti?"
Mɛɛrɪ maa fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ kʋdɔɔ mʋ
ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔbɪlɪsa, nɪɪ
ɪ gyɛ fʋ ɪ kan taa mʋ mʋ, tɔwɛ mɛ katɪn
mʋ nɪɪ fʋ taa mʋ naa yɪla kɛ n naa taa
mʋ."
16 Yesu tɪɪ mʋ yɛ, "Mɛɛrɪ!"
Maa biliŋi kɪɪ mʋ, o kuusi tɔwɛ Hibriwu
katɔwɛ tɔ yɛ, "Raboni!" (kɪmʋ kasɛ ɪ gyɛ
yɛ ɔkaapʋpʋ).
17 Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Man mata mɛ, lɪɪ
fɛɛ n man pɪɪta bwii kpee Mɛ-Sɛ mʋ asɛ.
Amaa kpee mi abuupu mʋ asɛ naa tɔwɛ
bamʋ yɛ, n bwii n kpee Mɛ-Sɛ mʋ nɪɪ ɔ
gyɛ fanɛ-Sɛ, yɛ mɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
fanɛ Ɩbwaarɛ mʋ asɛ."
18 Nɪɪ Mɛɛrɪ Magidalen bwii kpee
abɪɪlapʋ mʋ asɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ, "N
wu Ɔnyɪrɪpɛ mʋ"! Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ asɪn
mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɔwɛ mʋ mʋ.

Yesu lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ
mʋ abɪɪlapʋ mʋ
(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Kwasida maŋa kalaatɪpwɛ sʋ mʋ,
abɪɪlapʋ mʋ ba bʋ obu to, nɪɪ ba tii ɔpʋnʋ
mʋ biri bamʋ n-yɪɪ sʋ waa tɔ, lɪɪ ba maa
sɪlɛ Gyiwu abɪlɪsa mʋ sʋ. Nɪɪ Yesu ba yɪlɛ
bamʋ nsana, nɪɪ ɔ fwaala bamʋ yɛ, "Kayɪɪ
yuuli kɪ ba fanɛ asɛ!"
20 Maa tɔwɛ ɪnɪmʋ lʋwɛ mʋ, nɪɪ ɔ taa
mʋ abaa yɛ mu kikelebi kaapʋ bamʋ. Nɪɪ
abɪɪlapʋ mu ansi i gyii fɛɛ ba maa wu
Ɔnyɪrɪpɛ mʋ.
21 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ, "Kayɪɪ
yuuli kɪ ba fanɛ asɛ. Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Mɛ-Sɛ sun mɛ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ ngbaa
mɛ n sun fanɛ."
22 Nɪɪ ɔ fʋʋtɛ bun bamʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Fan kɔɔlɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
23 Nɪɪ fan kan taa ɔkʋ alibi kɛɛ mʋ mʋ,
Ɩbwaarɛ gbaa ii biti ɔ taa mu alibi kɛɛ mʋ,
nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ fan man kan taa mu
alibi kɛɛ mʋ mʋ, Ɩbwaarɛ gbaa mɛɛ yɛ ɔ
taa mu alibi kɛɛ mʋ."

Yesu lɛɛ mʋ n-yɪɪ
kaapʋ Tomasi

24 Tomasi mʋ nɪɪ ɔ gyɛ abɪɪlapʋ kudu
anyɔ mʋ tɔ ɔkʋ, nɪɪ ɔ gyɛ Kabwaarabi mʋ,
ɔ man bʋ abɪɪlapʋ mʋ asɛ saŋa mʋ nɪɪ
Yesu ba bamʋ asɛ mʋ.
25 Ɩmʋ sʋ abɪɪlapʋ banban mʋ ba tɔwɛ
mʋ yɛ, "An wu Ɔnyɪrɪpɛ mʋ."
Amaa ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Nɪɪ n man kan
wu anyenbi alɔpanɛ mʋ abaa tɔ, kɛ n taa
mɛ kɪbaa-bi yii ɪmʋ tɔ, kɛ n taa mɛ kɪbaa
yii mʋ kikelebi tɔ mʋ, n mɛɛ yɛ n kɔɔlɛ
gyii."
26 Ɩmʋ nkɛ nsunɔ kamaa mʋ, abɪɪlapʋ
mʋ ba bɪla ba bʋ kɪkpaara mʋ sʋ, yɛgɛ
Tomasi bʋ bamʋ asɛ. Ba tii bamʋ n-yɪɪ sʋ
biri sʋ waa obu to. Ba ba kɪɪ mʋ, Yesu
ba yɪlɛ bamʋ nsana, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
"Kayɪɪ yuula ɪ ba fanɛ sʋ!"
27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Tomasi yɛ, "Taa fʋ
kɪbaa-bi yii nfɪɪ, kɛ fʋ kɪɪ mɛ abaa tɔ.
Tɛɛŋɛ fʋ kɪbaa yii mɛ kikelebi tɔ. Yɛgɛ
sika-sika kɪwaa kɛ fʋ kɔɔlɛ gyii."
28 Nɪɪ Tomasi tɔwɛ yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ
mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ mɛ Ɩbwaarɛ."
29 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Tomasi, fʋ maa
wu mɛ sʋ nɪɪ fʋ kɔɔlɛ gyii? Kusee ɪ gyɛ
sa bamʋ nɪɪ ba man wu mɛ nɪɪ ba kɔɔlɛ
gyii."

30 Yesu waa ɪsɪnkaala gaalaagaa abɪɪlapʋ mu ansi tɔ, mʋ nɪɪ ba man kyʋrɔɔ ɪmʋ waa ɔwʋlɛ nɪmʋ tɔ.
31 Amaa ba kyʋrɔɔ ɪnɪmʋ nɪn, kɛ fan nyɛ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ, nɪɪ ɔ gyɛ Mu-Bii mʋ. Nɪɪ fan kan kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ, fen biti fan nyɛ nkpa.

21

Yesu lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ ɔbʋn lala mʋ kɔnɔ

1 Ɩnɪmʋ kamaa mʋ, Yesu bɪla lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ ɔbʋn lala mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Tiberiya mʋ kɔnɔ. Falɛ nɪɪ ɪ ba.
2 Kakaakʋ abɪɪlapʋ mʋ akʋ ba baa ba bʋ katɪn kʋlʋn. Bamʋ ɪ gyɛ Simon Pita maa Tomasi mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ Kabwaarabi mʋ, yɛ Nataneli mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Kena, yɛ Sebedi mu-bii ana anyɔ yɛ abɪɪlapʋ anyɔ akʋ.
3 Nɪɪ Simon Pita tɔwɛ bamʋ yɛ, "N kpee n naa kɪtaa ɪkɪn." Nɪɪ ngbaa bamʋ ba tɔwɛ mʋ yɛ, "An biti a buu fʋ kpee." Nɪɪ bamʋ kpini ba naa loo ɔkʋlɪ tɔ, amaa kanɪn kagyanbwɛ maŋa ba man kɪtaa sɛhn.
4 Kayɪ maa kɛ nyenyenfuu mʋ, Yesu ba nɪɪ ɔ yɪlɛ ɔlɪɪkaa, amaa abɪɪlapʋ mʋ ba man bɪɪ yɛ mʋ nɪn.
5 Nɪɪ ɔ tɪɪ bamʋ yɛ, "Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man kɪtaa ɪkɪn?"
Nɪɪ ba lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "Ayee, a man kɪtaa sɛhn."
6 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan tʋʋ fanɛ kisewu mʋ ɔkʋlɪ mʋ gyisa sʋ, fen biti fan nyɛ akʋ kɪtaa." Ba maa tʋʋ kisewu mʋ, ba kɪtaa ɪkɪn damantɛ, halɪɪ ba man taalɛ bɪɪtɛ kisewu mʋ waa ɔkʋlɪ mʋ tɔ.
7 Tʋtɔ nɪɪ ɔbɪɪlapʋ mʋ nɪɪ Yesu ii biti mʋ asɪn gaa mʋ tɔwɛ Pita yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ nɪn." Simon maa nu yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ, nɪɪ ɔ taa mʋ kaalɛ lala mʋ nɪɪ ɔ wʋla lɛɛ yɪla mʋ bun, nɪɪ ɔ kpɪlɪgɛ loo nkyu mʋ tɔ ba kidenbi sʋ.
8 Nɪɪ abɪɪlapʋ asansa mʋ ba palɛ ɔkʋlɪ mʋ buu mʋ, yɛgɛ bɛɛ bɪɪtɛ kisewu mʋ yɛ ɪkɪn mʋ nɪɪ ba bʋ kɪmʋ tɔ mʋ, lɪɪ fɛɛ ba maa kebunɔ mʋ ba man bʋ kata. Ɩmʋ kata ɪ waa fɛɛ abaa nswɪɪ tɔ adunuu.
9 Ba maa dan mʋ, ba wu ɔkɪn maa gyan afʋlɔn-gyi sʋ yɛgɛ bodobodo dɛ tʋtɔ.
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan taa ɪkɪn mʋ nɪɪ fan dan kɪtaa mʋ akʋ ba."
11 Tʋtɔ nɪɪ Simon Pita loo ɔkʋlɪ mʋ tɔ, nɪɪ ɔ bɪɪtɛ kisewu mʋ ba kidenbi sʋ. Ɩkɪn lala mʋ nɪɪ ba bɔla kɪmʋ mʋ ba gyɛ kɪlɪfa kʋlʋn yɛ adunuu yɛ asa, amaa halɪɪ ɪkɪn damantɛ mʋ nɪɪ ba bɔla kɪmʋ falɛ gbaa mʋ kisewu mʋ kɪ man kyatɛ.
12 Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan ba biri kɔnɔ." Amaa abɪɪlapʋ mʋ ɔkʋ man taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ taasɛ mʋ yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ anɪmʋ?" Yɛgɛ be nyi yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ nɪn.
13 Nɪɪ Yesu naa taa bodobodo mʋ sa bamʋ, nɪɪ kanɪn gbaa nɪɪ ɔ taa ɔkɪn mʋ sa bamʋ.
14 Yesu maa kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʋ, kɪnɪmʋ ɪ gyɛ kɪsasapʋ maa lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ.

Yesu maa Pita

15 Ba maa biri kɔnɔ lʋwɛ mʋ, Yesu taasɛ Simon Pita yɛ, "Simon, Gyɔn mu-bii, fii biti mɛ fʋ kyɔ kanan mʋ nɪɪ banɪmʋ bee biti mɛ mʋ?"
Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn Ɔnyɪrɪpɛ, fu nyi n maa sʋ kebiti sa fʋ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Sa mɛ nbʋlʋpʋ-bi mʋ agyitɔ."
16 Nɪɪ Yesu bɪla taasɛ mʋ kɪnyɔsapʋ yɛ, "Simon, Gyɔn mu-bii, fʋ sʋ kebiti sa mɛ?"
Nɪɪ Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fu nyi n maa sʋ kebiti sa fʋ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Kɪɪ mɛ nbʋlʋpʋ sʋ."
17 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ kɪlɪɪ sasapʋ yɛ, "Simon, Gyɔn mu-bii, fʋ sʋ kebiti sa mɛ?"
Nɪɪ ɪ tɔɔrɔɔ Pita fɛɛ Yesu maa taasɛ mʋ ɪlɪɪ ɪsa yɛ, "Fʋ sʋ kebiti sa mɛ." Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fu nyi kʋtɔ kʋmaa, fu nyi n maa sʋ kebiti sa fʋ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Sa mɛ nbʋlʋpʋ mʋ agyitɔ.
18 N tɔwɛ fʋ kesintin, saŋa mʋ nɪɪ fʋ gyɛ kɪyaafɔlɛ mʋ, fii bun fʋ atɔ bunsa, nɪɪ fii kpee katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ fii biti, amaa fʋ ba waa kɪnyɪn bɪlɪsa mʋ, fɪɪ tɛɛŋɛ fʋ abaa tɔ kɛ ɔkʋ o bun fʋ, kɛ ɔ taa fʋ kpee katɪn mʋ nɪɪ fii mee biti."
19 Yesu tɔwɛ ɪnɪmʋ nɪn kaapʋ lewu mʋ nɪɪ Pita ii biti o be wu mu kedubi, kɛ ɪ lɛɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa kaapʋ. Yesu maa tɔwɛ

ınımʊ lʊwɛ mʊ, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Buu mɛ!”
20 Pita maa biliŋi mu ansi kıı mʊ, o wu fɛɛ ɔbıılapʊ mʊ nıı Yesu sʊ kebiti sa mʊ mʊ, buu bamʊ. Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ tɛ ɔ kpɛɛ Yesu saŋa mʊ nıı bee gyii kalaatıpwɛ sʊ agyitɔ mʊ, nıı ɔ taasɛ Yesu yɛ, “Ɔnyırıpɛ, anımʊ ii biti ɔ lɛɛ fʊ sa mʊ?”
21 Pita maa wu mʊ mʊ nıı ɔ taasɛ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, ɔnımʊ mɔɔ de?”
22 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nıı n kan n biti yɛ ɔ baa ɔ tɛ nkpa tɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı n biti n bwii ba mʊ, ı gyɛ fʊ asın? Fɛɛ fʊ buu mɛ.”
23 Lıı falɛ sʊ mʊ, asın nımʊ a yaasɛ tɔ loo kpee Krisito abuupu kpini asɛ fɛɛ, ɔbıılapʊ nımʊ man bʊ tɔ o wu. Amaa Yesu man tɔwɛ yɛ ɔ mɛɛ yɛ o wu. Asın mʊ nıı ɔ tɔwɛ ı gyɛ yɛ, “Nıı n kan n biti yɛ ɔ baa ɔ tɛ nkpa tɔ naa fʊʊ saŋa mʊ mʊ nıı n biti n bwii ba mʊ, ı gyɛ fʊ asın?”
24 Ɔbıılapʊ nımʊ ı gyɛ mʊ nıı ee gyii asın nımʊ kesintin, nıı mʊ ı kyʊrɔɔ ımʊ yıla. Nıı an nyi fɛɛ ımʊ nıı ɔ tɔwɛ mʊ gyɛ kesintin.
25 Yesu waa atɔ gaalaagaa tii sʊ. Nıı ba daa kyʊrɔɔ ımʊ kpini yıla nın, naafɔɔ ıwʊlɛ mʊ ii biti i tiri dulinyaa tɔ, nıı ı mɛɛ yɛ ı nyɛ opula yılakpa.

Krisito Asunpu mʋ kusun

Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Luka asɛ kɪ ba fʋ Tiyofilosi asɛ. Mɛ ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ tɔ mʋ, n kyʋrɔɔ atɔ mʋ nɪɪ Yesu kaapʋ nɪɪ ɔ waa mʋ kpini, lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ o yii mu kusun kasɛ mʋ,
2 naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʋ kyʋn sʋsʋ mʋ. Pɔyɪ kɛ ɔ taa mʋ kpee sʋsʋ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ kaapʋ mu asunpu mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ mʋ, atɔ mʋ nɪɪ ba waa.
3 Yesu kelewu kamaa nkɛ adɪna mʋ tɔ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mu asunpu fɛɛ ɔ tɛ nkpa tɔ, nɪɪ ɪ man sʋ kamɔɔrɛ-gyii. Nɪɪ ɔ tɔwɛ sʋsʋ kuwura-gyii mʋ asɪn.
4 Maa bamʋ ba maa nsarɛ bee gyii kakaakʋ mʋ, ɔ sa bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fan man kan waa lɪɪ Gyerusalem, amaa fan gyoo fanɛ kɛkɛɛ mʋ nɪɪ n wʋla tɔwɛ fanɛ yɛ, Nsɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa fanɛ mʋ.
5 Nkyu nɪɪ Gyɔn sʋ ee gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee, amaa nkɛ gbɛrɛɛ mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba falɛ tɔ mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ gyee fanɛ."

Yesu sʋsʋ kikpe

6 Saŋa mʋ nɪɪ asunpu mʋ ba maa Yesu ba bwii sarɛ mʋ, ba taasɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nbɪɪnbɪɪ nɪɪ fii biti fu bwii taa kuwura-gyii mʋ sa anɛ Ɪsɪrayɪ abi abɛɛ?"
7 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Saŋa abɛɛ kakɛ yɛ mʋ awaasa mʋ kpini mʋ, mɛ-Sɛ ɪ yɪla ɪmʋ lɪɪ mʋ ɔlʋn tɔ sʋ, ɪmʋ sʋ ɪ man tiri fɛɛ fan bɪɪ saŋa mʋ.
8 Amaa nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kan ba fanɛ sʋ mʋ, fen biti fan nyɛ ɔlʋn kɛ fan naa tɔwɛ mɛ asɪn mʋ Gyerusalem tɔ yɛ Gyudeya kpini yɛ Samariya tɔ, taa naa fʋʋ dulinyaa ɔkaa."
9 Maa tɔwɛ ɪ nɪmʋ kamaa mʋ, Ɪbwaarɛ taa mʋ kpee sʋsʋ bamʋ ansi tɔ, nɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ a bun mʋ sʋ lɪɪ bamʋ ansi sʋ.
10 Saŋa mʋ nɪɪ ɪ sʋ mʋ ii kpee yɛgɛ bɛɛ kɪɪ sʋsʋ haa mʋ, opula maŋa tɔ nɪɪ anyɪn anyɔ akʋ mʋ nɪɪ ba bun atɔ fufuli ba ba yɪlɛ bamʋ asɛ,
11 nɪɪ ba taasɛ bamʋ yɛ, "Galile abi, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan yɪlɛ nfɪɪ fɛn kɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ kanɪn? Yesu mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʋ lɪɪ fanɛ asɛ kpee sʋsʋ mʋ, kanɪn nɪɪ ee biti o bwii ba fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan kɪɪ mʋ maa kpee sʋsʋ falɛ."

Asunpu yɛ Akyɪɪ akʋ ba gyaŋɛ kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ

12 Tʋtɔ nɪɪ asunpu mʋ ba lɪɪ Olifu kɪbɪɪ mʋ asɛ bwii ba Gyerusalem, ɪ man bʋ kata kpini-kpini.
13 Ba maa loo Gyerusalem kadɛ mʋ tɔ mʋ, ba dii naa loo abansʋrʋ obu, mʋ nɪɪ ba wʋla ba bʋ kɪmʋ tɔ mʋ. Asunpu mʋ ɪ gyɛ Pita maa Gyɔn, yɛ Gyemisi yɛ Andiruwu yɛ Filipu yɛ Tomasi yɛ Batolome yɛ Matiwu yɛ Alifeyo mu-bii Gyemisi maa Simon Seloti mʋ nɪɪ ɔ gyɛ bamʋ nɪɪ ba kɔ bee kun bamʋ ɔsʋwʋlɛ mʋ bamʋ ɔkʋ, yɛ Gyemisi mu-bii Gyudasi.
14 Bamʋ kpini ba taalɛ ba bʋga saŋa kʋmaa yɛ akyɪɪ akʋ yɛ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana.

Yesu mu-nyi Mɛɛrɪ yɛ Yesu mu-supu ana.

15 Nkɛ nfɪnɛ nkʋ kamaa tɔ mʋ, nɪɪ Krisito akɔɔlɛ-gyipu bɛɛ waa fɛɛ asa kɪlɪfa yɛ adʋnyɔ ba ba sarɛ, nɪɪ Pita kʋsʋ yɪlɛ,
16 nɪɪ o yii kasɛ yɛ, "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, asɪn mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ bɔla owura Dawidi sʋ wʋla tɔwɛ yɪla yɛ Gyudasi ii biti ɔ gyankpaa kɛ ba kɪtaa Yesu mʋ, ɪ dagaa ɪ ba kanɪn.
17 Gyudasi kyɪna ɔ gyɛ anɛ kʋbʋ kudu-anyɔ mʋ tɔ ɔkʋ nɪn, nɪɪ ɔ sʋ ɔyɪlɛkpa kusun mʋ tɔ.
18 "Afulee mʋ nɪɪ Gyudasi nyɛ lɪɪ mu alibi mʋ nɪɪ ɔ waa sʋ mʋ, ɔ sɔɔ kasɛ, katɪn mʋ nɪɪ ɔ tɪyɛ ketulaamu nɪɪ o wu, ɔ patɪyɛ nɪɪ mʋ ipuni kpini ɪ patɪyɛ lɪɪ.
19 Gyerusalem abi kpini ba nu asɪn nɪmʋ. Ɪmʋ sʋ ba yɪla ɔsʋwʋlɛ mʋ kɪtɪɪ bamʋ katɔwɛ tɔ yɛ Akeledama, kasɛ ɪ gyɛ yɛ, 'Nkalan kasɛ.' "

20 Nıı Pita tɔwɛ yɛ owura Dawidi wʋla
kyʋrɔɔ Gyudasi asın waa Asınkyan yılasa
mʋ tɔ yɛ,
“Mʋ kıkpaara ki biliŋi kıtakpan,
kɛ ɔkʋ ɔ man kyına kımʋ tɔ.”
Nıı Dawidi bıla tɔwɛ yɛ,
“Ba yɛgɛ kɛ ɔkʋ o yii mu kusun kıbılısa
mʋ ayaa tɔ.”
21 Imʋ sʋ ı dagaa fɛɛ a lɛɛ anɛ asa mʋ tɔ
ɔkʋ ba tii anɛ sʋ. An biti ɔmʋ nıı ɔ wʋla
ɔ bʋ anɛ asɛ saŋa mʋ nıı anaa Ɔnyırıpɛ
Yesu an dii an kpılıgɛ mʋ,
22 lıı saŋa mʋ nıı Gyɔn okyugyeepu gyee
asa Ibwaarɛ kekyugyee, naa fʋʋ saŋa mʋ
nıı Ibwaarɛ taa Yesu kpee sʋsʋ. I dagaa
fɛɛ kanın asa maŋa tɔ ɔkʋ maa tii anɛ sʋ
fɛɛ Ɔnyırıpɛ Yesu kelewu kyiŋi kesintin
ogyipu.
23 Imʋ sʋ ba lɛɛ asa anyɔ yɛ ba yılɛ.
Bamʋ ı gyɛ Gyosefu mʋ nıı bɛ tıı mʋ yɛ
Basabasi, nıı ba bıla bɛɛ tıı mʋ Gyusitu,
nıı ɔbanban mʋ mɔɔ gyɛ Matiyasi.
24 Tʋtɔ nıı ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ,
“Ɔnyırıpɛ, fu nyi ɔkʋmaa nımʋ kɔkɔlɔ
tɔ. Imʋ sʋ fii biti fʋ kaapʋ anɛ asa anyɔ
anımʋ tɔ ɔmʋ nıı fʋ lɛɛ.
25 Kɛ ɔ ba waa fu asunpu mʋ kusun mʋ
nıı Gyudasi yɛgɛ yıla mʋ, kpee katın mʋ
nıı ı dagaa mʋ mʋ.”
26 Nıı ba tʋʋ nbii biti ɔmʋ nıı ɔ ba tii
bamʋ sʋ, nıı Matiyasi gyii, nıı ba taa mʋ
tii bamʋ asunpu kudu-ɔkʋ mʋ sʋ.

2

Ibwaarɛ sun Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ ba

1 Saŋa mʋ nıı Gyiwu abi Pentekosi* kakɛ gyisa maa fʋʋ mʋ, Krisito
akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini ba ba sarɛ opula
kʋlʋn.
2 Opula tɔ nıı ılawʋ ıkʋ ı lıı ab-
waarɛ-wʋlɛ tɔ a maa kpira fɛɛ afuu
bʋlʋnsa akʋ a maa da ba loo kıkpaara mʋ
nıı ba tɛ kımʋ sʋ mʋ kpini.
3 Tʋtɔ nıı ba wu atɔ kʋ fɛɛ fʋlɔn anobi
a maa yaasɛ ba gyaga ɔsa kʋmaa mʋ nıı
ɔ bʋ tʋtɔ mʋ sʋ.
4 Nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ bɔla bamʋ
kpini tɔ, nıı bamʋ ɔkʋmaa nımʋ yii kasɛ
ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ pʋpwɛ fɛɛ kanan mʋ nıı
Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ kı sa bamʋ yɛ ba
tɔwɛ mʋ.
5 Saŋa maŋa tɔ mʋ Gyiwu abi akʋ mʋ
nıı be sun Ibwaarɛ mʋ, ba lıı dulinyaa tɔ
ısʋwʋlɛ kpini sʋ ba baa ba bʋ Gyerusalem
tʋtɔ.
6 Ba maa kanan ılawʋ maŋa mʋ, nıı
kʋbʋ damantɛ kʋkʋ kı sarɛ. I waa
ɔkʋmaa nımʋ kıyan, kpalı fɛɛ bamʋ
ɔkʋmaa nımʋ nu akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini
ba maa tɔwɛ asa mʋ bamʋ tɔ ɔkʋmaa
nımʋ kadɛ tɔwɛsa.
7 I waa bamʋ kananku, nıı ba taasɛ yɛ,
“Asa mʋ nıı bɛɛ tɔwɛ falɛ mʋ, ba man gyɛ
Galile abi nın abɛɛ?
8 I waa nɛnɛ sʋ nıı anɛ kpini an nu ba
maa tɔwɛ anɛ ntɔwɛ nusa?
9 Anɛ kpini an lıı-lıı ndɛ kʋkwıı-kʋkwıı
fɛɛ, Patiya yɛ Medeya yɛ Elam yɛ
Mesopotamiya yɛ Gyudeya yɛ Kapadosiya
yɛ Pontisi yɛ Asiya yɛ
10 Firigiya yɛ Panfiliya yɛ Egyipiti yɛ
Libiya kıbaafʋn mʋ nıı kı bʋ ki tiri
Sereni, nıı Gyiwu abi yɛ asa mʋ nıı ba
biliŋi Gyiwu abi, nıı bamʋ kpini ba lıı
Roma mʋ.
11 Anɛ akʋ an lıı Kereti nıı anɛ akʋ mɔɔ
an lıı Arabiki. Anɛ kpini an nu asa anımʋ
ntɔwɛ tɔ ba maa tɔwɛ asın kyinkyinsa mʋ
nıı Ibwaarɛ waa.”
12 I maa waa bamʋ kıyan nıı ı kıtaa
bamʋ nfɛɛrɛ mʋ, nıı bɛ taasɛ abaa yɛ,
“Mınɛ nıı ınımʋ kasɛ ıı kaapʋ?”
13 Amaa yɛgɛ akʋ mɔɔ be keesi
akɔɔlɛ-gyipu mʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Asa maŋa
ba bʋʋ nın.”

Pita lɛɛ asın mʋ kasɛ sa sakyɔ mʋ

14 Tʋtɔ nıı Pita maa asunpu kudu-ɔkʋ
bambam mʋ, ba kʋsʋ yılɛ nıı Pita diyaa
mʋ ɔbʋlɛ sʋsʋ kenken ɔ tɔwɛ ɛɛ sa kʋbʋ
mʋ yɛ, “Mɛ tɔmaa ana Gyiwu abi yɛ ɔsa
kʋmaa mʋ nıı ɔ tɛ Gyerusalem mʋ kpini,
fan kan fanɛ asʋ kɛ n lɛɛ ınımʋ kasɛ sa
fanɛ.
15 Asa anımʋ ba man bʋʋ nın, fɛɛ
kanan mʋ nıı fan fɛ bamʋ nfɛɛrɛ falɛ,
ı dan san ı gyɛ kerefi akpanɔ nyanyan
nımʋ.

* **2:1 2:1** Gyiwu abi ba kan gyii Kanyaŋɛ obunɔ kakɛ mʋ, kımʋ nkɛ adunuu nıı ba gyii Pentekosi kakɛ mʋ. I gyɛ kakɛ mʋ nıı Gyiwu abi ba kpa bamʋ agyitɔ agyankpaasa.

16 Amaa ɪmʋ nɪɪ ɪ ba falɛ ɪ gyɛ kʋtɔ mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Gyoweli wʋla tɔwɛ
ɪmʋ asɪn yɛ,
17 'Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ nkɛ laalaalʋwɛ
mʋ,
n biti n yɛgɛ mɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ ɔ ba asa kpini sʋ.
N biti n bɔla fanɛ nbii-nyɪnsa yɛ akyɪɪsa
sʋ kɛ n tɔwɛ asɪn.
Fanɛ ayaafɔlɛ bee biti be wu ansi sʋ
kɪlɛɛkaapʋ,
kɛ fanɛ anyɪn bɪlɪsa bɛ kɔɔ idee.
18 Kakɛ laalaalʋwɛ mʋ n biti n yɛgɛ mɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
ɔ sa fanɛ ayaafɔlɛ yɛ abite kɛ ba tɔwɛ
mɛ asɪn.
19 N biti n waa asɪn kyinkyinsa sʋsʋ,
kɛ n waa ɪsɪnkaala kasɛ sʋ.
Nkalan yɛ fʋlɔn yɛ idiisii ii biti ɪ waa
kudu-kudu.
20 Kyɔwɛ ii biti o biliŋi kitentenbiri,
kɛ ɔbwaayɪ ɔ payɪ fɛɛ nkalan,
pɔyɪ kɛ Ɔnyɪrɪpɛ kakɛ bʋnyaa lala mʋ
kɪ ba.
21 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ mʋ, ee biti ɔ
mɔlɪgɛ mʋ.'
22 "Mɛ asa Ɩsɪrayɪ abi fan bɪla nu
asɪn nɪmʋ, Ɩbwaarɛ lɛɛ Yesu mʋ nɪɪ ɔ
gyɛ Kanasareti-nyɪn yɛgɛ nɪɪ ɔ waa asɪn
kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala yɛ adangana nɪɪ
ɪ kaapʋ tɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ i sun mʋ. Nɪɪ fanɛ
kpini fen nyi ɪmʋ nɪɪ ɔ waa falɛ.
23 Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ o nyi kʋtɔ kʋmaa nɪɪ
ɔ tɔwɛ kyula, nɪɪ o ŋmina yɪla fɛɛ bee biti
ba lɛɛ Yesu sa fanɛ, nɪɪ ɪ ba kanɪn. Fan
yɛgɛ nɪɪ asa libi ba da Yesu anyenbi mata
oyu laasa sʋ nɪɪ ba mɔɔ mʋ.
24 Amaa Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ,
lɛɛ mʋ lɪɪ lewu awʋrʋfɔ tɔ, lɪɪ fɛɛ lewu
man taalɛ tii mʋ yɪla.
25 Dawidi wʋla tɔwɛ Yesu n-yɪɪ sʋ asɪn
yɛ,
'Saŋa kʋmaa nɪmʋ, n wu Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ mi ansi sʋ.
Lɪɪ fɛɛ o tii mɛ sʋ,
ɪmʋ sʋ sɛhn mɛɛ tɔɔrɔɔ mɛ.
26 Ɩnɪmʋ sʋ mɛ kɔkɔlɔ ki fuuli mɛ, nɪɪ
kensi-gyii kɪ bɔla mɛ atɔwɛsa tɔ,
nɪɪ halɪɪ n wu gbaa mʋ, n sʋ tamaa.
27 Lɪɪ fɛɛ fʋ mɛɛ yɛ fʋ yɛgɛ mɛ kala o sii
kamandɛ,
nɪɪ fʋ mɛɛ yɛ fʋ yɛgɛ fʋ
Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ ɔ gyɔɔ nyita.
28 Fʋ kaapʋ mɛ nkpa ɔkpa,
nɪɪ fʋ bʋ mɛ asɛ, ɪmʋ sʋ n nyɛ
kensi-gyii gaa.'
29 "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fɛn yɛgɛ
n lɛɛ anɛ naana Dawidi nɪmʋ asɪn kaapʋ
fanɛ. Dawidi mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ asɪn
nɪmʋ gbaa wu nɪn, nɪɪ ba pula mʋ, nɪɪ
mʋ kakyan kɛ san kɪ dɛ anɛ asɛ.
30 Amaa ɔ dan ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
nɪn, nɪɪ o nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ bɔ ntan da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ yɛgɛ mʋ kɪnaana tɔ
ɔkʋ ɔ ba kyɪna mʋ Dawidi kuwura-gya sʋ.
31 Dawidi wʋla wu kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ waa, kanɪn sʋ ɔ tɔwɛ Krisito kiwu
kyiŋi mʋ asɪn yɛ, 'Ɔ man yɛgɛ nɪɪ o sii
abuni tɔ, nɪɪ mu kibuni man gyɔɔ kakyan
tɔ.'
32 Yesu nɪmʋ asɪn nɪɪ Dawidi tɔwɛ mʋ,
Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ. Anɛ kpini ɪ
gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu.
33 Nɪɪ mʋ-Sɛ Ɩbwaarɛ diyaa mʋ yɪla mʋ
gyisa sʋ, sa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ mʋ.
Ɩmʋ nɪɪ fen nu, nɪɪ fen wu falɛ ɪ gyɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ.
34 Dawidi gbaa-gbaa man kpee sʋsʋ,
amaa ɔ tɔwɛ fɛɛ,
'Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ mʋ tɔwɛ sa
mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ,
"Kyɪna mɛ gyisa sʋ,
35 amɔɔ n taa fu akisipu kpini
waa fʋ ayaa kasɛ." '
36 "Fanɛ Ɩsɪrayɪ abi kpini, fan nu
danbɪrasa fɛɛ, Yesu nɪmʋ, mʋ nɪɪ fan da
mʋ oyu laasa sʋ mʋ, Ɩbwaarɛ waa mʋ
Ɔnyɪrɪpɛ yɛ Krisito nɪɪ ɪɪ kaapʋ Ɔmʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ."

Asa ŋgbɪn nsa ba kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii

37 Saŋa mʋ nɪɪ asa mʋ ba nu ɪnɪmʋ
kanɪn mʋ, i loo bamʋ nkɔlɔ tɔ, nɪɪ ba
taasɛ Pita maa asunpu bambam mʋ yɛ,
"Anɛ-daa ana, mɪnɛ nɪɪ an biti a waa?"
38 Nɪɪ Pita tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fanɛ ɔkʋmaa
nɪmʋ ɔ yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ ba gyee mʋ
Ɩbwaarɛ kekyugyee lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ
tɔ, kɛ fan nyɛ alibi kɪtaakɛɛ, kɛ fan nyɛ
Ɩbwaarɛ kakɛɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ mʋ Kayaayu
mʋ.
39 Ɩnɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ
sa fanaa fanɛ-bii ana mʋ, yɛ asa mʋ nɪɪ ba

bʋ kata-kata mʋ kpini, bamʋ nıı Ɔnyıırıpɛ anɛ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ tıı ba mʋ asɛ mʋ.”
40 Nıı Pita gyii bamʋ kesintin bwii tɔwɛ
ntɔwɛ gaalaagaa waa bamʋ aniya tɔ yɛ,
“Fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı ndaga asa libi nımʋ
tɔ.”
41 Asa mʋ gaalaagaa ba kɔɔlɛ mʋ asın
mʋ gyii nıı ba gyee bamʋ Ɩbwaarɛ kekyu-
gyee. Asa mʋ nıı ba be tii kʋbʋ mʋ sʋ
kakɛ maŋa mʋ ba waa fɛɛ asa ngbın nsa.

Yesu akɔɔlɛ-gyipu mʋ kakyına tɔ

42 Nıı bamʋ kpini bɛ bııla bɛɛ lıı
asunpu mʋ asɛ, ba sʋ kakyɛmınɛ ɔkɔn yɛ
abaa, nıı bee gyii Ɔnyırıpɛ agyitɔ, nıı bɛɛ
bʋga bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.
43 Asunpu mʋ ba waa ısınkaala yɛ asın
kyinkyinsa gaalaagaa, nıı asın mʋ ı waa
ɔkʋmaa anımʋ kıyan.
44 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini bɛɛ bʋga katın
kʋlʋn, nıı ba sʋ kɔnɔ kʋlʋn, yɛgɛ bamʋ
kʋtɔ kʋmaa nımʋ gyɛ bamʋ kpini lɛɛ.
45 Bɛɛ fɛ bamʋ npatıyɛ yɛ atɔ mʋ nıı ba
sʋ mʋ kpini, kɛ ba barıgɛ afulee mʋ tɔ sa
abaa kanan kʋmaa mʋ nıı i tiri ɔkʋmaa
nımʋ.
46 Kakɛ kʋmaa nımʋ bɛɛ naa sarɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ kasɔrɔga tɔ fɛɛ kıbʋlɛ
kʋlʋn, bɛɛ bʋga nın bee gyii Ɔnyırıpɛ
agyitɔ bamʋ akpaara sʋ, nıı bɛɛ bʋga
bee gyii bamʋ gbaa-gbaa bamʋ agyitɔ
kensi-gyii yɛ nkɔlɔ fuuli,
47 yɛgɛ bɛɛ yın Ɩbwaarɛ, nıı bamʋ
awaasa kpini a gyii asa ansi. Nıı kakɛ
kʋmaa nımʋ Ɔnyırıpɛ sʋ bamʋ nıı ɛɛ
mɔlıgɛ mʋ, ee tii bamʋ Krisito abi kʋbʋ
mʋ sʋ.

3

Pita maa Gyɔn ba kyɛ boobi kʋ

1 Kakaakʋ ı waa fɛɛ kakyʋwapɛ
kerefi asa nıı Pita maa Gyɔn bee
kpee kabwaarɛ-sunkpa tɔ ba naa kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ.
2 Kewusunɔ Danbırasa, fɛɛ kanan mʋ
nıı bɛɛ tıı kımʋ mʋ, tʋtɔ nıı ba naa tu
ɔnyın mʋ nıı ba kʋʋgɛ mʋ yɛgɛ ɔ gyɛ
boobi maa tɛ. Kakɛ kʋmaa bɛɛ sʋla mʋ
bee kpee naa yıla tʋtɔ yɛgɛ ɛɛ kʋlɛ asa mʋ
nıı bee kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ
afulee.
3 Maa wu Pita maa Gyɔn ba maa biti ba
loo tʋtɔ mʋ, nıı ɔ kʋlɛ bamʋ yɛ ba sa mu
afulee.
4 Nıı Pita maa Gyɔn ba kıı mʋ ky-
imm, nıı Pita yɛ, “Diyaa ansi kıı anɛ
danbırasa.”
5 Nıı ɔnyın mʋ kıı bamʋ kyimm, nıı ɔ
waa nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ nyɛ kʋtɔ kʋ lıı
bamʋ asɛ.
6 Amaa Pita tɔwɛ mʋ nın yɛ, “Man sʋ
afulee kpini-kpini mɛ asɛ, amaa n biti n
sa fʋ kʋtɔ mʋ nıı n sʋ. Lıı Yesu Krisito
Kanasareti-nyın kıtıı tɔ sʋ mʋ n yɛ fʋ,
kʋsʋ natɛ.”
7 Tʋtɔ nıı Pita kıtaa mʋ gyisa kıbaa tɔ
kyɛ mʋ tɔ nıı ɔ kʋsʋ yılɛ. Opula maŋa
tɔ nıı ɔnyın mʋ ayaa yɛ mu amulii ı waa
ɔlʋn,
8 nıı o fugi yii mʋ ayaa sʋ, o piili ɔ
naa. Tʋtɔ nıı maa bamʋ ba loo obu mʋ
kasɔrɔga tɔ, ɔ naa ee fugi yɛgɛ ɛɛ yın
Ɩbwaarɛ.
9 Saŋa mʋ nıı asa mʋ kpini ba wu mʋ
maa naa ɛɛ yın Ɩbwaarɛ mʋ,
10 nıı ba bıı fɛɛ mʋ ı gyɛ boobi mʋ nıı
ɔ tɛ kewusunɔ Danbırasa ɛɛ kʋlɛ afulee
mʋ, ı waa bamʋ kıyan, nıı ı waa bamʋ
kananku maa kʋsʋ ɔ naa mʋ.

Pita abwaarɛsın katɔwɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ

11 Lıı kanan mʋ nıı ɔnyın mʋ taa mʋ
n-yıı ba Pita maa Gyɔn asɛ sʋ mʋ, ı waa
asa mʋ kananku nıı ba sılɛ kpee bamʋ
asɛ katın mʋ nıı bɛ tıı yɛ Solomon lenbu
mʋ.
12 Pita maa wu asa mʋ, nıı ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, “Ɩsırayı abi, mınɛ ı yɛgɛ sʋ
nıı asın nımʋ a waa fanɛ kananku? Nıı
mınɛ ı yɛgɛ nıı fan kıı anɛ gbaa fɛɛ anɛ
gbaa-gbaa anɛ ɔlʋn yɛ anɛ kabwaarɛ-sun
ı yɛgɛ nıı ɔnyın nımʋ kʋsʋ ɔ naa falɛ?
13 Ɩ gyɛ anɛ naana Abraham maa Isaki
maa Gyekobu bamʋ Ɩbwaarɛ, ɔmʋ nıı ɔ
gyɛ anɛ naana ana kpini Ɩbwaarɛ, mʋ nıı
ɔ sa mʋ kıyaafɔlɛ Yesu bʋnyaa kparɛ. Mʋ
maŋa nıı fan taa mʋ sa agyankpaapʋ, nıı
fan kina mʋ Paleti ansi tɔ, yɛgɛ Paleti waa
mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ yɛgɛ mʋ.
14 Ɔmʋ nıı ɔ bʋrɔn nıı o du kyırɛkyırɛ
mʋ, mʋ, nıı fan kina, nıı fan kpalı ımʋ sʋ
tɔwɛ Paleti yɛ ɔ yɛgɛ asa ɔmɔɔpʋ mʋ sa
fanɛ.

15 Fan taa Yesu mʋ nɪɪ ɛɛ sa nkpa mʋ mɔɔ, amaa Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ ba nkpa tɔ. Anɛ ɪ gyɛ asɪn maŋa kesintin agyipu.
16 Lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔnyɪn boobi mʋ nɪɪ fen nyi nɪɪ fen wu mʋ falɛ nyɛ alanfɪya. Lɪɪ fɛɛ ɔnyɪn mʋ maa kɔɔlɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ gyii sʋ mʋ, ɔ kpaarɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fen wu mʋ falɛ.
17 "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nbɪɪnbɪɪ n bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fanɛ yɛ fanɛ agyankpaapʋ ba waa Yesu falɛ, ɪ lɪɪ fanɛ kɪman-nyi sʋ.
18 Amaa Ɩbwaarɛ wʋla bɔla mʋ atɔwɛpʋ mʋ kpini sʋ tɔwɛ asɪn nɪmʋ fɛɛ, Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ ii biti o wu awʋrʋfɔ gaa, nɪɪ ɪ ba kanɪn mɔɔ kesintin.
19 Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ alibi kɪwaa fanɛ kakyɪna tɔ kɛ fɛn buu Ɩbwaarɛ, kɛ ɔ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ.
20 Fɛn kan waa kanɪn mʋ, kayɪɪ yuuli kakyɪna ii biti ɪ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ asɛ, kɛ o sun Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ wʋla lɛɛ mʋ sa fanɛ mʋ kɛ ɔ ba fanɛ asɛ.
21 Ɩ dagaa fɛɛ Yesu maa sii sʋsʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔ waa kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ ki biliŋi kɪpʋpwɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla bɔla mʋ atɔwɛpʋ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ tɔwɛ asɪn nɪmʋ lɪɪ koo dɪdaa mʋ.
22 Kanɪn sʋ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Mosesi tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ fanɛ tɔ ɔtɔwɛpʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ o sun mɛ falɛ, nɪɪ ɔ gyɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ nyɪmɪsa. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fɛn kan fanɛ asʋ, kɛ fen nu kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ.
23 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o mee nu kanɪn ɔtɔwɛpʋ maŋa asɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʋ lɪɪ mʋ asa tɔ kɛ o nyita mʋ.'

24 "Lɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Samuweli yɛ atɔwɛpʋ mʋ nɪɪ ba sʋ kanɪn katɔwɛ maŋa yɛ bamʋ nɪɪ ba lɪɪ Samuweli kamaa ba mʋ kpini ba tɔwɛ kanɪn asɪn mʋ nɪɪ ɪ waa ndaga anɛ kakyɪna kanɪmʋ tɔ falɛ.
25 Ɩbwaarɛ maa bɔla mʋ atɔwɛpʋ sʋ ɛɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ mʋ kpini ɪ dɛ sa fanɛ. Kɛ katɔwɛ kyula mʋ nɪɪ fanaa Ɩbwaarɛ yɛ fanɛ naana ana ba waa mʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ Abraham yɛ, 'Lɪɪ fʋ kɪnaana sʋ mʋ, n biti n waa kasɛ sʋ asa kpini kusee.'
26 Ɩmʋ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ kɪyaafɔlɛ Yesu nɪɪ ɔ gyankpaa sun mʋ fanɛ asɛ, kɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa ɔkpa kʋmaa sʋ kɛ ɔ waa fanɛ kusee."

4

Gyiwu abi kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa ba kɪtaa Pita maa Gyɔn

1 Pita maa Gyɔn ba san ba maa sʋ bɛɛ tɔwɛ asa mʋ asɛ mʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ aseepu akʋ, yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akunpu mʋ ɔbɪlɪsa yɛ, Sadusi abi* ba ba fʋʋ tʋtɔ.
2 Nɪɪ ba nyɛ agbʋ waa Pita maa Gyɔn fɛɛ ba maa kaapʋ bɛ tɔwɛ asa mʋ yɛ Yesu bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ kelewu kyiŋi kɪ bʋ tɔ sa asa kpini.
3 Ɩmʋ sʋ ba kɪtaa Pita maa Gyɔn naa tii bamʋ obu naa fʋʋ kayɪkɛ, lɪɪ fɛɛ kyɔwɛ maa tɛɛ lʋwɛ sʋ mʋ ba tii bamʋ obu naa fʋʋ kayɪkɛ.
4 Amaa asa gaalaagaa mʋ nɪɪ ba nu Yesu Krisito asɪn danbɪrasa mʋ, ba kɔɔlɛ gyii nɪɪ kʋbʋ mʋ kɪ nyɛ akyɔ bɛɛ waa fɛɛ anyɪn ngbɪn-nnuu.
5 Lɪɪkaakɛ mʋ Gyiwu abi agyankpaapʋ yɛ abɪlɪsa yɛ Mosesi nbara akaapʋpʋ ba naa sarɛ Gyerusalem.
6 Bamʋ nɪɪ ba sarɛ tʋtɔ ɪ gyɛ oseepu bɪlɪsa asɛ Anasi yɛ Kefasi yɛ Gyɔn yɛ Alekisanda yɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ, mʋ kʋʋpʋ ana.
7 Ba taa Pita maa Gyɔn ba ba yɪlɛ bamʋ ansi tɔ, nɪɪ ba taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ ɔlʋn nɪɪ fan nyɛ abɛɛ anɪmʋ kɪtɪɪ nɪɪ fan sʋ fan waa ɪnɪmʋ falɛ?"
8 Tʋtɔ mʋ, Pita mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ bɔla mʋ tɔ mʋ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "Agyankpaapʋ yɛ abɪlɪsa,
9 fan taasɛ anɛ ndaga asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ an waa boobi nɪmʋ, nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
10 Kanɪn sʋ ɪ dagaa fɛɛ fanɛ yɛ Ɩsɪrayɪ abi kpini fan bɪɪ fɛɛ ɔnyɪn mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ nfɪɪ falɛ, Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Nasareti, ɔmʋ nɪɪ fan da mʋ mata oyu laasa sʋ mʋ,

* **4:1 4:1** Sadusi abi ba gyɛ Gyiwu abi kʋbʋ kʋ mʋ nɪɪ ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii fɛɛ kekyiŋi lɪɪ lewu tɔ kʋ bʋ tɔ.

nɪɪ Ɪbwaarɛ bwii kyiŋi mʋ ba nkpa tɔ mʋ,
ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
11 Nɪɪ Yesu ɪ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,
‘Kubuu mʋ nɪɪ fanɛ, apɔyɪpʋ fan kina yɛ
kɪ man bʋrɔn mʋ,
kanɪn kubuu maŋa ɪ ba biliŋi kubuu
kparɛ ɪmʋ kpini tɔ.’
12 Nɪɪ ɔkʋ man bʋ tɔ nɪɪ ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ
asa, amɔɔ Yesu nkʋn, lɪɪ fɛɛ kɪtɪɪ pʋpwɛ
kʋ man bɪla ɔ bʋ dulinyaa tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ
taa sa yɛ kɪ mɔlɪgɛ anɛ.”
13 Ɪ waa abɪlɪsa mʋ kpini kananku fɛɛ
Pita maa Gyɔn ba maa yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, nɪɪ
ba bɪɪ fɛɛ ba man gyɛ bamʋ nɪɪ be nyi
ɪwʋlɛ. Tʋtɔ nɪɪ ba wu fɛɛ ba wʋla ba gyɛ
Yesu abuupu nɪn.
14 Kpalɪ fɛɛ ba maa wu boobi mʋ nɪɪ ba
kyɛ mʋ, maa yɪlɛ Pita maa Gyɔn asɛ mʋ,
ba man taalɛ nyɛ asɪn kʋ ba tɔwɛ.
15 Ɪmʋ sʋ ba dan sii tɔwɛ bamʋ nɪn yɛ
ba lɪɪ nsarɛ obu mʋ tɔ, nɪɪ ba sii ba taa
Pita maa Gyɔn sʋ nfɛɛrɛ.
16 Nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ an
biti a waa asa anɪmʋ? Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ bʋ Gyerusalem nyi yɛ bamʋ ɪ waa asɪn
kyinkyinsa nɪmʋ, nɪɪ a mɛɛ taalɛ gyii ɪ mʋ
ɪmɔɔrɛ.
17 Amaa pɔyɪ kɛ a tii asɪn nɪmʋ kɛ ɪ man
naa lɪɪ asa asɛ kata-kata mʋ, a da bamʋ
amu tɔ yɛ, ɪ nɪmʋ i gyii bamʋ ɔkaa, ba
man bɪla taa Yesu kɪtɪɪ asɪn tɔwɛ sa asa.”
18 Ɪmʋ sʋ nɪɪ ba bwii tɪɪ Pita maa Gyɔn
ba lenbu mʋ tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ kakaakʋ ba
man bɪla lɪɪ tɔwɛ abɛɛ kaapʋ lɪɪ Yesu kɪtɪɪ
tɔ.
19 Amaa Pita maa Gyɔn ba lɛɛ bamʋ
kɔnɔ nɪn yɛ, “Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan
kɪɪ damu maŋa tɔ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn lɪɪ
Ɪbwaarɛ ansi tɔ. An nu fanɛ asɛ abɛɛ
Ɪbwaarɛ asɛ?
20 Lɪɪ fɛɛ a mɛɛ taalɛ yɛgɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ
anɛ gbaa-gbaa anɛ an wu nɪɪ an nu mʋ
kɪtɔwɛ.”
21 Ɪmʋ sʋ nɪɪ abɪlɪsa mʋ ba lɔŋɔ da
Pita maa Gyɔn amu tɔ kenken nɪɪ ba yɛgɛ
bamʋ yɛ ba natɛ. Ba man nyɛ ɔkpa mʋ
nɪɪ ba yɪlɛ sʋ taa bɪɪtɛ bamʋ asʋ, kpalɪ
fɛɛ asa kpini ba maa yɪn Ɪbwaarɛ lɪɪ kʋtɔ
mʋ nɪɪ ba waa mʋ sʋ.
22 Ɔnyɪn mʋ nɪɪ ba waa asɪn kyinkyinsa
kyɛ mʋ mʋ, gyii ɔ kyɔ nsu adɪna.

Krisito akɔɔlɛ-gyipu kabwaarɛ-kʋlɛ

23 Saŋa mʋ nɪɪ ba dan yɛgɛ Pita maa
Gyɔn mʋ, ba bwii kpee bamʋ kyɛmɪnɛ
ana akɔɔlɛ-gyipu mʋ asɛ naa tɔwɛ bamʋ
kʋtɔ mʋ nɪɪ abɪlɪsa yɛ aseepu-bɪlɪsa mʋ
ba tɔwɛ.
24 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba maa dan nu
kanɪn mʋ, nɪɪ bamʋ kpini ba waa kɔnɔ
kʋlʋn kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ, fʋ mʋ nɪɪ fʋ tʋʋ sʋsʋ yɛ kasɛ yɛ
ɔpʋ yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ bʋ ɪmʋ tɔ
kpini.
25 Fʋ bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ sʋ nɪɪ fʋ
yɛgɛ anɛ naana Dawidi, fʋ kɪyaafɔlɛ tɔwɛ
yɛ,
‘Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ ndɛndɛmandɛ bɛɛ nyɛ
agbʋ?
Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ asa anɪmʋ bɛɛ fɛ
nfɛɛrɛ libi kanɪn?
26 Kasɛ sʋ awura bɛɛ kʋʋla bamʋ n-yɪɪ
kʋsʋ yɪlɛ,
nɪɪ akɪɪsʋpʋ mɔɔ bɛɛ sarɛ
bɛɛ kʋsʋ yɪlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ maa
Ɔmʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ sʋ.’
27 Kesintin, asɪn nɪmʋ a ba tɔ fɛɛ Herodi
maa Pontiyu Paleti yɛ Ɪsɪrayɪ abi yɛ
ndɛndɛmandɛ ba sarɛ kadɛ nɪmʋ tɔ,
bee ŋmina agyina kʋsʋ yɪlɛ Yesu sʋ fʋ
Kɪyaafɔlɛ Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ fʋ lɛɛ mʋ.
28 Kesintin ba sarɛ kanɪn nɪn ba ba waa
kʋtɔ kʋmaa mʋ lɪɪ fʋ ɔlʋn sʋ, yɛ fʋ kɔkɔlɔ
biti mʋ nɪɪ fʋ wʋla paa yɛ ɪ waa mʋ.
29 Ɪmʋ sʋ, Ɔnyɪrɪpɛ, nbɪɪnbɪɪ bɪɪ aŋaala
mʋ nɪɪ bɛɛ ŋaala anɛ falɛ kɛ fʋ sa anɛ,
fʋ ayaafɔlɛ kɔkɔlɔ ɔsɪɪ kɛ a taalɛ tɔwɛ fʋ
asɪn danbɪrasa mʋ.
30 Tɛɛŋɛ fʋ abaa kɛ alɔpʋ ba nyɛ alanfɪya,
kɛ fʋ waa adangana yɛ asɪn kyinkyinsa
bɔla fʋ kɪyaafɔlɛ kyɪrɛkyɪrɛ Yesu kɪtɪɪ sʋ
waa kaapʋ asa.”
31 Saŋa mʋ nɪɪ ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
lʋwɛ mʋ, opula mʋ nɪɪ ba sarɛ mʋ
gyingyen. Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
loo bɔla bamʋ kpini nɪɪ ba piili bɛ tɔwɛ
Ɪbwaarɛ asɪn mʋ yɛ kɔkɔlɔ ɔsɪɪ.

Krisito akɔɔlɛ-gyipu kakyɪna tɔ kɔnɔ kʋlʋn

32 Akɔɔlɛ-gyipu kʋbʋ mʋ kpini ba waa
nfɛɛrɛ kʋlʋn yɛ kɔkɔlɔ kʋlʋn. Bamʋ ɔkʋ
mɛɛ tɔwɛ yɛ, kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ gyɛ

mʋ lɛɛ. Kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba sʋ mʋ gyɛ bamʋ kpini lɛɛ.
33 Asunpu mʋ ba tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kelewu kyiŋi mʋ asɪn ba kaapʋ lɪɪ Ɩbwaarɛ ɔlʋn lala mʋ sʋ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ waa bamʋ kpini kusee.
34 Ɔkʋ man bʋ bamʋ kʋbʋ mʋ tɔ nɪɪ kʋtɔ kʋ ki tiri mʋ kpaa. Lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba sʋ kasɛ abɛɛ akpaara mʋ, ba fɛ ɪmʋ yɛgɛ ba sʋ afulee mʋ ba ba,
35 ba yɪla asunpu mʋ kagya kasɛ, nɪɪ ba barɪgɛ ɪmʋ tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ i tiri ɔkʋmaa nɪmʋ.
36 Kanɪn nɪɪ Gyosefu, mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Lewi kebunɔ, nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ Sipuru, nɪɪ asunpu mʋ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Banabasi, (kɪmʋ kasɛ ɪ kaapʋ fɛɛ, Ɔmʋ nɪɪ ɛɛ waa asa aniya tɔ).
37 Mʋ gbaa mʋ fɛ mʋ kasɛ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ, nɪɪ ɔ taa afulee mʋ ba waa asunpu mʋ kagya kasɛ.

5

Ananiyasi maa mʋ-ka Safira

1 Nɪɪ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Ananiyasi maa mʋ-ka Safira ba fɛ bamʋ kasɛ kʋkʋ.
2 Nɪɪ Ananiyasi maa mʋ-ka ba waa kɔnɔ nɪɪ ɔ barɪgɛ afulee mʋ tɔ, nɪɪ ɔ taa ɪkʋ yɪla, nɪɪ ɔ taa asansa mʋ kpiya asunpu mʋ kagya kasɛ.
3 Nɪɪ Pita taasɛ mʋ yɛ, "Ananiyasi, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʋ yɛgɛ nɪɪ Sɪtaanɛ i gyii fu kumu nɪɪ fʋ tɪn antɪŋɛsa sa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kanɪn? Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʋ fɛ fʋ kasɛ nyɛ afulee nɪɪ fʋ barɪgɛ tɔ taa ɪkʋ yɪla?
4 Pɔyɪ kɛ fʋ fɛ kasɛ maŋa mʋ, kɪ gyɛ fʋ lɛɛ nɪn, nɪɪ saŋa mʋ nɪɪ fʋ fɛ lʋwɛ mʋ, afulee mʋ gbaa a gyɛ fʋ lɛɛ nɪn. Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ fʋ waa kanɪn asɪn maŋa? Man gyɛ asa nɪɪ fʋ tɪn antɪŋɛsa sa, amaa Ɩbwaarɛ nɪɪ fʋ tɪn antɪŋɛsa sa."
5 Ananiyasi maa dan nu kanɪn asɪn maŋa mʋ, tʋtɔ nɪɪ ɪ tɪn mʋ tʋʋ nɪɪ o wu. Nɪɪ ɪ waa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o nu kanɪn mʋ kufuu gaa.
6 Tʋtɔ nɪɪ ayaafɔlɛ ba loo bɔlɔɔ mʋ, kukuri lɪɪ naa pula.
7 Ɩ maa waa gbɛrɛɛ mʋ, mʋ-ka Safira gbaa loo ba ɔ man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ waa.
8 Nɪɪ Pita taasɛ, mʋ yɛ, "Tɔwɛ mɛ kesintin, kasɛ afulee mʋ nɪɪ faa fu-kuli fan fɛ mʋ kpini ndee?"
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Oo, ɪmʋ afulee kpini nɪn."
9 Nɪɪ Pita taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ faa fu-kuli fan waa kɔnɔ kʋlʋn yɛ fan tʋʋ Ɔnyɪrɪpɛ Kayaayu mʋ tɔ kɪɪ. Kɪɪ! Ayaafɔlɛ mʋ nɪɪ ba naa pula fu-kuli mʋ ba yɪlɛ kebunɔ tʋtɔ nbɪɪnbɪɪ, kanɪn nɪɪ bee biti ba kukuri ngbaa fʋ lɪɪ naa pula nɪn."
10 Opula tɔ, nɪɪ ɪ tɪn mʋ tʋʋ Pita ayaa tɔ nɪɪ o wu. Nɪɪ ayaafɔlɛ mʋ ba be loo, nɪɪ ba wu yɛ o wu ɔ dɛ, nɪɪ ba bɔlɔɔ mʋ kukuri lɪɪ naa pula mata mu-kuli.
11 Krisito abi kʋbʋ yɛ asa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ kpini ba maa nu kanɪn mʋ, ɪ waa bamʋ kufuu gaa.

Krisito asunpu mʋ ba kyɛ asa gaalaagaa

12 Asunpu mʋ ba waa ɪsɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa asa mu ansi tɔ. Akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini bɛɛ taalɛ bɛɛ gyaŋɛ Ɩbwaarɛ osunkpa ayɛ mʋ opula mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Solomon kasɔrɔga tɔ mʋ.
13 Asa mʋ ba sʋ bɛɛrɛɛ bɛ sa bamʋ gaa, amaa bamʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii mʋ ɔkʋ man taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ naa tii bamʋ sʋ.
14 Amaa kamaa tɔ mʋ, anyɪn yɛ akyɪɪ gaalaagaa ba kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii, nɪɪ ba naa tii bamʋ kʋbʋ mʋ sʋ.
15 Lɪɪ kanɪn sʋ, asa ba sʋla alɔpʋ ba yɪla agbenbi ɔkaa yɛgɛ ba dɛ bamʋ mpaa yɛ ɪkalan sʋ kanan mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ Pita kan ɛɛ kyʋn mʋ, mʋ kayaayu kɪ natɛ bamʋ sʋ.
16 Ndɛ-bii mʋ nɪɪ ɪ bʋ kyaabɔɔ Gyerusalem mʋ asa ba taa bamʋ alɔpʋ yɛ bamʋ nɪɪ nbwɪɪ libi bɛɛ tɔɔrɔɔ bamʋ kpini ba, nɪɪ ba nyɛ alanfɪya.

Gyiwu abɪlɪsa mʋ ba nyanla Krisito asupu mʋ

17 Nɪɪ Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ, yɛ mʋ kamaa abi mʋ nɪɪ ba lɪɪ Sadusi kʋbʋ mʋ tɔ mʋ, ba nyɛ kayɪɪ basa lɪɪ asunpu mʋ sʋ.
18 Ba kɪtaa asunpu mʋ naa tii katɪn mʋ nɪɪ ba tii bamʋ asa obu mʋ.

19 Amaa kanɪn kagyanbwɛ maŋa mʋ,
Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba tigi obu mʋ kebunɔ nɪɪ
ɔ lɛɛ bamʋ.
20 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kpee naa
yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ kɛ fan
tɔwɛ asa mʋ, nkpa pʋpwɛ nɪmʋ asɪn."
21 Kayɪ kɪ maa kɛ mʋ Krisito asunpu mʋ
ba kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ katɔwɛ
mʋ, nɪɪ ba yii kasɛ bɛɛ tɔwɛ asa mʋ nkpa
mʋ asɪn.
Oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ maa mʋ kamaa
abi, ba maa ba mʋ, ɔ tɪɪ Sanhediri mʋ nɪɪ
ba gyɛ Gyiwu abi kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ
kpini ba ba gyaŋɛ, nɪɪ o sun yɛ ba naa lɛɛ
asunpu mʋ ba.
22 Apurusi mʋ nɪɪ ba sun mʋ, ba maa
fʋʋ obu tiisa mʋ tɔ mʋ, ba man wu
asunpu mʋ obu maŋa tɔ. Ɪmʋ sʋ ba bwii
naa tɔwɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ bee gyoo bamʋ
mʋ yɛ,
23 "An wu obu mʋ maa biri sʋ
danbɪrasa yɛgɛ akɪɪsʋpʋ mʋ ba yɪlɛ
nbunɔ, amaa a maa tigi nbunɔ mʋ a man
wu ɔkʋ obu mʋ tɔ."
24 Ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ akɪɪsʋpʋ mʋ, yɛ
Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa ba maa nu kanɪn
mʋ i kyinkyin bamʋ, kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ yɛgɛ
nɪɪ ɪ ba kanɪn.
25 Tʋtɔ nɪɪ ɔkʋ ba tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan
kɪɪ! Anyɪn mʋ nɪɪ fan tii bamʋ obu
mʋ bɛɛ yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ
kasɔrɔga tɔ bɛɛ kaapʋ asa."
26 Ba maa nu kanɪn mʋ akɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
mʋ yɛ mʋ ayaafɔlɛ ba kpee naa bɪya
asunpu mʋ. Ba maa sɪlɛ kufuu fɛɛ asa
mʋ, bee biti ba tʋʋ bamʋ abuu su mʋ, ba
man taa bamʋ yɛ ɔlʋn sʋ.

Ɔbɪlɪsa Gamaliye kɪtɔwɛ waa

27 Nɪɪ ba taa bamʋ ba yɪlɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ
ba sarɛ mu ansi tɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ oseepu
bɪlɪsa asɛ mʋ taasɛ bamʋ yɛ,
28 "Yɛ an da fanɛ amu tɔ yɛ, fan man
bɪla taa Yesu kɪtɪɪ tɔ kaapʋ? Amaa fan taa
fanɛ kɪkaapʋ kyaabɔɔ Gyerusalem kpini.
Fen biti fan taa ɔnyɪn nɪmʋ kelewu ba anɛ
sʋ."
29 Nɪɪ Pita maa asunpu banban mʋ
ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "I dagaa fɛɛ a maa nu
Ɪbwaarɛ kɔnɔ nɪn, man gyɛ nyɪmɪsa lɛɛ.
30 Anɛ naana ana bamʋ Ɪbwaarɛ i kyiŋi
Yesu mʋ nɪɪ fan da mʋ oyu laasa mɔɔ mʋ,
lɪɪ lewu tɔ.
31 Ɪbwaarɛ diyaa mʋ naa kyɪna mʋ
gyisa sʋ fɛɛ Ɔgyankpaapʋ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ
mʋ, nɪɪ o bugi ɔkpa sa Ɪsɪrayɪ abi kɛ ba
yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ taa bamʋ
alibi kɛɛ bamʋ.
32 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
taa sa bamʋ nɪɪ ba buu mʋ mʋ, yɛ anɛ
asunpu mʋ ɪ gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu
ɪnɪmʋ kpini sʋ."
33 Nɪɪ nbara abɪlɪsa kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ba
maa nu kanɪn mʋ, ɪ nyɛ bamʋ agbʋ
gaa nɪɪ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ba mɔɔ
asunpu mʋ.
34 Amaa bamʋ tɔ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
mʋ yɛ Gamaliye, nɪɪ ɔ gyɛ Farasii obii yɛ
Mosesi nbara ɔkaapʋpʋ mʋ nɪɪ asa kpini
bɛɛ sa mʋ bɛɛrɛɛ mʋ, kʋsʋ yɪlɛ bamʋ
nsana nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ba yɛgɛ asunpu mʋ
ba lɪɪ kewu gbɛrɛɛ.
35 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɪsɪrayɪ abi, fan
lɔŋɔ fɛ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ fan taa lɪɪ anyɪn
anɪmʋ sʋ danbɪrasa.
36 Saŋa kʋ tɔ mʋ, Tewuda kʋ gbaa daa
kyɪna kʋsʋ yɛ ɔ gyɛ ɔkʋ nɪn. Ɔ nyɛ kʋbʋ
fɛɛ asa alɪfa ana nɪɪ ba buu mʋ. Amaa ba
mɔɔ mʋ, nɪɪ mʋ kʋbʋ kɪ yaasɛ tɔ, nɪɪ mʋ
awaasa kpini ɪ waa kɪyan.
37 Mʋ kamaa mʋ Gyudasi mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ
Galile mʋ, asa kɪkalɛ saŋa mʋ ngbaa mʋ
kʋsʋ yɪlɛ nɪɪ ɔ nyɛ kʋbʋ lala kʋ nɪɪ ba buu
mʋ. Amaa ba mɔɔ mʋ, nɪɪ mu abuupu
gbaa ba yaasɛ tɔ.
38 Ɪmʋ sʋ asɪn mʋ nɪɪ ndaga ɪ ba falɛ,
n biti n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fɛn yɛgɛ asa anɪmʋ
ba natɛ. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ bamʋ kusun kɪnɪmʋ
kɪ gyɛ nyɪmɪsa lɛɛ bɪrɛ kii biti ki nyita.
39 Amaa nɪɪ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ bɪrɛ
fɛn mɛɛ taalɛ tii asa anɪmʋ, nɪɪ ɪ waa
kanɪn bɪrɛ fen biti fen wu fɛɛ fɛn kɔ yɛ
Ɪbwaarɛ."
40 Ba nu sa Gamaliye katɔwɛ mʋ, nɪɪ ba
tɪɪ asunpu mʋ tɪŋɛ bamʋ. Nɪɪ ba da bamʋ
amu tɔ yɛ, ba man bɪla tɔwɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ
asɪn. Nɪɪ ba yɛgɛ bamʋ yɛ ba natɛ.
41 Asunpu mʋ ba lɪɪ Ɪsɪrayɪ kʋbʋ-kʋbʋ
mʋ tɔ kpini abɪlɪsa mu ansi tɔ, taa
kensi-gyii fɛɛ, Ɪbwaarɛ kalɛ bamʋ tii
bamʋ nɪɪ ba wu awʋrʋfɔ lɪɪ Yesu kɪtɪɪ tɔ
mʋ sʋ.

42 Kakɛ kʋmaa nımʋ ba naa kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ nsɔrɔga tɔ yɛ asa
akpaara sʋ. Ba man yɛgɛ asın danbırasa
mʋ kıtɔwɛ yɛ Yesu ı gyɛ Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ
wʋla lɛɛ mʋ.

6

Anyın Akyɛtɔpʋ Asunɔ mʋ Kılɛɛ

1 Saŋa mʋ nıı Yesu abuupu mʋ ba
nyɛ akyɔ mʋ, kamɔɔrɛ-gyii kı ba Gyiwu
ndɛ-bii mʋ nıı bɛɛ tɔwɛ Giriki mʋ yɛ
Gyiwu ndɛ-bii mʋ nsana. Ba fabılɛ yɛ
Gyiwu ndɛ-bii mʋ ba mɛɛ sa bamʋ aku-
lapu-kyıı atɔ barıgɛsa kanan mʋ nıı ı
dagaa.
2 Ɩmʋ sʋ mʋ, asunpu kudu-anyɔ mʋ
ba sarɛ Yesu abuupu mʋ kpini. Nıı ba
tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɩ man dagaa fɛɛ a yɛgɛ
abwaarɛsın kıtɔwɛ yıla kɛ a ba kıı atɔ
kıbarıgɛ sʋ.
3 Kanın sʋ anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu
ana, fan lɛɛ fanɛ tɔ anyın asunɔ mʋ nıı
bɛ sʋ bɛɛrɛɛ yɛ kanyaasın nıı Kayaayu
Kyırɛkyırɛ kı bɔla bamʋ tɔ mʋ, kɛ a taa
kusun nımʋ waa bamʋ abaa tɔ,
4 kɛ a nyɛ saŋa sa kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ
abwaarɛsın kıtɔwɛ mʋ."
5 Kanın nfɛɛrɛ mʋ ı pırɛ bamʋ kpini.
Nıı Yesu abuupu mʋ ba lɛɛ Sitefen mʋ nıı
mʋ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ
kı kyɔ mʋ tɔ mʋ, nıı ba lɛɛ Filipi yɛ
Pokoro yɛ Nikano yɛ Timon yɛ Pamena
maa Nikolasi mʋ nıı ɔ lıı Antiyoki, nıı
ɔ taa mʋ n-yıı biliŋi Gyiwu abi, nıı ɔ ba
kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ.
6 Nıı ba lɛɛ bamʋ kaapʋ asunpu mʋ, nıı
asunpu mʋ ba taa bamʋ abaa gyaga bamʋ
sʋ nıı ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa bamʋ.
7 Ɩmʋ sʋ abwaarɛsın mʋ ı yɛlıgɛ. Yesu
abuupu mʋ ba nyɛ akyɔ tii sʋ Gyerusalem
ɔsʋwʋlɛ sʋ. Nıı Ɩbwaarɛ aseepu mʋ
gaalaagaa gbaa ba kɔɔlɛ Yesu gyii.

Gyiwu abılısa ba kıtaa Sitefen

8 Sitefen mʋ nıı ɔ sʋ ɔlʋn nıı Ɩbwaarɛ
bwaala mʋ mʋ, waa asın kyinkyinsa yɛ
asınkaala asa mʋ tɔ.
9 Amaa Gyiwu abi mʋ nıı ba lıı Kirini yɛ
Alekisanda kabwaarɛ kʋlɛkpa mʋ nıı bɛ
tıı yɛ ba kɔɔlɛ bamʋ n-yıı, yɛ bamʋ nıı
ba lıı Silisiya, Asiya ısʋwʋlɛ sʋ mʋ kpini
ba gyii Sitefen ımɔɔrɛ.
10 Lıı mʋ kanyaasın yɛ Kayaayu
Kyırɛkyırɛ ɔkpa katɔwɛ tɔ sʋ mʋ, ba man
taalɛ yılɛ mu ansi tɔ.
11 Ba lıı asiiri tɔ naa wu asa akʋ yɛ ba
ba tın atıntınsa gyaga Sitefen sʋ, kɛ ba ba
tɔwɛ yɛ, "An nu Sitefen maa tɔwɛ nbusaa
asın ɛɛ gyaga Mosesi maa Ɩbwaarɛ sʋ."
12 Nıı amɔɔrɛ-gyipu ba tɔwɛ fun waa
abılısa mʋ yɛ Mosesi nbara akaapʋpʋ yɛ
asa mʋ kpini nkɔlɔ nıı ba kıtaa Sitefen ba
Ɩsırayı kʋbʋ-kʋbʋ abılısa mu ansi tɔ.
13 Ba bıya antıŋesa wuya ana nıı ba
tɔwɛ yɛ, "Saŋa kʋmaa ɔnyın nımʋ ı tɔwɛ
nbusaa asın ee yii kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
kyırɛkyırɛ mʋ yɛ Mosesi nbara mʋ nıı ɔ
sa anɛ mʋ.
14 Nıı an bıla nu maa tɔwɛ yɛ Yesu
Kanasareti-nyın mʋ biti o boyi Kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, kɛ ɔ kyɛɛgɛ anɛ
anaana atɔ mʋ nıı anɛ naana Mosesi taa
sa anɛ mʋ."
15 Ɩsırayı kʋbʋ-kʋbʋ abılısa mʋ kpini
mʋ nıı ba tɛ asın mʋ tɔ mʋ, ba kıı Sitefen
kyimm, nıı ba wu mu ansi tɔ ı maa du fɛɛ
Ɩbwaarɛ kabɔɔ ansi tɔ mʋ.

7

Sitefen kɔnɔ lɛɛ

1 Nıı Ɩbwaarɛ oseepu bılısa asɛ mʋ
taasɛ Sitefen yɛ, "Asın mʋ nıı ba tɔwɛ lıı
fʋ sʋ falɛ kpini, ı gyɛ kesintin?"
2 Sitefen lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ-Sɛ ana yɛ
mɛ-daa ana, fen nu mɛ asɛ! Ɩbwaarɛ
bʋnyaa wuya mʋ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ
anɛ naana Abraham, saŋa mʋ nıı ɔ bʋ
Mesopotamiya kasɛ sʋ, pɔyı nıı ɔ kʋsʋ ba
Haran mʋ.
3 Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʋ yɛ, 'Kʋsʋ lıı fʋ
ɔsʋwʋlɛ sʋ yɛ fʋ asa asɛ, kɛ fu kpee
ɔsʋwʋlɛ mʋ nıı n biti n kaapʋ fʋ falɛ sʋ.'
4 "Ɩmʋ sʋ Abraham lıı Kalidiya ɔsʋwʋlɛ
mʋ sʋ nıı ɔ naa kyına Haran. Mʋ-sɛ lewu
kamaa nıı Ɩbwaarɛ yɛgɛ nıı ɔ lıı tʋtɔ naa
kyına ɔsʋwʋlɛ mʋ nıı ndaga fan tɛ sʋ falɛ.
5 Ɩbwaarɛ man pııta taa kasɛ mʋ ntın
kʋ sa mʋ, halıı kıyaa tantan tɔ kasɛ gbaa
man pııta biliŋi mʋ lɛɛ. Amaa Ɩbwaarɛ da
mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɛ ɔsʋwʋlɛ mʋ ii biti o

be biliŋi maa mʋ anaana-bii lɛɛ nɪn. Yɛgɛ
saŋa maa Abraham man pɪɪta kʋʋgɛ.
6 Asɪn nɪmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ Abraham
yɛ, 'Fʋ anaana-bii bee biti ba naa biliŋi
afɔ ɔkʋ ɔsʋwʋlɛ sʋ, kɛ ba taa bamʋ biliŋi
anyɛ kɛ ba nyanla bamʋ nsu alɪfa ana.
7 N biti n bɪɪtɛ asa mʋ nɪɪ ba biliŋaa
bamʋ anyɛ mʋ asʋ, ɪmʋ kamaa mʋ,
fʋ anaana-bii mʋ bee biti ba lɪɪ kanɪn
ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ kɛ ba be sun mɛ nfɪɪ'.
8 Nɪɪ Ɪbwaarɛ maa Abraham ba nyɛ
katɔwɛ kyula fɛɛ, mʋ yɛ mʋ kamaa tɔ
kpini ba tɪŋɛ iduu. Ɪmʋ sʋ Abraham
maa kʋʋgɛ Isaki mʋ ɔ tɪn mʋ oduu kakɛ
buruwasapu, nɪɪ Isaki kʋʋgɛ Gyekobu nɪɪ
ɔ tɪn mʋ oduu, nɪɪ Gyekobu kʋʋgɛ anɛ
naana ana kudu-anyɔ mʋ, nɪɪ ɔ tɪŋɛ bamʋ
kpini iduu.
9 "Gyosefu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ kudu anyɔ mʋ
tɔ ɔkʋ mʋ, mʋ daa ana ba nyɛ mʋ sʋ kayɪɪ
basa, nɪɪ ba fɛ mʋ fɛɛ kɪnyɛ sa Egyipiti
abi.
10 Nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ Gyosefu lɪɪ mʋ
awʋrʋfɔ kpini tɔ, nɪɪ ɔ sa mʋ kanyaasɪn
mʋ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ kebiti lɪɪ Egyipiti
Owura Faro asɛ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ o yii mʋ
kuwura fɛɛ ɔ kɪɪ mʋ owura-kpa yɛ Egyip-
iti ɔsʋwʋlɛ kpini sʋ.
11 "Nɪɪ akʋn damantɛ ɪ ba tɪyɛ Egyipiti
yɛ Kaanan ɪsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ ɪ bɪya awʋrʋfɔ
gaa. Nɪɪ anɛ naana ana ba man nyɛ
agyitɔ.
12 Bamʋ-sɛ Gyekobu maa nu fɛɛ agyitɔ
ɪ bʋ Egyipiti mʋ, o sun mu-bii ana mʋ
nɪɪ ba gyɛ anɛ naana ana kpee tʋtɔ
kɪgyankpaasa ba naa sɔɔ agyitɔ.
13 Ba maa bwii kpee Egyipiti kɪnyɔsapʋ
ba naa sɔɔ agyitɔ mʋ, Gyosefu lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ mʋ-daa ana, nɪɪ Faro gbaa nu
Gyosefu mʋ kʋʋpʋ ana sʋ.
14 Kamaa tɔ mʋ Gyosefu sun yɛ ba naa
taa mʋ-sɛ Gyekobu yɛ mʋ kʋʋpʋ ana mʋ
nɪɪ bɛ waa fɛɛ asa adusunɔ yɛ anu mʋ
kpini ba mʋ asɛ.
15 Nɪɪ Gyekobu kʋsʋ kpee Egyipiti, tʋtɔ
nɪɪ maa mu-bii ana ba naa wu.
16 Nɪɪ ba bwiiyaa bamʋ ba Sekem* ba
pula kakyan mʋ nɪɪ Abraham sɔɔ lɪɪ
Hamo mu-bii ana asɛ mʋ tɔ.
17 "Saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔkɔlɔ kɪda sa
Abraham maa tiri tɔ fɛɛ ɪ ba tɔ mʋ, anɛ
asa mʋ ba nyɛ akyɔ Egyipiti ɔsʋwʋlɛ sʋ.
18 Kanɪn saŋa maa nɪɪ owura pʋpwɛ kʋ
ba kyɪna Egyipiti kagya sʋ, amaa ɔ man
nyi Gyosefu asɪn.
19 Nɪɪ owura pʋpwɛ nɪmʋ nyanla anɛ
asa nɪɪ ɔ waa bamʋ awʋrʋfɔ. Nɪɪ ɔ nyan
bamʋ yɛ ba lɛɛ bamʋ nbii pʋpwɛ kewu kɛ
ɔ mɔɔ bamʋ.
20 "Saŋa maŋa tɔ nɪɪ ba kʋʋgɛ Mosesi
nɪɪ ɔ gyɛ kebii danbɪrasa Ɪbwaarɛ asɛ nɪɪ
mʋ kɪbaabʋtɔ kwɪɪ. Nɪɪ ba baala mʋ, kɪɪ
mʋ sʋ ɪbwaayɪ ɪsa mʋ-sɛ kɪkpaara sʋ.
21 Ɪmʋ kamaa tɔ mʋ, ba lɛɛ mʋ kewu
nɪɪ Owura Faro mu-bii kyɪɪsa taa mʋ naa
bɪla nɪɪ o biliŋi mu-bii.
22 Nɪɪ ba kaapʋ Mosesi, nɪɪ ɔ nyɛ
Egyipiti abi kɪbɪɪla yɛ bamʋ kanyaasɪn,
nɪɪ ɔ sʋ kinyi yɛ katɔwɛ yɛ awaasa tɔ.
23 "Mosesi maa gyii nsu adɪna kamaa
mʋ, ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ o kpee ɔ naa bɔɔ
mʋ ayɛ abi Ɪsɪrayɪ abi sʋ.
24 Tʋtɔ maa nɪɪ o wu Egyipiti ɔnyɪn
kʋ maa nyanla Ɪsɪrayɪ ɔnyɪn kʋ. Ɪmʋ
sʋ Mosesi naa kɔɔlɛ mʋ yɛgɛ nɪɪ ɔ mɔɔ
Egyipiti ɔnyɪn mʋ ka kʋkɔ.
25 Mosesi nyi fɛɛ mʋ ayɛ abi bee biti
ba bɪɪ fɛɛ, mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ biti ɔ bɔla sʋ
mɔlɪgɛ bamʋ, amaa ba man bɪɪ.
26 Lɪɪkaakɛ mʋ, Mosesi ba tu Ɪsɪrayɪ abi
asa anyɔ ba maa kɔ. Maa biti ɔ barɪgɛ
bamʋ tɔ mʋ, ɔ taasɛ bamʋ yɛ, 'Fan gyɛ
asa kʋlʋn nɪn, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɛn nyanla
abaa kanɪn?'
27 "Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ nyanla mʋ bɪrɪsa mʋ
nin Mosesi naa yɪlɛ ɪkaa sʋ nɪɪ ɔ taasɛ yɛ,
'Anɪmʋ ɪ yɪla fʋ yɛ fʋ kɪɪ anɛ sʋ kɛ fu gyii
anɛ asɪn?
28 Fii biti fʋ mɔɔ mɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
ndee fʋ mɔɔ Egyipiti ɔnyɪn mʋ nɪn?'
29 Mosesi maa nu kanɪn mʋ ɔ sɪlɛ lɪɪ
Egyipiti kpee Midiyan ɔsʋwʋlɛ sʋ, naa
kyɪna fɛɛ ɔfɔ. Tʋtɔ maŋa nɪɪ ɔ kʋʋgɛ nbii
nnyɔ.
30 "Mosesi maa kyɪna tʋtɔ nsu adɪna
kamaa mʋ, Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ

* **7:16 7:16** Abraham kyɪna sɔɔ kasɛ kʋ lɪɪ Hebiron abi asɛ nɪɪ Gyekobu gbaa sɔɔ kasɛ lɪɪ Sekem abi mʋ asɛ. Kanɪn sʋ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ Gyekobu maa mu-bii ana ɔkʋ o wu Igyipite ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, Gyiwu abi mʋ ba sʋla mʋ kpee Sekem abɛɛ Hebiron ba naa pula mʋ tʋtɔ.

kaapʋ mʋ, kɪpʋnfa mʋ nɪɪ kɪ dɛɛ ofuli sʋ
mʋ, nɪɪ ɪ maa Sinayi kɪbɪɪ mʋ.
31 Maa wu falɛ atɔ mʋ, ɪ waa mʋ
kananku. Maa nin tiri kɛ ɔ kɪɪ danbɪrasa
mʋ, o nu Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ yɛ,
32 'Mɛ ɪ gyɛ fʋ naana ana Ɩbwaarɛ,
Abraham yɛ Isaki yɛ Gyekobu Ɩbwaarɛ.'
Mosesi maa yɪnŋɛ nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa mʋ
gaa sʋ mʋ, ɔ man bɪla taalɛ kɪɪ kʋtɔ
maŋa.
33 "Nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʋ yɛ, 'Lɛɛ fʋ
asɪbɪta, lɪɪ fɛɛ ntɪn mʋ nɪɪ fʋ yɪlɛ mʋ gyɛ
kasɛ kyɪrɛkyɪrɛ nɪn.
34 Kesintin, n wu kanan mʋ nɪɪ bɛɛ
nyanla mɛ asa Egyipiti tɔ. Nɪɪ n nu bamʋ
kusu, nɪɪ n kpɪlɪgɛ ba n ba mɔlɪgɛ bamʋ.
Kanɪn sʋ n sun fʋ kɛ fʋ bwii kpee Egyipiti
tɔ.'
35 "Mosesi kʋlʋn mʋ nɪɪ mʋ asa ba kina
mʋ, tɔwɛ mʋ yɛ, 'Anɪmʋ ɪ yɪla fʋ anɛ
ɔkɪɪsʋpʋ yɛ asɪn ogyipu?' mʋ, mʋ ɪ gyɛ
ɔsa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɪla bɔla mʋ kabɔɔ
sʋ fʋlɔn nnɔ-bi tɔ yɛ, ɔ naa waa bamʋ
ɔkɪɪsʋpʋ yɛ ɔmɔlɪgɛpʋ.
36 Ɔ lɛɛ bamʋ lɪɪ Egyipiti nɪɪ ɔ waa asɪn
kyinkyinsa yɛ adangana Egyipiti tɔ yɛ ɔpʋ
pɪpɛɛ mʋ asɛ, nɪɪ ba gyii nsu adɪna ofuli
mʋ sʋ.
37 "Mosesi nɪmʋ ɪ tɔwɛ Isɪrayɪ abi yɛ,
'Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʋ ɔtɔwɛpʋ pʋpwɛ
lɪɪ fanɛ tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mɛ mʋ'.
38 Mosesi nɪmʋ tii Isɪrayɪ kʋbʋ mʋ sʋ
lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ ba bʋ ofuli sʋ mʋ. Mosesi
maa anɛ naana ana yɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ
ba bʋ tʋtɔ. Sɪnayɪ kɪbɪɪ mʋ sʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
nkpa asɪn mʋ lɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ asɛ
yɛ ɔ taa bɪya anɛ.
39 "Ba waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn nɪɪ ba man
nu Mosesi asɛ, nɪɪ bamʋ nkɔlɔ tɔ mʋ,
naafɔɔ ba daa nyɛ nɪn bee biti ba bwii
kpee Egyipiti.
40 Nɪɪ ba tɔwɛ Aron yɛ, 'Mosesi mʋ nɪɪ
ɔ lɛɛ anɛ lɪɪ Egyipiti mʋ, a man nyi kʋtɔ
mʋ nɪɪ kɪ waa mʋ kɪbɪɪ Sɪnayɪ sʋ. Ɩmʋ sʋ
waa ɪdakpa sa anɛ kɛ bɛɛ gyankpaa anɛ.'
41 Kanɪn saŋa maa tɔ mʋ nɪɪ ba pɔyɪ
kanaatɛ-bi taa biliŋi bamʋ ɔdakpa. Nɪɪ
ba lɔŋɔ ɔdakpa maŋa yɛgɛ bee gyii bamʋ
ansi lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ba taa bamʋ abaa
pɔyɪ mʋ sʋ.
42 Ɩmʋ sʋ Ɩbwaarɛ palɛ mʋ kamaa sa
bamʋ yɛ ba kyaga sʋ be sun kyɔwɛ yɛ
ɔbwaayɪ yɛ akyikpebi, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
ba wʋla kyʋrɔɔ waa Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ
ɪwʋlɛ tɔ yɛ,
'Isɪrayɪ abi! Man gyɛ mɛ nɪɪ fɛn daa fɛn
lɔŋɔ atɔbwaaya
fɛn sa nsu adɪna ofuli sʋ mʋ.
43 Fanɛ nkɔlɔ ɪ gyan ɔdakpa Moleki
yɛ ɔdakpa Refan mʋ nɪɪ ɪ gyɛ fanɛ
kikyikpebi ɔdakpa,
mʋ nɪɪ fan taa fanɛ abaa pɔyɪ nɪɪ fen
sun mʋ sʋ nɪn.
Ɩmʋ sʋ n biti n yɛgɛ fanɛ akiisipu ba taa
fanɛ kpee kata-kata kyʋn Babilon
sʋ'.
44 "Saŋa mʋ nɪɪ anɛ naana ana ba naa
ba naa ofuli mʋ sʋ mʋ, ba sʋ Ɩbwaarɛ
kubuu lala mʋ nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ Ɩbwaarɛ bʋ
bamʋ asɛ. Ba waa kɪmʋ nɪn fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʋ Mosesi yɛ ɔ waa
kɪmʋ mʋ.
45 Ɩmʋ kamaa mʋ, anɛ naana ana ba nyɛ
Ɩbwaarɛ kubuu mʋ, lɪɪ bamʋ-sɛ ana asɛ,
nɪɪ Gyosuwa maa bamʋ ba sʋla Ɩbwaarɛ
kubuu lala maŋa, naa fʋʋ ɪsʋwʋlɛ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ gya asɛ lɪɪ ɪmʋ tɔ asa, nɪɪ ɔ yɛgɛ
nɪɪ anɛ asa ba kyɪna tʋtɔ mʋ. Nɪɪ kubuu
mʋ sii tʋtɔ naa fʋʋ halɪɪ Dawidi saŋa mʋ.
46 Dawidi mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ansi gyii mʋ
sʋ mʋ kʋlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ yɛgɛ ɔ pɔyɪ
osunkpa ayɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ
naana Gyekobu Ɩbwaarɛ mʋ.
47 Amaa mu-bii Solomon ɪ gyɛ ɔsa mʋ
nɪɪ ɔ ba pɔyɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ.
48 "Amaa Ɩbwaarɛ Owura lala mɛɛ
kyɪna akpaara mʋ nɪɪ asa ba taa bamʋ
abaa pɔyɪ mʋ tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bɔla mʋ ɔtɔwɛpʋ sʋ tɔwɛ yɛ,
49 'Sʋsʋ ɪ gyɛ mɛ kuwura gya,
nɪɪ kasɛ mɔɔ ɪ gyɛ mɛ ayaa
ɔgyagakpa.
Mɪnɛ obu nɪɪ fen biti fan pɔyɪ sa mɛ?
Abɛɛ fɪnɛ ɪ taalɛ waa mɛ ɔkyɪnakpa?
50 Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ waa ɪnɪmʋ
kpini?'
51 "Fan gyɛ asʋ tɔ ɔlʋn wuya ana, nɪɪ
fan kina Ɩbwaarɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ, nɪɪ fan
waa akpawu sa abwaarɛsɪn mʋ. Fan dan
fan du nɪn fɛɛ fanɛ naana ana, mʋ nɪɪ bɛɛ
kɔ bee tii Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɔkpa.
52 Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ mɔɔ ɪ kyɪna nɪɪ
fanɛ naana ana ba man nyanla mʋ? Ba
mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ gaalaagaa mʋ nɪɪ

dɪdaa ba wʋla tɔwɛ ɔkpa kyiigisa wuya mʋ kɪba asɪn. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ fan waa mʋ kadɛ-boyi nɪɪ fan mɔɔ mʋ.
53 Fanɛ ɪ nyɛ Ɪbwaarɛ nbara mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ba taa bɪya fanɛ mʋ, amaa fan kina ɪmʋ ki buu."

Ba tʋʋ Sitefen abuu

54 Ɪsɪrayɪ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɪɪ ba gyaŋɛ mʋ ba maa nu Sitefen asɛ mʋ, ba nyɛ agbʋ nɪɪ ba duŋi bamʋ anobi.
55 Amaa Sitefen mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ bɔla mʋ tɔ mʋ, diyaa mu ansi kɪɪ sʋsʋ nɪɪ o wu Ɪbwaarɛ bʋnyaa, nɪɪ o wu Yesu maa yɪlɛ Ɪbwaarɛ gyisa sʋ.
56 Nɪɪ Sitefen yɛ, "Fan kɪɪ! N wu sʋsʋ maa bugi nɪɪ n wu Yesu, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ maa yɪlɛ Ɪbwaarɛ gyisa sʋ."
57 Maa tɔwɛ kanɪn kamaa tɔ mʋ ba tii bamʋ asʋ nɪɪ ba kuusi kenken. Tʋtɔ nɪɪ bamʋ kpini ba naa mili mʋ sʋ.
58 Nɪɪ ba bɪɪtɛ mʋ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ naa twɪɪ mʋ abuu. Nyamaanyɪlɛpʋ mʋ ba taa bamʋ ɪkaalɛ sa kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Sɔɔlɪ yɛ ɔ kɪɪ sʋ.
59 Saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ twɪɪ mʋ abuu mʋ, Sitefen kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, kɔɔlɛ mɛ kala."
60 Nɪɪ Sitefen muŋa mʋ ayaa muli sʋ tɔwɛ kenken yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, man taa alibi mʋ nɪɪ ba waa falɛ ka bamʋ kʋkɔ." Maa tɔwɛ kanɪn mʋ nɪɪ o wu.

8

Sɔɔlɪ nyanla Krisito abi kʋbʋ mʋ

1 Sɔɔlɪ gbaa bʋ tʋtɔ nɪɪ o kyula Sitefen kelewu mʋ. Kanɪn kakɛ maŋa nɪɪ kanyanla kɪ ba Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem mʋ sʋ, nɪɪ bamʋ kpini ba yaasɛ tɔ loo Gyudeya maa Samariya ɪsʋwʋlɛ sʋ. Amaa Krisito asunpu mʋ nkʋn ɪ man yaasɛ tɔ.
2 Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ bee sun Ɪbwaarɛ mʋ akʋ ɪ lɛɛ bamʋ n-yɪɪ naa pula Sitefen, nɪɪ ba su mʋ keli.
3 Amaa Sɔɔlɪ bɪrɛ piili ee nyita Krisito abi kʋbʋ mʋ, yɛgɛ ɔ naa akpaara-akpaara sʋ ɛɛ bɪɪtɛ anyɪn yɛ akyɪɪ mʋ nɪɪ ba buu Yesu mʋ ee kpee ee tii ibu.

Filipu abwaarɛsɪn katɔwɛ Samariya

4 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba yaasɛ tɔ mʋ ba naa bɛɛ tɔwɛ Yesu asɪn danbɪrasa katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ ba kpee mʋ.
5 Nɪɪ Filipu gbaa kpee Samariya kadɛ lala kʋ tɔ naa tɔwɛ Yesu asɪn.
6 Saŋa mʋ nɪɪ kʋbʋ damantɛ mʋ nu Filipu asɛ nɪɪ ba wu asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ, ba kan bamʋ asʋ ba nu mʋ katɔwɛ.
7 Nɪɪ nbwɪɪ libi ba kuusi kenken lɪɪ asa gaalaagaa tɔ, nɪɪ amʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ yɛ aboobi gaalaagaa ba nyɛ alanfɪya.
8 Ɪmʋ sʋ kensi-gyii lala kɪ ba kadɛ lala maŋa tɔ.

Sɪtaanɛ adangana ɔwaapʋ Simon

9 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ, ɔnyɪn kʋ bʋ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Simon, nɪɪ ɔ gyɛ Sɪtaanɛ adangana ɔwaapʋ mʋ nɪɪ ɔ bʋ Samariya kadɛ mʋ tɔ. Nɪɪ mʋ awaasa mʋ ɪ waa Samariya abi kɪyan. Ɪmʋ sʋ ɛɛ kaapʋ mʋ n-yɪɪ yɛ ɔ gyɛ nyɪmɪsa kparɛ.
10 Lɪɪ falɛ sʋ mʋ asa kparɛ yɛ asansa mʋ kpini bɛɛ nu mʋ asɛ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Ɔnɪmʋ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔlʋn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ 'Ɔlʋn lala mʋ'."
11 Ɔ waa Sɪtaanɛ adangana ɪnɪmʋ kyɛɛrɛɛ, nɪɪ ɪ waa bamʋ kɪyan nɪɪ ɔ nyɛ asa bee nu mʋ asɛ.
12 Amaa saŋa mʋ nɪɪ Filipu taa Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪɪ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii sʋ mʋ, asa mʋ ba kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii. Nɪɪ ba gyee anyɪn yɛ akyɪɪ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
13 Nɪɪ Simon mʋ gbaa wu asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala mʋ nɪɪ Filipu waa mʋ, ɪ waa mʋ kananku. Nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii, nɪɪ ba gyee mʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee, nɪɪ o buu Filipu kpee katɪn kʋmaa.
14 Saŋa mʋ nɪɪ Krisito asunpu mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem ba nu yɛ Samariya abi ba kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ gyii mʋ, ba sun Pita maa Gyɔn bamʋ asɛ.
15 Ba maa fʋʋ bamʋ asɛ mʋ, ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa bamʋ yɛ, Ɪbwaarɛ ɔ sa bamʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
16 Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ ba taa Yesu kɪtɪɪ tɔ gyee bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee mʋ, ba man pɪɪta nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.

17 Tʋtɔ nıı Pita maa Gyɔn ba taa bamʋ
abaa gyaga bamʋ sʋ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
nıı ba nyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ.
18 Simon mʋ maa wu fɛɛ Pita maa Gyɔn
ba taa bamʋ abaa gyaga akɔɔlɛ-gyipu mʋ
sʋ nıı ba nyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ,
Simon biti fɛɛ ɔ sa Pita maa Gyɔn afulee.
Nıı ɔ yɛ,
19 "Fan sa mɛ kanın ɔlʋn maŋa, nıı
saŋa kʋmaa nıı ngbaa mɛ n kan taa
mɛ abaa gyaga ɔkʋmaa sʋ mʋ, kɛ ɔ nyɛ
Kayaayu Kyırɛkyırɛ maŋa."
20 Amaa Pita tɔwɛ Simon yɛ, "Faa fʋ
afulee a biliŋi kıyan. Lıı fɛɛ fʋ fɛ nfɛɛrɛ
fɛɛ fıı taalɛ taa afulee sɔɔ Ibwaarɛ kakɛɛ.
21 Fʋ man tii sʋ abɛɛ fʋ man sʋ ɔ lɛɛ lıı
Ibwaarɛ kakɛɛ kusun nımʋ tɔ. Lıı fɛɛ fʋ
kɔkɔlɔ kı man dɛ Ibwaarɛ sʋ.
22 Kanın sʋ kyɛɛgɛ fʋ nfɛɛrɛ libi kɛ fʋ
kʋlɛ Ibwaarɛ. Akʋtɔ fɛɛ nfɛɛrɛ mʋ nıı fʋ
fɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ mʋ Ibwaarɛ ii biti ɔ taa kɛɛ
fʋ.
23 Inımʋ ı yɛgɛ nıı n wu fɛɛ kayıı basa
kı bʋ fʋ tɔ gaa, nıı alibi ı bɔla fʋ tɔ."
24 Tʋtɔ nıı Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kʋlɛ
Ɔnyırıpɛ sa mɛ kɛ ımʋ nıı fʋ tɔwɛ falɛ
ı man ba mɛ sʋ."
25 Pita maa Gyɔn ba gyii Yesu asın
mʋ kesintin, nıı ba tɔwɛ asın mʋ gaa
sa bamʋ. Kamaa tɔ mʋ, ba bwii kpee
Gyerusalem. Saŋa mʋ nıı bee bwii bee
kpee mʋ, ba tɔwɛ asın danbırasa mʋ
Samariya ndɛ-bii gaalaagaa tɔ.

Filipu maa Etiyopiya-nyın kʋ

26 Nıı Ɔnyırıpɛ kabɔɔ tɔwɛ Filipu yɛ,
"Kʋsʋ kpee akpılıgɛ ɔkpa mʋ nıı kıı dɛ
ofuli sʋ mʋ. Kanın ɔkpa maŋa kı dɛ lıı
Gyerusalem naa fʋʋ Gasa kadɛ sʋ."
27 Imʋ sʋ Filipu kʋsʋ yii ɔkpa sʋ ee
kpee. Maa kpee mʋ, nıı ɔ naa gyaŋa
Etiyopiya ɔwʋlɛ nyipu kparɛ mʋ nıı ɛɛ kıı
Etiyopiya owura kyıısa afulee sʋ. Ɔnyın
nımʋ kpee Gyerusalem naa sun Ibwaarɛ.
28 Saŋa maŋa tɔ mʋ, ɔ tɛ mʋ ıgbaŋɛ
mʋ nıı bɛɛ bııtɛ asa ɔkyınakpa sʋ ee bwii
ee kpewu yɛgɛ ɛɛ kalɛ Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Isaya ɔwʋlɛ.
29 Nıı Ibwaarɛ Kayaayu tɔwɛ Filipu yɛ,
"Kpe kanın ıgbaŋɛ nımʋ asɛ naa yılɛ tiri
mʋ."
30 Tʋtɔ nıı Filipu sılɛ kpee Etiy-
opiya-nyın mʋ asɛ, nıı o nu ɔnyın mʋ
maa kalɛ Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya ɔwʋlɛ.
Nıı Filipu taasɛ mʋ yɛ, "Imʋ nıı fıı kalɛ
falɛ fii nu kasɛ?"
31 Nıı ɔnyın mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɛnɛ nıı
n waa nu kasɛ amɔɔ n nyɛ ɔkʋ kɛ ɔ lɛɛ
kasɛ sa mɛ." Imʋ sʋ ɔ tıı Filipu yɛ ɔ ba
kyına tiri mʋ tɔ.
32 Nıı ɔnyın mʋ ıı kalɛ ɛɛ lıı Ibwaarɛ
Asınkyan yılɛsa mʋ tɔ yɛ,
"O du fɛɛ kabʋlʋpʋ mʋ nıı ba sʋ mʋ
ba naa mɔɔ mʋ,
abɛɛ kabʋlʋpʋ mʋ nıı be kyiigi mʋ
ifuu,
yɛgɛ ɔ man bugi mʋ kɔnɔ halıı ee su.
33 Nıı ba gyila mʋ ipeeli, nıı ba man gyii
kesintin sa mʋ.
Nıı ɔkʋ man taalɛ tɔwɛ kaapʋ mʋ
kınaana,
lıı fɛɛ ba tın mʋ nkpa sʋ kasɛ sʋ."
34 Nıı ɔnyın mʋ taasɛ Filipu yɛ,
"Ɔbılısa, n kʋlɛ fʋ lɛɛ kasɛ sa mɛ.
Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʋ mʋ, ı tɔwɛ mʋ n-yıı sʋ
asın nın abɛɛ ɔkʋ lɛɛ nıı ɛɛ tɔwɛ?"
35 Tʋtɔ nıı Filipu piili ɛɛ tɔwɛ mʋ
Asınkyan yılasa mʋ nıı ɔ kalɛ lıı Isaya
ɔwʋlɛ tɔ mʋ, nıı ɔ tɔwɛ Yesu n-yıı sʋ asın
danbırasa mʋ sa mʋ.
36 Saŋa mʋ nıı ba naa ɔkpa mʋ tɔ
bee kpee mʋ, ba naa tu nkyu kʋ ı maa
dɛ. Nıı Etiyopiya-nyın mʋ tɔwɛ Filipu yɛ,
"Kıı nkyu ndee, mınɛ i tii mɛ Ibwaarɛ
kekyugyee ɔkpa?"
37 Nıı Filipu tɔwɛ mʋ yɛ, "Fʋ nyɛ nıı
fʋ kɔɔlɛ gyii fʋ kɔkɔlɔ tɔ bırɛ, fii biti fʋ
nyɛ Ibwaarɛ kekyugyee." Nıı ɔnyın mʋ
lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu Krisito
ı gyɛ Ibwaarɛ mu-bii kʋlʋn mʋ."
38 Nıı Etiyopiya-nyın mʋ yɛgɛ mʋ gbaŋɛ
mʋ yıla. Nıı maa Filipu kpini ba kpılıgɛ
loo nkyu mʋ tɔ. Nıı Filipu gyee mʋ
Ibwaarɛ kekyu gyee.
39 Saŋa mʋ nıı ba lıı nkyu mʋ tɔ mʋ,
opula maŋa tɔ nıı Ɔnyırıpɛ Kayaayu taa
Filipu lıı ɔnyın mu ansi sʋ, nıı ɔ man bıla
wu mʋ. Nıı ɔ taa kensi-gyii kyaga mʋ
ɔkpa sʋ ee kpewu.
40 Nıı ı taa Filipu naa lıı Asotusi kadɛ
tɔ. Nıı ɔ natɛ ndɛ mʋ nıı ı bʋ tʋtɔ mʋ

kpini, ɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa halɪɪ ɔ naa fʋʋ Kasariya ɔsʋwʋlɛ sʋ.

9

Sɔɔlɪ kɔɔlɛ Yesu gyii

1 Saŋa maŋa tɔ mʋ, Sɔɔlɪ dan san ɔ yɪlɛ sʋ, ɔ sʋ kanyanla yɛ kɪmɔɔ aŋala lɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu abuupu mʋ sʋ. Kanɪn sʋ o
kpee Ɩbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ asɛ,
2 nɪɪ ɔ naa tɔwɛ mʋ yɛ ɔ sa mʋ ɪwʋlɛ
mʋ nɪɪ ɪ sa ɔkpa fɛɛ o kpee kabwaarɛ-kʋlɛ
ɪgyaŋɛkpa mʋ nɪɪ ɪ bʋ Damasiko kadɛ mʋ
tɔ, kɛ ɔ naa kɪtaa anyɪn yɛ akyɪɪ mʋ nɪɪ
bee buu Yesu kɪkaapʋ mʋ. Nɪɪ ɔ kan nyɛ
kanɪn abuupu maŋa kɛ ɔ kɪtaa bamʋ bwii
ba Gyerusalem ba tii obu.
3 Nɪɪ Sɔɔlɪ maa naa ee kpee mʋ, ɔ naa
tiri Damasiko kadɛ lala mʋ. Opula tɔ nɪɪ
kʋtɔ kʋ kɪ lɪɪ sʋsʋ ba tɪn mu ansi sʋ fɛɛ
bʋlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mʋ.
4 Nɪɪ ɪ tɪn mʋ tʋʋ kasɛ nɪɪ o nu ɔbʋlɛ kʋ
maa taasɛ yɛ, "Sɔɔlɪ, Sɔɔlɪ, mɪnɛ waa nɪɪ
fii kisi mɛ kanɪn?"
5 Nɪɪ Sɔɔlɪ taasɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʋ anɪmʋ
nɪn?"
Nɪɪ ɔbʋlɛ mʋ yɛ, "Ɩ gyɛ mɛ Yesu mʋ nɪɪ fii
kisi mʋ nɪn.
6 Ɩmʋ sʋ kʋsʋ kpee Damasiko kadɛ lala mʋ
tɔ, tʋtɔ nɪɪ bee biti ba tɔwɛ fʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ
fʋ waa."
7 Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ ba maa Sɔɔlɪ ba naa
mʋ, ba nu katɔwɛ mʋ, amaa ba man wu
ɔkʋ. Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʋ, nɪɪ be sii
ba yɪlɛ ba man bɪla bugi bamʋ nnɔ.
8 Nɪɪ Sɔɔlɪ kʋsʋ maa yɪlɛ nɪɪ o bugi mu
ansi mʋ, ɔ man bɪla ɔ kɪɪ. Ɩmʋ sʋ ba
sii kɪtaa mʋ kɪbaa tɔ nɪn taa mʋ kpee
Damasiko.
9 Nɪɪ Sɔɔlɪ biliŋi gyaatanapʋ nkɛ nsa, o
mee gyii yɛgɛ o mee nu.
10 Nɪɪ Yesu ɔbɪɪlapʋ kʋ bʋ Damasiko
kadɛ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Ananiyasi. Nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu lɛɛ ansi sʋ atɔ kaapʋ mʋ,
nɪɪ ɔ tɪɪ mʋ yɛ, "Ananiyasi."
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ n kyula."
11 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ Ananiyasi yɛ,
"Kʋsʋ kpee Gyudasi kɪkpaara mʋ nɪɪ kɪ
bʋ kigbenbi kyiigisa mʋ sʋ, naa taasɛ
ɔnyɪn mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Tasusi kadɛ tɔ nɪɪ bɛ
tɪɪ mʋ yɛ Sɔɔlɪ mʋ. Ɔ bʋ tʋtɔ ɛɛ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ."
12 Nɪɪ Sɔɔlɪ gbaa wu ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ
mʋ tɔ, fɛɛ ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛ tɪɪ mʋ yɛ
Ananiyasi maa ba kɛ ɔ ba taa mʋ abaa
gyaga mʋ sʋ kɛ mu ansi i bugi.
13 Amaa Ananiyasi lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, n nu asɪn damantɛ lɪɪ ɔnyɪn
nɪmʋ sʋ, kanan mʋ nɪɪ ɔ nyanla fʋ asa
kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem mʋ.
14 An nu yɛ Sɔɔlɪ nɪmʋ nyɛ ɔlʋn lɪɪ
oseepu bɪlɪsa asɛ ba Damasiko nfɪɪ, ɔ ba
kɪtaa asa mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ fʋ Yesu kɪtɪɪ mʋ."
15 Amaa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu tɔwɛ Ananiyasi
yɛ, "Kʋsʋ kpee! Lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ lɛɛ ɔnyɪn
nɪmʋ fɛɛ mɛ kɪbaa tɔ nyɪmɪsa, kɛ ɔ taa
mɛ asɪn mʋ naa tɔwɛ bamʋ nɪɪ be mee
sun Ɩbwaarɛ, yɛ ba maa bamʋ awura, yɛ
Ɩsɪrayɪ abi.
16 Nɪɪ mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti n kaapʋ
mʋ kanan mʋ nɪɪ ee biti o gyii awʋrʋfɔ
lɪɪ mɛ kɪtɪɪ sʋ."
17 Tʋtɔ nɪɪ Ananiyasi kpee kɪkpaara mʋ
sʋ nɪɪ ɔ naa taa mʋ abaa gyaga Sɔɔlɪ sʋ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Mɛ bɪrɪsa Sɔɔlɪ, Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ fʋ saŋa
mʋ nɪɪ fɪɪ ba nfɪɪ mʋ, i sun mɛ fʋ asɛ
kɛ fu ansi i bwii bugi, kɛ fʋ nyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ."
18 Nɪɪ opula tɔ atɔ kʋ fɛɛ ɔkɪn agyafɔyɪ
ɪ lɪɪ Sɔɔlɪ ansi tɔ tɪyɛ, nɪɪ mu ansi i bugi.
Nɪɪ ɔ kʋsʋ nɪɪ ba naa gyee mʋ Ɩbwaarɛ
kekyugyee.
19 Maa gyii agyitɔ kamaa tɔ mʋ, ɔ nyɛ
ɔlʋn.

Sɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Damasiko

Nɪɪ Sɔɔlɪ gyii nkɛ nkʋ Damasiko Yesu
abuupu mʋ asɛ.
20 Tʋtɔ nɪɪ ɔ lɪɪ kpee Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa naa tɔwɛ Yesu asɪn
yɛ, "Yesu ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii."
21 Asa mʋ nɪɪ ba nu Sɔɔlɪ katɔwɛ mʋ,
ɪ waa bamʋ kɪyan nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Man
gyɛ ɔnyɪn nɪmʋ ɪ kyɪna ɛɛ nyanla asa mʋ
nɪɪ ba bʋ Gyerusalem bɛɛ tɔwɛ asɪn Yesu
kɪtɪɪ tɔ mʋ? Nɪɪ man gyɛ kanɪn sʋ nɪɪ
o bwii ba, kɛ ɔ ba kɪtaa bamʋ naa sa
Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa o tii obu?"
22 Amaa Sɔɔlɪ nyɛ ɔlʋn tii sʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ,
ɛɛ kaapʋ tɔ yɛ Yesu ɪ gyɛ ɔmʋnɪ Ɩbwaarɛ
lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa. Nɪɪ i kyinkyin

Gyiwu abi mʋ nıı ba bʋ Damasiko kadɛ tɔ mʋ.
23 Nıı ımʋ kamaa tɔ ı maa gyii nkɛ nkʋ
mʋ Gyiwu abi ba ŋmina yɛ ba mɔɔ Sɔɔlı.
24 Amaa Sɔɔlı bıı bamʋ nfɛɛrɛ lıı mʋ
kımɔɔ mʋ sʋ lıı fɛɛ ba sii ba tɛ bɛɛ kıı
kadɛ mʋ nwusunɔ mʋ sʋ kakyʋwapɛ yɛ
kagyanbwɛ kʋmaa kanan mʋ nıı ba nyɛ
mʋ mɔɔ.
25 Amaa Yesu abuupu ba taa mʋ waa
kılantan tɔ kakyanbwɛ, baala mʋ taa mʋ
bʋlɛ kıbandıyɛ ɔbɔ tɔ kpılıgaa mʋ yii.

Sɔɔlı kpee Gyerusalem

26 Saŋa mʋ nıı Sɔɔlı kpee Gyerusalem
mʋ, o biti fɛɛ ɔ taa mʋ n-yıı naa tii
abıılapʋ mʋ sʋ, amaa ba waa kufuu yɛ
mʋ, lıı fɛɛ ba man kɔɔlɛ mʋ gyii yɛ o tii
Yesu abuupu mʋ sʋ.
27 Tʋtɔ nıı Banabasi taa mʋ kpee
asunpu mʋ asɛ. Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ kanan
mʋ nıı Sɔɔlı wu Ɔnyırıpɛ mʋ Damasiko
ɔkpa tɔ, yɛ kanan mʋ nıı Ɔnyırıpɛ tɔwɛ
Sɔɔlı mʋ. Nıı ɔ bıla tɔwɛ bamʋ kanan mʋ
nıı Sɔɔlı man waa kufuu, nıı ɔ yılɛ tɔwɛ
lıı Yesu Krisito kıtıı tɔ Damasiko kadɛ tɔ.
28 Ɪmʋ sʋ Sɔɔlı kyına bamʋ asɛ
Gyerusalem yɛgɛ ɔ sʋ Ɔnyırıpɛ mʋ kıtıı
tɔ ɛɛ tɔwɛ yɛgɛ ɔ man sʋ kufuu.
29 Nıı Sɔɔlı maa Giriki abi mʋ nıı bɛɛ
tɔwɛ Gyiwu katɔwɛ mʋ, ba gyii abaa
ımɔɔrɛ, amaa yɛgɛ ba biti mʋ kımɔɔ
ɔkpa.
30 Saŋa mʋ nıı mʋ tɔɔmaa ana ba bıı
kanın mʋ, ba taa mʋ kpee Kasariya kadɛ
tɔ, nıı ɔ naa kyaga sʋ kpee mʋ kadɛ tɔ
Tasusi.
31 Ɪmʋ sʋ Krisito abi kʋbʋ-kʋbʋ mʋ
nıı ı bʋ Gyudeya yɛ Galile yɛ Samariya
kpini ba nyɛ kayıı yuuli. Nıı Kayaayu
Kyırɛkyırɛ mʋ waa bamʋ aniya tɔ, nıı ba
nyɛ akyɔ bɛɛ kpan bamʋ n-yıı, yɛgɛ ba
sılɛ Ɔnyırıpɛ.

Pita waa asınkaala Lida yɛ Gyopa

32 Nıı Pita kʋsʋ ɔ naa ɔ naa ısʋwʋlɛ mʋ
sʋ, nıı ɔ naa bɔɔ akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba
bʋ Lida mʋ sʋ.
33 Tʋtɔ nıı ɔ naa wu ɔnyın mʋ nıı mʋ
n-yıı i wu, nıı ɔ dɛ nsu nburuwa nıı bɛ
tıı mʋ yɛ Aneyasi.
34 Nıı Pita tɔwɛ mʋ yɛ, “Aneyasi, kʋsʋ
taa fʋ kalan, Yesu Krisito kyɛ fʋ.” Opula
tɔ nıı ɔ kʋsʋ.
35 Ɪmʋ sʋ asa mʋ nıı ba bʋ Lida yɛ
Saron mʋ kpini ba maa wu kanın mʋ, nıı
ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ biliŋi ba Ɔnyırıpɛ
asɛ.
36 Nıı Gyopa kadɛ tɔ ɔkyıı kɔɔlɛ-gyipu
kʋ bʋ tʋtɔ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Tabita.
Tabita ımʋ Giriki katɔwɛ ı gyɛ yɛ Dokasi.
Dokasi maŋa ı waa adanbırasa yɛgɛ ɛɛ
kyɛ atiripu tɔ saŋa kʋmaa.
37 Kanın saŋa maa mʋ kılɔ kı daa ɔkyıı
mʋ, nıı o wu. Nıı ba gyee mʋ kubuni naa
dııla abansʋrʋ obu to.
38 Lida kadɛ kı man bʋ kata yɛ Gyopa
kadɛ. Ɪmʋ sʋ Yesu abuupu mʋ ba maa nu
fɛɛ Pita bʋ Lida mʋ, nıı ba sun anyın anyɔ
Pita asɛ naa tɔwɛ mʋ yɛ, “Waa bilen kɛ fʋ
ba anɛ asɛ.”
39 Ɪmʋ sʋ Pita maa bamʋ nıı ba sun mʋ
asɛ mʋ, ba bwii kpee Gyopa. Nıı ba taa
Pita kpee abansʋrʋ obu mʋ tɔ, ntın mʋ
nıı obuni mʋ dɛ mʋ. Nıı akulapu-kyıı mʋ
nıı ba bʋ obu mʋ tɔ mʋ kpini, ba kyaabɔɔ
Pita bɛ sawʋ yɛgɛ ba sʋ atɔ bunsa mʋ nıı
Dokasi baata sa bamʋ saŋa mʋ nıı ɔ tɛ
nkpa tɔ mʋ bɛɛ kaapʋ Pita.
40 Amaa nıı Pita tɔwɛ bamʋ nıı ba
bʋ obu mʋ tɔ kpini yɛ, ba lıı kewu.
Nıı Pita muŋa mʋ ayaa muuli sʋ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ, nıı o biliŋi mu ansi kaapʋ
obuni mʋ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Tabita, kʋsʋ.”
Nıı o bugi mʋ ansi wu Pita, nıı ɔ kʋsʋ
kyına.
41 Nıı Pita kıtaa mʋ kıbaa tɔ kʋsaa
mʋ yılɛ. Tʋtɔ nıı ɔ tıı akɔɔlɛ-gyipu yɛ
akulapu-kyıı mʋ taa ɔkyıı mʋ nıı o kyiŋi
mʋ sa bamʋ.
42 Falɛ asın nımʋ ı yaasɛ loo Gyopa
kadɛ tɔ kpini. Nıı asa gaalaagaa ba kɔɔlɛ
Ɔnyırıpɛ Yesu mʋ gyii.
43 Nıı Pita kyına Gyopa kadɛ tɔ, ɔnyın
mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ Simon nıı ɔ gyɛ
gbansaba mʋ asɛ nkɛ nnyɔ kʋ.

10

Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ Koneliyo

1 Ɔbılısa kʋ bʋ tɔ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ
Koneliyo. Nıı ɔ tɛ Kasariya kadɛ tɔ. Ɔ
kyına ɔ gyɛ anaakɔpʋ ɔbılısa sa Roma

anaakɔpʋ kʋbʋ mʋ nıı bɛɛ tıı kımʋ yɛ Itali abi kʋbʋ mʋ.
2 Maa mʋ kʋʋpʋ ana ba taa bamʋ n-yıı sa Ɩbwaarɛ nıı ba sılɛ Ɩbwaarɛ. Ɔ gyɛ ɔsa mʋ nıı ɛɛ kɛɛ atiripu atɔ nıı ɔ bıla ɔ sʋ saŋa sa kabwaarɛ-kʋlɛ.
3 Kanyın nımʋ nyɛ kılɛɛkaapʋ kakɛ kʋ kakyʋwapɛ ı waa fɛɛ kerefi asa saŋa tɔ. O wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ maa ba mʋ asɛ nıı ɔ tıı mʋ yɛ, "Koneliyo!"
4 Nıı ɔ kıı mʋ yɛ kufuu nıı ɔ taasɛ mʋ yɛ, "Ɔnyırıpɛ mınɛ nın?" Nıı kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɩbwaarɛ ansi i gyii fʋ kakɛɛ yɛ fʋ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ sʋ, nıı ee biti o kyula fʋ.
5 Nbıınbıı, sun asa kʋ kpee Gyopa ba naa tıı ɔnyın mʋ nıı bɛ tıı mʋ yɛ Simon Pita mʋ ba.
6 Ɔ bʋ Simon mʋ nıı ɔ gyɛ gbansaba mʋ ayɛ nın, nıı kı bʋ kı maa ɔpʋ mʋ."
7 Saŋa mʋ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ ı kyʋn mʋ, nıı Koneliyo tıı mʋ ayaafɔlɛ anyɔ yɛ mʋ anaakɔpʋ mʋ tɔ ɔkʋlʋn mʋ nıı ɛɛ waa kʋtɔ kʋmaa ɛɛ sa mʋ, nıı ɔ taa mʋ n-yıı sa Ɩbwaarɛ mʋ.
8 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı o wu nıı o sun bamʋ Gyopa.

Pita wu ansi sʋ kılɛɛkaapʋ

9 Lııkaakɛ mʋ Koneliyo nbɔɔ ba maa tiri Gyopa mʋ Pita mɔɔ dii kpee abansʋrʋ* sʋsʋ ɔ naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kakyʋwapɛ maŋa.
10 Akʋn a kıtaa mʋ, nıı ee biti kʋtɔ kʋ o gyii. Saŋa mʋ nıı bɛɛ waa agyitɔ mʋ, nıı ɔ nyɛ ansi sʋ kılɛɛkaapʋ.
11 O wu sʋsʋ maa bugi nıı o wu kʋtɔ kʋ, maa lıı sʋsʋ fɛɛ kıtaa lala kıı kpılıgɛ kıı ba kasɛ. Kı maa kımʋ anobi ana.
12 Kıtaa mʋ sʋ mʋ, o wu atɔbwaaya kʋmaa yɛ nbwiibi yɛ atɔbwaaya mʋ nıı bɛɛ kpıı ıtɔ sʋ kpini.
13 Nıı o nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ mʋ yɛ, "Pita! Kʋsʋ mɔɔ kɛ fu gyii."
14 Nıı Pita tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ ayee, n man pııta gyii falɛ ineesi atɔ abɛɛ ımʋ nıı ı gyɛ anɛ Gyiwu abi ikisii."
15 Nıı ɔbʋlɛ mʋ bıla tɔwɛ mʋ yɛ, "Man bıla tıı kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɔŋɔ kımʋ mʋ, yɛ ineesi kʋtɔ."
16 Ɩnımʋ ı waa kanın ılıı ısa, nıı ı taa kıtaa mʋ yɛ atɔ mʋ bwii kyʋn sʋsʋ.
17 Saŋa mʋ nıı Pita san ɛɛ fɛ ımʋ nfɛɛrɛ mʋ, nıı asa mʋ nıı Koneliyo sun mʋ ba bıı Simon kıkpaara mʋ, nıı ba ba yılɛ kımʋ kewusunɔ.
18 Nıı ba tıı ɔkʋ taasɛ mʋ yɛ, "Ɔnyın kʋ bʋ nfıı nıı bɛ tıı mʋ yɛ Simon Pita?"
19 Saŋa mʋ nıı Pita san ɛɛ fɛ mʋ kılɛɛkaapʋ mʋ nfɛɛrɛ mʋ, nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔwɛ mʋ yɛ, "Anyın asa akʋ bee biti fʋ.
20 Ɩmʋ sʋ kpılıgɛ kpee bamʋ asɛ, man kan kina katın kʋmaa mʋ nıı faa bamʋ fen biti fan kpee, lıı fɛɛ mɛ ı sun bamʋ fʋ asɛ."
21 Nıı Pita kpılıgɛ ba kasɛ tɔ nıı ɔ tɔwɛ anyın mʋ yɛ, "Mɛ ı gyɛ ɔmʋ nıı fen biti mʋ. Mınɛ ı waa?"
22 Nıı anyın mʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ "Anaakɔpʋ ɔbılısa mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Koneliyo mʋ i sun anɛ. Ɔ gyɛ ɔsa mʋ nıı mʋ ıkpa i kyiigi nıı ɔ sılɛ Ɩbwaarɛ, nıı Gyiwu abi kpini bɛ sa mʋ bɛɛrɛɛ. Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ ı tɔwɛ mʋ yɛ ɔ tıı fʋ ba mʋ kıkpaara sʋ, kɛ o nu kʋtɔ mʋ nıı fʋ sʋ sa mʋ."
23 Nıı Pita taa anyın mʋ loo kıkpaara mʋ sʋ, nıı ɔ kɔɔlɛ bamʋ, kıtaa bamʋ kıfɔ.

Pita maa Koneliyo

Lııkaakɛ mʋ, nıı Pita maa Yesu abılapʋ akʋ mʋ nıı ba lıı Gyopa mʋ ba buu bamʋ.
24 Ɩmʋ lııkaakɛ nıı ba fʋʋ Kasariya. Yɛgɛ Koneliyo maa mʋ kʋʋpʋ ana yɛ mʋ kyɛmınɛ ana ba sarɛ bee gyoo mʋ.
25 Pita maa biti o loo kıkpaara mʋ sʋ mʋ, nıı Koneliyo gyaŋa mʋ, nıı o muŋa o sun mʋ.
26 Amaa Pita kıtaa mʋ kıbaa tɔ nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ "Kʋsʋ yılɛ! Ngbaa mɛ n dan n gyɛ nyımısa nın fɛɛ fʋ falɛ!"
27 Saŋa mʋ nıı maa Pita bɛɛ waa kiligy-ima bee loo kıkpaara mʋ sʋ mʋ, ɔ naa tu asa ba maa sarɛ ba tɛ.
28 Nıı Pita tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan dan fen nyi fɛɛ naafɔɔ ı man dɛ ɔkpa fɛɛ Gyiwu nyımısa maa bʋga ɔmʋ nıı o mee sun Ɩbwaarɛ abɛɛ ɔ

* **10:9 10:9** Saŋa mʋ dıdaa mʋ, falɛ nıı Gyiwu abi bamʋ abansʋrʋ duu.

bɔɔ mʋ sʋ. Amaa Ɩbwaarɛ kaapʋ mɛ fɛɛ
n man tɔwɛ ɔkʋ yɛ ɔ man du kyɪrɛkyɪrɛ.
29 Ɩmʋ sʋ fan maa sun tɪɪ mɛ mʋ n man
kina, kanɪn sʋ fan tɔwɛ mɛ kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ
fan tɪɪ mɛ."
30 Nɪɪ Koneliyo lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ndaga
nkɛ nna nɪmʋ n maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
kerefi asa kakyʋwapɛ saŋa mʋ. Opula tɔ
nɪɪ n wu ɔnyɪn kʋ maa bun kaalɛ fufuli
ba yɪlɛ mi ansi tɔ."
31 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Koneliyo Ɩbwaarɛ
nu fʋ kabwaarɛ-kʋlɛ, nɪɪ o wu fʋ kakɛɛ
mʋ nɪɪ fɪɪ kɛɛ atiripu mʋ.
32 Ɩmʋ sʋ sun asa kpee Gyopa kɛ ba naa
tɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Simon Pita
mʋ, nɪɪ ɔ gyɛ ɔfɔ ɔ bʋ Simon mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
gbansaba nɪɪ mʋ kɪkpaara bʋ mata ɔpʋ
mʋ.
33 Ɩmʋ sʋ nɪɪ n sun tɪɪ fʋ bilen, nɪɪ ɪ
bʋrɔn fɛɛ fʋ maa ba. Nbɪɪnbɪɪ an gyaŋɛ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ an nu fʋ asɛ asɪn mʋ nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ taa sa fʋ yɛ fʋ ba tɔwɛ anɛ mʋ."

Pita abwaarɛsɪn katɔwɛ

34 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n
bɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ kesintin Ɩbwaarɛ mɛɛ kɪɪ
nyɪmɪsa ansi tɔ pɔyɪ nɪɪ ɛɛ waa kʋtɔ kʋ.
35 Ɩbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ
ndɛndɛmandɛ ɔ sɪlɛ mʋ, nɪɪ ɛɛ waa ɪmʋ
nɪɪ ɪ dagaa mʋ.
36 Fanɛ gbaa-gbaa fan nu asɪn mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa bɪya Gyiwu abi nɪɪ ɔ bɔla
Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ gyɛ dulinyaa tɔ
atɔ kpini Ɔnyɪrɪpɛ sʋ taa kayɪɪ yuuli asɪn
danbɪrasa sa bamʋ.
37 Nɪɪ fan nyi asɪn kparɛ mʋ nɪɪ ɪ waa
Gyiwu ɔsʋwʋlɛ sʋ nɪɪ i piili lɪɪ Galile mʋ.
I waa saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn tɔwɛ Ɩbwaarɛ
kekyugyee asɪn mʋ kamaa.
38 Fan nu Yesu Kanasareti-nyɪn mʋ asɪn,
kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mʋ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ ɔlʋn bɔla mʋ tɔ mʋ. Lɪɪ fɛɛ
Ɩbwaarɛ tii mʋ sʋ, nɪɪ katɪn kʋmaa mʋ
nɪɪ o kpee mʋ ɛɛ waa adanbɪrasa yɛgɛ ɛɛ
kyɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ Sɪtaanɛ bʋ mʋ tɔ.
39 "Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa Gyerusalem yɛ
Ɩsɪrayɪ kpini-kpini mʋ, anɛ asunpu nɪmʋ
an gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu. Ba da mʋ oyu
laasa sʋ mɔɔ mʋ.
40 Amaa nkɛ nsa kamaa tɔ mʋ Ɩbwaarɛ
kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ
ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ.
41 Man gyɛ ɔkʋmaa nɪmʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ amɔɔ anɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
wʋla lɛɛ yɛ an baa an gyɛ mʋ kesintin
agyipu mʋ maa wu kyiŋi kamaa tɔ mʋ
ana mʋ a bʋga gyii nɪɪ an nu.
42 Nɪɪ Yesu sa anɛ kɔnɔ yɛ a taa tɔwɛ
Abwaarɛsɪn mʋ sa Gyiwu kasɛ sʋ asa
kpini. Kɛ a lɛɛ kesintin mʋ kaapʋ fɛɛ mʋ
ɪ gyɛ asa kɪɪsa yɛ alewupu kpini ɔtalɛpʋ.
43 Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ kpini ba tɔwɛ
mʋ asɪn mʋ kaapʋ tɔ yɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ, lɪɪ mʋ kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa mu alibi kɛɛ mʋ."

Bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa ba nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ

44 Pita maa san ɛɛ tɔwɛ mʋ, Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ba loo bamʋ nɪɪ bee nu
asɪn mʋ kpini tɔ.
45 I kyinkyin Gyiwu akɔɔlɛ-gyipu mʋ
nɪɪ ba buu Pita lɪɪ Gyopa ba mʋ gaa, fɛɛ
Ɩbwaarɛ maa taa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi.
46 Lɪɪ fɛɛ ba nu ba maa tɔwɛ ntɔwɛ
pʋpwɛ yɛgɛ bɛɛ yɪn Ɩbwaarɛ. Nɪɪ Pita
taasɛ yɛ,
47 "Ba maa nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ an nyɛ falɛ mʋ, ɔkʋ ɪ taalɛ
tii ɔkpa fɛɛ ba man gyee bamʋ Ɩbwaarɛ
kekyugyee?"
48 Nɪɪ Pita sa kɔnɔ yɛ ba gyee bamʋ
Ɩbwaarɛ kekyugyee lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ
tɔ. Nɪɪ ba kʋlɛ Pita yɛ ɔ kyɪna bamʋ asɛ
nkɛ nyɔ nkʋ.

11

Pita Lɛɛ asɪn Kaapʋ Krisito asunpu bambam mʋ

1 Krisito asunpu mʋ yɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ
mʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya mʋ kpini ba nu yɛ
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa
ba kɔɔlɛ abwaarɛsɪn mʋ.
2 Ɩmʋ sʋ saŋa mʋ nɪɪ Pita bwii kpee
Gyerusalem mʋ, akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba
yɪlɛ tɔ sa iduu kɪtɪn mʋ
3 ba tɔwɛ mʋ yɛ, "Fu loo bamʋ nɪɪ ba
man tɪn iduu mʋ akpaara sʋ nɪɪ faa bamʋ
fan bʋga gyii."
4 Nɪɪ Pita lɛɛ kasɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ
waa kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn sa bamʋ tɔwɛ yɛ,

5 “Kakaakʋ n bʋ Gyopa kadɛ tɔ n
kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ. Nɪɪ n nyɛ ansi sʋ
kɪlɛɛkaapʋ wu sʋsʋ maa bugi. Nɪɪ n wu
kʋtɔ kʋ maa lɪɪ sʋsʋ fɛɛ kɪtaa lʋʋsa kɪlala,
nɪɪ ba sʋ kɪmʋ anobi ana mʋ tɔ ba kasɛ
katɪn mʋ nɪɪ n bʋ.
6 N maa kɪɪ kɪmʋ tɔ mʋ, n wu
atɔbwaaya yɛ nbwiibi yɛ atɔbwaaya mʋ
nɪɪ bɛ kpɪɪ ɪtɔ sʋ.
7 Tʋtɔ nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ mɛ
yɛ, ‘Pita kʋsʋ mɔɔ kɛ fu gyii.’
8 “Nɪɪ n lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ ayee, falɛ
ineesi atɔ abɛɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ anɛ Gyiwu
abi ii kisi ɪ man pɪɪta loo mɛ kɔnɔ tɔ.’
9 “Nɪɪ ɔbʋlɛ maŋa bɪla tɔwɛ mɛ yɛ man
bɪla tɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɪbwaarɛ lɔŋɔ kɪmʋ
kyɪrɛkyɪrɛ mʋ yɛ ineesi kʋtɔ.
10 Ɪnɪmʋ ɪ waa kanɪn ɪlɪɪ ɪsa, nɪɪ ɪ taa
kɪtaa mʋ yɛ atɔ mʋ bwii kyʋn sʋsʋ.
11 “Saŋa maŋa tɔ anyɪn asa mʋ nɪɪ ba
sun bamʋ lɪɪ Kasariya ba ba mɛ asɛ mʋ,
ba ba yɪlɛ kɪkpaara mʋ nɪɪ n bʋ kɪmʋ sʋ
mʋ.
12 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔwɛ mɛ
yɛ man kan gyii ɪmɔɔrɛ, faa bamʋ fan
kpee. Akɔɔlɛ-gyipu asiye anɪmʋ mʋ nɪɪ
ba lɪɪ Gyopa mʋ i sun mɛ kpee naa loo,
ɔnyɪn mʋ kɪkpaara sʋ.
13 Ɔ tɔwɛ anɛ kanan mʋ nɪɪ o wu
ɪbwaarɛ kabɔɔ maa ba yɪlɛ mu obu to, nɪɪ
ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Sun asa akʋ kpee Gyopa ba
naa tɪɪ Simon mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Pita
mʋ.
14 Ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ kanan mʋ nɪɪ
faa fʋ kɪkpaara sʋ abi kpini fan nyɛ
kamɔlɪgɛ.’
15 “N maa piili n tɔwɛ bamʋ abwaarɛsɪn
mʋ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ba bamʋ tɔ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ o loo anɛ tɔ npiili asɛ mʋ.
16 Tʋtɔ nɪɪ n nyiŋi asɪn mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu wʋla tɔwɛ yɛ, ‘Gyɔn taa nkyu nɪn
gyee asa ɪbwaarɛ kekyugyee. Amaa
fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa mʋ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ gyee fanɛ.’
17 Ɪmʋ sʋ fɛɛ nɪɪ ɪbwaarɛ sa bamʋ kakɛɛ
kʋlʋn mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ saŋa mʋ nɪɪ an
kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii mʋ, mɛ ɪ gyɛ
anɪmʋ kɛ n taalɛ tii ɪbwaarɛ ɔkpa?”
18 Krisito abuupu mʋ maa nu kanɪn mʋ,
ba man bɪla taalɛ tɔwɛ sɛhn, nɪɪ ba yɪn
ɪbwaarɛ. Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ ɪbwaarɛ sa bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa ɔkpa
fɛɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ ba nyɛ nkpa.

Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Antiyoki, Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ

19 Saŋa mʋ nɪɪ ba twɪɪ abuu mɔɔ Sitefen
mʋ, kanyanla kɪ ba Yesu akɔɔlɛ-gyipu mʋ
sʋ, nɪɪ akʋ ba yaasɛ tɔ loo Fonesiya yɛ
Sipuru yɛ Antiyoki kasɛ sʋ yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ
Yesu asɪn mʋ bɛɛ sa Gyiwu abi nkʋn.
20 Yesu akɔɔlɛ-gyipu akʋ mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Sipuru yɛ Siren ba Antiyoki mʋ, ba tɔwɛ
asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu Krisito sʋ sa Giriki
abi gbaa.
21 Ɔnyɪrɪpɛ kɪbaa kɪmaa gyan bamʋ sʋ
sʋ mʋ, asa damantɛ ba kɔɔlɛ mʋ gyii nɪɪ
ba be buu Ɔnyɪrɪpɛ mʋ.
22 Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem mʋ ba maa nu kanɪn asɪn
nɪmʋ mʋ, nɪɪ ba sun Banabasi kpee
Antiyoki.
23 Maa naa fʋʋ tʋtɔ mʋ, nɪɪ o wu kanan
mʋ nɪɪ ɪbwaarɛ bwaala bamʋ mʋ, mu
ansi i gyii nɪɪ ɔ waa bamʋ aniya tɔ yɛ
ba nyɛ kɔkɔlɔ kʋlʋn Ɔnyɪrɪpɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʋ tɔ.
24 Banabasi kyɪna ɔ gyɛ nyɪmɪsa
danbɪrasa nɪɪ ɔ sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪkyɔ nɪɪ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ bɔla mʋ tɔ lɪɪ kanɪn
sʋ asa damantɛ ba ba kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ
gyii.
25 Tʋtɔ nɪɪ Banabasi kpee Tasusi kadɛ tɔ
ɔ naa biti Sɔɔlɪ.
26 Maa naa wu mʋ mʋ, o bwiiyaa mʋ
ba Antiyoki. Nɪɪ maa mʋ kpini ba sii Yesu
abɪɪlapʋ mʋ asɛ kesu laalaamuu yɛgɛ bɛ
kaapʋ asa damantɛ. Antiyoki tʋtɔ nɪɪ
ba piili kasɛ bɛɛ tɪɪ Yesu abɪɪlapʋ mʋ yɛ
Krisito abi.
27 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ ɪbwaarɛ
atɔwɛpʋ akʋ ba lɪɪ Gyerusalem kpee An-
tiyoki.
28 Bamʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Agabu
mʋ, kʋsʋ yɪlɛ lɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʋn
tɔ sʋ tɔwɛ yɪla yɛ, akʋn lala a biti a
tɛ Roma ɪsʋwʋlɛ kpini sʋ. (Kanɪn saŋa
maŋa mʋ nɪɪ Kuludi gyɛ Roma Owura lala
mʋ.)
29 Kanɪn sʋ Yesu abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba bʋ
Antiyoki mʋ, ba taa nfɛɛrɛ fɛɛ ɔkʋmaa
nɪmʋ ɔ taa kɪkyɛtɔ mʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ nyɛ,

kɛ ba taa naa sa Yesu abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya mʋ.
30 Nɪɪ ba taa bamʋ nkyɛtɔ mʋ sa Ban-
abasi maa Sɔɔlɪ yɛ ba taa naa sa Krisito
abɪɪlapʋ abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem
mʋ.

12

Ba nyanla Krisito abi kʋbʋ

1 Saŋa maŋa tɔ nɪɪ Owura Herodi yɛgɛ
nɪɪ ba naa kɪtaa Krisito abɪɪlapʋ akʋ, nɪɪ
ee biti fɛɛ ɔ nyanla bamʋ.
2 Ɔ yɛgɛ nɪɪ ba tɪn Gyɔn mʋ-daa Gyemisi
kumu.
3 Maa wu fɛɛ ɪmʋ nɪɪ ɔ waa mʋ maa
pɪrɛ Gyiwu abi mʋ, ɔ kyaga sʋ naa kɪtaa
Pita gbaa. Ɪnɪmʋ kpini ɪ waa saŋa mʋ nɪɪ
bee gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ bodobodo mʋ
nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ tinsa mʋ.
4 Maa kɪtaa mʋ mʋ, ɔ taa mʋ tii obu nɪɪ
ɔ taa mʋ naa waa anaakɔpʋ mʋ nɪɪ ba
yɪlɛ ana ntun nna mʋ abaa tɔ yɛ bɛ kɪɪ
obu tiisa mʋ sʋ. Herodi waa mʋ nfɛɛrɛ
fɛɛ, nɪɪ ba kan gyii Kanyaŋɛ nbunɔ Kesu
kɔnɔ kɔlɔŋɔ kyʋn lʋwɛ mʋ, ee biti ɔ lɛɛ
Pita ifuli kɛ ba gyii mʋ asɪn.
5 Ɪmʋ sʋ Pita san ɔ tii obu, amaa
Krisito abi kʋbʋ mʋ ba payɪ kinsi bɛɛ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ bɛ sa mʋ.

Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba lɛɛ Pita
lɪɪ obu tiisa mʋ tɔ

6 Ɪmʋ kagyanbwɛ pɔyɪ kayɪ kɪ kɛ, kɛ
Owura Herodi lɛɛ mʋ ɔ be gyii mʋ asɪn
mʋ, ba da mʋ ɪgbɛɛ yɛgɛ ɔ dɛ anaakɔpʋ
anyɔ nsana yɛgɛ anaakɔpʋ akʋ ba bɪla ba
yɪlɛ kebunɔ.
7 Opula maŋa tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba
obu tiisa mʋ tɔ nɪɪ ɪ ŋmaŋɛ tɔ, nɪɪ ɔ da
Pita kyiŋi, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Kʋsʋ yɪlɛ
bilen." Nɪɪ agbeeleebi mʋ nɪɪ ba taa da
mʋ ɪgbɛɛ mʋ ɪ saŋɛ ɪ lɪɪ tɪyɛ.
8 Nɪɪ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, "Bun fʋ atɔ
kɛ fʋ waa asɪbɪta, kɛ fu bun fʋ balɪmaasʋ
kɛ fʋ buu mɛ."
9 Nɪɪ Pita buu kabɔɔ mʋ lɪɪ abu tiisa
mʋ tɔ, amaa Pita man nyi fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ
kabɔɔ mʋ ɪ waa mʋ gyɛ kesintin. Ɪ waa
mʋ nɪn fɛɛ ɪ gyɛ ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ nɪn.
10 Ba kyʋn nbunɔ akɪɪsʋpʋ gyankpaasa
kɪnyɔsapʋ mʋ sʋ naa fʋʋ kebunɔ mʋ nɪɪ
ba taa abɪlɪtɔ waa mʋ, nɪɪ lɪɪ kɪmʋ tɔ taa
kpee kadɛ mʋ tɔ mʋ. Ba maa fʋʋ tʋtɔ
mʋ nɪɪ kebunɔ mʋ gbaa-gbaa tigi nɪɪ ba
lɪɪ. Ba maa natɛ ɔkpa mʋ sʋ kpee ansi tɔ
gbɛrɛɛ mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ kɪ nyaa
mu ansi sʋ.
11 Tʋtɔ nɪɪ ɪ ŋmaŋɛ Pita sʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Ɪ gyɛ kesintin nɪn fɛɛ Ɪbwaarɛ sun mʋ
kabɔɔ yɛ ɔ ba kɔɔlɛ mɛ lɪɪ Owura Herodi
abaa tɔ yɛ kanan mʋ nɪɪ Gyiwu abi ba da
ŋmina yɛ ba waa mɛ mʋ."
12 Maa fɛ ɪnɪmʋ kpini nfɛɛrɛ mʋ ɔ kpee
Maki Gyɔn mu-nyi Mɛɛrɪ kɪkpaara sʋ,
opula mʋ nɪɪ asa kʋkyɔ, ba gyaŋɛ bɛɛ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ.
13 Nɪɪ Pita da kewusunɔ ɔpʋnʋ, nɪɪ
kibite mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Roda mʋ ba
suŋa kɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ daa.
14 Kebite mʋ maa bɪɪ yɛ ɪ gyɛ Pita ɔbʋlɛ
mʋ, ɪ maa waa mʋ ɔkɔn gaa sʋ ɔ man tigi
ɔpʋnʋ mʋ. Nɪɪ ɔ sɪlɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ
Pita ɪ yɪlɛ kewusunɔ.
15 Roda maa tɔwɛ kanɪn mʋ, nɪɪ ba
taasɛ mʋ yɛ, "Fɪɪ lɔ ɪbʋn nɪn?" Maa dan
san ɔ yɪlɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ yɛ ɪ gyɛ kesintin mʋ,
nɪɪ ba yɛ, "Falɛ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ
nɪɪ ɛɛ kɪɪ Pita sʋ nɪn."
16 Amaa Pita dan san ɔ yɪlɛ kewusunɔ
ɛɛ daa ɔpʋnʋ mʋ. Ba maa tigi ɔpʋnʋ mʋ,
ba wu Pita, nɪɪ ɪ waa bamʋ kɪyan.
17 Nɪɪ Pita nyɛɛ bamʋ kɪbaa yɛ ba bun
bamʋ nnɔ sʋ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ kanan
mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ mʋ lɪɪ obu tiisa mʋ
tɔ mʋ. Nɪɪ ɔ yɛ, "Fan naa tɔwɛ sa Gyɔn
maa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba san mʋ, kʋtɔ
mʋ nɪɪ kɪ waa." Pita maa tɔwɛ lʋwɛ mʋ,
nɪɪ ɔ lɪɪ bamʋ asɛ kpee katɪnkʋ.
18 Ɪmʋ nyenyenfuu mʋ, nfɛɛrɛ ɪ kɪtaa
anaakɔpʋ mʋ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi kʋtɔ mʋ
nɪɪ kɪ waa Pita.
19 Owura Herodi sa kɔnɔ yɛ ba naa biti
Pita ba. Amaa ba biti mʋ kpɪnɛ nɪɪ ba
man wu mʋ. Ɪmʋ sʋ Owura mʋ taasɛ
bamʋ kɔnɔ tɔ asɪn kpɪnɛ, nɪɪ ɔ sa kɔnɔ
yɛ ba mɔɔ bamʋ kpini. Nɪɪ Owura Herodi
lɪɪ Gyudeya kpee Kasariya naa kyɪna tʋtɔ
gyii nkɛ gbɛrɛɛ.

Herodi kelewu

20 Owura Herodi nyɛ agbʋ lɪɪ Tayi yɛ
Sidon abi sʋ. Nɪɪ ba waa kɔnɔ kʋlʋn
sun kpee Herodi asɛ. Ba bɔla Owura
Herodi kɪyaafɔlɛ bɪlɪsa mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ
yɛ Bilasitu mʋ sʋ, sun ɪmata Herodi asɛ

lıı fɛɛ mʋ ɔsʋwʋlɛ sʋ nıı bɛɛ nyɛ bamʋ agyitɔ bɛɛ lıı.
21 Kakɛ mʋ nıı ba yıla maa fʋʋ mʋ, Owura Herodi bun mʋ awura tɔ naa kyına mʋ kuwura-gya sʋ, nıı ɔ lɛɛ asın mʋ tɔwɛ sa bamʋ.
22 Nıı asa mʋ ba kuusi nıı ba gyaabii mʋ yɛ, "Inımʋ bırɛ ı man gyɛ nyımısa ɔbʋlɛ nın, amaa Ɪbwaarɛ kʋ ɔbʋlɛ nın.
23 Lıı fɛɛ Owura Herodi maa man taa kanın bʋnyaa sa Ɪbwaarɛ mʋ. Opula maŋa tɔ nıı Ɪbwaarɛ kabɔɔ yɛgɛ nıı kılɔ kı da mʋ, nıı ɔtɔ tɔ asʋnswɛɛ ba wɛ mʋ mɔɔ.
24 "Amaa abwaarɛsın mʋ ı dan san ı kyaga sʋ ı yɛlıgɛ i tii sʋ i kpee ansi tɔ."
25 Saŋa mʋ nıı Banabasi maa Sɔɔlı ba lʋwɛ bamʋ kusun mʋ, ba lıı Gyerusalem bwii kpee Antiyoki, nıı ba taa Gyɔn mʋ nıı ba bıla bɛɛ tıı mʋ yɛ Maki mʋ tii bamʋ n-yıı sʋ.

13

Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ sun Banabasi maa Sɔɔlı

1 Kanın saŋa maŋa mʋ Krisito abi kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Antiyoki mʋ, Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ yɛ akaapʋpʋ akʋ ba bʋ tʋtɔ. Nıı bamʋ ı gyɛ Banabasi, yɛ Simeyon mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Nigya, yɛ Lusiyu mʋ nıı ɔ lıı Siren, yɛ Sɔɔlı maa Maniya mʋ nıı ba bıla maa Herodi bʋga mʋ.
2 Ba maa kyaga sʋ bee sun Ɪbwaarɛ nıı bee ŋmina kɔnɔ mʋ, Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ ba tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan lɛɛ Banabasi maa Sɔɔlı kɛ ba naa waa kusun mʋ nıı n tıı bamʋ yɛ ba ba waa mʋ."
3 Nıı ba bwii ŋmina kɔnɔ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ taa bamʋ abaa gyaga bamʋ sʋ sa bamʋ ɔkpa.

Banabasi maa Sɔɔlı ba kpee Sipuru

4 Nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ maŋa ı kaapʋ bamʋ, nıı ɔ gyankpaa bamʋ, nıı ba lıı tʋtɔ kpee Selusiya, nıı ba bɔla nkyu sʋ kpee Sipuru kifintin sʋ.
5 Ba maa fʋʋ Salami mʋ ba tɔwɛ abwaarɛsın mʋ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, nıı Gyɔn Maki gbaa kyɛ bamʋ tɔ.
6 Ɪmʋ kamaa ba natɛ kyaabɔɔ kifintin mʋ sʋ kpini naa fʋʋ Pafosi. Tʋtɔ nıı ba tu Kagyiwu-nyın kʋ mu nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Baa-Yesu. Ɔ sʋ nbwıı libi ɛɛ waa adangana nıı ɔ waa mʋ n-yıı fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
7 Kifintin mʋ sʋ owura mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ Segusi Polusi kyına ɔ gyɛ Baa Yesu mʋ kyɛmınɛ nın. Owura mʋ sʋ kanyaasın gaa. O sun tıı Banabasi maa Pɔɔlı, lıı fɛɛ ee biti o nu abwaarɛsın lıı bamʋ asɛ.
8 Amaa nbwıı libi wuya Baa-Yesu, nıı mʋ Giriki katɔwɛ tɔ ı gyɛ Elimasi mʋ, mee biti fɛɛ owura mʋ o nu kɛ ɔ kɔɔlɛ gyii.
9 Nıı Sɔɔlı mʋ nıı bɛ bıla bɛɛ tıı mʋ Pɔɔlı, nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ bɔla mʋ tɔ mʋ, kıı Elimasi kyiim nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
10 "Fʋ gyɛ Sıtaanɛ obii nın nıı fʋ gyɛ ɔdʋn sa kesintin kpini. Fʋ naa alibi ɔkpa sʋ fıı pına asa, nıı fii biti fu biliŋi Ɔnyırıpɛ asın mʋ yɛ ı man waa kesintin.
11 Kıı, Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ kıbaa fʋ sʋ. Fii biti fu biliŋi gyaatanapʋ kɛ fʋ man bıla wu kyɔwɛ naa fʋʋ saŋa kʋ." Opula maŋa tɔ nıı ı waa mu ansi sʋ kitentenbiri. Nıı o sii ɛɛ kyaabɔɔ ee biti ɔmʋ nıı ɔ kıtaa mʋ kıbaa tɔ kaapʋ mʋ ɔkpa.
12 Owura mʋ maa wu kʋtɔ mʋ nıı kı waa mʋ, yɛ abwaarɛsın kıkaapʋ mʋ, ı waa mʋ kıyan nıı ɔ kɔɔlɛ Ɔnyırıpɛ asın mʋ gyii.

Pɔɔlı maa Banabasi abwaarɛsın katɔwɛ Antiyoki kadɛ tɔ

13 Pɔɔlı maa mʋ kʋbʋ ba lıı Pafosi bɔla nkyu sʋ ba Pega kadɛ mʋ nıı kı bʋ Panfiliya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ. Tʋtɔ nıı ba maa Gyɔn Maki ba barıgɛ abaa nıı Gyɔn bwii kpee Gyerusalem.
14 Amaa Banabasi maa Pɔɔlı ba lıı Pega kpee Antiyoki mʋ nıı kı bʋ Pisidiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ. Kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ, ba kpee Gyiwu abi kabwaarɛ kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa tɔ naa kyına.
15 Asa mʋ ɔkʋ maa kalɛ lıı Mosesi nbara ıwʋlɛ yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ ıwʋlɛ lʋwɛ mʋ, tʋtɔ alʋlʋnpʋ ba taa tʋʋ Pɔɔlı maa Banabasi ansi tɔ yɛ, "Anɛ bırısa ana, nıı fan sʋ asın tɔwɛ waa asa mʋ, fan tɔwɛ anɛ."
16 Nıı Pɔɔlı kʋsʋ yılɛ nıı ɔ kʋsaa mʋ kıbaa nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Gyiwu abi yɛ fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi, nıı fen sun Ɪbwaarɛ mʋ, fan nu mɛ asɛ.

17 Anɛ Gyiwu abi anɛ Ɩbwaarɛ mʋ, lɛɛ
anɛ naana ana nɪɪ ɔ sa bamʋ kanyɛ saŋa
mʋ nɪɪ ba bʋ Egyipiti ɔsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ ɔ taa
mʋ ɔlʋn lɛɛ bamʋ lɪɪ ɔsʋwʋlɛ maŋa tɔ.
18 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kɪɪ bamʋ sʋ nsu adɪna
saŋa mʋ nɪɪ ba bʋ ofuli sʋ mʋ.
19 Ɩsʋwʋlɛ isunɔ mʋ nɪɪ ɪ bʋ Kena kasɛ
sʋ mʋ, Ɩbwaarɛ gya bamʋ lɪɪ tʋtɔ, nɪɪ ɔ
taa kasɛ mʋ sa Ɩsɪrayɪ abi nɪɪ ki biliŋi
bamʋ kapatɪyɛ.
20 Ɩmʋ kpini ɪ waa nsu alɪfa ana yɛ
adunuu.
"Kamaa mʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ sa bamʋ ata-
lapʋ naa fʋʋ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Samuweli
sʋ.
21 Nɪɪ Ɩsɪrayɪ abi ba tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ ɔ
lɛɛ owura sa bamʋ. Nɪɪ ɔ lɛɛ Kiisi mu-bii
Sɔɔlɪ mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Bengyamin kanaan tɔ,
nɪɪ o gyii kuwura nsu adɪna.
22 Ɩbwaarɛ maa kʋsaa Sɔɔlɪ mʋ, nɪɪ
ɔ taa Dawidi yii Ɩsɪrayɪ kuwura. Nɪɪ
Ɩbwaarɛ yɛ, 'N wu Dawidi. Gyeese mu-bii
mʋ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ ki biti, nɪɪ mʋ ii biti ɔ
waa mɛ kɔkɔlɔ biti.'
23 "Dawidi kanaan tɔ nɪɪ Gyiwu abi
Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu mʋ lɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ wʋla da mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ mʋ.
24 Pɔyɪ Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu ɔ ba mʋ, Gyɔn
wʋla gyankpaa ba tɔwɛ Gyiwu abi yɛ
ba yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ ba nyɛ Ɩbwaarɛ
kekyugyee.
25 Saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn ii biti ɔ lʋwɛ mu
kusun mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ, 'Fen nyi fɛɛ mɛ ɪ
gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ? N man gyɛ mɛ ɪ gyɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ, mɛɛ mʋ ɔ bʋ mɛ kamaa
ɛɛ ba. N man dagaa fɛɛ n saŋɛ mu asɪbɪta
gbaa.'
26 "Mɛ tɔmaa ana Abraham anaana abi
yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan man gyɛ Gyiwu abi nɪɪ
fen sun Ɩbwaarɛ mʋ, anɛ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
sa kamɔlɪgɛ asɪn mʋ.
27 Nɪɪ Gyerusalem abi yɛ bamʋ abɪlɪsa
kpini ba man bɪɪ fɛɛ Yesu ɪ gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ
mʋ. Yɛgɛ bee nu mʋ asɪn mʋ lɪɪ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ ɔwʋlɛ tɔ mʋ kakɛ
fʋʋtɛsa kʋmaa, amaa ba man nu kasɛ. Ba
bun mʋ kʋpwɛ nɪɪ ɪ yɛgɛ asɪn mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ ba wʋla tɔwɛ yɪla
mʋ ɪ ba tɔ.
28 Yɛgɛ ba man taalɛ wu mu alibi mʋ
nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɔ dagaa lewu, nɪɪ ba yɛgɛ
nɪɪ Ɔbɪlɪsa Paleti mɔɔ mʋ.
29 Ba maa waa ɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ ba wʋla kyʋrɔɔ yɪla lɪɪ mʋ sʋ
lʋwɛ mʋ, ba kpɪlɪgaa mʋ lɪɪ oyu laasa mʋ
sʋ naa waa kakyan tɔ.
30 Amaa Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ
ba nkpa tɔ.
31 Nɪɪ nkɛ gaalaagaa mʋ tɔ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ bamʋ nɪɪ maa bamʋ ba daa
bɛɛ natɛ lɪɪ Galile bee kpee Gyerusalem
mʋ. Bamʋ ɪ gyɛ mu kuwu kyiŋi kesintin
agyipu bɛɛ sa Gyiwu abi.
32 "Nɪɪ an tɔwɛ falɛ asɪn danbɪrasa mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa anɛ naana
ana mʋ sa fanɛ.
33 Kanɪn asɪn maŋa nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ
nɪɪ ɪ ba tɔ sa anɛ, mʋ nɪɪ an gyɛ bamʋ-bii
ana mʋ, kpalɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kyiŋi Yesu lɪɪ
lewu tɔ sʋ. Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ
waa Dawidi ɔlʋn nyɔsapʋ mʋ tɔ yɛ,
'Ndaga n lɛɛ kaapʋ fɛɛ
fʋ ɪ gyɛ mi-bii.'
34 Kikyiŋi mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kyiŋi Yesu
lɪɪ kelewu tɔ mʋ, nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ gyɔɔ
kakaakʋ kɪɪ mʋ, Ɩbwaarɛ tɔwɛ ɪmʋ asɪn
gbaa yɛ,
'N biti n waa fanɛ kusee sa fanɛ atɔ
kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n da
mɛ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ Dawidi mʋ'.
35 Nɪɪ Dawidi tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ,
'Fʋ mɛɛ yɛgɛ kɛ fʋ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ mʋ ɔ
gyɔɔ nyita'.
36 "Asɪn nɪmʋ man gyɛ Dawidi asɪn, lɪɪ
fɛɛ ɔ natɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʋ, mʋ saŋa mʋ
nɪɪ ɔ kyɪna, nɪɪ o wu, nɪɪ ba pula mʋ naa
tii mʋ naana ana sʋ nɪɪ mʋ n-yɪɪ ɪ gyɔɔ.
37 Amaa Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ
lewu tɔ mʋ bɪrɛ man gyɔɔ.
38 "Kanan sʋ mɛ bɪrɪsa ana Gyiwu abi,
lɪɪ Yesu kɪtɪɪ tɔ sʋ nɪɪ an tɔwɛ alibi kɪtaa
kɛɛ asɪn an sa fanɛ falɛ.
39 Nɪɪ ɔkʋ man bʋ tɔ ɔ taalɛ gyii lɪɪ
Mosesi nbara mʋ kpini sʋ, amaa ɔkʋmaa
mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Yesu gyii bɪrɛ, ee biti o gyii
lɪɪ.
40 Ɩmʋ sʋ fan kɪɪ sʋ danbɪrasa kɛ asɪn
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ ba tɔwɛ yɪla mʋ,
ɪ man ba fanɛ sʋ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ,
41 'Fanɛ ahin-sɪn wuya ana,
ii biti ɪ waa fanɛ kɪyan fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ n biti n mɔɔ fanɛ.
Lɪɪ fɛɛ fanɛ saŋa nɪmʋ tɔ n biti n waa kʋtɔ
kʋ

nɪɪ ɔkʋ kan ba tɔwɛ gbaa, fan mɛɛ yɛ
fan kɔɔlɛ mʋ gyii'."
42 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba maa lɪɪ Gyiwu
abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa tɔ mʋ, nɪɪ
asa mʋ ba tɔwɛ bamʋ yɛ ba bɪla bwii ba
kakɛ fʋʋtɛsa akɛ, kɛ ba ba tɔwɛ bamʋ
asɪn nɪmʋ tii sʋ.
43 Saŋa mʋ nɪɪ asa mʋ ba lɪɪ ɔgyaŋɛkpa
nɪɪ ba yaasɛ tɔ mʋ, Gyiwu abi mʋ gaalaa-
gaa, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi,
nɪɪ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ ba Gyiwu abi
kabwaarɛ-sunkpa tɔ mʋ, ba buu Pɔɔlɪ
maa Banabasi. Nɪɪ ba waa asa mʋ
ɔlʋn tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ ba kyɪna Ɪbwaarɛ
kabwaala mʋ tɔ.
44 Nɪɪ kakɛ fʋʋtɛsa pʋpwɛ mʋ maa fʋʋ
mʋ, kadɛ mʋ tɔ asa kɪbaafʋn mʋ nɪɪ ba
kpee mʋ ɪ kyɔ gaa nɪɪ ba naa gyaŋɛ ba
nu abwaarɛsɪn.
45 Amaa Gyiwu abɪlɪsa ba maa wu asa
damantɛ ba maa nu Banabasi maa Pɔɔlɪ
abwaarɛsɪn mʋ, ba nyɛ bamʋ kayɪɪ basa
yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ nbusaa asɪn bee nyita asɪn
mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ mʋ.
46 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ
tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fanɛ Gyiwu abi nɪɪ ɪ da-
gaa fɛɛ a maa gyankpaa tɔwɛ abwaarɛsɪn
sa pɔyɪ. Amaa fan maa man kɔɔlɛ ɪmʋ
gyii nɪɪ fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ fɛɛ fan man
dagaa sa nkpa kakpaa mʋ, an biti a taa
asɪn mʋ naa sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi.
47 Ɪnɪmʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʋ sa
kɔnɔ tɔwɛ yɛ,
'N taa fanɛ waa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ fɪtɪla.
Kɛ fan taa kamɔlɪgɛ mʋ naa sa asa
dulinyaa katɪn kʋmaa'.
48 "Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
mʋ ba maa nu falɛ mʋ, ɪ waa bamʋ ɔkɔn
gaa, nɪɪ ba taa bʋnyaa sa Ɪbwaarɛ asɪn
mʋ. Nɪɪ bamʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ bamʋ fɛɛ
ba ba nyɛ nkpa kakpaa mʋ ba kɔɔlɛ gyii."
49 Ɪmʋ sʋ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ ɪ yɛlɪgɛ
kanɪn ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ kpini.
50 Nɪɪ Gyiwu abi ba fun waa akyɪɪ mʋ
nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ, yɛ
anyɪn mʋ nɪɪ ba gyɛ Antiyoki kadɛ mʋ
tɔ agyankpaapʋ. Nɪɪ bamʋ kpini ba kʋsʋ
yɪlɛ Pɔɔlɪ maa Banabasi sʋ bɛɛ nyanla
bamʋ, nɪɪ ba gya bamʋ lɪɪ kanɪn ofuli
maŋa sʋ.
51 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi ba kpɪkpaa
bamʋ ayaa ɪsɛ, nɪɪ ba waa bamʋ ahee. Nɪɪ
ba lɪɪ tʋtɔ kpee Ikoniyum kadɛ mʋ tɔ.
52 Yesu abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba bʋ Antiyoki
tʋtɔ mʋ kpini ba nyɛ kensi-gyii gaa. Nɪɪ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ bɔla bamʋ.

14

Pɔɔlɪ maa Banabasi ba waa asɪn kyinkyinsa Ikoniyum kadɛ tɔ

1 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi
ba wʋla bɛɛ waa mʋ, ba kpee Ikoniyum
Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa. Nɪɪ
ba tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ
Gyiwu abi yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ gaalaagaa ba kɔɔlɛ gyii.
2 Amaa Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ
asɪn mʋ gyii mʋ, ba fun waa bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, nyita bamʋ
nfɛɛrɛ nɪɪ ba nyɛ nfɛɛrɛ libi lɪɪ Pɔɔlɪ maa
Banabasi sʋ.
3 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba gyii nkɛ gbɛrɛɛ
tʋtɔ. Ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ bɛɛ tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ kabwaala asɪn. Nɪɪ ngbaa mʋ yɪlɛ
bamʋ kamaa nɪɪ ba waa asɪn kyinkyinsa
yɛ ɪsɪnkaala.
4 Nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ kadɛ mʋ tɔ asa mʋ ba
barɪgɛ tɔ ntun nnyɔ, akʋ ba buu Gyiwu
abi nɪɪ akʋ mɔɔ ba buu Yesu asunpu mʋ.
5 Saŋa maŋa mʋ, bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ akʋ yɛ Gyiwu abi, taa tii
bamʋ agyankpaapʋ sʋ mʋ ba waa kɔnɔ
kʋlʋn fɛɛ ba tɔɔrɔɔ bamʋ kɛ ba tʋʋ bamʋ
abuu mɔɔ.
6 Amaa Pɔɔlɪ maa Banabasi ba maa
bɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ mʋ, nɪɪ ba sɪlɛ kpee
Lisitira yɛ Debe ndɛ yɛ ndɛ-bii mʋ nɪɪ ɪ
bʋ Likoniya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini.
7 Tʋtɔ nɪɪ ba kyaga sʋ tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʋ.

Boobi kʋ nyɛ alanfɪya

8 Ɔnyɪn kʋ tɛ Lisitira tʋtɔ nɪɪ ba kʋʋgɛ
mʋ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana, nɪɪ ɔ
man natɛ kakaakʋ.
9 Ɔ tɛ tʋtɔ ee nu Pɔɔlɪ maa tɔwɛ. Nɪɪ
Pɔɔlɪ kɪɪ mʋ kyimm wu fɛɛ ɔnyɪn mʋ sʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ ɔ taalɛ nyɛ alanfɪya.
10 Nɪɪ Pɔɔlɪ pʋntɛ yɛ, "Kʋsʋ yɪlɛ fʋ ayaa
sʋ." Tʋtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʋ fugi yɪlɛ mʋ ayaa
sʋ nɪɪ o piili ɔ naa.

11 Sakyɔ mʋ maa wu kʋtɔ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ
waa mʋ, ba kuusi Likoniya katɔwɛ tɔ yɛ,
"Anɛ ɪdakpa mʋ ba biliŋi asa ba anɛ asɛ."
12 Nɪɪ ba sa Banabasi kɪtɪɪ yɛ Sewu, nɪɪ
ba sa Pɔɔlɪ gbaa kɪtɪɪ yɛ Hemesi lɪɪ fɛɛ mʋ
ɪ gyɛ asɪn mʋ ɔtɔwɛpʋ.
13 Nɪɪ ɔdakpa Sewu oseepu obu yɪlɛ
kadɛ mʋ ɪkaa sʋ. Nɪɪ kɪmʋ oseepu
taa ɪnaa-nyɪn yɛ ntʋtʋlɛ ba kadɛ mʋ
kewusunɔ, lɪɪ fɛɛ maa sakyɔ mʋ bee biti
ba waa kɔlɔŋɔ sa Krisito asunpu mʋ.
14 Amaa ba maa nu kanɪn mʋ, ba kɪtaa
bamʋ atɔ bunsa kyatɛ sɪlɛ loo sakyɔ mʋ
tɔ, bee kuusi yɛ,
15 "Anyɪn, mɪnɛ nɪɪ fɛn waa falɛ? Anɛ
gbaa anɛ an gyɛ asa nɪn fɛɛ fanɛ falɛ. An
sʋ asɪn danbɪrasa mʋ an bɪya fanɛ nɪn.
An tɔwɛ fanɛ yɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ atɔ
gyaga sʋ, kɛ fan bwii ba Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ
tɛ nkpa kakpaa tɔ mʋ asɛ. Mʋ ɪ tʋʋ sʋsʋ
yɛ kasɛ yɛ ɔpʋ yɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪ bʋ ɪmʋ
kpini tɔ mʋ.
16 Dɪdaa mʋ, Ɩbwaarɛ lɛɛ mu ansi yɛgɛ
nɪɪ dulinyaa tɔ asa kpini ba natɛ waa
bamʋ gbaa-gbaa bamʋ nkɔlɔ biti.
17 Amaa Ɩbwaarɛ waa adanbɪrasa
kaapʋ asa fɛɛ maa bʋ tɔ, fɛɛ maa sa bʋlayɪ
nɪɪ atɔ duusa a waa saŋa kyɛɛkyɛɛ tɔ. Nɪɪ
ɛɛ sa fanɛ agyitɔ kɪkyɔ nɪɪ ɛɛ yɛgɛ fanɛ
ansi i gyii."
18 Halɪɪ ba maa tɔwɛ ɪnɪmʋ kamaa gbaa
mʋ, ɪ waa ɔlʋn pɔyɪ nɪɪ ba taalɛ gya sakyɔ
mʋ yɛ ba man waa kɔlɔŋɔ mʋ.
19 Tʋtɔ mʋ Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Antiyoki yɛ Ikoniyum mʋ ba ba tɔwɛ
kyɛɛgɛ sakyɔ mʋ nfɛɛrɛ. Nɪɪ ba tʋʋ Pɔɔlɪ
abuu waa nfɛɛrɛ fɛɛ o wu nɪn, nɪɪ ba kpɪɪ
mʋ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ.
20 Amaa saŋa mʋ nɪɪ akɔɔlɛ-gyipu mʋ
ba ba kyaabɔɔ Pɔɔlɪ mʋ, ɔ kʋsʋ nɪɪ o bwii
kpee kadɛ mʋ tɔ. Ɩmʋ lɪɪkaakɛ mʋ Pɔɔlɪ
maa Banabasi ba lɪɪ tʋtɔ kpee Debe.

Banabasi maa Pɔɔlɪ kibwii kpee Antiyoki, Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ

21 Nɪɪ ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ Debe
kadɛ tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ asa kɪkyɔ ba be
buu Yesu. Nɪɪ ba bwii kpee Lisitira yɛ
Ikoniyum ndɛ yɛ Antiyoki mʋ nɪɪ kɪ bʋ
Pisidiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
22 Ba tɔwɛ waa Yesu abɪɪlapʋ mʋ, waa
bamʋ ɔlʋn tɔ fɛɛ ba yɪlɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ,
nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ yɛ, pɔyɪ kɛ ba nyɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ loo mʋ, ɪ dagaa ba maa
gyii awʋrʋfɔ.
23 Krisito abi kʋbʋ kʋmaa tɔ mʋ, ba lɛɛ
abɪlɪsa sa bamʋ. Nɪɪ ba ŋmina kɔnɔ kʋlɛ
kabwaarɛ kʋlɛ taa bamʋ waa Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ abaa tɔ.
24 Ɩmʋ kamaa tɔ mʋ, ba bɔla lɪɪ Pisidiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ taa ba fʋʋ Panfiliya ɔsʋwʋlɛ
sʋ.
25 Nɪɪ ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ Pega
kadɛ tɔ kyaga sʋ kpee Ataliya kadɛ tɔ.
26 Ba lɪɪ Ataliya bɔla nkyu sʋ kpee
Antiyoki mʋ nɪɪ kɪ bʋ Siriya. Antiyoki
tʋtɔ nɪɪ Krisito abi kʋbʋ mʋ ba wʋla kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ taa bamʋ waa Ɩbwaarɛ
kɪbaa tɔ, fɛɛ ɔ bwaala bamʋ kɛ ba taalɛ
waa kusun mʋ nɪɪ ba waa lʋwɛ falɛ.
27 Saŋa mʋ nɪɪ ba fʋʋ Antiyoki mʋ,
ba tɪɪ Krisito abi kʋbʋ mʋ ba sarɛ katɪn
kʋlʋn. Nɪɪ ba tɔwɛ bamʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ waa, yɛ kanan
mʋ nɪɪ o bugi ɔkpa sa bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi, nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu asɪn
danbɪrasa mʋ gyii mʋ.
28 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi ba kyɪna Yesu
abɪɪlapʋ mʋ asɛ kyɛɛrɛɛ.

15

Krisito akɔɔlɛ-gyipu yɛ Mosesi nbara mʋ kibuu

1 Amaa asa akʋ ba lɪɪ Gyudeya ba An-
tiyoki, nɪɪ ba ba bɛɛ kaapʋ akɔɔlɛ-gyipu
mʋ yɛ, nɪɪ ba kan man tin bamʋ iduu fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Mosesi nbara ɪ kaapʋ mʋ,
ba mɛɛ yɛ ba nyɛ kamɔlɪgɛ.
2 Nɪɪ ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ bɪɪtɛ yɛ
kamɔɔrɛ-gyii kɪ ba Pɔɔlɪ maa Banabasi yɛ
asa mʋ nsana. Ɩmʋ sʋ ba lɛɛ Pɔɔlɪ maa
Banabasi yɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ akʋ fɛɛ ba
kpee Gyerusalem naa wu Krisito asunpu
yɛ abɪlɪsa lɪɪ kamɔɔrɛ-gyii mʋ sʋ.
3 Nɪɪ Krisito abi kʋbʋ mʋ ba lɛɛ bamʋ
ɔkpa. Ba maa kpee mʋ ba bɔla lɪɪ
Fonesiya yɛ Samariya. Yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ
bamʋ kanan mʋ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ ba kɔɔlɛ Krisito gyii mʋ.
Nɪɪ ɪ waa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ
mʋ ɔkɔn.

4 Saŋa mʋ nɪɪ ba fʋʋ Gyerusalem mʋ,
Krisito abi kʋbʋ yɛ Krisito asunpu yɛ
kʋbʋ mʋ bamʋ abɪlɪsa mʋ ba waa bamʋ
nsa-nsa. Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi ba lɛɛ
tɔwɛ bamʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
bɔla bamʋ sʋ waa mʋ.
5 Amaa Farasii kʋbʋ mʋ tɔ akɔɔlɛ-gyipu
mʋ akʋ ba kʋsʋ yɪlɛ tɔ yɛ, "Ɩ dagaa fɛɛ
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, nɪɪ ba
kɔɔlɛ Krisito gyii mʋ, ba maa tɪŋɛ iduu fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Mosesi nbara mʋ ɪ kaapʋ tɔ
mʋ."
6 Kanɪn sʋ Krisito asunpu mʋ yɛ abɪlɪsa
mʋ ba gyaŋɛ kɛ ba taa ɪmʋ nfɛɛrɛ.
7 Ba maa kyɪna asɪn mʋ sʋ gyii abaa
ɪmɔɔrɛ kyɛɛrɛɛ mʋ, Pita kʋsʋ yɪlɛ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Mɛ daa ana yɛ mi-supu ana,
fan nyi fɛɛ nsu nkʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ maa
lɛɛ mɛ lɪɪ fanɛ tɔ yɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa
mʋ sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ
ba nu kɛ ba kɔɔlɛ gyii.
8 Nɪɪ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ nyi nyɪmɪsa
kɔkɔlɔ tɔ asɪn mʋ, waa nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ ɔ
kɔɔlɛ bamʋ, fɛɛ ɔ maa sa bamʋ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ gbaa
anɛ mʋ.
9 Nɪɪ Ɩbwaarɛ man sʋ nbarɪgɛ tɔ yɛ
anaa bamʋ nsana tɔ. Lɪɪ fɛɛ, lɪɪ bamʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ ɔ lɔŋɔ bamʋ nkɔlɔ tɔ.
10 Ɩmʋ sʋ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fen biti fan tʋʋ
Ɩbwaarɛ tɔ kɪɪ, nɪɪ fɛn taa ɪsʋla budusa
fɛn sʋla Yesu abuupu mʋ nɪɪ anɛ yɛ anɛ
naana ana gbaa an man taalɛ sʋla?
11 An kɔɔlɛ gyii fɛɛ, lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
kabwaala mʋ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ mɔlɪgɛ anɛ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ bamʋ gbaa bamʋ ba nyɛ
mʋ."
12 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba sarɛ tʋtɔ mʋ kpini
ba laatɔ bee nu Banabasi yɛ Pɔɔlɪ ba maa
tɔwɛ ɪsɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ waa bamʋ nɪɪ ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ.
13 Ba maa tɔwɛ lʋwɛ mʋ, Gyemisi kʋsʋ
tɔwɛ yɛ, "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan
nu mɛ asɛ.
14 Simon Pita tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ gyankpaa waa, nɪɪ ɔ lɛɛ kaapʋ
fɛɛ ee biti bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi gbaa, nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ tɔ akʋ biliŋi mʋ
lɛɛ.
15 Ɩmʋ sʋ asɪn nɪmʋ yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ waa
kʋkʋlʋn.
16 Asɪn mʋ ɪ gyɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ yɛ,
'Ɩnɪmʋ kamaa n biti n bwii
kɛ n pɔyɪ Dawidi kɪkpaara mʋ nɪɪ kɪ
lɪɪ tɪyɛ mʋ.
N biti n lɔŋɔ-lɔŋɔ ɪmʋ atɔ nyitasa mʋ
kɛ n bwii kʋsaa kɪmʋ yɪlɛ.
17 Kɛ asa mʋ nɪɪ ba san mʋ yɛ bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi,
nɪɪ mɛ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ
kɪ gyan bamʋ sʋ mʋ, kɛ ba kɪɪ biti mɛ.
18 Mɛ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ n
wʋla lɛɛ ɪnɪmʋ kaapʋ lɪɪ koo dɪdaa
mʋ, ɪ tɔwɛ kanɪn.'
19 "Kanɪn sʋ mɛ asɪn mʋ nɪɪ n sʋ n tɔwɛ
ɪ gyɛ fɛɛ, an man nyan bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi nɪɪ ba kyɛɛgɛ ba Ɩbwaarɛ
asɛ mʋ.
20 Amaa ɪ dagaa a maa kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ
naa tɔwɛ bamʋ yɛ, ba lɛɛ ɪdakpa agyitɔ
kigyii yɛ kagyɪɪ abɛɛ kanyɪn-biti. Kɛ ba
man gyii atɔbwaaya mʋ nɪɪ ba man tɪn
bamʋ amu nɪɪ ba wu abɛɛ nkalan.
21 Nɪɪ koo dɪdaa mʋ, ba wʋla bɛɛ
kaapʋ Mosesi nbara mʋ ndɛ kʋmaa tɔ, nɪɪ
bɛɛ kalɛ ɪmʋ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ɪgyaŋɛkpa kakɛ fʋʋtɛsa kʋmaa."

Ɔwʋlɛ naa sa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ

22 Tʋtɔ nɪɪ Krisito asunpu mʋ yɛ abɪlɪsa
mʋ yɛ Krisito abi kʋbʋ mʋ kpini ba tɔwɛ
kyula yɛ, ba lɛɛ bamʋ tɔ anyɪn akʋ, kɛ ba
sun ba maa Pɔɔlɪ yɛ Banabasi kɛ ba kpee
Antiyoki. Nɪɪ ba lɛɛ Gyudasi mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʋ Basabasi yɛ Silasi. Bamʋ anyɔ ba
gyɛ Krisito abi agyankpaapʋ mʋ akʋ.
23 Nɪɪ ba taa falɛ ɔwʋlɛ nɪmʋ waa bamʋ
abaa tɔ. Nɪɪ ba kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ mʋ falɛ.
"Ɩ gyɛ anɛ Krisito asunpu yɛ abɪlɪsa yɛ
Krisito abi mʋ kpini.
"An kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ an sa fanɛ mʋ
nɪɪ fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ.
"Nɪɪ fan kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, nɪɪ fan bʋ
Antiyoki yɛ Siriya yɛ Sisiliya mʋ kpini.
"Anɛ fanɛ bɪrɪsa ana an fwaala fanɛ.
24 "An nu fɛɛ anɛ tɔ asa akʋ ba ba fanɛ
asɛ, ba sʋ asɪn akʋ ba nyan fanɛ, yɛgɛ bee
nyita fanɛ nfɛɛrɛ. Yɛgɛ an man sa bamʋ
ɔkpa fɛɛ ba waa kanɪn, nɪɪ an man nyi
bamʋ sʋ.

25 Ɪmʋ sʋ anɛ kpini a tɔwɛ kyula fɛɛ a
lɛɛ asa akʋ kɛ ba maa anɛ kyɛmɪnɛ ana
Banabasi maa Pɔɔlɪ, an sun bamʋ ba fanɛ
asɛ.
26 Bamʋ ɪ gyɛ asa mʋ nɪɪ ba taga apʋ lɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ sʋ.
27 Kanɪn sʋ an bɪla sun Gyudasi maa
Silasi fanɛ asɛ an tii sʋ. Kɛ ba naa taa
bamʋ kɔnɔ tɔ tɔwɛ asɪn mʋ nɪɪ an kyʋrɔɔ
mʋ.
28 Nɪɪ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn sa anɛ yɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, a mee biti fɛɛ a
taa kasʋla budusa kʋ sʋla fanɛ tii sʋ, lɪɪ
ɪmʋ nɪɪ an biti an tɔwɛ fanɛ falɛ.
29 Ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ
agyitɔ mʋ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa yɛ
atɔbwaaya nkalan yɛ atɔbwaaya mʋ nɪɪ
ba man tɪn bamʋ amu nɪɪ ba wu mʋ,
kɛ fan bɪla lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ kagyɪɪ abɛɛ
kanyɪn-biti tɔ. Ii biti ɪ waa ɔdan sa fanɛ
fɛɛ fan maa lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪnɪmʋ tɔ.
"An kala fanɛ."
30 Nɪɪ ba lɛɛ bamʋ, nɪɪ ba sun bamʋ
ɔkpa. Nɪɪ nbɔɔ mʋ ba maa naa fʋʋ
Antiyoki mʋ, ba tɪɪ Krisito abi mʋ sarɛ,
nɪɪ ba lɛɛ ɔwʋlɛ mʋ sa bamʋ.
31 Ba maa kalɛ ɔwʋlɛ mʋ, katɔwɛ waa
nkyɛtɔ asɪn mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ bamʋ ansi i
gyii.
32 Gyudasi maa Silasi mʋ nɪɪ ba gyɛ
Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ ba tɔwɛ waa Krisito
abi kʋbʋ mʋ ɔlʋn tɔ.
33 Nɪɪ ba maa gyii nkɛ nkʋ bamʋ asɛ
mʋ, ba lɛɛ bamʋ ɔkpa kayɪɪ yuuli tɔ. Nɪɪ
ba bwii naa fʋʋ bamʋ nɪɪ ba sun bamʋ
mʋ asɛ.
34 (Amaa Silasi waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ o sii
kyɪna tʋtɔ. Nɪɪ Gyudasi nkʋn bwii kpee
Gyerusalem).
35 Amaa Pɔɔlɪ maa Banabasi ba sii
Antiyoki. Nɪɪ ba maa asa gaalaagaa bɛɛ
tɔwɛ bɛɛ kaapʋ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʋ.

Pɔɔlɪ maa Banabasi ba barɪgɛ abaa

36 Ɪmʋ kamaa tɔ mʋ, Pɔɔlɪ tɔwɛ Ba-
nabasi yɛ, "Yɛgɛ a bwii kpee naa bɔɔ
Krisito abi mʋ nɪɪ ba bʋ ndɛ-ndɛ sʋ mʋ,
katɪn mʋ nɪɪ an wʋla tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn
mʋ. Kɛ a kpee naa wu kanan mʋ nɪɪ ba
du."
37 Nɪɪ Banabasi ii biti fɛɛ ɔ taa Gyɔn mʋ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Maki mʋ o tii bamʋ sʋ.
38 Amaa Pɔɔlɪ man kyula fɛɛ ba taa
Maki buu bamʋ n-yɪɪ. Lɪɪ fɛɛ ɔ lɛɛ mʋ
n-yɪɪ lɪɪ bamʋ tɔ saŋa mʋ nɪɪ ba bʋ
Panfiliya bɛɛ waa kusun mʋ, nɪɪ ɔ lɪɪ
bamʋ asɛ.
39 Ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ bɪɪtɛ tɪyɛ Pɔɔlɪ maa
Banabasi nsana, nɪɪ ba barɪgɛ tɔ. Nɪɪ
Banabasi taa Maki buu mʋ n-yɪɪ bɔla
nkyu sʋ kpee Sipuru.
40 Amaa Pɔɔlɪ bɪrɛ taa Silasi tii mʋ n-yɪɪ
sʋ, nɪɪ Krisito abi mʋ ba kʋlɛ Ɔnyɪrɪpɛ fɛɛ
ɔ bwaala bamʋ, nɪɪ ba kyʋn.
41 Nɪɪ ba bɔla lɪɪ Siriya yɛ Silisiya nɪɪ ba
waa Krisito abi kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ɔlʋn tɔ.

16

Pɔɔlɪ maa Silasi ba taa Timoti tii bamʋ kanatɛ sʋ

1 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi ba ba Debe, nɪɪ
ba lɪɪ tʋtɔ kpee Lisitira. Tʋtɔ maa nɪɪ ba
wu Yesu obuupu kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Timoti. Nɪɪ mu-nyi gyɛ Gyiwu obii mʋ nɪɪ
ɔ kɔɔlɛ Krisito gyii, amaa mʋ-sɛ bɪrɛ gyɛ
Giriki obii nɪn.
2 Krisito akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ
Lisitira yɛ Ikoniyum mʋ, ba tɔwɛ Timoti
n-yɪɪ sʋ asɪn danbɪrasa.
3 Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ ii biti fɛɛ ɔ taa Timoti buu
mʋ n-yɪɪ kpee ɔkpa. Nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ
ba bʋ tʋtɔ mʋ sʋ mʋ, ɔ tɪn Timoti oduu,
lɪɪ fɛɛ bamʋ kpini be nyi fɛɛ Timoti mʋ-sɛ
maa gyɛ Giriki obii nɪn.
4 Ba maa naa ndɛ sʋ mʋ, bɛɛ kaapʋ
bamʋ kɔnɔsa mʋ nɪɪ Krisito asunpu mʋ
yɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem ba sa
bamʋ fɛɛ ɔsa kʋmaa o buu ɪmʋ.
5 Ɪmʋ sʋ Krisito abi ba nyɛ ɔlʋn
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛgɛ kakɛ kʋmaa bɛɛ nyɛ
akyɔ bee tii sʋ.

Pɔɔlɪ kɪlɛɛkaapʋ lɪɪ ɔnyɪn kʋ maa tɪɪ mʋ lɪɪ Masedoniya kʋ sʋ

6 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa mʋ bɪrɪsa ana ba
bɔla Firigiya maa Galati ifuli sʋ kyʋn,
lɪɪ fɛɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ man sa
bamʋ ɔkpa fɛɛ ba tɔwɛ abwaarɛsɪn Asiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ.
7 Saŋa mʋ nɪɪ ba fʋʋ Misiya ngyaŋɛ
mʋ, ba kpan bamʋ n-yɪɪ fɛɛ ba faa loo
Bitiniya, amaa Yesu Kayaayu mʋ man sa
bamʋ ɔkpa.

8 Ɪmʋ sʋ ba lɪɪ Misiya kpee Trowa kadɛ
tɔ.
9 Ɪmʋ kagyanbwɛ mʋ, Pɔɔlɪ nyɛ ansi
sʋ kɪlɛɛkaapʋ. O wu Masedoniya ɔnyɪn
kʋ maa yɪlɛ ɛɛ kʋlɛ mʋ yɛ, "Faa ba
Masedoniya, ba kyɛ anɛ tɔ."
10 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ wu ansi sʋ
kɪlɛɛkaapʋ mʋ, opula maŋa tɔ nɪɪ an
kʋʋla anɛ n-yɪɪ an biti a kpee Mase-
doniya. Lɪɪ fɛɛ an kɔɔlɛ kyula fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ɪ tɪɪ anɛ yɛ a naa tɔwɛ
asɪn danbɪrasa mʋ sa bamʋ.

Lidiya ɪ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii Filipi kadɛ tɔ

11 An lɪɪ Trowa kyɪna nkyu sʋ yii sʋ
kpee Samotiri. Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, nɪɪ an
fʋʋ Neyapoli.
12 Nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ kyaga sʋ natɛ kpee
Filipi mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Masedoniya kabaafʋn
kʋ kadɛ lala, nɪɪ tʋtɔ bʋ Roma abi kasɛ.
An gyii tʋtɔ nkɛ nkʋ.
13 Nɪɪ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ an lɪɪ kadɛ
mʋ tɔ kpee ɔlɪɪkaa. An waa nfɛɛrɛ fɛɛ an
biti an wu kabwaarɛ-kʋlɛ opula. A maa
wu kʋkʋ mʋ, an kyɪna piili an tɔwɛ an sa
akyɪɪ mʋ nɪɪ ba ba gyaŋɛ tʋtɔ mʋ.
14 Akyɪɪ mʋ nɪɪ bee nu asɪn mʋ bɛɛ
tɪɪ bamʋ tɔ ɔkʋ yɛ Lidiya, nɪɪ ɔ gyɛ ataa
kɪrɪman-kyu ɔfɛpʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Tatira kadɛ
lala tɔ nɪɪ ɔ sɪlɛ Ɪbwaarɛ. Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ bugi mʋ kɔkɔlɔ tɔ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Pɔɔlɪ
asɪn mʋ gyii.
15 Saŋa mʋ nɪɪ an gyee maa mʋ
kɪkpaara sʋ abi kpini Ɪbwaarɛ kekyugyee
mʋ, ɔ tɪɪ anɛ ba mʋ ayɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ anɛ
yɛ, "Nɪɪ fan kɪɪ mɛ fɛɛ n kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ gyii bɪrɛ, fan ba kyɪna mɛ kɪkpaara
sʋ." Nɪɪ ɔ dan mata sʋ halɪɪ an kyula naa
kyɪna mʋ asɛ.

Ba tii Pɔɔlɪ maa Silasi obu

16 Kakaakʋ an maa kpee kabwaarɛ-kʋlɛ
opula mʋ, an gyaŋa kɪnyɛ kibite mʋ nɪɪ ɔ
sʋ kabwɪɪ libi. Nɪɪ ɛɛ kpalɪ ee wu asɪn mʋ
nɪɪ ii biti ɪ ba, yɛgɛ ɛɛ nyɛ afulee gaa ɛɛ
sa mʋ wuya ana.
17 Nɪɪ kebii kyɪɪsa-bi nɪmʋ buu anaa
Pɔɔlɪ, yɛgɛ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Asa
anɪmʋ ba gyɛ Ɪbwaarɛ lala mʋ nɪɪ ɔ bʋ
sʋsʋ mʋ ayaafɔlɛ. Nɪɪ bɛɛ tɔwɛ fanɛ ɔkpa
mʋ nɪɪ fen biti fan bɔla sʋ nyɛ kamɔlɪgɛ."
18 Ɔ maa sʋ ɛɛ tɔwɛ asɪn nɪmʋ kakɛ
kʋmaa. Amaa kamaa tɔ mʋ kibite mʋ
asɪn mʋ i fii Pɔɔlɪ, nɪɪ o bilinji tɔwɛ kabwɪɪ
libi mʋ yɛ, "N tɔwɛ fʋ yɛ, lɪɪ Yesu Krisito
kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ, lɪɪ mʋ tɔ." Nɪɪ opula tɔ nɪɪ
kabwɪɪ libi mʋ lɪɪ mʋ tɔ.
19 Amaa saŋa mʋ nɪɪ kebii kyɪɪsa-bi mʋ
wuya ana, ba wu fɛɛ ba man bɪla ba sʋ
tamaa mʋ nɪɪ ba nyɛ afulee lɪɪ mʋ sʋ mʋ,
ɪmʋ sʋ ba kɪtaa Pɔɔlɪ maa Silasi nɪɪ ba
bɪɪtɛ bamʋ kpee asɪn ogyikpa alʋnpʋ mu
ansi tɔ.
20 Nɪɪ ba taa bamʋ ba asɪn agyipu
abɪlɪsa asɛ nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, "Anyɪn anɪmʋ
ba gyɛ Gyiwu abi nɪn nɪɪ bee biti ba boyi
anɛ kadɛ,
21 yɛgɛ bɛɛ kaapʋ anɛ atɔ pʋpwɛ mʋ nɪɪ
ɪ man dagaa anɛ Roma abi fɛɛ a buu abɛɛ
a waa."
22 Nɪɪ sakyɔ mʋ nyaŋɛ tɔ ba tii Pɔɔlɪ
maa Silasi waa tɔ, nɪɪ asɪn agyipu mʋ ba
sa ɔkpa fɛɛ ba bugi bamʋ ɪkaalɛ mʋ kɛ ba
tɪŋɛ bamʋ.
23 Saŋa mʋ nɪɪ ba tɪŋɛ bamʋ lʋwɛ mʋ,
ba taa bamʋ naa tii obu. Nɪɪ ba sa ɔmʋ
nɪɪ ee kun obu mʋ sʋ kɔnɔ yɛ, ɔ kɪɪ bamʋ
sʋ danbɪrasa.
24 Ba maa sa mʋ kɔnɔ lʋwɛ mʋ, ɔ
taa bamʋ naa tii nsana tɔ obu mʋ tɔ,
taa agbeeleebi ŋmina bamʋ ayaa kyaga
kigbilin.

Obu okunpu mʋ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii

25 Amaa kiyiridi nsana mʋ, Pɔɔlɪ maa
Silasi bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛgɛ bɛɛ bɪɪ
ɪlʋn bɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ, yɛgɛ bamʋ nɪɪ ba tii
obu mʋ gbaa bee nu bamʋ asɛ.
26 Nɪɪ opula maŋa tɔ nɪɪ kasɛ ki gy-
ingyen nɪɪ obu mʋ gyingyen naa lɪɪ halɪɪ
kɪmʋ kasɛ. Nɪɪ saŋa maŋa tɔ obu mʋ
ɪpʋnʋ i tigi nɪɪ agbeeleebi mʋ nɪɪ ba taa
ŋmina bamʋ ɔkʋmaa mʋ ɪ saŋɛ.
27 Saŋa mʋ nɪɪ obu tiipu okunpu kyinji
wu fɛɛ ɪpʋnʋ mʋ i tigi mʋ ɔ bɪɪtɛ deebi
lɛɛ nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ mɔɔ mʋ n-yɪɪ, o nyi
fɛɛ obu atiipu mʋ ba lɪɪ sɪlɛ nɪn.
28 Amaa Pɔɔlɪ pʋntɛ mʋ sʋ yɛ, "Man
waa fʋ n-yɪɪ sɛhn, anɛ kpini a bʋ tɔ."
29 Nɪɪ okunpu mʋ biti fɪtɪla, sɪlɛ taa
kufuu yɛ kɪkyɪkya ba tɪyɛ Pɔɔlɪ maa Silasi
ayaa tɔ.

30 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ ba kewu taasɛ bamʋ
yɛ, “Anyɪn, mɪnɛ ɪ dagaa n waa kɛ n nyɛ
kamɔlɪgɛ?”
31 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu gyii kɛ faa fʋ kɪkpaara sʋ abi fan nyɛ
kamɔlɪgɛ.”
32 Nɪɪ ba tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ asɪn sa mʋ
yɛ bamʋ nɪɪ ba bʋ mʋ kɪkpaara sʋ kpini.
33 Kanɪn kagyanbwɛ saŋa maŋa tɔ nɪɪ
okunpu mʋ taa Pɔɔlɪ maa Silasi lɪɪ naa
nyɛɛ bamʋ ɪlɔ. Nɪɪ kanɪn opula maŋa tɔ
nɪɪ ba gyee maa mʋ kɪkpaara sʋ abi kpini
Ɪbwaarɛ kekyugyee.
34 Tʋtɔ nɪɪ obu atiipu okunpu mʋ taa
bamʋ kpee mʋ kɪkpaara sʋ naa dɪŋa
agyitɔ sa bamʋ. Nɪɪ maa mʋ kɪkpaara
sʋ abi kpini ansi i gyii lɪɪ ba maa kɔɔlɛ
Ɪbwaarɛ gyii mʋ sʋ.

Ba yɛgɛ Pɔɔlɪ maa Silasi lɪɪ obu tiisa mʋ tɔ

35 Amaa ɪ maa ba ŋmaŋɛ tɔ mʋ, asɪn
agyipu mʋ ba sun Apurusi yɛ ba naa tɔwɛ
okunpu mʋ yɛ, “O tigi anyɪn mʋ kɛ ba
natɛ.”
36 Nɪɪ okunpu mʋ tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, “Asɪn
agyipu mʋ ba sa kɔnɔ yɛ, n tigi faa Silasi.
Ɪmʋ sʋ fɛn taalɛ natɛ kayɪɪ yuuli tɔ.”
37 Amaa nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ Apurusi mʋ yɛ,
“Ba kɪtaa anɛ ba man gyii anɛ asɪn nɪɪ ba
dayɪ anɛ sakyɔ tɔ, yɛgɛ an gyɛ Roma abi
nɪɪ ba kɪtaa anɛ tii. Nɪɪ bee biti ba lɛɛ
anɛ lɪɪ nfɪɪ asiri tɔ? Ayee! Kanɪn sʋ yɛgɛ
bamʋ gbaa-gbaa bamʋ ba ba lɛɛ anɛ.”
38 Nɪɪ Apurusi mʋ ba kpee naa tɔwɛ
asɪn agyipu mʋ. Nɪɪ ba maa nu fɛɛ Pɔɔlɪ
maa Silasi ba gyɛ Roma abi mʋ, kufuu kɪ
kɪtaa bamʋ.
39 Ɪmʋ sʋ asɪn agyipu mʋ ba ba kɪtaa
bamʋ ayaa tɔ. Nɪɪ ba lɛɛ bamʋ lɪɪ obu
tiisa mʋ tɔ, kʋlɛ bamʋ yɛ ba lɪɪ kadɛ mʋ
tɔ.
40 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi ba maa lɪɪ obu
tiisa mʋ tɔ mʋ, ba kpee Lidiya kɪkpaara
sʋ. Tʋtɔ nɪɪ ba naa tu Krisito abi mʋ, nɪɪ
ba tɔwɛ waa bamʋ. Nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ kyʋn.

17

Pɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Tesalonika

1 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi ba bɔla
lɪɪ Amfipolisi yɛ Apoloniya ndɛ tɔ mʋ, ba
naa fʋʋ Tesalonika kadɛ tɔ, katɪn mʋ nɪɪ
Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa bʋ
mʋ.
2 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla ɛɛ waa
mʋ, Pɔɔlɪ kpee ɔgyaŋɛkpa mʋ tɔ. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ abwaarɛsɪn sa bamʋ nkɛ fʋʋtɛsa akɛ
kanɪn ɪlɪɪ ɪsa.
3 Pɔɔlɪ lɛɛ kaapʋ tɔ fɛɛ, “Ɪ dagaa fɛɛ Ɔmʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ o gyii awʋrʋfɔ,
kɛ o wu kɛ ɔ bɪla kyiŋi.” Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ
yɛ, “Yesu mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ mʋ asɪn falɛ
ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ.”
4 Gyiwu abi mʋ akʋ yɛ Giriki abi mʋ nɪɪ
ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ mʋ, yɛ akyɪɪ mʋ nɪɪ ba sʋ
bɛɛrɛɛ kadɛ mʋ tɔ mʋ kpini ba kɔɔlɛ Pɔɔlɪ
asɪn mʋ kyula yɛ ɪ gyɛ kesintin nɪɪ ba buu
bamʋ.
5 Amaa Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba san mʋ ba
nyɛ kayɪɪ basa. Nɪɪ ba kpee kɪgya tɔ naa
biti asa gyaga. Nɪɪ ba be tii bamʋ n-yɪɪ sʋ,
nɪɪ ba piili bɛɛ waa ɪlawʋ kadɛ mʋ tɔ. Nɪɪ
ba kpala kpee Yasin ayɛ ba naa biti Pɔɔlɪ
maa Silasi, kɛ ba kɪtaa bamʋ ba sakyɔ mʋ
tɔ.
6 Amaa ba maa man wu bamʋ mʋ, ba
kɪtaa Yasin maa Yesu akɔɔlɛ-gyipu akʋ
bɪya bamʋ kadɛ mʋ abɪlɪsa ansi tɔ. Nɪɪ
ba kuusi yɛ, “Ba nɪmʋ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ ba
biliŋaa dulinyaa bee bun mʋ, ba ba nfɪɪ.
7 Nɪɪ Yasin kɔɔlɛ bamʋ waa mʋ
kɪkpaara sʋ. Bamʋ kpini ba fɔyɪ Owura
lala Kasaro kɔnɔsa nbara, nɪɪ ba tɔwɛ yɛ
Owura pʋpwɛ kʋ bʋ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Yesu.”
8 Sakyɔ mʋ yɛ kadɛ abɪlɪsa mʋ ba maa
nu falɛ asɪn mʋ, ɪ tɔɔrɔɔ bamʋ gaa.
9 Nɪɪ ba yɛgɛ Yasin maa mʋ tɔmaa ana
ba ka afulee mʋ nɪɪ ɪ dagaa, nɪɪ ba yɛgɛ
bamʋ.

Ba kpiya Pɔɔlɪ maa Silasi Bereya kadɛ tɔ

10 Kanɪn kakɛ maŋa kagyanbwɛ, nɪɪ
Yesu akɔɔlɛ-gyipu ba sun Pɔɔlɪ maa Silasi
kpee Bereya kadɛ tɔ. Ba maa fʋʋ tʋtɔ
mʋ ba kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ɔgyaŋɛkpa.
11 Asa mʋ nɪɪ ba bʋ Bereya mʋ nfɛɛrɛ ɪ
dɛ kasɛ ɪ kyɔ bamʋ nɪɪ ba bʋ Tesalonika.
Lɪɪ fɛɛ ba taa bamʋ nkɔlɔ kpini kɔɔlɛ
asɪn mʋ yɛgɛ bɛɛ bɪla bɛɛ kɪɪ Ɪbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ, kakɛ kʋmaa bɛɛ

kɪɪ yɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ mʋ ɪ bʋ tɔ kanɪn.
12 Kanɪn sʋ Gyiwu abi damantɛ yɛ
Giriki akyɪɪ mʋ nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ yɛ anyɪn
gaalaagaa ba kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii.
13 Saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ
Tesalonika ba nu yɛ Pɔɔlɪ bʋ Bereya ɛɛ
tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ, ba ba tʋtɔ, bee fun
bɛɛ waa asa mʋ.
14 Nɪɪ Yesu akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba waa
bilen taa Pɔɔlɪ kpee kebunɔ, amaa Silasi
maa Timoti ba sii Bereya kadɛ tɔ.
15 Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ ba sun Pɔɔlɪ ɔkpa
mʋ, ba sun mʋ ɔkpa kpee Antensi. Nɪɪ
Pɔɔlɪ kala bamʋ fɛɛ Silasi maa Timoti ba
waa bilen ba tu mʋ Antensi.

Pɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Antensi yɛ Aropago

16 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ gyoo Silasi maa
Timoti Antensi mʋ, maa wu fɛɛ ɪdakpa ɪ
bɔla kadɛ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɪ tɔɔrɔɔ mʋ gaa.
17 Ɪmʋ sʋ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ o kpee
Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ,
maa Gyiwu abi yɛ Giriki abi mʋ nɪɪ ba
sɪlɛ Ɪbwaarɛ mʋ bee gyii abwaarɛsɪn mʋ
ɪmɔɔrɛ. Kanɪn sʋ nɪɪ ee kpee kɪgya
tɔ kakɛ kʋmaa yɛgɛ maa asa bee gyii
ɪmɔɔrɛ.
18 Nɪɪ Epikuriyan ɪwʋlɛ anyipu kʋbʋ yɛ
Sitoki ɪwʋlɛ anyipu kʋbʋ bee piili bee gyii
Pɔɔlɪ ɪmɔɔrɛ. Mʋ katɔwɛ mʋ tɔ mʋ, Pɔɔlɪ
ɪ tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu maa mu
kiwu kyiŋi asɪn. Nɪɪ bamʋ akʋ ba taasɛ
yɛ, "Mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa gyaga nɪmʋ ii biti
ɔ kaapʋ?" Nɪɪ akʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "I du
fɛɛ ɛɛ kaapʋ akʋ ɪdakpa asɪn nɪn."
19 Nɪɪ ba kɪtaa Pɔɔlɪ taa mʋ kpee
Aropago ɔgyaŋɛkpa abɪlɪsa ansi tɔ. Nɪɪ ba
taasɛ mʋ yɛ, "Fʋ taalɛ tɔwɛ anɛ kɪkaapʋ
pʋpwɛ mʋ nɪɪ fʋ bɪya mʋ?
20 Asɪn mʋ nɪɪ fʋ sʋ fʋ bɪya anɛ mʋ ɪ gyɛ
anɛ asʋ tɔ asɪn pʋpwɛ. Ɪmʋ sʋ ba kaapʋ
anɛ ɪmʋ kasɛ."
21 Antensi abi yɛ afɔ mʋ nɪɪ ba bʋ kadɛ
mʋ tɔ mʋ gaalaagaa ba mɛɛ waa sɛhn tii
asɪn pʋpwɛ mʋ kunu sʋ yɛ ɪmʋ katɔwɛ
sʋ.
22 Ɪmʋ sʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kʋsʋ yɪlɛ Aropago
ngyaŋɛ mʋ tɔ, tɔwɛ yɛ, "Antensi anyɪn, n
wu fɛɛ ɔkpa kʋmaa sʋ mʋ, kʋtɔ kʋmaa
mʋ nɪɪ fen sun mʋ, fɛn sʋ kensi payɪ fen
sun mʋ.
23 Lɪɪ fɛɛ n maa naa kadɛ mʋ tɔ mʋ, n
wu atɔ mʋ nɪɪ fen muŋa fen sun. Nɪɪ n
wu saraga kaswɪɪ mʋ nɪɪ bɛ kyʋrɔɔ kɪmʋ
sʋ yɛ, IBWAARI MƱ NII AN MAN NYI MƱ
MƱ LƐƐ. Ɪmʋ sʋ ɔmʋ nɪɪ fen sun, nɪɪ fen
mee nyi mʋ mʋ, mʋ asɪn nɪɪ n biti n tɔwɛ
fanɛ.
24 "Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tʋʋ dulinyaa yɛ
kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ bʋ kɪmʋ tɔ mʋ, mʋ
ɪ gyɛ sʋsʋ yɛ kasɛ Ɔnyɪrɪpɛ. Ɔ mɛɛ kyɪna
kʋtɔ mʋ nɪɪ ba taa abaa pɔyɪ mʋ tɔ.
25 Kʋtɔ kʋ kɪ man bʋ tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ mɛɛ
taalɛ waa, nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ nyɪmɪsa ɔ waa
sa mʋ. Lɪɪ fɛɛ mʋ ɪ sa nyɪmɪsa nkpa yɛ ɔ
fʋʋtɛ yɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ.
26 Ɔ tʋʋ nyɪmɪsa kʋlʋn nɪɪ ɔ bɔla mʋ
sʋ nɪɪ ɔ tʋʋ ndɛndɛmandɛ kpini, nɪɪ ɔ
yɛgɛ nɪɪ ba kyɪna dulinyaa ɪsʋwʋlɛ mʋ sʋ
kpini. Ɪbwaarɛ wʋla ŋmina yɪla opula mʋ
nɪɪ asa ba kyɪna yɛ ɪmʋ saŋa.
27 Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ waa ɪnɪmʋ nɪn, lɪɪ
fɛɛ ee biti fɛɛ asa ba kɪɪ biti mʋ kɛ ba wu
mʋ. Amaa yɛgɛ ɔ man bʋ kata yɛ anɛ tɔ
ɔkʋ.
28 Nɪɪ mʋ sʋ nɪɪ an sʋ nkpa, nɪɪ an taalɛ
an naa yɛgɛ an bʋ tɔ falɛ, fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ fanɛ ɔlʋn-bɪɪpʋ kʋ tɔwɛ yɛ, 'Anɛ gbaa
anɛ an gyɛ mu-bii ana nɪn'.
29 "Nɪɪ ɪ gyɛ kesintin fɛɛ anɛ ɪ gyɛ
Ɪbwaarɛ mu-bii ana bɪrɛ mʋ, an man kan
fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ keduli du fɛɛ suwa
abɛɛ gbiti abɛɛ kubuu nɪɪ nyɪmɪsa taalɛ
taa mʋ kanyaasɪn yɛ adawʋ pɔyɪ mʋ fɛɛ
ɔdakpa.
30 Dɪdaa mʋ Ɪbwaarɛ man taa asa ki-
mennyi waa sɛhn, amaa nbɪɪnbɪɪ ɔ sa asa
kpini kɔnɔsa katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ ba bʋ
fɛɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa.
31 Lɪɪ fɛɛ ɔ lɛɛ kakɛ yɪla mʋ nɪɪ ee biti
ɔ bɔla ɔnyɪn mʋ nɪɪ ɔ wʋla lɛɛ mʋ kɛ ɔ
talɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kesintin ɔkpa sʋ. O
kyiŋi kanɪn nyɪmɪsa maŋa lɪɪ lewu tɔ,
waa kanɪn kaapʋ sa asa kpini yɛ ɪnɪmʋ
ii biti ɪ waa."
32 Ba maa nu Pɔɔlɪ asɛ lɪɪ kelewu kyiŋi
asɪn mʋ, akʋ ba waa mʋ ahin-sɪn, nɪɪ akʋ
mɔɔ ba tɔwɛ mʋ yɛ, "An biti fɛɛ fu bwii
tɔwɛ anɛ kanɪn asɪn nɪmʋ."
33 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɪɪ ɔgyaŋɛkpa mʋ.
34 Nɪɪ anyɪn akʋ ba buu mʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ
Yesu gyii. Bamʋ akʋ atɪɪ ɪ gyɛ Diyonisi
mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Aropago kʋbʋ mʋ tɔ ɔkʋ, yɛ

ɔkyıı mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Damarisi, yɛ asa mʋ akʋ.

18

Pɔɔlı kpee Korinto kadɛ tɔ

1 Inımʋ kamaa mʋ Pɔɔlı lıı Antensi kpee Korinto kadɛ tɔ.
2 Tʋtɔ nıı ɔ naa tu Gyiwu obii kʋ mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Akwila, nıı ba kʋʋgɛ mʋ Pontu kadɛ tɔ, maa mʋ-ka Prisila. Ba lıı Itali ba Korinto ı man pıı kyɛɛrɛɛ. Lıı fɛɛ Owura lala Kiladiyo maa gya Gyiwu abi kpini lıı Roma kadɛ tɔ mʋ sʋ. Nıı Pɔɔlı kpee ɔ naa kıı bamʋ.
3 Lıı fɛɛ maa bamʋ kpini ba gyɛ tantı awaapʋ sʋ mʋ, ɔ kyına bamʋ asɛ nıı maa bamʋ ba bʋga waa kusun.
4 Kakɛ fʋʋtɛsa kʋmaa nımʋ, Pɔɔlı ii kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, ɛɛ tɔwɛ asın danbırasa mʋ ɛɛ sa Gyiwu abi yɛ Giriki abi kanan mʋ nıı ba kɔɔlɛ gyii.
5 Saŋa mʋ nıı Silasi maa Timoti ba lıı Masedoniya ba mʋ asɛ Korinto mʋ, Pɔɔlı nyɛ saŋa sa abwaarɛsın kıtɔwɛ, yɛgɛ ɛɛ lɛɛ asın mʋ kesintin ɛɛ kaapʋ tɔ ɛɛ sa Gyiwu abi mʋ yɛ Yesu ı gyɛ Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.
6 Amaa Gyiwu abi ba maa kina asın mʋ, nıı ba saalɛ mʋ. Nıı ɔ fwıı mʋ abaa yɛ mʋ ayaa nıı ɔ yɛ, "Fanɛ lewu i bwii fanɛ gbaa-gbaa fanɛ amu sʋ. Mɛɛ mɛ bırɛ ı man gyɛ mɛ asın. Lıı ndaga ı sʋ ii kpee mʋ, n biti n kpee bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ."
7 Imʋ sʋ Pɔɔlı lıı Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ, nıı o kpee ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Titusi Gyusitu mʋ asɛ. Ɔ man gyɛ Gyiwu obii, amaa ee sun Ɩbwaarɛ, nıı mʋ kıkpaara kı man bʋ kata yɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ.
8 Kirisipu mʋ nıı ɔ gyɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa mʋ yɛ mʋ kıkpaara sʋ abi kpini ba kɔɔlɛ Ɔnyırıpɛ Yesu gyii. Nıı Korinto abi gaalaagaa mʋ nıı ba nu abwaarɛsın mʋ ba kɔɔlɛ gyii, nıı ba gyee bamʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
9 Kakaakʋ kagyanbwɛ nıı Pɔɔlı nyɛ ansi sʋ kılɛɛkaapʋ, nıı Ɔnyırıpɛ tɔwɛ mʋ yɛ, "Man waa kufuu, man laatɔ, kyaga sʋ tɔwɛ.
10 N tii fʋ sʋ, nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ mata fʋ abɛɛ ɔ waa fʋ kʋtɔ kʋ. Lıı fɛɛ kadɛ kınımʋ tɔ asa gaalaagaa ba gyɛ mɛ lɛɛ."
11 Imʋ sʋ Pɔɔlı kyına tʋtɔ kesu kʋlʋn yɛ kıdıyɛ, ɛɛ kaapʋ abwaarɛsın ɛɛ sa bamʋ.
12 Saŋa mʋ nıı Galiyo gyɛ Akiya kadɛ ɔkıısʋpʋ mʋ, Gyiwu abi akʋ ba bʋga kʋsʋ naa tii Pɔɔlı, taa mʋ kpee asın ogyikpa.
13 Nıı ba pwıı mʋ fɛɛ, "Ɔnyın nımʋ ıı kaapʋ asa Kabwaarɛ-sun kʋ mʋ nıı ımaa anɛ nbara mʋ ı man gyɛ kʋkʋlʋn."
14 Saŋa mʋ nıı Pɔɔlı piili yɛ ɔ tɔwɛ mʋ, kadɛ ɔkıısʋpʋ Galiyo tɔwɛ Gyiwu abi mʋ nıı bɛɛ pwıı Pɔɔlı mʋ yɛ, "Ɩ daa ı gyɛ alibi akʋ abɛɛ kʋtɔ mʋ nıı kı man dɛ ɔkpa nın, naafɔɔ n daa nu fanɛ asɛ.
15 Amaa ı maa gyɛ ntɔwɛ kıtaasɛ yɛ atıı yɛ fanɛ Gyiwu abi nbara falɛ bırɛ, fanɛ gbaa-gbaa fan naa gyii asın mʋ. Man gyɛ mɛ ı gyɛ kanın asın nımʋ ɔtalɛpʋ."
16 Nıı ɔ gya bamʋ lıı asın ogyikpa mʋ.
17 Nıı ba kıtaa Sotene mʋ nıı ɔ gyɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa mʋ, dayı mu asın ogyikpa ɔkıısʋpʋ Galiyo mu ansi tɔ. Amaa ɔ man tɔwɛ sɛhn.

Pɔɔlı naa ɔ naa lıı Korinto naa fʋʋ Antiyoki

18 Nıı Pɔɔlı kyına akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ Korinto mʋ asɛ nkɛ nkʋ, nıı ɔ lıı bamʋ asɛ kpee Siriya. Maa lıı tʋtɔ ee kpee mʋ, Prisila maa Akwila ba buu mʋ kpee. Pɔyı kɛ ba faa mʋ, Pɔɔlı sıyɛ mu inyini Kenkera kadɛ tɔ, fɛɛ kanan mʋ nıı ɔ bɔ ntan mʋ.
19 Ba maa fʋʋ Efeso mʋ, Pɔɔlı yɛgɛ Prisila maa Akwila, nıı o kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, kɛ maa Gyiwu abi ba naa gyii Yesu asın mʋ ımɔɔrɛ.
20 Ba maa kʋlɛ mʋ yɛ ɔ kyına bamʋ asɛ nkɛ nnyɔ kʋ mʋ, nıı o kina.
21 Amaa maa kpee mʋ, ɔ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɛ, "Nıı Ɩbwaarɛ kan kyula, n biti n bwii ba." Nıı ɔ lıı Efeso bɔla nkyu sʋ kyʋn.
22 Saŋa mʋ nıı Pɔɔlı naa dan Kasariya mʋ, ɔ naa fwaala Krisito abi kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Gyerusalem mʋ. Nıı ɔ kyaga sʋ kpee Antiyoki.
23 Pɔɔlı maa gyii nkɛ nkʋ Antiyoki mʋ, ɔ lıı tʋtɔ ɔ naa ɛɛ bɔɔ akɔɔlɛ-gyipu mʋ sʋ,

nıı o kpee Galati yɛ Firigiya yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa bamʋ ɔlʋn tɔ.

Apolosi kpee Efeso yɛ Korinto naa tɔwɛ abwaarɛsın

24 Saŋa maa mʋ, Gyiwu ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Apolosi nıı ba kʋʋgɛ mʋ Alekisanda kadɛ tɔ mʋ ba Efeso. Ɔ gyɛ ɔnyın mʋ nıı ɔ sʋ kinyi katɔwɛ tɔ, nıı o nyi Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʋ danbırasa.
25 Ba kaapʋ mʋ Ɔnyırıpɛ ɔkpa mʋ, nıı ɔ yılɛ kınyın tɔ ɛɛ tɔwɛ yɛgɛ ɛɛ kaapʋ lıı Yesu sʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ. Amaa Gyɔn kekyu gyee nkʋn nıı o nyi.
26 Prisila maa Akwila ba maa nu Apolosi maa tɔwɛ Yesu asın Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ kınyın tɔ mʋ, ba tıı mʋ kpee bamʋ kıkpaara sʋ, nıı ba naa lɛɛ Ɩbwaarɛ ɔkpa mʋ kaapʋ mʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ tii sʋ.
27 Saŋa mʋ nıı Apolosi waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti o kpee Akiya mʋ, akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ Efeso mʋ ba waa mʋ ɔlʋn tɔ. Nıı ba kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa sa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ Akiya mʋ yɛ ba kɔɔlɛ mʋ. Mu kikpe tʋtɔ mʋ, ı kyɛ bamʋ nıı lıı Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ sʋ nıı ba kɔɔlɛ gyii mʋ tɔ.
28 Nıı Apolosi yılɛ kınyın tɔ gyii biri Gyiwu abi mʋ sakyɔ tɔ. Ɔ taa Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʋ kaapʋ bamʋ fɛɛ Yesu ı gyɛ Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.

19

Pɔɔlı abwaarɛsın katɔwɛ Efeso

1 Saŋa mʋ nıı Apolosi bʋ Korinto mʋ, Pɔɔlı taa kasɛ sʋ halıı ɔ ba fʋʋ Efeso. Tʋtɔ nıı ɔ naa wu akɔɔlɛ-gyipu akʋ.
2 Nıı ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Fan maa kɔɔlɛ gyii mʋ, fan nyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ?" Nıı ba yɛ, "Ayee, an man pııta nu gbaa yɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ kʋ bʋ tɔ."
3 Ɩmʋ sʋ Pɔɔlı bıla taasɛ bamʋ yɛ, "Kanın bırɛ, Ɩbwaarɛ kekyugyee mɔmɔ nıı fan nyɛ?" Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Gyɔn kekyugyee mʋ nıı an nyɛ."
4 Nıı Pɔɔlı tɔwɛ bamʋ yɛ, "Gyɔn kekyugyee kı gyɛ nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ lıı alibi tɔ ba Ɩbwaarɛ asɛ nın. Kanın sʋ Gyɔn tɔwɛ asa yɛ, ba kɔɔlɛ ɔmʋ nıı ɔ bʋ mʋ kamaa tɔ ɛɛ ba mʋ gyii, mʋ ı gyɛ Yesu."
5 Ba maa nu kanın mʋ, Pɔɔlı gyee bamʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee lıı Ɔnyırıpɛ Yesu kıtıı tɔ.
6 Pɔɔlı maa taa mʋ abaa gyaga bamʋ sʋ mʋ, Kayaayu Kyırɛkyırɛ kı ba bɔla bamʋ tɔ. Nıı ba tɔwɛ ntɔwɛ pʋpwɛ, nıı Ɩbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ tɔwɛ asın.
7 Asa mʋ ba gyɛ anyın kudu-anyɔ nın.

8 Ɩbwaayı ısa mʋ tɔ mʋ, Pɔɔlı i kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, ɔ yılɛ kınyın tɔ ɛɛ tɔwɛ bamʋ kɛ ba kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ asın gyii.
9 Amaa akʋ ba waa nkɔlɔ ɔsıı kina, ba man kɔɔlɛ Yesu asın mʋ gyii. Nıı ba tɔwɛ asın libi yii Ɔnyırıpɛ Ɔkpa mʋ sakyɔ maŋa tɔ. Nıı Pɔɔlı lıı ɔgyaŋɛkpa mʋ, nıı ɔ taa akɔɔlɛ-gyipu mʋ buu mʋ n-yıı. Kakɛ kʋmaa nımʋ maa akɔɔlɛ-gyipu mʋ bee kpee Tiranu ɔkaapʋkpa nıı ɛɛ kaapʋ bamʋ.
10 Ɔ kaapʋ kanın nsu nnyɔ nıı ı yɛgɛ nıı Gyiwu abi yɛ Giriki abi mʋ nıı ba bʋ Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini ba nu Ɔnyırıpɛ Yesu asın mʋ.
11 Nıı Ɩbwaarɛ bɔla Pɔɔlı sʋ waa asın kyinkyinsa gaa.
12 Nıı ı yɛgɛ nıı asa ba taa atɔ fɛɛ bɔrıdıba-bi yɛ ntaa-bi mʋ nıı ı wʋla mata Pɔɔlı n-yıı mʋ, ba taa naa mata alɔpʋ nıı ba nyɛ alanfıya, nıı nbwıı libi mɔɔ nın, kɛ ba lıı.
13 Gyiwu abi akʋ mʋ nıı ba naa bɛɛ gya nbwıı libi mʋ, ba waa kɔkɔlɔ ɔsıı taa Ɔnyırıpɛ Yesu kıtıı fɛɛ ba taalɛ gya nbwıı libi lıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ mʋ tɔ. Nıı bɛɛ tɔwɛ nbwıı libi yɛ, "Lıı Yesu kıtıı mʋ nıı Pɔɔlı tɔwɛ mʋ asın mʋ sʋ mʋ, n sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan lıı."
14 I gyɛ Gyiwu oseepu bılısa asɛ mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Sikefa mu-bii anaa anyınsa asunɔ ı waa kanın mʋ.

15 Kakaakʋ ba maa kpee ba naa waa kanın mʋ, nıı kabwıı libi mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N nyi Yesu, nıı n bıla n nyi Pɔɔlı, amaa anımʋ ana ı gyɛ fanɛ?"
16 Nıı ɔnyın mʋ nıı kabwıı libi mʋ bʋ mʋ tɔ mʋ, tıyɛ bamʋ sʋ, taalɛ bamʋ kpini. Nıı ɔ dayı bamʋ larıgɛ, nıı ba taa kubolonkpan sılɛ lıı kıkpaara mʋ sʋ.

17 Gyiwu abi yɛ Giriki abi mʋ nɪɪ ba bʋ
Efeso mʋ, ba maa nu kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ waa
mʋ, ɪ kɪtaa bamʋ kufuu. Nɪɪ ba taa bɛɛrɛɛ
taa sa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ mʋ.
18 Nɪɪ asa damantɛ mʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu
gyii mʋ, ba lɛɛ bamʋ nnɔ tɔ alibi mʋ nɪɪ
ba waa tɔwɛ sakyɔ tɔ.
19 Bamʋ adamantɛ mʋ nɪɪ ba gyɛ
Sɪtaanɛ adangana awaapʋ mʋ, ba taa
bamʋ ɪwʋlɛ mʋ nɪɪ ɪ kaapʋ bamʋ afasɪn
mʋ, ba bʋga tɔ nɪɪ ba tuwa ɪmʋ sakyɔ
mʋ tɔ. Ba maa waa ɪwʋlɛ mʋ kpini
afulee kɔnɔ mʋ, ɪ waa fɛɛ nderebi ngbɪn
adunuu.
20 Kanɪn sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɪn mʋ ɪ yɪlɛ
nɪɪ ɪ nyɛ ɔlʋn.

Ɔlanba lala tɪyɛ Efeso sʋ

21 Ɪnɪmʋ kpini kamaa mʋ, Pɔɔlɪ waa
nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ bɔla lɪɪ Masedoniya
yɛ Akiya kɛ o kpee Gyerusalem. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ n kan kpee tʋtɔ kamaa mʋ,
ɪ dagaa maa bɔɔ Roma gbaa sʋ.”
22 Nɪɪ o sun mʋ akyɛtɔpʋ Timoti maa
Erasitu kpee Masedoniya. Nɪɪ mɛɛ mʋ sii
Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ gbɛrɛɛ.
23 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ, lɪɪ fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɔkpa mʋ sʋ mʋ, tɔɔrɔɔ damantɛ
tɪyɛ Efeso kadɛ tɔ.
24 Gbiti ɔŋalagɛpʋ kʋ bʋ Efeso tʋtɔ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Demetirisu. Ɔ sʋ gbiti ɛɛ bɪlɛ
ibu-pipi fɛɛ ɔdakpa kyɪɪsa Atemisi obu.
Nɪɪ mʋ yɛ abuupu mʋ kpini ba sʋ kusun
mʋ nɪɪ bɛɛ nyɛ kɪmʋ afulee.
25 Nɪɪ Demetirisu tɪɪ abuupu mʋ kpini
yɛ bamʋ nɪɪ ɪ maa bamʋ kusun kɪ gyɛ
kʋkʋlʋn mʋ gyaŋɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
“Mɛ tɔɔmaa ana fen nyi fɛɛ an nyɛ anɛ
kigyii an lɪɪ kusun nɪmʋ sʋ.
26 Yɛ fanɛ gbaa-gbaa fan wu nɪɪ fan nu,
fɛɛ Pɔɔlɪ nɪmʋ naa ee nyita asa damantɛ
nfɛɛrɛ. Nɪɪ ɪ man gyɛ Efeso nfɪɪ nkʋn,
amaa Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini. Nɪɪ ɔ
naa ɛɛ tɔwɛ yɛ, ‘Anyɪrɪpɛ mʋ nɪɪ ba taa
abaa pɔyɪ mʋ, man gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ gbaa
kpini-kpini.’
27 Man gyɛ anɛ kusun wʋlɛ nkʋn ii biti
i nyita. Amaa anɛ ɔdakpa kyɪɪsa obu yɛ
mʋ kɪtɪɪ Atemisi mʋ, ee biti o wu. Nɪɪ asa
mʋ nɪɪ ba bʋ Asiya ɔsʋwʋlɛ yɛ dulinyaa tɔ
kpini, mʋ nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ bɛɛ sa ɔdakpa
lala nɪmʋ mʋ, ii biti i bilinji kɪyan.”
28 Ba maa nu falɛ mʋ, ɪ nyɛ bamʋ agbʋ.
Nɪɪ ba piili bee kuusi yɛ, “Anɛ Efeso abi,
anɛ ɔdakpa Atemisi mʋ, ɪ gyɛ ɔdakpa
lala!”
29 Opula tɔ nɪɪ kadɛ mʋ tɔ kyaŋɛ ɔlanba.
Nɪɪ asa mʋ ba naa kɪtaa Gayusi maa
Arisitako mʋ nɪɪ ba gyɛ Masedoniya abi,
nɪɪ bee buu Pɔɔlɪ mʋ. Nɪɪ ba bʋga bamʋ
kpee asa ɔgyaŋɛkpa.
30 Nɪɪ Pɔɔlɪ daa ee biti fɛɛ o kpee sakyɔ
mʋ tɔ, amaa akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba man sa
mʋ ɔkpa.
31 Nɪɪ Pɔɔlɪ mʋ kyɛmɪnɛ ana gbaa mʋ
nɪɪ ba gyɛ Asiya abɪlɪsa akʋ ba sa kɔnɔ
kʋlɛ mʋ fɛɛ ɔ man waa kɛ o kpee sakyɔ
mʋ tɔ.
32 Nɪɪ sakyɔ mʋ be mee nu abaa kasɛ.
Akʋ bee kuusi yɛ falɛ, nɪɪ banɪmʋ mɔɔ
ba yɛ bamʋ lɛɛ ndee. Nɪɪ akʋ mɔɔ ba bʋ
tʋtɔ yɛgɛ ba man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kii kpee
sʋ tʋtɔ.
33 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba nin Alekisanda
kyʋŋɛ kʋbʋ mu ansi tɔ ɔ yɪlɛ bamʋ ayaa
tɔ tɔwɛ sa bamʋ. Nɪɪ ɔ nyɛɛ bamʋ kɪbaa
yɛ ba laatɔ kɛ ɔ lɛɛ asa mʋ kɔnɔ sa bamʋ.
34 Amaa asa mʋ ba maa bɪɪ fɛɛ Alek-
isanda gyɛ Gyiwu obii mʋ, ba kuusi
kyɛɛrɛɛ fɛɛ kerefi anyɔ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Anɛ
Efeso abi, anɛ ɔdakpa Atemisi mʋ, ɪ gyɛ
ɔdakpa lala!”
35 Nɪɪ kadɛ mʋ tɔ ɔwʋlɛ kyanpʋ yɛgɛ
nɪɪ sakyɔ mʋ yɛgɛ ɔlanba mʋ. Nɪɪ ɔ
yɛ, “Efeso abi, ɔkʋmaa nɪmʋ nyi fɛɛ anɛ
ɔdakpa lala Atemisi, yɛ ɪmʋ kubuu mʋ nɪɪ
kɪ lɪɪ sʋsʋ ba tɪyɛ mʋ, ɪmʋ kumu ɪ gyɛ
Efeso kadɛ nɪmʋ.
36 Ɪmʋ sʋ ɪnɪmʋ ɪ man sʋ kamɔɔrɛ-gyii,
fan laatɔ kɛ fan man kpala.
37 Asa mʋ nɪɪ fan bɪya nfɪɪ falɛ, ba man
yuuri ɔdakpa kʋtɔ kʋkʋ, nɪɪ ba man tɔwɛ
da anɛ ɔdakpa kyɪɪsa mʋ sʋ.
38 Ɪmʋ sʋ nɪɪ Demetirisu maa mʋ
tɔɔmaa ana be nyi fɛɛ ba sʋ asɪn akʋ ba
pwɪɪ bamʋ bɪrɛ, an sʋ kakɛ mʋ nɪɪ an gyii
asɪn kɪbanɛ abɪlɪsa ansi tɔ. Kanɪn sʋ bɛɛ
taalɛ ba pwɪɪ bamʋ asɪn ogyikpa tʋtɔ.
39 Nɪɪ fan san fan sʋ asɪn akʋ mʋ, kanɪn
bɪrɛ fan naa gyii fanɛ asɪn ogyikpa fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ nbara mʋ ɪ kaapʋ mʋ.

40 Nɪɪ an man bɪɪ mʋ, an biti an nyɛ
ndaga ɔlanba nɪmʋ kɪpwɪɪ. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ba
naa taasɛ anɛ ɪmʋ asɪn mʋ, an man sʋ
asɪn akʋ nɪɪ an taalɛ taa kaapʋ tɔ lɪɪ kʋtɔ
mʋ sʋ nɪɪ ɔlanba mʋ waa."
41 Nɪɪ kadɛ mʋ tɔ ɔwʋlɛ kyanpʋ mʋ maa
tɔwɛ ɪnɪmʋ lʋwɛ mʋ, nɪɪ ɔ yɛgɛ sakyɔ mʋ
yaasɛ tɔ.

20

Pɔɔlɪ kpee Masedoniya yɛ Giriki ɪsʋwʋlɛ sʋ

1 Ɔlanba mʋ kamaa mʋ, Pɔɔlɪ sun tɪɪ
Krisito akɔɔlɛ-gyipu mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ waa
bamʋ, kala bamʋ, nɪɪ ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee
Masedoniya.
2 Ɔ natɛ tʋtɔ kyaabɔɔ, ɛɛ tɔwɛ ab-
waarɛsɪn yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa asa, nɪɪ ɔ
lɪɪ tʋtɔ kpee Akiya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
3 Nɪɪ ɔ kyɪna tʋtɔ ɪbwaayɪ ɪsa. Amaa
saŋa mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti
o kpee Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ ɔ bɪɪ fɛɛ
Gyiwu abi ba ŋmina asɪn lɪɪ mʋ sʋ. Ɪmʋ
sʋ ɔ kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ bwii kamaa naa
bɔla lɪɪ Masedoniya.
4 Asa mʋ nɪɪ ba buu mʋ kpee ɪ gyɛ Piru
mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Bereya mu-bii-nyɪnsa Sofata,
maa Arisitako maa Sekundu mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Tesalonika, yɛ Gayusi mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Debe,
yɛ Timoti, taa tii Tikiku maa Tirofimu mʋ
nɪɪ ba lɪɪ Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
5 Asa anɪmʋ ɪ gyankpaa naa gyoo anɛ
Trowa kadɛ tɔ.
6 Amaa Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ mʋ nɪɪ ɪ
bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ tinsa
kamaa tɔ mʋ, an bɔla nkyu sʋ lɪɪ Filipi.
Lɪɪ nkɛ nnuu kamaa mʋ, an naa tu bamʋ
Trowa. Nɪɪ an gyii nkɛ nsunɔ tʋtɔ.

Pɔɔlɪ kyiŋi Yutiku ba nkpa tɔ

7 Nkɛ nsunɔ tɔ kakɛ gyankpaasa mʋ,
an ba gyaŋɛ kɛ an gyii Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ
mʋ. Pɔɔlɪ maa biti fɛɛ lɪɪkaakɛ ɔ lɪɪ
Krisito abi kʋbʋ mʋ asɛ sʋ mʋ, ɔ kyaga
sʋ tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ naa fʋʋ halɪɪ
kiyiridi nsana.
8 Ɪfɪtɪla ɪ kyɔ abansʋrʋ obu mʋ nɪɪ an
gyaŋɛ kɪmʋ tɔ mʋ.
9 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ
yɛ Yutiku. Ɔ tɛ nfansɪrɛ sʋ ee nu asɪn mʋ
yɛgɛ ɛɛ gyɔɔsɛ. Kpalɪ fɛɛ Pɔɔlɪ maa tɔwɛ
kyɛɛrɛɛ sʋ mʋ, ɔ taa dɛ nsɪɪrɛ nɪɪ ɔ lɪɪ
abansʋrʋ mʋ nɪɪ kɪ gyan sʋ kɪsasapʋ mʋ
sʋ ba tɪyɛ kasɛ, nɪɪ o wu.
10 Nɪɪ Pɔɔlɪ kpɪlɪgɛ ba mʋ asɛ, ba bun
mʋ sʋ, taa mʋ abaa kyaabɔɔ mʋ, nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɛ, "Fan man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ, ɔ
san ɛɛ fʋʋtɛ."
11 Nɪɪ Pɔɔlɪ bwii dii kpee abansʋrʋ mʋ
sʋ, naa kpɛɛ bodobodo wɛ. Nɪɪ o bwii
kyaga mʋ katɔwɛ sʋ naa fʋʋ kayɪkɛ, nɪɪ ɔ
lɪɪ tʋtɔ kyʋn.
12 Nɪɪ asa mʋ ba taa kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ ɔ
san ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ kpee kewu. Nɪɪ asa
mʋ nkɔlɔ i fuuli bamʋ.

Pɔɔlɪ lɪɪ Trowa kpee Miletu

13 An gyankpaa naa taa ɔkʋlɪ lala fɛɛ
pantuu bɔla nkyu sʋ kpee Asosi. Tʋtɔ nɪɪ
an kpee a naa taa Pɔɔlɪ. Lɪɪ fɛɛ ɔ wʋla
tɔwɛ yɛ ee biti ɔ taa ayaa tɔ naa fʋʋ tʋtɔ.
14 An naa mʋ a naa gyaŋɛ Asosi mʋ, an
taa mʋ, nɪɪ an ba Mitilene.
15 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, an lɪɪ tʋtɔ bɔla nkyu
sʋ ba Kiyo. Nɪɪ ɪmʋ kayɪ maa bɪla kɛ mʋ,
an faa nkyu kpee Samosi, nɪɪ kakɛ sasapʋ
mʋ, an naa fʋʋ Miletu.
16 Pɔɔlɪ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ mɛɛ yɛ ɔ
yɪlɛ Efeso, kɛ ɔ man nyɛ ee nyita saŋa
Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ. Lɪɪ fɛɛ ee biti bilen,
fɛɛ nɪɪ ɔ taalɛ mʋ, o loo Gyerusalem
Pentekosi kensi-gyii kakɛ.

Pɔɔlɪ kala Efeso Krisito abi kʋbʋ abɪlɪsa

17 Saŋa mʋ nɪɪ an fʋʋ Miletu mʋ, Pɔɔlɪ
sun tɪɪ Efeso Krisito abi kʋbʋ abɪlɪsa mʋ.
18 Ba maa ba mʋ asɛ mʋ, ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi
kanan mʋ nɪɪ n kyɪna yɛ fanɛ, lɪɪ kakɛ
gyankpaasa mʋ nɪɪ n ba fanɛ asɛ Asiya
ofuli sʋ nfɪɪ.
19 Nɪɪ n bɪya mɛ n-yɪɪ kasɛ taa ansi-kyu,
yɛ awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ n gyii lɪɪ ɪkpa libi mʋ
nɪɪ Gyiwu abi ba biti mɛ mʋ sʋ kpini sun
Ɔnyɪrɪpɛ kusun.
20 Nɪɪ fan nyi fɛɛ n man taa kʋtɔ mʋ
nɪɪ kii biti kɪ kyɛ fanɛ tɔ mʋ baala fanɛ
sʋ. Amaa n tɔwɛ abwaarɛsɪn nɪɪ n kaapʋ
fanɛ alandɛ sʋ yɛ akpaara sʋ.
21 N lɛɛ asɪn mʋ kesintin tɔwɛ Gyiwu
abi yɛ Giriki abi fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ ba kyɛɛgɛ

bamʋ nfɛɛrɛ, kɛ ba bwii ba Ɩbwaarɛ asɛ, kɛ ba kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii.

22 “Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ɪ fʋʋ fɛɛ n kpee Gyerusalem fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔwɛ waa mɛ mʋ, amaa n mee nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ ki biti kɪ waa mɛ tʋtɔ.
23 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n nyi ɪ gyɛ fɛɛ, kadɛ kʋmaa mʋ nɪɪ n kpee mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ da mi kumu tɔ fɛɛ awʋrʋfɔ yɛ obu kitii ɪ dɛ i gyoo mɛ.
24 Amaa man taa mɛ nkpa tɪɪ sɛhn, nɪɪ n mɛɛ kɪɪ mɛ n-yɪɪ fɛɛ n gyɛ kʋtɔ kʋ. Amɔɔ n kyaga mɛ kɪnatɛ sʋ, kɛ n waa kusun mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu taa sa mɛ mʋ lʋwɛ. Ɩmʋ ɪ gyɛ fɛɛ n lɛɛ Ɩbwaarɛ kabwaala Asɪn danbɪrasa mʋ kesintin kaapʋ.

25 “Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n nyi fɛɛ fanɛ tɔ bamʋ nɪɪ n natɛ tɔwɛ sʋsʋ kuwura-gyii asɪn sa mʋ, fanɛ ɔkʋ man bɪla yɛ o wu mi ansi tɔ.
26 Ɩmʋ sʋ ndaga, n lɛɛ n tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ nɪɪ fanɛ ɔkʋ kan ɔ mɛɛ nyɛ nkpa kakpaa mʋ, ɪ man lɪɪ mɛ asɛ.
27 Lɪɪ fɛɛ n man taa Ɩbwaarɛ asɪn kʋ baala fanɛ sʋ, amaa n lɛɛ kʋtɔ kʋmaa tɔwɛ fanɛ.
28 Ɩmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔkɪɪsʋpʋ ɪɪ kɪɪ mʋ nbʋlʋpʋ sʋ mʋ, fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ yɛ asa mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ taa waa fanɛ abaa tɔ, yɛ fan kɪɪ sʋ mʋ danbɪrasa. Fan bɪla Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ gbaa-gbaa nkalan sɔɔ mʋ.
29 Nɪɪ n nyi fɛɛ nɪɪ n kan kpee kamaa tɔ mʋ, akuntun bee biti ba be loo fanɛ tɔ, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba yɛgɛ nbʋlʋpʋ mʋ.
30 Saŋa kʋ ii biti ɔ ba nɪɪ fanɛ tɔ akʋ bee biti ba kʋsʋ yɪlɛ tɪn atɪntɪnsa biliŋaa asɪn mʋ, kɛ ba bɪɪtɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba be buu bamʋ.
31 Ɩmʋ sʋ fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ danbɪrasa, kɛ fan nyiŋi fɛɛ nsu nsa mʋ nɪɪ n maa fanɛ an kyɪna mʋ, n sʋ ansikyu n da fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kumu tɔ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ.

32 “Nbɪɪnbɪɪ n sʋ fanɛ n waa Ɩbwaarɛ kɪbaa tɔ yɛ mʋ kabwaala asɪn tɔ. Mʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ fan dan, kɛ ɔ sa fanɛ mu kusee yɛ mʋ asa mʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪla kpini.
33 Nɪɪ mi ansi ɪ man payɪ ɔkʋ suwa abɛɛ mu gbiti abɛɛ mʋ kaalɛ sʋ.
34 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan nyi fɛɛ mɛ abaa nɪmʋ nɪɪ n sʋ n sun n nyɛ maa mɛ tɔɔmaa ana atɔ mʋ nɪɪ i tiri anɛ.
35 Kʋtɔ kʋmaa tɔ mʋ, n kaapʋ fanɛ fɛɛ ɪ dagaa fan waa kusun ɔlʋn sʋ kanɪn kyɛ atiripu tɔ. Kɛ fan nyiŋi Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɔnɔ tɔ asɪn mʋ yɛ, ‘Kakɛɛ sʋ kusee kɪ kyɔ kɪkɔɔlɛ.’ ”
36 Maa tɔwɛ kanɪn lʋwɛ mʋ, maa bamʋ kpini ba muŋa amulii sʋ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.
37 Nɪɪ bamʋ kpini ba taa ansikyu biri mʋ tɔ fwaala mʋ.
38 Kʋtɔ mʋ nɪɪ ku duŋi bamʋ ɪbʋlɛ tɔ gaa mʋ, ɪ gyɛ maa tɔwɛ bamʋ yɛ, ba man bɪla yɛ ba wu abaa. Nɪɪ ba sun mʋ ɔkpa kpee ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ ku du fɛɛ pantuu mʋ asɛ.

21

Pɔɔlɪ kikpe Gyerusalem

1 Saŋa mʋ nɪɪ an barɪgɛ tɔ mʋ, an yii sʋ bɔla ɔpʋ sʋ kpee Kosi kadɛ tɔ. Nɪɪ kɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, an kpee Rodo kadɛ tɔ, nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ kpee Patara kadɛ tɔ.
2 Tʋtɔ nɪɪ an nyɛ ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ kii kpee Fonesiya ofuli sʋ, nɪɪ an loo kɪmʋ tɔ naa kyʋn.
3 Anɛ ansi ɪ maa kɪɪ Kiporo kifintin mʋ, nɪɪ an bwii anɛ bɪna sʋ naa fʋʋ Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ. Nɪɪ an yɪlɛ Trowa kadɛ tɔ, tʋtɔ maa nɪɪ bee biti bɛ lɛɛ ɪsʋla ɔkʋlɪ maa tɔ.
4 An maa kpɪlɪgɛ tʋtɔ mʋ, an wu akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ kadɛ mʋ tɔ. Nɪɪ an kyɪna bamʋ asɛ nkɛ nsunɔ. Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ lɛɛ kaapʋ bamʋ, nɪɪ ba tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ ɔ man kpee Gyerusalem.
5 Amaa anɛ saŋa maa fʋʋ mʋ, nɪɪ an bwii kyaga anɛ ɔkpa sʋ. Nɪɪ ba maa bamʋ-ka ana yɛ bamʋ-bii ana kpini ba sun anɛ ɔkpa lɪɪ kadɛ mʋ tɔ ba kebunɔ. Tʋtɔ nɪɪ an muŋa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.
6 Saŋa mʋ nɪɪ an kala abaa lʋwɛ mʋ, nɪɪ an loo ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ, nɪɪ ba bwii kyʋn kewu.
7 An kyaga anɛ ɔkpa sʋ lɪɪ Tayi naa fʋʋ Polimesi. Tʋtɔ nɪɪ an fwaala akɔɔlɛ-gyipu mʋ, nɪɪ an kyɪna bamʋ asɛ kakɛ kʋlʋn.

8 Lɪɪkaakɛ mʋ, an kpee Kasariya naa loo
Filipu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ abwaarɛsɪn ɔtɔwɛpʋ
mʋ ayɛ. Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ asa asunɔ mʋ
nɪɪ ba kyɪna lɛɛ bamʋ Gyerusalem yɛ ba
barɪgɛ agyitɔ mʋ tɔ ɔkʋ.
9 Ɔ sʋ nbii-kyɪɪsa-bii ana mʋ nɪɪ ba man
pɪɪta bɪɪ anyɪn, nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪ bɔla bamʋ
sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ asɪn.
10 Saŋa mʋ nɪɪ an san an bʋ tʋtɔ mʋ,
Ɪbwaarɛ Ɔtɔwɛpʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Agabu lɪɪ Gyudeya ba.
11 Maa ba anɛ asɛ mʋ, ɔ taa Pɔɔlɪ kɪrɪsʋ
mʋ ŋmina mʋ gbaa-gbaa mʋ abaa yɛ mʋ
ayaa. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ yɛ, ‘Falɛ maa nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ
ba bʋ Gyerusalem mʋ, bee biti ba ŋmina
kɪrɪsʋ nɪmʋ wuya, kɛ ba taa mʋ waa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ abaa
tɔ.’ ”
12 Amaa an maa nu falɛ asɪn nɪmʋ
mʋ, anaa bamʋ nɪɪ ba bʋ Kasariya kadɛ
mʋ tɔ mʋ, an kʋlɛ Pɔɔlɪ yɛ ɔ man kpee
Gyerusalem.
13 Nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
fen su, nɪɪ fɛn yaagɛ mɛ kɔkɔlɔ kanɪn?
Man gyɛ kiŋmina mʋ nkʋn, amaa n kʋʋla
mɛ n-yɪɪ fɛɛ n wu Gyerusalem lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu kɪtɪɪ mʋ sʋ.”
14 A maa bɪɪ fɛɛ an pʋpɔlɛ mʋ kpɪnɛ
mʋ, nɪɪ an tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ kebiti nɪn
kɪ waa.”
15 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ an kʋsʋ kʋʋla kpee
Gyerusalem.
16 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ Kasariya
mʋ akʋ ba sun anɛ kpee Gyerusalem. Nɪɪ
ba taa anɛ kpee Kasiporo-nyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʋ yɛ Manson mʋ ayɛ nɪɪ a naa kyɪna
tʋtɔ. Ɔ gyɛ akɔɔlɛ-gyipu agyankpaapʋ mʋ
tɔ ɔkʋ.

Pɔɔlɪ kpee Gyemisi asɛ

17 “Saŋa mʋ nɪɪ an fʋʋ Gyerusalem mʋ,
anɛ tɔɔmaa ana ba taa kensi-gyii kʋlɛ anɛ.
18 Lɪɪkaakɛ mʋ, anaa Pɔɔlɪ an kpee
a naa wu Gyemisi, nɪɪ Krisito abi kʋbʋ
abɪlɪsa mʋ gbaa ba bʋ tʋtɔ.
19 Pɔɔlɪ fwaala bamʋ nɪɪ ɔ kalɛ atɔ mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mu kusun sʋ waa sa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ
kaapʋ bamʋ kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn.”
20 Ba maa nu falɛ mʋ, nɪɪ ba taa bʋnyaa
sa Ɪbwaarɛ. Nɪɪ ba tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, “Anɛ
bɪrɪsa, yɛ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fu wu kanan
mʋ nɪɪ Gyiwu abi ngbɪn-ngbɪn ba kɔɔlɛ
gyii ba, nɪɪ ba bɪla ba sʋ Mosesi nbara mʋ
tɔ kenken.
21 Gyiwu abi akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem nfɪɪ mʋ, ba nu yɛ fɪɪ kaapʋ
Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ ndɛndɛmandɛ sʋ
mʋ, yɛ ba man buu Mosesi nbara kɛ ba
man tɪŋɛ bamʋ-bii ana iduu, kɛ ba yɛgɛ
Gyiwu abi anaana tɔ mʋ kpini.
22 Mɪnɛ nɪɪ an biti an waa? Lɪɪ fɛɛ ɪ waa
nɛnɛ bee biti ba nu fɛɛ fʋ ba.
23 Ɪmʋ sʋ anɛ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ an sʋ an sa
fʋ ndee. Asa ana akʋ ba bʋ anɛ asɛ nfɪɪ
nɪɪ ba bɔ ntan sa Ɪbwaarɛ.
24 Taa bamʋ kɛ faa bamʋ fan kpee, naa
lɛɛ fanɛ ineesi, kɛ fʋ ka bamʋ amu su
akɔ sa bamʋ, kɛ ba sɪyɛ bamʋ amu. Kɛ
ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ bɪɪ fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ ba
tɔwɛ lɪɪ fʋ sʋ mʋ, ɪ man gyɛ kesintin. Lɪɪ
fɛɛ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fu buu Mosesi nbara
mʋ kyɛɛkyɛɛ.
25 Amaa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ bɪrɛ, an tɔwɛ kyula
nɪɪ an kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa sa bamʋ yɛ, ba
man gyii agyitɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba dɪla sa
ɔdakpa abɛɛ nkalan kʋmaa, kɛ ba man
gyii atɔbwaaya mʋ nɪɪ ba man tɪn bamʋ
amu nɪɪ ba wu kibelinboni, kɛ ba lɛɛ
bamʋ n-yɪɪ lɪɪ kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn-biti tɔ.”
26 Ɪmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ, Pɔɔlɪ taa asa ana
mʋ tii mʋ n-yɪɪ sʋ nɪɪ ba naa fwɪɪ bamʋ
amu tɔ. Nɪɪ o kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʋ tɔ naa yɪla nkɛ mʋ nɪɪ amu tɔ kɪfwɪɪ
mʋ ii biti ɪ lʋwɛ, yɛ saraga mʋ nɪɪ bee biti
bɛ lɛɛ sa ɔkʋmaa nɪmʋ.

Ba kɪtaa Pɔɔlɪ kabwaarɛ-sun obu lala tɔ

27 Nkɛ nsunɔ mʋ ɪ maa san gbɛrɛɛ kɛ
ɪ lʋwɛ mʋ, Gyiwu abi akʋ mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Asiya kɪbaafʋn kʋ sʋ mʋ, ba maa wu
Pɔɔlɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ mʋ.
Nɪɪ ba fun waa sakyɔ mʋ lɪɪ Pɔɔlɪ sʋ nɪɪ
ba kɪtaa mʋ.
28 Nɪɪ bee kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Ɪsɪrayɪ
abi fan kyɛ tɔ. Ɔnyɪn nɪmʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ
ɔ naa katɪn kʋmaa, ɛɛ kaapʋ asa kpini,
yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ee yii anɛ Ɪsɪrayɪ abi yɛ anɛ
nbara mʋ yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ.
Nɪɪ ɪmʋ nɪɪ ɪ bɪla i tii sʋ mʋ ɪ gyɛ yɛ, ɔ
taa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi ba

anɛ obu kyɪrɛkyɪrɛ lala nɪmʋ tɔ ba waa kɪmʋ ineesi."
29 Ba maa wʋla wu Efeso ɔnyɪn mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Tirofimu maa Pɔɔlɪ ba maa
naa kadɛ lala mʋ tɔ mʋ, ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ
Pɔɔlɪ taa mʋ kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʋ tɔ.
30 Nɪɪ kadɛ mʋ kpini asa ba maa nu
Pɔɔlɪ asɪn mʋ, ba sɪlɛ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ
abaafʋn kʋmaa ba. Ba kɪtaa mʋ bɪɪtɛ lɪɪ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, opula tɔ nɪɪ
ba tii nbunɔ mʋ.
31 Ba maa dayɪ Pɔɔlɪ bee biti mʋ
kɪmɔɔ mʋ, asɪn mʋ a naa tu Roma abi
anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa fɛɛ ɪlawʋ ɪ
kʋsʋ Gyerusalem kadɛ mʋ kpini tɔ.
32 Ɔbɪlɪsa mʋ taa mʋ kamaa tɔ abi
yɛ anaakɔpʋ mʋ akʋ kpee sakyɔ mʋ tɔ.
Amaa asa mʋ ba maa wu ɔbɪlɪsa mʋ yɛ
anaakɔpʋ mʋ, nɪɪ ba yɛgɛ Pɔɔlɪ kɪdayɛ.
33 Nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ kpee naa kɪtaa Pɔɔlɪ,
nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba taa agbeeleebi anyɔ
ŋmina mʋ. Nɪɪ ɔ taasɛ asa mʋ yɛ, "Anɪmʋ
nɪn, nɪɪ mɪnɛ nɪɪ ɔ waa?"
34 Nɪɪ asa mʋ akʋ ba yɛ falɛ, nɪɪ banɪmʋ
mɔɔ ba yɛ bamʋ lɛɛ ndee. Bamʋ nnɔ ɪ
maa kwɪɪ-kwɪɪ sʋ mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔbɪlɪsa
mʋ man nu asɪn mʋ kasɛ. Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ
yɛ ba taa Pɔɔlɪ kpee anaakɔpʋ opula.
35 Ba maa taa Pɔɔlɪ naa fʋʋ anaakɔpʋ
opula mʋ, nɪɪ bee biti ba dii loo tʋtɔ mʋ,
lɪɪ asa mʋ ɔlanba sʋ mʋ, anaakɔpʋ mʋ ba
kukuri Pɔɔlɪ kɛ asa mʋ ba man nyɛ dayɪ
mʋ.
36 Nɪɪ sakyɔ mʋ nɪɪ ba buu bamʋ mʋ,
bee kuusi yɛ, "Fan mɔɔ mʋ."

Pɔɔlɪ kɔnɔ lɛɛ sa asa mʋ

37 Saŋa mʋ nɪɪ anaakɔpʋ ba sʋ Pɔɔlɪ bee
loo tʋtɔ mʋ, ɔ tɔwɛ ɔbɪlɪsa mʋ yɛ, "Naafɔɔ
n biti fɛɛ n tɔwɛ fʋ asɛ."
Nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ taasɛ mʋ yɛ, "Fii nu
Giriki katɔwɛ?"
38 Nɪɪ ɔ bɪla bwii taasɛ mʋ yɛ, "Man gyɛ
fʋ ɪ gyɛ Egyipiti kanyɪn mʋ nɪɪ ɔ kʋsʋ yɪlɛ
ɛɛ kɔ yɛ anɛ, nɪɪ ɔ taa amɔɔpʋ ngbɪn nna
kpee ofuli sʋ mʋ?"
39 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ayee, n gyɛ
Gyiwu obii nɪn, nɪɪ n lɪɪ Taasu kadɛ kparɛ
mʋ nɪɪ kɪ bʋ Silisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, nɪɪ
asa be nyi kɪmʋ mʋ. N kʋlɛ fʋ nɪn, yɛgɛ
n tɔwɛ asa mʋ asɛ."
40 Ɔbɪlɪsa mʋ maa sa mʋ ɔkpa mʋ, Pɔɔlɪ
kʋsʋ yɪlɛ obu adenbi diisa sʋ. Nɪɪ ɔ nyɛɛ
bamʋ kɪbaa yɛ ba laatɔ. Ba maa laatɔ mʋ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ Gyiwu abi katɔwɛ.

22

1 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nsɛ ana yɛ mɛ-daa ana,
fan nu mɛ asɪn mʋ nɪɪ n biti n lɛɛ kɔnɔ
fanɛ asɛ falɛ!"
2 Nɪɪ ba maa nu fɛɛ Gyiwu abi katɔwɛ
tɔ nɪɪ ɔ sʋ ɛɛ tɔwɛ bamʋ asɛ mʋ, bamʋ
kpini ba laatɔ diin.
Nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ yɛ,
3 "N gyɛ Gyiwu obii nɪn, nɪɪ ba kʋʋgɛ
mɛ Taasu, Silisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ. Amaa ba
bɪla mɛ Gyerusalem kadɛ lala nɪmʋ tɔ.
Nɪɪ Gamaliye ɪ kaapʋ mɛ anɛ naana ana
nbara mʋ nɪɪ ba buu mʋ. Nɪɪ n kpan mɛ
n-yɪɪ n sun Ɩbwaarɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan
sʋ tɔ falɛ.
4 Nɪɪ n nyanla bamʋ nɪɪ ba buu Yesu
ɔkpa mʋ naa fʋʋ bamʋ lewu tɔ. Nɪɪ n
kɪtaa anyɪn yɛ akyɪɪ gbaa naa tii obu.
5 Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ yɛ Gyiwu kʋbʋ
abɪlɪsa mʋ gbaa bɛɛ taalɛ gyii falɛ asɪn
nɪmʋ kesintin. Nɪɪ n bɪla n nyɛ ɪwʋlɛ n lɪɪ
bamʋ asɛ fɛɛ n taa naa sa bamʋ bɪrɪsa ana
Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ Damasiko kadɛ tɔ.
Kɛ ɪ sa mɛ ɔkpa n naa kɪtaa asa anɪmʋ,
ŋmina bamʋ taa bamʋ ba Gyerusalem kɛ
ba bɪɪtɛ bamʋ asʋ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii

6 "N maa naa n kpee nɪɪ n naa tiri
Damasiko kakyʋwapɛ asɛ mʋ, opula tɔ nɪɪ
ɪ ŋalɪgɛ mi ansi sʋ fɛɛ bʋlayɪ maa wɛɛ
ɪsɛɛ mʋ lɪɪ sʋsʋ ba kyaabɔɔ mɛ.
7 Nɪɪ n lɪɪ tɪyɛ kasɛ nu ɔbʋlɛ kʋ maa
taasɛ mɛ yɛ, 'Sɔɔlɪ! Sɔɔlɪ! Mɪnɛ waa nɪɪ
fɪɪ nyanla mɛ kanɪn?'
8 "Nɪɪ n taasɛ yɛ, 'Fʋ anɪmʋ nɪn,
Ɔnyɪrɪpɛ?' Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Mɛ Yesu mʋ
nɪɪ n gyɛ Ganasareti-nyɪn nɪɪ fɪɪ nyanla
mʋ nɪn.'
9 Tʋtɔ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba bʋ mɛ asɛ mʋ, ba
wu ɪŋalɪgɛsa mʋ, amaa ba man bɪɪ ɔbʋlɛ
mʋ nɪɪ kɪ tɔwɛ mɛ asɛ mʋ.
10 "Nɪɪ n taasɛ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, nɛnɛ nɪɪ n
waa?'
"Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Kʋsʋ, kɛ
fu kpee Damasiko. Tʋtɔ nɪɪ ɔkʋ ii biti ɔ

ba tɔwɛ fʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ fʋ waa.'

11 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ ɪ ŋalɪgɛ mi ansi sʋ mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ n biliŋi gyaatanapʋ. Nɪɪ mɛ bɪrɪsa ana mʋ nɪɪ ba bʋ mɛ asɛ mʋ ba kɪtaa mɛ kɪbaa tɔ kpee Damasiko.

12 "Nɪɪ ɔnyɪn kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Ananiyasi. Nɪɪ ee sun Ɩbwaarɛ ee buu Gyiwu abi nbara mʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ, nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba tɛ tʋtɔ mʋ, ba sʋ bɛɛrɛɛ ba sa mʋ.

13 Nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ ba yɪlɛ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Mɛ bɪrɪsa Sɔɔlɪ, fu ansi i bugi.' Nɪɪ opula tɔ nɪɪ mi ansi a bugi nɪɪ n wu mʋ.

14 "Tʋtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Anɛ naana ana Ɩbwaarɛ ɪ lɛɛ fʋ yɪla fɛɛ fʋ bɪɪ mu kebiti, kɛ fu wu mʋ kɪyaafɔlɛ kyɪrɛkyɪrɛ Yesu mʋ, kɛ fu nu mʋ asɪn mʋ lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ.

15 Kɛ fʋ baa fʋ gyɛ mʋ kesintin ogyipu sa asa kpini, lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fu wu nɪɪ fu nu mʋ sʋ.

16 Nɪɪ mɪnɛ nɪɪ fʋ bɪla fu gyoo? Kʋsʋ yɪlɛ kɛ fʋ yɛgɛ ba gyee fʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee kɛ ɔ taa fʋ alibi kɛɛ fʋ, kɛ fʋ tɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ.'

Yesu sun Pɔɔlɪ kpee bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ

17 "Saŋa mʋ nɪɪ n bwii kpee Gyerusalem nɪɪ n kpee n kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ mʋ, n nyɛ ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ.

18 Nɪɪ n wu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Waa bilen lɪɪ Gyerusalem, lɪɪ fɛɛ fu kesintin asɪn mʋ nɪɪ fii biti fu gyii lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ mʋ, ba mɛɛ yɛ ba kɔɔlɛ gyii.'

19 "Nɪɪ n tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, bamʋ gbaa-gbaa be nyi kanan mʋ nɪɪ n loo bamʋ kabwaarɛ kʋlɛkpa ibu ana tɔ, n dayɪ yɛgɛ n kɪtaa bamʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ fu gyii mʋ n kpee n tii obu.

20 Saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ mɔɔ fʋ kesintin ogyipu Sitefen mʋ, n yɪlɛ tʋtɔ kyula mu kelewu mʋ, nɪɪ mɛ ɪ kɪɪ bamʋ nɪɪ ba mɔɔ mʋ mʋ ɪkaalɛ sʋ.

21 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, "natɛ, n biti n sun fʋ lɪɪ nfɪɪ kpee kata-kata bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ".' "

22 Nɪɪ asa mʋ ba nu Pɔɔlɪ katɔwɛ naa fʋʋ mʋ asɪn mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ sʋ. Tʋtɔ nɪɪ ba diyaa bamʋ ɪbʋlɛ kuusi yɛ, "Fan lɛɛ ɔnyɪn nɪmʋ lɪɪ kasɛ sʋ, ɔ man dagaa maa bɪla kyɪna nkpa tɔ."

23 Saŋa mʋ nɪɪ bee kuusi bɛɛ lɛɛ bamʋ ɪkaalɛ bee fugiti, yɛgɛ bɛɛ waa apurutiti mʋ,

24 nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ sa kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔlɪ loo bamʋ kɪkpaara sʋ. Kɛ ba tɪŋɛ mʋ taasɛ mʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa, nɪɪ bee kuusi bɛɛ wʋrɪgɛ mʋ sʋ kanɪn.

25 Amaa saŋa mʋ nɪɪ ba ŋmina Pɔɔlɪ kɛ ba bun mʋ tɪŋɛ mʋ mʋ, ɔ taasɛ ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ anaakɔpʋ kɪlɪfa sʋ mʋ yɛ, "Ɩ dɛ ɔkpa fɛɛ ba tɪŋɛ ɔmʋ nɪɪ Roma obii ba kɔɔlɛ mʋ fɛɛ odibii, nɪɪ ba man pɪɪta gyii mʋ asɪn kɛ ba bun mʋ kʋpwɛ?"

26 Saŋa mʋ nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ anaakɔpʋ kɪlɪfa sʋ mʋ nu kanɪn mʋ, ɔ naa kasɛ asɪn mʋ sa anaakɔpʋ kpini ɔbɪlɪsa mʋ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Roma abi ba kɔɔlɛ ɔnyɪn nɪmʋ fɛɛ odibii nɪn, amaa kɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ an biti an waa?"

27 Ɩmʋ sʋ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ naa taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Tɔwɛ mɛ, Roma abi ba kɔɔlɛ fʋ fɛɛ odibii?"

Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, n gyɛ."

28 Nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ yɛ, "N nyita afulee gaa pɔyɪ nɪɪ Roma abi ba kɔɔlɛ mɛ fɛɛ odibii."

Amaa Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛɛ mɛ bɪrɛ ba kʋʋgɛ mɛ nɪn fɛɛ Roma odibii."

29 Ɩmʋ sʋ bamʋ nɪɪ ba daa bee biti fɛɛ ba taasɛ Pɔɔlɪ kɔnɔ tɔ asɪn mʋ, ba bwii kamaa bilen. Nɪɪ ɪ waa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ gbaa kufuu fɛɛ maa yɛgɛ nɪɪ ba ŋmina Pɔɔlɪ yɛgɛ ɔ gyɛ Roma obii.

Pɔɔlɪ yɪlɛ Gyiwu abi kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mu ansi tɔ

30 Anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ maa biti o wu kʋtɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ dan waa sʋ nɪɪ Gyiwu abi bɛɛ pwɪɪ mʋ mʋ, ɪmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ ba saŋɛ Pɔɔlɪ. Nɪɪ ɔ tɪɪ Gyiwu abi aseepu bɪlɪsa yɛ bamʋ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ ba sarɛ. Tʋtɔ nɪɪ ɔ bɪya Pɔɔlɪ ba yɪlɛ bamʋ ansi tɔ.

23

1 Nɪɪ Pɔɔlɪ kɪɪ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ kyimm, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Mɛ tɔɔmaa ana, n nyi mɛ kɔkɔlɔ tɔ fɛɛ lɪɪ mi kusun mʋ nɪɪ n sun sa Ɩbwaarɛ ba fʋʋ ndaga, ɪ bʋrɔn Ɩbwaarɛ asɛ."

2 Opula maŋa tɔ nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ
Ananiyasi mʋ, sa bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tiri
Pɔɔlɪ mʋ kɔnɔ yɛ, ba da mʋ kɔnɔ sʋ.
3 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kɪda nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ da fʋ gbaa fʋ, fʋ kebun-
bun ansi wuya. Fʋ kyɪna tʋtɔ bɔla nbara
sʋ talɛ mɛ, amaa yɛgɛ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fʋ
fɔyɪ nbara, lɪɪ fɛɛ fʋ sa kɔnɔ yɛ ba da mɛ
kɔnɔ sʋ."
4 Bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tiri Pɔɔlɪ mʋ, ba taasɛ
mʋ yɛ, "Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ nɪɪ fʋ
saalɛ falɛ?"
5 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ tɔmaa ana,
n man nyi fɛɛ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa
asɛ nɪn. Kpalɪ fɛɛ ba kyʋrɔɔ yɪla yɛ, 'Man
tɔwɛ asɪn libi gyaga ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ
fʋ asa sʋ.' "
6 Pɔɔlɪ maa ba bɪɪ fɛɛ asa mʋ akʋ ba
gyɛ Sadusi nɪɪ akʋ mɔɔ ba gyɛ Farasii abi
mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, "Mɛ tɔmaa ana, ngbaa mɛ
n gyɛ Farasii nɪn, mɛ-sɛ gbaa gyɛ Farasii
obii nɪn. Kelewu kyiŋi tamaa mʋ nɪɪ n sʋ
sʋ, nɪɪ bee gyii mɛ asɪn falɛ."
7 Maa tɔwɛ kanɪn asɪn mʋ, nɪɪ ɪmɔɔrɛ
ɪ tɪyɛ Sadusi yɛ Farasii abi mʋ nsana. Nɪɪ
kʋbʋ mʋ kɪ barɪgɛ tɔ anyɔ.
8 (Sadusi abi mʋ ba man kɔɔlɛ gyii
fɛɛ kiwu kyiŋi abɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ abɛɛ
n-yaayu ɪ bʋ tɔ, amaa Farasii abi bɪrɛ ba
kɔɔlɛ ɪmʋ kpini gyii.)
9 Nɪɪ ɔlanba mʋ waa ɔlʋn. Nɪɪ nbara
akaapʋpʋ mʋ nɪɪ ba gyɛ Farasii abi mʋ,
ba kʋsʋ yɪlɛ bee gyii ɪmɔɔrɛ ɔlʋn sʋ yɛ,
"An man wu alibi akʋ lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ sʋ.
Akʋtɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu abɛɛ Ɩbwaarɛ
kabɔɔ kʋ ɪ tɔwɛ mʋ asɛ."
10 Saŋa mʋ nɪɪ ɔlanba mʋ nyɛ akyɔ gaa
mʋ, kufuu kɪ kɪtaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ,
fɛɛ bɛ kan bɪɪtɛ Pɔɔlɪ kyatɛ tɔ. Ɪmʋ sʋ
ɔ sa mʋ anaakɔpʋ kɔnɔ fɛɛ, ba kpɪlɪgɛ
loo sakyɔ mʋ tɔ naa gbebi Pɔɔlɪ kɔɔlɛ lɪɪ
bamʋ asɛ, kɛ ba taa mʋ kpee anaakɔpʋ
opula.
11 Lɪɪkaakɛ kagyanbwɛ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu ba yɪlɛ mʋ asɛ, tɔwɛ mʋ yɛ, "Nyɛ
kɔkɔlɔ! Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fʋ lɛɛ mɛ
kesintin mʋ kaapʋ Gyerusalem mʋ, kanɪn
maa nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fʋ bɪla lɛɛ mɛ asɪn mʋ
kaapʋ Roma kadɛ gbaa."

Ba ŋmina fɛɛ ba mɔɔ Pɔɔlɪ

12 Kayɪ maa kɛ mʋ, Gyiwu abi akʋ ba
waa kɔnɔ bɔ ntan yɛ, ba man dan mɔɔ
Pɔɔlɪ mʋ, ba mɛɛ yɛ be gyii nɪɪ ba mɛɛ yɛ
be nuu.
13 Bamʋ nɪɪ ba waa kanɪn kɔnɔ mʋ ba
kyɔ asa adɪna.
14 Nɪɪ ba kpee bamʋ aseepu bɪlɪsa yɛ
abɪlɪsa mʋ asɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ, "An bɔ
ntan yɛ an man dan mɔɔ Pɔɔlɪ, an mɛɛ yɛ
i gyii.
15 Ɩmʋ sʋ nbɪɪnbɪɪ fʋ yɛ kʋbʋ-kʋbʋ
abɪlɪsa mʋ, fen sun naa tɔwɛ anaakɔpʋ
ɔbɪlɪsa mʋ yɛ, o bwiiyaa Pɔɔlɪ ba fanɛ
ansi tɔ. Kɛ fan waa fɛɛ fen biti fan lɔŋɔ
nu mʋ asɪn mʋ tɔ danbɪrasa. Ɪmʋ sʋ an
kʋʋla anɛ n-yɪɪ fɛɛ, nɪɪ ba kan ba sʋ mʋ
bɛɛ ba mʋ, pɔyɪ kɛ ɔ fʋʋ nfɪɪ mʋ an biti a
mɔɔ mʋ ɔkpa tɔ."
16 Amaa Pɔɔlɪ kawʋpa-bii maa nu
kanan mʋ nɪɪ ba ŋmina mʋ, nɪɪ o kpee
naa loo anaakɔpʋ mʋ ayɛ, naa tɔwɛ Pɔɔlɪ.
17 Nɪɪ Pɔɔlɪ tɪɪ anaakɔpʋ abɪlɪsa mʋ
ɔkʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Taa kɪyaafɔlɛ
nɪmʋ kpee fanɛ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa asɛ. Ɔ
sʋ asɪn kparɛ kʋ ɔ tɔwɛ mʋ."
18 Ɩmʋ sʋ ɔ taa mʋ kpee ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
mʋ asɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ
an taa ba tii obu mʋ, ɪ tɪɪ mɛ. Nɪɪ ɔ yɛ n
taa kɪyaafɔlɛ nɪmʋ ba fʋ asɛ, lɪɪ fɛɛ ɔ sʋ
asɪn akʋ ɔ tɔwɛ fʋ."
19 Nɪɪ Anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa mʋ,
kɪtaa kɪyaafɔlɛ mʋ kɪbaa tɔ lɪɪ ɪkaa sʋ.
Nɪɪ ɔ taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ asɪn nɪɪ fʋ sʋ fʋ
tɔwɛ mɛ?"
20 Nɪɪ Pɔɔlɪ kawʋpa-bii mʋ tɔwɛ mʋ yɛ,
"Gyiwu abi abɪlɪsa mʋ ba tɔwɛ kyula yɛ,
bee biti ba kʋlɛ fʋ fɛɛ fʋ taa Pɔɔlɪ ba
kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ asɛ ɔkɛ. Kɛ ba pɪna
fʋ yɛ bee biti ba lɔŋɔ nu mʋ asɪn mʋ tɔ
danbɪrasa.
21 Amaa man kyula sa bamʋ. Lɪɪ fɛɛ asa
mʋ tɔ akʋ ba kyɔ asa adɪna be bun afitiri
tɔ bee gyoo mʋ. Nɪɪ ba bɔ ntan fɛɛ ba
man dan mɔɔ mʋ mʋ, ba mɛɛ yɛ be gyii
nɪɪ ba mɛɛ yɛ be nuu. Ɪmʋ sʋ ba kʋʋla
bamʋ n-yɪɪ bee gyoo ba nu lɪɪ fʋ asɛ kɛ
ba waa."
22 Nɪɪ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa da
kɪyaafɔlɛ mu kumu yɛ, "Man kan tɔwɛ
ɔkʋ fɛɛ fʋ tɛɛ ba tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʋ sa
mɛ." Nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ ɔkpa.

Ba taa Pɔɔlɪ kpee Kasariya

23 Tʋtɔ mʋ nɪɪ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa mʋ, tɪɪ mʋ kamaa tɔ abɪlɪsa anyɔ sa bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fan lɛɛ anaakɔpʋ anyɔ, yɛ ɪgbaŋɛ adiipu adusunɔ, yɛ akpɛ atʋʋpʋ alɪfa anyɔ. Kɛ fan kʋʋla fanɛ n-yɪɪ kɛ fan lɪɪ nfɪɪ ndaga kagyanbwɛ kerefi akpanɔ kpee Kasariya.

24 Fan sa Pɔɔlɪ gbaa ɪgbaŋɛ akʋ, kɛ fan kɪɪ mʋ sʋ naa fʋʋ ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Felisi asɛ."

25 Nɪɪ ɔ kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa sa Felisi. Ɛɛ tɔwɛ yɛ,

26 "Mɛ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa Kilodiyo Lisiya ɪ kyʋrɔɔ falɛ ɔwʋlɛ nɪmʋ n sa fʋ Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ kparɛ Felisi.

"N fwaala fʋ.

27 "Gyiwu abi akʋ ɪ kɪtaa ɔnyɪn nɪmʋ yɛ bee biti ba mɔɔ mʋ. N maa bɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ Roma odibii mʋ, nɪɪ maa mɛ ayaafɔlɛ an kɔɔlɛ mʋ yɛgɛ.

28 Nɪɪ n maa biti n bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa nɪɪ bɛɛ pwɪɪ mʋ mʋ, n taa mʋ ba bamʋ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mu ansi tɔ.

29 N bɪɪ fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ ba sʋ bɛ pwɪɪ mʋ mʋ, ɪ gyɛ bamʋ Gyiwu abi nbara asɪn nɪn. Amaa n man wu alibi mʋ nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ba mɔɔ mʋ abɛɛ ba tii mʋ obu.

30 N maa nu fɛɛ Gyiwu abi akʋ ba ŋmina fɛɛ ba mɔɔ mʋ mʋ, n waa bilen taa mʋ bɪya fʋ. Nɪɪ n tɔwɛ mʋ apwɪɪpʋ mʋ yɛ ba ba pwɪɪ mʋ fu ansi tɔ."

31 Ɪmʋ sʋ anaakɔpʋ mʋ ba waa kanan mʋ nɪɪ ba sa bamʋ kɔnɔ mʋ. Kagyanbwɛ maŋa nɪɪ ba taa Pɔɔlɪ kpee naa loo Antipatirisi.

32 Lɪɪkaakɛ mʋ anaakɔpʋ mʋ nɪɪ ba naa ayaa tɔ mʋ, ba bwii kpee bamʋ anaakɔpʋ opula. Nɪɪ ɪgbɛŋɛ adiipu mʋ ba taa mʋ kpee Kasariya.

33 Anaakɔpʋ mʋ ba maa fʋʋ Kasariya mʋ, ba taa ɔwʋlɛ mʋ sa Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, nɪɪ ba taa Pɔɔlɪ waa mʋ abaa tɔ.

34 Maa kalɛ ɔwʋlɛ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ Pɔɔlɪ ɔsʋwʋlɛ kʋlʋn mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ sʋ. Maa bɪɪ fɛɛ Pɔɔlɪ lɪɪ Silisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ,

35 nɪɪ ɔ tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Nɪɪ fʋ apwɪɪpʋ ba kan ba mʋ, n biti n nu fʋ asɛ." Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ fɛɛ ba naa kɪɪ mʋ sʋ Owura lala Herodi lenbu tɔ.

24

Gyiwu abi ba pwɪɪ Pɔɔlɪ Felisi ansi tɔ

1 Pɔɔlɪ maa fʋʋ Kasariya nkɛ nnuu kamaa tɔ mʋ, oseepu bɪlɪsa asɛ Ananiyasi yɛ abɪlɪsa akʋ yɛ lɔya mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Tetulu ba ba. Nɪɪ ba taa bamʋ asɪn pwɪɪsa ba pwɪɪ Pɔɔlɪ ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Felisi ansi tɔ.

2 Saŋa mʋ nɪɪ ba tɪɪ Pɔɔlɪ ba loo tʋtɔ mʋ, nɪɪ Tetulu taa asɪn tʋʋ Ɔkɪɪsʋpʋ Felisi ansi tɔ. Nɪɪ ɔ yɛ, "Ɔsʋwʋlɛ Ɔkɪɪsʋpʋ kparɛ, fʋ ɔsʋwʋlɛ kɪkɪta danbɪrasa sʋ mʋ, an nyɛ kayɪɪ yuuli gaa, nɪɪ lɪɪ fʋ kanyaasɪn sʋ mʋ, fʋ yɛgɛ nɪɪ atɔ damantɛ a lɔŋɔ sa anɛ ɔsʋwʋlɛ nɪmʋ sʋ.

3 Katɪn kʋmaa yɛ ɔkpa kʋmaa nɪmʋ sʋ mʋ, an taa kensi-gyii kɔɔlɛ fʋ awaasa mʋ, nɪɪ an fwaala fʋ gaa.

4 Amaa kanan mʋ nɪɪ n man nyita fʋ saŋa sʋ mʋ, n kʋlɛ fʋ fɛɛ fu nu anɛ asɛ gbɛrɛɛ lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ asɪn sʋ.

5 An wu ɔnyɪn nɪmʋ maa gyɛ alibi wuya, nɪɪ ɔ sʋ kamɔɔrɛ-gyii ɛɛ kɔla Gyiwu abi dulinyaa tɔ kpini. Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ kʋbʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ Nasarene mʋ ɔgyankpaapʋ.

6 Nɪɪ naafɔɔ o biti fɛɛ ɔ taa ineesi waa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, nɪɪ an kɪtaa mʋ. [Naafɔɔ an daa biti fɛɛ i gyii mʋ asɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ anɛ nbara ɪ kaapʋ mʋ.

7 Amaa anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa Lisiya ba bɪɪtɛ kɔɔlɛ mʋ ɔlʋn sʋ lɪɪ anɛ abaa tɔ.

8 Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ mʋ apwɪɪpʋ ba ba fu ansi tɔ.] Nɪɪ fʋ gbaa-gbaa fʋ tʋʋ mʋ tɔ kɪɪ mʋ, fii biti fu wu fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ an taa an pwɪɪ mʋ mʋ, ɪ gyɛ kesintin."

9 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba yɪlɛ kyula yɛ asɪn mʋ nɪɪ ba taa pwɪɪ mʋ mʋ, kpini ɪ bʋ tɔ kanɪn.

Pɔɔlɪ lɛɛ mʋ kɔnɔ Felisi ansi tɔ

10 Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ maa sa Pɔɔlɪ ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "N nyi fɛɛ fʋ ɪ gyɛ asɪn ogyipu danbɪrasa lɪɪ Gyiwu ɔsʋwʋlɛ nɪmʋ sʋ nsu damantɛ. Ɪmʋ sʋ ɪ waa mɛ ɔkɔn fɛɛ fu ansi tɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ mɛ asɪn.

11 Fɪɪ taalɛ taasɛ kɛ fu wu fɛɛ ɪ waa fɛɛ nkɛ kudu anyɔ nɪmʋ nɪɪ n kpee Gyerusalem n naa sun Ɪbwaarɛ.

12 Nɪɪ mɛ apwɪɪpʋ banɪmʋ ba man
wu n maa gyii ɪmɔɔrɛ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ tɔ, abɛɛ n maa fun n waa asa
kabwaarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa, kadɛ mʋ tɔ
katɪn kʋ.
13 Nɪɪ ba mɛɛ taalɛ kaapʋ tɔ asɪn mʋ nɪɪ
ba tɪn gyaga mɛ sʋ falɛ, fɛɛ ɪ gyɛ kesintin.
14 Amaa n kyula fɛɛ Yesu Ɔkpa mʋ nɪɪ
ba kɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ alibi ɔkpa mʋ, kɪmʋ
kɪkaapʋ nɪɪ n sʋ n sun anɛ naana ana
Ɩbwaarɛ. Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba
kyʋrɔɔ waa Mosesi nbara ɪwʋlɛ tɔ, yɛ
Ɩbwaarɛ Atɔwɛpʋ ɪwʋlɛ tɔ mʋ n kɔɔlɛ
ɪmʋ kpini gyii.
15 Nɪɪ n sʋ tamaa Ɩbwaarɛ asɛ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ anyɪn banɪmʋ gbaa ba sʋ mʋ, yɛ
saŋa kʋ ii biti ɔ ba nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
o kyiŋi bamʋ nɪɪ bamʋ ɪkpa i kyiigi yɛ
bamʋ nɪɪ bamʋ ɪkpa ɪ man kyiigi lɪɪ lewu
tɔ.
16 Ɩmʋ sʋ n kpan mɛ n-yɪɪ, n waa kʋtɔ
mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn Ɩbwaarɛ yɛ nyɪmɪsa asɛ.
17 "N maa lɪɪ Gyerusalem nsu damantɛ
kamaa mʋ, n bwii kpee tʋtɔ, taa afulee ba
yɛ sa mɛ asa, kɛ n taa kɛkɛɛ sa Ɩbwaarɛ.
18 N maa dan lʋwɛ mɛ ineesi kɪfwɪɪ mʋ,
nɪɪ n waa ɪnɪmʋ mʋ, nɪɪ mɛ apwɪɪpʋ mʋ
ba wu mɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ.
Amaa ba man wu ɔkʋ mɛ asɛ, nɪɪ n man
waa ɪlawʋ ɪkʋ.
19 Amaa Gyiwu abi akʋ mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Asiya kɪbaafʋn ɪ kyɪna ba bʋ tʋtɔ. Nɪɪ
naafɔɔ n waa alibi akʋ mʋ, bamʋ ɪ dagaa
fɛɛ ba ba pwɪɪ mɛ fu ansi tɔ.
20 Abɛɛ yɛgɛ asa anɪmʋ ba tɔwɛ alibi mʋ
nɪɪ ba wu lɪɪ mɛ sʋ saŋa mʋ nɪɪ n kpee
naa yɪlɛ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ asɛ mʋ.
21 Amaa saŋa mʋ nɪɪ n yɪlɛ bamʋ ansi
tɔ mʋ, kʋtɔ kʋlʋn nkʋn nɪɪ n kuusi tɔwɛ
bamʋ yɛ, 'Kelewu kyiŋi asɪn mʋ nɪɪ n
tɔwɛ nɪɪ ndaga ba pwɪɪ mɛ fu ansi tɔ falɛ.'
"
22 Nɪɪ Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Felisi mʋ nɪɪ ɔ
wʋla o nyi Yesu Ɔkpa asɪn mʋ sʋ mʋ, o
nin asɪn mʋ naa yɪla kakɛ pʋpwɛ. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɛ, "Anaakɔpʋ Ɔkɪɪsʋpʋ Lisiya kan
ba mʋ, n biti n kɪɪ fʋ asɪn mʋ tɔ."
23 Nɪɪ ɔ sa anaakɔpʋ mʋ ɔbɪlɪsa kɔnɔ
yɛ, ɔ taa Pɔɔlɪ naa kɪɪ mʋ sʋ danbɪrasa.
Kɛ ɔ man yɛgɛ mʋ n-yɪɪ ɪ nyan mʋ, kɛ ɔ
sa ɔkpa kɛ mʋ asa ba ba bɔɔ mʋ sʋ kɛ ba
kyɛ mʋ tɔ.
24 Nkɛ kalɪsa nkʋ kamaa mʋ, Felisi maa
mʋ-ka Durusila mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Gyiwu-kyɪɪ
mʋ ba ba. Nɪɪ o sun tɪɪ Pɔɔlɪ, nɪɪ ɔ yɛgɛ
nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii
mʋ tɔ asɪn sa mʋ.
25 Pɔɔlɪ maa máá sʋ ɛɛ tɔwɛ nbara
kyiigisa asɪn yɛ n-yɪɪ kɪkɪta yɛ Ɩbwaarɛ
katalɛ mʋ nɪɪ kii biti kɪ ba mʋ, ɪ waa Felisi
kufuu. Nɪɪ ɔ yɛ, "Ɩ kʋkwɛ kanɪn, natɛ. Nɪɪ
n kan nyɛ saŋa mʋ n biti n tɪɪ fʋ."
26 Tʋtɔ mʋ yɛgɛ ɛɛ waa tamaa fɛɛ Pɔɔlɪ
ii biti ɔ sa mu afulee kɛ ɔ yɛgɛ mʋ. Ɩmʋ
sʋ saŋa kʋmaa mʋ, ee sun ɛɛ tɪɪ Pɔɔlɪ nɪɪ
bee biri aligyima.
27 Nsu nyɔ kamaa mʋ ba lɛɛ Felisi nɪɪ
ba taa Pokiyu Fesitu ba yii mʋ ayaa tɔ.
Amaa Felisi maa biti fɛɛ ɔ waa kʋtɔ kʋ
bɔla Gyiwu abi ansi mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ Pɔɔlɪ
san o tii obu.

25

Fesitu gbaa ba gyii Pɔɔlɪ asɪn mʋ

1 Nɪɪ Fesitu maa ba Kasariya fɛɛ
ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, ɪmʋ nkɛ nsa kamaa
mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee Gyerusalem.
2 Nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi abɪlɪsa
ba taa Pɔɔlɪ asɪn mʋ naa tʋʋ mu ansi tɔ.
3 Nɪɪ ba kʋlɛ Fesitu gaa fɛɛ ɔ waa bamʋ
kɔkɔlɔ biti sa bamʋ. Ɩmʋ ɪ gyɛ fɛɛ ɔ yɛgɛ
Pɔɔlɪ ɔ lɪɪ Kasariya ba Gyerusalem. Kpalɪ
fɛɛ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ yɛ ba naa bun
ɔkpa tɔ, kɛ ba nyɛ mɔɔ Pɔɔlɪ.
4 Nɪɪ Fesitu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Pɔɔlɪ tii obu
Kasariya, nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ mɛ
gbaa-gbaa mɛ n biti n kpee tʋtɔ.
5 Fan lɛɛ fanɛ abɪlɪsa akʋ kɛ maa bamʋ
a kpee Kasariya. Nɪɪ fan kan fan sʋ ɔnyɪn
mʋ asɪn libi akʋ mʋ, kɛ fan naa mʋ fan
tɔwɛ."
6 Fesitu maa kyɪna bamʋ asɛ fɛɛ nkɛ
nburuwa abɛɛ nkɛ kudu kamaa tɔ mʋ, ɔ
lɪɪ tʋtɔ kpee Kasariya. Kayɪ kɪ maa kɛ mʋ,
ɔ naa kyɪna asɪn ogyikpa kagya sʋ. Nɪɪ ɔ
sa kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔlɪ ba mu ansi tɔ.
7 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ ba tʋtɔ mʋ, Gyiwu
abi abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba lɪɪ Gyerusalem ba
tʋtɔ mʋ, ba yɪlɛ kyaabɔɔ mʋ. Nɪɪ bɛɛ tɪn
atɪntɪnsa bɛɛ gyaga mʋ sʋ, amaa yɛgɛ ba
mɛɛ taalɛ kaapʋ ɪmʋ kasɛ.
8 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ asɪn mʋ kɔnɔ yɛ, "N man
waa alibi akʋ lɪɪ Gyiwu abi nbara sʋ, abɛɛ

kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, abɛɛ Roma Owura lala Kayisa.”

9 Amaa Fesitu maa biti fɛɛ ɔ waa Gyiwu abi kɔkɔlɔ biti sʋ mʋ, ɔ taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, “Fii biti fɛɛ n kpiya fʋ Gyerusalem, kɛ n naa gyii fʋ asɪn mʋ nɪɪ bɛɛ pwɪɪ fʋ falɛ sʋ mi ansi tɔ abɛɛ?”

10 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nbɪɪnbɪɪ n yɪlɛ opula mʋ nɪɪ Roma Owura lala Kayisa ee gyii asɪn mʋ, nɪɪ ɪ dagaa be gyii mɛ asɪn. Amaa Gyiwu abi bɪrɛ n man waa bamʋ alibi akʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fu nyi falɛ.

11 Fɛɛ nɪɪ mɛ asɪn akʋ a bun mɛ kʋpwɛ, nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ n wu bɪrɛ, man kina kɪmʋ. Amaa asɪn mʋ nɪɪ ba tɪn gyaga mɛ sʋ falɛ, nɪɪ ɪ man gyɛ kesintin mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ lɛɛ mɛ sa bamʋ. Ɪmʋ sʋ n biti n taa mɛ asɪn mʋ naa tʋʋ Kayisa ansi tɔ.”

12 Nɪɪ Fesitu maa mʋ atɔwɛ kyatɔpʋ ba maa tɔwɛ lʋwɛ kamaa mʋ, ba tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, “Fʋ maa tɛɛ tɔwɛ yɛ fʋ taa fʋ asɪn kpee Kayisa ansi tɔ mʋ, Kayisa ansi tɔ nɪɪ fii kpee.”

Fesitu buu Pɔɔlɪ asɪn mʋ sa Owura Agiripa

13 Ɪ maa gyii nkɛ nkʋ kamaa tɔ mʋ, Owura Agiripa yɛ mʋ pɪɪkyɪɪ Benisi ba kpee Kasariya ba naa fwaala Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Fesitu.

14 Ba maa kyɪna tʋtɔ nkɛ nkʋ mʋ, Fesitu tɔwɛ Pɔɔlɪ n-yɪɪ sʋ asɪn sa owura Agiripa yɛ, “Ɔnyɪn kʋ bʋ tɔ nɪɪ Felisi yɛgɛ nɪɪ ɔ tii obu.

15 Saŋa mʋ nɪɪ n kpee Gyerusalem mʋ, aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi abɪlɪsa ba bɪya Pɔɔlɪ asɪn pwɪɪsa mi ansi tɔ, nɪɪ bee biti fɛɛ n bun mʋ kʋpwɛ.

16 “Nɪɪ n tɔwɛ bamʋ yɛ, ɪ man gyɛ anɛ Roma abi adɪdaa-sɪn fɛɛ a bun ɔkʋ kʋpwɛ, amɔɔ maa bamʋ nɪɪ ba pwɪɪ mʋ mʋ, ba gyaŋɛ kɛ ba gyii asɪn mʋ pɔyɪ kɛ ba bun mʋ kʋpwɛ

17 Saŋa mʋ nɪɪ bamʋ abɪlɪsa ba buu mɛ ba nfɪɪ mʋ, n man taa asɪn mʋ kpɪɪ kasɛ. Amaa ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, n kpee naa kyɪna asɪn mʋ ogyikpa, nɪɪ n sa kɔnɔ yɛ ba taa ɔnyɪn mʋ ba tʋtɔ.

18 Amaa saŋa mʋ nɪɪ mʋ apwɪɪpʋ ba kʋsʋ yɪlɛ mʋ, ba man taalɛ kaapʋ tɔ asɪn libi mʋ nɪɪ n da fɛ nfɛɛrɛ mʋ ɪkʋ lɪɪ mʋ sʋ.

19 Amaa asɪn mʋ nɪɪ ba nyɛ lɪɪ mʋ sʋ ɪ gyɛ maa bamʋ kabwaarɛ-sunkpa kamɔɔrɛ-gyii, yɛ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Yesu nɪɪ o wu mʋ, nɪɪ Pɔɔlɪ ɪ tɔwɛ fɛɛ ɔ san ɔ tɛ nkpa tɔ.

20 Nɪɪ asɪn nɪmʋ kɪmɛɛgɛ tɔ ɪ kɪtaa mɛ nfɛɛrɛ. Ɪmʋ sʋ n taasɛ mʋ yɛ, ‘Fii biti fɛɛ fu kpee Gyerusalem kɛ ba naa gyii fʋ asɪn nɪmʋ tʋtɔ abɛɛ?

21 Amaa Pɔɔlɪ maa kʋlɛ fɛɛ ee biti ɔ baa o tii obu mʋ, naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Roma Owura lala Kayisa ii biti o gyii mʋ asɪn mʋ, kanɪn sʋ n kɪtaa mʋ n yɪla naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ n biti n taa mʋ naa sa owura lala Kayisa.’ ”

22 Nɪɪ Owura Agiripa tɔwɛ Fesitu yɛ, “Mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti fɛɛ n nu lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ asɛ.” Nɪɪ Fesitu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkɛ fii biti fu nu lɪɪ mʋ asɛ.”

Pɔɔlɪ ba yɪlɛ Agiripa maa Benisi ansi tɔ

23 Ɪmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ Owura Agiripa maa mʋ-pɪɪkyɪɪ Benisi ba suu-tɔ, nɪɪ asa ba taa bɛɛrɛɛ sa bamʋ, nɪɪ anaakɔpʋ abɪlɪsa lala yɛ kadɛ mʋ tɔ abɪlɪsa ba naa gyaŋɛ asɪn ogyikpa mʋ. Nɪɪ Fesitu sa kɔnɔ nɪɪ ba naa bɪya Pɔɔlɪ.

24 Nɪɪ Fesitu kʋsʋ tɔwɛ yɛ, “Owura Agiripa yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan gyaŋɛ anɛ asɛ nfɪɪ kpini fan nu asɪn nɪmʋ. Ɔnyɪn nɪmʋ nɪɪ Gyiwu abi kpini ba kʋlɛ mɛ lɪɪ Gyerusalem yɛ Kasariya nfɪɪ fɛɛ ɔ man dagaa maa bɪla kyɪna nkpa tɔ.

25 N wu fɛɛ ɔ man waa alibi mʋ nɪɪ ɔ dagaa lewu. Amaa lɪɪ fɛɛ ɔ maa taa mʋ asɪn naa sa Owura lala Kayisa sʋ mʋ, n waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n kpiya mʋ Roma.

26 Amaa n man nyɛ asɪn kitii mʋ nɪɪ n kyʋrɔɔ naa sa mɛ Owura lala Kayisa. Ɪmʋ sʋ n taa mʋ ba fanɛ ansi tɔ, fɔnfɔn fʋ owura Agiripa, fɛɛ an kan kɪɪ mʋ asɪn mʋ tɔ mʋ, n nyɛ asɪn kʋ lɪɪ mʋ sʋ kɛ n kyʋrɔɔ.

27 Lɪɪ fɛɛ ɪ man sʋ kasɛ fɛɛ n lɛɛ obu tiipu kyasɛ Owura Kayisa, yɛgɛ n man kaapʋ tɔ asɪn mʋ nɪɪ bɛɛ sʋ ba pwɪɪ mʋ.”

26

Pɔɔlɪ bwii buu mʋ kɔnɔ tɔ asɪn mʋ sa Agiripa

1 Nɪɪ Owura Agiripa tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ ɔkpa dɛ sa fʋ fɛɛ fʋ tɔwɛ fʋ asɪn."
Nɪɪ Pɔɔlɪ kʋsaa mʋ kɪbaa piili ɛɛ tɔwɛ yɛ,
2 "Owura Agiripa, ɪ gyɛ kumu ɔkɔn sa
mɛ fɛɛ ndaga n maa yɪlɛ fu ansi tɔ n biti
n lɛɛ kɔnɔ lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Gyiwu abi ba
tɪn gyaga mɛ sʋ falɛ kpini.
3 Fɔnfɔn fɛɛ fʋ bɪrɛ fu nyi Gyiwu abi
anaana tɔ kpini yɛ bamʋ ɪmɔɔrɛ-libi. Ɪmʋ
sʋ n kʋlɛ fʋ fɛɛ fʋ nyɛ kɔkɔlɔ kɛ fu nu mɛ
asɛ.
4 "Gyiwu abi kpini be nyi mɛ kakyɪna
tɔ lɪɪ koo mi kibi tɔ. Nɪɪ be nyi kanan mʋ
nɪɪ n du mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔsʋwʋlɛ sʋ yɛ
Gyerusalem tɔ.
5 Nɪɪ bee biti ba gyii kesintin mʋ, ba
wʋla be nyi mɛ koo dɪdaa fɛɛ, n kyɪna n
gyɛ Farasii kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ anɛ kab-
waarɛ-sun, nɪɪ kɪ sʋ anɛ nbara kyɛɛkyɛɛ
mʋ ɔkʋ.
6 Ndaga n yɪlɛ nfɪɪ nɪɪ bɛɛ talɛ mɛ, lɪɪ
fɛɛ n sʋ tamaa lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da
mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa anɛ naana ana mʋ sʋ.
7 Falɛ kɔkɔlɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ
sʋ, nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi nbunɔ kudu anyɔ ba
sʋ tamaa yɛ bee biti ba nyɛ sʋ, nɪɪ bee
sun Ɪbwaarɛ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ.
Owura danbɪrasa, falɛ tamaa nɪmʋ sʋ nɪɪ
Gyiwu abi mʋ bɛɛ pwɪɪ mɛ.
8 Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɪ bʋlʋn sa fanɛ Gyiwu
abi nɪɪ fan mɛɛ kɔɔlɛ fen gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ
i kyiŋi alewupu?
9 "Mɛ gbaa-gbaa mɛ n daa kɔɔlɛ gyii fɛɛ
ɪ dagaa fɛɛ n waa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ n
taalɛ waa kun Yesu Kanasareti-nyɪn mʋ
kɪtɪɪ.
10 Nɪɪ kanɪn gbaa nɪɪ n waa Gyerusalem
kadɛ tɔ. N nyɛ ɔlʋn lɪɪ aseepu bɪlɪsa asɛ n
naa n kɪtaa Ɪbwaarɛ asa tii obu. Nɪɪ saŋa
mʋ nɪɪ ba mɔɔ bamʋ mʋ, mɛ kɔnɔ ki tii
sʋ.
11 Saŋa kʋmaa n kpee Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa, nɪɪ n yɛgɛ nɪɪ bɛɛ
nyanla bamʋ. Nɪɪ n nyan bamʋ ba tɔwɛ
nbusaa asɪn gyaga Yesu sʋ. Lɪɪ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ n kisi bamʋ sʋ mʋ, n kpee asa ndɛ
sʋ n naa nyanla bamʋ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ gyaŋɛ Yesu nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii

12 "Kanɪn asɪn nɪmʋ sʋ nɪɪ n kyɪna naa
kɔɔlɛ ɔwʋlɛ yɛ ɔlʋn lɪɪ aseepu bɪlɪsa mʋ
asɛ, nɪɪ n kpee Damasiko.
13 Mɛ Owura danbɪrasa, n maa kpee nɪɪ
ɪ naa fʋʋ kakyʋwapɛ asɛ mʋ, nɪɪ n wu
fɪtɪla kʋ lɪɪ sʋsʋ kɪ ŋalɪgɛ kɪ kyɔ kyɔwɛ
ba kyaabɔɔ maa bamʋ nɪɪ anaa mʋ.
14 Nɪɪ anɛ kpini an tɪyɛ kasɛ, nɪɪ n nu
ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ Hibriwu katɔwɛ tɔ yɛ,
'Sɔɔlɪ, Sɔɔlɪ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɪɪ nyanla mɛ
kanɪn? Ɪ bʋlʋn sa fʋ fɛɛ fʋ maa kɔɔ yɛ mi
kebiti'.
15 "Nɪɪ n taasɛ yɛ, 'Fʋ anɪmʋ nɪn,
Ɔnyɪrɪpɛ?' Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɔwɛ yɛ, 'Mɛ Yesu
mʋ nɪɪ fɪɪ nyanla mʋ nɪn.
16 Amaa kʋsʋ yɪlɛ fʋ ayaa sʋ. N lɛɛ
mɛ n-yɪɪ kaapʋ fʋ, kɛ n taa fʋ waa mɛ
kɪyaafɔlɛ yɛ mi kesintin ogyipu. Nɪɪ kʋtɔ
mʋ nɪɪ fu wu lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ, yɛ atɔ mʋ nɪɪ
n biti n lɛɛ kaapʋ fʋ mʋ, kɛ fʋ taa tɔwɛ
asa.
17 N biti n sun fu kpee fʋ gbaa-gbaa fʋ
asa yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
mʋ asɛ, kɛ n mɔlɪgɛ fʋ lɪɪ bamʋ abaa tɔ.
18 Kɛ fʋ naa bugi bamʋ ansi, kɛ fʋ
lɛɛ bamʋ lɪɪ kitentenbiri tɔ ba fɪtɪla tɔ.
Kɛ fʋ lɛɛ bamʋ lɪɪ Sɪtaanɛ ɔlʋn tɔ ba
Ɪbwaarɛ asɛ. Kɛ bamʋ nɪɪ bee biti ba
kɔɔlɛ gyii mʋ, ba nyɛ alibi kɪtaakɛɛ, kɛ ba
nyɛ ɔkyɪnakpa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɔŋɔ yɪla
sa mʋ asa mʋ.'

Pɔɔlɪ tɔwɛ mu kusun waasa sa Agiripa

19 "Ɪmʋ sʋ, Owura Agiripa, n man waa
kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa kɪlɛɛkaapʋ mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ
sʋsʋ mʋ.
20 Kanɪn sʋ n gyankpaa tɔwɛ asɪn nɪmʋ
sa Damasiko abi, yɛ Gyerusalem abi. N
bɪla tɔwɛ sa bamʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya
ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi. N naa tɔwɛ bamʋ yɛ ba kyɛɛgɛ
bamʋ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ, kɛ ba ba Ɪbwaarɛ
asɛ, kɛ ba waa ɪmʋ nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ ba yɛgɛ
libi kɪwaa.
21 Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ Gyiwu abi ba kɪtaa
mɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, nɪɪ bee
biti ba mɔɔ mɛ.
22 Amaa Ɪbwaarɛ ɪ kyɛ mɛ tɔ ba fʋʋ
ndaga kakɛ nɪmʋ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ n yɪlɛ

nfɪɪ n lɛɛ Yesu kesintin asɪn n kaapʋ asa kpini. Nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ yɛ Mosesi tɔwɛ yɪla yɛ ii biti ɪ ba mʋ, ɪmʋ asɪn maŋa nɪɪ n tɔwɛ falɛ.

23 Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ, ɪ dagaa fɛɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ maa gyii awʋrʋfɔ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ kelewu kyiŋi tɔ ɔgyankpaapʋ, kɛ ɔ tɔwɛ fɪtɪla mʋ asɪn sa Gyiwu abi yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi kpini."

24 Pɔɔlɪ maa lɛɛ mʋ asɪn mʋ kasɛ kanɪn mʋ, nɪɪ Fesitu tɪn mʋ sʋ pʋntɛ yɛ, "Pɔɔlɪ, fɪɪ lɔɔ ɪbʋn nɪn? Fʋ ɔwʋlɛ kinyi kɪbansa ɪ yɛgɛ nɪɪ fʋ nfɛɛrɛ i nyita."

25 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔsʋwʋlɛ Ɔkɪɪsʋpʋ Fesitu, n mɛɛ lɔɔ ɪbʋn nɪn, n tɔwɛ kesintin asɪn mʋ nɪɪ kanyaasɪn bʋ ɪmʋ tɔ.

26 Owura Agiripa, n kɔɔlɛ gyii fɛɛ fʋ gbaa fu nyi asɪn nɪmʋ sʋ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ n yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, n tɔwɛ falɛ. Nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪmʋ ɪkʋ ɪ man baala fʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ ba man waa ɪkʋ asiiri tɔ.

27 Owura Agiripa, fʋ kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ asɪn gyii? N nyi fɛɛ fʋ maa kɔɔlɛ gyii."

28 Tʋtɔ nɪɪ owura Agiripa taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Fu nyi fɛɛ fɪɪ taalɛ taa saŋa dɛɛ nɪmʋ tɔ kyɛɛgɛ mɛ nfɛɛrɛ, kɛ n ba biliŋi Krisito obii abɛɛ?"

29 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɪ gyɛ saŋa dɛɛ nɪmʋ tɔ nɪn o, ii biti ɪ kyɛɛrɛɛ nɪn o, ɪmʋ nɪɪ n kʋlɛ n lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ ɪ gyɛ yɛ, ɔ yɛgɛ fʋ yɛ bamʋ nɪɪ ba sarɛ bee nu mɛ asɛ nfɪɪ mʋ kpini ba biliŋi fɛɛ mɛ, amaa ba man taa agbeeleebi ŋmina bamʋ fɛɛ mɛ."

30 Saŋa maa tɔ nɪɪ Owura Agiripa maa mʋ pɪɪkyɪɪ Benisi yɛ Ɔsʋwʋlɛ Ɔkɪɪsʋpʋ Fesitu yɛ bamʋ nɪɪ ba tɛ tʋtɔ mʋ kpini ba kʋsʋ lɪɪ.

31 Ba maa lɪɪ obu mʋ tɔ mʋ, bee biri asɪn mʋ kiligyima, nɪɪ ba tɔwɛ abaa yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ man waa kʋtɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ba mɔɔ mʋ, abɛɛ ba tii mʋ obu."

32 Nɪɪ Agiripa tɔwɛ Fesitu yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ man dɪn tɔwɛ, yɛ ee biti ɔ taa mʋ asɪn naa sa Owura lala Kayisa nɪn, naafɔɔ an taalɛ yɛgɛ mʋ."

27

Pɔɔlɪ bɔla nkyu sʋ ee kpee Roma

1 Saŋa mʋ nɪɪ ba taa nfɛɛrɛ fɛɛ a kpee Roma kadɛ tɔ mʋ, ba taa Pɔɔlɪ maa bamʋ nɪɪ ba tii bamʋ obu mʋ akʋ, waa anaakɔpʋ kɪlɪfa ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ ɔbɪlɪsa Yuriyo abaa tɔ. Nɪɪ ɔ lɪɪ Owura lala Kayisa anaakɔpʋ kʋbʋ mʋ tɔ.

2 Nɪɪ an taa ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ Adaramitiyo kadɛ tɔ, nɪɪ kii biti ki kpee Asiya ɔsʋwʋlɛ kabaafʋn kʋkʋ sʋ kebunɔ. Nɪɪ Kamasedoniya-nyɪn Arisitako mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Tesalonika mʋ gbaa tii anɛ sʋ.

3 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, a naa dan Sidon kadɛ tɔ. Nɪɪ anaakɔpʋ kɪlɪfa Yuriyo waa Pɔɔlɪ adanbɪrasa, sa mʋ ɔkpa fɛɛ ɔ naa wu mʋ kyɛmɪnɛ ana, kɛ ɔ nyɛ nkyɛtɔ lɪɪ bamʋ asɛ.

4 Nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ bɔla ɔpʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ afuu mʋ ɪmaa daa ɪ gyaŋa anɛ sʋ mʋ, an bɔla kpee Sipuru kifintin mʋ asɛ katɪn mʋ nɪɪ afuu mʋ a man bʋlʋn.

5 A maa bɔla ɔpʋ sʋ naa kara Kilikiya yɛ Panfiliya, nɪɪ a naa dan Mira mʋ nɪɪ kɪ bʋ Lisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.

6 Tʋtɔ nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ wu ɔkʋlɪ lala kʋ mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ Alekisandiya kadɛ tɔ kii kpee Itali. Nɪɪ ɔ taa anɛ naa waa kɪmʋ tɔ.

7 Nɪɪ an natɛ nkyu sʋ bwahn-bwahn gyii nkɛ nkʋ nɪɪ ɪ waa ɔlʋn sa anɛ, pɔyɪ nɪɪ an naa fʋʋ Kinido. Lɪɪ fɛɛ afuu mʋ ɪ maa man sa anɛ ɔkpa sʋ mʋ, an bɔla naa tiri Kereti kefintin mʋ, nɪɪ an kara Salimone kadɛ tɔ.

8 A maa naa an kara an kyʋn nbunɔ-nbunɔ sʋ mʋ, an kpɪnɛ pɔyɪ nɪɪ an ba fʋʋ katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ Ɪkʋlɪ lala Ɔdankpa Danbɪrasa, nɪɪ kɪ bʋ tiri Laseya kadɛ.

9 Lɪɪ fɛɛ an maa kyɛɛrɛɛ ɔkpa tɔ gaa sʋ mʋ, nɪɪ kɔnɔ-ŋmina saŋa maa kyʋn mʋ, nkyu sʋ kɪbɔla waa kufuu. Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ da bamʋ amu tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,

10 "Anyɪn, n wu fɛɛ anɛ ɔkpa mʋ nɪɪ an kpee falɛ, ii biti ɪ bɪya kumu libi, yɛ gyerebi lɪɪ ɔkʋlɪ lala mʋ yɛ kɪmʋ ɪsʋla. Nɪɪ anɛ gbaa anɛ an man lɪɪ."

11 Amaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ ɔ man nu Pɔɔlɪ asɪn mʋ, ɔkʋlɪ wuya mʋ yɛ kɪmʋ ɔkpa ɔkaapʋpʋ asɛ nɪɪ ee nu.

12 Lıı fɛɛ ıkʋlı ɔdankpa maŋa man
bʋrɔn sa awɔɔ saŋa. Nıı bamʋ gaalaagaa
ba tɔwɛ kyula yɛ ba kpan bamʋ n-yıı kɛ
ba fʋʋ Fonike. Tʋtɔ ıkʋlı ɔdankpa mʋ ı
bʋrɔn sa awɔɔ saŋa. Fonike gyɛ ɔdankpa
nıı kı dɛ Kereti kefintin, mʋ nıı kı kıı
akpılıgɛ kıtıyɛ yɛ adii kıtıyɛ nsana tɔ.

Afuu lala a tigi waa bamʋ ɔpʋ sʋ

13 Saŋa mʋ nıı afuu pii ı daa ı lıı
akpılıgɛ mʋ, asa mʋ be nyi fɛɛ ba nyɛ
afuu mʋ nıı bee biti. Ɪmʋ sʋ ba lɛɛ
kıbılıtɔ mʋ nıı kı kıtaa ɔkʋlı lala kı yıla,
nıı ba kyaga bamʋ ɔkpa sʋ ba naa Kereti
ıkaa sʋ ıkaa sʋ.
14 Amaa ı man kyɛɛrɛɛ nıı afuu bʋlʋnsa
akʋ, ı daa apaa mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ Adıı yɛ
Kyɔwɛ kılıı afuu. Nıı ı daa lıı kefintin mʋ
sʋ.
15 Saŋa mʋ nıı anɛ ɔkʋlı ı gyaŋa afuu
mʋ, ɔkʋlı mʋ man bıla ɛɛ taalɛ ee kpee
ansi tɔ. Ɪmʋ sʋ an yɛgɛ anɛ n-yıı sa afuu
mʋ, nıı i sii ı sʋ anɛ ı naa.
16 Nıı ı sʋla anɛ naa lıı kifintin pii mʋ
nıı bɛ tıı yɛ Kuda, nıı kii kun afuu mʋ
gbɛrɛɛ. Nıı ı waa ɔlʋn sa anɛ pɔyı nıı an
taalɛ kıtaa ɔkʋlı pii mʋ nıı kılala mʋ kı
bııtɛ mʋ.
17 Anyın mʋ ba maa nyɛ ɔkʋlı-pii mʋ,
ba taa kımʋ waa kılala mʋ tɔ, nıı ba taa
ıfɛ ŋmina kyaabɔɔ ɔkʋlı lala mʋ kinkin.
Nıı ı waa bamʋ kufuu fɛɛ afuu mʋ ii biti
ı sʋla bamʋ naa wɔtɛ Libiya kıkyafa. Ɪmʋ
sʋ ba bɔɔ abaala mʋ, nıı ba yɛgɛ nıı afuu
mʋ i sii ı sʋ ɔkʋlı mʋ ı naa.
18 Afuu mʋ ı maa nyanla anɛ kanın mʋ,
kayı kı maa kɛ mʋ, ba piili bɛɛ lɛɛ ɔkʋlı
mʋ tɔ ısʋla bɛɛ tʋʋ nkyu mʋ tɔ.
19 Ɪmʋ kakɛ sasapʋ mʋ, ba taa bamʋ
abaa bɛɛ lɛɛ ɔkʋlı mʋ gbaa-gbaa tɔ atɔ
bɛɛ tʋʋ nkyu mʋ tɔ.
20 An gyii nkɛ gaalaagaa yɛgɛ a mee wu
kyɔwɛ abɛɛ akyikpebi, yɛgɛ afuu mʋ mɔɔ
ı san ı daa kanın. Ɪmʋ sʋ anɛ ɔkʋmaa
nımʋ man bıla ɔ sʋ tamaa fɛɛ ɔ sʋ nkpa.
21 A maa kyına akʋn nkɛ gaalaagaa
nımʋ yɛgɛ a mee gyii sɛhn mʋ, nıı Pɔɔlı
kʋsʋ yılɛ bamʋ nsana tɔwɛ yɛ, “Anyın,
fan daa nu mɛ katɔwɛ yɛ an man lıı Kereti
mʋ, naafɔɔ falɛ awʋrʋfɔ yɛ gyerebi nımʋ
man dın ba anɛ sʋ.

22 Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan nyɛ kɔkɔlɔ,
fanɛ ɔkʋ mɛɛ yɛ o sii tɔ, amɔɔ ɔkʋlı mʋ
nkʋn ii biti o nyita.
23 Lıı fɛɛ ndee kagyanbwɛ, Ɪbwaarɛ mʋ
nıı n gyɛ mʋ lɛɛ, nıı n sun mɛ mʋ, mʋ
kabɔɔ ba yılɛ mɛ asɛ.
24 Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Pɔɔlı, man waa kufuu.
Ɪ dan ı gyɛ fɛɛ fʋ naa yılɛ Owura lala
Kayisa ansi tɔ. Nıı fʋ sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ taa
bamʋ nıı be tii fʋ sʋ falɛ kpini nkpa sa
bamʋ’.
25 Ɪmʋ sʋ anyın, fan nyɛ kɔkɔlɔ. N kɔɔlɛ
Ɪbwaarɛ gyii fɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı ɔ
tɔwɛ mɛ mʋ, kanın nıı ee biti ɔ waa.
26 Amaa ı waa kanan kʋmaa afuu mʋ ii
biti ı sʋla anɛ naa dan kefintin kʋ sʋ.

Awʋrʋfɔ kigyii ɔpʋ mʋ sʋ

27 “Nıı a maa gyii nkɛ kudu ana, yɛgɛ
ı san ı sʋ anɛ ıı kyaa ıı bɔɔ Adiratiki
ɔpʋ mʋ sʋ. Kiyiridi saŋa mʋ, ɔkʋlı mʋ
tɔ kusun awaapʋ mʋ, ı waa bamʋ fɛɛ bee
nin bee tiri kidenbi.
28 Nıı ba lɛɛ ɔfɛ kalasa tʋʋ katın mʋ nıı
ba gyan nkyu mʋ sʋ mʋ, nıı ba wu yɛ tʋtɔ
ɔnyɛ bunkyin gyɛ abaa nswıı tɔ adʋnyɔ.
Ba maa bıla nin ba ansi tɔ gbɛrɛɛ mʋ, ba
bıla tʋʋ ɔfɛ mʋ wu fɛɛ tʋtɔ ɔnyɛ gyɛ abaa
nswıı tɔ kudu anu.
29 Nıı ı waa anɛ kufuu fɛɛ akʋtɔ an
biti a naa wɔtɛ afʋlɛ-buu fɛɛ. Ɪmʋ sʋ nıı
ba lɛɛ abılıtɔ ana mʋ nıı ıı kıtaa ɔkʋlı
ıı yılɛ mʋ, tʋʋ nkyu mʋ tɔ, nıı ba kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ fɛɛ kayı kı kɛ bamʋ.
30 Nıı ɔkʋlı mʋ tɔ kusun awaapʋ mʋ ba
maa paa fɛɛ ba sılɛ lıı ɔkʋlı lala mʋ tɔ.
Ɪmʋ sʋ ba lɛɛ ɔkʋlı-pii mʋ gyaga ɔpʋ sʋ,
bɛɛ pına fɛɛ bee biti ba naa lɛɛ abılıtɔ mʋ
akʋ ɔkʋlı mu ansi tɔ.
31 Nıı Pɔɔlı tɔwɛ anaakɔpʋ ɔbılısa mʋ
maa anaakɔpʋ mʋ yɛ, fɛɛ nıı anyın
anımʋ ba man kyına ɔkʋlı lala mʋ tɔ bırɛ,
fan mɛɛ yɛ fan nyɛ nkpa.

32 “Ɪmʋ sʋ anaakɔpʋ mʋ ba kıtaa ıfɛ mʋ
nıı ı sʋ ɔkʋlı-pii mʋ tɔ mʋ tıŋɛ tɔ. Nıı ba
yɛgɛ kımʋ tɔ nıı kı kyʋn.”
33 Nıı ımʋ kıbwayıkɛ asɛ mʋ, Pɔɔlı
tʋtɔɔ bamʋ asɛ yɛ be gyii agyitɔ. Nıı ɔ
tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ nkɛ kudu ana nımʋ
nıı fan tɛ yɛ kafʋn, yɛgɛ sɛhn mee loo
fanɛ nnɔ tɔ, nıı fan tɛ yɛ akʋn.

34 Ɪmʋ sʋ n kʋlɛ fanɛ nɪn fan kʋsʋ gyii
agyitɔ, kɛ fan nyɛ ɔlʋn. Fanɛ tɔ ɔkʋlʋn
kinyinibi kʋlʋn gbaa mɛɛ yɛ kɪ fɔyɪ."
35 Pɔɔlɪ maa tɔwɛ ɪnɪmʋ kamaa mʋ,
ɔ taa bodobodo nɪɪ ɔ taa afwaala sa
Ɪbwaarɛ bamʋ ansi tɔ. Tʋtɔ nɪɪ ɔ gya
bodobodo mʋ tɔ piili ɛɛ wɛ.
36 Nɪɪ bamʋ kpini nkɔlɔ n tɪyɛ bamʋ, nɪɪ
ɔkʋmaa nɪmʋ gyii agyitɔ.
37 Nɪɪ anɛ mʋ nɪɪ an bʋ ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ
mʋ, an gyɛ asa alafa anyɔ yɛ adusunɔ yɛ
asiye (276).
38 Saŋa mʋ nɪɪ ba gyii ŋmɛ mʋ, ba lɛɛ
ɪbɔɔta tɔ agyitɔ mʋ tʋʋ ɔpʋ tɔ, kɛ ɔkʋlɪ
mʋ ɔ kʋsaa oduu.

Ɔkʋlɪ lala mʋ kiboyi

39 Kayɪ maa kɛ mʋ, ba man taalɛ bɪɪ
kebunɔ mʋ. Amaa ba wu kidenbi kʋ nɪɪ
kɪ gyɛ kɪkyafa. Nɪɪ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ
fɛɛ nɪɪ bɛɛ taalɛ mʋ, ba taa ɔkʋlɪ lala mʋ
naa dan tʋtɔ.
40 Ɪmʋ sʋ ba tɪŋɛ ɪfɛ mʋ nɪɪ ɪ sʋ abɪlɪtɔ
mʋ nɪɪ ɪ kɪtaa ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ ɪ yɪlɛ mʋ
waa ɔpʋ mʋ tɔ. Nɪɪ opula maŋa tɔ mʋ, nɪɪ
ba saŋɛ ɪfɛ mʋ nɪɪ ɪ sʋ iyu mʋ nɪɪ bɛ sʋ
bɛ kaapʋ ɔkpa. Tʋtɔ nɪɪ ba ŋmina kɪtaa
lala mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ abaala ɔkʋlɪ
mʋ kɔnɔ asɛ sa afuu, kɛ afuu mʋ a sʋla
bamʋ i kpee kebunɔ.
41 Amaa ɔkʋlɪ lala mʋ kasɛ tɔ naa wɔtɛ
kɪkyafa. Nɪɪ kɪmʋ ansi tɔ mʋ kɪ man bɪla
kɪ taalɛ ki biliŋi. Nɪɪ apaa a daa kɪmʋ
kamaa tɔ mʋ gyɛ-gyɛ tɔ.
42 Nɪɪ anaakɔpʋ mʋ ba waa bamʋ
nfɛɛrɛ fɛɛ ba mɔɔ obu atiipu mʋ, kɛ ba
man nyɛ tɪyɛ nkyu tɔ sɪlɛ.
43 Amaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ, biti fɛɛ
ɔ mɔlɪgɛ Pɔɔlɪ. Ɪmʋ sʋ ɔ man sa bamʋ
ɔkpa kɛ ba waa bamʋ nkɔlɔ biti. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ bamʋ nɪɪ be nyi nkyu kɪtɪyɛ mʋ yɛ,
ba gyankpaa fugi tɪyɛ tɔ kɛ ba tɪyɛ lɪɪ kpee
ofuli sʋ.
44 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba san mʋ, ba taa bamʋ
n-yɪɪ bun-bun itaabo dɪyɛ-dɪyɛ sʋ. Nɪɪ
akʋ mɔɔ ba taa bamʋ n-yɪɪ bun ɔkʋlɪ iyu
boyisa mʋ sʋ. Kanɪn nɪɪ ɪ sʋla ɔkʋmaa
nɪmʋ naa dan yɛ alanfɪya.

28

A maa fʋʋ Malita kifintin sʋ

1 A maa fʋʋ kifintin mʋ sʋ yɛ alanfɪya
nɪɪ, an bɪɪ fɛɛ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ Malita.
2 Kifintin mʋ sʋ ndɛ abi ba waa anɛ
nsa-nsa kɔɔlɛ anɛ abaa anyɔ. Bʋlayɪ maa
da nɪɪ awɔɔ a bʋ tɔ sʋ mʋ, ba dɛɛla fʋlɔn
sa anɛ yɛ a wʋlɛ.
3 Nɪɪ Pɔɔlɪ naa kʋʋla ngya ɔ ba waa
fʋlɔn mʋ tɔ. Maa taa ngya mʋ ɛɛ waa
fʋlɔn mʋ tɔ mʋ, nɪɪ fʋlɔn mʋ awulawula
ɪ maa wiili kɪnansɛ mʋ, nɪɪ o dun Pɔɔlɪ
kɪbaa yɛgɛ ɔ kyɔlɛ sʋ.
4 Saŋa mʋ nɪɪ kifintin mʋ sʋ ndɛ abi ba
wu kɪnansɛ mʋ maa kyɔlɛ mʋ kɪbaa sʋ
mʋ, nɪɪ ba tɔwɛ abaa asɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ
biti ɔ baa ɔ gyɛ ɔmɔɔpʋ nɪn. Lɪɪ fɛɛ maa
nyɛ nɪɪ ɔ lɪɪ ɔpʋ mʋ tɔ gbaa mʋ, ɔmʋnɪ
ɛɛ ka alibi akɔ mʋ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ ɔ nyɛ
nkpa."
5 Amaa Pɔɔlɪ maa ŋmanyan kɪnansɛ
mʋ tʋʋ fʋlɔn mʋ tɔ mʋ, sɛhn man waa
mʋ.
6 Nɪɪ asa mʋ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Pɔɔlɪ ii biti
o puŋa abɛɛ ɔ tɪyɛ opula maŋa tɔ kɛ o
wu. Amaa ba maa gyoo naa fʋʋ saŋa kʋ
nɪɪ ba wu fɛɛ sɛhn man waa Pɔɔlɪ mʋ, ba
kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ, nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, ɔ gyɛ
ɔdakpa kʋ nɪn.
7 Kanɪn kifintin maŋa sʋ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Pubilo sʋ kasɛ nɪɪ kɪ
bʋ tiri katɪn mʋ nɪɪ an yɪlɛ mʋ. Ɔnyɪn
mʋ waa anɛ nsa-nsa, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ anɛ mʋ
kɪkpaara sʋ, kɪtaa anɛ kɪfɔ nkɛ nsa.
8 Saŋa maa Pubilo mʋ-sɛ dɛ ɛɛ lɔ
kibirima yɛgɛ ɛɛ kyaalɛ. Nɪɪ Pɔɔlɪ naa
loo taa mʋ abaa gyaga mʋ sʋ, kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ, nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
9 Ɪnɪmʋ ɪ maa waa kanɪn mʋ, nɪɪ
kifintin mʋ sʋ alɔpʋ mʋ kpini ba ba Pɔɔlɪ
asɛ nɪɪ ba nyɛ alanfɪya.
10 Lɪɪ kanɪn sʋ ba taa bɛɛrɛɛ sa anɛ ɔkpa
kʋmaa nɪmʋ sʋ. Nɪɪ saŋa maa fʋʋ fɛɛ a
lɪɪ tʋtɔ mʋ, ba kɛɛ anɛ atɔ mʋ nɪɪ i tiri sa
anɛ.

Pɔɔlɪ naa fʋʋ Roma

11 A maa kyɪna tʋtɔ ɪbwaayɪ ɪsa kamaa
mʋ, a naa loo ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ
Alekisanda nɪɪ kɪ ba sii tʋtɔ awɔɔ saŋa
mʋ. Ba kyan ɪdakpa nbwaara-bii mʋ
gyaga kɪmʋ sʋ.
12 A maa lɪɪ tʋtɔ mʋ, an naa yɪlɛ
Sirakusi kadɛ tɔ, nɪɪ an gyii tʋtɔ nkɛ nsa.

13 Lıı tʋtɔ mʋ, an naa fʋʋ Regiyo kadɛ
tɔ. Lııkaakɛ mʋ afuu a da lıı akpılıgɛ,
ımʋ sʋ kakɛ nyɔsapʋ mʋ, an naa fʋʋ
Putoli kadɛ tɔ.
14 Tʋtɔ maŋa nıı an wu akɔɔlɛ-gyipu
akʋ, nıı ba tɔwɛ anɛ yɛ a ba kyına bamʋ
asɛ nkɛ nsunɔ. Falɛ nıı an natɛ naa fʋʋ
Roma.
15 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ Roma ba
maa nu fɛɛ an ba mʋ, ba kʋsʋ ba gyaŋa
anɛ. Akʋ ba natɛ kanın ba gyaŋa anɛ
Apiya Kıgya opula, nıı akʋ mɔɔ ba ba
gyaŋa anɛ ɔfʋʋtɛkpa asa opula mʋ tɔ.
Pɔɔlı maa wu bamʋ kanın mʋ, ɔ fwaala
Ɩbwaarɛ, nıı mʋ kɔkɔlɔ kı tıyɛ mʋ.
16 An maa fʋʋ Roma mʋ, ba sa Pɔɔlı
ɔkpa fɛɛ maa ɔnaakɔpʋ mʋ nıı ɛɛ kıı mʋ
sʋ mʋ ba naa kyına ntın mʋ nıı mʋ Pɔɔlı
ii biti.

Pɔɔlı tɔwɛ abwaarɛsın Roma kadɛ tɔ

17 Nkɛ nsa kamaa mʋ, Pɔɔlı tıı Gyiwu
abılısa mʋ nıı ba bʋ tʋtɔ mʋ ba sarɛ.
Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ tɔɔmaa ana
Gyiwu abi, amaa n maa man waa anɛ
asa alibi akʋ gbaa, nıı man nyita anɛ
naana ana nbara mʋ, ba kıtaa mɛ naa tii
Gyerusalem, nıı ba taa mɛ waa Roma abi
abaa tɔ.
18 Amaa Roma abi ba maa gyii mɛ asın
mʋ, ba waa nfɛɛrɛ fɛɛ ba yɛgɛ mɛ, lıı fɛɛ
ba man wu alibi mʋ nıı n waa nıı ı dagaa
ba mɔɔ mɛ.
19 Saŋa mʋ nıı Gyiwu abi ba kina fɛɛ ba
man yɛgɛ mɛ mʋ, nıı ı nyan mɛ, nıı n taa
asın mʋ ba Owura lala Kayisa asɛ. Amaa
ı man gyɛ fɛɛ n biti n ba tıı mɛ asa ntalɛ
nın.
20 Falɛ asın nımʋ sʋ nıı n tıı fanɛ, kɛ
n lɛɛ asın mʋ kasɛ sa fanɛ. Lıı Ɔmʋ nıı
Ɩsırayı abi kpini ba sʋ tamaa mʋ sʋ mʋ,
nıı ndaga ba ŋmina mɛ agbeeleebi."
21 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An man nyɛ
ɔwʋlɛ lıı Gyudeya lıı fʋ sʋ. Nıı anɛ bırısa
ana mʋ nıı ba lıı tʋtɔ mʋ ɔkʋ man ba waa
adiboyi-sın, nıı ba man tɔwɛ asın libi kʋ
lıı fʋ sʋ.
22 Amaa anɛ Gyiwu abi an biti an wu
fʋ nfɛɛrɛ. Lıı fɛɛ an nyi fɛɛ kʋbʋ mʋ nıı
fʋ bʋ kımʋ tɔ falɛ, katın kʋmaa nımʋ asa
bɛɛ tɔwɛ bee yii kımʋ."
23 Gyiwu abi mʋ ba yıla kakɛ kʋ, kɛ ba
maa Pɔɔlı ba gyaŋɛ. Kanın kakɛ maŋa
maa fʋʋ mʋ, bamʋ asa damantɛ ba kpee
katın mʋ nıı Pɔɔlı tɛ mʋ. Lıı nyenyenfuu
naa fʋʋ kalaatıpwɛ mʋ, ɔ kpan mʋ n-yıı
tɔwɛ bamʋ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ asın.
Ɔ bɔla Mosesi nbara yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ
ıwʋlɛ mʋ sʋ kaapʋ bamʋ lıı Yesu sʋ yɛ,
ba kɔɔlɛ mʋ gyii.
24 Nıı akʋ ba kɔɔlɛ asın mʋ gyii, amaa
akʋ mɔɔ ba man kɔɔlɛ gyii.
25 Saŋa mʋ nıı Pɔɔlı tɔwɛ asın mʋ
laalaalʋwɛ mʋ, asa mʋ ba gyii abaa
ımɔɔrɛ, nıı bamʋ kpini ba yaasɛ tɔ. Asın
mʋ nıı Pɔɔlı tɔwɛ mʋ ı gyɛ fɛɛ, "Kayaayu
Kyırɛkyırɛ mʋ bɔla Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Isaya sʋ tɔwɛ kesintin sa fanɛ naana ana
yɛ,
26 'Kpe asa anımʋ asɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ,
"Fen biti fan nu asın, amaa fan mɛɛ yɛ
fan nu kasɛ.
Fen biti fan kıı kɛ fan kıı, amaa fɛn
mɛɛ yɛ fen wu."
27 Lıı fɛɛ asa anımʋ nkɔlɔ i budu,
nıı bamʋ asʋ a bʋlʋn,
nıı ba kıtaa bamʋ ansi bun sʋ.
Nıı ı man gyɛ kanın sʋ mʋ,
naafɔɔ bamʋ ansi ii biti i wu, kɛ bamʋ
asʋ a nu,
kɛ ba bıya bamʋ nkɔlɔ kasɛ,
kɛ ba bilıŋi ba mɛ asɛ kɛ n kyɛ bamʋ.' "
28 "Kanın sʋ n biti fan bıı fɛɛ, Ɩbwaarɛ
taa mʋ kamɔlıgɛ mʋ naa sa bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi, nıı bee biti be nu
mʋ."
29 Pɔɔlı maa tɔwɛ asın nımʋ kamaa tɔ
mʋ, Gyiwu abi mʋ ba kʋsʋ lıı ba gyii abaa
ımɔɔrɛ.
30 Pɔɔlı kyına kıkpaara mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ
nıı ɛɛ ka kımʋ sʋ kʋkɔ nsu nnyɔ laalaa-
muu. Nıı ɛɛ kɔɔlɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ ba
ɛɛ bɔɔ mʋ sʋ mʋ.
31 Ɔ yılɛ kınyın tɔ ɛɛ tɔwɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ asın, nıı ɛɛ kaapʋ asın
lıı Yesu Krisito sʋ, yɛgɛ sɛhn man tii mʋ
ɔkpa.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Roma abi

Afwaala yɛ kabwaala asɪn

1 Mɛ, Pɔɔlɪ ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sa fanɛ. N gyɛ Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ mɛ yɛ n ba waa mu osunpu, nɪɪ ɔ lɛɛ mɛ yɪla yɛ n ba tɔwɛ Ɪbwaarɛ asɪn danbɪrasa mʊ.

2 Ɪbwaarɛ wʊla da mʊ kɔkɔlɔ sʊ, bɔla mʊ atɔwɛpʊ sʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ asɪn danbɪrasa nɪmʊ waa Asɪnkyan yɪlasa Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ.

3 Asɪn mʊ ɪ tɔwɛ ɪ lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ, nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii, nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ nyɪmɪsa lɪɪ Owura Dawidi kɪnaana tɔ.

4 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʊn mʊ kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ, lɛɛ mʊ kaapʊ fɛɛ mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii mʊ.

5 Lɪɪ mʊ yɛ mʊ kɪtɪɪ sʊ Ɪbwaarɛ sa anɛ kabwaala, nɪɪ ɔ waa anɛ Krisito kusun asunpu, kɛ a tɔwɛ kaapʊ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, kɛ ba nu asɪn mʊ kasɛ kɛ ba kɔɔlɛ Krisito mʊ gyii.

6 Nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fan tii bamʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ yɛ ba be biliŋi Yesu Krisito lɛɛ mʊ sʊ.

7 Ɪmʊ sʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sa fanɛ mʊ nɪɪ fan bʊ Roma, nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ sʊ kebiti sa, nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ yɛ fan ba waa mʊ lɛɛ mʊ. N fwaala fanɛ, nɪɪ n kʊlɛ kabwaala yɛ kayɪɪ-yuuli mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito asɛ mʊ kɪ ba fanɛ sʊ.

Pɔɔlɪ ii biti Roma kikpe naa tɔwɛ Abwaarɛsɪn

8 Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ gyankpaa mʊ ɪ gyɛ fɛɛ, fanɛ kpini sʊ mʊ, n bɔla Yesu Krisito sʊ n sʊ afwaala n sa mɛ Ɪbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ asa bɛɛ tɔwɛ fanɛ Ɪbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʊ asɪn dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa.

9 Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ n taa mɛ kɔkɔlɔ kpini n sun mʊ, nɪɪ n tɔwɛ Mu-Bii asɪn danbɪrasa mʊ, ɪ gyɛ mi kesintin ogyipu fɛɛ saŋa kʊmaa n nyiŋi fanɛ sʊ, mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ.

10 Nɪɪ n kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ saŋa kʊmaa nɪmʊ fɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ kan kyula mʊ, o bugi ɔkpa sa mɛ nbɪɪnbɪɪ kɛ n ba bɔɔ fanɛ sʊ.

11 Lɪɪ fɛɛ mi ansi ɪ dɛ fanɛ sʊ fɛɛ n ba wu fanɛ, kɛ n taa Ɪbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ ba sa fanɛ, kɛ ɪ waa fanɛ ɔlʊn fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

12 Ɪmʊ ɪ gyɛ fɛɛ a kpan anɛ n-yɪɪ kɛ a taa kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ an bʊ kɪmʊ tɔ falɛ kyɛ abaa tɔ.

13 Mɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu, n biti fan bɪɪ fɛɛ n ŋmina ɪlɪɪ fɪnɛ kpini fɛɛ n ba fanɛ asɛ. Amaa ba lɪɪ halɪɪ ndaga kʊtɔ kʊ kii tii mɛ ɔkpa. N biti kanan mʊ nɪɪ n waa kɛ n nyɛ akʊ lɪɪ fanɛ asɛ tʊtɔ tɔ ba ba kɔɔlɛ Yesu gyii, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n nyɛ akʊ lɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ mʊ.

14 Nɪɪ ɪ dɛ sa mɛ fɛɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ sa bamʊ nɪɪ be nyi ɪwʊlɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba man nyi ɪwʊlɛ, bamʊ nɪɪ ba gyɛ anyaasɪnpʊ yɛ bamʊ nɪɪ ba gyɛ amelensipu.

15 Kanɪn sʊ nɪɪ mi ansi ɪ payɪ fɛɛ n ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ sa fanɛ mʊ nɪɪ fan bʊ Roma mʊ gbaa.

16 Ɪ man sʊ mɛ ipeeli lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ ɪmʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɪɪ sa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii mʊ kamɔlɪgɛ. Gyiwu abi mʊ ɪ gyankpaa kɔɔlɛ gyii, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ gbaa.

17 Lɪɪ fɛɛ asɪn danbɪrasa mʊ tɔ mʊ, ɪ lɛɛ kaapʊ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪ waa nɪɪ anɛ ɪkpa i kyiigi mu ansi tɔ. Ɪkpa kyiigisa nɪmʊ npiili yɛ ɪmʊ laalaalʊwɛ kpini ɪ yɪlɛ sa kɪkɔɔlɛ-gyii, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla yɛ,

"Kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nɪɪ ɪkpa kyiigisa wuya ii biti ɔ nyɛ nkpa."

Ɪbwaarɛ agbʊ lɪɪ alibi sʊ

18 Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ agbʊ lɪɪ sʊsʊ kaapʊ asa mʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa ɪ man kyiigi yɛ alibi awaapʊ mʊ nɪɪ ba taa bamʊ alibi tii kesintin mʊ ɔkpa.

19 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪɪtɛ bamʊ asʊ, lɪɪ fɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba taalɛ bɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa ɪ lɛɛ ɪmʊ ifuli kaapʊ bamʊ.

20 Lıı koo saŋa mʊ nıı lbwaarɛ tʊʊ
dulinyaa mʊ, ɔ bɔla mʊ atɔ tʊʊsa mʊ sʊ
lɛɛ mu keduli mʊ nıı a mɛɛ taalɛ taa ansi
wu mʊ kaapʊ nyımısa. Lmʊ ı gyɛ mʊ ɔlʊn
mʊ nıı ı man sʊ ɔkaa, yɛ mu keduli mʊ
nıı kımʊ sʊ nıı ɔ gyɛ lbwaarɛ kesintin
mʊ. Lmʊ sʊ ɔmʊ nıı ɔ man kɔɔlɛ gyii mʊ,
man sʊ kɔnɔ ɔ lɛɛ.
21 Ba nyi lbwaarɛ maa bʊ tɔ, amaa ba
man sʊ bʊnyaa abɛɛ afwaala bɛɛ sa mʊ.
Amaa nfɛɛrɛ danbırasa kʊ ı man bıla ı
bʊ bamʊ tɔ, nıı bamʊ nkɔlɔ tɔ i biliŋi
kitentenbiri.
22 Ba yɛ bamʊ ı gyɛ anyaasınpʊ, amaa
ba gyɛ amelensipu nın.
23 Nıı ba biliŋaa lbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ
tɔ kakpaa mʊ bʊnyaa ba sʊ bɛɛ sa atɔ mʊ
nıı ba pɔyı ımʊ fɛɛ anyımısa, nbwiibi yɛ
atɔbwaaya yɛ atɔbwaaya kpıısa.
24 Lmʊ sʊ lbwaarɛ lɛɛ mu ansi yɛgɛ
bamʊ, nıı ba taa kıgyagaa bɛɛ waa bamʊ
nkɔlɔ biti, nıı bɛɛ waa kıgyagaa libi maŋa
bɛɛ ŋaabaa abaa.
25 Lıı fɛɛ ba taa lbwaarɛ kesintin mʊ
kyɛrɛ antıŋɛsa, nıı bee sun atɔ mʊ nıı
lbwaarɛ tʊʊ mʊ, lan yɛgɛ mʊ lbwaarɛ mʊ
nıı ɔ tʊʊ ımʊ mʊ, nıı ı dagaa fɛɛ a yın mʊ
saŋa kʊmaa mʊ. Amen!
26 Lıı ınımʊ sʊ lbwaarɛ lɛɛ mu ansi
yɛgɛ bamʊ sa ba maa bamʊ kıgyagaa
ipeeli, akyıı ba yɛgɛ anyın asɛ kadɛ nıı ba
sii bɛɛ dɛ yɛ bamʊ bırısa ana akyıı yɛgɛ
ı man gyɛ lbwaarɛ ɔkpa sʊ.
27 Kanın ɔkpa maŋa sʊ nıı anyın gbaa
ba biti ba yɛgɛ kadɛ yɛ akyıı, nıı kıdɛ yɛ
bamʊ bırısa ana anyın ı sʊ bamʊ ɔbʊlɛ,
nıı bɛɛ waa apeeli-sın bɛ dɛ yɛ abaa, nıı
ba nyɛ kıgyagaa mʊ kʊsʊ bııtɛ lıı bamʊ
gbaa-gbaa bamʊ kayıı-wʊlɛ tɔ.
28 Lıı fɛɛ kanan mʊ nıı ba kina lbwaarɛ
kıbıı lıı bamʊ nfɛɛrɛ tɔ mʊ, ımʊ sʊ nıı
lbwaarɛ yɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ bɔrɔbɔrɔ sa
bamʊ, kɛ ba waa atɔ mʊ nıı ı man dagaa
yɛ ba waa.
29 Nıı ı yɛgɛ nıı ba kyaga sʊ bɛɛ waa
asun libi, kensi payı libi, kikisi libi, kımɔɔ,
kamɔɔrɛ-gyii, npına, kıkıı ansi waa asın
libi yɛ asa kukuli,
30 kıtın antıŋɛsa gyaga asa sʊ, lbwaarɛ
akisipu, asa kısaalɛ, n-yıı kıkaapʊ,
alala-sın, ɔkpa pʊpwɛ sʊ kıtaa waa alibi,
bɛɛ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn bɛɛ sa bamʊ-nyi ana
yɛ bamʊ-sɛ ana.
31 Ba man sʊ nfɛɛrɛ, ba man sʊ kesintin,
ba man sʊ kebiti sa asa, be mee su asa sʊ.
32 Yɛgɛ be nyi fɛɛ lbwaarɛ nbara mʊ ıı
tɔwɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa falɛ alibi
mʊ, dagaa lewu gbaa mʊ, amaa man gyɛ
falɛ atɔ nımʊ nkʊn nıı bɛɛ waa, ba bıla
bɛɛ tɔwɛ bɛɛ yılɛ bamʊ nıı bɛɛ waa kanın
mʊ kamaa.

2

lbwaarɛ kesintin katalɛ

1 Lmʊ sʊ fʊ kʊmaa mʊ nıı fii bun fʊ
bırısa kʊpwɛ mʊ, fʊ man sʊ kɔnɔ fʊ lɛɛ.
Nıı fʊ kʊmaa mʊ nıı fu bun fʊ bırısa
kʊpwɛ mʊ, fu bun fʊ n-yıı gbaa kʊpwɛ
nımʊ, lıı fɛɛ ngbaa fʊ fıı waa alibi kʊlʊn
maŋa.
2 Amaa an nyi fɛɛ lbwaarɛ kʊpwɛ mʊ
nıı ɔ sʊ sa bamʊ nıı bɛɛ waa kanın atɔ
libi mʊ, ı dɛ kesintin ɔkpa sʊ.
3 Lmʊ sʊ fɛɛ fʊ nyımısa, fʊ kan fii bun fʊ
bırısa ana kʊpwɛ, yɛgɛ ngbaa fʊ fıı waa
alibi kʊlʊn maŋa mʊ, fıı fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fıı
taalɛ sılɛ lıı lbwaarɛ kʊpwɛ kibun mʊ tɔ
abɛɛ?
4 Abɛɛ fu bun ansi lıı kıdanbırasa mʊ
nıı lbwaarɛ ı waa ɛɛ sa fʊ fɛɛ maa nyɛ
kɔkɔlɔ ɛɛ sa fʊ yɛ maa sʊ kenyiita sa fʊ?
Fu man nyi fɛɛ lbwaarɛ ı waa adanbırasa
anımʊ kpini ɛɛ sa fʊ kɛ ı kyɛ fʊ tɔ kɛ fʊ
yɛgɛ alibi kıwaa?
5 Amaa lıı fʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn yɛ alibi kı
mɛɛ yɛgɛ kıwaa sʊ mʊ, fʊ kʊʊla kʊsʊ
bııtɛ sa fʊ n-yıı fu gyoo lbwaarɛ agbʊ lala
mʊ kakɛ mʊ nıı ee biti ɔ lɛɛ kaapʊ alibi
awaapʊ mʊ kesintin katalɛ mʊ tɔ.
6 lbwaarɛ ii biti ɔ ka ɔsa kʊmaa nımʊ
kʊkɔ kanan mʊ nıı ı dagaa mʊ lıı atɔ mʊ
nıı ɔ waa mʊ sʊ.
7 Nıı bamʊ nıı ba sʊ kenyiita bɛɛ waa
kıdanbırasa, bee biti lbwaarɛ bʊnyaa yɛ
bɛɛrɛɛ yɛ nkpa mʊ nıı ı man sʊ ɔkaa mʊ,
bamʊ ii biti ba nyɛ nkpa kakpaa.
8 Nıı asa mʊ nıı bɛɛ kıı bamʊ nkʊn lɛɛ,
nıı ba kina kesintin asın mʊ kunu nıı bɛɛ
waa asun libi mʊ, lbwaarɛ agbʊ ii biti ı
ba bamʊ sʊ kɛ ɔ man su bamʊ kʊwɛɛ.
9 Nıı awʊrʊfɔ yɛ kayıyɛɛ ii biti ı ba asa
mʊ nıı bɛɛ waa alibi mʊ kpini sʊ. Ii biti

ɪ gyankpaa ba Gyiwu abi sʊ, yɛ bamʊ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ gbaa sʊ.
10 Amaa bʊnyaa yɛ bɛɛrɛɛ yɛ kayɪɪ
yuuli ii biti ɪ ba sa asa mʊ nɪɪ bɛɛ waa
adanbɪrasa mʊ kpini, nɪɪ Gyiwu abi mʊ ii
biti ba gyankpaa yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ gbaa.
11 Lɪɪ fɛɛ ɓwaarɛ man sʊ nmɛɛgɛ tɔ.
12 Bamʊ nɪɪ ba man nyi Mosesi nbara,
nɪɪ ba waa alibi mʊ, bee biti ba wu, nɪɪ
ɪ man gyɛ yɛ ba maa kina Mosesi nbara
mʊ kibuu sʊ. Nɪɪ bamʊ nɪɪ be nyi Mosesi
nbara mʊ, nɪɪ ba lɪɪ ɪmʊ tɔ waa alibi mʊ,
kanɪn nbara maŋa nɪɪ bee biti ba taa bun
bamʊ kʊpwɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ bamʊ nɪɪ be nyi
Mosesi nbara mʊ, nɪɪ ɓwaarɛ ɪɪ kɪɪ fɛɛ ba
man gyii kʊpwɛ, amaa bamʊ nɪɪ bɛɛ waa
nbara mʊ awaasa mʊ, bamʊ nɪɪ ɓwaarɛ
ii wu fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi.
14 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
nɪɪ ba man sʊ Mosesi nbara, amaa bɛɛ
waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ kyɪna nbara mʊ sʊ mʊ,
ba man sʊ nbara mʊ bɪrɛ, amaa nbara
kesintin ɪ bʊ bamʊ tɔ.
15 Ɩ yɛgɛ nɪɪ bamʊ awaasa ɪ kaapʊ fɛɛ
bamʊ nkɔlɔ tɔ mʊ, be nyi nbara mʊ. Nɪɪ
bamʊ nfɛɛrɛ tɔ gbaa i gyii bamʊ kesintin,
lɪɪ fɛɛ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ ɪ kaapʊ yɛ ɪnɪmʊ ɪ
bʊrɔn nɪɪ ɪnɪmʊ falɛ ɪ man bʊrɔn.
16 Nɪɪ kanɪn maŋa nɪɪ ii biti ɪ ba waa
kakɛ mʊ nɪɪ ɓwaarɛ ii biti ɔ bɔla Yesu
Krisito sʊ taa nyɪmɪsa asiiri tɔ awaasa
gyii bamʊ asɪn, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ asɪn
danbɪrasa mʊ nɪɪ n tɔwɛ mʊ ɪ kaapʊ mʊ.

Gyiwu abi yɛ Mosesi nbara

17 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʊ gyɛ Gyiwu nyɪmɪsa,
nɪɪ fʊ taa fʊ n-yɪɪ tʊʊ Mosesi nbara mʊ sʊ,
nɪɪ fɪɪ kaapʊ fʊ n-yɪɪ fɛɛ fʊ gyɛ ɓwaarɛ
lɛɛ.
18 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fu nyi ɓwaarɛ kebiti,
lɪɪ fɛɛ fʊ bɪɪla Mosesi nbara mʊ, nɪɪ fu nyi
atɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
19 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʊ ɪ gyɛ agyaatanapʊ
ɪkpa ɔkaapʊpʊ, nɪɪ fʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
kaapʊ bamʊ nɪɪ ba bʊ kitentenbiri tɔ mʊ
fɪtɪla.
20 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʊ ɪ gyɛ amelensipu
ɔtɔwɛwaapʊ, yɛ nbii wuribi ɔkaapʊpʊ.
Nɪɪ fu nyi Mosesi nbara mʊ, nɪɪ ɪmʊ tɔ
nɪɪ kinyi yɛ kesintin mʊ bʊ.
21 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fɪɪ kaapʊ fʊ bɪrɪsa ana
asansa, nɪɪ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɪɪ mɛɛ kaapʊ
fʊ n-yɪɪ? Fʊ tɔwɛ abwaarɛsɪn yɛ, keyu
man bʊrɔn, yɛgɛ fɔɔ fʊ fii yuuri.
22 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ asa ba man lɪɪ
bamʊ-ka ana abɛɛ bamʊ-kuli ana kamaa
mʊ, nɪɪ fɔɔ fʊ fɪɪ mɛɛ lɪɪ fʊ lɛɛ kamaa?
Fii kisi ɪdakpa kusun, yɛgɛ fɔɔ fʊ fii yuuri
ɪdakpa atɔ fɪɪ lɪɪ ɪdakpa isunkpa ibu to.
23 Fʊ mʊ nɪɪ fɪɪ kaapʊ fʊ n-yɪɪ yɛ fii
nyi Mosesi nbara mʊ, man gyɛ fʊ i gyila
ɓwaarɛ ipeeli fɛɛ fʊ maa nyita nbara
mʊ?
24 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa
mʊ ɪ tɔwɛ yɛ, “Lɪɪ fanɛ Gyiwu abi sʊ mʊ,
bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ bɛɛ
tɔwɛ asɪn bee nyita ɓwaarɛ kɪtɪɪ.”
25 Fɛɛ nɪɪ fɛn kan buu Mosesi nbara
mʊ, kanɪn bɪrɛ fu oduu katɪn mʊ sʊ tɔnɔ.
Amaa nɪɪ fʊ tɪn fu oduu nɪɪ fu mee buu
nbara mʊ bɪrɛ, i du nɪn fɛɛ fʊ maa man
tɪn oduu mʊ.
26 Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ man tɪn oduu nɪɪ ɛɛ
waa kʊtɔ kʊmaa kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪ kaapʊ mʊ, mɪnɛ ɪ
waa nɪɪ ɓwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa mʊ fɛɛ ɔmʊ
nɪɪ ɔ tɪn oduu?
27 Ɩmʊ sʊ ɔ man tɪn mu oduu, yɛgɛ ɛɛ
waa kʊtɔ kʊmaa kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪɪ kaapʊ mʊ, ee biti
o bun fʊ mʊ nɪɪ fʊ gyɛ Gyiwu obii, nɪɪ fʊ
tɪn fu oduu, nɪɪ fu nyita nbara mʊ kʊpwɛ.
28 Lɪɪ fɛɛ ɪ man gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ atɔ
awaasa ɪ waa ɔkʊ Gyiwu obii gbaa-gbaa,
nɪɪ oduu katɪn mʊ, man gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ
atɔ waasa nɪn.
29 Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Gyiwu obii
kesintin mʊ, mʊ kɔkɔlɔ tɔ ɪ kaapʊ, nɪɪ
oduu katɪn mʊ ɪ gyɛ kɔkɔlɔ awaasa mʊ
nɪɪ Kayaayu mʊ ɪɪ waa, man gyɛ Mosesi
nbara mʊ ɪɪ waa. Kanɪn ɔsa maŋa ɪɪ nyɛ
kɪyɪn lɪɪ ɓwaarɛ asɛ man gyɛ nyɪmɪsa
asɛ.

3

Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ kesintin wuya

1 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Gyiwu obii mʊ, mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ ɔ nyɛ lɪɪ
tɔ? Abɛɛ mɪnɛ tɔnɔ ɪ bʊ oduu katɪn tɔ?

2 Ɔkpa kʊmaa sʊ tɔnɔ bʊ tɔ. Lɪɪ fɛɛ tɔnɔ
mʊ nɪɪ kɪ gyankpaa ɪ gyɛ yɛ, Gyiwu abi
mʊ abaa tɔ nɪɪ Ibwaarɛ taa mʊ kɔnɔ tɔ
asɪn mʊ waa.
3 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ akʊ ba man sʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, bamʊ kɪman kɔɔlɛ gyii
mʊ, ɪ taalɛ yɛgɛ nɪɪ Ibwaarɛ ɔ man waa
kanan mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla mʊ abɛɛ?
4 Ayee! I mɛɛ ba kanɪn. Amaa nɪɪ
nyɪmɪsa kʊmaa gyɛ antɪŋɛsa wuya mʊ,
Ibwaarɛ bɪrɛ san ɔ gyɛ mʊ kesintin
wuya, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
"I dagaa fɛɛ fʊ Ibwaarɛ asɪn tɔwɛsa ɪ maa
lɛɛ fu kesintin kaapʊ,
nɪɪ ba kan pwɪɪ fʊ mʊ kɛ fu gyii asʊ."
5 A taa fɛɛ anɛ awaasa mʊ nɪɪ ɪ man
bʊrɔn, nɪɪ ɪ lɛɛ kaapʊ fɛɛ Ibwaarɛ awaasa
ɪ dɛ ɔkpa mʊ, ɪmɛɛ mʊ bɪrɛ, nɪɪ ɔ bɪɪtɛ
anɛ kʊsʊ mʊ, an biti a tɔwɛ yɛ Ibwaarɛ
man waa asɪn mʊ kyɛɛkyɛɛ? (Kanan mʊ
nɪɪ nyɪmɪsa ɪ tɔwɛ mʊ, nɪɪ n tɔwɛ falɛ).
6 Ayee! Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn mʊ, nɛnɛ nɪɪ
Ibwaarɛ ii biti ɔ waa kɛ ɔ talɛ dulinyaa?
7 Ɔkʊ ii biti o gyii ɪmɔɔrɛ yɛ, fɛɛ nɪɪ mɛ
antɪŋɛsa ɪ yɛgɛ nɪɪ Ibwaarɛ kesintin kɪ
lɔŋɔ lɪɪ ifuli mʊ, nɪɪ mʊ bʊnyaa mʊ tii sʊ
mʊ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ee bun mɛ kʊpwɛ fɛɛ
n gyɛ alibi ɔwaapʊ?
8 Lɪɪ falɛ asɪn sʊ mʊ, akʊ bee biti ba
tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ a waa alibi, kɛ asa ba
wu Ibwaarɛ adanbɪrasa." Asa mʊ nɪɪ bɛɛ
tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ bɛɛ saalɛ mɛ yɛ mɛ
gbaa mɛ n tɔwɛ kanɪn mʊ, Ibwaarɛ ii biti
o bun bamʊ kʊpwɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ
dagaa.

Ɔkʊ man bʊ tɔ yɛ ɔ man gyɛ alibi ɔwaapʊ

9 Nɛnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ ɪnɪmʊ? Anɛ
Gyiwu abi an gyɛ asa kparɛ an kyɔ bamʊ
nɪɪ ba san mʊ abɛɛ? Ayee! N tɛ wʊla tɔwɛ
fɛɛ Gyiwu abi mʊ yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ kpini alibi i gyii bamʊ sʊ
ɔlʊn.
10 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
ɪ tɔwɛ katɪn kʊ yɛ,
"Ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi, halɪɪ
ɔkʊlʊn gbaa.
11 Ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ ee nu Ibwaarɛ
asɪn kasɛ, nɪɪ ɔkʊ man bʊ tɔ ɔ naa
ee biti Ibwaarɛ.
12 Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ kpeli mu ansi lɪɪ
Ibwaarɛ sʊ,
nɪɪ bamʊ kpini ba man sʊ kyaarɛ,
nɪɪ ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ ɛɛ waa kɪdanbɪrasa
halɪɪ ɔkʊlʊn gbaa.
13 Bamʊ nnɔ tɔ asɪn tɔwɛsa ɪ mɔɔ fɛɛ
lewu.
Antɪŋɛsa nkʊn ɪ bɔla bamʊ nnandʊlʊ
sʊ.
Bamʊ nnɔ tɔ asɪn i du fɛɛ kɪnansɛ kʊbwɛ.
14 Bɛɛ tɔwɛ asa nnɔ, nɪɪ bamʊ nnɔ tɔ
asɪn tɔwɛsa ɪ bʊlɪlɪ.
15 Nyɪmɪsa kɪmɔɔ man bʊ bamʊ ɔsɪn.
16 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ ba kpee mʊ ba
yɛgɛ nɪɪ asa bee gyii gyerebi nɪɪ bee
wu awʊrʊfɔ.
17 Nɪɪ ba mɛɛ yɛgɛ nɪɪ kayɪɪ yuuli kɛ ba
asa tɔ.
18 Nɪɪ ba man sɪlɛ Ibwaarɛ
kpini-kpini."
19 To, an nyi fɛɛ asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ
nbara mʊ ɪɪ kaapʊ mʊ, ɪɪ tɔwɛ ɪɪ sa bamʊ
nɪɪ bee buu nbara mʊ. Imʊ sʊ ɔkʊ mɛɛ
nyɛ tɔwɛ sɛhn yɛ mɛɛ mʊ ɔ man waa alibi
akʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bʊ dulinyaa tɔ
mʊ, Ibwaarɛ ii biti o bun mʊ kʊpwɛ lɪɪ
mu alibi sʊ.
20 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ buu nbara mʊ
lʊwɛ, kɛ Ibwaarɛ o wu fɛɛ mʊ awaasa ɪ
bʊrɔn mʊ, Ibwaarɛ asɛ. Nbara mʊ ɪ dɛ sa
nɪn kɛ a wu anɛ alibi.

Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪɪ bɪya ɪkpa kikyiigi

21 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ Ibwaarɛ lɛɛ ɔkpa
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa ɔ bɔla sʊ kɛ mʊ ɪkpa
i kyiigi mʊ asɛ mʊ kaapʊ, nɪɪ ɪ man
gyɛ nbara kibuu. Halɪɪ ɪmʊ nɪɪ Ibwaarɛ
atɔwɛpʊ yɛ nbara mʊ kpini i gyii ɪmʊ
kesintin Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ.
22 Ɔkpa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ ɪ bɔla sʊ, kɛ
o wu fɛɛ asa ɪkpa ii kyiigi mʊ asɛ mʊ, ɪ
gyɛ ba maa kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii. Nɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ lɛɛ man kwɪɪ.
23 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ waa alibi nɪɪ ɔ
pan Ibwaarɛ bʊnyaa mʊ.
24 Lɪɪ Ibwaarɛ kabwaala kakɛɛ sʊ mʊ, ɔ
bɔla Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ asa yɛgɛ mʊ sʊ,
nɪɪ o kyula sa bamʊ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi
mʊ asɛ.
25 Nɪɪ Ibwaarɛ lɛɛ Yesu Krisito yɛ o be
wu lɪɪ asa alibi sʊ. Mʊ nkalan kɪkyɛɛgɛ
wʊrɪgɛ sʊ mʊ, asa mʊ nɪɪ bee biti ba kɔɔlɛ
mʊ gyii mʊ, kɛ ba maa Ibwaarɛ nsana ɪ

lɔŋɔ. Nɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ anɛ mʊ, Yesu yɪlɛ anɛ ayaa tɔ kɔɔlɛ ɪmʊ. Ɔ waa ɪnɪmʊ nɪn kɛ ɔ lɛɛ mʊ kesintin kaapʊ. Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba waa alibi dɪdaa mʊ, ɔ man bɪɪtɛ bamʊ asʊ

26 Ɔ nyɛ kenyiita gyoo ba fʊʊ Yesu Krisito kelewu mʊ nɪɪ o wu sa alibi mʊ. Ɔ bɪla lɛɛ kaapʊ fɛɛ mʊ awaasa ɪ dɛ ɔkpa, nɪɪ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.

27 Mɪnɛ kʊtɔ sʊ nɪɪ an kaapʊ anɛ n-yɪɪ? Sɛhn man bʊ tɔ. Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ a mɛɛ taalɛ kaapʊ anɛ n-yɪɪ? Lɪɪ fɛɛ man gyɛ nbara mʊ kibuu ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ i wu fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi, amaa ɪ lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ sʊ.

28 Kʊtɔ mʊ nɪɪ an nu kasɛ ɪ gyɛ yɛ nyɪmɪsa kɪkɔɔlɛ Yesu Krisito gyii sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ i wu fɛɛ mʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ, amaa man gyɛ nbara mʊ kibuu sʊ.

29 Ɪbwaarɛ mʊ gyɛ Gyiwu abi nkʊn Ɪbwaarɛ nɪn? Ɔ man gyɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa Ɪbwaarɛ nɪn abɛɛ? Ɛɛhn! Ɔ gyɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa Ɪbwaarɛ nɪn.

30 Ɪbwaarɛ gyɛ ɔkʊlʊn nɪn, ɪmʊ sʊ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ ee biti o wu Gyiwu abi mʊ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ ee biti o wu bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa mʊ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.

31 Kanɪn sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪnɪmʊ kɪ yɛgɛ nɪɪ nbara mʊ i biliŋi kɪyan abɛɛ? Ayee! Ɪ man dɛ kanɪn. Amaa kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ yɛgɛ nɪɪ an buu nbara mʊ sʊ kyɛɛkyɛɛ.

4

Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii

1 Mɪnɛ asɪn nɪɪ an biti a tɔwɛ lɪɪ anɛ naana Abraham sʊ? Mɪnɛ ɪ waa Abraham asɪn mʊ tɔ?

2 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ Abraham awaasa sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wu mʊ fɛɛ mʊ ɪkpa i kyiigi mʊ, naafɔɔ ɔ sʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ taa kaapʊ mʊ n-yɪɪ, amaa man gyɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ.

3 Mɪnɛ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ? "Abraham kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii maŋa sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi."

4 Nɪɪ ɔsa mʊ nɪɪ ee sun kusun mʊ bɛɛ ka mʊ kʊkɔ nɪn, mʊ kʊkɔka mʊ kɪ man gyɛ kakɛɛ nɪn sa mʊ, amaa ɪ gyɛ mu kusun mʊ kʊkɔ nɪɪ bɛɛ ka mʊ.

5 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɔkʊ kusun mʊ nɪɪ ɛɛ waa sʊ, amaa maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ alibi ɔwaapʊ mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ, bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ bamʊ kyula fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi.

6 Ɪnɪmʊ nɪɪ Dawidi gbaa wʊla tɔwɛ yɛ kumu ɔkɔn wuya ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula fɛɛ mʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɪ man gyɛ mʊ awaasa sʊ. Nɪɪ Dawidi tɔwɛ yɛ,

7 "Kumu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ asa
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ,
nɪɪ ɔ fwɪɪ bamʊ alibi lɪɪ bamʊ sʊ.
8 Kumu ɔkɔn wuya ɪ gyɛ ɔsa
mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ man bɪla yɛ o nyiŋi mu alibi sʊ."

9 Kumu ɔkɔn mʊ nɪɪ Dawidi tɔwɛ mʊ asɪn mʊ, ɪ gyɛ sa Gyiwu abi nkʊn nɪn, abɛɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa? Nɪɪ an wʊla tɔwɛ yɛ, Abraham kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, nɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii maŋa sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi.

10 Saŋa mɔɔ tɔ nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ waa sa mʊ? Saŋa mʊ nɪɪ ɔ tɪn oduu mʊ abɛɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta tɪn oduu mʊ? Ɪ gyɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta tɪn.

11 Abraham oduu katɪn mʊ gyɛ sɪnkaala nɪn, nɪɪ ɪ kaapʊ tɔ fɛɛ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta tɪn mu oduu mʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi. Kanɪn sʊ mʊ ɪ gyɛ asa kpini mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii nɪɪ ba man pɪɪta tɪn bamʊ iduu mʊ kpini bamʊ-sɛ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi.

12 Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ bamʊ nɪɪ ba tɪn iduu mʊ bamʊ-sɛ, man gyɛ ba maa tɪn iduu sʊ, amaa lɪɪ fɛɛ bamʊ gbaa bamʊ, ba maa naa kɪkɔɔlɛ-gyii ɔkpa kʊlʊn mʊ nɪɪ anɛ naana Abraham natɛ sʊ pɔyɪ nɪɪ ɔ tɪn oduu mʊ.

13 Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham maa mʊ anaana-bii yɛ bee biti ba baa ba gyɛ dulinyaa tɔ kapatɪyɛ agyipu. Falɛ kɔkɔlɔ sʊ kɪda mʊ man gyɛ nbara mʊ kibuu sʊ, amaa lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.

14 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba kan bee buu nbara
mʋ, ɪ gyɛ dulinyaa kapatɪyɛ agyipu bɪrɛ,
kanɪn bɪrɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ kɪ gyɛ kɪyan,
nɪɪ kɔkɔlɔ sʋ kɪda mʋ man sʋ kyaarɛ.
15 Lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba fɔyɪ nbara mʋ,
bɛɛ nyɛ Ɩbwaarɛ kʋsʋ bɪɪtɛ. Amaa nɪɪ
nbara ɪ man bʋ tɔ mʋ, nbara kɪfɔyɪ gbaa
man bʋ tɔ.
16 Ɩmʋ sʋ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ nɪɪ asa bɛɛ
nyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ
sʋ sa bamʋ mʋ. Ɩ gyɛ kabwaala kakɛɛ sa
Abraham kɪnaana tɔ. Ɩ man gyɛ bamʋ nɪɪ
bee buu nbara mʋ nkʋn, amaa yɛ bamʋ
nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii gbaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Abraham kɔɔlɛ gyii mʋ. Lɪɪ fɛɛ mʋ ɪ gyɛ
anɛ kpini anɛ-sɛ.
17 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ yɪla mʋ
yɛ, "N waa fʋ ɔsɛ sa ndɛndɛmandɛ kpini."
Ɩbwaarɛ asɛ mʋ Abraham ɪ gyɛ ɔsɛ sa anɛ
kpini. Abraham kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ee
kyiŋi alewupu ɛɛ ba nkpa tɔ mʋ gyii, nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɛɛ sa alewupu nkpa. Nɪɪ kʋtɔ mʋ
nɪɪ kɪ man wʋla kɪ bʋ tɔ mʋ, mʋ ɪ yɛgɛ
nɪɪ kɪɪ ba.
18 Ɩ maa du fɛɛ tamaa man bʋ tɔ
gbaa mʋ, Abraham kɔɔlɛ gyii nɪɪ ɔ sʋ
tamaa. Nɪɪ ɔ ba waa ɔsɛ sa ndɛndɛmandɛ
gaalaagaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ
mʋ yɛ, "Kanɪn nɪɪ fʋ anaana-bii bee biti
ba ba nyɛ akyɔ fɛɛ akyikpebi."
19 Abraham gyii fɛɛ nsu kɪlɪfa nɪɪ o nyi
mʋ kayɪɪ-wʋlɛ kɪ maa pɔɔ. Nɪɪ mʋ-ka
Sara gbaa bɪlɛ nɪɪ ɔ man kʋʋgɛ kɪɪ. Lɪɪ
ɪnɪmʋ kpini sʋ Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ
man yɔɔ.
20 Nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ sa mʋ mʋ, ɔ man gyii ɪmʋ
ɪmɔɔrɛ, amaa ɔ nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ ɔlʋn
nɪɪ ɔ taa bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ.
21 Nɪɪ ɔ kɔɔlɛ kyula fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ waa
sa mʋ mʋ, ee biti ɔ taalɛ waa.
22 Falɛ sʋ nɪɪ, "Ɩbwaarɛ kyula yɛ mʋ
ɪkpa i kyiigi."
23 Ɩmʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ yɛ Abraham ɪkpa i
kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ mʋ, man gyɛ mʋ nkʋn
sʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ kanɪn.
24 Amaa anɛ kpini sʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ
kanɪn. Kanɪn sʋ anɛ gbaa anɛ mʋ nɪɪ an
kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ o kyiŋi anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu lɪɪ lewu tɔ gyii mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ
kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi.
25 Kpalɪ fɛɛ anɛ alibi sʋ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ
sa fɛɛ o wu, nɪɪ o kyiŋi mʋ ba nkpa tɔ nɪɪ
lɪɪ mʋ sʋ mʋ Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ
ɪkpa i kyiigi.

5

Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ bɪya kayɪɪ-yuuli yɛ kensi-gyii

1 Kanɪn sʋ, lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ,
Ɩbwaarɛ kyula yɛ anɛ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ,
nɪɪ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʋ mʋ, kayɪɪ
yuuli kɪ bʋ anaa Ɩbwaarɛ nsana.
2 Lɪɪ mʋ sʋ nɪɪ an taa anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
nyɛ kabwaala mʋ nɪɪ nbɪɪnbɪɪ an yɪlɛ
kɪmʋ tɔ falɛ. Nɪɪ anɛ ansi i gyii lɪɪ fɛɛ
an sʋ tamaa fɛɛ an biti an nyɛ bʋnyaa mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa anɛ sʋsʋ mʋ.
3 Nɪɪ man gyɛ kanɪn nkʋn sʋ, amaa
awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an gyii falɛ gbaa mʋ, anɛ
ansi i gyii, lɪɪ fɛɛ awʋrʋfɔ ɪ yɛgɛ nɪɪ asa
ba nyɛ aniya yɪlɛ tɔ.
4 Nɪɪ aniya kɪyɪlɛ tɔ mɔɔ ɪ bɪya
kɪbɪɪlabɪɪ, nɪɪ kɪbɪɪlabɪɪ kɪ bɪya tamaa.
5 Nɪɪ tamaa mɛɛ waa kɪyan, lɪɪ fɛɛ
Ɩbwaarɛ bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ
ɔ taa sa anɛ mʋ sʋ kyɛɛgɛ mu kebiti mʋ
bɔla anɛ nkɔlɔ tɔ.
6 Saŋa mʋ nɪɪ anɛ anyɪmɪsa a mɛɛ bɪla
taalɛ waa sɛhn mʋ, kanɪn saŋa maŋa tɔ
kyɛɛkyɛɛ nɪɪ Krisito ba wu sa anɛ alibi
awaapʋ.
7 Ii biti ɪ waa ɔlʋn sa nyɪmɪsa fɛɛ o wu
sa ɔsa mʋ nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi gbaa. Amaa
ɔmʋ nɪɪ ɔ gyɛ adanbɪrasa ɔwaapʋ bɪrɛ
akʋtɔ fɛɛ ɔkʋ ii biti ɔ waa kɔkɔlɔ ɔsɪɪ yɛ
ee biti o wu sa mʋ.
8 Amaa Ɩbwaarɛ lɛɛ mu kebiti mʋ nɪɪ ɔ
sʋ sa anɛ mʋ kaapʋ lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ. Lɪɪ fɛɛ
a maa san an gyɛ alibi awaapʋ gbaa mʋ,
nɪɪ Krisito ba wu sa anɛ.
9 Lɪɪ Yesu Krisito nkalan sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
kɔɔlɛ kyula fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
Kanɪn maŋa sʋ lɪɪ Krisito sʋ mʋ, ee biti ɔ
mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ mʋ kʋsʋ bɪɪtɛ mʋ tɔ.
10 Halɪɪ saŋa mʋ nɪɪ an gyɛ Ɩbwaarɛ
akisipu mʋ, nɪɪ ɔ yɛgɛ mu-bii Yesu ba wu
nɪɪ ɪ lɔŋɔ anaa mʋ nsana. Lɪɪ fɛɛ Yesu
maa tɛ nkpa tɔ sʋ mʋ, ee biti ɔ mɔlɪgɛ
anɛ lɪɪ kʋsʋ bɪɪtɛ kakpaa mʋ tɔ.

11 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɪnɪmʊ nkʊn, amaa ɪmʊ
nɪɪ ɪ bɪla i tii sʊ ɪ gyɛ fɛɛ anɛ ansi i gyii
lɪɪ kɔlɔŋɔ mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
ba lɔŋɔ anaa Ɩbwaarɛ nsana mʊ sʊ.

Lewu bɔla Adam sʊ ba,
nɪɪ nkpa ɪ bɔla Yesu Krisito sʊ ba

12 Nɪɪ lɪɪ nyɪmɪsa kʊlʊn awaasa sʊ nɪɪ
alibi ɪ ba dulinyaa, nɪɪ lɪɪ alibi sʊ nɪɪ lewu
ba dulinyaa tɔ. Nɪɪ falɛ sʊ nɪɪ lewu nyɛ
ɔkpa asa kpini sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ
waa alibi.
13 Ɩmʊ sʊ pɔyɪ kɛ Ɩbwaarɛ ɔ bɪya nbara
mʊ, alibi ɪ wʊla ɪ bʊ dulinyaa tɔ. Amaa
saŋa mʊ nɪɪ nbara mʊ ɪ man bʊ tɔ mʊ, ba
mɛɛ taa alibi bɛɛ tɪɪ sɛhn.
14 Amaa lɪɪ alibi sʊ mʊ, lewu gyii
nyɪmɪsa sʊ kuwura lɪɪ Adam sʊ ba fʊʊ
Mosesi saŋa sʊ, halɪɪ ba maa man nyita
Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ fɛɛ Adam lɛɛ mʊ
gbaa. Ɔkpa kʊ sʊ mʊ Adam ɪ yɪlɛ sa Yesu
mʊ nɪɪ ɔ ba ba kamaa tɔ mʊ.
15 Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala kakɛɛ mʊ
man du fɛɛ Adam alibi mʊ. Kpalɪ fɛɛ
Adam kʊlʊn alibi mʊ sʊ mʊ, ɔkʊmaa
nɪmʊ wu. Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ
nɪɪ ɔ taa kɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ lɪɪ Yesu Krisito
kʊlʊn sʊ mʊ, kɪ gyɛ kʊtɔ kparɛ.
16 Kanɪn maŋa gbaa nɪɪ Ɩbwaarɛ kakɛɛ
mʊ kɪ man du fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Adam nyɪmɪsa kʊlʊn alibi ɪ ba waa mʊ.
Nyɪmɪsa kʊlʊn alibi katalɛ sʊ mʊ, i bun
ɔkʊmaa nɪmʊ kʊpwɛ. Amaa lɪɪ asa alibi
gaalaagaa kɪwaa kamaa mʊ, ɔmʊ nɪɪ
ɛɛ yɛgɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ taalɛ kyula fɛɛ
nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ, ɪ ba.
17 Nyɪmɪsa kʊlʊn alibi sʊ nɪɪ lewu gyii
asa sʊ ɔlʊn lɪɪ kanɪn nyɪmɪsa kʊlʊn maŋa
sʊ. Nɪɪ Yesu Krisito nyɪmɪsa kʊlʊn gbaa
sʊ mʊ, anyɪmɪsa ba nyɛ kabwaala nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii kyula fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi
mʊ asɛ, nɪɪ ba nyɛ Ɩbwaarɛ asɛ kakyɪna
kakpaa. Ɩmʊ sʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu Krisito
waa mʊ, kɪ kyɔ lewu ɔlʊn mʊ nɪɪ kɪ da
gyii anɛ sʊ mʊ.
18 Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ nyɪmɪsa
kʊlʊn alibi sʊ nɪɪ asa kpini ba gyii kʊpwɛ
mʊ, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ nyɪmɪsa kʊlʊn
ɪkpa kikyiigi sʊ mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ ii kyula
yɛ asa bamʊ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ ba nyɛ nkpa.
19 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Adam kʊlʊn waa
kʊsʊ tɔ ɔlʊn nɪɪ ɔ man nu Ɩbwaarɛ asɛ,
nɪɪ asa kpini ba biliŋi alibi awaapʊ mʊ,
kanɪn maŋa sʊ nɪɪ Yesu Krisito kʊlʊn bɪya
mʊ asʊ kasɛ nu Ɩbwaarɛ asɛ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ
Ɩbwaarɛ kyula asa gaalaagaa fɛɛ bamʊ
ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.
20 Mosesi nbara mʊ ɪ ba nɪn, kɛ ɪ yɛgɛ
asa ba wu alibi mʊ nɪɪ bɛɛ waa mʊ kʊkyɔ.
Amaa alibi kɪwaa kɪ maa nyɛ akyɔ mʊ,
yɛgɛ Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ kɪ nyɛ akyɔ
ki tii sʊ.
21 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ alibi nyɛ ɔlʊn
nyɪmɪsa sʊ nɪɪ ɔ nyɛ lewu mʊ, kanɪn
maŋa sʊ nɪɪ asa ba nyɛ Ɩbwaarɛ kabwaala
fɛɛ maa kyula fɛɛ asa ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.
Ɩmʊ sʊ lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ mʊ,
asa ba nyɛ nkpa kakpaa.

6

Alibi man bɪla ɪ sʊ anɛ sʊ ɔlɔn

1 Kanɪn sʊ, mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ?
A kyaga sʊ an waa alibi kɛ Ɩbwaarɛ
kabwaala mʊ kɪ nyɛ akyɔ ki tii sʊ abɛɛ?
2 Ayee! Alibi ɪ man bɪla sʊ anɛ sʊ ɔlʊn,
lɪɪ fɛɛ i du nɪn fɛɛ a maa wu mʊ, nɛnɛ nɪɪ
an bɪla taalɛ kyɪna alibi mʊ tɔ?
3 Abɛɛ fan man nyi fɛɛ anɛ kpini mʊ nɪɪ
ba gyee anɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ waa
Yesu Krisito tɔ mʊ, ɪ waa fɛɛ anaa mʊ an
waa kʊkʊlʊn mu lewu tɔ abɛɛ?
4 Nɪɪ lɪɪ anɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ sʊ
mʊ, anaa mʊ an wu, nɪɪ ba pula anaa mʊ.
Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ taa
mʊ bʊnyaa kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ mʊ, anɛ
gbaa anɛ an biti a kyɪna kakyɪna pʊpwɛ
tɔ.
5 Fɛɛ anaa mʊ a maa gyɛ kʊkʊlʊn lɪɪ
mʊ kelewu mʊ sʊ mʊ, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ
anaa mʊ an biti a ba an gyɛ kʊlʊn lɪɪ mu
kikyiŋi bwii ba nkpa tɔ mʊ.
6 Nɪɪ an nyi fɛɛ ba da anɛ alibi n-yɪɪ
dɪdaa mʊ yɛ mʊ mata oyu laasa sʊ mɔɔ,
nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ anɛ alibi n-yɪɪ dɪdaa man
bɪla kɪ sʊ ɔlʊn anɛ sʊ, kɛ a man bɪla taa
anɛ n-yɪɪ waa anyɛ sa alibi.
7 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o wu mʊ, ɔ nyɛ
mʊ n-yɪɪ lɪɪ alibi kɪwaa sʊ.
8 Fɛɛ anaa Krisito a maa wu falɛ mʊ,
an kɔɔlɛ gyii fɛɛ anaa mʊ an biti a bʊga
kyɪna.
9 Nɪɪ an nyi fɛɛ Krisito maa kyiŋi lɪɪ
lewu tɔ falɛ mʊ, ɔ mɛɛ bɪla yɛ o wu, nɪɪ
lewu man bɪla ɔ sʊ mʊ sʊ ɔlʊn.

10 Nıı kelewu mʋ nıı o wu mʋ, o wu sa anɛ alibi kılıı kʋlʋn kakpaa, amaa nkpa mʋ nıı ɔ tɛ kımʋ tɔ mʋ, ɔ tɛ sa Ɩbwaarɛ.
11 Kanın ɔkpa maŋa sʋ, fan kıı fanɛ n-yıı fɛɛ fan wu, nıı alibi kıwaa kı man bıla kı sʋ fanɛ sʋ ɔlʋn, amaa fan tɛ sa Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ fan naa Yesu Krisito fan waa kʋkʋlʋn.
12 Ɩmʋ sʋ fan man yɛgɛ alibi i gyii kuwura fanɛ kayıı-wʋlɛ sʋ, kɛ fan man buu atɔ libi mʋ nıı fanɛ kayıı-wʋlɛ ii biti ı waa mʋ.
13 Fan man taa fanɛ n-yıı katın kʋ sa alibi kɛ ı taa waa asun libi, amaa fan taa fanɛ n-yıı sa Ɩbwaarɛ fɛɛ bamʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ bamʋ lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ mʋ, kɛ fan taa fanɛ kayıı-wʋlɛ kpini taa sa mʋ, kɛ ɔ taa fanɛ waa ıkpa kyiigisa atɔ.
14 Nıı fan man bıla yɛgɛ alibi i gyii fanɛ sʋ ɔlʋn, lıı fɛɛ fan man bʋ Mosesi nbara mʋ kasɛ, amaa Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ tɔ nıı fan bʋ.

An gyɛ anyɛ sa Ɩbwaarɛ

15 Kanın sʋ mınɛ nıı an biti a tɔwɛ? Fɛɛ a maa man bıla an bʋ nbara mʋ kasɛ, nıı an nyɛ Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ, a kyaga sʋ an waa alibi? Ayee!
16 Fan man nyi fɛɛ nıı fan kan taa fanɛ n-yıı sa ɔkʋ nıı fan nu mʋ asɛ mʋ, fan gyɛ anyɛ sa ɔsa maŋa. Ɩmʋ sʋ nıı fan kan buu alibi mʋ, fan gyɛ anyɛ sa ımʋ, nıı ıı sʋ fanɛ i kpee lewu tɔ, amaa nıı fan kan buu Ɩbwaarɛ mʋ, ımʋ ı sʋ fanɛ i kpee ıkpa kyiigisa tɔ.
17 Fan kyına fan gyɛ anyɛ sa alibi, amaa n fwaala Ɩbwaarɛ fɛɛ nbıınbıı bırɛ fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini buu kesintin kıkaapʋ mʋ nıı ba taa kaapʋ fanɛ mʋ.
18 Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ fanɛ lıı alibi tɔ, nıı fan ba biliŋi anyɛ sa ıkpa kyiigisa awaasa.
19 Fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı maa man pııta waa ɔlʋn sʋ, nıı n taa kayıı-wʋlɛ tɔ asın n kala n sa fanɛ falɛ. Dıdaa mʋ fan kyına taa fanɛ n-yıı biliŋi anyɛ alibi tɔ, nıı fan waa alibi kıkyɔ tii sʋ. Kanın sʋ nıı ı dagaa fɛɛ nbıınbıı fan taa fanɛ n-yıı kpini fɛɛ anyɛ sa ıkpa kyiigisa awaasa, kɛ fan ba biliŋi Ɩbwaarɛ lɛɛ.
20 Saŋa mʋ nıı fan gyɛ anyɛ sa alibi mʋ, Ɩbwaarɛ ıkpa kyiigisa asın mʋ, fan man taa ımʋ waa sɛhn.
21 Mınɛ tɔnɔ nıı fan nyɛ lıı kanın saŋa maŋa, lıı kanın atɔ maŋa mʋ nıı ndaga ı gyɛ ipeeli-sın sa fanɛ falɛ? Kanın atɔ maŋa ı bıya lewu.
22 Amaa nbıınbıı fan maa man bıla fan gyɛ anyɛ sa alibi falɛ, nıı fan biliŋi anyɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ, tɔnɔ mʋ nıı fen biti fan nyɛ mʋ ı gyɛ fan maa biliŋi Ɩbwaarɛ asa, nıı ı bıya fanɛ nkpa kakpaa.
23 Nıı alibi kʋkɔka ı gyɛ lewu, amaa Ɩbwaarɛ kakɛɛ mʋ nıı ɔ bɔla anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito sʋ sa anɛ ı gyɛ nkpa kakpaa.

7

Asın lıı Mosesi nbara mʋ sʋ

1 Mɛ bırısa ana akɔɔlɛ-gyipu, fanɛ kpini fan nyi fɛɛ saŋa mʋ nıı nyımısa san ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ, saŋa maa nkʋn nıı nbara mʋ ı sʋ ɔlʋn mʋ sʋ.
2 I du nın fɛɛ ɔkyıı kilipu. Saŋa mʋ nıı mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ, kekili nbara mʋ i ŋmina mʋ sa mu-kuli. Amaa nıı mu-kuli mʋ kan wu bırɛ ɔ nyɛ mʋ n-yıı lıı kekili nbara mʋ tɔ.
3 Kanın sʋ nıı ɔ kan kili ɔnyın pʋpwɛ yɛgɛ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ, ɔ lıı mu-kuli kamaa nımʋ. Amaa nıı mu-kuli mʋ kan wu bırɛ ɔ nyɛ mʋ n-yıı lıı kekili nbara mʋ tɔ, nıı ɛɛ bıla taalɛ kili ɔnyın pʋpwɛ nıı ı mɛɛ kaapʋ fɛɛ ɔ lıı mu-kuli kamaa nın.
4 Ɩmʋ sʋ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, kanın maŋa nıı fanɛ gbaa fanɛ fan maa kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii mʋ, fan bɔla mʋ kayıı-wʋlɛ sʋ wu nın. Ɩmʋ sʋ Mosesi nbara mʋ ı man bıla ı sʋ fanɛ sʋ ɔlʋn. Ɩmʋ sʋ nbıınbıı bırɛ fan gyɛ sa Krisito mʋ nıı o wu kyiigi lıı lewu tɔ mʋ, kɛ a nyɛ waa adanbırasa sa Ɩbwaarɛ.
5 Fɛɛ saŋa mʋ nıı an bʋ anɛ gbaa-gbaa kayıı-wʋlɛ kebiti tɔ mʋ, nbara mʋ ı yɛgɛ nıı kayıı-wʋlɛ kebiti mʋ nıı ı gyɛ alibi mʋ, ı waa kusun anɛ n-yıı tɔ, nıı an sun asun libi nıı ı sʋ anɛ ii kpee lewu tɔ.
6 Amaa nbıınbıı an nyɛ anɛ n-yıı lıı nbara mʋ nıı ı daa kyına ŋmina anɛ mʋ tɔ, lıı fɛɛ i du nın fɛɛ anaa Krisito a maa wu. Ɩmʋ sʋ nıı a man bıla an sun nbara dıdaa mʋ nıı ba kyʋrɔɔ yıla mʋ, amaa an sun Ɩbwaarɛ ɔkpa pʋpwɛ mʋ nıı ı bɔla Kayaayu mʋ sʋ.

Mosesi nbara yɛ alibi

7 Ɪmʊ sʊ mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? Nbara
mʊ ɪ gyɛ alibi nɪn abɛɛ? Ayee! Ɪ man gyɛ
alibi nɪn. Nbara mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ n bɪɪ kʊtɔ
mʊ nɪɪ alibi ɪ gyɛ. Nɪɪ nbara mʊ ɪ man
dɪn tɔwɛ yɛ, "Man yɛgɛ fu ansi ɪ payɪ ɔkʊ
atɔ sʊ mʊ" naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bɪɪ kʊtɔ mʊ
nɪɪ onsi-payɪ gyɛ.
8 Nɪɪ nbara ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ alibi a bɔla nyɛ
ɔkpa mɛ tɔ, nɪɪ ɪɪ sʊ mɛ ɔbʊlɛ nɪɪ n biti
alibi kʊmaa kɪwaa tii sʊ. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ nbara
ɪ man bʊ tɔ mʊ, alibi mʊ kɔnɔ ki wu.
9 Saŋa kʊ tɔ mʊ n daa kyɪna yɛgɛ n man
nyi Mosesi nbara mʊ. Amaa saŋa mʊ nɪɪ
n ba bɪɪ Ɪbwaarɛ kɔnɔsa mʊ, nɪɪ n lan bɪɪ
fɛɛ alibi tɔ nɪɪ n tɛ, nɪɪ n wu.
10 Nɪɪ n lan bɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kɔnɔsa mʊ
nɪɪ naafɔɔ ɪ bɪya mɛ nkpa mʊ, ɪ taa mɛ
kpee lewu tɔ.
11 Nɪɪ alibi ɪ bɔla Ɪbwaarɛ kɔnɔsa mʊ sʊ
nyɛ ɔkpa pɪna mɛ, nɪɪ ɪ bɔla ɪmʊ sʊ mɔɔ
mɛ.
12 Mosesi nbara mʊ i du kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ
Ɪbwaarɛ kɔnɔsa mʊ gbaa i du kyɪrɛkyɪrɛ,
nɪɪ i du kyɛɛkyɛɛ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
13 Ɪmʊ sʊ falɛ kʊtɔ danbɪrasa nɪmʊ ɪ
bɪya mɛ lewu nɪn? Ayee! Amaa alibi a
bɔla kʊtɔ danbɪrasa nɪmʊ sʊ nɪɪ ɪ yɛgɛ
nɪɪ n wu lewu. Ɪnɪmʊ ɪ waa nɪn kɛ
alibi ɪ lɪɪ ifuli kaapʊ kanan mʊ nɪɪ i du.
Nɪɪ kɔnɔsa mʊ kɪ yɛgɛ nɪɪ an taalɛ wu
kesintin fɛɛ alibi ɪ gyɛ alibi ɪ man bʊrɔn
nɪn kpini-kpini.

14 An nyi fɛɛ nbara mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
Kayaayu tɔ atɔ nɪn, amaa mɛɛ mɛ bɪrɛ n
gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ nyɪmɪsa nɪn, nɪɪ alibi i gyii
mɛ sʊ nɪɪ ɪ waa mɛ fɛɛ kɪnyɛ.
15 N mee nu mɛ awaasa mʊ kasɛ. Lɪɪ
fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ n biti fɛɛ n waa mʊ, mɛɛ
taalɛ n waa, amaa ɪmʊ nɪɪ n mee biti mʊ,
ɪmʊ nɪɪ n waa.
16 Nɪɪ fɛɛ nɪɪ n kan waa ɪmʊ nɪɪ n mee
biti fɛɛ n waa bɪrɛ, n kyula fɛɛ nbara mʊ
ɪ bʊrɔn.
17 Kanɪn bɪrɛ kanan mʊ nɪɪ i du mʊ,
man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ waa atɔ
waasa libi nɪmʊ, amaa alibi mʊ nɪɪ ɪ bʊ
mɛ tɔ mʊ ɪ waa ɪmʊ.
18 Nɪɪ n nyi fɛɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ tɔ
nɪɪ ɪ gyɛ mɛ kɪbaabʊtɔ dɪdaa mʊ, kʊtɔ
danbɪrasa kʊ kɪ man bʊ mɛ tɔ. Ɪ gyɛ mɛ
kɪpɪrɛ fɛɛ n waa adanbɪrasa, amaa n mɛɛ
taalɛ n waa.
19 Adanbɪrasa mʊ nɪɪ n biti fɛɛ n waa
mʊ, n mɛɛ waa ɪmʊ, amaa alibi mʊ nɪɪ n
mee biti fɛɛ n waa mʊ, ɪmʊ nɪɪ n waa.
20 Fɛɛ nɪɪ n kan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ man
gyɛ mi kebiti fɛɛ n waa mʊ, man gyɛ mɛ
ɪ waa ɪmʊ kanɪn, amaa alibi mʊ nɪɪ ɪ bʊ
mɛ tɔ mʊ, ɪmʊ ɪ waa kanɪn.
21 N wu fɛɛ saŋa kʊmaa mʊ, kanɪn nɪɪ
ɪ waa mɛ nɪn. Lɪɪ fɛɛ saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ
n biti fɛɛ n waa adanbɪrasa mʊ, alibi nɪɪ
ɪ sʊla mɛ naa waa.
22 Nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ, n kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ
nbara mʊ kyula fɛɛ ɪmʊ nɪɪ n biti n buu.
23 Amaa n wu nbara kʊ maa bʊ mɛ tɔ ɪɪ
waa kusun, nɪɪ ɪ kɔ yɛ Ɪbwaarɛ nbara mʊ
nɪɪ n kɔɔlɛ kyula mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ. Nbara
nɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ alibi gyii mi kumu nɪɪ i
loo mɛ n-yɪɪ tɔ kpini.
24 Mɛ awʊrʊfɔ wuya nɪmʊ! Anɪmʊ ii
biti ɔ mɔlɪgɛ mɛ lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ awaasa libi
mʊ nɪɪ kɪɪ sʊ mɛ kii kpee lewu tɔ falɛ?
25 N afwaala Ɪbwaarɛ fɛɛ ɔ bɔla
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ mɔlɪgɛ mɛ.
Mɛ gbaa-gbaa mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ, n buu
Ɪbwaarɛ nbara mʊ, amaa mɛ kɪbaabʊtɔ
dɪdaa mʊ, kii biti alibi kɪwaa.

8

Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ anɛ n-yɪɪ

1 Ɪmʊ sʊ, nbɪɪnbɪɪ Ɪbwaarɛ kʊpwɛ
kubun man bʊ tɔ sa anɛ mʊ nɪɪ anaa Yesu
Krisito an waa kʊkʊlʊn mʊ.
2 Lɪɪ fɛɛ a maa bɔla Yesu Krisito sʊ mʊ,
Ɪbwaarɛ Kayaayu nbara pʊpwɛ mʊ nɪɪ kɪɪ
sa nyɪmɪsa nkpa mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ n nyɛ mɛ
n-yɪɪ lɪɪ nbara mʊ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ, nɪɪ n kan
waa mʊ alibi n biti n wu mʊ.
3 Kʊtɔ mʊ nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪ man
taalɛ waa, kpalɪ fɛɛ anɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ
maa man bɪla kɪ bʊlʊn ki buu nbara
mʊ, Ɪbwaarɛ taalɛ waa fɛɛ maa sun
mʊ gbaa-gbaa mu-bii fɛɛ nyɪmɪsa alibi
awaapʊ keduli. Nɪɪ ɔ taa mʊ n-yɪɪ waa
saraga sa anɛ alibi, ba bun alibi mʊ nɪɪ i
gyii nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ sʊ mʊ kʊpwɛ.
4 Ɪbwaarɛ waa falɛ nɪn kɛ a taalɛ waa
kesintin ɪkpa danbɪrasa mʊ nɪɪ nbara
ii biti mʊ, lɪɪ fɛɛ an man bɪla an buu
anɛ kayɪɪ-wʊlɛ dɪdaa mʊ, amaa an buu
Ɪbwaarɛ Kayaayu kebiti mʊ.

5 Nıı bamʋ nıı ba naa kayıı-wʋlɛ dıdaa
tɔ mʋ, bamʋ nfɛɛrɛ ı dɛ kayıı-wʋlɛ kebiti
sʋ nın, amaa bamʋ nıı ba naa Kayaayu
tɔ mʋ, bamʋ nfɛɛrɛ ı dɛ Kayaayu kebiti
tɔ nın.
6 Fɛɛ kayıı-wʋlɛ kebiti kan gyii ɔkʋ
nfɛɛrɛ sʋ mʋ, ı bıya mʋ lewu nın, amaa
ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu kebiti gyii mʋ
nfɛɛrɛ sʋ mʋ, ı bıya mʋ nkpa yɛ keyuula.
7 Lıı fɛɛ nıı ɔkʋ kan taa mʋ nfɛɛrɛ tʋʋ
kayıı-wʋlɛ kebiti sʋ mʋ, ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ
okisipu. Nıı o mee buu Ɩbwaarɛ nbara,
nıı ɔ mɛɛ taalɛ buu sʋ gbaa.
8 Nıı bamʋ nıı bɛɛ waa bamʋ
kayıı-wʋlɛ kebiti mʋ, ba mɛɛ bɔla
Ɩbwaarɛ ansi.
9 Amaa fanɛ bırɛ fɛn mɛɛ waa fanɛ
kayıı-wʋlɛ kebiti, amaa Ɩbwaarɛ Kayaayu
mʋ nıı kı bʋ fanɛ tɔ mʋ kebiti nıı fɛn waa.
Nıı ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ man sʋ Krisito
Kayaayu mʋ, ɔ man gyɛ Krisito lɛɛ.
10 Amaa fanɛ mʋ nıı Krisito bʋ fanɛ
nkɔlɔ tɔ mʋ bırɛ, fanɛ n-yaayu mʋ nıı ı
bʋ fanɛ tɔ mʋ ı sʋ nkpa. Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ yɛ fanɛ ıkpa i kyiigi mʋ asɛ, amaa lıı
fanɛ alibi sʋ mʋ fanɛ kayıı-wʋlɛ kii biti ki
wu.
11 Nıı ı kan ı gyɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ mʋ nıı
o kyiŋi Yesu lıı lewu tɔ mʋ Kayaayu bʋ
fanɛ tɔ bırɛ, kanın Ɩbwaarɛ mʋ nıı o
kyiŋi Yesu lıı lewu tɔ mʋ, ii biti ɔ sa fanɛ
kayıı-wʋlɛ nkpa, lıı mʋ Kayaayu mʋ nıı
kı bʋ fanɛ tɔ falɛ sʋ.
12 Ɩmʋ sʋ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
nbıınbıı kʋtɔ mʋ nıı kı dagaa ı gyɛ fɛɛ
a man taa anɛ kayıı-wʋlɛ kebiti waa anɛ
kakyına tɔ.
13 Nıı fan kan taa kayıı-wʋlɛ asun libi
waa fanɛ kakyına tɔ bırɛ fen biti fen wu,
amaa nıı fan bɔla Kayaayu mʋ sʋ kina nıı
fan yɛgɛ kayıı-wʋlɛ asun libi mʋ bırɛ, fen
biti fan nyɛ nkpa.
14 Bamʋ nıı ba buu Ɩbwaarɛ Kayaayu
ɔkpa kaapʋsa bamʋ mʋ, bamʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii ana.
15 Lıı fɛɛ Kayaayu mʋ nıı Ɩbwaarɛ sa
fanɛ mʋ, mɛɛ waa fanɛ anyɛ kɛ fan baa
fan sʋ kufuu. Amaa fan nyɛ Kayaayu mʋ
nıı kıı waa fanɛ Ɩbwaarɛ mu-bii ana. Ɩmʋ
ɔlʋn tɔ nıı an taalɛ tıı Ɩbwaarɛ yɛ, "Abaa!
Anɛ-Sɛ."
16 Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ gbaa-gbaa ı lɛɛ
ı kaapʋ anɛ nkɔlɔ tɔ kesintin fɛɛ an gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii ana.
17 Nıı a maa gyɛ mu-bii ana falɛ sʋ
mʋ, an biti a nyɛ kʋtɔ mʋ nıı ɔ da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa anɛ mʋ. Nıı
anaa Krisito an biti a bʋga nyɛ kanın kʋtɔ
maŋa. Amɔɔ ana mʋ an bʋga gyii mʋ
awʋrʋfɔ mʋ, pɔyı kɛ ana mʋ a bʋga gyii
mʋ bʋnyaa mʋ.

Kakaakʋ bʋnyaa kı nyɛ

18 Nıı n wu fɛɛ nbıınbıı awʋrʋfɔ mʋ nıı
an gyii falɛ mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa kaala
bʋnyaa mʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ kaapʋ
anɛ mʋ.
19 Ɩbwaarɛ atɔ tʋʋsa mʋ kpini bɛɛ
gyʋgyʋʋ ba gyoo Ɩbwaarɛ ɔ ba lɛɛ mu-bii
ana mʋ kaapʋ.
20 Nıı atɔ tʋʋsa mʋ kpini ı ba waa atɔ
kıyan mʋ nıı ı man gyɛ ımʋ kebiti sʋ,
amaa Ɩbwaarɛ ı waa ımʋ kanın kɛ ɔ sa
ımʋ tamaa.
21 Lıı fɛɛ atɔ tʋʋsa mʋ kpini bee biti ba
kɔɔlɛ bamʋ n-yıı lıı lewu yɛ kinyita tɔ, kɛ
ba ba nyɛ bamʋ n-yıı yɛ bʋnyaa mʋ nıı ı
dɛ sa Ɩbwaarɛ mu-bii ana mʋ.
22 Nıı an nyi fɛɛ atɔ tʋʋsa mʋ kpini bɛɛ
yıyɛɛ ba fʋʋ halıı ndaga, fɛɛ kanan mʋ
nıı ɔkyıı ii duŋi mʋ.
23 Nıı ı man gyɛ ımʋ nkʋn ıı yıyɛɛ,
amaa anɛ gbaa-gbaa mʋ nıı an nyɛ
Kayaayu mʋ nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ kakɛɛ
gyankpaasa mʋ gbaa an yıyɛɛ anɛ nkɔlɔ
tɔ. An yıyɛɛ an gyoo kakɛ mʋ nıı Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ taa anɛ waa mu-bii ana, kɛ ɔ kɔɔlɛ
anɛ kayıı-wʋlɛ yɛgɛ mʋ.
24 Lıı tamaa mʋ nıı an sʋ mʋ sʋ mʋ,
Ɩbwaarɛ mɔlıgɛ anɛ. Amaa nıı ɔkʋ sʋ
tamaa lıı kʋtɔ mʋ nıı ɔ tɛɛ wʋla wu mʋ,
man gyɛ tamaa kpini-kpini. Nıı anımʋ ı
sʋ tamaa kʋtɔ mʋ nıı ɔ tɛɛ wʋla ɔ sʋ mʋ
sʋ?
25 Amaa kʋtɔ mʋ nıı an man pııta
nyɛ nıı an sʋ ımʋ sʋ tamaa mʋ an nyɛ
kenyiita nın an gyoo kımʋ.
26 Kanın ɔkpa kʋlʋn sʋ nıı Kayaayu mʋ
ı kyɛ anɛ tɔ saŋa mʋ nıı anɛ n-yıı ı yɔɔ
anɛ mʋ. Kpalı fɛɛ a maa man nyi kʋtɔ mʋ
nıı a kʋlɛ, nıı a man nyi kanan mʋ nıı a
tɔwɛ anɛ kabwaarɛ-kʋlɛ tɔ mʋ, Kayaayu
mʋ gbaa-gbaa ii muusi ɛɛ tɔwɛ atɔwɛ-bi
mʋ nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa kɔnɔ tɔwɛ nıı ɔ
yılɛ tɔ ɛɛ kʋlɛ ɛɛ kyɛ anɛ tɔ.

27 Nıı Ɩbwaarɛ mʊ nıı o nyi anɛ nkɔlɔ
tɔ mʊ, nyi nfɛɛrɛ mʊ nıı ı bʊ Kayaayu mʊ
tɔ, lıı fɛɛ Kayaayu mʊ ı yılɛ tɔ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ
sa akɔɔlɛ-gyipu mʊ lıı Ɩbwaarɛ kebiti sʊ.

An kyɔ bamʊ nıı ba kɔ gyii lıı mʊ

28 Nıı an nyi fɛɛ atɔ kʊmaa mʊ nıı ı ba
mʊ, Ɩbwaarɛ sʊ ımʊ kpini ɛɛ waa kusun,
kɛ i kpee naa lʊwɛ danbırasa sa bamʊ nıı
bee biti mʊ asın mʊ. Bamʊ ı gyɛ asa mʊ
nıı Ɩbwaarɛ wʊla tıı, fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ
wʊla tɔwɛ yıla mʊ.
29 Nıı bamʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla o nyi
mʊ, nıı ɔ lɛɛ bamʊ yıla kɛ ba ba waa fɛɛ
mu-bii keduli mʊ, kɛ mu-bii mʊ ɔ ba waa
nbii damantɛ mʊ tɔ obii gyankpaasa.
30 Nıı bamʊ nıı ɔ lɛɛ yıla mʊ, ɔ tıı bamʊ,
nıı bamʊ nıı ɔ tıı mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ bamʊ
ıkpa i kyiigi mʊ asɛ, nıı bamʊ nıı bamʊ
ıkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ, ɔ taa mʊ bʊnyaa
mʊ sa bamʊ.
31 Ɩnımʊ kpini kamaa mʊ, mınɛ nıı an
biti a tɔwɛ? Fɛɛ nıı Ɩbwaarɛ kan ɔ yılɛ
anɛ kamaa mʊ, anımʊ ı taalɛ kɔ yɛ anɛ?
32 Nıı Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ man kina
mu-bii kıtaa sa, nıı lıı anɛ alibi sʊ mʊ,
ɔ yɛgɛ nıı o be wu sa anɛ mʊ, mınɛ sʊ nıı
ɔ mɛɛ yɛ ɔ taa atɔ kpini tii mʊ sʊ bwaala
anɛ?
33 Nıı Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa maa tɔwɛ yɛ
an gyii asʊ mʊ, anımʊ ii biti ɔ taalɛ pwıı
anɛ mʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ yıla sa mʊ
n-yıı mʊ?
34 Anımʊ ı gyɛ ɔmʊnı o bun anɛ kʊpwɛ?
Yesu Krisito abɛɛ. Ayee! Mʊ i wu sa anɛ
nıı o kyiŋi lıı lewu tɔ sa anɛ, nıı ɔ tɛ
Ɩbwaarɛ gyisa sʊ ɔ yılɛ tɔ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ kyɛ
anɛ tɔ.
35 Mınɛ ı taalɛ barıgɛ anɛ lıı Krisito
kebiti mʊ tɔ? Kayıyɛɛ, abɛɛ kıkpınɛ, abɛɛ
kanyanla, abɛɛ akʊn, abɛɛ kitiri, atɔ mʊ
nıı a sʊ kufuu, abɛɛ kımɔmɔ? Ɩnımʊ
kpini ı mɛɛ taalɛ barıgɛ anɛ lıı Yesu kebiti
mʊ tɔ.
36 N tɔwɛ kanın lıı fɛɛ Asınkyan yılasa
mʊ ı tɔwɛ yɛ,

"O! Ɩbwaarɛ, kpalı fʊ sʊ bɛɛ mɔɔ anɛ kakɛ
kʊmaa,
nıı ba taa anɛ waa fɛɛ nbʊlʊpʊ mʊ
nıı bee biti ba naa mɔɔ bamʊ mʊ."

37 Amaa lıı Yesu Krisito kebiti mʊ nıı ɔ sʊ
sa anɛ sʊ mʊ, an kɔ an lıı ımʊ kpini-kpini
tɔ.
38 Nıı n nyi ı maa gyɛ kesintin fɛɛ lewu
nın o, nkpa nın o, Ɩbwaarɛ nbɔɔ nın
o, nbwıı libi nın o, atɔ mʊ nıı ı bʊ tɔ
nbıınbıı nın o, atɔ mʊ nıı ii biti ı ba nın
o, kasɛ sʊ atɔ nın o, ɔlʊn nın o,
39 sʊsʊ nın o, kasɛ tɔ kasɛ tɔ atɔ nın o,
atɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ tʊʊ mʊ, kʊkʊ mɛɛ
taalɛ barıgɛ kebiti mʊ nıı kı bʊ an naa
mʊ nsana lıı Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito sʊ.

9

Ɩbwaarɛ lɛɛ Ɩsırayı abi fɛɛ mʊ asa bitisa

1 Lıı maa Krisito a maa gyɛ kʊkʊlʊn sʊ
mʊ, asın mʊ nıı n tɔwɛ falɛ ı gyɛ kesintin,
n mɛɛ tın antıŋɛsa. Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʊ yɛ mɛ nfɛɛrɛ tɔ ii gyii mɛ kesintin, fɛɛ
ımʊ nıı n tɔwɛ falɛ ı man gyɛ antıŋɛsa.
2 Mɛ ɔtɔ tɔ ı fɔyı mɛ nıı mɛ kɔkɔlɔ tɔ ki
nyita sa mɛ asa.
3 Naafɔɔ nıı ii biti ı waa mʊ, n biti n taa
mɛ n-yıı sa kɛ Ɩbwaarɛ ɔ tɔwɛ mɛ nnɔ, kɛ
ı barıgɛ maa Yesu nsana, kɛ ı yɛgɛ mɛ asa
Ɩsırayı abi ba nyɛ nkpa.
4 Ɩsırayı abi ba gyɛ Ɩbwaarɛ asa. Bamʊ
nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ nıı ɔ taa bamʊ waa mʊ
asa, bamʊ nıı ɔ lɛɛ mʊ bʊnyaa kparɛ
mʊ kaapʊ, nıı maa bamʊ ba waa katɔwɛ
kyula, nıı ɔ sa bamʊ mʊ Nbara mʊ, nıı
ɔ kaapʊ bamʊ ɔkpa mʊ nıı ba taa sʊ sun
mʊ, nıı bamʊ nıı ɔ da kɔkɔlɔ sʊ sa.
5 Nıı Ɩsırayı abi banımʊ tɔ nıı Ɩbwaarɛ
asa kparɛ-kparɛ mʊ ba lıı, nıı Krisito maa
ba fɛɛ nyımısa kayıı-wʊlɛ tɔ mʊ, ɔ lıı
kanın kınaana maŋa tɔ. Ɩbwaarɛ ı gyɛ
ɔmʊnı kʊtɔ kʊmaa kı bʊ mʊ kasɛ, nıı
ayın-bi a gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Amen!
6 Amaa ı man gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ man waa
asın mʊ nıı ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ yıla
mʊ tɔ nın. Kpalı fɛɛ man gyɛ bamʊ nıı
ba lıı Ɩsırayı kınaana mʊ tɔ kpini ı gyɛ
Ɩsırayı abi kesintin.
7 Abɛɛ ı man gyɛ bamʊ nıı ba lıı Abra-
ham kınaana mʊ tɔ kpini ı gyɛ Abraham
anaana-bii. Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ sa
Abraham yɛ, "Lıı Isaki kanan tɔ nıı fii biti
fʊ nyɛ anaana-bii.

8 Asɪn mʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, man gyɛ nbii
mʊ nɪɪ Abraham kʊʊgɛ mʊ kpini ɪ gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii ana. Amɔɔ bamʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham mʊ
nkʊn ɪ gyɛ mʊ anaana-bii.
9 Kpalɪ fɛɛ falɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ Abraham, 'Kesu kakʊ falɛ
saŋa kɛ n ba bwii ba mʊ, fʊ-ka Sara ii biti
ɔ kʊʊgɛ kebii-nyɪnsa-bii.'
10 "Man gyɛ ɪmʊ nkʊn. Amaa ɔkyɪɪ
mʊ nɪɪ ba tɪɪ mʊ yɛ Rebeka mʊ ɔ kʊʊgɛ
nbwaara-bii mʊ nɪɪ bamʊ-sɛ gyɛ anɛ
naana Isaki.
11 Amaa ba maa man pɪɪta kʊʊgɛ bamʊ
gbaa kɛ ba waa asɪn danbɪrasa abɛɛ alibi
mʊ, Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ kaapʊ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɔkʊ nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʊ mʊ, ɪ man
bɔla ɔsa maa awaasa sʊ.
12 Lɪɪ fɛɛ pɔyɪ ba kʊʊgɛ nbii mʊ
Ɩbwaarɛ tɔwɛ Rebeka yɛ, 'Ɔbɪlɪsa asɛ mʊ
ii biti o be sun kebii asɛ mʊ.'
13 Kanɪn nɪɪ ɔ wʊla tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, 'N biti Gyekobu, amaa n
kisi Esawu.'
14 "Ɩmʊ sʊ nɛnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ?
A tɔwɛ yɛ Ɩbwaarɛ mɛɛ waa mʊ asɪn
kyɛɛkyɛɛ abɛɛ? Ayee, ɪ man gyɛ kanɪn.
15 Kpalɪ fɛɛ ɔ tɔwɛ Mosesi yɛ,

'Ɔmʊ nɪɪ n biti n wu kʊwɛɛ mʊ, mʊ nɪɪ n
biti n wu kʊwɛɛ,
nɪɪ ɔmʊ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ kɪɪ kyɔɔ mʊ
sʊ mʊ, mʊ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ kii biti kɪ
kyɔɔ mʊ sʊ.'

16 Ɩmʊ sʊ ɪ man gyɛ nyɪmɪsa kɪpɪrɛ sʊ
abɛɛ maa kpan mʊ n-yɪɪ sʊ, amaa ɪ gyɛ
Ɩbwaarɛ kʊwɛɛ kuwu nɪn.
17 Kpalɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ
Ɩbwaarɛ tɔwɛ Faro yɛ, 'Ɩnɪmʊ sʊ nɪɪ n
bun fu kuwura kɛ n bɔla fʊ sʊ lɛɛ mɛ ɔlʊn
kaapʊ, kɛ asa mʊ nɪɪ ba bʊ dulinyaa kpini
tɔ ba yɪn mɛ kɪtɪɪ.'
18 Ɩnɪmʊ kpini ɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti o wu kʊwɛɛ mʊ, bamʊ nɪɪ
ee wu kʊwɛɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ee biti ba waa
mʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ, ɛɛ yɛgɛ nɪɪ ba waa
kʊsʊ tɔ ɔlʊn.
19 "Fanɛ tɔ ɔkʊ ii biti ɔ taasɛ mɛ yɛ,
'Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ kina
Ɩbwaarɛ kebiti mʊ, mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ san ɛɛ pwɪɪ anɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn sʊ?'
20 Amaa nyɪmɪsa, fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ, nɪɪ fɪɪ
taalɛ tɔwɛ gyaŋa Ɩbwaarɛ? Kʊtɔ pɔyɪsa
ɪ taalɛ tɔwɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ pɔyɪ kɪmʊ mʊ yɛ,
'Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʊ pɔyɪ mɛ falɛ?'
21 Lɪɪ fɛɛ ɔpɔyɪpʊ sʊ ɔkpa fɛɛ ɔ barɪgɛ
kabɔlɛ kuli tɔ kɪnyɔ, kɛ ɔ taa kʊkʊ pɔyɪ
lapɛ mʊ nɪɪ bɛɛ yɛgɛ bɛɛ yɪla kensi-gyii
akɛ, kɛ ɔ taa kʊkʊ pɔyɪ lapɛ mʊ nɪɪ bee
gyii tɔ kakɛ kʊmaa.
22 "Kanɪn ɔkpa kʊlʊn sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii
biti fɛɛ ɔ lɛɛ mʊ agbʊ kaapʊ asa, kɛ ba wu
mʊ ɔlʊn mʊ, amaa bamʊ nɪɪ ɔ nyɛ agbʊ
bamʊ sʊ, nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ o nyita bamʊ mʊ,
ɔ nyɛ kenyiita gaa sa bamʊ.
23 Nɪɪ ɔ bɪla ee biti fɛɛ ɔ lɛɛ mʊ bʊnyaa
kparɛ mʊ kaapʊ mʊ asa mʊ nɪɪ ee wu
bamʊ kʊwɛɛ, nɪɪ ba gyɛ bamʊ nɪɪ ɔ lɔŋɔ
bamʊ yɪla sa mʊ bʊnyaa mʊ.
24 Anɛ ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ, nɪɪ ɪ
man gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ nkʊn, amaa ɔ
tɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ
gbaa.
25 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ
ɔtɔwɛpʊ Hoseya ɔwʊlɛ mʊ tɔ mʊ yɛ,
'Asa mʊ nɪɪ naafɔɔ ba man gyɛ mɛ asa
mʊ, n biti n tɪɪ bamʊ mɛ asa.
Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ n man sʊ kebiti
sa bamʊ mʊ, n biti n biti bamʊ.'
26 Nɪɪ ii biti ɪ ba fɛɛ opula mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ bamʊ yɛ,
'Fan man gyɛ mɛ asa mʊ,
kanɪn opula maŋa tɔ nɪɪ bee biti
ba tɪɪ bamʊ, Ɩbwaarɛ nkpa wuya
mu-bii ana.' "
27 Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya gbaa kuusi
tɔwɛ lɪɪ Ɩsɪrayɪ abi sʊ yɛ,
"Halɪɪ Ɩsɪrayɪ abi ba maa kyɔ fɛɛ ɔpʊ
kɔnɔ kɪkyafa falɛ gbaa mʊ,
bamʊ tɔ akalɪsa akʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ ba mɔlɪgɛ.
28 Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ii biti o gyii mʊ asɪn
kasɛ sʊ bilen-bilen kɛ ɔ lʊwɛ ɪmʊ
kɛ ɔ tɪn ɪmʊ kɪdɪyɛ."
29 I du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Isaya wʊla
tɔwɛ yɪla mʊ yɛ,
"Fɛɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ Ɔlʊn kpini wuya
man dɪn dan yɛgɛ anɛ odu tɔ sa akʊ
yɪla mʊ,
naafɔɔ an dɪn muuri fɛɛ Sodom yɛ
Gomora abi mʊ."

Ɩsɪrayɪ abi ba man kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii

30 Ɪmʋ sʋ mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? An
biti an tɔwɛ yɛ, bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi, nɪɪ bamʋ ansi an man payɪ
bee biti ɪkpa kyiigisa mʋ, lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ
Yesu gyii sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ bamʋ fɛɛ
bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
31 Amaa Ɪsɪrayɪ abi mʋ bɪrɛ, ba payɪ
ansi bee buu nbara mʋ bee biti fɛɛ
Ɪbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ bamʋ yɛ bamʋ ɪkpa i
kyiigi mʋ asɛ, yɛgɛ ba man nyɛ ɪmʋ.
32 Mɪnɛ maa waa sʋ? Lɪɪ fɛɛ ba man
taa kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ bee biti, amaa ba sʋ ba
naa yɛ awaasa sʋ nɪn. Nɪɪ ba siti "Kubuu
sitisa" mʋ lɪɪ tɪyɛ,
33 fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ lɪɪ
Yesu mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ sa kubuu nɪmʋ asɪn
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,

"Fan kɪɪ! N taa kubuu mʋ nɪɪ kɪ yɛgɛ asa
ba siti mʋ yɪla Siyon kadɛ tɔ.
Kɛ kanɪn kɪfʋlɛ-buu maŋa kɪ yɛgɛ asa
ba lɪɪ bɛɛ tɪyɛ.
Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ,
mɛɛ yɛ o gyii ipeeli."

10

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ
kɔkɔlɔ biti yɛ mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɪ gyɛ yɛ
Ɪbwaarɛ ɔ mɔlɪgɛ Ɪsɪrayɪ abi.
2 Lɪɪ fɛɛ n taalɛ gyii kesintin lɪɪ bamʋ sʋ
kaapʋ fɛɛ bɛɛ payɪ ansi bee buu Ɪbwaarɛ
bɪrɛ, amaa bamʋ kensi payɪ man yɪlɛ
kinyi sʋ.
3 Nɪɪ ba man nyi kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
ɪɪ kɔɔlɛ asa fɛɛ bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
Ɪmʋ sʋ bɛɛ kɪɪ fɛɛ bamʋ gbaa-gbaa bamʋ
awaasa ɪ yɛgɛ nɪɪ bamʋ ɪkpa i kyiigi. Ɪmʋ
sʋ ba man bɪya bamʋ n-yɪɪ kasɛ ba buu
Ɪbwaarɛ ɪkpa mʋ nɪɪ ɪ yɛgɛ o kyula fɛɛ
bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
4 Ɪmʋ kesintin ɪ gyɛ yɛ Krisito ɪ waa
nbara mu kusun mʋ lʋwɛ, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ
tɔwɛ yɛ mʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
5 Mosesi kaapʋ asa kanan mʋ nɪɪ ba
buu nbara mʋ, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ kɔɔlɛ bamʋ
fɛɛ bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ. Nɪɪ ɔ
kyʋrɔɔ yɛ, "Ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ o buu
ɪnɪmʋ mʋ ee biti ɔ nyɛ nkpa lɪɪ ɪmʋ sʋ."
6 Amaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ
ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ asa yɛ bamʋ
ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, "Man
kan tɔwɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ, anɪmʋ ii biti o
dii kpee sʋsʋ? (ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ, kɛ ɔ kpɪlɪgaa
Yesu ba kasɛ),
7 abɛɛ man tɔwɛ yɛ, anɪmʋ ii biti ɔ
kpɪlɪgɛ kpee kasɛ-kasɛ tɔ? (ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ,
kɛ ɔ naa kʋsaa Yesu lɪɪ kamandɛ tɔ ba.)"
8 Amaa nɛnɛ nɪɪ ɪ kyaga sʋ ɪ tɔwɛ?
"Ɪbwaarɛ asɪn mʋ i tiri fʋ tɔ, nɪɪ ɪ bʋ
fʋ kɔnɔ tɔ yɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ." Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii asɪn mʋ nɪɪ an tɔwɛ mʋ.
9 Nɪɪ fʋ kan taa fʋ kɔnɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ,
Yesu ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ, nɪɪ fʋ kɔɔlɛ gyii
fʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu
tɔ mʋ, fii biti fʋ nyɛ kamɔlɪgɛ.
10 Lɪɪ fɛɛ kɔkɔlɔ tɔ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ kɔɔlɛ
ee gyii, nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ mʋ fɛɛ mʋ ɪkpa
i kyiigi. Nɪɪ ɔ kan lɛɛ kɔnɔ tɔwɛ yɛ Yesu ɪ
gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
11 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ
kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ, ɔ mɛɛ yɛ o gyii ipeeli
kpaa."
12 Gyiwu abi ba man kwɪɪ yɛ bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ. Lɪɪ
fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ kʋlʋn ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ sa asa
kpini. Nɪɪ ɔ sʋ kʋsee kʋkyɔ ɛɛ sa ɔkʋmaa
mʋ nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʋ kɪtɪɪ mʋ,
13 fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʋ
ɪ tɔwɛ yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ kɪtɪɪ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ."
14 Nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa kɛ bamʋ nɪɪ
ba man pɪɪta kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ, ba taalɛ
tɪɪ mʋ kɪtɪɪ? Nɪɪ ba man kan nu mʋ asɪn
mʋ, nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa kɛ ba kɔɔlɛ
mʋ gyii? Nɪɪ ɔkʋ man pɪɪta tɔwɛ bamʋ
abwaarɛsɪn mʋ, nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa
kɛ ba nu?
15 Nɪɪ ɔkʋ man kan sun bamʋ yɛ ba naa
tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ, nɛnɛ nɪɪ bee biti
ba waa kɛ ba naa tɔwɛ asɪn mʋ? Ɪbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "Bamʋ nɪɪ
ba naa bɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ, bamʋ
kɪnatɛ mʋ kɪ bʋrɔn gaa."
16 Amaa man gyɛ Ɪsɪrayɪ abi kpini
ɪ kɔɔlɛ asɪn danbɪrasa mʋ gyii. Lɪɪ
fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ, anɪmʋ ɪ kɔɔlɛ anɛ
asɪn tɔwɛsa mʋ gyii?"
17 Kanɪn bɪrɛ lɪɪ asɪn danbɪrasa mʋ
kɪtɔwɛ lɪɪ Yesu Krisito sʋ nɪɪ asa bee nu

asɪn mʊ. Nɪɪ lɪɪ asɪn mʊ kinu sʊ, nɪɪ asa
bɛɛ kɔɔlɛ bee gyii.
18 Amaa n taasɛ yɛ, Gyiwu abi mʊ nɪɪ
ba man kɔɔlɛ gyii mʊ, ba man nu asɪn
mʊ nɪn? Ba nu yɛ bamʊ asʊ. Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,
"Asɪn danbɪrasa kɪtɔwɛ mʊ, ii kpee
dulinyaa tɔ kpini,
nɪɪ asɪn tɔwɛsa nɪmʊ i kpee ɪsʊwʊlɛ
kpini sʊ."
19 N bɪla taasɛ yɛ, "Ɪsɪrayɪ abi ba man nu
kasɛ nɪn? Ba nu kasɛ, lɪɪ fɛɛ Mosesi wʊla
gyankpaa tɔwɛ bamʊ yɛ, Ɪbwaarɛ yɛ,
'N biti n taa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi mʊ,
nɪɪ ba man gyɛ kʊbʊ fɛɛ fanɛ mʊ, waa
fanɛ kensi payɪ.
N biti n taa asa mʊ nɪɪ ba man nyi mɛ
mʊ waa fanɛ agbʊ.'
20 Nɪɪ ɔtɔwɛpʊ Isaya yɪlɛ kɪnyɪntɔ kyaga
sʊ tɔwɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ yɛ,
'Bamʊ nɪɪ ba man kɪɪ biti mɛ gbaa mʊ,
bamʊ nɪɪ n yɛgɛ nɪɪ ba wu mɛ.
Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man taasɛ mɛ sʊ mʊ,
n lɛɛ mɛ n-yɪɪ n kaapʊ bamʊ.'
21 Amaa lɪɪ Ɪsɪrayɪ abi mʊ sʊ bɪrɛ Ɪbwaarɛ
tɔwɛ yɛ,
'Halɪɪ Ɪsɪrayɪ abi ba maa bamʊ kʊsʊ tɔ
ɔlʊn,
yɛ bamʊ kikina mɛ sʊ mʊ, n san n da
kɪbaa n tɪɪ bamʊ kakɛ kʊmaa yɛ ba
ba mɛ asɛ.' "

11

Ɪbwaarɛ wu Ɪsɪrayɪ abi mʊ kʊwɛɛ

1 Nɪɪ n taasɛ yɛ, Ɪbwaarɛ kina mʊ asa
Ɪsɪrayɪ abi nɪn abɛɛ? Ayee! Ngbaa mɛ n
gyɛ Ɪsɪrayɪ obii nɪn. Nɪɪ n gyɛ Abraham
kanaana-bii nɪɪ n lɪɪ Bengyamin kebunɔ.
2 Ɪbwaarɛ man kina mʊ asa mʊ nɪɪ
ɔ wʊla o nyi bamʊ mʊ. Nɪɪ fan man
nyiŋi asɪn mʊ nɪɪ Eligya tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ mʊ? Eligya maa fabɪlɛ ɛɛ sa
Ɪbwaarɛ lɪɪ Ɪsɪrayɪ abi sʊ yɛ,
3 "Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ, ba mɔɔ fʊ
atɔwɛpʊ kpini, nɪɪ ba boyi fʊ saraga nswɪɪ
kpini. Nɪɪ mɛ nkʊn i sii nɪɪ bee biti ba
mɔɔ mɛ."
4 Amaa Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "N lɛɛ
anyɪn ngbɪn nsunɔ yɪla sa mɛ n-yɪɪ, nɪɪ
bamʊ ɔkʊ gbaa man muŋa ɔdakpa Baali."
5 Kanɪn sʊ anɛ saŋa nɪmʊ tɔ gbaa,
Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ asa kalɪsa akʊ lɪɪ mʊ
kabwaala sʊ.
6 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kɪlɛɛ mʊ ɪ gyɛ kabwaala
sʊ bɪrɛ, kanɪn bɪrɛ ɪ man bɪla ɪ gyɛ kusun
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa sun. Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ
kusun sʊ bɪrɛ, kabwaala man bɪla kɪ gyɛ
kabwaala.
7 Ɪmʊ sʊ mɪnɛ? Kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi
bɛɛ kpan bamʊ n-yɪɪ bee biti mʊ ba man
nyɛ kɪmʊ, amɔɔ bamʊ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ
bamʊ mʊ ɪ nyɛ. Amaa bamʊ mʊ nɪɪ ba
san mʊ nkɔlɔ ɪ bʊlʊn.
8 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Isaya tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
"Ɪbwaarɛ waa bamʊ nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ amelen-
sipu,
nɪɪ ba mɛɛ taalɛ taa bamʊ ansi wu,
nɪɪ ba mɛɛ taalɛ taa bamʊ asʊ gbaa
nu
ba fʊʊ ndaga kakɛ nɪmʊ."
9 Nɪɪ Dawidi gbaa tɔwɛ lɪɪ Ɪlʊn ɪwʊlɛ mʊ
tɔ yɛ,
"Ɪbwaarɛ ɔ yɛgɛ bamʊ ansi ogyikpa i
bilinji ɔdʊʊ da bamʊ,
kɛ ɪ bɪla yɛgɛ ba lɪɪ tɪyɛ, kɛ ɪ baa ɪ gyɛ
bamʊ kʊsʊ bɪɪtɛ.
10 Ɪbwaarɛ ɔ yɛgɛ bamʊ ansi i bun kɛ ba
man bɪla wu,
kɛ ɔ yɛgɛ awʊrʊfɔ i nu bamʊ kɛ ɪ yɛgɛ
ba nyɔn tɔ kakpaa."

Ɪbwaarɛ kamɔlɪgɛ mʊ kɪ dɛ sa asa kpini

11 Nɪɪ n bɪla taasɛ yɛ, "Ɪsɪrayɪ abi ba
maa siti tɪyɛ mʊ, ba mɛɛ bɪla taalɛ kʊsʊ?
Ayee!" Amaa lɪɪ bamʊ alibi sʊ mʊ, bamʊ
nɪɪ ba man gyɛ Ɪsɪrayɪ abi mʊ bee biti ba
ba nyɛ kamɔlɪgɛ kɛ ɪ yɛgɛ Ɪsɪrayɪ abi ba
nyɛ kayɪɪ basa.
12 Nɪɪ fɛɛ Ɪsɪrayɪ abi alibi ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ
dulinyaa tɔ asa kpini ba nyɛ atɔ kparɛ, nɪɪ
Ɪsɪrayɪ abi kɪtɪyɛ kɪnɪmʊ kɪ yɛgɛ kɛ bamʊ
nɪɪ ba man gyɛ Ɪsɪrayɪ abi ba nyɛ tɔnɔ gaa
mʊ, mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ dulinyaa tɔ asa ba mɛɛ
yɛ ba nyɛ nɪɪ fɛɛ Ɪsɪrayɪ abi mʊ ba kan
bwii kɔɔlɛ gyii mʊ?
13 Nbɪɪnbɪɪ n tɔwɛ n sa fanɛ mʊ nɪɪ fan
man gyɛ Gyiwu abi mʊ nɪn. Fɛɛ n maa
gyɛ Krisito osunpu mʊ nɪɪ o sun mɛ fanɛ
asɛ mʊ, kusun mʊ ki gyii mi ansi.
14 N sʊ tamaa fɛɛ akʊtɔ mi kusun mʊ
kii biti kɪ taalɛ yɛgɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ asa

ba nyɛ kayıı basa kɛ bamʋ akʋ ba nyɛ kamɔlıgɛ.
15 Saŋa mʋ nıı Ibwaarɛ kina Isırayı abi
mʋ, ımʋ ı yɛgɛ nıı dulinyaa abi ba bwii ba
Ibwaarɛ asɛ. Kanın sʋ nıı Ibwaarɛ bwii
kɔɔlɛ Isırayı abi mʋ, ii biti ı baa i du nın
fɛɛ alewupu ii bwii kyiŋi ba nkpa tɔ.
16 Fɛɛ nıı ba kan lɛɛ atɔ kʋ tɔ ıkʋ waa
saraga sa Ibwaarɛ mʋ, ımʋ nıı ı san mʋ
gbaa ı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ nın. Fɛɛ nıı ba taa
oyu ilin waa saraga sa Ibwaarɛ mʋ, kanın
bırɛ n-yaabi mʋ kpini ı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ.
17 Isırayı abi ba du nın fɛɛ olifu oyu
mʋ nıı ba duu kımʋ kewu tɔ, nıı bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, ba du fɛɛ
olifu oyu mʋ nıı kı kɔyı afitiri tɔ mʋ. I du
nın fɛɛ ba maa ŋɛ kewu tɔ oyu duusa mʋ
kıyaa-bi kʋ fɔyı, kɛ ba taa afitiri tɔ lɛɛ mʋ
kıyaa-bi ba ŋmina kyaga kuduusa mʋ sʋ.
Nıı ı kan ba kanın mʋ n-yaabi mʋ nıı ba
ŋmina kyaga mʋ, ıı nyɛ nkyu danbırasa ıı
lıı oyu duusa mʋ ilin tɔ. Nıı fan kıı ınımʋ
mʋ, fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi
mʋ, fanɛ ı gyɛ n-yaabi mʋ nıı ba taa lıı
afitiri tɔ mʋ.
18 Imʋ sʋ fan man kaapʋ fanɛ n-yıı fɛɛ
fan kyɔ kewu tɔ oyu duusa mʋ n-yaabi
mʋ. Lıı fɛɛ man gyɛ fanɛ ıı sa ilin mʋ
nkpa, amaa ilin mʋ ıı sa fanɛ nkpa.
19 Akʋtɔ fii biti fʋ tɔwɛ yɛ, "Ba ŋɛ
n-yaabi fɔyı kɛ ba nyɛ taa mɛ ŋmina
kyaga sʋ."
20 I bʋ tɔ kanın. Lıı fɛɛ ba maa man
kɔɔlɛ gyii sʋ nıı ba ŋɛ bamʋ fɔyı. Nıı
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii sʋ nıı fan ba yii bamʋ
ayaa tɔ. Kanın sʋ fan man kan kʋsaa fanɛ
n-yıı, amaa fan baa fan daa fanɛ n-yıı sʋ.
21 Lıı fɛɛ fan baa fen nyi fɛɛ Ibwaarɛ
maa man yɛgɛ Gyiwu abi mʋ nıı ba yılɛ sa
oyu duusa mʋ kʋsʋ bııtɛ mʋ, kanın maŋa
nıı ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ fanɛ gbaa.
22 Imʋ sʋ fan kıı kanan mʋ nıı Ibwaarɛ
wu asa kʋwɛɛ yɛ mʋ katalɛ ɔkpa sʋ.
Bamʋ nıı ba waa mʋ kʋsʋ ɔlʋn mʋ, ɛɛ
talɛ bamʋ ɔkpa sʋ, amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ
ee su fanɛ kʋwɛɛ. Nıı fan kan kyaga sʋ
kɔɔlɛ mʋ kʋwɛɛ kuwu gyii mʋ, ee biti ɔ
kyaga sʋ ee wu fanɛ kʋwɛɛ. Nıı ı man gyɛ
kanın mʋ, ee biti ɔ ŋɛ fanɛ tʋʋ.
23 Nıı Gyiwu abi bırɛ, nıı ba kan yɛgɛ
bamʋ kıman kɔɔlɛ gyii mʋ bırɛ, Ibwaarɛ
ii biti o bwiiyaa bamʋ ba kyaga oyu duusa
mʋ sʋ. Ibwaarɛ sʋ ɔlʋn ɔ taalɛ waa
kanın.
24 Fan kıı, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ı gyɛ
afitiri tɔ olifu n-yaabi, nıı Ibwaarɛ ŋɛ
fanɛ lıı tʋtɔ ba kyaga kewu tɔ olifu oyu
duusa mʋ sʋ. Imʋ sʋ ı mɛɛ yɛ ı ba ı bʋlʋn
sa Ibwaarɛ fɛɛ o bwiiyaa kewu oyu duusa
mʋ n-yaabi ba kyaga kımʋ gbaa-gbaa sʋ.

Ibwaarɛ i wu asa kpini kʋwɛɛ

25 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n biti fɛɛ
fan baa fen nyi falɛ asın baalasa nımʋ
sʋ, kɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ man kʋsaa mʋ n-yıı.
Gyiwu abi akʋ ba nyɛ kɔkɔlɔ ɔsıı naa fʋʋ
saŋa mʋ nıı bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ gaalaagaa ba ba kɔɔlɛ Yesu gyii.
26 Lıı falɛ ɔkpa sʋ nıı Isırayı abi kpini
bee biti ba nyɛ kamɔlıgɛ. Kanın maŋa nıı
Ibwaarɛ tɔwɛ Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ,
"Siyon kadɛ tɔ nıı Ɔmɔlıgɛpʋ mʋ ii biti ɔ
lıı.
Ee biti ɔ ba yɛgɛ Isırayı abi kpini ba
yɛgɛ asın gyaga kıwaa.
27 Nıı n kan taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ mʋ,
ımʋ ii biti ı kaapʋ fɛɛ maa bamʋ
katɔwɛ kyula mʋ kı ba tɔ."
28 Lıı Isırayı abi asın danbırasa mʋ
kekina sʋ mʋ, ba biliŋi Ibwaarɛ mʋ-dʋn
ana. Amaa bamʋ kekina mʋ ı yɛgɛ fanɛ
mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi fan nyɛ
tɔnɔ. Amaa lıı Ibwaarɛ kılɛɛ tɔ mʋ, ba
gyɛ mʋ asa bitisa lıı bamʋ naana ana sʋ.
29 Nıı Ibwaarɛ kan kɛɛ ɔkʋ kakɛɛ abɛɛ
nıı ɔ kan tıı ɔkʋ mʋ, ɔ man bıla yɛ ɔ
kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ.
30 Fɛɛ kanan mʋ nıı fanɛ mʋ nıı
fan man gyɛ Gyiwu abi fan kyına waa
Ibwaarɛ asɛ kʋsʋ tɔ ɔlʋn, nıı nbıınbıı
Ibwaarɛ wu fanɛ kʋwɛɛ, kpalı fɛɛ Gyiwu
abi ba maa waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sʋ,
31 lıı kanın maŋa sʋ nıı nbıınbıı ngbaa
bamʋ bɛɛ waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn, kɛ ı ba fɛɛ
ngbaa bamʋ Ibwaarɛ o wu bamʋ kʋwɛɛ
fɛɛ kanan mʋ nıı o wu fanɛ gbaa fanɛ
kʋwɛɛ mʋ.
32 Nıı Ibwaarɛ yɛgɛ nıı asa kpini kʋsʋ
tɔ ɔlʋn gyii bamʋ sʋ, kanan mʋ nıı ı waa
kɛ o wu bamʋ kʋwɛɛ.

Ayın-bi ı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ

33 Fan kɪɪ Ɩbwaarɛ atɔ kparɛ mʊ nɪɪ ɔ
sʊ mʊ. Ɩbwaarɛ kanyaasɪn yɛ mʊ
kinyi man sʊ ɔkaa.
Anɪmʊ ɪ taalɛ bɪɪ mʊ ntalɛ tɔ
kyɛɛkyɛɛ?
Nɪɪ anɪmʊ ɪ taalɛ kɪɪ biti wu mʊ ɪkpa
naa lʊwɛ?
34 "Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
Nɪɪ anɪmʊ i nyi Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ nfɛɛrɛ
abɛɛ anɪmʊ ɪ gyɛ mʊ ɔtɔwɛwaapʊ?"
35 "Nɪɪ anɪmʊ ɪ tɛɛ sa Ɩbwaarɛ atɔ kʊ,
kɛ Ɩbwaarɛ ɔ ba ka ɪmʊ kʊkɔ?"
36 Lɪɪ fɛɛ atɔ kpini ɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, nɪɪ
mʊ ɔlʊn sʊ
nɪɪ ɪmʊ kpini ɪ bʊ tɔ, nɪɪ ɪmʊ kpini ɪ
gyɛ mʊ lɛɛ.
Mʊ nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Ɩ
ba kanɪn.

12

Fan taa fanɛ n-yɪɪ kpini sa Ɩbwaarɛ

1 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
n sʊ Ɩbwaarɛ kʊwɛɛ kuwu mʊ nɪɪ ɔ sʊ
sa anɛ mʊ, n kʊlɛ fanɛ fɛɛ fan taa fanɛ
n-yɪɪ kpini sa Ɩbwaarɛ, kɛ ɪ waa fɛɛ saraga
kɔlɔŋɔ atɔ mʊ nɪɪ ɪ tɛ nkpa tɔ, nɪɪ i
du kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ ɪ bɔla Ɩbwaarɛ ansi.
Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ fanɛ kabwaarɛ-sun mʊ nɪɪ ɪ
lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ nɪɪ ɪ dagaa.
2 Fan man kasɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ asɪn
waasa, amaa fan kyɛɛgɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ,
kɛ fan nyɛ nfɛɛrɛ pʊpwɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
Ɩmʊ ii biti ɪ yɛgɛ fan taalɛ kaala bɪɪ
Ɩbwaarɛ kebiti yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn
yɛ ɪmʊ nɪɪ i gyii mu ansi yɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ dɛ
kyɛɛkyɛɛ naa fʊʊ ɔkaa.
3 N bɔla Ɩbwaarɛ bwaala kɛkɛɛ mʊ nɪɪ ɔ
taa sa mɛ mʊ sʊ, n tɔwɛ n sa fanɛ ɔkʊmaa
nɪmʊ yɛ, ɔ man kɪɪ mʊ n-yɪɪ ɔ kyɔ kanan
mʊ nɪɪ o du, amaa ɔ bɪya mʊ nfɛɛrɛ kasɛ
lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kaala
sa mʊ sʊ mʊ.
4 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ ɔkʊmaa
nɪmʊ sʊ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn yɛ ɪkyagakpa
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ, nɪɪ kʊkʊmaa nɪmʊ sʊ
kɪmʊ kusun sunsa mʊ,
5 kanɪn maŋa nɪɪ a maa kyɔ gbaa mʊ,
an bʊga waa kʊbʊ kʊlʊn Krisito tɔ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ sʊ ɪkyagakpa
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ, nɪɪ ɪ gyɛ kayɪɪ kʊlʊn mʊ.
6 Nɪɪ an sʊ kabwaala kakɛɛ
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa
anɛ. Nɪɪ ɔkʊ lɛɛ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ maa
bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ asɪn mʊ, ɔ taa waa
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kusun fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ kaapʊ mʊ.
7 Nɪɪ ɔkʊ lɛɛ kan ɔ gyɛ ɔ taa sun mʊ
tɔɔmaa ana mʊ, ɔ taa sun bamʊ. Nɪɪ ɔkʊ
lɛɛ kan ɔ gyɛ kɪkaapʊ mʊ, ɔ taa kaapʊ asa.
8 Nɪɪ ɔkʊ lɛɛ kan ɔ gyɛ kɪtɔwɛ waa mʊ,
ɔ tɔwɛ waa. Nɪɪ ɔkʊ lɛɛ kan ɔ gyɛ kɛkɛɛ
sa asa mʊ nɪɪ ii tiri bamʊ mʊ, ɔ lɛɛ mʊ
kɔkɔlɔ tɔ sa. Nɪɪ ɔkʊ lɛɛ kan ɔ gyɛ kɪbɪlɪsa
mʊ, ɔ kɪɪ sʊ kpan mʊ n-yɪɪ waa. Nɪɪ ɔkʊ
mɔɔ lɛɛ kan ɔ gyɛ kʊwɛɛ kuwu mʊ, o bugi
mʊ kɔkɔlɔ tɔ su asa sʊ.

Kebiti abaa

9 Fan biti abaa lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ. Fan
yɛgɛ alibi ɪ waa fanɛ kʊtɔ kisisa, kɛ fan
kɪtaa kɪdanbɪrasa tɔ kinkin.
10 Fan biti fanɛ bɪrɪsa ana Krisito abi fɛɛ
kinyi-bii. Kɛ fan taa bɛɛrɛɛ sa abaa fan
kyɔ fanɛ n-yɪɪ.
11 Fan kpan fanɛ n-yɪɪ, kɛ fan man waa
wʊlʊgyɔ, amaa fan taa fanɛ ɔlʊn kpini
sun Ɔnyɪrɪpɛ.
12 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii lɪɪ fanɛ
tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ mʊ sʊ. Nɪɪ fɛn
kan fen gyii awʊrʊfɔ mʊ, fan nyɛ kɔkɔlɔ
yɪlɛ tɔ, kɛ fan kyaga sʊ fɛn kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ saŋa kʊmaa.
13 Nɪɪ fanɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu
mʊ nɪɪ atɔ kʊ i tiri bamʊ mʊ, fɛn kyɛ
bamʊ tɔ, kɛ fan waa aniya kɪtaa afɔ fanɛ
akpaara sʊ.
14 Fan kʊlɛ Ɩbwaarɛ ɔ waa bamʊ nɪɪ bee
kisi fanɛ gbaa mʊ kusee. Ɛɛhn! Fan kʊlɛ
mʊ ɔ waa bamʊ kusee, kɛ fan man tɔwɛ
bamʊ nnɔ.
15 Bamʊ nɪɪ bee gyii ansi mʊ, fan naa
bamʊ fan bʊga gyii ansi, nɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ
bɔta bee su mʊ, fan naa bamʊ fɛn bɔta tɔ
su.
16 Fan waa kɔnɔ kʊlʊn tɔwɛ kyula abaa.
Fan man kaapʊ fanɛ n-yɪɪ, amaa fan taa
fanɛ n-yɪɪ bʊga asa mʊ nɪɪ ba man bʊ
sɛhn tɔ mʊ. Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fan
nyi fan kyɔ ɔkʊmaa nɪmʊ.
17 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa fanɛ alibi mʊ,
fan man taa alibi ka mʊ kʊkɔ. Fan kɪɪ yɛ
ɔdan kɛ fan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔkʊmaa ii
biti o wu fɛɛ ɪ bʊrɔn.

18 Fan waa fanɛ abaa ɔkaa lɛɛ, kɛ fan naa ɔkʋmaa nɪmʋ fan kyɪna kayɪɪ yuuli tɔ.
19 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man taa alibi ka ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ waa fanɛ alibi mʋ kʋkɔ. Fan yɛgɛ kʋtɔ kʋmaa sa Ɩbwaarɛ. Lɪɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ n tɛɛla asa, nɪɪ n ka alibi kʋkɔ."
20 Nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa ɪ bɪla tɔwɛ yɛ,
"Fɛɛ nɪɪ akʋn ɪ kan ɪ sʋ fu okisipu mʋ, sa mʋ agyitɔ kɛ o gyii,
nɪɪ bʋlɪfɔ kan ɔ sʋ mʋ mʋ, sa mʋ nkyu kɛ o nuu.
Fʋ nyɛ nɪɪ fʋ waa kanɪn mʋ, i du nɪn fɛɛ fʋ maa kʋʋla afʋlɔn-gyi gyaga mu kumu nsana."
21 Fan man yɛgɛ alibi i gyii fanɛ sʋ, amaa fan taa fanɛ adanbɪrasa gyii alibi sʋ.

13

Fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa Kɪbanɛ abɪlɪsa

1 Ɩ dagaa fɛɛ ɔkʋmaa nɪmʋ maa bɪya mʋ n-yɪɪ kasɛ sa kɪbanɛ alʋlʋnpʋ. Lɪɪ fɛɛ ɔlʋnpʋ kʋ man bʋ tɔ, amɔɔ ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɪla mʋ. Nɪɪ alʋlʋnpʋ mʋ nɪɪ ba bʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ i yii bamʋ.
2 Kanɪn sʋ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ kʋsʋ ɛɛ yɪlɛ ɔlʋnpʋ kʋ sʋ mʋ, ɛɛ kʋsʋ ɛɛ yɪlɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɪla mʋ sʋ. Nɪɪ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʋ, bee biti ba bɪya kʋsʋ bɪɪtɛ sa bamʋ n-yɪɪ.
3 Kpalɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa adanbɪrasa mʋ ba man sɪlɛ ɪsʋwʋlɛ akɪɪsʋpʋ, amɔɔ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa alibi nkʋn ɪ sɪlɛ bamʋ. Ɩmʋ sʋ nɪɪ fen mee biti fan baa fan sɪlɛ alʋlʋnpʋ mʋ, kanɪn bɪrɛ fan baa fɛn waa adanbɪrasa, kɛ ɪ yɛgɛ ba yɪn fanɛ.
4 Kpalɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ lɛɛ bamʋ waa akɪɪsʋpʋ kɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ kɛ ɪ waa ɔdan sa fanɛ. Amaa nɪɪ fan waa alibi bɪrɛ, fan sɪlɛ bamʋ kpalɪ fɛɛ man gyɛ kɪyan sʋ nɪɪ ba sʋ ɔlʋn fanɛ sʋ. Lɪɪ fɛɛ ba gyɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ mʋ nɪɪ ba yɪlɛ mʋ ayaa tɔ ba bɪɪtɛ alibi awaapʋ asʋ.
5 Ɩmʋ sʋ ɪ dagaa fɛɛ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa alʋlʋnpʋ mʋ. Man gyɛ kʋsʋ bɪɪtɛ nkʋn sʋ, amaa fen nyi fanɛ nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ ɪmʋ ɪ dagaa fɛɛ fan waa.
6 Ɩnɪmʋ kpini sʋ mʋ fan ka fanɛ tʋʋtʋʋ sa kɪbanɛ, lɪɪ fɛɛ alʋlʋnpʋ mʋ ba gyɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ nɪn, nɪɪ ba sʋ bamʋ saŋa kpini bɛɛ waa bamʋ kusun.
7 Fan ka ɔkʋmaa nɪmʋ kʋkɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa mʋ. Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ tʋʋtʋʋ mʋ fan ka tʋʋtʋʋ. Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ lenpoo mʋ, fan ka lenpoo. Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ n-yɪɪ kɪbɪya kasɛ mʋ, fan bɪya n-yɪɪ kasɛ. Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ bɛɛrɛɛ mɔɔ mʋ, fan taa bɛɛrɛɛ sa.

Fan biti abaa

8 Fan man yɛgɛ ɔkʋ kʋkɔ ki sii fanɛ sʋ, amaa kʋkɔ mʋ nɪɪ kɪ dagaa kɪ dɛ fanɛ sʋ mʋ, ɪ gyɛ fɛɛ fan biti abaa. Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa mʋ bɪrɪsa mʋ, mʋ ii buu Mosesi nbara mʋ sʋ kyɛɛkyɛɛ.
9 Mosesi nbara mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "Man lɪɪ fʋ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man mɔɔ nyɪmɪsa, man kan yuuri, man kan yɛgɛ fu ansi ɪ payɪ ɔkʋ atɔ sʋ." Nbara mʋ yɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ bɪla i tii sʋ mʋ, ɪmʋ kpini kumu ɪ gyɛ nbara mʋ nɪɪ ɪ tɔwɛ yɛ, "Biti fʋ bɪrɪsa fɛɛ fʋ n-yɪɪ."
10 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa mʋ bɪrɪsa mʋ, mɛɛ waa mʋ alibi. Ɩmʋ sʋ nɪɪ fʋ kan fii biti fʋ bɪrɪsa ana mʋ, fu buu nbara mʋ nɪmʋ.
11 Kanɪn sʋ fan buu nbara nɪmʋ, lɪɪ fɛɛ fen nyi nbɪɪnbɪɪ saŋa mʋ nɪɪ an bʋ kɪmʋ tɔ falɛ. Saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ fan kyiŋi lɪɪ fanɛ nsɪɪrɛ tɔ, lɪɪ fɛɛ anɛ kamɔlɪgɛ saŋa mʋ tiri tɔ nbɪɪnbɪɪ ɪ kyɔ kakɛ mʋ nɪɪ an kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ.
12 Kagyanbwɛ kɪ tɛɛ kɪɪ lʋwɛ, nɪɪ kayɪkɛ mɔɔ kii tiri tɔ. Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ a lɛɛ kitentenbiri awaasa mʋ tʋʋ, kɛ a taa fɪtɪla atɔ mʋ nɪɪ an taa kɔ kitentenbiri tɔ awaasa mʋ taa bun.
13 Fan yɛgɛ anɛ kɪbaabʋtɔ kɪ baa kɪ bʋrɔn yɛgɛ kɪ kɪɪ tɔ fɛɛ kakyʋwapɛ, kɛ an man nyita saŋa iseeli libi abɛɛ kata-bʋʋ tɔ, abɛɛ anɛ tɔ ɔkʋ ɔ man lɪɪ mʋ-ka abɛɛ mu-kuli kamaa, an man waa ineesi atɔ, kɛ a man kɔ nluu kɛ a man waa kensi payɪ libi yɛ abaa.
14 Amaa fan taa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito waa fɛɛ fanɛ ɪkaalɛ bunsa. Kɛ fan man fɛ nfɛɛrɛ kanan mʋ nɪɪ fanɛ alibi kayɪɪ-wʋlɛ mʋ kɪ taa waa kɪmʋ kebiti.

14

Man pwıı fʋ bırısa mʋ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ

1 Nıı fanɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ tɔ ɔkʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı man bʋlʋn mʋ, fan kɔɔlɛ mʋ, amaa fan man gyii mʋ ımɔɔrɛ.
2 A taa fɛɛ ɔkʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı ɛɛ taalɛ gyii kʋtɔ kʋmaa, amaa ɔkʋ mʋ nıı mʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı man bʋlʋn mʋ, ee gyii afatɛɛ ıpʋ nkʋn.
3 Ɔsa mʋ nıı ee gyii kʋtɔ kʋmaa nımʋ mʋ, ɔ man kıı ɔsa mʋ nıı o mee gyii ımʋ mʋ kıyan. Nıı ɔsa mʋ nıı o mee gyii kanın atɔ mʋ, ɔ man pwıı ɔsa mʋ nıı ee gyii kanın atɔ mʋ, lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ kyula sa mʋ.
4 Ɪmʋ sʋ, fʋ ı gyɛ anımʋ nıı fıı pwıı ɔkʋ kıyaafɔlɛ? Mʋ-Nyırıpɛ Ɪbwaarɛ mʋ gbaa-gbaa ı taalɛ wu fɛɛ ɔ yılɛ tɔ abɛɛ ɔ waa tıyɛ. Nıı ee biti ɔ taalɛ yılɛ, lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ ɔ taalɛ yılɛ.
5 Ɔkʋ sʋ nfɛɛrɛ fɛɛ kakɛ kʋ ki tiri kı kyɔ nkɛ nkʋ, nıı ɔkʋ mɔɔ ı kıı fɛɛ nkɛ mʋ kpini ı gyɛ kyɛɛkyɛɛ. Fanɛ ɔkʋmaa nımʋ nfɛɛrɛ mʋ nıı ɔ fɛ yɛ ı bʋrɔn mʋ, ɔ yılɛ ımʋ tɔ.
6 Ɔmʋ nıı ɛɛ kıı fɛɛ kakɛ kʋ ki tiri mʋ, ɛɛ waa kanın ɛɛ sa Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ. Nıı ɔmʋ nıı ee gyii kunun mʋ, ee gyii yɛgɛ ɛɛ taa bɛɛrɛɛ ɛɛ sa Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ. Lıı fɛɛ ɔ sʋ afwaala ɛɛ sa Ɪbwaarɛ. Nıı ɔmʋ nıı o mee gyii mɔɔ mʋ, ɛɛ waa kanın ɔ sʋ bɛɛrɛɛ ɛɛ sa Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ, kɛ mʋ gbaa mʋ ɔ taa afwaala sa Ɪbwaarɛ.
7 Nıı anɛ ɔkʋ man bʋ tɔ nıı ɔ tɛ sa mʋ n-yıı, nıı kanın gbaa nıı fu wu mʋ, fʋ man wu sa fʋ n-yıı.
8 Nıı an kan a tɛ nkpa tɔ, an tɛ sa Ɔnyırıpɛ mʋ nın. Nıı an kan wu gbaa mʋ, an san an gyɛ Ɔnyırıpɛ mʋ lɛɛ. Ɪmʋ sʋ an tɛ nkpa tɔ nın oo, an wu nın oo, an gyɛ Ɔnyırıpɛ mʋ lɛɛ.
9 Krisito wu nıı o bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, lıı falɛ sʋ nıı ɔ gyɛ Ɔnyırıpɛ sa bamʋ nıı ba tɛ nkpa tɔ yɛ alewupu.
10 Ɪmʋ sʋ mınɛ ı waa nıı fii bun fʋ bırısa kʋpwɛ, abɛɛ nıı fıı kıı fʋ bırısa kıyan? Lıı fɛɛ anɛ kpini an biti an naa yılɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ, kɛ o gyii anɛ asın.
11 Kpalı fɛɛ Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ Isaya Asınkyan yılasa ɔwʋlɛ mʋ tɔ yɛ,

"N maa dan n bʋ tɔ falɛ,
ɔkʋmaa nımʋ ii biti o muŋa mɛ,
kɛ nyımısa kʋmaa nımʋ o bugi kɔnɔ tɔwɛ yɛ mɛ ı gyɛ Ɪbwaarɛ."

12 Ɪmʋ sʋ anɛ ɔkʋmaa nımʋ ii biti ɔ ba lɛɛ kɔnɔ lıı kʋtɔ mʋ nıı ɔ waa mʋ sa Ɪbwaarɛ.
13 Kanın sʋ, fan yɛgɛ kɛ a yɛgɛ abaa kʋpwɛ kubun. Amaa fan man waa atɔ mʋ nıı ii biti ı yɛgɛ fanɛ bırısa ana ba siti abɛɛ ba waa alibi.
14 Ɔnyırıpɛ Yesu maa lɛɛ kaapʋ mɛ, nıı n kɔɔlɛ gyii fɛɛ kʋtɔ kʋ kı man bʋ tɔ nıı kı gyɛ kʋtɔ kisisa kımʋ kıbaa sʋ. Amaa nıı ɔkʋ kan kıı fɛɛ kʋtɔ kʋ kı gyɛ ikisii bırɛ, kı gyɛ ikisii sa mʋ.
15 Fɛɛ nıı ı kan ı gyɛ fu agyitɔ gyisa sʋ, nıı fʋ bırısa kɔkɔlɔ ki nyita mʋ mʋ, kanın bırɛ fʋ awaasa ı mɛɛ kaapʋ kebiti. Man taa fu agyitɔ gyisa nyita fʋ bırısa mʋ nıı Krisito wu sa mʋ mʋ
16 Man yɛgɛ kʋtɔ mʋ nıı fii nyi fɛɛ kı gyɛ kʋtɔ danbırasa mʋ, ki biliŋi kʋtɔ libi asa asɛ.
17 Lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii tɔ kakyına mʋ tɔ mʋ, ı man gyɛ kegyi yɛ kunuu asın nın, amaa ı gyɛ awaasa danbırasa yɛ kayıı yuuli yɛ kensi-gyii mʋ nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ kıı sa mʋ.
18 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ee sun Krisito falɛ ɔkpa sʋ mʋ, ıı bɔla Ɪbwaarɛ ansi, nıı asa gbaa bee wu yɛ ı bʋrɔn.
19 Ɪmʋ sʋ fan yɛgɛ a kpan anɛ n-yıı waa kʋtɔ mʋ nıı kıı bıya kayıı yuuli, kɛ a kyɛ abaa tɔ kɛ a dan anɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.
20 Fan man kpalı agyitɔ sʋ nyita Ɪbwaarɛ kusun. Agyitɔ kpini ı bʋrɔn, amaa ı man dɛ ɔkpa fɛɛ fu gyii agyitɔ kʋ kɛ ı yɛgɛ fʋ bırısa ɔ waa alibi.
21 Ɪ bʋrɔn fɛɛ fu man gyii kunun kɛ fu man nuu nta abɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kii biti kı yɛgɛ fʋ bırısa ɔ tıyɛ.
22 Ɪmʋ sʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı fʋ kɔɔlɛ gyii lıı atɔ nımʋ sʋ mʋ, yɛgɛ ı baa ı bʋ faa Ɪbwaarɛ nsana. Kumu ɔkɔn wuya ı gyɛ ɔsa mʋ nıı ɔ man bun mʋ n-yıı kʋpwɛ lıı kʋtɔ mʋ nıı ɔ kıı fɛɛ kı bʋrɔn sa mʋ mʋ sʋ.
23 Amaa ɔsa mʋ nıı mʋ nfɛɛrɛ i du sika-sika lıı kʋtɔ kigyii sʋ yɛgɛ nıı ee gyii kımʋ mʋ, Ɪbwaarɛ ı wʋla bun mu kʋpwɛ. Lıı fɛɛ mʋ kigyii mʋ man lıı mʋ

kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Nɪɪ awaasa kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ man lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ mʊ gyɛ alibi nɪn.

15

1 Anɛ mʊ nɪɪ an yɪlɛ Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ yɛ ɔlʊn mʊ, ɪ dagaa fɛɛ an maa kyɛ bamʊ nɪɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man bʊlʊn mʊ tɔ, kɛ a man taa waa anɛ nkɔlɔ biti.
2 Fan yɛgɛ anɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ waa kɪdanbɪrasa kyɛ mʊ bɪrɪsa tɔ, kɛ ɔ nyɛ ɔlʊn yɪlɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
3 Kpalɪ fɛɛ Krisito gbaa man waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bɔla mʊ nkʊn ansi, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ lɪɪ Asɪnkya yɪlasa mʊ tɔ yɛ, "Asebi kpini mʊ nɪɪ bɛɛ saalɛ fʊ Ɪbwaarɛ mʊ, mɛ nɪɪ bɛɛ saalɛ."
4 Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ dɪdaa mʊ, ba kyʊrɔɔ nɪn yɛ ɪ ba kaapʊ anɛ asɪn. Ɪnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ ɪ waa anɛ aniya tɔ, kɛ ɪ sa anɛ kenyiita, yɛgɛ an sʊ tamaa.
5 N kʊlɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɛɛ sa asa kenyiita nɪɪ ɛɛ waa bamʊ aniya tɔ mʊ, fɛɛ fan maa buu Yesu Krisito falɛ mʊ, ɔ sa fanɛ kɔnɔ kʊlʊn.
6 Saamʊ lɪɪ fanɛ kɔkɔlɔ kʊlʊn yɛ kɔnɔ kʊlʊn sʊ mʊ, fen biti fan bʊga yɪn anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito Mʊ-Sɛ Ɪbwaarɛ.
7 Fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔlɛ abaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Krisito kɔɔlɛ fanɛ mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ ɪ bɪya ayɪn-bi sa Ɪbwaarɛ.
8 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ Krisito ɪ ba biliŋi Gyiwu abi kɪyaafɔlɛ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ kesintin wuya, nɪɪ ɔ yɛgɛ asɪn mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa adɪdaapʊ mʊ ɪ ba tɔ.
9 Nɪɪ ɪ bɪla yɛgɛ nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, ba taa bʊnyaa sa Ɪbwaarɛ lɪɪ mʊ kʊwɛɛ kuwu sʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa ɪ tɔwɛ yɛ,

"Ɪmʊ sʊ n biti n yɪn fʊ, bamʊ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ,
n biti n bɪɪ ɪlʊn yɪn fʊ kɪtɪɪ."

10 Nɪɪ ɪ bɪla tɔwɛ yɛ,

"Fanɛ mʊ nɪɪ fan man gyɛ Gyiwu abi
mʊ fanaa Ɪbwaarɛ asa ansi i gyii."

11 Nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ bɪla tɔwɛ yɛ,

"Fanɛ mʊ nɪɪ fan man gyii Gyiwu abi mʊ
kpini fan yɪn Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ,
kɛ ndɛndɛmandɛ kpini fan bɪɪ
ayɪn-bi ɪlʊn sa mʊ."

12 Nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya bɪla tɔwɛ yɛ,

"Gyeese kanan tɔ mʊ ɔkʊ ii biti ɔ kʊsʊ
be gyii kuwura bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ kpini sʊ.

Mʊ tɔ nɪɪ ba sʊ tamaa."

13 N kʊlɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɛɛ sa asa tamaa mʊ, fɛɛ fan maa kɔɔlɛ mʊ gyii falɛ mʊ, ɔ sa fanɛ kensi-gyii yɛ keyuula. Kɛ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʊn mʊ ɪ yɛgɛ fanɛ tamaa ɔ nyɛ akyɔ.

Pɔɔlɪ asɪn sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi

14 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ gbaa-gbaa mɛ n kɔɔlɛ gyii fɛɛ kɪdanbɪrasa kɪ bʊ fanɛ tɔ, nɪɪ fan sʊ kinyi gaa nɪɪ fan taalɛ kaapʊ abaa.
15 Lɪɪ mɛ ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ fanɛ falɛ sʊ mʊ, n bugi mɛ kɔkɔlɔ tɔ n nyiŋi fanɛ asɪn akʊ, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ nɪɪ ɔ taa sa mɛ mʊ sʊ.
16 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ mɛ waa Yesu Krisito osunpu sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ. Nɪɪ n sun fɛɛ mu-seepu, kɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ lɔŋɔ bamʊ yɪla mʊ, ba ba waa fɛɛ saraga mʊ nɪɪ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi.
17 Ɪmʊ sʊ n taalɛ kaapʊ mɛ n-yɪɪ Yesu Krisito sʊ lɪɪ kusun mʊ nɪɪ n sun sa Ɪbwaarɛ mʊ sʊ.
18 N waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n mɛɛ yɛ n tɔwɛ kʊtɔ kʊ, amɔɔ kʊtɔ mʊ nɪɪ Krisito bɔla mɛ atɔwɛsa yɛ mɛ awaasa sʊ bɪya bamʊ mʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ ba be buu Ɪbwaarɛ.
19 Lɪɪ ɔlʊn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa mɛ ɪ gyɛ sɪnkaala yɛ adangana lɪɪ mʊ Kayaayu mʊ ɔlʊn tɔ sʊ, kanɪn sʊ nɪɪ n tɔwɛ Krisito asɪn danbɪrasa mʊ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa lɪɪ Gyerusalem, kyaabɔɔ ndɛ-bii sʊ naa fʊʊ Ilirikum.
20 Mi kebiti ɪ gyɛ fɛɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ ntɪn mʊ nɪɪ ba man pɪɪta nu Krisito sʊ, saamʊ kɛ n man kyaga ɔkʊ kusun piilisa sʊ.
21 Amaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,

"Asa mʊ nɪɪ ba man pɪɪta tɔwɛ bamʊ mʊ
asɪn mʊ, bee biti ba wu mʊ.

Kɛ bamʋ nɪɪ ba man pɪɪta nu mʋ, bee biti ba nu kasɛ.”
22 Ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ saŋa kʋmaa fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ, amaa i tii mɛ ɔkpa fanɛ asɛ kɪba.

Pɔɔlɪ ii biti ɔ naa bɔɔ Roma akɔɔlɛ-gyipu mʋ

23 Amaa nbɪɪnbɪɪ opula kʋ man bɪla ɔ bʋ kɪbaafʋn kɪnɪmʋ katɪn kʋ mʋ nɪɪ n maa waa kusun, nɪɪ n bɪla n kpan mɛ n-yɪɪ nsu damantɛ fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ
24 Ɪmʋ sʋ n waa nfɛɛrɛ fɛɛ n kan kpee Sipen mʋ, n biti n bɔla fanɛ asɛ. N sʋ tamaa fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ saŋa mʋ nɪɪ n biti n bɔla kyʋn mʋ, kɛ maa fanɛ an bʋga gyii ansi, kɛ fan kyɛ mɛ tɔ kɛ n naa fʋʋ tʋtɔ.
25 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n bʋ ɔkpa sʋ n kpee Gyerusalem n naa kyɛ Krisito abuupu tɔ.
26 Masedoniya yɛ Akyɪya akɔɔlɛ-gyipu bɪrɛ ba taa kensi-gyii waa tʋʋtʋʋ sa Krisito abuupu mʋ tɔ atiripu mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem mʋ.
27 Masedoniya yɛ Akyɪya akɔɔlɛ-gyipu bamʋ ansi i gyii fɛɛ ba maa waa kanɪn sa Gyiwu abi akɔɔlɛ-gyipu mʋ. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ba maa waa kanɪn kɛ ba taa ka bamʋ kʋkɔ. Lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, ba nyɛ Gyiwu abi mʋ Kayaayu tɔ nkyɛtɔ atɔ, ɪmʋ sʋ ɪ dagaa fɛɛ ba baraga bamʋ kakyɪna tɔ atɔ sa Gyiwu abi mʋ.
28 Nɪɪ n kan taa tʋʋtʋʋ nɪmʋ waa bamʋ abaa tɔ lʋwɛ mʋ, n biti n bɔla fanɛ asɛ kpee Sipen kadɛ tɔ.
29 N nyi fɛɛ mɛ kɪba mʋ nɪɪ n ba fanɛ asɛ mʋ, n sʋ Krisito kabwaala lala mʋ n bɪya fanɛ.
30 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito yɛ kebiti mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu tɔ fɛɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɔlʋn kyɛ mɛ tɔ.
31 Fan kʋlɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔ lɛɛ mɛ lɪɪ bamʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii Gyudeya ifuli sʋ mʋ abaa tɔ. Kɛ fan bɪla kʋlɛ fɛɛ Krisito abuupu mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem mʋ ba kɔɔlɛ nkyɛtɔ mʋ abaa anyɔ.
32 Lɪɪ kanɪn sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kan kyula mʋ n biti n taa kensi-gyii lala ba fanɛ asɛ, kɛ ɪ waa maa fanɛ aniya tɔ.
33 Ɪbwaarɛ keyuula wuya ɔ baa ɔ bʋ fanɛ kpini asɛ. Amen!

16

Pɔɔlɪ Afwaala

1 N biti n lɛɛ anɛ pɪɪkyɪɪ Fobe mʋ nɪɪ ɔ sʋ ɔwʋlɛ nɪmʋ ɛɛ bɪya fanɛ falɛ n kaapʋ fanɛ. Mʋ ɪ gyɛ Krisito abuupu mʋ nɪɪ ba bʋ Kenkireya, nɪɪ ɛɛ kyɛ bamʋ tɔ mʋ.
2 N kʋlɛ fanɛ, fan kɔɔlɛ mʋ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ kɪtɪɪ tɔ sʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ Krisito abuupu ba kɪtaa abaa mʋ, kɛ fan sa mʋ nkyɛtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ i tiri mʋ, lɪɪ fɛɛ ɔ kyɛ asa gaalaagaa tɔ nɪɪ ngbaa mɛ n tii sʋ.
3 Fan fwaala Prisila maa Akwila, mʋ nɪɪ n maa bamʋ an waa Yesu Krisito kusun mʋ.
4 Nɪɪ ba taga apʋ lɪɪ mɛ sʋ. Ɪ man gyɛ mɛ nkʋn ɪ fwaala bamʋ, amaa yɛ Krisito abi kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ kpini bɛɛ fwaala bamʋ nsa yɛ kusun.
5 Fan fwaala Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪɪ gyaŋɛ Prisila ana kɪkpaara sʋ mʋ.
Fan fwaala mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Epanetu. Mʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ da kɪkɔɔlɛ Yesu Krisito gyii Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini.
6 Fan fwaala Mɛɛrɪ mʋ nɪɪ o sun kusun gaa sa fanɛ mʋ.
7 Fan fwaala Andronikо maa Gyuniya, mɛ kʋʋpʋ ana mʋ nɪɪ ba tii maa bamʋ obu mʋ. Nɪɪ asa gaalaagaa be nyi bamʋ yɛ ɔdan Krisito asunpu mʋ tɔ, nɪɪ ba gyankpaa mɛ kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii.
8 Fan fwaala Ampiliyatu mʋ nɪɪ n sʋ kebiti sa mʋ Ɔnyɪrɪpɛ tɔ.
9 Fan fwaala Ubano, anɛ bɪrɪsa kusun ɔwaapʋ Krisito tɔ, yɛ mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Sitakusi.
10 Fan fwaala Apelesi mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ kaapʋ kesintin yɛ ɔ taa mʋ n-yɪɪ sa Krisito.
Fan fwaala bamʋ nɪɪ ba bʋ Arisitobulu kɪkpaara sʋ kpini.
11 Fan fwaala mɛ kʋʋpʋ Herodiyon. Fan fwaala Nasiso kɪkpaara sʋ abi kpini mʋ nɪɪ ba gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ mʋ.
12 Fan fwaala akyɪɪ nɪmʋ, Trifina maa Trifosa mʋ nɪɪ ba kpan bamʋ n-yɪɪ sun Ɔnyɪrɪpɛ kusun mʋ.

Fan fwaala mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Pesi,
nɪɪ ngbaa mʊ ɔ gyɛ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ
kpan mʊ n-yɪɪ waa Ɔnyɪrɪpɛ kusun
mʊ.
13 Fan fwaala Ɔnyɪrɪpɛ kɪyaafɔlɛ Rufusi,
yɛ mu-nyi, mʊ nɪɪ ɔ taa mɛ waa
mu-bii kʊʊgɛsa.
14 Fan fwaala Asinkrito, yɛ Felegon yɛ
Hemesi yɛ Patrobasi yɛ Hemesi yɛ
Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba bʊ bamʊ
asɛ mʊ.
15 Fan fwaala Filologo yɛ Gyuliya yɛ
Neresu maa mʊ pɪɪkyɪɪ yɛ Olipasi
yɛ Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba bʊ
bamʊ asɛ mʊ kpini.
16 Fan taa kinyi-bii afwaala fwaala abaa.
Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ kpini bɛɛ
fwaala fanɛ.

17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kʊlɛ fanɛ nɪn, kɛ fan kɪɪ danbɪrasa lɪɪ bamʊ nɪɪ bee biti ba bɪya nbarɪgɛ fanɛ tɔ, nɪɪ bɛɛ kpakyarɛ kɪbɪɪla mʊ nɪɪ ba kaapʊ fanɛ mʊ, nɪɪ ɪ yɛgɛ asa bee tutu bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ bamʊ tɔ.

18 Kpalɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʊ, be mee sun anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito, amaa bamʊ kɪpɪrɛ lɛɛ nɪɪ bee biti. Lɪɪ bamʊ ntɔwɛ danbɪrasa yɛ kɪgyaa-bi sʊ mʊ, ba sʊ bɛɛ pɪna akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba man pɪɪ dan kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

19 Ɔkʊmaa nɪmʊ nu kanan mʊ nɪɪ fan taa fanɛ n-yɪɪ sa Krisito mʊ. Kanɪn sʊ mi ansi i gyii fanɛ sʊ gaa. Amaa n biti fɛɛ fan baa fan gyɛ anyaasɪnpʊ lɪɪ kɪdanbɪrasa kɪwaa sʊ, kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi kɪwaa tɔ.

20 Ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ keyuula wuya mʊ, ii biti ɔ yɛgɛ kɛ fan gyii Sɪtaanɛ sʊ. Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu kabwaala mʊ kɪ baa kɪ bʊ fanɛ sʊ.

21 Mɛ bɪrɪsa osunsunpu Timoti ɪ fwaala fanɛ. Kanɪn maa nɪɪ mɛ kʊʊpʊ ana Lukiyo yɛ Gyason yɛ Sosipata gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.

22 Mɛ Tetiyo mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ Pɔɔlɪ ɔwʊlɛ nɪmʊ, n fwaala fanɛ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.

23 Gayusi mʊ nɪɪ ɔ gyɛ mɛ kɪkpaara wuya, nɪɪ Krisito abi gbaa bɛɛ gyaŋɛ mʊ kɪkpaara sʊ mʊ, ɪ fwaala fanɛ.

Erasitu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kadɛ mʊ tɔ afulee ɔkɪɪsʊpʊ yɛ anɛ-supu Kwatu bɛɛ fwaala fanɛ.

24 (Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala mʊ kɪ baa kɪ bʊ fanɛ asɛ. Amen.)

25 Fan yɛgɛ a taa bʊnyaa sa Ɪbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ mʊ ɪ taalɛ yɛgɛ fan nyɛ ɔlʊn yɪlɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n tɔwɛ Asɪn danbɪrasa mʊ lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ. Kanɪn asɪn mʊ ɪ gyɛ kesintin asɪn mʊ nɪɪ ɪ baala lɪɪ koo dɪdaa mʊ.

26 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ Asɪnkyan yɪlasa mʊ sʊ lɛɛ kaapʊ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa mʊ sa kɔnɔ, yɛ ba tɔwɛ kanɪn kesintin asɪn baalasa sa ndɛndɛmandɛ kpini, kɛ ba kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii kɛ ba nu mʊ asɛ.

27 Lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ kanyaasɪn wuya mʊ nkʊn nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Amen!

1 Ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ
ɪbwaarɛ bɔla mu kebiti sʋ tɪɪ mɛ, fɛɛ n
ba waa Yesu Krisito osunpu, yɛ anɛ bɪrɪsa
Sositini asɛ.
2 An kyʋrɔɔ kɪmʋ an sa fanɛ Krisito
kʋbʋ mʋ nɪɪ fan bʋ Korinto kadɛ tɔ, fanɛ
mʋ nɪɪ Yesu tɪɪ ba waa mʋ lɛɛ, nɪɪ fan
ba biliŋi ɪbwaarɛ asa, taa bʋga yɛ bamʋ
nɪɪ ba bʋ katɪn kʋmaa nɪmʋ bee sun
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito, mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
anaa bamʋ kpini Ɔnyɪrɪpɛ mʋ.
3 Anɛ-Sɛ ɪbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ
yuuli.

Pɔɔlɪ ɪ fwaala ɪbwaarɛ

4 Saŋa kʋmaa nɪmʋ n fwaala ɪbwaarɛ
n sa fanɛ lɪɪ kabwaala mʋ nɪɪ ɔ bɔla Yesu
Krisito sʋ taa sa fanɛ mʋ.
5 Kpalɪ fɛɛ fan maa bʋ Yesu Krisito tɔ sʋ
mʋ, fan dan kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ tɔ lɪɪ fanɛ
katɔwɛ yɛ fanɛ kinyi tɔ.
6 Lɪɪ fɛɛ Yesu Krisito asɪn mʋ nɪɪ an lɛɛ
tɔwɛ fanɛ mʋ ɪ kyɪna fanɛ tɔ danbɪrasa.
7 Ɪmʋ sʋ fan man pan ɪbwaarɛ Kayaayu
kakɛɛ mʋ kʋkʋ, fɛɛ fan maa tɛ fan gyoo
saŋa mʋ nɪɪ ɪbwaarɛ ii biti ɔ ba lɛɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kaapʋ mʋ.
8 Mʋ ii biti ɔ waa fanɛ ɔlʋn tɔ kanɪn naa
fʋʋ ɔkaa, kɛ fanɛ n-yɪɪ sʋ ɪ man nyɛ alibi
akʋ, kakɛ mʋ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
ii biti o bwii ba mʋ.
9 ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ yɛ fan
naa mu-bii Yesu Krisito mʋ fan ba waa
kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn mʋ, mʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ nɪɪ ɔ mɛɛ lɪɪ ɪmʋ kamaa.

Krisito kʋbʋ mʋ tɔ nbarɪgɛ tɔ asɪn

10 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n sʋ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ, n kʋlɛ fanɛ
fɛɛ, fanɛ kpini fan tɔwɛ kyula abaa, kɛ
nbarɪgɛ tɔ kʋ ɪ man ba fanɛ tɔ. Kɛ fan
waa kɔnɔ kʋlʋn fanɛ nfɛɛrɛ tɔ yɛ kʋtɔ
kʋmaa nɪmʋ tɔ.
11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, Kilowe
kɪkpaara sʋ abi akʋ ba ba tɔwɛ mɛ yɛ,
nluu ɪ bʋ fanɛ nsana.
12 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n tɔwɛ mʋ ɪ gyɛ yɛ fanɛ
tɔ ɔkʋ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "N buu Pɔɔlɪ." Nɪɪ
ɔkʋ mɔɔ yɛ, "Mɛɛ mɛ n buu Apolosi", nɪɪ
ɔnɪmʋ mɔɔ yɛ, "Mɛɛ mɛ n buu Pita." Nɪɪ
ɔkʋ gbaa yɛ, "Mɛɛ mɛ n buu Krisito nɪn."
13 Ba barɪgɛ Krisito tɔ waa kʋbʋ-kʋbʋ
nɪn abɛɛ? Pɔɔlɪ nɪɪ ba da oyu laasa sʋ sa
fanɛ abɛɛ? Abɛɛ Pɔɔlɪ kɪtɪɪ tɔ nɪɪ ba gyee
fanɛ ɪbwaarɛ kekyugyee?
14 N sʋ afwaala n sa ɪbwaarɛ fɛɛ n maa
man gyee fanɛ ɔkʋ ɪbwaarɛ kekyugyee,
amɔɔ Krisipu* maa Gayusi nkʋn nɪɪ n
gyee.
15 Ɪmʋ sʋ ɔkʋ mɛɛ taalɛ tɔwɛ yɛ mɛ kɪtɪɪ
tɔ nɪɪ ba gyee mʋ ɪbwaarɛ kekyugyee.
16 N bɪla n nyiŋi fɛɛ n maa gyee Sitefen
maa mʋ kɪkpaara sʋ abi ɪbwaarɛ kekyu-
gyee. Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n mɛɛ bɪla nyiŋi
fɛɛ n gyee ɔkʋ.
17 Lɪɪ fɛɛ Krisito man sun mɛ yɛ n ba
gyee asa ɪbwaarɛ kekyugyee. Amaa o sun
mɛ nɪn yɛ n ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ
sa asa, nɪɪ ɪ man gyɛ nyɪmɪsa kanyaasɪn
nɪɪ n sʋ n tɔwɛ, kɛ ɪ naa ba fɛɛ Krisito
kelewu mʋ nɪɪ o wu oyu laasa sʋ asɪn mʋ
ɪ pan ɪmʋ ɔlʋn.

Krisito ɪ gyɛ ɪbwaarɛ ɔlʋn yɛ kanyaasɪn

18 Krisito oyu laasa mʋ sʋ kelewu asɪn
mʋ, ɪ gyɛ amelensi-sɪn sa bamʋ nɪɪ ba bʋ
kemuuri ɔkpa sʋ mʋ. Amaa anɛ mʋ nɪɪ
ɪbwaarɛ ɪɪ mɔlɪgɛ mʋ, asɪn maŋa ɪ gyɛ
ɪbwaarɛ ɔlʋn mʋ.
19 Lɪɪ fɛɛ ɪbwaarɛ tɔwɛ Asɪnkyan yɪlasa
mʋ tɔ yɛ,
"N biti n nyita anyaasɪnpʋ kanyaasɪn,
kɛ n yɛgɛ anyipu kinyi ɪ waa kɪyan."
20 Nɪɪ ɪ gyɛ kanan bɪrɛ mʋ dulinyaa
nɪmʋ tɔ ɔnyaasɪnpʋ bʋ fɪnɛ? Nɪɪ
ɔwʋlɛ-nyipu bʋ fɪnɛ? Abɛɛ ɔkaapʋpʋ
bɪlɪsa asɛ mʋ bʋ fɪnɛ? ɪbwaarɛ man
kaapʋ fɛɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ kanyaasɪn
gyɛ amelensi-sɪn mʋ asɛ nɪn abɛɛ?

* **1:14 1:14** Ba kyʋrɔɔ waa Asunpu 8:18 yɛ Krisipu nɪmʋ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii, nɪɪ ba gyee mʋ ɪbwaarɛ kekyugyee Korinto kadɛ tɔ.

21 Lıı mʊ Ɩbwaarɛ kanyaasın mʊ tɔ
mʊ, o ŋmina yıla fɛɛ, dulinyaa asa ba
mɛɛ taalɛ bɔla bamʊ kanyaasın sʊ bıı
mʊ. Amaa ı gyɛ Ɩbwaarɛ kıpırɛ sʊ fɛɛ,
ɔ bɔla asın mʊ nıı asa bɛɛ kıı fɛɛ ı gyɛ
amelensi-sın mʊ nıı an tɔwɛ falɛ mʊ sʊ
mɔlıgɛ bamʊ nıı bɛɛ kɔɔlɛ bee gyii mʊ.
22 Asın mʊ ı gyɛ amelensi-sın sa bamʊ,
lıı fɛɛ Gyiwu abi bɛɛ kıı bee biti asın
kyinkyinsa, nıı Giriki abi mɔɔ bɛɛ kıı bee
biti kanyaasın.
23 Amaa anɛɛnɛ bırɛ an tɔwɛ Yesu
Krisito kelewu oyu laasa mʊ sʊ asın, nıı
ımʊ ı gyɛ asın mʊ nıı ii tii Gyiwu abi
ɔkpa, nıı ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii, nıı ı bıla ı
gyɛ amelensi-sın sa bamʊ nıı ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ.
24 Amaa bamʊ nıı Ɩbwaarɛ tıı ba
kamɔlıgɛ mʊ tɔ bırɛ, bɛ gyɛ Gyiwu abi
nın oo, ba man gyɛ Gyiwu abi† nın oo,
asın mʊ nıı ı bʊ tɔ ı gyɛ yɛ Krisito ı gyɛ
Ɩbwaarɛ ɔlʊn yɛ Ɩbwaarɛ kanyaasın.
25 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ amelensi-sın mʊ
ı kyɔ nyımısa kanyaasın, nıı Ɩbwaarɛ
kapɔɔsɛ ı sʊ ɔlʊn ı kyɔ nyımısa ɔlʊn.

26 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan nyiŋi
kanan mʊ nıı fan daa fan du pɔyı nıı
Ɩbwaarɛ tıı fanɛ ba kamɔlıgɛ mʊ tɔ mʊ.
Kanan saŋa maŋa nyımısa ansi sʊ mʊ,
fanɛ tɔ gbɛrɛɛ kʊ ı gyɛ anyaasınpʊ, nıı
gbɛrɛɛ kʊ ı gyɛ alʊnpʊ, nıı gbɛrɛɛ kʊ ı lıı
kuwura-gyii kebunɔ.
27 Amaa atɔ mʊ nıı dulinyaa asa
bɛɛ kıı yɛ ı gyɛ amelensi-sın mʊ, ımʊ
nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ taa gyila dulinyaa tɔ
anyaasınpʊ ipeeli. Nıı atɔ mʊ nıı ı man
bʊlʊn dulinyaa nımʊ tɔ mʊ, ımʊ nıı ɔ bıla
taa gyila ımʊ nıı ı bʊlʊn mʊ ipeeli.
28 Nıı atɔ mʊ nıı dulinyaa asa bɛɛ kıı
kıyan, nıı ba man taa tıı sɛhn, nıı bɛɛ kıı
yɛ ı man sʊ tɔnɔ mʊ, ımʊ nıı Ɩbwaarɛ
taa ŋaabaa atɔ mʊ nıı dulinyaa asa bɛɛ
kıı fɛɛ ı gyɛ atɔ kparɛ mʊ,
29 kɛ nyımısa kʊ ɔ man nyɛ kaapʊ mʊ
n-yıı Ɩbwaarɛ asɛ.
30 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı anaa Yesu
Krisito an waa kʊkʊlʊn, nıı Ɩbwaarɛ waa
Krisito nıı ɔ baa ɔ gyɛ anɛ kanyaasın
wuya. Nıı mʊ sʊ nıı Ɩbwaarɛ wu fɛɛ
anɛ ıkpa i kyiigi, nıı anɛ ı gyɛ mʊ asa
kyırɛkyırɛ, nıı a nyɛ kamɔlıgɛ.
31 Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ
waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ yɛ,
"Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti ɔ kaapʊ mʊ n-yıı
mʊ, ɔ kaapʊ mʊ n-yıı lıı kʊtɔ mʊ
nıı Ɔnyırıpɛ waa mʊ sʊ."

2

Yesu Krisito kelewu oyu laasa sʊ mʊ asın

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n maa ba
fanɛ asɛ ba lɛɛ Ɩbwaarɛ kesintin asın mʊ
tɔwɛ fanɛ mʊ, n man taa kɔnɔ tɔ ɔkɔn
abɛɛ kanyaasın kıbansa nın ba tɔwɛ fanɛ.
2 Lıı fɛɛ n waa mɛ nfɛɛrɛ saŋa mʊ nıı
n bʊ fanɛ asɛ mʊ fɛɛ, n mee biti n bıla
bıı asın akʊ tɔwɛ tii Yesu Krisito, yɛ mʊ
kelewu mʊ nıı o wu oyu laasa sʊ mʊ
nkʊn.
3 N maa ba fanɛ asɛ mʊ, n taa kıpɔɔsɛ
yɛ kufuu yɛ kıkyıkya gaa nın ba.
4 Mɛ asın tɔwɛsa yɛ mɛ abwaarɛsın
kıtɔwɛ mʊ tɔ mʊ, n man taa nyımısa
kanyaasın pʊpɔlɛ fanɛ, amaa Ɩbwaarɛ
Kayaayu mʊ ı lɛɛ mʊ ɔlʊn mʊ kaapʊ fanɛ.
5 Saamʊ, fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı mɛɛ yɛ kı
baa kı gyan nyımısa kanyaasın sʊ, amaa
kı baa kı gyan Ɩbwaarɛ ɔlʊn sʊ.

Ɩbwaarɛ kanyaasın

6 Ɩnımʊ kpini gbaa mʊ, an tɔwɛ
kanyaasın asın an sa bamʊ nıı ba tɛɛ dan
kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ mʊ, man gyɛ dulinyaa
nımʊ tɔ kanyaasın, abɛɛ kımʊ alʊnpʊ
kanyaasın mʊ nıı bamʊ ɔlʊn mʊ ii biti
ı ba fʊʊ ɔkaa mʊ.
7 Amaa kanyaasın asın mʊ nıı an
tɔwɛ fanɛ falɛ ı gyɛ Ɩbwaarɛ kanyaasın
baalasa, mʊ nıı ɔ wʊla ŋmina yıla yɛ ee
biti ɔ taa kanyaasın maŋa bʊnyaa anɛ,
pɔyı nıı o piili dulinyaa mʊ.
8 Nıı dulinyaa nımʊ tɔ alʊnpʊ mʊ tɔ
ɔkʊ man taalɛ bıı kanın kanyaasın maŋa,
nıı ba daa bıı nın, naafɔɔ ba man dın da
Ɔnyırıpɛ bʊnyaa wuya mʊ oyu laasa sʊ.
9 Amaa i du nın fɛɛ kanan mʊ nıı ba
kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ yɛ,
"Kʊtɔ mʊ nıı ɔkʊ ansi ı man pıı wu,
nıı asʊ ı man pıı nu,

† **1:24 1:24** Pɔɔlı tıı bamʊ nıı *ba man gyɛ Gyiwu abimʊ yɛ Giriki abi.*

nɪɪ ɔkʊ man pɪɪ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ mʊ,
ɪ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ lɔŋɔ yɪla sa
bamʊ nɪɪ bee biti mʊ mʊ."
10 Amaa Ibwaarɛ bɔla mʊ Kayaayu sʊ
lɛɛ mʊ kanyaasɪn baalasa mʊ kaapʊ
anɛ. Ibwaarɛ Kayaayu mʊ ɪɪ mɛɛgɛ kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ tɔ ɛɛ kɪɪ, halɪɪ Ibwaarɛ asɪn
mʊ nɪɪ ɪ gyɛ mʊ ɔtɔ tɔ asɪn nɪɪ ɪ baala mʊ
gbaa.
11 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɔkʊ
ɪɪ fɛ, amɔɔ mʊ gbaa-gbaa mʊ. Kanɪn
maŋa nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɪɪ Ibwaarɛ
nfɛɛrɛ, amɔɔ mʊ gbaa-gbaa mʊ Kayaayu
mʊ nkʊn.
12 Man gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ kayaayu nɪɪ
Ibwaarɛ taa sa anɛ, amaa Kayaayu mʊ nɪɪ
kɪ lɪɪ Ibwaarɛ asɛ mʊ, nɪɪ an nyɛ, kɛ a
taalɛ nu atɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ taa kɛɛ anɛ
mʊ kasɛ.
13 Imʊ sʊ man gyɛ nyɪmɪsa kanyaasɪn
asɪn kaapʊsa nɪɪ an sʊ an tɔwɛ fanɛ.
Amaa ɪ gyɛ asɪn mʊ nɪɪ Kayaayu mʊ
kaapʊ anɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an lɛɛ
Kayaayu tɔ asɪn mʊ kasɛ an kaapʊ bamʊ
nɪɪ ba sʊ Kayaayu mʊ.
14 Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ
Ibwaarɛ Kayaayu mʊ, mɛɛ yɛ ɔ taalɛ
kɔɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ Ibwaarɛ Kayaayu
mʊ asɛ mʊ kyula. Asɪn mʊ ɪ gyɛ ame-
lensi-sɪn sa ɔsa mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ nu
ɪmʊ kasɛ, lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ Kayaayu mʊ
nkʊn ɪɪ yɛgɛ nɪɪ asa bee nu ɪmʊ kasɛ.
15 Nɪɪ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ sʊ Ibwaarɛ Kayaayu
mʊ bɪrɛ, ɛɛ taalɛ mɛɛgɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ wu
ɪmʊ tɔ, amaa mʊ gbaa-gbaa mʊ lɛɛ bɪrɛ,
ɔkʊ mɛɛ taalɛ mɛɛgɛ ɪmʊ tɔ wu sɛhn.
16 I du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ yɛ,
"Anɪmʊ ɪ taalɛ bɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ibwaarɛ
nfɛɛrɛ?
Nɪɪ anɪmʊ ɪ taalɛ tɔwɛ waa mʊ?"
Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ an fɛ nfɛɛrɛ kanan mʊ
nɪɪ Krisito ɪɪ fɛ mʊ.

3

Krisito ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ o buu

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n man
taalɛ tɔwɛ fanɛ asɛ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba sʊ
Ibwaarɛ Kayaayu mʊ. Amaa n tɔwɛ fanɛ
fɛɛ bamʊ nɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa
atɔ sʊ, abɛɛ bamʊ nɪɪ ba man pɪɪta dan
Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
2 Kanɪn sʊ man gyɛ agyitɔ budusa nɪɪ n
taa sa fanɛ, amaa kɪnyapʊ-kyu nɪɪ n taa
sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ kanɪn saŋa maŋa mʊ, fan
man pɪɪta dan fʊʊ agyitɔ maŋa kigyii, nɪɪ
halɪɪ ba lɪɪ ndaga gbaa mʊ fan man pɪɪta
fʊʊ ɪmʊ kigyii.
3 Lɪɪ fɛɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ san ɪ gyan
dulinyaa atɔ sʊ. Kayɪɪ-basa kɪ maa bʊ
fanɛ tɔ, nɪɪ fɛn kɔ yɛ abaa mʊ, ɪɪ mɛɛ
kaapʊ nɪn fɛɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ san ɪ gyan
dulinyaa atɔ sʊ abɛɛ? Inɪmʊ ɪɪ kaapʊ
nɪn fɛɛ fɛn san fɛn waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
dulinyaa asa bɛɛ waa mʊ.
4 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "N buu
Pɔɔlɪ." Nɪɪ ɔkʊ mɔɔ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "N buu
Apolosi nɪn." Inɪmʊ ɪ mɛɛ kaapʊ nɪn fɛɛ
fɛn san fen du fɛɛ dulinyaa asa nɪn abɛɛ?
5 Inɪmʊ kpini mʊ, anɪmʊ ɪ gyɛ Apolosi?
Nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ ɪ gyɛ anɪmʊ? An gyɛ
Ibwaarɛ ayaafɔlɛ nɪn, nɪɪ fan bɔla anɛ sʊ
ba kɔɔlɛ Yesu gyii. Anɛ ɔkʊmaa nɪmʊ waa
mu kusun fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
taa sa mʊ yɛ ɔ waa mʊ.
6 Mɛ i duu, nɪɪ Apolosi mɔɔ ɪ wʊrɪgɛ
sʊ nkyu, amaa Ibwaarɛ ɪ yɛgɛ nɪɪ kɪ kɔyɪ
dan.
7 Imʊ sʊ ɔmʊ nɪɪ ee duu, yɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
wʊrɪgɛ sʊ nkyu mʊ, bamʊ asɪn man tiri,
amaa Ibwaarɛ asɪn i tiri, lɪɪ fɛɛ mʊ ɪɪ yɛgɛ
nɪɪ atɔ duusa mʊ ɪɪ dan.
8 Ɔsa mʊ nɪɪ ee duu yɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
wʊrɪgɛ sʊ nkyu mʊ kpini bɛɛ waa kusun
kʊlʊn nɪn. Nɪɪ bamʊ ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti
ɔ nyɛ mʊ kʊkɔka, lɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɔ waa
mu kusun mʊ sʊ.
9 Lɪɪ fɛɛ anɛ kpini an bʊga nɪn an
waa Ibwaarɛ kusun. Nɪɪ fen du nɪn fɛɛ
Ibwaarɛ kʊdɔɔ, nɪɪ fɛn bɪla fen du fɛɛ
Ibwaarɛ obu.
10 Lɪɪ Ibwaarɛ kabwaala mʊ nɪɪ ɔ taa
bwaala mɛ sʊ mʊ, n du nɪn fɛɛ ɔpɔyɪpʊ
onyipu mʊ nɪɪ o yii obu kasɛ, nɪɪ ɔkʊ ɪɪ
pɔyɪ ɛɛ gyaga kɪmʊ sʊ. Amaa ɔkʊmaa ɔ
baa ɔ da sʊ kanan mʊ nɪɪ ɛɛ pɔyɪ ɛɛ gyaga
sʊ.
11 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ bɪla taalɛ yii ɔpɔrɛ
gyankpaasa, tii kɪmʊ nɪɪ Ibwaarɛ wʊla yii
mʊ sʊ, nɪɪ kɪmʊ ɪ gyɛ Yesu Krisito.
12 Akʊ bee biti ba taa suwa, abɛɛ gbiti
abɛɛ abuu mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn abɛɛ iyu

abɛɛ afitiri abɛɛ afatɛɛ pɔyɪ gyaga ɔpɔrɛ gyankpaasa mʊ sʊ.
13 Ɔkʊmaa nɪmʊ kusun mʊ nɪɪ o sun sa Ɩbwaarɛ mʊ, ii biti ɪ lɪɪ ifuli. Lɪɪ fɛɛ Krisito kakɛ lala mʊ nɪɪ ee biti o bwii ba mʊ, ii biti ɪ lɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ kusun kudubi kaapʊ. Fʊlɔn ii biti ɔ ba lɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ kusun kaapʊ, kɛ ɪ kaala kusun mʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ waa sa Ɩbwaarɛ mʊ, ɔ dan kɪɪ.
14 Nɪɪ fʊlɔn mʊ man kan taalɛ nyita ɔkʊ kapɔyɪ mʊ nɪɪ ɔ pɔyɪ gyaga sʊ mʊ, mʊ ii biti ɔ nyɛ kʊkɔka.
15 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ fʊlɔn mʊ dɛɛ mu kusun mʊ bɪrɛ, o sun fɔyɪ nɪmʊ. Nɪɪ mʊ gbaa-gbaa mʊ bɪrɛ ee biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ, amaa ii biti ɪ baa i du nɪn fɛɛ maa sɪlɛ lɪɪ fʊlɔn tɔ.
16 Abɛɛ fan man nyi yɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ɪ gyɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ tɛ fanɛ tɔ abɛɛ?
17 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan nyita Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, Ɩbwaarɛ gbaa ii biti o nyita mʊ, lɪɪ fɛɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ, kɪ gyɛ kyɪrɛkyɪrɛ nɪn, nɪɪ fanɛ ɪ gyɛ kanɪn Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ maŋa.
18 Ɔkʊ ɪ gyɛ ɔkʊ ɔ man pɪna mʊ n-yɪɪ. Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ ɔnyaasɪnpʊ dulinyaa asa ansi sʊ mʊ, ɪ dagaa maa waa mʊ n-yɪɪ fɛɛ omelensipu, kɛ ɔ nyɛ biliŋi ɔnyaasɪnpʊ gbaa-gbaa.
19 Lɪɪ fɛɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ kanyaasɪn gyɛ amelensi-sɪn Ɩbwaarɛ asɛ. I du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, "Anyaasɪnpʊ mʊ, bamʊ kanyaasɪn awaasa mʊ tɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ sʊ ɛɛ kɪtaa bamʊ."
20 Nɪɪ ba bɪla kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ ntɪn kʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ nyi fɛɛ anyaasɪnpʊ mʊ nfɛɛrɛ ɪ maa gyɛ kɪyan."
21 Ɩmʊ sʊ ɔkʊ ɪ gyɛ ɔkʊ, ɔ man taa mʊ n-yɪɪ tʊʊ nyɪmɪsa sʊ kɛ ɔ kaapʊ mʊ n-yɪɪ, lɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ gyɛ fanɛ lɛɛ nɪn.
22 Nɪɪ mɛ Pɔɔlɪ nɪn-oo, abɛɛ Apolosi nɪn-oo, abɛɛ Pita nɪn-oo, abɛɛ dulinyaa nɪmʊ nɪn-oo, abɛɛ nkpa nɪn-oo, abɛɛ lewu nɪn-oo, abɛɛ nbɪɪnbɪɪ nɪn-oo, abɛɛ ɔkɛ asɪn nɪn-oo, ɪmʊ kpini ɪ gyɛ fanɛ lɛɛ nɪn
23 Nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fan gyɛ Krisito lɛɛ nɪn, nɪɪ Krisito mɔɔ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ.

4

Krisito asunpu mʊ kusun sunsa

1 Kanɪn sʊ ɪ dagaa fan maa kɪɪ anɛ fɛɛ an gyɛ Krisito ayaafɔlɛ, nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mʊ kesintin asɪn baalasa mʊ waa anɛ abaa tɔ yɛ a lɛɛ ɪmʊ kaapʊ.
2 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa sa ɔmʊ nɪɪ ba taa asɪn waa mʊ abaa mʊ ɪ gyɛ fɛɛ, o buu mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ asɪn mʊ sʊ.
3 Amaa mɛɛmɛ asɛ bɪrɛ, nɪɪ fanɛ abɛɛ asɪn ogyipu kʊ gyii mɛ asɪn mʊ, ɪ man tiri mɛ, mɛ gbaa-gbaa n mee gyii mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn.
4 Mɛ nfɛɛrɛ tɔ mʊ, n man wu asɪn pwɪɪsa kʊ mɛ n-yɪɪ sʊ, amaa ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ n gyii asʊ. Amɔɔ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ nkʊn ɪ gyɛ mɛ asɪn ogyipu.
5 Ɩmʊ sʊ fan man kan gyii ɔkʊ asɪn, bun mʊ kʊpwɛ, pɔyɪ kɛ kakɛ mʊ ɔ fʊʊ. Fan gyoo Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɔ ba pɔyɪ. Ee biti ɔ ba lɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ baala kitentenbiri tɔ mʊ ba fɪtɪla tɔ, kɛ ɔ lɛɛ asa nkɔlɔ tɔ asɪn baalasa ifuli. Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ ɔkʊmaa ii biti ɔ nyɛ kɪyɪn mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
6 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lɪɪ fanɛ sʊ nɪɪ n taa n maa Apolosi waa sɪnkaala sa fanɛ, kɛ fan bɪɪla asɪn tɔwɛsa mʊ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "Fan man waa asɪn mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla mʊ kyʊn sʊ." Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ, fan man kaapʊ fanɛ n-yɪɪ naa yɪlɛ ɔkʊ kamaa kɛ fan kina ɔkʊ.
7 Mɪnɛ nɪɪ fan sʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fan kyɔ asansa? Mɪnɛ nɪɪ fan sʊ nɪɪ ɪ man gyɛ Ɩbwaarɛ ɪ sa fanɛ? Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɪ sa fanɛ ɪmʊ mʊ, mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fɛn kaapʊ fanɛ n-yɪɪ, fɛɛ man gyɛ Ɩbwaarɛ ɪ sa fanɛ?
8 Fan tɛɛ nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fen biti nɪn abɛɛ? Fan tɛɛ ba waa afulee wuya ana nɪn abɛɛ? Fan tɛɛ ba biliŋi awura yɛgɛ a man gyɛ nɪn abɛɛ? Nɪɪ fan daa fan gyɛ awura kesintin tɔ mʊ, naafɔɔ ɪ bʊrɔn gaa kɛ anaa fanɛ a ba bʊga gyii kuwura.
9 Mɛ asɛ mʊ, i du nɪn fɛɛ Ɩbwaarɛ maa taa anɛ mʊ nɪɪ an gyɛ Yesu asunpu mʊ, waa asii-amaapʊ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba bun bamʊ kʊpwɛ, nɪɪ bee biti ba naa mɔɔ bamʊ asa nsana mʊ. Nɪɪ i du fɛɛ an biliŋi sɪnkɪɪ sa kasɛ sʊ asa yɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ yɛ dulinyaa kpini.

10 Krisito sʊ an gyɛ amelensipu, amaa
fanɛɛ fanɛ fan gyɛ anyaasɪnpʊ lɪɪ Krisito
sʊ. Anɛɛnɛ bɪrɛ a man bʊlʊn, amaa fanɛɛ
fanɛ bɪrɛ fan bʊlʊn. Asa bɛɛ sa fanɛ
bɛɛrɛɛ, nɪɪ anɛɛnɛ bɪrɛ ba man taa anɛ
tɪɪ sɛhn.
11 Taa ba fʊʊ ndaga mʊ, an naa akʊn
yɛ bʊlɪfɔ, nɪɪ an bun akyiibi, nɪɪ an
nyɛ kɪdayɛ libi-libi, nɪɪ an man sʊ anɛ
gbaa-gbaa kewu-kyɪnasa.
12 Anɛ gbaa-gbaa anɛ abaa nɪɪ an sʊ an
sun kusun. Nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ anɛ nnɔ mʊ,
an waa mʊ kusee. Nɪɪ ba kan nyanla anɛ
mʊ, an nyɛ kenyiita an yɪlɛ tɔ.
13 Nɪɪ ba maa saalɛ anɛ mʊ, an nyɛ
kenyiita an lɛɛ bamʊ kɔnɔ danbɪrasa. An
biliŋi dulinyaa kpini akpaa nɪɪ asa bɛɛ kɪɪ
anɛ fɛɛ kɪgyaakpa ba lɪɪ ndaga.
14 N man kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ n gyila
fanɛ ipeeli. Amaa fan maa gyɛ mɛ nbii
bitisa sʊ mʊ, nɪɪ n da fanɛ amu tɔ.
15 Halɪɪ nɪɪ fan kan fan sʊ asa fɛɛ
ngbɪn kudu nɪɪ bɛɛ kaapʊ fanɛ Krisito
asɪn mʊ gbaa mʊ, fanɛ-sɛ ana ba man gyɛ
adamantɛ. Lɪɪ fɛɛ, lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ
n ba biliŋi fanɛ-sɛ, lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ
nɪɪ n tɔwɛ sa fanɛ mʊ sʊ.
16 Ɪmʊ sʊ n kʊlɛ fanɛ nɪn yɛ fan kasɛ mɛ
tɔ.
17 Lɪɪ falɛ sʊ nɪɪ n sun Timoti fanɛ asɛ.
Nɪɪ mʊ ɪ gyɛ mi-bii mʊ nɪɪ n biti mʊ asɪn
gaa, nɪɪ ɔ gyɛ kesintin ogyipu Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ tɔ. Nɪɪ mʊ ii biti o be nyiŋi fanɛ mɛ
ɪkpa mʊ nɪɪ n taa n buu Krisito Yesu, nɪɪ
ɪmaa ɪmʊ nɪɪ n kaapʊ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ
katɪn kʊmaa nɪmʊ mʊ, ɪ waa kʊkʊlʊn.
18 Fanɛ akʊ fɛn kʊsaa fanɛ n-yɪɪ fɛn fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ, akʊtɔ n mɛɛ bɪla yɛ n ba bɔɔ
fanɛ sʊ.
19 Amaa nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kan kyula bɪrɛ, ɪ
mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n biti n ba fanɛ asɛ kɛ mɛ
gbaa-gbaa mɛ n ba wu ɔlʊn mʊ nɪɪ bamʊ
nɪɪ bɛɛ kaapʊ bamʊ n-yɪɪ mʊ ba sʊ, man
gyɛ bamʊ ntɔwɛ nkʊn.
20 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ man
gyɛ asɪn kɪtɔwɛ, amaa kɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
ɔlʊn mʊ tɔ atɔ waasa nɪn.
21 Kɪmɔmɔ nɪɪ fen biti n taa ba fanɛ asɛ?
Fen biti fɛɛ n taa kʊkyʊkyʊʊ nɪn n ba,
abɛɛ n taa kebiti yɛ keyuula ba fanɛ asɛ?

5

Fan gya ɔkyɪɪ bitipu mʊ
lɪɪ kʊbʊ mʊ tɔ

1 Kesintin tɔ, n nu asɪn lɪɪ fanɛ sʊ
fɛɛ, kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti agyaga-sɪn
kɪbansa ɪ maa bʊ fanɛ tɔ. Nɪɪ halɪɪ bamʊ
nɪɪ be mee sun Ɪbwaarɛ gbaa, ba mɛɛ waa
kanɪn agyaga-sɪn maŋa. Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ fanɛ
tɔ ɔkʊ ɪɪ dɛ yɛ mʊ-sɛ mʊ-ka.
2 Mɪnɛ sʊ nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ bʊ fanɛ tɔ, nɪɪ
fɛn kʊsaa fanɛ n-yɪɪ? Ɪ dagaa fan maa
bɔɔta tɔ, kɛ fan lɛɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o sun
falɛ kusun mʊ lɪɪ fanɛ kʊbʊ mʊ tɔ.
3 Halɪɪ n maa man bʊ fanɛ asɛ
kayɪɪ-wʊlɛ tɔ gbaa mʊ, n bʊ fanɛ asɛ
kayaayu tɔ. Nɪɪ n tɛɛ wʊla bun ɔnyɪn
maŋa kʊpwɛ fɛɛ n maa bʊ fanɛ asɛ tʊtɔ
mʊ.
4 Nɪɪ fan kan gyaŋɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
Krisito kɪtɪɪ tɔ, nɪɪ n bʊ fanɛ asɛ kayaayu
tɔ, nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ɔlʊn mʊ
bʊ fanɛ asɛ mʊ,
5 fan lɛɛ falɛ ɔnyɪn nɪmʊ lɪɪ fanɛ asɛ sa
Sɪtaanɛ, o nyita mu alibi kayɪɪ-wʊlɛ mʊ,
kɛ Ɪbwaarɛ ɔ mɔlɪgɛ mʊ kala kakɛ mʊ nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ii biti ɔ ba mʊ.
6 Fanɛ n-yɪɪ kɪkaapʊ kɪ man bʊrɔn. Fan
man nyi fɛɛ kɪfɛ tinsa pii ɪɪ yɛgɛ nɪɪ
bodobodo ii tin?
7 Fan lɛɛ kɪfɛ tinsa mʊ nɪɪ kɪ gyɛ alibi
mʊ lɪɪ fanɛ tɔ, yɛgɛ fan man sʊ ineesi ɪkʊ.
Kɛ fan baa fan du fɛɛ bodobodo pʊpwɛ
mʊ nɪɪ kɪ man sʊ kɪfɛ tinsa, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ n nyi fan maa du mʊ. Lɪɪ fɛɛ
Yesu Krisito mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Kanyaŋɛ nbunɔ
kabʊlʊpʊ mʊ, Ɪbwaarɛ tɛɛ taa mʊ waa
kɔlɔŋɔ sa anɛ.
8 Ɪmʊ sʊ fan yɛgɛ a gyii Kanyaŋɛ nbunɔ
kesu kɔnɔ, kɛ a lɛɛ alibi yɛ kumu tɔ ɔlʊn
mʊ nɪɪ i du fɛɛ bodobodo mʊ nɪɪ kɪ sʊ
kɪfɛ tinsa dɪdaa mʊ. Amaa fan yɛgɛ i
gyii Kesu kɔnɔ mʊ, fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba sʊ
kɪdanbɪrasa yɛ kesintin mʊ fɛɛ bodobodo
mʊ nɪɪ kɪ man sʊ kɪfɛ tinsa mʊ.
9 N wʊla kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ sa fanɛ yɛ, fan
man taa fanɛ n-yɪɪ bʊga asa mʊ nɪɪ ba bʊ
kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti kɪgyagaa mʊ tɔ.
10 N maa tɔwɛ kanɪn mʊ, man gyɛ
bamʊ nɪɪ be mee sun Ɪbwaarɛ, nɪɪ bɛɛ
waa kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti kɪgyagaa, yɛ
onsi-payɪ libi abɛɛ bamʊ nɪɪ bee yuuri
abɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ sun ɪdakpa, nɪɪ n dɪyɛ.
Naafɔɔ nɪɪ ɪ gyɛ yɛ fan man taa fanɛ n-yɪɪ

bʊga yɛ kanɪn asa maŋa bɪrɛ, amɔɔ fan lɪɪ dulinyaa tɔ kpini-kpini.

11 Amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ n sa fanɛ mʊ ɪ gyɛ yɛ, fan man taa fanɛ n-yɪɪ bʊga yɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʊ n-yɪɪ yɛ Krisito obuupu, yɛgɛ ɔ gyɛ akyɪɪ abɛɛ anyɪn bitipu, yɛ onsi-payɪ libi wuya, abɛɛ ɔdakpa osunpu, abɛɛ asa atɪɪ onyitapu, abɛɛ ɔtabʊʊpʊ, abɛɛ oyu. Fan naa ɔsa maŋa fan man bʊga gyii gbaa.

12 Ɪ man gyɛ mi kusun fɛɛ n gyii bamʊ nɪɪ ba man bʊ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ asɪn, amaa bamʊ nɪɪ ba bʊ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ mʊ, ɪ dagaa n maa gyii bamʊ asɪn.

13 Ɪbwaarɛ ii biti o gyii bamʊ nɪɪ ba man tii Krisito kʊbʊ mʊ sʊ asɪn. Amaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ, "Fan gya alibi ɔwaapʊ lɪɪ fanɛ tɔ."

6

Akɔɔlɛ-gyipu fan man kan samaa abaa

1 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ maa mʊ bɪrɪsa, Krisito obuupu ba kan nyɛ asɪn mʊ, mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ee kpee naa samaa mʊ asɪn agyipu mʊ nɪɪ ba man nyi Ɪbwaarɛ mʊ asɛ, nɪɪ ɔ man taa mʊ kpee Krisito abuupu mʊ asɛ kɛ ba lɔŋɔ bamʊ?

2 Fan man nyi yɛ anɛ, Ɪbwaarɛ asa ii biti a talɛ dulinyaa abi? Nɪɪ ɪ gyɛ fɛɛ anɛ ii biti a talɛ dulinyaa abi asɪn bɪrɛ, mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ lɔŋɔ fanɛ nsana tɔ asɪn wuribi?

3 Fan man nyi fɛɛ anɛ, nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ a talɛ mʊ nbɔɔ mʊ? Ɪmʊ sʊ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ lɔŋɔ abaa ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ asɪn?

4 Ɪmʊ sʊ nɪɪ fan kan fan sʊ falɛ asɪn fanɛ nsana mʊ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan sʊ fen kpiya asɪn agyipu mʊ nɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ ba man sʊ bɛɛrɛɛ sa bamʊ mʊ, yɛ ba gyii fanɛ asɪn?

5 Ɪ man sʊ fanɛ ipeeli? Amɔɔ fan man sʊ ɔnyaasɪnpʊ kʊlʊn fanɛ tɔ, mʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ lɔŋɔ fanɛ wʊlɛ-wʊlɛ nsana?

6 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, Krisito obuupu ɪɪ taa mʊ bɪrɪsa Krisito obuupu asɪn ee kpee ɛɛ sa bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ asɛ.

7 Fan maa nyɛ asɪn nɪɪ fɛn samaa abaa mʊ, ɪ kaapʊ nɪn fɛɛ fan tɛɛ wʊla gyii tɪyɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nɪn. Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ odunwura mʊ mee kyula yɛ mʊ asɪn ɪ man bʊrɔn? Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɔ mɛɛ yɛgɛ kɛ ba sisii mʊ?

8 Amaa fanɛ wʊlɛ-wʊlɛ Krisito abi fen siisi abaa, nɪɪ fɛn waa fanɛ bɪrɪsa ana kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ man bʊrɔn.

9 Fan man nyi yɛ alibi awaapʊ mʊ, ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ? Fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna fanɛ. Lɪɪ fɛɛ asa mʊ nɪɪ bɛɛ waa kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti kɪgyagaa, yɛ ɪdakpa asunpu, abɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ lɪɪ bamʊ-kuli ana abɛɛ bamʊ-ka ana kamaa, yɛ anyɪn mʊ nɪɪ bɛɛ dɛ yɛ bamʊ bɪrɪsa ana anyɪn,

10 yɛ ayuu, yɛ onsi-payɪ libi wuya ana, yɛ atabʊʊpʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bee nyita asa atɪɪ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ pɪna asa bee gyii mʊ, falɛ asa anɪmʊ ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.

11 Falɛ nɪɪ fanɛ akʊ fan kyɪna fan du, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ Ɪbwaarɛ fwɪɪ fanɛ alibi, nɪɪ ɔ lɔŋɔ fanɛ yɪla sa mʊ n-yɪɪ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ fanɛ kyula yɛ fanɛ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito yɛ anɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ sʊ.

Krisito abi kayɪɪ-wʊlɛ ɪ gyɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ.

12 Fanɛ tɔ ɔkʊ ɪ tɔwɛ yɛ, "N sʊ ɔkpa fɛɛ n waa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ." Ɪ gyɛ kesintin, amaa man gyɛ ɪmʊ kpini ɪ bʊrɔn sa mʊ. Ngbaa mɛ n taalɛ tɔwɛ yɛ, n sʊ ɔkpa fɛɛ n waa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, amaa n mɛɛ yɛ n waa mɛ n-yɪɪ kɪnyɛ sa kʊtɔ kʊ.

13 Fanɛ tɔ ɔkʊ ɪ tɔwɛ yɛ, "Agyitɔ ɪ bʊ tɔ sa ɔtɔ, nɪɪ ɔtɔ gbaa bʊ tɔ sa agyitɔ." Ɪ gyɛ kesintin, amaa Ɪbwaarɛ ii biti o nyita ɪmʊ kpini. Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ kɪ man bʊ tɔ sa kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa, amaa kɪ gyɛ sa Ɔnyɪrɪpɛ nɪn, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mɔɔ bʊ tɔ sa kayɪɪ-wʊlɛ.

14 Ɪbwaarɛ taa mʊ ɔlʊn kyiŋi Yesu lɪɪ lewu tɔ, kanɪn nɪɪ ee biti o kyiŋi anɛ gbaa anɛ lɪɪ lewu tɔ.

15 Fan man nyi yɛ fanɛ n-yɪɪ ɪ gyɛ Yesu kayɪɪ-wʊlɛ abaafʊn mʊ abɛɛ? Ɪmʊ sʊ ɪ dagaa fɛɛ n taa mɛ n-yɪɪ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Krisito kayɪɪ-wʊlɛ kɪbaafʊn mʊ naa dɛ yɛ

ɔbʋrʋkɔɔnɛ-kyıı abɛɛ? Afuloo! Ɪ mɛɛ yɛ ı ba kanın.
16 Fan man nyi fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ taa mʋ kayıı-wʋlɛ naa bʋga yɛ ɔbʋrʋkɔɔnɛ-kyıı mʋ, maa mʋ ba biliŋi kayıı-wʋlɛ kʋlʋn nın? Lıı fɛɛ ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ, "Bamʋ anyɔ ba biliŋi kayıı-wʋlɛ kʋlʋn nın."
17 Amaa ɔmʋ nıı ɔ taa mʋ n-yıı bʋga yɛ Ɔnyırıpɛ mʋ, maa mʋ ba biliŋi kʋkʋlʋn nın kayaayu tɔ.
18 Ɪmʋ sʋ fan sılɛ lıı kakyıı abɛɛ kanyın biti kıgyagaa tɔ. Lıı fɛɛ alibi kʋmaa mʋ nıı nyımısa ı waa mʋ, ı mɛɛ waa mʋ kayıı-wʋlɛ ineesi, amaa nyımısa kʋmaa mʋ nıı ɔ waa kanyın abɛɛ kakyıı biti kıgyagaa mʋ, ɔ waa mʋ gbaa-gbaa kayıı-wʋlɛ alibi nın.
19 Fan man nyi yɛ fanɛ kayıı-wʋlɛ ı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ? Fan man nyi yɛ Ɪbwaarɛ ı sa fanɛ Kayaayu maŋa, nıı ɔ tɛ fanɛ tɔ? Fan man tɛ fanɛ kıbaa sʋ,
20 lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ sɔɔ fanɛ ɔgyalın. Ɪmʋ sʋ fan taa fanɛ kayıı-wʋlɛ waa atɔ mʋ nıı ıı sa Ɪbwaarɛ bʋnyaa.

7

Kekili asın

1 Nıı lıı asın mʋ nıı fan kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ bıya mɛ mʋ sʋ mʋ, n biti n lɛɛ ımʋ kɔnɔ. Ɪ bʋrɔn fɛɛ ɔnyın maa kyına yɛgɛ ɔ man mata ɔkyıı.
2 Amaa lıı kakyıı abɛɛ kanyın biti kıgyagaa sʋ mʋ, ı dagaa ɔnyın kʋmaa nımʋ maa nyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ-ka, kɛ ɔkyıı kʋmaa gbaa ɔ nyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ-kuli.
3 Ɔnyın kilipu o kyula maa mʋ-ka ba bʋga ɔdɛkpa, kɛ ɔkyıı kilipu gbaa o kyula maa mʋ-kuli ba bʋga ɔdɛkpa.
4 Lıı fɛɛ ɔkyıı kilipu kayıı-wʋlɛ man bıla kı gyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ nkʋn lɛɛ nın, amaa kı gyɛ mʋ-kuli gbaa lɛɛ nın. Kanın maŋa nıı ɔnyın kilipu gbaa kayıı-wʋlɛ man gyɛ mʋ nkʋn lɛɛ, amaa kı gyɛ mʋ-ka gbaa lɛɛ nın.
5 Ɪmʋ sʋ ɔnyın maa mʋ-ka ba man kina abaa asɛ kıdɛ kınyın yɛ kıkyıı. Amɔɔ fan tɔwɛ kyula abaa yɛ fan mɛɛ yɛ fan dɛ yɛ abaa saŋa gbɛrɛɛ, kɛ fan nyɛ-nyɛ saŋa sa kabwaarɛ-kʋlɛ. Amaa ımʋ kamaa mʋ, fan bwii bʋga dɛ kınyın yɛ kıkyıı, saamʋ Sıtaanɛ mɛɛ nyɛ tʋʋ fanɛ tɔ kıı, lıı fan maa mɛɛ taalɛ kıtaa fanɛ n-yıı sʋ.
6 N maa tɔwɛ yɛ ɔkʋmaa ɔ nyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ-ka abɛɛ mʋ gbaa-gbaa mu-kuli mʋ, man gyɛ yɛ n nyan fanɛ nın, nıı ı man gyɛ nbara nın yɛ ɔkʋmaa nımʋ o kili.
7 Naafɔɔ n biti fɛɛ ɔnyın kʋmaa nımʋ ɔ baa o du fɛɛ kanan mʋ nıı n du falɛ. Amaa nyımısa kʋmaa nımʋ sʋ mʋ gbaa-gbaa kakɛɛ mʋ nıı Ɪbwaarɛ taa sa mʋ, ɔnımʋ lɛɛ kwıı, nıı ɔnımʋ lɛɛ gbaa kwıı.
8 Nbıınbıı lıı bamʋ nıı ba man pııta kili yɛ akulapu-kyıı mʋ, n tɔwɛ bamʋ fɛɛ ı bʋrɔn sa bamʋ fɛɛ ba maa man kili fɛɛ kanan mʋ nıı n man kili mʋ.
9 Amaa nıı ba mɛɛ yɛ ba kan taalɛ kıtaa bamʋ n-yıı bırɛ, ı dagaa ba maa kili. Lıı fɛɛ nıı ba kili mʋ, ı bʋrɔn sa bamʋ ı kyɔ kakyıı abɛɛ kanyın biti kayalaga kı maa bʋ bamʋ tɔ.
10 Lıı bamʋ nıı ba kili mʋ mɔɔ, n sa fanɛ kɔnɔ, nıı kanın kɔnɔsa maŋa man lıı mɛ asɛ, ı lıı Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito asɛ nın. Ɪmʋ ı gyɛ yɛ ɔkyıı kilipu ɔ man kina mu-kuli.
11 Amaa nıı ɔ kan kina mu-kuli mʋ, ɔ man bıla kili, amɔɔ o bwii kpee, kɛ maa mu-kuli ba naa lɔŋɔ abaa. Nıı ɔkpa kʋlʋn maŋa sʋ ɔnyın gbaa ɔ man kina mʋ-ka.
12 Nıı asansa mʋ mɔɔ mɛ gbaa-gbaa mɛ ı tɔwɛ ınımʋ, man gyɛ Ɔnyırıpɛ. Nıı fanɛ Krisito abuupu ɔkʋ kan ɔ sʋ ɔkyıı mʋ nıı ɔ man gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu, nıı ɔkyıı mʋ kyula yɛ maa ɔnyın mʋ ba kyına mʋ, ɔnyın mʋ ɔ man kina mʋ.
13 Nıı fanɛ Krisito obuupu ɔkyıı kan ɔ sʋ ɔnyın mʋ nıı ɔ man gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu, nıı ɔnyın mʋ kyula yɛ maa ɔkyıı mʋ ba kyına mʋ, ɔkyıı mʋ ɔ man kina ɔnyın mʋ.
14 Lıı fɛɛ ɔkyıı mʋ maa gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ wu fɛɛ ɔnyın mʋ nıı ɔ man gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu mʋ, n-yıı sʋ ı man bıla ı sʋ ineesi. Kanın maŋa nıı ɔnyın mʋ nıı ɔ gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ wu fɛɛ ɔkyıı mʋ nıı ɔ man gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu mʋ, mʋ n-yıı sʋ ı man bıla ı sʋ ineesi. Nıı man gyɛ kanın mʋ bamʋ-bii ana bee biti ba baa ba gyɛ

ineesi nbii, amaa ɪ maa ba falɛ sʊ mʊ
Ɪbwaarɛ wu fɛɛ ba man sʊ ineesi.
15 Amaa Krisito obuupu mʊ nɪɪ mʊ-ka
abɛɛ mu-kuli mʊ nɪɪ ɔ man gyɛ Krisito
obuupu, nɪɪ ee biti fɛɛ o kina mʊ bɪrɛ
mʊ, ɔ yɛgɛ mʊ ɔ natɛ. Nɪɪ ɪ kan ba kanɪn
mʊ, kekili nbara ɪ man ŋmina mʊ, lɪɪ fɛɛ
Ɪbwaarɛ tɪɪ anɛ nɪn yɛ a ba kyɪna kayɪɪ
yuuli tɔ.
16 Fʊ Krisito obuupu ɔkyɪɪ, akʊtɔ fʊ sʊ
nɪɪ fu-kuli ii biti ɔ bɔla nyɛ kamɔlɪgɛ? Nɪɪ
fʊ Krisito obuupu ɔnyɪn, akʊtɔ fɛɛ fʊ sʊ
nɪɪ fʊ-ka ii biti ɔ bɔla nyɛ kamɔlɪgɛ?

Fan kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ fan wʊla fan mʊ.

17 Ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ kyaga sʊ kyɪna
kakyɪna mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ taa sa mʊ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla o du pɔyɪ nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɪɪ mʊ yɛ o be sun mʊ mʊ.
Ɪnɪmʊ ɪ gyɛ kɔnɔsa mʊ nɪɪ n kaapʊ Krisito
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ kpini tɔ.
18 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ tɪn mʊ oduu pɔyɪ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ mʊ mʊ, ɔ man bun mʊ
oduu kɪlɔpanɛ sʊ, nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ man
kan tɪn oduu, nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ mʊ mʊ, ɔ
man tɪn mʊ oduu.
19 Fʊ tɪn oduu oo, fʊ man tɪn oduu oo,
man gyɛ ɪmʊ ɪ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri.
Amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri mʊ ɪ gyɛ yɛ fan
buu Ɪbwaarɛ nbara mʊ sʊ.
20 Ɪmʊ sʊ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ baa o du
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla o du pɔyɪ nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɪɪ mʊ yɛ o be sun mʊ mʊ.
21 A taa fɛɛ nɪɪ fʊ kan fʊ gyɛ kɪnyɛ pɔyɪ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ fʊ yɛ fʊ ba sun mʊ mʊ
man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fʊ. Amaa nɪɪ fʊ nyɛ
ɔkpa mʊ nɪɪ fʊ taa kɔɔlɛ fʊ n-yɪɪ bɪrɛ, waa
kanɪn.
22 Lɪɪ fɛɛ fanɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
kɪnyɛ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɪɪ mʊ, nɪɪ o be biliŋi
Krisito obuupu mʊ, Krisito ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ
nyɛ mʊ n-yɪɪ. Nɪɪ ɔkpa kʊlʊn maŋa
sʊ, fanɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ nyɛ mʊ n-yɪɪ
nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɪɪ mʊ yɛ ɔ ba waa Krisito
obuupu mʊ, gyɛ Krisito kɪnyɛ.
23 Lɪɪ fɛɛ Krisito sɔɔ fanɛ kpini ɔgyalɪn,
ɪmʊ sʊ fan man gyɛ anyɛ sa asa.
24 Mɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu, kanan
mʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ wʊla o du pɔyɪ nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɪɪ mʊ mʊ, ɔ kyɪna kanɪn yɛ
Ɪbwaarɛ.

Bamʊ nɪɪ ba man pɪɪta kili mʊ ba kyɪna kanɪn

25 Nbɪɪnbɪɪ bamʊ nɪɪ ba man pɪɪta
kili mʊ bɪrɛ, n man nyɛ nbara kʊ lɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu asɛ lɪɪ bamʊ sʊ. Amaa
mɛ Pɔɔlɪ gbaa-gbaa n tɔwɛ n sa bamʊ
lɪɪ mɛ nfɛɛrɛ tɔ, fɛɛ n maa gyɛ ɔmʊ nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ wu kʊwɛɛ sʊ mʊ, fɛn taalɛ kɔɔlɛ
mɛ gyii fɛɛ asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ,
n mɛɛ pɪna fanɛ nɪn.
26 Mɛ asɛ mʊ, ɪ bʊrɔn fɛɛ bamʊ nɪɪ ba
man pɪɪ kili mʊ, ba kyɪna kanɪn, lɪɪ fɛɛ
nbɪɪnbɪɪ kakyɪna kanɪmʊ tɔ waa ɔlʊn.
27 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o tee kili mʊ, ɔ man
kina mʊ-ka. Amaa ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ man
pɪɪta kili mʊ, ɔ man mata ɔkyɪɪ.
28 Nɪɪ ɔnyɪn kan kili mʊ, ɔ man waa
alibi. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta kili
nɪɪ ɔ kan kili mʊ, ɔ man waa alibi. Amaa
asa mʊ nɪɪ ba kili mʊ, awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ bee
biti be wu kakyɪna kanɪmʊ tɔ mʊ, ɪmʊ nɪɪ
n mee biti fan maa wu.
29 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana Krisito
abuupu, kʊtɔ mʊ nɪɪ n kaapʊ mʊ ɪ gyɛ
yɛ, saŋa man bɪla ɔ kyɔ kɛ dulinyaa kɪ ba
laalaalʊwɛ, ɪmʊ sʊ lɪɪ ndaga ɪɪ sʊ ii kpee
mʊ, anyɪn mʊ nɪɪ ba kili mʊ ba kyɪna fɛɛ
anyɪn mʊ nɪɪ ba man sʊ akyɪɪ.
30 Kanɪn maŋa nɪɪ bamʊ nɪɪ ba bɔɔta
tɔ mʊ, ba waa fɛɛ ɪ maa man tiri bamʊ,
nɪɪ bamʊ nɪɪ bamʊ ansi i gyii mʊ mɔɔ, ba
waa fɛɛ bamʊ ansi ii mee gyii, nɪɪ bamʊ
nɪɪ ba sɔɔ mʊ, ba waa fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ ba
sɔɔ mʊ, ɪ man gyɛ bamʊ lɛɛ.
31 Bamʊ nɪɪ ba taa dulinyaa atɔ waasa
bee sun kusun mʊ, ba waa fɛɛ ɪ man tiri
bamʊ. Lɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ dulinyaa du
nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ mʊ, kɪɪ kyʊn nɪmʊ.
32 N biti fɛɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ nfɛɛrɛ
kɪbansa tɔ. Nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ man sʊ
ɔkyɪɪ mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ mu kusun i tiri mʊ, lɪɪ
fɛɛ ɛɛ kpan mʊ n-yɪɪ ɛɛ waa kusun kanan
mʊ nɪɪ i gyii Ɔnyɪrɪpɛ ansi.
33 Amaa ɔnyɪn kilipu bɪrɛ, mʊ nfɛɛrɛ ɪ
gyan dulinyaa asɪn sʊ nɪn, kanan mʊ nɪɪ
ee biti o gyii mʊ-ka ansi.
34 Ɪmʊ sʊ nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ nɪɪ ɔ sʊ. Nɪɪ
ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ man kili mʊ mɔɔ Ɔnyɪrɪpɛ
mu kusun i tiri mʊ. Lɪɪ fɛɛ ɪmʊ ɪ gyɛ fɛɛ ɔ
taa mʊ n-yɪɪ yɛ mʊ kala kpini sa Ɔnyɪrɪpɛ.
Amaa ɔkyɪɪ-kilipu bɪrɛ mʊ nfɛɛrɛ ɪ gyan

dulinyaa asɪn sʊ nɪn, yɛ kanan mʊ nɪɪ ee biti ɔ waa kɛ o gyii mu-kuli ansi.

35 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ kyɛ fanɛ tɔ sʊ, nɪɪ n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ n man gyɛ yɛ n nyan fanɛ nɪn. Amaa n biti fan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa yɛgɛ kɪ bʊrɔn, kɛ fan nyɛ taa fanɛ n-yɪɪ kpini sa Ɔnyɪrɪpɛ mʊ naa lʊwɛ.

36 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ ɔnyɪn maa ɔkyɪɪ ba ŋmina fɛɛ ba kili, nɪɪ ɔnyɪn mʊ mɛɛ taalɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ mʊ, nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ mɔɔ dan fʊʊ kekili mʊ, ɔnyɪn mʊ ɔ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa, kɛ ba kili abaa. Ɪ man gyɛ alibi nɪn.

37 Amaa nɪɪ ɔnyɪn kan fɛ nfɛɛrɛ yɛ ɔ mɛɛ yɛ o kili, nɪɪ ɔ yɪlɛ sʊ kanɪn mʊ, ɔkʊ ɔ man nyan mʊ, nɪɪ ɔ taalɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ mʊ ɪ bʊrɔn.

38 Ɪmʊ sʊ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o kili ɔkyɪɪ mʊ ɪ bʊrɔn, nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ man kili ɔkyɪɪ mɔɔ mʊ ɪ bʊrɔn gaa.

39 Ɔkyɪɪ kilipu mʊ nɪɪ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ kina mu-kuli kɛ ɔ naa kili ɔnyɪn pʊpwɛ. Amaa nɪɪ mu-kuli mʊ wu bɪrɛ, ɔ sʊ ɔkpa ɔ taalɛ kili ɔnyɪn mʊ nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ kii biti, amaa ɔ baa ɔ gyɛ Krisito obuupu.

40 Mɛ asɛ mʊ, ɔkyɪɪ kyɪna mʊ nkʊn mʊ, ii biti ɪ waa ɔdan sa mʊ, ɪ kyɔ maa kili. Nɪɪ n kɔɔlɛ gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ kɪ tɛ mɛ tɔ.

8

Agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa

1 Nbɪɪnbɪɪ, taa lɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa mʊ, an nyi fɛɛ anɛ kpini an sʊ kinyi fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fɛn taalɛ fɛn tɔwɛ mʊ. Kinyi ɪɪ bɪya n-yɪɪ kɪkʊsaa, amaa kebiti kɪɪ kyɛ asa tɔ.

2 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ o nyi kʊtɔ kʊ mʊ, o mee nyi naa fʊʊ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɔ baa o nyi mʊ.

3 Amaa ɔmʊ nɪɪ ee biti Ɪbwaarɛ mʊ, mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ nyi.

4 Ɪmʊ sʊ lɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa mʊ kigyii mʊ, an nyi fɛɛ ɔdakpa kʊ man bʊ tɔ nɪɪ kɪ sʊ nkpa, nɪɪ an nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ kʊlʊn nkʊn ɪ bʊ tɔ.

5 Halɪɪ ɪdakpa mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ bamʊ yɛ anyɪrɪpɛ nɪɪ ba bʊ sʊsʊ abɛɛ kasɛ sʊ, nɪɪ ɪ gyɛ kesintin fɛɛ ɪdakpa yɛ anyɪrɪpɛ gaalaagaa ba bʊ tɔ gbaa mʊ,

6 anɛɛnɛ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ kʊlʊn nɪɪ an nyi maa bʊ tɔ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ Ɔsɛ mʊ nɪɪ ɔ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ an bʊ tɔ sa mʊ, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kʊlʊn ɪ bʊ tɔ, mʊ ɪ gyɛ Yesu Krisito mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ sʊ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ mʊ sʊ nɪɪ an bʊ tɔ.

7 Amaa man gyɛ ɔkʊmaa nɪmʊ i nyi falɛ asɪn nɪmʊ. Ɪdakpa asɪn mʊ ɪ wʊla dɪn akʊ, ɪmʊ sʊ ba lɪɪ ndaga nɪɪ ba kan gyii kanɪn agyitɔ mʊ, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ agyitɔ mʊ ɪ gyɛ ɪdakpa lɛɛ nɪn. Ba maa man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa sʊ mʊ, nɪɪ ba kan gyii mʊ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ ba waa bamʊ n-yɪɪ ineesi.

8 Amaa agyitɔ mɛɛ taalɛ kyɛ anɛ tɔ kɛ a nin tiri Ɪbwaarɛ. Nɪɪ a man kan gyii mʊ, a mɛɛ yɛ a pan sɛhn, nɪɪ an kan gyii mɔɔ mʊ, a mɛɛ yɛ a nyɛ sɛhn.

9 Amaa fan baa fan da sʊ lɪɪ ɔkpa mʊ nɪɪ fan nyɛ mʊ sʊ, kɛ bamʊ nɪɪ ba man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa mʊ, ba man tɪyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

10 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa, nɪɪ o wu fʊ mʊ nɪɪ fu nyi abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa, fʊ maa tɛ ɔdakpa tɔ fii gyii mʊ, ɪnɪmʊ ɪ mɛɛ yɛgɛ, kɛ ngbaa mʊ ɔ naa gyii agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɔdakpa mʊ abɛɛ?

11 Ɪmʊ sʊ fʊ bɪrɪsa mʊ nɪɪ Krisito wu sa mʊ, nɪɪ ɔ man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa mʊ, ee biti o nyita lɪɪ fʊ kinyi gaa mʊ sʊ.

12 Nɪɪ fʊ kan waa fʊ bɪrɪsa alibi falɛ ɔkpa sʊ mʊ, fɪɪ yɛgɛ nɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ lɛɛ sʊ, nɪɪ fʊ waa Krisito alibi.

13 Ɪmʊ sʊ nɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ n gyii, ii biti ɪ yɛgɛ mɛ bɪrɪsa ɔ tɪyɛ alibi tɔ bɪrɛ, n mɛɛ bɪla yɛ n gyii kanɪn agyitɔ maŋa, kɛ n yɛgɛ ɔ lɪɪ tɪyɛ.

9

Ɪkpa mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa Krisito asunpu

1 N man bʊ mɛ n-yɪɪ nɪn abɛɛ? N man gyɛ Krisito osunpu nɪn abɛɛ? N man wu Yesu anɛ-Nyɪrɪpɛ nɪn abɛɛ? Man gyɛ fanɛ ɪ gyɛ kusun mʊ nɪɪ n waa sa Ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔnɔ?

2 Halıı nıı akʋ ba man kıı mɛ fɛɛ n gyɛ
Krisito osunpu gbaa mʋ, fanɛɛ fanɛ bırɛ
n gyɛ Krisito osunpu sa fanɛ. Lıı fɛɛ fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ kakyına Ɔnyırıpɛ mʋ tɔ
mʋ, ımʋ ii duligi fɛɛ n gyɛ Krisito osunpu
nın.
3 Falɛ asın nımʋ nıı n sʋ n lɛɛ bamʋ nıı
bɛɛ tɔwɛ yɛ n man gyɛ Krisito osunpu mʋ
kɔnɔ.
4 N maa Banabasi a man sʋ ɔkpa fɛɛ i
gyii kɛ anuu lıı kusun mʋ nıı an sun mʋ
sʋ abɛɛ?
5 A man sʋ ɔkpa fɛɛ a kili Krisito
abuupu akyıı, kɛ a taa bamʋ buu anɛ
n-yıı fɛɛ kanan mʋ nıı Krisito asunpu
akʋ, yɛ Ɔnyırıpɛ Yesu mu-supu ana yɛ
Pita bɛɛ waa mʋ abɛɛ?
6 Abɛɛ anɛ nkʋn ı dagaa fɛɛ a taa anɛ
abaa waa kusun biti anɛ agyitɔ-gyisa?
7 Ɔnaakɔpʋ mɔɔ ii sun kusun, nıı ɛɛ ka
mʋ gbaa-gbaa mʋ n-yıı kʋkɔ? Ɔdɔɔpʋ
mɔɔ ı bʋ tɔ, nıı o mee gyii mʋ ndɔɔ
tɔ agyitɔ? Atɔbwaayaa ɔkpapʋ mɔɔ ı
bʋ tɔ, nıı o mee nuu mʋ atɔbwaaya mʋ
kınyapʋ-kyu.
8 Man gyɛ nyımısa nfɛɛrɛ nıı n sʋ n
tɔwɛ falɛ asın nımʋ, lıı fɛɛ ı bʋ Ɩbwaarɛ
nbara mʋ tɔ gbaa.
9 Ba kyʋrɔɔ yıla Mosesi Nbara mʋ tɔ yɛ,
“Man ŋmina naatɛ-nyınsa kɔnɔ, saŋa mʋ
nıı ɛɛ waa agyitɔ tɔ kusun mʋ.” Amɔɔ
fu nyi fɛɛ ınaatɛ-nyınsa asın nkʋn nıı
Ɩbwaarɛ tɔwɛ falɛ?
10 Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ kanın mʋ, man
gyɛ anɛ nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa abɛɛ? Ɛɛhn!
Kesintin, anɛ nıı ba kyʋrɔɔ ımʋ sa. Lıı
fɛɛ ɔmʋ nıı ɛɛ baŋɛ ıfɔlɛ, yɛ ɔmʋ nıı
ɛɛ tıŋɛ ayu mʋ, bamʋ kpini bɛɛ waa
kanın yɛgɛ ba sʋ tamaa fɛɛ bɛɛ nyɛ bamʋ
agyitɔ-gyisa lıı ımʋ tɔ.
11 Nıı an maa duu kayaayu tɔ atɔ duusa
fanɛ tɔ mʋ, nıı a nyɛ kakyına nımʋ tɔ atɔ
tirisa lıı fanɛ asɛ mʋ, ii kisi nın?
12 Nıı akʋ ba sʋ ɔkpa fɛɛ ba kɔɔlɛ falɛ
atɔ tirisa lıı fanɛ asɛ mʋ, a man sʋ ɔkpa
an kyɔ bamʋ?
Halıı a maa sʋ kanın ɔkpa gbaa mʋ,
a man taa ımʋ waa sɛhn. Amaa an nyɛ
kenyiita yılɛ tɔ, kɛ ı man nyɛ tii Asın
danbırasa lıı Krisito sʋ mʋ kı yɛlıgɛ.
13 Fan man nyi fɛɛ bamʋ nıı bee sun
kusun kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ mʋ,
bɛɛ nyɛ bamʋ agyitɔ bɛɛ lıı tʋtɔ nın?
Nıı fan man nyi fɛɛ bamʋ nıı bɛɛ lɛɛ
saraga Ɩbwaarɛ kaswıı mʋ sʋ gbaa, bɛɛ
nyɛ bamʋ lɛɛ lıı atɔ mʋ nıı ba taa ba lɛɛ
saraga sa Ɩbwaarɛ mʋ.
14 Kanın maŋa nıı Ɔnyırıpɛ Yesu sa
kɔnɔ yıla yɛ, bamʋ nıı bɛɛ tɔwɛ asın
danbırasa mʋ, bee biti ba nyɛ bamʋ
agyitɔ gyisa lıı bamʋ asın danbırasa
kıtɔwɛ mʋ tɔ.
15 Amaa n man taa falɛ ıkpa ınımʋ tɔ
ɔkʋ waa kusun. Nıı n man kyʋrɔɔ ınımʋ
nın kɛ ı yɛgɛ fan waa kanın atɔ sa mɛ.
Nıı n kan wu gbaa mʋ, ı bɔ fɛɛ ɔkʋ ɔ maa
yɛgɛ nıı kʋtɔ mʋ nıı kımʋ sʋ n kaapʋ mɛ
n-yıı mʋ ı maa waa kıyan.
16 Nıı n kan tɔwɛ asın danbırasa mʋ,
n man sʋ ɔkpa fɛɛ n kaapʋ mɛ n-yıı. Ɩ
dan ı gyɛ nın fɛɛ, n tɔwɛ asın danbırasa
mʋ. Ɩmʋ sʋ nıı n kan n man tɔwɛ asın
danbırasa mʋ, mɛ laakʋ.
17 Nıı n kan n waa kusun mʋ mɛ kıpırɛ
tɔ mʋ, n biti n nyɛ kʋkɔka lala. Nıı n man
kan sun kusun mʋ lıı mɛ kıpırɛ tɔ bırɛ,
n dan waa kusun mʋ nıı Ɩbwaarɛ taa sa
mɛ yɛ n waa mʋ nın dee.
18 Nıı mınɛ ı gyɛ mɛ kʋkɔka? Ɩmʋ ı gyɛ
fɛɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʋ yɛgɛ n man
kɔɔlɛ ımʋ sɛhn, nıı n mɛɛ taa ıkpa mʋ nıı
n sʋ lıı asın danbırasa kıtɔwɛ mʋ sʋ taa
nyɛ mɛ atɔ tirisa.
19 N bʋ mɛ n-yıı nın, n man gyɛ ɔkʋ
kınyɛ, amaa n waa mɛ n-yıı kınyɛ sa
ɔkʋmaa nımʋ, kɛ n nyɛ-nyɛ asa kʋkyɔ ba
be biliŋi Krisito lɛɛ.
20 Nıı n maa bʋ Gyiwu abi asɛ mʋ, n
waa mɛ n-yıı nın fɛɛ Gyiwu obii, kɛ n
nyɛ-nyɛ bamʋ ba be biliŋi Krisito lɛɛ. Nıı
n maa bʋ bamʋ nıı ba bʋ Mosesi nbara
mʋ kasɛ mʋ, yɛgɛ mɛɛ mɛ n man bʋ
nbara mʋ kasɛ mʋ, n waa mɛ n-yıı nın
fɛɛ kanan mʋ nıı ba du mʋ, kɛ n nyɛ-nyɛ
bamʋ ba ba biliŋi Krisito lɛɛ.
21 Kanın ɔkpa kʋlʋn sʋ nıı n maa bʋ
bamʋ nıı ba man bʋ Mosesi nbara mʋ
kasɛ mʋ, n waa mɛ n-yıı fɛɛ ɔsa mʋ nıı
ɔ man bʋ nbara mʋ kasɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ
bamʋ kɛ ba be buu Krisito. Ɩnımʋ ı mɛɛ
kaapʋ nın fɛɛ n mee buu Ɩbwaarɛ nbara
mʋ, n buu Krisito nbara mʋ nın.
22 Nıı n maa bʋ bamʋ nıı ba man pıı
bıı abwaarɛsın mʋ tɔ gaa asɛ mʋ, n waa

mɛ n-yıı nın fɛɛ ngbaa mɛ n man pıı bıı abwaarɛsın mʊ tɔ gaa, kɛ n nyɛ-nyɛ bamʊ ba be buu Krisito. N taa mɛ n-yıı waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ sa asa kpini, kɛ n nyɛ-nyɛ ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ yɛgɛ bamʊ akʊ ba nyɛ kamɔlıgɛ.

23 Asın danbırasa mʊ sʊ nıı n waa ınımʊ kpini, kɛ n nyɛ-nyɛ kusee mʊ nıı ı bʊ asın danbırasa mʊ tɔ mʊ.

24 Fan man nyi fɛɛ asılɛpʊ kʊkyɔ bɛɛ waa kadandan abaa kısılɛ tɔ mʊ, bamʊ tɔ ɔkʊlʊn ii biti o gyii sʊ kɛ ɔ nyɛ kakɛɛ. Ɩmʊ sʊ fan payı ansi sılɛ kanan mʊ nıı fan nyɛ gyii sʊ, kɛ fan nyɛ ımʊ kakɛɛ.

25 Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ gyɛ kadandan abaa ɔsılɛpʊ mʊ, ɛɛ payı mu ansi ɛɛ kʊʊla mʊ n-yıı danbırasa. Bamɛɛ bamʊ bırɛ, bɛɛ waa kanın bee biti kakɛɛ mʊ nıı kii biti ki be nyita. Amaa anɛɛnɛ bırɛ, an payı ansi an sun an biti kakɛɛ mʊ nıı ki mee nyita kpini-kpini.

26 Kanın sʊ n mɛɛ sılɛ fɛɛ ɔsa mʊ nıı ɛɛ sılɛ kıyan, nıı n mɛɛ kɔ kolu fɛɛ ɔmʊ nıı ɛɛ tʊʊ akɔtɔɔ afuu tɔ.

27 N nyan mɛ n-yıı, nıı n yɛgɛ nıı kii nu mɛ asɛ, kɛ ı man naa ba fɛɛ, nıı n kan tɔwɛ asın danbırasa sa asa mʊ, kɛ mɛɛmɛ n pan kakɛɛ mʊ.

10

Fan man waa alibi mʊ nıı Isırayı abi ba waa mʊ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n biti fɛɛ fan nyiŋi kʊtɔ mʊ nıı kı kyına waa anɛ naana ana mʊ. Saŋa mʊ nıı ba kʊsʊ lıı Egyipiti ba buu Mosesi bee kpee mʊ, Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı kabwaarɛ-wʊlɛ kun bamʊ kpini, nıı ɔpʊ baŋɛ tɔ kınyɔ nıı bamʊ kpini ba natɛ kımʊ tɔ bʊlɛ lıı.

2 Lıı kabwaarɛ-wʊlɛ mʊ nıı ki kun bamʊ yɛ ɔpʊ mʊ tɔ kınatɛ faa mʊ sʊ mʊ, ba nyɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee biliŋi Mosesi abuupu.

3 Bamʊ kpini ba gyii agyitɔ mʊ nıı ı lıı Ɩbwaarɛ asɛ mʊ.

4 Nıı bamʊ kpini ba nuu nkyu mʊ nıı Ɩbwaarɛ yɛgɛ nıı ı lıı kıfʊlɛ tɔ mʊ. Ba nuu lıı kıfʊlɛ mʊ nıı kımaa bamʊ ba naa mʊ, nıı kanın kıfʊlɛ maŋa ı gyɛ Krisito.

5 Amaa ımaa ımʊ kpini gbaa mʊ, Ɩbwaarɛ ansi ı man gyii bamʊ gaalaagaa sʊ, nıı ba wu-wu yaasɛ ba dɛ ofuli mʊ sʊ.

6 Nbıınbıı asın nımʊ kpini ı waa nın kaapʊ ı da anɛ amu tɔ, kɛ ı man yɛgɛ anɛ nfɛɛrɛ ı gyaga alibi kıwaa sʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı adıdaapʊ mʊ ba waa mʊ.

7 Fan man sun ıdakpa fɛɛ kanan mʊ nıı bamʊ tɔ akʊ ba kyına waa mʊ. Ba kyʊrɔɔ Asınkyan yılasa mʊ tɔ lıı bamʊ sʊ yɛ, “Asa mʊ ba kyına nıı ba gyii, nıı ba nuu, nıı ba kʊsʊ yılɛ kyaa.”

8 A man waa kakyıı abɛɛ kanyın biti kıgyagaa fɛɛ kanan mʊ nıı bamʊ tɔ akʊ ba daa kyına waa mʊ, nıı kakɛ kʊlʊn tɔ bamʊ asa ngbın adʊnyɔ yɛ asa ba wu mʊ.

9 Fan man yɛgɛ a tʊʊ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔ kıı, fɛɛ kanan mʊ nıı bamʊ akʊ ba daa kyına waa mʊ, nıı ananse ba be duŋi bamʊ mɔɔ mʊ.

10 Fan man kɔlıtɛ fɛɛ kanan mʊ nıı bamʊ akʊ ba kyına kɔlıtɛ mʊ, nıı Ɩbwaarɛ sun mʊ kabɔɔ mʊ nıı ɛɛ mɔɔ asa, nıı ɔ ba mɔɔ bamʊ mʊ.

11 Asın nımʊ kpini i tu asa mʊ, nıı ı gyɛ sınkaala sa asa. Ba kyʊrɔɔ ımʊ yıla fɛɛ ı da anɛ amu tɔ. Lıı fɛɛ saŋa mʊ nıı an bʊ dulinyaa tɔ falɛ mʊ, ii kpee laalaalʊwɛ nımʊ.

12 Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nıı o nyi yɛ ɔ yılɛ mʊ ayaa sʊ kenken mʊ, ɔ baa ɔ da sʊ kɛ ɔ man lıı tıyɛ.

13 Kʊtʊʊ tɔ kıı kʊ man ba fanɛ sʊ yɛgɛ kı man pııta ba nyımısa sʊ. Ɩbwaarɛ gyɛ kesintin wuya, nıı ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ kʊtʊʊ tɔ kıı mʊ nıı fɛn mɛɛ yɛ fan taalɛ yılɛ tɔ mʊ kı ba fanɛ sʊ. Amaa nıı kʊtʊʊ tɔ kıı kan ba fanɛ sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kaapʊ fanɛ ɔkpa kɛ fan taa lıı tɔ, kɛ fan taalɛ yılɛ tɔ.

14 Ɩmʊ sʊ mɛ bırısa ana danbırasa, fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı ıdakpa kusun tɔ.

15 N tɔwɛ fanɛ asɛ fɛɛ anyaasınpʊ, ımʊ sʊ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan fɛ nfɛɛrɛ lıı asın mʊ nıı n tɔwɛ falɛ tɔ kıı.

16 Anɛ Krisito abuupu a maa gyii Ɔnyırıpɛ agyitɔ mʊ, kʊʊpʊ yɛ nta mʊ nıı an taa afwaala an sa Ɩbwaarɛ mʊ, an kan nuu kɔɔpʊ mʊ tɔ mʊ, ı kaapʊ nın fɛɛ anaa Krisito an bʊga waa kʊkʊlʊn lıı nkalan mʊ sʊ. Nıı an kpɛɛ bodobodo tɔ mʊ, ıı waa nın fɛɛ anaa Krisito an bʊga waa kʊkʊlʊn mʊ kayıı-wʊlɛ tɔ nın.

17 Lıı fɛɛ bodobodo kʊlʊn ı bʊ tɔ, halıı a maa kyɔ falɛ gbaa mʊ, an gyɛ

kayıı-wʊlɛ kʊlʊn nın, lıı fɛɛ anɛ kpini an gyii bodobodo kʊlʊn maŋa.
18 A taa lsırayı abi asın kaala kıı. Bamʊ nıı ba taa kʊtɔbwaaya lɔŋɔ sa lbwaarɛ mʊ, nıı ba gyii ımʊ mʊ, ı kaapʊ nın fɛɛ ba maa lbwaarɛ ba waa kʊkʊlʊn mʊ kɔsɔrıga kaswıı mʊ sʊ.
19 Nbıınbıı mınɛ nıı n biti n tɔwɛ? I kaapʊ nın fɛɛ atɔbwaaya mʊ nıı ba taa lɔŋɔ sa mʊ ı gyɛ kʊtɔ kʊ, abɛɛ ıdakpa mʊ ı gyɛ kʊtɔkʊ?
20 Ayee, amaa n biti n kaapʊ nın fɛɛ, ıdakpa asunpu kɔlɔŋɔ mʊ nıı bɛɛ lɔŋɔ mʊ, bɛɛ lɔŋɔ bɛɛ sa nbwıı libi nın, man gyɛ lbwaarɛ. N mee biti fan naa nbwıı libi fan maa bʊga.
21 Fan mɛɛ taalɛ nuu Ɔnyırıpɛ Yesu kɔɔpʊ mʊ tɔ, kɛ fan bıla naa nuu nbwıı libi kɔɔpʊ tɔ. Fan mɛɛ taalɛ gyii Ɔnyırıpɛ Yesu agyitɔ, kɛ fan bıla naa gyii nbwıı libi agyitɔ.
22 Nıı an kan waa kanın mʊ, an biti lbwaarɛ ɔ nyɛ agbʊ nın abɛɛ? An bʊlʊn an kyɔ lbwaarɛ nın abɛɛ?

Fan waa atɔ mʊ nıı ıı bıya lbwaarɛ bʊnyaa

23 Fanɛ tɔ ɔkʊ ı tɔwɛ yɛ, "N sʊ ɔkpa fɛɛ n waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ." I gyɛ kesintin, amaa man gyɛ ımʊ kpini ı bʊrɔn sa mɛ. Fɛn tɔwɛ yɛ, "N sʊ ɔkpa fɛɛ n waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ." Amaa man gyɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ ıı kyɛ tɔ.
24 Ɔkʊ ɔ man kıı biti kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn sa mʊ wʊlɛ nkʊn, amaa ɔ kıı biti kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn sa mʊ bırısa ana.
25 Fɛn taalɛ gyii kunun kʊmaa mʊ nıı bɛɛ fɛ kunun ɔfɛkpa, amaa fan man taasɛ katın mʊ nıı kı lıı, kɛ i wuliti ɔkʊ nfɛɛrɛ tɔ.
26 Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, "Kasɛ yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı bʊ kımʊ sʊ mʊ kpini gyɛ lbwaarɛ lɛɛ nın."
27 Nıı bamʊ nıı ba man gyɛ Krisito abuupu mʊ tɔ ɔkʊ kan da kıbaa tıı fanɛ yɛ, fan ba kɛ fan bʊga gyii, nıı fan waa nfɛɛrɛ yɛ fen kpee mʊ, fen gyii agyitɔ kʊmaa mʊ nıı ba taa be yii fanɛ ansi tɔ, kɛ fan man taasɛ sɛhn, kɛ i wuliti ɔkʊ nfɛɛrɛ tɔ.
28 Amaa nıı ɔkʊ kan tɔwɛ fanɛ yɛ, ba taa agyitɔ nımʊ sa ɔdakpa mʊ, lıı ɔmʊ nıı ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ asa nfɛɛrɛ sʊ mʊ, fan man gyii.
29 Man gyɛ fanɛ nfɛɛrɛ sʊ nın n tɔwɛ kanın, amaa ɔmʊ nıı ɔ tɔwɛ fanɛ mʊ nfɛɛrɛ sʊ. Fanɛ ɔkʊ ii biti ɔ taasɛ yɛ, "Nıı n kan sʊ ɔkpa n gyii atɔ nımʊ mʊ, mınɛ ıı waa nıı ɔkʊ nfɛɛrɛ sʊ mʊ, n mɛɛ taalɛ gyii?
30 Nıı n kan taa afwaala sa lbwaarɛ pɔyı nıı n gyii agyitɔ mʊ, mınɛ ı waa nıı ɔkʊ ı pwıı mɛ yɛgɛ n taa afwaala sa lbwaarɛ pɔyı nıı n gyii?"
31 To! Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fɛn waa nın-oo, fen gyii nın-oo, fen nuu nın-oo, fan waa ımʊ kpini kanan mʊ nıı ii biti ı taa bʊnyaa sa lbwaarɛ.
32 Amaa fan man kan waa kʊtɔ mʊ nıı kii biti kı yɛgɛ asa ba siti tıyɛ bamʊ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, ba gyɛ Gyiwu abi nın-oo, bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi nın-oo, halıı bamʊ nıı ba gyɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu gbaa.
33 Kanın nıı ngbaa mɛ n waa. N waa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kii biti ki gyii ɔkʊmaa nımʊ ansi ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ. Lıı fɛɛ n mɛɛ waa kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn sa mɛ wʊlɛ nkʊn, amaa kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn sa asa gaalaagaa, kɛ ba nyɛ kamɔlıgɛ.

11

1 Imʊ sʊ fan kasɛ mɛ tɔ, fɛɛ kanan mʊ nıı n kasɛ Krisito tɔ mʊ.

Kabwaarɛ-sun tɔ nbara lıı kumu sʊ kubun

2 N yın fanɛ, lıı fɛɛ fen nyiŋi mɛ sʊ lıı kʊtɔ kʊmaa kınımʊ tɔ, nıı fen buu kıkaapʊ mʊ nıı n taa waa fanɛ abaa tɔ mʊ.
3 Amaa n biti fan bıı fɛɛ ɔnyın kʊmaa kumu ı gyɛ Krisito, nıı ɔkyıı-kilipu kumu ı gyɛ mu-kuli, nıı Krisito kumu ı gyɛ lbwaarɛ.
4 Imʊ sʊ ɔnyın kʊmaa mʊ nıı ɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, abɛɛ lbwaarɛ ıı bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, yɛgɛ o bun mu kumu sʊ mʊ, ee gyila mu kumu mʊ nıı kı gyɛ Krisito mʊ ipeeli nımʊ.
5 Nıı ɔkyıı kʊmaa mʊ nıı ɛɛ kʊlɛ kab-waarɛ-kʊlɛ abɛɛ lbwaarɛ ıı bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, nıı ɔ man bun mu kumu sʊ mʊ, ee gyila mu kumu mʊ nıı kı gyɛ mu-kuli

ipeeli nımʋ, ı dan i du nın fɛɛ maa kpaatɛ
mu kumu mʋ.
6 Nıı ɔkyıı mʋ nıı ɔ man kan bun mu
kumu sʋ bırɛ, ı dagaa maa kpaatɛ mu
kumu. Nıı ı gyɛ ipeeli-sın sa ɔkyıı maa
kpaatɛ mu kumu, abɛɛ maa gyatɛ mu
inyini sʋ mʋ, kanın bırɛ o bun mu kumu
sʋ.
7 Ɔnyın bırɛ man dagaa maa bun mu
kumu sʋ, saŋa mʋ nıı ɛɛ kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ, abɛɛ Ɩbwaarɛ ıı bɔla mʋ sʋ ɛɛ
tɔwɛ mʋ. Lıı fɛɛ ɔnyın mʋ tɔ nıı Ɩbwaarɛ
keduli yɛ mʋ bʋnyaa ıı lɛɛ ıı kaapʋ.
Amaa ɔkyıı mʋ ıı lɛɛ ɔnyın bʋnyaa ıı
kaapʋ.
8 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ man tʋʋ ɔnyın lıı
ɔkyıı tɔ, amaa ɔ tʋʋ ɔkyıı nın lıı ɔnyın
tɔ.
9 Nıı Ɩbwaarɛ man tʋʋ ɔnyın nın sa
ɔkyıı, amaa ɔ tʋʋ ɔkyıı nın sa ɔnyın.
10 Lıı ınımʋ sʋ yɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ sʋ mʋ,
ı dagaa ɔkyıı maa bun mu kumu sʋ, kɛ ı
kaapʋ fɛɛ ɔ bʋ mu-kuli kasɛ.
11 Amaa ınımʋ kpini, lıı Ɔnyırıpɛ ıkpa
sʋ mʋ, ɔkyıı tiri sa ɔnyın, nıı ɔnyın gbaa
tiri sa ɔkyıı.
12 Lıı fɛɛ ɔkyıı lıı ɔnyın tɔ nın, nıı ɔkyıı
mɔɔ ı kʋʋgɛ ɔnyın. Amaa kʋtɔ kʋmaa
nımʋ lıı Ɩbwaarɛ asɛ nın.
13 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan kıı, nıı ɔkyıı
maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, yɛgɛ ɔ man bun
mu kumu sʋ mʋ, ı bʋrɔn kanın abɛɛ?
14 Ɩ wʋla ı dɛ fɛɛ ɔnyın kʋmaa mʋ nıı
mu inyini ı waa nswıı ı kyɔlɛ mʋ, ı gyɛ
ipeeli sa mʋ.
15 Amaa ɔkyıı bırɛ, nıı ɔ kan ɔ sʋ inyini
bʋnswıısa mʋ, ı gyɛ bʋnyaa nın sa mʋ.
Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ sa ɔkyıı inyini bʋnswıısa
nın, kɛ i bun mʋ sʋ.
16 Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti o gyii
ınımʋ ımɔɔrɛ mʋ, kʋtɔ mʋ nıı n sʋ n
tɔwɛ ı gyɛ yɛ, a man buu atɔ waasa
kʋ Krisito tɔ tii ınımʋ sʋ. Nıı Ɩbwaarɛ
kʋbʋ-kʋbʋ kʋmaa nımʋ tɔ gbaa kanın nıı
i du.

Ɔnyırıpɛ agyitɔ yɛ ımʋ ɔkpa sʋ kigyii

17 Nbıınbıı asın mʋ nıı n biti n ba tɔwɛ
fanɛ falɛ bırɛ n mɛɛ yın fanɛ, lıı fɛɛ fanɛ
kıgyaŋɛ kʋmaa nımʋ tɔ mʋ, ı mɛɛ bıya
adanbırasa, amɔɔ ii nyita nın ii tii sʋ.
18 Ɩmʋ nıı ı gyankpaa mʋ, n nu yɛ
saŋa kʋmaa nıı fanɛ kʋbʋ fɛn gyaŋɛ mʋ,
nbarıgɛ ı bʋ fanɛ tɔ, nıı n kɔɔlɛ ımʋ ıkʋ
gyii.
19 Kesintin tɔ, ı dagaa nbarıgɛ ı maa bʋ
fanɛ tɔ, saamʋ kɛ ı yɛgɛ ɔkʋmaa nımʋ
ɔ bıı fanɛ tɔ bamʋ nıı bee sun Ɩbwaarɛ
kesintin tɔ.
20 Nıı fan maa gyaŋɛ mʋ, man gyɛ
Ɔnyırıpɛ agyitɔ mʋ, nıı fen gyii.
21 Lıı fɛɛ fan maa gyii mʋ, ɔkʋmaa
nımʋ ii gyii mʋ lɛɛ nın, nıı fen mee gyoo
abaa, kanın sʋ akʋn ıı mɔɔ akʋ, yɛgɛ akʋ
mɔɔ bɛɛ bʋʋ.
22 Ɩmʋ sʋ fan man sʋ akpaara mʋ nıı
fen gyii kɛ fen nu ımʋ sʋ nın? Abɛɛ fen
biti fan ŋaabaa Ɩbwaarɛ kʋbʋ mʋ nın,
kɛ bamʋ nıı ba man sʋ sɛhn mʋ ba gyii
ipeeli? Mınɛ nıı fen biti n tɔwɛ fanɛ? N
yın fanɛ ınımʋ sʋ abɛɛ? N mɛɛ yɛ n yın
fanɛ.
23 Lıı fɛɛ kʋtɔ mʋ nıı n nyɛ lıı Ɔnyırıpɛ
Yesu asɛ mʋ nıı n taa kaapʋ fanɛ. Ɩmʋ
ı gyɛ fɛɛ, kagyanbwɛ, pɔyı kɛ ba lɛɛ
anɛ-Nyırıpɛ Yesu sa mʋ, ɔ taa bodobodo,
24 nıı ɔ fwaala Ɩbwaarɛ, nıı ɔ gya
bodobodo mʋ tɔ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Ɩnımʋ
ı gyɛ mɛ kayıı-wʋlɛ, mʋ nıı n taa sa fanɛ.
Fan waa falɛ taa nyiŋi mɛ.”
25 Ba maa gyii lʋwɛ mʋ, ɔkpa kʋlʋn
maŋa sʋ ɔ taa kɔɔpʋ yɛ nta mʋ, nıı ɔ
tɔwɛ yɛ, “Kɔɔpʋ nımʋ ı gyɛ mɛ nkalan mʋ
nıı Ɩbwaarɛ taa waa katɔwɛ kyula pʋpwɛ
maa asa nsana. Fan waa falɛ, saŋa kʋmaa
mʋ nıı fan nuu ımʋ mʋ, taa nyiŋi mʋ.”
26 Kanın sʋ saŋa kʋmaa mʋ nıı fen gyii
bodobodo nımʋ, nıı fen nuu lıı kɔɔpʋ
nımʋ tɔ mʋ, ı kaapʋ nın fɛɛ fɛn da
Ɔnyırıpɛ Yesu kelewu mʋ kibonbon naa
fʋʋ saŋa mʋ nıı ee biti o bwii ba mʋ.
27 Ɩmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nıı ee gyii
Ɔnyırıpɛ Yesu bodobodo abɛɛ ee nuu lıı
kɔɔpʋ mʋ tɔ, ɔkpa mʋ nıı ı man dagaa
sʋ mʋ, o gyii kʋpwɛ, lıı fɛɛ ɔ man buu
Ɔnyırıpɛ n-yıı yɛ mʋ nkalan mʋ.
28 Kanın sʋ, ɔkʋmaa nımʋ dagaa maa
kıı mʋ gbaa-gbaa mʋ kɔkɔlɔ tɔ, pɔyı kɛ ɔ
lan gyii bodobodo mʋ, kɛ o nuu lıı kɔɔpʋ
mʋ tɔ.
29 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ee gyii
bodobodo mʋ, nıı ee nuu lıı kɔɔpʋ mʋ

tɔ, nɪɪ ɔ mɛɛ bɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ n-yɪɪ mʊ kasɛ mʊ, o gyii kʊpwɛ.
30 Lɪɪ falɛ sʊ nɪɪ fanɛ tɔ gaalaagaa n-yɪɪ ɪ yɔlagɛ fanɛ, nɪɪ fɛn lɔ, nɪɪ akʊ mɔɔ ba wu.
31 Amaa nɪɪ an kan gyankpaa kɪɪ anɛ gbaa-gbaa nkɔlɔ tɔ pɔyɪ mʊ, naafɔɔ Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun anɛ kʊpwɛ.
32 Amaa nɪɪ Ɩbwaarɛ kan bun anɛ kʊpwɛ nɪɪ ɔ bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ mʊ, ɛɛ waa kanɪn nɪn, kɛ ɔ man taa anɛ tii dulinyaa asa mʊ nɪɪ ee biti o muuri mʊ sʊ.
33 Ɪmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nɪɪ fan kan gyaŋɛ kɛ fan gyii Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ mʊ, fan gyoo abaa.
34 Nɪɪ akʊn a kan a mɔɔ ɔkʊ mʊ, ɔ gyankpaa gyii mʊ kɪkpaara sʊ, saamʊ, nɪɪ fan gyaŋɛ mʊ ɪ mɛɛ yɛ ɪ bɪya Ɩbwaarɛ kʊpwɛ kubun.

Nɪɪ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɪ san mʊ bɪrɛ, n kan ba mʊ, n biti n lɔŋɔ ɪmʊ sa fanɛ.

12

Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lɪɪ Ɩbwaarɛ kayaayu tɔ nkɛɛ asɪn mʊ bɪrɛ, n mee biti fɛɛ fan kyɪna kitentenbiri tɔ.
2 Sɪtaanɛ pɪna fanɛ, nɪɪ fan fɔyɪ, nɪɪ fan naa sun ɪdakpa mʊ nɪɪ ɪ mɛɛ tɔwɛ.
3 Ɪmʊ sʊ n biti fan bɪɪ fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu bʊ mʊ tɔ mʊ, mɛɛ taalɛ tɔwɛ yɛ, "Nbusaa asɪn ɪ gyan Yesu sʊ." Nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ lɛɛ tɔwɛ yɛ, "Yesu ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ," amɔɔ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bʊ mʊ tɔ.
4 Kayaayu tɔ nkɛɛ mʊ ɪ kwɪɪ ɪ kwɪɪ, amaa Ɩbwaarɛ Kayaayu kʊlʊn maŋa ɪɪ kɛɛ ɪmʊ kpini.
5 Kusun kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kɪ bʊ kabwaarɛ-sun tɔ, amaa Ɔnyɪrɪpɛ kʊlʊn maŋa nɪɪ an sun.
6 Nɪɪ Kusun sunsa gbaa bʊ tɔ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ, amaa Ɩbwaarɛ kʊlʊn maŋa ɪɪ sa ɔkʊmaa nɪmʊ ɔlʊn, nɪɪ ɔ sʊ ee sun kusun kʊmaa nɪmʊ.
7 Amaa Kayaayu mʊ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ ɔkʊmaa nɪmʊ tɔ, nɪɪ ɔ sa ɔkʊmaa nɪmʊ nkyɛtɔ mʊ nɪɪ ɪ nyɛ kyɛ kʊbʊ mʊ tɔ.
8 Kayaayu maŋa ɪɪ sa ɔkʊ kanyaasɪn katɔwɛ, nɪɪ ɛɛ sa ɔkʊ mɔɔ kinyi katɔwɛ.
9 Nɪɪ Kayaayu kʊlʊn maŋa ɪɪ sa ɔkʊ kɪkɔɔlɛ-gyii lala, nɪɪ ɛɛ sa ɔkʊ mɔɔ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɔ taa kyɛ alɔ.
10 Kayaayu mʊ ɪɪ sa ɔkʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɔ waa asɪn kyinkyinsa, nɪɪ ɔkʊ mɔɔ Ɩbwaarɛ bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ ɔ bɪɪ n-yaayu danbɪrasa yɛ alibi. Nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ katɔwɛ mʊ nɪɪ o mee nu kasɛ, nɪɪ ɔ sa ɔkʊ katɔwɛ mʊ nɪɪ o mee nu mʊ kasɛ kɪlɛɛ.
11 Ɩnɪmʊ kpini ɪ gyɛ Kayaayu kʊlʊn maŋa kusun sunsa, nɪɪ ɔ sʊ ɪmʊ ɛɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ee biti.

Kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn yɛ kɪmʊ abaafʊn

12 Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ sʊ abaafʊn-abaafʊn kʊkyɔ, halɪɪ ɪ maa kwɪɪ ɪ kwɪɪ gbaa mʊ, ɪ san ɪ gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn. Kanɪn nɪɪ Krisito kʊbʊ gbaa ki du nɪn.
13 Kayaayu kʊlʊn maŋa ɪ yɛgɛ nɪɪ ba gyee anɛ kpini Ɩbwaarɛ kekyugyee, ba waa Krisito kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn. Halɪɪ bamʊ nɪɪ ba gyɛ Gyiwu abi, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, yɛ anyɛ, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ anyɛ gbaa mʊ, Ɩbwaarɛ sa Kayaayu kʊlʊn maŋa nɪɪ kɪɪ waa kusun anɛ nkɔlɔ tɔ.
14 Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ sʊ abaafʊn kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kʊkyɔ, man gyɛ kɪbaafʊn kʊlʊn.
15 Nɪɪ kɪyaa kan tɔwɛ yɛ, "N man gyɛ kɪbaa, ɪmʊ sʊ n man tii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ" mʊ, halɪɪ nɪɪ kɪ kan tɔwɛ kanɪn gbaa mʊ, kɪ san ki tii n-yɪɪ mʊ sʊ.
16 Nɪɪ kʊsʊ kan tɔwɛ yɛ, "N man gyɛ kinsi, ɪmʊ sʊ n man tii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ" mʊ, halɪɪ nɪɪ kɪ kan tɔwɛ kanɪn gbaa mʊ, kɪ san ki tii n-yɪɪ mʊ sʊ.
17 Nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ kpini kɪ daa kɪ gyɛ kinsi nkʊn nɪn, nɛnɛ nɪɪ kii biti kɪ waa nu asɪn? Nɪɪ kɪ daa kɪ gyɛ kʊsʊ nkʊn nɪn, nɛnɛ nɪɪ kii biti kɪ waa nu ɔsɔn?
18 Amaa Ɩbwaarɛ taa nyɪmɪsa abaafʊn mʊ kʊkʊmaa nɪmʊ yii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ opula mʊ nɪɪ ee biti.
19 Nɪɪ abaafʊn mʊ kpini ɪ daa ɪ gyɛ kɪbaafʊn kʊlʊn mʊ, naafɔɔ nɛnɛ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ ii biti ɔ baa o du?
20 Amaa kanan mʊ nɪɪ i du mʊ, abaafʊn-abaafʊn mʊ ɪ kyɔ, amaa ɪ gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn nɪn.

21 Ɪmʋ sʋ kinsi kɪ mɛɛ taalɛ tɔwɛ kɪbaa
yɛ, “Fʋ nkyɛtɔ man tiri mɛ.” Nɪɪ kumu
kɪ mɛɛ taalɛ tɔwɛ ayaa yɛ, “Fanɛ nkyɛtɔ
man tiri mɛ.”
22 Nɪɪ fan kɪɪ mʋ, nyɪmɪsa kɪbaafʋn mʋ
nɪɪ fan kɪɪ yɛ kɪ man bʋlʋn mʋ, kɪmʋ asɪn
i tiri gaa.
23 Kayɪɪ-wʋlɛ abaafʋn-abaafʋn mʋ nɪɪ ɪ
man sʋ bɛɛrɛɛ gaa mʋ, ɪmʋ maŋa nɪɪ an
munkura. Nɪɪ ɪmʋ nɪɪ ɪ man bʋrɔn ansi
sʋ mʋ, ɪmʋ nɪɪ an kɪɪ sʋ danbɪrasa.
24 Amaa anɛ abaafʋn mʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn
ansi sʋ mʋ, ɪ man tiri fɛɛ a kɪɪ ɪmʋ sʋ
yɛ ɔdan. Ɪbwaarɛ taa kayɪɪ-wʋlɛ abaafʋn
mʋ nɪn kyaga abaa sʋ, nɪɪ ɔ taa bʋnyaa sa
ɪmʋ nɪɪ ɪ man sʋ bʋnyaa ɪmʋ gbaa-gbaa
ɪmʋ kɪbaa sʋ mʋ,
25 kɛ nbarɪgɛ tɔ kʋ ɪ man ba kayɪɪ-wʋlɛ
mʋ tɔ, amaa ɪmʋ kpini ɪɪ kɪɪ abaa sʋ
kyɛɛkyɛɛ.
26 Nɪɪ kɪbaafʋn kʋlʋn ii gyii awʋrʋfɔ
mʋ abaafʋn mʋ kpini ii gyii awʋrʋfɔ,
nɪɪ kɪbaafʋn kʋlʋn kan nyɛ bʋnyaa mʋ,
abaafʋn mʋ kpini ii gyii ɔkɔn.

27 Nbɪɪnbɪɪ fanɛ kpini ɪ bʋga waa
kayɪɪ-wʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Krisito lɛɛ mʋ.
Nɪɪ fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ gyɛ kɪmʋ kɪbaafʋn
kʋ nɪn.
28 Nɪɪ lɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ tɔ mʋ,
Ɪbwaarɛ lɛɛ akʋ, nɪɪ ɔ sa bamʋ asun-
sunsa. Kɪgyankpaasa mʋ ɪ gyɛ Krisito
asunpu, nɪɪ kɪnyɔsapʋ mʋ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʋ, nɪɪ kɪsasapʋ mʋ ɪ gyɛ ab-
waarɛsɪn akaapʋpʋ. Nɪɪ ɔ bɪla lɛɛ adan-
gana awaapʋ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ kyɛ alɔ, yɛ
asa akyɛtɔpʋ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ Krisito
kʋbʋ mʋ asɪn tɔ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ
ntɔwɛ mʋ nɪɪ be mee nu ɪmʋ kasɛ.
29 Bamʋ kpini ba gyɛ Krisito asunpu
nɪn abɛɛ? Bamʋ kpini ba gyɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʋ nɪn abɛɛ? Bamʋ kpini ba gyɛ
abwaarɛsɪn akaapʋpʋ nɪn abɛɛ? Bamʋ
kpini ba gyɛ adangana awaapʋ nɪn abɛɛ?
30 Bamʋ kpini ba sʋ kakɛɛ mʋ nɪɪ kɪɪ
kyɛ alɔ nɪn abɛɛ? Bamʋ kpini bɛɛ tɔwɛ
ntɔwɛ mʋ nɪɪ be mee nu ɪmʋ kasɛ abɛɛ?
Bamʋ kpini ba sʋ kakɛɛ mʋ nɪɪ kɪɪ lɛɛ
katɔwɛ mʋ nɪɪ be mee nu kasɛ mʋ nɪn
abɛɛ? Ayee!
31 Amaa fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti
Kayaayu nkɛɛ mʋ nɪɪ i tiri gaa mʋ.
Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n biti n kaapʋ fanɛ ɔkpa
mʋ nɪɪ ki tiri kɪ kyɔ ɪnɪmʋ kpini.

13

Kanan mʋ nɪɪ Kebiti ki du

1 Nɪɪ n kan n taalɛ n tɔwɛ asa abɛɛ
Ɪbwaarɛ nbɔɔ ndɛ tɔwɛsa, nɪɪ n man
sʋ kebiti sa mɛ bɪrɪsa mʋ, i du nɪn fɛɛ
agongon mʋ nɪɪ kɪ sʋ ɔlanba mʋ, abɛɛ
kidulonbi mʋ nɪɪ kɪ sʋ ɪlawʋ mʋ.
2 Nɪɪ n kan n sʋ kakɛɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
ɪɪ bɔla mɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ n nyi Ɪbwaarɛ
asɪn baalasa kpini, nɪɪ n sʋ kinyi, nɪɪ n
sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ n taalɛ kʋsaa abɪɪ
gbaa, nɪɪ n man sʋ kebiti bɪrɛ, n man gyɛ
sɛhn.
3 Nɪɪ n kan taa mɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
n sʋ kɛɛ atiripu, nɪɪ n kan taa mɛ n-yɪɪ sa
yɛ ba tuwa gbaa,* nɪɪ n man sʋ kebiti mʋ,
n mɛɛ yɛ n nyɛ tɔnɔ kʋ.
4 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti mʋ, ɔ
sʋ kenyiita, nɪɪ ɛɛ waa kɪdanbɪrasa, nɪɪ
ɔ man sʋ kayɪɪ-basa, nɪɪ ɔ mɛɛ waa
alala-sɪn, nɪɪ ɔ mɛɛ kaapʋ mʋ n-yɪɪ.
5 Ɔ mɛɛ waa kɪmʋ nɪɪ kɪ man dagaa, nɪɪ
ɔ mɛɛ kɪɪ ee biti mʋ nkʋn lɛɛ, nɪɪ ɔ mɛɛ
nyɛ agbʋ bilen-bilen, nɪɪ ɔ mɛɛ taa ɔkʋ
asɪn ɛɛ waa mʋ ɔtɔ tɔ.
6 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ kebiti mʋ, alibi
kɪwaa ɪ mɛɛ waa mʋ ɔkɔn, amaa mu ansi
i gyii kesintin sʋ.
7 Saŋa kʋmaa ɛɛ yɪlɛ tɔ naa fʋʋ ɔkaa,
nɪɪ ɔ sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii, yɛ kenyiita, yɛ tamaa
kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ tɔ.
8 Kebiti kɪ man sʋ ɔkaa. Amaa Ɪbwaarɛ
kɪbɔla sʋ ɛɛ tɔwɛ, yɛ katɔwɛ mʋ nɪɪ be
mee nu kasɛ, yɛ kinyi, ɪmʋ kpini ii biti ɪ
ba fʋʋ ɔkaa.
9 Lɪɪ fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ
an nyi, yɛ ɪmʋ nɪɪ ɛɛ bɔla anɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ
mʋ ɪ gyɛ gbɛrɛɛ nɪn.
10 Amaa nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ki du kyɛɛkyɛɛ
lʋwɛ kan ba mʋ, kɪmʋ nɪɪ kɪ man du
kyɛɛkyɛɛ mʋ ii biti ɪ kyʋn.
11 Saŋa mʋ nɪɪ n gyɛ kebii mʋ, n tɔwɛ
fɛɛ kebii, nɪɪ n fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ kebii, nɪɪ n
gyii ɪmɔɔrɛ fɛɛ kebii. Amaa n maa ba dan
mʋ n yɛgɛ abii-sɪn mʋ.
12 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, an wu atɔ nɪn fuu anɛ
ansi sʋ, fɛɛ a maa kɪɪ digi mʋ nɪɪ kɪ

* **13:3 13:3** Tuwa: Giriki ɪwʋlɛ akʋ ɪɪ tɔwɛ nfɪɪ yɛ “kɛ n nyɛ kaapʋ mɛ n-yɪɪ”.

man kɪɪ tɔ mʊ tɔ, amaa saŋa kʊ an biti
a wu kʊtɔ kʊmaa anɛ ansi sʊ danbɪrasa.
Nbɪɪnbɪɪ asɪn mʊ nɪɪ n nyi mʊ ɪ gyɛ
gbɛrɛɛ, amaa saŋa kʊ n biti n bɪɪ kʊtɔ
kʊmaa tɔ lʊwɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ibwaarɛ
nyi mɛ mʊ.
13 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ i du mʊ, atɔ asá
anɪmʊ ɪ bʊ tɔ. Imʊ ɪ gyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii, yɛ
tamaa yɛ kebiti. Amaa kebiti ɪ kyɔ ɪmʊ
kpini.

14

Ntɔwɛ nkɛɛ asɪn

1 Fan payɪ ansi buu kebiti ɪkpa, kɛ fan
taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti Kayaayu tɔ nkɛɛ
mʊ, fɔnfɔn Ibwaarɛ kɪbɔla nyɪmɪsa sʊ ɛɛ
tɔwɛ kakɛɛ mʊ.
2 Nɪɪ ɔkʊ ɪɪ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be
mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, ɔ mɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa
asa, amaa ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa Ibwaarɛ nɪn, lɪɪ
fɛɛ ɔkʊ mee nu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ
kasɛ. Lɪɪ Ibwaarɛ Kayaayu mʊ ɔlʊn tɔ
mʊ, ɛɛ tɔwɛ Ibwaarɛ asɪn baalasa.
3 Amaa ɔsa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ ɪɪ bɔla mʊ
sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa asa ɔlʊn
tɔ, yɛ aniya tɔ, nɪɪ ee yuula bamʊ nkɔlɔ.
4 Ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa
be mee nu kasɛ mʊ, ɪɪ kyɛ mʊ wʊlɛ nkʊn
tɔ nɪn, amaa ɔmʊ nɪɪ Ibwaarɛ ɪɪ bɔla mʊ
sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, ɪɪ kyɛ Krisito kʊbʊ mʊ
kpini tɔ nɪn.
5 Naafɔɔ n biti fɛɛ fanɛ kpini fan tɔwɛ
ntɔwɛ mʊ nɪɪ fen mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ,
amaa kɪmʊ nɪɪ n biti ɪ gyɛ yɛ fan lɛɛ
Ibwaarɛ asɪn tɔwɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔmʊ nɪɪ
Ibwaarɛ ɪɪ bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, kyɔ
ɔmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be
mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, amɔɔ ɔkʊ bʊ tɔ nɪɪ
ɛɛ taalɛ lɛɛ ɪmʊ kasɛ, kɛ ɪ nyɛ kyɛ Krisito
kʊbʊ mʊ tɔ.
6 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nɪɪ n
kan ba fanɛ asɛ n tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ
fen mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ
fen biti fan nyɛ lɪɪ ɪmʊ sʊ? Amaa nɪɪ n
bɪya fanɛ Ibwaarɛ asɪn kɪlɛɛkaapʊ, abɛɛ
kanyaasɪn, abɛɛ asɪn mʊ nɪɪ Ibwaarɛ bɔla
mɛ sʊ tɔwɛ, abɛɛ asɪn kaapʊsa mʊ, ɪnɪmʊ
ii biti ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
7 Fan yɛgɛ a taa atɔ lansa fɛɛ nleebi
yɛ adʊnlɛ mʊ nɪɪ ɪ man sʊ nkpa waa
sɪnkaala. Nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ fʊlɛ keleebi abɛɛ
ɛɛ lan kɪdʊnlɛ, nɪɪ ii mee su kanan mʊ nɪɪ
ɪ dagaa mʊ, nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa bɪɪ
ɪmʊ asubi mʊ ɔkɔn?
8 Nɪɪ kɪnaa kabɪlɛ ɔfʊlɛpʊ mʊ man kan
fʊlɛ kabɪlɛ tɪɪ kyɛɛkyɛɛ mʊ, nɛnɛ nɪɪ bee
biti ba waa bɪɪ fɛɛ ba kʊʊla kpee kɪnaa?
9 Kanɪn maŋa nɪɪ ɪ dɛ sa fanɛ. Nɪɪ fan
kan fɛn tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee
nu ɪmʊ kasɛ mʊ, nɛnɛ nɪɪ ɔkʊ ii biti ɔ waa
bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fɛn tɔwɛ? I du nɪn fɛɛ fɛn
maa tɔwɛ fɛn sa afuu mʊ.
10 Ntɔwɛ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ gaalaagaa ɪ bʊ
dulinyaa tɔ, amaa ɪmʊ kpini ɪ sʊ ɪmʊ
kasɛ.
11 Nɪɪ n mɛɛ kan n nu katɔwɛ mʊ nɪɪ
ɔkʊ ɪɪ tɔwɛ mɛ asɛ mʊ, ɔ gyɛ ɔfɔ kyilim
mɛ asɛ, nɪɪ ngbaa mɛ n gyɛ ɔfɔ kyilim mʊ
asɛ.
12 Kanɪn nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ mʊ nɪɪ fɛn
taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti Ibwaarɛ Kayaayu
tɔ nkɛɛ mʊ, fan kpan fanɛ n-yɪɪ biti nkɛɛ
mʊ nɪɪ ii biti ɪ yɛgɛ Krisito kʊbʊ mʊ kɪ
nyɛ ɔlʊn dan tii sʊ mʊ.
13 Imʊ sʊ ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʊ
nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, ɪ dagaa maa
kʊlɛ Ibwaarɛ kɛ ɔ sa mʊ kakɛɛ mʊ nɪɪ ɛɛ
taalɛ lɛɛ ɪmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ.
14 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ n kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ
katɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ,
Ibwaarɛ Kayaayu mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ
ɪɪ kʊlɛ, amaa mɛ nfɛɛrɛ bɪrɛ ɪ man tii sʊ.
15 Imʊ sʊ mɪnɛ nɪɪ n biti n waa? N
biti n taa Kayaayu mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nɪɪ n biti n taa mɛ
nfɛɛrɛ gbaa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ. N biti n
taa Kayaayu mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ bɪɪ
ɔlʊn, kɛ n taa mɛ nfɛɛrɛ gbaa bɪɪ ɔlʊn.
16 Nɪɪ ɔkʊ kan taa Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ bʊ
mʊ tɔ ɛɛ fwaala Ibwaarɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ
be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ tɔ mʊ, nɛnɛ nɪɪ
asa pʊpwɛ mʊ nɪɪ ba bʊ bamʊ tɔ mʊ bɛɛ
waa kyula sʊ yɛ, "I waa kanɪn", * yɛgɛ be
mee nu asɪn mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ?
17 Halɪɪ nɪɪ fʊ afwaala mʊ nɪɪ fʊ sʊ fɪɪ
sa Ibwaarɛ mʊ ɪ baa ɪ bʊrɔn nɛnɛ, ɪ mɛɛ
yɛ ɪ kyɛ fʊ bɪrɪsa ana mʊ tɔ.
18 N fwaala Ibwaarɛ fɛɛ n maa tɔwɛ
ntɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ
n kyɔ fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ.
19 Amaa nɪɪ n biti n tɔwɛ Krisito kʊbʊ
tɔ mʊ, n tɔwɛ ntɔwɛ mʊ nɪɪ asa bee nu
kasɛ n sʊ n kaapʊ bamʊ, ɪ kyɔ fɛɛ n maa

* **14:16 14:16** "I waa kanɪn" kasɛ ɪ gyɛ Amen.

tɔwɛ ntɔwɛ ngbɪn-du mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ.
20 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan yɛgɛ nfɛɛrɛ kɪ fɛ fɛɛ nbii. Lɪɪ alibi ɪkpa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ sʊ mʊ, fan baa fan du fɛɛ nbii, amaa fanɛ nfɛɛrɛ tɔ mʊ, fan kaapʊ fɛɛ fan dan.
21 Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"N biti n bɔla asa mʊ nɪɪ ba sʊ ntɔwɛ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ mʊ sʊ,
yɛ afɔ kyilim ntɔwɛ sʊ n tɔwɛ sa mɛ asa.
Halɪɪ ɪmʊ kpini gbaa mʊ, ba mɛɛ yɛ be nu mɛ asɛ."
22 Ɪmʊ sʊ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, ɪ man gyɛ sɪnkaala sa akɔɔlɛ-gyipu, amaa asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla nyɪmɪsa sʊ tɔwɛ mʊ, gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu, man gyɛ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii.
23 Ɪmʊ sʊ nɪɪ fanɛ Krisito kʊbʊ mʊ kpini kan gyaŋɛ, nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ ɪɪ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu kasɛ, nɪɪ asa pʊpwɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii kan ba bʊ tʊtɔ mʊ, ba mɛɛ yɛ ba tɔwɛ yɛ fanɛ kpini fɛn lɔ ɪbʊn nɪn?
24 Amaa nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla fanɛ kpini sʊ ɛɛ tɔwɛ asɪn, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii yɛ asa pʊpwɛ ba ba fanɛ ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ, ii biti ɪ yɛgɛ ba wu bamʊ alibi mʊ nɪɪ bɛɛ waa. Kɛ fanɛ asɪn tɔwɛsa mʊ ii biti i bun bamʊ kʊpwɛ.
25 Ɪnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ bamʊ nkɔlɔ tɔ asiri asɪn libi mʊ ɪ lɪɪ ifuli, kɛ ba muŋa sun Ɪbwaarɛ, bugi bamʊ nnɔ tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ bʊ fanɛ asɛ kesintin."

Krisito abi ŋgyaŋɛ nbara

26 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɪnɛ nɪɪ n biti n kaapʊ? Kʊtɔ mʊ nɪɪ n kaapʊ mʊ ɪ gyɛ yɛ, nɪɪ fan kan gyaŋɛ fen sun Ɪbwaarɛ mʊ, fan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kii biti kɪ kyɛ fanɛ kpini tɔ. Akʊtɔ fanɛ tɔ ɔkʊ sʊ kalʊnbɪɪ, ɔkʊ mɔɔ sʊ kɪkaapʊ, ɔkʊ mɔɔ sʊ kɪlɛɛkaapʊ, nɪɪ ɔkʊ sʊ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ, nɪɪ ɔkʊ mɔɔ sʊ katɔwɛ mʊ kasɛ kɪlɛɛ. Ɪ dagaa fan waa nɪmʊ kpini kɛ ɪ nyɛ kyɛ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ.
27 Nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, ɪ dagaa ba maa gyɛ asa nyɔ abɛɛ asa asá, kɛ ba tɔwɛ kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn, nɪɪ i tiri fɛɛ ɔkʊ maa lɛɛ asɪn mʊ kasɛ.
28 Amaa nɪɪ ɔkʊ kan ɔ man bʊ tɔ ɔ lɛɛ ɪmʊ kasɛ bɪrɛ, ɔtɔwɛpʊ mʊ, ɔ laatɔ ngyaŋɛ mʊ tɔ, kɛ ɔ tɔwɛ sa mʊ n-yɪɪ yɛ Ɪbwaarɛ.
29 Nɪɪ bamʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla bamʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, ɪ dagaa ba maa gyɛ asa anyɔ abɛɛ asa asá, kɛ asansa mʊ ba nu kɛ ba kɪɪ ɪmʊ tɔ yɛ ɔdan.
30 Amaa nɪɪ ɔkʊ kan ɔ tɛ ngyaŋɛ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ nyɛ Ɪbwaarɛ kɪlɛɛkaapʊ mʊ, ɔmʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ ɛɛ tɔwɛ mʊ, ɔ laatɔ pɔyɪ.
31 Lɪɪ fɛɛ fanɛ kpini fɛn taalɛ tɔwɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla fanɛ sʊ kɛ fan tɔwɛ mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ fanɛ kpini fan bɪɪla kɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
32 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, ɛɛ taalɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ lɪɪ mʊ katɔwɛ mʊ sʊ.
33 Ɪbwaarɛ mee biti atɔ i suguti tɔ, amaa ee biti kakyɪna tɔ ɪ baa ɪ sʊ kpee kyɛɛkyɛɛ kayɪɪ-yuuli tɔ.

Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ i du Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ tɔ mʊ,
34 akyɪɪ ba bun bamʊ nnɔ sʊ kʊbʊ kʊmaa tɔ. Ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ ba tɔwɛ. Amaa ba bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ nbara mʊ ɪɪ kaapʊ mʊ.
35 Nɪɪ ba kan ba sʊ asɪn taasɛsa ɪkʊ mʊ, ba tasɛ bamʊ-kuli ana bamʊ akpaara sʊ. Lɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ ipeeli-sɪn fɛɛ ɔkyɪɪ maa tɔwɛ Krisito kʊbʊ tɔ.
36 Fanɛ Korinto abi, fen nyi fɛɛ fanɛ asɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ asɪn mʊ i piili abɛɛ? Abɛɛ fan nyi yɛ fanɛ wʊlɛ nkʊn asɛ nɪɪ ɪ ba?
37 Nɪɪ ɔkʊ kan fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, abɛɛ ɔ sʊ Ɪbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ mʊ, ɪ dagaa maa taalɛ bɪɪ fɛɛ, ɪmʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ n sa fanɛ falɛ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ kɔnɔsa.
38 Amaa nɪɪ ɔsa maŋa kan kina yɛ o mee nu falɛ asɪn mʊ, fanɛ gbaa fan kina mʊ.

39 Ɪmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti kakɛɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla fanɛ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ. Amaa fan man tii ɔkpa yɛ ɔkʊ ɔ man nyɛ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ.
40 Amaa fan waa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ kyɛɛkyɛɛ yɛ kɪmʊ ɔkpa sʊ.

15

Yesu kikyiŋi lıı lewu tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nbıınbıı
n biti fɛɛ n nyiŋi fanɛ asın danbırasa lıı
Yesu mʊ nıı n tɔwɛ mʊ asın sa fanɛ, nıı
fan kɔɔlɛ kyula, nıı fan san fan yılɛ ımʊ
tɔ mʊ.
2 Nıı fan kan kıtaa asın danbırasa mʊ
nıı n tɔwɛ sa fanɛ mʊ tɔ kenken mʊ, ıı
bıya fanɛ kamɔlıgɛ. Nıı ı man gyɛ kanın
bırɛ, fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı gyɛ kıyan.
3 Lıı fɛɛ asın mʊ nıı n nyɛ, nıı ngbaa mɛ
n sʊ n sa fanɛ nıı i tiri ı kyɔ ımʊ kpini mʊ,
ı gyɛ yɛ Krisito ba wu lıı anɛ alibi sʊ, fɛɛ
kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʊ tɔ mʊ.
4 Nıı ba pula mʊ, nıı ımʊ kakɛ sasapʊ
mʊ, Ɩbwaarɛ kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ fɛɛ
kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʊ tɔ mʊ.
5 Nıı ɔ lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ Pita, nıı
o bwii lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ asunpu kudu
anyɔ mʊ.
6 Ɩmʊ kamaa mʊ ɔ lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ
mu abuupu mʊ nıı ba kyɔ alıfa anuu saŋa
kʊlʊn tɔ. Saŋa mʊ nıı n kyʊrɔɔ ınımʊ mʊ
bamʊ gaalaagaa ba san ba tɛ nkpa tɔ, nıı
bamʊ akʊ mɔɔ ba wu.
7 Ɩmʊ kamaa mʊ ɔ lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ
mu-supu Gyemisi, pɔyı nıı ɔ lɛɛ mʊ n-yıı
kaapʊ mu asunpu mʊ kpini.
8 Ɩmʊ kpini laalaalʊwɛ mʊ, ɔ lɛɛ mʊ
n-yıı kaapʊ ngbaa mɛ, mʊ nıı n du fɛɛ
ɔmʊ nıı ɔ man fʊʊ kıkʊʊgɛ nıı ba kʊʊgɛ
mʊ mʊ.
9 Krisito asunpu mʊ kpini tɔ mʊ, mɛ ı
gyɛ ɔmʊ nıı ɔ man taa bamʊ tɔ, nıı n man
dagaa gbaa ba tıı mɛ Krisito osunpu, lıı
fɛɛ n kyına nyanla Krisito abuupu mʊ.
10 Amaa lıı Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ sʊ,
nıı n du fɛɛ kanan mʊ nıı n du falɛ, nıı
mʊ kabwaala mʊ nıı ɔ sʊ sa mɛ mʊ, man
gyɛ kıyan. Nıı n ba payı ansi waa kusun
gaa n kyɔ asunpu mʊ kpini, nıı ı man
gyɛ mɛ ɔlʊn sʊ nıı n taalɛ waa kusun mʊ,
amaa Ɩbwaarɛ ɔlʊn mʊ nıı kı bʊ mɛ tɔ
mʊ ı waa.
11 Ɩmʊ sʊ, nıı mɛ asɛ nıı fan nu asın
danbırasa mʊ nın-oo, nıı bamʊ asɛ nıı
fan nu nın-oo, ımʊ kpini ı gyɛ asın kʊlʊn
mʊ nıı an tɔwɛ sa fanɛ, nıı fan kɔɔlɛ ımʊ
gyii mʊ.

Alewupu kikyiŋi lıı lewu tɔ

12 Nıı a maa tɔwɛ fanɛ yɛ Krisito kyiŋi
lıı lewu tɔ mʊ, mınɛ ı waa sʊ nıı fanɛ akʊ
bee gyii ımɔɔrɛ, yɛ kelewu-kyiŋi man bʊ
tɔ?
13 Nıı kelewu kyiŋi daa man bʊ tɔ mʊ,
kanın bırɛ Krisito gbaa man kyiŋi ba
nkpa tɔ.
14 Nıı Krisito man dın kyiŋi ba nkpa
tɔ mʊ, kanın bırɛ anɛ abwaarɛsın mʊ
nıı an tɔwɛ mʊ, man sʊ kyaarɛ, nıı fanɛ
kıkɔɔlɛ-gyii mʊ gbaa man sʊ kyaarɛ.
15 Naafɔɔ nıı ı gyɛ kanın bırɛ mʊ, ii biti
ı ba fɛɛ an tın antıŋɛsa gyaga Ɩbwaarɛ sʊ,
lıı fɛɛ an tɔwɛ kaapʊ tɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ kyiŋi
Krisito lıı lewu tɔ. Amaa nıı kelewu kyiŋi
man bʊ tɔ mʊ, kanın bırɛ Ɩbwaarɛ man
kyiŋi Yesu lıı lewu tɔ.
16 Lıı fɛɛ nıı kelewu kyiŋi man bʊ tɔ
mʊ, kanın bırɛ Krisito gbaa man dın kyiŋi
ba nkpa tɔ.
17 Nıı Ɩbwaarɛ man dın kyiŋi Krisito ba
nkpa tɔ mʊ, kanın bırɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii
kı gyɛ kıyan, nıı fan san fan bʊ fanɛ alibi
tɔ.
18 Nıı ı gyɛ kanın mʊ, ıı kaapʊ nın fɛɛ
bamʊ nıı ba kɔɔlɛ Krisito gyii nıı ba wu
mʊ, ba wu muuri.
19 Nıı ı kan ı gyɛ kasɛ sʊ nfıı nkʊn nıı
an sʊ tamaa Krisito tɔ bırɛ, anɛ asın ı sʊ
kʊwɛɛ gaa ı kyɔ ɔkʊmaa nımʊ dulinyaa
nımʊ tɔ.
20 Amaa ımʊ kesintin ı gyɛ fɛɛ, Ɩbwaarɛ
kyiŋi Krisito lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ. Inımʊ
ı dan ı gyɛ kesintin nın fɛɛ, Krisito ı gyɛ
ɔgyankpaapʊ sa alewupu mʊ nıı Ɩbwaarɛ
ii biti o kyiŋi bamʊ lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ
mʊ.
21 Lıı fɛɛ kanan mʊ nıı lewu bɔla
nyımısa kʊlʊn sʊ ba dulinyaa tɔ mʊ,
kanın maŋa nıı kelewu kyiŋi ba nkpa
gbaa tɔ mʊ bɔla nyımısa kʊlʊn sʊ ba.
22 Fɛɛ kanan mʊ nıı asa kpini ba lıı
Adam tɔ, nıı Adam alibi sʊ asa ba wu mʊ,
kanın nıı asa kpini mʊ nıı ba gyɛ Krisito
lɛɛ mʊ bee biti ba nyɛ nkpa Krisito lewu
mʊ sʊ.
23 Amaa falɛ nıı kelewu kyiŋi mʊ ii biti
ı waa. Krisito ı wʊla gyankpaa kyiŋi lıı
lewu tɔ ba nkpa tɔ. Nıı ɔ kan bwii ba mʊ,
ee biti o kyiŋi bamʊ nıı ba gyɛ mʊ lɛɛ mʊ.

24 Ɩnımʊ kamaa mʊ, kɛ laalaalʊwɛ mʊ ı
ba. Kanın saŋa mʊ, Krisito ii biti o nyita
kıbılısa-kigyii kʊmaa nımʊ yɛ alʊlʊnpʊ
kʊmaa nımʊ yɛ ɔlʊn kʊmaa nımʊ, kɛ ɔ
taa kuwura-gyii mʊ waa mʊ-Sɛ Ɩbwaarɛ
kıbaa tɔ.
25 Lıı fɛɛ ı dagaa Krisito maa gyii
kuwura naa fʊʊ saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ taa mʊ dʊn ana kpini waa mʊ ayaa
kasɛ.
26 Laalaalʊwɛ ɔdʊn mʊ nıı Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ nyita mʊ ı gyɛ lewu.
27 Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʊ tɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ taa kʊtɔ kʊmaa
nımʊ waa mʊ kasɛ." Nıı maa tɔwɛ kanın
mʊ, ı dɛ ɔkpa fɛɛ asın mʊ nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
kʊtɔ kʊmaa nımʊ mʊ, Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa
mʊ nıı ɔ taa kʊtɔ kʊmaa nımʊ waa Krisito
kasɛ mʊ man tii sʊ.
28 Nıı saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ kan ba taa
kʊtɔ kʊmaa nımʊ waa Krisito kasɛ mʊ,
Obii mʊ gbaa-gbaa ii biti ɔ taa mʊ n-yıı
waa mʊ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ taa kʊtɔ
kʊmaa waa mʊ kasɛ mʊ, abaa tɔ. Kɛ
Ɩbwaarɛ o be gyii kuwura kʊtɔ kʊmaa
nımʊ sʊ.
29 Nıı kelewu kyiŋi man bʊ tɔ mʊ, mınɛ
ı waa sʊ nıı akʊ bee biti fɛɛ be gyee bamʊ
Ɩbwaarɛ kekyugyee sa bamʊ nıı ba tee wu
mʊ? Nıı alewupu ba mɛɛ yɛ be kyiŋi ba
nkpa tɔ mʊ, ı waa nɛnɛ sʊ nıı akʊ bee biti
fɛɛ be gyee bamʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee sa
bamʊ nıı ba wu mʊ?
30 Nıı anɛɛnɛ bırɛ, mınɛ ı waa sʊ nıı an
taga apʊ saŋa kʊmaa kanın?
31 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n tɔwɛ
fanɛ kesintin tɔ fɛɛ n gyaŋɛ lewu asın
saŋa kʊmaa. Nıı n kaapʊ mɛ n-yıı fanɛ
sʊ, fɛɛ fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito
abuupu mʊ sʊ mʊ, ımʊ sʊ nıı n tɔwɛ
kanın.
32 Nıı n kan n kɔ yɛ asa mʊ nıı ba du fɛɛ
ndʊnbwɛ Efeso Ɔsʊwʊlɛ sʊ, lıı nyımısa
nfɛɛrɛ sʊ mʊ, mınɛ nıı n biti n nyɛ lıı
ımʊ tɔ? Nıı alewupu ba mɛɛ yɛ be kyiŋi
ba nkpa tɔ bırɛ, fan yɛgɛ a buu asın mʊ
nıı bɛɛ tɔwɛ yɛ,

"Fan yɛgɛ i gyii kɛ a nuu,
kɛ ɔkɛ a wu."

33 Fan man kan yɛgɛ ba pına fanɛ. "Asa
libi tɔ kıbʊga, ii nyita nyımısa danbırasa
nfɛɛrɛ."
34 Fan bwii fɛ nfɛɛrɛ danbırasa, kɛ fan
yɛgɛ alibi kıwaa. N tɔwɛ fanɛ ınımʊ nın
n gyila fanɛ ipeeli fɛɛ, akʊ ba bʊ fanɛ tɔ
yɛgɛ ba man nyi Ɩbwaarɛ.

Kelewu-kyiŋi kayıı-wʊlɛ

35 Amaa ɔkʊ ii biti ɔ taasɛ yɛ, "Nɛnɛ nıı
alewupu bee biti ba kyiŋi ba nkpa tɔ? Nıı
mınɛ kayıı-wʊlɛ nıı bee biti ba baa ba
sʊ?"
36 Mınɛ kimelensi asın taasɛsa ndee?
Fu mee nyi fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı fu duu kasɛ tɔ
mʊ, kı mɛɛ yɛ kı kɔyı, amɔɔ ki wu pɔyı.
37 Nıı kʊtɔ mʊ nıı fii duu mʊ, man
gyɛ kımʊ oyu mʊ nıı kı tɛɛ dan lʊwɛ
mʊ gbaa-gbaa nıı fıı sʊ fii duu, amaa kı
gyɛ oyu mʊ kibii nın fɛɛ kuyu kibi abɛɛ
kikyenbee kibi.
38 Nıı Ɩbwaarɛ ı sa oyu kʊmaa nımʊ
kımʊ n-yıı kanan mʊ nıı ee biti. Nıı ɔ sa
kibi kʊmaa nımʊ kımʊ gbaa-gbaa kımʊ
n-yıı kudubi.
39 N-yıı wʊlɛ kpini man gyɛ kʊkʊlʊn.
Nyımısa kayıı-wʊlɛ kwıı nıı atɔbwaaya
lɛɛ gbaa kwıı. Nbwiibi lɛɛ kwıı nıı ıkın
lɛɛ gbaa kwıı.
40 Nıı sʊsʊ n-yıı wʊlɛ atɔ ı bʊ tɔ, nıı
kasɛ sʊ n-yıı wʊlɛ atɔ gbaa bʊ tɔ. Nıı sʊsʊ
n-yıı wʊlɛ bʊnyaa mʊ kwıı, nıı kasɛ sʊ
n-yıı wʊlɛ bʊnyaa gbaa kwıı.
41 Kyɔwɛ kıkıı tɔ kwıı, nıı ɔbwaayı
kıkıı tɔ kwıı, nıı akyikpebi gbaa kıkıı
tɔ kwıı. Nıı kikyikpebi kʊmaa nımʊ sʊ
kımʊ gbaa-gbaa kıkıı tɔ.
42 Kanın maŋa nıı kelewu kyiŋi mʊ ii
biti ı ba waa. N-yıı wʊlɛ mʊ nıı bee pula
mʊ ıı gyɔɔ nın, amaa n-yıı pʊpwɛ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ ii biti o kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ bırɛ
mɛɛ yɛ ı gyɔɔ.
43 Kayıı-wʊlɛ kʊmaa mʊ nıı bee pula
mʊ, gyɛ kʊtɔ bɔrɔbɔrɔ nıı kı man sʊ ɔlʊn,
amaa nıı Ɩbwaarɛ kan kyiŋi kımʊ bırɛ
mʊ, kii biti kı baa kı sʊ bʊnyaa yɛ ɔlʊn.
44 Nıı ba kan pula kımʊ mʊ, kı gyɛ
dulinyaa tɔ kayıı-wʊlɛ nın, amaa nıı
Ɩbwaarɛ kyiŋi kımʊ mʊ, kı gyɛ kayaayu
tɔ kayıı-wʊlɛ nın.
Fɛɛ kanan mʊ nıı dulinyaa tɔ
kayıı-wʊlɛ bʊ tɔ mʊ, kanın maŋa gbaa
nıı kayaayu tɔ kayıı-wʊlɛ bʊ tɔ.
45 Fɛɛ kanan mʊ nıı Asınkyan yılasa
mʊ ı tɔwɛ yɛ, "Adam gyankpaasa mʊ nıı

Ɩbwaarɛ tʊʊ mʊ ba biliŋi nyɪmɪsa kɪɪsa.”
Amaa Yesu Krisito mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Adam
laalaalʊwɛ mʊ, gyɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ
nɪɪ kɪɪ sa nkpa.
46 Man gyɛ kayaayu tɔ kayɪɪ-wʊlɛ ɪ
gyankpaa ba. Amaa dulinyaa nɪmʊ
tɔ kayɪɪ-wʊlɛ ɪ gyankpaa ba, pɔyɪ nɪɪ
kayaayu tɔ kayɪɪ-wʊlɛ ba.
47 Adam gyankpaasa mʊ lɪɪ kasɛ sʊ nɪn,
lɪɪ fɛɛ ɪsɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa pɔyɪ mʊ. Amaa
Adam nyɔsapʊ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Krisito mʊ,
lɪɪ sʊsʊ nɪn.
48 Kanɪn sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Adam mʊ
nɪɪ ɔ lɪɪ kasɛ sʊ du mʊ, kanɪn nɪɪ kasɛ sʊ
asa gbaa ba du. Nɪɪ kanan mʊ nɪɪ Adam
mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ du mʊ, kanɪn nɪɪ mʊ asa
gbaa ba du nɪn.
49 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an duli kasɛ sʊ
nyɪmɪsa mʊ, kanɪn sʊ an biti an baa an
duli nyɪmɪsa mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ mʊ gbaa.
50 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana asɪn mʊ
nɪɪ n biti fɛn bɪɪ mʊ ɪ gyɛ yɛ, kʊtɔ mʊ nɪɪ
kɪ sʊ kayɪɪ-wʊlɛ yɛ nkalan mʊ, mɛɛ taalɛ
nyɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Nɪɪ
anɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kɪɪ gyɔɔ mʊ, mɛɛ
taalɛ kyɪna kakpaa.
51 Fan nu asɪn baalasa nɪmʊ danbɪrasa.
Man gyɛ anɛ kpini ii biti a wu. Amaa
saŋa kʊ tɔ mʊ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kyɛɛgɛ anɛ
Krisito abuupu mʊ keduli yɛ kayɪɪ-wʊlɛ.
52 Nɪɪ ɪnɪmʊ kpini ii biti ɪ waa opula
tɔ fɛɛ ansi sʊ kɪŋabɛɛ, saŋa mʊ nɪɪ kabɪlɛ
laalaalʊwɛ mʊ kan fʊlɛ mʊ. Lɪɪ fɛɛ kabɪlɛ
mʊ ii biti o su, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba wu mʊ,
bee biti ba kyiŋi ba nkpa tɔ, nɪɪ ba mɛɛ
yɛ ba bɪla wu. Nɪɪ anɛ mʊ nɪɪ an san an
tɛ nkpa tɔ mʊ, an biti a kyɛɛgɛ.
53 Lɪɪ fɛɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kɪɪ gyɔɔ mʊ,
dagaa kɪ maa kyɛɛgɛ waa kɪmʊ nɪɪ kɪ mɛɛ
gyɔɔ. Nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kii wu mʊ,
dagaa kɪ maa kyɛɛgɛ waa kɪmʊ nɪɪ ki mee
wu.
54 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ, kayɪɪ-wʊlɛ
mʊ nɪɪ kɪɪ gyɔɔ mʊ, kyɛɛgɛ waa kɪmʊ nɪɪ
kɪ mɛɛ gyɔɔ, nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kii wu
mʊ, kyɛɛgɛ waa kɪmʊ nɪɪ ki mee wu mʊ,
tʊtɔ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ii biti ɪ ba
kesintin tɔ. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ, “Ba kɔ gyii lewu
sʊ muuri mʊ.”
55 “Lewu, fʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ fʊ sʊ fii gyii asa
sʊ mʊ bʊ fɪnɛ?
Lewu, fʊ ɔgyʊʊ nɪɪ fʊ sʊ fii yii asa mʊ
bʊ fɪnɛ?”
56 Ɔgyʊʊ mʊ nɪɪ lewu sʊ ee yii mʊ ɪ gyɛ
alibi, nɪɪ alibi mɔɔ nyɛ ɪmʊ ɔlʊn lɪɪ nbara
tɔ.
57 Amaa afwaala ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ, fɛɛ
maa bɔla anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ nɪɪ
ɔ yɛgɛ nɪɪ an kɔ lɪɪ lewu ɔlʊn tɔ.
58 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu, fan
yɪla tɔ kenken, kɛ fan man yɛgɛ kʊtɔ
kʊ ki gyingyen fanɛ. Fan payɪ ansi waa
Ɔnyɪrɪpɛ kusun mʊ saŋa kʊmaa. Lɪɪ fɛɛ
fen nyi fɛɛ kusun mʊ nɪɪ fen sun Ɔnyɪrɪpɛ
tɔ mʊ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ waa kɪyan.

16

Afulee kʊtʊʊ naa sa Krisito abi

1 Nbɪɪnbɪɪ lɪɪ afulee mʊ nɪɪ fɛn tʊʊ
fan naa sa Krisito abi mʊ nɪɪ ba bʊ
Gyerusalem mʊ, fan waa fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ n tɔwɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nɪɪ ɪ bʊ
Galati ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
2 Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ, Gyiwu abi kakɛ
gyankpaasa* kʊmaa mʊ, fanɛ ɔkʊmaa
nɪmʊ ɔ lɛɛ mu afulee mʊ nɪɪ ɔ nyɛ mʊ tɔ
ɪkʊ yɪla, fan man gyoo naa fʊʊ kakɛ mʊ
nɪɪ n biti n ba pɔyɪ kɛ fan lan lɛɛ.
3 Nɪɪ n ba mʊ, kɛ fan taa tʊʊtʊʊ mʊ sa
asa mʊ nɪɪ fan lɛɛ mʊ, kɛ n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ
mʊ nɪɪ ɪ kaapʊ asa mʊ nɪɪ ba gyɛ, kɛ n
sun bamʊ, kɛ ba taa fanɛ tʊʊtʊʊ mʊ kpee
Gyerusalem kadɛ tɔ.
4 Amaa nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ ngbaa mɛ n kpee
mʊ, kɛ ba buu mɛ kɛ a kpee.

Atɔ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ ii biti ɔ waa

5 N kan lɪɪ Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ,
kɛ n ba fanɛ asɛ. Lɪɪ fɛɛ n waa nfɛɛrɛ fɛɛ
n biti n bɔla tʊtɔ pɔyɪ kɛ n ba fanɛ asɛ.
6 Akʊtɔ n biti n kyɪna fanɛ asɛ gbɛrɛɛ,
abɛɛ gbangban ii biti o tu mɛ fanɛ asɛ, kɛ
fɛn taalɛ sun mɛ ɔkpa kpee katɪn kʊmaa
mʊ nɪɪ n biti n kpee.
7 Ɩnɪmʊ bɪrɛ, n mee biti fɛɛ n dan wu
fanɛ kɛ n ŋmayɪ sʊ kyʊn. Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kan kyula mʊ, n biti fɛɛ n gyii
nkɛ gbɛrɛɛ kʊ fanɛ asɛ.

* **16:2 16:2** Gyiwu abi kakɛ gyankpaasa ɪ gyɛ Kwasida.

8 Amaa n san n biti n baa n bʋ Efeso
kadɛ nfɪɪ, naa fʋʋ Pentekosi kesu kɔnɔ
ngyaŋɛ mʋ saŋa.
9 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ bugi ɔkpa lala kʋ sa
mɛ, kɛ n nyɛ waa kusun mʋ, amaa bamʋ
nɪɪ bee kisi mɛ mʋ ba kyɔ nfɪɪ.
10 Nɪɪ Timoti kan ba fanɛ asɛ mʋ, fan
kɪtaa mʋ danbɪrasa kɛ mu ansi i gyii. Lɪɪ
fɛɛ ee sun Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kusun mʋ nɪn,
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ngbaa mɛ n sun falɛ.
11 Ɩmʋ sʋ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ man kan
ŋmanyan mʋ, amaa fan sun mʋ ɔkpa
kayɪɪ yuuli tɔ, kɛ o bwii ba tu mɛ nfɪɪ. N
kɪɪ mʋ yɛ anɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu
mʋ ɔkpa.
12 Nbɪɪnbɪɪ lɪɪ anɛ bɪrɪsa Apolosi sʋ mʋ,
n payɪ ansi waa mʋ aniya tɔ fɛɛ, o tii anɛ
bɪrɪsa ana Krisito abuupu mʋ sʋ, kɛ ba
ba bɔɔ fanɛ sʋ. Ɔ man pɪɪ yɪlɛ kyula yɛ
ee biti ɔ ba nbɪɪnbɪɪ, amaa nɪɪ ɔ kan nyɛ
ɔkpa mʋ, ee biti ɔ ba.
13 Fan baa fan da sʋ, kɛ fan yɪlɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ kenken, kɛ fan yɪlɛ
kɪnyɪn tɔ, kɛ fan nyɛ ɔlʋn.
14 Fan taa kebiti sun fanɛ kusun kʋmaa
nɪmʋ.
15 Fen nyi fɛɛ Sitefana maa mʋ kɪkpaara
sʋ abi, ɪ gyɛ asa mʋ nɪɪ ba gyankpaa kɔɔlɛ
Krisito gyii Akiya ɔsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ ba taa
bamʋ n-yɪɪ sa bɛɛ kyɛ abuupu mʋ tɔ.
16 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kʋlɛ
fanɛ nɪn fɛɛ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa
kanɪn asa maŋa, yɛ ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ
waa kanɪn kusun maŋa mʋ.
17 Saŋa mʋ nɪɪ Sitefana maa Fotunatu
yɛ Akayiku ba ba mɛ asɛ mʋ, mi ansi i
gyii. Lɪɪ fɛɛ fan maa man bʋ mi asɛ mʋ,
bamʋ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ ba be yii fanɛ ayaa
tɔ waa ɪmʋ nɪɪ fan daa yɛ fan waa mʋ.
18 Ba yɛgɛ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ ki yuuli mɛ, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ ba waa sa fanɛ gbaa fanɛ
mʋ. Falɛ asa ɪ dagaa fan maa lɛɛ bamʋ
kɪtɪɪ.

Laalaalʋwɛ fwaala

19 Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɪɪ ɪ bʋ Asiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ kpini bɛɛ fwaala fanɛ.
Akwila maa Prisila yɛ Krisito kʋbʋ mʋ
nɪɪ bɛɛ gyaŋɛ bamʋ kɪkpaara sʋ mʋ, bɛɛ
fwaala fanɛ gaa lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ tɔ sʋ.
20 Anɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ
ba bʋ nfɪɪ mʋ kpini, bɛɛ fwaala fanɛ. Fan
taa kibiri abaa tɔ fwaala abaa lɪɪ fanɛ
nkɔlɔ tɔ.
21 Mɛ Pɔɔlɪ gbaa-gbaa ɪ taa mɛ kɪbaa
kyʋrɔɔ afwaala ɪnɪmʋ n sa fanɛ.
22 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o mee biti
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʋ, Ɩbwaarɛ ɔ
tɔwɛ mʋ kɔnɔ. “Maranata” kɪmʋ kasɛ ɪ
gyɛ yɛ, “Anɛ-Nyɪrɪpɛ, ba!”
23 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ɔ bwaala
fanɛ.
24 Lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ, mi
kebiti kɪ baa kɪ bʋ fanɛ kpini asɛ. Amen!

Ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala 1

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ kebiti sʋ nɪɪ n ba waa Krisito
Yesu Osunpu mʋ, yɛ anɛ bɪrɪsa danbɪrasa
Timoti asɛ. An kyʋrɔɔ an sʋ an sa fanɛ
Ɩbwaarɛ kʋbʋ mʋ nɪɪ fan bʋ Korinto kadɛ
tɔ, yɛ Ɩbwaarɛ asa mʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ bamʋ
yɪla sa mʋ n-yɪɪ, nɪɪ ba bʋ Akiya ɔsʋwʋlɛ
sʋ mʋ kpini.

2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba bwaala fanɛ, kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ
yuuli.

Ɩbwaarɛ sʋ kɔkɔlɔ yuuli sa anɛ

3 Fan yɛgɛ a fwaala Ɩbwaarɛ,
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʋ-Sɛ. Nɪɪ mʋ
ɪ gyɛ kʋwɛɛ kuwu kumu yɛ kɔkɔlɔ yuuli
wuya.

4 Nɪɪ ee yuula anɛ nkɔlɔ lɪɪ anɛ awʋrʋfɔ
tɔ, kɛ anɛ gbaa anɛ a taalɛ taa kɔkɔlɔ
yuuli mʋ nɪɪ an nyɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ mʋ
yuula bamʋ nɪɪ ba bʋ awʋrʋfɔ kʋmaa tɔ
mʋ nkɔlɔ.

5 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ an gyii Yesu Krisito
awʋrʋfɔ damantɛ gbaa mʋ, kanɪn maŋa
nɪɪ kɔkɔlɔ yuuli damantɛ gbaa bɔla
Krisito sʋ ba anɛ sʋ.

6 Nɪɪ an kan gyii awʋrʋfɔ mʋ, ɪɪ yɛgɛ
nɪɪ fan nyɛ nkɔlɔ yuuli yɛ kamɔlɪgɛ. Nɪɪ
an kan nyɛ kɔkɔlɔ yuuli lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ
mʋ, fanɛ gbaa fanɛ fɛn nyɛ kɔkɔlɔ yuuli
mʋ nɪɪ ɪɪ bɪya fanɛ ɔlʋn, yɛ kenyiita kɛ
fan taalɛ yɪlɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ kʋlʋn mʋ
nɪɪ anɛ gbaa anɛ an gyii mʋ.

7 Anɛ tamaa mʋ nɪɪ an sʋ fanɛ sʋ mʋ
bʋlʋn, nɪɪ an nyi fɛɛ fan maa gyii awʋrʋfɔ
mʋ nɪɪ an gyii mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ fen biti
fan nyɛ kɔkɔlɔ yuuli fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an
nyɛ mʋ.

8 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an mɛɛ
yɛ a taa awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an gyii Asiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ baala fanɛ sʋ. Awʋrʋfɔ mʋ
nɪɪ an wu mʋ ɪ nyan anɛ naa ban sʋ halɪɪ
an man bɪla an sʋ tamaa anɛ nkpa sʋ.

9 Kesintin tɔ, anɛ nkɔlɔ tɔ mʋ, an nyi
fɛɛ ba bun anɛ lewu kʋpwɛ. Amaa ɪnɪmʋ
ɪ waa nɪn kɛ a man taa anɛ n-yɪɪ tʋʋ anɛ
gbaa-gbaa anɛ n-yɪɪ sʋ, amɔɔ Ɩbwaarɛ mʋ
nɪɪ ee kyiŋi alewupu mʋ.

10 Mʋ ɪ lɛɛ anɛ lɪɪ falɛ alewu-sɪn nɪmʋ
tɔ, nɪɪ ɔ maa sʋ ɛɛ lɛɛ anɛ, nɪɪ an sʋ tamaa
fɛɛ ee biti ɔ kyaga sʋ lɛɛ anɛ,

11 fɛɛ fan maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ fɛn
kyɛ anɛ tɔ falɛ. Kɛ ɪ yɛgɛ Ɩbwaarɛ o nu
kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ nɪɪ asa gaalaagaa bɛɛ
kʋlɛ bɛɛ sa anɛ mʋ, kɛ ɔ waa anɛ kusee,
kɛ ba taa afwaala sa mʋ lɪɪ anɛ sʋ.

Pɔɔlɪ kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ o ŋmina yɪla mʋ

12 Kʋtɔ kʋlʋn mʋ sʋ nɪɪ an kaapʋ anɛ
n-yɪɪ ɪ gyɛ yɛ, anɛ nfɛɛrɛ ɪɪ kaapʋ anɛ
yɛ, kesintin yɛ kɔkɔlɔ fufuli mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ, nɪɪ an taa kyɪna dulinyaa
nɪmʋ tɔ, fɔnfɔn lɪɪ anaa fanɛ kakyɪna tɔ.
Man gyɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ kanyaasɪn nɪɪ
an taa waa ɪnɪmʋ, amaa Ɩbwaarɛ ɪ taa
bwaala anɛ.

13 Lɪɪ fɛɛ n mɛɛ kyʋrɔɔ kʋtɔ mʋ nɪɪ fɛn
mɛɛ taalɛ karagɛ abɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ fɛn
mɛɛ taalɛ nu kɪmʋ kasɛ. Nɪɪ n sʋ tamaa,

14 fɛɛ fan maa nu asɪn mʋ kasɛ gbɛrɛɛ
lɪɪ anɛ asɛ falɛ mʋ, fen biti fan ba nu ɪmʋ
kasɛ lʋwɛ, kɛ fan kaapʋ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ
sʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an biti a kaapʋ anɛ
n-yɪɪ lɪɪ fanɛ sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kakɛ mʋ
nɪɪ ee biti o bwii ba mʋ.

15 Lɪɪ fɛɛ n maa sʋ ɪnɪmʋ kpini tamaa
sʋ mʋ, n ŋmina yɪla fɛɛ n biti n daa kɪba
bɔɔ fanɛ sʋ, saamʋ kɛ fan nyɛ tɔnɔ ɪlɪɪ
ɪnyɔ.

16 N ŋmina yɪla yɛ n kan n kpee Mase-
doniya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, n biti n bɔɔ fanɛ
sʋ, nɪɪ n kan bɪla lɪɪ tʋtɔ n ba kyʋn mʋ,
kɛ n bɪla bɔɔ fanɛ sʋ, kɛ fan kyɛ mɛ tɔ kɛ
n taalɛ naa fʋʋ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ.

17 N maa ŋmina yɪla yɛ n biti n ba fanɛ
asɛ, nɪɪ n man taalɛ ba mʋ, ɪɪ kaapʋ nɪn
fɛɛ n gyɛ dulinyaa tɔ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya
ana mʋ nɪɪ bee kyula yɛ "Ɛɛhn", kɛ opula
maŋa tɔ ba bwii kyɛɛgɛ kɔnɔ tɔwɛ yɛ
"ayee" abɛɛ?

18 Amaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ gyɛ
kesintin wuya falɛ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ
anɛ asɪn mʋ nɪɪ an tɔwɛ an sa fanɛ mʋ,
man gyɛ nnɔ nnyɔ-nnyɔ asɪn.

19 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ mu-Bii Yesu Krisito asın mʊ nıı n maa Silasi* yɛ Timoti an tɔwɛ sa fanɛ mʊ, asın mʊ ı man kyına ı gyɛ "nnɔ nnyɔ-nnyɔ," amaa mʊ asın kpini ı gyɛ "kʊkʊlʊn nın".
20 Lıı fɛɛ atɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ kpini ı ba tɔ lıı Yesu Krisito sʊ. Ɩmʊ sʊ nıı an bʊnyaa Ɩbwaarɛ mʊ, an bɔla Yesu sʊ an kyula yɛ "Amen."
21 Ɩbwaarɛ yɛgɛ nıı anaa fanɛ kpini an nyɛ ɔlʊn yılɛ Krisito tɔ, nıı ɔ lɛɛ anɛ yıla sa mʊ n-yıı,
22 nıı ɔ taa mu keduligi gyaga anɛ sʊ fɛɛ mʊ ı bʊ anɛ, nıı ɔ taa mʊ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ sa anɛ, mʊ nıı ɔ taa yıla kasɛ sa atɔ mʊ nıı ɔ waa yıla sa anɛ mʊ.
23 Ɩbwaarɛ ı gyɛ mi kesintin ogyipu fɛɛ, n maa mee biti fɛɛ n ba bııtɛ fanɛ asʊ sʊ mʊ, kanın sʊ nıı n man bıla ba fanɛ asɛ Korinto kadɛ tɔ.
24 Ɩ man gyɛ yɛ an tɔwɛ an nyan fanɛ lıı kanan mʊ nıı fan kɔɔlɛ gyii sʊ, fɛɛ a maa gyɛ abılısa sʊ. Lıı fɛɛ an nyi fan maa yılɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ kenken. Amaa kanan mʊ nıı a waa kɛ ı kyɛ fanɛ tɔ kɛ fan nyɛ kɔkɔlɔ fuuli sʊ nıı an waa kanın.

2

1 Ɩmʊ sʊ n waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, n man bıla yɛ n bwii ba fanɛ asɛ, kɛ n nyita fanɛ nkɔlɔ.
2 Nıı n kan yɛgɛ nıı fanɛ nkɔlɔ i nyita fanɛ mʊ, anımʊ ii biti ɔ yɛgɛ mi ansi i gyii? Amɔɔ man gyɛ fanɛ mʊ nıı n nyita fanɛ nkɔlɔ mʊ abɛɛ?
3 Kanın sʊ nıı n daa kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ maŋa ba sa fanɛ. N mee biti n maa ba fanɛ asɛ, kɛ fanɛ mʊ nıı naafɔɔ fen biti fan yɛgɛ mi ansi i gyii mʊ, fan nyita mɛ kɔkɔlɔ. Nıı n kɔɔlɛ fanɛ kpini gyii mɛ kɔkɔlɔ tɔ fɛɛ, nıı mi ansi i gyii mʊ, fanɛ gbaa fanɛ ansi ii biti i gyii.
4 Saŋa maŋa, tɔɔrɔɔ lala yɛ kɔkɔlɔ nyita yɛ ansikyu nıı n taa kyʊrɔɔ fanɛ ɔwʊlɛ mʊ. Man gyɛ yɛ n biti fɛɛ n nyita fanɛ nkɔlɔ nın. Amaa n biti yɛ fan bıı mi kebiti lala mʊ nıı n sʊ sa fanɛ mʊ.

Alibi kıtaakɛɛ

5 Nıı ɔkʊ kan nyita ɔsa kʊ kɔkɔlɔ mʊ, man gyɛ mɛ kɔkɔlɔ nıı o nyita, ɔkpa kʊ sʊ mʊ fanɛ kpini nkɔlɔ. Nıı n mee biti n maa tɔwɛ asın mʊ kyʊn sʊ.
6 Kʊsʊ bııtɛ mʊ nıı kı lıı fanɛ gaalaagaa asɛ ba mʊ sʊ mʊ, kʊkwɛ mʊ.
7 Nbıınbıı mʊ, fan taa mu alibi kɛɛ mʊ, kɛ fan tɔwɛ yuula mʊ kɔkɔlɔ, kɛ mʊ kɔkɔlɔ o man nyita mʊ kyʊn sʊ.
8 N kʊlɛ fanɛ nın, fan yɛgɛ ɔ bıı fɛɛ fan san fan sʊ kebiti sa mʊ.
9 Kʊtɔ mʊ sʊ nıı n daa kyʊrɔɔ fanɛ ɔwʊlɛ maŋa ı gyɛ yɛ, n waa fanɛ nın kıı, kɛ n wu kanan mʊ nıı fen nu fɛn sa mɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ.
10 Nıı ɔkʊ kan waa alibi, nıı fan taa kɛɛ mʊ mʊ, ngbaa mɛ n taa kɛɛ mʊ. Nıı kʊtɔ kʊ kı kyına kı bʊ tɔ nıı i tiri fɛɛ n taa kɛɛ gbaa mʊ, n waa kanın Krisito ansi tɔ lıı fanɛ sʊ.
11 Saamʊ Sıtaanɛ mɛɛ nyɛ ɔkpa taalɛ anɛ tɔ. Lıı fɛɛ an nyi mʊ ıkpa golon-golon mʊ nıı ɔ sʊ ɔ naa mʊ.

Katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ kusun awaapʊ

12 N maa kpee Trowa kadɛ tɔ, naa tɔwɛ Krisito asın danbırasa mʊ, n wu fɛɛ Ɔnyırıpɛ bugi ɔkpa sa mɛ.
13 Amaa mɛ nfɛɛrɛ ı man dɛ mɛ. Lıı fɛɛ n man wu mɛ bırısa Titusi tʊtɔ.* Ɩmʊ sʊ n kala bamʊ, nıı n yii sʊ kpee Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ.
14 Amaa an fwaala Ɩbwaarɛ. Lıı a maa waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ gyankpaa anɛ saŋa kʊmaa fɛɛ bamʊ nıı ba kɔ nyɛ sa Krisito. Nıı ɔ bɔla anɛ sʊ yaasɛ Krisito kinyi mʊ kpee katın kʊmaa fɛɛ tuulaale liifensa.
15 An du nın fɛɛ atɔ liifensa mʊ nıı Krisito taa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ. Nıı ıı yaasɛ loo bamʊ nıı bɛɛ nyɛ kamɔlıgɛ yɛ bamʊ nıı bɛɛ fɔyı mʊ tɔ.
16 Bamʊ nıı bɛɛ fɔyı asɛ mʊ, Krisito kinyi mʊ gyɛ ɔsɔn mʊ nıı kıı bıya lewu, nıı bamʊ nıı bɛɛ nyɛ kamɔlıgɛ mʊ, kı gyɛ ofen mʊ nıı kıı bıya nkpa. Nıı anımʊ ı dagaa kusun nımʊ kıwaa?
17 A man du fɛɛ asa gaalaagaa mʊ nıı ba man sʊ bɛɛrɛɛ sa asın danbırasa mʊ, nıı bɛɛ sʊ bee gyii yawʊ bee biti tɔnɔ.

* **1:19 1:19** Silasi nıı ba bıla bɛɛ tıı yɛ Silifanu mʊ.
* **2:13 2:13** Pɔɔlı nyi fɛɛ ee biti o wu Titusi tʊtɔ kɛ ɔ nyɛ nu kʊtɔ mʊ nıı kii kpee sʊ Korinto abi kʊbʊ mʊ tɔ, kɛ ı waa mʊ ɔkɔn.

Amaa lıı Ɩbwaarɛ maa sun anɛ sʋ mʋ, an taa kɔkɔlɔ fuuli tɔwɛ asın danbırasa mʋ Ɩbwaarɛ asɛ fɛɛ Krisito ayaafɔlɛ.

3

1 An bıla an biti a lɛɛ anɛ n-yıı kaapʋ fanɛ kanan mʋ nıı an du nın abɛɛ? Abɛɛ ı dagaa fɛɛ anɛ gbaa anɛ, a nyɛ ɔwʋlɛ mʋ nıı ıı lɛɛ anɛ ıı kaapʋ kanan mʋ nıı an du bıya fanɛ, abɛɛ a nyɛ lıı fanɛ asɛ, fɛɛ kanan mʋ nıı asa akʋ bɛɛ waa mʋ?
2 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ i du fɛɛ ɔwʋlɛ mʋ nıı kıı lɛɛ kanan mʋ nıı an du mʋ kıı kaapʋ, nıı Kayaayu mʋ kyʋrɔɔ gyaga fanɛ nkɔlɔ sʋ, kɛ ɔkʋmaa nımʋ o wu kɛ ɔ bıı anɛ-daa.
3 Kesintin tɔ mʋ, fanɛ kıbaabʋtɔ kıı lɛɛ kıı kaapʋ fɛɛ, lıı anɛ kusun sʋ mʋ, fan gyɛ ɔwʋlɛ mʋ nıı Krisito kyʋrɔɔ. Nıı ı man gyɛ inki nıı ba taa kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ mʋ, amaa Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ gyɛ nkpa wuya mʋ Kayaayu nıı ba taa kyʋrɔɔ kımʋ. Nıı ı man gyɛ abuu patıla-patıla sʋ nıı ba kyʋrɔɔ gyaga, amaa nyımısa kɔkɔlɔ sʋ nıı ba kyʋrɔɔ gyaga.
4 A maa taalɛ tɔwɛ ınımʋ bɔla Krisito sʋ mʋ, an taa anɛ n-yıı tʋʋ Ɩbwaarɛ sʋ.
5 A mɛɛ tɔwɛ nın yɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ ɔlʋn nıı an sʋ an waa kusun mʋ, amaa Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı an taalɛ waa kusun mʋ.
6 Mʋ Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı an dagaa mʋ katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ kusun asunpu. Nıı kı man gyɛ Nbara kyʋrɔɔsa lɛɛ, amaa kı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ lɛɛ. Nbara kyʋrɔɔsa mʋ ıı bıya lewu nın, amaa Kayaayu mʋ kıı sa nkpa nın.

Katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ bʋnyaa

7 Nbara mʋ, Ɩbwaarɛ kyʋrɔɔ gyaga abuu patıla-patıla sʋ sa Mosesi. Saŋa maa mʋ, Nbara mʋ ba yɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa ŋalıgɛsa, nıı Ɩsırayı abi ba man taalɛ kıı mu ansi tɔ, lıı fɛɛ mu ansi sʋ ıı ŋalıgɛ gaa, halıı ı maa kpa sʋ gbaa mʋ. Nıı Nbara mʋ nıı ımʋ kusun bıya lewu, nıı kı sʋ falɛ bʋnyaa mʋ,
8 mınɛ ı waa sʋ nıı Kayaayu mʋ kusun mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ sʋ bʋnyaa kʋkyɔ?
9 Nıı kusun mʋ nıı kii bun nyımısa kʋpwɛ, kı kan kı sʋ bʋnyaa mʋ, mınɛ ı waa sʋ nıı kusun mʋ nıı kıı bıya ıkpa kikyiigi sa asa mʋ mɛɛ yɛ ɔ bıya bʋnyaa kʋkyɔ?
10 Nıı an taa nbıınbıı bʋnyaa kparɛ mʋ kaala yɛ bʋnyaa gyankpaasa mʋ, bʋnyaa gyankpaasa mʋ man gyɛ sɛhn.
11 Nıı kımʋ nıı kı ba nıı kı man kyɛɛrɛɛ mʋ kı ba yɛ bʋnyaa mʋ, mınɛ ı waa sʋ nıı kımʋ nıı kı bʋ tɔ kakpaa mɛɛ yɛ kı baa kı sʋ bʋnyaa kıkyɔ?
12 Kanın sʋ, a maa sʋ falɛ tamaa sʋ mʋ, an yılɛ kınyın tɔ anɛ atɔwɛsa tɔ.
13 A man du fɛɛ Mosesi mʋ nıı ɔ taa kıtaa-bi bun mu ansi sʋ, kɛ Ɩsırayı abi ba man nyɛ wu kanan mʋ nıı bʋnyaa mʋ ıı kpa sʋ mu ansi sʋ mʋ.
14 Amaa bamʋ nfɛɛrɛ ı man nu asın mʋ kasɛ. Ba lıı halıı ndaga nıı bɛɛ kalɛ katɔwɛ kyula dıdaa ıwʋlɛ mʋ, i du nın fɛɛ kʋtɔ kʋ kı san ki bun bamʋ nfɛɛrɛ sʋ, amɔɔ nyımısa waa kʋkʋlʋn yɛ Krisito, pɔyı nıı kii bugi mʋ nfɛɛrɛ sʋ.
15 Halıı ba lıı ndaga, saŋa kʋmaa mʋ nıı bɛɛ kalɛ Mosesi nbara ɔwʋlɛ mʋ, i du nın fɛɛ kʋtɔ bunsa mʋ san o bun bamʋ nfɛɛrɛ sʋ.
16 Amaa nıı ɔkʋ kan biliŋi ba Ɔnyırıpɛ mʋ asɛ mʋ, mʋ kʋtɔ bunsa mʋ kii bugi.
17 Ɔnyırıpɛ mʋ ı gyɛ Kayaayu, nıı katın mʋ nıı Ɔnyırıpɛ Kayaayu mʋ bʋ mʋ, n-yıı kınyɛ bʋ tʋtɔ.
18 Nıı anɛ kpini mʋ nıı kıtaa-bi man bun anɛ nfɛɛrɛ sʋ mʋ, an lɛɛ Ɔnyırıpɛ bʋnyaa mʋ kaapʋ. Anɛ kıbaabʋtɔ kii biliŋi waa fɛɛ mu keduli, nıı saŋa kʋmaa an nyɛ mʋ bʋnyaa mʋ an tii sʋ, nıı ınımʋ ı lıı Ɔnyırıpɛ Kayaayu mʋ asɛ.

4

An nyɛ Abwaarɛsın mʋ fɛɛ kapatıyɛ anɛ nkɔlɔ tɔ

1 Imʋ sʋ Ɩbwaarɛ maa wu anɛ kʋwɛɛ sʋ mʋ, ɔ taa asın danbırasa kıtɔwɛ kusun nımʋ waa anɛ abaa tɔ, nıı anɛ abaa mɛɛ yɛ ı yɔɔ.
2 An kina ipeeli-sın yɛ atɔ baala waasa, nıı a mɛɛ taa kɔnɔ tɔ kɔn an pına asa, nıı a mee biliŋaa Ɩbwaarɛ asın mʋ. Amaa anɛɛnɛ bırɛ, an tɔwɛ kesintin asın mʋ sakyɔ tɔ, kɛ ɔkʋmaa nımʋ ɔ bıı mʋ nfɛɛrɛ tɔ kanan mʋ nıı an du Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
3 Nıı kʋtɔ kʋ kan ki bun anɛ asın danbırasa mʋ nıı an tɔwɛ falɛ gbaa mʋ,

ii bun ıı sa bamʊ nıı bee muuri mʊ nkʊn nın.
4 Bɛɛ mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii lıı fɛɛ Sıtaanɛ
mʊ nıı ee gyii kuwura kasɛ sʊ mʊ, bun
bamʊ nfɛɛrɛ sʊ, kɛ ba man taalɛ wu asın
danbırasa mʊ fıtıla mʊ nıı kı gyɛ Krisito
bʊnyaa mʊ, nıı mʊ ı gyɛ Ɩbwaarɛ keduli
gbaa-gbaa mʊ.
5 Man gyɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ n-yıı sʊ
asın nıı an tɔwɛ, amaa Yesu Krisito n-yıı
sʊ asın nıı an tɔwɛ, mʊ ı gyɛ Ɔnyırıpɛ,
nıı lıı mʊ sʊ mʊ an gyɛ fanɛ ayaafɔlɛ.
6 Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɔwɛ Asınkyan
yılasa mʊ tɔ yɛ, “I ŋmaŋɛ kitentenbiri tɔ”
mʊ, mʊ Ɩbwaarɛ kʊlʊn maŋa ı yɛgɛ nıı ı
ŋmaŋɛ anɛ nkɔlɔ tɔ, kɛ a nyɛ bıı Ɩbwaarɛ
bʊnyaa mʊ nıı kıı ŋalıgɛ Krisito ansi tɔ
mʊ.
7 Asın nımʊ ı gyɛ kapatıyɛ kparɛ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ taa waa anɛ tɔ, amaa an du nın
fɛɛ nlobi mʊ nıı kapatıyɛ kparɛ mʊ ı bʊ
ımʊ tɔ mʊ, kɛ ıı kaapʊ fɛɛ ɔlʊn kparɛ mʊ
lıı Ɩbwaarɛ asɛ, man gyɛ anɛ asɛ.
8 Saŋa kʊmaa, ba nyan anɛ, amaa a man
patıyɛ, i wuliti anɛ tɔ, amaa anɛ abaa ı
man yɔɔ,
9 ba nyanla anɛ, amaa Ɩbwaarɛ man
yɛgɛ nıı ba da anɛ tʊʊ lewu-lewu, amaa a
man wu.
10 Saŋa kʊmaa an sʊ Yesu kelewu mʊ
anɛ n-yıı tɔ nın, kɛ Yesu nkpa mʊ nıı ɔ sʊ
mʊ kı nyɛ lıı anɛ kayıı-wʊlɛ tɔ kaapʊ.
11 Kpalı fɛɛ anɛ mʊ nıı an san an tɛ
nkpa tɔ falɛ mʊ, lıı Yesu sʊ mʊ saŋa
kʊmaa an tɛ lewu kɔnɔ, kɛ mʊ nkpa mʊ ı
nyɛ lıı ifuli anɛ kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kii biti
ki wu mʊ tɔ.
12 Ɩnımʊ ıı kaapʊ fɛɛ an gyaŋa
alewu-sın, amaa ımʊ sʊ nıı fen biti fɛn
nyɛ nkpa kakpaa.
13 Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ, ɔkʊ tɔwɛ
yɛ, “N kɔɔlɛ gyii, ımʊ sʊ nıı n tɔwɛ.”
Kanın kıkɔɔlɛ-gyii kʊlʊn maŋa nıı anɛ
gbaa anɛ an sʊ, ımʊ sʊ nıı an tɔwɛ kanın.
14 Lıı fɛɛ an nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı o
kyiŋi Ɔnyırıpɛ Yesu lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ
mʊ, nıı lıı anaa Yesu kıwaa kʊkʊlʊn sʊ
mʊ ee biti o kyiŋi anɛ, kɛ ɔ taa anaa fanɛ
bʊga kpee mʊ asɛ.
15 Fanɛ sʊ nıı Ɩbwaarɛ waa ınımʊ kpini
kanın, fɛɛ kanan mʊ nıı mʊ kabwaala mʊ
kı kyɔ, nıı asa gaalaagaa bɛɛ nyɛ kımʊ
mʊ, ıı yɛgɛ nıı bɛɛ fwaala Ɩbwaarɛ nıı
bɛɛ bʊnyaa mʊ.

Kakyına pʊpwɛ mʊ tamaa

16 Kpalı ınımʊ sʊ mʊ, anɛ abaa ı mɛɛ
yɔɔ. Halıı anɛ kayıı-wʊlɛ kı maa pɔɔ kii
tii sʊ gbaa mʊ, anɛ kakyına pʊpwɛ mʊ ıı
nyɛ ɔlʊn ii tii sʊ kakɛ kʊmaa.
17 Nıı anɛ awʊrʊfɔ wuribi mʊ nıı an
gyii nıı ı mɛɛ kyɛɛrɛɛ falɛ mʊ, ıı bıya anɛ
bʊnyaa lala mʊ nıı ı man sʊ ɔkaa, nıı ı
kyɔ awʊrʊfɔ mʊ nıı an gyii falɛ gaa mʊ.
18 Ɩmʊ sʊ a man sʊ anɛ ansi an gyaga
atɔ mʊ nıı nyımısa sʊ mu ansi ee wu mʊ
sʊ, amaa ımʊ nıı nyımısa mee wu yɛ ansi
mʊ. Lıı fɛɛ atɔ mʊ nıı nyımısa sʊ mu
ansi ee wu mʊ mɛɛ kyɛɛrɛɛ, amaa ımʊ
nıı bee mɛɛ wu yɛ ansi mʊ bırɛ ı bʊ tɔ
nın kakpaa.

5

Nyımısa pʊpwɛ Krisito tɔ

1 Lıı fɛɛ an dan an nyi fɛɛ anɛ
kayıı-wʊlɛ mʊ nıı ki du fɛɛ tɛntı abu mʊ
nıı anɛ kala ana ba tɛ ımʊ tɔ kasɛ sʊ nfıı
ı kan wu mʊ, an biti an nyɛ ibu kyına tɔ
lıı Ɩbwaarɛ asɛ, ibu mʊ nıı ı bʊ tɔ kakpaa
sʊsʊ, nıı ı man gyɛ nyımısa kıbaa nıı ba
taa pɔyı.
2 Lıı falɛ sʊ an yıyɛɛ nıı an kpaala,
an biti fɛɛ naafɔɔ Ɩbwaarɛ o bun anɛ
kayıı-wʊlɛ mʊ sʊ fɛɛ ıkaalɛ.
3 Lıı fɛɛ nıı ı kan bun anɛ sʊ mʊ, ı mɛɛ
bıla i du fɛɛ an naa kibulunkpan.
4 A maa bʊ tɛntı kubuu mʊ tɔ kasɛ sʊ
nfıı mʊ, an yıyɛɛ fɛɛ kasʊla maa nyıyɛ
anɛ, man gyɛ fɛɛ an biti nın fɛɛ a lıı
kasɛ sʊ kayıı-wʊlɛ mʊ tɔ, amaa an biti fɛɛ
Ɩbwaarɛ o bun anɛ kımʊ nıı kı gyɛ sʊsʊ
lɛɛ mʊ, kɛ ımʊ nıı ii wu mʊ ı kyɛɛgɛ waa
ımʊ nıı ı sʊ nkpa kakpaa.
5 Nıı Ɩbwaarɛ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ lɔŋɔ anɛ
yıla sa falɛ kakyɛɛgɛ nımʊ, nıı ɔ taa mʊ
Kayaayu mʊ sa anɛ mʊ nıı ɔ taa yıla kasɛ
sa atɔ mʊ nıı ɔ waa yıla yɛ ee biti ɔ sa anɛ
mʊ.
6 Ɩmʊ sʊ an nyɛ nkɔlɔ yılɛ tɔ saŋa
kʊmaa. Nıı an nyi fɛɛ a maa san an tɛ
kayıı-wʊlɛ tɔ nfıı mʊ, ıı kaapʊ nın fɛɛ an
bʊ kata yɛ Ɔnyırıpɛ Yesu.

7 Anɛ kɪkɔɔlɛ Yesu gyii mʊ nɪɪ an sʊ an
naa mʊ, man gyɛ atɔ mʊ nɪɪ an wu yɛ anɛ
ansi.
8 An yɪlɛ tɔ yɛ tamaa. Nɪɪ an biti yɛ
an lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ nɪmʊ tɔ kɛ a naa kyɪna
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu mʊ asɛ.
9 Ɪmʊ sʊ, nɪɪ an san an tɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ
kasɛ sʊ nɪn-oo, abɛɛ an lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ
nɪn-oo, kʊtɔ mʊ nɪɪ anɛ ansi ɪ payɪ sʊ ɪ
gyɛ yɛ a waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ bɔla Yesu
ansi.
10 Lɪɪ fɛɛ ɪ dan ɪ dɛ nɪn yɛ, anɛ kpini an
biti an naa yɪlɛ Krisito kuwura-gyii asɪn
ogyikpa, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ nyɛ katalɛ
lɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa saŋa mʊ
nɪɪ ɔ bʊ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ mʊ. Alibi nɪn-oo,
adanbɪrasa nɪn-oo, ee biti ɔ nyɛ kʊkɔka
mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ.

Ɪbwaarɛ maa asa nsana kɔlɔŋɔ

11 Fɛɛ a maa nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kasɪlɛ mʊ, an kpan anɛ
n-yɪɪ an tɔwɛ an pʊpɔlɛ asa kɛ baa kɔɔlɛ
mʊ gyii. Ɪbwaarɛ i nyi anɛ danbɪrasa, asa
mʊ nɪɪ an gyɛ, nɪɪ n tamaa fɛɛ fanɛ gbaa
fanɛ fen nyi anɛ fanɛ nfɛɛrɛ tɔ.
12 Man gyɛ yɛ an bɪla an biti a kaapʊ
fanɛ kanan mʊ nɪɪ an du, amaa kʊtɔ mʊ
nɪɪ an waa mʊ ɪ gyɛ fɛɛ an sa fanɛ ɔkpa,
kɛ fan nyɛ kaapʊ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ sʊ, kɛ
fan taalɛ lɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ bamʊ
n-yɪɪ mʊ kɔnɔ, lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ bee wu yɛ
ansi mʊ sʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ lɪɪ asa
nkɔlɔ tɔ.
13 Nɪɪ anɛ katɔwɛ nɪmʊ ɪ kan ɪ kaapʊ
fɛɛ anɛ amu ii nyita mʊ, Ɪbwaarɛ sʊ nɪɪ
an du kanɪn. Amaa nɪɪ anɛ amu tɔ ɪ kan i
du kyɛɛkyɛɛ bɪrɛ, fanɛ sʊ nɪɪ i du kanɪn.
14 Krisito kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ mʊ,
gyii anɛ amu. Lɪɪ fɛɛ an kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɔsa
kʊlʊn wu sa ɔkʊmaa nɪmʊ, ɪmʊ sʊ i du
nɪn fɛɛ anɛ gbaa anɛ an maa wu tii mʊ sʊ
mʊ.
15 O wu sa asa kpini, saamʊ bamʊ nɪɪ ba
tɛ nkpa tɔ mʊ ba man bɪla ba tɛ sa bamʊ
n-yɪɪ, amaa ba tɛ sa ɔmʊ nɪɪ o wu, nɪɪ o
bwii kyiŋi ba nkpa tɔ sa bamʊ mʊ.
16 Ɪmʊ sʊ nbɪɪnbɪɪ man gyɛ nyɪmɪsa
ɪkpa sʊ nɪɪ an sʊ an kaala kanan mʊ nɪɪ
nyɪmɪsa du. Saŋa kʊ tɔ mʊ kanɪn nɪɪ an
daa kaala Krisito nɪn, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ
a man bɪla an kaala mʊ kanɪn.
17 Kanɪn sʊ, nɪɪ ɔkʊ kan ba ɔ gyɛ Krisito
lɛɛ mʊ, o biliŋi nyɪmɪsa pʊpwɛ. Kakyɪna
dɪdaa mʊ kɪ kyʊn, nɪɪ kakyɪna pʊpwɛ kɪ
ba.
18 Ɪnɪmʊ kpini ɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ nɪn, mʊ
ɪ bɔla Krisito sʊ lɔŋɔ ana mʊ nsana, nɪɪ ɔ
taa maa asa nsana kɔlɔŋɔ kusun mʊ waa
anɛ abaa tɔ.
19 Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ, Ɪbwaarɛ bɔla Krisito sʊ
ɛɛ lɔŋɔ maa dulinyaa asa nsana, yɛgɛ ɔ
mɛɛ kɪɪ asa alibi mʊ nɪɪ ba waa sʊ. Nɪɪ
ɔ taa maa asa nsana kɔlɔŋɔ asɪn mʊ waa
anɛ abaa tɔ yɛ an tɔwɛ.
20 Ɪmʊ sʊ an gyɛ Krisito ayaa tɔ ayɪlɛpʊ
mʊ nɪɪ ba sun fanɛ asɛ, nɪɪ i du fɛɛ
Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla anɛ sʊ nɪn ɛɛ kʊlɛ fanɛ.
Ɪmʊ sʊ an yɪlɛ Krisito ayaa tɔ an kʊlɛ fanɛ
yɛ fanaa Ɪbwaarɛ nsana ɪ lɔŋɔ.
21 Ɪbwaarɛ yɛgɛ Krisito mʊ nɪɪ ɔ man
waa alibi kɪɪ mʊ, ba waa anɛ alibi
ɔsʊlapʊ, nɪɪ lɪɪ mʊ sʊ mʊ kɛ anɛ ɪkpa i
kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ.

6

1 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ maa anɛ
an sun mu kusun mʊ, an kʊlɛ fanɛ fɛɛ
Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ nɪɪ fan nyɛ mʊ, fan
man yɛgɛ ɪ waa kɪyan.
2 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,

"Mɛ saŋa mʊ kyɛɛkyɛɛ tɔ maa fʊʊ mʊ, n
nu fanɛ asɛ,
nɪɪ mɛ kakɛ mɔlɪgɛsa maa fʊʊ mʊ, n
kyɛ fanɛ tɔ."

Nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ, nbɪɪnbɪɪ
saŋa nɪmʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ saŋa kyɛɛkyɛɛ
tɔ mʊ, nɪɪ ndaga kakɛ kanɪmʊ kɪ gyɛ
kamɔlɪgɛ kakɛ mʊ.

Pɔɔlɪ maa mʊ bɪrɪsa ana awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ba gyii

3 A maa mee biti ɔkʊ o wu asɪn libi ɪkʊ
anɛ kusun mʊ tɔ sʊ mʊ, a mee biti a maa
waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kii biti ki tii ɔkʊ ɔkpa.
4 Amaa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ an waa mʊ,
an waa nɪn an kaapʊ fɛɛ an gyɛ Ɪbwaarɛ
ayaafɔlɛ. An nyɛ kenyiita yɪlɛ awʊrʊfɔ tɔ,
yɛ kayɪɪ kɪtaa tɔ, yɛ tɔɔrɔɔ tɔ.
5 Asa ba dayɪ anɛ, nɪɪ ba taa anɛ tii ibu,
nɪɪ ba bɪɪtɛ nin anɛ sakyɔ tɔ. Nɪɪ an waa
kusun ɔlʊn sʊ, nɪɪ a mɛɛ nyɛ an dɛ nsɪɪrɛ,
nɪɪ an naa yɛ akʊn,

6 yɛgɛ anɛ n-yıı sʊ ı maa man sʊ
ineesi ıkʊ, nıı an sʊ kanyaasın, yɛ kenyi-
ita, yɛ kıdanbırasa kıwaa, yɛ Kayaayu
Kyırɛkyırɛ mʊ ɔlʊn yɛ kebiti abaa gaa.
7 An tɔwɛ kesintin asın mʊ, nıı Ɩbwaarɛ
ɔlʊn mʊ waa kusun anɛ tɔ. An sʊ ıkpa
kyiigisa fɛɛ adʊntɔ, kɛ a taa kun kɛ a taa
kɔ.
8 Asa akʊ ba sa anɛ bɛɛrɛɛ, nıı akʊ mɔɔ
ba ŋaabaa anɛ, akʊ ba saalɛ anɛ, nıı akʊ
ba yın anɛ. Ba kıı anɛ fɛɛ asa apınapʊ,
yɛgɛ anɛɛnɛ an gyɛ kesintin wuya ana.
9 Ba waa fɛɛ ba man bıı anɛ, yɛgɛ katın
kʊmaa asa be nyi anɛ, ba kıı anɛ fɛɛ a
maa yɛ a wu, amaa yɛgɛ an san an tɛ nkpa
tɔ, ba bııtɛ anɛ asʊ, yɛgɛ a man wu.
10 Ba kıı anɛ fɛɛ asa mʊ nıı bamʊ asın ı
sʊ kʊwɛɛ, yɛgɛ saŋa kʊmaa anɛ ansi i gyii,
ba kıı anɛ atiripu, amaa yɛgɛ an waa asa
gaalaagaa atɔ wuya ana, ba kıı fɛɛ a man
sʊ sɛhn yɛgɛ anɛ ı sʊ kʊtɔ kʊmaa.
11 Oo Korinto abi, an tɔwɛ tigi fanɛ, nıı
an bugi anɛ nkɔlɔ tɔ sa fanɛ.
12 Anɛɛnɛ bırɛ, an man kıtaa anɛ n-yıı
yɛ fanɛ, amaa fanɛ ı kıtaa fanɛ n-yıı yɛ
anɛ.
13 Mɛ Pɔɔlı, n tɔwɛ n sa fanɛ fɛɛ mi-bii
ana. Fen bugi fanɛ nkɔlɔ tɔ sa anɛ, fɛɛ
kanan mʊ nıı an bugi anɛ lɛɛ sa fanɛ mʊ.

Fan man waa kʊkʊlʊn yɛ bamʊ nıı ba man gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ

14 Fan man waa kʊkʊlʊn yɛ bamʊ nıı
ba man gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ. Kpalı fɛɛ,
mınɛ ı bʊ ıkpa kikyiigi yɛ nbara kikina
nsana? Abɛɛ nɛnɛ nıı kitentenbiri maa
ıŋmaŋɛsa ı nyɛ waa kʊlʊn?
15 Nɛnɛ sʊ nıı Krisito maa Sıtaanɛ* ba
taalɛ waa kɔnɔ kʊlʊn? Mınɛ ı bʊ ɔmʊ nıı
ɔ kɔɔlɛ gyii yɛ ɔmʊ nıı ɔ man kɔɔlɛ gyii
nsana?
16 Mınɛ kıtɔwɛ kyula ı bʊ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ yɛ ıdakpa nsana?
Lıı fɛɛ anɛ ı gyɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ nkpa
tɔ mʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ. Mʊ ı
tɔwɛ yɛ, "N biti n kyına bamʊ tɔ, kɛ n
natɛ bamʊ tɔ, n biti n baa n gyɛ bamʊ
Ɩbwaarɛ, kɛ ba baa ba gyɛ mɛ asa."
17 Ɩnımʊ sʊ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ bıla tɔwɛ
yɛ,
"Fan tın fanɛ n-yıı lıı bamʊ asɛ,
kɛ fan barıgɛ fanɛ n-yıı lıı bamʊ tɔ.
Fan man taa fanɛ n-yıı mata ineesi kʊtɔ
kʊ,
saamʊ kɛ n kɔɔlɛ fanɛ.
18 N biti n baa n gyɛ fanɛ-Sɛ,
nıı fanɛ ii biti fan baa fan gyɛ mi-bii ana
anyınsa yɛ akyıısa,
mɛ, Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ mʊ, ı tɔwɛ
kanın."

7

1 Mɛ-bırısa ana, Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ
sʊ lıı falɛ atɔ nımʊ kpini sʊ sa anɛ. Kanın
sʊ fan yɛgɛ a fwıı anɛ n-yıı lıı atɔ mʊ nıı
ı waa kayıı-wʊlɛ yɛ kayaayu ineesi mʊ
fɔyı. Fan yɛgɛ a sılɛ Ɩbwaarɛ kɛ a payı
ansi waa anɛ n-yıı kyırɛkyırɛ yıla sa mʊ.

Korinto kʊbʊ mʊ ı yɛgɛ nıı Pɔɔlı ansi i gyii

2 Fan bugi fanɛ nkɔlɔ tɔ sa anɛ. Nıı an
man waa ɔkʊ kilibi, nıı an man nyita ɔkʊ,
a man sisii ɔkʊ.
3 N mɛɛ tɔwɛ ınımʊ n bun fanɛ kʊpwɛ,
n wʊla tɔwɛ fanɛ dıdaa yɛ fan bʊ anɛ
nkɔlɔ tɔ, ımʊ sʊ an tɛ nkpa tɔ nın oo, an
wu nın oo, anaa fanɛ nın.
4 N sʊ kıkɔɔlɛ-gyii fanɛ tɔ, nıı fanɛ sʊ
mʊ n kaapʊ mɛ n-yıı, nıı ı waa mɛ aniya
anɛ tɔɔrɔɔ kpini tɔ, nıı mi ansi i gyii naa
kyʊn sʊ.
5 Lıı fɛɛ a maa ba Masedoniya ɔsʊwʊlɛ
sʊ mʊ, anɛ kayıı-wʊlɛ kı man nyɛ ɔfʊʊtɛ.
Asa ba tɔɔrɔɔ anɛ, nıı ba gyii anɛ ımɔɔrɛ
katın kʊmaa nımʊ, nıı kufuu kı kıtaa anɛ.
6 Nıı Ɩbwaarɛ mʊ nıı ee yuula asa mʊ
nıı bamʊ abaa ıı yɔɔ nkɔlɔ mʊ, mʊ maŋa
bɔla Titusi mʊ nıı ɔ lıı fanɛ asɛ ba mʊ sʊ
yuula anɛ nkɔlɔ.
7 Nıı ı man gyɛ mʊ kıba mʊ nkʊn
sʊ, amaa kanan mʊ nıı fan yɛgɛ nıı mʊ
kɔkɔlɔ ki yuuli mʊ mʊ. Ɔ tɔwɛ anɛ kanan
mʊ nıı fɛn gyʊgyʊʊ fɛɛ fen nyɛ wu mɛ
mʊ, yɛ kanan mʊ nıı fan nu fanɛ n-yıı,
yɛ fanɛ kebiti kparɛ mʊ nıı fan sʊ sa mɛ
mʊ. Lıı ınımʊ kpini sʊ mʊ, ı waa mɛ ɔkɔn
naa kyʊn sʊ.
8 Halıı mɛ ɔwʊlɛ mʊ nıı n kyʊrɔɔ sa
fanɛ mʊ nyita fanɛ nkɔlɔ gbaa mʊ, n man

* **6:15 6:15** Sıtaanɛ kıtıı kʊ ı gyɛ Beeliya. Kımʊ nıı ba daa kyʊrɔɔ waa nfıı.

nu mɛ n-yıı. Nıı n daa bıı fɛɛ ii biti ı kɔ fanɛ halıı ı maa man kyɛɛrɛɛ gbaa mʊ, naafɔɔ n dɛ nu mɛ n-yıı.

9 Amaa nbıınbıı ı waa mɛ ɔkɔn, nıı ı man gyɛ yɛ asın mʊ nıı i nyita fanɛ nkɔlɔ sʊ nıı ı waa mɛ ɔkɔn, amaa fanɛ nkɔlɔ kinyita mʊ ı yɛgɛ nıı fan nyɛ nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ. Lıı fɛɛ fanɛ nkɔlɔ kinyita mʊ gyɛ kʊtɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ yıla kımʊ kanın. Ɩmʊ sʊ an nyi fɛɛ a man waa fanɛ alibi akʊ.

10 Lıı fɛɛ kɔkɔlɔ nyita mʊ nıı kı gyɛ kʊtɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ yıla kımʊ mʊ, ıı bıya nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ mʊ nıı ıı mɔlıgɛ asa, nıı kunu n-yıı man bʊ ımʊ tɔ, amaa dulinyaa tɔ kɔkɔlɔ nyita bırɛ ıı bıya lewu nın.

11 Fan kıı kɔkɔlɔ nyita mʊ nıı Ɩbwaarɛ yıla mʊ, kʊtɔ mʊ nıı kı bıya fanɛ. Ɩ yɛgɛ nıı fan yılɛ tɔ lɛɛ alibi mʊ lıı fanɛ tɔ, nıı fan waa bilen lɛɛ fanɛ kɔnɔ, nıı fan nyɛ agbʊ lala lıı alibi ɔwaapʊ mʊ sʊ, nıı fanɛ nkɔlɔ ı ŋmaa fanɛ, nıı fen biti fɛɛ fan wu mɛ bilen, nıı fanɛ ansi ı payı fɛɛ fan lɔŋɔ fanɛ nsana, nıı fen biti fɛɛ fan bııtɛ alibi ɔwaapʊ mʊ kʊsʊ. Ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ mʊ, fan lɛɛ kaapʊ fɛɛ alibi akʊ ı man maa fanɛ lıı asın nımʊ tɔ.

12 Ɩmʊ sʊ halıı n maa kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ mʊ sa fanɛ gbaa mʊ, man gyɛ ɔmʊ nıı ɔ waa alibi mʊ sʊ, abɛɛ ɔmʊ nıı ba waa mʊ alibi mʊ sʊ, amaa n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ maa nın, kɛ ı yɛgɛ kɛ fanɛ gbaa-gbaa fen wu kanan mʊ nıı fanɛ nkɔlɔ ı gyan anɛ sʊ Ɩbwaarɛ asɛ.

13 Lıı ınımʊ sʊ mʊ ı waa anɛ aniya tɔ.

Kʊtɔ mʊ nıı kı bıla ki tii sʊ ı gyɛ yɛ, fan yɛgɛ nıı anɛ ansi i gyii, lıı Titusi kensi-gyii mʊ sʊ, lıı fɛɛ fanɛ kpini fan yɛgɛ nıı mʊ kɔkɔlɔ ki yuuli mʊ.

14 Pɔyı kɛ ɔ ba fanɛ asɛ mʊ, n kaapʊ mɛ n-yıı fanɛ sʊ sa mʊ, nıı fan man gyila mɛ ipeeli mʊ asɛ. Fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı an tɔwɛ sa fanɛ maa gyɛ kesintin mʊ, kanın maŋa nıı kanan mʊ nıı an kaapʊ anɛ n-yıı fanɛ sʊ sa Titusi mʊ, ı waa kesintin.

15 Mu kebiti mʊ nıı ɔ sʊ sa fanɛ mʊ lɔŋɔ tii sʊ, fɛɛ maa nyiŋi kanan mʊ nıı fanɛ kpini fan nu mʊ asɛ, nıı fan taa kufuu yɛ kıkyıkya kɔɔlɛ mʊ mʊ.

16 Mɛɛmɛ bırɛ, ı waa mɛ ɔkɔn fɛɛ n maa taalɛ taa mɛ n-yıı tʊʊ fanɛ sʊ kʊtɔ kʊmaa tɔ.

8

Kebiti tɔ afulee kɛkɛɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an biti fɛɛ fan bıı kʊtɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ waa Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nıı ı bʊ Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ tɔ.

2 Saŋa mʊ nıı bee gyii awʊrʊfɔ, nıı asın wuribi ii tu bamʊ, nıı halıı ba maa bamʊ kitiri gbaa mʊ, lıı kensi-gyii lala mʊ nıı kı bʊ bamʊ tɔ sʊ mʊ, bee bugi bamʊ nkɔlɔ tɔ bɛɛ kɛɛ (afulee).

3 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ba kɛɛ kanan mʊ nıı bɛɛ taalɛ kɛɛ, halıı naa kyʊn bamʊ ɔlʊn sʊ. Nıı lıı bamʊ gbaa-gbaa bamʊ kıpırɛ sʊ mʊ,

4 ba payı ansi kʊlɛ anɛ fɛɛ bamʊ gbaa bamʊ ba nyɛ ɔkpa mʊ nıı ba taalɛ taa kyɛ Ɩbwaarɛ asa mʊ nıı ba bʊ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ tɔ.

5 Nıı ba waa kyʊn sʊ kanan mʊ nıı an waa tamaa yɛ bɛ taalɛ mʊ, amaa ba gyankpaa taa bamʊ n-yıı naa sa Ɔnyırıpɛ Yesu, nıı lıı Ɩbwaarɛ kebiti tɔ sʊ mʊ, ba taa bamʊ n-yıı sa anɛ gbaa anɛ.

6 Ɩmʊ sʊ an kʊlɛ Titusi mʊ nıı ɔ wʊla piili kɛkɛɛ kusun kınımʊ kasɛ mʊ, fɛɛ ɔ kyaga sʊ waa fanɛ aniya tɔ, kɛ fan tiisi waa fanɛ kɛkɛɛ kusun mʊ naa lʊwɛ.

7 N man wu kʊtɔ mʊ nıı fan man waa kyʊn sʊ. Lıı kıkɔɔlɛ-gyii tɔ nın oo, katɔwɛ tɔ nın oo, kinyi tɔ nın oo, kı payı ansi kyɛ tɔ nın oo, kebiti mʊ nıı fan sʊ sa anɛ nın oo, fan waa ımʊ kpini naa kyʊn sʊ. Ɩmʊ sʊ an biti fɛɛ fan waa kyʊn sʊ lıı fanɛ kɛkɛɛ kusun nımʊ gbaa tɔ.

8 Man gyɛ yɛ n yıla kɔnɔsa kʊ n sa fanɛ nın, amaa n biti fɛɛ n nyɛ taa fanɛ kebiti mʊ taa kaala yɛ akʊ mʊ nıı bɛɛ payı ansi bɛɛ waa kanın kıdanbırasa mʊ lɛɛ, saamʊ n nyɛ wu kanan mʊ nıı fanɛ kebiti mʊ gyɛ kesintin.

9 Lıı fɛɛ fen nyi anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kabwaala mʊ, fɛɛ maa gyɛ atɔ wuya gbaa mʊ, kpalı fanɛ sʊ mʊ o be biliŋi otiripu, kɛ lıı mʊ kitiri mʊ sʊ mʊ, fan ba biliŋi atɔ wuya ana.

10 Mɛ nfɛɛrɛ lıı asın nımʊ sʊ sa fanɛ ı gyɛ yɛ, ı bʊrɔn fɛɛ fan maa lʊwɛ kusun mʊ nıı fan piili sun-tɔ mʊ. Fanɛ ı gyɛ

bamʋ nɪɪ ba gyankpaa ba sa nkɛɛ mʋ, nɪɪ
fɛn bɪla fɛn sa lɪɪ fanɛ kɪpɪrɛ tɔ.
11 Ɪmʋ sʋ kanan mʋ nɪɪ fen yii kusun
mʋ kasɛ mʋ, fan lʋwɛ kɪmʋ. Fan payɪ
ansi waa kusun mʋ naa lʋwɛ, fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ fan payɪ ansi ŋmina yɪla mʋ, kɛ
fan waa fanɛ abaa ɔkaa.
12 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɔkʋ kan ɛɛ kɛɛ mʋ kɪpɪrɛ
sʋ lɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ sʋ mʋ, ɪmʋ ɪɪ
bɔla Ɪbwaarɛ ansi, man gyɛ lɪɪ atɔ mʋ nɪɪ
ɔ man sʋ mʋ sʋ.
13 Man gyɛ yɛ an biti an taa akʋ kitiri ba
sʋla fanɛ kɛ fɛn kɛɛ kyʋn sʋ, amaa an biti
fɛɛ fanɛ kpini kakyɪna tɔ kɪ waa kyɛɛkyɛɛ.
14 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fanɛ ɪ sʋ gaa, nɪɪ ɪ
dagaa fɛɛ fɛn kyɛ bamʋ nɪɪ ii tiri bamʋ
mʋ tɔ. Saŋa mʋ nɪɪ ɪ kan ii tiri fanɛ mɔɔ
mʋ, nɪɪ ba sʋ gaa mʋ, kɛ ba kyɛ fanɛ gbaa
fanɛ tɔ. Saamʋ fanɛ kpini kakyɪna tɔ kɪ
waa kyɛɛkyɛɛ.
15 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ, “Ɔsa mʋ nɪɪ ɔ
kʋʋla kʋkyɔ mʋ, man nyɛ naa ban sʋ, nɪɪ
ɔsa mʋ nɪɪ ɔ kʋʋla pii mʋ gbaa, ɪ kʋkwɛ
mʋ kyɛɛkyɛɛ.”

Titusi maa bamʋ nɪɪ ba sun bamʋ Korinto kadɛ tɔ mʋ

16 N fwaala Ɪbwaarɛ gaa fɛɛ maa yɛgɛ
nɪɪ Titusi payɪ ansi ɛɛ kyɛ fanɛ tɔ, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ ngbaa mɛ n kyɛ fanɛ tɔ mʋ.
17 Man gyɛ yɛ a maa tɔwɛ an kʋlɛ mʋ
sʋ nɪɪ ɛɛ ba fanɛ asɛ, amaa lɪɪ kanan mʋ
nɪɪ fanɛ asɪn i tiri mʋ sʋ mʋ, ɔ taa mʋ
gbaa-gbaa mʋ kɪpɪrɛ tɔ nɪn ɛɛ ba fanɛ asɛ.
18 An sun anɛ bɪrɪsa kʋ fɛɛ o buu mʋ
ba fanɛ asɛ. Mʋ ɪ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ kpini bɛɛ yɪn mʋ, lɪɪ asɪn
danbɪrasa mʋ kɪtɔwɛ mʋ sʋ.
19 Kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bɪla ki tii sʋ mʋ ɪ gyɛ
yɛ, Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ɪ lɛɛ mʋ yɛ, a
maa sʋ nkɛɛ nɪmʋ kusun mʋ, o tii anɛ
sʋ. Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ kusun mʋ nɪɪ an waa an
sʋ bɛɛrɛɛ an sa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, kɛ ɪ kaapʋ
kanan mʋ nɪɪ an payɪ ansi an kyɛ tɔ.
20 An da anɛ n-yɪɪ sʋ kɛ ɔkʋ ɔ man pwɪɪ
anɛ lɪɪ nkɛɛ damantɛ mʋ nɪɪ ba taa waa
anɛ abaa tɔ yɛ a kɪɪ sʋ mʋ.
21 Kʋtɔ mʋ nɪɪ an biti mʋ ɪ gyɛ yɛ, a waa
ɪmʋ nɪɪ ɪ dɛ ɔkpa. Man gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ wʋlɛ
ansi tɔ nkʋn, amaa asa gbaa ansi tɔ.
22 Kanɪn maŋa nɪɪ an bɪla sun anɛ
bɪrɪsa kʋ tii bamʋ sʋ. Mʋ nɪɪ an wu fɛɛ
ɪkpa gaalaagaa sʋ mʋ, ɔ sʋ kensi payɪ ɛɛ
kyɛ tɔ. Nbɪɪnbɪɪ mʋ maa sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii
fanɛ tɔ sʋ mʋ, ɔ payɪ ansi gaa fɛɛ ɔ ba kyɛ
tɔ.
23 Titusi bɪrɛ, ɔ gyɛ mɛ bɪrɪsa kusun
osunpu ɔmʋ nɪɪ n maa mʋ an kyɛ fanɛ
tɔ. Nɪɪ anɛ bɪrɪsa ana asansa mʋ nɪɪ ba
maa mʋ bee kpee mʋ bɪrɛ, ba yɪlɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ayaa tɔ nɪn kɛ ɪ taa bɛɛrɛɛ
bɪya Krisito.
24 Ɪmʋ sʋ fan lɛɛ fanɛ kebiti mʋ kaapʋ
bamʋ, kɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ba wu
kɪmʋ kesintin, kɛ ba wu kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ
an kaapʋ anɛ n-yɪɪ fanɛ sʋ mʋ.

9

Afulee nkyɛtɔ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Gyerusalem kadɛ tɔ

1 Kesintin sʋ, ɪ man tiri fɛɛ n bɪla kyʋrɔɔ
ɔwʋlɛ sa fanɛ, lɪɪ afulee kɛkɛɛ kusun
sa Ɪbwaarɛ asa, mʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Lɪɪ fɛɛ n nyi kanan mʋ nɪɪ fen biti fan
kyɛ bamʋ tɔ. Nɪɪ n kaapʋ mɛ n-yɪɪ fanɛ sʋ
n sa Masedoniya abi. N tɔwɛ bamʋ yɛ lɪɪ
koo sun-tɔ nɪɪ fanɛ Akiya ɔsʋwʋlɛ sʋ abi
fan kʋʋla n-yɪɪ yɛ fan sa afulee. Ɪnɪmʋ
ɪ kʋsaa asa gaalaagaa nɪɪ bamʋ gbaa bɛɛ
kʋʋla bamʋ n-yɪɪ kanɪn.
3 Amaa n sun anɛ bɪrɪsa ana banɪmʋ
fanɛ asɛ, saamʋ kanan mʋ nɪɪ n kaapʋ mɛ
n-yɪɪ lɪɪ fanɛ sʋ n sa Masedoniya abi mʋ,
ɪ man ba waa kɪyan. Amaa fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ n tɔwɛ bamʋ mʋ, n nyi fan maa kʋʋla
fanɛ n-yɪɪ fɛn waa kanɪn.
4 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ Masedoniya asa kʋ ba kan
buu mɛ ba, nɪɪ ba be wu fɛɛ fan man
kʋʋla fanɛ n-yɪɪ mʋ, anɛ ipeeli ɪ gyɛ kawɛ
bɔla, kɛ fanɔɔ fanɛ lɛɛ kɪlantan bɔla, fɛɛ
a maa taa anɛ n-yɪɪ tʋʋ fanɛ sʋ mʋ.
5 Ɪmʋ sʋ n wu yɛ i tiri fɛɛ n kʋlɛ mɛ
bɪrɪsa ana yɛ ba gyankpaa mɛ ba fanɛ asɛ,
kɛ ba ba kʋʋla afulee tʋʋtʋʋ mʋ nɪɪ fan
da fanɛ kɔkɔlɔ sʋ fɛɛ fen biti fɛn sa mʋ.
Amaa ɪ baa ɪ gyɛ tʋʋtʋʋ mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ nkɔlɔ
tɔ, man gyɛ ɪmʋ nɪɪ bɛɛ nyan fanɛ.
6 Fan nyiŋi fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o duu
atɔ duusa gbɛrɛɛ mʋ, ɛɛ nyɛ adɔɔ-gyitɔ

gbɛrɛɛ, nıı ɔmʊ nıı o duu atɔ duusa gaa
mʊ, ɛɛ nyɛ adɔɔ-gyitɔ gaa.
7 Fanɛ ɔkʊmaa nımʊ ɔ sa kanan mʊ nıı
ɔ fɛ nfɛɛrɛ lıı mʊ kɔkɔlɔ tɔ yɛ ee biti ɔ sa
mʊ, kɛ ı man ba waa fɛɛ ıı kɔ mʊ, abɛɛ
ɔkʊ ıı nyan mʊ. Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ii biti
ɔmʊ nıı ɛɛ sa kɔkɔlɔ fuuli tɔ.
8 Ɩbwaarɛ ıı taalɛ yɛgɛ kɛ fan nyɛ
kabwaala kyʊn sʊ, saamʊ fen biti fan nyɛ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kii tiri fanɛ, kɛ fan
nyɛ kyʊn sʊ, kɛ fan kyɛ kusun danbırasa
kʊmaa tɔ.
9 Fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
"Ɩbwaarɛ ii bugi mʊ kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ kɛɛ
atiripu atɔ,
nıı mʊ kıdanbırasa kı man sʊ ɔkaa."
10 Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɛɛ sa oduupu atɔ duusa
yɛ agyitɔ-gyisa mʊ, mʊ kʊlʊn maŋa ii biti
ɔ sa fanɛ atɔ duusa mʊ, kɛ ı kɔyı, kɛ ı
sɔyı, kɛ fan tıŋɛ kʊkyɔ, kıdanbırasa sʊ.
11 Ee biti ɔ yɛgɛ fan biliŋi atɔ wuya ana
ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ, kɛ fan taalɛ waa
kıdanbırasa saŋa kʊmaa nımʊ. Kɛ lıı
afulee mʊ nıı fan bɔla anɛ sʊ kɛɛ mʊ, ı
yɛgɛ asa kpini ba taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.
12 Kɛkɛɛ kusun mʊ nıı fɛn waa falɛ,
man gyɛ Ɩbwaarɛ asa wʊlɛ nkʊn tɔ nıı ıı
kyɛ, amaa ı yɛgɛ nıı asa gaalaagaa ba sʊ
afwaala bɛɛ sa Ɩbwaarɛ.
13 Lıı fɛɛ, fanɛ kusun danbırasa maa
kaapʊ asa kanan mʊ nıı fan du mʊ, bee
biti ba taa bʊnyaa sa Ɩbwaarɛ, lıı Krisito
asın danbırasa mʊ nıı fan kɔɔlɛ gyii, yɛ
kılɛɛ tɔwɛ yɛ afulee kɛkɛɛ mʊ nıı fɛn kyɛ
bamʊ tɔ yɛ ɔkʊmaa nımʊ mʊ.
14 Ɩmʊ sʊ bamʊ gbaa bamʊ nkɔlɔ ı
gyan fanɛ sʊ, nıı bee biti ba baa bɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ bɛɛ sa fanɛ, lıı Ɩbwaarɛ
kabwaala kʊkyɔ mʊ nıı ɔ sa fanɛ sʊ mʊ.
15 Fan yɛgɛ a taa afwaala sa Ɩbwaarɛ, lıı
kɛkɛɛ mʊ nıı kı man sʊ kudubi mʊ sʊ.

10

Pɔɔlı lɛɛ kɔnɔ kaapʊ mu kusun mʊ tɔ

1 Lıı Krisito n-yıı kasɛ kıbıya yɛ mʊ
kıbwahn sʊ mʊ, n kʊlɛ fanɛ. Mɛ, Pɔɔlı
mʊ nıı fanɛ tɔ akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ, n kan n bʊ
fanɛ asɛ mʊ, n bıya mɛ n-yıı kasɛ katɔwɛ
tɔ, amaa nıı n man kan n bʊ fanɛ asɛ mʊ,
n yılɛ kınyın tɔ n tɔwɛ mʊ,
2 n kʊlɛ fanɛ fɛɛ n kan ba fanɛ asɛ mʊ,
fan man yɛgɛ n ba yılɛ kınyın tɔ tɔwɛ sa
fanɛ. Amaa n kan ba mʊ, n biti n ba yılɛ
kınyın tɔ tɔwɛ sa bamʊ nıı bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ
yɛ dulinyaa atɔ danbırasa kebiti sʊ nıı an
waa Ɩbwaarɛ kusun mʊ.
3 Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ an bʊ dulinyaa nımʊ
tɔ bırɛ, amaa man gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ
kınaa nıı an kɔ.
4 Adʊntɔ mʊ nıı an sʊ an kɔ mʊ, man
gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ adʊntɔ kudubi,
amaa ı gyɛ Ɩbwaarɛ adʊntɔ bʊlʊnsa mʊ
nıı ii nyita ɔlʊn kumu kʊmaa nımʊ.
5 An sʊ ımʊ an nyita nfɛɛrɛ kʊmaa, yɛ
nfɛɛrɛ tɔ alala-sın kʊmaa mʊ nıı ii tii
nyımısa kınyɛ bıı Ɩbwaarɛ, nıı an kɔ gyii
nfɛɛrɛ kʊmaa nımʊ sʊ fɛɛ ɔdʊn, kɛ ɔ ba
nyɛ kʊsʊ-nu sa Krisito.
6 Nıı fan kan nyɛ kʊsʊ-nu naa lʊwɛ mʊ,
an biti a ba bııtɛ bamʊ nıı ba waa kʊsʊ
tɔ ɔlʊn mʊ asʊ.
7 Fanɛ fanɛ bırɛ sʊsʊ-sʊsʊ wʊlɛ nkʊn
nıı fɛn kıı atɔ. Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan kɔɔlɛ
mʊ n-yıı gyii fɛɛ ɔ gyɛ Krisito lɛɛ mʊ, ı
dagaa maa wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gyɛ
Krisito lɛɛ nın, fɛɛ kanan mʊ nıı mʊ gbaa
mʊ gyɛ mʊ.
8 Halıı nıı n kan n kaapʊ mɛ n-yıı kyʊn
sʊ gbaa lıı ɔlʊn mʊ nıı Ɔnyırıpɛ sa anɛ yɛ
a taa kyɛ fanɛ tɔ kɛ i kpiya fanɛ ansi tɔ,
nıı ı man gyɛ yɛ an bııtɛ fanɛ tʊʊ kasɛ sʊ
mʊ, ipeeli ı mɛɛ yɛ i gyii mɛ lıı ımʊ sʊ.
9 Nıı n mee biti ı naa ba fɛɛ, n kyʊrɔɔ
mɛ ıwʊlɛ n sʊ n ŋaala fanɛ.
10 Lıı fɛɛ akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Pɔɔlı ıwʊlɛ
mʊ nıı ɔ kyʊrɔɔ mʊ, sʊ asın mʊ nıı ı
bʊlʊn nıı i budu. Amaa nıı ɔ bʊ anɛ
asɛ bırɛ, ɔ pɔɔ nıı mʊ asın tɔwɛsa ı mɛɛ
kaapʊ sɛhn."
11 Kanın asa mʊ ı dagaa ba maa bıı fɛɛ,
asın kʊmaa mʊ nıı an man bʊ fanɛ asɛ nıı
an kyʊrɔɔ anɛ ıwʊlɛ tɔ sa fanɛ mʊ, ımʊ
maŋa nıı an bʊ fanɛ asɛ gbaa, an biti a
tɔwɛ fanɛ.
12 Kesintin tɔ mʊ, ı sʊ anɛ kufuu gbaa
fɛɛ a taa anɛ n-yıı an biri, abɛɛ an kaala
yɛ bamʊ nıı bɛɛ lɛɛ bamʊ n-yıı bɛɛ kaapʊ
fɛɛ ba gyɛ asa kparɛ mʊ. Fɛɛ ba maa
sʊ bamʊ n-yıı bee biri abaa abɛɛ bɛɛ
kaala abaa mʊ, man gyɛ amelensi-sın
ndee abɛɛ?

13 Nıı anɛɛnɛ bırɛ, a mɛɛ yɛ a kaapʋ anɛ n-yıı naa kyʋn anɛ ıkaa sʋ. Amaa
an biti a kaapʋ anɛ n-yıı lıı kusun mʋ
nıı Ɩbwaarɛ taa waa anɛ abaa tɔ, halıı an
waa kımʋ ba fʋʋ fanɛ asɛ mʋ.
14 Nıı a mɛɛ kaapʋ anɛ n-yıı lıı fanɛ sʋ
an kyʋn sʋ, naafɔɔ a man dın fʋʋ fanɛ asɛ
mʋ, amaa anɛ ı gyankpaa taa Krisito asın
danbırasa mʋ kıtɔwɛ ba fʋʋ fanɛ asɛ.
15 Ɩmʋ sʋ a mɛɛ kaapʋ anɛ n-yıı lıı
kusun mʋ nıı akʋ ba waa mʋ sʋ, fɛɛ anɛ
ı waa ımʋ mʋ. Amaa anɛ tamaa ı gyɛ fɛɛ
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ nıı fan sʋ mʋ, kı nyɛ
akyɔ tii sʋ, kɛ anɛ kusun mʋ nıı an sun
fanɛ asɛ mʋ, kı nyɛ yɛlıgɛ tii sʋ naa fʋʋ
katın mʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla mʋ ɔkaa.
16 Kɛ a nyɛ tɔwɛ asın danbırasa mʋ sa
ısʋwʋlɛ mʋ nıı ı bʋ fanɛ ansi tɔ mʋ. Lıı
fɛɛ an mee biti a maa kaapʋ anɛ n-yıı lıı
kusun mʋ nıı ɔkʋ tɛɛ wʋla waa kasɛ kʋ
sʋ.
17 Amaa ı dagaa fɛɛ a maa waa fɛɛ
kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʋ tɔ mʋ. Ɩmʋ ı gyɛ yɛ, “Ɔkʋmaa
mʋ nıı ee biti ɔ kaapʋ mʋ n-yıı mʋ, ɔ
kaapʋ mʋ n-yıı lıı kʋtɔ mʋ nıı Ɔnyırıpɛ
Ɩbwaarɛ waa mʋ sʋ.”
18 Lıı fɛɛ man gyɛ ɔsa mʋ nıı ɔ lɛɛ mʋ
n-yıı kaapʋ kanan mʋ nıı o du mʋ, nıı
Ɩbwaarɛ ansi ii gyii mʋ sʋ, amɔɔ ɔsa mʋ
nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʋ kanan mʋ nıı o du
mʋ.

11

Pɔɔlı maa antıŋɛsa asunpu mʋ

1 Nıı fan kan nyɛ kenyiita gbɛrɛɛ sa mɛ
lıı mɛ amelensi-sın nımʋ sʋ mʋ, naafɔɔ
ı bʋrɔn. Nıı n nyi fɛɛ fen biti fɛn waa
kanın.
2 Krisito ayaa tɔ nıı n yılɛ n kɔ fanɛ sʋ
kɔkʋrʋkɔ falɛ. Fen du nın fɛɛ mʋ nıı ɔ
man nyi ɔnyın nıı ɔ man sʋ ineesi ıkʋ,
nıı n sʋ n sa ɔnyın kekili, nıı ɔnyın maŋa
ı gyɛ Krisito.
3 Amaa n sʋ kufuu fɛɛ ɔkʋ ii biti o be
nyita fanɛ nfɛɛrɛ lıı Krisito mʋ nıı fan taa
fanɛ nkɔlɔ kpini buu mʋ mʋ, fɛɛ kanan
mʋ nıı kınansɛ taa mʋ kɔnɔ ɔkɔn pına
Hawa mʋ.
4 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ ba tɔwɛ asın
lıı Yesu kʋ sʋ, nıı ɔ kwıı yɛ Yesu mʋ nıı
an tɔwɛ mʋ asın mʋ, abɛɛ nıı fan kan nyɛ
kayaayu kʋ, nıı kı kwıı yɛ kayaayu mʋ
nıı fan daa kınyɛ mʋ, abɛɛ nıı fan nu asın
danbırasa kʋ, nıı ı kwıı lıı asın danbırasa
mʋ nıı fan kɔɔlɛ gyii mʋ, ıı kaapʋ nın fɛɛ
fɛn mɛɛ kɛrɛ kanın atɔ kıkɔɔlɛ kyula.
5 Amaa n mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ yɛ n bʋ bamʋ
nıı bɛɛ waa bamʋ n-yıı asunpu kparɛ mʋ
kasɛ pii falɛ gbaa.
6 Nıı n kan n gyɛ ɔmʋ nıı ɔ man
nyi katɔwɛ gbaa mʋ, n sʋ kinyi lıı asın
danbırasa mʋ tɔ. Nıı an kaapʋ fanɛ ɔkpa
kʋmaa sʋ yɛ saŋa kʋmaa, nıı kanın nıı ı
gyɛ.
7 N maa tɔwɛ Ɩbwaarɛ asın danbırasa
sa fanɛ mʋ, n man kɔɔlɛ fanɛ sɛhn, nıı
bıya mɛ n-yıı kasɛ, kɛ ı nyɛ waa fanɛ asa
kparɛ mʋ, n waa alibi nın abɛɛ?
8 N taa kıkpınɛ tʋʋ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ
mʋ ıkʋ sʋ, lıı fɛɛ n kɔɔlɛ nkyɛtɔ lıı bamʋ
asɛ, kɛ n nyɛ ba kyɛ fanɛ tɔ.
9 Saŋa mʋ nıı n kyına n bʋ fanɛ asɛ
nıı i tiri mɛ mʋ, n man yɛgɛ nıı ı waa
kasʋla fanɛ sʋ. Lıı fɛɛ mɛ bırısa ana mʋ
nıı ba lıı Masedoniya mʋ ba bıya mɛ atɔ
mʋ nıı ii tiri mɛ. N kıtaa mɛ n-yıı ɔkpa
kʋmaa nımʋ sʋ kanan mʋ nıı n man ba
waa kasʋla fanɛ sʋ, nıı n biti n kyaga sʋ
waa kanın.
10 Fɛɛ Krisito kesintin mʋ maa bʋ mɛ
tɔ falɛ mʋ, n tɔwɛ yɛ ɔkʋ man bʋ Akiya
kıbaafʋn nımʋ sʋ, nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ tii
mɛ n-yıı kıkaapʋ nımʋ sʋ.
11 N maa tɔwɛ falɛ mʋ, ı kaapʋ nın fɛɛ
n mee biti fanɛ asın abɛɛ? Ayee! Ɩbwaarɛ
nyi fɛɛ n biti fanɛ asın.
12 Nıı ımʋ nıı n waa mʋ n biti n kyaga
sʋ n waa, kɛ ı nyɛ tii bamʋ nıı bee biti
ıkpa ba kʋsaa bamʋ n-yıı mʋ ɔkpa. Lıı
fɛɛ bɛɛ kaapʋ yɛ kanan mʋ nıı bɛɛ waa
kusun mʋ, anaa bamʋ lɛɛ gyɛ kʋlʋn nın.
13 Kanın asa maŋa ba gyɛ antıŋɛsa
asunpu mʋ nıı bɛɛ pına asa lıı kanan mʋ
nıı bee sun kusun mʋ sʋ, nıı ba baala
bamʋ daa bɛɛ waa fɛɛ ba gyɛ Krisito
asunpu.
14 Ɩnımʋ ı man gyɛ asın kyinkyinsa, lıı
fɛɛ Sıtaanɛ gbaa-gbaa ıı taalɛ baala mʋ
daa ɛɛ ŋalıgɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ.
15 Kanın gbaa nıı ı man gyɛ asın
kyinkyinsa fɛɛ Sıtaanɛ ayaafɔlɛ gbaa ba
baala bamʋ daa, nıı ba waa bamʋ n-yıı
fɛɛ nbɔɔ mʋ nıı bamʋ ıkpa ii kyiigi mʋ.

Laalaalʊwɛ mʊ bee biti ba nyɛ bamʊ asun libi kʊkɔka.

Pɔɔlɪ awʊrʊfɔ kigyii fɛɛ maa gyɛ Krisito osunpu mʊ sʊ

16 N pɪla tɔ n tɔwɛ yɛ, ɔkʊ ɔ man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n gyɛ omelensipu. Amaa nɪɪ fɛn kan fɛ nfɛɛrɛ kanɪn mʊ, ɪmʊ bɪrɛ fɛn taa mɛ kanan mʊ nɪɪ fen biti fan taa omelensipu mʊ, kɛ n nyɛ kaapʊ mɛ n-yɪɪ gbɛrɛɛ.

17 Ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ, man gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ii biti fɛɛ n tɔwɛ, amaa n-yɪɪ kɪkaapʊ asɪn nɪmʊ tɔ mʊ, n tɔwɛ nɪn fɛɛ omelensipu.

18 Fɛɛ asa gaalaagaa ba maa kaapʊ bamʊ n-yɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ dulinyaa abi bɛɛ waa mʊ, ngbaa mɛ n biti n kaapʊ mɛ n-yɪɪ.

19 Fan maa yɛ fan sʊ kanyaasɪn gaa sʊ mʊ, fɛn nyɛ kenyiita fen nu amelensipu asɛ.

20 Kesintin tɔ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa fanɛ fɛɛ anyɛ, abɛɛ ba sʊ fanɛ bee biliŋi sʊ, abɛɛ bee gyii fanɛ, abɛɛ bɛɛ kɪɪ fanɛ kɪyan, abɛɛ bɛɛ kpaalɛ fanɛ ɪtan gbaa mʊ, fɛn taalɛ fɛn nyɛ kenyiita fen sa bamʊ.

21 Ɪ sʊ mɛ ipeeli nɪɪ n kɔɔlɛ kyula fɛɛ, atɔ mʊ nɪɪ bɛɛ waa falɛ bɪrɛ, an gyɛ apɔɔsɪpʊ ɪmʊ tɔ gaa.

Amaa nɪɪ ɔkʊ kan ɔ man sʊ kufuu fɛɛ ee biti ɔ kaapʊ mʊ n-yɪɪ kʊtɔ kʊ sʊ mʊ, n maa tɔwɛ fɛɛ omelensipu falɛ mʊ, ngbaa mɛ n mɛɛ yɛ n waa kufuu fɛɛ n kaapʊ mɛ n-yɪɪ ɪmʊ sʊ.

22 Asa maŋa ba gyɛ Hibriwu abi nɪn abɛɛ? Kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n gyɛ. Ba gyɛ Ɪsɪrayɪ abi nɪn abɛɛ? Kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n gyɛ. Ba gyɛ Abraham anaana-bii nɪn abɛɛ? Kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n gyɛ.

23 Ba gyɛ Krisito ayaafɔlɛ nɪn abɛɛ? N nyi mɛ katɔwɛ nɪmʊ maa duli ɪbʊn bɪrɛ, amaa n gyɛ kɪyaafɔlɛ kparɛ n kyɔ bamʊ. N sun kusun ɔlʊn sʊ n kyɔ bamʊ, nɪɪ ba tii mɛ ibu saŋa kʊmaa nɪmʊ ɪ kyɔ bamʊ, ba taa awulibi tɪŋɛ mɛ libi-libi ɪ kyɔ bamʊ, nɪɪ n gyaŋa lewu saŋa kʊkyɔ.

24 Gyiwu abi ba taa awulibi tɪŋɛ mɛ adɪsa yɛ akpanɔ kanɪn ɪlɪɪ inuu.

25 Nɪɪ Roma abi gbaa ba taa abɪlɪtɔ kpekpesen da mɛ ɪlɪɪ ɪsa, nɪɪ saŋa kʊ asa ba twɪɪ mɛ abuu, nɪɪ ɔkʊlɪ lala taa mɛ naa watɛ ɪlɪɪ ɪsa, nɪɪ kakaakʊ n dɛ ɔpʊ sʊ kalayɪ tɪyɛ kyɔwɛ.

26 Mɛ kɪnatɛ tɔ mʊ, n gyaŋa kinsi-payɪ gaalaagaa. N nyɛ kinsi-payɪ lɪɪ ɪbʊn kɪbɔla sʊ, yɛ ayu mʊ nɪɪ bɛɛ nyan bɛɛ kɔɔlɛ atɔ abaa tɔ, yɛ mɛ asa Gyiwu abi, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ abaa tɔ. Nɪɪ n nyɛ kinsi-payɪ ndɛ lala tɔ, yɛ ɪsʊwʊlɛ sʊ, yɛ ɔpʊ sʊ. Nɪɪ n nyɛ kinsi-payɪ lɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ pɪna yɛ ba gyɛ anɛ Krisito abuupu mʊ asɛ.

27 N sun kusun kenken nɪɪ n kpɪnɛ, halɪɪ nkɛ damantɛ n mɛɛ nyɛ nsɪɪrɛ n dɛ. Akʊn yɛ bʊlɪfɔ nɪɪ n naa, nɪɪ saŋa gaalaagaa sɛhn man loo mɛ kɔnɔ tɔ. Nɪɪ n pan atɔ bunsa nɪɪ n dɛ awɔɔ.

28 Ɪnɪmʊ kpini ɪ naa dɛ, ɪmʊ nɪɪ ɪ nyan mɛ kakɛ kʊmaa mʊ ɪ gyɛ yɛ n fɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ sʊ.

29 Anɪmʊ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪɪ kɔɔgɛ sʊ, nɪɪ n mee su n sa mʊ? Anɪmʊ nɪɪ ba pɪna mʊ ba waa alibi tɔ, nɪɪ mɛ ɔtɔ tɔ mɛɛ fɔyɪ mɛ?

30 Nɪɪ n kan i tiri fɛɛ n kaapʊ mɛ n-yɪɪ mʊ, n biti n kaapʊ mɛ n-yɪɪ lɪɪ mɛ kɪpɔɔsɛ sʊ nɪn.

31 Anɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Mʊ-Sɛ, nɪɪ ayɪn-bi ɪ gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa mʊ, i nyi yɛ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ man gyɛ antɪŋɛsa.

32 Saŋa mʊ nɪɪ n bʊ Damasiko kadɛ tɔ mʊ, Owura Aretasi mʊ ɔsʊwʊlɛ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ lɛɛ akunpu yɛ ba kun nbunɔ mʊ nɪɪ ii loo Damasiko kadɛ mʊ nɪɪ kɪbandɪyɛ kɪ kyaabɔɔ kɪmʊ mʊ, kɛ ba nyɛ kɪtaa mɛ.

33 Amaa akʊ ba taa mɛ waa kɪlantan tɔ, bʊlɛ kɪbandɪyɛ mʊ ɔbɔ tɔ, kpɪlɪgaa mɛ yii, nɪɪ n nyɛ sɪlɛ lɪɪ mʊ abaa tɔ.

12

Pɔɔlɪ kuwu ansi sʊ fɛɛ idee

1 Ɪ dagaa n maa kyaga sʊ kaapʊ mɛ n-yɪɪ. Halɪɪ ɪ maa man sʊ tɔnɔ gbaa mʊ, nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n biti n tɔwɛ atɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ n wu fɛɛ idee, yɛ asɪnlɛɛ kaapʊsa mʊ nɪɪ ɔ taa sa mɛ.

2 Ɔnyɪn kʊ kyɪna ɔ bʊ tɔ, nɪɪ ɔ gyɛ Krisito obuupu. Nsu kudu ana ndee nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ sasapʊ mʊ tɔ. N man nyi yɛ ɪnɪmʊ ɪ waa kanɪn nɪn

kesintin, abɛɛ ansi sʋ atɔ nɪɪ o wu fɛɛ idee, amɔɔ lbwaarɛ nkʋn i nyi.

3 N bwii n tɔwɛ yɛ, ɔnyɪn nɪmʋ mʋ kayɪɪ-wʋlɛ kpini nɪɪ ɪ taa kpee sʋsʋ nɪn o, mʋ kala nkʋn nɪɪ ɪ taa kpee nɪn o, n man nyi, amɔɔ lbwaarɛ nkʋn i nyi.

4 Amaa lbwaarɛ maa taa mʋ kpee paradise mʋ, o nu asɪn mʋ nɪɪ ba mɛɛ taalɛ tɔwɛ, yɛ ɪmʋ nɪɪ nyɪmɪsa man sʋ ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ.

5 Lmʋ sʋ nɪɪ n biti n kaapʋ mɛ n-yɪɪ mʋ, kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ ba ɔnyɪn nɪmʋ sʋ nɪɪ n biti n kaapʋ n-yɪɪ. N mɛɛ yɛ n kaapʋ mɛ n-yɪɪ lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ, amɔɔ mɛ kapɔɔsɛ sʋ nkʋn.

6 Halɪɪ nɪɪ n kan n kaapʋ mɛ n-yɪɪ gbaa mʋ, n mɛɛ yɛ n waa omelensipu. Lɪɪ fɛɛ ɪmʋ nɪɪ n tɔwɛ mʋ ɪ gyɛ kesintin. Amaa n lɛɛ mɛ n-yɪɪ lɪɪ n-yɪɪ kɪkaapʋ tɔ, kɛ ɔkʋ ɔ man nyɛ kaala mɛ kyʋn kʋtɔ mʋ nɪɪ o wu mɛ maa waa sʋ, abɛɛ ɪmʋ nɪɪ n tɔwɛ sʋ.

7 Kanan mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ n man taa lbwaarɛ kɪlɛɛkaapʋ damantɛ mʋ nɪɪ ɔ taa sa mɛ mʋ waa n-yɪɪ alala-sɪn sʋ mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ Sɪtaanɛ sun kʋlɔ-libi kʋ waa mɛ n-yɪɪ tɔ fɛɛ owii, nɪɪ kii yii mɛ. Nɪɪ kʋlɔ kɪɪ nyanla mɛ, nɪɪ kii tii mɛ ɔkpa, kɛ n man nyɛ n waa mɛ n-yɪɪ alala-sɪn tɔ.

8 N kʋlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɪlɪɪ ɪsa fɛɛ ɔ lɛɛ ɪmʋ lɪɪ mɛ sʋ.

9 Amaa ɔ lɛɛ mɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ kabwaala mʋ nɪɪ n sʋ sa fʋ mʋ, ɪ kʋkwɛ fʋ. Lɪɪ fɛɛ fʋ kɪpɔɔsɛ mʋ tɔ nɪɪ mɛ ɔlʋn mʋ ɪɪ lɪɪ ifuli.” Lmʋ sʋ n biti n kaapʋ mɛ n-yɪɪ kensi-gyii tɔ gaa lɪɪ mɛ kɪpɔɔsɛ tɔ, kɛ Krisito ɔlʋn mʋ kɪ ba bun mɛ sʋ.

10 Lmʋ sʋ lɪɪ Krisito sʋ mʋ, mi ansi i gyii lɪɪ mɛ kɪpɔɔsɛ tɔ, yɛ asebi tɔ, yɛ kayɪɪ kɪtaa tɔ, yɛ kanyanla tɔ, yɛ awʋrʋfɔ tɔ. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ n pɔɔ mʋ, saŋa maa nɪɪ n sʋ ɔlʋn.

Pɔɔlɪ kayɪyɛɛ sa Korinto abi

11 N waa fɛɛ omelensipu, amaa fanɛ i nin mɛ nɪɪ n waa kanɪn. Naafɔɔ fanɛ ɪ dagaa fan maa lɛɛ kanan mʋ nɪɪ n du mʋ kaapʋ. Lɪɪ fɛɛ halɪɪ n maa man gyɛ sɛhn gbaa mʋ, bamʋ nɪɪ bɛɛ waa bamʋ n-yɪɪ yɛ ba gyɛ “Krisito asunpu kparɛ” ba man kyɔ mɛ pii falɛ gbaa.

12 Nɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ lɛɛ ɪɪ kaapʋ fɛɛ n gyɛ Krisito osunpu mʋ ɪ gyɛ yɛ, n nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ lbwaarɛ n waa ɪsɪnkaala yɛ adangana yɛ asɪn kyinkyinsa fanɛ asɛ.

13 Mɪnɛ atɔ nɪɪ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asansa mʋ ba nyɛ nɪɪ fanɛ bɪrɛ fan man nyɛ? Amɔɔ afulee asɪn nɪɪ n man taa ba sʋla fanɛ. Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ fan taa mɛ alibi kɛɛ mɛ.

14 Nbɪɪnbɪɪ n kʋʋla lʋwɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ ɪlɪɪ sasapʋ. Nɪɪ mee biti fɛɛ n maa biliŋi kasʋla sa fanɛ, lɪɪ fɛɛ man gyɛ fanɛ atɔ nɪɪ n biti, fanɛ gbaa-gbaa nɪɪ n biti. Nɪɪ man gyɛ nbii ii biti atɔ bɛɛ yɪla bamʋ akʋʋgɛpʋ, amɔɔ akʋʋgɛpʋ ii biti bɛɛ yɪla bamʋ-bii ana.

15 Lmʋ sʋ n biti n kpɪnɛ kɛ n nyita mɛ kʋtɔ kʋmaa fanɛ sʋ, kɛ n taa mɛ n-yɪɪ gbaa tii sʋ. Fɛɛ n maa sʋ kebiti lala falɛ sa fanɛ mʋ, fen biti fan nyɛ kebiti pii sa mɛ nɪn?

16 N nyi fan maa kɔɔlɛ kyula fɛɛ n man biliŋi kasʋla fanɛ sʋ. Amaa akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ n taa mɛ kanyaasɪn ɔkpa sʋ n nyɛ fanɛ.

17 Nɛnɛ sʋ? Asa mʋ nɪɪ n sun bamʋ fanɛ asɛ mʋ, n bɔla bamʋ sʋ gyii fanɛ nɪn abɛɛ?

18 Mɛ ɪ kʋlɛ Titusi yɛ o kpee fanɛ asɛ, nɪɪ n sun anɛ bɪrɪsa kʋ yɛ o buu mʋ kpee. Abɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ yɛ Titusi ba pɪna fanɛ gyii nɪn? Man gyɛ nfɛɛrɛ kʋlʋn yɛ ɔkpa kʋlʋn sʋ nɪɪ anaa mʋ an naa?

19 Akʋtɔ fen fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ an tɔwɛ an lɛɛ anɛ kɔnɔ nɪn. Ayee! Man gyɛ kanɪn nɪn. Amaa an tɔwɛ nɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Krisito ii biti fɛɛ a tɔwɛ lbwaarɛ asɛ mʋ. Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ an waa mʋ, an waa nɪn kanan mʋ nɪɪ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.

20 I sʋ mɛ kufuu fɛɛ n kan ba fanɛ asɛ mʋ, n mɛɛ yɛ n ba wu fanɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n biti fɛɛ n ba wu fanɛ mʋ, nɪɪ fanɛ gbaa fɛn mɛɛ yɛ fen wu mɛ kanan mʋ nɪɪ fen biti fan wu mɛ mʋ. I sʋ mɛ kufuu fɛɛ n biti n ba wu nluu yɛ kayɪɪ-basa yɛ agbʋ lala yɛ kigyi-lɛɛ yɛ asa kɪsaalɛ yɛ asa asɪn kɪtɔwɛ yɛ alala-sɪn yɛ nbarɪgɛ tɔ mʋ, ɪ maa bʋ fanɛ tɔ.

21 I sʋ mɛ kufuu fɛɛ nɪɪ n kan bwii ba fanɛ asɛ mʋ, mɛ lbwaarɛ ii biti ɔ bɪya mɛ kasɛ fanɛ ansi tɔ, kɛ mɛ kɔkɔlɔ ki nyita mɛ lɪɪ asa gaalaagaa mʋ nɪɪ ba wʋla waa alibi, nɪɪ ba man kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lɪɪ kayɪɪ-wʋlɛ ineesi, yɛ kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti

kıgyagaa, yɛ agyaga-sın kʊmaa mʊ nıı i tii sʊ mʊ.

13

Kumu tɔ kıda laalaalʊwɛ

1 Kınımʊ ı gyɛ mɛ ılıı sasapʊ mʊ nıı n biti n ba bɔɔ fanɛ sʊ. Ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, "Pɔyı kɛ ba kɔɔlɛ asın kʊ kyula mʊ, ı dagaa asa anyɔ abɛɛ asa asá ba maa gyii ımʊ kesintin."

2 Saŋa mʊ nıı n ba bɔɔ fanɛ sʊ kınyɔsapʊ mʊ, n da bamʊ nıı ba wʊla waa alibi yɛ asansa mʊ amu tɔ. Nıı nbıınbıı n maa man bʊ fanɛ asɛ falɛ mʊ, n bıla n nyiŋi fanɛ yɛ, nıı n kan ba mʊ, n mɛɛ yɛ n yɛgɛ bamʊ nıı ba san bɛɛ waa alibi mʊ.

3 Lıı fan maa biti fɛɛ n kaapʊ fanɛ fɛɛ Krisito ıı bɔla mɛ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ, fen biti fan wu. Lıı fɛɛ man gyɛ yɛ o yuuli yɛ fanɛ nın, amaa ɔ gyɛ ɔlʊnpʊ mʊ nıı ɔ bʊ fanɛ tɔ.

4 Lıı fɛɛ ı gyɛ kesintin fɛɛ mu keyuuli sʊ nıı ba da mʊ mata oyu laasa sʊ, amaa lıı Ɩbwaarɛ ɔlʊn tɔ sʊ mʊ ɔ tɛ nkpa tɔ. Kanın nıı anɛ gbaa anɛ an yuuli fɛɛ mʊ, amaa lıı Ɩbwaarɛ ɔlʊn tɔ sʊ mʊ, an tii Krisito sʊ kɛ a bʊga kyına sun fanɛ.

5 Fan kıı fanɛ kakyına tɔ kɛ fan kıı yɛ ı kaapʊ fɛɛ fan sʊ kıkɔɔlɛ-gyii abɛɛ? Fan man nyi fɛɛ Krisito Yesu tɛ fanɛ tɔ? Ɔ tɛ fanɛ tɔ, amɔɔ kanın bırɛ fan tıyɛ fanɛ kakyına tɔ nın.

6 Nıı n sʊ tamaa fɛɛ fen biti fan bıı yɛ anɛɛnɛ bırɛ a man tıyɛ.

7 An kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ fan man kan waa alibi. Ɩ man gyɛ yɛ asa ba wu anɛ yɛ an waa atɔ, amaa fan waa kʊtɔ mʊ nıı kı dɛ ɔkpa, halıı nıı i du fɛɛ an waa tıyɛ gbaa.

8 Lıı fɛɛ a mɛɛ taalɛ waa kʊtɔ mʊ nıı kii tii Krisito kesintin mʊ ɔkpa, amɔɔ kʊtɔ mʊ nıı kıı kyɛ kesintin mʊ tɔ nkʊn.

9 Nıı fan kan fan bʊlʊn, nıı anɛɛnɛ an pɔɔ mʊ, ıı waa anɛ ɔkɔn. Nıı anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ı gyɛ fɛɛ fan dan fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ naa lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ.

10 Ɩmʊ sʊ nıı fan wu fɛɛ n maa man bʊ fanɛ asɛ falɛ mʊ, n kyʊrɔɔ fanɛ ınımʊ. Saamʊ nıı n kan ba fanɛ asɛ mʊ, n mee biti fɛɛ n taa ɔlʊn mʊ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu taa sa mɛ mʊ tɔwɛ ŋmanyan fanɛ. Ɔlʊn maŋa nıı ɔ taa sa mɛ yɛ n kyɛ fanɛ tɔ, kɛ fan dan fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, man gyɛ yɛ a taa ɔlʊn mʊ nin fanɛ tʊʊ.

Afwaala laalaalʊwɛ

11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ katɔwɛ mʊ laalaalʊwɛ mʊ ı gyɛ yɛ, fan kyına danbırasa, fan payı fanɛ anɛ ansi kɛ fanɛ kakyına tɔ kı waa ɔdan kyɛɛkyɛɛ, fan nu mɛ asɛ, fan tɔwɛ kyula abaa, kɛ fan kyına kayıı-yuuli tɔ. N kʊlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ gyɛ kebiti wuya yɛ kayıı yuuli wuya mʊ, ɔ baa ɔ bʊ fanɛ asɛ.

12 Fan taa kibiri abaa tɔ fwaala abaa.

13 Ɩbwaarɛ asa mʊ kpini bɛɛ fwaala fanɛ.

14 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kabwaala, yɛ Ɩbwaarɛ kebiti, yɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kıkyɛmınɛ ɔkɔn mʊ, ı baa ı bʊ fanɛ kpini asɛ.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Galati abi

Afwaala

1 Mɛ Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ n gyɛ Krisito osunpu, nɪɪ ɪ man gyɛ asa kʊbʊ kʊ, abɛɛ ɔsa kʊ ɪ lɛɛ mɛ. Amaa Yesu Krisito yɛ Ɔsɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ o kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ mʊ ɪ lɛɛ mɛ waa osunpu.

2 N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ n kyʊŋɛ fanɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nɪɪ fan bʊ Galati ɔsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba bʊ nfɪɪ mʊ kpini ba tii mɛ sʊ nɪɪ an fwaala fanɛ.

3 Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ maa anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ-yuuli.

4 Lɪɪ anɛ alibi sʊ mʊ, Yesu kyula taa mʊ n-yɪɪ lɛɛ saraga wu sa anɛ, kɛ ɔ nyɛ lɛɛ anɛ lɪɪ ndaga kakyɪna libi ɔlʊn mʊ tɔ. Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ kebiti tɔ nɪɪ o kyula nɪɪ ɪnɪmʊ kpini ɪ waa kanɪn.

5 Bʊnyaa ɔ baa ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ kakpaa! Amen.

Asɪn Danbɪrasa kʊlʊn ɪ bʊ tɔ

6 I kyinkyin mɛ gaa fɛɛ fan maa tee biliŋi fanɛ kamaa sa Ɪbwaarɛ bilen, yɛgɛ mʊ ɪ bɔla Krisito kabwaala mʊ sʊ tɪɪ fanɛ. Nɪɪ fan biliŋi kpee fan buu asɪn kʊkwɪɪ mʊ nɪɪ akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ ɪmʊ ɪ gyɛ asɪn danbɪrasa mʊ.

7 Kesintin yɛgɛ asɪn danbɪrasa kʊ man bɪla ɪ bʊ tɔ. Amaa n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ nɪn, lɪɪ fɛɛ asa akʊ bɛɛ wuliti fanɛ tɔ, bee biti fɛɛ ba kyɛɛgɛ Krisito asɪn danbɪrasa mʊ.

8 Amaa, halɪɪ anɛ abɛɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ, kan lɪɪ sʊsʊ ba tɔwɛ fanɛ asɪn danbɪrasa kʊ, nɪɪ ɪ kwɪɪ yɛ ɪmʊ nɪɪ an tɔwɛ sa fanɛ mʊ, mʊ laakʊ, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ mʊ kʊsʊ kakpaa.

9 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an wʊla tɔwɛ mʊ, n bɪla n pɪla tɔ yɛ, nɪɪ ɔsa kʊ kan ɛɛ tɔwɛ fanɛ asɪn danbɪrasa kʊ, nɪɪ ɪ kwɪɪ yɛ ɪmʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ waa fanɛ lɛɛ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ mʊ kʊsʊ kakpaa.

10 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ mʊ, ɪ kaapʊ nɪn fɛɛ n biti nyɪmɪsa ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula nɪn abɛɛ? Ayee! N biti Ɪbwaarɛ nkʊn ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula. N biti nyɪmɪsa ansi i gyii mɛ sʊ nɪn abɛɛ? Nɪɪ n kan n biti fɛɛ nyɪmɪsa ansi i gyii mɛ sʊ mʊ, naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bɪla n gyɛ Krisito kɪyaafɔlɛ.

Kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ Pɔɔlɪ ba waa Krisito osunpu

11 Mɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu, n biti fan bɪɪ fɛɛ, asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ n tɔwɛ mʊ, ɪ man gyɛ asɪn mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ daadimaadi asɛ.

12 Nɪɪ man gyɛ nyɪmɪsa kʊ asɛ nɪɪ n nyɛ ɪmʊ, abɛɛ ɔsa kʊ ɪ kaapʊ mɛ ɪmʊ. Amaa Yesu Krisito ɪ lɛɛ ɪmʊ kaapʊ mɛ.

13 Lɪɪ fɛɛ fan daa nu mɛ kakyɪna mʊ nɪɪ n bʊ kɪmʊ tɔ dɪdaa saŋa mʊ nɪɪ n daa n bʊ Gyiwu abi kabwaarɛ-sun mʊ tɔ mʊ. Nɪɪ fan nu kanan mʊ nɪɪ n daa taa kumu tɔ ɔlʊn nyanla Krisito abi mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ, nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ fɛɛ n nyita Krisito kabwaarɛ-sun mʊ.

14 Nɪɪ mɛ sara sʊ Gyiwu abi adamantɛ mʊ tɔ mʊ, n gyankpaa bamʊ anɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-sun mʊ tɔ. Nɪɪ anɛ anaana-tɔ awaasa mʊ n yɛgɛ nɪɪ i gyii mi kumu, nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ yɛ ɪ yɪlɛ.

15 Amaa lɪɪ Ɪbwaarɛ kabwaala sʊ mʊ, ɔ wʊla lɛɛ mɛ yɪla pɔyɪ nɪɪ ba kʊʊgɛ mɛ, nɪɪ ɔ tɪɪ mɛ yɛ n ba sun mʊ.

16 Nɪɪ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi fɛɛ ɔ lɛɛ Mu-Bii mʊ kaapʊ mɛ, kɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ lɪɪ Mu-Bii mʊ sʊ, sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, nɪɪ n man taasɛ biti kɪkaapʊ lɪɪ ɔsa kʊ asɛ.

17 Nɪɪ n man kpee Gyerusalem naa wu bamʊ nɪɪ ba gyɛ Krisito asunpu mʊ pɔyɪ nɪɪ ngbaa mɛ n ba waa osunpu mʊ. Amaa n dan kʊsʊ opula maŋa tɔ nɪn, kpee Arabiya ɔsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ kamaa tɔ n lɪɪ tʊtɔ bwii ba Damasiko kadɛ tɔ.

18 Nsu nsa kamaa tɔ mʊ, nɪɪ n kpee Gyerusalem naa wu Pita.* Nɪɪ n kyɪna mʊ asɛ nkɛ kudu anu.

19 N man wu Krisito asunpu mʊ ɔkʊ tii sʊ, amɔɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito mu-supu Gyemisi nkʊn.

20 Ɪbwaarɛ sʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ n sa fanɛ falɛ gyɛ kesintin, n mɛɛ tɪn antɪŋɛsa.

21 Ɪmʊ kamaa tɔ mʊ n kpee Siriya yɛ Kilisiya ɪsʊwʊlɛ sʊ.

* **1:18 1:18** Pita gyɛ Krisito osunpu nɪɪ ba bɪla ba tɪɪ mʊ yɛ Kefasi.

22 Kanın saŋa maŋa tɔ mʋ, Krisito abi
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nıı ı bʋ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ
sʋ mʋ, ba man pıı wu mɛ yɛ ansi.
23 Amaa kʋtɔ kʋlʋn mʋ nıı ba nu lıı
asa asɛ mʋ ı gyɛ yɛ, "Ɔnyın mʋ nıı ɔ daa
ɛɛ nyanla anɛ mʋ, nbıınbıı bırɛ ɛɛ tɔwɛ
kıkɔɔlɛ Yesu gyii asın mʋ nıı naafɔɔ ɔ daa
kpan mʋ n-yıı fɛɛ o nyita mʋ."
24 Ɩmʋ sʋ ba yın Ɩbwaarɛ lıı kʋtɔ mʋ nıı
ba nu lıı mɛ sʋ.

2

Krisito Asunpu mʋ ba kyula kɔɔlɛ Pɔɔlı

1 Nsu kudu ana kamaa tɔ mʋ, n bwii
kpee Gyerusalem. N maa Banabasi i kpee
nıı n taa Titusi tii sʋ kpee.
2 N kpee tʋtɔ nın, lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ı lɛɛ
kaapʋ mɛ fɛɛ n kpee. N maa abılısa
mʋ an gyaŋɛ anɛ nkʋn, nıı n lɛɛ asın
danbırasa mʋ nıı n tɔwɛ n sa bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ kasɛ kaapʋ bamʋ.
N waa kanın nın kɛ ı man naa ba fɛɛ
kusun mʋ nıı n waa yɛ ımʋ nıı n san n
waa falɛ mʋ, ı man ba biliŋi kıyan.
3 Amaa Titusi mʋ nıı ɔ bʋ mɛ asɛ, yɛgɛ
be nyi maa gyɛ Giriki nyımısa gbaa mʋ,
ɔkʋ man nyan mʋ yɛ ɔ tın mʋ oduu.
4 Amaa falɛ asın nımʋ ı ba, lıı fɛɛ asa
kʋ mʋ nıı bɛɛ pına yɛ ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu
fɛɛ anɛ mʋ ba be loo anɛ tɔ, kɛ ba ba kıı
anɛ n-yıı kınyɛ Krisito Yesu tɔ, kɛ ba nyɛ
taa anɛ biliŋi Gyiwu nbara mʋ anyɛ.
5 Amaa a man daa yɛgɛ anɛ n-yıı sa
bamʋ. An waa kanın nın kɛ kesintin asın
danbırasa mʋ ı nyɛ sii fanɛ tɔ kanın.
6 Nıı bamʋ nıı ba daa ba gyɛ Krisito
kʋbʋ mʋ agyankpaapʋ mʋ, ba man taa
sɛhn tii mɛ asın danbırasa mʋ nıı n kaapʋ
mʋ sʋ. Halıı ba maa gyɛ agyankpaapʋ
gbaa mʋ, ı man tiri mɛ. Lɛɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ
bırɛ mɛɛ kıı nyımısa ansi sʋ.
7 Amaa kʋtɔ mʋ nıı agyankpaapʋ
banımʋ ba wu ı gyɛ fɛɛ, Ɩbwaarɛ ı taa
asın danbırasa mʋ waa mɛ abaa tɔ yɛ n
tɔwɛ ımʋ sa bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ, fɛɛ kanan mʋ nıı ɔ taa asın kʋlʋn
maŋa waa Pita abaa tɔ yɛ ɔ tɔwɛ sa Gyiwu
abi mʋ.
8 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ mʋ nıı mʋ ɔlʋn bɔla
Pita, mʋ nıı ɔ gyɛ Krisito osunpu sa Gyiwu
abi, nıı ɔlʋn mʋ ii sun kusun bamʋ tɔ mʋ,
Ɩbwaarɛ maŋa ɔlʋn ı bɔla mɛ, Pɔɔlı gbaa,
mʋ nıı n gyɛ Krisito osunpu sa bamʋ nıı
ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, nıı ɔlʋn maŋa
ii sun kusun bamʋ tɔ.
9 Gyemisi maa Pita yɛ Gyɔn nıı ɔkʋmaa
nımʋ nyi ba maa gyɛ kʋbʋ mʋ abılısa
gbaa-gbaa mʋ, ba bıı fɛɛ Ɩbwaarɛ bwaala
ngbaa mɛ. Ɩmʋ sʋ ba gyɔɔ n maa
Banabasi abaa tɔ kaapʋ fɛɛ anaa bamʋ
kpini an sun kusun kʋlʋn. Nıı an kyula yɛ
n maa Banabasi a waa kusun bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ, kɛ bamʋ mɔɔ
ba waa kusun mʋ Gyiwu abi tɔ.
10 Kʋtɔ kʋlʋn mʋ nıı ba tɔwɛ anɛ tii sʋ ı
gyɛ yɛ, a nyiŋi atiripu mʋ nıı ba bʋ bamʋ
tɔ mʋ, nıı ımʋ ı gyɛ kʋtɔ mʋ nıı n wʋla
payı mi ansi n waa.

Pɔɔlı tɔwɛ tigi Pita yɛ kʋtɔ mʋ nıı ɔ waa mʋ man bʋrɔn

11 Saŋa kʋ Pita maa kyına ba Antiyoki
mʋ, n tɔwɛ tigi mʋ yɛ kʋtɔ mʋ nıı ɔ waa
mʋ man dɛ ɔkpa.
12 Asın mʋ ı gyɛ yɛ, pɔyı kɛ Gyemisi o
sun anyın akʋ kpee Antiyoki mʋ, naafɔɔ
Pita maa Krisito abuupu mʋ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ ı bʋga bee gyii lapɛ
kʋlʋn tɔ. Amaa saŋa mʋ nıı anyın mʋ
ba naa fʋʋ tʋtɔ mʋ, Pita tın mʋ n-yıı lıı
Krisito abuupu mʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ asɛ kigyii, lıı fɛɛ ɔ sılɛ asa mʋ nıı
bɛɛ tɔwɛ yɛ bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu
abi gbaa ba tın oduu mʋ.
13 Kanın gbaa nın, nıı Gyiwu abi asansa
mʋ nıı ba bʋ tʋtɔ mʋ ba gyɛ nnɔ
nnyɔ-nnyɔ wuya ana fɛɛ kanan mʋ nıı
Pita waa mʋ, halıı ı yɛgɛ Banabasi gbaa
fɔyı ɔkpa o buu bamʋ.
14 N maa wu fɛɛ kʋtɔ mʋ nıı bɛɛ waa
mʋ, man buu asın danbırasa mʋ kesintin
ɔkpa sʋ mʋ, n tɔwɛ Pita Krisito abuupu
mʋ kpini ansi tɔ yɛ, "Gyiwu obii ı gyɛ fʋ,
yɛgɛ fʋ kakyına tɔ du fɛɛ bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi. Mınɛ sʋ nıı fıı nyan
Krisito abuupu mʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ yɛ ba kyına fɛɛ Gyiwu abi?"
15 Kakʋʋgɛ tɔ mʋ, maa fʋ an gyɛ Gyiwu
abi gbaa-gbaa, a man gyɛ "bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi, nıı ba man buu
Gyiwu nbara mʋ".
16 Amaa an nyi fɛɛ ı man gyɛ Mosesi
nbara mʋ kibuu sʋ nıı Ɩbwaarɛ ı taa

nyımısa fɛɛ, mʊ ıkpa ii kyiigi, amɔɔ ɔ kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii. Ɪmʊ sʊ, amɔɔ anɛ gbaa anɛ an kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii, kɛ Ɪbwaarɛ o wu anɛ fɛɛ anɛ ıkpa ii kyiigi lıı kıkɔɔlɛ-gyii mʊ nıı an sʊ Krisito tɔ, nıı ı man gyɛ nbara mʊ kibuu sʊ. Lıı fɛɛ ɔkʊ man bʊ tɔ, nıı Ɪbwaarɛ i wu fɛɛ maa buu nbara mʊ sʊ nıı mʊ ıkpa ii kyiigi.

17 Nıı ı kan ı gyɛ fɛɛ anɛ kıbɔla Krisito sʊ mʊ, nıı Ɪbwaarɛ i wu fɛɛ anɛ ıkpa i kyiigi mʊ asɛ, nıı ınımʊ ıı yɛgɛ nıı an wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gyɛ alibi awaapʊ fɛɛ bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, ınımʊ ıı kaapʊ nın fɛɛ Krisito sa alibi kıwaa ɔlʊn tii sʊ nın abɛɛ? Ayee! Ɪ man gyɛ kanın!

18 Nıı n kan kina nbara mʊ, nıı n bwii n kyiŋi ımʊ mʊ, kanın bırɛ n tıyɛ alibi tɔ.

19 Lıı fɛɛ n maa buu nbara mʊ, n wu fɛɛ ı mɛɛ sa nkpa. Ɪmʊ sʊ n wu sa nbara mʊ, kɛ n nyɛ kyına sa Ɪbwaarɛ.

20 Nıı ı waa nın fɛɛ n maa Krisito nıı ba daa mata oyu laasa sʊ. Nıı n man bıla n tɛ sa mɛ n-yıı, amaa Krisito Kayaayu mʊ kı bʊ mɛ tɔ. Nıı kakyına mʊ nıı n tɛ kımʊ tɔ nbıınbıı falɛ mʊ, kıkɔɔlɛ Ɪbwaarɛ mu-Bii gyii mʊ tɔ nıı n tɛ, mʊ ii biti mɛ asın, nıı ɔ taa mʊ nkpa yıla sa mɛ.

21 Nıı n man taa Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ yıla ıkaa sʊ, lıı fɛɛ nıı ı kan ı gyɛ nbara mʊ kıbɔla sʊ nıı nyımısa ıkpa ii biti i kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ mʊ, kanın bırɛ ı kaapʊ nın fɛɛ Krisito kelewu mʊ man tiri.

3

Kıkɔɔlɛ Yesu gyii abɛɛ nbara kibuu

1 Fanɛ Galati abi nfɛɛrɛ ı man fʊʊ fanɛ! Anımʊ ı waa fanɛ biila* kanın? Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ansi tɔ nıı n tɔwɛ bugi tɔ Yesu Krisito kelewu oyu laasa mʊ sʊ asın sa fanɛ.

2 Kʊtɔ kʊlʊn nıı n biti n taasɛ fanɛ. Fan maa daa nyɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ, Mosesi nbara kibuu mʊ sʊ nıı fan nyɛ Kayaayu mʊ, abɛɛ fan maa nu asın danbırasa nıı fan kɔɔlɛ gyii mʊ sʊ nıı fan nyɛ kımʊ?

3 Mınɛ nıı nfɛɛrɛ ı man fʊʊ fanɛ kanın? Ɪbwaarɛ Kayaayu nıı fan taa piili fanɛ Krisito kusun mʊ, amaa nbıınbıı mınɛ sʊ nıı fen biti fan taa fanɛ gbaa-gbaa ɔlʊn taa lʊwɛ?

4 Awʊrʊfɔ mʊ nıı fan wu falɛ kpini mʊ ı waa kıyan nın abɛɛ? N kɔɔlɛ gyii fɛɛ ı man waa kıyan.

5 Fan nyi fɛɛ fan maa buu Mosesi nbara mʊ sʊ nıı Ɪbwaarɛ sa fanɛ mʊ Kayaayu nıı ɛɛ waa ısınkaala ɛɛ sa fanɛ mʊ, abɛɛ lıı fan maa nu asın danbırasa mʊ, nıı fan kɔɔlɛ gyii sʊ?

6 Ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Abraham kıkɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii sʊ, nıı Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ mʊ kyula fɛɛ mʊ ıkpa i kyiigi.”

7 Ɪmʊ sʊ fan bıı fɛɛ bamʊ nıı ba kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii mʊ, ı gyɛ Abraham anaana-bii gbaa-gbaa.

8 Ba gyankpaa kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ fɛɛ lıı bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi kıkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ bamʊ kyula fɛɛ bamʊ ıkpa i kyiigi. Kanın sʊ ɔ wʊla tɔwɛ asın danbırasa mʊ sa Abraham yɛ, “Fʊ sʊ nıı n biti n bɔla waa dulinyaa asa kpini kusee.”

9 Abraham maa kɔɔlɛ gyii sʊ nıı Ɪbwaarɛ waa mʊ kusee. Ɪmʊ sʊ bamʊ nıı ba kɔɔlɛ gyii mʊ kpini, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ waa bamʊ kusee tii Abraham sʊ.

10 Nıı bamʊ nıı ba taa bamʊ n-yıı kpini gyaga nbara mʊ kibuu sʊ kɛ ba bɔla Ɪbwaarɛ ansi mʊ, ba bʊ Ɪbwaarɛ nnɔ kıtɔwɛ mʊ tɔ. Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man kyaga sʊ ee buu kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa Mosesi nbara ɔwʊlɛ mʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ nnɔ kıtɔwɛ mʊ gyan bamʊ sʊ.”

11 I bugi tɔ kaapʊ kesintin fɛɛ, ɔkʊ man bʊ tɔ nıı ɛɛ bɔla nbara kibuu mʊ sʊ, kɛ Ɪbwaarɛ o wu mʊ fɛɛ mʊ ıkpa i kyiigi mʊ asɛ. Lıı fɛɛ, ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Kıkɔɔlɛ-gyii tɔ nıı ıkpa kyiigisa wuya ii biti ɔ nyɛ nkpa.”

12 Nbara mʊ kibuu man gyan kıkɔɔlɛ-gyii sʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı nbara mʊ ı kaapʊ mʊ, ee biti ɔ nyɛ nkpa lıı ımʊ kibuu sʊ.”

* **3:1 3:1** Biila nfıı ıı kaapʊ asa kapına.

13 Amaa nnɔ kɪtɔwɛ mʊ nɪɪ ɪ gyan anɛ
sʊ fɛɛ a maa man buu nbara mʊ, Krisito
ka ɪmʊ kʊkɔ. Maa wu oyu laasa sʊ mʊ,
ɔ kɔɔlɛ kɔnɔ tɔwɛ mʊ nɪɪ kɪ gyan anɛ sʊ
mʊ sʊla. Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ tɔwɛ nnɔ waa
ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ saa oyu sʊ mʊ."
14 Krisito ka anɛ alibi kʊkɔ, kɛ kusee
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa Abraham mʊ, ɪ nyɛ
bɔla Krisito Yesu sʊ taa ba sa bamʊ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ gbaa, taa lɪɪ
kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, a nyɛ Kayaayu mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa
mʊ.

Mosesi Nbara mʊ yɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ sʊ kɪda sa Abraham

15 Mɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu, n biti n
taa dulinyaa kakyɪna nɪmʊ tɔ asɪn kaala
asɪn nɪmʊ. Nɪɪ asa kʊ ba kan bɔ ntan yɪla
bamʊ nsana mʊ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ nyita ɪmʊ
abɛɛ ɔ taa kʊtɔ kʊ tii sʊ.
16 Ɩbwaarɛ maa da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa
Abraham maa mʊ kanaana-bii mʊ, ba
man kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
yɛ, "fʊ anaana-bii," nɪɪ ɪmʊ ii biti ɪ kaapʊ
fɛɛ asa mʊ ba kyɔ. Amaa asɪn mʊ ɪ tɔwɛ
yɛ, "fʊ kanaana-bii," nɪɪ ɪmʊ kasɛ ɪ kaapʊ
fɛɛ mʊ kanaana-bii kʊlʊn, nɪɪ obii maŋa
ɪ gyɛ Krisito.
17 Kʊtɔ mʊ nɪɪ n kaapʊ mʊ ɪ gyɛ yɛ
Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham.
Nɪɪ nsu ana yɛ adɪsa kamaa tɔ pɔyɪ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sa nbara mʊ, amaa nbara mʊ ɪ
man taalɛ nyita abɛɛ kpayɪ katɔwɛ kyula
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa yɪla mʊ.
18 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ nbara mʊ kibuu
sʊ nɪɪ nyɪmɪsa ii biti ɔ nyɛ Ɩbwaarɛ kusee
mʊ, kanɪn bɪrɛ, ɪ man gyɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ
sʊ kɪda mʊ sʊ nɪɪ ɪ bɪla ɪ gyan. Amaa
lɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ sʊ mʊ, ɔ bɔla
mʊ kɔkɔlɔ sʊ kɪda mʊ sʊ taa kusee sa
Abraham.
19 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ, mɪnɛ sʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sa nbara mʊ? Ɩbwaarɛ daa taa
nbara mʊ nɪn tii sʊ kɛ ɪ kaapʊ kʊtɔ
mʊ nɪɪ alibi ɪ gyɛ. Ɩ dagaa nbara mʊ
maa kyɪna naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Abra-
ham kanaana-bii mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yɪla sa mʊ mʊ, ɔ ba. Ɩbwaarɛ
taa nbara mʊ bɔla mʊ nbɔɔ sʊ taa sa
Mosesi mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ Ɩbwaarɛ maa asa
nsana mʊ abaa tɔ.
20 Amaa nɪɪ ɪ dan ɪ gyɛ nyɪmɪsa kʊlʊn
mʊ, nsana ɔyɪlɛpʊ man tiri. Ɩbwaarɛ bɪrɛ
gyɛ ɔkʊlʊn nɪn.
21 Ɩmʊ sʊ ɪɪ kaapʊ nɪn fɛɛ, nbara mʊ
yɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ sʊ kɪda mʊ, mɛɛ kyɪna
abaa sʊ nɪn abɛɛ? Ayee, man gyɛ kanɪn
nɪn kpini-kpini! Lɪɪ fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa daa
nyɛ nbara kʊ nɪɪ ɪ taalɛ sa nyɪmɪsa nkpa
mʊ, naafɔɔ kanɪn nbara maŋa kibuu ɪ
taalɛ yɛgɛ nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ
asɛ.
22 Amaa Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪɪ tɔwɛ yɛ,
dulinyaa asa kpini ba bʊ alibi kɪbaa tɔ
nɪn. Ɩmʊ sʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa mʊ, gyan Yesu
Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba
kɔɔlɛ gyii mʊ, nɪɪ ee biti ɔ taa sa.
23 Pɔyɪ kɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ kɪ ba mʊ,
nbara mʊ ɪ dan nyan anɛ waa tɔ nɪn fɛɛ
bamʊ nɪɪ ba tii bamʊ obu biri sʊ, naa fʊʊ
saŋa mʊ nɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ kɪ ba lɪɪ ifuli.
24 Ɩmʊ sʊ nbara mʊ ɪ kyɪna ɪ gyɛ anɛ
ɔkɪɪsʊpʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Krisito ba.
Saamʊ, bɔla lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
Ɩbwaarɛ ii biti o wu fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi
mʊ asɛ.
25 Nbɪɪnbɪɪ kɪkɔɔlɛ Krisito gyii maa ba
falɛ bɪrɛ, a man bɪla an bʊ nbara mʊ nɪɪ
ɪ gyɛ anɛ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ kasɛ.

Ɩbwaarɛ Mu-Bii ana

26 Kpalɪ fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Krisito Yesu
gyii sʊ mʊ, fanɛ kpini fan gyɛ Ɩbwaarɛ
mu-bii ana.
27 Nɪɪ fanɛ kpini mʊ nɪɪ ba gyee fanɛ
Ɩbwaarɛ kekyugyee waa Krisito lɛɛ mʊ, ɪ
yɛgɛ nɪɪ Krisito kudubi mʊ bʊ fanɛ tɔ.
28 Ɩmʊ sʊ Ɩbwaarɛ asɛ bɪrɛ, ɪ man bɪla
ɪ bʊ tɔ fɛɛ akʊ ba gyɛ Gyiwu abi abɛɛ ba
man gyɛ Gyiwu abi, abɛɛ akʊ ba gyɛ anyɛ
abɛɛ akʊ ba gyɛ ndɛ abi, abɛɛ akʊ ba gyɛ
anyɪn abɛɛ ba gyɛ akyɪɪ, lɪɪ fɛɛ fanɛ kpini
fan gyɛ kʊkʊlʊn Krisito Yesu tɔ.
29 Nɪɪ fan kan fan gyɛ Krisito lɛɛ mʊ,
kanɪn bɪrɛ fan gyɛ Abraham anaana-bii,
nɪɪ fen biti fan nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham mʊ.

4

1 Kʊtɔ mʊ nɪɪ n tɔwɛ ɪ gyɛ yɛ, kebii-pii
mʊ nɪɪ ee biti o gyii mʊ-sɛ kapatɪyɛ nɪɪ
ɔ man pɪɪ dan, nɪɪ halɪɪ kʊtɔ kʊmaa maa

gyɛ mʊ lɛɛ gbaa mʊ, ɔ man kwɪɪ yɛ kɪnyɛ
mʊ nɪɪ ɔ bʊ kɪkpaara mʊ sʊ mʊ.
2 Maa san ɔ gyɛ kebii-pii mʊ, ɔ sʊ asa
mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ mʊ sʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ
mʊ atɔ mʊ sʊ bɛɛ sa mʊ, naa fʊʊ saŋa mʊ
nɪɪ mʊ-sɛ yɪla mʊ yɛ o gyii kapatɪyɛ mʊ.
3 Kanɪn nɪɪ anɛ gbaa anɛ an daa an du
fɛɛ nbii mʊ nɪɪ anɛ anaana-tɔ yɛ dulinyaa
nɪmʊ tɔ atɔ kaapʊsa, ɪɪ nyan anɛ fɛɛ anyɛ.
4 Amaa saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ yɪla
kyɛɛkyɛɛ maa fʊʊ mʊ, o sun mʊ
gbaa-gbaa Mu-Bii dulinyaa nɪmʊ tɔ. Nɪɪ ɔ
yɛgɛ nɪɪ ɔkyɪɪ kʊʊgɛ mʊ Gyiwu obii waa
nbara mʊ tɔ,
5 kɛ ɔ nyɛ kɔɔlɛ bamʊ nɪɪ ba bʊ nbara
mʊ kasɛ mʊ yɛgɛ, kɛ anɛ kpini an nyɛ ba
biliŋi Ɪbwaarɛ mu-bii ana.
6 Lɪɪ fan maa gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii ana sʊ
mʊ, o sun Mu-Bii Kayaayu mʊ ɔ ba kyɪna
fanɛ nkɔlɔ tɔ. Kayaayu mʊ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an
taalɛ tɪɪ Ɪbwaarɛ yɛ, “Aba* abɛɛ Ɔsɛ.”
7 Ɪmʊ sʊ fan man bɪla fan gyɛ anyɛ,
amaa fan gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii ana nɪn.
Nɪɪ fan maa gyɛ mu-bii ana falɛ bɪrɛ, fan
gyɛ mʊ kapatɪyɛ mʊ agyipu.

Pɔɔlɪ kayɪyɛɛ lɪɪ Galati abi sʊ

8 Saŋa mʊ nɪɪ fan man nyi Ɪbwaarɛ mʊ,
fan gyɛ anyɛ sa ɪdakpa mʊ nɪɪ ɪ man gyɛ
anyɪrɪpɛ kʊ.
9 Amaa nbɪɪnbɪɪ fan maa bɪɪ Ɪbwaarɛ
falɛ, abɛɛ n tɔwɛ yɛ Ɪbwaarɛ bɪrɛ ɪ ba bɪɪ
fanɛ falɛ mʊ, nɛnɛ sʊ nɪɪ fɛn bɪla bwii naa
buu kanɪn ɪdakpa atɔ kaapʊsa mʊ nɪɪ ɪ
man sʊ ɔlʊn kʊ, nɪɪ ɪ man sʊ tɔnɔ? Fen
biti fan bɪla biliŋi anyɛ sa ɪmʊ nɪn abɛɛ?
10 Fan sʊ kensi-gyii nkɛ sa Gyiwu abi
nkɛ nkʊ, yɛ ɪbwaayɪ ɪkʊ, yɛ ɪsaŋa ɪkʊ, yɛ
nsu nkʊ.
11 Fanɛ asɪn ɪ sʊ mɛ kufuu, nɪɪ n fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ akʊtɔ mɛ kɪkpɪnɛ mʊ nɪɪ n
kpɪnɛ fanɛ sʊ falɛ ii biti ɪ waa kɪyan.
12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kʊlɛ
fanɛ nɪn fɛɛ fan baa fan du fɛɛ mɛ. Lɪɪ
fɛɛ ngbaa n maa gyɛ Gyiwu obii mʊ, n ba
waa mɛ n-yɪɪ fɛɛ fanɛ. Nɪɪ fan man waa
mɛ alibi akʊ.
13 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan nyi mʊ, lɪɪ
mɛ kʊlɔ sʊ nɪɪ n gyankpaa ba tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʊ sa fanɛ.
14 Halɪɪ mɛ kʊlɔ kɪ maa gyɛ kasʊla sa
fanɛ gbaa mʊ, fan man lɛɛ fanɛ ansi
yɛgɛ mɛ, nɪɪ fan man kina mɛ. Amaa
fan kɔɔlɛ mɛ abaa anyɔ fɛɛ n maa gyɛ
Ɪbwaarɛ kabɔɔ, abɛɛ n maa gyɛ Krisito
Yesu gbaa-gbaa mʊ.
15 Nɪɪ kanɪn saŋa maa mʊ, kensi-gyii
lala bʊ fanɛ tɔ lɪɪ mɛ sʊ. Nɪɪ n taalɛ n
tɔwɛ gbaa yɛ, nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fɛn taalɛ
nɪn, naafɔɔ fɛn kyɔlɛ fanɛ ansi gbaa fan
sa mɛ. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ, mɪnɛ ɪ waa?
16 N ba biliŋi fanɛ dʊn lɪɪ kesintin mʊ
nɪɪ n tɔwɛ n sa fanɛ mʊ sʊ nɪn abɛɛ?
17 Nɪɪ kanɪn asa mʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ fanɛ
asɪn kʊkwɪɪ mʊ bɪrɛ, bamʊ ansi ɪ payɪ
fanɛ sʊ, amaa bamʊ nfɛɛrɛ tɔ man bʊrɔn.
Kʊtɔ mʊ nɪɪ bee biti mʊ ɪ gyɛ fɛɛ, ba
barɪgɛ fanɛ lɪɪ mɛ asɛ, kɛ fanɛ gbaa fanɛ
fan baa fen nu bamʊ asɛ.
18 Ɪ bʊrɔn fɛɛ fanɛ ansi ɪ maa payɪ
lɪɪ kʊtɔ kʊ sʊ, nɪɪ kʊtɔ maa gyɛ kʊtɔ
danbɪrasa, kɛ ɪ man naa waa fɛɛ saŋa mʊ
nɪɪ n bʊ fanɛ asɛ mʊ nkʊn, amaa saŋa
kʊmaa.
19 Mi-bii ana danbɪrasa, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ keduŋidi ɪɪ kɪtaa ɔkyɪɪ mʊ, kanɪn
maŋa nɪɪ ɪ bɪla ɪɪ waa mɛ sa fanɛ, naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Krisito kudubi mʊ ki loo
bɔla fanɛ tɔ.
20 N daa biti nɪn fɛɛ n san n bʊ fanɛ asɛ
nbɪɪnbɪɪ, naafɔɔ n nyɛ kyɛɛgɛ kanan mʊ
nɪɪ n tɔwɛ ɔlʊn sʊ n sa fanɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ mɛ
nfɛɛrɛ ɪ tɔɔrɔɔ mɛ fanɛ sʊ.

Kɪnyɛ-kyɪɪ Haga mu-bii yɛ odibii Sara mu-bii

21 Fan yɛgɛ n taasɛ fanɛ mʊ nɪɪ fen biti
fan buu nbara mʊ. Fan man nu kʊtɔ mʊ
nɪɪ nbara mʊ ɪ tɔwɛ mʊ kasɛ nɪn abɛɛ?
22 Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ, Abra-
ham sʊ nbii-nyɪnsa anyɔ, kɪnyɛ Haga
mu-bii ɪ gyɛ ɔkʊ, nɪɪ odibii Sara mɔɔ
mu-bii gyɛ ɔkʊ.
23 Obii mʊ nɪɪ kɪnyɛ-kyɪɪ kʊʊgɛ mʊ,
mʊ kakʊʊgɛ du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
daadimaadi kʊʊgɛ obii mʊ, amaa odibii
mu-bii mʊ bɪrɛ, ba kʊʊgɛ mʊ bɔla asɪn
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla da mʊ kɔkɔlɔ sʊ
tɔwɛ yɪla mʊ sʊ nɪn.

* **4:6 4:6** Aba ɪ gyɛ Arabiki katɔwɛ tɔ. Ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ Ɔsɛ.

24 Falɛ atɔ nɪmʊ ɪ gyɛ asɪn kaalasa mʊ
nɪɪ ɪ sʊ kasɛ. Akyɪɪ anyɔ mʊ ba yɪlɛ sa
ntɔwɛ-kyula anyɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa
maa asa nsana mʊ. Kɪnyɛ-kyɪɪ Haga ɪ
yɪlɛ sa katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa
Sinayi kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ, nɪɪ nbii mʊ nɪɪ
Haga kʊʊgɛ mʊ gyɛ anyɛ nɪn.
25 Nɪɪ Haga ɪ yɪlɛ sa Sinayi kɪbɪɪ mʊ nɪɪ
kɪ bʊ Arabiya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, nɪɪ kɪ bɪla
yɪlɛ sa ndaga Gyerusalem kadɛ lala mʊ,
nɪɪ kɪmaa kɪmʊ asa kpini ba gyɛ anyɛ nɪn.
26 Amaa sʊsʊ Gyerusalem mʊ bɪrɛ gyɛ
odibii-kyɪɪ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ anɛ-nyi.
27 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
"O ogbentipu-kyɪɪ,
fʊ mʊ nɪɪ fʊ man kʊʊgɛ kɪɪ,
yɛgɛ ɪ waa fʊ ɔkɔn,
fʊ mʊ nɪɪ fʊ man pɪɪta duŋi kɪɪ mʊ,
taa kensi-gyii lala kuusi waa ɪlawʊ.
Lɪɪ fɛɛ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ mu-kuli sɪlɛ yɛgɛ mʊ
mʊ, ii biti ɔ nyɛ nbii
ɔ kyɔ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ mu-kuli man sɪlɛ
yɛgɛ mʊ."
28 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
fan gyɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yɪla pɔyɪ nɪɪ Sara ba kʊʊgɛ Isaki
mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fan
gyɛ.
29 Kanɪn saŋa maŋa mʊ, obii-nyɪnsa
mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ daadimaadi kakʊʊgɛ
ɪkpa sʊ mʊ, nyanla obii-nyɪnsa mʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ mʊ Ɩbwaarɛ kayaayu ɔlʊn tɔ mʊ.
Nɪɪ kanɪn nɪɪ i du nbɪɪnbɪɪ gbaa.
30 Amaa mɪnɛ asɪn nɪɪ ba kyʊrɔɔ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ? Ɩmʊ
ɪ gyɛ yɛ, "Gya kɪnyɛ-kyɪɪ mʊ maa
mu-bii-nyɪnsa mʊ, lɪɪ fɛɛ kɪnyɛ-kyɪɪ
mu-bii maa odibii-kyɪɪ mʊ mu-bii ba mɛɛ
bʊga bee gyii ɔsɛ mʊ kapatɪyɛ."
31 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
an man gyɛ kɪnyɛ-kyɪɪ mʊ mu-bii ana nɪn,
amaa an gyɛ odibii-kyɪɪ mʊ mu-bii ana
nɪn.

5

Krisito yɛgɛ nɪɪ a nyɛ
anɛ n-yɪɪ lɪɪ nbara mʊ tɔ

1 Krisito kɔɔlɛ anɛ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ anɛ
n-yɪɪ. Kanɪn sʊ fan yɪlɛ tɔ kenken, kɛ fan
man bɪla yɛgɛ ba taa fanɛ waa nbara mʊ
kibuu anyɛ.
2 Fan nu! Mɛ Pɔɔlɪ n gyii fanɛ kesintin
fɛɛ nɪɪ fan kan yɛgɛ nɪɪ ba tɪŋɛ fanɛ
iduu mʊ, ɪ bɔla Ɩbwaarɛ ansi mʊ, kanɪn
bɪrɛ Krisito man bɪla ɔ sʊ kyaarɛ sa fanɛ
kpini-kpini.
3 N bɪla n da fanɛ amu tɔ yɛ, ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba tɪn mʊ oduu mʊ, kanɪn
bɪrɛ ɪ dagaa maa buu nbara mʊ kpini.
4 Fanɛ mʊ nɪɪ fen biti fɛɛ fan buu nbara
mʊ, kɛ Ɩbwaarɛ o wu fɛɛ fanɛ ɪkpa i kyiigi
mʊ asɛ mʊ, fan barɪgɛ lɪɪ Krisito asɛ, nɪɪ
fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala
mʊ tɔ.
5 Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ, Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛgɛ nɪɪ an sʊ tamaa an
gyoo Ɩbwaarɛ ɔ kɔɔlɛ anɛ kyula fɛɛ, anɛ
ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
sʊ.
6 Lɪɪ fɛɛ, a maa buu Krisito Yesu falɛ mʊ,
an tɪŋɛ iduu-o, an man tɪŋɛ iduu-o, man
gyɛ ɪmʊ i tiri. Kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ yɛ
Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ kɪɪ yɛgɛ nɪɪ an
nyɛ kebiti sa abaa.
7 Naafɔɔ fan kyɪna fan yɪlɛ tɔ
danbɪrasa. Anɪmʊ i fun waa fanɛ nɪɪ fan
yɛgɛ kesintin ɔkpa mʊ kibuu?
8 N nyi fɛɛ man gyɛ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ
tɪɪ fanɛ yɛ fan ba waa mʊ lɛɛ mʊ, ɪ waa
kanɪn.
9 Fan nyiŋi fɛɛ, "Bodobodo inyifo
kɪfa-tinsa gbɛrɛɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ bodobodo
inyifo mʊ kpini i tin."
10 N kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ gyii fɛɛ, fan man
yɛ fan kyɛɛgɛ naa buu ɔkpa pʊpwɛ kʊ.
Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nyita fanɛ nfɛɛrɛ maŋa
mʊ, ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ gyɛ mʊ, Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ bɪɪtɛ mʊ kʊsʊ.
11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nɪɪ n kan
n kaapʊ yɛ iduu kɪtɪn ɪ gyɛ asɪn tirisa nɪn,
naafɔɔ mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ Gyiwu abi ba
san bɛɛ nyanla mɛ? Nɪɪ ɪ daa ɪ gyɛ kanɪn
nɪn, naafɔɔ Krisito kiwu oyu laasa sʊ asɪn
mʊ, man dɪn bɪya asɪn kʊ.
12 N biti fɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔɔrɔɔ fanɛ
lɪɪ iduu kɪtɪn sʊ mʊ, naafɔɔ ba lɛɛ bamʊ
awɛɛ tii bamʊ iduu kɪtɪn sʊ!
13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fanɛ
bɪrɛ, Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ fanɛ yɛgɛ nɪɪ fan nyɛ
fanɛ n-yɪɪ lɪɪ kanɪn Mosesi nbara kibuu
mʊ tɔ. Amaa fan man kan yɛgɛ fanɛ

n-yıı kınyɛ mʊ kı sa fanɛ ɔkpa, kɛ fanɛ kayıı-wʊlɛ kayalaga mʊ ki gyii fanɛ sʊ. Amaa fan taa kebiti sun abaa.
14 Mosesi nbara mʊ kpini ı lıı kɔnɔsa kʊlʊn tɔ mʊ nıı kıı tɔwɛ yɛ, "Biti fʊ bırısa fɛɛ fʊ n-yıı."
15 Nıı fan kan fan du fɛɛ ndʊnbwɛ nıı fen duŋi nıı fɛn larıgɛ abaa mʊ, fan baa fan da sʊ, man gyɛ kanın mʊ fen biti fan mɔɔ abaa.

Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ yɛ anɛ kayıı-wʊlɛ

16 Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan yɛgɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ ɔ kaapʊ fanɛ ɔkpa, kɛ fan man nyɛ buu fanɛ kayıı-wʊlɛ kayalaga.
17 Lıı fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı Kayaayu mʊ ii biti mʊ, mɛɛ kyına yɛ kʊtɔ mʊ nıı kayıı-wʊlɛ ıı yalaga mʊ, nıı kʊtɔ mʊ nıı kayıı-wʊlɛ ıı yalaga mʊ gbaa mɛɛ kyına yɛ kʊtɔ mʊ nıı Kayaayu mʊ ii biti mʊ. Bɛɛ kɔ yɛ abaa saŋa kʊmaa, ımʊ sʊ nıı ı bʊlʊn fɛɛ fan waa kʊtɔ mʊ nıı fen biti mʊ.
18 Amaa nıı fan yɛgɛ nıı Kayaayu mʊ kaapʊ fanɛ ɔkpa mʊ, kanın bırɛ fan man bʊ nbara mʊ kasɛ.
19 Kayıı-wʊlɛ asun libi ı mɛɛ baala. Ɪmʊ ıkʊ ı gyɛ kılıı okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, yɛ kıgyagaa ineesi, yɛ kabʊrʊkɔɔnɛ,
20 yɛ ıdakpa kusun, yɛ akpa-sın, yɛ kekisi, yɛ keluu, yɛ kayıı-basa, yɛ kınyɛ agbʊ, yɛ mɛ nkʊn n nyɛ, yɛ nbarıgɛ tɔ, yɛ nfɛɛrɛ kıfɛ fɛɛ mɛ nkʊn asın ı bʊrɔn.
21 Ɪkʊ mɔɔ ı gyɛ yɛ kensi payı libi, yɛ kata-bʊʊ, yɛ kensi-gyii kıbansa, yɛ alibi kʊmaa mʊ nıı i tii sʊ. N da fanɛ amu tɔ fɛɛ kanan mʊ nıı n wʊla da fanɛ amu tɔ mʊ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ tɛ falɛ kakyına tɔ mʊ, mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.
22 Amaa atɔ mʊ nıı Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ ıı yɛgɛ nıı asa bɛɛ waa mʊ ı gyɛ kebiti, yɛ kensi-gyii, yɛ keyuula, yɛ kenyiita, yɛ kʊwɛɛ kuwu, yɛ kıdanbırasa kıwaa, yɛ kesintin kigyii,
23 yɛ kıbwahn kıwaa, yɛ n-yıı kıkıta. Nbara kʊ man bʊ tɔ nıı ıı kɔ ii tii ınımʊ.
24 Bamʊ nıı ba gyɛ Krisito Yesu asa mʊ bırɛ, ba taa bamʊ alibi kayıı-wʊlɛ kayalaga yɛ kımʊ kɔkɔlɔ biti mʊ da mata oyu laasa mʊ sʊ mɔɔ ımʊ kpini.
25 Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ maa sa anɛ kakyına pʊpwɛ falɛ bırɛ, fan yɛgɛ kɛ ɔ gyankpaa anɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ tɔ.
26 Fan man yɛgɛ kɛ a kaapʊ anɛ n-yıı, kɛ a man waa anɛ bırısa ana agbʊ-sın, kɛ fan man kɔ abaa kɔkʊrʊkɔ.

6

Fan kyɛ abaa tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan tıyɛ alibi tɔ mʊ, fanɛ mʊ nıı fan buu Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ ɔkpa kyɛɛkyɛɛ sʊ mʊ, fan taa kebiti kyɛ mʊ tɔ, kɛ o bwii ba ɔkpa danbırasa mʊ sʊ. Amaa fan kıı fanɛ n-yıı sʊ danbırasa, kɛ Sıtaanɛ ɔ man nyɛ ɔkpa tʊʊ fanɛ gbaa fanɛ tɔ kıı.
2 Fan yɛgɛ fanɛ bırısa ana asın ı baa ı gyɛ fanɛ asın. Nıı fan kan waa kanın mʊ, ımʊ ıı kaapʊ fɛɛ fen gyii Krisito nbara nımʊ sʊ.
3 Nıı ɔkʊ kan fɛ nfɛɛrɛ yɛ ɔ gyɛ kʊtɔ kʊ, yɛgɛ ɔ man gyɛ sɛhn mʊ, ɛɛ pına mʊ n-yıı nın.
4 Ɔkʊmaa nımʊ ɔ kıı kanan mʊ nıı mʊ gbaa-gbaa mʊ awaasa i du. Nıı ı kan ı bʊrɔn mʊ, kanın bırɛ ɛɛ taalɛ kaapʊ mʊ n-yıı lıı mʊ awaasa mʊ sʊ, yɛgɛ ɔ man taa mʊ n-yıı kaala ɔkʊ lɛɛ.
5 Lıı fɛɛ ı dagaa ɔkʊmaa nımʊ maa sʊla mʊ gbaa-gbaa mʊ kasʊla.
6 Ɔkʊmaa mʊ nıı bɛɛ kaapʊ mʊ ab-waarɛsın mʊ, ı dagaa maa kyɛ mʊ ɔkaapʊpʊ mʊ tɔ, lıı atɔ danbırasa mʊ nıı ɔ sʊ mʊ.
7 Fan man pına fanɛ n-yıı. Ɔkʊ mɛɛ taalɛ sisii Ɪbwaarɛ. Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı nyımısa duu mʊ, kımʊ nıı ɛɛ tıŋɛ.
8 Ɔkʊmaa mʊ nıı ee duu kɛ o gyii mu alibi kayıı-wʊlɛ ansi mʊ, mʊ kayıı-wʊlɛ maŋa tɔ nıı ee biti ɔ tıŋɛ lewu, nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ee duu kɛ o gyii Kayaayu mu ansi mʊ, Kayaayu maŋa tɔ nıı ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa.
9 A man yɛgɛ kıdanbırasa kıwaa o fii anɛ, lıı fɛɛ nıı an man kan yɛgɛ ımʊ kıwaa mʊ, kakaakʊ an biti a ba gyii ımʊ tɔnɔ.
10 Ɪmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı an nyɛ ımʊ ɔkpa falɛ, fan yɛgɛ kɛ a waa kıdanbırasa sa asa kpini, fɔnfɔn bamʊ nıı ba gyɛ anɛ bırısa ana akɔɔlɛ-gyipu mʊ.

Laalaalʋwɛ kumu tɔ kɪda

11 Yɛ fan wu akyʋrɔɔ-bi lala nɪmʋ? Mɛ
gbaa-gbaa mɛ kɪbaa nɪɪ n taa kyʋrɔɔ ɪmʋ
nfɪɪ bɪya fanɛ!
12 Bamʋ nɪɪ bee biti yɛ asa ba wu bamʋ
ifuli sʋ kɪdanbɪrasa mʋ, ɪɪ nyan fanɛ yɛ
fan tɪŋɛ fanɛ iduu. Kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ bɛɛ
waa kanɪn ɪ gyɛ yɛ, be mee biti ba tɔwɛ
Krisito kelewu oyu laasa mʋ sʋ asɪn, kɛ
ɔkʋ nyanla bamʋ.
13 Halɪɪ Gyiwu abi ba maa buu iduu
kɪtɪn gbaa mʋ, be mee buu Gyiwu abi
nbara mʋ. Amaa bee biti yɛ fan tɪŋɛ fanɛ
iduu, kɛ ba nyɛ kaapʋ bamʋ n-yɪɪ yɛ fan
nu bamʋ katɔwɛ.
14 Amaa mɛ bɪrɛ, n mɛɛ kaapʋ mɛ n-yɪɪ,
amɔɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kelewu
oyu laasa mʋ sʋ nkʋn, nɪɪ kɪmʋ sʋ nɪɪ
dulinyaa atɔ man gyɛ sɛhn mi ansi sʋ, nɪɪ
ngbaa n man bɪla n gyɛ sɛhn dulinyaa tɔ.
15 Nɪɪ nyɪmɪsa tɪn oduu oo, ɔ man tɪn
oduu nɪn oo, man gyɛ ɪmʋ i tiri. Kʋtɔ
mʋ nɪɪ ki tiri mʋ ɪ gyɛ fɛɛ Krisito sa anɛ
kɪbaabʋtɔ pʋpwɛ.
16 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba sʋ kɪbaabʋtɔ pʋpwɛ
nɪɪ bee buu ɪmʋ asɪn mʋ, Ɪbwaarɛ keyu-
ula yɛ mʋ kʋwɛɛ kuwu i bun bamʋ sʋ, yɛ
bamʋ nɪɪ ba gyɛ mʋ lɛɛ mʋ kpini sʋ.
17 Lɪɪ ndaga ɪɪ sʋ ii kpee mʋ, ɔkʋ ɪ
gyɛ ɔkʋ ɔ man bɪla sa mɛ tɔɔrɔɔ, lɪɪ fɛɛ
alɔpanɛ mʋ nɪɪ n nyɛ lɪɪ Yesu sʋ mʋ, ɪɪ
kaapʋ fɛɛ n gyɛ mʋ lɛɛ.
18 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala mʋ kɪ
baa kɪ bʋ fanɛ kpini asɛ. Amen.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Efeso abi

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ lɪɪ Ibwaarɛ kebiti sʊ
nɪɪ n ba waa Krisito Yesu osunpu mʊ, ɪ
kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n bɪya fanɛ mʊ nɪɪ
fan gyɛ Ibwaarɛ asa, nɪɪ fan kɔɔlɛ Krisito
Yesu gyii kesintin tɔ, nɪɪ fan bʊ Efeso kadɛ
tɔ mʊ.
2 Anɛ-Sɛ Ibwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ
kayɪɪ-yuuli.

Ibwaarɛ bɔla Krisito sʊ waa anɛ kusee

3 Fan yɛgɛ a fwaala Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ
gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito Mʊ-Sɛ. Kpalɪ
fɛɛ a maa waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito mʊ,
Ibwaarɛ taa kusee kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ bʊ mʊ
ayɛ sʊsʊ mʊ bwaala anɛ.
4 Pɔyɪ kɛ Ibwaarɛ ɔ tʊʊ dulinyaa mʊ,
ɔ bɔla anaa Krisito kɪwaa kʊkʊlʊn mʊ sʊ
lɛɛ anɛ waa mʊ lɛɛ, kɛ a ba waa asa mʊ
nɪɪ a man sʊ alibi abɛɛ asɪn pwɪɪsa kʊ mʊ
asɛ. Lɪɪ kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ sʊ mʊ,
5 o ŋmina yɪla yɛ, bɔla Yesu Krisito sʊ
mʊ, ee biti ɔ taa anɛ biliŋi mu-bii ana.
Inɪmʊ ɪ gyɛ mʊ kɔkɔlɔ biti.
6 Imʊ sʊ fan yɛgɛ an yɪn Ibwaarɛ, lɪɪ fɛɛ
mʊ kabwaala damantɛ mʊ sʊ mʊ, ɔ bɔla
mu-Bii bitisa mʊ sʊ bwaala anɛ atɔ kpini.
7 Lɪɪ mu-Bii Yesu nkalan mʊ nɪɪ ɔ
kyɛɛgɛ mʊ sʊ mʊ, an nyɛ anɛ n-yɪɪ fɛɛ
Ibwaarɛ maa taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, nɪɪ lɪɪ
mʊ kabwaala lala mʊ sʊ mʊ,
8 ɔ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ kanyaasɪn yɛ kinyi.
9 Asɪn baalasa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ ŋmina
yɪla mʊ, nbɪɪnbɪɪ ɔ lɛɛ ɪmʊ kaapʊ anɛ.
Imʊ nɪɪ o ŋmina kpini yɪlɛ Yesu Krisito
sʊ lɪɪ koo dɪdaa kanan mʊ nɪɪ ee biti.
10 Asɪn mʊ nɪɪ Ibwaarɛ ŋmina yɪla mʊ,
nɪɪ ɪmʊ saŋa kyɛɛkyɛɛ kan fʊʊ mʊ, ee biti
ɔ taa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ sʊsʊ yɛ
kasɛ sʊ bʊga tɔ, kɛ Krisito ɔ waa ɪmʊ kpini
kumu.
11 Ibwaarɛ ɪ yɛgɛ nɪɪ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ ɪ
waa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla ŋmina yɪla,
nɪɪ ɪ gyɛ mʊ nfɛɛrɛ mʊ. Nɪɪ anaa Krisito
kɪwaa kʊkʊlʊn sʊ mʊ, ɔ wʊla lɛɛ anɛ lɪɪ
koo npiili asɛ yɛ a ba waa mʊ asa lɪɪ mu
kebiti mʊ nɪɪ ɔ wʊla ŋmina yɪla mʊ sʊ.
12 Saamʊ, anɛ mʊ nɪɪ an gyankpaa an
sʊ tamaa Krisito tɔ mʊ, a yɪn Ibwaarɛ
bʊnyaa mʊ.
13 Kanɪn nɪɪ i du sa fanɛ. Saŋa mʊ nɪɪ
fan nu kesintin asɪn mʊ nɪɪ ɪ gyɛ asɪn
danbɪrasa, nɪɪ ɪ bɪya fanɛ kamɔlɪgɛ mʊ,
fan kɔɔlɛ Krisito gyii, nɪɪ Ibwaarɛ taa
mu keduligi gyaga fanɛ sʊ. Kɪmʊ ɪ gyɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ ɔ wʊla da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yɪla yɛ ee biti ɔ sa fanɛ mʊ.
14 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ
Ibwaarɛ taa yɪla kasɛ, fɛɛ an biti a nyɛ
kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti
ɔ sa mʊ asa mʊ. Inɪmʊ ɪ gyɛ anɛ tamaa
fɛɛ anɛ mʊ nɪɪ an gyɛ mʊ lɛɛ mʊ, an biti
an nyɛ anɛ n-yɪɪ. Fan yɛgɛ a yɪn Ibwaarɛ
bʊnyaa mʊ.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ-kʊlɛ

15 Falɛ sʊ, lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ n nu fanɛ
kɪkɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii, yɛ fanɛ kebiti
mʊ nɪɪ fan sʊ sa Ibwaarɛ asa mʊ,
16 n man yɛgɛ afwaala kɪtaa sa Ibwaarɛ
mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ lɪɪ fanɛ sʊ. Nɪɪ n
nyiŋi fanɛ sʊ,
17 n kʊlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ bʊnyaa wuya mʊ
yɛ, ɔ sa fanɛ mʊ Kayaayu mʊ nɪɪ kii biti kɪ
sa fanɛ kanyaasɪn, kɛ ɔ lɛɛ Ibwaarɛ kaapʊ
fanɛ, kɛ fan nyɛ bɪɪ mʊ danbɪrasa.
18 N bɪla n kʊlɛ Ibwaarɛ fɛɛ o bugi fanɛ
nfɛɛrɛ tɔ, kɛ fan nyɛ bɪɪ tamaa mʊ nɪɪ ɔ
tɪɪ fanɛ kɪmʊ sʊ mʊ, yɛ bʊnyaa kapatɪyɛ
kparɛ mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti
ɔ sa mʊ asa mʊ.
19 N kʊlɛ mʊ yɛ ɔ yɛgɛ fan bɪɪ mʊ ɔlɔn
kparɛ mʊ nɪɪ ɔ taa waa anɛ mʊ nɪɪ an
kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ tɔ. Ɔlʊn lala nɪmʊ man
sʊ bɪrɪsa,
20 nɪɪ ɔlʊn maŋa nɪɪ Ibwaarɛ lɛɛ kaapʊ
Krisito tɔ fɛɛ maa kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ, nɪɪ
ɔ taa mʊ kyɪna mʊ kɪbaa gyisa sʊ sʊsʊ.
21 Nɪɪ Krisito ii gyii kuwura awura yɛ
alʊnpʊ yɛ kɪnyɪn kigyii yɛ anyɪrɪpɛ kpini
sʊ. Nɪɪ ɔ sʊ ɔlʊn kparɛ ɔ kyɔ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ kɪ sʊ kɪtɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ yɛ
kɪmʊ nɪɪ kii biti kɪ ba ba mʊ tɔ.
22 Nɪɪ Ibwaarɛ taa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ
waa Krisito kasɛ, nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ ba waa
kumu sa mʊ kʊbʊ mʊ kʊtɔ kʊmaa tɔ.

23 Kʊbʊ mʊ kpini ɪ gyɛ Krisito
kayɪɪ-wʊlɛ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ kumu sa
kayɪɪ-wʊlɛ mʊ, nɪɪ mʊ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ ɪɪ lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ ɔkpa
kʊmaa nɪmʊ sʊ.

2

Yesu tɔ nɪɪ an nyɛ nkpa

1 Fanɛ fanɛ naafɔɔ fan kyɪna fan du nɪn
fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba wu mʊ,* lɪɪ fɛɛ fan waa
Ibwaarɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn yɛ alibi.
2 Kanɪn saŋa maŋa fanɛ kakyɪna tɔ mʊ,
fan kyɪna fan buu dulinyaa nɪmʊ awaasa,
nɪɪ fan buu n-yaayu libi kpini owura mʊ
nɪɪ ɔ bʊ asa tɔ ee sun kusun nbɪɪnbɪɪ, nɪɪ
be mee nu bɛɛ sa Ibwaarɛ mʊ.
3 Anɛ kpini an kyɪna an du fɛɛ bamʊ
saŋa kʊ tɔ, yɛgɛ an bʊ anɛ kayɪɪ-wʊlɛ
kɪpɪrɛ tɔ, nɪɪ an buu ɪmʊ kayalaga yɛ kʊtɔ
mʊ nɪɪ anɛ nkɔlɔ ii biti mʊ. Naafɔɔ anɛ
kpini an tii bamʊ nɪɪ Ibwaarɛ kʊsʊ bɪɪtɛ
dɛ o gyoo bamʊ mʊ sʊ.
4 Amaa lɪɪ Ibwaarɛ kebiti lala mʊ nɪɪ ɔ
sʊ sa anɛ yɛ mʊ kʊwɛɛ kuwu kʊkyɔ mʊ
sʊ mʊ,
5 anɛ mʊ nɪɪ an kyɪna an du fɛɛ asa mʊ
nɪɪ ba waa Ibwaarɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ, ɔ
bɔla Krisito sʊ sa anɛ nkpa. Lɪɪ Ibwaarɛ
kabwaala mʊ sʊ nɪɪ fan nyɛ kamɔlɪgɛ.
6 Anaa Krisito Yesu kɪwaa kʊkʊlʊn sʊ
mʊ, ɪ waa fɛɛ Ibwaarɛ bʊga kʊsaa anaa
Yesu lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ ɔ sa anɛ ɔkyɪnakpa
Yesu asɛ sʊsʊ,
7 kɛ ɔ taa lɛɛ kaapʊ saŋa kʊmaa nɪmʊ
tɔ fɛɛ mʊ kabwaala yɛ kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ
sa anɛ mʊ, ba mɛɛ taalɛ taa kaala sɛhn,
lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu Krisito waa mʊ sʊ.
8 Lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ kabwaala mʊ sʊ nɪɪ ɔ
mɔlɪgɛ fanɛ kpalɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ, nɪɪ
ɪ man gyɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ awaasa sʊ,
ɪ gyɛ Ibwaarɛ kakɛɛ nɪn.
9 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɔkʊ kusun sunsa sʊ nɪɪ
ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ, kɛ ɔkʊ ɔ man nyɛ kaapʊ
mʊ n-yɪɪ.
10 Lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ waa anɛ asa pʊpwɛ,
nɪɪ anaa Krisito Yesu kɪwaa kʊkʊlʊn sʊ
mʊ, ɔ tʊʊ anɛ yɛ a waa atɔ danbɪrasa, mʊ
nɪɪ ɔ wʊla lɔŋɔ yɪla anɛ yɛ an waa mʊ.

Bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii mʊ kpini ba waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito

11 Imʊ sʊ fanɛ mʊ nɪɪ fan man gyɛ
Gyiwu abi kakʊʊgɛ tɔ mʊ, Gyiwu abi mʊ
bɛɛ tɪɪ fanɛ yɛ, "bamʊ nɪɪ ba man tɪŋɛ
iduu," nɪɪ bɛɛ tɪɪ bamʊ n-yɪɪ yɛ, "iduu
atɪŋɛpʊ." (Amaa ɪnɪmʊ ɪ gyɛ nyɪmɪsa
awaasa mʊ nɪɪ ba waa ɪmʊ kayɪɪ-wʊlɛ sʊ
nɪn).
12 Fan nyiŋi fɛɛ kanɪn saŋa maŋa mʊ,
fan man tii Krisito sʊ, fan kyɪna fan gyɛ
afɔ kyilim nɪɪ fan man tii Isɪrayɪ abi mʊ
sʊ, nɪɪ fan man tii katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɪla mʊ sʊ, fan
man nyi Ibwaarɛ nɪɪ fan man sʊ tamaa.
13 Amaa nbɪɪnbɪɪ fanɛ mʊ nɪɪ naafɔɔ
fan kyɪna fan bʊ kata yɛ Ibwaarɛ mʊ,
fanaa Krisito fan waa kʊkʊlʊn, nɪɪ lɪɪ mʊ
nkalan kɪkyɛɛgɛ mʊ sʊ mʊ, Ibwaarɛ bɪɪtɛ
fanɛ tiri mʊ tɔ.
14 Lɪɪ fɛɛ Yesu gbaa-gbaa ɪ bɪya anɛ
keyuula nɪɪ mʊ ɪ taa Gyiwu abi yɛ bamʊ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ bʊga waa
asa kʊlʊn. Nɪɪ ɔ lɛɛ kekisi mʊ nɪɪ kɪ
barɪgɛ bamʊ nsana fɛɛ kɪbandɪyɛ mʊ tʊʊ.
15 Ɔ taa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ waa saraga
tɪn Gyiwu abi nbara mʊ kibuu yɛ ɪmʊ
kɪkaapʊ, kɛ ɔ nyɛ taa asa yiri ntun nnyɔ
mʊ bʊga waa asa kʊlʊn yɛ mʊ Krisito. Ɔ
waa kanɪn nɪn bɪya keyuula.
16 Nɪɪ lɪɪ mʊ kelewu oyu laasa mʊ sʊ
mʊ, o nyita kekisi mʊ nɪɪ kɪ bʊ bamʊ
nsana mʊ, nɪɪ ɔ waa bamʊ kʊkʊlʊn. Nɪɪ
lɪɪ mʊ kelewu mʊ sʊ mʊ, ɔ lɔŋɔ bamʊ yɛ
Ibwaarɛ nsana.
17 Imʊ sʊ Krisito ba, nɪɪ ɔ ba tɔwɛ
keyuula asɪn danbɪrasa mʊ sa fanɛ mʊ nɪɪ
fan kyɪna fan bʊ kata yɛ Ibwaarɛ mʊ, yɛ
Gyiwu abi mʊ nɪɪ ba bʊ tiri Ibwaarɛ mʊ.
18 Nbɪɪnbɪɪ lɪɪ Krisito sʊ mʊ, anɛ mʊ nɪɪ
an gyɛ Gyiwu abi yɛ bamʊ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʊ kpini, an taalɛ bɔla
Kayaayu kʊlʊn mʊ sʊ ba Ɔsɛ Ibwaarɛ asɛ.
19 Kanɪn sʊ, fanɛ mʊ nɪɪ fan man gyɛ
Gyiwu abi mʊ, fan man bɪla fan gyɛ afɔ
kyilim yɛ ndɛndɛmandɛ abi, amaa fanaa
Ibwaarɛ asa fan gyɛ ndɛ-bii yɛ Ibwaarɛ
kɪkpaara sʊ asa nɪn,

* **2:1 2:1** Naafɔɔ bamʊ alibi ɪ barɪgɛ ba maa Ibwaarɛ nkpa wuya mʊ nsana.

20 nıı fan du nın fɛɛ ɔpɔrɛ mʊ nıı ba
pɔyı gyaga kisibi mʊ nıı kı gyɛ Krisito
asunpu yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ sʊ mʊ,
nıı Krisito Yesu gbaa-gbaa ı gyɛ kımʊ
kıbɔntɔnbʊlɔntɔ kubuu kparɛ mʊ.
21 Nıı mʊ ıı sʊ obu mʊ katın kʊmaa
nımʊ bʊga tɔ, nıı ɛɛ yɛgɛ nıı kii dii sʊsʊ
kı ba waa kabwaarɛ-sunkpa kyırɛkyırɛ sa
Ɔnyırıpɛ mʊ.
22 Fanaa Krisito kıwaa kʊkʊlʊn sʊ mʊ,
fanɛ mʊ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi nıı
fan kɔɔlɛ gyii mʊ, Ɩbwaarɛ taa fanɛ bʊga
yɛ asansa mʊ, kɛ fan ba waa mʊ Kayaayu
mʊ ɔkyınakpa.

3

Pɔɔlı lɛɛ Ɩbwaarɛ asın baalasa mʊ sa Krisito abuupu

1 Lıı falɛ sʊ, mɛ Pɔɔlı, mʊ nıı ba tii mɛ
obu Krisito Yesu sʊ, lıı Krisito asın mʊ
nıı n tɔwɛ n sa fanɛ mʊ nıı fan man gyɛ
Gyiwu abi mʊ sʊ mʊ, n kʊlɛ Ɩbwaarɛ n sa
fanɛ.
2 Kesintin tɔ fan nu yɛ Ɩbwaarɛ kab-
waala mʊ sʊ nıı ɔ taa kusun nımʊ sa mɛ
lıı fanɛ sʊ.
3 Ɩmʊ ı gyɛ asın baalasa, nıı Ɩbwaarɛ
lɛɛ kaapʊ mɛ fɛɛ kanan mʊ nıı n wʊla
kyʊrɔɔ ımʊ gbɛrɛɛ yıla mʊ.
4 Nıı fan kan kalɛ ımʊ mʊ, fen biti fan
taalɛ wu fɛɛ n nu asın baalasa lıı Krisito
sʊ mʊ kasɛ.
5 Saamʊ dıdaa mʊ, Ɩbwaarɛ man lɛɛ
asın maŋa kaapʊ dıdaa asa mʊ, amaa
nbıınbıı bırɛ ɔ bɔla mʊ Kayaayu mʊ
sʊ lɛɛ kanın asın baalasa maŋa kaapʊ
Krisito asunpu yɛ atɔwɛpʊ mʊ nıı ɔ lɛɛ
mʊ.
6 Asın baalasa mʊ ı gyɛ yɛ, lıı asın
danbırasa mʊ sʊ mʊ, bamʊ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi mʊ bee biti ba ba nyɛ
kusee damantɛ mʊ bʊga tii Gyiwu abi mʊ
sʊ, nıı bamʊ kpini bee biti ba baa ba
gyɛ asa kʊlʊn, kɛ ba nyɛ kusee atɔ mʊ
nıı Ɩbwaarɛ bɔla Krisito Yesu sʊ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yıla mʊ.
7 Ɩbwaarɛ bwaala mɛ, lıı mʊ ɔlʊn kusun
mʊ sʊ waa mɛ asın danbırasa nımʊ
osunpu.
8 Halıı n maa man fʊʊ Ɩbwaarɛ asa mʊ
tɔ kalʊwɛ asɛ gbaa mʊ, Ɩbwaarɛ taa asın
danbırasa mʊ kıtɔwɛ bwaala mɛ yɛ, n
tɔwɛ Krisito kusee mʊ nıı ɔkʊ mɛɛ taalɛ
taa kala sɛhn mʊ, sa bamʊ nıı ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ.
9 Nıı Ɩbwaarɛ taa waa mɛ kabaa tɔ yɛ,
n yɛgɛ ɔkʊmaa nımʊ o wu kanan mʊ nıı
asın baalasa nımʊ ii sun kusun. Saamʊ
dıdaa mʊ, Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tʊʊ kʊtɔ
kʊmaa nımʊ mʊ taa asın mʊ baala,
10 kɛ nbıınbıı nımʊ ɔ nyɛ bɔla Krisito
kʊbʊ mʊ sʊ lɛɛ mʊ kanyaasın damantɛ
kʊkwıı-kʊkwıı mʊ kaapʊ nbɔɔ yɛ awura
yɛ alʊnpʊ mʊ nıı ba bʊ sʊsʊ mʊ.
11 Ɔ waa ınımʊ fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ wʊla
ŋmina yıla lıı npiili asɛ mʊ, nıı ɔ bɔla
anɛ-Nyırıpɛ Krisito Yesu sʊ waa kanın.
12 Lıı a maa waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito,
nıı an kɔɔlɛ mʊ gyii sʊ mʊ, an taalɛ yılɛ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ kınyın tɔ yɛgɛ a man sʊ
kufuu.
13 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man yɛgɛ
fanɛ abaa ı yɔɔ, lıı awʊrʊfɔ mʊ nıı n wu
fanɛ sʊ falɛ. Ɩnımʊ ii biti ı bıya fanɛ tɔnɔ.

Pɔɔlı kabwaarɛ-kʊlɛ sa Krisito abi mʊ nıı ba bʊ Efeso

14 Nıı n kan fɛ nfɛɛrɛ lıı atɔ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ waa sa fanɛ falɛ mʊ, n muŋa mɛ
amulii sʊ n kʊlɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ n sa fanɛ.
15 Mʊ tɔ nıı yiri kʊmaa mʊ nıı kı bʊ
kasɛ sʊ yɛ ımʊ nıı ı bʊ sʊsʊ mʊ kpini ı
lıı.
16 N kʊlɛ Ɩbwaarɛ yɛ, lıı mʊ bʊnyaa
kparɛ mʊ tɔ mʊ, ɔ bɔla mʊ Kayaayu mʊ
sʊ, waa fanɛ kala ana ɔlʊn gaa.
17 Mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ı gyɛ yɛ, lıı fanɛ
kıkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Krisito ɔ ba kyına fanɛ
nkɔlɔ tɔ. Nıı n bıla n kʊlɛ yɛ, fan nyɛ ilin
kɛ fan yılɛ fanɛ kebiti tɔ kenken,
18 kɛ fan naa Ɩbwaarɛ asa mʊ kpini fan
nyɛ ɔlʊn nu Krisito kebiti mʊ nıı kı man
sʊ ɔkaa nıı kı man sʊ bırısa mʊ kasɛ.
19 Halıı ı maa bʊ tɔ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ
nu Krisito kebiti mʊ kasɛ lʊwɛ gbaa mʊ,
n kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ yɛgɛ fan nu kebiti
mʊ kasɛ, kɛ fanɛ kıbaabʊtɔ kı baa ki du
fɛɛ mʊ lɛɛ mʊ gbaa-gbaa.
20 Fan yɛgɛ a yın Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ mʊ
ɔlʊn mʊ nıı ii sun kusun anɛ tɔ mʊ sʊ
mʊ, ɛɛ taalɛ waa atɔ damantɛ ɔ kyɔ ımʊ
nıı an kʊlɛ mʊ, yɛ ımʊ nıı a mɛɛ fɛ ımʊ
nfɛɛrɛ gbaa mʊ.

21 Nıı lıı Krisito Yesu sʊ mʊ, mu abuupu
mʊ kpini ba taa bʊnyaa bɛɛ sa Ɩbwaarɛ lıı
ndaga ıı sʊ ii kpee naa fʊʊ saŋa mʊ nıı ı
man sʊ ɔkaa. Amen!

4

Krisito kʊbʊ mʊ gyɛ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn nın

1 Kanın sʊ, mɛ mʊ nıı ba tii mɛ obu
kpalı kusun mʊ nıı n sun n sa Ɔnyırıpɛ
mʊ sʊ mʊ, n kʊlɛ fanɛ yɛ, fan kyına
kakyına mʊ nıı kı dagaa yɛ kıtıı mʊ nıı
ɔ tıı fanɛ ba waa mʊ lɛɛ mʊ.
2 Fan baa fɛn bıya fanɛ n-yıı kasɛ, kɛ
fan baa fen du bɔhn, yɛgɛ fan sʊ kenyiita,
nıı lıı kebiti sʊ mʊ fan man taa abaa asın
waa fanɛ nkɔlɔ tɔ.
3 Fan bɔla fanɛ kayıı yuuli mʊ nıı kı
bʊga fanɛ mʊ sʊ kpan fanɛ n-yıı kıtaa
kɔnɔ kʊlʊn mʊ nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ
sa fanɛ mʊ tɔ kenken.
4 Anɛ kpini an gyɛ fɛɛ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn
nın, nıı Kayaayu kʊlʊn kpen nıı an sʊ, fɛɛ
kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ tıı anɛ ba tamaa
kʊlʊn tɔ mʊ.
5 An sʊ Ɔnyırıpɛ kʊlʊn nın, yɛ
kıkɔɔlɛ-gyii kʊlʊn, yɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee
kʊlʊn.
6 An sʊ Ɩbwaarɛ kʊlʊn mʊ nıı ɔ gyɛ anɛ
kpini Ɔsɛ. Mʊ ı gyɛ anɛ kpini Ɔnyırıpɛ, ɛɛ
bɔla anɛ kpini sʊ ee sun kusun, nıı ɔ bʊ
anɛ kpini nkɔlɔ tɔ.
7 Amaa Krisito taa mʊ kabwaala nkɛɛ
mʊ sa anɛ ɔkʊmaa nımʊ, fɛɛ kanan mʊ
nıı ɔ barıgɛ tɔ yıla mʊ.
8 Fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
"Ɔ maa dii kpee sʊsʊ legelege mʊ,
ɔ taa bamʊ nıı ɔ kɔ nyɛ mʊ kpee
nıı ɔ kɛɛ asa atɔ damantɛ."
9 Maa tɔwɛ yɛ, "Ɔ maa dii kpee sʊsʊ
legelege" mʊ, kımʊ kasɛ ı gyɛ nɛnɛ?
Kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ pɔyı kɛ o dii kpee sʊsʊ
mʊ, ɔ wʊla lıı sʊsʊ nın ba kasɛ sʊ, kasɛ
tɔ kasɛ tɔ.
10 Ɔmʊ nıı ɔ kpılıgɛ ba kasɛ sʊ mʊ, ı gyɛ
ɔmʊ nıı o dii kpee sʊsʊ mʊ. O dii kpee
sʊsʊ-sʊsʊ abwaarɛ-wʊlɛ kamaa, kɛ ɔ nyɛ
ɔ bʊ kasɛ sʊ yɛ sʊsʊ katın kʊmaa.
11 Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ sa nkɛɛ. Ɔ lɛɛ
akʊ waa mu asunpu, nıı ɔ waa akʊ
mʊ atɔwɛpʊ, ɔ waa akʊ asın danbırasa
atɔwɛpʊ, nıı ɔ waa akʊ mɔɔ agyankpaapʊ
yɛ akaapʊpʊ.
12 Krisito waa bamʊ kanın nın kɛ ba
nyɛ lɔŋɔ Ɩbwaarɛ asa ba waa Krisito
kusun mʊ, kɛ mʊ kʊbʊ mʊ nıı kı gyɛ mʊ
kayıı-wʊlɛ mʊ kı nyɛ kıı dan kıkɔɔlɛ-gyii
tɔ,
13 naa fʊʊ fɛɛ anɛ kpini an nyɛ kɔnɔ
kʊlʊn kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ, kɛ a bıı Ɩbwaarɛ
mu-Bii mʊ, kɛ a dan danbırasa naa lʊwɛ
fɛɛ Krisito kudubi mʊ.
14 Saamʊ an man bıla an gyɛ nbii
kɛ asa ba nyɛ taa antıŋɛsa kıkaapʊ yɛ
kigolongolon kɔnɔ tɔ kɔn pına anɛ kɛ anɛ
nfɛɛrɛ ı baa i du fɛɛ afuu ımaa da nıı apaa
i kyenkpen tɔ mʊ.
15 Amaa a taa kebiti tɔwɛ kesintin asın
mʊ, kɛ a dan ba waa fɛɛ Krisito ɔkpa
kʊmaa nımʊ sʊ, nıı mʊ ı gyɛ kumu mʊ.
16 Krisito sʊ nıı kayıı-wʊlɛ abaafʊn-abaafʊn
mʊ ı kyaa abaa sʊ, nıı ıkyagakpa mʊ
ıı kıtaa abaafʊn mʊ bʊga abaa tɔ. Ɩmʊ
sʊ nıı kıbaafʊn kʊmaa nımʊ waa kımʊ
kusun yɛ ɔdan mʊ, kayıı-wʊlɛ mʊ kpini
ıı dan nıı ıı nyɛ ɔlʊn kebiti tɔ.

Fan lıı fanɛ ıkpa dıdaa tɔ kɛ fan biliŋi asa pʊpwɛ

17 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ ınımʊ, nıı n yılɛ
ımʊ sʊ Ɔnyırıpɛ kıtıı tɔ yɛ, fan man kyına
fɛɛ bamʊ nıı be mee sun Ɩbwaarɛ mʊ.
Falɛ asa nfɛɛrɛ ı man sʊ kyaarɛ.
18 Kitentenbiri ki bun bamʊ nfɛɛrɛ sʊ,
nıı ba mɛɛ yɛ ba nyɛ nkpa mʊ nıı
Ɩbwaarɛ sʊ ɛɛ sa mʊ, lıı bamʊ kıman nyi
yɛ bamʊ nkɔlɔ ɔsıı mʊ sʊ.
19 Lıı kanan mʊ nıı ipeeli ı man bıla
ı bʊ bamʊ ansi sʊ mʊ, ba taa bamʊ
kayıı-wʊlɛ bɛɛ waa asın gyaga kʊmaa
nımʊ mʊ nıı i gyii bamʊ amu.
20 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ, man gyɛ ınımʊ
nıı fan bıila lıı Krisito sʊ.
21 N nyi fan maa nu mʊ sʊ, nıı ba kaapʊ
fanɛ kesintin asın mʊ nıı ı bʊ Yesu tɔ mʊ.
22 Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ fanɛ kakyına dıdaa
mʊ fɔyı. Kakyına dıdaa mʊ kayalaga daa
kyına ıı pına fanɛ nın, nıı ii nyita fanɛ.
23 Nıı ı dagaa fanɛ nkɔlɔ yɛ fanɛ nfɛɛrɛ
kpini i waa apʊpwɛ,
24 kɛ fan kyına kakyına pʊpwɛ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ tʊʊ kımʊ nıı ımʊ ıkpa i kyiigi,

nıı i du kyırɛkyırɛ, nıı ı gyɛ Ɩbwaarɛ keduli mʊ.
25 Ɩmʊ sʊ fanɛ ɔkʊmaa nımʊ ɔ yɛgɛ atıŋɛsa, kɛ fan baa fen gyii kesintin fɛn sa fanɛ bırısa ana. Lıı fɛɛ anɛ kpini an gyɛ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn asa nın.
26 Nıı ɔkʊ kan nyɛ agbʊ mʊ, ɔ man yɛgɛ mʊ agbʊ mʊ ı yɛgɛ ɔ waa alibi, nıı ɔ man kyaga agbʊ mʊ sʊ naa tıyɛ kyɔwɛ.
27 Kɛ ɔ man sa Sıtaanɛ ɔkpa kpini-kpini.
28 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kyına ee yuuri mʊ, ɔ man bıla yuuri, amaa ɔ taa mʊ abaa sun kusun mʊ nıı kı sʊ tɔnɔ, kɛ ɔ nyɛ ıkʊ kyɛ atiripu tɔ.
29 Fan man yɛgɛ ntɔwɛ libi kʊ ı lıı fanɛ nnɔ tɔ, amɔɔ nkyɛtɔ ntɔwɛ mʊ nıı ii kpiya asa ansi tɔ, nıı bɛɛ nyɛ bamʊ atɔ tirisa mʊ. Saamʊ bamʊ nıı bee nu mʊ, ba nyɛ-nyɛ fanɛ katɔwɛ mʊ tɔnɔ.
30 Fan man waa kɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kɔkɔlɔ o nyita mʊ. Lıı fɛɛ Kayaayu maŋa nıı Ɩbwaarɛ taa dulugi fanɛ kaapʊ fɛɛ, mʊ asa ı gyɛ fanɛ sa Kakɛ lala mʊ nıı ee biti ɔ mɔlıgɛ fanɛ mʊ.
31 Fan man bıla yɛgɛ asın ı kɔ fanɛ, abɛɛ fan taa asın waa fanɛ nkɔlɔ tɔ, abɛɛ fan nyɛ agbʊ. Fan man pʊntɛ abaa sʊ, abɛɛ fan saalɛ abaa, abɛɛ fan kisi abaa ıkpa kʊkwıı-kʊkwıı sʊ.
32 Amaa fan baa fɛn waa abaa kıdanbırasa, kɛ fan baa fan su asa kʊwɛɛ, kɛ fan baa fan sʊ alibi fɛn kɛɛ abaa fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ bɔla Krisito sʊ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ mʊ.

5

Fan kyına kıŋmaŋɛsa mʊ tɔ

1 Kpalı fan maa gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii ana mʊ nıı ee biti fanɛ gaa sʊ mʊ, fan kasɛ Ɩbwaarɛ tɔ.
2 Fan nyɛ kebiti sa abaa fanɛ kakyına tɔ, fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito nyɛ kebiti sa anɛ, nıı ɔ taa mʊ n-yıı lɛɛ saraga nıı o wu fwıı anɛ alibi, nıı kanın saraga mʊ ii lii fen femm* nıı kıı bɔla Ɩbwaarɛ ansi mʊ.
3 Lıı fan maa gyɛ Ɩbwaarɛ asa sʊ mʊ, ı man dagaa ɔkʊ maa nu fɛɛ kanyın abɛɛ kakyıı biti kıgyagaa, abɛɛ ineesi ıkʊ, abɛɛ onsi-payı libi kʊ ı baa ı bʊ fanɛ tɔ.
4 Nıı ı man dagaa fan maa tɔwɛ ineesi asın, abɛɛ amelensi-sın, abɛɛ agyaga-sın, amaa fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.
5 Fan dan fen nyi kesintin tɔ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa kakyıı abɛɛ kanyın biti kıgyagaa, abɛɛ ineesi asın, abɛɛ onsi-payı libi mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Krisito maa Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Onsi-payı libi du nın fɛɛ kusun ıdakpa mʊ.
6 Lıı fɛɛ falɛ atɔ nımʊ sʊ nıı Ɩbwaarɛ agbʊ ii biti ı ba bamʊ nıı ba waa mʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ sʊ. Ɩmʊ sʊ fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ taa ntɔwɛ kıyan pına fanɛ,
7 kanın sʊ faa naa kanın asa maŋa fan man bʊga waa sɛhn.
8 Fanɛ gbaa fanɛ kitentenbiri kı kyına kı bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ nın, amaa nbıınbıı bırɛ fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ asa sʊ mʊ, kaŋmaŋɛ bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ nın. Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ fanɛ kakyına tɔ ı kaapʊ fɛɛ fan gyɛ ıŋmaŋɛsa mʊ tɔ asa.
9 Lıı fɛɛ ıŋmaŋɛsa nımʊ ı bıya kıdanbırasa kıwaa yɛ ıkpa kikyiigi yɛ kesintin kigyii.
10 Kɛ fan waa aniya waa kʊtɔ mʊ nıı kıı bɔla Ɩbwaarɛ ansi.
11 Fan man taa fanɛ n-yıı naa tii kitentenbiri awaasa mʊ nıı ı mɛɛ kʊʊgɛ obii danbırasa mʊ sʊ, amaa fan lɛɛ ımʊ kaapʊ yɛ ı gyɛ alibi.
12 Ɩ gyɛ apeeli-sın gbaa fɛɛ fan tɔwɛ atɔ mʊ nıı asʊtɔ ɔlʊn wuya ana bɛɛ baala bɛɛ waa mʊ asın.
13 Amaa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ıŋmaŋɛsa mʊ lɛɛ ifuli sʊ mʊ, ɔkʊmaa nımʊ ii wu kanan mʊ nıı ki du.
14 Lıı fɛɛ nıı ıŋmaŋɛsa ı ba kʊtɔ kʊmaa sʊ mʊ, kanın kʊtɔ maŋa mɛɛ baala. Ɩmʊ sʊ nıı ba tɔwɛ yıla yɛ,

"Fʊ, nsıırɛ ɔdɛpʊ, kyiŋi,
kʊsʊ lıı lewu tɔ,
kɛ Krisito ıŋmaŋɛsa mʊ ı ba fʊ sʊ."

15 Fan kıı danbırasa kɛ fan man kyına fɛɛ amelensipu, amaa fan kyına fɛɛ anyaasınpʊ.
16 Nıı fan kan nyɛ ɔkpa kʊmaa nımʊ yɛ fan waa kıdanbırasa mʊ, fan man yɛgɛ ı

* **5:2 5:2** Dıdaa mʊ asa bee tuwa atɔ liifensa bɛɛ waa saraga bɛɛ sa Ɩbwaarɛ.

kyʊn fanɛ sʊ, lıı fɛɛ saŋa nımʊ tɔ mʊ libi ı nyɛ akyɔ.
17 Fan man waa fɛɛ amelensipu, amaa fan kpan fanɛ n-yıı bıı kʊtɔ mʊ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu ii biti fɛɛ fan waa.
18 Fan man kan nuu nta bʊʊ, kɛ ı nyɛ nyita fanɛ amu. Amaa fan yɛgɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ o loo bɔla fanɛ tɔ gaa.
19 Fan taa Asınkyan yılasa mʊ ılʊn yɛ abwaarɛsın ılʊn yɛ Kayaayu kılɛɛkaapʊ ılʊn fɛn tɔwɛ fɛn waa abaa. Fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini bıı ılʊn sa Ɔnyırıpɛ.
20 Saŋa kʊmaa nımʊ fan taa afwaala sa Ɔsɛ Ɩbwaarɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ tɔ, lıı anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kıtıı tɔ sʊ.

Akyıı-kilipu ba maa bamʊ-kuli ana asın

21 Fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa fanɛ bırısa ana kɛ ı sa Krisito bɛɛrɛɛ.
22 Akyıı-kilipu, fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa fanɛ-kuli ana fɛɛ Ɔnyırıpɛ nıı fɛn waa fɛn sa mʊ.
23 Lıı fɛɛ okuli mʊ ı gyɛ kumu sa mʊ-ka, fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito gyɛ kumu sa mu abuupu kʊbʊ, mʊ nıı kı gyɛ mʊ kayıı-wʊlɛ, nıı mʊ ı gyɛ kımʊ ɔmɔlıgɛpʊ mʊ.
24 Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito abuupu mʊ bɛɛ bıya bamʊ n-yıı kasɛ bɛɛ sa Krisito mʊ, kanın maŋa nıı ı dagaa fɛɛ akyıı-kilipu gbaa ba bıya bamʊ n-yıı kasɛ sa bamʊ-kuli ana kʊtɔ kʊmaa tɔ.
25 Anyın-kilipu, fan nyɛ kebiti sa fanɛ-ka ana fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito nyɛ kebiti sa mʊ kʊbʊ mʊ, nıı ɔ taa mʊ n-yıı waa saraga wu sa bamʊ mʊ.
26 Kɛ ɔ nyɛ bɔla nkyu yɛ mʊ asın mʊ sʊ gyee bamʊ waa kyırɛkyırɛ sa mʊ n-yıı.
27 Ɔ waa kanın nın kɛ mʊ kʊbʊ mʊ ba baa ba gyɛ asa mʊ nıı ba sʊ bɛɛrɛɛ, yɛgɛ ba man sʊ ineesi, abɛɛ alibi akʊ, abɛɛ awaasa libi, yɛgɛ ba du kyırɛkyırɛ, nıı ba man sʊ asın pwıısa akʊ bamʊ n-yıı sʊ.
28 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ı dagaa fɛɛ anyın-kilipu ba maa nyɛ kebiti sa bamʊ-ka ana, fɛɛ kanan mʊ nıı ba sʊ kebiti sa bamʊ gbaa-gbaa n-yıı mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti mʊ-ka mʊ, ii biti mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı nın.
29 Ɔsa kʊ man bʊ tɔ nıı ee kisi mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı, amaa ɛɛ bıla kımʊ, yɛgɛ ɛɛ kıı kımʊ sʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito ıı kıı mʊ kʊbʊ mʊ sʊ mʊ.
30 Lıı fɛɛ anɛ ı gyɛ Krisito kayıı-wʊlɛ yɛ ımʊ abaafʊn kʊkwıı-kʊkwıı mʊ.
31 Ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Lıı falɛ sʊ ɔnyın ii biti ɔ lıı mu-nyi yɛ mʊ-sɛ asɛ, kɛ ɔ taa mʊ n-yıı naa bʊga mʊ-ka tɔ, kɛ bamʊ asa anyɔ mʊ ba ba waa kayıı-wʊlɛ kʊlʊn.”
32 Ɩnımʊ ı gyɛ asın baalasa mʊ nıı i budu, amaa mɛɛ mɛ asın mʊ nıı n tɔwɛ falɛ mʊ ı yılɛ sa Krisito maa mʊ kʊbʊ mʊ nın.
33 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔnyın kʊmaa nımʊ ɔ nyɛ kebiti sa mʊ-ka, fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ sʊ kebiti sa mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı mʊ, nıı ı dagaa ɔkyıı-kilipu kʊmaa nımʊ mɔɔ maa bıya mʊ n-yıı kasɛ sa mu-kuli.

6

Nbii yɛ bamʊ akʊʊgɛpʊ

1 Nbii, lıı fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ lɛɛ sʊ mʊ, fan nu fanɛ akʊʊgɛpʊ asɛ, lıı fɛɛ ımʊ ı dagaa fɛɛ fan waa.
2 Ɩbwaarɛ nbara mʊ nıı ıı tɔwɛ yɛ, “Nu sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi,” mʊ, ımʊ ı gyɛ nbara gyankpaasa mʊ nıı kɔkɔlɔ sʊ kıda tii sʊ.
3 Kɔkɔlɔ sʊ kıda mʊ ı gyɛ yɛ, nıı fʊ kan nu sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi mʊ, “ii biti ı waa ɔdan sa fʊ, kɛ fʊ kyına kasɛ sʊ kyɛɛrɛɛ.”
4 Akʊgɛpʊ, fan man waa kʊtɔ mʊ nıı kii biti kı yɛgɛ fanɛ nbii ba nyɛ agbʊ, amaa fan kıı bamʊ sʊ, kɛ fan taa Ɔnyırıpɛ kıkaapʊ mʊ bıla bamʊ.

Anyɛ yɛ bamʊ-nyırıpɛ ana

5 Anyɛ, fan nu sa fanɛ kasɛ sʊ anyırıpɛ ana, kɛ fan sılɛ bamʊ lıı fanɛ nkɔlɔ kpini tɔ, fɛɛ kanan mʊ nıı fen biti fan waa sa Krisito mʊ.
6 Fan man nu sa bamʊ ansi sʊ wʊlɛ kɛ fan nyɛ gyii bamʊ amu, amaa fan maa gyɛ Krisito anyɛ sʊ mʊ, fan waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ Ɩbwaarɛ kıpırɛ sʊ.
7 Fan sun bamʊ lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ fɛɛ fan maa sun Ɔnyırıpɛ mʊ, nıı man gyɛ asa nıı fen sun mʊ.
8 Lıı fɛɛ fan nyi fɛɛ, Ɔnyırıpɛ mʊ ii biti ɔ ka ɔkʊmaa nımʊ kʊkɔ lıı kusun danbırasa mʊ nıı ɔ waa mʊ sʊ. Ɩ man tiri fɛɛ ɔ gyɛ kınyɛ abɛɛ ee gyii mʊ kıbaa sʊ.

9 Anyɪrɪpɛ mɔɔ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ ɪ
dagaa fɛɛ fan waa fanɛ anyɛ. Fan man
ŋaala bamʋ, lɪɪ fɛɛ fu nyi fɛɛ ɔmʋ nɪɪ
ɔ gyɛ fanaa bamʋ kpini Ɔnyɪrɪpɛ mʋ bʋ
sʋsʋ nɪn, nɪɪ ɔ mɛɛ mɛɛgɛ tɔ.

Nyɪmɪsa maa n-yaayu
libi ɪɪ kɔ

10 Mɛ asɪn laalaalʋwɛ mʋ gyɛ yɛ, fan
nyɛ ɔlʋn lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ mʋ ɔlʋn lala mʋ
tɔ.
11 Fan taa adʋn tɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa
fanɛ mʋ kpini bun, kɛ fan nyɛ taalɛ kɔ yɛ
Sɪtaanɛ kanyaasɪn ɪkpa libi mʋ.
12 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ anaa anyɪmɪsa ɪɪ kɔ.
Amaa an kɔ yɛ awuragyipu yɛ alʋlʋnpʋ
mʋ nɪɪ ba bʋ afuu tɔ. An kɔ yɛ n-yaayu
libi mʋ nɪɪ ii gyii kuwura dulinyaa kiten-
tenbiri nɪmʋ tɔ.
13 Ɩmʋ sʋ fan taa adʋntɔ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sa fanɛ mʋ kpini bun. Saamʋ nɪɪ
nkɛ libi kan ba mʋ, fɛn taalɛ nyɛ ɔlʋn kɔ
tii Sɪtaanɛ ɪkpa libi mʋ. Nɪɪ fan kan kɔ
lʋwɛ gbaa mʋ, fan yɪlɛ fanɛ ayaa sʋ.
14 Fan yɪlɛ tɔ kenken, kɛ fan taa kesintin
waa kɪrɪsʋ ŋmina fanɛ nsɛ tɔ. Kɛ fan taa
ɪkpa kigyiigi waa fɛɛ kɪbɪlɛ tɔ panpasan
kun fanɛ nkɔlɔ sʋ.
15 Fan kʋʋla fanɛ n-yɪɪ biti asɪn
danbɪrasa mʋ nɪɪ ɪɪ bɪya keyuula mʋ
kɪtɔwɛ fɛɛ fanɛ ayaa sʋ asɪbɪta.
16 Saŋa kʋmaa fan taa kɪkɔɔlɛ-gyii kɪtaa
fɛɛ kɪbaa tɔ kʋtɔ kunsa. Kɪmʋ nɪɪ fɛn
taalɛ taa dunla Olibilibi* fʋlɔn anyenbi
mʋ nɪɪ ɛɛ tʋʋ fanɛ mʋ kɔnɔ.
17 Fan taa kamɔlɪgɛ fɛɛ abɪlɪtɔ kʋwʋrʋ
bun, kɛ fan taa abwaarɛsɪn mʋ nɪɪ ɪ gyɛ
kɪnaa tɔ sakunde, mʋ nɪɪ Kayaayu mʋ ɪɪ
sa mʋ kɪtaa.
18 Kɛ fan taa Kayaayu mʋ ɔlʋn kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ kʋtɔ kʋmaa tɔ, kɛ Ɩbwaarɛ
ɔ kyɛ fanɛ tɔ. Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ mʋ, fan baa
fan da sʋ, kɛ fan waa aniya kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ saŋa kʋmaa fɛn sa Ɩbwaarɛ
asa mʋ kpini.
19 Fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa ngbaa mɛ
fɛɛ saŋa kʋmaa nɪɪ n kan bugi mɛ kɔnɔ
mʋ, Ɩbwaarɛ ɔ sa mɛ asɪn tɔwɛsa, kɛ n
nyɛ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ lɛɛ asɪn danbɪrasa mʋ
nɪɪ naafɔɔ ɪ baala mʋ kaapʋ.
20 Asɪn danbɪrasa nɪmʋ sʋ nɪɪ Krisito
sun mɛ, nɪɪ ba tii mɛ obu falɛ. Fan kʋlɛ
Ɩbwaarɛ fɛɛ n taalɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa
mʋ kɪnyɪn tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa.

Laalaalʋwɛ afwaala

21 Anɛ bɪrɪsa bitisa Tikiku, ɔ gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ ɔ taa kɔkɔlɔ
kʋlʋn ee sun mʋ, mʋ ii biti ɔ ba tɔwɛ fanɛ
kʋtɔ kʋmaa, kɛ fanɛ gbaa fanɛ fan nyɛ bɪɪ
kanan mʋ nɪɪ n du yɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ n waa.
22 Falɛ sʋ nɪɪ n sun mʋ fanɛ asɛ, kɛ fan
nyɛ bɪɪ kanan mʋ nɪɪ an du kɛ ɔ tɔwɛ waa
fanɛ aniya tɔ.
23 Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
ba sa fanɛ, anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana
keyuula yɛ kebiti yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii.
24 Ɩbwaarɛ ɔ bwaala bamʋ nɪɪ ba
sʋ kebiti mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa sa
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʋ.

* **6:16 6:16** Olibilibi mʋ gyɛ Sɪtaanɛ nɪn.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Filipi abi

Afwaala 1

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ yɛ Timoti, mʊ nɪɪ an gyɛ Krisito Yesu ayaafɔlɛ mʊ asɛ. Nɪɪ an kyʊrɔɔ an sa fanɛ Ɩbwaarɛ asa kpini mʊ nɪɪ fanaa Krisito Yesu fan waa kʊkʊlʊn, yɛ fanɛ abɪlɪsa yɛ akyɛtɔpʊ mʊ nɪɪ fan bʊ Filipi kadɛ tɔ mʊ.

2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ yuuli.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ-kʊlɛ sa Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba bʊ Filipi

3 N fwaala mɛ Ɩbwaarɛ saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ n nyiŋi fanɛ sʊ mʊ.

4 Nɪɪ saŋa kʊmaa n maa kʊlɛ Ɩbwaarɛ n sa fanɛ kpini mʊ, n kʊlɛ yɛ kɔkɔlɔ fuuli tɔ,

5 lɪɪ kanan mʊ nɪɪ fan ba tii mɛ sʊ nɪɪ an waa asɪn danbɪrasa kɪtɔwɛ kusun saŋa mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii ba fʊʊ halɪɪ nbɪɪnbɪɪ.

6 Ɩmʊ sʊ n dan n nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ o piili kusun danbɪrasa fanɛ tɔ mʊ, ee biti ɔ kɪɪ sʊ kɛ ii kpee sʊ naa lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ kakɛ mʊ nɪɪ Krisito Yesu ii biti o bwii ba mʊ.

7 Kpalɪ fɛɛ saŋa kʊmaa fan maa bʊ mɛ kɔkɔlɔ tɔ sʊ mʊ, ɪmʊ ɔkpa nɪn fɛɛ n fɛ falɛ nfɛɛrɛ nɪmʊ lɪɪ fanɛ sʊ. Halɪɪ n maa bʊ obu tiisa tɔ gbaa mʊ, abɛɛ n maa kɔ n kun asɪn danbɪrasa mʊ yɛ ɪ yɪlɛ mʊ, fanɛ kpini fan taa fanɛ n-yɪɪ tii Ɩbwaarɛ kusun mʊ nɪɪ ɔ taa bwaala mɛ mʊ sʊ.

8 N sʊ Krisito Yesu kebiti mʊ n sa fanɛ kpini, nɪɪ Ɩbwaarɛ nyi kanan mʊ nɪɪ ɪ yɪlɛ mɛ sʊ fɛɛ n wu fanɛ.

9 Mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa fanɛ mʊ ɪ gyɛ yɛ, fanɛ kebiti mʊ nɪɪ fan sʊ mʊ kɪ nyɛ akyɔ tii sʊ, kɛ fan dan fanɛ kinyi yɛ kasɛ kunu kʊtɔ kʊmaa tɔ,

10 saamʊ fɛn nyɛ taalɛ bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn kyʊn sʊ yɛgɛ ineesi yɛ asɪn pwɪɪsa kʊ man bʊ fanɛ n-yɪɪ sʊ naa fʊʊ Krisito kɪba mʊ.

11 Kɛ fanɛ kakyɪna tɔ awaasa kpini i kyiigi lɪɪ Yesu Krisito sʊ waa ɔdan, kɛ ɪ taa bʊnyaa yɛ ayɪn-bi sa Ɩbwaarɛ.

Pɔɔlɪ kitii obu mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ Asɪn danbɪrasa mʊ ɪ yɛlɪgɛ

12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n biti fan bɪɪ fɛɛ, kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tu mɛ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ yɛlɪgɛ kpee ansi tɔ.

13 Lɪɪ kanɪn sʊ mʊ, owura-kpa akunpu mʊ kpini yɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bʊ nfɪɪ mʊ, ba bɪɪ fɛɛ ba maa tii mɛ obu lɪɪ n maa gyɛ Krisito kɪnyɛ mʊ sʊ.

14 Kpalɪ ba maa tii mɛ obu sʊ mʊ, ɪ yɛgɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu gaalaagaa ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ bɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ, yɛgɛ ba man sʊ kufuu.

15 Nɪɪ ɪ gyɛ kesintin nɪn fɛɛ akʊ lɪɪ kayɪɪ basa yɛ kolu biti mʊ nɪɪ ba sʊ mɛ sʊ, nɪɪ ba sʊ bɛɛ tɔwɛ asɪn lɪɪ Krisito sʊ, amaa akʊ bɪrɛ ba taa nfɛɛrɛ danbɪrasa nɪn bɛɛ tɔwɛ Krisito asɪn mʊ.

16 Ba mɛɛ bamʊ bɪrɛ, kebiti sʊ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn, lɪɪ fɛɛ be nyi Ɩbwaarɛ maa taa asɪn danbɪrasa mʊ kukun waa mɛ abaa tɔ.

17 Amaa akʊ bɪrɛ, bɛɛ kɪɪ bee biti bamʊ nkʊn lɛɛ sʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ, man gyɛ nfɛɛrɛ danbɪrasa sʊ, be nyi fɛɛ bɛɛ waa kanɪn nɪn kɛ mɛ awʊrʊfɔ ɪ lɔŋɔ tii sʊ yɛgɛ n tii obu.

18 Ɩmʊ sʊ mɪnɛ i tiri? Kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ fɛɛ, nɪɪ nfɛɛrɛ libi nɪɪ ba sʊ oo, abɛɛ kesintin tɔ nɪn oo, ɔkpa kʊmaa anɪmʊ sʊ mʊ, ba tɔwɛ Krisito asɪn mʊ. Nɪɪ lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ mi ansi i gyii.

Nɪɪ n biti n kyaga sʊ gyii mi ansi,

19 lɪɪ fɛɛ n nyi lɪɪ fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ yɛ Yesu Krisito Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nkyɛtɔ sʊ mʊ, asɪn mʊ nɪɪ i tu mɛ mʊ, ii biti ɪ yɛgɛ n nyɛ mɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪmʊ tɔ.

20 Mɛ kɪpɪrɛ yɛ tamaa mʊ nɪɪ n sʊ ɪ gyɛ fɛɛ, n mɛɛ yɛ n waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kii gyila mɛ ipeeli, amaa n yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, saamʊ, lewu tɔ nɪn oo, nkpa tɔ nɪn oo, lɪɪ nbɪɪnbɪɪ yɛ saŋa kʊmaa, asa ba bʊnyaa Krisito lɪɪ mɛ sʊ.

21 Lɪɪ fɛɛ mɛɛ mɛ bɪrɛ, n maa tɛ nkpa tɔ falɛ mʊ, n tɛ sa Krisito, nɪɪ n kan wu mɔɔ nɪn, ɪɪ gyɛ tɔnɔ sa mɛ.

22 Amaa nɪɪ n kan n san n tɛ nkpa tɔ mʊ, n taalɛ waa kusun danbɪrasa. Ɩmʊ sʊ

nkpa nɪn oo, lewu nɪn oo, n man n nyi
kɪmʊ nɪɪ n lɛɛ.
23 N sii n kyɔlɛ ɪmʊ anyɔ nsana. Mɛ
kɪpɪrɛ tɔ n gyɛ fɛɛ n lɪɪ kasɛ sʊ nfɪɪ, kɛ
n naa kyɪna Krisito asɛ, ɪmʊ ɪ bɔ.
24 Amaa n maa san n tɛ kasɛ sʊ falɛ mʊ,
ɪmʊ bʊrɔn sa fanɛ.
25 N maa kɔɔlɛ ɪnɪmʊ gyii mʊ, n nyi fɛɛ
n biti n baa n bʊ tɔ, kɛ n kyaga sʊ kyɪna
yɛ fanɛ kpini, kɛ i kpiya fanɛ ansi tɔ, kɛ
fanɛ nkɔlɔ i fuuli fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
26 Saamʊ, mɛ kɪbɪla ba kyɪna fanɛ asɛ
mʊ, bɔla mɛ sʊ mʊ, fanɛ ansi ii biti i gyii
Krisito Yesu tɔ tii sʊ.
27 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ fɛɛ, fan
yɛgɛ fanɛ kakyɪna tɔ awaasa ɪmaa asɪn
danbɪrasa lɪɪ Yesu Krisito sʊ kanan mʊ
nɪɪ ɪ kaapʊ mʊ, ɪ waa kʊkʊlʊn. Saamʊ
n kan bʊ fanɛ asɛ oo, n man bʊ fanɛ asɛ
oo, n biti n nu fɛɛ fan yɪlɛ tɔ kenken kɔnɔ
kʊlʊn tɔ, nɪɪ fan sʊ nfɛɛrɛ kʊlʊn fɛn payɪ
ansi lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ.
28 Nɪɪ n biti n bɪla nu yɛ fan man sɪlɛ
fanɛ dʊn ana ɔkpa kʊmaa sʊ. Nɪɪ ɪnɪmʊ
ii biti ɪɪ kaapʊ bamʊ fɛɛ bee biti ba wu
muuri, kɛ fanɛ bɪrɛ fan nyɛ kamɔlɪgɛ, lɪɪ
fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ ba kanɪn.
29 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ sa fanɛ
ɔkpa yɛ fan ba kɔɔlɛ Krisito gyii nkʊn,
amaa awʊrʊfɔ kigyii lɪɪ mʊ sʊ gbaa tii sʊ.
30 Nbɪɪnbɪɪ fan ba tii mɛ sʊ kolu mʊ tɔ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan daa kyɪna wu n maa
kɔ mʊ, kanɪn kolu kʊlʊn maŋa nɪɪ n san
n kɔ falɛ.

2

Fan bɪya n-yɪɪ kasɛ fɛɛ Krisito

1 Fɛɛ nɪɪ fanɛ abaa ɪ man yɔɔ lɪɪ fan
maa bʊ Krisito tɔ sʊ mʊ, nɪɪ kebiti mʊ nɪɪ
ɔ sʊ sa fanɛ sʊ nɪɪ fanɛ nkɔlɔ ii fuuli fanɛ
mʊ, nɪɪ fan naa Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ fan
sʊ kɔnɔ kʊlʊn mʊ, nɪɪ fan sʊ kebiti yɛ
kʊwɛɛ kuwu sa abaa mʊ,
2 kanɪn bɪrɛ fan yɛgɛ nɪɪ mi ansi i gyii
naa lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ, fɛɛ fan maa sʊ nfɛɛrɛ
kʊlʊn yɛ kebiti kʊlʊn yɛ nɪɪ fan yɪlɛ kʊtɔ
kʊlʊn sʊ.
3 Fan man waa kʊtɔ kʊ biti fanɛ nkʊn
lɛɛ abɛɛ fan waa fanɛ n-yɪɪ alala-sɪn tɔ,
amaa fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ, kɛ fan fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ fanɛ bɪrɪsa ana ba kyɔ fanɛ.
4 Fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ man kɪɪ biti kʊtɔ
mʊ nɪɪ kɪɪ kyɛ mʊ nkʊn tɔ, amaa kʊtɔ mʊ
nɪɪ kɪɪ kyɛ ɔkʊmaa nɪmʊ tɔ.
5 Ɩ dagaa fanɛ nfɛɛrɛ ɪɪ baa i du fɛɛ
Krisito Yesu lɛɛ mʊ.
6 Krisito maa gyɛ Ɩbwaarɛ kedubi falɛ
gbaa mʊ,
ɔ man yɪlɛ kɪmʊ sʊ kɪtaa tɔ fɛɛ maa
Ɩbwaarɛ ba gyɛ kyɛɛkyɛɛ.
7 Amaa ɔ waa mʊ n-yɪɪ fɛɛ ɔ man gyɛ
sɛhn,
nɪɪ ɔ waa mʊ n-yɪɪ kɪnyɛ,
nɪɪ o be biliŋi nyɪmɪsa, nɪɪ ba wu mʊ
maa gyɛ nyɪmɪsa,
8 ɔ bɪya mʊ n-yɪɪ kasɛ nyɛ kʊsʊ-nu sa
Ɩbwaarɛ naa fʊʊ lewu tɔ,
halɪɪ oyu laasa sʊ lewu.
9 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ Ɩbwaarɛ kʊsaa mʊ naa
kyɪna sʊsʊ opula kparɛ,
nɪɪ ɔ sa mʊ kɪtɪɪ mʊ nɪɪ kɪ kyɔ atɪɪ
kpini,
10 kɛ nyɪmɪsa yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ
bʊ sʊsʊ yɛ kasɛ sʊ yɛ kamandɛ tɔ
kpini,
ba muŋa sun Yesu kɪtɪɪ,
11 kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ o bugi kɔnɔ lɛɛ tɔwɛ
yɛ, Yesu Krisito ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ,
kɛ bʊnyaa ɔ baa ɔ gyɛ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ
lɛɛ.

Fan ŋalɪgɛ fɛɛ akyikpebi dulinyaa tɔ

12 Ɩmʊ sʊ mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n bʊ fanɛ asɛ nɪɪ fan nu
sa mɛ saŋa kʊmaa mʊ, halɪɪ nɪɪ n man
bʊ fanɛ asɛ gbaa mʊ, fan waa kanɪn tii
sʊ gaa. Fan taa bɛɛrɛɛ sa Ɩbwaarɛ kɛ fan
sɪlɛ mʊ kɛ fan sun kamɔlɪgɛ mʊ nɪɪ fan
nyɛ mʊ kusun naa lʊwɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ waa
kusun fanɛ tɔ saŋa kʊmaa, nɪɪ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ
fɛn waa mʊ kɔkɔlɔ biti yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ
yɪlɛ sʊ.
14 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fɛn waa mʊ, fan
man kɔlɪtɛ abɛɛ fan gyii abaa ɪmɔɔrɛ.
15 Saamʊ fanɛ n-yɪɪ ɪ mɛɛ nyɛ asɪn
pwɪɪsa yɛ ineesi ɪkʊ, yɛgɛ fan gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii ana mʊ nɪɪ fan man sʊ
alibi kʊ, nɪɪ fan sʊ fan tɛ yɛ nfɛɛrɛ libi
wuya ana yɛ asun libi awaapʊ. Nɪɪ ɪ
dagaa fan maa ŋalɪgɛ sʊ bamʊ tɔ fɛɛ
akyikpebi mʊ nɪɪ ɪ bʊ sʊsʊ ɪɪ ŋalɪgɛ mʊ,

16 fɛɛ fan maa sʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa
fɛn sa bamʊ falɛ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn
mʊ, ii biti ɪ yɛgɛ kɛ n nyɛ kaapʊ mɛ n-yɪɪ
kakɛ mʊ nɪɪ Krisito ii biti o bwii ba mʊ,
kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ mɛ kɪkpan n-yɪɪ yɛ kɪpayɪ
ansi waa kusun fanɛ tɔ mʊ, ɪ man waa
kɪyan.
17 Fanɛ kɪkɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ gyii yɛ
kusun sa mʊ mʊ, du nɪn fɛɛ saraga sa
mʊ, halɪɪ nɪɪ bee biti ba kyɛɛgɛ mɛ nkalan
wʊrɪgɛ tii waa saraga mʊ sʊ, ii biti ɪ waa
mɛ ɔkɔn gaa kɛ n maa fanɛ ansi i gyii.
18 Ɪmʊ sʊ ɪ dagaa fanɛ gbaa fanɛ ɪ waa
fanɛ ɔkɔn, kɛ maa fanɛ ansi i gyii.

Pɔɔlɪ sun Timoti maa Epafuroditu kpee Filipi abi asɛ

19 Nɪɪ ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kebiti tɔ mʊ,
n sʊ tamaa fɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n biti n
sun Timoti fanɛ asɛ, kɛ n nyɛ nu fanɛ sʊ
kɛ mɛ kɔkɔlɔ ɔ nyɛ dɛ mɛ.
20 N man bɪla n sʊ ɔkʊ fɛɛ mʊ, nɪɪ fanɛ
kɪbaabʊtɔ asɪn i tiri mʊ.
21 Lɪɪ fɛɛ asansa mʊ kpini bamʊ lɛɛ
nkʊn nɪɪ bee biti, man gyɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ gyɛ
Yesu Krisito lɛɛ.
22 Amaa fanɛ gbaa-gbaa fan nyi kanan
mʊ nɪɪ Timoti lɛɛ mʊ daa kaapʊ, lɪɪ fɛɛ o
tii mɛ sʊ nɪɪ an sun asɪn danbɪrasa kusun
mʊ, fɛɛ ɔsɛ yɛ obii.
23 Ɪmʊ sʊ, n sʊ tamaa fɛɛ nɪɪ n dan nyɛ
wu kanan mʊ nɪɪ ii kpee sʊ ɪɪ sa mɛ mʊ,
n biti n sun mʊ fanɛ asɛ.
24 Nɪɪ n sʊ tamaa Ɔnyɪrɪpɛ tɔ fɛɛ, ɪ mɛɛ
yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n gbaa-gbaa mɛ n biti n ba
fanɛ asɛ.
25 Amaa n fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ii tiri fɛɛ, n bwii
sun anɛ bɪrɪsa Epafuroditu fanɛ asɛ. N
maa mʊ an bʊga an waa kusun, nɪɪ an kɔ
an kun asɪn danbɪrasa fanɛ asɛ. Nɪɪ mʊ ɪ
bɪla ɔ gyɛ fanɛ kabɔɔ mʊ nɪɪ fan sun, nɪɪ
ɔ ba kyɛ mɛ tɔ ɪmʊ nɪɪ i tiri mɛ mʊ.
26 Ɪ gyʊgyʊʊ mʊ yɛ o wu fanɛ kpini, nɪɪ
mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ, lɪɪ fɛɛ fan maa nu
yɛ ɛɛ lɔ sʊ mʊ.
27 Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ ɔ lɔ, halɪɪ ɪ san
gbɛrɛɛ o wu. Amaa Ɪbwaarɛ wu mʊ
kʊwɛɛ nɪɪ man gyɛ mʊ nkʊn, amaa yɛ
ngbaa mɛ, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ n man bɔɔta tɔ
tii sʊ.
28 Ɪmʊ sʊ ɪ gyʊgyʊʊ mɛ gaa fɛɛ n sun
mʊ fanɛ asɛ. Saamʊ, nɪɪ fan kan bɪla wu
mʊ mʊ, kɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn tii sʊ, kɛ mɛ
kɪbɔɔta tɔ mʊ ɪ lʊwɛ.
29 Ɪmʊ sʊ fan taa kensi-gyii kɔɔlɛ
mʊ abaa anyɔ fɛɛ maa gyɛ fanɛ bɪrɪsa
ɔkɔɔlɛ-gyipu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu tɔ mʊ. Fan
taa bɛɛrɛɛ sa asa fɛɛ mu kudubi,
30 lɪɪ fɛɛ ɪ san gbɛrɛɛ o wu kpalɪ Krisito
kusun mʊ sʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ nkpa taga apʊ,
kyɛ mɛ tɔ lɪɪ nkyɛtɔ mʊ nɪɪ fan man taalɛ
kyɛ mɛ tɔ mʊ.

3

Kɪbɪɪ Krisito ɪ bɪya ɪkpa kigyiigi Ɪbwaarɛ asɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, ɪmʊ nɪɪ ɪ
san mʊ ɪ gyɛ yɛ, fanɛ ansi i gyii lɪɪ fan maa
waa kʊkʊlʊn yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu sʊ mʊ! Nɪɪ
ɪ man gyɛ asɪn tɔɔrɔɔsa sa mɛ fɛɛ n maa
bɪla n kyʊrɔɔ atɔ kʊlʊn maŋa n sa fanɛ,
amaa ɪ gyɛ nkyɛtɔ sa fanɛ nɪn.
2 Fan kɪɪ yɛ ɔdan lɪɪ asa mʊ nɪɪ be du
fɛɛ igyoonɔ nɪɪ ba gyɛ alibi awaapʊ, nɪɪ
ba yɪlɛ kayɪɪ-wʊlɛ* kɪtɪn sʊ.
3 Lɪɪ fɛɛ anɛ mʊ nɪɪ an bɔla Ɪbwaarɛ
Kayaayu mʊ sʊ an sun mʊ, nɪɪ an kaapʊ
anɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ kɪwaa kʊkʊlʊn yɛ Krisito
Yesu sʊ mʊ, anɛ nɪɪ ba tɪŋɛ iduu kesintin
tɔ mʊ. Nɪɪ a man taa anɛ n-yɪɪ tʊʊ
kayɪɪ-wʊlɛ kɪtɪn sʊ.
4 Naafɔɔ ngbaa mɛ n sʊ ɔkpa n taa mɛ
n-yɪɪ tʊʊ kanɪn awaasa sʊ.
Nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ sʊ ɔkpa ɔ
taa mʊ n-yɪɪ tʊʊ kayɪɪ-wʊlɛ kɪtɪn sʊ mʊ,
naafɔɔ mɛ ɪ sʊ ɔkpa n kyɔ mʊ.
5 Ba tɪn mɛ oduu kakɛ buruwasapu, nɪɪ
n gyɛ Ɪsɪrayɪ obii nɪn, nɪɪ n lɪɪ Bengyamin
kebunɔ, nɪɪ n gyɛ Hibriwu obii gbaa-gbaa,
nɪɪ taa lɪɪ nbara mʊ kibuu sʊ mʊ, n kyɪna
n gyɛ Farasii nɪn,
6 nɪɪ lɪɪ mɛ n-yɪɪ kɪkpan Gyiwu kab-
waarɛ-sun tɔ mʊ, n nyanla Krisito
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ, nɪɪ lɪɪ ɔkʊ kɪnyɛ ɪkpa
kigyiigi lɪɪ Gyiwu nbara mʊ kibuu sʊ mʊ,
n man sʊ kilibi ɪmʊ tɔ.
7 Amaa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ n daa kɪɪ
fɛɛ ɪ gyɛ tɔnɔ sa mɛ mʊ, nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ lɪɪ
Yesu Krisito sʊ mʊ, ɪ man bɪla ɪ gyɛ sɛhn
mɛ asɛ.

* **3:2 3:2** Kayɪɪ-wʊlɛ kɪtɪn ɪ yɪlɛ sa iduu kɪtɪn.

8 Man gyɛ ɪmʊ nkʊn, kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ
gyɛ mɛ asɛ fɛɛ atɔ fɔyɪsa, lɪɪ fɛɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ
gyɛ atɔ kparɛ sa mɛ mʊ, ɪ gyɛ n ba bɪɪ
Mɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito. Lɪɪ Krisito sʊ
mʊ n pan kʊtɔ kʊmaa, nɪɪ n kɪɪ ɪmʊ fɛɛ
kɪgyaakpa sʊ atɔ, kɛ n nyɛ-nyɛ Krisito.
9 Saamʊ, n waa kʊkʊlʊn yɛ mʊ kakpaa,
yɛgɛ n man bɪla n sʊ n gbaa-gbaa mɛ ɪkpa
kikyiigi lɪɪ nbara mʊ kibuu sʊ, amaa ɪkpa
kikyiigi mʊ nɪɪ ɪ bɔla kɪkɔɔlɛ Krisito gyii
sʊ. Nɪɪ ɪkpa kikyiigi nɪmʊ, mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ mʊ, gyan kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪn.
10 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ n biti ɪ gyɛ fɛɛ, n baa
n nyi Krisito yɛ mʊ kelewu kyiŋi ɔlʊn mʊ,
kɛ n gyii mʊ awʊrʊfɔ mʊ ɪkʊ, kɛ n ba waa
fɛɛ n wu bʊga yɛ mʊ,
11 saamʊ ɪ waa nɛnɛ Ɩbwaarɛ ɪ nyɛ
kyiŋi ngbaa mɛ lɪɪ alewupu tɔ, ba nkpa
tɔ.

Pɔɔlɪ kɪkpan n-yɪɪ kabwaarɛ-sun tɔ

12 N mɛɛ kaapʊ nɪn fɛɛ n tɛɛ nyɛ ɪmʊ
abɛɛ n tɛɛ wʊla waa kyɛɛkyɛɛ naa lʊwɛ.
Amaa n kpan mɛ n-yɪɪ kɛ n kɪtaa kʊtɔ mʊ
nɪɪ Krisito Yesu tɪɪ mɛ waa mʊ lɛɛ mʊ tɔ.
13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n mɛɛ
fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ mɛ kɪbaa tɛɛ kɪtaa ɪmʊ.
Amaa kʊtɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ n waa mʊ ɪ gyɛ
fɛɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ wʊla kyʊn mɛ
kamaa mʊ, n tan kɪmʊ sʊ, kɛ n waa aniya
fʊʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ mi ansi tɔ mʊ.
14 Ɩmʊ sʊ n kpan mɛ n-yɪɪ nɪn n sɪlɛ
ntintin naa lʊwɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ nkpa kakɛɛ
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɔla Krisito Yesu sʊ tɪɪ
asa mʊ.
15 Nɪɪ anɛ mʊ nɪɪ an dan kɪkɔɔlɛ-gyii
mʊ tɔ mʊ kpini, ɪ dagaa a maa sʊ nfɛɛrɛ
kʊlʊn nɪmʊ. Amaa nɪɪ fanɛ akʊ bɛɛ kan
bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɪ kwɪɪ mʊ, Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ lɛɛ ɪmʊ gbaa kasɛ sa fanɛ.
16 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ fɛɛ, fan
yɛgɛ a kɪtaa kɪkaapʊ mʊ nɪɪ an wʊla nyɛ
mʊ nkʊn.
17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan kasɛ
mɛ awaasa tɔ, kɛ fan pɛɛsɛ bamʊ nɪɪ ba tɛ
kakyɪna mʊ nɪɪ an kaapʊ tɔ yɪla sa fanɛ
mʊ.
18 Lɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n wʊla tɔwɛ
fanɛ, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n bɪla n tɔwɛ ɪmʊ
yɛ ansikyu gbaa, yɛ asa gaalaagaa bamʊ
kakyɪna tɔ du nɪn fɛɛ ba maa kisi Krisito
kelewu oyu laasa mʊ sʊ asɪn.
19 Asa anɪmʊ bɪrɛ, bamʊ kala ana bee
biti ba muuri, nɪɪ bamʊ ɪtɔ nɪɪ bee sun,
nɪɪ bamʊ ipeeli-sɪn tɔ nɪɪ bɛɛ kʊsaa bamʊ
n-yɪɪ. Nɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa
atɔ wʊlɛ nkʊn sʊ nɪn.
20 Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ, anɛ ayɛ bʊ sʊsʊ
nɪn. Nɪɪ ɪ gyʊgyʊʊ anɛ an gyoo anɛ
Ɔmɔlɪgɛpʊ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʊ nɪɪ
ee biti ɔ lɪɪ tʊtɔ ba mʊ.
21 Nɪɪ ɔ kan ba mʊ, ee biti ɔ kyɛɛgɛ anɛ
n-yɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ ii wu falɛ, kɛ ɔ waa ɪmʊ
fɛɛ mʊ gbaa-gbaa kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kɪ sʊ
bʊnyaa mʊ. Ɔlʊn mʊ nɪɪ ɔ sʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ
ɛɛ yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa kɪ baa kɪ bʊ mʊ kasɛ
mʊ, nɪɪ ee biti ɔ taa waa kanɪn.

4

1 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana mʊ
nɪɪ n biti fanɛ asɪn gaa mʊ, n biti kuwu
fanɛ. Fanɛ sʊ nɪɪ mi ansi i gyii nɪɪ n nyɛ
kɪtɪɪ. Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, fan yɪlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔ kenken kanɪn.

Asɪn kaapʊsa laalaalʊwɛ

2 N kʊlɛ Yuwodiya maa Sintike fɛɛ ba
maa gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ asa falɛ sʊ mʊ, ba tɔwɛ
kyula abaa.
3 Nɪɪ n kʊlɛ ngbaa fʊ mɛ bɪrɪsa kusun
ɔwaapʊ kesintin tɔ,* fɛɛ fʊ kyɛ kanɪn
akyɪɪ anyɔ mʊ tɔ. Lɪɪ fɛɛ ba kyɛ mɛ
tɔ asɪn danbɪrasa kusun mʊ kɪ yɛlɪgɛ tɔ.
Akyɪɪ nɪmʊ maa Kelementi yɛ mɛ tɔmaa
ana asunpu kpini mʊ nɪɪ bamʊ atɪɪ ɪ bʊ
Ɩbwaarɛ nkpa ɔwʊlɛ mʊ tɔ mʊ, ba kyɔ mɛ
tɔ gaa.
4 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii saŋa kʊmaa,
fɛɛ fan maa gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ mʊ, n bɪla n
pɪla tɔ yɛ, fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii!
5 Fan yɛgɛ ɔkʊmaa o wu fanɛ kanan mʊ
nɪɪ fen du bwahn. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ kɪba
mʊ ki tiri tɔ.
6 Fan man yɪyɛɛ lɪɪ kʊtɔ kʊ sʊ, amaa
kʊtɔ kʊmaa tɔ mʊ, fɛn kʊlɛ kabwaarɛ
kʊlɛ fwaala Ɩbwaarɛ kɛ fɛn taa fanɛ asɪn
tirisa kpini tʊʊ mu ansi tɔ.
7 Saamʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa fanɛ mʊ
kayɪɪ yuuli gaa mʊ nɪɪ nyɪmɪsa mɛɛ taalɛ
nu kasɛ, kɛ ki kun fanɛ nkɔlɔ yɛ fanɛ

* **4:3 4:3** "Kusun ɔwaapʊ kensintin tɔ" yɪla sa ɔkʊ kɪtɪɪ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ *Sisigu.*

nfɛɛrɛ fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii mʊ.
8 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ asɪn
laalaalʊwɛ ɪ gyɛ yɛ, fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ
baa ɪ gyan kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ kesintin sʊ,
yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ sʊ bɛɛrɛɛ, yɛ kʊtɔ mʊ
nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa, yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ man sʊ
ineesi, yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ sʊ kebiti, yɛ kʊtɔ
mʊ nɪɪ ansi ii gyii sʊ. Nɪɪ kʊtɔ kʊ kɪ kan
kɪ bʊrɔn gaa abɛɛ kɪ sʊ kɪyɪn mʊ, falɛ atɔ
ɪnɪmʊ nɪɪ fɛn fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ.
9 Fan waa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan bɪɪla
abɛɛ fan nyɛ lɪɪ mɛ asɛ, abɛɛ fan nu abɛɛ
fan wu n maa waa, kɛ Ɩbwaarɛ kayɪɪ yuuli
wuya mʊ ɔ baa ɔ bʊ fanɛ asɛ.

Pɔɔlɪ afwaala lɪɪ nkɛɛ mʊ sʊ

10 Lɪɪ n maa gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ sʊ mʊ,
mi ansi i gyii gaa, fɛɛ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ bɪrɛ
fan bɪla kaapʊ fɛɛ mɛ asɪn i tiri fanɛ. Nɪɪ
kesintin tɔ n nyi mɛ asɪn ɪ maa tiri fanɛ,
amaa ɔkpa nɪɪ fan man nyɛ kɛ fan kaapʊ
fɛɛ mɛ asɪn i tiri fanɛ.
11 Man gyɛ yɛ mɛ n-yɪɪ ɪ kɪtaa mɛ sʊ nɪɪ
n tɔwɛ kanɪn, lɪɪ fɛɛ n bɪɪla ɔkpa kʊmaa
sʊ fɛɛ ɪmʊ nɪɪ n sʊ mʊ ɪ kʊkwɛ mɛ.
12 Nɪɪ n nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri kakyɪna
tɔ, nɪɪ n bɪla n nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ kanyɛ
kʊkyɔ tɔ gbaa du. N bɪɪla ɪmʊ ɔkpa
kʊmaa sʊ, ɪmʊ sʊ saŋa kʊmaa yɛ katɪn
kʊmaa ɪmʊ nɪɪ n sʊ mʊ ɪ kʊkwɛ mɛ. Halɪɪ
n nyɛ gyii ŋmɛ abɛɛ n naa akʊn, halɪɪ n
sʊ naa bansʊ abɛɛ n man sʊ gbaa mʊ ɪ
kʊkwɛ mɛ.
13 N taalɛ waa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ lɪɪ ɔlʊn
mʊ nɪɪ Krisito ɪɪ sa mɛ mʊ sʊ.
14 Amaa fan waa kusun gaa fɛɛ fan maa
kyɛ mɛ tɔ saŋa mʊ nɪɪ n bʊ awʊrʊfɔ tɔ
mʊ.
15 Fanɛ Filipi abi gbaa fan nyi danbɪrasa
fɛɛ, saŋa mʊ nɪɪ n piili asɪn danbɪrasa
katɔwɛ Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ n lɪɪ
fanɛ asɛ tʊtɔ mʊ, Krisito kʊbʊ kʊ man kɛɛ
mɛ afulee lɪɪ kusee mʊ nɪɪ ba nyɛ mʊ sʊ,
amɔɔ fanɛ nkʊn.
16 Halɪɪ saŋa mʊ nɪɪ n bʊ Tesalonika
kadɛ tɔ nɪɪ i tiri mɛ mʊ, fan kyɛ mɛ tɔ
afulee ɪlɪɪ kananku.
17 Man gyɛ fɛɛ nkɛɛ nɪɪ n dan n kɪɪ n
biti lɪɪ fanɛ asɛ sʊ nɪɪ n tɔwɛ kanɪn, amaa
n biti fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa agyaga tii fanɛ
awaasa danbɪrasa kʊkɔka mʊ sʊ.
18 Nɪɪ n tɛɛ nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ii
tiri mɛ mʊ, halɪɪ naa ban kanan mʊ nɪɪ n
biti mʊ gbaa sʊ, lɪɪ fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ fan taa
sa Epafuroditu yɛ ɔ bɪya mɛ mʊ i loo mɛ
abaa tɔ. Atɔ mʊ i du fɛɛ saraga atɔ liifensa
mʊ nɪɪ ba taa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ, nɪɪ
ɔ kɔɔlɛ ɪmʊ, nɪɪ ɪ bɔla mu ansi.
19 Mɛ Ɩbwaarɛ, lɪɪ mʊ atɔ kparɛ
damantɛ mʊ tɔ mʊ, ee biti ɔ sa fanɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ kii tiri fanɛ lɪɪ fan maa gyɛ
Krisito Yesu lɛɛ sʊ.
20 Bʊnyaa ɔ baa ɔ gyɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
lɛɛ kakpaa-kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalʊwɛ

21 N fwaala Ɩbwaarɛ ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ
ɔ gyɛ Krisito Yesu lɛɛ mʊ. Krisito abi mʊ
nɪɪ ba bʊ mɛ asɛ nfɪɪ gbaa bɛɛ fwaala
fanɛ.
22 Ɩbwaarɛ asa kpini mʊ nɪɪ ba bʊ nfɪɪ
mʊ bɛɛ fwaala fanɛ, fɔnfɔn bamʊ nɪɪ ba
bʊ Roma abi Owura lala kɪkpaara sʊ mʊ.
23 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ kpini asɛ. Amen!

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Kolose abi

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ lɪɪ Ibwaarɛ kebiti sʊ
nɪɪ n ba waa Krisito Yesu osunpu, yɛ anɛ
bɪrɪsa Timoti ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ.
2 An kyʊrɔɔ an sa fanɛ Ibwaarɛ asa, mʊ
nɪɪ fan gyɛ anɛ bɪrɪsa ana nɪɪ fan kɔɔlɛ
Krisito gyii, nɪɪ fan bʊ Kolose kadɛ tɔ mʊ.
An kʊlɛ anɛ-Sɛ Ibwaarɛ fɛɛ mʊ kab-
waala yɛ keyuula ɪ baa ɪ bʊ fanɛ asɛ.

Pɔɔlɪ afwaala yɛ kabwaarɛ-kʊlɛ

3 Saŋa kʊmaa nɪɪ an kʊlɛ kabwaarɛ
kʊlɛ an sa fanɛ mʊ, an fwaala Ibwaarɛ,
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito Mʊ-Sɛ.
4 Lɪɪ fɛɛ an nu kanan mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ
Krisito Yesu gyii, yɛ kebiti mʊ nɪɪ fan sʊ
sa Ibwaarɛ asa kpini mʊ.
5 Saŋa mʊ nɪɪ kesintin asɪn mʊ nɪɪ ɪ gyɛ
asɪn danbɪrasa mʊ gyankpaa ba fanɛ asɛ
mʊ, fan nu tamaa mʊ nɪɪ ɪ sʊ. Imʊ sʊ
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti mʊ gyan kanɪn
tamaa, mʊ nɪɪ Ibwaarɛ taa yɪla sa fanɛ
sʊsʊ.
6 Dulinya nɪmʊ kpini tɔ mʊ, asɪn
danbɪrasa mʊ ɪɪ sɔyɪ abi, yɛgɛ ɪɪ yɛlɪgɛ fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ɪ waa fanɛ tɔ, lɪɪ kakɛ mʊ
nɪɪ fan nu asɪn danbɪrasa mʊ, nɪɪ fan nu
Ibwaarɛ kabwaala mʊ kasɛ kesintin tɔ.
7 Epafarasi, anɛ bɪrɪsa Krisito kɪyaafɔlɛ
kesintin tɔ mʊ, ɪ ba yɪlɛ anɛ ayaa tɔ tɔwɛ
fanɛ Ibwaarɛ kabwaala mʊ asɪn,
8 nɪɪ mʊ ɪ tɔwɛ anɛ kebiti mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ Kayaayu mʊ sa fanɛ.
9 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ, lɪɪ kakɛ mʊ nɪɪ an nu
fanɛ sʊ mʊ, a man yɛgɛ kɪkʊlɛ Ibwaarɛ
sa fanɛ. An kʊlɛ Ibwaarɛ yɛ ɔ sa fanɛ
kanyaasɪn yɛ kasɛ kunu bɔla Kayaayu mʊ
sʊ, kɛ ɪ yɛgɛ fan taalɛ bɪɪ mu kebiti mʊ.
10 Nɪɪ an kʊlɛ Ibwaarɛ kanɪn nɪn kɛ ɪ
yɛgɛ fan kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ ii biti, nɪɪ ii gyii mu ansi ɔkpa
kʊmaa nɪmʊ sʊ, kɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ ɪ bɪya
adanbɪrasa kɛ fan dan Ibwaarɛ kinyi tɔ.
11 An kʊlɛ Ibwaarɛ yɛ ɔ sa fanɛ ɔlʊn
kparɛ lɪɪ mʊ bʊnyaa ɔlʊn mʊ tɔ, saamʊ
fɛn nyɛ-nyɛ kenyiita yɛ nkɔlɔ yɪlɛ tɔ. Fan
yɛgɛ fanɛ ansi i gyii,
12 kɛ fan taa afwaala sa Ibwaarɛ mʊ
nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ fan dagaa mu kuwura-gyii
kɪŋmaŋɛsa mʊ tɔ npatɪyɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ
sa mʊ asa mʊ.
13 Lɪɪ fɛɛ mʊ ɪ mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ kitenten-
biri ɔlʊn mʊ tɔ, nɪɪ ɔ taa anɛ ba mu-Bii
bitisa mu kuwura-gyii tɔ.
14 Mʊ ɪ mɔlɪgɛ anɛ, nɪɪ Ibwaarɛ taa anɛ
alibi kɛɛ anɛ.

Krisito kyɔ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ

15 Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔkʊ man pɪɪta wu
mʊ mʊ, mʊ kudubi ɪ gyɛ Krisito Yesu,
Ibwaarɛ mu-bii mʊ, nɪɪ ɔ bʊ tɔ pɔyɪ nɪɪ
Ibwaarɛ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa.
16 Lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ bɔla mʊ sʊ nɪn tʊʊ
kʊtɔ kʊmaa, sʊsʊ atɔ yɛ kasɛ sʊ atɔ, ɪmʊ
nɪɪ an wu yɛ ansi yɛ ɪmʊ nɪɪ a mɛɛ
wu yɛ ansi, awuragya, yɛ n-yaayu libi,
yɛ awuragyipu yɛ alʊlʊnpʊ. Mʊ sʊ nɪɪ
Ibwaarɛ bɔla tʊʊ kʊtɔ kʊmaa, nɪɪ ɔ taa
ɪmʊ kpini waa mʊ abaa tɔ.
17 Ɔ bʊ tɔ pɔyɪ nɪɪ Ibwaarɛ tʊʊ kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ mʊ kɪpɪrɛ sʊ nɪɪ kʊtɔ
kʊmaa kɪ bʊ tɔ kyɛɛkyɛɛ.
18 Nɪɪ mʊ ɪ gyɛ kumu sa mʊ kʊbʊ
mʊ kpini, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kumu gyɛ
sa kayɪɪ-wʊlɛ mʊ. Nɪɪ mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ
kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ nkpa, yɛ ɔgyankpaapʊ
mʊ nɪɪ o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ
ɔgyankpaapʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ.
19 Lɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ Ibwaarɛ kɪpɪrɛ nɪn fɛɛ
mu kedubi mʊ kpini ɪ baa ɪ bʊ mu-bii mʊ
tɔ.
20 Mu-Bii Yesu kelewu oyu laasa mʊ sʊ,
yɛ nkalan mʊ nɪɪ ɔ kyɛɛgɛ mʊ sʊ, nɪɪ
Ibwaarɛ bɔla sʊ taa lɔŋɔ sʊsʊ yɛ kasɛ sʊ
atɔ mʊ kpini yɛ mʊ nsana.
21 Saŋa kʊ tɔ mʊ, naafɔɔ fanɛ kamaa nɪɪ
fan taa kaapʊ Ibwaarɛ, nɪɪ lɪɪ fanɛ alibi sʊ
mʊ fan kisi mʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
22 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ibwaarɛ bɔla
Krisito mʊ nɪɪ o be biliŋi nyɪmɪsa nɪɪ o wu
mʊ sʊ, lɔŋɔ fanaa mʊ nsana. Ɔ waa ɪnɪmʊ
kɛ fan ba waa asa kyɪrɛkyɪrɛ, yɛgɛ fan
man sʊ ineesi yɛ asɪn pwɪɪsa kʊ Ibwaarɛ
asɛ,
23 nɪɪ fan kan kyaga sʊ kɔɔlɛ Krisito
gyii, nɪɪ fan yɪlɛ tɔ kenken nɪɪ fan man
kyɛɛgɛ lɪɪ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ lɪɪ asɪn

danbırasa mʊ tɔ mʊ. Asın danbırasa maŋa nıı fan nu, nıı ba tɔwɛ sa ɔsa kʊmaa nımʊ kasɛ sʊ, nıı mɛ, Pɔɔlı n baa n gyɛ kusun mʊ osunpu falɛ.

Pɔɔlı kusun sa Krisito kʊbʊ mʊ

24 Nbıınbıı mi ansi i gyii fɛɛ n man gyii awʊrʊfɔ sa fanɛ. Lıı fɛɛ mɛ awʊrʊfɔ tɔ mʊ, ngbaa mɛ n wu Krisito awʊrʊfɔ mʊ nıı ı san mʊ sa mʊ asa, mʊ nıı ba gyɛ mʊ kʊbʊ kpini mʊ.

25 Ɩbwaarɛ waa mɛ Krisito kʊbʊ mʊ kıyaafɔlɛ, nıı o sun mɛ yɛ n ba waa mu kusun. Kusun mʊ ı gyɛ yɛ n lɛɛ mʊ asın mʊ kpini kasɛ sa fanɛ.

26 Asın baalasa mʊ nıı Ɩbwaarɛ man lɛɛ ımʊ ifuli sa dıdaa abi, amaa nbıınbıı bırɛ ɔ lɛɛ ımʊ kaapʊ mʊ asa.

27 Ɩ gyɛ Ɩbwaarɛ kıpırɛ tɔ fɛɛ ɔ lɛɛ asın baalasa mʊ nıı ı gyɛ bʊnyaa asın mʊ kaapʊ ndɛndɛmandɛ asa kpini. Asın baalasa mʊ ı gyɛ yɛ Krisito maa bʊ fanɛ tɔ mʊ, fan sʊ tamaa yɛ bʊnyaa lıı Ɩbwaarɛ asɛ.

28 An taa kanyaasın mʊ nıı Ɩbwaarɛ sa anɛ mʊ an tɔwɛ abwaarɛsın, nıı an da ɔkʊmaa nımʊ kumu tɔ, yɛgɛ an kaapʊ ɔkʊmaa nımʊ kɛ a taa mʊ waa Ɩbwaarɛ abaa tɔ fɛɛ ɔ nyɛ dan kıkɔɔlɛ Krisito gyii mʊ tɔ kyɛɛkyɛɛ.

29 Ɩnımʊ ʂʊ nıı n taa ɔlʊn mʊ nıı Krisito sa mɛ nıı ii sun kusun mɛ tɔ mʊ, n kpan mɛ n-yıı n sun mʊ.

2

1 N biti fan wu kanan mʊ nıı n mɔɔ mɛ n-yıı gaa n sa fanɛ, yɛ bamʊ nıı ba bʊ Lawodisiya kadɛ tɔ yɛ bamʊ nıı ba man pııta wu mɛ yɛ ansi mʊ.

2 N waa ınımʊ kɛ ı waa fanɛ kpini ɔlʊn tɔ, kɛ fan taa kebiti waa kɔnɔ kʊlʊn. Falɛ sʊ mʊ, fen biti fan nu asın kʊmaa nımʊ kyɛɛkyɛɛ naa lʊwɛ, kɛ ı yɛgɛ fan bıı Ɩbwaarɛ asın baalasa mʊ, ımʊ ı gyɛ Krisito gbaa-gbaa mʊ.

3 Mʊ nkʊn tɔ nıı kanyaasın yɛ kinyi lıı Ɩbwaarɛ sʊ kpini baala.

4 N tɔwɛ fanɛ ınımʊ nın kɛ ɔkʊ ɔ man nyɛ taa kɔnɔ tɔ kɔn asın pʊpwɛ kʊ ba pına fanɛ.

5 Halıı n maa man bʊ fanɛ asɛ falɛ gbaa mʊ, mɛ nfɛɛrɛ ı gyan fanɛ sʊ, nıı ı waa mɛ ɔkɔn n maa nu fɛɛ fɛn waa ımʊ nıı ı dagaa, nıı fɛn sʊ kıkɔɔlɛ Krisito gyii mʊ tɔ kenken.

Krisito tɔ nıı an nyɛ anɛ n-yıı

6 Ɩmʊ sʊ, fɛɛ fan maa tɛɛ kɔɔlɛ Krisito Yesu fɛɛ mʊ ı gyɛ fanɛ-Nyırıpɛ mʊ, fan kyına yɛ mʊ kanın.

7 Kɛ fan nyɛ ilin yılɛ mʊ tɔ kɛ fan dan, kɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii Krisito tɔ mʊ ı waa ɔlʊn tii sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı ba kaapʊ fanɛ mʊ. Kɛ fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ gaa.

8 Fan baa fan da sʊ kɛ fan man yɛgɛ akʊ ba taa nyımısa kanyaasın yɛ antıŋɛsa pına fanɛ biliŋi bamʊ anyɛ. Lıı fɛɛ bamʊ kıkaapʊ mʊ gyɛ anaana-tɔ yɛ dulinyaa nımʊ tɔ n-yaayu libi lɛɛ nın, nıı ı man lıı Krisito asɛ.

9 Lıı fɛɛ Krisito Yesu tɔ nıı Ɩbwaarɛ laalaamuu mʊ kpini bʊ,

10 nıı fan naa Krisito kıwaa kʊkʊlʊn sʊ mʊ, fan nyɛ mʊ nkpa nımʊ lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ. Mʊ ı gyɛ kumu sa awura yɛ alʊnpʊ kpini.

11 Fan naa Krisito kıwaa kʊkʊlʊn sʊ mʊ, ı waa nın fɛɛ Krisito maa tıŋɛ fanɛ iduu mʊ, nıı man gyɛ nyımısa ı taa abaa tıŋɛ fanɛ. Krisito kıtıŋɛ fanɛ iduu mʊ, ı kaapʊ nın fɛɛ ɔ lɛɛ fanɛ lıı alibi ɔlʊn mʊ nıı ı bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ.

12 Ba maa gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ, i du nın fɛɛ ba maa pula fanɛ tii Krisito sʊ, nıı ba bıla kyiŋi fanɛ tii mʊ sʊ ba nkpa tɔ mʊ. Lıı fɛɛ fan kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ ɔlʊn mʊ nıı ɔ taa kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ mʊ gyii.

13 Fan kyına fan du nın fɛɛ alewupu mʊ Ɩbwaarɛ asɛ lıı fanɛ alibi, yɛ fanɛ kıman buu Ɩbwaarɛ nbara sʊ. Amaa Ɩbwaarɛ kyiŋi fanɛ tii Krisito sʊ ba nkpa tɔ. Nıı Ɩbwaarɛ taa anɛ alibi kpini kɛɛ anɛ,

14 nıı ɔ kpayı kʊpwɛ mʊ nıı ba kyʊrɔɔ yıla lıı anɛ kıman buu nbara mʊ sʊ mʊ. Ɔ lɛɛ ımʊ nıı i du nın fɛɛ ba da ımʊ tii Krisito sʊ mata oyu laasa mʊ sʊ.

15 Nıı Ɩbwaarɛ bɔla Krisito kelewu oyu laasa mʊ kɔɔlɛ n-yaayu libi yɛ alʊnpʊ mʊ ɔlʊn kpini, nıı ɔ ŋaabaa bamʊ sakyɔ tɔ kaapʊ fɛɛ o gyii bamʊ sʊ.

16 Ɩmʊ sʊ fan man yɛgɛ ɔkʊ o bun fanɛ kʊpwɛ lıı atɔ mʊ nıı fen gyii abɛɛ fen nuu mʊ sʊ, abɛɛ fan maa mee gyii kesu kɔnɔ kʊ yɛ ɔbwaayı pʊpwɛ kakɛ

gyankpaasa abɛɛ Gyiwu abi kakɛ fʊʊtɛsa
akɛ kensi-gyii.
17 Ɪnɪmʊ ɪ gyɛ sɪnkaala sa atɔ gbaa-gbaa
mʊ nɪɪ ii biti ɪ ba mʊ. Nɪɪ atɔ gbaa-gbaa
maŋa ɪ gyɛ Krisito nɪn.
18 Ɪmʊ sʊ fan man kan yɛgɛ ɔkʊ ɔ
bun fanɛ kʊpwɛ tɔwɛ yɛ fan man dagaa
kʊkɔka mʊ, lɪɪ fan maa man bɪya fanɛ
n-yɪɪ kasɛ nɪɪ fan mee sun Ɪbwaarɛ nbɔɔ
fɛɛ mʊ mʊ. Kanɪn ɔsa maŋa ɪɪ tɔwɛ yɛ ɔ
nyɛ ansi sʊ kɪlɛɛkaapʊ mʊ, amaa nyɪmɪsa
nfɛɛrɛ nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ waa alala-sɪn kanɪn.
19 Nɪɪ ɔ man bɪla taa mʊ n-yɪɪ tii Krisito
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kumu mʊ sa kayɪɪ-wʊlɛ mʊ
kpini. Nɪɪ Krisito ɪɪ yɛgɛ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ
mʊ kpini kɪɪ nyɛ ɔlʊn, ikyini yɛ ɪkyagakpa
mʊ kpini bʊga kɪtaa abaa, nɪɪ ɪɪ dan
kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti.
20 Lɪɪ fan maa wu tii Krisito sʊ nɪɪ fan
barɪgɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ dulinyaa nɪmʊ atɔ
kaapʊsa tɔ falɛ mʊ, mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan
san fan bʊ kakyɪna dɪdaa mʊ tɔ nɪɪ fan
buu ɪmʊ ɪkpa?
21 Kanɪn akaapʊsa mʊ akʊ ɪ gyɛ yɛ,
“Fan man kɪtaa kɪnɪmʊ tɔ! Fan man gyii
ɪnɪmʊ! Fan man mata ɪnɪmʊ!”
22 Atɔ kisisa mʊ kpini ii biti ɪ ba kyʊn.
Lɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ asa kɪkaapʊ
nɪn.
23 Kanɪn nbara mʊ du nɪn fɛɛ
kanyaasɪn maa bʊ ɪmʊ tɔ mʊ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ bɛɛ kpan bamʊ n-yɪɪ bɛɛ waa fɛɛ
ba maa sun Ɪbwaarɛ nbɔɔ gaa mʊ, nɪɪ
bɛɛ pɪna yɛ bɛɛ bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ, nɪɪ
bɛɛ waa bamʊ kayɪɪ-wʊlɛ awʊrʊfɔ. Amaa
ɪnɪmʊ kpini mɛɛ kyɛ bamʊ tɔ kɛ ba yɛgɛ
alibi kɪwaa.

3

*Krisito abuupu kakyɪna
tɔ nbara*

1 Lɪɪ Ɪbwaarɛ maa kyiŋi fanɛ tii Krisito
sʊ ba nkpa tɔ sʊ mʊ, fan taa fanɛ nkɔlɔ
gyaga sʊsʊ atɔ sʊ, katɪn mʊ nɪɪ Krisito tɛ
kuwura-gya sʊ Ɪbwaarɛ gyisa* sʊ mʊ.
2 Fan taa fanɛ nfɛɛrɛ gyaga sʊsʊ atɔ sʊ,
man gyɛ kasɛ sʊ atɔ sʊ.
3 Lɪɪ fɛɛ fan wu sa fanɛ kakyɪna dɪdaa
mʊ, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ fanɛ nkpa ɪ baala tii
Krisito sʊ Ɪbwaarɛ asɛ.
4 Nɪɪ Krisito mʊ nɪɪ ɔ gyɛ fanɛ nkpa kan
lɪɪ ifuli mʊ, fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan lɪɪ
ifuli yɛ mʊ bʊnyaa mʊ.
5 Ɪmʊ sʊ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ kasɛ
sʊ kɪbaabʊtɔ libi kʊmaa nɪmʊ tɔ, fɛɛ
abawʊlɛ kebiti, yɛ agyaga-sɪn, yɛ kanyɪn
yɛ kakyɪɪ biti kayɛlɪgɛ, yɛ onsi-payɪ libi,
yɛ mɛ nkʊn n nyɛ mʊ nɪɪ ɪ gyɛ kusun
ɪdakpa mʊ.
6 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ Ɪbwaarɛ agbʊ lala mʊ
ɪ bʊ ɔkpa ɪɪ ba.†
7 Naafɔɔ kanɪn nɪɪ fan kyɪna fɛn waa,
nɪɪ alibi mʊ ii gyii fanɛ sʊ.
8 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, n tɔwɛ fanɛ yɛ
fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ falɛ atɔ nɪmʊ kpini tɔ,
fɛɛ agbʊ yɛ agbʊ libi, yɛ kekisi yɛ nyɪmɪsa
kɪtɪɪ-nyita yɛ ntɔwɛ gyaga mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ
fanɛ nnɔ tɔ.
9 Fan man tɪn antɪŋɛsa sa abaa, lɪɪ fan
maa lɛɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ dɪdaa yɛ ɪmʊ
awaasa libi tʊʊ mʊ.
10 Nbɪɪnbɪɪ anɛ ɔkʊmaa nɪmʊ biliŋi
nyɪmɪsa pʊpwɛ nɪn, nɪɪ fan baa fan du
fɛɛ fanɛ ɔtʊʊpʊ Ɪbwaarɛ mʊ, kɛ fan ba
bɪɪ mʊ danbɪrasa.
11 Lɪɪ kɪbaabʊtɔ pʊpwɛ nɪmʊ sʊ mʊ, ɪ
man bɪla i tiri fɛɛ ɔkʊ gyɛ Giriki obii‡ abɛɛ
Gyiwu obii, abɛɛ bamʊ nɪɪ ba tɪn iduu
abɛɛ bamʊ nɪɪ ba man tɪn iduu. Ɪ man
tiri fɛɛ ɔkʊ gyɛ ɔfɔ kyilim abɛɛ ɔkʊ ansi
ɪ man bugi, abɛɛ ɔkʊ gyɛ kɪnyɛ abɛɛ ɔkʊ
man gyɛ kɪnyɛ, amaa ɪmʊ nɪɪ i tiri mʊ ɪ
gyɛ yɛ Krisito ɪ gyɛ kʊtɔ kʊmaa, nɪɪ mʊ ɪ
bʊ akɔɔlɛ-gyipu kpini tɔ.
12 Kanɪn sʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ maa tɪɪ fanɛ
ba waa mʊ asa kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ ɔ sʊ kebiti
sa fanɛ mʊ, fan taa kʊwɛɛ kuwu, yɛ
kɪdanbɪrasa kɪwaa, yɛ n-yɪɪ kasɛ kɪbɪya,
yɛ bwahn kɪwaa yɛ kenyiita bun fɛɛ kaalɛ.
13 Nɪɪ fanɛ bɪrɪsa kan waa fanɛ alibi mʊ,
fan kpala ɪmʊ sʊ, kɛ fan taa alibi kɛɛ abaa.
Fan taa kɛɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ taa
kɛɛ fanɛ mʊ.
14 Nɪɪ ɪnɪmʊ kpini kumu ɪ gyɛ kɪnyɛ
kebiti sa abaa, kɪmʊ ɪɪ bɪɪtɛ ɪmʊ kpini
bʊga waa kɔnɔ kʊlʊn kyɛɛkyɛɛ.

* **3:1 3:1** Ɪbwaarɛ gyisa sʊ ɪɪ kaapʊ mʊ bʊnyaa yɛ mʊ ɔlʊn opula. † **3:6 3:6** Agbʊ lala mʊ ɪɪ ba bamʊ nɪɪ be mee nu Ɪbwaarɛ asɛ mʊ sʊ. ‡ **3:11 3:11** Giriki obii ɪ gyɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man gyɛ Gyiwu obii mʊ.

15 Lıı fan maa gyɛ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn abi
sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ tıı fanɛ ba waa Krisito
keyuula mʊ tɔ. Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ keyuula
mʊ ki gyii kuwura fanɛ nkɔlɔ tɔ. Fan taa
afwaala sa Ɩbwaarɛ.
16 Fan yɛgɛ Krisito asın mʊ ı kyına fanɛ
tɔ gaa. Fan taa kanyaasın kaapʊ abaa kɛ
fan da abaa amu tɔ. Fan taa Asınkyan
yılasa mʊ ılʊn yɛ abwaarɛsın ılʊn yɛ
Kayaayu kılɛɛkaapʊ ılʊn fwaala Ɩbwaarɛ
lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ.
17 Nıı kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fɛn waa abɛɛ
fɛn tɔwɛ mʊ, fan waa ımʊ kpini Ɔnyırıpɛ
Yesu kıtıı tɔ sʊ, kɛ fan bɔla mʊ sʊ taa
afwaala sa Ɔsɛ Ɩbwaarɛ.

Krisito abuupu kıkpaara sʊ nbara

18 Akyıı-kilipu, fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ
sa fanɛ-kuli ana, kanın ı dagaa Krisito
ɔkyıı maa waa.
19 Anyın-kilipu, fan nyɛ kebiti sa
fanɛ-ka ana kɛ fan man ŋmanyan bamʊ.
20 Nbii, fan nu sa fanɛ akʊʊgɛpʊ kʊtɔ
kʊmaa nımʊ tɔ, lıı fɛɛ ınımʊ ii gyii
Ɔnyırıpɛ Yesu mu ansi.
21 Akʊgɛpʊ fan man waa fanɛ-bii ana
agbʊ, man gyɛ kanın bamʊ abaa ii biti ı
yɔɔ.
22 Anyɛ, fan nu sa fanɛ-nyırıpɛ ana mʊ
nıı ba bʊ kasɛ sʊ nfıı mʊ kʊtɔ kʊmaa
nımʊ tɔ. Man gyɛ saŋa mʊ nıı bamʊ ansi
ı gyan fanɛ sʊ mʊ nkʊn nıı fan waa, kɛ
fan nyɛ kʊwɛɛ kuwu lıı bamʊ asɛ. Amaa
fan nu sa bamʊ kesintin tɔ lıı fanɛ nkɔlɔ
tɔ, lıı Ɔnyırıpɛ mʊ bɛɛrɛɛ sʊ.
23 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fɛn waa mʊ, fan
taa fanɛ nkɔlɔ kpini waa ımʊ fɛɛ fan maa
waa ımʊ fɛn sa Ɔnyırıpɛ mʊ, nıı man gyɛ
asa,
24 fɛɛ fan nyi fan maa biti fan nyɛ
kʊkɔka mʊ nıı Ɔnyırıpɛ taa yıla mʊ
asa mʊ. Lıı fɛɛ Krisito ı gyɛ Ɔnyırıpɛ
gbaa-gbaa mʊ nıı fen sun mʊ.
25 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ waa alibi mu alibi
kʊkɔka nıı ee biti ɔ nyɛ, lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ
man sʊ nmɛɛgɛ tɔ.

4

1 Kasɛ sʊ anyırıpɛ, fan kıı fanɛ anyɛ
sʊ kanan mʊ nıı ı dagaa nıı ı bʊrɔn, lıı
fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan nyi fan maa sʊ
Ɔnyırıpɛ sʊsʊ.

Asın kaapʊsa mʊ nıı i tii sʊ

2 Fan nyɛ saŋa sa kabwaarɛ-kʊlɛ saŋa
kʊmaa, kɛ fan baa fan da sʊ kab-
waarɛ-kʊlɛ tɔ, kɛ fan taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ.
3 Kɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa anɛ
gbaa-gbaa anɛ fɛɛ, Ɩbwaarɛ o bugi ɔkpa
sa mʊ asın mʊ kıtɔwɛ, kɛ a nyɛ ɔkpa tɔwɛ
asın baalasa lıı Krisito sʊ, ımʊ sʊ nıı n tii
obu falɛ.
4 Fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ fɛɛ n taalɛ
n bugi tɔ n tɔwɛ asın mʊ kyɛɛkyɛɛ fɛɛ
kanan mʊ nıı ı dagaa fɛɛ n tɔwɛ mʊ.
5 Fan bıı kanyaasın lıı kanan mʊ nıı
fan kyına yɛ bamʊ nıı ba man gyɛ Krisito
abuupu mʊ, nıı ɔkpa kʊ kan bugi sa fanɛ
yɛ fan tɔwɛ bamʊ Krisito asın mʊ, fan
tɔwɛ ımʊ sa bamʊ.
6 Fan yɛgɛ fanɛ ntɔwɛ ı baa ı bʊkɔn
fɛɛ nfɔlɛ, kɛ fan bıı kanan mʊ nıı fan lɛɛ
kɔnɔ sa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ taasɛ fanɛ asın
mʊ.

Afwaala laalaalʊwɛ

7 Anɛ bırısa Tikiku danbırasa mʊ
nıı ɔ gyɛ kesintin obuupu yɛ kıyaafɔlɛ
Ɔnyırıpɛ kusun tɔ mʊ, ii biti ɔ ba tɔwɛ
fanɛ kanan mʊ nıı n du nfıı.
8 Ɩnımʊ sʊ nıı n sun mʊ fanɛ asɛ, kɛ fan
nyɛ bıı kanan mʊ nıı an du nfıı, kɛ ɔ bɛ
tɔwɛ saŋɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
9 Maa anɛ bırısa danbırasa Krisito
ɔkɔɔlɛ-gyipu Onesimu mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ
ayɛ obii mʊ, nıı n sun mʊ fanɛ asɛ. Bamʊ
ii biti ba tɔwɛ fanɛ asın mʊ nıı ii kpee sʊ
nfıı kpini.
10 Mɛ bırısa Arisitako mʊ nıı ɔ bʊ
mɛ asɛ obu tiisa tɔ mʊ ıı fwaala fanɛ.
Kanın nıı Banabasi mu-supu Maki gbaa
ıı fwaala fanɛ. N wʊla tɔwɛ fanɛ yɛ nıı
ɔ kan ba fanɛ asɛ mʊ, fan kıı mʊ sʊ
danbırasa.
11 Gyosuwa mʊ nıı ba bıla bɛɛ tıı mʊ yɛ
Gyusitusi mʊ gbaa ı fwaala fanɛ. Bamʊ
nkʊn ı gyɛ Gyiwu abi mʊ nıı ba tii
mɛ bırısa ana sʊ, nıı ba gyɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ tɔ asunsunpu, nıı ba kyɛ
mɛ tɔ yɛ ɔdan.
12 Epafarasi mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ ayɛ abi
nıı ɔ gyɛ Yesu Krisito kıyaafɔlɛ mʊ ıı
fwaala fanɛ. Saŋa kʊmaa nımʊ ɛɛ kʊlɛ
Ɩbwaarɛ gaa ɛɛ sa fanɛ fɛɛ, ɔ waa fanɛ
kɛ fan yılɛ tɔ kenken, kɛ fan dan kɛ fanɛ

Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ nyɛ ilin gaa, kɛ fan
waa Ɩbwaarɛ kebiti sʊ.
13 Ngbaagbaa mɛ n nyi kanan mʊ nɪɪ
Epafarasi taa fanɛ asɪn yɛ Lawodisiya abi
yɛ Hirapoli abi asɪn waa mʊ asɪn tirisa,
nɪɪ ee wu fanɛ lewu.
14 Anɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Luka mʊ nɪɪ
ɔ gyɛ ɔkyɛpʊ* mʊ, yɛ Demasi bɛɛ fwaala
fanɛ.
15 Ngbaa mɛ n fwaala anɛ bɪrɪsa ana mʊ
nɪɪ ba bʊ Lawodisiya mʊ, yɛ ɔkyɪɪ Nimfa
yɛ Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ bɛɛ gyaŋɛ mʊ ayɛ
mʊ.
16 Nɪɪ ba kan kalɛ ɔwʊlɛ nɪmʊ sa fanɛ
lʊwɛ mʊ, fan kɪɪ sʊ kɛ ba kalɛ ɔwʊlɛ
maŋa sa Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ La-
wodisiya kadɛ tɔ mʊ gbaa, kɛ fanɛ gbaa
fanɛ fan kalɛ ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ naa
sa Lawodisiya abi mʊ.
17 Fan tɔwɛ Akipusi yɛ, “Kɪɪ sʊ kɛ fʊ
lʊwɛ kusun mʊ nɪɪ fʊ nyɛ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ asɛ
mʊ.”
18 Mɛ Pɔɔlɪ ɪ taa mɛ gbaa-gbaa mɛ kɪbaa
kyʊrɔɔ afwaala nɪmʊ n sa fanɛ. Fan man
tan sʊ fɛɛ n san n bʊ obu kitii tɔ. Ɩbwaarɛ
ɔ bwaala fanɛ.

* **4:14 4:14** Ɔkyɛpʊ nfɪɪ ɪɪ kaapʊ yɛ ɔsa maŋa gyɛ dɔkɪta nɪn.

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Tesalonika abi

1 Mɛ Pɔɔlɪ maa Silasi yɛ Timoti ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ an sa fanɛ Krisito abi kʊbʊ
mʊ nɪɪ fan bʊ Tesalonika mʊ, nɪɪ fan gyɛ
Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asa
mʊ. Ɩbwaarɛ kabwaala yɛ kayɪɪ-yuuli kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.

Tesalonika abi kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ bamʊ kusun danbɪrasa

2 Saŋa kʊmaa an fwaala Ɩbwaarɛ lɪɪ
fanɛ sʊ, nɪɪ an nyiŋi fanɛ kpini sʊ anɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ.
3 Anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa Ɩbwaarɛ mʊ
nɪɪ ɔ gyɛ anɛ-Sɛ mʊ, an nyiŋi fanɛ sʊ
kanan mʊ nɪɪ fan sun kusun lɪɪ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛ kebiti mʊ nɪɪ fan taa
waa kusun bʊlʊnsa, yɛ kanan mʊ nɪɪ fan
nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ lɪɪ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito tɔ mʊ.
4 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an nyi
fɛɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ nɪɪ ɔ lɛɛ fanɛ waa
mʊ lɛɛ.
5 Lɪɪ fɛɛ an man taa asɪn danbɪrasa mʊ
ba tɔwɛ sa fanɛ kɔnɔ tɔ nkʊn nɪn. Amaa
an ba tɔwɛ fanɛ asɪn mʊ yɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɔlʊn tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ
fan kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii yɛ ɪ gyɛ kesintin.
Nɪɪ fan wu kakyɪna danbɪrasa mʊ nɪɪ an
kyɪna yɛ fanɛ, kɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
6 Fan kasɛ anɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ awaasa
tɔ, ɪmʊ sʊ halɪɪ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ fan bʊ
ɪmʊ tɔ gbaa mʊ, fan kɔɔlɛ asɪn mʊ yɛ
kensi-gyii mʊ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
sa fanɛ mʊ.
7 Ɩmʊ sʊ akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba bʊ
Masedoniya yɛ Akiya mʊ kpini bɛɛ kɪɪ
fanɛ awaasa nɪɪ bɛɛ bɪɪla ɪmʊ.
8 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʊ ɪ man yalagɛ lɪɪ
fanɛ asɛ kpee Masedoniya yɛ Akiya nkʊn,
amaa fanɛ Ɩbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii asɪn mʊ,
ɪ yalagɛ kpee katɪn kʊmaa nɪmʊ. Kanɪn
sʊ ɪ man daaga fɛɛ a bɪla tɔwɛ kʊtɔ kʊ lɪɪ
ɪmʊ sʊ.
9 Lɪɪ fɛɛ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ bɛɛ
tɔwɛ kɪfɔ kɪtaa mʊ nɪɪ fan kɪtaa anɛ. Bɛɛ
tɔwɛ asa kanan mʊ nɪɪ fan kyɛɛgɛ lɪɪ
ɪdakpa kusun tɔ, ba sun Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ
ɔ sʊ nkpa yɛ kesintin mʊ.
10 Nɪɪ bɛɛ tɔwɛ kanan mʊ nɪɪ fan gyoo
Ɩbwaarɛ Mu-Bii Yesu mʊ nɪɪ ɔ kusaa mʊ
lɪɪ lewu tɔ, mʊ kibwii lɪɪ sʊsʊ ba mʊ asɪn.
Nɪɪ mʊ ɪɪ kɔɔlɛ anɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ agbʊ lala
mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba asa sʊ mʊ.

2

Pɔɔlɪ kusun sunsa Tesalonika kadɛ tɔ

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana Krisito
abuupu, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ
anɛ kɪba mʊ nɪɪ an ba fanɛ asɛ mʊ man
waa kɪyan.
2 Pɔyɪ kɛ a ba fanɛ asɛ mʊ, fen nyi
kanan mʊ Filipi abi ba saalɛ anɛ nɪɪ ba
yɛgɛ nɪɪ an gyii awʊrʊfɔ. Amaa halɪɪ ba
maa kʊsʊ yɪlɛ anɛ sʊ gbaa mʊ, Ɩbwaarɛ
kyɛ anɛ tɔ nɪɪ an nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ, nɪɪ an
taalɛ tɔwɛ fanɛ mʊ asɪn danbɪrasa mʊ.
3 Asɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ an kʊlɛ fanɛ falɛ
mʊ, an man fɔyɪ ɔkpa, nɪɪ ɪ man gyɛ
nfɛɛrɛ libi kʊ sʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ nplna asɪn.
4 Amaa Ɩbwaarɛ ɪɪ kɪɪ wu anɛ nɪɪ ɔ taa
Asɪn danbɪrasa katɔwɛ waa anɛ abaa tɔ.
Ɩmʊ sʊ man gyɛ nyɪmɪsa kebiti sʊ nɪɪ an
waa, amaa kanan mʊ nɪɪ ɪ bɔla Ɩbwaarɛ
ansi mʊ. Mʊ ii nyi anɛ nkɔlɔ tɔ yɛ anɛ
nfɛɛrɛ.
5 Fanɛ gbaa-gbaa fen nyi fɛɛ an man taa
kɔnɔ tɔ kɔn asɪn tɔwɛ fanɛ. Nɪɪ an man
taa sɛhn baala fanɛ sʊ kɛ a nyɛ kʊtɔ kʊ
lɪɪ fanɛ asɛ. Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ anɛ kesintin
ogyipu.
6 An man kyɪna an biti ayɪn-bi lɪɪ asa
asɛ abɛɛ fanɛ asɛ abɛɛ ɔkʊ asɛ.
Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an gyɛ Krisito Asunpu
falɛ mʊ, naafɔɔ an sʊ ɔkpa fɛɛ a biliŋi
kasʊla fanɛ sʊ,
7 amaa an yɔɔ anɛ n-yɪɪ kyɪna fanɛ asɛ
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ talapʊ ɪɪ yɔɔ mʊ n-yɪɪ
ɛɛ kɪɪ mu-bii ana sʊ mʊ.
8 A maa biti fanɛ asɪn gaa sʊ mʊ, man
gyɛ Ɩbwaarɛ Asɪn danbɪrasa mʊ nkʊn nɪɪ
an taa bɪya fanɛ. Amaa an taa anɛ n-yɪɪ
gbaa sa fanɛ tii sʊ, lɪɪ fɛɛ fan biliŋi anɛ
abitipu.
9 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kɔɔlɛ
gyii fɛɛ fen nyiŋi kanan mʊ nɪɪ an waa
kusun gaa saŋa mʊ nɪɪ an bʊ fanɛ asɛ mʊ.
An waa kusun kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ

an kɩɩ anɛ n-yɩɩ sʋ, saŋa mʋ nɩɩ an tɔwɛ fanɛ asɩn danbɩrasa mʋ, kanan mʋ nɩɩ a man biliŋi kasʋla fanɛ ɔkʋ sʋ.

10 Fanɛ mʋ nɩɩ fan kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, fan naa Ɩbwaarɛ ɩ gyɛ anɛ kesintin agyipu lɩɩ kanan mʋ nɩɩ an kyɩna fanɛ tɔ, nɩɩ an man sʋ ineesi ɩkʋ, nɩɩ anɛ ɩkpa i kyiigi, nɩɩ alibi kʋ man bʋ anɛ n-yɩɩ sʋ.

11 Lɩɩ fɛɛ fan nyi kanan mʋ nɩɩ an bɩla fanɛ ɔkʋmaa nɩmʋ, fɛɛ kanan mʋ nɩɩ ɔsɛ ɩɩ bɩla mʋ gbaa-gbaa mu-bii ana mʋ.

12 An waa fanɛ aniya tɔ, nɩɩ an tɔwɛ yuula fanɛ nkɔlɔ, nɩɩ an tɔwɛ waa fanɛ kanan mʋ nɩɩ fan kyɩna kakyɩna danbɩrasa mʋ nɩɩ ɩ bɔla Ɩbwaarɛ ansi. Mʋ ɩ tɩɩ fanɛ ba mu kuwura-gyii yɛ mʋ bʋnyaa mʋ tɔ.

Tesalonika abi mʋ kɩkɔɔlɛ-gyii yɛ kenyiita

13 Nɩɩ anɛ gbaa anɛ an bɩla an kyaga sʋ an fwaala Ɩbwaarɛ, lɩɩ fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ asɩn mʋ nɩɩ fan nu lɩɩ anɛ asɛ mʋ, fan man kɔɔlɛ asɩn mʋ fɛɛ asa asɩn, amaa fan kɔɔlɛ ɩmʋ gyii fɛɛ ɩ gyɛ Ɩbwaarɛ asɩn mʋ gbaa-gbaa, fɛɛ kanan mʋ nɩɩ ɩ gyɛ kesintin mʋ. Kanɩn Ɩbwaarɛ asɩn maŋa ii sun kusun fanɛ mʋ nɩɩ fan kɔɔlɛ gyii mʋ tɔ.

14 Fanɛ, mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an wu fɛɛ asɩn libi mʋ nɩɩ ɩ ba tu Ɩbwaarɛ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɩɩ ɩ gyɛ Krisito lɛɛ, nɩɩ ɩ bʋ Gyudeya mʋ, kanɩn asɩn libi kʋlʋn maŋa ɩ ba tu fanɛ gbaa. Lɩɩ fɛɛ kanan mʋ nɩɩ fanɛ gbaa fanɛ fan wu awʋrʋfɔ fanɛ gbaa-gbaa asa abaa tɔ mʋ, kanɩn nɩɩ ba wu awʋrʋfɔ Gyiwu abi abaa tɔ.

15 Bamʋ ɩ gyɛ bamʋ nɩɩ ba mɔɔ Ɔnyɩrɩpɛ Yesu, nɩɩ dɩdaa mʋ bamʋ ɩ mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ, nɩɩ bamʋ akʋlʋn maŋa ɩ gya anɛ kyʋŋɛ mʋ. Bamʋ asɩn i mee gyii Ɩbwaarɛ ansi, nɩɩ ba kʋsʋ yɩlɛ asa kpini sʋ.

16 Nɩɩ ba kpan bamʋ n-yɩɩ fɛɛ naafɔɔ bee tii anɛ ɔkpa, kɛ a man nyɛ tɔwɛ Asɩn danbɩrasa mʋ sa bamʋ nɩɩ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ mɔlɩgɛ bamʋ. Lɩɩ falɛ ɔkpa sʋ mʋ, ba kʋʋla bamʋ alibi gyaga abaa sʋ naa fʋʋ ɩmʋ laalaalʋwɛ. Nbɩɩnbɩɩ mʋ Ɩbwaarɛ nyɛ agbʋ waa bamʋ, nɩɩ ee biti ɔ bɩɩtɛ bamʋ asʋ.

Pɔɔlɩ ii biti fɛɛ ɔ bɩla naa bɔɔ Tesalonika abi sʋ

17 Amaa mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, saŋa dɛɛ kʋ mʋ nɩɩ ba barɩgɛ anaa fanɛ nsana mʋ, an lɩɩ fanɛ ansi sʋ bɩrɛ, amaa fanɛ asɩn ɩ san ɩ bʋ anɛ nfɛɛrɛ tɔ. Ɩmʋ sʋ ɩ yɩlɛ anɛ ansi sʋ gaa fɛɛ ɔkpa kʋmaa nɩmʋ sʋ mʋ a bwii ba wu fanɛ.

18 An biti gaa fɛɛ a ba fanɛ asɛ. Mɛ Pɔɔlɩ, n kpan mɛ n-yɩɩ saŋa gaalaagaa sʋ fɛɛ a ba fanɛ asɛ, amaa Sɩtaanɛ tii anɛ ɔkpa.

19 Anɛ-Nyɩrɩpɛ Yesu Krisito kibwii ba mʋ, mɩnɛ ɩ gyɛ anɛ tamaa yɛ anɛ kensi-gyii yɛ anɛ bʋnyaa kɩnyɛ mu ansi tɔ? Man gyɛ fanɛ?

20 Kesintin mʋ, fanɛ ɩ gyɛ anɛ bʋnyaa yɛ kensi-gyii.

3

Ba sun Timoti kpee Tesalonika

1 Ɩmʋ sʋ a maa wu yɛ a man bɩla yɛ a taalɛ waa kʋtɔ kʋ lɩɩ ɩmʋ sʋ mʋ, an waa anɛ nfɛɛrɛ fɛɛ anɛ nkʋn an sii Antensi kadɛ tɔ nfɩɩ.

2 Nɩɩ an sun anɛ-supu Timoti mʋ nɩɩ ɔ gyɛ anɛ bɩrɩsa Ɩbwaarɛ kusun obuupu mʋ nɩɩ anaa mʋ an tɔwɛ asɩn danbɩrasa lɩɩ Krisito sʋ. An sun mʋ yɛ ɔ ba waa fanɛ ɔlʋn tɔ yɛ aniya tɔ fanɛ kɩkɔɔlɛ-gyii sʋ.

3 Kɛ kanyanla mʋ nɩɩ ɩɩ ba fanɛ sʋ falɛ, ɩ man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkʋ o bwii kamaa. Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ ɩ gyɛ Ɩbwaarɛ kebiti nɩɩ kanyanla nɩmʋ ɩ ba anɛ sʋ.

4 Kesintin tɔ, saŋa mʋ nɩɩ an bʋ fanɛ asɛ mʋ, an taalɛ an tɔwɛ fanɛ fɛɛ an biti an nyɛ kanyanla. Nɩɩ ɩ ba kanɩn kesintin fɛɛ kanan mʋ nɩɩ fan nyi mʋ.

5 Lɩɩ ɩnɩmʋ sʋ n maa man bɩla yɛ n taalɛ kyɩna yɛgɛ n man wu fanɛ mʋ, n sun Timoti yɛ ɔ ba kɩɩ kanan mʋ nɩɩ fan yɩlɛ fanɛ kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ. Lɩɩ fɛɛ ɩ sʋ mɛ kufuu fɛɛ falɛ ɔtʋʋtɔkɩɩpʋ mʋ ba tʋʋ fanɛ tɔ kɩɩ, kɛ ɩ yɛgɛ anɛ kɩkpɩnɛ mʋ ɩ waa kɩyan.

Timoti ba tɔwɛ asɩn bʋkɔnsa lɩɩ Tesalonika abi sʋ

6 Amaa Timoti dan lɩɩ fanɛ asɛ ba nbɩɩnbɩɩ nɩmʋ nɩɩ ɔ bɩya asɩn bʋkɔnsa lɩɩ fanɛ kɩkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ kebiti mʋ nɩɩ fan sʋ. Nɩɩ ɔ tɔwɛ anɛ yɛ anɛ asɩn a bʋ fanɛ nkɔlɔ tɔ nɩɩ fen nyiŋi anɛ sʋ gaa saŋa

kʋmaa nɪmʋ, nɪɪ fen biti fɛɛ anaa fanɛ an wu abaa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ anɛ gbaa anɛ an biti mʋ.
7 Ɪmʋ sʋ, mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, anaa anɛ awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an gyii yɛ kanyanla mʋ nɪɪ a wu mʋ kpini mʋ, lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ ɪ waa anɛ ɔlʋn tɔ.
8 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, anɛ nkɔlɔ ɪ tɪyɛ anɛ lɪɪ kanan mʋ nɪɪ fan yɪlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔ kenken mʋ.
9 Afwaala mɔɔ nɪɪ an biti a taa sa Ɩbwaarɛ lɪɪ fanɛ sʋ, lɪɪ kensi-gyii mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ lɪɪ fanɛ sʋ falɛ?
10 Kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ kpini an kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ gaa lɪɪ anɛ nkɔlɔ tɔ fɛɛ a bɪla nyɛ wu fanɛ, kɛ a sa fanɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ.
11 Nɪɪ anɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɪ gyɛ yɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ba bugi ɔkpa sa anɛ kɛ a ba fanɛ asɛ.
12 An kʋlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu yɛ, ɔ yɛgɛ fanɛ kebiti kɪ nyɛ akyɔ tii sʋ, kɛ fan biti abaa yɛ ɔkʋmaa nɪmʋ gaa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ anɛ gbaa an sʋ kebiti sa fanɛ mʋ.
13 An kʋlɛ fɛɛ ɔ sa fanɛ kɔkɔlɔ ɔsɪɪ, kɛ alibi yɛ ineesi ɪkʋ ɪ man bʋ fanɛ n-yɪɪ sʋ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ, saŋa mʋ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ii biti ɔ ba maa Ɩbwaarɛ asa mʋ.

4

Kakyɪna mʋ nɪɪ ɪ bɔla Ɩbwaarɛ ansi

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan kyɪna kakyɪna mʋ nɪɪ i gyii Ɩbwaarɛ ansi, nɪɪ fan nu sa anɛ. Anɛ laalaalʋwɛ asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ an sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu an kʋlɛ fanɛ yɛ, fan kɪtaa tɔ kɛ fan waa ɪmʋ nɪɪ ɪ kyɔ falɛ tii sʋ.
2 Lɪɪ fɛɛ fen nyi kɪkaapʋ mʋ nɪɪ an kaapʋ fanɛ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɔlʋn tɔ.
3 Ɩ gyɛ Ɩbwaarɛ kebiti nɪn fɛɛ fan man waa fanɛ n-yɪɪ ineesi, kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ abawʋlɛ-sɪn tɔ.
4 Kɛ fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ o kun mʋ n-yɪɪ lɪɪ kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti sʋ, kanan mʋ nɪɪ ɔ baa o du kyɪrɛkyɪrɛ kɛ ɔ nyɛ bɛɛrɛɛ.
5 Kɛ mʋ awaasa ɪ man ba ɪ gyɛ kayalaga ɔkpa sʋ fɛɛ bamʋ nɪɪ ba man nyi Ɩbwaarɛ maa mʋ ɪkpa mʋ.
6 Nɪɪ ɔkʋ ɔ man taa falɛ awaasa libi nɪmʋ waa mʋ bɪrɪsa, abɛɛ o sisii mʋ kayalaga asɪn kʋ tɔ. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa falɛ alibi asʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an wʋla tɔwɛ fanɛ nɪɪ an da fanɛ amu tɔ mʋ.
7 Ɩbwaarɛ man tɪɪ anɛ yɛ an ba waa agyaga-sɪn nɪn, amaa a ba kyɪna kakyɪna kyɪrɛkyɪrɛ tɔ.
8 Ɪmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee kina kɪkaapʋ nɪmʋ mʋ, man gyɛ nyɪmɪsa nɪɪ ee kina, amaa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ sa anɛ mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, nɪɪ ee kina.
9 Nɪɪ lɪɪ kinyi-bii kebiti bɪrɛ sʋ mʋ, ɪ man bɪla i tiri fɛɛ a kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kaapʋ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ kanan mʋ nɪɪ fan biti abaa.
10 Nɪɪ kesintin tɔ mʋ, fen biti fanɛ bɪrɪsa ana mʋ nɪɪ ba bʋ Masedoniya kasɛ sʋ kpini. Amaa anɛ bɪrɪsa ana, an tɔwɛ an waa fanɛ aniya tɔ fɛɛ fan kyaga sʋ waa kanɪn tii sʋ.
11 Fan kpan fanɛ n-yɪɪ kɛ fan kyɪna kayɪɪ yuuli tɔ, kɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ man taa mʋ n-yɪɪ waa asa asɪn tɔ, kɛ fan taa fanɛ abaa sun kusun. An wʋla tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ kpini.
12 Lɪɪ kanɪn sʋ mʋ, fen biti fan nyɛ bɛɛrɛɛ lɪɪ asa mʋ nɪɪ ba man tii fanɛ sʋ mʋ asɛ, kɛ ɪ yɛgɛ kɛ fan man taa fanɛ n-yɪɪ tʋʋ ɔkʋ sʋ.

Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kibwii ba mʋ

13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, a mee biti fɛɛ fan baa fan bʋ kitentenbiri tɔ lɪɪ alewupu sʋ, abɛɛ fanɛ nkɔlɔ i nyita fanɛ fɛɛ asansa mʋ nɪɪ ba man sʋ tamaa mʋ.
14 An kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu wu nɪɪ o bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, kanɪn maŋa nɪɪ an bɪla kɔɔlɛ gyii fɛɛ bamʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu gyii nɪɪ ba wu mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bwii kyiŋi bamʋ ba nkpa tɔ, kɛ ba maa Yesu ba bwii ba.
15 Lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ gbaa-gbaa kɔnɔ tɔ asɪn mʋ, nɪɪ an tɔwɛ fanɛ yɛ anɛ mʋ nɪɪ an san an tɛ nkpa tɔ naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ ii biti ɔ ba mʋ, a mɛɛ yɛ a gyankpaa alewupu mʋ.
16 Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ gbaa-gbaa ii biti ɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ sʋsʋ ɛɛ ba kasɛ, yɛ ɪlawʋ lala kɔnɔsa yɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ bɪlɪsa ɔbʋlɛ yɛ Ɩbwaarɛ kabɪlɛ, kɛ bamʋ nɪɪ ba wu Krisito tɔ mʋ ba gyankpaa kyiŋi.

17 Ɩmʊ kamaa mʊ, anɛ mʊ nɪɪ an sii nɪɪ
an san an bʊ nkpa tɔ mʊ, ee biti ɔ kɪtaa
anɛ bʊga bamʊ tɔ abwaarɛ-wʊlɛ tɔ, kɛ a
naa gyaŋa Ɔnyɪrɪpɛ mʊ sʊsʊ. Kɛ a naa
kyɪna yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ kakpaa.
18 Ɩmʊ sʊ fan taa falɛ asɪn nɪmʊ tɔwɛ
waa abaa ɔlʊn tɔ.

5

Fan kʊʊla fanɛ n-yɪɪ gyoo Yesu kibwii ba mʊ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, ɪ man bɪla
i tiri fɛɛ a kyʊrɔɔ asɪn kʊ lɪɪ saŋa yɛ kakɛ
mʊ nɪɪ ɪnɪmʊ ii biti i ba mʊ sa fanɛ.
2 Lɪɪ fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fen nyi kesintin
tɔ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Kakɛ Lala mʊ nɪɪ ee
biti ɔ ba mʊ, ii biti ɪ baa i du nɪn fɛɛ oyu
maa ba kagyanbwɛ mʊ.
3 Saŋa mʊ nɪɪ asa bɛɛ tɔwɛ yɛ, "An
sʊ kayɪɪ yuuli nɪɪ sɛhn man bɪla yɛ ɔ
waa anɛ" mʊ, tʊtɔ nɪɪ kenyiita kii biti
kɪ ba bamʊ sʊ opula tɔ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ keduŋidi kɪɪ kɪtaa ɔtɔ wuya mʊ. Nɪɪ
bamʊ ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ lɛɛ mʊ n-yɪɪ lɪɪ
kanɪn awʊrʊfɔ mʊ tɔ.
4 Amaa fanɛ akɔɔlɛ-gyipu bɪrɛ, fan man
bʊ kitentenbiri tɔ, kɛ kanɪn kakɛ maŋa kɪ
ba purigi fanɛ fɛɛ oyu mʊ.
5 Fanɛ kpini fɛn gyɛ fɪtɪla tɔ asa nɪɪ
fɛn naa kayɪkɛ tɔ. Amaa a man gyɛ
kagyanbwɛ asa mʊ nɪɪ an naa kitenten-
biri tɔ.
6 Ɩmʊ sʊ fan man yɛgɛ an baa an du fɛɛ
bamʊ nɪɪ ba dɛ tan sʊ mʊ, amaa fan yɛgɛ
an kʊʊla anɛ n-yɪɪ kɛ an baa an da sʊ.
7 Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ dɛ mʊ, bɛɛ dɛ
kagyanbwɛ nɪn, nɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ bʊʊ nta
mʊ, bɛɛ bʊʊ kagyanbwɛ nɪn.
8 Amaa fɛɛ a maa gyɛ kayɪkɛ tɔ asa mʊ,
fan yɛgɛ an kʊʊla anɛ n-yɪɪ, kɛ a taa anɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti waa kʊtɔ kunsa kun
anɛ nkɔlɔ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anaakɔpʊ
bɛɛ waa mʊ. Kɛ a taa kamɔlɪgɛ mʊ nɪɪ an
sʊ tamaa mʊ waa kʊwʊrʊ bun anɛ amu
sʊ fɛɛ anaakɔpʊ awʊrʊ.
9 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ man tɪɪ anɛ yɛ a
ba gyii awʊrʊfɔ lɪɪ mʊ agbʊ lala mʊ sʊ.
Amaa ɔ tɪɪ anɛ yɛ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
sʊ kɛ a ba nyɛ kamɔlɪgɛ.
10 Yesu Krisito wu sa anɛ nɪn, ɪmʊ sʊ an
kan an tɛ nkpa tɔ nɪn oo, abɛɛ an wu nɪn
oo, anaa mʊ a bʊga kyɪna.
11 Ɩmʊ sʊ fan tɔwɛ waa abaa ɔlʊn tɔ, kɛ
fan kyɛ abaa tɔ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fɛn wʊla
fɛn waa falɛ.

Laalaalʊwɛ asɪn yɛ afwaala

12 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an
kʊlɛ fanɛ fɛɛ fan taa bɛɛrɛɛ sa fanɛ
agyankpaapʊ mʊ nɪɪ fanaa bamʊ fen
sun Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʊ. Bɛɛ kpan
bamʊ n-yɪɪ bɛɛ waa kusun nɪɪ bɛɛ kaapʊ
fanɛ kanan mʊ nɪɪ fan kyɪna kakyɪna
danbɪrasa tɔ.
13 Lɪɪ kusun mʊ nɪɪ bee sun sʊ mʊ, fan
taa bɛɛrɛɛ lala sa bamʊ kɛ fan biti bamʊ
asɪn gaa. Kɛ fan taa kayɪɪ-yuuli kyɪna yɛ
abaa.
14 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an
tɔwɛ fanɛ yɛ, fan da awʊlɛgyɔpʊ mʊ nɪɪ
ba bʊ fanɛ tɔ mʊ amu tɔ, kɛ fan tɔwɛ waa
bamʊ nɪɪ ba man sʊ nkɔlɔ mʊ, kɛ fan kyɛ
apɔɔsɪpʊ mʊ tɔ, kɛ fan nyɛ kenyiita sa
ɔkʊmaa nɪmʊ.
15 Fan kɪɪ sʊ yɛ ɔdan kɛ fanɛ tɔ ɔkʊ
ɔ man taa alibi ka alibi kʊkɔ. Amaa
saŋa kʊmaa fan kpan fanɛ n-yɪɪ fan waa
kɪdanbɪrasa fɛn sa abaa yɛ ɔkʊmaa nɪmʊ.
16 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii saŋa kʊmaa.
17 Fan kyaga sʊ fɛn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
saŋa kʊmaa.
18 Fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ kʊtɔ
kʊmaa tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɪnɪmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii
biti fɛɛ fan waa lɪɪ Yesu Krisito ɔlʊn tɔ sʊ.
19 Fan man dun Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
fʊlɔn mʊ kusun.
20 Nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu kan lɛɛ asɪn sa
mʊ atɔwɛpʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ fanɛ mʊ, fan
man mirigi asɪn mʊ nnɔ.
21 Amaa fan tʊʊ bamʊ asɪn tɔwɛsa yɛ
kʊtɔ kʊmaa tɔ kɪɪ, kɛ fan kɪtaa ɪmʊ nɪɪ ɪ
bʊrɔn.
22 Kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi kʊmaa
nɪmʊ tɔ.
23 Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ keyuula wuya
mʊ, ɔ lɔŋɔ fanɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ yɪla
sa mʊ n-yɪɪ. Kɛ ɔ kɪɪ fanɛ kayaayu yɛ fanɛ
kala yɛ fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kpini sʊ, kɛ alibi
akʊ ɪ man ba ɪ bʊ fanɛ sʊ kakɛ mʊ nɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii biti o bwii ba
mʊ.

24 Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ waa mʊ lɛɛ
mʊ, mʊ ɪ gyɛ kesintin wuya nɪɪ ee biti ɔ
waa kanɪn.
25 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, fan
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa anɛ.
26 Fan fwaala Krisito abi mʊ kpini kɛ
fan taa kebiti baari abaa.
27 Lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ
sʊ, n tɔwɛ fan yɛ fan kalɛ ɔwʊlɛ nɪmʊ sa
akɔɔlɛ-gyipu mʊ kpini.
28 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.

Ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Tesalonika abi

Afwaala

1 Mɛ Pɔɔlɪ maa Silasi yɛ Timoti ɪ kyʋrɔɔ
ɔwʋlɛ nɪmʋ an sa fanɛ Krisito abi kʋbʋ
mʋ nɪɪ fan bʋ Tesalonika, nɪɪ fan gyɛ
anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
asa mʋ.
2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ
yuuli.

Yesu Krisito kibwii ba mʋ asɪn

3 Anɛ-daa yɛ anɛ-supu ana, i tiri fɛɛ an
fwaala Ɩbwaarɛ saŋa kʋmaa nɪmʋ lɪɪ fanɛ
sʋ. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ a maa waa kanɪn. Lɪɪ
fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪɪ dan kii tii sʋ, nɪɪ
fanɛ kebiti mʋ nɪɪ fan sʋ sa abaa mʋ kii
tii sʋ.
4 Ɩmʋ sʋ nɪɪ anɛ gbaa-gbaa anɛ an taalɛ
da anɛ nkɔlɔ sʋ, an tɔwɛ fanɛ n-yɪɪ sʋ
asɪn an sa Ɩbwaarɛ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ tɔ
kpini, lɪɪ kanan mʋ nɪɪ fɛn nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, lɪɪ fanɛ kanyanla yɛ
awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ fen gyii mʋ tɔ.
5 Ɩnɪmʋ kpini ɪ kaapʋ fɛɛ Ɩbwaarɛ
katalɛ mʋ ki du kyɛɛkyɛɛ. Ɩmʋ ii biti ɪ
yɛgɛ kɛ fan baa fan dagaa sa Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ nɪɪ fen gyii kɪmʋ sʋ
awʋrʋfɔ mʋ.
6 Ɩbwaarɛ gyɛ kesintin ogyipu nɪn. Mʋ
ii biti ɔ taa awʋrʋfɔ tɛɛla bamʋ nɪɪ bɛɛ
nyanla fanɛ mʋ.
7 Ee biti ɔ sa fanɛ mʋ nɪɪ fen gyii
awʋrʋfɔ mʋ yɛ anɛ kpini ɔfʋʋtɛ, saŋa mʋ
nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ee biti ɔ lɪɪ sʋsʋ ba
maa mʋ nbɔɔ lʋlʋnpʋ yɛ fʋlɔn mʋ.
8 Nɪɪ fʋlɔn nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa bɪɪtɛ
bamʋ nɪɪ bee kina mʋ mʋ, yɛ bamʋ nɪɪ ba
waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
Asɪn danbɪrasa mʋ.
9 Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʋ kʋsʋ mʋ
nɪɪ kɪ gyɛ kenyiita kakpaa, kɛ ɔ gya bamʋ
lɪɪ mu ansi yɛ mʋ bʋnyaa mʋ ɔlʋn tɔ.
10 Kanɪn kakɛ mʋ nɪɪ Yesu ii biti ɔ ba
mʋ, mʋ asa mʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪla mʋ, bee
biti ba kʋsaa mʋ kɪtɪɪ sʋsʋ, kɛ bamʋ nɪɪ
ba kɔɔlɛ gyii mʋ ba yɪn mʋ. Fanɛ gbaa
fanɛ fan tii sʋ, lɪɪ fɛɛ fan kɔɔlɛ mʋ asɪn
mʋ nɪɪ an tɔwɛ fanɛ mʋ gyii.
11 Ɩnɪmʋ kpini ɪ maa bʋ anɛ nfɛɛrɛ tɔ
sʋ mʋ, an kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ an sa fanɛ
saŋa kʋmaa nɪmʋ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ lɔŋɔ
fanɛ, kɛ fan dagaa kɪtɪɪ mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ
mʋ. Kɛ lɪɪ mʋ ɔlʋn tɔ sʋ mʋ ɔ yɛgɛ kʋtɔ
danbɪrasa kʋmaa mʋ nɪɪ fan fɛ nfɛɛrɛ yɛ
fen biti fan waa mʋ, ɪ waa ɔdan sa fanɛ,
kɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kusun mʋ nɪɪ fɛn waa
mʋ fan taalɛ waa kɪmʋ naa lʋwɛ.
12 An kʋlɛ ɪnɪmʋ kabwaarɛ kʋlɛ fɛɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ ki dii sʋsʋ,
kɛ asa ba wu mʋ bʋnyaa fanɛ tɔ, kɛ
lɪɪ Yesu Krisito sʋ mʋ, fanɛ kɪtɪɪ ki dii
sʋsʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ maa
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ba bwaala fanɛ
mʋ.

2

Ɔmʋ nɪɪ o mee buu sɛhn mʋ asɪn libi

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, lɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪba mʋ sʋ yɛ
kanan mʋ nɪɪ a bʋga naa gyaŋa mʋ sʋ
mʋ, an kʋlɛ fanɛ yɛ,
2 nɪɪ ɔkʋ kan ba fanɛ asɛ yɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ
mʋ asɪn sa mʋ yɛ ɔ tɔwɛ fanɛ mʋ, abɛɛ ɔ
nyɛ ɔkala kʋ abɛɛ ɔ nyɛ ɔwʋlɛ lɪɪ anɛ asɛ
mʋ nɪɪ kɪɪ tɔwɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kakɛ lala
mʋ kɪ tɛɛ ba mʋ, fan man yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ
i wuliti fanɛ tɔ abɛɛ ɪ ŋmaa fanɛ nkɔlɔ.
3 Ɔkpa kʋmaa nɪmʋ sʋ mʋ fan man yɛgɛ
ɔkʋ ɔ pɪna fanɛ. Lɪɪ fɛɛ kanɪn kakɛ mʋ
mɛɛ yɛ ɔ ba, amɔɔ ɔmʋ nɪɪ ee biti ɔ ba
kʋsʋ yɪlɛ kina Ɩbwaarɛ mʋ, ɔ ba pɔyɪ. Nɪɪ
nyɪmɪsa mʋ nɪɪ o mee buu sɛhn, nɪɪ ee
biti o wu fɔyɪ kakpaa mʋ, ii biti ɪ lɛɛ mʋ
ifuli pɔyɪ kɛ kakɛ mʋ kɪ fʋ.
4 Ee biti ɔ kʋsʋ yɪlɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
nyɪmɪsa ii sun fɛɛ ɪdakpa yɛ ɪmʋ tɔ atɔ
yɛ Ɩbwaarɛ gbaa. Ɩmʋ sʋ ee biti ɔ kʋsaa
mʋ n-yɪɪ ɪnɪmʋ kpini sʋ, kɛ ɔ naa kyɪna
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, ɛɛ tɔwɛ yɛ
mʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ.
5 Fen mee nyiŋi fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ n kyɪna
n bʋ fanɛ asɛ mʋ n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ
kpini?
6 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ fan nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kii tii
ɔmʋ nɪɪ o mee buu sɛhn mʋ ɔkpa, lɪɪ fɛɛ

saŋa mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba lɛɛ mʋ ifuli mʋ ɪ man pɪɪ fʋʋ.

7 Lɪɪ fɛɛ ɔmʋ nɪɪ o mee buu sɛhn mʋ ɔlʋn mʋ ɪ wʋla ii sun kusun asiri tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ asa bɛɛ waa kʋsʋ tɔ alʋn. Amaa ɔmʋ nɪɪ ee kun kɪmʋ nbɪɪnbɪɪ mʋ, ii biti ɔ kyaga sʋ ee kun kanɪn naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʋ lɪɪ ɔkpa mʋ sʋ.

8 Tʋtɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ ɔmʋ nɪɪ o mee buu sɛhn mʋ ifuli, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kan bwii ba mʋ, kɛ ɔ taa mʋ kɔnɔ tɔ afuu mʋ mɔɔ mʋ, kɛ ɔ taa mʋ bʋnyaa nyita mʋ kakpaa.

9 Ɔmʋ nɪɪ o mee buu sɛhn mʋ kɪba mʋ, ee biti o sun Sɪtaanɛ kusun. Ee biti ɔ taa Sɪtaanɛ ɔlʋn waa adangana yɛ sɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa pɪna asa.

10 Nɪɪ ee biti ɔ bɔla ɔkpa kʋmaa sʋ taa asɪn libi pɪna bamʋ nɪɪ bee biti ba nyita mʋ. Bee nyita, lɪɪ fɛɛ ba kina kesintin mʋ nɪɪ kii biti kɪ mɔlɪgɛ bamʋ mʋ.

11 Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ Ɩbwaarɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ antɪŋɛsa lala ba bamʋ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ ba lan bɛɛ kɔɔlɛ antɪŋɛsa mʋ bee gyii,

12 kɛ bamʋ nɪɪ ba kina kesintin kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ, nɪɪ bamʋ ansi i gyii alibi kɪwaa sʋ mʋ kpini bee biti ba gyii kʋpwɛ.

Fan yɪlɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken

13 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ ii biti fanɛ asɪn, ɪ dagaa saŋa kʋmaa nɪmʋ a maa fwaala Ɩbwaarɛ sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ fanɛ lɪɪ npiili asɛ mʋ yɛ ee biti ɔ mɔlɪgɛ fanɛ. Ɔ waa ɪnɪmʋ nɪn lɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɔlʋn tɔ yɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ kesintin mʋ gyii, kɛ fan baa fan gyɛ bamʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪlɛ sa mʋ n-yɪɪ.

14 Ɩbwaarɛ bɔla mʋ asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ an tɔwɛ mʋ sʋ tɪɪ fanɛ yɛ fan ba nyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito bʋnyaa mʋ.

15 Kanɪn sʋ, anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, anɛ asɪn mʋ nɪɪ an kaapʋ fanɛ yɛ ɪmʋ nɪɪ an kyʋrɔɔ sa fanɛ mʋ, fan yɪlɛ tɔ kɛ fan kɪtaa ɪmʋ tɔ kenken.

16 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito gbaa-gbaa yɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ bee biti anɛ asɪn gaa mʋ, ba bɔla kabwaala mʋ sʋ tɔwɛ waa anɛ ɔlʋn tɔ kakpaa, nɪɪ ba sa anɛ tamaa danbɪrasa.

17 An kʋlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ tɔwɛ kɪtaa fanɛ nkɔlɔ, kɛ ɔ waa fanɛ ɔlʋn tɔ lɪɪ fanɛ kʋtɔ danbɪrasa kʋmaa mʋ nɪɪ fɛn waa yɛ ɪmʋ nɪɪ fɛn tɔwɛ.

3

Fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ sa anɛ

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, anɛ laalaalʋwɛ asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ, fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ sa anɛ kɛ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʋ ɪ nyɛ yalagɛ bilen-bilen, kɛ ɪ nyɛ bɛɛrɛɛ lala fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ nyɛ fanɛ asɛ mʋ.

2 Kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ yɛ Ɩbwaarɛ ɔ lɛɛ anɛ lɪɪ amu tɔ ɔlʋn wuya ana yɛ asɪn libi wuya ana abaa tɔ, lɪɪ fɛɛ man gyɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɪɪ kɔɔlɛ Yesu gyii.

3 Amaa Ɔnyɪrɪpɛ mʋ gyɛ kesintin wuya nɪn, nɪɪ mʋ ii biti ɔ sa fanɛ ɔlʋn kɛ o kun fanɛ lɪɪ Sɪtaanɛ kɪbaa tɔ.

4 An sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔ fɛɛ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ fɛn waa, nɪɪ fen biti fan kyaga sʋ waa atɔ mʋ nɪɪ an sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan waa mʋ.

5 An kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ yɛ, Ɔnyɪrɪpɛ o biliŋaa fanɛ nfɛɛrɛ kpee Ɩbwaarɛ kebiti mʋ tɔ yɛ Yesu Krisito kɔkɔlɔ kɪnyɛ yɪlɛ tɔ mʋ tɔ.

Ɔkʋ ɔ man waa ɔwʋlɛgyɔpʋ

6 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ, an sa fanɛ kɔnɔ yɛ fanɛ bɪrɪsa mʋ nɪɪ o mee biti kusun kɪwaa, nɪɪ mʋ kɪbaabʋtɔ kɪ man naa yɛ kɪkaapʋ mʋ nɪɪ fan nyɛ lɪɪ anɛ asɛ mʋ, fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ lɪɪ mʋ sʋ.

7 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan buu anɛ ayaa natɛsa. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ an bʋ fanɛ asɛ mʋ a man kyɪna waa wʋlʋgyɔ,

8 nɪɪ an man gyii ɔkʋ agyitɔ yɛgɛ a man ka ɪmʋ kʋkɔ. Amaa an payɪ ansi waa kusun yɛ kɪkpɪnɛ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ kanan mʋ nɪɪ anɛ kɪkyɪna fanɛ asɛ mʋ ɪ man waa kasʋla sa fanɛ tɔ ɔkʋ.

9 A maa waa ɪnɪmʋ mʋ, ɪ man gyɛ nɪn yɛ a man sʋ ɔkpa kɛ a taa anɛ n-yɪɪ tʋʋ fanɛ nkyɛtɔ sʋ, amaa an waa yɪla nɪn kɛ fan nyɛ buu anɛ ayaa natɛsa sʋ.

10 Halıı saŋa mʊ nıı an bʊ fanɛ asɛ mʊ
an sa fanɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nıı o
mee biti kusun kıwaa mʊ, ɔ man gyii.”
11 An nu yɛ akʊ ba bʊ fanɛ tɔ ba sʊ
wʊlʊgyɔ. Be mee sun kusun kʊ, amɔɔ asa
asın tɔ kınatɛ loo.
12 Bamʊ nıı be du kanın mʊ, an sa
bamʊ kɔnɔ nıı an tɔwɛ an sa bamʊ
Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito kıtıı tɔ sʊ yɛ ba biti
kusun waa biti bamʊ agyitɔ gyisa.
13 Amaa fanɛ, anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu
ana bırɛ, fan man yɛgɛ kıdanbırasa
kıwaa i fii fanɛ.
14 Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan kina anɛ asın mʊ
nıı an kyʊrɔɔ waa ɔwʊlɛ nımʊ tɔ falɛ mʊ,
fan baa fan da mʊ sʊ. Fanaa mʊ fan man
bıla bʊga waa sɛhn, kɛ ipeeli ı kıtaa mʊ.
15 Fan man taa mʊ waa fɛɛ fanɛ dʊn,
amaa fan tɔwɛ waa mʊ fɛɛ fanɛ-nyi
mu-bii ana tɔ ɔkʊ.

Laalaalʊwɛ afwaala

16 Anɛ kabwaarɛ kʊlɛ ı gyɛ yɛ
anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito gbaa-gbaa mʊ
nıı ɔ gyɛ kayıı-yuuli wuya mʊ, ɔ sa fanɛ
kayıı-yuuli saŋa kʊmaa yɛ ɔkpa kʊmaa
sʊ. Anɛ-Nyırıpɛ Yesu ɔ baa ɔ bʊ fanɛ
kpini asɛ.
17 Mɛ Pɔɔlı mɛ gbaa-gbaa mɛ ı taa mɛ
kıbaa kyʊrɔɔ afwaala nımʊ. Kanın nıı n
duligi mɛ ıwʊlɛ kpini. Falɛ nıı n kyʊrɔɔ.
18 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kabwaala kı
baa kı bʊ fanɛ kpini asɛ.

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ. Lɪɪ
Ɩbwaarɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ yɛ Krisito Yesu
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ tamaa kɪpɪrɛ sʊ nɪɪ n
ba waa Krisito Yesu Osunpu.
2 N kyʊrɔɔ n sa fʊ Timoti mʊ nɪɪ lɪɪ
Yesu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ fʊ gyɛ mɛ kesintin
tɔ kebii. Kabwaala yɛ kʊwɛɛ kuwu yɛ
kayɪɪ yuuli mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu asɛ mʊ kɪ ba fʊ
sʊ.

Kumu tɔ kɪda lɪɪ antɪŋɛsa kɪkaapʊ sʊ

3 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n tɔwɛ waa fʊ saŋa
mʊ nɪɪ n kpee Masedoniya mʊ, sii kyɪna
Efeso tʊtɔ kɛ fʊ nyɛ tii antɪŋɛsa akaapʊpʊ
mʊ kɪkaapʊ ɔkpa.
4 Tɔwɛ sa bamʊ yɛ ba yɛgɛ asɪrɪkpan
ikisii-sɪn yɛ kakʊʊgɛ tɔ nkyaga sʊ asɪn.
Lɪɪ fɛɛ falɛ atɔ nɪmʊ ɪɪ bɪya ɪmɔɔrɛ-libi
nɪn, nɪɪ ɪ mɛɛ kyɛ asa kabwaarɛ-sun mʊ
nɪɪ kɪɪ bɔla kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ tɔ.
5 Kʊtɔ mʊ nɪɪ mɛ kɔnɔsa nɪmʊ yɪlɛ sʊ
mʊ ɪ gyɛ yɛ, asa ba nyɛ kebiti mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ
kɔkɔlɔ fuuli tɔ, yɛ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn,
yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kesintin tɔ.
6 Akʊ ba man bɪla ba buu ɪnɪmʊ, amaa
ba buu ntɔwɛ mʊ nɪɪ ɪ man sʊ kasɛ.
7 Bee biti ba baa ba gyɛ Ɩbwaarɛ nbara
akaapʊpʊ mʊ, amaa ba man nyi nɪɪ be
mee nu asɪn mʊ nɪɪ bɛɛ yɪlɛ ɪmʊ sʊ bɛɛ
tɔwɛ mʊ kasɛ.
8 An nyi fɛɛ nbara mʊ ɪ bʊrɔn, nɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ kan buu ɪmʊ ɔkpa sʊ mʊ, ɪ
bʊrɔn sa mʊ.
9 Nɪɪ an bɪla an nyi yɛ nbara mʊ ɪ man
dɛ sa ɪkpa kyiigisa wuya ana, amaa ɪ dɛ
sa nbara anyitapu yɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn wuya
ana, yɛ bamʊ nɪɪ ba mɛɛ bʊnyaa Ɩbwaarɛ
yɛ alibi awaapʊ, yɛ bamʊ nɪɪ ba man
du kyɪrɛkyɪrɛ yɛ bamʊ nɪɪ be mee sun
Ɩbwaarɛ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ mɔɔ bamʊ-sɛ
ana abɛɛ bamʊ-nyi ana, yɛ asa amɔɔpʊ.
10 Nbara mʊ ɪ bʊ tɔ sa bamʊ nɪɪ bɛɛ lɪɪ
bamʊ-kuli ana abɛɛ bamʊ-ka ana kamaa,
yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa agyaga-sɪn, yɛ bamʊ
nɪɪ ba kɪtaa asa bɛɛ fɛ kɛ ba nyɛ afulee,
yɛ antɪŋɛsa wuya ana, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ
tɪn antɪŋɛsa bɛɛ bɔ ntan, yɛ bamʊ nɪɪ
bɛɛ waa asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ i mee buu
kesintin kɪkaapʊ mʊ.
11 Kɪkaapʊ nɪmʊ kɪ lɪɪ bʊnyaa asɪn
danbɪrasa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ayenbi
ɪ gyɛ mʊ lɛɛ mʊ taa waa mɛ abaa tɔ yɛ n
tɔwɛ n sa asa.

Pɔɔlɪ afwaala sa Ɩbwaarɛ fɛɛ maa bwaala mʊ

12 N sʊ afwaala n sa anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito
Yesu, mʊ nɪɪ ɔ sa mɛ ɔlʊn yɛ n waa kusun,
nɪɪ o wu mɛ fɛɛ kesintin-gyipu, nɪɪ ɔ lɛɛ
mɛ yɛ n ba waa mu kusun mʊ.
13 Naafɔɔ saŋa kʊ tɔ mʊ, n kyɪna n
tɔwɛ n nyita Krisito mʊ, yɛgɛ n nyanla
mu abuupu, nɪɪ n biti bamʊ keluu. Amaa
Ɩbwaarɛ wu mɛ kʊwɛɛ, lɪɪ fɛɛ n man
kyɪna n nyi nɪn, nɪɪ n man kyɪna kɔɔlɛ
mʊ gyii.
14 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito bwaala mɛ gaa,
nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ n kɔɔlɛ mʊ gyii, nɪɪ n nyɛ
mu kebiti mʊ.
15 Katɔwɛ nɪmʊ gyɛ kesintin nɪn, nɪɪ i
tiri fɛɛ ɔkʊmaa ɔ kɔɔlɛ ɪmʊ gyii. Asɪn mʊ
ɪ gyɛ yɛ, Krisito Yesu ba dulinyaa tɔ nɪn
yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ alibi awaapʊ, nɪɪ bamʊ tɔ
kpini mʊ, mɛ ɪ gyɛ olibilibi mʊ.
16 Amaa Ɩbwaarɛ wu mɛ kʊwɛɛ, saamʊ
Krisito Yesu ɪ nyɛ lɛɛ mu kenyiita lala mʊ
kaapʊ, kɛ ɪ ba waa sɪnkaala sa asa mʊ nɪɪ
bee biti ba ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ kpini, kɛ
ba nyɛ nkpa kakpaa.
17 Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ a taa bɛɛrɛɛ yɛ
bʊnyaa sa Owura mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa. Nɪɪ mʊ
nkʊn ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ, nɪɪ o mee wu, nɪɪ a
mee wu mʊ yɛ ansi. Amen!
18 Mi-bii Timoti, n sa fʊ falɛ kɔnɔsa mʊ
nɪɪ ii buu asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ
wʊla tɔwɛ yɪla lɪɪ fʊ sʊ mʊ. Nɪɪ fʊ kan taa
ɪmʊ waa kusun mʊ, fii biti fʊ kɔ Ɔnyɪrɪpɛ
asɪn mʊ ɪkɔ,
19 yɛgɛ fʊ sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ nɪɪ fʊ
bɪɪ fʊ kɔkɔlɔ tɔ yɛ atɔ mʊ nɪɪ fɪɪ waa mʊ
ɪ bʊrɔn. Akʊ ba kina ɪnɪmʊ nɪɪ bamʊ

kɪkɔɔlɛ-gyii i muuri fɛɛ afuu maa muuri ɔkʊlɪ mʊ.
20 Bamʊ tɔ akʊ ɪ gyɛ Himenasu yɛ Alekisanda. N yɛgɛ bamʊ waa Sɪtaanɛ abaa tɔ, kɛ ɪ kaapʊ bamʊ yɛ ba man bɪla tɔwɛ yii Ɩbwaarɛ.

2

Krisito kʊbʊ mʊ tɔ kabwaarɛ-sunkpa

1 Kanɪn sʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri nɪɪ n kʊlɛ yɛ fan waa mʊ ɪ gyɛ yɛ, fan taa asa asɪn tirisa tʊʊ Ɩbwaarɛ ansi tɔ, kɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ, kɛ fan yɪlɛ bamʊ ayaa tɔ kʊlɛ Ɩbwaarɛ sa bamʊ, kɛ fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.
2 Fan kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ sa awura yɛ alʊlʊnpʊ kpini, kɛ a kyɪna keyuula yɛ kayɪɪ-yuuli tɔ, kɛ a sun Ɩbwaarɛ danbɪrasa, kɛ a kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ ɪ dagaa.
3 Ɩnɪmʊ ɪ bʊrɔn, nɪɪ ɪmʊ ii gyii Ɩbwaarɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ mu ansi,
4 nɪɪ mʊ ii biti fɛɛ asa kpini ba nyɛ kamɔlɪgɛ kɛ ba ba bɪɪ kesintin mʊ.
5 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kʊlʊn ɪ bʊ tɔ, nɪɪ ɔsa kʊlʊn ɪ yɪlɛ Ɩbwaarɛ maa asa nsana, nɪɪ Krisito Yesu ɪ gyɛ kanɪn nyɪmɪsa maŋa,
6 nɪɪ mʊ ɪ taa mʊ nkpa lɛɛ saraga wu kɔɔlɛ asa kpini, ɪnɪmʊ ɪ gyɛ adansɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa.
7 Kanɪn maŋa sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mɛ waa asɪn mʊ kabɔɔ yɛ Krisito osunpu. Nɪɪ n gyɛ kesintin yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ ɔkaapʊpʊ sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ. N tɔwɛ kesintin nɪn, n mɛɛ tɪn antɪŋɛsa.
8 N biti fɛɛ Krisito kʊbʊ kʊmaa nɪmʊ tɔ mʊ, anyɪn ba kʊsaa bamʊ abaa kyɪrɛkyɪrɛ* kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ yɛgɛ agbʊ yɛ kamɔɔrɛ-gyii man bʊ bamʊ tɔ.
9 N bɪla n biti fɛɛ akyɪɪ mʊ ba bun atɔ mʊ nɪɪ ɪ kʊkwɛ bamʊ, nɪɪ ɪ dagaa, nɪɪ ɪ man sʊ agyaga-sɪn. Ba man waa bamʊ inyini adawʊ-adawʊ, nɪɪ ba man taa suwa atɔ abɛɛ agyibi yɛ ataa mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn mʊ bun.†
10 Amaa ba taa kɪbaabʊtɔ danbɪrasa mʊ nɪɪ kɪ dagaa fɛɛ akyɪɪ mʊ nɪɪ bee sun Ɩbwaarɛ.
11 Akyɪɪ ba bun bamʊ nnɔ sʊ bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ bɪɪla atɔ.
12 N man sa ɔkpa yɛ ɔkyɪɪ ɔ kaapʊ abɛɛ ɔ baa ɔ sʊ ɔlʊn ɔnyɪn sʊ, i tiri fɛɛ ɔ waa surum.
13 Lɪɪ fɛɛ Adam nɪɪ Ɩbwaarɛ gyankpaa tʊʊ pɔyɪ nɪɪ ɔ tʊʊ Hawa.
14 Nɪɪ man gyɛ Adam nɪɪ Sɪtaanɛ pɪna, amaa ɔkyɪɪ mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ pɪna nɪɪ o biliŋi alibi ɔwaapʊ.
15 Amaa nɪɪ akyɪɪ ba kan kyaga sʊ yɪlɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ yɛ kebiti yɛ kɪkyɪrɛkyɪrɛ tɔ, nɪɪ ba waa ɪmʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ mɔlɪgɛ bamʊ lɪɪ nbii kɪkʊʊgɛ sʊ.

3

Krisito kʊbʊ abɪlɪsa yɛ akyɛtɔpʊ kɪlɛɛ

1 Katɔwɛ nɪmʊ gyɛ kesintin nɪn, yɛ ɔkʊ kan ee biti Krisito kʊbʊ ɔbɪlɪsa kusun mʊ, ee biti kusun kparɛ nɪn.
2 Ɩmʊ sʊ ɪ dagaa fɛɛ Krisito kʊbʊ ɔbɪlɪsa maa gyɛ nyɪmɪsa mʊ nɪɪ mʊ n-yɪɪ sʊ man sʊ asɪn, nɪɪ o kili ɔkyɪɪ kʊlʊn kpen, nɪɪ mʊ nfɛɛrɛ ɪ dɛ, nɪɪ ɛɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ, nɪɪ ɔ sʊ bɛɛrɛɛ, nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ afɔ, nɪɪ ɛɛ taalɛ kaapʊ,
3 nɪɪ ɔ man gyɛ ɔtabʊʊpʊ, abɛɛ o du kirikiri, amaa o du bwahn, yɛgɛ ɔ man gyɛ oluu bitipu abɛɛ ɔmʊ nɪɪ mu ansi ɪ payɪ afulee sʊ.
4 Ɩ dagaa maa taalɛ kɪɪ mʊ gbaa-gbaa kɪkpaara sʊ danbɪrasa, kɛ ɔ kɪɪ fɛɛ mu-bii ana bee nu mʊ asɛ nɪɪ bee buu mʊ danbɪrasa.
5 (Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ man nyi kanan mʊ nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ gbaa-gbaa mʊ kɪkpaara sʊ mʊ, nɛnɛ nɪɪ ɛɛ taalɛ kɪɪ Ɩbwaarɛ kʊbʊ mʊ sʊ?)
6 Ɩ man dagaa maa gyɛ nyɪmɪsa pʊpwɛ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ, kɛ ɔ ba kaapʊ mʊ n-yɪɪ kɛ ɔ lɪɪ tɪyɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Sɪtaanɛ lɪɪ tɪyɛ nɪɪ ɔ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ.
7 Ɩ dagaa maa gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu gbaa ba

* **2:8 2:8** Abaa kyɪrɛkyɪrɛ kasɛ ɪ gyɛ yɛ asa mʊ nɪɪ be du kyɪrɛkyɪrɛ Ɩbwaarɛ asɛ. † **2:9 2:9** Saamʊ dɪdaa mʊ akyɪɪ mʊ nɪɪ bɛɛ taa falɛ atɔ waa bamʊ n-yɪɪ sʊ mʊ, kaapʊ nɪn fɛɛ ba gyɛ abʊrʊkɔɔnɛ-kyɪɪ.

tɪɪ mʊ kɪtɪɪ danbɪrasa, kɛ ɔ man nyɛ tɪyɛ Sɪtaanɛ ɔdʊʊ tɔ kɛ o gyii ipeeli.

8 Kanɪn maŋa gbaa nɪɪ ɪ dagaa Krisito kʊbʊ mʊ akyɛtɔpʊ mʊ ba maa gyɛ asa mʊ nɪɪ ba sʊ bɛɛrɛɛ, nɪɪ ba man gyɛ nnɔ nyɔ-nyɔ wuya ana, yɛgɛ be mee nuu nta gaa, nɪɪ ba man sʊ onsi-payɪ libi lɪɪ afulee sʊ.

9 Ɪ dagaa ba maa bɪɪ bamʊ nkɔlɔ tɔ fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ bɛɛ waa mʊ ɪ bʊrɔn Krisito tɔ kɪkɔɔlɛ-gyii, mʊ nɪɪ ɪ gyɛ kesintin asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʊ mʊ.

10 I tiri fɛɛ Krisito kʊbʊ mʊ ɔ gyankpaa waa bamʊ kɪɪ, amaa nɪɪ bamʊ n-yɪɪ sʊ kan man sʊ asɪn kʊ mʊ, ba nyɛ waa akyɛtɔpʊ kusun mʊ.

11 Kanɪn ɔkpa maŋa sʊ, i tiri fɛɛ bamʊ akyɪɪ* ana gbaa ba baa ba sʊ bɛɛrɛɛ, nɪɪ ba man gyɛ akyɪɪ mʊ nɪɪ bee nyita asa atɪɪ, amaa bamʊ nfɛɛrɛ ɪ dɛ, nɪɪ asa ba kɔɔlɛ bamʊ gyii kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ.

12 Krisito kʊbʊ ɔkyɛtɔpʊ ɔ baa ɔ gyɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o kili ɔkyɪɪ kʊlʊn kpen, nɪɪ ɛɛ taalɛ kɪɪ mu-bii ana yɛ mʊ kɪkpaara sʊ danbɪrasa.

13 Bamʊ nɪɪ ba waa akyɛtɔpʊ kusun danbɪrasa mʊ, bɛɛ nyɛ bɛɛrɛɛ, nɪɪ bɛɛ taalɛ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ tɔwɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ Krisito Yesu gyii mʊ.

14 Halɪɪ n maa sʊ tamaa yɛ n biti n ba fʊ asɛ nkɛ nnyɔ nɪmʊ tɔ gbaa mʊ, n kyʊrɔɔ asɪn nɪmʊ n bɪya fʊ,

15 saamʊ, nɪɪ n kan n man ba bilen mʊ, fii biti fʊ bɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ asa ba kyɪna Ɩbwaarɛ kɪkpaara sʊ, nɪɪ kɪmʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa mʊ kʊbʊ mʊ. Kʊbʊ mʊ ɪ sʊ kesintin kenken fɛɛ kanan mʊ nɪɪ sabarɛ sʊ lenbu tɔ mʊ.

16 Nɪɪ ɪ man sʊ kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ anɛ Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, ɪ gyɛ asɪn baalasa kparɛ. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ,

Ɔ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ fɛɛ nyɪmɪsa,
nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ kɔɔlɛ mʊ kyula kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ,
nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba wu mʊ,
nɪɪ ba tɔwɛ mʊ asɪn sa dulinyaa asa kpini,
nɪɪ asa ba kɔɔlɛ mʊ gyii dulinyaa nɪmʊ tɔ,
nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mʊ kyʊn sʊsʊ.

4

Kumu tɔ kɪda lɪɪ antɪŋɛsa akaapʊpʊ sʊ

1 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bugi tɔ tɔwɛ yɛ nkɛ laalaalʊwɛ mʊ tɔ mʊ, akʊ bee biti ba ba yɛgɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, kɛ ba buu n-yaayu libi antɪŋɛsa mʊ yɛ nbwɪɪ libi kɪkaapʊ mʊ.

2 Falɛ kɪkaapʊ mʊ lɪɪ antɪŋɛsa nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʊ asɛ nɪn. Bɛɛ kɪɪ ansi bɛɛ tɪŋɛ antɪŋɛsa yɛgɛ bamʊ nkɔlɔ mɛɛ ŋmaa bamʊ.

3 Ba bɪla bee tii asa ɔkpa fɛɛ ba man kili, kɛ ba man gyii agyitɔ kʊ. Amaa Ɩbwaarɛ ɪ tʊʊ falɛ agyitɔ nɪmʊ sa fɛɛ, mʊ asa mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii, nɪɪ be nyi kesintin mʊ, ba kɔɔlɛ ɪmʊ abaa anyɔ kɛ ba taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.

4 Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tʊʊ mʊ bʊrɔn, nɪɪ ɪ man dagaa fɛɛ a kina ɪmʊ tɔ ɪkʊ, ɪ dagaa fɛɛ a kɔɔlɛ ɪmʊ kɛ a taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.

5 Kpalɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ asɪn yɛ kab-waarɛ-kʊlɛ mʊ lɔŋɔ ɪmʊ sa kigyii.

Krisito Yesu kɪyaafɔlɛ danbɪrasa

6 Nɪɪ fɪɪ kan fɪɪ kaapʊ fʊ-daa ana yɛ fu-supu ana falɛ asɪn nɪmʊ mʊ, fii biti fʊ baa fʊ gyɛ Krisito Yesu kɪyaafɔlɛ danbɪrasa, fɛɛ fʊ maa dan kesintin asɪn danbɪrasa kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kɪkaapʊ danbɪrasa mʊ nɪɪ fii buu mʊ.

7 Lɛɛ fʊ n-yɪɪ lɪɪ asɪrɪkpan ikisii-sɪn yɛ adɪdaasɪn mʊ nɪɪ ɪ man sʊ tɔnɔ, kɛ fʊ yɛgɛ kabwaarɛ-sun danbɪrasa ɪ dɪn fʊ.

8 Nyɪmɪsa n-yɪɪ kɪtɛɛŋɛ tɔ mʊ, ɪɪ sa mʊ tɔnɔ gbɛrɛɛ kʊ, amaa kabwaarɛ-sun danbɪrasa ɪɪ bɪya mʊ tɔnɔ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ ɪɪ sa mʊ nkpa nbɪɪnbɪɪ kakyɪna nɪmʊ tɔ yɛ nkpa kakpaa kakyɪna mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba mʊ.

9 Katɔwɛ nɪmʊ gyɛ kesintin nɪn, nɪɪ i tiri fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ kɔɔlɛ ɪmʊ gyii.

10 Ɩnɪmʊ sʊ an payɪ ansi an sun kusun gaa, lɪɪ fɛɛ an taa anɛ tamaa gyaga Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa, nɪɪ ɔ gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ sa asa kpini mʊ, fɔnfɔn bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ.

* **3:11 3:11** Akyɪɪ nfɪɪ mʊ gbaa ɪ taalɛ ɪ yɪla sa bamʊ-ka ana.

11 Kaapʋ bamʋ atɔ nɪmʋ, kɛ fʋ yɪlɛ
bamʋ sʋ fɛɛ ba buu ɪmʋ.
12 Man yɛgɛ ɔkʋ ɔ kɪɪ fʋ fɛɛrɛ fɛɛ fʋ maa
gyɛ kebii sʋ. Amaa yɛgɛ fʋ katɔwɛ, yɛ fʋ
kɪbaabʋtɔ, yɛ fu kebiti, yɛ fʋ kɪkɔɔlɛ-gyii,
yɛ fʋ kyɪrɛkyɪrɛ kakyɪna mʋ ɪ waa asɪn
kaalasa sa akɔɔlɛ-gyipu mʋ.
13 Pɔyɪ kɛ n ba mʋ, taa fʋ n-yɪɪ sa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ kɪkaragɛ sakyɔ tɔ, kɛ
fʋ tɔwɛ abwaarɛsɪn, kɛ fʋ kaapʋ ɪmʋ.
14 Man kan kina fʋ kakɛɛ mʋ nɪɪ
Ɪbwaarɛ bɔla kɪlɛɛkaapʋ asɪn mʋ sʋ sa
fʋ, saŋa mʋ nɪɪ Krisito kʋbʋ abɪlɪsa ba
taa abaa gyaga fʋ sʋ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
sa fʋ mʋ.
15 Kɪta ɪmʋ tɔ kɛ fʋ taa fʋ n-yɪɪ kpini
sa ɪmʋ kɪwaa tɔ, kɛ ɔkʋmaa nɪmʋ o
wu kanan mʋ nɪɪ fii kpee ansi tɔ fʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
16 Baa fʋ da fʋ n-yɪɪ sʋ yɛ fʋ Abwaarɛsɪn
kɪkaapʋ mʋ sʋ. Baa fʋ maa sʋ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ
fʋ kan waa kanɪn mʋ, fii biti fʋ mɔlɪgɛ fʋ
n-yɪɪ yɛ bamʋ nɪɪ bee nu fʋ asɛ mʋ.

5

Akulapu-kyɪɪ kɪkɪta

1 Man kan tɔwɛ yii kɪnyɪn-bɪlɪsa, amaa
tɔwɛ waa mʋ fɛɛ maa gyɛ fʋ-sɛ. Tɔwɛ
waa ayaafɔlɛ mʋ fɛɛ ba maa gyɛ fʋ-daa
ana yɛ fu-supu ana.
2 Kɛ fʋ tɔwɛ waa akyɪɪ-nyi mʋ fɛɛ fu-nyi
ana, kɛ fʋ tɔwɛ waa nbitebii mʋ fɛɛ
fʋ-pɪɪkyɪɪ ana yɛgɛ agyaga-sɪn nfɛɛrɛ kʋ
man tii sʋ.
3 Taa bɛɛrɛɛ sa akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ba
tɛ bamʋ abaa sʋ, kɛ fʋ kɪɪ bamʋ sʋ.
4 Amaa nɪɪ okulapu-kyɪɪ kan ɔ sʋ nbii
abɛɛ anaana-bii mʋ, i tiri fɛɛ nbii mʋ ba
kaapʋ bamʋ kabwaarɛ-sun mʋ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ
yɛ ba kɪɪ bamʋ gbaa-gbaa akpaara sʋ asa
sʋ mʋ. Saamʋ, bamʋ awaasa mʋ, ɪɪ tɛɛla
bamʋ akʋʋgɛpʋ yɛ bamʋ naana ana mʋ.
Ɪnɪmʋ ɪɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi.
5 Okulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ tɛ mʋ kɪbaa
sʋ, nɪɪ ɔ man sʋ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, ɛɛ taa
mʋ tamaa gyaga Ɪbwaarɛ sʋ nɪn, nɪɪ
ɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kakyʋwapɛ yɛ
kagyanbwɛ, ɛɛ kʋlɛ Ɪbwaarɛ yɛ ɔ kyɛ mʋ
tɔ.
6 Amaa Okulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ
n-yɪɪ sa kensi kigyii mʋ, ɔ tɛ nkpa tɔ bɪrɛ,
yɛgɛ o du fɛɛ maa wu nɪn.
7 Tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʋ sa Krisito kʋbʋ
mʋ, kɛ asa ba man nyɛ tɔwɛ asɪn akʋ yii
bamʋ.
8 Ɪmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man kan kɪɪ
mʋ kʋʋpʋ ana sʋ, fɔnfɔn mʋ kɪkpaara sʋ
asa sʋ mʋ, o kina kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ, nɪɪ mu
alibi ɪ kyɔ asa mʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu
Krisito gyii mʋ gbaa.
9 Okulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ man pɪɪ fʋʋ nsu
adisiye mʋ, ɪ man dagaa fɛɛ ba taa mʋ
kɪtɪɪ tii akulapu-kyɪɪ atɪɪ mʋ sʋ. Ɪ dagaa
okulapu-kyɪɪ mʋ maa gyɛ ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ
man lɪɪ mu-kuli kamaa,
10 nɪɪ asa be nyi mʋ adanbɪrasa mʋ nɪɪ
ɛɛ waa, fɛɛ ɛɛ bɪla mu-bii ana danbɪrasa,
nɪɪ ɛɛ kɪtaa afɔ, nɪɪ ɛɛ bɪya mʋ n-yɪɪ kasɛ
ɛɛ kyɛ Ɪbwaarɛ asa tɔ, nɪɪ ɛɛ kyɛ bamʋ
nɪɪ bee wu awʋrʋfɔ mʋ tɔ, nɪɪ ɛɛ taa mʋ
n-yɪɪ sa adanbɪrasa kʋmaa nɪmʋ kɪwaa.
11 Man kan taa akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ba
man pɪɪ bɪlɛ mʋ atɪɪ tii akulapu atɪɪ mʋ
sʋ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ bamʋ kayalaga
gyan kekili sʋ ɪ kyɔ kɪyɛgɛ bamʋ n-yɪɪ sa
Krisito mʋ,
12 bee biti ba gyii kʋpwɛ lɪɪ bamʋ kɔkɔlɔ
sʋ kɪda gyankpaasa sa Krisito mʋ tɔ.
13 Ɪmʋ kamaa mʋ bee biti ba biliŋi
awʋlɛgyɔpʋ, yɛgɛ ba naa ba naa asa
akpaara sʋ. Nɪɪ man gyɛ ɪmʋ nkʋn, ba
naa bee kuli asa, yɛgɛ bee loo asa asɪn tɔ,
nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ ɪ man dagaa nɪɪ bɛɛ tɔwɛ.
14 Ɪmʋ sʋ n biti fɛɛ akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ
ba man pɪɪ bɪlɛ mʋ ba kili, kɛ ba kʋʋgɛ
nbii kɛ ba kɪɪ bamʋ akpaara sʋ, saamʋ,
ɔdʋn mʋ mɛɛ nyɛ-nyɛ ɔkpa tɔwɛ asɪn libi
kʋ lɪɪ anɛ sʋ.
15 Lɪɪ fɛɛ akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ba man
pɪɪ bɪlɛ mʋ, akʋ be tee bee buu Sɪtaanɛ
ɪkpa.
16 Nɪɪ ɔkyɪɪ-kɔɔlɛ-gyipu kʋ kan ɔ sʋ
akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ba gyɛ mʋ kʋʋpʋ ana
mʋ, ɪ dagaa maa kyɛ bamʋ tɔ kɛ ɪ man
waa kasʋla sa Krisito kʋbʋ mʋ, saamʋ
Krisito kʋbʋ mʋ ɪ nyɛ kyɛ akulapu-kyɪɪ
mʋ nɪɪ i tiri bamʋ mʋ tɔ.

Kɪtɔwɛ waa Krisito kʋbʋ abɪlɪsa mʋ

17 Krisito kʋbʋ abɪlɪsa mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ
kʋbʋ mʋ asɪn kyɛɛkyɛɛ sʋ mʋ, bɛɛrɛɛ yɛ

kʊkɔka dagaa sa bamʊ ɪlɪɪ ɪnyɔ, fɔnfɔn bamʊ nɪɪ bee sun abwaarɛsɪn katɔwɛ yɛ ɪmʊ kɪkaapʊ mʊ.
18 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔwɛ yɛ, "I man dagaa ba ŋmina naatɛ kɔnɔ saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ waa kusun agyitɔ opula mʊ." Nɪɪ ba bɪla kyʊrɔɔ katɪn kʊ yɛ, "Kusun ɔwaapʊ mʊ dagaa mʊ kʊkɔka."
19 Man kan kɔɔlɛ alibi mʊ nɪɪ ɔkʊ ba tɔwɛ fʊ lɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ ɔbɪlɪsa kʊ sʊ gyii, amɔɔ ba waa asa anyɔ abɛɛ asa.
20 Bamʊ nɪɪ bɛɛ waa alibi mʊ, tɔwɛ yii bamʊ Krisito kʊbʊ mu ansi tɔ kɛ ɪ waa asansa mʊ kufuu.
21 N yɪlɛ Ibwaarɛ yɛ Krisito Yesu, yɛ Ibwaarɛ nbɔɔ mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mu ansi tɔ, n tɔwɛ fʊ yɛ, fu buu nnɔsa ɪnɪmʊ, yɛgɛ fʊ man yɪlɛ ɔkʊ kamaa abɛɛ fʊ sʊ nmɛɛgɛ tɔ lɪɪ kʊtɔ kʊ tɔ.
22 Man kan kpaala taa fʊ abaa gyaga asa sʊ waa bamʊ abɪlɪsa kabwaarɛ-sun mʊ tɔ, kɛ fʊ man kan taa fʊ n-yɪɪ loo akʊ alibi tɔ. Kɪta fʊ n-yɪɪ lɪɪ ineesi sʊ.
23 Man bɪla nuu nkyu nkʊn, baa fii nuu nta gbɛrɛɛ, kpalɪ fɛɛ fʊ ɔtɔ tɔ maa taalɛ ɪɪ kɔ fʊ yɛ fʊ alɔ wuribi mʊ sʊ.
24 Asa akʊ alibi ɪ dan lɪɪ ifuli nɪn, nɪɪ ɪɪ gyankpaa bamʊ ii kpee Ibwaarɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ. Akʊ lɛɛ mɔɔ kamaa tɔ nɪɪ ii biti ɪ ba lɪɪ ifuli.
25 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, nɪɪ akʊ kɪdanbɪrasa kɪwaa ii biti ɪ lɪɪ ifuli. Nɪɪ halɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ mɛɛ lɪɪ ifuli gbaa mʊ ɪ mɛɛ taalɛ baala.

6

1 Anyɛ mʊ nɪɪ ba bʊ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana kasɛ mʊ kpini, i tiri fɛɛ ba maa taa bɛɛrɛɛ sa bamʊ-nyɪrɪpɛ ana, kɛ asa ba man nyɛ ɔkpa tɔwɛ asɪn libi kʊ yii Ibwaarɛ kɪtɪɪ abɛɛ anɛ asɪn mʊ nɪɪ an kaapʊ mʊ.
2 Anyɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ, ba man kɔɔgɛ bɛɛrɛɛ mʊ nɪɪ ba sʊ sa bamʊ mʊ sʊ, fɛɛ ba maa bamʊ ba maa gyɛ kʊkʊlʊn Krisito tɔ mʊ sʊ. Amaa ɪ dagaa fɛɛ ba sun bamʊ kɔkɔlɔ fuuli tɔ, lɪɪ fɛɛ anyɪrɪpɛ mʊ nɪɪ bɛɛ nyɛ tɔnɔ bɛɛ lɪɪ anyɛ mʊ kusun tɔ mʊ, ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu nɪɪ anyɛ mʊ ba sʊ kebiti sa bamʊ. Falɛ asɪn nɪmʊ i tiri fɛɛ fʊ kaapʊ bamʊ, kɛ fʊ waa bamʊ aniya tɔ kɛ ba buu ɪmʊ.

Kefulee biti bansa

3 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kaapʊ asɪn pʊpwɛ, nɪɪ ɔ mɛɛ kɔɔlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kesintin asɪn mʊ, yɛ anɛ kabwaarɛ-sun kɪkaapʊ ee gyii mʊ,
4 ɔ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊsaa mʊ n-yɪɪ sʊsʊ yɛgɛ ɔ man nyi sɛhn. Kanɪn ɔsa maŋa sʊ ɪmɔɔrɛ-libi yɛ nluu kʊkɔ lɪɪ asɪn sʊ, nɪɪ ɪmʊ ɪɪ bɪya kayɪɪ basa yɛ nbarɪgɛ tɔ yɛ asebi yɛ nfɛɛrɛ libi kɪfɛ.
5 Ɔsa maŋa ii gyii ɪmɔɔrɛ nɪn fɛɛ bamʊ nɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ i nyita, nɪɪ ba man bɪla ba sʊ kesintin asɪn mʊ, bamʊ nfɛɛrɛ ɪ gyɛ fɛɛ kabwaarɛ-sun ɪ gyɛ ɔkpa mʊ nɪɪ bɛɛ bɔla sʊ nyɛ afulee.
6 Amaa kabwaarɛ-sun danbɪrasa sʊ tɔnɔ gaa, nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ an sʊ mʊ ɪ kan kʊkwɛ anɛ mʊ.
7 Lɪɪ fɛɛ a man bɪya sɛhn dulinyaa nɪmʊ tɔ, nɪɪ a mɛɛ taalɛ taa sɛhn lɪɪ kɪmʊ tɔ.
8 Amaa nɪɪ an kan an sʊ agyitɔ yɛ atɔ bunsa mʊ, a yɛgɛ ɪ kʊkwɛ anɛ.
9 Asa mʊ nɪɪ bee biti ba waa atɔ wuya ana mʊ, bɛɛ tɪyɛ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ yɛ ɔdʊʊ tɔ, kɛ be loo kimelensi yɛ kayalaga libi-libi gaalaagaa tɔ, kɛ ɪ bɪɪtɛ bamʊ muuri kɛ ba wu nyita.
10 Lɪɪ fɛɛ kefulee biti gaa gyɛ alibi kʊmaa nɪmʊ ɔlɪɪkpa nɪn. Akʊ ba maa biti afulee kɪbansa sʊ mʊ, ba fɔyɪ lɪɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, nɪɪ i yii bamʊ nkɔlɔ tɔ fɛɛ deebi.

Pɔɔlɪ katɔwɛ laalaalʊwɛ sa Timoti

11 Amaa fʊ gyɛ Ibwaarɛ nyɪmɪsa nɪn, ɪmʊ sʊ lɛɛ fʊ n-yɪɪ lɪɪ falɛ atɔ nɪmʊ kpini tɔ, kɛ fʊ kɔ biti ɪkpa kikyiigi yɛ kabwaarɛ-sun danbɪrasa yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti yɛ kenyiita yɛ bwahn kɪwaa.
12 Kɔ kɪkɔɔlɛ-gyii keluu danbɪrasa mʊ, kɛ fʊ nyɛ nkpa kakpaa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɪɪ fʊ ba waa kɪmʊ tɔ, saŋa mʊ nɪɪ fu bugi fʊ kɔnɔ tɔwɛ fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sakyɔ tɔ, nɪɪ ba nu mʊ.
13 N yɪlɛ Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɪɪ sa kʊtɔ kʊmaa nkpa mʊ, maa Yesu Krisito mʊ nɪɪ o bugi mʊ kɔnɔ tɔwɛ kesintin asɪn mʊ sa Pontu Paleti mu ansi tɔ mʊ, n tɔwɛ fʊ yɛ,

14 fu buu nnɔsa nɪmʊ, kɛ fʊ kɪtaa
ɪmʊ kyɛɛkyɛɛ, naa fʊʊ kakɛ mʊ nɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii biti ɔ ba mʊ.
15 Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ayenbi ɪ gyɛ mʊ lɛɛ,
nɪɪ mʊ nkʊn ɪ gyɛ Ɔlʊlʊnpʊ, yɛ awura tɔ
Owura, yɛ anyɪrɪpɛ mʊ Ɔnyɪrɪpɛ, mʊ ii
biti ɔ yɛgɛ Krisito Yesu kibwii ba mʊ kɪ
ba tɔ mʊ gbaa-gbaa mʊ saŋa mʊ.
16 Mʊ nkʊn ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ
kakpaa, nɪɪ ɔ man bʊ tɔ o wu kakaakʊ,
nɪɪ mʊ ɔ tɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ nɪɪ
nyɪmɪsa kʊ mɛɛ taalɛ tiri mʊ tɔ, nɪɪ ɔkʊ
man pɪɪta wu mʊ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ wu
mʊ. Bʊnyaa yɛ ɔlʊn ɪ gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa
Amen.
17 Tɔwɛ bamʊ nɪɪ ba sʊ dulinyaa nɪmʊ
tɔ atɔ mʊ fɛɛ, ba man ba bɛɛ kɪɪ bamʊ
n-yɪɪ abɛɛ ba taa bamʊ tamaa gyaga
bamʊ atɔ mʊ nɪɪ ɪɪ taalɛ fɔyɪ mʊ sʊ.
Amaa ba taa bamʊ n-yɪɪ tʊʊ Ɪbwaarɛ mʊ
nɪɪ ɛɛ sa anɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ an nyɛ
falɛ, nɪɪ ɪɪ waa anɛ ɔkɔn mʊ sʊ.
18 Tɔwɛ bamʊ fɛɛ ba waa kɪdanbɪrasa
kɛ bamʊ awaasa ɪ baa ɪ bʊrɔn gaa, kɛ ba
lɛɛ bamʊ atɔ mʊ nɪɪ ba sʊ mʊ tɔ kyɛ abaa
tɔ.
19 Nɪɪ ba kan waa kanɪn mʊ, ii biti ɪ waa
fɛɛ bɛɛ kʊʊla atɔ bɛɛ yɪla bɛɛ sa bamʊ
n-yɪɪ sʊsʊ nɪn. Saamʊ, bee biti ba nyɛ
nkpa mʊ nɪɪ ɪ gyɛ kesintin nkpa mʊ.
20 Timoti kɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa
waa fʊ kɪbaa tɔ mʊ sʊ danbɪrasa. Lɛɛ fʊ
n-yɪɪ lɪɪ ntɔwɛ kɪyan yɛ ɪmɔɔrɛ-gyaga mʊ
nɪɪ akʊ bɛɛ tɪɪ yɛ kinyi mʊ tɔ.
21 Ɪmʊ nɪɪ akʊ bɛɛ kaapʊ fɛɛ ba sʊ, nɪɪ
ɪ yɛgɛ nɪɪ ba fɔyɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ.
Ɪbwaarɛ kabwaala kɪ baa kɪ bʊ fanɛ
asɛ.

Ɔwʊlɛ nyɔsapʊ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ kebiti
sʊ nɪɪ n ba waa Krisito Yesu osunpu, nɪɪ
o sun mɛ yɛ n tɔwɛ Nkpa asɪn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɪla, nɪɪ an nyɛ
lɪɪ kʊkʊlʊn kɪwaa yɛ Krisito Yesu mʊ.
2 N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sa fʊ,
mi-bii bitisa Timoti. Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu kabwaala yɛ
kʊwɛɛ kuwu yɛ keyuula ɪ baa ɪ bʊ fʊ asɛ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ waa Timoti

3 N fwaala Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ n sun mʊ
yɛgɛ n man sʊ alibi akʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
mɛ naana ana ba daa sun mʊ mʊ. Saŋa
kʊmaa n nyiŋi fʊ sʊ mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ
kagyanbwɛ yɛ kakyʊwapɛ.
4 N nyiŋi fʊ ansikyu mʊ sʊ, nɪɪ ɪ bʊ mɛ
tɔ gaa fɛɛ n wu fʊ, saamʊ mɛ kɔkɔlɔ ɪ nyɛ
fuuli mɛ.
5 N nyiŋi fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kesintin mʊ nɪɪ
fʊ sʊ, nɪɪ fʊ naana-kyɪɪsa Lowisi yɛ fu-nyi
Yunisi gbaa ba nyɛ mʊ. Nɪɪ n nyi kesintin
fɛɛ kanɪn nɪɪ ngbaa fʊ sʊ.
6 Lɪɪ falɛ sʊ mʊ, n nyiŋi fʊ fɛɛ, nin fʊlɔn
waa Ɩbwaarɛ kakɛɛ, mʊ nɪɪ n kyɪna taa
mɛ abaa gyaga fʊ sʊ, nɪɪ fʊ nyɛ mʊ tɔ.
7 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ man sa anɛ Kayaayu
mʊ nɪɪ kɪ waa anɛ afuupu, amaa ɔ sa anɛ
Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ sa anɛ ɔlʊn, yɛ kebiti
kɛ a bɪɪ kanan mʊ nɪɪ an kɪtaa anɛ n-yɪɪ.
8 Ɩmʊ sʊ í man waa fʊ ipeeli fɛɛ, fʊ maa
tɔwɛ kesintin asɪn lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ mʊ sʊ,
abɛɛ í waa fʊ ipeeli lɪɪ mɛ sʊ fɛɛ ba maa
tii mɛ obu. Amaa fʊ gbaa fu gyii awʊrʊfɔ
sa asɪn danbɪrasa mʊ, lɪɪ ɔlʊn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa sa fʊ mʊ sʊ.
9 Mʊ ɪ mɔlɪgɛ anɛ, nɪɪ ɔ tɪɪ anɛ ba waa
mʊ gbaa-gbaa asa, nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ an
waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn sʊ, amaa lɪɪ
mʊ gbaa-gbaa mu kiŋmina yɪla yɛ mʊ
kabwaala sʊ. Nɪɪ Krisito Yesu sʊ nɪɪ ɔ bɔla
taa kabwaala nɪmʊ bwaala anɛ pɔyɪ nɪɪ ɔ
tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ.
10 Amaa nbɪɪnbɪɪ ɔ bɔla anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ
Krisito Yesu kɪba mʊ sʊ ba lɛɛ kab-
waala nɪmʊ kaapʊ anɛ, nɪɪ ɔ bɔla asɪn
danbɪrasa mʊ sʊ nyita lewu ɔlʊn mʊ, nɪɪ
ɔ lɛɛ nkpa mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ ifuli.
11 Nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mɛ waa Krisito
osunpu yɛ ɔkaapʊpʊ yɛ asɪn danbɪrasa
nɪmʊ ɔtɔwɛpʊ.
12 Kanɪn sʊ nɪɪ n gyii ɪnɪmʊ awʊrʊfɔ
falɛ. Amaa ɪ man sʊ mɛ ipeeli, lɪɪ fɛɛ n nyi
ɔmʊ nɪɪ n kɔɔlɛ mʊ gyii, nɪɪ n nyi kesintin
tɔ fɛɛ ɛɛ taalɛ kun kʊtɔ mʊ nɪɪ n taa waa
mʊ abaa tɔ naa fʊʊ mʊ kakɛ laalaalʊwɛ
mʊ.
13 Timoti, kɪtaa kesintin asɪn kaapʊsa
mʊ nɪɪ fʊ nyɛ lɪɪ mɛ asɛ mʊ kenken, kɛ fu
buu ɪmʊ, yɛgɛ fʊ sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti
mʊ nɪɪ lɪɪ Krisito Yesu sʊ an nyɛ mʊ.
14 Bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ
kɪ bʊ anɛ tɔ mʊ sʊ, kun asɪn kparɛ mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa waa fʊ abaa tɔ mʊ.
15 Fu nyi fɛɛ anɛ bɪrɪsa mʊ nɪɪ ɔ bʊ
Asiya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ kpini, ba sɪlɛ yɛgɛ
mɛ, nɪɪ Figelusi maa Hemogene gbaa ba
tii sʊ.
16 N kʊlɛ Ɔnyɪrɪpɛ fɛɛ o wu Onesiforu
kɪkpaara sʊ abi kpini kʊwɛɛ, lɪɪ fɛɛ saŋa
kʊmaa ɛɛ yɛgɛ mɛ kɔkɔlɔ kii fuuli mɛ. Nɪɪ
ɪ man sʊ mʊ ipeeli fɛɛ ba tii mɛ obu gbaa.
17 Kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tii sʊ ɪ gyɛ yɛ, saŋa mʊ
nɪɪ ɔ ba Roma mʊ, ɔ natɛ biti mɛ halɪɪ naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ o wu mɛ.
18 Ɔnyɪrɪpɛ o wu mʊ kʊwɛɛ mʊ kakɛ
laalaalʊwɛ mʊ. Fu nyi danbɪrasa kanan
mʊ nɪɪ ɔ kyɛ mɛ tɔ ɪkpa gaalaagaa sʊ saŋa
mʊ nɪɪ n bʊ Efeso kadɛ tɔ mʊ.

2

Krisito ɔnaakɔpʊ mʊ nɪɪ ee gyii kesintin

1 Ɩmʊ sʊ mi-bii, bɔla kabwaala mʊ nɪɪ
kɪ bʊ Krisito Yesu tɔ mʊ nyɛ ɔlʊn.
2 Nɪɪ asɪn kaapʊsa mʊ nɪɪ fu nu lɪɪ mɛ
asɛ sakyɔ ansi tɔ mʊ, taa ɪmʊ waa asa
mʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ bamʊ gyii mʊ abaa tɔ, kɛ
ngbaa bamʊ bɛ taalɛ taa kaapʊ akʊ gbaa.
3 Yɪlɛ tɔ gyii awʊrʊfɔ yɛ anɛ, fɛɛ Krisito
Yesu ɔnaakɔpʊ danbɪrasa.
4 Ɔnaakɔpʊ ɪ payɪ ansi lɪɪ mu kusun
sunsa sʊ, kɛ ɪ nyɛ bɔla mʊ ɔbɪlɪsa ansi,
ɪmʊ sʊ ɔ mɛɛ taa mʊ n-yɪɪ ɛɛ waa asa mʊ
nɪɪ ba man gyɛ anaakɔpʊ mʊ awaasa tɔ.

5 Kanın maŋa nıı asılɛpʋ ba kan bɛɛ
sılɛ, nıı ɔmʋ nıı o gyii sʋ kan ɔ man buu
kısılɛ nbara mʋ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ kigyii sʋ
kakɛɛ mʋ.
6 Nıı onsi-payı ɔdɔɔpʋ mʋ nıı ɛɛ waa
kusun mʋ, ı dagaa maa gyankpaa gyii lıı
kʋdɔɔ mʋ tɔ.
7 Fɛ nfɛɛrɛ lıı kʋtɔ mʋ nıı n tɔwɛ falɛ sʋ,
lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti ɔ yɛgɛ fʋ taalɛ
nu atɔ nımʋ kpini kasɛ.
8 Nyiŋi Yesu Krisito mʋ nıı ɔ lıı owura
Dawidi kanan tɔ nıı Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lıı
lewu tɔ mʋ. Ɩnımʋ ı gyɛ asın danbırasa
mʋ nıı n tɔwɛ mʋ,
9 nıı n gyii ımʋ awʋrʋfɔ falɛ, halıı ba
taa agbeeleebi ŋmina mɛ fɛɛ maa gyɛ
alibi ɔwaapʋ. Amaa Ɩbwaarɛ asın mʋ
bırɛ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa agbeeleebi ŋmina
ımʋ.
10 Ɩmʋ sʋ nıı n yılɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ
kʋmaa nımʋ, lıı asa mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ
yıla mʋ sʋ, kɛ ngbaa bamʋ ba bɔla Krisito
Yesu sʋ nyɛ kamɔlıgɛ yɛ bʋnyaa mʋ nıı kı
man sʋ ɔkaa mʋ.
11 Katɔwɛ nımʋ gyɛ kesintin nın,
nıı an kan wu yɛ mʋ bırɛ,
an biti a kyına nkpa tɔ yɛ mʋ.
12 Nıı an kan yılɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ bırɛ,
an biti i gyii kuwura yɛ mʋ.
Nıı an kan kina mʋ bırɛ,
ngbaa mʋ ii biti o kina anɛ.
13 Nıı an man kan kɔɔlɛ gyii mʋ,
mɛɛ mʋ bırɛ ɔ san ee gyii mʋ asın sʋ,
lıı fɛɛ ɔ mɛɛ tɔwɛ asın, nıı ɛɛ lıı ımʋ
kamaa.

Osunsunpu mʋ nıı ɔ bɔla Ɩbwaarɛ ansi

14 Kyaga sʋ nyiŋi bamʋ falɛ atɔ nımʋ
sʋ. Yılɛ Ɩbwaarɛ kıtıı tɔ da bamʋ amu tɔ
lıı ntɔwɛ sʋ kamɔɔrɛ-gyii, lıı fɛɛ ı man
sʋ kyaarɛ, amɔɔ ii nyita bamʋ nıı bee nu
ımʋ mʋ nın.
15 Kpan fʋ n-yıı kɛ Ɩbwaarɛ o wu fʋ fɛɛ
fʋ dagaa, nıı fʋ gyɛ kusun osunpu mʋ nıı
ı man dagaa maa sʋ ipeeli mu kusun mʋ
sʋ, nıı o nyi Ɩbwaarɛ kesintin asın mʋ
kıkaapʋ kyɛɛkyɛɛ.
16 Lɛɛ fʋ n-yıı lıı aligyima mʋ nıı ı mɛɛ
bʋnyaa Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ bamʋ nıı bɛɛ waa
ımʋ mʋ, ıı bııtɛ bamʋ ıı lıı Ɩbwaarɛ asɛ
gaa.
17 Nıı kanın asa mʋ kıkaapʋ ıı yɛlıgɛ
fɛɛ kıtamɛɛ. Anyın anyɔ mʋ nıı ba tii
bamʋ sʋ ı gyɛ Himenasu maa Filetusi.
18 Ba fɔyı kesintin asın mʋ ɔkpa, nıı bɛɛ
kaapʋ yɛ, asa kikyiŋi lıı lewu tɔ mʋ tɛɛ
wʋla ba kyʋn, nıı kıkaapʋ nımʋ ii nyita
akɔɔlɛ-gyipu mʋ akʋ kıkɔɔlɛ-gyii.
19 Amaa Ɩbwaarɛ asın du nın fɛɛ ɔpɔrɛ
gyankpaasa mʋ nıı o yii mʋ, nıı ı yılɛ
gin, nıı ba kyʋrɔɔ asın nımʋ ba gyaga
kımʋ sʋ yɛ, "Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ nyi bamʋ
nıı ba gyɛ mʋ lɛɛ," nıı ba bıla kyʋrɔɔ
yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Ɔnyırıpɛ mʋ lɛɛ mʋ, dagaa maa yɛgɛ alibi
kıwaa."
20 Kıkpaara lala sʋ mʋ, atɔ mʋ nıı bee
gyii bee nu ımʋ tɔ kʋkwıı-kʋkwıı ı bʋ tɔ.
Ba taa suwa abɛɛ gbiti waa ıkʋ, nıı ba taa
iyu abɛɛ kabɔlɛ waa ımʋ ıkʋ mɔɔ. Ɩmʋ
ıkʋ ı dɛ sa nkɛ kparɛ kigyii, nıı ıkʋ mɔɔ ı
man dɛ sa nkɛ kparɛ kʋ.
21 Nıı ɔkʋ kan lɛɛ mʋ n-yıı lıı alibi
kıwaa tɔ mʋ, ee biti ɔ baa ɔ dɛ sa
nkɛ kparɛ kigyii mʋ, lıı fɛɛ ɔ ba waa
kyırɛkyırɛ, nıı ɔ sʋ kyaarɛ sa mʋ ɔnyırıpɛ
mʋ, nıı ɔ kʋʋla mʋ n-yıı yıla sa kusun
danbırasa kʋmaa nımʋ.
22 Amaa lɛɛ fʋ n-yıı lıı ayaafɔlɛ-sın
kayalaga libi tɔ, kɛ fʋ taa fu ansi gyaga
ıkpa kikyiigi yɛ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti yɛ
kayıı yuuli sʋ, bʋga yɛ bamʋ nıı ba taa
kɔkɔlɔ fuuli sʋ bee sun Ɔnyırıpɛ mʋ sʋ.
23 Ɩmʋ sʋ lɛɛ fʋ n-yıı lıı kimelensi
ımɔɔrɛ mʋ nıı ı man sʋ kasɛ mʋ tɔ, lıı
fɛɛ fu nyi ı maa bıya nluu.
24 Ɔnyırıpɛ kıyaafɔlɛ man dagaa maa
kɔ keluu, amaa ɔ dagaa maa waa
kıdanbırasa ɛɛ sa ɔkʋmaa nımʋ, kɛ ɔ
taalɛ kaapʋ, kɛ ɔ nyɛ kenyiita kʋtɔ kʋmaa
nımʋ tɔ.
25 Bamʋ nıı bee gyii mʋ ımɔɔrɛ mʋ,
ı dagaa maa lɛɛ asın mʋ kaapʋ bamʋ
laakalɛ sʋ, akʋtɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ ii biti o bugi
ɔkpa sa bamʋ, kɛ ba yɛgɛ alibi kıwaa, kɛ
ba ba bıı kesintin asın mʋ.
26 Kɛ ba nyɛ nfɛɛrɛ danbırasa, kɛ ba sılɛ
lıı ɔdʋʋ mʋ nıı Sıtaanɛ sʋʋ kıtaa bamʋ,
nıı bee nu mʋ asɛ bɛɛ waa atɔ mʋ nıı ee
biti mʋ tɔ.

3

Atɔ mʋ nıı ii biti ı ba

waa nkɛ laalaalʊwɛ tɔ mʊ

1 Amaa baa fʊ nyi ɪnɪmʊ fɛɛ, nkɛ
laalaalʊwɛ mʊ tɔ mʊ, awʊrʊfɔ damantɛ
ii biti ɪ ba asa sʊ.
2 Lɪɪ fɛɛ, asa bee biti ba kɪɪ biti bamʊ
nkʊn lɛɛ, yɛ kefulee biti bansa, yɛ n-yɪɪ
kɪkaapʊ, yɛ alala-sɪn, yɛ asa kɪsaalɛ, yɛ
kʊsʊ tɔ ɔlʊn sa bamʊ akʊʊgɛpʊ, nɪɪ ɔkʊ
waa kɪdanbɪrasa sa bamʊ gbaa ba mɛɛ lɛɛ
mʊ kɪtɪɪ, nɪɪ ba mɛɛ taa Ɩbwaarɛ bɛɛ tɪɪ
sɛhn,
3 nɪɪ ba mɛɛ yɛ bɛ nyɛ kebiti sa ɔkʊ,
nɪɪ be mee wu ɔkʊ kʊwɛɛ, nɪɪ bee biti
ba nyita asa kɪtɪɪ, nɪɪ ba mɛɛ taalɛ kɪtaa
bamʊ n-yɪɪ, nɪɪ asa bee biti ba sɪlɛ bamʊ,
nɪɪ bee biti ba kisi kɪdanbɪrasa,
4 nɪɪ bee biti ba waa adiboyipu, nɪɪ ba
mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ pɔyɪ nɪɪ bɛɛ waa kʊtɔ kʊ,
nɪɪ bɛɛ kaapʊ bamʊ n-yɪɪ, nɪɪ bee biti
dulinyaa tɔ ɔkɔn ba kyɔ Ɩbwaarɛ.
5 Bee biti ba sun Ɩbwaarɛ ansi sʊ, amaa
ba kina mʊ ɔlʊn mʊ. Man bʊga yɛ kanɪn
asa.
6 Bamʊ tɔ akʊ bɛɛ taa kanyaasɪn libi
bee loo akpaara sʊ, nɪɪ bɛɛ taa kɔnɔ tɔ
kɔn bɛɛ pɪna akyɪɪ mʊ nɪɪ ba mɛɛ taalɛ
kɪtaa bamʊ n-yɪɪ, nɪɪ bamʊ alibi i du fɛɛ
kasʊla ɪ gyan bamʊ sʊ, nɪɪ kayalaga libi
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ bʊ bamʊ tɔ.
7 Kanɪn akyɪɪ mʊ bɛɛ kpan n-yɪɪ saŋa
kʊmaa bɛɛ bɪɪla, amaa ba mɛɛ taalɛ ba
bɪɪ kesintin mʊ.
8 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Gyanise maa Gyan-
beresi ba daa kyɪna kʊsʊ yɪlɛ Mosesi sʊ
mʊ, kanɪn nɪɪ falɛ anyɪn anɪmʊ gbaa bɛɛ
kɔ bee tii kesintin mʊ ɔkpa. Bamʊ amu i
nyita, nɪɪ ba man sʊ ɔyɪlɛkpa kɪkɔɔlɛ-gyii
mʊ tɔ.
9 Bamʊ awaasa nɪmʊ mee kpiya bamʊ
ansi tɔ, lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti o wu
kanan mʊ nɪɪ ba melensi, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Gyanise maa Gyanberesi kimelensi ɪ
daa lɪɪ ifuli mʊ.

Pɔɔlɪ kɔnɔsa sa Timoti

10 Amaa fɛɛ fʊ bɪrɛ, fu nyi asɪn mʊ nɪɪ
n kaapʊ mʊ kpini, yɛ mɛ kakyɪna tɔ, yɛ
kʊtɔ mʊ nɪɪ mi ansi ɪ gyan sʊ, yɛ mɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii, yɛ mɛ kenyiita, yɛ mi kebiti,
yɛ mɛ kɪyɪlɛ tɔ gyii awʊrʊfɔ.
11 Fu nyi kanan mʊ nɪɪ asa ba nyanla
mɛ, yɛ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ n gyii Antiyoki
yɛ Ikoniyum yɛ Lisitira ndɛ tɔ, nɪɪ n nyɛ
kenyiita yɪlɛ kanyanla mʊ kpini tɔ, nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito lɛɛ mɛ lɪɪ ɪmʊ kpini
tɔ.
12 Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee
biti o buu Krisito Yesu, kɛ ɔ waa Ɩbwaarɛ
kebiti mʊ, ee biti ɔ nyɛ kanyanla.
13 Alibi awaapʊ yɛ apɪnapʊ bɪrɛ bamʊ
alibi ii biti ɪ lɔŋɔ tii sʊ nɪn, kanan mʊ nɪɪ
bɛɛ pɪna asa mʊ, kanɪn gbaa nɪɪ ii biti ɪ
pɪna bamʊ.
14 Amaa fɛɛ fʊ bɪrɛ, kyaga sʊ kɪtaa kʊtɔ
mʊ nɪɪ fʊ bɪɪla nɪɪ fʊ kɔɔlɛ gyii mʊ tɔ, lɪɪ
fɛɛ fu nyi bamʊ nɪɪ fʊ bɪɪla lɪɪ bamʊ asɛ,
15 nɪɪ lɪɪ fʊ kibii tɔ mʊ, fu nyi Asɪnkyan
yɪlasa kyɪrɛkyɪrɛ mʊ, nɪɪ ɪmʊ ɪ taalɛ sa
fʊ kanyaasɪn mʊ nɪɪ ɪ bɪya kamɔlɪgɛ bɔla
kɪkɔɔlɛ Krisito Yesu gyii sʊ.
16 Asɪnkyan yɪlasa mʊ kpini ɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ nɪn, nɪɪ ɪ bʊrɔn sa kɪkaapʊ,
yɛ katɔwɛ yii, yɛ kɪtɔwɛ kyiigi, yɛ kɪbɪla
ɪkpa kikyiigi tɔ,
17 saamʊ Ɩbwaarɛ ɔsa ɪ nyɛ dan tɔ sa
kusun danbɪrasa kʊmaa kɪwaa.

4

1 Krisito Yesu ii biti ɔ ba yɛ mu
kuwura-gyii ba talɛ asa mʊ nɪɪ ba tɛ nkpa
tɔ, yɛ alewupu. N yɪlɛ Ɩbwaarɛ maa Yesu
Krisito ansi tɔ n sa fʊ kɔnɔ yɛ,
2 tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ. Kʊʊla fʊ
n-yɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa yɛ saŋa mʊ nɪɪ ɪ
man dagaa, taa kenyiita kpini tɔwɛ kyiigi
asa ɪkpa, kɛ fʊ tɔwɛ yii asa, kɛ fʊ tɔwɛ
waa asa ɔlʊn tɔ.
3 Lɪɪ fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba nɪɪ asa
ba mɛɛ yɛ be buu kesintin kɪkaapʊ mʊ.
Amɔɔ be buu bamʊ kayalaga tɔ asɪn.
Bee biti ba kɪɪ biti akaapʊpʊ damantɛ
kyaabɔɔ bamʊ n-yɪɪ, kɛ bɛ kaapʊ bamʊ
asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊkɔn bamʊ asʊ tɔ kɛ be
nu.
4 Ba man bɪla yɛ be nu kesintin mʊ, bee
biti ba biliŋi ba buu asɪrɪkpan ikisii-sɪn.
5 Amaa fɛɛ fʊ bɪrɛ, baa fʊ da fu kumu
sʊ asɪn kʊmaa nɪmʊ tɔ, nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ
awʊrʊfɔ tɔ, waa asɪn danbɪrasa kusun
mʊ ɔtɔwɛpʊ, sun fʊ kusun kanan mʊ nɪɪ
ɪ dagaa naa lʊwɛ.
6 Mɛɛ mɛ bɪrɛ mɛ saŋa fʊ fɛɛ n wu, nɪɪ
i du nɪn fɛɛ mɛ nkpa ɪɪ kyɛɛgɛ ɪɪ wʊrɪgɛ
fɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ.

7 N kɔ keluu danbɪrasa mʊ, nɪɪ n sɪlɛ
kɪsɪlɛ mʊ naa fʊʊ ɔkaa, nɪɪ n kɪtaa
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
8 Nbɪɪnbɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kii gyoo mɛ mʊ
ɪ gyɛ kigyii sʊ kakɛɛ, mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ,
ɪkpa kyiigisa ɔtalɛpʊ mʊ ii biti ɔ taa sa mɛ
kanɪn kakɛ maŋa, nɪɪ man gyɛ mɛ nkʊn,
amaa yɛ bamʊ nɪɪ ɪɪ gyʊgyʊʊ bamʊ yɛ be
wu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪba mʊ.

Pɔɔlɪ laalaalʊwɛ asɪn

9 Kpan fʊ n-yɪɪ kɛ fʊ ba mɛ asɛ bilen,
10 lɪɪ fɛɛ Demasi sʊ kebiti sa dulinyaa
nɪmʊ tɔ atɔ, nɪɪ ɔ sɪlɛ yɛgɛ mɛ kpee
Tesalonika kadɛ tɔ. Kresensi kyʊn Galati
kadɛ tɔ, nɪɪ Titusi mɔɔ kyʊn Dalimatiya
kadɛ tɔ.
11 Luka nkʊn ɪ bʊ mɛ asɛ. Biti Maki kɛ
fʊ taa mʊ bɪya mɛ, lɪɪ fɛɛ mʊ ɪ taalɛ kyɛ
mɛ tɔ, mi kusun mʊ tɔ.
12 N sun Takikusi yɛ o kpee Efeso kadɛ
tɔ.
13 Nɪɪ fʊ kan fɪɪ ba mʊ, fʊ taa mɛ
balɪmaasʊ mʊ nɪɪ n yɛgɛ yɪla Kapusi asɛ
Trowa kadɛ tɔ, yɛ mɛ ɪwʊlɛ, fɔnfɔn ɪmʊ
nɪɪ ba taa atɔbwaaya ɪwʊlɛ waa mʊ bɪya
mɛ.
14 Alekisanda mʊ nɪɪ ɔ gyɛ bayɪpʊ mʊ
waa mɛ alibi gaa. Kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa mɛ
mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ ii biti ɔ ka mʊ kʊkɔ.
15 Fʊ gbaa fʊ, baa fʊ da mʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ
yɪlɛ sʊ kenken ee tii anɛ asɪn tɔwɛsa mʊ
ɔkpa.
16 Kakɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ n yɪlɛ n lɛɛ
kɔnɔ mɛ asɪn kigyii tɔ mʊ, ɔkʊ man ba
yɪlɛ mɛ kamaa, ɔkʊmaa nɪmʊ palɛ mʊ
kamaa sa mɛ. N kʊlɛ Ɪbwaarɛ fɛɛ ɔ man
ka bamʊ kʊkɔ lɪɪ ɪmʊ sʊ.
17 Amaa Ɪbwaarɛ yɪlɛ mɛ kamaa nɪɪ ɔ
sa mɛ ɔlʊn, nɪɪ n nyɛ tɔwɛ asɪn mʊ lʊwɛ,
nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ
gbaa ba nu ɪmʊ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mɛ lɪɪ
bɪranɛ kɔnɔ tɔ.
18 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mʊ ii biti ɔ lɛɛ mɛ lɪɪ
alibi kʊmaa mʊ tɔ, kɛ ɔ bɪya mɛ sʊsʊ
kuwura-gyii mʊ tɔ yɛ alanfɪya. Mʊ nɪɪ
bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalʊwɛ

19 Fwaala Prisila maa Akwila yɛ Onesi-
foru kɪkpaara sʊ asa kpini.
20 Erasitu sii ɔ tɛ Korinto kadɛ tɔ, nɪɪ
n yɛgɛ Trofimu mʊ nɪɪ ɛɛ lɔɔ mʊ, Miletu
kadɛ tɔ.
21 Kpan fʊ n-yɪɪ kɛ fʊ fʊʊ nfɪɪ pɔyɪ kɛ
gbangban ɔ fʊʊ. Ebulusi yɛ Pudensi yɛ
Linusi yɛ Kilodiya yɛ bamʊ bɪrɪsa ana
kpini bɛɛ fwaala fʊ.
22 Ɔnyɪrɪpɛ yɛ fʊ kayaayu fan kyɪna.
Ɪbwaarɛ ɔ bwaala fanɛ.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Titusi

Afwaala

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ, Ɪbwaarɛ kɪyaafɔlɛ yɛ Yesu Krisito osunpu mʊ asɛ.
O sun mɛ yɛ n ba kyɛ mʊ asa mʊ nɪɪ ɔ
lɛɛ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, kɛ n kaapʊ bamʊ
kɛ ba bɪɪ kesintin mʊ nɪɪ kɪɪ yɛgɛ nɪɪ asa
bee buu kabwaarɛ-sun danbɪrasa,
2 mʊ nɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kinyi ɪ gyan
nkpa kakpaa tamaa mʊ sʊ. Ɪbwaarɛ mʊ
nɪɪ ɔ mɛɛ tɪn antɪŋɛsa mʊ, da mʊ kɔkɔlɔ
sʊ sa anɛ nkpa nɪmʊ lɪɪ koo npiili asɛ,
3 nɪɪ saŋa kyɛɛkyɛɛ mʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ
anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ lɛɛ mʊ asɪn kaapʊ, fɛɛ
maa taa waa mɛ abaa tɔ, nɪɪ ɔ sa mɛ kɔnɔ
yɛ n tɔwɛ asɪn mʊ sa asa.
4 N kyʊrɔɔ n sa fʊ Titusi, mʊ nɪɪ n taa
fʊ fɛɛ mi-bii gbaa-gbaa anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
kʊlʊn mʊ tɔ mʊ.
Kabwaala yɛ kayɪɪ yuuli mʊ nɪɪ kɪ
lɪɪ anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ yɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ,
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asɛ mʊ yɛ fʊ fan
kyɪna.

Titusi kusun Kereti ɔsʊwʊlɛ sʊ

5 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ n yɛgɛ fʊ Kereti
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ ɪ gyɛ fɛɛ, fʊ nyɛ lɔŋɔ
ɪmʊ nɪɪ ɪɪ san mʊ lʊwɛ, kɛ fʊ yii abɪlɪsa
kadɛ kʊmaa nɪmʊ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ n kaapʊ fʊ mʊ.
6 Ɪ dagaa ɔbɪlɪsa maa gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
mʊ n-yɪɪ sʊ man sʊ asɪn pwɪɪsa, nɪɪ o kili
ɔkyɪɪ kʊlʊn kpen, nɪɪ mu-bii ana bɛ gyɛ
akɔɔlɛ-gyipu, mʊ nɪɪ ba man sʊ kʊsʊ tɔ
ɔlʊn abɛɛ kibii libi.
7 Fɛɛ ɔbɪlɪsa maa gyɛ Krisito kʊbʊ
ɔkɪɪsʊpʊ mʊ, ɪ dagaa maa gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
mʊ n-yɪɪ sʊ man sʊ asɪn pwɪɪsa, nɪɪ ɔ
mɛɛ kʊsaa mʊ n-yɪɪ, nɪɪ ɔ mɛɛ nyɛ agbʊ
benbilen, nɪɪ ɔ mɛɛ bʊʊ nta, nɪɪ ɔ man
gyɛ oluu bitipu, nɪɪ ɔ man sʊ onsi-payɪ
libi afulee sʊ.
8 Amaa ɔ dagaa maa gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
ɛɛ kɔɔlɛ afɔ, nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa ɪmʊ nɪɪ ɪ
bʊrɔn, nɪɪ ɛɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ, nɪɪ mʊ ɪkpa
i kyiigi, nɪɪ ɔ sɪlɛ Ɪbwaarɛ nɪɪ mʊ awaasa
du kyɛɛkyɛɛ.
9 Ɔ dagaa maa taalɛ kɪtaa kesintin asɪn
danbɪrasa mʊ kenken, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
ba kaapʊ ɪmʊ mʊ, kɛ ngbaa mʊ ɔ taalɛ taa
kesintin kɪkaapʊ mʊ tɔwɛ waa asa, kɛ ɔ
taa ɪmʊ tii bamʊ nɪɪ bee gyii ɪmʊ ɪmɔɔrɛ
mʊ ɔkpa.
10 Lɪɪ fɛɛ asa gaalaagaa bɛɛ kʊsʊ bɛɛ
yɪlɛ asɪn mʊ sʊ, nɪɪ bɛ sʊ bamʊ ntɔwɛ
kɪyan bɛɛ pɪna asa, fɔnfɔn Gyiwu abi
akɔɔlɛ-gyipu.
11 Ɪ dagaa fʊ tii bamʊ ntɔwɛ mʊ ɔkpa,
lɪɪ fɛɛ bɛ sʊ bamʊ npɪna kɪkaapʊ mʊ
bee nyita akpaara sʊ abi lɪɪ kɪkaapʊ
danbɪrasa mʊ sʊ. Bɛɛ waa ipeeli-sɪn
nɪmʊ bee biti afulee.
12 Halɪɪ Kereti abi atɔwɛpʊ mʊ tɔ ɔkʊ
tɔwɛ yɛ, “Kereti abi bɛ gyɛ antɪŋɛsa
wuya ana nɪn saŋa kʊmaa, nɪɪ be du
fɛɛ ndʊnbwɛ libi, nɪɪ bɛ gyɛ awʊlɛgyɔpʊ
agyipu lala.”
13 Asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ ɪ gyɛ kesintin.
Ɪmʊ sʊ taa kensi payɪ tɔwɛ yii bamʊ, kɛ
bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ nyɛ yɪlɛ kinkin,
14 kɛ ba man nu Gyiwu abi asɪrɪkpan
ikisii-sɪn mʊ, abɛɛ be nu sa bamʊ nɪɪ bee
kina kesintin asɪn mʊ.
15 Bamʊ nɪɪ ba man sʊ ineesi mʊ, kʊtɔ
kʊ man gyɛ ineesi bamʊ asɛ, amaa bamʊ
nɪɪ ba sʊ ineesi nɪɪ ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii
mʊ, sɛhn man gyɛ kyɪrɛkyɪrɛ bamʊ asɛ,
amaa alibi ɪ bɔla bamʊ nfɛɛrɛ yɛ bamʊ
nkɔlɔ tɔ kpini.
16 Bɛɛ tɔwɛ yɛ be nyi Ɪbwaarɛ, amaa
bamʊ awaasa tɔ mʊ bee kina mʊ.
Ɪbwaarɛ ii kisi bamʊ awaasa kpini, nɪɪ bɛ
gyɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn wuya ana, nɪɪ ba mɛɛ
taalɛ waa kɪdanbɪrasa kakaakʊ.

2

Kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa
Krisito abi ba waa

1 Amaa fɛɛ fʊ bɪrɛ, ɪ dagaa fʊ kaapʊ
asɪn mʊ nɪɪ ii buu kesintin kɪkaapʊ mʊ.
2 Tɔwɛ anyɪn abɪlɪsa fɛɛ bamʊ nfɛɛrɛ
ɪ baa ɪ dɛ, kɛ ba baa bɛ sʊ bɛɛrɛɛ, kɛ
ba kɪtaa bamʊ n-yɪɪ, kɛ ba kɪtaa kesintin
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ, kɛ ba nyɛ kebiti sa
abaa, kɛ ba nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ tɔ.
3 Kanɪn maa nɪɪ fʊ tɔwɛ akyɪɪ-nyi mʊ
fɛɛ ba kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ ɪ dagaa
fɛɛ Krisito abuupu ba kyɪna mʊ. Ba

man natɛ nyita asa atɪɪ abɛɛ ba baa bɛ
gyɛ atabʊʊpʊ, amaa ba kaapʊ ɪmʊ nɪɪ ɪ
bʊrɔn.
4 Kanɪn gbaa nɪɪ ba kaapʊ abite mʊ
kanan mʊ nɪɪ bee biti bamʊ-kuli ana yɛ
bamʊ-bii ana,
5 kɛ ba kɪtaa bamʊ n-yɪɪ kɛ ba man waa
kɪgyagaa, kɛ ba waa bamʊ akpaara sʊ
asun, kɛ ba waa adanbɪrasa, kɛ ba bɪya
bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa bamʊ-kuli ana, kɛ ɔkʊ
ɔ man nyɛ tɔwɛ asɪn libi nyita Ɩbwaarɛ
asɪn mʊ.
6 Kanɪn maa nɪɪ fʊ tɔwɛ waa ayaafɔlɛ
gbaa fɛɛ ba kɪtaa bamʊ n-yɪɪ.
7 Lɪɪ kʊtɔ kʊmaa tɔ mʊ, ɪ dagaa fʊ maa
waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn kɛ asa bɛ kasɛ
fʊ tɔ. Lɪɪ fʊ kɪkaapʊ tɔ mʊ taa kensi payɪ
yɛ kɔkɔlɔ fuuli kaapʊ.
8 Yɛgɛ fʊ katɔwɛ kɪ baa kɪ dɛ ɔkpa, yɛgɛ
ɪ man sʊ asɪn pwɪɪsa kʊ, kɛ bamʊ nɪɪ bɛ
kʊsʊ yɪlɛ fʊ sʊ mʊ be gyii ipeeli, lɪɪ fɛɛ ba
mɛɛ yɛ bɛ nyɛ alibi kʊ tɔwɛ lɪɪ anɛ sʊ.
9 Kaapʊ anyɛ mʊ fɛɛ bɛ bɪya bamʊ n-yɪɪ
kasɛ sa bamʊ-nyɪrɪpɛ ana kʊtɔ kʊmaa tɔ,
kɛ ɪ bɔla bamʊ ansi. Amaa ba man kan
tɔwɛ gyaŋa bamʊ-nyɪrɪpɛ ana,
10 abɛɛ ba yuuri bamʊ. Amaa ba waa
ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn kɛ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana bɛ
kɔɔlɛ bamʊ gyii, kɛ bamʊ awaasa ɪ yɛgɛ
Ɩbwaarɛ, anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ asɪn kaapʊsa
mʊ, ɪ baa ɪ bʊ ɔbʊlɛ.
11 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ kabwaala mʊ
nɪɪ kɪɪ bɪya kamɔlɪgɛ ifuli sa asa kpini.
12 Kabwaala mʊ kaapʊ anɛ kanan mʊ
nɪɪ a lɛɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪkpa libi yɛ dulinyaa
tɔ atɔ kayalaga sʊ, kɛ a taalɛ kɪtaa anɛ
n-yɪɪ, kɛ a waa ɪmʊ nɪɪ ɪ dɛ ɔkpa, yɛ
kabwaarɛ-sun danbɪrasa kakyɪna nɪmʊ
tɔ,
13 fɛɛ a maa gyoo tamaa kparɛ kakɛ mʊ
nɪɪ anɛ Ɩbwaarɛ lala, yɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu
Krisito ii biti o bwii ba yɛ mʊ bʊnyaa mʊ.
14 Mʊ gbaa-gbaa mʊ kyula wu ka anɛ
kʊkɔ, lɛɛ anɛ lɪɪ alibi kpini tɔ, nɪɪ ɔ waa
anɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ asa mʊ nɪɪ ba man
sʊ ineesi, nɪɪ ɪɪ gyʊgyʊʊ bamʊ fɛɛ ba waa
ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
15 Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa fʊ
kaapʊ. Tɔwɛ waa bamʊ kɛ fʊ tɔwɛ yii
bamʊ ɔlʊn tɔ. Man yɛgɛ ɔkʊ ɔ fɛɛrɛ fʊ.

3

Krisito abuupu kakyɪna tɔ

1 Nyiŋi Krisito abuupu mʊ fɛɛ ba bɪya
bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa awuragyipu yɛ kɪbanɛ
alʊnpʊ kɛ ba nu sa bamʊ, kɛ ba baa bee
biti kɪdanbɪrasa kʊmaa kɪwaa,
2 kɛ ba man tɔwɛ asɪn libi gyaga ɔkʊ sʊ,
amaa ba nyɛ keyuula yɛ abaa, kɛ ba baa
bee su bɛɛ sa abaa, kɛ ba bɪya bamʊ n-yɪɪ
kasɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ.
3 Saŋa kʊ tɔ mʊ, anɛ gbaa anɛ an daa
melensi, nɪɪ an waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn, an fɔyɪ
ɔkpa, nɪɪ an gyɛ anyɛ sa kɪgyagaa yɛ
kayalaga kʊmaa nɪmʊ. Nɪɪ an sʊ kumu
tɔ ɔlʊn yɛ kayɪɪ basa, nɪɪ bee kisi anɛ nɪɪ
anɛ gbaa anɛ an kisi bamʊ.
4 Amaa saŋa mʊ nɪɪ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ
Ɩbwaarɛ mu kebiti yɛ mʊ kʊwɛɛ kuwu lɪɪ
ifuli mʊ,
5 ɔ mɔlɪgɛ anɛ. Man gyɛ anɛ adanbɪrasa
kɪwaa sʊ nɪɪ ɔ mɔlɪgɛ anɛ, amaa lɪɪ mʊ
kʊwɛɛ kuwu sʊ nɪɪ ɔ bɔla mʊ Kayaayu
mʊ nɪɪ kɪɪ fwɪɪ anɛ mʊ sʊ, sa anɛ kakʊʊgɛ
pʊpwɛ yɛ nkpa pʊpwɛ mɔlɪgɛ anɛ.
6 Ɩbwaarɛ bɔla anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu
Krisito sʊ sa anɛ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʊ gaa.
7 Saamʊ, lɪɪ mʊ kabwaala mʊ sʊ mʊ,
anɛ ɪkpa i kyiigi mu ansi tɔ, kɛ a ba waa
mʊ nkpa kakpaa mʊ nɪɪ an sʊ ɪmʊ tamaa
mʊ agyipu.
8 Katɔwɛ nɪmʊ gyɛ kesintin nɪn. Nɪɪ n
biti fɛɛ fu bwii pɪla asɪn nɪmʊ tɔ, kɛ bamʊ
nɪɪ ba kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ gyii mʊ, ba taa bamʊ
n-yɪɪ sa kɪdanbɪrasa kɪwaa. Falɛ atɔ nɪmʊ
ɪ bʊrɔn gaa nɪɪ ɪ sʊ tɔnɔ sa ɔkʊmaa nɪmʊ.
9 Amaa lɛɛ fʊ n-yɪɪ lɪɪ kimelensi
ɪmɔɔrɛ-libi tɔ yɛ kakʊʊgɛ tɔ nkyaga sʊ yɛ
kamɔɔrɛ-gyii yɛ nluu kʊkɔ lɪɪ nbara sʊ, lɪɪ
fɛɛ ɪnɪmʊ ɪ gyɛ kɪyan nɪɪ ɪ man sʊ tɔnɔ
kpini-kpini.
10 Ɔsa mʊ nɪɪ ɔ bʊ fanɛ tɔ nɪɪ ɔ sʊ asa
amu ɛɛ wɔtɛ abaa mʊ, tɔwɛ yii mʊ kɪlɪɪ
kʊlʊn abɛɛ ɪlɪɪ ɪnyɔ. Nɪɪ ɔ man kan yɛgɛ
mʊ, barɪgɛ fʊ n-yɪɪ yɛgɛ mʊ.
11 Baa fii nyi fɛɛ kanɪn ɔsa maŋa alibi
i gyii mʊ nfɛɛrɛ yɛ mu kumu, yɛgɛ mʊ
gbaa-gbaa nyi fɛɛ ɪmʊ nɪɪ ɛɛ waa mʊ gyɛ
alibi.

Laalaalʊwɛ asɪn

12 N dan kan sun Atemasi abɛɛ Tikiku
fʋ asɛ mʋ, waa aniya kɛ fʋ ba gyaŋa mɛ
Nikopoli kadɛ tɔ, lɪɪ fɛɛ n waa mɛ nfɛɛrɛ
fɛɛ n kpee tʋtɔ awɔɔ saŋa.
13 Waa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ fɪɪ taalɛ, kɛ
fʋ kyɛ Senasi mʋ nɪɪ ɔ gyɛ lɔya mʋ yɛ
Apolosi tɔ, kɛ ba nyɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
ki tiri bamʋ lɪɪ ɔkpa mʋ nɪɪ bee biti ba
kpee mʋ.
14 Ɪ dagaa anɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu
mʋ, ba bɪɪ kanan mʋ nɪɪ ba nyɛ saŋa sa
kusun kɪwaa, kɛ ɪ kyɛ asa tɔ kɛ ba nyɛ
bamʋ atɔ tirisa, kɛ ba man kyɪna kakyɪna
mʋ nɪɪ kɪ man sʋ tɔnɔ.
15 Bamʋ nɪɪ ba bʋ mɛ asɛ nfɪɪ mʋ kpini
bɛɛ fwaala fʋ. Fwaala ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ee biti anɛ asɪn, nɪɪ ana bamʋ an bʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ mʋ kpini. Ɪbwaarɛ
kabwaala kɪ baa kɪ bʋ fanɛ asɛ.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Filemon

Afwaala

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ lɪɪ
Krisito Yesu kusun sʊ nɪɪ ba tii mɛ obu
mʊ, yɛ anɛ bɪrɪsa Timoti asɛ.
An kyʊrɔɔ an sa fʊ Filemon, anɛ
kyɛmɪnɛ danbɪrasa yɛ anɛ bɪrɪsa osunpu,
2 yɛ anɛ-pɪɪkyɪɪ Afiiya yɛ anɛ bɪrɪsa
Krisito tɔ ɔnaakɔpʊ Akyipusi, yɛ Krisito
kʊbʊ mʊ nɪɪ bɛɛ gyaŋɛ fʊ kɪkpaara sʊ mʊ.
3 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito kabwaala yɛ keyuula kɪ baa kɪ bʊ
fanɛ asɛ.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ kʊlɛ

4 Mi-supu Filemon, saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ
n kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, n nyiŋi fʊ sʊ
nɪɪ n fwaala Ɩbwaarɛ lɪɪ fʊ sʊ.
5 Lɪɪ fɛɛ, n nu kanan mʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii yɛ kebiti mʊ nɪɪ fʊ sʊ
sa Ɩbwaarɛ asa mʊ kpini.
6 Mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪ gyɛ fɛɛ, payɪ ansi
kyaga sʊ tɔwɛ fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ kaapʊ
asa. Saamʊ, fʊ ɪ nyɛ bɪɪ atɔ danbɪrasa
mʊ nɪɪ an sʊ lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ kpini
lʊwɛ.
7 Mi-supu Filemon, fu kebiti mʊ nɪɪ fʊ
sʊ mʊ yɛgɛ nɪɪ mi ansi i gyii gaa nɪɪ ɪ waa
mɛ aniya tɔ, lɪɪ fɛɛ fʊ yɛgɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ
asa nkɔlɔ ɪ dɛ bamʊ nɪɪ ba nyɛ ɔlʊn.

Pɔɔlɪ kɪkʊlɛ sa Onesimu

8 Ɩmʊ sʊ, lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ, naafɔɔ
n sʊ ɔkpa n taalɛ nyan fʊ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ
ɪ dagaa fɛɛ fʊ waa mʊ sʊ,
9 amaa n kʊlɛ fʊ lɪɪ kebiti ɪkpa sʊ. Nɪɪ
mɛ, Pɔɔlɪ mʊ nɪɪ n bɪlɛ, nɪɪ lɪɪ Yesu Krisito
kusun sʊ mʊ, nbɪɪnbɪɪ n tii obu falɛ mʊ,
10 n kʊlɛ fʊ lɪɪ mi-bii Onesimu,* mʊ nɪɪ
ɔ ba biliŋi mi-bii Krisito tɔ saŋa mʊ nɪɪ n
bʊ obu kitii tɔ falɛ.
11 Naafɔɔ saamʊ, ɔ daa ɔ man sʊ kyaarɛ
sa fʊ, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ ɔ sʊ kyaarɛ sa
n maa fʊ kpini.
12 Ɩmʊ sʊ, n bwiiyaa mʊ n bɪya fʊ, nɪɪ n
biti mʊ asɪn gaa, kɔɔlɛ mʊ sa mɛ.
13 Naafɔɔ n daa n biti fɛɛ ɔ baa ɔ bʊ mɛ
asɛ, kɛ o yii fʊ ayaa tɔ ɛɛ kyɛ mɛ tɔ saŋa
mʊ nɪɪ n tii obu falɛ lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ
katɔwɛ sʊ.
14 Amaa n mee biti fɛɛ n waa kʊtɔ kʊ
yɛgɛ n man nyi fʊ nfɛɛrɛ, kɛ ɪ man naa
ba fɛɛ n nyan fʊ nɪn, amaa ɪ baa ɪ gyɛ fʊ
kebiti.
15 Akʊtɔ Onesimu barɪgɛ mʊ n-yɪɪ lɪɪ fʊ
asɛ nkɛ gbɛrɛɛ kʊ nɪn, saamʊ nɪɪ ɔ kan
bwii ba mʊ fii biti fʊ nyɛ mʊ kakpaa,
16 yɛgɛ ɔ man bɪla ɔ gyɛ kɪnyɛ nkʊn,
amaa ɔ kyɔ kɪnyɛ lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ fʊ bɪrɪsa
bitisa Krisito tɔ. Nɪɪ n biti mʊ mɛ kɔkɔlɔ
tɔ gaa, kanɪn maŋa nɪɪ ngbaa fʊ fii biti
fʊ ba biti mʊ fʊ kyɔ mɛ, lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ fʊ
kɪnyɛ, nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ fʊ bɪrɪsa Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ tɔ.
17 Ɩmʊ sʊ fʊ kan fu nyi fɛɛ fʊ bɪrɪsa ɪ
gyɛ mɛ mʊ, fu bwii kɔɔlɛ mʊ yɛ ɔdan fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ fii biti fʊ kɔɔlɛ mɛ mʊ.
18 Nɪɪ ɔ kan waa fʊ alibi akʊ abɛɛ ɔ sʊ
fʊ kʊkɔ mʊ, taa ɪmʊ kpini sʊla mɛ.
19 Mɛ Pɔɔlɪ, n sʊ mɛ gbaa-gbaa mɛ
kɪbaa n kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ yɛ n biti n ka fʊ
kʊkɔ maŋa. Ngbaagbaa fʊ, fʊ sʊ mɛ fʊ
n-yɪɪ sʊ kʊkɔ lɪɪ nkpa mʊ nɪɪ n yɛgɛ nɪɪ
fʊ nyɛ mʊ sʊ.
20 Ɩmʊ sʊ mi-supu Filemon, n biti fɛɛ
fʊ kɪɪ Krisito Ɔnyɪrɪpɛ mʊ sʊ kɛ fʊ waa
ɪnɪmʊ sa mɛ, kɛ mɛ kɔkɔlɔ kɪ dɛ mɛ.
21 N maa kyʊrɔɔ fʊ falɛ n kɔɔlɛ fu gyii
fɛɛ fii biti fʊ waa sa mɛ, nɪɪ n nyi fɛɛ fii biti
fʊ waa fʊ kyɔ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ gbaa.
22 Amaa kʊtɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ kɛ bɪla kɛ tii
sʊ ɪ gyɛ yɛ, lɔŋɔ afɔ obu yɪla mɛ, lɪɪ fɛɛ n
sʊ tamaa fɛɛ Ɩbwaarɛ ii biti o kyula fanɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ, kɛ ɔ yɛgɛ ba tigi mɛ kɛ n
ba fanɛ asɛ.

Laalaalʊwɛ afwaala

23 Mɛ bɪrɪsa Epafarasi mʊ nɪɪ maa mʊ
an tii obu lɪɪ Krisito Yesu sʊ mʊ, ɪɪ fwaala
fʊ.
24 Kanɪn nɪɪ Maki maa Arisitako yɛ
Demasi yɛ Luka mʊ nɪɪ bɛ gyɛ mɛ bɪrɪsa
ana asunpu mʊ bɛɛ fwaala fʊ.
25 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.

* **1:10 1:10** Onesimu kasɛ ɪ gyɛ ‘ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ kyaarɛ’.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ naa sa Hibriwu abi

Ɪbwaarɛ bɔla mu-bii sʊ tɔwɛ mʊ asɪn sa anɛ

1 Saŋa mʊ dɪdaa mʊ Ɪbwaarɛ bɔla
mʊ atɔwɛpʊ sʊ nɪn tɔwɛ mʊ asɪn sa
anɛ naana ana saŋa gaalaagaa yɛ ɪkpa
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ sʊ.
2 Amaa nkɛ laalaalʊwɛ nɪmʊ tɔ mʊ, ɔ
bɔla Mu-Bii Yesu sʊ nɪn tɔwɛ mʊ asɪn sa
anɛ. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ
sʊ tʊʊ sʊsʊ yɛ kasɛ yɛ ɪmʊ kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ, nɪɪ ɔ wʊla lɛɛ mʊ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa
ii biti ɪ baa ɪ gyɛ mʊ lɛɛ.
3 Nɪɪ mʊ ɪ lɛɛ Ɪbwaarɛ bʊnyaa ŋalɪgɛsa
kparɛ mʊ ifuli kaapʊ, nɪɪ mʊ tɔ nɪɪ an
wu kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa du.
Nɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊgya nɪɪ
ɔ sʊ ɛɛ kɪɪ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ sʊ. Nɪɪ maa
fwɪɪ nyɪmɪsa alibi kamaa mʊ, ɔ naa kyɪna
Ɔlʊnpʊ Owura lala Ɪbwaarɛ gyisa sʊ sʊsʊ.
4 Ɪmʊ sʊ ɔ kyɔ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ kʊkyɔ,
nɪɪ kɪtɪɪ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa mʊ mʊ, bɪla
kɪ kyɔ bamʊ lɛɛ gaa.
5 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ tɔ ɔmɔmɔ nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ kakaakʊ yɛ,
"Fʊ gyɛ Mi-Bii,
Lɪɪ ndaga n gyɛ Fʊ-Sɛ?"
Abɛɛ,
"N biti n baa n gyɛ Mʊ-Sɛ,
kɛ mɔɔ mʊ ɔ baa ɔ gyɛ Mi-Bii?"
6 Saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪya Mu-Bii
gyankpaasa dulinyaa tɔ mʊ, ɔ bɪla tɔwɛ
mʊ nbɔɔ mʊ nɪɪ ba bʊ sʊsʊ mʊ yɛ,
"Fanɛ mɛ nbɔɔ kpini fan muŋa sun mʊ."
7 Nɪɪ Ɪbwaarɛ maa tɔwɛ lɪɪ mʊ nbɔɔ mʊ
sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ,
"N waa mɛ nbɔɔ fɛɛ afuu,*
nɪɪ n bɪla waa bamʊ fɛɛ fʊlɔn anobi."
8 Amaa Ɪbwaarɛ tɔwɛ sa mu-Bii mʊ bɪrɛ
yɛ,
"Fʊ gyɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ fu kuwura-gyii kii
biti kɪ baa kɪ bʊ tɔ kakpaa,
nɪɪ fii biti fʊ taa kesintin gyii fu
kuwura mʊ kɪmʊ ɔkpa sʊ.
9 Nɪɪ kesintin kigyii nɪɪ fii biti, nɪɪ fii kisi
alibi.
Ɪmʊ sʊ nɪɪ mɛ, Ɪbwaarɛ n diyaa fʊ n
kyɔ fʊ tɔmaa ana ɔkʊmaa nɪmʊ,
nɪɪ n yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ ki fuuli fʊ."
10 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪla tɔwɛ mu-Bii mʊ nɪɪ ɔ
tɪɪ mʊ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ yɛ,
"Lɪɪ npiili asɛ mʊ fʊ ii yii dulinyaa kasɛ,
nɪɪ fʊ ɪ waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊ sʊsʊ mʊ.
11 Ɪnɪmʊ kpini ii biti i nyita, amaa fɛɛ fʊ
bɪrɛ fʊ bʊ tɔ kakpaa.
Ɪnɪmʊ ii biti ɪ kyatɛ fɛɛ atɔ bunsa.
12 Fii biti fʊ bɔɔ ɪmʊ fɛɛ ɪkaalɛ bunsa,
kɛ fʊ kyɛɛgɛ ɪmʊ fɛɛ atɔ bunsa.
Amaa fɛɛ fʊ, fʊ mɛɛ yɛ fʊ kyɛɛgɛ nɪɪ
kanan mʊ nɪɪ fu du mʊ,
kanɪn nɪɪ fii biti fʊ baa fu du, nɪɪ fu
nsu ɪ man sʊ ɔkaa."
13 Ɪbwaarɛ tɔwɛ mu-Bii yɛ,
"Kyɪna mɛ kɪbaa gyisa sʊ
naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa fu akisipu
waa fʊ ayaa kasɛ."
Amaa ɔ man tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ sa mʊ
kabɔɔ kʊkʊ.
14 Ɪmʊ sʊ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ kpini ba gyɛ
bamʊ nɪɪ bee sun Ɪbwaarɛ, nɪɪ o sun
bamʊ yɛ ba ba kyɛ bamʊ nɪɪ bee biti ba
ba nyɛ kamɔlɪgɛ mʊ tɔ.

2

Kamɔlɪgɛ mʊ asɪn

1 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ ɪ dagaa a maa bɪya
asʊ kasɛ, kɛ a kɪtaa asɪn danbɪrasa mʊ
nɪɪ an nu mʊ tɔ yɛ ɔdan, kɛ a man kyɛɛgɛ
gbɛrɛɛ-gbɛrɛɛ lɪɪ ɪmʊ tɔ.
2 Fɛɛ nɪɪ nbara asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
bɔla mʊ nbɔɔ mʊ sʊ tɔwɛ anɛ naana ana
mʊ i sun kusun, nɪɪ an nyi yɛ lɪɪ koo dɪdaa
mʊ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn
nɪɪ ɔ man buu Ɪbwaarɛ nbara ɪnɪmʊ mʊ,
ɔ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ ɪ dagaa.
3 Kanɪn bɪrɛ, fɛɛ nɪɪ an kan kina
kamɔlɪgɛ lala asɪn nɪmʊ mʊ, nɛnɛ nɪɪ an
taalɛ sɪlɛ lɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ? Falɛ asɪn
nɪmʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyankpaa tɔwɛ
mʊ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba nu ɪmʊ mʊ, ba gyii
ɪmʊ kesintin sa anɛ.
4 Nɪɪ Ɪbwaarɛ gbaa gyii ɪmʊ kesintin
lɪɪ mʊ ɪsɪnkaala yɛ adangana yɛ asɪn
kyinkyinsa yɛ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
kakɛɛ mʊ nɪɪ ɔ taa sa mʊ asa lɪɪ mʊ kɔkɔlɔ
biti sʊ.

* **1:7 1:7** Afuu gbaa bɪla ɪ gyɛ kayaayu, Hibriwu katɔwɛ tɔ.

Yesu biliŋi daadimaadi fɛɛ anɛ

5 Ɪmʋ sʋ man gyɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ ɪ
gyɛ akɪɪsʋpʋ sa dulinyaa pʋpwɛ mʋ nɪɪ
ee biti ɔ waa, nɪɪ an tɔwɛ ɪmʋ asɪn falɛ.
6 Amaa ɪ sʋ opula kʋ nɪɪ ɔsa kʋ gyii ɪmʋ
kesintin lɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Mɪnɛ nɪɪ anyɪmɪsa ba dan ba gyɛ nɪɪ fɪɪ
fɛ bamʋ sʋ nfɛɛrɛ,
nɪɪ mɪnɛ nɪɪ daadimaadi nbii-nyɪnsa
ba dan ba gyɛ nɪɪ fii wu bamʋ sʋ
kanɪn?
7 Fʋ waa bamʋ pii fʋ nbɔɔ mʋ asɛ saŋa
gbɛrɛɛ,
amaa fʋ taa bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ sa
bamʋ,
8 nɪɪ fʋ taa kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ waa
bamʋ kasɛ."
Nɪɪ Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ yɛ ɔ taa kʋtɔ
kʋmaa nɪmʋ waa nyɪmɪsa kasɛ mʋ, nɪɪ
sɛhn man bʋ tɔ yɛ ɔ man taa waa mʋ kasɛ.
Nɪɪ halɪɪ ndaga gbaa, a man pɪɪta wu fɛɛ
kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ kɪ bʋ nyɪmɪsa kasɛ.
9 Amaa an wu Yesu mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa
mʋ pii mʋ nbɔɔ asɛ saŋa gbɛrɛɛ kʋ, nɪɪ
nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ɔ taa bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ sa
mʋ, lɪɪ fɛɛ o gyii lewu awʋrʋfɔ, nɪɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ sʋ mʋ, o wu sa
ɔkʋmaa nɪmʋ.
10 Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tʋʋ kʋtɔ kʋmaa,
nɪɪ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ kɪ bʋ tɔ sa mʋ
mʋ, ɪ dagaa sa mʋ fɛɛ ɔ bɪya mu-bii
ana gaalaagaa mʋ bʋnyaa mʋ tɔ. Kɛ
ɪnɪmʋ ɪ taalɛ waa mʋ, o ŋmina yɛ Yesu
o gyii awʋrʋfɔ, kɛ ɔ ba waa ɔgyankpaapʋ
danbɪrasa mʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ bamʋ
naa lʋwɛ.
11 Mʋ ɪ lɛɛ bamʋ lɪɪ bamʋ alibi tɔ. Ɪmʋ
sʋ mʋ yɛ bamʋ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ lɪɪ alibi
tɔ mʋ kpini ba gyɛ Ɔsɛ kʋlʋn. Ɪmʋ sʋ
nɪɪ ɪ man sʋ mʋ ipeeli fɛɛ maa tɪɪ bamʋ
mu-supu ana.
12 Nɪɪ ɔ tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ,
"N biti n tɪɪ fʋ kɪtɪɪ sa mi-supu ana,
kɛ n bɪɪ ɪlʋn yɪn fʋ asa nsana tɔ."
13 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ yɛ,
"Ɩbwaarɛ, n biti n taa mɛ n-yɪɪ tʋʋ fʋ sʋ."
Nɪɪ o bwii kyaga sʋ yɛ,
"Kɪɪ mɛ ndee yɛ nbii mʋ nɪɪ fʋ, Ɩbwaarɛ
fʋ taa sa mɛ mʋ."
14 Lɪɪ fɛɛ nbii mʋ ba maa gyɛ anyɪmɪsa
nɪɪ ba sʋ kayɪɪ-wʋlɛ yɛ nkalan mʋ, kanɪn
sʋ nɪɪ Yesu gbaa ba biliŋi nyɪmɪsa fɛɛ
bamʋ, kɛ ɔ taalɛ wu. Lɪɪ mu kelewu mʋ
sʋ mʋ, o nyita Sɪtaanɛ ɔlʋn mʋ nɪɪ ɔ sʋ lɪɪ
lewu sʋ.
15 Kɛ ɔ kɔɔlɛ bamʋ nɪɪ ba sɪlɛ lewu, nɪɪ
lewu kufuu ki gyii bamʋ amu kakyɪna tɔ
mʋ, lɪɪ Sɪtaanɛ abaa tɔ.
16 Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ, Abraham kɪnaana
nɪɪ ɔ kyɛ tɔ, amaa ɪ man gyɛ Ɩbwaarɛ
nbɔɔ nɪɪ ɔ kyɛ tɔ.
17 Ɪmʋ sʋ i tiri sa mʋ fɛɛ maa waa mʋ
n-yɪɪ fɛɛ mu-supu ana ɔkpa kʋmaa sʋ,
kɛ ɔ baa ɔ gyɛ kʋwɛɛ owupu yɛ kesintin
Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ sa bamʋ, mu
kusun mʋ nɪɪ ee sun ɛɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ
tɔ. Nɪɪ mʋ ii biti ɔ yɪlɛ tɔ sa asa kpini kɛ
Ɩbwaarɛ ɔ taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ.
18 Lɪɪ fɛɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ wu awʋrʋfɔ
nɪɪ ɔ nyɛ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ mʋ, ɪmʋ sʋ ɛɛ taalɛ
kyɛ bamʋ nɪɪ ba nyɛ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ mʋ tɔ.

3

Yesu kyɔ Mosesi

1 Ɪmʋ sʋ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
Ɩbwaarɛ asa mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ mʋ, fan yɛgɛ
fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ gyan Yesu sʋ. Mʋ ɪ gyɛ
Ɩbwaarɛ osunpu yɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ
nɪɪ an kɔɔlɛ mʋ gyii nɪɪ an lɛɛ an tɔwɛ
mʋ.
2 Nɪɪ ee nu Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ mʋ
asɛ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Mosesi nu Ɩbwaarɛ
asɛ kʋtɔ kʋmaa tɔ lɪɪ Ɩbwaarɛ ayɛ asa
kɪkɪɪ sʋ mʋ.
3 Yesu gyɛ nyɪmɪsa kparɛ nɪɪ ɔ sʋ bɛɛrɛɛ
lala ɔ kyɔ Mosesi, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
kɪkpaara ɔpɔyɪpʋ sʋ bɛɛrɛɛ lala ɔ kyɔ
kɪkpaara mʋ gbaa-gbaa.
4 Lɪɪ fɛɛ kɪkpaara kʋmaa mʋ nɪɪ ba pɔyɪ
mʋ, ɔkʋ ɪ pɔyɪ kɪmʋ, amaa Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ
kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ ɔpɔyɪpʋ.
5 Nɪɪ Mosesi gyɛ kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ ɛɛ
kɪɪ Ɩbwaarɛ kɪkpaara mʋ sʋ, nɪɪ ee gyii
kesintin kʋtɔ kʋmaa tɔ. Nɪɪ ɛɛ tɔwɛ kʋtɔ
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ tɔwɛ kakaakʋ.
6 Amaa Krisito ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii
nɪɪ ɛɛ kɪɪ Ɩbwaarɛ kɪkpaara asa sʋ yɛ
kesintin. Nɪɪ an kan taa kɔkɔlɔ ɔsɪɪ, yɪlɛ
tamaa mʋ tɔ kɪnyɪn tɔ mʋ, ɪmʋ ɪɪ kaapʋ
fɛɛ anɛ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ kɪkpaara mʋ sʋ asa.

Fan man waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa Ɩbwaarɛ

7 Kanɪn sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔwɛ yɛ,

"Nıı fan kan nu mʊ kɔnɔ tɔ asın ndaga mʊ,
8 fan man waa nkɔlɔ ɔsıı
fɛɛ kanan mʊ nıı anɛ naana ana ba daa waa,
nıı ba kʊsʊ yılɛ Ɩbwaarɛ sʊ mʊ, nıı ba tʊʊ mʊ tɔ kıı saŋa mʊ nıı ba bʊ ofuli sʊ mʊ.
9 Tʊtɔ nıı fanɛ naana ana ba waa mʊ, nıı ba tʊʊ mʊ tɔ kıı,
nıı ba wu atɔ mʊ nıı ɔ waa nsu adına mʊ tɔ mʊ.
10 Kanın sʊ nıı ı waa mʊ agbʊ sa kanın kanaana maŋa asa,
nıı ɔ tɔwɛ yɛ, 'Saŋa kʊmaa bamʊ nkɔlɔ ı man gyan mi kebiti sʊ,
nıı ii be kina mɛ nbara kibuu.
11 Ɩmʊ sʊ n nyɛ agbʊ bɔ ntan yɛ,
N mɛɛ yɛ n bıla sa bamʊ opula fʊʊtɛkpa mʊ nıı n daa n biti n sa bamʊ mʊ.' "
12 Kanın sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana Ɩbwaarɛ asa, fan baa fan da sʊ kɛ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ man fɛ nfɛɛrɛ libi, yɛgɛ mʊ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, kɛ ı man lɛɛ mʊ lıı Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mʊ asɛ.
13 Amaa kakɛ kʊmaa fan waa abaa aniya tɔ fɛɛ kanan mʊ nıı fan san fan tɛ nkpa tɔ ndaga falɛ, kɛ alibi ı man pına fanɛ tɔ ɔkʊ kɛ ɔ waa kɔkɔlɔ ɔsıı.
14 Nıı an kan yılɛ tɔ kinkin naa fʊʊ laalaalʊwɛ fɛɛ kanan mʊ nıı an kɔɔlɛ gyii npiili asɛ mʊ, anaa Krisito an biti a bʊga barıgɛ ımʊ nıı ı gyɛ mʊ lɛɛ mʊ tɔ.
15 Fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ ı wʊla tɔwɛ mʊ yɛ,
"Nıı fan kan nu mʊ ɔbʊlɛ ndaga mʊ,
fan man waa nkɔlɔ ɔsıı fɛɛ kanan mʊ nıı fanɛ naana ana
ba daa kʊsʊ yılɛ mʊ sʊ saŋa mʊ dıdaa mʊ."
16 Anımʊ ana ı gyɛ bamʊ nıı ba nu Ɩbwaarɛ asın nıı ba kʊsʊ yılɛ tɔ mʊ? Man gyɛ bamʊ nıı Mosesi lɛɛ lıı Egyipiti mʊ kpini?
17 Nıı anımʊ ana nıı ɔ nyɛ agbʊ waa nsu adına mʊ? Man gyɛ bamʊ nıı ba waa alibi nıı ba wu ba dɛ-dɛ ofuli sʊ mʊ?
18 Anımʊ ana nıı Ɩbwaarɛ bɔ ntan yɛ, ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mu opula fʊʊtɛkpa tɔ mʊ? Man gyɛ bamʊ nıı ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ?
19 Ɩmʊ sʊ an wu fɛɛ, lıı bamʊ kıman-kɔɔlɛ-gyi sʊ mʊ, ba man taalɛ loo mu opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ.

4

Ɩbwaarɛ asa ba sʊ ɔfʊʊtɛ Yesu tɔ

1 Ɩmʊ sʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ maa da mʊ kɔkɔlɔ sʊ lıı mu opula fʊʊtɛkpa kuloo mʊ, nıı kı maa san kı dɛ sa anɛ sʊ mʊ, fan yɛgɛ a baa an da sʊ yɛ ɔdan, kɛ ı man ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ fɔyı kɛ ɔ man nyɛ opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ loo.
2 Lıı fɛɛ anɛ gbaa anɛ an nyɛ nıı ba tɔwɛ asın danbırasa mʊ sa anɛ fɛɛ kanan mʊ nıı ba tɔwɛ sa ngbaa bamʊ mʊ. Amaa ba man nyɛ asın mʊ nıı ba nu mʊ tɔnɔ, lıı fɛɛ ba maa nu waa bamʊ asʊ tɔ mʊ, ba man kɔɔlɛ gyii bamʊ nkɔlɔ tɔ.
3 Kanın sʊ nbıınbıı anɛ mʊ nıı an kɔɔlɛ gyii mʊ, anɛ ii biti a loo mu opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ, fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"N nyɛ agbʊ bɔ ntan yɛ,
'Ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ.' "
Halıı saŋa mʊ nıı ɔ tɔwɛ kanın mʊ, ɔ tɛɛ wʊla lʊwɛ dulinyaa mʊ nıı ɔ tʊʊ mʊ kusun.
4 Lıı fɛɛ Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ katın kʊ lıı kakɛ fʊʊtɛsa mʊ sʊ yɛ, "Kakɛ sunɔsapʊ mʊ tɔ mʊ, Ɩbwaarɛ fʊʊtɛ lıı kusun mʊ nıı ɔ waa mʊ kpini tɔ."
5 Nıı ı bıla tɔwɛ lıı asın nımʊ sʊ yɛ, "Ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ."
6 Ɩmʊ sʊ mʊ kı san kı dɛ fɛɛ akʊ bee biti ba nyɛ loo opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ. Amaa bamʊ nıı ba gyankpaa nu asın danbırasa mʊ, ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn, nıı ba man nyɛ loo kımʊ tɔ.
7 Ɩmʊ sʊ Ɩbwaarɛ bıla yıla kakɛ kʊ, nıı ɛɛ tıı kımʊ yɛ, "Ndaga." Nıı ı maa kyɛɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, Ɩbwaarɛ bɔla Dawidi sʊ tɔwɛ, fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ wʊla tɔwɛ asın maŋa mʊ yɛ,
"Ndaga, nıı fan kan nu mʊ kɔnɔ tɔ asın mʊ,
fan man kan waa kɔkɔlɔ ɔsıı yɛ fɛn mɛɛ yɛ fan nu."
8 Fɛɛ nıı Gyosuwa dın sa bamʊ ɔfʊʊtɛ nın, naafɔɔ kamaa tɔ Ɩbwaarɛ man dın bıla tɔwɛ kakɛ pʊpwɛ kʊ asın.

9 Kanın bırɛ ɔfʋʋtɛ fɛɛ kakɛ fʋʋtɛsa mʋ
kı san kı dɛ sa Ibwaarɛ asa, fɛɛ kanan mʋ
nıı Ibwaarɛ fʋʋtɛ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ.
10 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ nyɛ loo
Ibwaarɛ opula fʋʋtɛkpa mʋ tɔ mʋ, ı
kaapʋ fɛɛ ɔ fʋʋtɛ lıı mʋ gbaa-gbaa kusun
waasa sʋ, fɛɛ kanan mʋ nıı Ibwaarɛ gbaa
fʋʋtɛ lıı mu kusun sʋ mʋ.
11 Imʋ sʋ fan yɛgɛ a kpan anɛ n-yıı ɔkpa
kʋmaa sʋ, kɛ a loo kanın opula fʋʋtɛkpa
mʋ tɔ, kɛ ı man nyɛ ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ
waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn, kɛ ɔ fɔyı ɔkpa naa lıı
tıyɛ fɛɛ bamʋ mʋ.
12 Lıı fɛɛ Ibwaarɛ asın mʋ ı sʋ nkpa,
nıı ii sun kusun. Nıı asın mʋ ı bʋyɛ ı
kyɔ sakunde gyimba anyɔ, nıı ı taalɛ nyɛ
loo nyımısa kɔkɔlɔ tɔ yɛ mʋ nfɛɛrɛ tɔ, nıı
ıı barıgɛ nyımısa ıkyagakpa yɛ awiya tɔ
npu. Nıı kı bıla kı talɛ nyımısa kɔkɔlɔ yɛ
mʋ nfɛɛrɛ tɔ.
13 Nıı kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı Ibwaarɛ tʋʋ
mʋ kʋkʋ man bʋ tɔ, nıı kı baala mu
ansi sʋ. Amaa kʋtɔ kʋmaa nımʋ kı dɛ
tentengilen mu ansi sʋ. Nıı anɛ ɔkʋmaa
nımʋ ii biti ɔ yılɛ lɛɛ mʋ kɔnɔ mu ansi tɔ.

Krisito ı gyɛ anɛ Ibwaarɛ Oseepu bılısa asɛ

14 Lıı kanın sʋ fan yɛgɛ a yılɛ anɛ
kıkɔɔlɛ-gyii mʋ nıı an sʋ mʋ tɔ kenken, lıı
fɛɛ an sʋ Ibwaarɛ oseepu bılısa asɛ kparɛ.
Mʋ ı gyɛ Yesu, Ibwaarɛ mu-bii mʋ nıı ɔ
kyʋn sʋsʋ Ibwaarɛ asɛ mʋ.
15 Lıı fɛɛ anɛ oseepu bılısa asɛ man gyɛ
ɔmʋ nıı ɔ mɛɛ taalɛ wu anɛ kʋwɛɛ lıı ntın
mʋ nıı a mɛɛ taalɛ an kıtaa anɛ n-yıı mʋ.
Amaa an sʋ ɔmʋ nıı ɔ nyɛ kʋtʋʋ tɔ kıı
atɔ kpini tɔ fɛɛ anɛ, nıı mɛɛ mʋ man waa
alibi kʋ.
16 Imʋ sʋ fan yɛgɛ a nyɛ kɔkɔlɔ yılɛ tɔ,
ba Ibwaarɛ ansi tɔ mu kuwura-gya mʋ
asɛ katın mʋ nıı kabwaala kı bʋ, kɛ o wu
anɛ kʋwɛɛ kɛ a nyɛ kabwaala mʋ nkyɛtɔ
saŋa mʋ nıı i tiri san anɛ mʋ.

5

1 Ibwaarɛ Oseepu bılısa asɛ kʋmaa
nımʋ, bɛɛ lɛɛ mʋ lıı mʋ asa tɔ nın, kɛ ɔ
yılɛ bamʋ ayaa tɔ sun Ibwaarɛ. Nıı ɔ bıla
ɔ sʋ bamʋ nkɛɛ yɛ saraga ɛɛ sa Ibwaarɛ,
kɛ ɔ fwıı bamʋ alibi.
2 Kanın ɔsa maŋa ıı nyɛ kenyiita ee wu
asa mʋ nıı ba man nyi nıı ba fɔyı Ibwaarɛ
ɔkpa mʋ kʋwɛɛ. Lıı fɛɛ ngbaa mʋ gyɛ
nyımısa nın, nıı ɛɛ taalɛ waa alibi.
3 Lıı ınımʋ sʋ nıı ı dagaa maa lɛɛ mʋ
gbaa-gbaa n-yıı sʋ alibi saraga fɛɛ kanan
mʋ nıı ɛɛ lɛɛ asa mʋ alibi saraga mʋ.
4 Nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa bɛɛrɛɛ sa mʋ
n-yıı fɛɛ mʋ ı gyɛ oseepu bılısa asɛ, amɔɔ
Ibwaarɛ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɛɛ lɛɛ mʋ, fɛɛ
kanan mʋ nıı ɔ kyına lɛɛ Aron mʋ.
5 Kanın ɔkpa maŋa sʋ nıı Krisito gbaa
man sa mʋ n-yıı bɛɛrɛɛ fɛɛ ɔ gyɛ Ibwaarɛ
oseepu bılısa asɛ. Amaa Ibwaarɛ lɛɛ mʋ
nın tɔwɛ mʋ yɛ,
"Fʋ ı gyɛ Mi-bii,
Lıı ndaga n gyɛ Fʋ-Sɛ."
6 Nıı ɔ bıla tɔwɛ katın kʋ Asınkyan yılasa
mʋ tɔ yɛ,
"Fʋ gyɛ oseepu kakpaa
fɛɛ ɔkpa kʋlʋn mʋ nıı Mekisedeki
kyına ɔ gyɛ mʋ."
7 Saŋa mʋ nıı Yesu tɛ nkpa tɔ kasɛ
sʋ mʋ, ɔ sawʋ kenken yɛ ansikyu kʋlɛ
Ibwaarɛ mʋ nıı ɛɛ taalɛ lɛɛ mʋ lıı lewu tɔ.
Lıı fɛɛ maa bıya mʋ n-yıı kasɛ sa Ibwaarɛ
mʋ, o nu Yesu asɛ.
8 Halıı maa gyɛ Ibwaarɛ mu-Bii gbaa
mʋ, ɔ bıla fɛɛ kunu Ibwaarɛ kadɛ ı bıya
awʋrʋfɔ kigyii.
9 Maa taalɛ waa Ibwaarɛ kɔkɔlɔ biti
lʋwɛ kyɛɛkyɛɛ sʋ mʋ, mʋ o be biliŋi nkpa
kamɔlıgɛ mu kumu, nıı ɛɛ sa bamʋ nıı
bee nu mʋ asɛ mʋ nkpa kakpaa.
10 Nıı Ibwaarɛ ı lɛɛ mʋ waa mu oseepu
bılısa asɛ fɛɛ kanan mʋ nıı Mekisedeki
kyına ɔ gyɛ mʋ.

Fan man kan bwii kamaa

11 Naafɔɔ n sʋ asın damantɛ n tɔwɛ fanɛ
lıı ınımʋ sʋ, amaa fan maa mɛɛ nu asın
kasɛ bilen sʋ mʋ, ı bʋlʋn gaa sa fɛɛ n lɛɛ
ımʋ kasɛ sa fanɛ.
12 Naafɔɔ halıı nbıınbıı nımʋ gbaa, ı
dagaa fɛɛ fan maa tɛɛ fan gyɛ Ibwaarɛ
asın mʋ akaapʋpʋ. Amaa ı maa san i
tiri sa fanɛ fɛɛ fan nyɛ ɔsa kʋ, kɛ ɔ bıla
lɛɛ Ibwaarɛ asın gyankpaasa mʋ kaapʋ
fanɛ mʋ, fan du nın fɛɛ nbii pʋpwɛ mʋ
nıı kınyapʋ tiri sa bamʋ, nıı ı man gyɛ
agyitɔ budusa.
13 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ san ɛɛ nyapʋ
kınyapʋ mʋ, ɔ man pııta dan. Ɔ san ɔ gyɛ
kebii nıı o mee nu Ibwaarɛ asın mʋ nıı
ıı yɛgɛ nıı nyımısa ıkpa i kyiigi mʋ kasɛ.

14 Amaa agyitɔ budusa ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba bɪɪla nɪɪ ba dan nɪɪ ba nu Ibwaarɛ asɪn, nɪɪ ba bɪɪ adanbɪrasa yɛ alibi mʊ.

6

1 Imʊ sʊ fan yɛgɛ a yɛgɛ Krisito kusun asɪn gyankpaasa mʊ nɪɪ an bɪɪla mʊ kanɪn, kɛ a dan kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ kpee anɛ ansi tɔ. I man dagaa a maa bɪla bwii naa bɪɪla npiili asɛ asɪn mʊ, fɛɛ nfɛɛrɛ kɪkyɛɛgɛ lɪɪ atɔ gyaga tɔ, yɛ kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii,

2 yɛ kɪkaapʊ lɪɪ Ibwaarɛ kekyugyee sʊ, yɛ abaa kɪtaa gyaga asa sʊ kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ, yɛ alewupu kikyiŋi, yɛ Ibwaarɛ katalɛ mʊ nɪɪ kɪ dɛ kakpaa.

3 Nɪɪ Ibwaarɛ kan kyula mʊ, falɛ nɪɪ an biti a waa kɛ a dan.

4 Ii biti ɪ baa ɪ bʊlʊn sa bamʊ nɪɪ ba yɛgɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, fɛɛ ba bɪla taalɛ kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lɪɪ bamʊ alibi tɔ bwii ba Ibwaarɛ asɛ. Lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ wʊla ŋmaŋɛ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ saŋa kʊ, nɪɪ ba daa nyɛ Ibwaarɛ kakɛɛ kɪɪ, nɪɪ ba maa akɔɔlɛ-gyipu mʊ ba bʊga nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ.

5 Nɪɪ ba nu Ibwaarɛ asɪn mʊ, nɪɪ ba wu fɛɛ ɪ bʊrɔn, nɪɪ ba bɪɪ kakyɪna pʊpwɛ mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba mʊ ɔlʊn.

6 Imʊ sʊ nɪɪ ba kan fɔyɪ lɪɪ Ibwaarɛ ɔkpa mʊ sʊ mʊ, ii biti ɪ baa ɪ bʊlʊn sa bamʊ yɛ ba bɪla bwii kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lɪɪ bamʊ ɪkpa tɔ ba Ibwaarɛ asɛ. Lɪɪ fɛɛ i du nɪn fɛɛ ba maa bɪla bɛ da Ibwaarɛ mu-Bii mʊ oyu laasa sʊ bee gyila mʊ ipeeli sakyɔ tɔ.

7 Lɪɪ fɛɛ kasɛ mʊ nɪɪ bʊlayɪ ɪ da kɪmʊ sʊ saŋa kʊmaa, nɪɪ kɪ sʊ kii nuu mʊ, ɪ waa adɔɔ-gyitɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn ɪ sa bamʊ nɪɪ bɛɛ dɔɔ kɪmʊ sʊ mʊ, kasɛ mʊ ɪ nyɛ kusee Ibwaarɛ asɛ.

8 Amaa kasɛ mʊ nɪɪ kɪ kɔyɪ iwii yɛ afitiri mʊ bɪrɛ man sʊ kyaarɛ, nɪɪ kɪ man bʊ kata yɛ Ibwaarɛ ɔ tɔwɛ kɪmʊ nnɔ. Nɪɪ ɪmʊ laalaalʊwɛ mʊ fʊlɔn ii biti ɔ dɛɛ kɪmʊ.

9 Mɛ tɔmaa ana kinyi-bii ɔkɔn, halɪɪ a maa tɔwɛ falɛ gbaa mʊ, fanɛ bɪrɛ a man sʊ kufuu sa fanɛ, an nyi fan maa sʊ atɔ danbɪrasa mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ fanɛ kamɔlɪgɛ mʊ sʊ.

10 Ibwaarɛ gyɛ kesintin ogyipu. Ɔ mɛɛ yɛ ɔ tan fanɛ kusun mʊ nɪɪ fan waa yɛ kebiti mʊ nɪɪ fan sʊ sa mʊ mʊ sʊ. Imʊ sʊ nɪɪ fan kyɛ mʊ asa tɔ, nɪɪ fɛn san kyaga sʊ fɛn kyɛ bamʊ tɔ.

11 Atɔ mʊ nɪɪ i tiri anɛ lɪɪ fanɛ asɛ ɪ gyɛ yɛ, ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ kpan mʊ n-yɪɪ waa kanɪn adanbɪrasa naa fʊʊ ɔkaa, kanan mʊ nɪɪ ɪ waa kɛ fanɛ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ mʊ ɪ ba tɔ kesintin.

12 Imʊ sʊ a mee biti fɛɛ fan ba biliŋi awʊlɛgyɔpʊ kabwaarɛ-sun tɔ, amaa fan kasɛ bamʊ nɪɪ ba sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kenyi-ita mʊ tɔ, nɪɪ bee biti ba nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ.

An sʊ tamaa sa Ibwaarɛ asɪn mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ mʊ

13 Saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham mʊ, ɔ taa mʊ gbaa-gbaa kɪtɪɪ bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ ɔkʊ man bʊ tɔ ɔ kyɔ mʊ,

14 nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "N tɔwɛ fʊ kesintin tɔ yɛ, n biti n waa fʊ kusee, kɛ n yɛgɛ fʊ kɪnaana ba nyɛ akyɔ."

15 Imʊ sʊ Abraham nyɛ kenyiita gyoo nɪɪ ɔ nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ mʊ.

16 Nɪɪ asa bɛ kan bee biti ba bɔ ntan mʊ, bɛɛ taa ɔsa mʊ nɪɪ ɔ kyɔ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ kɪtɪɪ bɔ ntan. Ntan kɪbɔ mʊ ɪɪ kaapʊ kesintin, nɪɪ ɪ yɛgɛ ntan mʊ nɪɪ ba bɔ mʊ ɪ tɪn kamɔɔrɛ-gyii mʊ tɔ.

17 Lɪɪ kanɪn maŋa sʊ, Ibwaarɛ maa biti fɛɛ bamʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ ba wu fɛɛ ɔ mɛɛ yɛ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ mʊ, ɔ yɪlɛ ɪmʊ sʊ bɔ ntan.

18 Imʊ sʊ nɪɪ Ibwaarɛ waa falɛ atɔ anyɔ anɪmʊ. Imʊ ɪ gyɛ mʊ kɔkɔlɔ sʊ kɪda yɛ mʊ ntan kɪbɔ, mʊ nɪɪ ɪ kaapʊ fɛɛ Ibwaarɛ mɛɛ kyɛɛgɛ, abɛɛ ɔ mɛɛ taalɛ tɪn antɪŋɛsa. Kanɪn sʊ anɛ mʊ nɪɪ an sɪlɛ naa loo mʊ mʊ, a kpan anɛ n-yɪɪ gaa kɛ a kɪtaa tamaa mʊ nɪɪ kɪ dɛ anɛ ansi tɔ mʊ kenken.

19 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kɪbɪlɪtɔ kparɛ mʊ nɪɪ ki budu nɪɪ kɪtaa ɔkʊlɪ lala kɪ yɪlɛ katɪn kʊlʊn mʊ, kanɪn nɪɪ anɛ tamaa ɪ kɪtaa anɛ yɪlɛ katɪn kʊlʊn anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Kanɪn tamaa nɪmʊ ɪ bɔla loo Ibwaarɛ osunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛkpa kɪkyɪrɛkyɪrɛ sʊsʊ mʊ tɔ.

20 Tʊtɔ ɪ gyɛ katɪn mʊ nɪɪ Yesu yɪlɛ anɛ ayaa tɔ gyankpaa anɛ naa loo. Mʊ ɪ ba waa Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ ɔkpa kʊlʊn mʊ nɪɪ Mekisedeki kyɪna ɔ gyɛ mʊ.

7

Ɩbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa Mekisedeki

1 Mekisedeki nɪmʊ kyɪna gyii Salem kadɛ kuwura, nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ Owura lala mʊ Oseepu bɪlɪsa asɛ. Saŋa mʊ nɪɪ Abraham naa kɔ taalɛ awura akʊ, nɪɪ o bwii ɛɛ ba mʊ, Mekisedeki gyaŋa mʊ, nɪɪ ɔ waa Abraham kusee.

2 Nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ Abraham naa nyɛ ɪkɔ mʊ tɔ mʊ, ɔ barɪgɛ ɪmʊ tɔ ntun kudu, nɪɪ ɔ taa ketun kʊlʊn sa Mekisedeki. Mekisedeki kɪtɪɪ mʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, "Ɩkpa-kyiigisa Owura." Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ Salem owura, nɪɪ Salem kasɛ ɪ gyɛ yɛ "Kayɪɪ yuuli."

3 Nɪɪ ɔkʊ man nyi sɛhn lɪɪ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi sʊ, nɪɪ ɔ man lɪɪ kɪnaana kʊ tɔ. Nɪɪ ɔkʊ man nyi mʊ kɪkʊʊgɛ abɛɛ mu lewu asɪn. Nɪɪ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ Ɩbwaarɛ mu-Bii mʊ.

4 Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ Mekisedeki gyɛ nyɪmɪsa kparɛ. Halɪɪ Abraham mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ naana ana tɔ ɔgyankpaasa mʊ, atɔ mʊ nɪɪ ɔ naa kɔ ɪkɔ nyɛ mʊ, ɔ barɪgɛ ɪmʊ tɔ ntun kudu nɪɪ ɔ taa ketun kʊlʊn sa mʊ.

5 Nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ mʊ nɪɪ ba gyɛ Lewi kɪnaana mʊ, nɪɪ bee gyii Ɩbwaarɛ kiseepu mʊ ɪ sʊ ɔkpa ba kɔɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ ba barɪgɛ tɔ ntun kudu tɔ mʊ ketun kʊlʊn bamʊ asa asɛ, yɛgɛ bamʊ asa gbaa ba gyɛ Abraham kɪnaana tɔ.

6 Mekisedeki man gyɛ Lewi kanan tɔ mʊ nɪɪ bee gyii Ɩbwaarɛ kiseepu mʊ tɔ ɔkʊ, amaa ɔ kɔɔlɛ nbarɪgɛ tɔ ntun kudu mʊ tɔ ketun kʊlʊn lɪɪ Abraham asɛ nɪɪ ɔ waa mʊ kusee, nɪɪ Abraham mɔɔ ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ.

7 Nɪɪ ɪ man sʊ kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ waa kusee mʊ, mʊ ɪ gyɛ ɔbɪlɪsa ɔ kyɔ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ kusee mʊ.

8 Lɪɪ Ɩbwaarɛ kiseepu mʊ asɪn tɔ mʊ, aseepu mʊ nɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ nbarɪgɛ tɔ atɔ ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn mʊ bee wu. Amaa lɪɪ Mekisedeki mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn mʊ bɪrɛ, ba lɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ tɛ nkpa tɔ.

9 Nɪɪ ɔkʊ gbaa ɪ taalɛ tɔwɛ yɛ, Lewi kebunɔ abii tɔ bamʊ nɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn gbaa mʊ ba gyɛ Abraham anaana-bii nɪn. Ɩmʊ ɪ kaapʊ fɛɛ Abraham maa ka ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn mʊ, bamʊ gbaa ba ka kanɪn.

10 Lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Mekisedeki gyaŋa Abraham mʊ, ba man pɪɪta kʊʊgɛ Lewi kebunɔ abii mʊ.

Yesu du nɪn fɛɛ Mekisedeki

11 Nɪɪ Lewi kɪnaana kiseepu kigyii mʊ nɪɪ ki buu Mosesi Nbara mʊ, kɪ daa taalɛ waa nyɪmɪsa kyɛɛkyɛɛ nɪn, naafɔɔ mɪnɛ waa sʊ nɪɪ ɪ san i tiri fɛɛ Ɩbwaarɛ oseepu pʊpwɛ kʊ ɔ bɪla be gyii kiseepu fɛɛ ɔkpa kʊlʊn mʊ nɪɪ Mekisedeki kyɪna ɔ gyɛ mʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ Lewi kɪnaana-bii Aron lɛɛ mʊ?

12 Fɛɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ kiseepu kigyii ɪ maa kyɛɛgɛ mʊ, kanɪn gbaa nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ Nbara mʊ gbaa ɪ maa kyɛɛgɛ.

13 Nɪɪ Yesu mʊ nɪɪ asɪn nɪmʊ ɪ tɔwɛ ɪ lɪɪ mʊ sʊ falɛ mʊ, lɪɪ kebunɔ kʊ tɔ nɪn. Nɪɪ kebunɔ maŋa tɔ ɔkʊ man pɪɪta gyii Ɩbwaarɛ kiseepu kɛ o sun kiseepu kusun.

14 Lɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ kesintin fɛɛ anɛ-Nyɪɪrɪpɛ Yesu mʊ lɪɪ Gyuda kebunɔ tɔ nɪn, amaa kanɪn kebunɔ maŋa bɪrɛ, Mosesi man tɔwɛ yɛ bee biti ba be gyii Ɩbwaarɛ kiseepu.

15 Nɪɪ asɪn mʊ ɪ lɛɛ kaapʊ tɔ danbɪrasa. Ɩbwaarɛ oseepu pʊpwɛ kʊ ba, nɪɪ o du fɛɛ Mekisedeki.

16 Nɪɪ ɔ ba waa Ɩbwaarɛ oseepu yɛgɛ ɔ man lɪɪ Lewi kɪnaana mʊ tɔ, amaa Ɩbwaarɛ waa mʊ oseepu bɔla mʊ nkpa mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔlʊn nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa.

17 Lɪɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlɛsa mʊ ɪ tɔwɛ lɪɪ mʊ sʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ oseepu kakpaa, fɛɛ ɔkpa kʊlʊn mʊ nɪɪ Mekisedeki kyɪna ɔ gyɛ mʊ."

18 Kanɪn sʊ dɪdaa nbara mʊ nɪɪ ba buu mʊ bɪrɛ, ba yɛgɛ ɪmʊ yɪla ɪkaa sʊ, lɪɪ fɛɛ ɪ man bʊlʊn nɪɪ ɪ man sʊ tɔnɔ.

19 Lɪɪ fɛɛ Mosesi nbara man taalɛ waa kʊtɔ kʊmaa lʊwɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ kyɛɛkyɛɛ. Amaa nbɪɪnbɪɪ an sʊ tamaa danbɪrasa mʊ nɪɪ an bɔla sʊ an nin an tiri Ɩbwaarɛ.

20 Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bɪla ki tii sʊ ɪ gyɛ yɛ,
Ibwaarɛ bɔ ntan kiseepu pʊpwɛ nɪmʊ sʊ.
Yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba ba waa Ibwaarɛ aseepu
mʊ kpini, Ibwaarɛ man bɔ ntan sa bamʊ.
21 Amaa Yesu bɪrɛ maa ba waa Ibwaarɛ
oseepu mʊ, Ibwaarɛ bɔ ntan tii sʊ, nɪɪ ɔ
tɔwɛ mʊ yɛ,
"Mɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ibwaarɛ n bɔ ntan,
nɪɪ n mɛɛ yɛ n kyɛɛgɛ mɛ nfɛɛrɛ,
fʊ ɪ gyɛ oseepu kakpaa."
22 Lɪɪ Ibwaarɛ ntan nɪmʊ sʊ mʊ, Yesu ɪ ba
waa ɔmʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ waa anaa mʊ nsana mʊ tɔ, nɪɪ
kɪ bʊrɔn kɪ kyɔ kɪdɪdaa mʊ.
23 Kɪmʊ nɪɪ kɪ bɪla kɪ tii sʊ ɪ gyɛ
yɛ, bamʊ nɪɪ ba gyankpaa gyii Ibwaarɛ
kiseepu mʊ ba kyɔ gaa. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɔkʊ
kan wu yɛgɛ mu kusun mʊ, ɔpʊpwɛ ɪɪ ba
ee yii mʊ ayaa tɔ.
24 Amaa lɪɪ kanan mʊ nɪɪ Yesu maa tɛ
nkpa tɔ kakpaa sʊ mʊ, ee gyii Ibwaarɛ
kiseepu mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa.
25 Imʊ sʊ Yesu ɪ taalɛ mɔlɪgɛ bamʊ nɪɪ
ba bɔla mʊ sʊ ba Ibwaarɛ asɛ mʊ kakpaa,
lɪɪ fɛɛ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa nɪɪ ɔ yɪlɛ tɔ ɛɛ
kʊlɛ Ibwaarɛ ɛɛ sa bamʊ.
26 Nɪɪ Yesu ɪ gyɛ Ibwaarɛ Oseepu bɪlɪsa
asɛ mʊ nɪɪ ɔ dagaa sa anɛ a maa nyɛ. Nɪɪ
mʊ ɪ bɔla Ibwaarɛ ansi, nɪɪ mʊ n-yɪɪ sʊ
man sʊ alibi kʊ, nɪɪ ɔ man sʊ ineesi kʊ, nɪɪ
ɔ man du fɛɛ alibi awaapʊ, nɪɪ Ibwaarɛ
diyaa mʊ sʊsʊ ɔ kyɔ ɔkʊmaa nɪmʊ mʊ
ayɛ.
27 Nɪɪ Yesu man du fɛɛ Ibwaarɛ Aseepu
abɪlɪsa banban mʊ nɪɪ bɛɛ gyankpaa
bɛɛ lɛɛ bamʊ n-yɪɪ sʊ alibi saraga kakɛ
kʊmaa, pɔyɪ nɪɪ bɛɛ lɛɛ asa n-yɪɪ sʊ alibi
saraga mʊ. Amaa Yesu bɪrɛ man waa
kanɪn, ɔ taa mʊ mʊ n-yɪɪ lɛɛ saraga sa
alibi awaapʊ kɪlɪɪ kʊlʊn.
28 Mosesi nbara kɪkaapʊ mʊ sʊ mʊ, asa
mʊ nɪɪ ba be gyii Ibwaarɛ kiseepu bɪlɪsa
mʊ kpini ba gyɛ bamʊ nɪɪ ba man taalɛ
kɪtaa bamʊ n-yɪɪ kyɛɛkyɛɛ. Amaa Mosesi
nbara mʊ kamaa mʊ, Ibwaarɛ bɔ ntan lɛɛ
mu-Bii ba waa Oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ nɪɪ ɔ
du kyɛɛkyɛɛ naa fʊʊ ɔkaa.

8

Oseepu bɪlɪsa Yesu Krisito ɪ bɪya katɔwɛ kyula pʊpwɛ

1 Nbɪɪnbɪɪ asɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ falɛ
kpini mʊ ɪ gyɛ yɛ, an sʊ Ibwaarɛ os-
eepu bɪlɪsa asɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ Ibwaarɛ
kuwura-gya lala mʊ gyisa sʊ sʊsʊ.
2 Nɪɪ ee sun kiseepu kusun opula
kyɪrɛkyɪrɛkpa kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ, nɪɪ kɪ
gyɛ tantɪ kubuu gbaa-gbaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ
sʊsʊ mʊ. Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ibwaarɛ gbaa-gbaa
i yii kɪmʊ, man gyɛ nyɪmɪsa.
3 Bɛɛ lɛɛ Ibwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ
kʊmaa nɪmʊ yɛ ɔ baa ɔ sʊ nkɛɛ yɛ
atɔbwaaya kɔlɔŋɔ ɛɛ sa Ibwaarɛ. Imʊ sʊ
ɪ dagaa fɛɛ anɛ oseepu bɪlɪsa asɛ Krisito
nɪmʊ gbaa maa nyɛ kʊtɔ kʊ taa lɔŋɔ sa
Ibwaarɛ.
4 Nɪɪ ɔ dɪn ɔ bʊ kasɛ sʊ nɪn, naafɔɔ
ɔ mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ gyɛ Ibwaarɛ oseepu
kpini-kpini. Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ bee gyii
Ibwaarɛ aseepu mʊ, ba wʊla ba bʊ tɔ bɛɛ
lɛɛ saraga fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mosesi nbara
mʊ ɪ kaapʊ mʊ.
5 Nɪɪ kasɛ sʊ Ibwaarɛ aseepu kusun mʊ
gyɛ sʊsʊ lɛɛ mʊ keduli nɪn, man gyɛ kɪmʊ
gbaa-gbaa nɪn. Kanɪn sʊ saŋa mʊ nɪɪ
Mosesi ii biti o yii Ibwaarɛ tantɪ kubuu
mʊ, Ibwaarɛ da mu kumu tɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
"Kɪɪ sʊ, kɛ fu yii mi osunkpa tantɪ kubuu
mʊ kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n kaapʊ fʊ
kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ."
6 Amaa Yesu gyii kiseepu kusun mʊ
nɪɪ kɪ bʊrɔn gaa kɪ kyɔ Ibwaarɛ aseepu
banban mʊ lɛɛ. Nɪɪ katɔwɛ kyula pʊpwɛ
mʊ nɪɪ Yesu waa yɪla anaa Ibwaarɛ nsana
mʊ gbaa, kɪ bʊrɔn kɪ kyɔ kɪdɪdaa mʊ, nɪɪ
kɪ bɪla kɪ sʊ kɔkɔlɔ kɪda danbɪrasa kɪ kyɔ
kɪdɪdaa mʊ.
7 Fɛɛ nɪɪ katɔwɛ kyula dɪdaa mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ waa maa asa nsana, nɪɪ kɪ daa
ki du kyɛɛkyɛɛ nɪn, naafɔɔ ɪ man tiri sa
Ibwaarɛ fɛɛ ɔ bɪla waa kɪnyɔsapʊ mʊ.
8 Amaa Ɔnyɪrɪpɛ Ibwaarɛ wu alibi lɪɪ
asa mʊ sʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Saŋa kʊ ii biti ɔ ba kɛ mɛ, Ɔnyɪrɪpɛ
Ibwaarɛ
n biti n waa katɔwɛ kyula pʊpwɛ
maa Isɪrayɪ abi
yɛ Gyiwu abi nsana.
9 Nɪɪ kɪ mɛɛ yɛ kɪ baa ki du fɛɛ katɔwɛ
kyula
mʊ nɪɪ n maa bamʊ naana ana a
kyɪna waa mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ n kɪtaa bamʊ abaa tɔ,

gyankpaa bamʋ lɛɛ bamʋ lıı Egyipiti mʋ.
Lıı fɛɛ ba maa man gyii kesintin lıı mɛ katɔwɛ kyula mʋ tɔ sʋ mʋ,
n palɛ mɛ kamaa sa bamʋ.
10 Nkɛ mʋ nıı ii biti ı ba falɛ tɔ mʋ, ınımʋ ı gyɛ
katɔwɛ kyula mʋ nıı n biti n waa maa Ɩsırayı abi nsana.
N biti n taa mɛ nbara waa bamʋ nfɛɛrɛ tɔ,
kɛ n kyʋrɔɔ ımʋ waa bamʋ nkɔlɔ tɔ.
N biti n baa n gyɛ bamʋ Ɩbwaarɛ,
kɛ ba baa ba gyɛ mɛ asa.
11 Nıı ɔkʋ ı gyɛ ɔkʋ man bıla yɛ ɔ kaapʋ mʋ tɔmaa
abɛɛ mu-nyi mu-bii tɔwɛ mʋ yɛ, 'Bıı Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ.'
Lıı fɛɛ ɔkʋmaa nımʋ ii biti ɔ ba bıı mɛ lıı nbii sʋ naa fʋʋ abılısa sʋ.
12 N biti n taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ,
kɛ n man bıla nyiŋi bamʋ alibi kakɛ akʋ.
Mɛ, Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ n tɔwɛ kanın."
13 Nıı Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ lıı katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ sʋ mʋ, ıı kaapʋ fɛɛ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʋ kı waa kıdıdaa. Nıı kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kı ba waa kıdıdaa, nıı kı man sʋ kyaarɛ mʋ, kii biti kı ba fɔyı.

9

Kabwaarɛ-sun kasɛ sʋ

1 Kanın sʋ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʋ nıı Ɩbwaarɛ waa maa asa nsana mʋ, kı sʋ ımʋ kabwaarɛ-sun nbara yɛ tantı kubuu opula kyırɛkyırɛkpa mʋ nıı kı bʋ kasɛ sʋ mʋ.
2 Nıı ba taa kıtaa lala sııtasa barıgɛ kımʋ tɔ ipula ınyɔ. Opula gyankpaasa mʋ tɔ nıı bɛɛ tıı yɛ Opula Kyırɛkyırɛ nıı kımʋ tɔ nıı fıtıla ɔgyagakpa yɛ teeburi yɛ bodobodo mʋ nıı ba taa sa Ɩbwaarɛ mʋ bʋ.
3 Nıı kıtaa mʋ kamaa ı gyɛ opula nyɔsapʋ mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ Opula Kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ.
4 Nıı tʋtɔ nıı suwa kaswıı mʋ nıı bee tuwa atɔ liifensa kımʋ sʋ, yɛ katɔwɛ kyula kıdakaa mʋ nıı ba taa suwa nyalɛ kımʋ mʋ bʋ. Kıdakaa maŋa tɔ nıı suwa bonburon mʋ nıı kı sʋ "Mana" agyitɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ sa bamʋ naana ana ofuli sʋ mʋ bʋ. Nıı Aron kikpebi mʋ nıı kı pɔrɔgɛ afatɛɛ bunboli, yɛ abuu panpasan anyɔ mʋ nıı Mosesi kyʋrɔɔ Ɩbwaarɛ nbara kudu mʋ gyaga sʋ mʋ bʋ.
5 Nıı ba waa atɔ anyɔ* akʋ mʋ nıı ba sʋ atɛɛ ba gyan kıdakaa mʋ sʋ, nıı ıı kaapʋ fɛɛ Ɩbwaarɛ bʋ tʋtɔ. Ba yaasɛ bamʋ atɛɛ bun kıdakaa mʋ obunkpa nıı bɛɛ tıı tʋtɔ yɛ Opula mʋ nıı Ɩbwaarɛ sʋ alibi ɛɛ kɛɛ. Amaa an mɛɛ taalɛ lɛɛ asın nımʋ kpini kasɛ sa fanɛ nbıınbıı nımʋ kʋkʋlʋn-kʋlʋn.
6 Falɛ nıı ba waa kʋtɔ kʋmaa nımʋ yıla, kɛ Ɩbwaarɛ aseepu mʋ bee loo tantı opula kyırɛkyırɛkpa mʋ tɔ kakɛ kʋmaa bɛɛ waa bamʋ kiseepu kusun awaasa.
7 Amaa, amɔɔ Ɩbwaarɛ Oseepu bılısa asɛ mʋ nkʋn ii loo Opula Kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ mʋ tɔ. Nıı kesu kʋmaa tɔ mʋ, ee loo tʋtɔ kılıı kʋlʋn nın. Nıı atɔbwaaya nkalan nıı ɔ sʋ ee loo tʋtɔ, nıı ɛɛ taa kʋlɛ mʋ gbaa-gbaa kumu sʋ alibi yɛ alibi mʋ nıı mʋ asa ba waa yɛgɛ ba man nyi yɛ ı gyɛ alibi mʋ.
8 Bɔla ınımʋ sʋ mʋ, Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ ı lɛɛ kaapʋ fɛɛ saŋa mʋ nıı tantı kubuu lala gyankpaasa mʋ maa san ɔ yılɛ falɛ bırɛ, ɔkpa mʋ man pııta bugi kpee Opula kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ mʋ tɔ.
9 Inımʋ ı gyɛ asın kaapʋsa sa anɛ mʋ nıı an tɛ ndaga kakyına nımʋ tɔ. Ɩ kaapʋ fɛɛ nkɛɛ mʋ nıı ba taa bıya Ɩbwaarɛ, yɛ atɔbwaaya mʋ nıı ba taa lɔŋɔ sa Ɩbwaarɛ gbaa mʋ, ı mɛɛ taalɛ yɛgɛ asa mʋ nıı bee sun mʋ mʋ, bamʋ nfɛɛrɛ ı bıı fɛɛ Ɩbwaarɛ taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ.
10 Ɩmʋ nıı bɛɛ waa mʋ kpini mʋ ı gyɛ ikisii lıı agyitɔ kigyii yɛ atɔ nuusa sʋ yɛ atɔ kıfwıı yɛ n-yıı sʋ kigyee. Inımʋ ı gyɛ ansi sʋ awaasa nbara mʋ nıı bɛɛ waa naa fʋʋ saŋa mʋ nıı Ɩbwaarɛ bıya kabwaarɛ-sun pʋpwɛ katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ tɔ.

Krisito abi kpini ı gyɛ kayıı-wʋlɛ kʋlʋn

11 Amaa Krisito ba fɛɛ Ɩbwaarɛ Oseepu bılısa asɛ sa atɔ danbırasa mʋ nıı ı bʋ tɔ nbıınbıı falɛ. Nıı o loo tantı kubuu lala mʋ nıı kı dagaa, nıı kı gyɛ kıkparɛ, nıı ı

* **9:5 9:5** Bɛɛ tıı atɔ nımʋ yɛ *Kyerabim.*

man gyɛ nyɪmɪsa i yii kɪmʊ, nɪɪ kɪ man gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ lɛɛ mʊ.
12 Krisito maa loo tantɪ kubuu Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ mʊ kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa mʊ, ɔ man taa nbwɛ yɛ ɪnaatɛ nkalan loo naa waa kɔlɔŋɔ. Amaa ɔ taa mʊ gbaa-gbaa mʊ nkalan loo nɪn naa ka alibi kʊkɔ kɛ a nyɛ kamɔlɪgɛ mʊ nɪɪ kɪ sʊ nkpa kakpaa.
13 Dɪdaa lɛɛ mʊ bɪrɛ nbwɛ yɛ ɪnaatɛ nkalan, yɛ naatɛ kadanba mʊ nɪɪ ba tuwa mʊ nsɔ nɪɪ ba sʊ bɛɛ ŋmatɛ bamʊ nɪɪ ba waa ineesi mʊ sʊ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ ba nyɛ bamʊ n-yɪɪ sʊ kɪfwɪɪ. Nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ kan taalɛ fwɪɪ bamʊ n-yɪɪ sʊ ineesi mʊ,
14 kanɪn bɪrɛ, Krisito nkalan mʊ nɪɪ ɪ bɔla Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ sʊ nkpa kakpaa sʊ mʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ gbaa-gbaa n-yɪɪ waa kɔlɔŋɔ kparɛ sa Ɩbwaarɛ mʊ, nɛnɛ sʊ nɪɪ mʊ nkalan maŋa ɪ mɛɛ taalɛ fwɪɪ anɛ nfɛɛrɛ lɪɪ awaasa libi mʊ nɪɪ ɪ sʊ anɛ ii kpee lewu tɔ mʊ? Ɩnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ a nyɛ sun Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ kakpaa.

15 Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, Krisito ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ asa yɛ Ɩbwaarɛ nsana sa katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ bamʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ bamʊ mʊ, ba ba nyɛ mʊ kusee mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ kakpaa. Ɩnɪmʊ ii biti ɪ waa nɪn, lɪɪ fɛɛ Krisito taa mʊ n-yɪɪ sa lewu nɪɪ ɔ ka bamʊ mʊ nɪɪ ba waa alibi katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ tɔ mʊ kʊkɔ.

16 Fɛɛ nɪɪ ɔsa kʊ kan waa katɔwɛ yɪla lɪɪ mʊ kapatɪyɛ sʊ mʊ, i tiri fɛɛ ɔsa maŋa maa wu nɪn pɔyɪ kɛ i sun kusun.
17 Lɪɪ fɛɛ katɔwɛ yɪlasa mɛɛ taalɛ waa kusun yɛgɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ waa kɪmʊ mʊ, san ɔ tɛ nkpa tɔ, amɔɔ o wu nɪn pɔyɪ kɛ ɪ waa kusun.
18 Ɩnɪmʊ sʊ nɪɪ halɪɪ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ gbaa nɪɪ nkalan ɪ man kyɛɛgɛ wʊrɪgɛ mʊ, i mee sun kusun.
19 Lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Mosesi lɛɛ Ɩbwaarɛ nbara mʊ kpini tɔwɛ asa mʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa ba waa mʊ, ɔ taa ɪnaatɛ yɛ nbwɛ nkalan bʊga yɛ nkyu. Nɪɪ ɔ taa kebula pɪpɛɛ taa ŋmina yɛ afatɛɛ,† nɪɪ ɔ taa nyɔ nkalan yɛ nkyu mʊ tɔ taa ŋmatɛ-ŋmatɛ nbara ɔwʊlɛ mʊ yɛ asa mʊ kpini sʊ.
20 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nkalan nɪmʊ ɪɪ kaapʊ katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa fanɛ mʊ nsana, nɪɪ ɔ sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan buu."
21 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ Mosesi taa nkalan mʊ ŋmatɛ-ŋmatɛ Ɩbwaarɛ tantɪ kubuu lala yɛ kabwaarɛ-sun atɔ waasa mʊ nɪɪ ba sʊ bee sun Ɩbwaarɛ mʊ kpini sʊ.
22 Ɩmʊ sʊ fʊ kɪɪ mʊ, Mosesi Nbara saŋa mʊ, atɔbwaaya nkalan nɪɪ ba sʊ bɛɛ fwɪɪ ineesi. Nɪɪ nkalan ɪ man kyɛɛgɛ mʊ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa alibi kɛɛ.

23 Ɩmʊ sʊ nɪɪ kasɛ sʊ tantɪ kubuu mʊ, yɛ atɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ bʊ ɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ ɪ yɪlɛ sa sʊsʊ gbaa-gbaa lɛɛ mʊ, i tiri fɛɛ ba maa taa nkalan fwɪɪ ɪmʊ. Amaa sʊsʊ gbaa-gbaa lɛɛ mʊ, ɪ dagaa ba maa taa nkalan mʊ nɪɪ ɪ kyɔ atɔbwaaya lɛɛ mʊ fwɪɪ ɪmʊ.
24 Ɩmʊ sʊ Krisito man loo kab-waarɛ-sunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ asa ba taa bamʊ abaa waa mʊ tɔ, nɪɪ kɪ gyɛ sʊsʊ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mʊ keduli. Amaa o loo sʊsʊ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mʊ tɔ naa yɪlɛ anɛ ayaa tɔ Ɩbwaarɛ ansi tɔ nbɪɪnbɪɪ.
25 Nɪɪ Krisito man taa mʊ n-yɪɪ ee loo sʊsʊ Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ kesu kʊmaa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ ɪɪ taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ kɪlɪɪ kʊlʊn kesu kʊmaa nɪmʊ mʊ.
26 Kanɪn bɪrɛ, naafɔɔ Krisito ii biti ɔ ba ee gyii awʊrʊfɔ kesu kʊmaa lɪɪ koo saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tʊʊ dulinyaa mʊ. Amaa nbɪɪnbɪɪ dulinyaa maa kpee kɪmʊ laalaalʊwɛ mʊ, ɔ ba taa mʊ gbaa-gbaa n-yɪɪ waa kɔlɔŋɔ kɪlɪɪ kʊlʊn lɛɛ alibi kakpaa.
27 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa daadimaadi kʊmaa nɪmʊ yɛ o wu kɪlɪɪ kʊlʊn, kɛ mu lewu kamaa mʊ, Ɩbwaarɛ o gyii mʊ asɪn.
28 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ Krisito ba wu kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa, kɛ ɔ lɛɛ asa gaalaagaa alibi. Nɪɪ ee biti o bwii ba kɪnyɔsapʊ, yɛgɛ ɪ man gyɛ alibi kɪlɛɛ sʊ nɪɪ ɛɛ ba. Amaa ee biti ɔ ba mɔlɪgɛ bamʊ nɪɪ ba kʊʊla bee gyoo mʊ mʊ.

† **9:19 9:19** Bɛɛ tɪɪ kanɪn afatɛɛ nɪmʊ yɛ hisopi.

10

Krisito taa mʋ n-yıı lɛɛ saraga kılıı kʋlʋn kakpaa

1 Mosesi nbara mʋ man gyɛ kesintin atɔ
mʋ nıı ı bʋ kamaa ıı ba mʋ gbaa-gbaa,
amaa ı gyɛ ımʋ keduli nın. Lıı falɛ sʋ mʋ
atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ kʋlʋn mʋ nıı
bɛɛ waa kesu-kesu kanan mʋ nıı nbara
mʋ ıı kaapʋ mʋ, mɛɛ taalɛ waa asa mʋ nıı
bee sun Ɩbwaarɛ mʋ kyɛɛkyɛɛ naa lʋwɛ.
2 Fɛɛ nıı atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ ı dın
taalɛ fwıı asa mʋ nıı bee sun Ɩbwaarɛ, lıı
bamʋ alibi tɔ kılıı kʋlʋn mʋ, naafɔɔ ba
dın yɛgɛ saraga kılɛɛ, yɛgɛ ba man bıla fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ ba gyii alibi kʋpwɛ.
3 Amaa kanın atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ
maŋa ii nyiŋi asa mʋ kesu kʋmaa bamʋ
alibi mʋ nıı bɛɛ waa.
4 Lıı fɛɛ anaa-nyın yɛ nbwɛ nkalan ı
mɛɛ taalɛ lɛɛ alibi.
5 Ɩmʋ sʋ saŋa mʋ nıı Krisito ıı ba
dulinyaa tɔ mʋ ɔ tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ,

"Fu mee biti atɔbwaaya
saraga kılɛɛ yɛ atɔ kɛkɛɛ,
amaa fʋ sa mɛ nyımısa kayıı-wʋlɛ
yɛ n ba taa lɛɛ saraga.

6 Nıı atɔbwaaya mʋ nıı bee tuwa fʋ
kaswıı sʋ bɛɛ lɛɛ saraga,
yɛ alibi kıtaa kɛɛ saraga kılɛɛ mʋ bırɛ,
ı mɛɛ bɔla fu ansi."
7 Tʋtɔ nıı n tɔwɛ yɛ, "Ɩbwaarɛ, mɛ ndee!
N ba nın kɛ n ba waa fu kebiti fɛɛ
kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ mɛ n-yıı
sʋ asın waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ
mʋ."
8 Nıı ɔ daa kı tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ, "Fu
mee biti atɔbwaaya saraga kılɛɛ yɛ atɔ
kɛkɛɛ, ımaa atɔbwaaya mʋ nıı bee tuwa
fʋ kaswıı sʋ bɛɛ lɛɛ saraga, yɛ alibi kıtaa
kɛɛ saraga kılɛɛ mʋ, ı mɛɛ bɔla fu ansi"
(ımɛɛ mʋ gbaa mʋ, ımʋ nıı Mosesi nbara
mʋ ı kaapʋ fɛɛ ba waa).
9 Tʋtɔ nıı Krisito bıla bwii tɔwɛ yɛ,
"Ɩbwaarɛ mɛ ndee! N ba nın kɛ n ba
waa fu kebiti." Ɩmʋ sʋ Ɩbwaarɛ yɛgɛ
atɔbwaaya saraga kılɛɛ mʋ tʋʋ, nıı ɔ taa
Krisito saraga kılɛɛ mʋ ba yii ayaa tɔ.
10 Lıı fɛɛ Yesu Krisito maa waa kʋtɔ mʋ
nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʋ mʋ, fɛɛ maa
taa mʋ gbaa-gbaa n-yıı lɛɛ saraga kılıı
kʋlʋn kakpaa sʋ mʋ, ɔ lɔŋɔ anɛ kpini yıla
sa Ɩbwaarɛ.
11 Ɩbwaarɛ Oseepu kʋmaa nımʋ yılɛ ɛɛ
waa mʋ kabwaarɛ-sun asun kakɛ kʋmaa,
nıı saŋa kʋmaa ɛɛ lɛɛ ısaraga kʋlʋn
maŋa, yɛgɛ ı mɛɛ taalɛ lɛɛ asa alibi.
12 Amaa Krisito bırɛ, taa mʋ n-yıı lɛɛ
saraga kılıı kʋlʋn sa alibi kakpaa, nıı ɔ
naa kyına Ɩbwaarɛ kıbaa gyisa sʋ.
13 Taa lıı kanın saŋa maŋa mʋ, ɔ sii ɔ
tɛ ɔ gyoo fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa mʋ dʋn ana
waa mʋ ayaa kasɛ.
14 Lıı fɛɛ saraga kʋlʋn mʋ nıı ɔ taa
mʋ n-yıı lɛɛ sʋ mʋ, ɔ lɔŋɔ bamʋ nıı ɔ
fwıı bamʋ lıı alibi tɔ mʋ yıla sa Ɩbwaarɛ
kyɛɛkyɛɛ kakpaa.
15 Nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ gbaa ii
gyii asın nımʋ kesintin kaapʋ anɛ, fɛɛ
kanan mʋ nıı Ɩbwaarɛ gyankpaa tɔwɛ
anɛ yɛ,
16 "Nkɛ mʋ nıı ii biti ı ba mʋ,
katɔwɛ kyula nımʋ nıı n biti n waa
maa bamʋ nsana.
Mɛ, Ɩbwaarɛ ı tɔwɛ kanın.
N biti n taa mɛ nbara waa bamʋ nkɔlɔ tɔ
kɛ n kyʋrɔɔ ımʋ waa bamʋ nfɛɛrɛ
tɔ."
17 Nıı ɔ bwii kyaga sʋ yɛ,

"N mɛɛ bıla yɛ n nyiŋi bamʋ alibi mʋ nıı
ba waa
yɛ kanan mʋ nıı ba fɔyı ɔkpa nbara
mʋ tɔ mʋ kakaakʋ."
18 Ɩmʋ sʋ Ɩbwaarɛ maa taa asa alibi kɛɛ
bamʋ falɛ bırɛ, ı man bıla i tiri fɛɛ ba
kpalı alibi sʋ lɛɛ saraga. Fan yɛgɛ an nyɛ
nkɔlɔ yılɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
19 Ɩmʋ sʋ mi-nyi mu-bii ana akɔɔlɛ-gyipu,
lıı Yesu nkalan mʋ nıı ɔ kyɛɛgɛ wʋrıgɛ
mʋ sʋ mʋ, an sʋ ɔkpa fɛɛ an taalɛ loo
opula Kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ mʋ tɔ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
20 An taalɛ faa kıtaa kunsa mʋ sʋ, lıı fɛɛ
Yesu ı taa mʋ gbaa-gbaa kayıı-wʋlɛ bugi
ɔkpa pʋpwɛ mʋ nıı kıı sa nkpa mʋ, sa
anɛ.
21 Nıı a maa sʋ Ɩbwaarɛ Oseepu kparɛ mʋ
nıı ɛɛ kıı Ɩbwaarɛ kıkpaara asa sʋ mʋ,
22 fan yɛgɛ a nin tiri Ɩbwaarɛ. Fan yɛgɛ a
taa kɔkɔlɔ fuuli yɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ nıı kı
man sʋ kamɔɔrɛ-gyii, yɛ nfɛɛrɛ mʋ nıı ıı
kaapʋ yɛ Ɩbwaarɛ taa anɛ alibi kɛɛ anɛ,

yɛ anɛ kayıı-wʊlɛ mʊ nıı ba taa nkyu
kyırɛkyırɛ fwıı mʊ, ba Ɩbwaarɛ asɛ.
23 Fan yɛgɛ a kıtaa tamaa asın mʊ nıı
an yılɛ sʊ an tɔwɛ mʊ tɔ kenken, lıı fɛɛ
Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ mʊ, ıı
waa kʊtɔ mʊ nıı ɔ tɔwɛ yɛ ee biti ɔ waa
mʊ.
24 Fan yɛgɛ a fɛ nfɛɛrɛ lıı kanan mʊ nıı a
tɔwɛ an waa abaa, kɛ a kyɛ abaa tɔ, kɛ a
waa adanbırasa sa abaa.
25 Fan man yɛgɛ kɛ a yɛgɛ kıgyaŋɛ bʊga,
fɛɛ kanan mʊ nıı akʊ ba mɛɛ gyaŋɛ bɛɛ
bʊga mʊ, amaa fan yɛgɛ a waa abaa aniya
tɔ, fɛɛ fan maa kıı wu fɛɛ Ɔnyırıpɛ Yesu
Kakɛ lala mʊ kii biti kı ba mʊ ki tiri tɔ.

26 Fɛɛ a maa wʊla bıı kesintin asın
nımʊ, nıı a kıı ansi an san an waa alibi
bırɛ, saraga kılɛɛ sa alibi kʊ man bıla kı
bʊ tɔ.
27 Amaa kʊtɔ mʊ nıı kı san ı gyɛ
yɛ, kɔkɔlɔ ŋmaa mʊ nıı kı dɛ kii gyoo
Ɩbwaarɛ kʊpwɛ kubun yɛ fʊlɔn yen-yen
mʊ nıı kii biti kı ba dıyɛ Ɩbwaarɛ mʊ dʊn
ana mʊ.
28 Ɔkʊmaa mʊ nıı o kina Mosesi nbara
mʊ, nıı asa anyɔ abɛɛ asa asá be gyii
kesintin yɛ ɔsa mʊ kina kanın nbara mʊ
bırɛ, be mee wu mʊ kʊwɛɛ bɛɛ mɔɔ mʊ
nın.
29 Nıı kanın bırɛ, bamʊ nıı ba tʊʊ kıyaa
saalɛ Ɩbwaarɛ mu-bii mɔɔ de? Kʊsʊ bııtɛ
lala kıı dɛ sa bamʊ, fɛɛ ba maa man taa
Ɩbwaarɛ katɔwɛ kyula nkalan mʊ nıı ıı
fwıı bamʊ lıı alibi tɔ mʊ tıı sɛhn, nıı ba
bıla bwii saalɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ
nıı kıı bwaala asa mʊ?
30 Lıı fɛɛ an nyi Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ yɛ,
“Mɛ ı tɛɛla alibi awaapʊ, Nıı mɛ ii biti n
bııtɛ bamʊ asʊ.” Nıı ɔ bıla bwii tɔwɛ yɛ,
“Mɛ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ n biti n gyii mɛ asa
asın.”
31 Kanın sʊ ii biti ı baa ı gyɛ kufuu
fɛɛ ɔkʊ maa tıyɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ tɔ
kakpaa mʊ kʊsʊ bııtɛ tɔ.

32 Fan nyiŋi fanɛ nkɛ gyankpaasa mʊ
nıı Ɩbwaarɛ bugi fanɛ ansi, nıı fan wu
mʊ ɔkpa, nıı fan yılɛ tɔ gyii awʊrʊfɔ, yɛgɛ
fanɛ abaa ı man yɔɔ mʊ.
33 Saŋa kʊ tɔ mɔɔ mʊ, fan nyɛ asebi yɛ
kanyanla asa nsana tɔ, ıkʊ mɔɔ mʊ, fan
kyɛ bamʊ nıı ba nyɛ kanın awʊrʊfɔ mʊ
tɔ.

34 Fan su, nıı fan yıyɛɛ, nıı fan sa bamʊ
nıı ba kıtaa bamʊ tii obu mʊ sʊ, nıı ba
maa kɔɔlɛ fanɛ npatıyɛ gbaa mʊ, ı man
kɔ fanɛ, amaa fanɛ ansi i gyii nın. Lıı
fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ fan
maa sʊ npatıyɛ danbırasa mʊ nıı ı bʊ tɔ
kakpaa sʊsʊ.
35 Ɩmʊ sʊ fan man yɛgɛ fanɛ abaa ı yɔɔ,
fan yılɛ kınyın tɔ kenken. Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ ka fanɛ kʊkɔ lala.
36 Fan nyɛ kenyiita yılɛ tɔ kɛ fan taalɛ
waa kʊtɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ ii biti, kɛ ı yɛgɛ
fan nyɛ kʊtɔ mʊ nıı ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ
ee biti ɔ sa fanɛ mʊ.
37 Fɛɛ kanan mʊ nıı Asınkyan yılasa mʊ
ı tɔwɛ yɛ,
“Ɩ san gbɛrɛɛ kɛ Ɔmʊ nıı ɛɛ ba mʊ, ɔ ba.
Ɩ man bıla yɛ ı kyɛɛrɛɛ.
38 Nıı mɛ asa mʊ nıı bamʊ ıkpa i
kyiigi lıı bamʊ kıkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
bee biti ba nyɛ nkpa.
Amaa ɔmʊ nıı ɔ kan bwii kamaa bırɛ,
ɔ mɛɛ yɛ ɔ bɔla mi ansi.”
39 Nıı an man gyɛ bamʊ nıı bee bwii
kamaa nıı ba mɛɛ nyɛ kamɔlıgɛ mʊ, amaa
an gyɛ bamʊ nıı an kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ gyii,
nıı an nyɛ kamɔlıgɛ mʊ.

11

Adıdaapʊ kıkɔɔlɛ Ɩbwaarɛ gyii mʊ asın

1 Mınɛ ı gyɛ kıkɔɔlɛ-gyii? Kıkɔɔlɛ-gyii
ı gyɛ yɛ an nyi fɛɛ an biti a nyɛ atɔ mʊ
nıı an sʊ ımʊ tamaa, nıı a mee wu ımʊ
yɛ anɛ ansi yɛgɛ ı bʊ tɔ kesintin mɔɔ.
2 Kıkɔɔlɛ-gyii nımʊ sʊ nıı Ɩbwaarɛ ansi
i gyii adıdaapʊ mʊ sʊ.
3 Lıı kıkɔɔlɛ-gyii sʊ nıı an nu kasɛ
fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ kɔnɔsa nıı ɔ taa tʊʊ
dulinyaa. Ɩmʊ sʊ atɔ mʊ nıı a mee wu
yɛ ansi mʊ, ımʊ nıı Ɩbwaarɛ taa waa atɔ
mʊ nıı an wu falɛ.
4 Lıı kıkɔɔlɛ-gyii sʊ, nıı Abeli lɛɛ saraga
danbırasa sa Ɩbwaarɛ, nıı ı bʊrɔn ı kyɔ
mʊ-daa Ken lɛɛ mʊ nıı ɔ waa mʊ. Nıı
lıı mʊ kıkɔɔlɛ-gyii sʊ, nıı Ɩbwaarɛ wu
mʊ fɛɛ mʊ ıkpa i kyiigi, lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ
gbaa-gbaa mu ansi i gyii mʊ saraga mʊ
sʊ. Lıı mʊ kıkɔɔlɛ-gyii nımʊ sʊ mʊ, halıı
maa wu gbaa mʊ, mʊ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ kı
san kıı tɔwɛ anɛ yɛ anɛ gbaa anɛ a kɔɔlɛ
gyii kanın.

5 Enoki kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii sʊ mʊ, nɪɪ
Ibwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ yɛgɛ ɔ man
wu. Nɪɪ asa ba man bɪla wu mʊ, lɪɪ fɛɛ
Ibwaarɛ taa mʊ lɪɪ bamʊ ansi sʊ kyʊn.
Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ, pɔyɪ kɛ
Ibwaarɛ ɔ taa Enoki kpee sʊsʊ mʊ, ɔ bɔla
Ibwaarɛ ansi.
6 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ kɔɔlɛ
Ibwaarɛ ee gyii mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ bɔla
mu ansi. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ ba
Ibwaarɛ asɛ mʊ, ɪ dagaa ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ
Ibwaarɛ bʊ tɔ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
ka bamʊ nɪɪ bɛɛ payɪ ansi bɛɛ kɪɪ bee biti
mʊ mʊ kʊkɔ.
7 Nowa kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii sʊ mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mu kumu tɔ lɪɪ
atɔ mʊ nɪɪ ɪ man pɪɪta waa mʊ sʊ mʊ,
o nu sa Ibwaarɛ. Nɪɪ ɔ salɛ ɔkʊlɪ lala
mʊ nɪɪ kɪ mɔlɪgɛ maa mʊ kɪkpaara sʊ
abi kpini. Lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʊ sʊ
mʊ, o bun dulinyaa kpini kʊpwɛ, nɪɪ lɪɪ
mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Ibwaarɛ tɪɪ mʊ yɛ
ɪkpa kyiigisa wuya ana mʊ tɔ ɔkʊ.
8 Abraham kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii sʊ mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɪɪ mʊ yɛ ɔ kʊsʊ lɪɪ
katɪn mʊ nɪɪ ɔ bʊ mʊ kpee kasɛ mʊ nɪɪ
kii biti kɪ ba biliŋi mʊ kapatɪyɛ kakaakʊ
mʊ, o nu sa Ibwaarɛ. Nɪɪ ɔ kʊsʊ ee kpee,
yɛgɛ ɔ man nyi katɪn mʊ ee kpee.
9 Lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, maa fʊʊ
kasɛ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa
mʊ mʊ, o yii ɪtantɪ abu kyɪna tɔ fɛɛ ɔfɔ.
Nɪɪ kanɪn maŋa sʊ nɪɪ mu-bii Isaki, yɛ mʊ
kanaana-bii Gyekobu mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da
mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ, gbaa ba kyɪna.
10 Abraham waa kanɪn lɪɪ fɛɛ mu ansi ɪɪ
gyan kadɛ lala mʊ nɪɪ Ibwaarɛ gbaa-gbaa
ɪ kyʊrɔɔ kɪmʊ, nɪɪ o yii kɪmʊ kasɛ, nɪɪ ɔ
pɔyɪ kɪmʊ yɪla kakpaa mʊ.
11 Sara kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii taa tii
mu-kuli Abraham lɛɛ sʊ, nɪɪ ba kʊʊgɛ
kebii. Bamʊ kpini ba bɪlɛ, nɪɪ Sara
gyɛ ogbentipu. Amaa ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ
Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa
bamʊ fɛɛ ee biti ɔ sa bamʊ kebii mʊ, gyɛ
kesintin wuya.
12 Imʊ sʊ Abraham mʊ nɪɪ ɔ bɪlɛ kyʊn
sʊ, halɪɪ nɪɪ ɔ mɛɛ bɪla taalɛ kʊʊgɛ gbaa
mʊ, kʊʊgɛ obii-nyɪnsa, nɪɪ mʊ kɪnaana
kɪ nyɛ akyɔ fɛɛ sʊsʊ akyikpebi abɛɛ ɔpʊ
kɔnɔ kɪkyafa, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ kalɛ
bamʊ.
13 Asa nɪmʊ kpini ba sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
saŋa mʊ nɪɪ ba tɛ nkpa tɔ halɪɪ naa fʊʊ
bamʊ lewu. Nɪɪ ba man nyɛ atɔ mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa
bamʊ mʊ. Ba wu ɪmʊ kata-kata, nɪɪ ɪ waa
bamʊ ɔkɔn. Nɪɪ ba kɔɔlɛ kyula nɪɪ ba
tɔwɛ yɛ, ba gyɛ afɔ nɪɪ ba man gyɛ kasɛ
kanɪmʊ sʊ asa.
14 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ kanɪn asɪn
mʊ, ɪ kaapʊ nɪn fɛɛ bɛɛ kɪɪ bee biti bamʊ
gbaa-gbaa bamʊ ayɛ.
15 Nɪɪ bɛɛ daa bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ lɪɪ ɔsʊwʊlɛ
mʊ nɪɪ ba kʊsʊ kɪmʊ sʊ mʊ, naafɔɔ ba
dɪn nyɛ ɔkpa bwii kpee tʊtɔ.
16 Amaa bɛɛ kɪɪ bee biti kadɛ lala mʊ nɪɪ
kɪ bʊrɔn kɪ kyɔ kasɛ sʊ lɛɛ nɪmʊ. Kɪmʊ ɪ
gyɛ kɪmʊ nɪɪ kɪ bʊ Ibwaarɛ asɛ sʊsʊ mʊ.
Imʊ sʊ ɪ man sʊ Ibwaarɛ ipeeli sa bamʊ
fɛɛ ba maa tɪɪ mʊ yɛ bamʊ Ibwaarɛ, lɪɪ
fɛɛ ɔ lɔŋɔ sʊsʊ kadɛ lala yɪla sa bamʊ.
17 Lɪɪ Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, saŋa
mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ mʊ, ɔ
taa mu-bii Isaki yɛ ɔ naa lɛɛ saraga sa
Ibwaarɛ. Abraham ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa lɪɪ Isaki sʊ
mʊ, amaa nɪɪ o kyula fɛɛ ee biti ɔ taa
mu-bii kʊlʊn kpen nɪmʊ naa lɛɛ saraga.
18 Amaa Ibwaarɛ wʊla tɔwɛ Abraham
yɛ, “Taa bɔla fu-bii Isaki sʊ nɪɪ fii biti fʊ
nyɛ anaana-bii mʊ nɪɪ n da mɛ kɔkɔlɔ sʊ
sa fʊ mʊ.”
19 Abraham dan o nyi fɛɛ Ibwaarɛ ɪ bɪla
taalɛ kyiŋi Isaki lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ fʊ kɪɪ mʊ,
i du nɪn fɛɛ o wu nɪn, nɪɪ Abraham bwii
nyɛ mʊ, mʊ abaa tɔ.
20 Lɪɪ Isaki kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, ɔ waa
Gyekobu maa Esawu kʊsee lɪɪ bamʊ
kakaakʊ kakyɪna tɔ sʊ.
21 Lɪɪ Gyekobu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, saŋa
mʊ nɪɪ ee biti o wu mʊ, ɔ waa Gyosefu
mu-bii ana anyɔ kusee. Ɔ taa mʊ n-yɪɪ
kpasa mu kikpebi nɪɪ ɔ yɪn Ibwaarɛ.
22 Lɪɪ Gyosefu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, saŋa
mʊ nɪɪ mu lewu tiri tɔ mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ asa
Isɪrayɪ abi yɛ saŋa kʊ ɪ ba bee biti ba lɪɪ
Egyipiti tɔ. Nɪɪ ɔ sa bamʊ kɔnɔ yɛ, bɛɛ
kan bɛɛ lɪɪ mʊ, ba nyiŋi mʊ awiya sʊ kɛ
ba taa.
23 Lɪɪ Mosesi akʊʊgɛpʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ
mʊ, saŋa mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ Mosesi mʊ,
ba taa mʊ baala ɪbwaayɪ ɪsa, lɪɪ fɛɛ ba
wu Mosesi maa pɔyɪ ɔdan, yɛgɛ ba man

buu Owura kɔnɔsa mʋ gbaa mʋ ɪ man sʋ bamʋ kufuu.

24 Lɪɪ Mosesi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, saŋa mʋ nɪɪ ɔ kʋsʋ dan mʋ o mee biti ba tɪɪ mʋ yɛ ɔ gyɛ Egyipiti Owura Faro mu-bii kyɪɪsa mu-bii.

25 Nɪɪ ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ maa Ɪbwaarɛ asa ba bʋga gyii awʋrʋfɔ mʋ, ɪ kyɔ fɛɛ o gyii ɔkɔn kakyɪna libi tɔ saŋa gbɛrɛɛ tɔ.

26 Mosesi wu fɛɛ ɪ dagaa maa gyii ipeeli lɪɪ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ sʋ, ɪ kyɔ Egyipiti npatɪyɛ kparɛ kpini. Lɪɪ fɛɛ mu ansi ɪ gyan kʋkɔka mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ ka mʋ kakɛ kakʋ mʋ sʋ.

27 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ ɔ kʋsʋ lɪɪ Egyipiti tɔ, yɛgɛ ɔ man sʋ owura agbʋ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ kufuu. Ɔ kpan mʋ n-yɪɪ yɪlɛ tɔ lɪɪ fɛɛ o wu Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔkʋ mee wu mʋ mʋ.

28 Lɪɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, o yii Kanyaŋɛ Nbunɔ kigyii kakɛ mʋ. Kanɪn kakɛ maŋa tɔ nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi ba taa atɔbwaaya nkalan ŋmatɛ-ŋmatɛ bamʋ nbunɔ mʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nbii gyankpaasa ɔmɔɔpʋ mʋ man nyɛ mata bamʋ.

29 Lɪɪ Ɪsɪrayɪ abi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ nɪɪ ba natɛ Ɔpʋ Pɪpɛɛ mʋ tɔ faa fɛɛ kasɛ wʋlɛsa sʋ. Amaa Egyipiti abi ba maa kpan bamʋ n-yɪɪ yɛ ba waa kanɪn mʋ, nkyu mʋ i gyii bamʋ.

30 Lɪɪ Ɪsɪrayɪ abi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ nɪɪ ba natɛ kyaabɔɔ Gyeriko kadɛ nkɛ nsunɔ nɪɪ kɪmʋ ɪpɔrɛ lala mʋ nɪɪ ɪ kyaabɔɔ kadɛ mʋ ɪ lɪɪ tɪyɛ.

31 Lɪɪ ɔkyɪɪ gyaga Rahabu kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, Ɪsɪrayɪ abi mʋ nɪɪ ba sun bamʋ ba naa baala kɪɪ Gyeriko kadɛ mʋ, ɔ kɪtaa bamʋ kɪfɔ. Ɪmʋ sʋ mɛɛ mʋ bɪrɛ ba man kyɪna mɔɔ mʋ bʋga bamʋ nɪɪ ba waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa Ɪbwaarɛ mʋ.

32 Mɪnɛ asɪn nɪɪ n bɪla yɛ n tɔwɛ tii sʋ? N mɛɛ yɛ n nyɛ saŋa tɔwɛ adɪdaapʋ asa fɛɛ Gideyon maa Baraki yɛ Samson yɛ Gyefeta yɛ Dawidi yɛ Samuweli yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ asɪn tii sʋ.

33 Lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, bamʋ akʋ ba kɔ gyii awuragyi lala sʋ, nɪɪ bamʋ akʋ ba gyii kesintin natɛ kɪmʋ ɔkpa sʋ, nɪɪ bamʋ akʋ ba nyɛ atɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa bamʋ mʋ, nɪɪ bamʋ akʋ mɔɔ ba tii bɪranɛ nnɔ yɛgɛ ba man taalɛ waa sɛhn.

34 Lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, bamʋ akʋ ba dunla fʋlɔn yen-yen, nɪɪ bamʋ akʋ ba lɪɪ isakunde lewu tɔ. Bamʋ akʋ kapɔɔsɛ ki biliŋi ɔlʋn, nɪɪ ba waa alʋlʋnpʋ ɪkɔ tɔ gyii bamʋ dun ana ndɛndɛmandɛ anaakɔpʋ sʋ.

35 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, akyɪɪ akʋ ba nyɛ bamʋ-nyi mu-bii ana mʋ nɪɪ ba wu, nɪɪ ba bwii kyiŋi ba nkpa tɔ. Akʋ ba nyɛ kanyanla nɪɪ ba yɪlɛ tɔ kina, fɛɛ ba mɛɛ lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii kamaa kɛ ba nyɛ sɪlɛ lɪɪ lewu tɔ, amaa ba kyula fɛɛ bee biti ba wu, kɛ ba nyɛ kelewu kyiŋi yɛ nkpa mʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn.

36 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, asa ba yooli akʋ nɪɪ ba tɪŋɛ akʋ, nɪɪ ba da akʋ mɔɔ ɪgbɛɛ taa bamʋ naa tii ibu to.

37 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, asa ba twɪɪ akʋ abuu mɔɔ bamʋ, nɪɪ akʋ mɔɔ ba baŋɪ bamʋ tɔ anyɔ-anyɔ, nɪɪ akʋ mɔɔ ba taa isakunde mɔɔ bamʋ. Akʋ ba taa nbʋlʋpʋ yɛ nbwɛ ɪwʋlɛ ba bun, yɛgɛ ba naa ba naa kitiri tɔ yɛ awʋrʋfɔ yɛ kanyanla tɔ.

38 Dulinya nɪmʋ tɔ asa libi ba man bɪla dagaa fɛɛ ba maa kanɪn asa maŋa ba kyɪna bʋga. Bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nɪɪ ba sʋ ba naa bɛɛ yaalɛ ifuli sʋ yɛ abɪɪ sʋ, nɪɪ bɛɛ baala afʋlɛ ɪbɔ tɔ yɛ kasɛ ɪbɔ lala tɔ.

39 Asa banɪmʋ kpini ba nyɛ kɪyɪn lɪɪ bamʋ Ɪbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ, yɛgɛ bamʋ ɔkʋ man nyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa bamʋ mʋ.

40 Ɪbwaarɛ ŋmina atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ ɪ kyɔ yɪla anɛ, nɪɪ ngbaa bamʋ bee biti ba nyɛ, amaa ba man nyɛ bamʋ kusun danbɪrasa mʋ kʋkɔka, amɔɔ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ an biti a lʋwɛ anɛ kusun pɔyɪ kɛ anaa bamʋ kpini a naa bʋga nyɛ kʋkɔka mʋ kyɛɛkyɛɛ.

12

Yesu Krisito nɪɪ ɪ dagaa a maa buu

1 Ɪmʋ sʋ fɛɛ asa damantɛ mʋ nɪɪ ba lɛɛ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii ifuli kaapʋ, nɪɪ ba lɛɛ bamʋ ansi bɛɛ kɪɪ anɛ falɛ sʋ mʋ, fan yɛgɛ a lɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kii tii anɛ ɔkpa, yɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an tɪyɛ alibi tɔ

bilen-bilen mʋ fɔyɪ, kɛ a payɪ ansi sɪlɛ
kɪsɪlɛ mʋ nɪɪ kɪ dɛ anɛ ansi tɔ mʋ naa
fʋʋ ɔkaa.
2 Fan yɛgɛ an baa an kɪɪ Yesu. Mʋ ɪ gyɛ
ɔmʋ nɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ kɪ gyan mʋ
sʋ lɪɪ npiili asɛ, nɪɪ mʋ ii biti ɔ yɛgɛ a taalɛ
yɪlɛ tɔ naa fʋʋ ɔkaa. Nɪɪ o nyi ɔkɔn mʋ
nɪɪ kɪ dɛ kii gyoo mʋ sʋ mʋ, ɔ man taa
oyu laasa lewu yɛ ɪmʋ ipeeli mʋ tɪɪ sɛhn.
Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ ɔ tɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gya mʋ
gyisa sʋ.
3 Ɪmʋ sʋ fan kɪɪ kanan mʋ nɪɪ Yesu yɪlɛ
tɔ gyii awʋrʋfɔ alibi awaapʋ mʋ nɪɪ ba
gyɛ mʋ akisipu mʋ abaa tɔ, fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ ɪ waa kɛ fanɛ n-yɪɪ ɪ man yɔɔ fanɛ kɛ
fanɛ nkɔlɔ ɪ man nyita fanɛ.
4 Halɪɪ fan maa nyaŋɛ ansi fɛn kɔ fen tii
alibi kɪwaa falɛ gbaa mʋ, fan man pɪɪta
kɔ naa fʋʋ katɪn mʋ nɪɪ ii biti ɪ sʋla fanɛ
kpee lewu tɔ.
5 Fɛn tan asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ waa
fanɛ fɛɛ mu-bii ana mʋ sʋ? Ba kyʋrɔɔ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,
"Mi-bii, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kan ɛɛ bɪla
fʋ mʋ, man taa ɪmʋ waa ɪwɔgya
asɪn.
Nɪɪ ɛɛ kan ɛɛ bɪɪtɛ fʋ kʋsʋ mʋ, man
yɛgɛ fʋ abaa tɔ ɪ yɔɔ.
6 Lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ii biti
bamʋ asɪn mʋ, bamʋ nɪɪ ɛɛ bɪla,
nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ fɛɛ
mu-bii mʋ, ɛɛ bɪɪtɛ mʋ kʋsʋ."
7 Fan nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ awʋrʋfɔ tɔ fɛɛ
kɪbɪla, Ɪbwaarɛ ɪɪ waa fanɛ kanɪn fɛɛ
mu-bii ana. Lɪɪ fɛɛ kebii mɔɔ nɪɪ mʋ-sɛ
mɛɛ bɪla mʋ?
8 Amaa nɪɪ fan man kan nyɛ kɪbɪla
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ mu-bii kʋmaa nɪmʋ
ɪɪ nyɛ mʋ, kanɪn bɪrɛ fan man gyɛ mʋ
gbaa-gbaa mu-bii ana, ɔkʋ mu-bii ana ɪ
gyɛ fanɛ.
9 Ɪnɪmʋ kpini gbaa mʋ, an sʋ kasɛ sʋ
nfɪɪ asɛ mʋ nɪɪ bɛɛ bɪla anɛ, yɛgɛ an sʋ
bɛɛrɛɛ an sa bamʋ. Nɪɪ mɪnɛ sʋ nɪɪ a
mɛɛ bɪya anɛ n-yɪɪ kasɛ gaa sa Ɪbwaarɛ
Anɛ-Sɛ, mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ, kɛ a nyɛ nkpa?
10 Nɪɪ anɛ kasɛ sʋ asɛ bɛɛ bɪla anɛ
saŋa gbɛrɛɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ
fɛɛ ɪ bʋrɔn sa bamʋ mʋ. Amaa anɛ
kɪdanbɪrasa sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɪla anɛ, kɛ
a nyɛ-nyɛ mʋ kɪbaabʋtɔ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
11 Kɪbɪla kʋ man bʋ tɔ nɪɪ kɪ bʋkɔn.
Opula maŋa tɔ mʋ ɪɪ kɔɔ nɪn. Amaa bamʋ
nɪɪ ba nu sa kɪbɪla mʋ, ɪɪ yɛgɛ nɪɪ bamʋ
kakyɪna tɔ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ ɪɪ sa bamʋ
kayɪɪ yuuli.
12 Ɪmʋ sʋ fan man yɛgɛ fanɛ abaa a yɔɔ
fanɛ, amaa fan kʋsʋ yɪlɛ kɪtaa tɔ kinkin.
13 Fan yɛgɛ fanɛ ɪkpa mʋ nɪɪ fɛn naa sʋ
mʋ ɪ waa ntintin, kɛ ayaa yɛ abaa wusa
wuya ana ba man fɔyɪ ɔkpa, amaa ba nyɛ
ɔlʋn.

Fan kɪɪ sʋ kɛ a man bwii kamaa

14 Fan kpan fanɛ n-yɪɪ ɔkpa kʋmaa sʋ,
kɛ fanaa asa kpini fan taalɛ kyɪna kayɪɪ
yuuli tɔ, kɛ fan kyɪna kakyɪna mʋ nɪɪ
kɪ man sʋ ineesi. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ sʋ ineesi mʋ, ɔ mɛɛ yɛ o wu Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ.
15 Fan baa fan da sʋ kɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ
man pan Ɪbwaarɛ bwaala, kɛ ɔkʋ ɔ man
ba waa fɛɛ oyu bʋlɪlɪsa mʋ nɪɪ kɪɪ dan nɪɪ
kɪɪ bɪya asɪn nɪɪ kii nyita asa gaalaagaa
mʋ.
16 Fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ yɛ ɔdan, kɛ fanɛ
tɔ ɔkʋ ɔ man taa kanyɪn abɛɛ kakyɪɪ biti
kɪgyagaa waa mʋ n-yɪɪ tɔ. Fan man yɛgɛ
fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ taa Ɪbwaarɛ asɪn mʋ tɪɪ
kɪyan fɛɛ Esawu mʋ nɪɪ lɪɪ agyitɔ kʋlʋn
sʋ, ɔ fɛ mʋ kɪbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ kɪmʋ
kapatɪyɛ ogyipu mʋ sa mu-supu.
17 Ɪmʋ kamaa tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fen
nyi mʋ, saŋa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ mʋ-sɛ ɔ
waa mʋ kʋsee mʋ, ɔ pan kɪmʋ ɔ man nyɛ
kusee mʋ. O sii taa ansikyu nɪn ee biti
fɛɛ naafɔɔ ɪmʋ nɪɪ ɔ wʋla waa yɪla mʋ ɪ
kyɛɛgɛ, amaa ɔ man nyɛ ɪmʋ kanɪn.
18 Fan nyiŋi fɛɛ fan man ba Sinayi
kɪbɪɪ mʋ asɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪsɪrayɪ
adɪdaapʋ mʋ ba nin tiri kɪmʋ, ɪmaa kɪmʋ
fʋlɔn mʋ nɪɪ ɪɪ dɛɛ yen-yen, yɛgɛ ɪɪ waa
kitentenbiri tumm, nɪɪ afuu lala ɪ maa da
mʋ.
19 Nɪɪ ba nu kabɪlɛ lala kʋ kusu yɛ ɔbɪlɛ
kʋ ɪlawʋ maa tɔwɛ bamʋ asɪn, nɪɪ kufuu
kɪ kɪtaa bamʋ, nɪɪ ba kʋlɛ Ɪbwaarɛ fɛɛ ɔ
yɛgɛ katɔwɛ.
20 Lɪɪ fɛɛ asa mʋ ba man taalɛ
yɪlɛ kɔnɔsa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa bamʋ
mʋ. Kɔnɔsa mʋ ɪ gyɛ yɛ, "Halɪɪ nɪɪ
kʋtɔbwaaya gbaa kan mata kɪbɪɪ mʋ, ba
tʋʋ abuu mɔɔ mʋ."
21 Kesintin tɔ mʋ, asɪn mʋ nɪɪ ɪ waa tʋtɔ
mʋ ɪ waa kufuu gaa, halɪɪ Mosesi gbaa

tɔwɛ yɛ, “Ɪ waa mɛ kufuu nɪɪ mɛ n-yɪɪ ɪ
kyɪkyaa mɛ.”
22 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ fan nyɛ ɔkpa
ba Siyon kɪbɪɪ mʊ asɛ nɪɪ kɪ gyɛ sʊsʊ
Gyerusalem, Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ
kakpaa mʊ kadɛ lala. Fan ba opula mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ngbɪn-ngbɪn kensi-gyii
ngyaŋɛ mʊ tɔ.
23 Nɪɪ fan ba Ɪbwaarɛ nbii gyankpaasa
mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ bamʊ atɪɪ sʊsʊ. Nɪɪ fan
ba Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ asa kpini asɪn
ogyipu mʊ asɛ. Nɪɪ fan ba asa mʊ nɪɪ
bamʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ
bamʊ kala ana ba ba waa kyɛɛkyɛɛ mʊ
asɛ.
24 Nɪɪ fan ba Yesu asɛ, mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ
nɪɪ ɔ yɪlɛ asa yɛ Ɪbwaarɛ nsana sa katɔwɛ
kyula pʊpwɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa mʊ, nɪɪ
mʊ ɪ taa mʊ nkalan ŋmatɛ, nɪɪ mʊ nkalan
mʊ ɪɪ tɔwɛ asɪn danbɪrasa ɪ kyɔ Abeli lɛɛ
mʊ.
25 Fan kɪɪ yɛ ɔdan kɛ fan man kina
Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ fanɛ mʊ asɪn mʊ.
Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba kina ɔmʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ abwaarɛsɪn kasɛ sʊ nfɪɪ gbaa mʊ,
ba man taalɛ sɪlɛ lɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ.
Kanɪn bɪrɛ, nɪɪ an kan kina ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ ɛɛ lɪɪ sʊsʊ ɛɛ sa anɛ asɛ kunu mɔɔ
de, nɛnɛ nɪɪ an taalɛ sɪlɛ lɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ
tɔ?
26 Kanɪn saŋa maŋa tɔ Ɪbwaarɛ maa
tɔwɛ mʊ, kasɛ ki gyingyen. Amaa
nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ, “Man
gyɛ kasɛ nkʊn nɪɪ n biti n bɪla gyingyen,
amaa sʊsʊ gbaa tii sʊ.”
27 Asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ “N biti n bɪla
mʊ,” Ɪ kaapʊ fɛɛ atɔ tʊʊsa mʊ ii biti i
gyingyen kɛ ɪ lɪɪ kyʊn, kɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ mɛɛ
taalɛ gyingyen mʊ i sii.
28 Ɪmʊ sʊ fan yɛgɛ a taa afwaala lala
sa Ɪbwaarɛ fɛɛ a maa nyɛ mʊ Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ nɪɪ kɪ mɛɛ taalɛ gy-
ingyen. Kɛ a taa kabwaarɛ sɪlɛ yɛ bɛɛrɛɛ
sun Ɪbwaarɛ, ɔkpa mʊ nɪɪ ɪ bɔla mu ansi.
29 Lɪɪ fɛɛ anɛ Ɪbwaarɛ gyɛ fʊlɔn mʊ nɪɪ
ɛɛ dɛɛ kʊtɔ kʊmaa ɛɛ lʊwɛ.

13

Fan waa atɔ mʊ nɪɪ ii biti ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi

1 Fan kyaga sʊ fen biti abaa fɛɛ kinyi-bii
Krisito tɔ.
2 Fan nyiŋi kɛ fan kɪtaa afɔ fanɛ ak-
paara sʊ, lɪɪ fɛɛ akʊ ba maa waa kanɪn
mʊ, ba kɪtaa Ɪbwaarɛ nbɔɔ kɪfɔ yɛgɛ ba
man da sʊ.
3 Fan nyiŋi Krisito abii mʊ nɪɪ ba tii
bamʊ obu mʊ, fɛɛ fan maa tii bamʊ sʊ
obu otiikpa mʊ. Kɛ fan nyiŋi bamʊ nɪɪ
bee gyii awʊrʊfɔ mʊ, fɛɛ fanɛ ii gyii kanɪn
awʊrʊfɔ maŋa.
4 Ɔkʊmaa nɪmʊ dagaa maa taa bɛɛrɛɛ
yɛ kesintin sa kekili, kɛ ɔkʊ ɔ man lɪɪ
mʊ-ka abɛɛ mu-kuli kamaa naa dɛ ɔkʊ
asɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa kanyɪn
yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ
lɪɪ mʊ-ka ana abɛɛ bamʊ-kuli ana kamaa
mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ talɛ bamʊ.
5 Fan man yɛgɛ kufulee biti bansa kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ kakyɪna tɔ, nɪɪ ɪmʊ nɪɪ fan
sʊ mʊ ɪ kʊkwɛ fanɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ
yɛ,
“Kakaakʊ n mɛɛ yɛ n yɛgɛ fanɛ,
nɪɪ kakaakʊ n mɛɛ yɛ n kina fan.”
6 Ɪmʊ sʊ nɪɪ an taalɛ a tɔwɛ yɛ,
“Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ mɛ ɔkyɛtɔpʊ,
n mɛɛ yɛ n baa n sʊ kufuu.
Mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ taalɛ waa mɛ?”
7 Fan nyiŋi fanɛ agyankpaapʊ dɪdaa mʊ
nɪɪ ba da tɔwɛ fanɛ abwaarɛsɪn mʊ. Fan
yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ gyan kanan mʊ
nɪɪ ba kyɪna kakyɪna danbɪrasa mʊ, kɛ
fan kasɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
8 Kanan mʊ nɪɪ Yesu Krisito du ndee
mʊ, kanɪn nɪɪ o du ndaga, nɪɪ kanɪn nɪɪ
ee biti ɔ baa o du kakpaa.
9 Fan man yɛgɛ akaapʊ-bi kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ
ɪkʊ ɪ lɛɛ fanɛ lɪɪ kesintin ɔkpa mʊ sʊ.
Lɪɪ fɛɛ ɪ bʊrɔn sa anɛ fɛɛ anɛ Ɪbwaarɛ
kayaayu mʊ kɪ sa anɛ nkɔlɔ tɔ ɔlʊn, nɪɪ ɪ
man waa fɛɛ nbara mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa agyitɔ
kigyii, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ akʊ ba gyii ɪmʊ
nɪɪ ɪ man sʊ tɔnɔ sa bamʊ mʊ.
10 Saŋa mʊ dɪdaa mʊ, anɛ Ɪsɪrayɪ abi an
sʊ Ɪbwaarɛ kaswɪɪ mʊ nɪɪ bɛɛ lɛɛ saraga
kɪmʊ sʊ, yɛgɛ Ɪbwaarɛ aseepu mʊ nɪɪ ba
bʊ tantɪ kubuu lala mʊ tɔ bɛɛ lɛɛ saraga
mʊ, ba man sʊ ɔkpa be gyii ɪmʊ atɔ.
11 Nɪɪ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ ɪɪ
taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula
Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ ɛɛ lɛɛ
alibi kɪtaakɛɛ saraga, amaa atɔbwaaya
mʊ inun bɪrɛ bee tuwa ɪmʊ kanɪn kadɛ
mʊ nbwama nɪn.

12 Ɪmʊ sʊ Yesu gbaa gyii awʊrʊfɔ kadɛ
nbwama, nɪɪ ɔ taa mʊ gbaa-gbaa nkalan
fwɪɪ asa lɪɪ bamʊ alibi tɔ.
13 Kanɪn sʊ fan yɛgɛ a lɪɪ kpee mʊ asɛ
kadɛ mʊ nbwama naa gyii ipeeli mʊ nɪɪ
o gyii mʊ.
14 Lɪɪ fɛɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ mʊ, a man sʊ
kadɛ mʊ nɪɪ a biti a kyɪna kɪmʊ tɔ kakpaa,
amaa an kɪɪ kadɛ mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba mʊ
ɔkpa nɪn.
15 Ɪmʊ sʊ fan yɛgɛ a bɔla Yesu sʊ
lɛɛ saraga yɪn Ɪbwaarɛ saŋa kʊmaa, nɪɪ
kanɪn saraga maŋa ɪ gyɛ ɪmʊ nɪɪ an sʊ
anɛ asɪn tɔwɛsa an lɛɛ Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ.
16 Amaa fan man tan adanbɪrasa kɪwaa
sʊ, kɛ fan baa fɛn kyɛ abaa tɔ, lɪɪ fɛɛ falɛ
ɪsaraga ɪnɪmʊ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi.
17 Fan nu bamʊ nɪɪ ba gyankpaa fanɛ
kabwaarɛ-sun mʊ tɔ asɛ, kɛ fan bɪya fanɛ
n-yɪɪ kasɛ sa bamʊ. Lɪɪ fɛɛ bamʊ ɪɪ kɪɪ
fanɛ kala ana sʊ kakɛ kʊmaa, nɪɪ Ɪbwaarɛ
ii biti ɔ taasɛ bamʊ lɪɪ fanɛ ana sʊ. Nɪɪ fan
kan nu bamʊ asɛ mʊ, ɪɪ yɛgɛ ba sun kusun
mʊ yɛ kensi-gyii, nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn, bee
biti ba taa kɔkɔlɔ nyita waa kusun mʊ,
ɪmɛɛ mʊ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
18 Fan kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ fɛn sa
anɛ. Nɪɪ an kɔɔlɛ gyii fɛɛ an sʊ nfɛɛrɛ
danbɪrasa, lɪɪ fɛɛ an biti fɛɛ an waa atɔ
mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn saŋa kʊmaa sa Ɪbwaarɛ.
19 N kʊlɛ fanɛ gaa fɛɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ
kʊlɛ fɔnfɔn sa mɛ, kɛ n nyɛ ɔkpa bwii ba
fanɛ asɛ bilen.
20 Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ kayɪɪ-yuuli wuya, mʊ
ɪ bɔla katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ kɪ man sʊ
ɔkaa mʊ nkalan sʊ kyiŋi anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito lɪɪ lewu tɔ. Yesu ɪ gyɛ nbʊlʊpʊ
Ɔkpapʊ kparɛ mʊ.
21 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n kʊlɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ
ɔ sa fanɛ atɔ danbɪrasa mʊ nɪɪ ii tiri fanɛ,
kɛ fɛn taalɛ waa mu kebiti. Kɛ ɔ bɔla Yesu
Krisito sʊ taa anɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪɪ bɔla
mu ansi. Yesu Krisito nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ
lɛɛ kakpaa. Amen.
22 Mɛ tɔmaa ana Krisito abuupu, n kʊlɛ
fanɛ gaa fɛɛ fen nu mɛ asɪn tɔwɛ waasa
anɪmʊ, lɪɪ fɛɛ ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ n sa
fanɛ falɛ man bʊnswɪɪ.
23 N biti fɛɛ fɛn bɪɪ fɛɛ ba tigi anɛ bɪrɪsa
Timoti mʊ nɪɪ ba daa kɪtaa tii obu mʊ. Nɪɪ
ɔ kan ba bilen mʊ, maa mʊ an biti a ba
fanɛ asɛ.
24 Fan fwaala fanɛ agyankpaapʊ mʊ yɛ
Ɪbwaarɛ asa mʊ kpini. Krisito abi mʊ nɪɪ
ba bʊ Itali mʊ gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.
25 Ɪbwaarɛ kabwaala kɪ baa kɪ bʊ fanɛ
kpini asɛ. Amen.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Gyemisi
kyʋrɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ, Gyemisi mʋ nɪɪ
n gyɛ Ɩbwaarɛ maa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
kɪyaafɔlɛ mʋ asɛ. N sʋ n sa fanɛ Krisito
abuupu mʋ nɪɪ fan lɪɪ Ɩsɪrayɪ nbunɔ kudu
anyɔ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ fan yaasɛ tɔ fan bʋ
dulinyaa tɔ kpini mʋ. N fwaala fanɛ
kpini.

Kɪtʋʋ tɔ kɪɪ yɛ kɪnyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ

2 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, kʋtʋʋ tɔ
kɪɪ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ kan tu fanɛ mʋ, fan
yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
3 Lɪɪ fɛɛ fan nyi fɛɛ nɪɪ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ kɪ
kan tu fanɛ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, kɪɪ
yɛgɛ nɪɪ fan taalɛ yɪlɛ tɔ.
4 Fan kɪtaa kanɪn kɔkɔlɔ ɔsɪɪ mʋ kpee
ansi tɔ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʋ, ɪɪ
yɛgɛ nɪɪ fɛn dan naa fʋʋ ɔkaa, kɛ kʋtɔ
danbɪrasa kʋ ɔ man pan fanɛ.
5 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʋ kan ee biti kanyaasɪn
de, ɔ kʋlɛ Ɩbwaarɛ, ee biti ɔ sa mʋ, lɪɪ fɛɛ
Ɩbwaarɛ ɪɪ sa asa atɔ kɔkɔlɔ fuuli sʋ yɛgɛ
ɔ man taasɛ kɔnɔ nkyu.
6 Amaa fʋ kʋmaa mʋ nɪɪ fʋ kan kʋlɛ
Ɩbwaarɛ mʋ, ɪ dagaa fɛɛ fʋ maa kɔɔlɛ gyii
fɛɛ ee biti ɔ waa sa fʋ. Man kan waa
sika-sika kpini-kpini, lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɛɛ waa sika-sika mʋ, o du nɪn fɛɛ ɔpʋ
apaa mʋ nɪɪ afuu ɪ sʋ ɪmʋ ii kyenkpen
mʋ.
7 Kanɪn ɔsa maŋa ɔ́ man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ
ee biti ɔ nyɛ kʋtɔ kʋ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ
mʋ asɛ.
8 Lɪɪ fɛɛ nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ wuya kpini
asɪn a mɛɛ bɔla Ɩbwaarɛ ansi.
9 Nɪɪ Krisito obuupu otiripu ɔ yɛgɛ ɪɪ
waa mʋ ɔkɔn gaa fɛɛ Ɩbwaarɛ maa diyaa
mʋ sʋsʋ. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bɪya
mʋ n-yɪɪ kasɛ nɪɪ asa ba man taa mʋ tɪɪ
sɛhn mʋ, ɔ yɛgɛ mu ansi i gyii kpalɪ fɛɛ
Ɩbwaarɛ bɪrɛ o diyaa mʋ kɪtɪɪ sʋsʋ.
10 Amaa obuupu atɔ wuya ɔ yɛgɛ mu
ansi i gyii fɛɛ Ɩbwaarɛ maa bɪya mʋ kasɛ,
lɪɪ fɛɛ ee biti o wu kyʋn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
iyu ntʋtʋlɛ danbɪrasa ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ nɪɪ ɪɪ
kpɪkpaa mʋ.
11 Kpalɪ fɛɛ kyɔwɛ ɪɪ lɪɪ ɪmʋ sʋ, kɛ ɪmʋ
afatɛɛ mʋ ɪɪ bwɪɪ kɛ ntʋtʋlɛ danbɪrasa
mʋ i nyita. Kanɪn ɔkpa kʋlʋn sʋ nɪɪ atɔ
wuya gbaa ii biti i nyita yɛgɛ ɔ san ɛɛ fɛ
ɪmʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn maŋa.
12 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa kɪkɔɔlɛ-gyii gyii
Sɪtaanɛ sʋ mʋ, ɪ waa mʋ ɔkɔn. Kpalɪ fɛɛ
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taalɛ gyii Sɪtaanɛ kʋtʋʋ
tɔ kɪɪ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ ee biti ɔ taa
sa bamʋ nɪɪ bee biti mʋ mʋ.
13 Fʋ kʋmaa mʋ nɪɪ Sɪtaanɛ tʋʋ fʋ tɔ kɪɪ
de, Man kan tɔwɛ yɛ "Ɩbwaarɛ ɪɪ tʋʋ fʋ tɔ
ɛɛ kɪɪ." Lɪɪ fɛɛ ɔkʋ mɛɛ taalɛ tʋʋ Ɩbwaarɛ
tɔ kɪɪ kɛ ɔ waa alibi, nɪɪ mɔɔ mʋ ɔ mɛɛ
tʋʋ ɔkʋ tɔ ɛɛ kɪɪ.
14 Amaa nɪɪ ɔkʋmaa kan nyɛ kʋtʋʋ tɔ
kɪɪ mʋ, ɪ lɪɪ mʋ kɔkɔlɔ biti libi sʋ, nɪɪ ɪɪ
pɪna mʋ ii kpee kʋtʋʋ tɔ kɪɪ tɔ.
15 Nɪɪ kɔkɔlɔ biti libi mʋ kan dan mʋ, kɪ
nyɛ ɔtɔ kɛ kɪɪ kʋʋgɛ alibi, nɪɪ alibi mɔɔ ɪ
kan dan lʋwɛ mʋ, a kʋʋgɛ lewu nɪn.
16 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana
danbɪrasa, fan man yɛgɛ ɔkʋ ɔ pɪna fanɛ.
17 Kʋtɔ danbɪrasa yɛ kakɛɛ mʋ nɪɪ kɪ
bʋrɔn kyɛɛkyɛɛ mʋ ɪɪ lɪɪ sʋsʋ nɪn. Atɔ
nɪmʋ kpini ɛɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
fɪtɪla kpini mʋ asɛ. Mɛɛ mʋ ɔ mɛɛ kyɛɛgɛ
kakaakʋ, nɪɪ kitentenbiri man bʋ mʋ tɔ.
18 Nɪɪ ɪ lɪɪ mʋ kɪpɪrɛ sʋ nɪn, nɪɪ ɔ bɔla
mʋ kesintin asɪn mʋ sʋ nɪɪ ɔ sa anɛ nkpa
pʋpwɛ, nɪɪ ɔ waa anɛ mʋ atɔ tʋʋsa tɔ
kpini agyankpaapʋ.

Fan nu kɛ fan waa

19 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan baa
fan nyi ɪnɪmʋ. Ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ nyɛ
kɔkɔlɔ kɛ o nu asɪn, amaa ɔ man kpaala
tɔwɛ asɪn, nɪɪ ɔ man nyɛ agbʋ bilen-bilen.
20 Kpalɪ fɛɛ nyɪmɪsa agbʋ ɪ mɛɛ yɛgɛ nɪɪ
mʋ ɪkpa i kyiigi fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti mʋ.
21 Ɩmʋ sʋ fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ lɪɪ ineesi
kpini tɔ, yɛ alibi kʋmaa sʋ kɛ fan bɪya
fanɛ n-yɪɪ kasɛ, kɔɔlɛ abwaarɛsɪn mʋ nɪɪ
ba duu fanɛ nkɔlɔ tɔ mʋ, kɛ ɪ mɔlɪgɛ fanɛ.
22 Fan man waa asɪn mʋ anupu nkʋn,
amaa fan waa ɪmʋ awaasa, nɪɪ man gyɛ
kanɪn mʋ fan pɪna fanɛ n-yɪɪ nɪn.

23 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu asɪn mʊ, nɪɪ ɔ
man waa ɪmʊ awaasa mʊ, o du nɪn fɛɛ
ɔsa mʊ nɪɪ ɔ taa digi kɪɪ mu ansi tɔ mʊ.
24 Ɛ kɪɪ wu mʊ n-yɪɪ kɛ ɔ kyʊn, opula
maŋa tɔ mʊ ɔ tan kanan mʊ nɪɪ o du mʊ
sʊ.
25 Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ taa mʊ
nfɛɛrɛ gyaga ɔkpa mʊ nɪɪ kɪ man sʊ alibi
kpini-kpini, nɪɪ kɪɪ taalɛ lɛɛ asa lɪɪ alibi
tɔ, nɪɪ ɔ man tan sʊ, amaa nɪɪ ee buu nɪɪ
ɛɛ waa ɪmʊ nɪɪ ee nu mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti
ɔ waa mʊ kusee.
26 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ yɛ ɔ gyɛ
ɔbwaarɛ-sunpu danbɪrasa, yɛgɛ ɔ mɛɛ
kɪtaa mʊ kanandʊlʊ lɪɪ mʊ asɪn tɔwɛsa
sʊ mʊ, ɛɛ pɪna mʊ n-yɪɪ nɪn, nɪɪ mʊ
kabwaarɛ-sun kɪ gyɛ kɪyan.
27 Kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɔsɛ Ɪbwaarɛ ii biti
lɪɪ kabwaarɛ-sun kyɪrɛkyɪrɛ yɛ kesintin
ɔkpa mʊ nɪɪ ii gyii Ɪbwaarɛ ansi ɪ gyɛ yɛ,
fan kɪɪ akulapu yɛ aŋmangyi sʊ yɛ ɔdan,
lɪɪ bamʊ awʊrʊfɔ sʊ, kɛ fan kɪtaa fanɛ
n-yɪɪ lɪɪ dulinyaa atɔ karan-karan mʊ nɪɪ
ii biti ɛɛ waa fanɛ n-yɪɪ ineesi tɔ mʊ.

2

Fan man waa nmɛɛgɛ tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana. Fɛɛ fan
maa gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito bʊnyaa
wuya akɔɔlɛ-gyipu sʊ mʊ, fan man kan
kɪɪ daadimaadi ansi tɔ kɛ fan waa nmɛɛgɛ
tɔ.
2 Fɛɛ nɪɪ afulee wuya bun ɪkaalɛ
danbɪrasa nɪɪ ɔ waa suwa kepini ba fanɛ
nsarɛ tɔ. Nɪɪ otiripu gbaa bun ɪkaalɛ mʊ
nɪɪ ɪ man gyɛ danbɪrasa ba tʊtɔ.
3 Nɪɪ fan taa bɛɛrɛɛ sa afulee wuya tɔwɛ
mʊ yɛ, "Kyɪna kagya danbɪrasa nɪmʊ sʊ,"
kɛ fan tɔwɛ otiripu mɔɔ yɛ, "Yɪlɛ tʊtɔ"
abɛɛ "Kyɪna kasɛ tʊtɔ."
4 Tʊtɔ mʊ, man gyɛ nmɛɛgɛ tɔ nɪɪ fan
bɪya fanɛ nsana tɔ falɛ? Nɪɪ fan kan waa
kanɪn mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ fan sʊ nfɛɛrɛ libi
fɛn talɛ yɛ ɔkʊ dagaa ɔ kyɔ ɔkʊ.
5 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana danbɪrasa,
fan nu mɛ asɛ. Bamʊ nɪɪ dulinyaa nɪmʊ
tɔ bɛɛ kɪɪ bamʊ yɛ ba gyɛ atiripu mʊ,
nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ lɛɛ bamʊ kɛ ba be bilinji
kɪkɔɔlɛ-gyii atɔ wuya ana. Lɪɪ fɛɛ bee biti
ba bɛ nyɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɪla yɛ ee biti ɔ taa sa bamʊ nɪɪ ba
sʊ kebiti sa mʊ mʊ?
6 Amaa fɛn kɪɪ atiripu mʊ kɪyan. Man
gyɛ afulee wuya ana ɪɪ nyanla fanɛ, nɪɪ
bɛɛ bɪɪtɛ fanɛ bee kpee asɪn igyikpa mʊ?
7 Man gyɛ bamʊ akʊlʊn maŋa ɪɪ tɔwɛ
asɪn bɔrɔbɔrɔ bɛɛ gyaga Yesu Krisito kɪtɪɪ
mʊ nɪɪ kɛ sʊ bʊnyaa nɪɪ kɪ gyan fanɛ sʊ
mʊ?
8 Ɔnyɪrɪpɛ nbara mʊ tɔ kɪlala mʊ nɪɪ kɪ
bʊ Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ ɪ
gyɛ yɛ, "Biti fʊ tɔɔmaa fɛɛ fʊ n-yɪɪ." Nɪɪ
fan kan buu nbara nɪmʊ mʊ, fan waa
kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa nɪmʊ.
9 Amaa nɪɪ fan kɪɪ asa tɔ waa nmɛɛgɛ tɔ
bɪrɛ fan waa alibi nɪmʊ. Ɪbwaarɛ nbara
sʊ mʊ i bun fanɛ kʊpwɛ fɛɛ fan gyɛ nbara
mʊ anyitapu.
10 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o buu nbara mʊ
kpini, amaa nɪɪ ɛɛ fɔyɪ ɪmʊ tɔ kʊkʊlʊn
gbaa mʊ, o gyii kʊpwɛ ɪmʊ kpini-kpini tɔ.
11 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kʊlʊn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ
yɛ, "Man lɪɪ fʊ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa"
mʊ, bɪla tɔwɛ yɛ, "Man mɔɔ nyɪmɪsa."
Nɪɪ fʊ kan fʊ man lɪɪ fʊ-ka abɛɛ fu kuli
kamaa, amaa nɪɪ fʊ mɔɔ nyɪmɪsa bɪrɛ, fu
gyii kʊpwɛ nbara mʊ kpini-kpini tɔ.
12 Ɪmʊ sʊ fanɛ atɔwɛsa yɛ fanɛ awaasa
tɔ mʊ, fan baa fan nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ nbara
mʊ nɪɪ fan taa sʊ nyɛ fanɛ n-yɪɪ mʊ, nɪɪ
bee biti ba taa gyii fanɛ asɪn.
13 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o mee wu asa
kʊwɛɛ mʊ, Ɪbwaarɛ gbaa mɛɛ yɛ o wu mʊ
kʊwɛɛ. Ɪbwaarɛ kʊwɛɛ kuwu kɪ nyɛ akyɔ
mʊ Ɪbwaarɛ katalɛ tɔ.

Kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ awaasa

14 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana Krisito
abuupu! Mɪnɛ kyaarɛ nɪɪ ɪ sʊ fɛɛ ɔkʊ
maa tɔwɛ yɛ, ɔ sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii, yɛgɛ ɔ man
sʊ kɪmʊ awaasa mʊ, kanɪn kɪkɔɔlɛ-gyii
maŋa kɪɪ taalɛ mɔlɪgɛ mʊ?
15 Taa fɛɛ fu wu ɔpɪɪnyɪn abɛɛ ɔpɪɪkyɪɪ
Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba man sʊ atɔ
bunsa yɛ agyitɔ gyisa.
16 Kɛ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Natɛ
kɔkɔlɔ yuuli sʊ kɛ Ɪbwaarɛ ɔ yɛgɛ fʊ
ŋmɛ." Amaa fʊ man sa mʊ atɔ bunsa
yɛ agyitɔ kɛ o gyii. Man gyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
kɪyan nɪmʊ?
17 Kanɪn nɪɪ i du sa kɪkɔɔlɛ-gyii.
Kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ kɪ man sʊ awaasa
bɪrɛ ki wu nɪmʊ.

18 Amaa ɔkʋ ii biti ɔ tɔwɛ yɛ, “Fʋ sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ mɛɛ mɛ n sʋ awaasa.”
Amaa mɛɛ mɛ n tɔwɛ yɛ, “Kaapʋ mɛ fʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛgɛ kɪ man sʋ awaasa.” Kɛ mɛɛ mɛ n taa mɛ awaasa lɛɛ mɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kaapʋ fʋ.
19 Fʋ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ kʋlʋn ɛɛ bʋ tɔ. Kesintin nɪn! Nbwɪɪ libi gbaa ba kɔɔlɛ gyii kanɪn, yɛgɛ ba sʋ kufuu bɛɛ kyɪkyaa.
20 Fu, omelensipu nɪmʋ! Fii biti fɛɛ ba bɪla kaapʋ fʋ fɛɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ kɪ man sʋ awaasa mʋ kɪ man sʋ kyaarɛ?
21 Mɪnɛ ɪ ba sʋ nɪɪ naana Abraham awaasa ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi? Lɪɪ fɛɛ mʋ awaasa maa dɛ ɔkpa, lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ ɔ taa mu-bii Isaki ɔ naa lɛɛ saraga kaswɪɪ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ mʋ.
22 Fu wu fɛɛ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ mʋ awaasa kpini ɪ gyɛ kʋkʋlʋn nɪn. Mʋ awaasa mʋ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ kɪ naa fʋʋ ɔkaa.
23 Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ ba tɔ kesintin yɛ, “Abraham kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, kpalɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii maŋa sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ mʋ fɛɛ mʋ ɪkpa i kyiigi.” Ɪmʋ sʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ Abraham yɛ, “Ɪbwaarɛ mʋ kyɛmɪnɛ.”
24 Ɪnɪmʋ ɪ kaapʋ fɛɛ lɪɪ awaasa sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii wu fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa kpini i kyiigi, amaa man gyɛ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii nkʋn.
25 Kanɪn nɪn nɪɪ ɔkyɪɪ Rahabu awaasa ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ wu fɛɛ mʋ ɪkpa i kyiigi. Lɪɪ fɛɛ ɔ kɪtaa Ɪsɪrayɪ abi mʋ nɪɪ ba sun bamʋ mʋ kɪfɔ, nɪɪ ɔ kyɛ bamʋ tɔ nɪɪ ba nyɛ ɔkpa pʋpwɛ sʋ sɪlɛ lɪɪ Gyeriko kadɛ mʋ tɔ.
26 Kanan mʋ nɪɪ ɔkala kan man bʋ n-yɪɪ tɔ, nɪɪ ki wu mʋ, kanɪn nɪɪ i du nɪn fɛɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ awaasa gbaa ɪ man tii kɪmʋ sʋ mʋ i wu nɪn.

3

Ɔkʋ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ pɔɔla kanandʋlʋ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man yɛgɛ fanɛ gaalaagaa ansi ɪ payɪ fɛɛ fan ba biliŋi akaapʋpʋ. Lɪɪ fɛɛ fan nyi fɛɛ anɛ mʋ nɪɪ an kaapʋ mʋ, Ɪbwaarɛ katalɛ anɛ sʋ ii biti ɪɪ baa ɪ bʋlʋn ɪ kyɔ ɔkʋmaa nɪmʋ lɛɛ.
2 Anɛ kpini an taalɛ an fɔyɪ ɪkpa, nɪɪ ɔsa kʋ bʋ tɔ mʋ nɪɪ ɔ mɛɛ fɔyɪ ɔkpa lɪɪ mʋ atɔwɛsa tɔ mʋ, o du kyɛɛkyɛɛ nɪn, nɪɪ ɛɛ taalɛ kun mʋ n-yɪɪ danbɪrasa.
3 An sʋ nbɪrɪga an waa ɪgbaŋɛ nnɔ tɔ nɪn, kanɪn mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ ba nu anɛ asɛ kɛ a taalɛ biliŋaa bamʋ n-yɪɪ kpee katɪn mʋ nɪɪ an biti.
4 Fan yɛgɛ a bɪla taa ɪkʋlɪ lala mʋ nɪɪ ɪ kyɔ gaa, nɪɪ afuu bʋlʋnsa ii nin ɪmʋ waa sɪnkaala. Ɪmʋ abaŋɛ i du pii-pii, nkɛɛ apalɪpʋ mʋ bɛɛ taalɛ biliŋaa ɪkʋlɪ mʋ kpee katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ bee biti.
5 Kanɪn nɪɪ kanandʋlʋ gbaa gyɛ kʋtɔ pii nyɪmɪsa n-yɪɪ tɔ, amaa kɪ sʋ alala-sɪn gaa. Bɪla kɪɪ kanan mʋ nɪɪ kɪfʋlɔn-gyi pii kɪɪ taalɛ yɛgɛ nɪɪ kɪpʋ lala kɪɪ dɛɛ mʋ.
6 Kanɪn nɪɪ kanandʋlʋ gbaa du fɛɛ fʋlɔn. I du fɛɛ kadɛ mʋ nɪɪ alibi i gyii kɪmʋ kpini. Nɪɪ kɪ bʋ nyɪmɪsa n-yɪɪ tɔ kɪɪ waa atɔ mʋ nɪɪ ɛɛ man dagaa. Nɪɪ kɪmʋ alibi mʋ akyaŋaa nyɪmɪsa n-yɪɪ kpini nɪɪ i nyita mʋ kakyɪna tɔ. Nɪɪ kɪɪ dɛɛla fʋlɔn lɪɪ awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen tɔ sa kɪmʋ gbaa-gbaa kɪmʋ n-yɪɪ.
7 Nyɪmɪsa ɪɪ taalɛ pɔɔla atɔbwaaya libi kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ, nɪɪ bɛ pɔɔla atɔbwaaya fɛɛ nbwiibi yɛ atɔbwaaya kpɪɪsa yɛ atɔbwaaya mʋ nɪɪ ba bʋ nkyu tɔ kpini.
8 Amaa nyɪmɪsa kʋ mɛɛ taalɛ pɔɔla kanandʋlʋ. Kɪ gyɛ kʋtɔ libi mʋ nɪɪ nyɪmɪsa mɛɛ taalɛ kun kɪmʋ, nɪɪ kɪ sʋ kʋbwɛ.
9 Kanandʋlʋ maŋa nɪɪ an sʋ an yɪn Ɔnyɪrɪpɛ yɛ anɛ-Sɛ, nɪɪ an bɪla an sʋ an da anɛ tɔɔmaa ana, mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tʋʋ bamʋ fɛɛ mu keduli sʋ mʋ oyu.
10 Kɔnɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ ba sʋ bɛɛ yɪn mʋ, kanɪn kɔnɔ kʋlʋn maŋa nɪɪ ba sʋ bɛɛ da nyɪmɪsa oyu. Mɛ-daa ana yɛ mi-supu anɛ, ɪ man dagaa ɪ maa ba kanɪn.
11 Nkyu danbɪrasa yɛ nkyu mʋ nɪɪ i du mɛmɛɛ kpini ɪ taalɛ lɪɪ kitiribo kʋlʋn tɔ?
12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, figi oyu ɪ taalɛ sɔyɪ olifu abi, abɛɛ kimango oyu kɪ taalɛ sɔyɪ akutu abɛɛ? Kanɪn ɔkpa kʋlʋn maŋa sʋ nɪɪ nkyu danbɪrasa yɛ nkyu mɛmɛɛ ɔ mɛɛ taalɛ lɪɪ kitiribo kʋlʋn tɔ.

Kanyaasɪn yiri anyɔ

13 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʋ sʋ kanyaasɪn nɪɪ ee nu asɪn kasɛ mʋ, kanɪn ɔsa maŋa ɔ taa mʋ kakyɪna danbɪrasa yɛ mʋ awaasa

danbırasa kɛ ɔ bıya mʊ n-yıı kasɛ kaapʊ
fɛɛ ɔ sʊ kanyaasın.
14 Amaa nıı fan kan fan sʊ kayıı basa
yɛ kensi payı libi fanɛ nkɔlɔ tɔ, fan man
kaapʊ fanɛ n-yıı ımʊ sʊ. Nıı ı kan ba
kanın mʊ, fan tın antıŋɛsa gyaga kesintin
mʊ sʊ.
15 Kanın kanyaasın maŋa kı man lıı
sʊsʊ nın, amaa kı lıı nyımısa tɔ, nıı kı gyɛ
Sıtaanɛ lɛɛ, nıı kı man gyɛ kyırɛkyırɛ.
16 Lıı fɛɛ katın mʊ nıı kayıı basa
yɛ kensi payı libi bʊ mʊ, tʊtɔ nıı
sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ yɛ alibi kıwaa kpini bʊ.
17 Amaa kanyaasın mʊ nıı kı lıı sʊsʊ
mʊ, kʊtɔ mʊ nıı kı gyankpaa mʊ ı gyɛ
fɛɛ kı man sʊ ineesi, amaa kıı yɛgɛ nıı
asa bɛ nyɛ kayıı yuuli, yɛ n-yıı kasɛ kı
bıya, yɛ kıkyɛmınɛ ɔkɔn, yɛ kuwu asa
kʊwɛɛ, kɛ ıı sɔyı abi danbırasa. Kanın
kanyaasın maŋa mʊ kı man sʊ kımɛɛgɛ
tɔ yɛ antıŋɛsa.
18 Kayıı yuuli wuya ana mʊ nıı bee duu
kayıı yuuli tɔ mʊ, bamʊ ıı kpa adanbırasa
bɛɛ lıı ımʊ tɔ.

4

Fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa Ɩbwaarɛ

1 Mınɛ ıı bıya fanɛ ıkɔ yɛ nluu mʊ nıı
fɛn kɔɔ yɛ abaa falɛ? Man gyɛ fanɛ nkɔlɔ
biti libi mʊ nıı ıı lıı fanɛ n-yıı tɔ ıı kɔɔ yɛ
fanɛ falɛ abɛɛ?
2 Fen biti atɔ akʊ, amaa fɛn mɛɛ nyɛ.
Ɩmʊ sʊ fɛn mɔɔ abaa. Fɛn taa ɔlʊn sʊ fen
biti atɔ, amaa fɛn mɛɛ nyɛ ımʊ, ımʊ sʊ
nıı fɛn kɔɔ nluu. Fan maa mɛɛ nyɛ, lıı
fɛɛ fɛn mɛɛ kʊlɛ Ɩbwaarɛ.
3 Fan maa taasɛ nıı fɛn mɛɛ nyɛ mʊ, lıı
fɛɛ fɛn taasɛ yɛ nfɛɛrɛ libi, kɛ fan nyɛ taa
waa fanɛ nkɔlɔ biti.
4 Fanɛ asa gyaga ba nımʊ, fan man nyi
fɛɛ ɔmʊ nıı ɔ yɛgɛ dulinyaa tɔ atɔ ii gyii
mu kumu mʊ, ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ okisipu nın.
Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ yɛgɛ dulinyaa tɔ atɔ
ii gyii mu kumu mʊ, ee biliŋi Ɩbwaarɛ
okisipu.
5 Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa maa tɔwɛ yɛ,
"Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ nıı Ɩbwaarɛ taa
waa anɛ tɔ mʊ, ɛɛ kɔɔ kɔkʊrʊkɔ" mʊ, fan
nyi yɛ ɔ tɔwɛ ınımʊ kıyan nın abɛɛ?
6 Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ nıı ɔ sʊ
sa anɛ mʊ bʊlʊn gaa. Fɛɛ kanan mʊ nıı
Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ,
"Ɩbwaarɛ ii tii bamʊ nıı bɛɛ kʊsaa bamʊ
n-yıı sʊsʊ mʊ ɔkpa,
amaa nıı ɛɛ taa kabwaala ɛɛ sa bamʊ
nıı bɛɛ bıya bamʊ n-yıı kasɛ."
7 Ɩmʊ sʊ fan taa fanɛ n-yıı sa Ɩbwaarɛ
kɛ fan nu mʊ asɛ. Fan tii Sıtaanɛ ɔkpa kɛ
ɔ sılɛ lıı fanɛ asɛ.
8 Fan nin tiri Ɩbwaarɛ, kɛ ngbaa mʊ o
nin tiri fanɛ. Fanɛ alibi awaapʊ, fan lɛɛ
fanɛ n-yıı lıı alibi tɔ. Nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ
wuya ana, fan lɛɛ nfɛɛrɛ libi lıı fanɛ nkɔlɔ
tɔ.
9 Fan bɔta tɔ, kɛ fan su, kɛ fan saawʊ.
Fan kyɛɛgɛ fanɛ ıŋmasɛ biliŋi kusu, kɛ
fan kyɛɛgɛ fanɛ kensi-gyii biliŋi kʊwɛɛ.
10 Kɛ fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ, kɛ ɔ kʊsaa fanɛ sʊsʊ.
11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man
tɔwɛ alibi akʊ lıı fanɛ bırısa ana sʊ. Lıı
fɛɛ, ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɛɛ tɔwɛ alibi lıı
mʊ bırısa sʊ nıı o bun mʊ kʊpwɛ mʊ,
ɛɛ kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ nbara mʊ ı man
bʊrɔn, nıı o bun nbara mʊ kʊpwɛ. Fɛɛ
nıı fʊ bun nbara mʊ kʊpwɛ mʊ, fʊ man
bıla fʊ gyɛ nbara mʊ obuupu. Fu biliŋi
ımʊ kʊpwɛ obunpu nın.
12 Ɩbwaarɛ nkʊn ı gyɛ nbara mʊ ɔsapʊ,
yɛ ımʊ ɔtalɛpʊ. Mʊ nkʊn ɛɛ taalɛ mɔlıgɛ
kɛ ɔ bıla taalɛ nyita asa. Ɩmʊ sʊ fʊ ı gyɛ
anımʊ nıı fʊ talɛ fʊ bırısa ana?

Man kaapʊ fʊ kayıı lıı ɔkɛ sʊ

13 Nbıınbıı, fan nu mɛ asɛ, fanɛ mʊ nıı
fɛn tɔwɛ yɛ, "Ndaga abɛɛ ɔkɛ an biti a
kpee kadɛ lala kʊ tɔ naa kyına kesu kʊlʊn
sun kusun kɛ a biliŋi afulee wuya ana."
14 Amaa fan man tɔwɛ kanın, yɛgɛ fan
man nyi ɔkɛ asın yɛ fanɛ. Lıı fɛɛ fan du
nın fɛɛ ıfɛ-kyu. Ɩı ba ı mɛɛ kyɛɛrɛɛ nıı ıı
nyaa.
15 Kʊtɔ mʊ nıı ı dagaa fan tɔwɛ mʊ ı
gyɛ yɛ, "Nıı Ɩbwaarɛ kan kyula, nıı an sʊ
nkpa mʊ an biti n waa falɛ abɛɛ ınımʊ."
16 Amaa fan dan fɛn kaapʊ fanɛ n-yıı,
yɛgɛ fɛn gyɛɛrɛ. N-yıı kıkaapʊ yɛ
kıkyɛɛrɛɛ maŋa kpini ı gyɛ alibi nın.
17 Ɩmʊ sʊ ɔsa kʊmaa mʊ nıı o nyi
adanbırasa mʊ, nıı ı dagaa maa waa, nıı
ɔ mɛɛ waa ımʊ mʊ, ɔ waa alibi nımʊ.

5

Kumu tɔ kıda sa kumu tɔ ɔlʋn atɔ wuya ana

1 Fanɛ atɔ wuya ana, fan nu mɛ asɛ nbıınbıı nımʋ. Fan su kɛ fan saawʋ kenken lıı awʋrʋfɔ mʋ nıı ii biti ı ba fanɛ sʋ mʋ.
2 Fanɛ atɔ mʋ ı gyɔɔ muuri, kɛ atɔ wɛsa ba wɛ fanɛ atɔ bunsa kpini.
3 Fanɛ isuwa yɛ igbiti kpini-kpini ı waa nkandıra, kɛ kanın nkandıra maŋa ı lɛɛ fanɛ alibi kaapʋ, kɛ ı dıyɛ fanɛ kayıı-wʋlɛ fɛɛ fʋlɔn mʋ. Fan kʋʋla atɔ gyaga abaa sʋ nkɛ lala lʋwɛ nımʋ.
4 Fan kıı, kusun awaapʋ mʋ nıı ba sun fanɛ asun lıı fanɛ ndɔɔ ana tɔ mʋ, nıı fan kina bamʋ akɔ kıka mʋ, bɛɛ fabılɛ bɛɛ sa fanɛ. Bamʋ nıı ba kpa fanɛ adɔɔ-gyitɔ sa fanɛ nıı fan kina bamʋ akɔ kıka mʋ, bamʋ kusu maŋa kpini i loo Ɩbwaarɛ Owura lala mʋ asʋ tɔ.
5 Fan taa kınyɛ kyına danbırasa yɛ kensi-gyii kyına dulinyaa tɔ. Nıı fan kıırɛ waa nfɔ gyoo fɛɛ kıtɔbwaaya mʋ nıı ɔ dan waa nfɔ o gyoo kakɛ mɔɔsa mʋ.
6 Fan bun bamʋ nıı bamʋ ıkpa ii kyiigi kʋpwɛ, mɔɔ bamʋ yɛgɛ ba man kʋsʋ yılɛ fanɛ sʋ.

Fan nyɛ kenyiita yılɛ awʋrʋfɔ tɔ

7 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan waa kenyiita yılɛ naa fʋʋ Ɔnyırıpɛ Yesu kıba saŋa mʋ. Fan kıı kanan mʋ nıı ɔdɔɔpʋ sʋ kenyiita o gyoo bʋlayı gyankpaasa yɛ kıkyɛ bʋlayı ɔ ba da mʋ ndɔɔ tɔ. Yɛgɛ ɔ sʋ kenyiita o gyoo mʋ atɔ-gyisa mʋ ıı sɔyı danbırasa.
8 Ɩmʋ sʋ fanɛ gbaa fanɛ fan nyɛ kenyiita kɛ fan kıtaa fanɛ nkɔlɔ. Lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ Yesu kibwii ba saŋa mʋ ki tee tiri tɔ.
9 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man pwıı abaa, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ man talɛ fanɛ. Ɔtalɛpʋ mʋ man bıla ɔ bʋ kata, o tee tiri tɔ yɛ kıba.
10 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan nyiŋi Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ nıı ba tɔwɛ asın Ɔnyırıpɛ Yesu kıtıı tɔ mʋ. Fan bııla kanın mʋ nıı ba wu awʋrʋfɔ nıı ba nyɛ kenyiita.
11 Bamʋ nıı ba gyii awʋrʋfɔ nıı ba nyɛ kɔkɔlɔ yılɛ tɔ mʋ, bamʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı waa kusee. Nıı fan nu ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Gyobu kenyiita mʋ nıı ɔ nyɛ mʋ awʋrʋfɔ kigyii tɔ, yɛ kanan mʋ nıı Ɩbwaarɛ waa adanbırasa sa mʋ kamaa tɔ mʋ. Ɩnımʋ ıı kaapʋ fɛɛ Ɩbwaarɛ ii su asa sʋ nıı ee wu kʋwɛɛ.
12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ asın mʋ kpini ı gyɛ yɛ, fan man bɔ ntan tıı sʋsʋ abɛɛ kasɛ abɛɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ. Fan yɛgɛ fanɛ kekyula kı baa kı gyɛ "Ɛɛhn," kɛ fanɛ kekina kı waa "ayee." Nıı fan waa kanın mʋ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun fanɛ kʋpwɛ.

Kıkɔɔlɛ-gyii tɔ kabwaarɛ kʋlɛ

13 Fanɛ tɔ ɔkʋ kan ee wu awʋrʋfɔ mʋ, ɔ kʋlɛ Ɩbwaarɛ kɛ ɔ kyɛ mʋ tɔ. Fanɛ ɔkʋ bʋ kensi-gyii tɔ mʋ, ɔ bıı ılʋn yın Ɩbwaarɛ.
14 Nıı fanɛ tɔ ɔkʋ kan ɛɛ lɔ mʋ, ɔ tıı Krisito abi kʋbʋ mʋ abılısa kɛ ba ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa mʋ, kɛ ba sʋswa mʋ nfɔ Ɔnyırıpɛ Yesu kıtıı tɔ.
15 Kabwaarɛ kʋlɛ mʋ nıı kı lıı kıkɔɔlɛ-gyii tɔ falɛ ii biti ı yɛgɛ ɔlɔpʋ mʋ ɔ nyɛ alanfıya. Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti ɔ kyɛ mʋ kɛ ɔ kʋsaa mʋ. Nıı ɔ kan waa alibi akʋ gbaa mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa mu alibi kɛɛ mʋ.
16 Ɩmʋ sʋ fan lɛɛ fanɛ alibi tɔwɛ abaa, kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa abaa, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ kyɛ fanɛ alɔ sa fanɛ. Ɔsa mʋ nıı mʋ ıkpa i kyiigi mʋ, mʋ kabwaarɛ-kʋlɛ ı bʋgya nıı i sun kusun.
17 Ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Eligya gbaa gyɛ nyımısa nın fɛɛ anɛ falɛ. Ɔ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ bʋlayı ɔ man da kasɛ sʋ. Nıı bʋlayı yılɛ nsu ısa yɛ ıbwaayı isiye.
18 Ɩmʋ kamaa mʋ, nıı ɔ bıla bwii kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ bʋlayı ɔ da, nıı bʋlayı tigi, nıı atɔ duusa ı kɔyı, nıı ı sɔyı abi kʋkyɔ.
19 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʋ kan kina lıı kesintin ɔkpa mʋ sʋ, nıı fanɛ tɔ ɔkʋ bwiiyaa mʋ ba mʋ,
20 fan nyiŋi fɛɛ, ɔsa kʋmaa mʋ nıı o bwiiyaa alibi ɔwaapʋ lıı mu alibi ɔkpa mʋ sʋ mʋ, ɔ mɔlıgɛ alibi ɔwaapʋ maŋa mʋ kala lıı lewu tɔ ba nkpa tɔ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa mu alibi mʋ nıı ɔ waa kpini mʋ kɛɛ mʋ.

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ Pita
kyʊrɔɔ naa sa ɪbwaarɛ asa

Afwaala

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Pita, mʊ nɪɪ n gyɛ
Yesu Krisito osunpu mʊ asɛ.
N kyʊrɔɔ kɪmʊ n sa fanɛ mʊ nɪɪ fan
gyɛ ɪbwaarɛ asa, nɪɪ fan yaasɛ tɔ, nɪɪ fan
gyɛ afɔ Pontiyu yɛ Galati yɛ Kapadosiya
yɛ Asiya yɛ Bitaniya ɪsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
2 Fanɛ nɪɪ Ɔsɛ ɪbwaarɛ wʊla o nyi kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ nfɛɛrɛ lɪɪ dɪdaa,
nɪɪ ɔ bɔla mʊ Kayaayu sʊ lɛɛ fanɛ waa mʊ
gbaa-gbaa mʊ asa, kɛ fan ba buu Yesu kɛ
ɔ taa mʊ nkalan kpayɪ fanɛ.
N kʊlɛ ɪbwaarɛ fɛɛ ɔ bwaala fanɛ
kʊkyɔ, kɛ ɔ sa fanɛ kayɪɪ-yuuli.

N yɪn ɪbwaarɛ fɛɛ maa sa anɛ tamaa danbɪrasa

3 An yɪn anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʊ-Sɛ
ɪbwaarɛ. Lɪɪ fɛɛ ee su anɛ kʊwɛɛ gaa,
ɪmʊ sʊ ɔ bɔla Yesu Krisito kelewu kyiŋi
mʊ sʊ, nɪɪ ɔ sa anɛ nkpa pʊpwɛ mʊ nɪɪ ɪ
sʊ tamaa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa.
4 Kanɪn sʊ an biti an nyɛ ɪbwaarɛ
kapatɪyɛ mʊ nɪɪ ki mee nyita nɪɪ kɪ mɛɛ
gyɔɔ nɪɪ kɪ mɛɛ kpa sʊ nɪɪ ɪ dɛ i gyoo fanɛ
sʊsʊ mʊ.
5 Nɪɪ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
ɪbwaarɛ ɔlʊn ii kun fanɛ naa fʊʊ saŋa mʊ
nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ kamɔlɪgɛ mʊ kaapʊ kakɛ
laalaalʊwɛ mʊ.
6 Nɪɪ halɪɪ ɪnɪmʊ gbaa mʊ, fan yɛgɛ
fanɛ ansi i gyii, amaa nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ bɪrɛ
akʊtɔ fen biti fan wu awʊrʊfɔ gaalaagaa
lɪɪ asɪn wuribi kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ. Fanɛ
awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ fan gyii falɛ mʊ, ɪ kaala
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ ɪɪ kɪɪ.
7 Nɪɪ fanɛ awʊrʊfɔ maŋa ɪ lɛɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii mu kedubi mʊ nɪɪ kɪ kyɔ
suwa mʊ kaapʊ. Halɪɪ suwa maa gyɛ kʊtɔ
nyitasa gbaa mʊ, ba sʊ fʊlɔn bɛɛ kaala
kɪmʊ bɛɛ kɪɪ kɪmʊ kedubi. Ɪnɪmʊ sʊ mʊ ɪ
dagaa fɛɛ ba kaala fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ
nɪɪ kɪ kyɔ suwa mʊ kɪɪ. Nɪɪ fan kan
taalɛ yɪlɛ tɔ bɪrɛ, fen biti fan nyɛ kɪyɪn yɛ
bʊnyaa yɛ bɛɛrɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Yesu Krisito
ii biti ɔ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ mʊ.
8 Halɪɪ fan maa man wu Yesu gbaa mʊ,
fen biti mʊ, yɛgɛ nbɪɪnbɪɪ gbaa fen mee
wu mʊ, amaa fɛn kɔɔlɛ mʊ fen gyii nɪɪ
fan nyɛ kensi-gyii mʊ nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ
kaala,
9 lɪɪ fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ yɛgɛ nɪɪ fɛn
nyɛ tamaa mʊ nɪɪ ɪ gyɛ kamɔlɪgɛ sa fanɛ
kala ana.
10 Falɛ kamɔlɪgɛ nɪmʊ nɪɪ ɪbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ ba kɪɪ tɔ taasɛ biti tɔ, nɪɪ ba
wʊla tɔwɛ yɪla yɛ ɪbwaarɛ kabwaala mʊ
gyɛ fanɛ lɛɛ.
11 Krisito Kayaayu mʊ nɪɪ ɪ gyɛ ɪbwaarɛ
Kayaayu, nɪɪ kɪ bʊ ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ
tɔ mʊ, lɛɛ kaapʊ bamʊ kanan mʊ nɪɪ ɪ
dagaa Krisito awʊrʊfɔ kigyii yɛ bʊnyaa
mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba kamaa tɔ. Ɪmʊ sʊ
ba kɪɪ tɔ taasɛ biti tɔ saŋa yɛ kanan mʊ
nɪɪ ii biti ɪ ba tɔ.
12 Nɪɪ ɪbwaarɛ lɛɛ kaapʊ bamʊ fɛɛ asɪn
mʊ nɪɪ ba tɔwɛ mʊ ɪ man gyɛ bamʊ
gbaa-gbaa bamʊ lɛɛ, amaa asa mʊ nɪɪ bee
biti ba ba kamaa tɔ mʊ lɛɛ. Fanɛ ɪ gyɛ
kamaa tɔ abi mʊ nɪɪ fan nu asɪn nɪmʊ
lɪɪ ndaga atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn
danbɪrasa ba sa fanɛ lɪɪ ɪbwaarɛ Kayaayu
mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ sʊsʊ ɔlɔn tɔ mʊ. Halɪɪ
ɪbwaarɛ nbɔɔ gbaa bee biti ba nu asɪn mʊ
kasɛ.

Fan baa fan du kyɪrɛkyɪrɛ

13 Ɪmʊ sʊ fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ dɛ
kɛ fan taa sun kusun, kɛ fan baa fan da sʊ.
Fan nyɛ tamaa lɪɪ ɪbwaarɛ kabwaala mʊ
nɪɪ ee biti ɔ taa sa fanɛ saŋa mʊ nɪɪ Yesu
Krisito ii biti ɔ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ mʊ.
14 Fan waa nbii mʊ nɪɪ bee nu ɪbwaarɛ
asɛ, kɛ fan man taa fanɛ n-yɪɪ waa atɔ
gyaga mʊ nɪɪ fan daa kyɪna fan man nyi
nɪɪ fan waa mʊ.
15 Lɪɪ fɛɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ mʊ maa du
kyɪrɛkyɪrɛ sʊ mʊ, fanɛ gbaa fanɛ fan baa
fan du kyɪrɛkyɪrɛ fanɛ awaasa kpini tɔ.
16 Lɪɪ fɛɛ ɪbwaarɛ ɪ tɔwɛ mʊ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, “Fan baa fan du
kyɪrɛkyɪrɛ, kpalɪ fɛɛ n du kyɪrɛkyɪrɛ
nɪn.”
17 I gyɛ kesintin fɛɛ fan tɪɪ ɪbwaarɛ yɛ
anɛ-Sɛ. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ mɛɛ kɪɪ ansi
tɔ pɔyɪ nɪɪ ɛɛ talɛ ɔkʊmaa nɪmʊ maa mʊ
awaasa. Kanan sʊ fan taa kakyɪna mʊ nɪɪ
kɪ sʊ bɛɛrɛɛ kyɪna dulinyaa tɔ fɛɛ afɔ.

18 Yɛ fen nyi fɛɛ man gyɛ atɔ nyitasa fɛɛ
gbiti abɛɛ suwa, nɪɪ Ɩbwaarɛ taa ka fanɛ
kʊkɔ lɪɪ fanɛ kakyɪna gyaga mʊ nɪɪ fan
bɪɪla lɪɪ fanɛ naana ana asɛ mʊ.
19 Amaa ɪ gyɛ Yesu Krisito nkalan kparɛ
mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn mʊ, nɪɪ ɔ taa ka fanɛ
kʊkɔ. Krisito du nɪn fɛɛ kabʊlʊpʊ mʊ nɪɪ
ɔ man sʊ kʊlɔpanɛ abɛɛ ineesi kʊ mʊ nyɪɪ
sʊ.
20 Pɔyɪ kɛ Ɩbwaarɛ ɪ tʊʊ dulinyaa mʊ,
ɔ wʊla lɛɛ Yesu yɪla fɛɛ o be wu mɔlɪgɛ
fanɛ, nɪɪ fanɛ sʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ kaapʊ saŋa
laalaalʊwɛ nɪmʊ tɔ.
21 Fan bɔla Yesu sʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ o kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ,
nɪɪ ɔ bʊnyaa mʊ mʊ gyii. Ɩmʊ sʊ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ tamaa ɪ bʊ Ɩbwaarɛ
tɔ.
22 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ fan maa bɪya fanɛ asʊ
kasɛ sa kesintin asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ fwɪɪ fanɛ
sʊ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ fan nyɛ kebiti sa fanɛ
bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu mʊ, fan taa kebiti
mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ biti abaa.
23 Ɩbwaarɛ man bɔla kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ
mɛɛ taalɛ kyɪna kakpaa mʊ sʊ kʊʊgɛ fanɛ,
amaa ɔ bɔla mʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ
kakpaa nɪɪ ɪ mɛɛ kyɛɛgɛ mʊ sʊ kʊʊgɛ fanɛ
24 Lɪɪ fɛɛ Asɪn kyanyɪlasa mʊ ɪɪ tɔwɛ yɛ,
Asa kpini be du nɪn fɛɛ afitiri,
nɪɪ bamʊ bʊnyaa kpini du nɪn fɛɛ
afitiri ntʊtʊlɛ.
Afitiri ii wu kɛ ɪmʊ ntʊtʊlɛ mʊ gbaa ɪɪ
kpɪkpaa tɪyɛ,
25 amaa Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʊ bɪrɛ ɪ bʊ tɔ
kakpaa.
Kanɪn asɪn maŋa ɪ gyɛ asɪn danbɪrasa mʊ
nɪɪ ba tɔwɛ sa fanɛ mʊ.

2

1 Ɩmʊ sʊ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi ɪkpa
kʊmaa nɪmʊ sʊ yɛ npɪna yɛ kebunbun
ansi yɛ kayɪɪ basa yɛ kɪtɪɪ kinyita tɔ.
2 Fan biti asɪn danbɪrasa mʊ fɛɛ
nbii pʊpwɛ mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ bee biti
kɪnyapʊ-kyu mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ fan dan fanɛ
kamɔlɪgɛ mʊ tɔ naa lʊwɛ.
3 Lɪɪ fɛɛ fan maa daa kɪɪ nɪɪ fen wu fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ adanbɪrasa ɪ bʊrɔn.

Ɩbwaarɛ asa ba
gya abuu mʊ
nɪɪ ɪ sʊ nkpa

4 Fan ba Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mʊ asɛ. Mʊ ɪ gyɛ
kubuu mʊ nɪɪ kɪ sʊ nkpa, nɪɪ asa ba kina
mʊ, amaa Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ fɛɛ mʊ ɪ bɔla
mʊ ansi.
5 Fanɛ gbaa fanɛ fan gyɛ abuu mʊ nɪɪ
ɪ sʊ nkpa, kɛ fan yɛgɛ ɔ taa fanɛ pɔyɪ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ. Kɛ fan bɔla Yesu
Krisito sʊ fan ba waa Ɩbwaarɛ aseepu
kyɪrɛkyɪrɛ, kɛ fan lɛɛ kayaayu tɔ saraga
mʊ nɪɪ ki gyii Ɩbwaarɛ ansi mʊ sa mʊ.
6 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʊ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
"Fan kɪɪ, n sʊ kɪbɔntɔnbʊlɔntɔ kubuu
kparɛ mʊ nɪɪ n lɛɛ n yii Siyon kɪbɪɪ
sʊ Gyerusalem kadɛ tɔ.
Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʊ gyii
mʊ, man bʊ tɔ o gyii ipeeli."
7 Nɪɪ kubuu mʊ kɪ dagaa sa fanɛ mʊ nɪɪ
fan kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, amaa kɪ man dagaa
sa bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ.
"Kubuu mʊ nɪɪ apɔyɪpʊ ba kina mʊ,
kɪmʊ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu tirisa."
8 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ yɛ
"Kubuu maŋa kɪɪ yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba man
kɔɔlɛ gyii mʊ bee siti,
nɪɪ kɪ bɪla kɪ gyɛ kɪfʊlɛ-buu mʊ nɪɪ kɪ
yɛgɛ nɪɪ bɛɛ lɪɪ tɪyɛ."
Bee siti lɪɪ fɛɛ ba maa man nu abwaarɛsɪn
mʊ, nɪɪ kanɪn nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla ŋmina
yɪla sa bamʊ.
9 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ fan gyɛ asa mʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ, nɪɪ fan gyɛ mu aseepu
mʊ nɪɪ bee gyii kuwura, nɪɪ fan gyɛ
Ɩbwaarɛ ɔsʊwʊlɛ sʊ asa, nɪɪ fan bɪla fan
gyɛ mʊ Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa asa. Mʊ ɪ lɛɛ
fanɛ lɪɪ kitentenbiri tɔ ba mʊ fɪtɪla kparɛ
mʊ tɔ fɛɛ fan ba lɛɛ mʊ awaasa lala mʊ
kaapʊ.
10 Saŋa kʊ tɔ mʊ fan man gyɛ Ɩbwaarɛ
asa, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan gyɛ Ɩbwaarɛ
asa. Saŋa kʊ tɔ mʊ Ɩbwaarɛ man kyɪna
ee wu fanɛ kʊwɛɛ, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ o
wu fanɛ kʊwɛɛ.
11 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan gyɛ
afɔ mʊ nɪɪ fan yaasɛ tɔ loo ndɛndɛmandɛ
tɔ, n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ
lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ kebiti tɔ mʊ nɪɪ kɪɪ kɔ yɛ
ɔkala mʊ.
12 Fan taa kakyɪna danbɪrasa kyɪna yɛ
bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ, halɪɪ
nɪɪ bɛɛ pwɪɪ fanɛ yɛ fan gyɛ alibi awaapʊ
gbaa mʊ, bee biti ba baa bee wu fanɛ
awaasa danbɪrasa, kɛ ba bʊnyaa Ɩbwaarɛ

kakɛ mʊ nɪɪ ee biti ɔ ba talɛ asa awaasa mʊ.

Fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa alʊlʊnpʊ yɛ fanɛ-nyɪrɪpɛ ana

13 Ɔnyɪrɪpɛ sʊ mʊ, fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa anyɪmɪsa alʊlʊnpʊ kʊmaa nɪmʊ. Fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa owura lala mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kumu wuya,
14 yɛ bamʊ nɪɪ o sun fɛɛ ba ba bɪɪtɛ bamʊ nɪɪ ba waa alibi mʊ asʊ, kɛ ba yɪn bamʊ nɪɪ ba waa adanbɪrasa mʊ.
15 Ɩnɪmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti fɛɛ fan taa adanbɪrasa kɪwaa tii asa mʊ nɪɪ ba man nyi sɛhn ɔkpa yɛgɛ ba man nyɛ tɔwɛ amelensi-sɪn.
16 Fan kyɪna fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba gyii bamʊ n-yɪɪ, amaa fan man taa fanɛ n-yɪɪ kigyii mʊ baala waa alibi. Amaa fan kyɪna fɛɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ.
17 Fan taa bɛɛrɛɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ. Fen biti abaa, fanɛ akɔɔlɛ-gyipu. Fan sɪlɛ Ɩbwaarɛ. Fan taa bɛɛrɛɛ sa Owura lala mʊ.
18 Kɪkpaara sʊ ayaafɔlɛ, fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa fanɛ-nyɪrɪpɛ ana kɛ fan nu bamʊ asɛ. Nɪɪ ɪ man gyɛ bamʊ nɪɪ ba bʊrɔn nɪɪ ba bʊpɔɔ mʊ nkʊn, amaa yɛ bamʊ nɪɪ bamʊ amu tɔ ɪ bʊlʊn mʊ gbaa.
19 Fanɛ mʊ nɪɪ fanɛ ansi ɪ dɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ, nɪɪ fan kan yɪlɛ tɔ gyii ɪbasa wu awʊrʊfɔ yɛgɛ fan man waa sɛhn mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ waa fanɛ kusee.
20 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan waa alibi, nɪɪ ɔ nyɛ ɪmʊ kʊsʊ bɪɪtɛ lɪɪ kɪdayɛ sʊ nɪɪ ɔ taalɛ yɪlɛ tɔ mʊ, mɪnɛ kumu ɔkɔn nɪɪ ɔ nyɛ? Amaa nɪɪ fan nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ lɪɪ adanbɪrasa sʊ nɪɪ fan kan yɪlɛ tɔ gyii awʊrʊfɔ lɪɪ ɪmʊ sʊ mʊ, ɪmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ waa fanɛ kusee.
21 Nɪɪ ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ fanɛ, lɪɪ fɛɛ Krisito gbaa gyii awʊrʊfɔ sa fanɛ kɛ fan waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ waa yɪla anɛ mʊ, kanɪn sʊ mʊ fan buu mʊ ayaa tɔ.
22 "Ɔ man waa kilibi kʊ,
nɪɪ npɪna ɪ man bʊ mʊ kɔnɔ tɔ."
23 Saŋa mʊ nɪɪ ba saalɛ mʊ mʊ, ɔ man bwiiyaa asebi mʊ sa. Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ o gyii awʊrʊfɔ mʊ, ɔ man ŋaala bamʊ amaa ɔ taa mʊ n-yɪɪ waa ɔmʊ nɪɪ ɛɛ talɛ kesintin ɔkpa sʊ mʊ abaa tɔ.
24 Krisito gbaa-gbaa ɛɛ kɔɔlɛ anɛ alibi sʊla nɪɪ ba mɔɔ mʊ oyu laasa mʊ sʊ, kɛ ɪ waa fɛɛ anɛ n-yɪɪ i wu sa alibi kɪwaa, kɛ a kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ anɛ ɪkpa i kyiigi. Lɪɪ Krisito akyʊʊkyʊʊ ɪlɔ mʊ sʊ mʊ fan nyɛ kɪkyɛ.
25 Lɪɪ fɛɛ fan daa fen du fɛɛ nbʊlʊpʊ fɔyɪsa, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan bwii ba fanɛ Ɔkpapʊ mʊ nɪɪ ɛɛ kun fanɛ kala ana sʊ mʊ asɛ.

3

Kekili tɔ asɪn

1 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ mʊ, akyɪɪ-kilipu fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa fanɛ-kuli ana. Nɪɪ fan waa kanɪn mʊ fanɛ kɪbaabʊtɔ danbɪrasa mʊ kii biti yɛgɛ bamʊ tɔ akʊ mʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ asɪn mʊ gyii mʊ, ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ kɛ ba kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii. Nɪɪ ɪ man bɪla i tiri fɛɛ fan tɔwɛ asɪn mʊ sa bamʊ.
2 Lɪɪ fɛɛ fanɛ-kuli ana mʊ, bee biti ba wu fanɛ kakyɪna danbɪrasa mʊ yɛ bɛɛrɛɛ mʊ nɪɪ fan sʊ sa abwaarɛsɪn mʊ.
3 Nɪɪ ɪ man gyɛ n-yɪɪ sʊ kɪlɔŋɔ fɛɛ inyini kiŋmina yɛ suwa atɔ suusa fɛɛ ɪkyalagasʊ yɛ agbeeleebi abɛɛ ataa danbɪrasa nɪɪ fen biti fan taa waa fanɛ n-yɪɪ sʊ ɔdan.
4 Amaa fan yɛgɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ mʊ gbaa-gbaa mʊ nɪɪ kɪ gyɛ n-yɪɪ kɪbɪya kasɛ, yɛ nfɛɛrɛ kasɛ kɪdɛ mʊ, ɔ lɛɛ fanɛ ɔdan mʊ nɪɪ i mee nyita kakaakʊ mʊ kaapʊ. Kanɪn ɔdan nɪmʊ ɪ bɔla Ɩbwaarɛ ansi.
5 Lɪɪ fɛɛ dɪdaa akyɪɪ mʊ nɪɪ bee sun Ɩbwaarɛ nɪɪ ba sʊ tamaa mʊ tɔ mʊ, kanɪn ɔkpa nɪmʊ sʊ nɪɪ ba taa waa bamʊ n-yɪɪ ɔdan. Ɩmʊ ɪ gyɛ fɛɛ ba maa bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa bamʊ-kuli ana.
6 Kanan nɪɪ anɛ naana-kyɪɪsa Sara gbaa waa. O nu mu-kuli Abraham asɛ nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ yɛ, "mɛ-nyɪrɪpɛ!" Nɪɪ fan kan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn nɪɪ fan man sʊ kufuu mʊ, fan gyɛ Sara anaana-bii.
7 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ fanɛ anyɪn gbaa, fan su fanɛ-ka ana sʊ fanɛ kekili tɔ, yɛgɛ fan da sʊ fɛɛ akyɪɪ mʊ ba man bʊlʊn fɛɛ fanɛ anyɪn. Kanɪn sʊ fan taa bɛɛrɛɛ sa bamʊ, lɪɪ fɛɛ fanaa akyɪɪ mʊ kpini fen biti fan nyɛ Ɩbwaarɛ kabwaala nkpa atɔ mʊ kpini kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ fan waa kanɪn mʊ, sɛhn mɛɛ yɛ o tii fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔkpa.

Kıdanbırasa kıwaa yɛ kımʋ Awʋrʋfɔ kigyii

8 Mɛ asın mʋ kpini ı gyɛ yɛ, fanɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini fan waa kɔnɔ kʋlʋn kɛ fan wu abaa kʋwɛɛ, kɛ fan biti abaa fɛɛ kenyibi, kɛ fan waa kıdanbırasa sa abaa kɛ fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa abaa.
9 Fan man taa alibi ka alibi kʋkɔ, kɛ fan man taa asebi ka tɛɛla asebi kʋkɔ. Amaa fan kʋlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ taa kusee ka bamʋ kʋkɔ, lıı fɛɛ ınımʋ sʋ nıı Ɩbwaarɛ tıı fanɛ yɛ fan ba waa, kɛ fan ba nyɛ mʋ kusee mʋ.
10 Ɩmʋ sʋ nıı Asınkyan yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ,

"Ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti kakyına danbırasa yɛ kensi-gyii,
kɛ ɔ kyına nkpa tɔ kyɛɛrɛɛ mʋ,

ɔ man yɛgɛ ntɔwɛ libi yɛ atıntınsa ı ba ı lıı mʋ kɔnɔ tɔ.

11 Kanın ɔsa maŋa ɔ yɛgɛ alibi kıwaa kɛ ɔ waa ımʋ nıı ı bʋrɔn.
Ɔ kpan mʋ n-yıı waa kʋtɔ mʋ nıı ii biti ı bıya kayıı yuuli, kɛ ɔ kıtaa tɔ danbırasa.

12 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ɛɛ kıı bamʋ nıı bamʋ ıkpa i kyiigi mʋ sʋ,
nıı ee nu bamʋ kıkʋlɛ saŋa kʋmaa.

Amaa bamʋ nıı bɛ waa alibi mʋ bırɛ, Ɩbwaarɛ biliŋaa mʋ kamaa sa bamʋ."

13 Fɛɛ nıı fanɛ ansi ı payı adanbırasa kıwaa sʋ mʋ, anımʋ ii biti ɔ waa fanɛ alibi abɛɛ?
14 Halıı nıı fan kan gyii awʋrʋfɔ gbaa lıı kıdanbırasa mʋ nıı fan waa sʋ mʋ, fanaa kumu ɔkɔn. Fan man sılɛ bamʋ kɛ fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ n nyita fanɛ.
15 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ fan taa bɛɛrɛɛ lala sa Krisito lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ, kɛ fan bıı fɛɛ mʋ nkʋn ı gyɛ Ɔnyırıpɛ. Saŋa kʋmaa nımʋ fan lɔŋɔ fanɛ n-yıı, kɛ nıı ɔkʋ ba taasɛ fanɛ tamaa mʋ nıı fan sʋ lıı Ɩbwaarɛ tɔ mʋ, kɛ fan nyɛ kɔnɔ sa mʋ.
16 Amaa fan taa bwahn kıwaa yɛ bɛɛrɛɛ lɛɛ bamʋ nnɔ, kɛ ı yɛgɛ fanɛ amu tɔ ɛɛ saaŋɛ fanɛ. Ɩnımʋ ii biti ı yɛgɛ bamʋ nıı bɛɛ tɔwɛ bɛɛ pwıı fanɛ lıı Krisito tɔ kakyına danbırasa mʋ nıı fan bʋ kımʋ tɔ mʋ, be gyii ipeeli.
17 Fɛɛ nıı ı gyɛ Ɩbwaarɛ kebiti fɛɛ fen gyii awʋrʋfɔ kıdanbırasa sʋ mʋ, ı bʋrɔn ı kyɔ fan maa gyii awʋrʋfɔ alibi sʋ.
18 Lıı fɛɛ Krisito gbaa mʋ nıı ɔ maa waa alibi kʋ mʋ, wu sa alibi wuya ana. O wu kılıı kʋlʋn kakpaa sa alibi, kɛ ı lɔŋɔ anaa Ɩbwaarɛ nsana. Ba mɔɔ mʋ kayıı-wʋlɛ tɔ, amaa o bwii kyiŋi kayaayu tɔ ba nkpa tɔ.
19 Nıı o kpee kayaayu tɔ naa tɔwɛ asın sa n-yaayu mʋ nıı Ɩbwaarɛ kıtaa bamʋ tii yıla mʋ.
20 Nıı falɛ n-yaayu nımʋ ı gyɛ bamʋ nıı dıdaa ba kyına waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa Ɩbwaarɛ mʋ. Amaa Ɩbwaarɛ nyɛ kenyiita kyɛɛrɛɛ sa bamʋ saŋa mʋ nıı Nowa salɛ ɔkʋlı lala mʋ. Ɩnımʋ kpini tɔ mʋ, asa kalısa fɛɛ asa aburuwa nkʋn i loo ɔkʋlı mʋ tɔ nıı ba nyɛ kamɔlıgɛ lıı nkyu mʋ tɔ.
21 Nowa saŋa nkyu mʋ ı yılɛ sa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʋ nıı ı mɔlıgɛ fanɛ. Ɩnımʋ ı man gyɛ kekyugyee mʋ nıı ıı fwıı nyımısa n-yıı sʋ ineesi. Amaa Ɩbwaarɛ kekyugyee ı gyɛ nfɛɛrɛ mʋ nıı ıı yɛgɛ nıı an nyɛ kɔkɔlɔ sʋ kıda sa Ɩbwaarɛ. Nıı ıı mɔlıgɛ anɛ lıı Yesu Krisito kelewu kyiŋi mʋ sʋ.
22 Yesu bwii kyʋn sʋsʋ naa kyına Ɩbwaarɛ gyisa sʋ, nıı Ɩbwaarɛ nbɔɔ yɛ sʋsʋ awuragyi yɛ alʋlʋnpʋ kpini ba bʋ mʋ kasɛ.

4

Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ sʋ nkpa

1 Lıı fɛɛ Yesu maa gyii awʋrʋfɔ mʋ n-yıı tɔ sʋ mʋ, ımʋ sʋ fanɛ gbaa fanɛ fan taa kanın nfɛɛrɛ mʋ waa fanɛ n-yıı ɔlʋn. Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ taa mʋ n-yıı sa awʋrʋfɔ mʋ, alibi ı man bıla ı sʋ ɔlʋn mʋ sʋ.
2 Ɩmʋ sʋ lıı ndaga ıı sʋ ii kpee mʋ, fan man bıla taa fanɛ n-yıı waa fanɛ kayıı-wʋlɛ kebiti, amaa fan waa kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti.
3 Dıdaa mʋ fan nyita saŋa waa atɔ mʋ nıı bamʋ nıı ba man nyi Ɩbwaarɛ ba waa mʋ. Fan taa ineesi waa fanɛ n-yıı, fan waa kıbʋrʋkɔɔnɛ, yɛ kata-bʋʋ, yɛ kıgyaŋɛ-gyii yɛ kıbʋʋ libi, yɛ kıbaabʋtɔ gyaga yɛ ıdakpa kusun.
4 Ɩmʋ sʋ i kyinkyin bamʋ nıı ba man nyi Ɩbwaarɛ mʋ fɛɛ fan man bıla fan tii

bamʋ sʋ fɛn waa kanɪn kɪbaabʋtɔ gyaga
mʋ. Kanan sʋ ba saalɛ fanɛ.
5 Amaa bee biti ba ba lɛɛ bamʋ kɔnɔ lɪɪ
atɔ libi mʋ nɪɪ ba waa falɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ
nɪɪ ɔ tɛɛ wʋla kʋʋla ee gyoo, kɛ o gyii asa
kɪɪsa yɛ alewupu mʋ asɪn.
6 Kpalɪ ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ Yesu Krisito naa
tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa alewupu mʋ.
Lewu mʋ nɪɪ ba wu mʋ, ɪ gyɛ kʋpwɛ mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ bun bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ, amaa
Yesu asɪn mʋ ii biti ɪ yɛgɛ bamʋ kala
ana ba kyɪna nkpa tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bʋ tɔ mʋ.
7 Atɔ kʋmaa nɪmʋ laalaalʋwɛ i tiri tɔ.
Ɩmʋ sʋ fan baa fan da sʋ, kɛ fan kɪtaa fanɛ
n-yɪɪ, kɛ fan taalɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.
8 Ɩnɪmʋ kpini tɔ mʋ, fan biti abaa fanɛ
nkɔlɔ tɔ, lɪɪ fɛɛ kebiti kɪɪ yɛgɛ nɪɪ bee bun
ansi bɛɛ lɪɪ alibi kpini sʋ.
9 Kɛ fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔlɛ abaa kɪfɔ
fanɛ akpaara sʋ, yɛgɛ fan man kɔlɪtɛ.
10 Ɩbwaarɛ sa ɔkʋmaa nɪmʋ kab-
waarɛ-sun tɔ kakɛɛ kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ. Nɪɪ
ɪ dagaa fɛɛ ɔkʋmaa nɪmʋ maa kɪɪ kakɛɛ
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa mʋ mʋ sʋ, kɛ ɔ taa
kyɛ mʋ bɪrɪsa ana tɔ.
11 Fɛɛ nɪɪ ɔkʋ lɛɛ ɪ gyɛ asɪn kɪtɔwɛ mʋ,
ɔ tɔwɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ asɪn. Fɛɛ
nɪɪ ɔkʋ lɛɛ ɪ gyɛ o sun asa mʋ, ɪ dagaa fɛɛ
ɔ taa ɔlʋn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa mʋ mʋ
kpini kyɛ tɔ, kɛ ɪ yɛgɛ asa ba bɔla Yesu
Krisito sʋ yɪn Ɩbwaarɛ atɔ kpini tɔ. Mʋ
Ɩbwaarɛ maŋa nkʋn ɪ dagaa ayɪn-bi yɛ
ɔlʋn lɪɪ nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ naa fʋʋ saŋa mʋ
nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa. Amen!

Awʋrʋfɔ kigyii lɪɪ Krisito kibuu sʋ

12 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan man
yɛgɛ i kyinkyin fanɛ fɛɛ awʋrʋfɔ kʋtʋʋ
tɔ kɪɪ mʋ nɪɪ fen wu falɛ mʋ, ɪ gyɛ kʋtɔ
pʋpwɛ mʋ nɪɪ kɪɪ ba fanɛ sʋ.
13 Amaa fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii fɛɛ
fan maa gyii Yesu Krisito awʋrʋfɔ mʋ ɪkʋ.
Ɩnɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ fan nyɛ kensi-gyii tii sʋ
saŋa mʋ nɪɪ Yesu ii biti ɔ ba yɛ mʋ bʋnyaa
mʋ.
14 Nɪɪ asa bɛ kan bɛɛ saalɛ fanɛ fɛɛ
fan maa gyɛ Krisito abuupu sʋ mʋ, kumu
ɔkɔn ɪ gyɛ fanɛ lɛɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ
Kayaayu yɛ mʋ bʋnyaa mʋ ɪ gyan fanɛ
sʋ.
15 Amaa fan man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkʋ o gyii
awʋrʋfɔ fɛɛ ɔ gyɛ asa ɔmɔɔpʋ abɛɛ oyu
abɛɛ asɪn libi ɔwaapʋ abɛɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ taa
mʋ kɔnɔ ɛɛ waa asa asɪn tɔ.
16 Amaa nɪɪ fan kan gyii awʋrʋfɔ fɛɛ fan
maa gyɛ Krisito abi sʋ mʋ, fan man yɛgɛ
ɪ waa fanɛ ipeeli. Amaa fan taa afwaala
nkʋn sa Ɩbwaarɛ fɛɛ Krisito kɪtɪɪ kɪ maa
gyan fanɛ sʋ.
17 Saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti o gyii asa
asɪn mʋ ɪɪ fʋʋ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti o piili
katalɛ mʋ lɪɪ mʋ asa sʋ. Nɪɪ ɔ kan ee biti
o piili lɪɪ mʋ asa sʋ falɛ mʋ, bamʋ nɪɪ bee
kina abwaarɛsɪn mʋ kunu mʋ, nɛnɛ nɪɪ ii
biti ɪ baa i du sa bamʋ?
18 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʋ
ɪ tɔwɛ yɛ,

"Fɛɛ nɪɪ ɪ kan ɪ bʋlʋn sa bamʋ nɪɪ bamʋ
ɪkpa i kyiigi gbaa ba nyɛ kamɔlɪgɛ
mʋ,
nɛnɛ nɪɪ ii biti ɪ baa i du sa bamʋ nɪɪ
ba man sɪlɛ Ɩbwaarɛ nɪɪ bɛɛ waa
alibi mʋ?"

19 Ɪmʋ sʋ bamʋ nɪɪ bee gyii awʋrʋfɔ
Ɩbwaarɛ kebiti sʋ mʋ, ba kyaga sʋ bɛɛ
waa ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn, kɛ ba taa bamʋ n-yɪɪ
waa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tʋʋ bamʋ mʋ abaa
tɔ, lɪɪ fɛɛ mʋ ɪɪ tɔwɛ asɪn nɪɪ ɔ mɛɛ laaŋɛ.

5

Kɪkaapʋ sa Krisito akɔɔlɛ-gyipu abɪlɪsa

1 Nbɪɪnbɪɪ mʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ mɛ,
Pita gbaa n gyɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu
ɔbɪlɪsa mʋ, nɪɪ mi ansi i wu kanan mʋ nɪɪ
Yesu Krisito wu awʋrʋfɔ, nɪɪ n biti n nyɛ
mʋ bʋnyaa mʋ nɪɪ ki biti kɪ ba lɛɛ kaapʋ
mʋ, n tɔwɛ n sa fanɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba bʋ
fanɛ tɔ mʋ yɛ,
2 n kʋlɛ fanɛ gaa fɛɛ, fan kɪɪ Ɩbwaarɛ
asa mʋ nɪɪ ɔ taa waa fanɛ abaa tɔ mʋ
sʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ atɔbwaaya ɔkpapʋ
ɪɪ kɪɪ atɔbwaaya sʋ mʋ. Nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ
ba nyan fanɛ, amaa fan kɪɪ bamʋ sʋ lɪɪ
fanɛ nkɔlɔ tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti mʋ. Fan man waa fɛɛ fan sʋ fen
biti afulee, amaa fan waa kanɪn taa sun
Ɩbwaarɛ.
3 Fan man gyii kuwura bamʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa ba waa fanɛ abaa tɔ mʋ sʋ,
amaa fan yɛgɛ fanɛ awaasa ɪ baa ɪ gyɛ
bamʋ atɔ bɪɪlasa.
4 Nɪɪ fɛɛ Ɔkpapʋ Ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
Yesu Krisito mʋ kan paatɛ lɪɪ ba mʋ, fen

biti fan nyɛ mʊ bʊnyaa kuwura-wʊrʊ mʊ nɪɪ ki mee nyita mʊ.

Kɪkaapʊ sa ayaafɔlɛ

5 Fɔɔ fanɛ ayaafɔlɛ yɛ abite, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan bɪya fanɛ
n-yɪɪ kasɛ sa abɪlɪsa mʊ. Kɛ fanɛ kpini
fan bɪya fan n-yɪɪ kasɛ sa abaa, lɪɪ fɛɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,
"Ɪbwaarɛ ii tii bamʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ bamʊ
n-yɪɪ mʊ ɔkpa,
amaa ɛɛ taa bɛɛrɛɛ ɛɛ sa bamʊ nɪɪ bɛɛ
bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ mʊ."

6 Ɪmʊ sʊ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa
Ɔlʊnpʊ Ɪbwaarɛ, kɛ ɔ kʊsaa fanɛ sʊsʊ
saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ tɔ.
7 Fan taa fanɛ asɪn tirisa kpini naa tʊʊ
mu ansi tɔ, lɪɪ fɛɛ fanɛ asɪn i tiri mʊ.
8 Fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ, yɛgɛ fan da
sʊ. Fanɛ okisipu, Sɪtaanɛ mʊ, ɔ naa ɛɛ
kyaabɔɔ fɛɛ kuntun mʊ nɪɪ ee biti ɔkʊ ɔ
kɪtaa wɛ.
9 Fan tii mʊ ɔkpa, kɛ fan yɪlɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken. Lɪɪ fɛɛ fen nyi fɛɛ
fanɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba bʊ
dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa mʊ gbaa bee wu
awʊrʊfɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ fen wu falɛ.
10 Amaa fan kan gyii awʊrʊfɔ saŋa
gbɛrɛɛ kamaa mʊ, nɪɪ fan naa Yesu Krisito
fan maa gyɛ kʊkʊlʊn sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ
kabwaala wuya mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ fɛɛ fan
ba nyɛ mʊ bʊnyaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ tɔ kakpaa
mʊ, ee biti ɔ kʊsaa fanɛ yɪlɛ, kɛ ɔ waa
fanɛ gin, kɛ ɔ waa fanɛ ɔlʊn tɔ, kɛ fan
nyɛ ɔyɪlɛkpa.
11 Mʊ Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ ɔlʊn tɔ kpini ɔlʊn
wuya lɪɪ nbɪɪnbɪɪ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ
man sʊ ɔkaa. Amen!

Laalaalʊwɛ asɪn

12 Anɛ bɪrɪsa Silifanu ɪ kyɛ mɛ tɔ nɪɪ
n kyʊrɔɔ fanɛ ɔwʊlɛ dɛɛ nɪɪ mʊ. Ɔ gyɛ
kesintin ɔkɔɔlɛ-gyipu. N kyʊrɔɔ n waa
fanɛ aniya tɔ, nɪɪ n tɔwɛ n kaapʊ tɔ
fɛɛ ɪnɪmʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ
kesintin. Kanɪn sʊ fan yɪlɛ tɔ kenken.
13 Akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ
Babilon fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ fanɛ mʊ,
bɛɛ fwaala fanɛ. Nɪɪ mɛ kɪyaafɔlɛ Maki
gbaa ɪɪ fwaala fanɛ.
14 Fan taa kebiti lala fwaala abaa.
Fanɛ kpini mʊ nɪɪ fan naa Krisito fan
gyɛ kʊkʊlʊn mʊ, fan kyɪna yɛ kayɪɪ yuuli
tɔ.

Ɔwʊlɛ nyɔsapʊ mʊ nɪɪ Pita
kyʊrɔɔ naa sa ɪbwaarɛ asa

Afwaala

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Simon Pita, mʊ nɪɪ
n gyɛ Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ yɛ osunpu
mʊ asɛ. N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sʊ n sa
fanɛ mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii, nɪɪ
fan nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kparɛ fɛɛ anɛ lɛɛ mʊ.
Kɪkɔɔlɛ-gyii kɪnɪmʊ kɪ lɪɪ anɛ ɪbwaarɛ yɛ
Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu Krisito mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i
kyiigi.
2 Lɪɪ fɛɛ fan maa nyi ɪbwaarɛ yɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu sʊ mʊ, n kʊlɛ fɛɛ fan
nyɛ kakyɪna danbɪrasa yɛ kɔkɔlɔ yuuli
kʊkyɔ tii sʊ.

Fan dan fanɛ
kabwaarɛ-sun tɔ

3 ɪbwaarɛ ɔlʊn kparɛ sʊ mʊ, ɔ sa anɛ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ki tiri anɛ kɛ a taalɛ
kyɪna kakyɪna danbɪrasa mʊ nɪɪ i gyii
ɪbwaarɛ ansi lɪɪ anɛ kinyi mʊ nɪɪ an nyi
ɪbwaarɛ mʊ sʊ. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ bɔla
mʊ bʊnyaa yɛ mu keduli danbɪrasa sʊ tɪɪ
anɛ.
4 Lɪɪ falɛ sʊ mʊ ɔ sa anɛ kakɛɛ kparɛ
mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ fɛɛ ee biti ɔ sa
anɛ mʊ. Lɪɪ kakɛɛ nɪmʊ sʊ mʊ, an nyɛ
taa anɛ n-yɪɪ waa mʊ ɪbwaarɛ keduli mʊ
tɔ, kɛ a lɛɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ nkɔlɔ biti mʊ nɪɪ
ɪ gyɛ atɔ gyɔɔsa dulinyaa nɪmʊ tɔ.
5 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ fan kpan fanɛ n-yɪɪ
nyɛ kɪdanbɪrasa tii fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ,
kɛ fan taa kinyi tii kɪdanbɪrasa mʊ sʊ,
6 nɪɪ kinyi mʊ nɪɪ fan sʊ mɔɔ mʊ, fan
taa n-yɪɪ kɪkɪta tii sʊ, nɪɪ n-yɪɪ kɪkɪta mɔɔ
mʊ, fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ nɪɪ fan nyɛ
kenyiita yɪlɛ tɔ mʊ, fan nyɛ kabwaarɛ-sun
danbɪrasa.
7 Lɪɪ kabwaarɛ-sun danbɪrasa sʊ mʊ,
fan taa kinyi-bii kyɪna yɛ abaa, nɪɪ
kinyi-bii mɔɔ mʊ, fan biti abaa.
8 Fɛɛ nɪɪ atɔ nɪmʊ kpini ɪ bʊ fanɛ
kakyɪna tɔ kʊkyɔ mʊ, ɪɪ kyɛ fanɛ tɔ. Nɪɪ
lɪɪ fanɛ kinyi anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ
mʊ, ɪɪ yɛgɛ fan baa fan gyɛ asa mʊ nɪɪ
fan sʊ kyaarɛ yɛgɛ fɛn waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ
dagaa.
9 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man nyɛ falɛ
atɔ nɪmʊ mʊ gyɛ gyaatanapʊ nɪɪ mu ansi
ɪ man kɪɪ kata-kata. Nɪɪ ɔ tan sʊ fɛɛ Yesu
Krisito fwɪɪ mʊ dɪdaa alibi mʊ nɪɪ ɔ kyɪna
waa mʊ.
10 Kanɪn sʊ mʊ, mɛ bɪrɪsa ana
akɔɔlɛ-gyipu fan kpan fanɛ n-yɪɪ waa atɔ
mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fanɛ nɪɪ ɪbwaarɛ tɪɪ
nɪɪ ɔ lɛɛ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʊ, fan
mɛɛ yɛ fan siti kɛ fan lɪɪ tɪyɛ.
11 Nɪɪ falɛ ɔkpa nɪmʊ sʊ mʊ, ɪbwaarɛ ii
biti ɔ kɔɔlɛ fanɛ abaa anyɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ
yɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu Krisito sʊsʊ
kuwura-gyii mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ
tɔ.

Pita tɔwɛ mu kelewu asɪn

12 N nyi fɛɛ fan wʊla fan nyi ɪmʊ kpini,
nɪɪ fan yɪlɛ kesintin asɪn mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ
gyii mʊ tɔ kenken. Amaa i tiri fɛɛ n bɪla
nyiŋi fanɛ falɛ atɔ nɪmʊ saŋa kʊmaa.
13 N maa san n tɛ nkpa tɔ falɛ mʊ, ɪ
dagaa n maa nyiŋi fanɛ asɪn nɪmʊ n sʊ
n da fanɛ n kyiŋi.
14 Lɪɪ fɛɛ n nyi mɛ nkɛ ɪ man bɪla ɛɛ kyɔ
kasɛ sʊ nfɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito lɛɛ kaapʊ mɛ mʊ.
15 Nɪɪ n biti n kpan mɛ n-yɪɪ ɔkpa
kʊmaa sʊ kɛ mi lewu kamaa mʊ, fan taalɛ
nyiŋi atɔ nɪmʊ saŋa kʊmaa.
16 Nɪɪ a maa tɔwɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ɔlʊn yɛ mu kibwii-ba mʊ asɪn mʊ,
ɪ man gyɛ atɪntɪnsa asɪrɪkpan nɪɪ an taa
tɔwɛ fanɛ asɪn mʊ. Amaa anɛ gbaa-gbaa
anɛ ansi i wu mʊ bʊnyaa kparɛ mʊ.
17 Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ nyɛ bɛɛrɛɛ yɛ
bʊnyaa lɪɪ Ɔsɛ ɪbwaarɛ asɛ mʊ an bʊ
tʊtɔ. Saŋa maa nɪɪ an nu Ɔlʊnpʊ ɪbwaarɛ
ɔbʊlɛ maa tɔwɛ yɛ "Ɔnɪmʊ nkʊn ɪ gyɛ
mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa, mʊ nɪɪ ɔ bɔla mi
ansi."
18 Anɛ gbaa-gbaa anɛ a nu falɛ ɔbʊlɛ
maŋa maa lɪɪ sʊsʊ, saŋa mʊ nɪɪ an bʊ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɛ, ɪbwaarɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ
mʊ.
19 Ɪmʊ sʊ anɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ an wu
fɛɛ asɪn mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ ba tɔwɛ
yɪla mʊ, an kɔɔlɛ ɪmʊ gyii kesintin. Kɛ
fan kpan fanɛ n-yɪɪ kɪtaa ɪmʊ tɔ yɛ ɔdan.
Lɪɪ fɛɛ ki du nɪn fɛɛ fɪtɪla mʊ nɪɪ kɪ kɪɪ
kitentenbiri tɔ, taa naa fʊʊ fɛɛ kɪbwayɪkɛ

asɛ, saŋa mʊ nɪɪ nyenyenfuu kikyikpebi (sanbunkyu) kii biti kɪ ŋalɪgɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ.
20 Ɪnɪmʊ kpini kamaa mʊ, ɪ dagaa fan maa nu kasɛ fɛɛ, Ɪbwaarɛ asɪn tɔwɛ yɪla sa mʊ, ɪ man gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ gbaa-gbaa nfɛɛrɛ tɔ asɪn.
21 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ asɪnlɛɛ tɔwɛsa mʊ, ɪ man lɪɪ nyɪmɪsa kebiti tɔ nɪn, amaa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ i sa bamʊ, nɪɪ ba tɔwɛ abwaarɛsɪn mʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ.

2

Atɪntɪnsa abwaarɛsɪn akaapʊpʊ

1 Amaa dɪdaa mʊ antɪŋɛsa wuya ana ba kyɪna ba bʊ Ɪsɪrayɪ asa tɔ, nɪɪ kanɪn gbaa nɪɪ atɪntɪnsa akaapʊpʊ bee biti ba baa ba bʊ fanɛ tɔ. Nɪɪ bee biti ba ba kaapʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪ man gyɛ kesintin yɛgɛ ii nyita asa mʊ nɪɪ bee buu kanɪn kɪkaapʊ mʊ. Kɛ ba kina Ɔnyɪrɪpɛ mʊ nɪɪ ɔ mɔlɪgɛ bamʊ, kɛ bamʊ kinyita mʊ ki bwii ba bamʊ sʊ opula tɔ.
2 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, akɔɔlɛ-gyipu mʊ gaalaagaa bee biti ba buu bamʊ kɪbaabʊtɔ gyaga nɪmʊ sʊ. Lɪɪ bamʊ kɪbaabʊtɔ gyaga maŋa sʊ mʊ, asa mʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii mʊ bee biti ba tɔwɛ asɪn libi gyaga kesintin ɔkpa mʊ sʊ.
3 Lɪɪ kensi payɪ libi atɪntɪnsa akaapʊpʊ nɪmʊ bee biti ba taa kanyaasɪn ɔkpa sʊ pɪna fanɛ biti afulee. Amaa bamʊ ɔtalɛpʊ wʊla waa siriya lɪɪ koo dɪdaa o gyoo bamʊ. Nɪɪ ba mɛɛ taalɛ lɪɪ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ bamʊ onyitapu mʊ abaa tɔ.
4 Fɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ nbɔɔ mʊ nɪɪ ba waa alibi mʊ kʊsʊ kɪbɪɪtɛ, amaa nɪɪ ɔ taa bamʊ tʊʊ waa awʊrʊfɔ kamandɛ, katɪn mʊ nɪɪ o ŋmina bamʊ waa kitentenbiri ɔbɔ bunkyinsa tɔ, ba dɛ ba gyoo Kakɛ talɛsa lala mʊ.
5 Fɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ dɪdaa abi mʊ nɪɪ ba waa alibi mʊ kʊsʊ kɪbɪɪtɛ, amaa nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ nkyu n bɔla gyii kasɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba man nu Ɪbwaarɛ asɛ mʊ. Asa mʊ nɪɪ ɔ mɔlɪgɛ mʊ ɪ gyɛ Nowa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ ɪkpa kyiigisa mʊ asɪn, yɛ asa asunɔ akʊ.
6 Fɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ alibi awaapʊ mʊ nɪɪ ba bʊ Sodom yɛ Gomora ndɛ lala mʊ tɔ kʊsʊ bɪɪtɛ, amaa ɔ yɛgɛ fʊlɔn dɛɛ bamʊ biliŋi ndaara, kɛ ɪ waa sɪnkaala sa kamaa tɔ alibi awaapʊ.
7 Nɪɪ Ɪbwaarɛ mɔlɪgɛ Loti mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ lɪɪ asa mʊ kɪbaabʊtɔ gyaga yɛ kumu tɔ ɔlʊn mʊ sʊ.
8 (Nɪɪ Loti gyɛ nyɪmɪsa danbɪrasa mʊ nɪɪ ɔ tɛ alibi awaapʊ mʊ tɔ kakɛ kʊmaa ee wu yɛgɛ ee nu asɪn libi mʊ nɪɪ bɛɛ waa, nɪɪ ɪ yɛgɛ mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ nɪɪ mʊ kala sɪlɛ mʊ asɛ.)
9 Ɪnɪmʊ kpini ɪɪ kaapʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ nyi kanan mʊ nɪɪ ee biti ɔ mɔlɪgɛ asa mʊ nɪɪ bee nu mʊ asɛ lɪɪ bamʊ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ, kɛ ɔ yɛgɛ alibi awaapʊ mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ yɪla naa fʊʊ Kakɛ talɛsa mʊ akɛ.
10 Fɔnfɔn bamʊ nɪɪ ba taa bamʊ n-yɪɪ sa kɪgyagaa abɛɛ kɔkɔlɔ biti nɪɪ ba man taa Ɪbwaarɛ ɔlʊn tɪɪ sɛhn mʊ.

Falɛ atɪntɪnsa akaapʊpʊ banɪmʊ ba man sʊ kufuu, nɪɪ ba yɪlɛ tɔ bɛɛ saalɛ bamʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa bamʊ bʊnyaa mʊ.
11 Nɪɪ halɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ nɪɪ ba sʊ ɔlʊn gaa ba kyɔ atɪntɪnsa akaapʊpʊ anɪmʊ gbaa ba mɛɛ pwɪɪ bʊnyaa wuya ana mʊ Ɪbwaarɛ ansi tɔ.
12 Amaa falɛ atɪntɪnsa akaapʊpʊ anɪmʊ awaasa a du nɪn fɛɛ atɔbwaaya kpensa mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ bamʊ fɛɛ asa ba kɪtaa kɛ ba mɔɔ. Ba sʊ asebi bɛɛ sa kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ be mee nu kasɛ. Ɪbwaarɛ ii biti ɔ mɔɔ bamʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ asa bɛɛ mɔɔ atɔbwaaya kpensa mʊ.

13 Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa bamʊ alibi bwii ka bamʊ akɔ. Bamʊ asɛ mʊ kɪlandɛ sʊ alibi kɪwaa ɪ gyɛ bamʊ kayɪɪ-wʊlɛ kensi-gyii. Halɪɪ ba maa san ba bʊ bamʊ nɪpɪna yɛ kɪgyagaa kigyii ɪkpa sʊ mʊ, ɪ gyɛ ipeeli yɛ ŋaabaa sa bamʊ fɛɛ ba maa ba tii fanɛ sʊ bee gyii mʊ.
14 Nɪɪ be mee wu ɔkyɪɪ bɛɛ kyʊn, nɪɪ kɪbʊrʊkɔɔnɛ kɪwaa ii gyii bamʊ ansi. Bɛ yɛgɛ bamʊ nɪɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man bʊlʊn mʊ bɛɛ waa alibi. Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bɔla bamʊ nkɔlɔ tɔ ɪ gyɛ kensi payɪ libi. Ɪnɪmʊ sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʊ asʊ.
15 Nɪɪ ba yɛgɛ ɔkpa kyiigisa mʊ, nɪɪ ba fɔyɪ naa taa Bewo mu-bii Balaam ɔkpa sʊ. Balaam kyɪna ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ, nɪɪ mu kebiti ɪ gyɛ fɛɛ ɔ nyɛ afulee lɪɪ alibi kɪwaa tɔ.

16 Amaa mu kuruma mʋ gya mʋ. Mu
kuruma mʋ tɔwɛ mʋ asɛ fɛɛ nyɪmɪsa, nɪɪ
i tii Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Balaam abʋnpʋ-sɪn
mʋ ɔkpa.
17 Falɛ atɪntɪnsa akaapʋpʋ anɪmʋ ba du
nɪn fɛɛ atiribo mʋ nɪɪ ɪ man sʋ nkyu yɛ
abwaarɛ-wʋlɛ mʋ nɪɪ afuu a sʋ ɪmʋ a naa.
Bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ kitentenbiri ɔbɔ
bunkyinsa yɪla.
18 Ba sʋ alala-sɪn ntɔwɛ mʋ nɪɪ sɛhn
man bʋ ɪmʋ tɔ bɛɛ kaapʋ bamʋ n-yɪɪ.
Nɪɪ ba sʋ kayɪɪ-wʋlɛ kebiti mʋ nɪɪ kɪ gyɛ
kɪgyagaa bɛɛ tʋʋ bamʋ tɔ bɛɛ kɪɪ, kɛ ba
nyɛ waa alibi mʋ nɪɪ ba daa kyɪna bɛɛ
waa nɪɪ ba sɪlɛ lɪɪ ɪmʋ tɔ mʋ.
19 Atɪntɪnsa akaapʋpʋ mʋ ba da bamʋ
nkɔlɔ sʋ sa asa mʋ yɛ bee biti ba yɛgɛ
ba nyɛ bamʋ n-yɪɪ, yɛgɛ bamʋ gbaa-gbaa
bamʋ ba gyɛ anyɛ sa bamʋ asun libi. Lɪɪ
fɛɛ nyɪmɪsa gyɛ kɪnyɛ sa kʋtɔ kʋmaa mʋ
nɪɪ i gyii mu kumu.
20 Fɛɛ ba maa ba bɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu Krisito, nɪɪ ba yɛgɛ atɔ
mʋ nɪɪ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɛɛ waa alibi
kɪwaa dulinyaa nɪmʋ tɔ, nɪɪ ba kan bɪla
bwii naa loo ɪmʋ tɔ mʋ, ɪɪ nyɛ bamʋ sʋ
ɔlʋn ɪ kyɔ kakyɪna dɪdaa mʋ nɪɪ ba daa
ba bʋ kɪmʋ tɔ mʋ.
21 Naafɔɔ ii biti ɪ baa ɪ bʋrɔn sa bamʋ
gaa fɛɛ ba maa man bɪɪ ɔkpa kyiigisa mʋ,
ɪ kyɔ fɛɛ ba maa bɪɪ kɪmʋ, nɪɪ ba bɪla bwii
kamaa lɪɪ Ɩbwaarɛ nbara kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
nɪɪ ba taa sa bamʋ mʋ sʋ.
22 Ɩmʋ sʋ ɪ ba kanɪn sa bamʋ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ aŋasan mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "Gyoonɔ
bwii naa taa mʋ ɪkpalagɛ gyii" nɪɪ "Kuuri
mʋ nɪɪ ba gyee mʋ mʋ, bwii naa dɛ biliŋi
kɪdɪpɔɔ tɔ" mʋ, ɪ gyɛ kesintin.

3

Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kibwii-ba
Kakɛ mʋ

1 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, ɔwʋlɛ
nɪmʋ ɪ gyɛ mɛ Pita ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ
n kyʋrɔɔ n sʋ n sa fanɛ. Nɪɪ mɛ ɪwʋlɛ mʋ
kpini tɔ mʋ, n sʋ n nyiŋi fanɛ n da fanɛ n
kyiŋi lɪɪ falɛ atɔ kpini sʋ.
2 N biti fɛɛ fan nyiŋi asɪn mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ba tɔwɛ
yɪla lɪɪ koo dɪdaa, yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ kɔnɔsa mʋ nɪɪ ɔ taa bɔla
asunpu mʋ sʋ sa fanɛ mʋ.
3 Ɩmʋ nɪɪ ɪ gyankpaa ɪmʋ kpini tɔ mʋ ɪ
gyɛ yɛ, fan baa fan nyi fɛɛ nkɛ laalaalʋwɛ
mʋ tɔ mʋ aŋmasɛpʋ mʋ nɪɪ ba buu bamʋ
kayɪɪ-wʋlɛ kebiti mʋ bee biti ba ba ŋmasɛ
fanɛ.
4 Bee biti ba taasɛ yɛ, "Yɛ fan tɔwɛ yɛ ee
biti o bwii ba, ɔ bʋ fɪnɛ? Lɪɪ koo saŋa mʋ
nɪɪ anɛ naana ana ba wu mʋ, atɔ kpini ɪ
dan san i du nɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ i du lɪɪ
saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tʋʋ dulinyaa mʋ."
5 Amaa ba kɪɪ ansi nɪn kina kesintin
maŋa lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kɔnɔ tɔ asɪn sʋ nɪɪ
sʋsʋ yɛ kasɛ ba, nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ kasɛ lɪɪ
nkyu tɔ, nɪɪ nkyu sʋ nɪɪ ɔ bɔla waa kasɛ.
6 Nɪɪ kanɪn nkyu kʋlʋn maŋa nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa muuri nyita dɪdaa dulinyaa
mʋ.
7 Amaa kanɪn Ɩbwaarɛ kɔnɔ tɔ asɪn
kʋlʋn maŋa nɪɪ ɔ taa kʋʋla nbɪɪnbɪɪ sʋsʋ
yɛ kasɛ yɪla, nɪɪ ɪ dɛ i gyoo fʋlɔn mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ dɛɛla sa Kakɛ talɛsa ɔ taa nyita
asa mʋ nɪɪ be mee nu mʋ asɛ mʋ.
8 Amaa mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ,
fan man tan kʋtɔ kʋlʋn nɪmʋ sʋ. Lɪɪ
fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ asɛ bɪrɛ, kakɛ kʋlʋn
gyɛ mʋ asɛ fɛɛ nsu kagbɪn, nɪɪ nsu kagbɪn
mɔɔ gyɛ mʋ asɛ fɛɛ kakɛ kʋlʋn.
9 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ man sʋ mʋ asɪn mʋ nɪɪ ɔ
da mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɪla mʋ ɛɛ kpɪɪ kasɛ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ akʋ bɛ fɛ ɪmʋ nfɛɛrɛ mʋ.
Amaa ɔ sʋ kenyiita sa fanɛ, nɪɪ ee biti fɛɛ
ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ lɪɪ mu
alibi tɔ, lɪɪ fɛɛ o mee biti ɔkʋ maa nyita.
10 Amaa Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ Kakɛ mʋ nɪɪ
Yesu Krisito ii biti ɔ ba mʋ ii biti i purigi
asa fɛɛ oyu maa ba mʋ. Kɛ sʋsʋ ɔ nyaa yɛ
ɔlanba, kɛ fʋlɔn ɔ dɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
kɪ bʋ sʋsʋ kpini, kɛ kasɛ yɛ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nɪɪ kɪ bʋ kɪmʋ sʋ mʋ ɪ ba ɪ dɛ kɪkpan
yɛgɛ sɛhn man bʋ kɪmʋ sʋ.
11 Nɪɪ falɛ ɔkpa nɪmʋ sʋ nɪɪ atɔ kpini ii
biti i nyita mʋ, nɛnɛ asa nɪɪ ɪ dagaa fan
bɪla fan du? Ɩ dagaa fan kyɪna kakyɪna
kyɪrɛkyɪrɛ yɛ kabwaarɛ-sun tɔ.
12 Lɪɪ fɛɛ fan maa kɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ
kɪba mʋ ɔkpa yɛ kɪ ba bilen falɛ. Kanɪn
kakɛ maŋa nɪɪ fʋlɔn ii biti o nyita sʋsʋ
atɔ, kɛ fʋlɔn mʋ awulawula ɪ ŋalɪgɛ
kanɪn atɔ maŋa.

13 Amaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ da
mʊ kɔkɔlɔ sʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ tɔ mʊ an kɪɪ sʊsʊ
pʊpwɛ yɛ kasɛ pʊpwɛ mʊ nɪɪ ɪkpa i kyiigi
mʊ ɔkpa.
14 Ɩmʊ sʊ mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan kɪɪ ɪnɪmʊ ɔkpa
mʊ, fan kpan fanɛ n-yɪɪ kɛ Ɩbwaarɛ ɔ
man pwɪɪ abɛɛ o wu alibi akʊ fanɛ tɔ, kɛ
keyuula kɪ baa kɪ bʊ faa naa mʊ asɛ.
15 Fan baa fan nyi fɛɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kenyiita mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ, ɪ
gyɛ ɔkpa mʊ nɪɪ ɔ sa fanɛ kɛ fan nyɛ
kamɔlɪgɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ bɪrɪsa
ɔkɔɔlɛ-gyipu Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ sa fanɛ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa mʊ kanyaasɪn
mʊ.
16 Nɪɪ ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ Pɔɔlɪ
kyʊrɔɔ waa mʊ ɪwʊlɛ kpini tɔ, ɪɪ tɔwɛ
asɪn kʊlʊn maŋa. Asɪn akʊ ɪ bʊ mʊ ɪwʊlɛ
mʊ tɔ nɪɪ ɛɛ bʊlʊn sa kasɛ kunu. Nɪɪ ɛɛ
yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba man nyi abwaarɛsɪn
yɛ bamʊ nɪɪ ba man yɪlɛ kɪyaa kʊlʊn sʊ
bee biliŋaa Pɔɔlɪ asɪn mʊ, nɪɪ kanɪn nɪɪ
bee biliŋaa Ɩbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
gbaa. Nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʊ, bee biti kʊsʊ
bɪɪtɛ ba sa bamʊ n-yɪɪ.

Laalaalʊwɛ asɪn

17 Ɩmʊ sʊ mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ,
fan maa wʊla fan nyi falɛ sʊ mʊ, fan baa
fan da sʊ, kɛ fan man yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba
man buu Ɩbwaarɛ nbara mʊ ba pɪna fanɛ
kɛ fan lɪɪ tɪyɛ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
18 Amaa fan kyaga sʊ fen dan
anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu Krisito
kabwaala mʊ tɔ kɛ fan bɪɪ mʊ danbɪrasa.
Mʊ nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ ndaga yɛ saŋa
kʊmaa nɪmʊ. Amen!

Ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ Gyɔn
kyʋrɔɔ naa sa Krisito abuupu

Nkpa Asɪn

1 An kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ Yesu Krisito
mʋ nɪɪ ɔ wʋla ɔ bʋ tɔ lɪɪ npiili asɛ mʋ
asɪn, an sa fanɛ. An nu mʋ asɪn tɔwɛsa,
nɪɪ an wu mʋ, nɪɪ an taa anɛ ansi kɪɪ mʋ,
nɪɪ an taa anɛ abaa mata mʋ. Mʋ ɪ gyɛ
asɪn mʋ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʋ.
2 Yesu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ nkpa mʋ, lɛɛ mʋ
n-yɪɪ ifuli nɪɪ an wu mʋ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ
an gyii ɪmʋ kesintin, nɪɪ an tɔwɛ fanɛ
lɪɪ nkpa kakpaa mʋ nɪɪ ɔ wʋla ɔ bʋ Ɔsɛ
Ɪbwaarɛ mʋ asɛ, nɪɪ ɔ ba lɛɛ mʋ n-yɪɪ ifuli
kaapʋ anɛ.
3 Asɪn mʋ nɪɪ anɛ ansi i wu nɪɪ an
taa anɛ asʋ nu mʋ, ɪmʋ kibonbon nɪɪ an
da an sa fanɛ, kɛ fan ba tii anɛ sʋ lɪɪ
kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn mʋ nɪɪ an sʋ anaa Ɔsɛ
Ɪbwaarɛ yɛ Mu-Bii Yesu Krisito mʋ sʋ.
4 An kyʋrɔɔ ɪnɪmʋ an sa fanɛ nɪn, kɛ
anɛ ansi i gyii gaa.

Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ fɪtɪla

5 Asɪn mʋ nɪɪ an nu lɪɪ Yesu asɛ mʋ,
ɪmʋ nɪɪ an sʋ an tɔwɛ fanɛ falɛ, Ɪbwaarɛ
ɪ gyɛ fɪtɪla nɪɪ kitentenbiri kɪ man bʋ mʋ
tɔ kpini-kpini.
6 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ anaa mʋ an sʋ
kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn, yɛgɛ an san an naa
kitentenbiri tɔ bɪrɛ, an pɪna nɪn lɪɪ anɛ
atɔwɛsa yɛ anɛ awaasa sʋ.
7 Amaa nɪɪ an kan an naa fɪtɪla mʋ tɔ,
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ bʋ fɪtɪla mʋ tɔ bɪrɛ,
ɪmɛɛ ɪmʋ an sʋ kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn yɛ abaa,
kɛ Mu-Bii Yesu Krisito nkalan mʋ ɛɛ fwɪɪ
anɛ lɪɪ alibi kʋmaa nɪmʋ tɔ.
8 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ a man sʋ alibi bɪrɛ,
an pɪna anɛ n-yɪɪ nɪn, nɪɪ kesintin kɪ man
bʋ anɛ tɔ.
9 Nɪɪ an kan lɛɛ anɛ alibi tɔwɛ Ɪbwaarɛ
bɪrɛ, ee biti ɔ taa anɛ alibi kɛɛ anɛ kɛ
ɔ lɔŋɔ anɛ lɪɪ ɪkpa libi kʋmaa nɪmʋ sʋ,
lɪɪ fɛɛ ɔ sʋ kesintin, nɪɪ mʋ asɪn ii du
kyɛɛkyɛɛ.
10 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ an man waa alibi
mʋ, ɪɪ kaapʋ fɛɛ an tɪɪ Ɪbwaarɛ atɪŋɛsa
wuya, nɪɪ mʋ asɪn ɪ man bʋ anɛ tɔ.

2

Yesu anɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ

1 Mi-bii ana danbɪrasa, n kyʋrɔɔ ɪnɪmʋ
n sa fanɛ kɛ fan man nyɛ waa alibi. Amaa
nɪɪ anɛ tɔ ɔkʋ kan waa alibi mʋ, an sʋ
ɔmaatapʋ mʋ nɪɪ ɛɛ kʋlɛ Ɔsɛ mʋ ɛɛ sa
anɛ. Nɪɪ mʋ ɪ gyɛ Yesu Krisito, nɪɪ mʋ
ɪkpa i kyiigi.
2 Mʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ waa
kɔlɔŋɔ ka anɛ alibi kʋkɔ, nɪɪ ɪ man gyɛ
anɛ nkʋn alibi, amaa ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ
bʋ dulinyaa tɔ kpini.
3 Nɪɪ an kan buu Ɪbwaarɛ nbara mʋ nɪɪ
ɔ sa anɛ mʋ, ɪmʋ ɪ yɛgɛ a taalɛ da anɛ
nkɔlɔ sʋ fɛɛ an nyi mʋ.
4 Nɪɪ ɔkʋ kan tɔwɛ yɛ, “N nyi mʋ,” yɛgɛ
ɔ man buu mʋ nbara mʋ, ɔ gyɛ antɪŋɛsa
wuya, nɪɪ kesintin kɪ man bʋ mʋ tɔ.
5 Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o buu mʋ asɪn
tɔwɛsa mʋ, mʋ ɪ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ ee biti
Ɪbwaarɛ kesintin tɔ kyɛɛkyɛɛ. Ɪnɪmʋ falɛ
ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an bɪɪ fɛɛ an bʋ Ɪbwaarɛ asɛ.
6 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ nyɪmɪsa mʋ, dagaa maa kyɪna
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Yesu kyɪna mʋ.

Nbara pʋpwɛ

7 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, man gyɛ
nbara pʋpwɛ nɪɪ n kyʋrɔɔ n sʋ n bɪya
fanɛ, amaa ɪ gyɛ nbara dɪdaa mʋ nɪɪ fan
wʋla nyɛ lɪɪ npiili asɛ saŋa mʋ nɪɪ fan
kɔlɛ gyii mʋ. Nbara dɪdaa nɪmʋ ɪ gyɛ asɪn
mʋ nɪɪ fan wʋla nu mʋ.
8 Amaa ɔkpa kʋ sʋ mʋ, nbara mʋ
nɪɪ n kyʋrɔɔ n sa fanɛ falɛ bɪrɛ gyɛ
kɪpʋpwɛ nɪn, nɪɪ fanaa Krisito fan lɛɛ
kaapʋ fɛɛ ɪ gyɛ nbara pʋpwɛ kesintin. Lɪɪ
fɛɛ kitentenbiri mʋ kɪ tɛɛ kɪɪ kyʋn, nɪɪ
kesintin fɪtɪla mʋ tɛɛ wʋla kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ.
9 Nɪɪ ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ yɛ, ɔ
bʋ fɪtɪla tɔ, yɛgɛ ee kisi mʋ tɔmaa Krisito
osunpu bɪrɛ, ɔ san ɔ bʋ kitentenbiri tɔ, ba
fʋʋ halɪɪ saŋa nɪmʋ.
10 Nɪɪ ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ee biti mʋ
tɔmaa Krisito osunpu mʋ bʋ fɪtɪla mʋ tɔ.
Nɪɪ sɛhn man bʋ mʋ tɔ nɪɪ ii biti ɪ yɛgɛ o
siti tɪyɛ alibi tɔ.
11 Amaa ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ee kisi mʋ
tɔmaa Krisito osunpu mʋ bʋ kitentenbiri
tɔ. Nɪɪ ɔ naa kitentenbiri tɔ yɛgɛ o

mee nyi katın mʊ nıı ee kpee, lıı fɛɛ
kitentenbiri mʊ kı waa mʊ gyaatanapʊ.

N kyʊrɔɔ n sa Asɛ yɛ Ayaafɔlɛ yɛ Nbii

12 Mi-bii ana danbırasa, n kyʊrɔɔ ınımʊ n sʊ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ lıı Yesu sʊ.
13 Asɛ ana, n kyʊrɔɔ ınımʊ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ fan wʊla fan nyi Yesu Krisito mʊ nıı ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ lıı npiili asɛ mʊ.
Ayaafɔlɛ, n kyʊrɔɔ ınımʊ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ fan taalɛ gyii Sıtaanɛ alibi wuya mʊ sʊ.
Nbii, n kyʊrɔɔ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ fan bıı Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ.
14 Asɛ ana, n kyʊrɔɔ ınımʊ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ fan wʊla fan nyi Yesu Krisito mʊ nıı ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ lıı npiili asɛ mʊ.
Ayaafɔlɛ, n kyʊrɔɔ ınımʊ n sa fanɛ,
lıı fɛɛ fan bʊlʊn
nıı Ɩbwaarɛ asın mʊ a bʊ fanɛ tɔ
nıı fan gyii Sıtaanɛ alibi wuya mʊ sʊ.

Fan man biti Dulinya tɔ atɔ

15 Ɩmʊ sʊ fan man biti dulinyaa abɛɛ atɔ mʊ nıı a bʊ dulinyaa tɔ. Nıı ɔkʊ kan ee biti dulinyaa mʊ, ɔ man sʊ kebiti sa Ɔsɛ Ɩbwaarɛ.
16 Kanın sʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı bʊ dulinyaa tɔ fɛɛ kayıı-wʊlɛ kɔkɔlɔ biti, atɔ mʊ nıı ansi i wu nıı ɛɛ yalaga, yɛ n-yıı kıkaapʊ lıı kasɛ sʊ atɔ. Ɩnımʊ kpini ı man lıı Ɔsɛ mʊ asɛ amaa ı lıı dulinyaa tɔ nın.
17 Dulinya yɛ kımaa kımʊ atɔ mʊ nıı i gyii asa amu kpini ii biti ɛɛ kyʊn, amaa ɔsa mʊ nıı ɛɛ waa Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ biti bırɛ ee biti ɔ kyına kakpaa.

Krisito Okisipu

18 Mi-bii ana, anɛ dulinyaa tɔ kakyına laalaalʊwɛ mʊ kı fʊʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı fan wʊla nu yɛ Krisito okisipu mʊ ii biti ɔ ba mʊ. Halıı nbıınbıı gbaa Krisito akisipu gaalaagaa ba tɛɛ ba. Ɩnımʊ ıı yɛgɛ nıı an bıı fɛɛ saŋa mʊ laalaalʊwɛ ndee.
19 Krisito akisipu banımʊ ba lıı anɛ tɔ kyʊn, lıı fɛɛ ba man gyɛ anɛ asa gbaa-gbaa. Nıı ı gyɛ fɛɛ ba daa ba gyɛ anɛ asa mʊ, naafɔɔ ba san ba bʊ anɛ tɔ. Amaa ba lıı anɛ tɔ nın kɛ ı nyɛ lɛɛ kaapʊ fɛɛ bamʊ ɔkʊ man tii anɛ sʊ.
20 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ Krisito sa fanɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ, nıı fanɛ kpini fan nyi Ɩbwaarɛ kesintin asın mʊ.
21 Man gyɛ yɛ fan maa man nyi kesintin mʊ sʊ nıı n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nımʊ n sa fanɛ, amaa fan nyi kımʊ, lıı fɛɛ antıŋɛsa akʊ a man bʊ kesintin mʊ tɔ.
22 Anımʊ ı gyɛ antıŋɛsa wuya mʊ? Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ee kina yɛ Yesu man gyɛ Krisito (abɛɛ ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ) mʊ. Kanın nyımısa maŋa ı gyɛ Krisito okisipu, nıı mʊ ii kina Ɔsɛ yɛ Obii mʊ.
23 Ɔkʊmaa mʊ nıı ee kina Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ, ee kina Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ gbaa, amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ gyii mʊ, ɛɛ kɔɔlɛ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ gbaa ee gyii.
24 Kanın sʊ fan yɛgɛ asın mʊ nıı fan wʊla nu lıı npiili asɛ mʊ ı kyına fanɛ tɔ. Nıı ı kan ı tɛ fanɛ tɔ mʊ, kanın bırɛ fanɛ gbaa fanɛ fɛn bʊ Ɔsɛ yɛ Obii mʊ tɔ.
25 Nıı kʊtɔ mʊ nıı Yesu da mʊ kɔkɔlɔ sʊ fɛɛ ee biti ɔ sa anɛ ı gyɛ nkpa kakpaa mʊ.
26 N kyʊrɔɔ ınımʊ n sʊ n sa fanɛ lıı bamʊ nıı bee biti ba pına fanɛ mʊ sʊ.
27 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ nıı fan nyɛ lıı Krisito asɛ mʊ kı bʊ fanɛ tɔ, nıı ı man tiri fɛɛ ɔkʊ ɔ bıla ba kaapʊ fanɛ. Kanın Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ nıı fan nyɛ mʊ ıı kaapʊ fanɛ kʊtɔ kʊmaa, nıı kanın kʊtɔ mʊ nıı ıı kaapʊ fanɛ mʊ ı gyɛ kesintin, nıı npına man bʊ kımʊ tɔ. Nıı kanan mʊ nıı ɛɛ kaapʊ fanɛ mʊ, fanaa Krisito fan kyına kanın.

An gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii ana

28 Kanın sʊ mi-bii ana, fanaa Krisito fan kyına. Kɛ saŋa mʊ nıı ee biti o bwii ba mʊ, kɛ a taalɛ yılɛ tɔ, yɛgɛ a man sʊ ipeeli mu ansi tɔ.
29 Kanan mʊ nıı fan nyi fɛɛ mʊ ıkpa i kyiigi mʊ, fan bıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa atɔ kyiigisa mʊ, mʊ ı gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii.

3

Ɩbwaarɛ mu-bii ana

1 Fan kıı kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ sʊ kebiti lala sa anɛ, fɛɛ ba tıı anɛ yɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii ana. Nıı kanın nıı an gyɛ

falɛ. Kanɪn sʊ nɪɪ dulinyaa tɔ abi ba man nyi anɛ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi Ɩbwaarɛ.
2 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, nbɪɪnbɪɪ an gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii ana nɪn. Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ an biti an baa an gyɛ mʊ ɪ man pɪɪta lɪɪ ifuli. Amaa an nyi fɛɛ nɪɪ ɔ kan ba lɪɪ ofuli mʊ, an biti an baa an du fɛɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ an biti an wu mʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ o du mʊ.
3 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ falɛ tamaa fɛɛ ee biti o wu Yesu mʊ, ɛɛ waa mʊ n-yɪɪ kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Yesu du kyɪrɛkyɪrɛ mʊ.
4 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ, o mee man buu nbara mʊ, lɪɪ fɛɛ alibi kɪwaa ɪ gyɛ fɛɛ ɔkʊ maa mee buu nbara mʊ.
5 Amaa fan nyi fɛɛ ɔ ba nɪn yɛ ɔ ba lɛɛ anɛ alibi lɪɪ anɛ sʊ, nɪɪ mʊ tɔ nɪɪ alibi akʊ ɪ man bʊ.
6 Ɔkʊ man bʊ Yesu tɔ nɪɪ ɛɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, nɪɪ ɔkʊ kan kyaga sʊ ɛɛ waa alibi mʊ, ɔ man pɪɪta wu mʊ, nɪɪ ɔ man nyi mʊ.
7 Mi-bii ana danbɪrasa, fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna fanɛ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa mʊ, ɔ gyɛ ɔkpa kyiigisa wuya, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Krisito ɪkpa i kyiigi mʊ.
8 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ, gyɛ Sɪtaanɛ lɛɛ nɪn. Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ wʊla ɛɛ waa alibi lɪɪ koo npiili asɛ. Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ ba mʊ ɪ gyɛ yɛ, ɔ baa o be nyita Sɪtaanɛ kusun nɪn.
9 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa mʊ Mu-Bii mʊ, mɛɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ awaasa ɪ bʊ mʊ tɔ. Ɩmʊ sʊ ɔ mɛɛ taalɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ taa mʊ waa Mu-bii.
10 Falɛ nɪɪ an sʊ an bɪɪ Ɩbwaarɛ Mu-bii ana yɛ Sɪtaanɛ mu-bii ana. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa ɪ man kyiigi abɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o mee biti mʊ tɔɔmaa mʊ, ɔ man gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-bii.

Fan biti abaa

11 Asɪn mʊ nɪɪ fan nu lɪɪ npiili asɛ mʊ, ɪ gyɛ fɛɛ a biti abaa.
12 A man waa fɛɛ Ken mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Sɪtaanɛ lɛɛ nɪɪ ɔ mɔɔ mu-supu mʊ. Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ɔ mɔɔ mu-supu? Lɪɪ fɛɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ awaasa ɪ gyɛ alibi, nɪɪ mu-supu ɪkpa i kyiigi.
13 Mɛ bɪrɪsa ana, nɪɪ dulinyaa asa ba kan bee kisi fanɛ mʊ, fan man yɛgɛ i kyinkyin fanɛ.
14 An nyi fɛɛ an lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ, lɪɪ fɛɛ an biti anɛ tɔɔmaa ana. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o mee biti mʊ bɪrɪsa mʊ, ɔ san ɔ bʊ lewu tɔ.
15 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee kisi mʊ bɪrɪsa mʊ gyɛ ɔmɔɔpʊ nɪn, nɪɪ fan nyi yɛ amɔɔpʊ maa man sʊ nkpa kakpaa.
16 Lewu mʊ nɪɪ Krisito wu sa anɛ mʊ kaapʊ anɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kebiti ki du. Ɩmʊ sʊ ɪ dagaa fɛɛ a maa wu sa anɛ bɪrɪsa ana.
17 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ sʊ atɔ gaa nɪɪ o wu fɛɛ i tiri mʊ tɔɔmaa, amaa nɪɪ ɔ man wu mʊ kʊwɛɛ mʊ, mɪnɛ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ɔ sʊ Ɩbwaarɛ kebiti mʊ kɔkɔlɔ tɔ?
18 Mi-bii ana danbɪrasa, an man taa ntɔwɛ abɛɛ kɔnɔ tɔ kɪyan biti abaa, amaa a taa anɛ awaasa kaapʊ fɛɛ an biti abaa kesintin tɔ.
19 Ɩmʊ nɪɪ an biti a bɪɪ fɛɛ an buu kesintin ɔkpa mʊ sʊ. Ɩmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ a taalɛ taa kɔkɔlɔ fuuli a yɪlɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
20 Nɪɪ anɛ nkɔlɔ ɪ kan bun anɛ kʊpwɛ mʊ, an nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ kyɔ anɛ nkɔlɔ, nɪɪ o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ ɔ kyɔ anɛ gbaa-gbaa, nɪɪ mʊ i nyi kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ.
21 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, nɪɪ anɛ nkɔlɔ ɪ man kan bun anɛ kʊpwɛ mʊ, kanɪn bɪrɛ an taalɛ yɪlɛ tɔ Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
22 Kɛ a nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ an taasɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ an buu mʊ nbara, nɪɪ an waa ɪmʊ nɪɪ ɪɪ bɔla mu ansi.
23 Nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ gyɛ mʊ nbara mʊ, fɛɛ a kɔɔlɛ Mu-Bii Yesu Krisito kɪtɪɪ mʊ gyii, kɛ a biti abaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ sa anɛ kɔnɔ mʊ.
24 Bamʊ nɪɪ bee nu mʊ nbara mʊ, ba maa Ɩbwaarɛ ɪ sʊ kɔnɔ kʊlʊn, nɪɪ Ɩbwaarɛ bʊ bamʊ nkɔlɔ tɔ. Mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ ɔ taa sa anɛ mʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ, ɔ bʊ anɛ nkɔlɔ tɔ.

4

Fan tʊʊ n-yaayu tɔ kɪɪ

1 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man kɔɔlɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ yɛ ɔ sʊ Kayaayu mʊ gyii, amaa fan tʊʊ n-yaayu mʊ tɔ kɪɪ fɛɛ ba lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ nɪn, abɛɛ ba man lɪɪ mʊ asɛ.

Lıı fɛɛ antıŋɛsa atɔwɛpʋ gaalaagaa ba ba dulinyaa tɔ katın kʋmaa.

2 Falɛ nıı fen biti fan bıı kayaayu mʋ nıı kı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ mʋ. Kayaayu kʋmaa mʋ nıı kıı tɔwɛ yɛ Yesu Krisito ba biliŋi nyımısa ba dulinyaa tɔ mʋ, kı lıı Ibwaarɛ asɛ.

3 Amaa kayaayu kʋmaa mʋ nıı kii kina yɛ Yesu Krisito man ba biliŋi nyımısa mʋ, kı man lıı Ibwaarɛ asɛ. Kanın kayaayu nımʋ ı gyɛ Krisito okisipu mʋ nıı fan nu yɛ ɛɛ ba mʋ, nıı halıı ɔ tɛɛ wʋla ɔ bʋ dulinyaa nımʋ tɔ gbaa.

4 Amaa fanɛ, mi-bii ana bırɛ fan gyɛ Ibwaarɛ asa, nıı fan tee gyii bamʋ sʋ. Lıı fɛɛ Ibwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ fanɛ tɔ mʋ, kyɔ Sıtaanɛ mʋ nıı ɔ bʋ dulinyaa nımʋ tɔ mʋ

5 Nıı kanın asa maŋa ba gyɛ dulinyaa nımʋ lɛɛ nın, ımʋ sʋ bɛɛ tɔwɛ ımʋ nıı ı gyɛ dulinyaa tɔ asın mʋ nın, kanın sʋ dulinyaa asa bee nu bamʋ asɛ.

6 Anɛɛnɛ bırɛ, an gyɛ Ibwaarɛ asa nın, nıı ɔkʋmaa mʋ nıı o nyi Ibwaarɛ mʋ, ee nu anɛ asɛ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ man gyɛ Ibwaarɛ nyımısa mʋ, o mee nu anɛ asɛ. Imʋ sʋ falɛ asın nımʋ nıı an sʋ an bıı kesintin Kayaayu yɛ antıŋɛsa kayaayu.

7 Mɛ kyɛmınɛ ana danbırasa, fan yɛgɛ a biti abaa, kpalı fɛɛ kebiti kı lıı Ibwaarɛ asɛ nın. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti mʋ, ɔ gyɛ Ibwaarɛ Mu-bii, nıı o nyi Ibwaarɛ.

8 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ man sʋ kebiti bırɛ, ɔ man nyi Ibwaarɛ kpini-kpini, lıı fɛɛ Ibwaarɛ ı gyɛ obitipu.

9 Falɛ nıı Ibwaarɛ lɛɛ mu kebiti mʋ kaapʋ anɛ tɔ, fɛɛ maa sun Mu-Bii kʋlʋn kpen ba dulinyaa tɔ, kɛ a ba bɔla mʋ sʋ nyɛ nkpa.

10 Inımʋ ı gyɛ kebiti mʋ, man gyɛ anɛ ii biti Ibwaarɛ, amaa Ibwaarɛ bırɛ ı sʋ kebiti sa anɛ, nıı o sun Mu-Bii kʋlʋn yɛ, ɔ ba taa mʋ n-yıı waa ımata saraga sa anɛ alibi.

11 Mɛ kyɛmınɛ ana, fan kıı kebiti lala mʋ nıı Ibwaarɛ sʋ sa anɛ, kanın sʋ ı dagaa anɛ gbaa a maa biti abaa.

12 Ɔkʋ ı gyɛ ɔkʋ man pıı wu Ibwaarɛ, amaa nıı an kan an biti abaa bırɛ, Ibwaarɛ bʋ anɛ tɔ, nıı mu kebiti mʋ kı bʋ anɛ asɛ kyɛɛkyɛɛ.

13 Ibwaarɛ maa sa anɛ mʋ Kayaayu Kyırɛkyırɛ sʋ, nıı an nyi fɛɛ an bʋ mʋ tɔ nıı ngbaa mʋ bʋ anɛ tɔ.

14 Nıı an wu yɛ anɛ ansi, nıı ana gyii ımʋ kesintin fɛɛ Ɔsɛ Ibwaarɛ sun Mu-Bii Yesu Krisito yɛ ɔ ba waa dulinyaa tɔ Ɔmɔlıgɛpʋ.

15 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kan bıı nıı ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ, Yesu ı gyɛ Ibwaarɛ Mu-bii mʋ, Ibwaarɛ bʋ mʋ tɔ nıı ngbaa mʋ bʋ Ibwaarɛ tɔ.

16 Nıı anɛ bırɛ an nyi Ibwaarɛ kebiti mʋ nıı ɔ sʋ sa anɛ, nıı an taa anɛ n-yıı tʋʋ kımʋ sʋ mʋ. Ibwaarɛ ı gyɛ kebiti. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti mʋ, ɔ bʋ Ibwaarɛ tɔ, nıı Ibwaarɛ gbaa bʋ mʋ tɔ.

17 Nıı ɔkpa nımʋ sʋ nıı kebiti kı lɛɛ kaapʋ anɛ tɔ kyɛɛkyɛɛ, nıı ımʋ sʋ nıı an sʋ tamaa fɛɛ kakɛ mʋ nıı Ibwaarɛ ii biti ɔ ba talɛ asa mʋ, an taalɛ yılɛ tɔ, lıı fɛɛ dulinyaa nımʋ tɔ mʋ an du fɛɛ mʋ.

18 Kufuu kı man bʋ kebiti tɔ, amaa kebiti mʋ nıı ki du kyɛɛkyɛɛ, kıı gya kufuu kıı lıı tɔ, lıı fɛɛ kufuu maa kʋsʋ bııtɛ ɛɛ naa, amaa ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kufuu mʋ man du kyɛɛkyɛɛ kebiti mʋ tɔ.

19 An sʋ kebiti sa Ibwaarɛ yɛ asa, lıı fɛɛ Ibwaarɛ ı gyankpaa ee biti anɛ.

20 Nıı ɔkʋ kan tɔwɛ yɛ, ee biti Ibwaarɛ yɛgɛ ee kisi mʋ tɔɔmaa bırɛ, ɔ gyɛ antıŋɛsa wuya. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ mɛɛ biti mʋ tɔɔmaa mʋ nıı ee wu mʋ, ɔ mɛɛ taalɛ biti Ibwaarɛ mʋ nıı o mee wu mʋ mʋ.

21 Nıı nbara nımʋ nıı ɔ taa sa anɛ yɛ, Ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti Ibwaarɛ mʋ, ı dagaa maa biti mʋ tɔɔmaa gbaa.

5

Kɔɔlɛ Ibwaarɛ mu-bii mʋ gyii

1 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu ı gyɛ Krisito (Ɔmʋ nıı Ibwaarɛ wʋla lɛɛ) mʋ, ı gyɛ Ibwaarɛ Mu-bii nın. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti sa ɔsɛ mʋ, sʋ kebiti sa kebii mʋ gbaa.

2 Falɛ nıı an bıı fɛɛ an biti Ibwaarɛ mu-bii ana, fɛɛ a maa biti Ibwaarɛ nıı an buu mʋ nnɔsa mʋ sʋ.

3 Mʋ nnɔsa kibuu sʋ, ı gyɛ nyımısa maa biti Ibwaarɛ, nıı mʋ nnɔsa mʋ ı man bʋsın.

4 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ gyɛ Ibwaarɛ
Mu-bii mʊ, i gyii dulinyaa sʊ. Lıı anɛ
kıkɔɔlɛ-gyii nımʊ sʊ mʊ, an gyii dulinyaa
sʊ.
5 Anımʊ i gyii dulinyaa sʊ? Amɔɔ bamʊ
nıı ba kɔlɛ Ibwaarɛ Mu-Bii Yesu gyii mʊ.
6 Yesu ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ ba, nıı o
gyee Ibwaarɛ kekyugyee nıı ɔ kyɛɛgɛ mʊ
nkalan wʊrıgɛ, man gyɛ Ibwaarɛ kekyu-
gyee mʊ nkʊn sʊ nıı ɔ ba, amaa Ibwaarɛ
kekyugyee mʊ yɛ nkalan kıkyɛɛgɛ wʊrıgɛ
mʊ sʊ. Nıı Kayaayu mʊ ı lɛɛ kaapʊ, lıı fɛɛ
Kayaayu mʊ gyɛ kesintin.
7 I sʊ atɔ asa mʊ nıı ɛɛ lɛɛ Yesu keduli
ıı kaapʊ anɛ.
8 Imʊ ı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ, yɛ
nkyu, yɛ nkalan. Falɛ atɔ asa anımʊ ıı
waa atɔ kʊlʊn
9 An kɔɔlɛ nyımısa asın tɔwɛsa an gyii,
amaa Ibwaarɛ lɛɛ mʊ gyɛ kıkparɛ, lıı fɛɛ
ı gyɛ adansɛ mʊ nıı o gyii lıı Mu-Bii mʊ
sʊ.
10 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ Obii mʊ
gyii mʊ, kɔɔlɛ asın nımʊ waa mʊ kɔkɔlɔ
tɔ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man kɔɔlɛ
Ibwaarɛ gyii mʊ, kanın nyımısa maŋa
kaapʊ fɛɛ Ibwaarɛ gyɛ antıŋɛsa wuya, lıı
fɛɛ ɔ man kɔɔlɛ asın mʊ nıı Ibwaarɛ tɔwɛ
lıı Mu-Bii mʊ sʊ mʊ gyii.
11 Inımʊ ı gyɛ asın mʊ yɛ, Ibwaarɛ sa
anɛ nkpa kakpaa, nıı kanın nkpa kakpaa
nımʊ bʊ Mu-Bii tɔ nın.
12 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ Obii mʊ gyii
mʊ sʊ nkpa, amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man
kɔɔlɛ Ibwaarɛ Mu-Bii mʊ gyii mʊ man sʊ
nkpa kakpaa nımʊ.

Laalaalʊwɛ asın kaapʊsa

13 N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nımʊ sa fanɛ mʊ
nıı fan kɔɔlɛ Yesu gyii fɛɛ ɔ gyɛ Ibwaarɛ
Mu-Bii mʊ, kɛ fan nyɛ bıı fɛɛ fan sʊ nkpa
kakpaa
14 Atɔ mʊ nıı an nyi anɛ nkɔlɔ tɔ ı yɛgɛ
nıı an bugi anɛ nkɔlɔ tɔ an sa Ibwaarɛ
mʊ ı gyɛ yɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı an kʊlɛ
mʊ mʊ, ee nu anɛ asɛ
15 Nıı an nyɛ nıı an nyi fɛɛ Ibwaarɛ i nu
kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı an kʊlɛ mʊ mʊ, kanın
bırɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı an kʊlɛ mʊ mʊ,
ɛɛ waa ɛɛ sa anɛ.
16 Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan wu fɛɛ mʊ bırısa
ıı waa alibi mʊ nıı ı mɛɛ yɛ ı barıgɛ
maa Ibwaarɛ nsana kakpaa mʊ, ɔ kʊlɛ
Ibwaarɛ sa mʊ. Ibwaarɛ ii biti ɔ sa ɔsa
mʊ nkpa. Alibi mʊ nıı ı mɛɛ yɛ ı barıgɛ
nyımısa maa Ibwaarɛ nsana mʊ, asın nıı
n tɔwɛ. Amaa alibi akʊ ıı bıya lewu abɛɛ
ıı barıgɛ nyımısa maa Ibwaarɛ nsana,
maa gyɛ ımʊ kabwaarɛ-kʊlɛ nıı n dɛ.
17 Asın kʊmaa mʊ nıı ı man bʊrɔn sa
Ibwaarɛ mʊ gyɛ alibi nın. Amaa alibi
akʊ ıı barıgɛ nyımısa maa Ibwaarɛ nsana
kakpaa nın.
18 An nyi fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ba kʊʊgɛ
mʊ Ibwaarɛ tɔ mʊ, mɛɛ kyaga sʊ ɛɛ waa
alibi. Lıı fɛɛ Krisito mʊ nıı ɔ kʊʊgɛ mʊ
Ibwaarɛ tɔ mʊ ii kun kanın ɔsa mʊ, nıı
nyımısa mʊ nıı ɔ gyɛ Sıtaanɛ lɛɛ mʊ mɛɛ
taalɛ waa mʊ alibi akʊ
19 An nyi fɛɛ an gyɛ Ibwaarɛ Mu-bii ana,
nıı asa mʊ nıı ba bʊ dulinyaa nımʊ tɔ
kpini ba bʊ alibi awaapʊ mʊ abaa tɔ.
20 Nıı an bıla an nyi fɛɛ Ibwaarɛ Mu-Bii
mʊ ba kasɛ sʊ, nıı ɔ yɛgɛ nıı an nu kʊtɔ
kʊmaa nımʊ kasɛ, kɛ ı yɛgɛ a bıı ɔmʊ nıı
ɔ gyɛ Ibwaarɛ kesintin mʊ. Anaa Ibwaarɛ
kesintin wuya mʊ an waa kʊkʊlʊn, lıı fɛɛ
an waa kʊkʊlʊn maa Mu-Bii Yesu Krisito
mʊ. Mʊ ı gyɛ Kesintin Ibwaarɛ mʊ nıı ɔ
gyɛ nkpa kakpaa mʊ.
21 Mi-bii ana, fan kıtaa fanɛ n-yıı lıı
ıdakpa mʊ sʊ.

Ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ Gyɔn
kyʋrɔɔ naa sa danbɪrasa maa mu-bii ana

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ, ɔbɪlɪsa asɛ. N kyʋrɔɔ naa sa kibite danbɪrasa maa
mu-bii ana, mʋ nɪɪ n sʋ kebiti kesintin tɔ
n sa bamʋ. Nɪɪ ɪ man gyɛ mɛ wʋlɛ nkʋn,
amaa bʋga yɛ bamʋ nɪɪ be nyi kesintin
mʋ kpini, ba sʋ kebiti sa faa fu-bii ana.
2 Kpalɪ fɛɛ kesintin mʋ kɪ maa bʋ anɛ
asɛ mʋ, kii biti ki sii anɛ asɛ kakpaa.
3 Ɔsɛ Ɩbwaarɛ maa Yesu Krisito, Ɔsɛ
mʋ Mu-Bii mʋ ba bwaala anɛ, kɛ ba wu
anɛ kʋwɛɛ, kɛ ba sa anɛ kayɪɪ yuuli lɪɪ
kesintin yɛ kebiti mʋ nɪɪ kɪ bʋ anɛ tɔ mʋ
sʋ.

Kesintin yɛ kebiti asɪn

4 Ɩ waa mɛ ɔkɔn gaa fɛɛ n maa wu fu-bii
ana mʋ tɔ akʋ ba maa naa kesintin ɔkpa
sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʋ sa
anɛ nnɔsa mʋ.
5 Ɩmʋ sʋ kibite danbɪrasa, n tɔwɛ fʋ fɛɛ
fan biti abaa. Ɩnɪmʋ ɪ man gyɛ kɔnɔsa
pʋpwɛ mʋ nɪɪ n kyʋrɔɔ n kyʋŋɛ n sa fanɛ,
amaa ɪ gyɛ kɔnɔsa mʋ nɪɪ an wʋla nu lɪɪ
koo asɪn mʋ npiili asɛ yɛ, an biti anɛ abaa.
6 Ɩnɪmʋ ɪ gyɛ kebiti mʋ fɛɛ, an maa buu
Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʋ. Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
fan wʋla nu lii npiili asɛ mʋ, ɔ sa anɛ kɔnɔ
yɛ an biti abaa anɛ kakyɪna tɔ.
7 Asa pɪnapʋ damantɛ akʋ ba wʋla
natɛ dulinyaa tɔ katɪn kʋmaa nɪmʋ, nɪɪ
ba man kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu Krisito ba
dulinyaa tɔ fɛɛ nyɪmɪsa kayɪɪ-wʋlɛ tɔ.
Kanɪn asa nɪmʋ tɔ ɔkʋmaa gyɛ ɔpɪnapʋ
yɛ Krisito okisipu nɪn.
8 Ɩmʋ sʋ fan baa fan da sʋ kɛ fan man
pan kʋtɔ mʋ nɪɪ fan sun nyɛ mʋ, kɛ fan
nyɛ fanɛ kʋkɔka bɔla abaa.
9 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kan taa ɔ mʋ
gbaa-gbaa mʋ nfɛɛrɛ tii kʋtɔ mʋ nɪɪ Yesu
kaapʋ mʋ sʋ mʋ, nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ kʋtɔ
mʋ nɪɪ Krisito kaapʋ mʋ gyii mʋ, ɔ man
nyi Ɩbwaarɛ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kan
kɔɔlɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Krisito kaapʋ mʋ gyii
mʋ, o nyi Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ Mu-Bii Yesu
Krisito mʋ.
10 Ɩmʋ sʋ nɪɪ ɔkʋ kan ba fanɛ asɛ mʋ,
nɪɪ ɔ man sʋ falɛ akaapʋ-bi anɪmʋ mʋ,
fan man kɔɔlɛ mʋ ba fan akpaara sʋ abɛɛ
fan waa mʋ nsa-nsa.
11 Lɪɪ fɛɛ ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
kanɪn nyɪmɪsa maŋa mʋ, ngbaa mʋ tii mʋ
asun libi mʋ sʋ.

Laalaalʋwɛ asɪn

12 N sʋ asɪn gaalaagaa mʋ nɪɪ n biti n
tɔwɛ fanɛ, amaa n mɛɛ yɛ n kyʋrɔɔ ɪmʋ
gyaga ɔwʋlɛ sʋ. Lɪɪ fɛɛ n sʋ tamaa fɛɛ n
biti n ba fanɛ asɛ kɛ a tɔwɛ, kɛ maa fanɛ
a kyɪna biri aligyima kɛ anɛ kpini ansi i
gyii.
13 Fanɛ pɪɪkyɪɪ danbɪrasa mu-bii ana
bɛɛ fwaala fanɛ.

Ɔwʊlɛ sasapʊ mʊ nɪɪ Gyɔn
kyʊrɔɔ naa sa Gayusi

1 Mɛ ɔbɪlɪsa, n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sa
mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Gayusi mʊ nɪɪ n
sʊ kebiti kesintin tɔ sa mʊ.
2 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, mɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɪ gyɛ yɛ kinsigyi, yɛ alanfɪya,
yɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ i kpee sʊ kyɛɛkyɛɛ
sa fʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fʊ kala sʊ alanfɪya
mʊ.
3 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ-nyi mu-bii ana
akʊ ba be gyii fu kesintin, tɔwɛ mɛ kanan
mʊ nɪɪ fʊ taa kɪkɔɔlɛ-gyii fʊ yɪlɛ kesintin
mʊ tɔ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ mi ansi i gyii gaa.
4 N man sʊ kinsigyi lala kʊ n kyɔ n maa
nu yɛ mi-nyi mu-bii ana ba yɪlɛ kesintin
mʊ tɔ.

Gyɔn yɪn Gayusi

5 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, kʊtɔ mʊ nɪɪ
fɪɪ waa fɪɪ sa fʊ bɪrɪsa ana Krisito abi afɔ
mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ fʊ gyɛ kesintin wuya.
6 Ba tɔwɛ fu kebiti mʊ nɪɪ fʊ sʊ sa asa,
sa Krisito abi kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ nfɪɪ mʊ.
Fʊ kɪɪ kɛ fʊ lɛɛ bamʊ ɔkpa kanan mʊ nɪɪ
ɪ dagaa nɪɪ ii gyii Ɩbwaarɛ ansi.
7 Lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ mʊ sʊ nɪɪ ba
naa bee kpee yɛgɛ ba man kɔɔlɛ nkyɛtɔ
kʊ ɩɪɪ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu Krisito
gyii mʊ asɛ.
8 Ɩ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ sa anɛ yɛ a
lɛɛ anɛ kesintin kaapʊ asa banɪmʊ, kɛ ana
bamʊ a bʊga sun kesintin kusun mʊ.

Diyotrefesi yɛ mʊ awaasa libi

9 N wʊla kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ naa sa Krisito
abi kʊbʊ mʊ, amaa Diyotrefesi mʊ nɪɪ mu
ansi ɪ payɪ kʊbʊ mʊ kɪbɪlɪsa kigyii sʊ mʊ,
ɔ man taa anɛ waa sɛhn.
10 Ɩmʊ sʊ nɪɪ n kan ba fanɛ asɛ mʊ, n biti
n tɪɪ fanɛ gyaŋɛ kɛ n tɔwɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ waa mʊ yɛ asɪn libi mʊ nɪɪ ɔ tɪn ɛɛ
gyaga anɛ sʊ. Ɛɛ bɪla ee kina mʊ bɪrɪsa
ana Krisito abi kɪfɔ kɪkɔɔlɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ
bee biti ba kɔɔlɛ bamʊ kɪfɔ mʊ, ee tii
bamʊ ɔkpa, nɪɪ ɛɛ gya bamʊ ɛɛ lɪɪ Krisito
abi kʊbʊ mʊ tɔ.
11 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, man bɪɪla al-
ibi kɪwaa amɔɔ adanbɪrasa. Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɛɛ waa adanbɪrasa mʊ gyɛ Ɩbwaarɛ
lɛɛ nɪn. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi
mʊ ɔ man pɪɪta bɪɪ Ɩbwaarɛ.
12 Demetirisu bɪrɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɪɪ tɔwɛ
mʊ n-yɪɪ sʊ asɪn danbɪrasa lɪɪ mʊ kesintin
kigyii sʊ. Anɛ gbaa anɛ a tɔwɛ mʊ n-yɪɪ
sʊ asɪn danbɪrasa, nɪɪ fan nyi fɛɛ anɛ asɪn
ɪ gyɛ kesintin.

Laalaalʊwɛ asɪn

13 N sʊ asɪn kɪkyɔ n kyʊrɔɔ sa fʊ, amaa
n mee biti n kyʊrɔɔ ɪmʊ waa ɔwʊlɛ tɔ.
14 N sʊ tamaa fɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n
biti n wu fʊ kɛ a tɔwɛ abaa asɛ.
15 Ɩbwaarɛ keyuula kɪ baa kɪ bʊ fʊ asɛ.
Fʊ kyɛmɪnɛ ana mʊ nɪɪ ba bʊ nfɪɪ kpini
bɛɛ fwaala fʊ. Fwaala anɛ kyɛmɪnɛ ana
kpini kʊkʊlʊn kʊlʊn.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Gyudi
kyʋrɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Gyudi asɛ, n gyɛ
Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ, nɪɪ n bɪla n gyɛ
Gyemisi mu-supu.
N kyʋrɔɔ n sa bamʋ nɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ tɪɪ
bamʋ, nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa bamʋ, nɪɪ Yesu
Krisito ɪɪ kɪɪ bamʋ sʋ mʋ.
2 N kʋlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ o wu fanɛ kʋwɛɛ,
kɛ mʋ kɔkɔlɔ yuuli yɛ kebiti kɪ baa kɪ bʋ
fanɛ tɔ gaa.

Asa mʋ nɪɪ ba man sɪlɛ
Ɩbwaarɛ mʋ,
bee biti ba muuri

3 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, naafɔɔ ɪ bʋ mɛ
nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ n kyʋrɔɔ fanɛ lɪɪ kamɔlɪgɛ
mʋ nɪɪ anɛ kpini an nyɛ mʋ asɪn, amaa n
bɪla wu fɛɛ ɪ dagaa n kyʋrɔɔ waa fanɛ
ɔlʋn tɔ fɛɛ fan kɔ kun kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ taa waa mʋ asa abaa tɔ kɪlɪɪ
kʋlʋn kakpaa mʋ keluu.
4 Kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ n tɔwɛ kanɪn mʋ
ɪ gyɛ fɛɛ, asa kʋ mʋ nɪɪ ba man sɪlɛ
Ɩbwaarɛ mʋ ba baala loo fanɛ tɔ, bɛɛ
kyɛɛgɛ Ɩbwaarɛ kabwaala asɪn mʋ kasɛ,
kɛ ba nyɛ-nyɛ ɔkpa waa kakyɪɪ yɛ kanyɪn
biti kɪgyagaa. Kanɪn asa maŋa ba kina
Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ
anɛ Owura mʋ. Lɪɪ koo dɪdaa mʋ, nɪɪ ba
kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ kʋsʋ
bɪɪtɛ mʋ nɪɪ bee biti ba nyɛ.
5 Fan tɛɛ wʋla fan nyi ɪnɪmʋ kpini,
amaa n biti n nyiŋi fanɛ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ daa mɔlɪgɛ mʋ asa Ɩsɪrayɪ abi
lɪɪ Egyipiti ɔsʋwʋlɛ sʋ. Amaa ɪmʋ kamaa
tɔ mʋ, nɪɪ o muuri bamʋ tɔ bamʋ nɪɪ ba
man kɔɔlɛ gyii mʋ.
6 Fan nyiŋi fɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ nɪɪ ba
man kɪtaa bamʋ kɪbɪlɪsa kigyii yɛ bamʋ
ɪyɪlɛkpa, amaa ba kina bamʋ ɪkyɪnakpa
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa bamʋ mʋ, Ɩbwaarɛ
ŋmina bamʋ agbeeleebi kakpaa yɪla ki-
tententbiri naa fʋʋ katalɛ Kakɛ lala mʋ.
7 Kanɪn maŋa nɪɪ fan nyiŋi Sodom yɛ
Gomora ndɛ, yɛ ndɛ mʋ nɪɪ ɪ kyaabɔɔ
ɪmʋ mʋ. Ba daa kyɪna waa kakyɪɪ
yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa yɛ agyaga-sɪn
kɪbansa,* nɪɪ Ɩbwaarɛ taa fʋlɔn muuri
bamʋ. Ndɛ maŋa tɔ asa gbaa be du nɪn
fɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ nɪɪ ba taa bamʋ
n-yɪɪ waa agyaga-sɪn kayalaga. Ɩnɪmʋ ɪ
gyɛ sɪnkaala sa alibi awaapʋ kpini fɛɛ bee
biti ba loo awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen mʋ nɪɪ
i mee dun kakpaa mʋ tɔ.
8 Kanɪn ɔkpa maŋa sʋ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba
ba baala loo fanɛ tɔ mʋ gbaa be du. Bɛɛ
kɔyɪ idee nɪɪ bɛɛ yɪlɛ ɪmʋ sʋ bɛɛ waa
bamʋ gbaa-gbaa bamʋ n-yɪɪ agyaga-sɪn,
nɪɪ bee kina Ɔnyɪrɪpɛ ɔlʋn, nɪɪ bɛɛ tɔwɛ
nbusaa asɪn bɛɛ gyaga sʋsʋ nbɔɔ mʋ nɪɪ
ba sʋ bʋnyaa mʋ.
9 Amaa Ɩbwaarɛ kabɔɔ bɪlɪsa Maakɛlɪ
gbaa man saalɛ Sɪtaanɛ. Saŋa mʋ nɪɪ
maa mʋ bɛɛ bɪɪtɛ ɔdɪdaapʋ Mosesi kibuni
sʋ mʋ, ɔ man tɔwɛ Sɪtaanɛ nnɔ, amaa ɔ
tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ɔ bɪɪtɛ fʋ
kʋsʋ."
10 Amaa falɛ asa banɪmʋ bɪrɛ bɛɛ saalɛ
kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ be mee nu kɪmʋ kasɛ
mʋ nɪn. Nɪɪ be du nɪn fɛɛ atɔbwaaya, lɪɪ
fɛɛ ba man sʋ nfɛɛrɛ, kɛ ba fɛ lɪɪ atɔ mʋ
nɪɪ bɛɛ waa mʋ sʋ, nɪɪ kanɪn atɔ maŋa ii
muuri bamʋ.
11 Kanɪn asa maŋa bamʋ laakʋ! Lɪɪ fɛɛ
ɔkpa libi mʋ nɪɪ Ken kyɪna bɔla sʋ mʋ,
nɪɪ ba buu falɛ. Be du nɪn fɛɛ Baalam mʋ
nɪɪ ɔ kpalɪ afulee sʋ waa alibi mʋ. Nɪɪ ba
kʋsʋ yɪlɛ Ɩbwaarɛ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Kora gbaa kʋsʋ yɪlɛ mʋ. Ɩmʋ sʋ bamʋ
gbaa bamʋ bee biti ba muuri fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ Kora muuri mʋ.
12 Falɛ asa nɪmʋ ba kan naa loo fanɛ
tɔ kɛ fan bʋga gyii mʋ, be du nɪn fɛɛ atɔ
kpensa fanɛ tɔ, nɪɪ ba man sʋ ipeeli fɛɛ
bamʋ nkʋn lɛɛ nɪɪ bee biti. Nɪɪ be du
nɪn fɛɛ abwaarɛ-wʋlɛ mʋ nɪɪ ɪ mɛɛ bɪya
bʋlayɪ, nɪɪ afuu ɪ da ɪmʋ ɪ kyaa ɪ bɔɔ. Ba
bɪla be du nɪn fɛɛ iyu mʋ nɪɪ ɪ man sɔyɪ
abi ɪmʋ kɪsɔyɪ saŋa kyɛɛkyɛɛ mʋ, nɪɪ ba
kyiigi ɪmaa ɪmʋ ilin nɪɪ i wu kpini-kpini
mʋ.
13 Be du nɪn fɛɛ ɔpʋ apaa nɪɪ bamʋ
ipeeli awaasa mʋ ii fuu fɛɛ afʋfʋʋ ɪɪ sʋ
akpa ɪ naa. Nɪɪ ba bɪla ba du nɪn fɛɛ
akyikpebi mʋ nɪɪ ɪɪ naa ɪɪ naa mʋ. Bamʋ
opula kyɪnasa ɪ gyɛ kitententbiri kyilim

* **1:7 1:7** Agyaga-sɪn kɪbansa nɪmʋ ɪ gyɛ yɛ anyɪn bɛɛ dɛ yɛ bamʋ tɔɔmaa ana anyɪn.

mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ yɪla bamʊ kakpaa mʊ.
14 Enoki mʊ nɪɪ ɔ gyan Adam sʊ
kakʊʊgɛ tɔ nkyaga sʊ sunɔsapʊ mʊ, tɔwɛ
falɛ asa banɪmʊ asɪn koo dɪdaa yɪla yɛ,
"Fan kɪɪ, Ɔnyɪrɪpɛ ɪɪ ba maa mʊ nbɔɔ
kyɪrɛkyɪrɛ ngbɪn-ngbɪn mʊ,
15 kɛ o be gyii asa kpini asɪn. Ee biti o
be bun bamʊ nɪɪ ba man sɪlɛ Ɩbwaarɛ mʊ
kʊpwɛ lɪɪ bamʊ alibi kɪwaa sʊ, yɛ kanan
mʊ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn libi yii Ɩbwaarɛ mʊ.
16 Falɛ asa banɪmʊ ba tɛ nɪn bɛɛ kɔlɪtɛ,
yɛgɛ bɛɛ pwɪɪ bamʊ asa. Ba buu bamʊ
kayɪɪ-wʊlɛ kayalaga sʊ, nɪɪ bɛɛ kʊsaa
bamʊ n-yɪɪ yɛgɛ ba sʊ kɔnɔ tɔ kɔn bɛɛ
pɪna asa kɛ ɪ waa ɔdan sa bamʊ.

Fan kɪtaa Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ

17 "Amaa mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa,
fan nyi atɔ mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
asunpu ba daa tɔwɛ fanɛ.
18 Ba daa tɔwɛ fanɛ yɛ, kakɛ laalaalʊwɛ
mʊ tɔ mʊ, asa bee biti ba taa Ɩbwaarɛ
asɪn bɛɛ waa ahin-sɪn, kɛ ba buu bamʊ
kayɪɪ-wʊlɛ alibi kayalaga."
19 Falɛ asa banɪmʊ ɪɪ bɪya nbarɪgɛ
tɔ fanɛ tɔ, bamʊ kayɪɪ-wʊlɛ kayalaga i
gyii bamʊ amu, nɪɪ ba man sʊ Ɩbwaarɛ
Kayaayu mʊ.
20 Amaa mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa,
fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, fan waa fanɛ n-yɪɪ ɔlʊn tɔ
lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii danbɪrasa mʊ tɔ, yɛgɛ
fɛn kʊlɛ Ɩbwaarɛ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
ɔlʊn mʊ tɔ.
21 Fan kyɪna Ɩbwaarɛ kebiti mʊ tɔ, yɛgɛ
fan gyoo anɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito o be
wu fanɛ kʊwɛɛ kɛ ɔ sa fanɛ nkpa kakpaa
mʊ.
22 Fan wu bamʊ nɪɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
du sika-sika mʊ kʊwɛɛ.
23 Fan mɔlɪgɛ bamʊ nɪɪ ɪɪ sʊ bamʊ ii
kpee awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ mʊ, kɛ fan
wu akʊ mɔɔ kʊwɛɛ yɛgɛ fan sʊ kufuu, kɛ
fan kisi bamʊ alibi awaasa mʊ nɪɪ i du fɛɛ
ataa kpensa mʊ.

Kɪyɪn kabwaarɛ kʊlɛ

24 Fan yɛgɛ a yɪn Ɩbwaarɛ, mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ
nɪɪ ɛɛ taalɛ yɛgɛ fan man lɪɪ tɪyɛ, kɛ ɔ
taa fanɛ yɪlɛ mʊ bʊnyaa mu ansi tɔ yɛ
kɔkɔlɔ fuuli, yɛgɛ fanɛ n-yɪɪ sʊ man sʊ
asɪn pwɪɪsa kʊ.
25 Mʊ nkʊn ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ.
Nɪɪ mʊ ɪ dagaa bʊnyaa, yɛ kɪkparɛ, yɛ
ɔlʊn, yɛ kɪbɪlɪsa bɔla anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito lɪɪ koo dɪdaa yɛ nbɪɪnbɪɪ naa fʊʊ
saŋa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa. Amen.

Asınlɛɛ kaapʋsa
mʋ nıı Gyɔn kyʋrɔɔ yıla sa Krisito abuupu

Asınlɛɛ Kaapʋsa mʋ nıı Gyɔn nyɛ

1 Ɔwʋlɛ nımʋ tɔ asın ı gyɛ asınlɛɛ
kaapʋsa mʋ nıı Ɩbwaarɛ taa sa Yesu
Krisito fɛɛ, ɔ lɛɛ kaapʋ mʋ ayaafɔlɛ atɔ
mʋ nıı ii biti ı ba waa saŋa mʋ nıı ı mɛɛ
yɛ ı kyɛɛrɛɛ. Nıı Yesu mɔɔ sun mʋ kabɔɔ
kʋ nıı ɔ ba lɛɛ asın mʋ kaapʋ mɛ Gyɔn,
Krisito kıyaafɔlɛ.
2 Nıı mɛ Gyɔn, ı tɔwɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nıı Ɩbwaarɛ maa Yesu Krisito tɔwɛ nıı ɔ
lɛɛ kaapʋ mɛ mʋ.
3 Kumu ɔkɔn wuya ı gyɛ ɔsa mʋ nıı ɛɛ
kalɛ Ɩbwaarɛ asınlɛɛ kaapʋsa nımʋ, nıı
kumu ɔkɔn wuya ana ı bıla ba gyɛ bamʋ
nıı bee nu asın mʋ, nıı bee buu ımʋ, lıı
fɛɛ saŋa mʋ nıı atɔ nımʋ kpini ii biti ı
waa mʋ i tiri tɔ.

Ɔkala mʋ nıı Yesu sʋ ɛɛ sa mʋ kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ

4 Mɛ Gyɔn ı kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nımʋ n sʋ
n sa Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ, mʋ nıı
ı bʋ Asiya ɔsʋwʋlɛ kıbaafʋn kʋ mʋ sʋ.
Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ tɔ, nıı ɔ wʋla ɔ bʋ tɔ
pɔyı nıı atɔ i piili, nıı ee biti ɔ baa ɔ bʋ tɔ
kakpaa mʋ, yɛ mʋ n-yaayu nsunɔ mʋ nıı
ba bʋ mu kuwura-gya mʋ asɛ mʋ, bamʋ
kabwaala yɛ kayıı yuuli kı gyɛ fanɛ lɛɛ.
5 Yesu Krisito gbaa kabwaala yɛ kayıı
yuuli kı ba fanɛ asɛ. Mʋ ii gyii kesintin nıı
ɛɛ lɛɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ ɛɛ kaapʋ tɔ, mʋ ı
gyɛ ɔmʋ nıı ɔ gyankpaa kyiŋi lıı lewu tɔ,
nıı ɔ gyɛ kasɛ sʋ awura tɔ Owura.
Nıı mʋ ii biti anɛ asın gaa, nıı o wu taa
mʋ nkalan lɛɛ anɛ lıı alibi ɔlʋn tɔ,
6 nıı ɔ waa anɛ mu kuwura-gyii tɔ asa
yɛ mu aseepu, kɛ a sun Mʋ-Sɛ Ɩbwaarɛ
mʋ. Yesu Krisito nıı bʋnyaa yɛ ɔlʋn gyɛ
mʋ lɛɛ kakpaa. Amen!
7 Fan kıı! Yesu bʋ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ ɛɛ ba.
Nıı ɔkʋmaa nımʋ ii biti o wu mʋ,
halıı bamʋ nıı ba yii mʋ kıkpa mʋ gbaa,
lıı mʋ sʋ kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba
su.
Kanın nıı ii biti ı ba. Amen!
8 Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ, "Mɛ ı gyɛ
Alıfa yɛ Omega.* Mɛ ı bʋ tɔ, nıı n wʋla n
bʋ tɔ pɔyı nıı atɔ i piili, nıı n biti n baa n
bʋ tɔ kakpaa mʋ. Mɛ ı gyɛ Ɔlʋlʋnpʋ."

Gyɔn Kılɛɛ kaapʋ mʋ nıı o wu lıı Yesu sʋ

9 Mɛ, Gyɔn mʋ nıı n gyɛ fanɛ bırısa,
lıı Yesu sʋ mʋ n gyii awʋrʋfɔ fɛɛ kanan
mʋ nıı fen gyii mʋ, lıı an maa gyɛ mu
kuwura-gyii mʋ tɔ asa sʋ mʋ. Amaa an
nyɛ kenyiita yılɛ tɔ. Lıı Ɩbwaarɛ asın
kıtɔwɛ yɛ Yesu asın kılɛɛ tɔwɛ sʋ mʋ, ba
kıtaa mɛ naa tʋʋ Patimose kifintin mʋ sʋ.
10 Ɔnyırıpɛ Yesu kakɛ sunsa mʋ,
Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ kı ba mɛ sʋ, nıı
n nu ɔbʋlɛ lala kʋ mɛ kamaa, kı maa su
fɛɛ kabılɛ.
11 Nıı ɔbʋlɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, "Kyʋrɔɔ
atɔ mʋ nıı fii wu falɛ waa ɔwʋlɛ tɔ,
kɛ fʋ taa kyʋŋɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ
mʋ. Ɩmʋ ı gyɛ Efeso yɛ Simirina yɛ
Pegamum yɛ Tatira yɛ Sadisi yɛ Filadefiya
maa Lawodisiya."
12 N maa biliŋi n kıı ɔbʋlɛ mʋ nıı kı
tɔwɛ mɛ asɛ mʋ, n wu ıfıtıla ıgyagakpa
isunɔ mʋ nıı ba taa isuwa waa ımʋ.
13 Ɩmʋ nsana tɔ mʋ, n wu ɔkʋ fɛɛ
Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ. O bun kaalɛ
bʋnswıısa ba yii kasɛ, nıı ɔ taa suwa
kırısʋ ŋmina mʋ kɔkɔlɔ sʋ.
14 Nıı mu kumu inyini i fuuli parɛparɛ
fɛɛ ateebi abɛɛ bwanbwan, nıı mu ansi
abi i du fɛɛ fʋlɔn anobi.
15 Nıı mʋ ayaa i du fɛɛ kıbılıtɔ pıpɛɛ
mʋ nıı ba taa tʋʋ fʋlɔn tɔ, nıı kıı ŋalıgɛ,
nıı mʋ ɔbʋlɛ mʋ i du fɛɛ nkyu ı maa bɔla
ı kyʋn akʋlı tɔ.
16 Nıı ɔ sʋ akyikpebi asunɔ mʋ gyisa
kıbaa tɔ, nıı sakunde gyimba anyɔ ı lıı
mʋ kɔnɔ tɔ. Nıı mu ansi tɔ mɔɔ ı ŋalıgɛ
fɛɛ kakyʋwapɛ kyɔwɛ.
17 Nıı n maa wu mʋ mʋ, n tıyɛ mʋ
ayaa tɔ fɛɛ nyımısa wusa, nıı ɔ taa mʋ
gyisa kıbaa gyaga mɛ sʋ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
"Man waa kufuu. Mɛ ı gyɛ kagyankpaa
yɛ laalaalʋwɛ.
18 Mɛ ı gyɛ Ɔmʋ nıı n bʋ tɔ. Nıı n kyına
wu, amaa kıı, n tɛ nkpa tɔ kakpaa. Nıı

* **1:8 1.8** Ɩmʋ kasɛ ıı kaapʋ yɛ, Ɩbwaarɛ ı gyɛ kagyankpaa yɛ laalaalʋwɛ.

lewu yɛ Kamandɛ ısafwıı ı bʋ mɛ kıbaa tɔ.
19 "Ɪmʋ sʋ, kyʋrɔɔ atɔ mʋ nıı fu wu ı
maa waa nbıınbıı nımʋ yɛ atɔ mʋ nıı ii
biti ı ba kamaa tɔ mʋ kpini yıla.
20 Akyikpebi asunɔ mʋ nıı fu wu mɛ
gyisa kıbaa tɔ mʋ, yɛ ıfıtıla ıgyagakpa
asunɔ mʋ nıı ba taa suwa waa ımʋ mʋ
kasɛ ı gyɛ yɛ, Akyikpebi asunɔ mʋ ı yılɛ
sa Ibwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nıı bɛɛ kıı
Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ sʋ, nıı ıfıtıla
ıgyagakpa asunɔ mʋ ı yılɛ sa Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ."

2

Ɔkala mʋ nıı ii kpee ıı sa
Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ
Efeso kadɛ tɔ mʋ

1 Nıı ɔ bıla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asın nımʋ naa sa Ibwaarɛ
kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Krisito kʋbʋ mʋ nıı
kı bʋ Efeso kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asın nımʋ ı
lıı mɛ, mʋ nıı n sʋ akyikpebi asunɔ mɛ
gyisa kıbaa tɔ, nıı n naa ıfıtıla ıgyagakpa
asunɔ mʋ nıı ba taa suwa waa mʋ nsana.
2 N tɔwɛ fanɛ yɛ, N nyi fanɛ asın waasa
yɛ kanan mʋ nıı fan kpan fanɛ n-yıı waa
kusun yɛ kanan mʋ nıı fan nyɛ kenyiita
yılɛ tɔ. Nıı n nyi fan maa mee biti alibi
awaapʋ fanɛ tɔ, nıı fan kaala bamʋ nıı
ba yɛ ba gyɛ Krisito asunpu yɛgɛ ba man
gyɛ mʋ kıı, nıı fan wu fɛɛ ba gyɛ antıŋɛsa
wuya ana.
3 Nıı n nyi fan maa nyɛ kenyiita yılɛ tɔ,
nıı fen gyii awʋrʋfɔ lıı mɛ kıtıı sʋ, nıı
fanɛ abaa a man yɔɔ.
4 Amaa n sʋ fanɛ n-yıı sʋ asın akʋ, ımʋ ı
gyɛ yɛ nbıınbıı fan man bıla fɛn sʋ kebiti
fɛɛ kanan mʋ nıı fan gyankpaa fɛn sʋ mʋ.
5 Fan nyiŋi katın mʋ nıı naafɔɔ fan fʋʋ,
nıı fan bwii lıı tıyɛ mʋ. Fan kyɛɛgɛ fanɛ
nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ, kɛ fan waa adanbırasa
mʋ nıı fan kyına fɛn waa mʋ. Nıı fan
man kan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ
mʋ, n biti n ba fanɛ asɛ ba lɛɛ fanɛ fıtıla
ɔgyagakpa mʋ lıı katın mʋ nıı kı bʋ mʋ.
6 Amaa fanɛ kʋtɔ kʋlʋn mʋ nıı fɛn waa
nıı ı bʋrɔn mʋ ı gyɛ yɛ, fen kisi Nikolatan
abi awaasa mʋ nıı ngbaa mɛ n kisi mʋ.
7 Ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu asın mʋ
nıı Ibwaarɛ Kayaayu mʋ ıı tɔwɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ. Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ kɔ
lıı mʋ, n biti n sa mʋ ɔkpa, kɛ o gyii
oyu mʋ nıı kıı sa nkpa mʋ abi nıı kı yılɛ
Ibwaarɛ ayɛ sʋsʋ, mʋ nıı bɛ bıla bɛɛ tıı
yɛ Paradise mʋ."

Ɔkala mʋ nıı ii kpee ıı sa
Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ
Simirina kadɛ tɔ mʋ

8 Nıı ɔ bıla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asın nımʋ naa sa Ibwaarɛ
kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Krisito kʋbʋ mʋ nıı
kı bʋ Simirina mʋ sʋ. Asın nımʋ ı lıı mɛ
mʋ nıı n gyɛ Kagyankpaa yɛ Laalaalʋwɛ
mʋ, nıı n da wu nıı n kyiŋi bıla n tɛ nkpa
tɔ mʋ.
9 N nyi awʋrʋfɔ mʋ nıı fen gyii yɛ fanɛ
kitiri, amaa kesintin tɔ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii
sʋ mʋ fen gyɛ atɔ wuya ana. N nyi bamʋ
nıı ba yɛ ba gyɛ Gyiwu abi yɛgɛ ba man
gyɛ, nıı bɛɛ tın antıŋɛsa bɛɛ gyaga fanɛ
sʋ mʋ. Ba gyɛ Sıtaanɛ kʋbʋ mʋ tɔ asa.
10 Fan man waa kufuu lıı awʋrʋfɔ mʋ
nıı fen biti fan gyii mʋ sʋ. N tɔwɛ fanɛ
yɛ, fen biti fɛn nyɛ kʋtʋʋ tɔ kıı, mʋ nıı kı
gyɛ fɛɛ Sıtaanɛ ii biti ɔ taa fanɛ asa mʋ tɔ
akʋ naa tii obu. Fen biti fɛn nyɛ kanyanla
nkɛ kudu. Halıı lewu tɔ gbaa, fan yılɛ
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken, kɛ n sa fanɛ
kʋkɔka mʋ nıı kı gyɛ nkpa kakpaa.
11 "Ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ
nıı Ibwaarɛ Kayaayu mʋ ıı tɔwɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ. Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ kɔ
lıı mʋ, lewu nyɔsapʋ mʋ man bıla yɛ o
gyii mʋ."

Ɔkala mʋ nıı ii kpee ıı sa
Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ
Pegamum kadɛ tɔ mʋ

12 Nıı ɔ bıla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asın nımʋ naa sa Ibwaarɛ
kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı
bʋ Pegamum kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asın nımʋ ıı
lıı mɛ mʋ nıı n sʋ sakunde gyimba anyɔ
mɛ asɛ.
13 N nyi katın mʋ nıı fan tɛ. Tʋtɔ nıı
Sıtaanɛ kuwura-gya mʋ kı bʋ. Ɪmaa ımʋ
kpini gbaa mʋ fan san kɔɔlɛ mɛ gyii. Halıı
saŋa mʋ nıı ba mɔɔ mɛ asın mʋ kesintin
ogyipu Antipasi fanɛ kadɛ lala mʋ nıı
Sıtaanɛ tɛ mʋ tɔ gbaa mʋ, fan man kina
mɛ lıı fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.
14 "Amaa n sʋ fanɛ n-yıı sʋ asın pwıısa
kʋ. Ɪmʋ ı gyɛ yɛ, asa mʋ nıı bee buu

Balaam asın kaapʋsa mʋ akʋ ba bʋ fanɛ kʋbʋ mʋ tɔ. Balaam nımʋ ı kyına kaapʋ Balaki yɛ, kanan mʋ nıı ɔ waa kɛ Ɪsırayı abi ba waa alibi mʋ ı gyɛ yɛ, ɔ pına bamʋ kɛ ba gyii agyitɔ mʋ nıı ba taa lɔŋɔ sa ıdakpa, kɛ ba waa kakyıı yɛ kanyın biti kıgyagaa.

15 Kanın ɔkpa maŋa sʋ, nıı asa mʋ nıı bee buu Nikolatan abi asın kaapʋsa mʋ akʋ ba bʋ fanɛ kʋbʋ mʋ tɔ.

16 Ɪmʋ sʋ fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ ba Ɪbwaarɛ asɛ, nıı ı man gyɛ kanın bırɛ, n biti n ba fanɛ asɛ bilen kɛ n ba taa mɛ kɔnɔ tɔ sakunde ba kɔ yɛ kanın asa maŋa.

17 "Ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ nıı Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ıı tɔwɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ. Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ kɔ lıı mʋ, n biti n sa mʋ agyitɔ baalasa mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ mana, nıı ı lıı Ɪbwaarɛ asɛ mʋ. N biti n bıla sa ɔsa maŋa kubuu fufuli mʋ nıı ba kyʋrɔɔ kıtıı pʋpwɛ gyaga kımʋ sʋ, nıı ɔkʋ man nyi kanın kıtıı maŋa, amɔɔ ɔmʋ nıı ɔ nyɛ kımʋ mʋ nkʋn."

Ɔkala mʋ nıı ii kpee ıı sa Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Tiyatira kadɛ tɔ mʋ

18 Nıı ɔ bıla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʋrɔɔ asın nımʋ naa sa Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Tiyatira kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asın nımʋ ıı lıı mɛ Ɪbwaarɛ mu-Bii mʋ nıı mi ansi i du fɛɛ fʋlɔn anobi, nıı mɛ ayaa sʋ ı du fɛɛ kıbılıtɔ pıpɛɛ mʋ nıı kıı ŋalıgɛ mʋ.

19 N nyi fanɛ asın waasa. N nyi fanɛ kebiti yɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ kusun, yɛ kanan mʋ nıı fɛn nyɛ kenyiita yılɛ tɔ. Nıı n nyi fan maa waa ınımʋ kpini fan kyɔ kanan mʋ nıı fan daa kyına waa mʋ.

20 "Amaa n sʋ fanɛ n-yıı sʋ asın pwıısa kʋ, fɛɛ fan maa sa ɔkyıı mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Gyesebeli ɔkpa, nıı ɛɛ tıı mʋ n-yıı yɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ. Nıı ɛɛ taa mʋ kıkaapʋ mʋ pına mɛ abuupu, nıı bɛɛ waa kanyın abɛɛ kakyıı biti kıgyagaa, nıı ba bıla bee gyii agyitɔ mʋ nıı ba taa lɔŋɔ sa ıdakpa mʋ.

21 N nyɛ saŋa sa mʋ fɛɛ ɔ kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ lıı mʋ kıgyagaa mʋ tɔ, amaa o kina ɔ mɛɛ kyɛɛgɛ.

22 Ɪmʋ sʋ n biti n yɛgɛ ɔ lɔɔ, kɛ n yɛgɛ bamʋ nıı ba lıı bamʋ-ka ana kamaa nyita kekili yɛ mʋ mʋ, ba wu awʋrʋfɔ lala, amɔɔ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lıı alibi ıkpa mʋ nıı bɛɛ waa mʋ sʋ.

23 N biti n mɔɔ mu abuupu mʋ kpini, kɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ kpini ba bıı fɛɛ mɛ ı gyɛ ɔmʋ nıı o nyi nyımısa kɔkɔlɔ tɔ yɛ mʋ nfɛɛrɛ tɔ asın. N biti n ka fanɛ ɔkʋmaa nımʋ kʋkɔ lıı kʋtɔ mʋ nıı ɔ waa sʋ.

24 Amaa n tɔwɛ fanɛ mʋ nıı fan san Tiyatira, nıı fan man buu ɔkyıı mʋ asın kaapʋsa libi, nıı fan man bııla mʋ asın mʋ nıı mu abuupu bɛɛ tıı yɛ Sıtaanɛ asın budusa baalasa mʋ. Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ yɛ n man bıla yɛ n taa kıkpınɛ kʋ tii fanɛ sʋ.

25 Amaa fan dan kıtaa kʋtɔ mʋ nıı fan wʋla fan sʋ tɔ mʋ kenken, naa fʋʋ saŋa mʋ nıı n biti n ba.

26 Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɛɛ kɔ ɛɛ lıı, nıı ɛɛ waa mi kebiti naa fʋʋ laalaalʋwɛ mʋ, n biti n sa mʋ ɔlʋn ndɛndɛmandɛ sʋ.

27 Nıı fɛɛ kanan mʋ nıı n nyɛ ɔlʋn lıı mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ asɛ, saŋa mʋ nıı ɔ tɔwɛ asın lıı mɛ sʋ yɛ,

'Ee biti ɔ taa kıbılıtɔ ɔlʋn kudubi gyii kuwura bamʋ sʋ, yɛgɛ o mee wu bamʋ kʋwɛɛ.
Ee biti o boyi bamʋ fɛɛ kanan mʋ nıı bee boyi apɛɛ tɔ bɛɛ waa ımʋ buriburi mʋ.'

28 N biti n bıla sa ɔsa maŋa kıbwayıkɛ kikyikpebi mʋ, ınımʋ ı kaapʋ fɛɛ ba kɔ lıı.

29 Ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ o nu kʋtɔ mʋ nıı Ɪbwaarɛ Kayaayu ıı tɔwɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

3

Ɔkala mʋ nıı ii kpee ıı sa Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Sadisi kadɛ tɔ mʋ

1 Nıı ɔ bıla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʋrɔɔ asın nımʋ naa sa Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Sadisi kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asın nımʋ ı lıı mɛ, mʋ nıı n sʋ Ɪbwaarɛ N-yaayu nsunɔ yɛ akyikpebi asunɔ mʋ. N nyi fʋ asın waasa, fʋ nyɛ kıtıı fɛɛ fʋ maa tɛ nkpa tɔ, amaa fu wu.

2 Ɪmʋ sʋ fan kyiŋi, kɛ fan sa ɪmʋ nɪɪ ɪ
san nɪɪ ii biti i wu mʋ tɔ ɔlʋn. Lɪɪ fɛɛ n wu
fanɛ asɪn waasa ɪ maa man du kyɛɛkyɛɛ
mɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ.
3 Ɪmʋ sʋ fan nyiŋi atɔ mʋ nɪɪ ba kaapʋ
fanɛ nɪɪ fan nu mʋ. Fan buu ɪmʋ, kɛ fan
yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa nɪɪ fan man kan
kyiŋi bɪrɛ, n biti n ba purigi fanɛ sʋ fɛɛ
oyu, nɪɪ fɛn mɛɛ yɛ fan bɪɪ saŋa mʋ nɪɪ n
biti n ba fanɛ asɛ.
4 "Amaa ɪ san asa kalɪsa akʋ nɪɪ ba bʋ
Sadisi, nɪɪ ba man waa bamʋ n-yɪɪ ineesi.
Bamʋ ii biti ba bun atɔ fufuli, kɛ n maa
bamʋ a natɛ, lɪɪ fɛɛ bamʋ ɪ dagaa kanɪn.
5 Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ kan kɔ lɪɪ mʋ, mʋ ii
biti o bun atɔ fufuli fɛɛ bamʋ. Nɪɪ n mɛɛ
yɛ n kpayɪ mʋ kɪtɪɪ lɪɪ nkpa ɔwʋlɛ mʋ
tɔ kakaakʋ. Amaa n biti n lɛɛ tɔwɛ Nsɛ
Ɪbwaarɛ maa mʋ nbɔɔ mu ansi tɔ fɛɛ ba
gyɛ mɛ asa.
6 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Filadefiya kadɛ tɔ mʋ

7 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ
kɪ bʋ Filadefiya kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ
ɪ lɪɪ mɛ mʋ nɪɪ n gyɛ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ yɛ
kesintin wuya, nɪɪ mɛ kɪbaa tɔ nɪɪ Dawidi
safɪɪ bʋ mʋ. Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ n tigi
mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ tii, nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nɪɪ n tii mɔɔ mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ tigi.
8 N nyi fanɛ asɪn waasa. Fan nu, n tigi
kebunɔ mʋ nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ tii mʋ yɪla
sa fanɛ. N nyi fɛɛ fanɛ ɔlʋn man kyɔ,
amaa fan buu mɛ asɪn mʋ, nɪɪ fan man
kina mɛ.
9 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n biti n taa waa bamʋ
nɪɪ ba bʋ Sɪtaanɛ kʋbʋ mʋ tɔ, nɪɪ ba gyɛ
antɪŋɛsa wuya ana, nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ ba gyɛ
Gyiwu abi yɛgɛ ba man gyɛ mʋ ɪ gyɛ yɛ,
n biti n nyan kanɪn asa maŋa kɛ ba be
muŋa fanɛ ayaa kasɛ, kɛ ba bɪɪ fɛɛ n biti
fanɛ asɪn.
10 Kpalɪ fɛɛ fan maa man nu mɛ kɔnɔsa,
nɪɪ fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ mʋ, ngbaa mɛ
n biti n lɛɛ fanɛ lɪɪ awʋrʋfɔ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ
mʋ nɪɪ kii biti kɪ ba dulinyaa tɔ, kɛ ɪ ba
tʋʋ dulinyaa asa kpini tɔ kɪɪ mʋ.

11 "N biti n ba bilen. Fan kɪtaa kʋtɔ mʋ
nɪɪ fan sʋ tɔ mʋ kenken, kɛ ɔkʋ ɔ man
kɔɔlɛ kʋkɔka mʋ nɪɪ n biti n taa sa fanɛ
mʋ.
12 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʋ, ee
biti ɔ baa ɔ gyɛ fɛɛ lenbu tɔ sabarɛ, Mɛ
Ɪbwaarɛ osunkpa obu mʋ tɔ. Nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ
ɔ lɪɪ tʋtɔ kakaakʋ kpaa. N biti n kyʋrɔɔ
Mɛ Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ yɛ mʋ kadɛ lala mʋ kɪtɪɪ
gyaga kanɪn ɔsa maŋa sʋ. Kanɪn kadɛ lala
maŋa ɪ gyɛ Gyerusalem pʋpwɛ mʋ nɪɪ kii
biti kɪ lɪɪ sʋsʋ Mɛ Ɪbwaarɛ asɛ ba kasɛ sʋ
mʋ. Nɪɪ n biti n kyʋrɔɔ mɛ gbaa-gbaa mɛ
kɪtɪɪ pʋpwɛ gyaga kanɪn ɔsa maŋa sʋ.
13 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Lawodisiya kadɛ tɔ mʋ

14 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ
bʋ Lawodisiya kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ
lɪɪ mɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Amen mʋ asɛ. Nɪɪ
n gyɛ kesintin wuya, nɪɪ n ba lɛɛ Ɪbwaarɛ
asɪn mʋ ifuli kaapʋ kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ mɛ ɪ
gyɛ kumu sa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
tʋʋ mʋ.
15 N nyi fanɛ asɪn waasa, fɛɛ fan man
yuuli nɪɪ fan man bʋgya. Nɪɪ fan daa fan
yuuli abɛɛ fan bʋgya mʋ, naafɔɔ ɪ bʋrɔn!
16 Amaa lɪɪ fɛɛ fan maa du mɔlɔmɔlɔ,
nɪɪ fan man yuuli abɛɛ fan man bʋgya sʋ
mʋ, n biti n fura fanɛ lɪɪ mɛ kɔnɔ tɔ fɔyɪ.
17 Fɛn tɔwɛ yɛ, an gyɛ atɔ wuya ana,
nɪɪ kʋtɔ kʋmaa kɪ waa ɔdan ɪ sa anɛ,
nɪɪ sɛhn man tiri anɛ. Amaa fan man
nyi fɛɛ fan gyɛ awʋrʋfɔ agyipu, nɪɪ fanɛ
asɪn a sʋ kʋwɛɛ, nɪɪ fan gyɛ atiripu, yɛ
agyaatanapʋ nɪɪ fan naa kubolonkpan.
18 Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan ba
mɛ asɛ ba sɔɔ suwa kparɛ, kɛ fan ba waa
atɔ wuya ana. Kɛ fan ba sɔɔ atɔ fufuli mɛ
asɛ naa bun fanɛ ipeeli kubolonkpan mʋ
sʋ. Kɛ fan bɪla sɔɔ kɪfɛ waa fanɛ ansi tɔ
kɛ fan taalɛ nyɛ wu.
19 "Nɪɪ bamʋ nɪɪ n biti bamʋ asɪn mʋ,
n gyii kadɛ sa bamʋ nɪɪ n bɪɪtɛ bamʋ asʋ.
Ɪmʋ sʋ fan payɪ fanɛ ansi kɛ fan yɛgɛ alibi
kɪwaa.

20 Fan nu mɛ asɛ! N yɪlɛ kebunɔ n ŋɛ
ɔpʊnʊ mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu mɛ ɔbʊlɛ,
nɪɪ o tigi ɔpʊnʊ mʊ, n biti n loo to ba, kɛ
maa mʊ a bʊga gyii.
21 "Ɔmʊ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʊ, n biti n sa mʊ
ɔkpa ɔ ba kyɪna kuwura-gya sʊ mata mɛ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ngbaa mɛ n kɔ lɪɪ nɪɪ n
kyɪna mata Mɛ-Sɛ mʊ kuwura-gya mʊ sʊ.
22 Ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ asʊ mʊ, o nu kʊtɔ mʊ
nɪɪ Ibwaarɛ Kayaayu mʊ ɪɪ tɔwɛ Krisito
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ."

4

Sʊsʊ Ibwaarɛ ayɛ kuwura-gya mʊ

1 Inɪmʊ kamaa mʊ, n kɪɪ nɪɪ n wu sʊsʊ
Ibwaarɛ ayɛ ɔpʊnʊ maa tigi kɪ dɛ. Nɪɪ n
nu ɔbʊlɛ mʊ nɪɪ kɪ daa tɔwɛ mɛ asɛ fɛɛ
kabɪlɛ mʊ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, "Ba sʊsʊ nfɪɪ,
kɛ n kaapʊ fʊ atɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɪ maa
waa ɪnɪmʊ kamaa."
2 Opula tɔ nɪɪ Ibwaarɛ Kayaayu mʊ taa
mɛ. Nɪɪ n ba kɪɪ mʊ, n wu kuwura-gya
mʊ kɪ maa bʊ sʊsʊ Ibwaarɛ ayɛ yɛgɛ ɔkʊ
tɛ kɪmʊ sʊ.
3 Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʊ sʊ mʊ, ɪɪ
ŋalɪgɛ pɪlɛpɪlɛ fɛɛ abuu ŋalɪgɛsa mʊ nɪɪ
ɪ sʊ ɔgyalɪn, ɪmʊ ɪ gyɛ gyasipa nɪɪ ii
fuuli yɛ kaneliyan nɪɪ ɪɪ payɪ mʊ. Nɪɪ
okyimale mʊ nɪɪ kɪɪ ŋalɪgɛ fɛɛ ɔgyalɪn
kubuu mʊ nɪɪ ki du fɛɛ kɪfatɛɛ bunboli,
nɪɪ kɪ kyaabɔɔ kuwura-gya mʊ.
4 Nwuragya adʊnyɔ yɛ ana ɪkʊ ɪ yɪlɛ
kyaabɔɔ kuwura-gya mʊ yɛgɛ abɪlɪsa
adʊnyɔ yɛ ana ba tɛ ɪmʊ sʊ. Ba bun atɔ
fufuli nɪɪ ba bun suwa awura-wʊrʊ.
5 Nɪɪ bʊlayɪ ɪɪ wɛɛ ɪsɛɛ yɛgɛ ɛɛ pʊntɛ
lɪɪ kuwura-gya mʊ asɛ. Ifɪtɪla isunɔ ɪ bʊ
kuwura-gya mʊ asɛ ɪ dɪyɛ. Inɪmʊ ɪ gyɛ
Ibwaarɛ N-yaayu nsunɔ mʊ.
6 Kuwura-gya mu ansi tɔ mʊ, n bɪla wu
kʊtɔ kʊ fɛɛ ɔpʊ, nɪɪ ki du fɛɛ kɪlasɛ, nɪɪ kɪ
bɪla ki du kɪlɪn-kɪlɪn.
Nsana tɔ mʊ atɔ kɪsa ana ba kyaabɔɔ
kuwura-gya mʊ, yɛgɛ ba sʊ ansi bamʊ
ansi tɔ yɛ bamʊ kamaa yɛ katɪn kʊmaa.
7 Kʊtɔ kɪɪsa gyankpaasa mʊ ki du nɪn
fɛɛ barɪnɛ, nɪɪ ɔnyɔsapʊ du fɛɛ naatɛ
gbelu, nɪɪ ɔsasapʊ mu ansi tɔ i du fɛɛ
nyɪmɪsa, nɪɪ ɔnasapʊ du fɛɛ kpaakpaatɛ
mʊ nɪɪ ee fugi.
8 Atɔbwaaya kɪɪsa ana maŋa ɔkʊmaa
nɪmʊ sʊ abanbantɛ asiye, nɪɪ ba sʊ ansi
bamʊ n-yɪɪ sʊ katɪn kʊmaa nɪmʊ kyaabɔɔ
halɪɪ bamʊ abanbantɛ tɔ. Ba mɛɛ yɛgɛ
kɪtɔwɛ kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ yɛ,
"Kyɪrɛkyɪrɛ, kyɪrɛkyɪrɛ, kyɪrɛkyɪrɛ,
ɪ gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Ibwaarɛ Owura
lala,
mʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ, nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ pɔyɪ nɪɪ
atɔ i piili,
nɪɪ ee biti ɔ baa ɔ bʊ tɔ kakpaa mʊ."
9 Saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ atɔbwaaya kɪɪsa mʊ
bɛɛ bɪɪ ɪlʊn bɛɛ taa bʊnyaa yɛ bɛɛrɛɛ yɛ
afwaala bɛɛ sa ɔmʊnɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʊ
sʊ, nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mʊ.
10 Nɪɪ abɪlɪsa adʊnyɔ yɛ ana mʊ bee muŋa
ɔmʊnɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʊ sʊ, nɪɪ ɔ tɛ
nkpa tɔ kakpaa mu ansi tɔ, bee sun mʊ.
Nɪɪ bee bugi bamʊ awura-wʊrʊ bɛɛ yɪla
kuwura-gya mʊ asɛ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ,
11 "Anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ anɛ Ibwaarɛ,
fʊ dagaa fɛɛ ba sa fʊ bʊnyaa yɛ bɛɛrɛɛ,
nɪɪ fʊ ɔlʊn dagaa fʊ.
Lɪɪ fɛɛ fʊ ɪ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ,
nɪɪ fʊ kebiti tɔ nɪɪ fʊ tʊʊ ɪnɪmʊ kpini,
nɪɪ bamʊ kpini ba bʊ tɔ nɪɪ ba sʊ
nkpa falɛ."

5

Kabʊlʊpʊ mʊ kɔɔlɛ ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ lɪɪ Ibwaarɛ asɛ

1 Tʊtɔ nɪɪ n wu ɔwʊlɛ bɔɔsa kʊ maa
bʊ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʊ sʊ kɪbaa
gyisa tɔ. Nɪɪ ba kyʊrɔɔ kɪmʊ ansi tɔ yɛ
kamaa kpini, nɪɪ ba taa atɔ tarɪsa asunɔ
tarɪ ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ kɔnɔ sʊ.
2 Nɪɪ n wu Ibwaarɛ kabɔɔ ɔlʊnpʊ maa
taa ɔbʊlɛ lala ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Anɪmʊ
ɪ dagaa fɛɛ ɔ kyatɛ kʊtɔ tarɪsa mʊ, kɛ o
bugi ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ tɔ?"
3 Amaa ɔkʊ man bʊ sʊsʊ abɛɛ kasɛ sʊ
abɛɛ kasɛ tɔ, nɪɪ ɛɛ taalɛ bugi ɔwʊlɛ bɔɔsa
mʊ tɔ abɛɛ ɔ taalɛ kɪɪ kɪmʊ tɔ.
4 Nɪɪ n su gaa, lɪɪ fɛɛ ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ
ɔ dagaa fɛɛ o bugi ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ tɔ abɛɛ
ɔ kɪɪ kɪmʊ tɔ.
5 Nɪɪ abɪlɪsa mʊ tɔ ɔkʊ tɔwɛ mɛ yɛ,
"Man bɪla su! Kɪɪ, Gyuda kebunɔ nyɪmɪsa
mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Bɪranɛ, nɪɪ ɔ lɪɪ
Dawidi kanaana kparɛ tɔ mʊ, ɔ kɔ gyii sʊ.

Ɪmʋ sʋ ɛɛ taalɛ kyatɛ atɔ tarɪsa asunɔ mʋ,
kɛ o bugi ɔwʋlɛ bɔɔsa mʋ.”
6 Nɪɪ n maa kɪɪ mʋ, n wu Kabʋlʋpʋ mʋ
nɪɪ mʋ ɔbʋlɛ tɔ sʋ kɪlɔpanɛ fɛɛ ba maa taa
mʋ waa saraga, maa yɪlɛ kuwura-gya mʋ
yɛ atɔ kɪɪsa ana mʋ yɛ abɪlɪsa mʋ nsana.
Ɔ sʋ agyakpaa asunɔ yɛ ansi asunɔ mʋ
nɪɪ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ N-yaayu nsunɔ mʋ nɪɪ
Ɪbwaarɛ sun bamʋ kpee dulinyaa tɔ katɪn
kʋmaa mʋ.
7 Nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ ba kɔɔlɛ ɔwʋlɛ
bɔɔsa mʋ lɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʋ
sʋ mʋ gyisa kɪbaa tɔ.
8 Saŋa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔwʋlɛ bɔɔsa mʋ,
atɔ kɪɪsa ana mʋ yɛ abɪlɪsa adʋnyɔ yɛ
ana mʋ ba muŋa Kabʋlʋpʋ mʋ. Nɪɪ
bamʋ ɔkʋmaa nɪmʋ sʋ adʋnlɛ yɛ suwa
kalapɛ-bi mʋ nɪɪ nlaa liifensa ɪ bɔla
ɪmʋ mʋ, nɪɪ ɪ yɪlɛ sa Ɪbwaarɛ asa mʋ
kabwaarɛ-kʋlɛ.
9 Nɪɪ atɔ kɪɪsa ana mʋ yɛ abɪlɪsa mʋ ba
bɪɪ ɔlʋn pʋpwɛ sa Kabʋlʋpʋ mʋ yɛ,
“Fʋ ɪ dagaa fɛɛ fʋ taa ɔwʋlɛ bɔɔsa mʋ,
kɛ fʋ kyatɛ ɪmʋ ɪtarɛsa mʋ.
Lɪɪ fɛɛ ba mɔɔ fʋ,
nɪɪ fʋ taa fʋ nkalan mʋ sɔɔ asa sa
Ɪbwaarɛ.
Fʋ sɔɔ bamʋ lɪɪ nbunɔ kʋmaa tɔ yɛ
ntɔwɛ kʋmaa tɔ,
yɛ asa kʋmaa tɔ yɛ ndɛndɛmandɛ
kʋmaa tɔ.
10 Nɪɪ fʋ taa bamʋ ba loo fu kuwura-gyii
mʋ tɔ,
waa bamʋ aseepu kɛ be sun anɛ
Ɪbwaarɛ,
nɪɪ bee biti ba gyii kuwura kasɛ sʋ.”
11 Nɪɪ n bɪla kɪɪ, nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ nbɔɔ
ngbɪn-ngbɪn kudu ɪbʋlɛ mʋ nɪɪ nyɪmɪsa
mɛɛ taalɛ bɪɪ bamʋ kɔnɔ ba maa kyaabɔɔ
Ɪbwaarɛ kuwura-gya mʋ yɛ atɔ kɪɪsa ana
mʋ yɛ abɪlɪsa mʋ.
12 Nɪɪ ba taa ɔbʋlɛ lala bɪɪ ɔlʋn yɛ,
“Kabʋlʋpʋ mʋ nɪɪ ba mɔɔ mʋ,
mʋ nɪɪ ɔlʋn yɛ atɔ kparɛ yɛ kanyaasɪn yɛ
kuwura tɔ ɔlʋn
yɛ bɛɛrɛɛ yɛ bʋnyaa yɛ ayɪn-bi ɪ dagaa
mʋ.”
13 Tʋtɔ nɪɪ n nu atɔ tʋʋsa kpini mʋ nɪɪ
ba bʋ sʋsʋ yɛ kasɛ sʋ yɛ kasɛ tɔ yɛ ɔpʋ
tɔ, yɛ bamʋ nɪɪ ba bʋ ɪmʋ kpini tɔ bɛɛ bɪɪ
yɛ,
“Ayɪn-bi yɛ bɛɛrɛɛ yɛ bʋnyaa yɛ ɔlʋn,
ɪ gyɛ sa ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ,
yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ kakpaa.”
14 Nɪɪ atɔ kɪɪsa ana mʋ ba tɔwɛ yɛ,
“Amen.” Nɪɪ abɪlɪsa mʋ ba muŋa sun
Ɪbwaarɛ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ.

6

Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ atɔ tarɪsa asunɔ mʋ

1 N wu Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ atɔ
tarɪsa asunɔ mʋ tɔ kɪgyankpaasa mʋ. Nɪɪ
n nu atɔ kɪɪsa ana mʋ tɔ ɔkʋ ɔbʋlɛ maa
pʋntɛ fɛɛ bʋlayɪ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Ba!”
2 N maa kɪɪ mʋ n wu gbaŋɛ fufuli!
Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ee dii mʋ mʋ sʋ kɪtaa, nɪɪ
ba sa mʋ kuwura-wʋrʋ, nɪɪ o dii fɛɛ
ɔkɔ-gyisapu mʋ nɪɪ ee kpee ɔ naa kɔ gyii
sʋ.
3 Saŋa mʋ nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ
kʋtɔ tarɪsa nyɔsapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kɪɪsa
nyɔsapʋ mʋ maa tɔwɛ mɛ yɛ, “Ba!”
4 Nɪɪ gbaŋɛ kʋ bɪla lɪɪ ba, ɔ gyɛ ɔpɪpɛɛ
nɪn. Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ee dii mʋ mʋ, ba sa mʋ
ɔlʋn yɛ ɔ lɛɛ kayɪɪ yuuli lɪɪ kasɛ sʋ, kɛ asa
ba mɔɔ abaa. Nɪɪ ba sa mʋ sakunde lala
kʋ.
5 Saŋa mʋ nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ
tarɪsa sasapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kɪɪsa sasapʋ
mʋ maa tɔwɛ yɛ, “Ba!” N maa kɪɪ tʋtɔ mʋ
n wu gbaŋɛ lenbiri maa yɪlɛ, nɪɪ ɔmʋ nɪɪ
ee dii mʋ mʋ sʋ kɪbɪlɪtɔ kaalasa mʋ kɪbaa
tɔ.
6 Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ lɪɪ atɔ
kɪɪsa ana mʋ asɛ yɛ, “Ayu mudu ii biti
ɪ waa ɔgyalɪn, kɛ ɪmʋ kɪgya ii biti ɪ waa
kakɛ kʋlʋn kusun kʋkɔka nɪɪ akyembee
mɔɔ imuduu ɪsa kɪgya ii biti ɪ waa kakɛ
kʋlʋn kusun kʋkɔka, amaa fan man kan
nyita nfɔ yɛ nta!”
7 Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ kʋtɔ tarɪsa
nasapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kɪɪsa nasapʋ mʋ
ɔbʋlɛ maa tɔwɛ yɛ, “Ba!”
8 N maa kɪɪ tʋtɔ mʋ nɪɪ n wu gbaŋɛ mʋ
nɪɪ mʋ ifuu ɪ du fɛɛ ndaara mʋ, maa yɪlɛ,
nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ee dii mʋ mʋ, bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Lewu, yɛgɛ kamandɛ mɔɔ buu mʋ kamaa.
Ba sa bamʋ ɔlʋn yɛ ba mɔɔ kasɛ sʋ asa
nbarɪgɛ tɔ ntun nna mʋ tɔ kʋkʋlʋn. Ɪkɔ
yɛ akʋn yɛ alɔ yɛ kasɛ sʋ ndʋnbwɛ nɪɪ
bee biti ba taa mɔɔ bamʋ.
9 Saŋa mʋ nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ
tarɪsa nusapʋ mʋ, asa mʋ nɪɪ ba mɔɔ

bamʋ lıı Ɩbwaarɛ asın mʋ katɔwɛ sʋ, yɛ kıtɔwɛ asın danbırasa mʋ lıı Yesu Krisito sʋ mʋ, n wu bamʋ kala ana ba maa bʋ Ɩbwaarɛ saraga kaswıı mʋ ɔpıı tɔ.

10 Nıı ba kuusi kenken tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ Owura lala, Ɔkyırɛkyırɛpʋ yɛ kesintin wuya, saŋa mɔɔ nıı fii biti fu gyoo naa fʋʋ, pɔyı kɛ fʋ talɛ, kɛ fʋ bııtɛ kasɛ sʋ asa mʋ nıı ba mɔɔ anɛ mʋ asʋ"

11 Nıı Ɩbwaarɛ sa akaala mʋ ıbalımasʋ fufuli, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan nyɛ kenyiita saŋa gbɛrɛɛ tii sʋ. Lıı fɛɛ, fanɛ bırısa ana Krisito kusun awaapʋ mʋ nıı ı dagaa fɛɛ asa ba mɔɔ bamʋ fɛɛ fanɛ mʋ, kɔnɔ ɔ fʋʋ pɔyı."

12 N maa kıı mʋ Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ tarısa siyesapʋ mʋ. Nıı kasɛ ki gyingyen ɔlʋn sʋ, nıı kyɔwɛ biliŋi ki-tentenbiri tumm fɛɛ kıtaa lenbiri. Nıı ɔbwaayı payı kɔɔ fɛɛ nkalan.

13 Nıı akyikpebi a lıı sʋsʋ tıyɛ kasɛ fɛɛ afuu bʋlʋnsa ı da nıı ı yıyaa figi abi ı lıı tıyɛ mʋ.

14 Nıı sʋsʋ nyaa fɛɛ kalan nıı ba bɔɔ mʋ. Nıı abıı yɛ afintin kpini ı bııtɛ lıı ımʋ ipula.

15 Nıı kasɛ sʋ awura yɛ asa kparɛ, yɛ anaakɔpʋ abılısa yɛ afulee wuya ana, yɛ alʋnpʋ yɛ anyɛ kpini, yɛ bamʋ nıı ba tɛ bamʋ abaa sʋ kpini, ba sılɛ naa baala afʋlɛ ıbɔ tɔ, yɛ afʋlɛ mʋ nıı ı bʋ abıı sʋ mʋ tɔ.

16 Nıı ba tɔwɛ abıı yɛ afʋlɛ mʋ yɛ, "Fan tıyɛ anɛ sʋ baala anɛ lıı ɔmʋ nıı ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ ansi sʋ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ agbʋ lala sʋ."

17 Lıı fɛɛ bamʋ agbʋ kakɛ lala mʋ kı fʋʋ, nıı anımʋ ı taalɛ yılɛ?

7

Ɩsırayı abi ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ yıla

1 Ɩnımʋ kamaa mʋ, n wu Ɩbwaarɛ nbɔɔ ana, ba maa yılɛ kasɛ sʋ abaafʋn ntun nna ba kıtaa abaafʋn ana afuu, kɛ ı man nyɛ funti kasɛ sʋ abɛɛ ɔpʋ sʋ abɛɛ iyu.

2 Nıı n bıla wu kabɔɔ kʋ maa lıı kyɔwɛ ɔlııkpa ɛɛ ba sʋsʋ, yɛgɛ ɔ sʋ Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ tɔ kakpaa mʋ kʋtɔ duligisa. Nıı ɔ taa ɔbʋlɛ lala kuusi tıı Ɩbwaarɛ nbɔɔ ana mʋ nıı Ɩbwaarɛ sa bamʋ ɔlʋn yɛ ba nyita kasɛ yɛ ɔpʋ mʋ.

3 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan man nyita kasɛ abɛɛ ɔpʋ abɛɛ iyu, amɔɔ an duligi anɛ Ɩbwaarɛ asunpu bamʋ asıkpıı sʋ pɔyı."

4 Nıı n nu asa mʋ nıı ba duligi bamʋ mʋ kɔnɔ. Ba bʋ ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana lıı Ɩsırayı nbunɔ kudu anyɔ mʋ kpini tɔ.

5 Gyuda kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Nıı Ruben kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Nıı Gadi kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
6 Nıı Asa kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Nafitali kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Manase kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
7 Simeyon kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Lewi kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
Isaki kebunɔ tɔ asa ba bʋ ngbın kudu anyɔ.
8 Sebulun kebunɔ tɔ ba bʋ asa ngbın kudu anyɔ.
Gyosefu kebunɔ tɔ ba bʋ asa ngbın kudu anyɔ.
Bengyamin kebunɔ tɔ ba bʋ asa ngbın kudu anyɔ.

Sakyɔ damantɛ mʋ nıı ba lıı ndɛndɛmandɛ

9 Ɩnımʋ kamaa mʋ n wu sakyɔ damantɛ kʋ, nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ karagɛ bamʋ. Ba lıı ndɛndɛmandɛ yɛ nbunɔ kʋkwıı-kʋkwıı yɛ asa kʋkwıı-kʋkwıı yɛ ntɔwɛ kʋkwıı-kʋkwıı ba yılɛ kuwura-gya mʋ yɛ Kabʋlʋpʋ mu ansi tɔ. Ba bun ıbalımasʋ fufuli yɛgɛ ba sʋ abalaafa bamʋ abaa tɔ.

10 Nıı ba taa ɔbʋlɛ lala bee kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Kamɔlıgɛ gyɛ anɛ Ɩbwaarɛ
mʋ nıı ɔ tɛ kuwura-gya sʋ mʋ
yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ lɛɛ."

11 Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ kpini ba yılɛ kyaabɔɔ kuwura-gya mʋ yɛ abılısa mʋ yɛ atɔ-kıısa

ana mʋ. Nıı ba muŋa taa bamʋ ansi bun
kasɛ kuwura-gya mu ansi tɔ, nıı ba sun
lbwaarɛ,
12 bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Amen!
Ayın-bi yɛ bʋnyaa yɛ kanyaasın yɛ
afwaala yɛ bɛɛrɛɛ yɛ kıtıı kınyɛ yɛ ɔlʋn
ı gyɛ anɛ lbwaarɛ lɛɛ kakpaa-kakpaa!
Amen!"
13 Tʋtɔ nıı abılısa mʋ tɔ ɔkʋ taasɛ mɛ
yɛ, "Nıı bamʋ nıı ba bun ıbalımasʋ fufuli
nımʋ mʋ, anımʋ ana nın? Nıı fınɛ nıı ba
lıı?"
14 Nıı n lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "Ɔbılısa, fu i
nyi."
Nıı ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Bamʋ ı gyɛ asa mʋ
nıı ba lıı awʋrʋfɔ lala mʋ kigyii tɔ, nıı ba
fwıı bamʋ ıkaalɛ Kabʋlʋpʋ mʋ nkalan tɔ,
nıı i fuuli mʋ.
15 Lmʋ sʋ nıı
ba yılɛ lbwaarɛ kuwura-gya mu ansi tɔ,
nıı bee sun mʋ kakyʋwapɛ yɛ
kagyanbwɛ mʋ osunkpa obu lala
mʋ tɔ.
Nıı ɔmʋ nıı ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ mʋ,
ee biti ɔ baa ɔ bʋ bamʋ asɛ kɛ o kun
bamʋ.
16 Nıı akʋn man bıla yɛ ɔ kıtaa bamʋ,
nıı bʋlıfɔ man bıla yɛ ɔ kıtaa bamʋ.
Nıı kyɔwɛ man bıla yɛ ɔ da bamʋ,
nıı awulawula man bıla yɛ ii wiili
bamʋ.
17 Lıı fɛɛ Kabʋlʋpʋ-bi mʋ nıı ɔ yılɛ
kuwura-gya mʋ nsana mʋ ii biti ɔ
baa ɔ gyɛ bamʋ ɔkpapʋ.
Kɛ o kpiya bamʋ ɔbʋn kumu mʋ nıı
kı sʋ nkpa nkyu mʋ asɛ.
Nıı lbwaarɛ ii biti ɔ kpayɛ ansikyu kʋmaa
lıı bamʋ ansi tɔ."

8

Kʋtɔ tarısa sunɔsapʋ mʋ kı kyatɛ

1 Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ kʋtɔ tarısa
sunɔsapʋ mʋ, nıı sʋsʋ waa surum fɛɛ
kerefi kʋlʋn kıbaafʋn.
2 Tʋtɔ nıı n wu lbwaarɛ nbɔɔ asunɔ
mʋ nıı ba yılɛ lbwaarɛ ansi tɔ, nıı ba taa
nbılɛ nsunɔ ba sa bamʋ.
3 Nıı n wu lbwaarɛ kabɔɔ kʋ maa sʋ
suwa kalapɛ-bi nıı ɔ ba yılɛ lbwaarɛ
kaswıı asɛ. Nıı ba taa atɔ liifensa kʋkyɔ
sa mʋ kɛ ɔ taa bʋga yɛ lbwaarɛ asa mʋ
kabwaarɛ-kʋlɛ sʋ, taa ba suwa kaswıı mʋ
nıı kı yılɛ lbwaarɛ kuwura-gya mu ansi
tɔ mʋ, kɛ o tuwa sa lbwaarɛ.
4 Kɛ atɔ liifensa mʋ nıı ba tuwa mʋ
idiisii, taa bʋga yɛ lbwaarɛ asa mʋ kab-
waarɛ-kʋlɛ mʋ, ı lıı lbwaarɛ kabɔɔ mʋ
abaa tɔ kpee sʋsʋ lbwaarɛ ansi tɔ.
5 Nıı lbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa suwa
kalapɛ-bi mʋ, nıı ɔ nyɔ fʋlɔn lıı suwa
kaswıı mʋ sʋ bɔla suwa kalapɛ-bi mʋ. Nıı
ɔ tʋʋ ımʋ wʋrıgɛ kasɛ sʋ, nıı bʋlayı kpira
nıı o kpira, ɔlanba ı waa, nıı bʋlayı wɛɛ
ısɛɛ nıı kasɛ gyingyen.

lbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ tɔ ana nbılɛ kʋfʋlɛ

6 Tʋtɔ nıı lbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nıı
ba sʋ nbılɛ mʋ ba kʋʋla bamʋ n-yıı ba
fʋlɛ nbılɛ mʋ.
7 Nıı lbwaarɛ kabɔɔ gyankpaasa mʋ
fʋlɛ mʋ kabılɛ. Nıı n wu bʋlayı abuu
yɛ fʋlɔn ı maa kyagılɛ yɛ nkalan lıı sʋsʋ
ba wʋrıgɛ kasɛ sʋ. Nıı kasɛ nbarıgɛ tɔ
ntun nsa ımʋ tɔ ketun kʋlʋn kı dıyɛ, nıı
iyu gbaa nbarıgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun
kʋlʋn gbaa dıyɛ, nıı afitiri bunboli mʋ
kpini gbaa ı dıyɛ.
8 Nıı lbwaarɛ kabɔɔ nyɔsapʋ mʋ fʋlɛ
mʋ kabılɛ. Nıı ba tʋʋ kʋtɔ kʋ fɛɛ kıbıı
lala mʋ nıı kıı dıyɛ yen-yen waa ɔpʋ tɔ.
Nıı ɔpʋ mʋ tɔ nbarıgɛ tɔ ntun nsa ımʋ tɔ
ketun kʋlʋn biliŋi nkalan.
9 Nıı atɔ tʋʋsa mʋ nıı ba bʋ ɔpʋ mʋ tɔ
nbarıgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn ba
wu, nıı ıkʋlı lala mʋ nıı ı bʋ ɔpʋ mʋ tɔ
nbarıgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn i
nyita.
10 Nıı lbwaarɛ kabɔɔ sasapʋ mʋ fʋlɛ
mʋ kabılɛ. Nıı kikyikpebi lala mʋ nıı kıı
dıyɛ fɛɛ ɔgyaa ba tıyɛ ıbʋn amu-amu yɛ
atiribo mʋ tɔ nbarıgɛ tɔ ntun nsa ketun
kʋlʋn tɔ.
11 Kikyikpebi mʋ kıtıı ı gyɛ yɛ Ɔlılı. Nıı
nkyu mʋ nbarıgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun
kʋlʋn ı bʋlılı. Nıı asa gaalaagaa ba nuu
nkyu mʋ, nıı ba wu-wu, lıı fɛɛ nkyu mʋ ı
bʋlılı.
12 Nıı lbwaarɛ kabɔɔ nasapʋ mʋ fʋlɛ
mʋ kabılɛ. Nıı kanan mʋ nıı kyɔwɛ daa
ɔ kıı tɔ mʋ, kakɛ tɔ nbarıgɛ tɔ ntun nsa tɔ
mʋ, ketun kʋlʋn ki biliŋi kitentenbiri. Nıı
kanan mʋ nıı ɔbwaayı yɛ akyikpebi ı daa

ɪ kɪɪ tɔ mʊ, kagyanbwɛ nbarɪgɛ tɔ ntun nsa tɔ mʊ, ketun kʊlʊn biliŋi kitentenbiri.

13 Nɪɪ n maa kɪɪ mʊ, n nu kpaakpaatɛ maa fugi sʊsʊ afuu tɔ ee su kenken yɛ, "Asa mʊ nɪɪ bee biti ba sii kasɛ sʊ, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ nsa mʊ nɪɪ ba san mʊ, ba ba fʊlɛ bamʊ nbɪlɛ mʊ, bamʊ laakʊ ɪlɪɪ ɪsa!"

9

Kabɪlɛ nusapʊ mʊ bɪya gyerebi gyankpaasa

1 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ nusapʊ mʊ fʊlɛ mʊ kabɪlɛ, nɪɪ n wu kikyikpebi mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ sʊsʊ ba tɪyɛ kasɛ sʊ mʊ. Nɪɪ ɔkʊ taa ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ kebunɔ saafɪɪ sa mʊ.

2 Maa tigi ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ, idiisii ɪ lɪɪ kɪmʊ tɔ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ bodobodo obu lala tɔ mʊ, nɪɪ idiisii ɪ yɛgɛ nɪɪ kyɔwɛ yɛ sʊsʊ waa kitentenbiri.

3 Nɪɪ ntuntunbi ba lɪɪ idiisii mʊ tɔ ba kasɛ sʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ sa bamʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ ba taa dun fɛɛ kasɛ sʊ kyankpatɪ lɛɛ mʊ.

4 Ba tɔwɛ bamʊ yɛ ba man kan mata kasɛ sʊ afitiri abɛɛ atɔ duusa abɛɛ iyu, amaa ba nyanla bamʊ nɪɪ ba man sʊ Ɩbwaarɛ kakyʊlɛ bamʊ asɪkpɪɪ sʊ mʊ.

5 Ba man sa ntuntunbi mʊ ɔkpa yɛ ba mɔɔ asa, amaa ba sa ba mʊ ɔkpa yɛ ba nyanla bamʊ ɪbwaayɪ inuu. Nɪɪ ntuntunbi mʊ kudun ɪɪ kɔ fɛɛ kyankpatɪ maa dun nyɪmɪsa mʊ.

6 Kanɪn ɪbwaayɪ maŋa tɔ mʊ asa maŋa bee biti ba biti lewu, amaa ba mɛɛ yɛ ba nyɛ lewu mʊ. Bee biti fɛɛ ba wu gbaa, amaa ba mɛɛ yɛ ba wu.

7 Ntuntunbi mʊ ba du nɪn fɛɛ ɪgbaŋɛ mʊ nɪɪ ba kʊʊla bamʊ bee kpee ɪkɔ. Ba bun atɔ kʊ fɛɛ suwa awura-wʊrʊ bamʊ amu tɔ nɪɪ bamʊ ansi tɔ i du fɛɛ asa ansi.

8 Bamʊ inyini i du nɪn fɛɛ akyɪɪ inyini, nɪɪ bamʊ anyi i du fɛɛ barɪnɛ anyi mʊ.

9 Ba sʊ atɔ kʊ fɛɛ abɪlɪtɔ panpasan kun bamʊ kɔkɔlɔ sʊ, nɪɪ ba maa fugi mʊ bamʊ abanbantɛ tɔ mʊ ɪlawʊ i du fɛɛ abɪlɪtɔ itoroko damantɛ mʊ nɪɪ ɪgbaŋɛ bɛɛ bɪɪtɛ ba sɪlɛ bee kpee ɪkɔ tɔ.

10 Ba sʊ ɪpɪɪ nɪɪ bee duŋi fɛɛ ɪkyankpatɛ, nɪɪ bamʊ ɪpɪɪ mʊ tɔ nɪɪ ba sʊ ɔlʊn bɛɛ nyanla asa ɪbwaayɪ inuu mʊ.

11 Ba sʊ owura mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ bamʊ sʊ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ kabɔɔ. Nɪɪ Hibriwu katɔwɛ tɔ mʊ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Abadon, nɪɪ Giriki katɔwɛ tɔ mʊ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Apoliyon. Mʊ kɪtɪɪ mʊ kasɛ ɪ gyɛ onyitapu.

12 Gyerebi gyankpaasa mʊ nɪɪ ɪ sʊ kufuu mʊ kyʊn. Amaa gyerebi ntun nnyɔ sʊ ɪ bʊ ɔkpa ɪɪ ba.

Kabɪlɛ siyesapʊ mʊ bɪya gyerebi nyɔsapʊ

13 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ siyesapʊ fʊlɛ mʊ kabɪlɛ, nɪɪ n nu ɔbʊlɛ kʊ maa lɪɪ suwa kaswɪɪ mʊ nɪɪ kɪ yɪlɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ nbɔntɔnbʊlɔn ana tɔ.

14 Nɪɪ ɔbʊlɛ mʊ tɔwɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ siyesapʊ mʊ nɪɪ ɔ sʊ kabɪlɛ mʊ yɛ, "Saŋɛ nbɔɔ nna mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ŋmina bamʊ yɪla ɔbʊn lala Gyufereti asɛ mʊ."

15 Nɪɪ ɔ saŋɛ nbɔɔ nna maŋa, mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ bamʊ yɪla sa saŋa nɪmʊ yɛ kakɛ nɪmʊ yɛ ɔbwaayɪ nɪmʊ yɛ kesu nɪmʊ, yɛ ba mɔɔ kasɛ sʊ asa nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʊ tɔ ketun kʊlʊn.

16 Nɪɪ n nu anaakɔpʊ mʊ kɔnɔ. Ba gyɛ ngbɪn kudu-kudu kanɪn kudu kanɪn anyɔ (mɪlɪyɔn alɪfa anyɔ abɛɛ 200,000,000).

17 Mɛ ansi sʊ kɪlɛɛkaapʊ mʊ tɔ mʊ, n wu ɪgbaŋɛ yɛ bamʊ adiipu. Nɪɪ adiipu mʊ ba sʊ abɪlɪtɔ panpasan kunsa bamʊ nkɔlɔ sʊ. Nɪɪ ɪɪ payɪ fɛɛ fʊlɔn, nɪɪ i du fɛɛ buluu, nɪɪ kɪ bɪla ki du fɛɛ kɪkyʊn-nyufo. Ɩgbɛŋɛ mʊ amu i du nɪn fɛɛ abɪranɛ amu, nɪɪ fʊlɔn yɛ idiisii yɛ ferinwuta ɪɪ lɪɪ bamʊ nnɔ tɔ.

18 Kanɪn gyerebi atɔ asá mʊ nɪɪ ɪ gyɛ fʊlɔn yɛ idiisii yɛ ferinwuta nɪmʊ ɪ mɔɔ asa nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʊ tɔ ketun kʊlʊn.

19 Ɩgbaŋɛ mʊ ɔlʊn bʊ bamʊ nnɔ tɔ yɛ bamʊ ndufa tɔ. Bamʊ ndufa i du nɪn fɛɛ anansɛ, nɪɪ ɪ sʊ amu nɪɪ ba sʊ bee gyii gyerebi.

20 Asa mʊ nɪɪ ba san kasɛ sʊ, nɪɪ gyerebi atɔ nɪmʊ gbaa ɪ man mɔɔ bamʊ mʊ, ba man yɛgɛ alibi kɪwaa. Nɪɪ nbwɪɪ libi abɛɛ ɪdakpa mʊ nɪɪ ba taa suwa abɛɛ gbiti abɛɛ kɪtasan abɛɛ abuu abɛɛ iyu mʊ, ba man yɛgɛ ɪmʊ kusun. Bamʊ ɪdakpa maŋa ɪ man kɪɪ, nɪɪ i mee nu, nɪɪ ɪ mɛɛ natɛ.

21 Nɪɪ ba man yɛgɛ asa kɪmɔɔ, yɛ afɛ
kʊtʊʊ yɛ akpa-sɪn, yɛ kɪgyagaa kakyɪɪ yɛ
kanyɪn biti yɛ keyu tɔ.

10

Ɪbwaarɛ kabɔɔ
yɛ kawʊlɛ-bi bɔɔsa

1 Tʊtɔ nɪɪ n bɪla wu Ɪbwaarɛ kabɔɔ
ɔlʊlʊnpʊ kʊ maa kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ ɛɛ ba
kasɛ sʊ. Nɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ a bun mʊ
fɛɛ atɔ bunsa, nɪɪ okyimale kyaabɔɔ mu
kumu. Nɪɪ mu ansi i du fɛɛ kyɔwɛ, nɪɪ
mʊ ayaa i du fɛɛ sabarɛ mʊ nɪɪ kɪɪ dɛɛ
fʊlɔn.
2 Nɪɪ ɔ sʊ kawʊlɛ-bi mʊ nɪɪ ki bugi kɪ bʊ
mʊ kɪbaa tɔ. Ɔ taa mʊ gyisa kɪyaa yii ɔpʊ
sʊ nɪɪ ɔ taa mʊ bɪna kɪyaa yii kasɛ sʊ.
3 Nɪɪ ɔ pʊntɛ kenken fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
bɪranɛ muusi mʊ. Maa pʊntɛ kanɪn mʊ
bʊlayɪ kikpira asunɔ mʊ kyula sʊ.
4 Bʊlayɪ kikpira asunɔ maa tɔwɛ mʊ, nɪɪ
n biti n kyʊrɔɔ. Amaa n nu ɔbʊlɛ kʊ maa
tɔwɛ lɪɪ sʊsʊ yɛ, "Taa asɪn mʊ nɪɪ fu nu lɪɪ
bʊlayɪ kikpira asunɔ mʊ tɔ mʊ waa asiiri
tɔ, man kyʊrɔɔ asɪn mʊ yɪla!"
5 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ nɪɪ n wu maa
yɪlɛ ɔpʊ sʊ yɛ kasɛ sʊ mʊ, kʊsaa mʊ gyisa
kɪbaa sʊsʊ.
6 Nɪɪ ɔ taa Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ
kakpaa, nɪɪ ɔ tʊʊ sʊsʊ yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ
nɪɪ ɪ bʊ kɪmʊ tɔ, yɛ kasɛ yɛ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ ɪ bʊ kɪmʊ tɔ, yɛ ɔpʊ yɛ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ ɪ bʊ kɪmʊ tɔ, bɔ ntan tɔwɛ yɛ,
"Ɪbwaarɛ man bɪla yɛ o gyoo!"
7 Amaa saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ
sunɔsapʊ mʊ ii biti ɔ fʊlɛ mʊ kabɪlɛ
mʊ, kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Ɪbwaarɛ asɪn
baalasa mʊ ii biti ɪ ba tɔ, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ ɔ wʊla tɔwɛ sa mʊ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ba
gyɛ mʊ ayaafɔlɛ mʊ.
8 Nɪɪ ɔbʊlɛ mʊ nɪɪ n nu lɪɪ sʊsʊ mʊ
bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, "Kpe naa kɔɔlɛ kawʊlɛ-bi
bɔɔsa mʊ nɪɪ ki bugi mʊ, lɪɪ Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ ɔpʊ sʊ yɛ kasɛ sʊ mʊ
kɪbaa gyisa tɔ."
9 Ɪmʊ sʊ n kpee Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ asɛ
naa tɔwɛ mʊ yɛ, "Taa kawʊlɛ-bi mʊ nɪɪ fʊ
sʊ mʊ sa mɛ." Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Kɔɔlɛ,
kɛ fʊ wɛ kɪmʊ. Kii biti kɪ baa kɪ bʊkɔn fʊ
kɔnɔ tɔ fɛɛ ŋmasan, amaa fʊ ɔtɔ tɔ bɪrɛ
kii biti kɪ baa kɪ bʊlɪlɪ kɪtɛ-kɪtɛ."
10 Nɪɪ n kɔɔlɛ kawʊlɛ-bi mʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʊ kɪba tɔ, nɪɪ n wɛ kɪmʊ. Kɪ waa
mɛ kɔnɔ tɔ ɔkɔn fɛɛ ŋmasan mʊ, amaa n
maa wɛ kɪmʊ lʊwɛ mʊ, mɛ ɔtɔ tɔ waa mɛ
ɔlɪlɪ.
11 Tʊtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Ɪ dagaa fʊ
maa kyaga sʊ fɪɪ tɔwɛ atɔ mʊ nɪɪ ii biti ɪ
ba asa gaalaagaa sʊ yɛ ndɛndɛmandɛ sʊ
yɛ ntɔwɛ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ sʊ yɛ awura sʊ
mʊ."

11

Ɪbwaarɛ kesintin agyipu anyɔ

1 Tʊtɔ nɪɪ ɔkʊ taa oyu kaalasa nɪɪ ki du
fɛɛ kikpebi mʊ sa mɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kʊsʊ kɛ fʊ naa kaala mɛ, Ɪbwaarɛ mi
osunkpa ayɛ mʊ yɛ mɛ kaswɪɪ mʊ, kɛ fʊ
kalɛ bamʊ nɪɪ ba bʊ kɪmʊ tɔ bee sun mɛ
mʊ kpini.
2 Amaa yɛgɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
kasɔrɔga opula mʊ yɪla, man kaala tʊtɔ.
Lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ taa tʊtɔ sa bamʊ nɪɪ ba man
gyɛ mɛ asa. Nɪɪ bee biti ba ba kɔ kɔɔlɛ
mɛ kadɛ mʊ ɪbwaayɪ adɪna yɛ anyɔ.
3 Nɪɪ n biti n sa mɛ kesintin agyipu anyɔ
mʊ ɔlʊn, kɛ ba taa nkɛ kagbɪn kʊlʊn yɛ
anyɔ yɛ adisiye tɔwɛ mɛ asɪn, yɛgɛ ba bun
kensi payɪ atɔ bunsa, mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ
asɪn ɪ basa bamʊ."
4 Falɛ kesintin agyipu anyɔ anɪmʊ ɪ gyɛ
olifu iyu ɪnyɔ yɛ ɪfɪtɪla ɪgyagakpa ɪnyɔ
mʊ. Anyɪn anyɔ banɪmʊ ɪ yɪlɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ kasɛ wuya ansi tɔ.
5 Nɪɪ ɔdʊn kʊ kan ii biti ɔ tɔɔrɔɔ
Ɪbwaarɛ kesintin agyipu anyɔ banɪmʊ
mʊ, fʊlɔn ii biti ɔ lɪɪ bamʊ nnɔ tɔ ba dɪyɛ
mʊ. Falɛ nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ
tɔɔrɔɔ bamʊ mʊ, ii biti o wu.
6 Anyɪn anyɔ banɪmʊ ba sʊ ɔlʊn ba
taalɛ kɪtaa bʊlayɪ sʊsʊ, kɛ ɔ man bɪla da
saŋa mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn mʊ. Nɪɪ
ba sʊ ɔlʊn ba taalɛ yɛgɛ nkyu ii biliŋi
nkalan, nɪɪ ba bɪla ba sʊ ɔlʊn ba tɪɪ
gyerebi ba tʊʊ kasɛ sʊ saŋa kʊmaa mʊ
nɪɪ bee biti.
7 Nɪɪ ba kan lʊwɛ bamʊ abwaarɛsɪn
kɪtɔwɛ mʊ, kadʊnbwɛ mʊ nɪɪ ɛɛ lɪɪ ɔbɔ
bunkyinsa lala mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ
tɔ mʊ, ee biti ɔ ba kɔ yɛ bamʊ, taalɛ bamʊ
kɛ ɔ mɔɔ bamʊ.
8 Kɛ bamʊ abuni ɪ baa ɪ dɛ kadɛ
lala mʊ kigbenbi sʊ, katɪn mʊ nɪɪ ba
da bamʊ-Nyɪrɪpɛ Yesu oyu laasa sʊ mʊ.

Kɪŋasan tɔ mʊ bɛɛ tɪɪ kadɛ lala nɪmʊ yɛ
Sodom abɛɛ Egyipiti.
9 Asa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ yɛ ndɛndɛmandɛ
yɛ ntɔwɛ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ yɛ ɔsʊwʊlɛ sʊ
asa kpini bee biti ba ba yɪlɛ kɪɪ bamʊ
abuni mʊ nkɛ nsa yɛ kɪdɪyɛ, nɪɪ ba mɛɛ
yɛ be kyula kɛ ɔkʊ o pula bamʊ.
10 Atɔwɛpʊ anyɔ maŋa lewu ii biti ɔ
waa asa mʊ nɪɪ ba tɛ kasɛ sʊ mʊ kpini
ɔkɔn, kɛ ba gyii bamʊ ansi kɛ ba kɛɛ abaa
atɔ. Lɪɪ fɛɛ kanɪn Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ anyɔ
maŋa ba yɛgɛ nɪɪ asa ba gyii awʊrʊfɔ kasɛ
sʊ gaa.
11 Amaa nkɛ nsa yɛ kɪdɪyɛ kamaa mʊ,
Ɪbwaarɛ nkpa ɔfʊʊtɛ ba loo bamʊ tɔ, nɪɪ
ba kyiŋi kʊsʊ yɪlɛ bamʊ ayaa sʊ. Tʊtɔ mʊ,
kufuu kɪ kɪtaa asa mʊ nɪɪ ba wu bamʊ
mʊ.
12 Nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ anyɔ mʊ ba
nu ɔbʊlɛ lala kʊ lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ bamʊ
yɛ, "Fan dii ba sʊsʊ nfɪɪ." Nɪɪ ba bɔla
abwaarɛ-wʊlɛ tɔ dii kpee sʊsʊ yɛgɛ bamʊ
dʊn ana ba kɪɪ bamʊ.
13 Kanɪn opula maŋa tɔ nɪɪ kasɛ ki
gyingyen, nɪɪ kadɛ mʊ tɔ nbarɪgɛ tɔ kudu
mʊ tɔ ketun kʊlʊn boyi tɪyɛ. Nɪɪ kanɪn
kasɛ kigyingyen maŋa mɔɔ asa ngbɪn
nsunɔ. Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ nɪɪ
ba nyɛ nkpa mʊ, nɪɪ ba taa bʊnyaa sa
Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ.
14 Gyerebi nyɔsapʊ mʊ kyʊn nɪɪ gyerebi
sasapʊ mɔɔ bʊ ɔkpa sʊ ɛɛ ba bilen.

Kabɪlɛ sunɔsapʊ

15 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ sunɔsapʊ mʊ fʊlɛ
mʊ kabɪlɛ, nɪɪ ɪbʊlɛ damantɛ kʊ ii tɔwɛ
kenken lɪɪ sʊsʊ yɛ,
"Kasɛ sʊ kuwura-gyii ki biliŋi anɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ yɛ Ɔmʊ nɪɪ ɔ
wʊla lɛɛ mʊ lɛɛ,
nɪɪ ee biti o gyii kuwura kakpaa."
16 Abɪlɪsa adʊnyɔ yɛ ana mʊ nɪɪ ba tɛ
bamʊ awuragya sʊ, Ɪbwaarɛ ansi tɔ mʊ
kpini ba muŋa, taa bamʊ ansi bun kasɛ
sun Ɪbwaarɛ,
17 bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ, Ɔlʊlʊnpʊ,
an sʊ afwaala an sa fʊ,
fɛɛ fʊ maa taa fʊ ɔlʊn lala mʊ
nɪɪ fu piili fii gyii kuwura.
18 Kasɛ sʊ asa mʊ nɪɪ be mee sun fʊ mʊ
ba nyɛ agbʊ,
amaa nbɪɪnbɪɪ fʊ agbʊ mʊ ba.
Saŋa fʊ fɛɛ fʊ talɛ alewupu,
kɛ fʊ ka fʊ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ba gyɛ fʊ
ayaafɔlɛ kʊkɔ,
yɛ fʊ asa mʊ nɪɪ ba sɪlɛ fʊ kɪtɪɪ mʊ,
asa kparɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba san kpini.
Saŋa mʊ fʊʊ fɛɛ fu nyita bamʊ nɪɪ bee
nyita kasɛ mʊ."
19 Nɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ nɪɪ kɪ
bʊ sʊsʊ mʊ ki bugi, nɪɪ n wu Ɪbwaarɛ maa
asa nsana katɔwɛ kyula kɪdakaa mʊ maa
bʊ obu lala mʊ tɔ. Nɪɪ n wu bʊlayɪ maa
wɛɛ ɪsɛɛ nɪɪ ɪ sʊ ɔlanba yɛgɛ ɪɪ pʊntɛ, nɪɪ
kasɛ ki gyingyen, nɪɪ bʊlayɪ abuu ɪ lɪɪ tɪyɛ
gaa.

12

Ɔkyɪɪ mʊ maa Kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʊ

1 N wu sɪnkaala yɛ adangana lala kʊ
maa lɛɛ ɪmʊ n-yɪɪ kaapʊ sʊsʊ. N wu
ɔkyɪɪ maa bun kyɔwɛ fɛɛ atɔ bunsa,
nɪɪ ɔbwaayɪ bʊ mʊ ayaa kasɛ, nɪɪ o
bun kuwura-wʊrʊ mʊ nɪɪ akyikpebi kudu
anyɔ ɪɪ maa kɪmʊ sʊ.
2 Ɔ sʊ ɔtɔ nɪɪ ee biti ɔ kʊʊgɛ. Nɪɪ
kedunjidi mʊ maa kɔ mʊ sʊ mʊ, ɔ sawʊ
kenken.
3 Nɪɪ n bɪla bwii wu sɪnkaala kʊ maa
lɛɛ ɪmʊ n-yɪɪ kaapʊ sʊsʊ. N wu kɪnansɛ
pɪpɛɛ dansa kʊ, nɪɪ ɔ sʊ amu asunɔ yɛ
agyakpaa kudu nɪɪ o bun awura-wʊrʊ
asunɔ amu mʊ sʊ.
4 Nɪɪ mʊ ɔpɪɪ bɪɪtɛ akyikpebi mʊ nɪɪ ɪ
bʊ sʊsʊ mʊ nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʊ ketun
kʊlʊn ba tʊʊ kasɛ sʊ. Nɪɪ ɔ ba yɪlɛ ɔkyɪɪ
mʊ nɪɪ ee biti ɔ kʊʊgɛ mu ansi tɔ. Nɪɪ ɔ
kan kʊʊgɛ mʊ kɛ ɔ nyɛ taa kebii mʊ mɪyɛ
bilen.
5 Nɪɪ ɔ kʊʊgɛ kebii-nyɪnsa-bii mʊ nɪɪ
ee biti ɔ taa kɪbɪlɪtɔ kuwura-kpebi gyii
ndɛndɛmandɛ kpini sʊ kuwura. Nɪɪ
Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba taa kebii mʊ kpee
Ɪbwaarɛ maa mʊ kuwura-gya mʊ asɛ.
6 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ sɪlɛ kpee keperi sʊ katɪn
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɔŋɔ yɪla sa mʊ, katɪn
mʊ nɪɪ bee biti ba kɪɪ mʊ sʊ nkɛ kagbɪn
kʊlʊn yɛ alɪfa anyɔ yɛ adisiye (1,260).
Ɪbwaarɛ kabɔɔ bɪlɪsa asɛ kɔ yɛ kɪnansɛ
pɪpɛɛ dansa mʊ.
7 Nɪɪ kɪnaa kɪtɪyɛ sʊsʊ. Ɪbwaarɛ kabɔɔ
bɪlɪsa asɛ Maakɛlɪ maa mʊ nbɔɔ ba kɔ yɛ

kɪnansɛ dansa mʋ, nɪɪ kanansɛ dansa mʋ maa mʋ nbɔɔ gbaa ba kɔ yɛ bamʋ.
8 Amaa kɪnansɛ dansa maa mʋ nbɔɔ ba kɔ tɪyɛ, nɪɪ ba man bɪla nyɛ ɔkyɪnakpa sʋsʋ.
9 Nɪɪ ba ŋɛ kanɪn kɪnansɛ dansa maŋa kyʋŋɛ kasɛ sʋ. Mʋ ɪ gyɛ dɪdaa kanansɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Ɪbwaarɛ okisipu, abɛɛ Sɪtaanɛ mʋ nɪɪ ɛɛ pɪna dulinyaa tɔ asa kpini mʋ. Ba ŋɛ maa mʋ nbɔɔ mʋ kyʋŋɛ kasɛ sʋ.
10 Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ lala kʋ sʋsʋ maa tɔwɛ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ kamɔlɪgɛ kɪ ba.
Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ kaapʋ mʋ ɔlʋn fɛɛ Owura.
Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Krisito mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ,
kɪbɪlɪsa mʋ kɪ lɪɪ ifuli.
Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ, anɛ tɔɔmaa ana ɔpwɪɪpʋ mʋ nɪɪ ɛɛ yɪlɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ ɛɛ pwɪɪ bamʋ
kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ mʋ,
ba ŋɛ mʋ lɪɪ sʋsʋ fɔyɪ.
11 Nɪɪ anɛ tɔɔmaa ana ba taa Kabʋlʋpʋ mʋ nkalan,
yɛ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ kesintin kɪlɛɛ tɔwɛ mʋ
gyii Sɪtaanɛ sʋ,
nɪɪ ba man taa bamʋ n-yɪɪ tɪɪ sɛhn,
amaa ba taa bamʋ nkpa yɪlɛ tɔ sa lewu.
12 Ɪmʋ sʋ, sʋsʋ yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan tɛ kɪmʋ tɔ mʋ,
fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
Amaa kasɛ yɛ ɔpʋ bɪrɛ, laakʋ.
Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ kpɪlɪgɛ ba kasɛ sʋ fanɛ asɛ,
nɪɪ agbʋ a bɔla mʋ tɔ.
Lɪɪ fɛɛ o nyi mʋ saŋa maa man bɪla ɔ kyɔ."
13 Kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ maa wu fɛɛ ba ŋɛ mʋ kyʋŋɛ kasɛ sʋ mʋ, ɔ kʋsʋ bɪɪtɛ ɔ gya ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ kʋʋgɛ obii-nyɪnsa mʋ.
14 Nɪɪ Ɪbwaarɛ sa ɔkyɪɪ mʋ kpaakpaatɛ lala abanbantɛ anyɔ, kɛ ɔ taalɛ fugi kpee kepiri sʋ katɪn mʋ nɪɪ ba lɔŋɔ yɪla sa mʋ. Kɛ ba kɪɪ mʋ sʋ naa fʋʋ nsu nsa yɛ kɪdɪyɛ, kɛ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ ɔ man nyɛ mʋ.
15 Tʋtɔ nɪɪ kɪnansɛ mʋ gbʋʋ nkyu lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ fɛɛ ɔbʋn mʋ, kɛ kɪmʋ ɔgyalɛ o gyii ɔkyɪɪ mʋ.
16 Amaa kasɛ kɪ kyɛ ɔkyɪɪ mʋ tɔ, fɛɛ kɪ maa bugi kɪmʋ kɔnɔ mɪyɛ nkyu mʋ nɪɪ kɪnansɛ mʋ gbʋʋ lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ mʋ.
17 Nɪɪ kɪnansɛ mʋ nyɛ agbʋ lɪɪ ɔkyɪɪ mʋ sʋ, nɪɪ ɔ kyʋn ɔ naa kɔ yɛ ɔkyɪɪ mʋ mu-bii ana asansa mʋ kpini. Bamʋ ɪ gyɛ asa mʋ nɪɪ ba buu Ɪbwaarɛ nbara, nɪɪ ba yɪlɛ kenken bee gyii Yesu asɪn mʋ kesintin mʋ.
18 Nɪɪ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ naa sii ɔ yɪlɛ ɔpʋ kɔnɔ.

13

Kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ ɔpʋ tɔ mʋ

1 N wu kadʋnbwɛ kʋ maa lɪɪ ɔpʋ tɔ ɛɛ ba. Ɔ sʋ agyakpaa kudu yɛ amu asunɔ yɛgɛ awura-wʋrʋ kudu ɪɪ bun agyakpaa mʋ sʋ, yɛgɛ atɪɪ mʋ nɪɪ ɪɪ saalɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyan mu kumu kʋmaa nɪmʋ sʋ.
2 Kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ n wu mʋ du fɛɛ ɔpɪya, nɪɪ mʋ ayaa i du nɪn fɛɛ ɔkyʋkyʋrakyʋrɛ ayaa, nɪɪ mʋ kɔnɔ ki du fɛɛ bɪranɛ kɔnɔ. Nɪɪ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ taa mʋ ɔlʋn yɛ mʋ kuwura-gya yɛ kɪmʋ kɪbɪlɪsa mʋ kpini sa kadʋnbwɛ mʋ.
3 Mu amu mʋ tɔ kʋkʋ du nɪn fɛɛ kɪ maa nyɛ lewu ɔlɔ mʋ nɪɪ kɪɪ taalɛ mɔɔ, amaa ki wu. Nɪɪ i kyinkyin dulinyaa tɔ asa kpini nɪɪ ba buu mʋ.
4 Nɪɪ asa ba sun kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ, lɪɪ fɛɛ ɔ sa kadʋnbwɛ mʋ ɔlʋn nɪɪ ba bɪla ba sun kadʋnbwɛ mʋ. Nɪɪ bɛɛ taasɛ yɛ, "Anɪmʋ ɪ fʋʋ kadʋnbwɛ nɪmʋ? Anɪmʋ ɪ taalɛ kɔ yɛ mʋ?"
5 Ɪbwaarɛ sa kadʋnbwɛ mʋ ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ alala-sɪn kɛ ɔ saalɛ mʋ. Nɪɪ ɔ sa mʋ ɔlʋn yɛ o gyii kɪbɪlɪsa ɪbwaayɪ adɪna yɛ anyɔ.
6 Nɪɪ o bugi mʋ kɔnɔ tɔwɛ nbusaa asɪn ee yii Ɪbwaarɛ, ee nyita mʋ kɪtɪɪ yɛgɛ ɛɛ saalɛ mʋ ɔkyɪnakpa yɛ asa mʋ nɪɪ ba bʋ mʋ asɛ sʋsʋ mʋ kpini.
7 Nɪɪ ɔ bɪla sa mʋ ɔkpa yɛ ɔ kɔ mʋ asa, kɛ o gyii bamʋ sʋ. Nɪɪ ɔ bɪla sa mʋ ɔkpa yɛ o gyii kuwura nbunɔ kʋmaa yɛ asa kʋmaa yɛ ntɔwɛ kʋmaa yɛ ndɛndɛmandɛ kpini sʋ.
8 Kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba sun kadʋnbwɛ mʋ. Amɔɔ bamʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ bamʋ atɪɪ waa nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ lɪɪ dulinyaa npiili asɛ mʋ nkʋn. Nkpa ɔwʋlɛ

nımʋ gyɛ Kabʋlʋpʋ mʋ nıı ba mɔɔ mʋ lɛɛ.
9 Nıı ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ o nu.
10 Nıı ı kan ı dɛ sa fɛɛ bee biti ba tii ɔkʋ obu mʋ,
bee biti ba kıtaa mʋ naa tii.
Nıı ı kan ı dɛ fɛɛ sakunde nıı bee biti ba taa mɔɔ ɔkʋ mʋ,
sakunde lewu nıı ee biti o wu.
Asın nımʋ falɛ sʋ nıı ı dagaa fɛɛ Ibwaarɛ asa ba maa nyɛ kenyiita, kɛ ba nyɛ nkɔlɔ yılɛ bamʋ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.

Kadʋnbwɛ mʋ nıı ɔ lıı kasɛ sʋ mʋ

11 Nıı n bıla wu kadʋnbwɛ kʋ maa paatɛ lıı kasɛ tɔ. Ɔ sʋ agyakpaa anyɔ fɛɛ kabʋlʋpʋ, amaa ɛɛ tɔwɛ fɛɛ kınansɛ pıpɛɛ dansa mʋ.
12 Ɔ sʋ kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ kıbılısa, nıı ɔ yılɛ mʋ ayaa tɔ sun kusun. Nıı ɔ nyan kasɛ yɛ kımʋ sʋ asa kpini, yɛ ba sun kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ nıı mu lewu ɔlɔ mʋ wu mʋ.
13 Nıı kadʋnbwɛ nyɔsapʋ nımʋ waa asın kyinkyinsa lala, halıı ɔ yɛgɛ nıı fʋlɔn lıı sʋsʋ ba kasɛ sʋ nıı asa ba wu yɛ bamʋ ansi.
14 Lıı ɔkpa mʋ nıı Ibwaarɛ sa mʋ sʋ mʋ, ɔ yılɛ kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ ayaa tɔ waa asın kyinkyinsa, ɔ sʋ ɛɛ pına dulinyaa tɔ asa kpini. Nıı ɔ nyan dulinyaa tɔ asa yɛ ba pɔyı ɔdakpa mʋ nıı kı yılɛ sa kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ nıı ɔ nyɛ lewu ɔlɔ, nıı o bwii kpaarɛ mʋ.
15 Ibwaarɛ sa kadʋnbwɛ nyɔsapʋ mʋ ɔkpa, fɛɛ ɔ fʋʋtɛ nkpa ɔfʋʋtɛ sa ɔdakpa mʋ nıı kı yılɛ sa kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ. Kɛ kı taalɛ tɔwɛ, kɛ kı taalɛ mɔɔ ɔkʋmaa mʋ nıı o kina yɛ ɔ mɛɛ yɛ o sun mʋ mʋ.
16 Nıı ɔ bıla nyan ɔkʋmaa nımʋ, abʋlʋpʋ yɛ alʋlʋnpʋ, afulee wuya ana yɛ atiripu, bamʋ nıı bee gyii bamʋ kıbaa sʋ yɛ anyɛ yɛ ba nyɛ kakyʋlɛ bamʋ abaa gyisa sʋ abɛɛ bamʋ asıkpıı sʋ.
17 Saamʋ, ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ man sʋ kadʋnbwɛ mʋ kakyʋlɛ mʋ, ɔ mɛɛ taalɛ sɔɔ abɛɛ ɔ fɛ. Kakyʋlɛ mʋ ı gyɛ kadʋnbwɛ mʋ kıtıı, abɛɛ mʋ kıtıı mʋ akarage-bi.
18 Inımʋ nıı ı dagaa ɔkʋmaa maa nyɛ kanyaasın. Ɔmʋ nıı ɔ sʋ kanyaasın mʋ, ɔ taalɛ bıı kadʋnbwɛ mʋ akarage-bi mʋ kasɛ. Lıı fɛɛ akarage-bi nımʋ yıla sa nyımısa nın. Akarage-bi nımʋ ı gyɛ alıfa asiye yɛ adisiye yɛ asiye (666).

14

Kabʋlʋpʋ mʋ yɛ mu abuupu

1 N maa bıla kıı mʋ, n wu Kabʋlʋpʋ kʋ maa yılɛ Siyon kıbıı mʋ sʋ. Nıı asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana (144,000) mʋ nıı ba kyʋrɔɔ Kabʋlʋpʋ mʋ kıtıı yɛ Mʋ-Sɛ kıtıı gyaga bamʋ asıkpıı sʋ mʋ ba maa yılɛ mʋ asɛ.
2 Nıı n nu ılawʋ kʋ lıı sʋsʋ fɛɛ ɔbʋn maa sʋ ɔgyalɛ abɛɛ bʋlayı maa pʋntɛ mʋ. Ilawʋ mʋ nıı n nu mʋ, ii su nın fɛɛ adʋnlɛ alanpʋ kʋkyɔ ba maa lan bamʋ adʋnlɛ mʋ.
3 Nıı asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana ba yılɛ kuwura-gya mʋ asɛ yɛ atɔ kıısa ana mʋ yɛ abılısa adʋnyɔ yɛ ana mu ansi tɔ, nıı ba bıı ɔlʋn pʋpwɛ mʋ nıı ɔkʋ man taalɛ bııla, amɔɔ asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana (144,000) mʋ nıı Kabʋlʋpʋ mʋ mɔlıgɛ lıı kasɛ sʋ mʋ nkʋn.
4 Kanın asa maŋa ı gyɛ bamʋ nıı ba man taa kakyıı-biti waa bamʋ n-yıı ineesi, nıı be du nın fɛɛ anyın mʋ nıı ba man nyi akyıı. Nıı ba buu Kabʋlʋpʋ Yesu, mʋ katın kʋmaa mʋ nıı ee kpee. Nıı ɔ ka bamʋ amu sʋ kʋkɔ lıı asa tɔ, ba du nın fɛɛ abi gyankpaasa mʋ nıı ı gyɛ Ibwaarɛ yɛ Kabʋlʋpʋ Yesu mʋ lɛɛ.
5 Atıntınsa kʋ ı man pıı lıı bamʋ nnɔ tɔ, nıı bamʋ n-yıı sʋ ı man sʋ asın libi akʋ.

Ibwaarɛ nbɔɔ asa mʋ

6 Nıı n wu Ibwaarɛ kabɔɔ kʋ maa fugi ɛɛ kyaabɔɔ sʋsʋ. Ɔ sʋ asın danbırasa mʋ nıı ı bʋ tɔ kakpaa nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa ɔsʋwʋlɛ kʋmaa yɛ kebunɔ kʋmaa yɛ katɔwɛ kʋmaa yɛ asa kpini.
7 Nıı ɔ taa ɔbʋlɛ lala kuusi tɔwɛ yɛ, “Fan sılɛ Ibwaarɛ kɛ fan taa bʋnyaa sa mʋ. Lıı fɛɛ mʋ katalɛ saŋa mʋ fʋʋ. Fan sun ɔmʋ nıı ɔ waa sʋsʋ yɛ kasɛ, ɔpʋ yɛ ıbʋn.”
8 Nıı kabɔɔ nyɔsapʋ kʋ buu ɔbanban mʋ lıı sʋsʋ ɛɛ pʋntɛ kenken yɛ, “Babilon tıyɛ, kadɛ kparɛ mʋ tıyɛ. Mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɔ yɛgɛ nıı ısʋwʋlɛ sʋ asa kpini ba waa kıgyagaa fɛɛ mʋ. Nıı i du fɛɛ maa sa

bamʋ nta bʋlʋnsa nɪɪ ba nuu mʋ. Ɪnɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ Ɪbwaarɛ ɔ bɪɪtɛ bamʋ asʋ.”

9 Nɪɪ kabɔɔ sasapʋ kʋ gbaa buu aban-
ban mʋ, nɪɪ ɔ sʋ ɔbʋlɛ lala ɛɛ pʋntɛ yɛ,
“Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o sun kadʋnbwɛ mʋ yɛ
mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa, nɪɪ ɔ sʋ mʋ kakyʋlɛ
mʋ kɪsɪkpɪɪ sʋ abɛɛ mʋ kɪbaa sʋ mʋ,
10 kanɪn ɔsa maŋa gbaa mʋ ii biti o
nuu Ɪbwaarɛ agbʋ nta mʋ nɪɪ ɪ bʋlʋn
nɪɪ ɔ kyɛɛgɛ waa mʋ agbʋ kawɛ mʋ tɔ
mʋ. Bamʋ nɪɪ bɛɛ waa ɪnɪmʋ kpini mʋ
bee biti ba nyɛ kʋsʋ bɪɪtɛ ferinwuta fʋlɔn
tɔ Ɪbwaarɛ nbɔɔ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ yɛ mʋ
Kabʋlʋpʋ mu ansi tɔ.
11 Asa mʋ nɪɪ ba sun kadʋnbwɛ mʋ yɛ
mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʋ, abɛɛ bamʋ nɪɪ
ba sʋ mʋ kakyʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ mʋ kɪtɪɪ
mʋ, fʋlɔn mʋ nɪɪ ɪɪ dɪyɛ bamʋ mʋ, ii biti
dɪyɛ kakpaa, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba nyɛ ɔfʋʋtɛ
kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ.”
12 Asɪn nɪmʋ falɛ sʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ
Ɪbwaarɛ asa ba nyɛ kenyiita. Bamʋ ɪ gyɛ
bamʋ nɪɪ ba buu mʋ nbara, nɪɪ ba nyɛ
nkɔlɔ yɪlɛ Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ.
13 Tʋtɔ nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ lɪɪ
sʋsʋ yɛ, “Kyʋrɔɔ ɪnɪmʋ yɪla! Lɪɪ nbɪɪnbɪɪ
nɪmʋ ɪ sʋ ii kpee mʋ, kusee ɪ gyɛ sa bamʋ
nɪɪ ba san ba sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu tɔ nɪɪ ba wu mʋ.”
Nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ gbaa tɔwɛ yɛ,
“Kesintin nɪn, bee biti ba nyɛ ɔfʋʋtɛ lɪɪ
bamʋ kɪkpɪnɛ sʋ, lɪɪ fɛɛ bamʋ awaasa
kʋkɔka ii biti i buu bamʋ.”

Adɔɔ-gyitɔ kɪtɪŋɛ

14 N maa kɪɪ mʋ, n wu kabwaarɛ wʋlɛ
fufuli kʋ, nɪɪ n wu ɔkʋ maa tɛ kɪmʋ sʋ
fɛɛ nyɪmɪsa. O bun suwa kuwura-wʋrʋ
nɪɪ loogyi bʋyɛsa bʋ mʋ kɪbaa tɔ.
15 Tʋtɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ kʋ gbaa
lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, nɪɪ ɔ
taa ɔbʋlɛ lala kuusi tɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ
abwaarɛ-wʋlɛ mʋ sʋ yɛ, “Taa fu loogyi
sɔɔ adɔɔ-gyitɔ mʋ. Lɪɪ fɛɛ kasɛ sʋ atɔ
duusa mʋ a payɪ, nɪɪ ɪmʋ kɪtɪŋɛ saŋa
fʋʋ.”
16 Ɪmʋ sʋ ɔmʋnɪ ɔ tɛ abwaarɛ-wʋlɛ sʋ
mʋ, taa mʋ loogyi mʋ sɔɔ atɔ duusa mʋ
lɪɪ kasɛ sʋ kpini.
17 Ɪbwaarɛ kabɔɔ kʋ bɪla lɪɪ sʋsʋ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, yɛgɛ ngbaa mʋ
sʋ loogyi bʋyɛsa.
18 Biyo, Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ
fʋlɔn sʋ mʋ, lɪɪ saraga kaswɪɪ mʋ tɔ, nɪɪ
ɔ taa ɔbʋlɛ lala pʋntɛ tɔ tɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ
sʋ loogyi bʋyɛsa mʋ yɛ, “Taa fu loogyi
bʋyɛsa mʋ kʋʋla oyu abi akyaa mʋ nɪɪ
bɛɛ sʋ bɛɛ waa wayɪn nta mʋ lɪɪ kasɛ sʋ,
lɪɪ fɛɛ ɪmʋ abi mʋ ɪɪ payɪ.”
19 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mu loogyi
mʋ sɔɔ oyu abi mʋ kasɛ sʋ. Nɪɪ ɔ kʋʋla
ɪmʋ naa waa katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ nyan oyu
abi mʋ bɛɛ lɛɛ nkyu. Opula mʋ nɪɪ bɛɛ
nyan maŋa mʋ, ɪ yɪlɛ sa Ɪbwaarɛ agbʋ
lala mʋ.
20 Kanɪn opula mʋ nɪɪ bɛɛ nyan oyu abi
bɛɛ lɛɛ ɪmʋ nkyu mʋ, bʋ kadɛ mʋ ɪkaa
sʋ nɪn. Nɪɪ ba kan nyan abi mʋ, nkalan
ii biti ɪ lɪɪ ɪmʋ tɔ ba ɪ kyʋn fɛɛ okyukpa
mʋ nɪɪ ɪmʋ nswɪɪ ɪ waa fɛɛ ɪmayɪlɪ alɪfa
anyɔ, nɪɪ ɪmʋ ɔnyɛ ɪ waa fɛɛ ayaa tantan
anuu.

15

Ɪbwaarɛ nbɔɔ asunɔ ba maa igyerebi asunɔ

1 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n bɪla wu sɪnkaala
yɛ asɪn kyinkyinsa kʋ sʋsʋ. Ɪbwaarɛ
nbɔɔ nsunɔ, nɪɪ ba sʋ laalaalʋwɛ igyerebi
nsunɔ bɛɛ ba. Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ igyerebi
laalaalʋwɛ mʋ, lɪɪ fɛɛ ɪnɪmʋ kamaa mʋ
Ɪbwaarɛ agbʋ mʋ ɪ fʋʋ ɔkaa.
2 Nɪɪ n wu kʋtɔ kʋ fɛɛ ɔpʋ nkyu mʋ nɪɪ
ki du fɛɛ digi nɪɪ kɪ bʋga yɛ fʋlɔn. Nɪɪ
n wu bamʋ nɪɪ ba kɔ lɪɪ kadʋnbwɛ mʋ,
yɛ mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʋ, yɛ mʋ kɪtɪɪ
akarage-bi mʋ. N wu ba maa yɪlɛ ɔpʋ mʋ
kɔnɔ, yɛgɛ ba sʋ adʋnlɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
sa bamʋ mʋ.
3 Nɪɪ ba bɪɪ Ɪbwaarɛ kɪyaafɔlɛ Mosesi
yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ ɔlʋn yɛ,
Ɔnyɪrɪpɛ Ɔlʋnpʋ Ɪbwaarɛ,
fʋ awaasa kparɛ mʋ ɪ kyɔ nɪɪ ii
kyinkyin.
Fʋ ɪ gyɛ kasɛ sʋ kpini owura,
fʋ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɪ gyɛ kesintin.
4 O Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʋ ɪ mɛɛ yɛ ɔ sɪlɛ fʋ,
nɪɪ anɪmʋ ɪ mɛɛ yɛ ɔ taa bʋnyaa sa
fʋ kɪtɪɪ?
Lɪɪ fɛɛ fʋ nkʋn ii du kyɪrɛkyɪrɛ kasɛ sʋ.
Kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba be muŋa
fu ansi tɔ.
Lɪɪ fɛɛ fʋ ɪkpa kyiigisa mʋ ɪ lɪɪ ifuli.

5 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n kɪɪ nɪɪ n
wu ba maa tigi opula kyɪrɛkyɪrɛkpa
kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ tantɪ kubuu mʋ
nɪɪ kɪ bʋ sʋsʋ mʋ tɔ yɪla.
6 Tantɪ kubuu maŋa tɔ nɪɪ nbɔɔ asunɔ
mʋ nɪɪ ba sʋ igyerebi asunɔ mʋ ba lɪɪ,
yɛgɛ ba bun ɪkaalɛ fufuli parɛparɛ yɛgɛ ɪɪ
ŋalɪgɛ sʋ, nɪɪ ba taa suwa ɪkɪrɪsʋ ŋmina
bamʋ nkɔlɔ tɔ.
7 Nɪɪ atɔ kɪɪsa ana mʋ tɔ ɔkʋ sa Ɪbwaarɛ
nbɔɔ nsunɔ mʋ, suwa ɪlapɛ isunɔ nɪɪ
Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mʋ
agbʋ a bɔla ɪmʋ tɔ.
8 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bʋnyaa yɛ mʋ ɔlʋn ɪ yɛgɛ
nɪɪ idiisii ɪ ba bɔla tantɪ kubuu mʋ tɔ.
Nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ loo tʋtɔ, amɔɔ Ɪbwaarɛ
nbɔɔ nsunɔ mʋ ba lʋwɛ igyerebi isunʋ
mʋ pɔyɪ.

16

Ɪbwaarɛ agbʋ bʋ ɪlapɛ isunɔ tɔ

1 Tʋtɔ nɪɪ n nu ɔbʋlɛ lala kʋ lɪɪ tantɪ
kubuu mʋ tɔ, kɪ maa tɔwɛ kɪɪ sa Ɪbwaarɛ
nbɔɔ asunɔ mʋ yɛ, “Fan kpee naa kyɛɛgɛ
Ɪbwaarɛ agbʋ ɪlapɛ isunɔ mʋ wʋrɪgɛ kasɛ
sʋ.”
2 Ɪbwaarɛ kabɔɔ gyankpaasa mʋ naa
kyɛɛgɛ agbʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ kasɛ sʋ, nɪɪ
ɪlɔ libi mʋ nɪɪ ɪ gyɔɔ nɪɪ ɪɪ kɔ mʋ ɪ
yaasɛ loo asa mʋ nɪɪ ba sʋ kadʋnbwɛ mʋ
kakyʋlɛ nɪɪ bee sun mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa
mʋ.
3 Nɪɪ kabɔɔ nyɔsapʋ mʋ kyɛɛgɛ mʋ lapɛ
mʋ waa ɔpʋ tɔ, nɪɪ i biliŋi nkalan fɛɛ
nyɪmɪsa wusa nkalan, nɪɪ atɔ kɪɪsa kʋmaa
mʋ nɪɪ ba bʋ ɔpʋ tɔ mʋ ba wu.
4 Ɪbwaarɛ kabɔɔ sasapʋ mʋ kyɛɛgɛ mʋ
lapɛ mʋ waa ɪbʋn yɛ ɪbʋn amu tɔ, nɪɪ
nkyu mʋ i biliŋi nkalan.
5 Nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ
nkyu sʋ mʋ maa tɔwɛ yɛ,
“O Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ,
Fʋ mʋ nɪɪ fʋ bʋ tɔ, nɪɪ fʋ wʋla fʋ bʋ tɔ,
Fu gyii asɪn mʋ, ɪmʋ ɔkpa sʋ,
lɪɪ fɛɛ fu gyii asɪn mʋ kesintin.
6 Lɪɪ fɛɛ bamʋ ɪ mɔɔ fʋ asa yɛ fʋ atɔwɛpʋ,
nɪɪ bamʋ nkalan ɪ kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ,
ɪmʋ sʋ fʋ sa bamʋ nkalan yɛ ba nuu
kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa bamʋ.”
7 Nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ saraga kaswɪɪ mʋ maa
kyula sʋ yɛ,
“Ɛɛhn, Ɔnyɪrɪpɛ ɔlʋnpʋ Ɪbwaarɛ,
fʋ katalɛ kɪ gyɛ kesintin nɪɪ kɪ dɛ
ɔkpa.”
8 Ɪbwaarɛ kabɔɔ nasapʋ kyɛɛgɛ mʋ lapɛ
mʋ wʋrɪgɛ kyɔwɛ sʋ, nɪɪ kyɔwɛ mʋ nyɛ
ɔlʋn kɛ o fugya asa fɛɛ fʋlɔn.
9 Nɪɪ kyɔwɛ mʋ awulawula i fugya
bamʋ gaa, nɪɪ ba tɔwɛ yii Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ
ɔ sʋ igyerebi ɪnɪmʋ sʋ ɔlʋn mʋ. Amaa ba
kina ba man yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ ba taa
bʋnyaa sa mʋ.
10 Ɪbwaarɛ kabɔɔ nusapʋ mʋ kyɛɛgɛ
mʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ kadʋnbwɛ mʋ
kuwura-gya sʋ, nɪɪ mu kuwura-gyii tɔ
kpini ki biliŋi kitentenbiri. Nɪɪ ɪmʋ kpini
kʋkɔ ɪ yɛgɛ nɪɪ asa ba duŋi bamʋ anobi.
11 Nɪɪ lɪɪ bamʋ kayɪɪ-kɔ yɛ ɪlɔ mʋ nɪɪ
ba nyɛ sʋ mʋ, ba tɔwɛ yii sʋsʋ Ɪbwaarɛ.
Amaa ba kina ba man yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ
ba ba Ɪbwaarɛ asɛ.
12 Ɪbwaarɛ kabɔɔ siyesapʋ mʋ kyɛɛgɛ
mʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ ɔbʋn lala Gyufereti
mʋ tɔ, nɪɪ kɪmʋ nkyu ɪ nyaa, kɛ ɪ nyɛ
lɔŋɔ ɔkpa sa awura mʋ nɪɪ bee biti ba lɪɪ
kyɔwɛ kɪlɪɪ ba mʋ.
13 Nɪɪ n wu nbwɪɪ libi asa mʋ nɪɪ ba du
fɛɛ apulo. Ba lɪɪ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ
yɛ kadʋnbwɛ mʋ yɛ antɪŋɛsa atɔwɛpʋ mʋ
nnɔ tɔ.
14 Bamʋ ɪ gyɛ Sɪtaanɛ n-yaayu mʋ nɪɪ
bɛɛ waa adangana. Nbwɪɪ libi asa nɪmʋ
bee kpee dulinyaa tɔ awura kpini asɛ, naa
kʋʋla bamʋ ba naa kɔ kɪnaa, Ɪbwaarɛ mʋ
nɪɪ ɔ gyɛ Ɔlʋlʋnpʋ mʋ kakɛ lala mʋ akɛ.
15 Ɔnyɪrɪpɛ mʋ wʋla tɔwɛ yɛ, “Fan
nyiŋi! N biti n ba fɛɛ oyu. Kusee ɪ gyɛ
sa ɔ mʋ nɪɪ ɔ daa mʋ n-yɪɪ sʋ nɪɪ ɔ kʋʋla
o gyoo mɛ, nɪɪ ɔ man dɪlɪgɛ mʋ atɔ bunsa,
kɛ ɔ natɛ kibulunkpan kɛ o gyii ipeeli.”
16 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ ba kʋʋla awura naa
bʋga opula kʋlʋn, katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
Hibriwu katɔwɛ tɔ yɛ Amagadon mʋ.
17 Ɪbwaarɛ kabɔɔ sunɔsapʋ kyɛɛgɛ mʋ
agbʋ lapɛ mʋ waa afuu tɔ. Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ
lala kɔ maa lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ
tɔ, kuwura-gya mʋ asɛ yɛ, “Ɪ waa lʋwɛ!”
18 Tʋtɔ nɪɪ ɪ wɛɛ ɪsɛɛ nɪɪ bʋlayɪ kpira
nɪɪ ɪ pʋntɛ, nɪɪ kasɛ ki gyingyen ɔlʋn sʋ.
Nɪɪ lɪɪ koo saŋa mʋ nɪɪ nyɪmɪsa bʋ kasɛ sʋ
mʋ, kasɛ man pɪɪta gyingyen falɛ kudubi.

19 Nıı Babilon kadɛ lala mʋ kı barıgɛ tɔ
ntun nsa, nıı ndɛ lala mʋ nıı ı bʋ kasɛ sʋ
mʋ kpini i nyita. Ɩbwaarɛ nyiŋi Babilon
kadɛ lala mʋ alibi, nıı ɔ yɛgɛ nıı ba nuu
mʋ agbʋ nta mʋ lıı mʋ kawɛ tɔ.
20 Nıı kifintin kʋmaa nımʋ nyaa, nıı
ɔkʋ man bıla wu abıı kasɛ sʋ.
21 Nıı bʋlayı abuu mʋ nıı i du fɛɛ
afʋlɛ-buu, nıı ımʋ kʋkʋlʋn oduu ı waa
fɛɛ ayu bɔɔta oduu mʋ, ı lıı sʋsʋ ba
tıyɛ asa sʋ. Ɩmʋ sʋ asa mʋ ba tɔwɛ yii
Ɩbwaarɛ, fɛɛ maa yɛgɛ nıı bʋlayı abuu
gyerebi mʋ ba bamʋ sʋ mʋ. Lıı fɛɛ tɔɔrɔɔ
mʋ ban sʋ.

17

Bʋrʋkɔɔnɛ-kyıı yɛ kadʋnbwɛ mʋ

1 Ɩbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nıı ba sʋ
ılapɛ isunɔ mʋ tɔ ɔkʋ ba tɔwɛ mɛ
yɛ, "Ba, kɛ n kaapʋ fʋ kanan mʋ nıı
bʋrʋkɔɔnɛ-kyıı libi, mʋ nıı ɔ yılɛ sa kadɛ
lala, mʋ nıı kı bʋ tiri ıbʋn lala mʋ, kʋsʋ
bııtɛ kii biti kı baa kımʋ sʋ.
2 Kadɛ lala nımʋ tɔ nıı kasɛ sʋ awura
bee dii bɛɛ kpılıgɛ, fɛɛ kanan mʋ nıı
anyın bee dii bɛɛ kpılıgɛ ɔkyıı-kyagaa
sʋ mʋ. Kasɛ sʋ asa kpini ba nuu mʋ
kıgyagaa nta mʋ bʋʋ."
3 Nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mɛ kayaayu
tɔ kpee ifuli sʋ. Tʋtɔ nıı n wu ɔkyıı maa
tɛ kadʋnbwɛ pıpɛɛ sʋ, nıı ba kyʋrɔɔ atıı
mʋ nıı ıı saalɛ Ɩbwaarɛ gyaga kadʋnbwɛ
mʋ sʋ, yɛgɛ ɔ sʋ amu asunɔ yɛ agbakpaa
kudu.
4 Ɔkyıı mʋ bun atɔ pıpɛɛ yɛ
kırıman-kyu mʋ nıı ı sʋ ɔgyalın, yɛ suwa
yɛ abuu mʋ nıı ı sʋ ɔgyalın yɛ agyibi
kparɛ. Nıı ɔ sʋ suwa kɔɔpʋ mʋ kıbaa tɔ,
yɛgɛ atɔ kisisa yɛ ineesi atɔ mʋ nıı ı lıı
mʋ kıgyagaa sʋ mʋ ı bɔla kımʋ tɔ.
5 Nıı ba kyʋrɔɔ asiiri aŋasantıı gyaga
mʋ kısıkpıı sʋ yɛ,
ASIN KPARƐ
BABILON KADƐ KPARƐ
ABƱRƱKƆƆNƐ BAMƱ-NYI,
YƐ KASƐ SƱ INEESI KPINI IMƱ NYI.
6 N wu fɛɛ ɔkyıı mʋ nuu Ɩbwaarɛ asa
nkalan, bamʋ nıı ba yılɛ tɔ bee gyii
kesintin bɛɛ sa Yesu mʋ, nıı ıı bʋʋ mʋ
fɛɛ nta mʋ.
N maa wu kanın mʋ, i kyinkyin mɛ gaa.
7 Nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taasɛ mɛ yɛ,
"Mınɛ ı waa nıı i kyinkyin fʋ? Ɔkyıı mʋ
yɛ kadʋnbwɛ mʋ nıı ɔ sʋ amu asunɔ yɛ
agbakpaa kudu, nıı ɔkyıı mʋ dii mʋ, n
biti n lɛɛ ımʋ kıŋasan tɔ kaapʋ fʋ.
8 Kadʋnbwɛ mʋ nıı fʋ daa wu nıı ɔ bʋ
tɔ mʋ, nbıınbıı ɔ man bıla ɔ bʋ tɔ. Nıı ee
biti ɔ lıı ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ nıı kı man
sʋ ɔkaa mʋ tɔ ba, kɛ ɔ ba gyaŋa mu lewu.
Nıı asa mʋ nıı ba tɛ kasɛ sʋ, nıı Ɩbwaarɛ
man kyʋrɔɔ bamʋ atıı waa nkpa ɔwʋlɛ
mʋ tɔ, lıı dulinyaa npiili asɛ mʋ, nıı ba
kan wu kadʋnbwɛ mʋ, ii biti i kyinkyin
bamʋ fɛɛ kadʋnbwɛ mʋ maa kyına ɔ bʋ
tɔ, nıı ɔ man bıla ba ɔ bʋ tɔ, amaa nıı ee
biti ɔ bıla bwii ba.
9 "Asın nımʋ falɛ sʋ nıı ı dagaa
fɛɛ Ɩbwaarɛ asa ba maa nyɛ nfɛɛrɛ yɛ
kanyaasın. Amu asunɔ mʋ ı gyɛ abıı
asunɔ mʋ nıı ɔkyıı mʋ tɛ ımʋ sʋ. Nıı ı
bıla ı gyɛ awura asunɔ.
10 Awura mʋ tɔ mʋ anuu ba tıyɛ, nıı
ɔkʋlʋn san ee gyii kuwura, nıı ɔmʋ nıı ɔ
san mʋ mɔɔ man pııta ba. Nıı ɔ kan ba
mʋ, ee biti o gyii kuwura nkɛ gbɛrɛɛ kʋ.
11 Kadʋnbwɛ mʋ nıı naafɔɔ ɔ kyına ɔ
bʋ tɔ, nıı ɔ man bıla ɔ bʋ tɔ mʋ, mʋ ı gyɛ
owura buruwasapu mʋ. Nıı o tii awura
gyankpaasa asunɔ mʋ sʋ, nıı ee biti ɔ ba
gyaŋa mu lewu.
12 "Agyakpaa kudu mʋ nıı fu wu mʋ
yılɛ sa awura kudu mʋ nıı ba man pıı
nyɛ kuwura-gyii mʋ. Amaa bee biti ba
nyɛ kıbılısa kɛ ba maa kadʋnbwɛ mʋ ba
gyii kuwura kerefi kʋlʋn.
13 Awura kudu mʋ ba sʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn,
nıı bee biti ba taa bamʋ ɔlʋn kıbılısa sa
kadʋnbwɛ mʋ.
14 Bee biti ba kɔ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ, amaa
Kabʋlʋpʋ mʋ ii biti ɔ taalɛ bamʋ. Lıı fɛɛ
mʋ ı gyɛ anyırıpɛ tɔ Ɔnyırıpɛ, yɛ awura
tɔ Owura. Nıı mʋ asa ı gyɛ, bamʋ mʋ nıı
ɔ tıı, yɛ bamʋ nıı ɔ lɛɛ, yɛ bamʋ nıı bee
buu mʋ kesintin tɔ mʋ."
15 Tʋtɔ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ tɔwɛ
mɛ yɛ, "Ɩbʋn mʋ nıı fu wu nıı
kabʋrʋkɔɔnɛ-kyıı mʋ tɛ o tiri ımʋ mʋ, ı
yılɛ sa asa damantɛ yɛ ısʋwʋlɛ yɛ ntɔwɛ
kʋkwıı-kʋkwıı.
16 Kadʋnbwɛ yɛ agyakpaa kudu
mʋ nıı fu wu mʋ, bee biti ba kisi
kabʋrʋkɔɔnɛ-kyıı mʋ. Nıı bee biti ba

kɔɔlɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ lɪɪ mʊ asɛ, kɛ ba yɛgɛ mʊ ɔ natɛ kibulunkpan." Bee biti ba wɛ mʊ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ, kɛ ba taa ɪmʊ nɪɪ ɪ san mʊ tʊʊ fʊlɔn tɔ.
17 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ taa kʊtɔ mʊ nɪɪ ee biti fɛɛ ba waa mʊ waa bamʊ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ ba nyɛ waa mu kebiti. Kanɪn sʊ nɪɪ awura kudu mʊ ba kyula taa bamʊ ɔlʊn mʊ sa kadʊnbwɛ mʊ, kɛ o gyii kuwura naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla mʊ ɪ ba tɔ.
18 Ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ fu wu mʊ, yɪlɛ sa kadɛ kparɛ mʊ nɪɪ kii gyii kuwura kasɛ sʊ awura kpini sʊ.

18

Kadɛ lala Babilon kiboyi

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ n wu Ɪbwaarɛ kabɔɔ kʊ mɔɔ maa lɪɪ sʊsʊ ɛɛ ba. Ɔ sʊ ɔlʊn lala, nɪɪ mʊ kɪŋalagɛ kɪɪ ŋmaŋɛ kasɛ sʊ kpini.
2 Nɪɪ ɔ taa ɔbʊlɛ lala kuusi yɛ,
"Babilon kadɛ kparɛ mʊ lɪɪ tɪyɛ.
Kadɛ kparɛ mʊ ki boyi biliŋi kɪtaakpan.
Kɪ ba biliŋi nbwɪɪ libi yɛ n-yaayu libi,
yɛ nbwiibi libi yɛ nbwiibi kisisa ɔbaalakpa.
3 Lɪɪ fɛɛ ɪsʊwʊlɛ sʊ kpini asa ba nuu
kadɛ mʊ kabʊrʊkɔɔnɛ nta bʊlʊnsa mʊ.
Nɪɪ kasɛ sʊ awura kpini bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ
bɛɛ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa kadɛ mʊ tɔ.
Nɪɪ kasɛ sʊ ayawʊ-gyipu kpini
ba nyɛ afulee yɛ atɔ tii sʊ lɪɪ kadɛ mʊ ɔfʊʊtɛ
mʊ nɪɪ kɪ nyɛ fʊʊ mʊ sʊ."
4 Nɪɪ n bɪla nu ɔbʊlɛ kʊ mɔɔ maa lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ yɛ,
"Mɛ asa, fan lɪɪ kadɛ mʊ tɔ,
kɛ fan man nyɛ waa alibi mʊ nɪɪ kɪɪ waa mʊ,
kɛ ɪ man naa ba fɛɛ fan nyɛ mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ ɪkʊ.
5 Lɪɪ fɛɛ mu alibi kpini ɪ kʊʊla ɪ gyaga abaa sʊ naa fʊʊ sʊsʊ,
nɪɪ Ɪbwaarɛ nyiŋi mu alibi kpini yɛ ɪmʊ kʊsʊ bɪɪtɛ sʊ."
6 Nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"Fan waa kadɛ mʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kɪ waa fanɛ mʊ,
kɛ kɪmʊ alibi mʊ nɪɪ kɪ waa mʊ, fan ka kɪmʊ kʊkɔ ɪlɪɪ ɪnyɔ sʊ.
Nta bʊlʊnsa mʊ nɪɪ kɪ taa sa asa nɪɪ ba nuu mʊ,
fan waa ɪmʊ ɔlʊn kanɪn ɪlɪɪ ɪnyɔ sʊ sa kɪmʊ kɛ ki nuu.
7 Fan yɛgɛ ki gyii awʊrʊfɔ yɛ kanyanla,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kɪ kyɪna nyɛ bʊnyaa nɪɪ ki gyii ɔkɔn,
nɪɪ kɪ kyɪna kʊsaa mʊ n-yɪɪ tɔwɛ mʊ kɔkɔlɔ tɔ yɛ,
'N gyɛ owura-kyɪɪsa,
n man gyɛ okulapu-kyɪɪ nɪɪ n mɛɛ yɛ n bɔɔta tɔ kakaakʊ.'
8 Lɪɪ kanɪn sʊ, kakɛ kʊlʊn,
gyerebi ii biti i gyii kɪmʊ,
ɪmʊ ɪ gyɛ lewu yɛ kɪbɔɔta tɔ yɛ akʊn lala.
Nɪɪ fʊlɔn ii biti ɔ dɪyɛ mʊ,
lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɛɛ talɛ kɪmʊ mʊ,
ɪ gyɛ Ɔlʊnpʊ.
9 "Kasɛ sʊ awura kpini mʊ nɪɪ bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ, bɛɛ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪmʊ tɔ, nɪɪ ba gyii ɔkɔn mʊ, ba kan wu fʊlɔn mʊ nɪɪ ɪ dɪyɛ kɪmʊ idiisii mʊ, bee biti ba su kɛ ba bɔɔta tɔ sa kɪmʊ.
10 Kɪmʊ awʊrʊfɔ mʊ ii biti i waa bamʊ kufuu, ɪmʊ sʊ bee biti ba yɪlɛ kata-kata kɛ ba su mʊ tɔwɛ yɛ,
'O! Kadɛ kparɛ Babilon, laakʊ.
Ɔlʊn kadɛ lala Babilon, laakʊ.
Fʊ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ opula tɔ.'
11 "Kasɛ sʊ ayawʊ-gyipu bee biti ba su kɛ ba bɔɔta tɔ lɪɪ kɪmʊ sʊ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊ man bɪla ɛɛ sɔɔ bamʊ atɔ fɛsa mʊ.
12 Ɔkʊ man bɪla ɛɛ sɔɔ suwa yɛ gbiti atɔ waasa yɛ ɔgyalɪn abuu ŋalɪgɛsa yɛ ɔgyalɪn agyibi yɛ akalala kparɛ yɛ agoo yɛ ataa lʊʊsa yɛ ɔgyalɪn ataa pɪpɛɛ yɛ abondiri yɛ kʊntɪ anyi atɔ yɛ ɔgyalɪn iyu salɛsa yɛ mɛɛtɔ yɛ abɪlɪtɔ yɛ afʊlɛ fufuli danbɪrasa.
13 Ɔkʊ man bɪla ɛɛ sɔɔ bamʊ atɔ gyisa liifensa yɛ nfɔ sʊswasa liifensa yɛ mɪɪrɛ liifensa yɛ atɔ bɔsa yɛ atuwasa yɛ nta yɛ olifu nfɔ yɛ nnyifo kyɪkyɛɛsa yɛ ayu yɛ ɪnaatɛ yɛ nbʊlʊpʊ yɛ ɪgbaŋɛ yɛ itoroko mʊ nɪɪ atɔbwaaya bɛɛ bɪɪtɛ yɛ anyɛ yɛ asa kayɪɪ-wʊlɛ abaafʊn mʊ nɪɪ asa bɛɛ fɛ mʊ.

14 “Ayawʋ-gyipu mʋ bee biti ba tɔwɛ yɛ,
‘Babilon, atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ fu ansi ɪ
payɪ fɛɛ fii biti fʋ nyɛ mʋ, ɪ nyaa yɛgɛ
fʋ. Fʋ kanyɛ yɛ fʋ kɪtɪɪ kparɛ mʋ kpini
ɪ kyʋn. Nɪɪ fʋ man bɪla yɛ fʋ nyɛ ɪmʋ.’
15 Ayawʋ-gyipu mʋ nɪɪ ba fɛ ɪnɪmʋ, nɪɪ
ba nyɛ tɔnɔ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ mʋ, lɪɪ kufuu
sʋ bee biti ba yɪlɛ kata bɔɔta tɔ, kɛ ba su
lɪɪ mʋ gyerebi mʋ sʋ.
16 Kɛ ba tɔwɛ yɛ,
‘O! Kadɛ kparɛ Babilon laakʋ.
Fʋ mʋ nɪɪ fʋ asa ba kyɪna bee bun atɔ
danbɪrasa,
fɛɛ akalala kparɛ yɛ ɔgyalɪn ataa
pɪpɛɛ yɛ agoo.
Naafɔɔ bamʋ n-yɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ suwa atɔ yɛ
atɔ mʋ nɪɪ ba taa ɔgyalɪn abuu waa
yɛ ɔgyalɪn agyibi.
17 Amaa opula tɔ mʋ, fʋ kanɪn npatɪyɛ
damantɛ maŋa kpini i muuri.’
“Ɔpʋ sʋ ɪkʋlɪ lala akɪɪsʋpʋ yɛ bamʋ nɪɪ
bɛɛ kyɪna ɪkʋlɪ lala tɔ bee kpee ɪkpa, yɛ
ɪmʋ apalɪpʋ yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa ɪmʋ tɔ
kusun mʋ kpini, bee biti ba yɪlɛ kata-kata.
18 Nɪɪ ba kan wu fʋlɔn mʋ nɪɪ ɪ dɪyɛ
kɪmʋ idiisii mʋ, bee biti ba su kuusi yɛ,
‘Kadɛ lala kʋ daa ɔ bʋ tɔ nɪɪ ku du fɛɛ
kɪnɪmʋ dubi?’
19 Bee biti ba paata bamʋ amu yɛgɛ bɛɛ
bɔɔta tɔ, nɪɪ bee su bɛɛ tɔwɛ yɛ,
‘O! Kadɛ kparɛ Babilon, laakʋ.
Lɪɪ fʋ sʋ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba sʋ ɪkʋlɪ lala
bɛɛ waa kusun ɔpʋ sʋ mʋ, ba bilinji
atɔ wuya ana.
Amaa opula tɔ mʋ,
atɔ mʋ nɪɪ fʋ sʋ mʋ kpini i muuri.
20 Nɪɪ ɔbʋlɛ kʋ tɔwɛ yɛ,
Fanɛ mʋ nɪɪ fan bʋ sʋsʋ mʋ, fan yɛgɛ
fanɛ ansi i gyii!
Ɪbwaarɛ asa yɛ Krisito asunpu yɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʋ,
fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
Ɪbwaarɛ bɪɪtɛ kɪmʋ kʋsʋ, lɪɪ kanan mʋ
nɪɪ kɪ waa fanɛ sʋ mʋ.’ ”
21 Tʋtɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ lʋnpʋ kʋ
kukuri kubuu lala kʋ fɛɛ kubuu kɔyɪsa
tʋʋ waa ɔpʋ tɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
“Falɛ nɪɪ bee biti ba muuri
Babilon kadɛ lala ɔlʋn sʋ waa ɔpʋ tɔ.
Nɪɪ ba man bɪla yɛ ba wu kɪmʋ
kakaakʋ.
22 Babilon kadɛ lala,
ɔkʋ man bɪla yɛ o nu adʋwʋlɛ alanpʋ
yɛ ɪlʋn bɪɪpʋ yɛ nleebi yɛ nbɪlɛ afʋlɛpʋ
kpini sʋ kakaakʋ fʋ tɔ.
Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o wu
abaa tɔ kusun asunpu kʋ,
nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o nu
kubuu kɔyɪsa ɪlawʋ fʋ tɔ.
23 Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o wu fɪtɪla fʋ tɔ.
Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o nu ɔkyɪɪfɔ abɛɛ
mu-kuli ɔbʋlɛ fʋ tɔ.
Fʋ ayawʋ-gyipu ɪ kyɪna
ba gyɛ asa kparɛ kasɛ sʋ,
nɪɪ fʋ taa Sɪtaanɛ adangana
pɪna kasɛ sʋ asa kpini.
24 Kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪɪtɛ Babilon
kadɛ kʋsʋ mʋ ɪ gyɛ yɛ,
kɪmʋ tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ wu mʋ atɔwɛpʋ
yɛ mʋ asa yɛ bamʋ nɪɪ ba mɔɔ bamʋ
kasɛ sʋ kpini, mʋ nkalan.”

19

Sʋsʋ kensi-gyii

1 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n nu ɪlawʋ lala kʋ
fɛɛ sakyɔ kʋbʋ lala kʋ maa bʋ sʋsʋ nɪɪ
bee kuusi yɛ,
“Haleluya! Fan yɪn Ɪbwaarɛ.
Kamɔlɪgɛ yɛ bʋnyaa yɛ ɔlʋn gyɛ anɛ
Ɪbwaarɛ lɛɛ.
2 Lɪɪ fɛɛ mʋ katalɛ ɪ gyɛ kesintin nɪɪ
kɪ dɛ ɔkpa.
O bun bʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ lala mʋ nɪɪ ɔ taa
mʋ kɪbʋrʋkɔɔnɛ nyita kasɛ sʋ mʋ
kʋpwɛ.
Ɪbwaarɛ bɪɪtɛ mʋ kʋsʋ lɪɪ kanan mʋ nɪɪ
ɔ mɔɔ mʋ ayaafɔlɛ mʋ sʋ.”
3 Nɪɪ ba bwii kuusi yɛ,
“Haleluya! Fan yɪn Ɪbwaarɛ.
Kadɛ mʋ idiisii ii kpee sʋsʋ kakpaa.”
4 Nɪɪ abɪlɪsa adʋnyɔ yɛ ana yɛ atɔ-kɪɪsa
ana mʋ ba muŋa sun Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɛ
kuwura-gya sʋ mʋ, nɪɪ ba tɔwɛ yɛ,
“Amen! Fan yɪn Ɪbwaarɛ.”
5 Nɪɪ ɔbʋlɛ kʋ lɪɪ kuwura-gya mʋ asɛ
tɔwɛ yɛ,
“Fan yɪn anɛ Ɪbwaarɛ.
Fanɛ mʋ ayaafɔlɛ kpini yɛ fanɛ mʋ
nɪɪ fan sɪlɛ mʋ mʋ,
abɪlɪsa yɛ nbii kpini
Fan yɪn anɛ Ɪbwaarɛ.”
6 Nɪɪ n nu ɪlawʋ kʋ fɛɛ sakyɔ maa
kuusi mʋ, yɛ nkyu damantɛ maa kyʋn mʋ

ɪlawʊ, nɪɪ i du fɛɛ bʊlayɪ kɪpʊntɛ ɪlawʊ ɪɪ tɔwɛ yɛ,
"Haleluya! Fan yɪn Ɩbwaarɛ.
Anɛ-Nyɪrɪpɛ Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ ii gyii kuwura.
7 Fan yɛgɛ ɪ waa anɛ ɔkɔn
kɛ an gyii anɛ ansi kɛ a taa bɛɛrɛɛ sa mʊ
Lɪɪ fɛɛ saŋa fʊʊ fɛɛ Kabʊlʊpʊ mʊ ɔ kpɪɪ mʊ ɔkyɪɪfɔ,
nɪɪ ɔkyɪɪfɔ mʊ kʊʊla mʊ n-yɪɪ o gyoo.
8 Nɪɪ ba sa mʊ
kɪkyɪɪfɔ kɪtaa fufuli parɛparɛ ŋalɪgɛsa yɛ ɔ dɪla.
(Nɪɪ kɪtaa fufuli mʊ mɔɔ kɪ yɪlɛ sa Ɩbwaarɛ asa mʊ awaasa mʊ nɪɪ i kyiigi)."
9 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ tɔwɛ mɛ yɛ, "Kusee ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba tɪɪ bamʊ ba Ɩbwaarɛ kabʊlʊpʊ mʊ kɪkyɪɪfɔ tɔ agyitɔ kigyii mʊ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ bwii tɔwɛ yɛ, 'Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ kɔnɔ tɔ asɪn kesintin.' "
10 Nɪɪ n muŋa mʊ ayaa tɔ kɛ n sun mʊ. Amaa nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Man waa kanɪn! Ngbaa mɛ n gyɛ Ɩbwaarɛ osunpu nɪn fɛɛ fʊ, yɛ fʊ tɔɔmaa ana mʊ nɪɪ ba sʊ Yesu asɪn mʊ tɔ kesintin mʊ. Muŋa sun Ɩbwaarɛ! Lɪɪ fɛɛ kesintin asɪn mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ kaapʊ mʊ, ɪmʊ ɪ gyɛ ɪmʊ nɪɪ Kayaayu yɛgɛ nɪɪ mʊ atɔwɛpʊ mʊ bɛɛ tɔwɛ."

Gbaŋɛ fufuli mʊ odiipu

11 Nɪɪ n wu sʊsʊ maa bugi tɔ nɪɪ n wu gbaŋɛ fufuli maa yɪlɛ. Gbaŋɛ mʊ odiipu kɪtɪɪ ɪ gyɛ Kesintin gyipu yɛ Kesintin wuya. Ee gyii asɪn ɪmʊ ɔkpa sʊ, nɪɪ ɛɛ kɔ ɪkɔ ɪmʊ ɔkpa sʊ.
12 Nɪɪ mu ansi i du fɛɛ fʊlɔn anobi, nɪɪ awura-wʊrʊ i bun i bun mu kumu sʊ. Ɔ sʊ kɪtɪɪ kʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ gyaga mʊ sʊ, nɪɪ ɔkʊ man nyi kɪmʊ kasɛ amɔɔ mʊ nkʊn.
13 Nɪɪ o bun balɪmaasʊ mʊ nɪɪ ba taa nyɔ nkalan tɔ, nɪɪ mʊ kɪtɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ asɪn.
14 Nɪɪ sʊsʊ anaakɔpʊ ba buu mʊ, yɛgɛ bee dii ɪgbaŋɛ fufuli nɪɪ ba bun akalala parɛparɛ.
15 Nɪɪ ɔ sʊ sakunde bʊyɛsa kʊ lɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ, kɪmʊ nɪɪ ee biti ɔ taa kɔ gyii ndɛndɛmandɛ sʊ. Ee biti ɔ taa ɔlʊn fɛɛ kɪbɪlɪtɔ mʊ gyii kuwura bamʊ sʊ. Ee biti ɔ taa Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kʊtɔ kʊmaa sʊ ɔlʊnpʊ mʊ agbʊ lala mʊ taa nyan bamʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ bɛɛ nyan oyu abi bɛɛ lɛɛ nkyu mʊ.
16 Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o dii gbaŋɛ fufuli mʊ sʊ kɪtɪɪ kʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ gyaga mʊ balɪmaasʊ yɛ mʊ ɔgyan sʊ yɛ,
AWURA TƆ OWURA YƐ ANYƖRƖPƐ TƆ ƆNYƖRƖPƐ.
17 Nɪɪ n wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʊ maa yɪlɛ kyɔwɛ tɔ. Nɪɪ ɔ pʊntɛ kenken tɪɪ nbwiibi mʊ nɪɪ bee fugi afuu tɔ mʊ yɛ, "Fan ba! Fan ba bʊga kɛ fen gyii agyitɔ damantɛ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa sa fanɛ mʊ.
18 Fan ba gyii awura yɛ anaakɔpʊ abɪlɪsa yɛ alʊlʊnpʊ yɛ ɪgbaŋɛ yɛ bamʊ adiipu yɛ asa kpini yɛ bamʊ nɪɪ bee gyii bamʊ abaa sʊ yɛ anyɛ yɛ asa kparɛ yɛ asansa n-yɪɪ inun."
19 Nɪɪ n wu kadʊnbwɛ yɛ kasɛ sʊ awura yɛ bamʊ anaakɔpʊ ba maa naa bʊga ba kɔ yɛ ɔmʊ nɪɪ ee dii gbaŋɛ fufuli mʊ maa mʊ ɔnaakɔpʊ mʊ ɪkɔ.
20 Amaa ba kɪtaa kadʊnbwɛ mʊ yɛ antɪŋɛsa ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ kadʊnbwɛ ayaa tɔ waa asɪn kyinkyinsa mʊ. Mʊ asɪn kyinkyinsa maŋa nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ pɪna, bamʊ nɪɪ ba sʊ kadʊnbwɛ mʊ kakyʊlɛ, nɪɪ ba bɪla bee sun mʊ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʊ. Ba taa bamʊ anyɔ maŋa yɛgɛ ba kɪɪ, tʊʊ waa ferinwuta fʊlɔn mʊ nɪɪ kɪɪ yɪlɛ kɪɪ dɪyɛ mʊ tɔ.
21 Nɪɪ gbaŋɛ odiipu mʊ, taa sakunde bʊyɛsa mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ mʊ, mɔɔ bamʊ anaakɔpʊ mʊ. Nɪɪ nbwiibi mʊ kpini ba gyii bamʊ inun mʊ naa fʊʊ bamʊ ɔkaa.

20

Nsu kagbɪn

1 Nɪɪ n bɪla wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʊ maa kpɪlɪgɛ ɛɛ lɪɪ sʊsʊ ɛɛ ba kasɛ, yɛgɛ ɔ sʊ ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ safɪɪ, yɛ agbeeleebi lala mʊ kɪbaa tɔ.
2 Nɪɪ ɔ naa kɪtaa kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa, mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kɪnansɛ dɪdaa mʊ. Mʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ okisipu abɛɛ Sɪtaanɛ mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ ŋmina mʊ yɪla nsu kagbɪn kʊlʊn.
3 Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ taa mʊ tʊʊ waa ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ tɔ. Nɪɪ o biri mʊ sʊ, tarɪ sʊ kɛ ɔ man bɪla nyɛ pɪna

asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ kasɛ sʋ, naa fʋʋ nsu kagbɪn mʋ ɔkaa. Ɪmʋ kamaa mʋ ɪ dagaa maa saŋɛ mʋ saŋa gbɛrɛɛ.

4 Nɪɪ n wu nwuragya, nɪɪ bamʋ nɪɪ ba tɛ ɪmʋ sʋ mʋ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa kasɛ sʋ asɪn kigyii mʋ ɔlʋn waa bamʋ abaa tɔ. Nɪɪ n bɪla wu asa mʋ nɪɪ ba lɛɛ Yesu asɪn mʋ kaapʋ tɔ mʋ, yɛ bamʋ nɪɪ ba tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɪn nɪɪ ba tɪŋɛ bamʋ amu mʋ, bamʋ kala ana. Asa maŋa ba man sun kadʋnbwɛ mʋ abɛɛ mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʋ, nɪɪ ba man kɔɔlɛ mʋ kakyʋlɛ mʋ bamʋ asɪkpɪɪ sʋ abɛɛ bamʋ abaa sʋ. Nɪɪ falɛ asa nɪmʋ ba bwii ba kyɪna nkpa tɔ nɪɪ ba maa Yesu ba gyii kuwura nsu kagbɪn.

5 Kelewu kyiŋi nɪmʋ ɪ gyɛ kɪgyankpaasa. (Nɪɪ alewupu asansa mʋ bɪrɛ ba man kyiŋi ba nkpa tɔ, amɔɔ nsu kagbɪn mʋ naa fʋʋ ɔkaa pɔyɪ.)

6 Kensi-gyii yɛ kumu ɔkɔn lala wuya ana ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ ba tii kelewu kyiŋi gyankpaasa mʋ sʋ. Nɪɪ lewu nyɔsapʋ mʋ man bɪla ɔ sʋ ɔlʋn bamʋ sʋ. Amaa bee biti ba baa, ba gyɛ Ɩbwaarɛ yɛ Krisito aseepu, kɛ ba maa mʋ be gyii kuwura nsu kagbɪn.

Sɪtaanɛ kimuuri

7 Nɪɪ nsu kagbɪn mʋ kan fʋʋ ɔkaa mʋ, bee biti ba tigi Sɪtaanɛ mʋ lɪɪ mu obu tiisa mʋ tɔ.

8 Kɛ o kpee naa pɪna asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ mʋ nɪɪ ba bʋ kasɛ sʋ mʋ kpini. Ɩsʋwʋlɛ nɪmʋ ɪ gyɛ Gogi maa Magogi. Sɪtaanɛ ii biti ɔ taa bamʋ kpini ba bʋga tɔ, kɛ ba naa kɔ ɪkɔ. Nɪɪ ba kyɔ fɛɛ ɔpʋ kɔnɔ kɪkyafa.

9 Ba yaasɛ kasɛ sʋ kpini bun kyaabɔɔ Ɩbwaarɛ asa, yɛ kadɛ lala mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti mʋ. Amaa fʋlɔn lɪɪ sʋsʋ ba kasɛ sʋ ba dɪyɛ bamʋ nɪɪ ba kyaabɔɔ Ɩbwaarɛ asa mʋ.

10 Nɪɪ Sɪtaanɛ mʋ nɪɪ ɔ pɪna bamʋ mʋ, Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mʋ tʋʋ waa ferinwuta fʋlɔn mʋ tɔ. Katɪn mʋ nɪɪ ɔ wʋla taa kadʋnbwɛ yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ bɛɛ pɪna asa mʋ tʋʋ waa mʋ. Bee biti ba gyii awʋrʋfɔ kayɪɪ-kɔ tɔ, kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ kakpaa.

Katalɛ laalaalʋwɛ

11 Nɪɪ n wu kuwura-gya fufuli lala yɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʋ sʋ. Sʋsʋ yɛ kasɛ ɪ lɪɪ mu ansi sʋ. Nɪɪ ɔkʋ man bɪla wu ɪmʋ.

12 Nɪɪ n wu alewupu mʋ nɪɪ ba gyɛ asa kparɛ yɛ asansa, ba maa yɪlɛ kuwura-gya mu ansi tɔ. Nɪɪ ba bugi ɪwʋlɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kyʋrɔɔ ɔkʋmaa nɪmʋ awaasa waa tɔ mʋ. Nɪɪ ba bɪla bugi ɔwʋlɛ pʋpwɛ kʋ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ nkpa ɔwʋlɛ mʋ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ talɛ alewupu mʋ, taa bɔla lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ba waa nɪɪ ɔ kyʋrɔɔ ɪmʋ waa ɪwʋlɛ mʋ tɔ mʋ.

13 Nɪɪ ɔpʋ lɛɛ alewupu mʋ nɪɪ ba bʋ kɪmʋ tɔ mʋ, nɪɪ lewu yɛ kamandɛ gbaa ɪ lɛɛ alewupu mʋ nɪɪ ba bʋ ɪmʋ tɔ mʋ. Nɪɪ ɪbwaarɛ talɛ ɔkʋmaa nɪmʋ lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa sʋ.

14 Nɪɪ ba tʋʋ lewu yɛ kamandɛ waa fʋlɔn yen-yen mʋ tɔ. Fʋlɔn yen-yen nɪmʋ ɪ gyɛ lewu nyɔsapʋ mʋ.

15 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ba man kyʋrɔɔ mʋ kɪtɪɪ waa nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ mʋ, ba tʋʋ mʋ waa fʋlɔn yen-yen mʋ tɔ.

21

Sʋsʋ pʋpwɛ yɛ Kasɛ pʋpwɛ

1 Tʋtɔ nɪɪ n wu sʋsʋ pʋpwɛ yɛ kasɛ pʋpwɛ. Sʋsʋ gyankpaasa yɛ kasɛ gyankpaasa mʋ, ɪ nyaa kyʋn nɪɪ ɔpʋ man bɪla ɔ bʋ tɔ.

2 Nɪɪ n wu Kadɛ Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Gyerusalem pʋpwɛ mʋ, kɪ maa kpɪlɪgɛ kɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ sʋsʋ kɪɪ ba kasɛ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ kɪmʋ yɪla fɛɛ ɔkyɪɪfɔ maa lɔŋɔ mʋ n-yɪɪ nɪɪ ɔ bʋrɔn o gyoo mu-kuli mʋ.

3 Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa kuusi ɛɛ tɔwɛ lɪɪ kuwura-gya mʋ sʋ yɛ, “Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ɩbwaarɛ ɔkyɪnakpa bʋ asa asɛ, nɪɪ ee biti ɔ kyɪna bamʋ asɛ. Nɪɪ bee biti ba baa ba gyɛ mʋ asa. Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa ii biti ɔ baa ɔ bʋ bamʋ asɛ, nɪɪ mʋ ii biti ɔ baa ɔ gyɛ bamʋ Ɩbwaarɛ.

4 Mʋ ii biti ɔ kpayɛ bamʋ ansikyu kpini lɪɪ bamʋ ansi sʋ. Nɪɪ lewu mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ bʋ tɔ, abɛɛ kɪbɔɔta tɔ abɛɛ kusu abɛɛ kayɪɪ-kɔ ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa ɪ bʋ tɔ, lɪɪ fɛɛ atɔ dɪdaa mʋ kpini ɪ kyʋn.”

5 Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ mʋ tɔwɛ yɛ, “N waa kʋtɔ kʋmaa

nɪmʋ kɪpʋpwɛ!” Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Kyʋrɔɔ ɪnɪmʋ, lɪɪ fɛɛ falɛ asɪn nɪmʋ ɪ gyɛ kesintin, nɪɪ ɔkʋmaa nɪmʋ ɪ taalɛ taa mʋ n-yɪɪ tʋʋ ɪmʋ sʋ.”

6 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, “Ɪ lʋwɛ! Mɛ ɪ gyɛ Alɪfa yɛ Omega mʋ. Ɪmʋ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, Npiili asɛ yɛ laalaalʋwɛ. Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ bʋlɪfɔ sʋ mʋ mʋ, n biti n sa mʋ nkpa nkyu mʋ nɪɪ ɪɪ lɪɪ ɔbʋn kumu tɔ, nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ ka sɛhn.
7 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔ gyii lɪɪ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kusee ɪnɪmʋ lɪɪ mɛ asɛ. Nɪɪ n biti n baa n gyɛ mʋ Ɪbwaarɛ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ mi-bii.
8 Amaa afuupu yɛ bamʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii naa fʋʋ ɔkaa, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa ineesi yɛ asa amɔɔpʋ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa Sɪtaanɛ adangana yɛ ɪdakpa asunpu yɛ antɪŋɛsa wuya ana mʋ kpini, bamʋ opula ɪ gyɛ ferinwuta fʋlɔn mʋ nɪɪ kɪɪ dɪyɛ yen-yen mʋ tɔ. Nɪɪ kɪmʋ ɪ gyɛ lewu nyɔsapʋ.”

Gyerusalem kadɛ pʋpwɛ mʋ

9 Nɪɪ n wu Ɪbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nɪɪ ba sʋ ɪlapɛ isunɔ, nɪɪ laalaalʋwɛ igyerebi isunɔ ɪ bɔla ɪmʋ tɔ mʋ, bamʋ tɔ ɔkʋ ba mɛ asɛ ba tɔwɛ mɛ yɛ, “Ba, kɛ n kaapʋ fʋ Ɔkyɪɪfɔ mʋ. Kabʋlʋpʋ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Yesu mʋ, mʋ-ka ɪ gyɛ Ɔkyɪɪfɔ mʋ.”
10 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mɛ kayaayu tɔ, dii kpee kɪbɪɪ lala kʋ kumu tɔ legelege. Nɪɪ ɔ kaapʋ mɛ kadɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Gyerusalem mʋ, kɪ maa kpɪlɪgɛ kɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ sʋsʋ kɪɪ ba kasɛ.
11 Ɪbwaarɛ bʋnyaa mʋ yɛgɛ nɪɪ kadɛ lala mʋ kɪɪ ŋalɪgɛ sʋ pɪlɛpɪlɛ. Nɪɪ kɪmʋ kɪŋalagɛ sʋ du fɛɛ kubuu kparɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ gyasipa, nɪɪ kɪ bɪla kɪ kɪɪ tɔ fɛɛ kɪlasɛ mʋ.
12 Nɪɪ kɪ sʋ kɪbandɪyɛ lala, nɪɪ kɪ bʋ nswɪɪ, yɛgɛ kɪ sʋ nbunɔ kudu anyɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ kudu anyɔ akʋ ba tɛ ba tɛ nbunɔ mʋ nnɔ asɛ. Nɪɪ ba kyʋrɔɔ Ɪsɪrayɪ nbunɔ kudu anyɔ mʋ atɪɪ kʋkʋlʋn-kʋlʋn gyaga kebunɔ kʋmaa nɪmʋ sʋ kɪmaa kɪmʋ kɪtɪɪ.
13 Nɪɪ nbunɔ asa bʋ kyɔwɛ kɪlɪɪ, nɪɪ asa ɪ bʋ kyɔwɛ ɔtɪyɛkpa, nɪɪ asa ɪ bʋ adii sʋ, nɪɪ asa ɪ bʋ akpɪlɪgɛ sʋ.
14 Nɪɪ kadɛ mʋ kɪbandɪyɛ gyan abuu kudu anyɔ mʋ nɪɪ ba taa yii kasɛ mʋ sʋ, nɪɪ Kabʋlʋpʋ asunpu kudu anyɔ mʋ atɪɪ nɪɪ ba kyʋrɔɔ gyaga abuu kudu anyɔ mʋ sʋ.
15 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ asɛ mʋ, sʋ suwa kʋtɔ kaalasa, mʋ nɪɪ ee biti ɔ taa kala kadɛ lala mʋ yɛ kɪmʋ nbunɔ yɛ kɪmʋ abandɪyɛ.
16 Kadɛ lala mʋ npɛɛ tɔ yɛ kɪmʋ kasɛ nswɪɪ tɔ mʋ kpini gyɛ kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ maa taa kʋtɔ kaalasa kaala kadɛ lala mʋ, ɪ waa mayɪlɪ kagbɪn kʋlʋn yɛ alɪfa anuu (1,500) sʋsʋ nswɪɪ tɔ. Nɪɪ kadɛ mʋ kasɛ tɔ nswɪɪ abɛɛ npɛɛ tɔ gbaa mʋ ɪ gyɛ kagbɪn kʋlʋn yɛ alɪfa anuu (1,500) kanɪn. Katɪn kʋ man kyɔ katɪn kʋ.
17 Nɪɪ ɔ kaala kɪbandɪyɛ mʋ kɪsɪɪta nɪɪ ɪ waa ayaa tantan anyɔ yɛ kudu asiye. Nyɪmɪsa akaala-bi nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa kaala kanɪn.

Gyerusalem pʋpwɛ mʋ ɔdan

18 Nɪɪ gyasipa abuu kparɛ nɪɪ ba taa pɔyɪ kɪbandɪyɛ mʋ, nɪɪ suwa nɪɪ ba taa pɔyɪ kadɛ mʋ, yɛgɛ kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ fɛɛ kɪlasɛ.
19 Nɪɪ ba taa abuu ŋalɪgɛsa kparɛ kudu anyɔ yii kɪbandɪyɛ mʋ kasɛ. Kubuu gyankpaasa mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ gyasipa, kɪnyɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ safire, kɪsasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ agate, kɪnasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ emeradi,
20 nɪɪ kunusapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ oniki, kisiyesapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kaneliyan, kusunɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kirisoliti, nɪɪ kiburuwasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ berili, nɪɪ kɪkpanɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ topasi, nɪɪ kudusapu mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kirisopasi, nɪɪ kudu ɔkʋsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ yasinti, nɪɪ kudu anyɔsapʋ mʋ mɔɔ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ ametisi.
21 Nɪɪ ɔgyalɪn agyibi kparɛ kudu anyɔ nɪɪ ba taa waa nbunɔ kudu anyɔ mʋ. Kʋkʋmaa nɪmʋ maa kɪmʋ kigyibi. Nɪɪ suwa nɪɪ ba taa waa kigbenbi mʋ nɪɪ kɪ dɛ kadɛ lala mʋ tɔ, kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ fɛɛ kɪlasɛ.
22 Nɪɪ n man wu kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kʋ kadɛ lala mʋ tɔ, lɪɪ fɛɛ Ɔlʋnpʋ Ɔnyɪrɪpɛ

Ɩbwaarɛ maa Kabʋlʋpʋ Yesu mʋ, bamʋ ɪ bʋ tʋtɔ nɪɪ asa ba sun bamʋ.
23 Nɪɪ ɪ man tiri fɛɛ kyɔwɛ abɛɛ ɔbwaayɪ ɔ lɪɪ kadɛ lala mʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa mʋ ɪɪ ŋalɪgɛ kɪmʋ sʋ. Nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ ɪ gyɛ kɪmʋ fɪtɪla.
24 Nɪɪ dulinyaa tɔ asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ bee biti ba natɛ fɪtɪla mʋ tɔ, nɪɪ kasɛ sʋ awura bee biti ba taa bamʋ bʋnyaa ba kadɛ mʋ tɔ.
25 Nɪɪ kadɛ lala mʋ nbunɔ ɪ mɛɛ yɛ i tii kakaakʋ kpaa, lɪɪ fɛɛ kagyanbwɛ kɪ man bɪla kɪ bʋ tʋtɔ.
26 Nɪɪ dulinyaa tɔ asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ mʋ, bee biti ba taa bamʋ bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ ba kɪmʋ tɔ.
27 Amaa ineesi atɔ akʋ abɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ waa ipeeli-sɪn abɛɛ ɛɛ tɪn atɪŋɛsa, mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo tʋtɔ. Amɔɔ bamʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ bamʋ atɪɪ waa Kabʋlʋpʋ mʋ nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ nkʋn ii biti ba nyɛ loo tʋtɔ.

22

Nkpa ɔbɔn

1 Tʋtɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ kaapʋ mɛ ɔbʋn mʋ nɪɪ kɪmʋ nkyu ɪ sa nkpa, nɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ fɛɛ kɪlasɛ mʋ. Nɪɪ ɪ lɪɪ ɪ kyʋn Ɩbwaarɛ maa mʋ Kabʋlʋpʋ mʋ kuwura-gya mʋ kasɛ.
2 Ɔbʋn mʋ bɔla kigbenbi lala mʋ nɪɪ kɪ bʋ kadɛ mʋ nsana-nsana mʋ sʋ. Nɪɪ nkpa oyu mʋ yɪlɛ ɔbʋn mʋ benbe yɛ benbe. Nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ kudu anyɔ kesu tɔ, nɪɪ ɔbwaayɪ kʋmaa nɪmʋ kɪ maa kɪmʋ abi sɔyɪsa. Nɪɪ oyu maŋa afatɛɛ ɪɪ kyɛ sa ndɛndɛmandɛ alobi kpini.
3 Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ kɪmʋ nnɔ mʋ, man bɪla yɛ kɪ baa kɪ bʋ kadɛ lala maŋa tɔ. Amaa Ɩbwaarɛ maa mʋ Kabʋlʋpʋ mʋ kuwura-gya mʋ ii biti ɪ baa ɪ bʋ tʋtɔ, kɛ mʋ ayaafɔlɛ ba sun mʋ.
4 Bee biti ba wu mu ansi tɔ, kɛ mʋ kɪtɪɪ kɪ baa kɪ gyan bamʋ asɪkpɪɪ sʋ.
5 Nɪɪ kagyanbwɛ man bɪla ɔ bʋ tɔ, nɪɪ ba man bɪla yɛ bee biti fɪtɪla abɛɛ kyɔwɛ ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ sa bamʋ. Kɛ be gyii kuwura kakpaa.
6 Tʋtɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, "Asɪn mʋ nɪɪ fu nu falɛ, ɪ gyɛ kesintin nɪɪ ɔkʋmaa ɪ taalɛ taa mʋ n-yɪɪ tʋʋ ɪmʋ sʋ. Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ taa mʋ Kayaayu ɛɛ sa atɔwɛpʋ mʋ, i sun mʋ kabɔɔ yɛ ɔ ba kaapʋ mʋ ayaafɔlɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa ɪ ba waa bilen."

Yesu kibwii-ba mʋ

7 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan nu! N biti n ba bilen. Bamʋ nɪɪ bee buu Ɩbwaarɛ asɪnlɛɛ kaapʋsa mʋ nɪɪ ɪ bʋ ɔwʋlɛ nɪmʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ waa bamʋ kusee!"
8 Mɛ, Gyɔn, ɪ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ n nu, nɪɪ n wu falɛ atɔ nɪmʋ kpini. Nɪɪ saŋa mʋ nɪɪ n nu nɪɪ n wu ɪnɪmʋ kpini lʋwɛ mʋ, n muŋa Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ ɪnɪmʋ ɛɛ kaapʋ mɛ mʋ ayaa tɔ, fɛɛ n sun mʋ.
9 Amaa ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Man waa kanɪn! Maa fʋ, yɛ fʋ tɔmaa ana Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ yɛ bamʋ nɪɪ ba buu asɪn mʋ nɪɪ ɪ bʋ ɔwʋlɛ nɪmʋ tɔ mʋ, anɛ kpini an gyɛ mu kusun asunpu nɪn. Muŋa sun Ɩbwaarɛ nkʋn!"
10 Tʋtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Man taa Ɩbwaarɛ asɪnlɛɛ kaapʋsa mʋ nɪɪ ɪ bʋ ɔwʋlɛ nɪmʋ tɔ mʋ baala, lɪɪ fɛɛ falɛ atɔ nɪmʋ ii biti ɪ waa bilen.
11 Fan yɛgɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʋ, ɔ kyaga sʋ ɛɛ waa alibi. Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ waa ineesi atɔ mʋ, ɔ kyaga sʋ ɛɛ waa ineesi atɔ. Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ waa adanbɪrasa mʋ, ɔ kyaga sʋ ɛɛ waa adanbɪrasa. Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ o du kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, ɔ kyaga sʋ o du kyɪrɛkyɪrɛ."
12 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Kɪɪ! N biti n ba bilen, n biti n taa mɛ kʋkɔka ba. Kɛ n ba ka ɔkʋmaa nɪmʋ lɪɪ kusun mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ sʋ.
13 Mɛ ɪ gyɛ Alɪfa yɛ Omega, Ɔgyankpaapʋ yɛ Kamaa wuya, Npiili asɛ wuya yɛ Laalaalʋwɛ wuya."
14 Bamʋ nɪɪ ba fwɪɪ bamʋ atɔ bunsa, kɛ ba nyɛ nkpa oyu mʋ abi gyii, kɛ ba bɪla nyɛ ɔkpa bɔla kewusunɔ mʋ loo kadɛ lala mʋ tɔ mʋ, bamʋ ii gyii ɔkɔn.
15 Bamʋ nɪɪ bɛɛ waa ipeeli-sɪn yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa Sɪtaanɛ adangana yɛ bamʋ nɪɪ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa, yɛ asa amɔɔpʋ yɛ ɪdakpa asunpu yɛ bamʋ nɪɪ bee biti antɪŋɛsa kɪtɪn mʋ, bamʋ ii biti ba sii kadɛ mʋ nbwama mʋ.
16 "Mɛ, Yesu, i sun mɛ kabɔɔ yɛ ɔ ba lɛɛ falɛ asɪn nɪmʋ tɔwɛ fanɛ, mʋ nɪɪ fan gyɛ mɛ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ. N lɪɪ Owura Dawidi kanan tɔ, nɪɪ Owura Dawidi kanaana-bii ɪ

gyɛ mɛ. Nıı n gyɛ Nyenyenfuu Kikyikpebi
mʊ nıı kıı ŋmaŋɛ tɔ mʊ.”

17 Nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ maa
Ɔkyııfɔ mʊ ba yɛ, “Ba!” Nıı ɔkʊmaa mʊ
nıı ee nu falɛ asın nımʊ gbaa ı tɔwɛ yɛ,
“Ba!” Ɔkʊmaa mʊ nıı bʊlıfɔ ıı mɔɔ mʊ
mʊ, ɔ ba. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti mʊ,
ɔ ba kɔɔlɛ nkpa nkyu mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ ka
sɛhn.

18 Mɛ Gyɔn, n da ɔkʊmaa nımʊ kumu tɔ
yɛ, ɔmʊ nıı o nu Ɩbwaarɛ asınlɛɛ kaapʊsa
lıı ɔwʊlɛ nımʊ tɔ, nıı ɔkʊ kan taa asın
akʊ tii ımʊ sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa
igyerebi mʊ nıı ba tɔwɛ ımʊ asın ɔwʊlɛ
nımʊ tɔ mʊ, tii mʊ kʊsʊ bııtɛ sʊ.

19 Nıı ɔkʊ kan lɛɛ asın akʊ lıı Ɩbwaarɛ
asınlɛɛ kaapʊsa ɔwʊlɛ nımʊ tɔ mʊ,
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʊ ogyikpa lıı nkpa
oyu mʊ asɛ yɛ Ɩbwaarɛ kadɛ mʊ nıı ba
tɔwɛ kımʊ asın ɔwʊlɛ nımʊ tɔ mʊ.

20 Ɔmʊ nıı ee gyii asın nımʊ kpini
kesintin mʊ tɔwɛ yɛ, “I gyɛ kesintin! N
biti n ba bilen.” Nıı n tɔwɛ yɛ, ı waa
kanın.

Ba, Ɔnyırıpɛ Yesu!

21 Ɔnyırıpɛ Yesu kabwaala mʊ kı baa kı
bʊ Ɩbwaarɛ asa kpini asɛ. I waa kanın.